

ACADEMIA ROMÂNĂ • FUNDAȚIA NAȚIONALĂ PENTRU ȘTIINȚĂ ȘI ARTĂ
INSTITUTUL DE ISTORIE ȘI TEORIE LITERARĂ „G. CĂLINESCU”

CRONOLOGIA VIETII LITERARE ROMÂNEȘTI

PERIOADA POSTCOMUNISTĂ

XV

2002

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Cronologia vieții literare românești : perioada

postcomunistă / coord.: Eugen Simion. - București :
Editura Muzeul Literaturii Române, 2014-
vol.

Vol. 15 : 2002 / Raluca Dună ; coord. red.: Lucian
Chișu. - 2023. - ISBN 978-973-167-669-2

I. Dună, Raluca

II. Simion, Eugen (coord.)

III. Chișu, Lucian (coord.)

821.135.1.09

Tehnoredactor: Mihăiță Stroe

Coperta: Mircea Dumitrescu

Eugen SIMION (coordonator general)

Lucian CHIȘU (coordonator redacțional)

Raluca DUNĂ

CRONOLOGIA VIETII LITERARE ROMÂNEȘTI

PERIOADA POSTCOMUNISTĂ

XV

2002

ACADEMIA ROMÂNĂ • FUNDAȚIA NAȚIONALĂ PENTRU ȘTIINȚĂ ȘI ARTĂ
INSTITUTUL DE ISTORIE ȘI TEORIE LITERARĂ „G. CĂLINESCU”

București, 2023

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Acest volum din *Cronologia Vieții Literare Românești* oferă un mozaic alcătuit din cele mai relevante piese ale presei literare și culturale românești din anul 2002. Am selectat 17 dintre cele mai importante reviste ale momentului (importante fie pentru tradiția, pentru ținuta intelectuală, fie pentru ceea ce aduc nou în 2002), am urmărit numele cunoscute ori mai puțin cunoscute, temele literare de interes major, dar și teme marginale, am selectat informații legate de alte zone culturale, precum cinematografia, teatrul, muzica, artele plastice, acordând legăturilor cu politica spațiul cel mai restrâns. Volumul, în ansamblul său, dincolo de informația de natură strict bibliografică, oferă un puzzle în miniatură al unui an literar foarte bogat, a cărui semnificație, dincolo de semnificația fiecărui fragment în parte, poartă un sens global, coerent, pe lângă nenumăratele sensuri particulare, invitând la o relectură *à rebours*.

În general, în afara unor articole importante, din care am dat citate *in extenso*, uneori pe mai multe pagini, am optat pentru citatul sau florilegiul de citate mai scurte, pentru selectarea unor fragmente ilustrative, care conțin informațiile ori ideile-cheie ale respectivului text. Am conceput acest volum cu speranța că va fi consultat, cu ajutorul indicelui de nume, așa cum am consultat, la rândul meu, cu folos, volumele anterioare ale acestei *Cronologii* întinse pe cinci decenii, dar și cu speranța că ar putea fi *citit*, nu doar ca o simplă cronologie, ca un material bibliografic amorf, dar și ca o *cronică* a unei lumi literare nu pe de-a-ntregul scufundate.

Publicațiile au fost consultate de cele mai multe ori în format fizic, disponibil la Biblioteca Academiei Române sau la Biblioteca Institutului G. Călinescu, în cazul unor colecții lipsă ori incomplete apelând la arhivele online ale revistelor (din păcate, nu totdeauna creditabile pentru o editare corectă și necesitând colaționarea cu varianta pe hârtie). Mulțumesc redactorului-șef al revistei „Observator cultural” pentru încrederea de a-mi fi împrumutat colecția revistei, incompletă la BAR, în plus inaccesibilă în timpul pandemiei, când s-a desfășurat mare parte a acestui proiect. Mulțumesc și colegilor cu mai multă experiență care și-au oferit ajutorul, venind cu soluții salvatoare pentru revistele inaccesibile fizic în anumite etape ale proiectului nostru (spre exemplu, colecția revistei „Luceafărul” sau colecția revistei „Contemporanul-Ideea Europeană”).

Cele 17 reviste literare și de cultură consultate și incluse în volum sunt: „România literară”, „Observator cultural”, „22”, „Contrafort”, „Apostrof”, „Vatra”, „Luceafărul”, „Viața Românească”, „Adevărul literar și artistic”,

„Dilema”, „Orizont”, „Cuvântul”, „Steaua”, „Caiete Critice”, „Convorbiri literare”, „Contemporanul-Ideea Europeană”, „Paradigma”. Dintre acestea, 10 apar la București, două la Cluj, „Apostrof” și „Steaua”, „Orizont” la Timișoara, „Vatra” la Târgu-Mureș, „Convorbiri literare” la Iași, „Paradigma” la Constanța, iar „Contrafort” la Chișinău. Am ținut să includ revista tinerilor scriitori români din Chișinău pentru că reflectă problemele culturii românești, denaționalizate, de peste Prut, dar și aspirațiile de conectare, cel puțin literară, dintre scriitorii din Chișinău, București, Cluj, Iași și Brașov. (Colecția revistei „Contrafort”, de negăsit în bibliotecile bucureștene, a fost consultată exclusiv pe site-ul revistei.)

Informațiile cuprinse în volum se referă nu doar la cărți și autori (cronici de carte, recenzii, traduceri etc.), dar și la evenimentele care alcătuiesc viața literară: centenare, premii, festivaluri, mese rotunde, dialoguri, polemici, scandaluri, anchete literare, târguri de carte etc. Anul 2002 este în primul rând Anul Caragiale (150 de ani de la naștere), iar modul în care Caragiale e văzut, discutat și rediscutat de fiecare revistă îl reflectă nu doar pe Caragiale și posibilitățile operei sale, ci și pe noi înșine și posibilitățile percepțiilor noastre. Caragiale pare nu doar că a spus totul despre societatea românească, dar și că această societate a rămas, în datele ei esențiale, aceeași. Chiar și problema, de interes pentru Caragiale însuși, a artei cu „tendență”, născută moartă, comparată cu arta ca produs exclusiv al talentului, arta „vie”, e una de interes extrem actual, așa cum o dovedesc discuțiile emergente în presa anului 2002 în jurul unor concepte precum modernitatea, postmodernismul, corectitudinea politică, globalizarea, multiculturalismul etc. Aceste teme, care în acel moment puteau trece neobservate, pe lângă alte tematici de interes precum problema trecutului recent nerezolvat (comunismul și moștenirea sa morală și culturală, memorialistica de sertar sau a închisorilor, revizuirile canonului etc.) capătă după 20 de ani o altă semnificație istorică. Scandalul anului, chiar dacă disputat de două cărți, cea a lui Horia-Roman Patapievici, respectiv cea a Alexandrei Laignel-Lavastine, pare a fi în fapt, privind retrospectiv, unul singur: conflictul dintre o poziție care azi s-ar numi liberală ori conservatoare cu adepții (de atunci) ai unui progresism (pe atunci) destul de neclar, la noi. Modul în care a fost atacat (sau apărat) Patapievici și cartea sa *Om recent*, modul în care a fost aprobată ori combătută, la noi, cartea care demasca nu doar trecutul așa-zis legionar al celor trei mari români ai exilului, Cioran, Eliade, Ionesco, dar și opera lor în ansamblu, este extrem de relevant pentru că introduce în viața literară românească acea cultură a suspiciunii, patosul lecturilor ideologizate, în alb-negru, deschizând drumul unor ample re poziționări și polarizări în câmpul literar românesc. Prin forța hazardului, anul 2002 este și anul unei cărți de Matei Călinescu, *Despre Ioan P. Culianu și Mircea Eliade*, care reia problema Eliade dintr-o perspectivă non-militantă, argumentată pe text, ecourile pozitive ale cărții și interviurile lui Matei Călinescu pe tema Eliade contrabalansând turbulențele afacerii Lavastine ca o binemeritată baie de rațiune și echilibru.

Viața literară a anului este animată și de comentariile pe marginea unei recente istorii a literaturii române, cea a lui Marian Popa, o carte scandaloasă la propriu, dar al cărei răsunet a rămas limitat, asemenea mizei ei. La sfârșitul acestei scurte descrieri a volumului, voi aminti celălalt Centenar al anului, Vladimir Streinu, mai puțin celebrat, dar important pentru modelul alternativ pe care acest critic îl oferă culturii române – și în acest sens presa anului 2002 îi dedică acestui critic câteva texte memorabile.

Nu în ultimul rând anul 2002 e relevant și pentru debuturile unei noi generații, mai ales de poeți, inclusiv pentru debuturile revuistice, dar sunt și tineri critici care încep de pe acum să se afirme în paginile unor reviste din București și din provincie, după cum unele reviste promovează, inclusiv prin critici mai în vârstă, literatura tinerilor autori. Canonul literar românesc este pus în discuție, uneori prin dialoguri polemice, pe criterii interne, adesea de criticii tineri lansați de marile reviste în lupta pentru revizuire. Figura lui Nicolae Manolescu ține însă în continuare capul de afiș prin profesionalismul editorialelor sale și prin autoritatea pe care o exercită asupra vieții literare românești, vizibilă în elogiile aduse cărților sale în presa din provincie ori din Capitală. Cu excepția târgurilor de carte și a festivalurilor, viața literară se petrece în jurul marilor reviste, care au unul, două sau mai multe nume consacrate în redacție și încă unul sau doi „lupi tineri”. Pe lângă criticii și publiciștii arondați unei reviste (de obicei și angajați în polemicile de grup), remarcăm în 2002 câteva figuri atipice, care pendulează liber între publicații și care adaugă un plus de culoare vieții literare, fie că e vorba de mai vârstnicul Alexandru George, mereu cu opinii în răspăr sau cu informații rare, de Matei Călinescu, reîntors în România și foarte prezent în 2002 în presa din București și Cluj ori de Marius Chivu, criticul tânăr cel mai activ în acest an, așa cum ne arată indexul de nume.

Indexul dă seamă de cât a scris în acest an fiecare (dintre criticii consacrați, Manolescu are cele mai multe intrări), dar și despre ce s-a scris cel mai mult (Caragiale, Eliade, Cioran își împart supremația). De regulă, la index am inclus autorii cu cel puțin trei intrări în presa anului, dar am adăugat și nume care figurează o singură dată sau de două ori. Criteriul principal e relevanța numelui, în sincronie ori diacronie, dar veți regăsi aici și numele unor figuri literare sau culturale mai puțin cunoscute ori recunoscute, importante, totuși pentru un tablou în mișcare al vieții literare, care să cuprindă atât prim-planul, cât și liniile de fugă, detaliile clare, dar și zonele obscure. Pentru cercetătorul viitorului poate că tocmai aceste nume, aceste detalii insignifiante ale trecutului vor fi mai căutate. Am păstrat, atât în cuprinsul *Cronologiei*, cât și la index, grafiile alternative din textele originale pentru numele lui Eugen Ionescu (Ionesco) și B. Fundoianu (Fondane), întrucât ele trimit totuși la două identități distincte, chiar dacă la aceeași persoană.

Pentru *CVLR 2002* „România literară” și „Observator cultural” au furnizat nucleul „dur”, dar fiecare revistă a adăugat un profil al ei, prin colaboratori,

rubrici, interese, prin stilistica unor texte sau chiar printr-o tonalitate specifică întregii reviste. Aș remarca revista „22”, pentru ținuta intelectuală a dezbaterilor, ca și pentru stilistica argumentativă a cronicilor lui Mircea Iorgulescu, dar și reviste din provincie precum „Orizont”, pentru profilul divers, colaborările cu scriitorii din zonă, tematicile specifice, „Vatra”, pentru încercările de actualizare la nivel de colaboratori și teme și sprijinirea tinerilor scriitori din Cluj și din țară, dar mai ales „Apostrof”, o revistă vie, cu o structură flexibilă, promovând colaborări și texte inedite, scriitori români din țară și din exil mai puțin cunoscuți ori necunoscuți (Alexandru Vona, spre exemplu), puncte de vedere incomode, dialogul și independența față de orice Centru, geografic, ideologic sau de putere. Cu siguranță și alte reviste ar fi meritat să fie consultate și incluse în *CVLR 2002* („Euphorion”, „Ateneu”, „Ramuri”, „Familia”, pentru a numi doar câteva), dar perioada în care s-a lucrat (pandemia) și timpul limitat (2 ani) pentru alcătuirea volumului au impus o drastică limitare.

Raluca Dună

IANUARIE

1 ianuarie

• [„22”, nr. 1, săptămânal. Politică, societate, economie, cultură, sport. An XII; Editat de Grupul pentru Dialog Social. Apare marțea; format tipografic A3; 16 pagini. Redactor șef: Gabriela Adameșteanu. Redactori-șefi adjuncți: Rodica Palade, Dan Perjovschi. Redactori: Ilie Șerbănescu, Andrei Cornea, Alexandru Lăzescu, Cristian Preda, Alina Mungiu-Pippidi, Emil Hurezeanu, N.C. Munteanu, Vasile Dan, Sabina Fati, Mircea Iorgulescu, H.-R. Patapievici, Traian Ungureanu, Leon Volovici, Dan Perjovschi, Vladimir Tismăneanu, Andrei Oișteanu, Lucrețiu Brătan, Valentin Dumitrescu, Carmen Mușat, Ștefan Borbély, Irina Nicolau; secretar de redacție: Răzvan Brăileanu.] La pagina sa (15) de „Cronică literară”, Mircea Iorgulescu dedică un al doilea text *Istoriei literaturii române* de Marian Popa (Ed. Fundația Luceafărul, 2001), intitulat *Istoria literaturii române ca spectacol de marionete (II)*. Criticul consideră că autorul vede literatura ca pe un „produs politic al politicului”, ceea ce face din scriitori niște marionete. El remarcă „periodizarea”, care „reflectă fără echivoc subordonarea politică integrală a literaturii”, modul în care e repartizat spațiul (*circumstanțele* ocupă un spațiu egal cu literatura propriu-zisă) și în care e „rescrisă” istoria, amintind de anii '50. „Ieșirea prin pornocritică” e unul din subtitlurile cronicii, în care se afirmă că autorul *Istoriei* a conferit o „dimensiune mai umană” cărții sale prin „colportaj mahalagesc și exprimare trivială”, cele două mari „obsesii” ale textului fiind cea morbidă (chiar „funerară”) și cea sexuală.

3 ianuarie

• [„Contemporanul – Ideea Europeană”, an XI, nr. 1-2 (553-554), revistă națională de cultură, politică și știință. Fondat în 1881. Director: Nicolae Breban. Apare săptămânal cu sprijinul Ministerului Culturii și Cultelor și al SC ERC Press. Apare joia; format A3; 32 pagini. Redacția: Cătălin Țirlea (redactor șef), Aura Christi (redactor șef adjunct), Călin Căliman, G.G. Costandache, Horia Gârbea, Adrian Mihalache, Victor Scoradeț, Mircea Dumitrescu, Simona Grazia-Dima (redactori), Olga Andronache (secretar de redacție), Ioana Șișcu (corectură)] Editorialul lui Nicolae Breban *Nietzsche* (28) tratează tema supra-omului tradusă ca o metaforă a reînțoarcerii la omul antic sau medieval, animat de simțul *demnității*: „Într-adevăr, efortul colosal al lui Nietzsche de a «disloca zeii», acel «Gott ist tot» pe care toți nătărăii pedanți

îl folosesc neîncercând să-l înțeleagă cât de cât, transformându-l într-o perifrază jurnalist-scandaloasă, nu este altceva decât, cred eu, o întoarcere la omul antic, așa cum îl vedea Nietzsche: îmbibat de patosul distanței, de contemplarea ordinii lumii și a celei sociale ca un dat stabil, imperisabil, piramidal, în care fiecare *strat* sau *casta* își află și-și păstrează locul și responsabilitățile sale; în care aristocrații – cei *virtuoși*, adică, în sensul original al cuvântului, sunt conștienți ei înșiși, îmbibați de *virtu*, de acele calități ale curajului, onoarei, responsabilității și distanței. Aristocrații, adică cei ce preiau tradiția înaltă și activă a rangului lor, împiedicând dezordinea și revoluțiile, asigurând stabilitatea și armonia socială, având într-un grad înalt ideea și simțul demnității. Evident, în primul rând, pentru Nietzsche modelul era patricianul roman, cel ce întrupa fericit trăsăturile acestui *aristocrat*, dar cred că și alte societăți umane, de la cea indiană, chineză, la cea grecească, antică, bineînțeles, l-ar fi putut inspira. Poate chiar și feudalitatea europeană sau japoneză, societăți ante-pecuniare, ante-burgheze, la care accentul major nu se punea pe eficacitate și bani, ci pe *orgoliu* – cel al persoanei și al păturii, dar și pe familie, ca nucleu viu, responsabil al tradiției. Pe *demnitate* și pe *sânge*, deci, nu pe *înțelegeri* și *revoluții*!” □ La rubrica „Viața literară în scrisori” e publicat *Școala de modă veche*, un schimb epistolar între Dumitru Țepeneag și Costache Olăreanu, pe tema școlii – în principal din timpul adolescenței lor, din anii ’48-’50. Cei doi deplâng progresul analfabetismului funcțional, atât în România, cât și în Franța (unde își luase recent bacalaureatul fiica lui Țepeneag). □ Mai multe pagini din revistă sunt dedicate „Colocviului Romanului românesc” care a avut loc la Slănic-Moldova, ediția a treia, revista fiind unul dintre organizatori, alături de Uniunea Scriitorilor. La Tema colocviului – „Nevoia de personaj în proza actuală” intervin mai mulți participanți, dintre care Alexandru George, Radu Aldulescu, Nicoleta Sălcudeanu, N. Breban, Ioan Groșan, Petru Cîmpoieșu, Eugen Uricaru, Gabriel Chifu etc., revista consemnând mare parte din discuții. □ Sunt tipărite poeme de Ion Stratan și Ion Cocora. □ Cronica de teatru o ține Irina Coroiu, cronica de film, Călin Căliman. □ În cadrul rubricii „La formarea ideilor” Traian T. Coșovei scrie despre cele două volume de poezie ale „singularului” Călin Vlasie din 1981, respectiv 1984, *Neuronia* și *Laboratorul spațial* (*Un Kalașnikov de cuvinte*) și despre romanul Aurei Christi, *Vulturi de noapte* (*Sculptorul*), apărut la Dacia în 2001 (*Vulturi de noapte sau o nouă dimineață a romanului*). □ La „Revista revistelor” e prezentat laudativ sumarul revistei botoșănene „Hyperion” (Simona Grazia-Dima). Numărul e ilustrat cu portrete (majoritatea nuduri feminine) și naturi statice de Th. Pallady, concepția grafică aparținând lui Mircia Dumitrescu.

8 ianuarie

• [„Adevărul literar și artistic”, an X, nr. 599, săptămânal de cultură și atitudine, redactor șef: Cristian Tudor Popescu. Apare marțea; format tipografic: A3; 16 pagini. Redactori: C. Stănescu, Magda Mihăilescu, Cristina

Modreanu, Constantin Coroiu, Carmen Chihaia; secretar de redacție: Ciprian Buduru. Editor: Adevărul S.A.] Editorialul lui Cristian Tudor Popescu, *Sărăcuțul* pleacă de la o informație apărută în presa internațională, legată de biografia lui Borges și meditează asupra condiției excepționale a creatorului, care-l singularizează ca ființă umană, spre deosebire de condiția, uniformizatoare, a sexualității umane. □ La ancheta „Cărțile anului 2001” răspund Gabriel Dimisianu, Alex. Ștefănescu, Dan Cristea, Daniel Cristea-Enache. □ La rubrica „Clasicii noștri” Teodor Vărgolici celebrează 200 de ani de la nașterea lui Ion Heliade Rădulescu printr-un articol intitulat „Eu cânt în miezul nopții a voastre biruințe...”

● **[„Observator cultural”, nr. 97-98 (60), săptămânal de informație și analiză culturală, an III; Apare săptămânal, editat de Fundația „Cultura XXI”. Director: Ion Bogdan Lefter. Redactor-șef: Carmen Mușat. Apare marțea; format tipografic A3, 32 pagini. Redactori: Paul Cernat, Victoria Luță; secretar de redacție: Ana Maria Sandu].** La Rubrica „Structuri în mișcare” I. B. Lefter propune *Noul secol/ mileniu. Anul 1. Încercare de bilanț (II)*, cu subtitlul *Cultura de stat: în pragul dezastrului* scrie: „[...] În fine, tabloul general se cunoaște. În atare ordine de idei, marea problemă a anului 2001 a fost devierea gravă a funcționării Ministerului Culturii și Cultelor și a tuturor structurilor adiacente (instituții din subordine, comisii de jurizare, organisme de coordonare a unor evenimente) către un clientelism absolut inacceptabil. Nu pentru că ar fi fost unul „simplu” – politic (dacă se poate spune așa), de „pesedizare” a aparatului cultural de stat – ceea ce, ne place au ba, intră în regula alternanței democratice la putere. Așa e jocul: câștigătorii își instalează clientela în întreaga piramidă administrativă. Ar trebui să existe – firește – niște limite civilizate, a căror încălcare să nu ducă la dislocarea specialiștilor din sistem. Deși legislația le stipulează, știm bine că ele, limitele, nu sunt tocmai riguros respectate. Alta a fost – însă – problema în 2001: aceea că echipa de la ministerul „de resort” a procedat la ideologizarea stridentă a „culturii de stat” pe altă direcție decât cea „europeistă”, „integraționistă” adoptată ca orientare generală de către PSD și guvernul sau. Drept urmare, ne-am trezit cu o întoarcere masivă în poziții de decizie a conservatorilor, a unei teribile galerii de nomenclaturiști culturali ai regimului comunist și de ideologi ai naționalismului de după. [...] La capitolul mari «realizări» pe anul 2001, nu i-a mai rămas Ministerului Culturii să se laude decât cu câteva „performanțe” festive și cu câteva mișcări „reformiste” care au adus jale în rândurile profesioniștilor din domeniu. Festivalul „George Enescu” a fost pentru prima oară transferat spre organizare... Secretariatului general al guvernului (!?!). Festivalul național de teatru „I.L. Caragiale” a fost pus sub direcția fostului nomenclaturist cultural Dinu Săraru, anterior instalat – incredibil – la conducerea primei instituții de spectacol a țării, Teatrul Național bucureștean.” □ Emil Iordache propune un articol cu titlul *Bîta ca instrument cultural*: „La sfârșitul anului trecut, în două numere consecutive ale revistei «Convorbiri

literare», am publicat un articol destul de violent la adresa așa-numiților proprietari de limbă din Rusia actuală. Este vorba despre un grup relativ numeros de „critici literari”, nemulțumiți de faptul că literatura rusă este „deviată” de autori evrei care scriu rusește. Ultimul vizat de către acești ura-patrioți este Iosif Brodski, laureatul Premiului Nobel pe anul 1987, care, exilat fiind, a și apucat să moară fără să-și revadă Petersburgul / Leningradul natal. Mă refeream, în articolul respectiv, la iresponsabilitate și nedreptate, la atitudinea provincială și revenirea la spiritul autodistructiv care, într-o anumită măsură, a caracterizat cultura rusă. [...]” Autorul se referă la ridicarea la Moscova a unui monument dedicat scriitorului rus de origine evreiască Șalom Alehem și personajelor sale cele mai îndrăgite și care este păzit de autorități pentru a nu fi distrus de cei care nu citesc, dar folosesc...bâta. ■ La rubrica „În Dezbateri” se propun două pagini de revistă despre angajarea în extrema dreaptă a lui Emil Cioran, sub titlul generic *Despre extremismul „tinerei generații” a anilor '30*. Un articol e semnat de Valentin Protopopescu, *A rămas Cioran antisemit?*, concluzia fiind: „[...] Prin urmare, iată cum se scrie istoria *underground*-ului unui mare scriitor moralist clivat schizoid de principiile pe care și-a construit *Anschaung*-ul. În asemenea condiții este firesc că numai autorul are dreptul de a stabili care este înfățișarea finală a textelor ce îl pot reprezenta postum. Despărțirea de trecut, în cazul lui Emil Cioran, e discretă și falsă, sprijinită pe o raționalizare ce îi poate convinge fie pe naivi, fie pe partizani. Dincolo de aceștia se întinde contingentul acelor care ar dori să afle cum de a fost posibil ca un atât de substanțial talent literar și metafizic să devină victima unei atât de dizgrațioase frici. Atât de sus stilistic și atât de jos moral? De ce nu, în fond – iar istoria literaturii și culturii noastre e plină de asemenea (nici măcar paradoxale) cazuri... Iată, așadar, o posibilă schiță ce poartă asupra echivocului unui destin mai spectaculos chiar decât personajul în care s-a întrupat: cel al lui Emil Cioran.” □ Celălalt text, *Despre «fascismul patetic» al lui Cioran*, de William Totok, discută două studii recent apărute în Germania pe această temă: „[...] Recent au apărut două studii care propun o reconsiderare critică a operei lui Cioran. Primul, intitulat *Doctrina legionară și intelighentia interbelică*, a apărut în revista bianuală «Halbjahresschrift für südosteuropäische Geschichte, Literatur und Politik». Este vorba despre un fragment din cartea Martei Petreu *Un trecut deocheat sau Schimbarea la față a României* apărută la Cluj în anul 1999. Cel de-al doilea studiu aparține lui Hans-Peter Kunisch și a apărut în revista «Literaturen» sub titlul: *Actul gândirii este o baie otrăvitoare*. De ce trebuie citit Cioran și ce trebuie să știm în timpul lecturii. Atât Marta Petreu cât și Kunisch se opresc pe larg asupra mediului intelectual-politic al anilor '30 și '40, cât și asupra influențelor autohtone și internaționale care au facilitat alunecarea spre dreapta extremistă a unor autori importanți ai momentului. Pornind de la câteva exemple similare notorii, Kunisch constata la autorul român o tendință mai accentuată de ocultare a unui trecut, numit «deocheat» de către Marta Petreu. Respingând interpretarea potrivit căreia în cazul Cioran ar fi fost vorba doar

despre o «vremelnică orbire fascistă», Kunisch propune o nouă lectură din perspectiva aspectelor biografice ocultate. Toată opera lui Cioran scrisă în limba franceză este, potrivit lui Kunisch, o încercare de reconsiderare stilistică a propriului său trecut biografic și politic.[...]» □ Camelia Crăciun scrie despre *Literatura calvarului armenesc*. Articolul comentează și două traduceri recente, Franz Werfel, *Cele patruzeci de zile de pe Musa Dagħ* și Henri Verneuil, *Mayrig*, ambele publicate la Editura Ararat în 2000. □ E semnalat un dicționar ceh de scriitori români (*Slovník Rumunských Spisovatelů*), apărut recent la Praga, un proiect de Libuše Valentová, Jiří Našinec și Vitalie Ciobanu. ■ Alexandru Matei în *Nostalgie, dulce melodie* scrie despre volumul de poezie al Anei Blandiana *Soarele de apoi* (Du Style, 2000): „Întotdeauna voi crede că poezia Anei Blandiana a fost pentru România călcată de comunism un dar asemănător cu cel primit de tinerii occidentali ai anilor '60 din partea Beatles-ilor. Nici mai mult, nici mai puțin. O frenezie a sevei și a soarelui își deschidea aripile în versuri scrise ca o invitație la levitație, cenușiiul cotidian se risipea ca prin farmec din fața oricărui cititor o dată cu primele cuvinte parcurse și cu primele acorduri ce-i erau sugerate. Pentru că muzica poemelor Anei Blandiana oricine o înțelege, oricine o poate fredona, oricine o învață. Ana Blandiana n-a scris, în cariera sa de poetă, decât puține piese care să nu fi devenit imediat șlagăre. *Descântecul de ploaie* care deschide volumul VIII al antologiei lui Laurențiu Ulici *O mie și una de poezii românești* reprezintă un astfel de *evergreen*. La vremea lui (ce paradox!), e greu de crezut că n-a isterizat, și pe bună dreptate, tineretul cititor («Iubesc ploile, iubesc cu patimă ploile,/ Înnebunitele ploi și ploile calme»... – un poem cu adevărat palingenezic). Lectura actuală a acestei poezii a neînfrânării – o operă care cuprinde douăzeci și unu de volume de versuri publicate pe întinderea a aproape patru decenii, ca și vreo câteva zeci de traduceri; alături de vreo alte zece de eseuri și proză – produce probabil multă nostalgie. Poeziile Anei Blandiana declanșează popularizarea memoriei personale antedecembriste, una de copil, cu imagini alcătuind un tablou idilic emerit. [...]» □ E semnalat și prezentat ultimul număr al caietelor „Archaeus” (tomul V/ 2001), sub titlul «*Archaeus*», *tibetologia franceză și «Panegiricul» lui Dimitrie Cantemir*. ■ Ilina Gregori scrie despre *Jurnalul lui Radu Petrescu (II)*, studiul fiind inclus, în traducere germană, în *Im Dialog: Rumänische Kultur und Literatur*, volum coordonat de Mircea Anghelescu și Larisa Schippel (apărut în Germania, la Editura Universității din Leipzig, în 2000): „Radu Petrescu nu se mulțumește cu apologia banalității: el șarjează nota, afișând frecvent, o dată cu permisivitatea față de realul anodin, un fel de fobie a spontaneității. Jurnalul său documentează periodic inițiative autoadministrative, una mai năstrușnică (și ucigătoare) decât cealaltă: fel de fel de liste, bilanțuri, repertoare, inventare, cataloage etc., concepute cu scopul de a introduce „sistem” în viața sa, nu numai în bibliotecă, lecturi sau manuscrise, ci, bunăoară, și în amintiri (de pildă lista completă a domiciliilor) sau în relațiile sale cu ceilalți. Redus la un „catalog al mișcărilor zilnice”, non-introspectiv, non-confidențial,

non-confesiv, jurnalul pare a se întoarce din vârsta maturității literare înapoi, în preistoria genului, irezistibil atras de strămoșul frust – registrul cheltuielilor zilnice. [...] În *Catalogul mișcărilor mele zilnice* scriitorul ia în serios imperativul autenticității, pentru a-l duce în final la absurd. De fapt, Radu Petrescu nu crede în autenticitate – și această apostazie îl situează într-adevăr printre postmoderniști. *Puritatea* la care aspiră Radu Petrescu în diaristică nu poate fi înțeleasă adecvat decât ținând seama de premisele sale ficționaliste. Acestea sunt formulate și în mod direct, în jurnal, dar se regăsesc expuse și în mod indirect, de anumite personaje din prozele sale. [...]” □ Este publicat un text inedit de Radu Petrescu, *Despre roman (II)*. □ Sub titlul *O surpriză editorială* Gabriel Andreescu prezintă volumul coordonat de Lucian Nastasă și Andrea Varga *Minorități etnoculturale. Mărturii documentare. Țigani din România (1919-1944)*, apărut la Fundația Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală, Cluj-Napoca, 2001. □ E semnalată revista „Calende”, ajunsă la nr. 100 (și nr. 9-10-11-12/ 2001) și revista „Secolul 21” care are ca tematică *Nietzsche, un precursor al secolului XX*. □ Alexandru Florian publică eseu *Mituri ale tranziției*. □ E semnalată revista „Piața literară”, revistă de informație editorială. □ Carmen Andraș propune eseu *România văzută de britanici: un spațiu de frontieră culturală. Reflecții imagologice*. □ William Totok face o prezentare a scriitorului german de origine evreiască Stefan Heym (1913-2001), autorul romanului tradus și la noi *Relatare despre regele David*. □ Svetlana Cârsteian ia un interviu poetului Romulus Bucur. Interviu poartă titlul „*N-am fost niciodată un bard județean*”. □ Rubrica „Revista presei” trece în revistă cotidiene și reviste literare, „România literară”, „Contrafort”, „România liberă”, „Adevărul”, „Cotidianul”, „Mozaicul” sau „Suflet oltenesc”. □ La pagina de recenzii semnează, printre alții, Magda Răduță (despre Florin Șlapac, *Zăpodie*, Ex Ponto), Ștefan Fircă (despre Vasile Andru, *Istorie și taină la Sfântul Munte Athos*, Allfa), Lucia Simona Bumbu (despre memoriile fotografului francez de secol XIX Nadar, *Când eram fotograf*, tradus la Compania). □ La Polemici „Nicu Gavriluță” răspunde unui articol semnat de Iulia Popovici despre cartea acestuia, replica purtând titlul *Precizări, clarificări, nuanțări*.

● [„22”, nr. 2] Mircea Iorgulescu scrie în *Arta și meseria concubinajului* despre volumul lui Radu Cosașu *Autodenunțuri și precizări* (Hasefer, 2001): „Mare maestru al concubinajului estetic, mereu dezinvolt, niciodată inocent, Radu Cosașu împerechează amețitor drama și deriziunea, solemnitatea și burlescul, tragismul și frivolitatea, patetismul cel mai intens și hazul cel mai irezistibil, lacrimile în valuri și râsul în hohote, confesiunea și ficțiunea. Adulterul permanent, ca estetică și formă de viață (în literatură). Iată, din recenta lui carte, *Autodenunțuri și precizări*, un episod caracteristic. [...] Una dintre enormitățile intelectuale puse în circulație cu mult, mare și sincer avânt după 1989 a fost proclamarea decedului subtilității în literatură. Moartea subtilității a fost anunțată ca o victorie și o eliberare totodată, fiind sărbătorită, oarecum neașteptat, chiar și de literați,

inclusiv de critici literari, în principiu, orișicât!, mai vigilenți cu ineptiile, fie acestea și de succes ori de mare consum. Puțini au fost, la urma urmelor, cei care au rezistat de la început și integral acestui exercițiu colectiv de abrutizare: Radu Cosașu este unul dintre acești puțini. Ironie a istoriei, nu numai literare, dispariția constrângerilor impuse artei scrisului și a instituțiilor prin care se exercitau a dus la periclitarea literaturii înseși. Acestui infern al inteligenței îi este consacrată cartea lui Radu Cosașu, *Autodenunțuri și precizări* putând fi socotită un veritabil manifest, o «apărare și ilustrare a subtilității». Ironia și autoironia, tonul jucăuș, verva lexicală, rapidele schimbări de ritm epic, de frazare și de *registru* stilistic nu fac decât și mai evidentă dimensiunea gravă a prozei lui Cosașu, gravă și artistic, și existențial, dacă pot fi separate cele două planuri. Transferul (auto)biograficului în literatură, dar și impregnarea de literatură a (auto)biograficului, extraordinara țesătură de aluzii și referințe literare și culturale, balansul voluntar, însă nu mai puțin riscant, între clovnerie și rigoare intelectuală, toate aceste procedee pe care prozatorul le-a descoperit, forjat, folosit de la volumul *Supraviețuiri* (1973) încoace ating în *Autodenunțuri și precizări* un nivel de virtuozitate fără cusur.”

9 ianuarie

• **[„România literară”, an XXXV, nr. 1; Apare săptămânal sub egida Uniunii Scriitorilor. Director General: Nicolae Manolescu. Coeditor: Editura Național (redactor-șef: Violeta Borzea). Apare miercuri; format tipografic A3; 24 pagini. Director adjunct: Gabriel Dimisianu. Redactor șef: Alex. Ștefănescu; secretar general de redacție: Mihai Pascu].** Editorialul lui Nicolae Manolescu prezintă un *Manual de Istoria literaturii române*, „întocmit” de Enea Hodoș și publicat la Editura Foi Diecezane din Caransebeș, în 1893, unul dintre primele manuale de literatură română, după cel al lui Aron Densușianu. Editorialistul îl citează pe Hodoș, întrebându-se care vor fi fost celelalte manuale la care se referă autorul: „Cu privire la conținutul manualului, observ numai atât, că felul în care am tratat scriitorii, precum și împărțirea materialului, se abate de la calea întrebuițată în puținele noastre istorii ale literaturii destinate pentru școli”. Manualul este notabil și prin includerea scriitorilor contemporani, contrazicând astfel „prejudecata că scriitorii recenți, unii fără volume, n-au ce căuta în școală”: „Scrisă în bună limbă românească și cu ortografia impusă de Maiorescu, *Istoria* lui Hodoș e plină de aprecieri de bun-simț, fără mari pretenții de interpretare, exactă bibliografic, cu note biografice sumare și utile. Scriitorii importanți se află la locul lor, Eliade, Alexandrescu Negruzzi, Alecsandri, Bolintineanu, Creangă, Slavici, Caragiale (firește, doar teatrul), Eminescu („face parte dintre cei mai mari lirici ai lumii”), cu antologii din textele lor în sprijin, dar nu lipsesc postromanticii Filimon, Duiliu Zamfirescu, C. Sion, Nicoleanu, Depărașeanu, Odobescu, nici junimiștii, Veronica Micle sau Matilda Cugler, până la foarte tânărul Vlahuță. Este și Delavrancea, cu *Paraziții* din 1893 [...]” □ La rubrica „Actualitatea”, un articol al Cristinei Ionică, *La anu plecăm de acasă*, se

ocupă de imaginarul feminin prezent în media românească, de la telenovele occidentale de succes (fenomenul *Betty cea urâtă*), la emisiuni autohtone precum cea a Monicăi Tatu („De trei ori femeie”), autoarea deconspirând imaginarul de carton, recognoscibil, afirmă ea, și în romanul *Arta conversației*, de Ileana Vulpescu. La această exaltare falsă a femeii „nu există încă, o alternativă, iar visele, fie și de carton lipit prost pe la colțuri, au întotdeauna piață”. □ Rubrica „Lecturi la zi” semnalează traduceri a căror temă se leagă de problema identității: celebra *Orientalism*, de Edward Said, romanul *Cocoșul decapitat* de scriitorul saș din Roșia Eginald Schlattner (tradus de Nora Iuga) și *Frumoasa doamnă Seidenman*, de polonezul Andrej Szczypiorsky (traducere de Constantin Geambașu). □ Luminița Marcu abordează, la rubrica de critică literară, literatura feminină, și anume proza Doinei Ioanid și poezia Simonei Tache: „Amândouă nu se feresc de o anumită ușurătate, nu se feresc de a ieși în lume cu niște cărți subțirele, de câteva zeci de pagini care le pot descalifica în ochii literaților români obsedați de cantitate și construcție.” ■ O polemică mai veche cu Alexandru George, legată de poziția fetișizată a lui Marin Preda în câmpul prozei autohtone, animă pagina semnată de Gh. Grigurcu. □ Ioana Pârvulescu e prezentă cu o pagină de *Jurnal berlinez*, iar Nora Iuga acoperă pagina de poezie. ■ Cronica edițiilor, de Z. Ornea, inaugurează Anul Caragiale prin prezentarea ediției critice de *Opere* a Academiei Române (ediție de Stancu Ilin, Constantin Hârlav și Nicolae Bârna, prefată de Eugen Simion), Editura Univers Enciclopedic. ■ „Cazul Bietul Ioanide”, de Nicolae Mecu ocupă un spațiu generos și investighează raportul dintre „versiunile originale” ale romanului lui G. Călinescu și textul cenzurat al ediției 1953. N. Mecu, care s-a ocupat de editarea unei noi variante, colaționează dactilograme și manuscrise păstrate la Biblioteca Academiei și la Muzeul Literaturii Române. Editorul comentează variantele, problemele de natură documentară, dar și semnificația cenzurării unor fragmente ori introducerea altora, în contextul ideologic al epocii, dar și în contextul de ansamblu al operei lui Călinescu: „Cu tot sporul de complexitate a «lumii textului» și a tehnicii, *Bietul Ioanide* este, în forma lui originală, un roman care, ca perspectivă narativă, nu se deosebește semnificativ de *Enigma Otiliei*. [...] Intervențiile operate la cererea cenzurii constau în *explicitarea* perspectivei, a sensurilor implicite, mai ales când e vorba de componenta *politică* a romanului. [...] Se forțează în acest fel factura romanului, care se vede împins spre literatura cu teză *ideologică* și *politică*. «Ochiul estetului» și al moralistului clasic este astfel concurat de ochiul, și mai scrupulos, dar și mai punitiv, al ideologului. «Delimitarea», «denunțarea», «înfierea» etc. sunt cerute cu atât mai insistent cu cât forurile cenzurale, ca și cronicile oficiale ce vor fi scrise în 1954-1955 tratează romanul ca pe unul istoric, dar de *reconstituire strict realistă*, și în care Mișcarea ar fi, în spirit și literă, Mișcarea legionară. [...] (Să mai adăugăm că, așa cum arată într-o cunoscută scrisoare din 1950 către Al. Piru autorul, n-a intenționat să scrie un roman politic, ci unul al ipostazelor erosului, al diverselor «concepții despre univers», al creativității sau,

dimpotrivă, al sterilității.) [...]” După ce observă contradicțiile evidente în atitudinea și discursul personajelor (Ioanide, respectiv Tudorel), rezultate în urma modificărilor succesive din cele două ediții ale *Bietului Ioanide*, editorul avansează la final ideea că ludicul Călinescu ar fi imaginat în *Scrinul negru* exact acel intelectual de tip nou care i s-a cerut, într-un mod atât de schematic și de ostentativ, încât cenzura a intervenit în sens contrar, cerând eliminarea ori modificarea paragrafelor și sintagmelor în care făcea exces de zel! ■ Tony Judt dă un interviu la New York lui Dumitru Radu Popa pentru revistă, în care clarifică poziția sa dintr-un amplu text cu tentă negativă dedicat României, în *New York Review of Books*, nr. 44/2001, care stârnise un val de reacții în presa românească. □ Ștefan Cazimir, la rubrica „Ecouri”, discută polemic un articol de Peter Derer, publicat în numărul 47 din 2001, în aceeași revistă, despre kitschul Castelului Peleş, discutat eclectic, iar nu prin punerea sa în contextul epocii. Autorul insistă și pe niște raționamente false din articolul citat, precum acela că demolările din timpul comunismului ar fi fost încurajate de această veche arhitectură de mână a doua din unele orașe românești. Polemica nerezolvată dintre Derer și un preopinent nenumit e rezolvată tranșant de Cazimir, care observă că „o mare parte din arta și arhitectura vremii întruchipa o expresie a kitschului; ea s-a caracterizat, în toate țările continentului, prin eclecticismul ei paseist, prin juxtapunerea servilă a citatelor, prin conceperea stilului ca simplă cortină decorativă, prin belșug ornamental și vanitate pretențioasă.” □ La „Ochiul magic” Tita Chiper reține vandalizarea bibliotecilor publice de cartier semnalată de ziarul „Adevărul”, nr. 3544, 2001. Cel mai flagrant caz este cel al Bibliotecii Nicolae Labiș din Drumul Taberei, unde spărgătorii au urinat pe cărți, inclusiv pe cele din depozit. ■ Alex. Ștefănescu publică un impresionant document provenit de la Cicerone Ionițoiu, cercetător al victimelor comunismului, datând din anul 1947: o sorcovă parodică la adresa ocupantului bolșevic, pentru care autoarea, o femeie din Dolj, Marioara Ianculescu-Manon, a fost torturată în beciurile Securității de la Craiova. □ Ana Stanca Tăbărași publică un comentariu, incluzând ample fragmente de text, al jurnalului inedit al Reginei Olsen, logodnica lui Kierkegaard, recent descoperit și publicat. Jurnalul logodnicei modifică datele poveștii dintre cei doi iubiți celebri: ea este cea care a decis ruperea logodnei, din motive destul de practice: și-a dat seama că nu ar putea fi, cu el, o „soție fericită”. □ La „Carte străină”, Nicolae Stoie comentează un volum american al lui Andrei Codrescu din 2001, *An involuntary genius in American shoes*, legat de tema identității românești și de Sibiul sufocat de dogmatism al anilor '60.

15 ianuarie

● [„Adevărul literar și artistic”, nr. 600] Pe coperta revistei este reprodus un articol pe tema evoluției fiscalității, semnat de M. Eminescu, *Un semn al declarării...* din 1882. □ Daniel Cristea-Enache ia un interviu lui Nicolae Breban, pus sub figura tutelară a mamei; titlul interviului sună „Mama mea a fost cu

adevărat darul destinului meu, «cârja miraculoasă» ce m-a ajutat să rămân în picioare, ca scriitor”. ■ Sub titlul *O carte în dezbatere: Istoria literaturii române de azi pe mâine*, Roxana Sorescu, Daniel Cristea-Enache, Alexandru George și Mihai Iovănel dezbat *Istoria* lui Marian Popa. Mihai Iovănel o consideră o „referință negativă”, o carte „paranoică”, bazată pe un mecanism paranoic, „lipsit de criterii altfel decât relative” (*Modelul unui mecanism paranoic*). Alexandru George, reluând luările sale de cuvânt anterioare din „Luceafărul”, o consideră totuși, cu toate scăderile sale, o referință importantă a istoriografiei românești, prin lărga sa acoperire a șase decenii de viață literară, dar și o „lovitură dată bonzilor literari de tip Eugen Simion – N. Manolescu”, care, în acel moment nu dăduseră o astfel de panoramă exhaustivă (*O carte peste care nu se poate trece*). □ Teodor Vârgolici scrie despre primul volum de Schopenhauer tradus integral în limba română, în *Titu Maiorescu și aforismele lui Schopenhauer*, textul constituind postfața volumului *Aforisme asupra înțelepciunii în viață*, de Arthur Schopenhauer (în curs de apariție la editura Saeculum I.O.). □ Sub titlul *De la Coresi la Iancu Văcărescu* Dumitru Micu prezintă cele patru tomuri din *Istoria poeziei culte românești*, de Al. Alexianu. □ Pe două pagini, Ovidiu Hurduzeu publică un eseu intitulat *Eul tehnologic*.

● **[„Observator cultural”, nr. 99]** Revista dedică o amplă dezbatere *Manualului de istorie* pentru clasa a XII-a de la Editura Sigma, coordonator Sorin Mitu, căruia i s-a retras avizul de către Ministerul Învățământului. În cadrul dezbaterii, Ovidiu Pecican, unul dintre coautori, publică un articol cu titlul *Bătălii ideologice în era postideologică. România anilor '90*. Același autor semnează o cronică a reacțiilor din presă vizavi de acest manual controversat, *Cronica unei conflagrații anunțate*. □ Ion Bogdan Lefter continuă *Noul secol / mileniu. Anul I. Încercare de bilanț (III)*, insistând asupra „vitalității «culturii particulare»” și concluzionând: „Concluzia am preformulat-o: anul cultural 2001 a fost bogat, interesant, atractiv în perioadele de vârf (cum sunt marile aglomerații de evenimente din toamnă și din primăvară). Rămâne ca și instrumentele instituționale și legislative controlate de stat (minister, instituții bugetare, inițiative parlamentare) să fie reorientate în beneficiul adevăratei culturi române contemporane. Un semn, o floare vestitoare – poate – a unui anotimp mai prietenos: intenția responsabililor ministeriali de a promova o Lege a cărții care să favorizeze editarea și difuzarea, cu beneficii – în ultimă instanță – pentru ceea ce se numește «cultura scrisă». Dacă și ce va ieși de aici – vom vedea la bilanțul lui 2002!...” ■ Bedros Horasangian publică *Irișii de la Mogoșoaia*, o cronică la cartea Corneliiei Ștefănescu, *Destinul unei întâlniri. Marcel Proust și românii* (Elion). „[...] Sunt adunate de dna Ștefănescu numeroase trimiteri la receptarea lui Proust în România chiar din anii '20. Când nume dintre cele mai prestigioase l-au citit și comentat cu mare atenție pe autorul lui Swann, Odette, Charlus, Bergotte, Mme Verdurin, Guermantes, Morel și Albertine, Jupien și Norpois, Vinteuil și Rachel – cităm din memorie! –, dar câte și mai câte personaje nu au fost prezente active în lecturile cititorilor

români. De la Cora Irineu și Ralea, Ibrăileanu, Zarifopol, Aderca și Sebastian până la Anton Holban și Camil Petrescu, ca să nu mai pomenim de ceilalți, de după 23 august, unde se întâlnesc nume ca Vladimir Streinu, Crohmălniceanu, Ion Negoitescu, Irina Eliade sau Mihai Zamfir, cu o *Structură narativă a romanului proustian*, una dintre cele mai solide analize de stilistică aplicată. (Păcat că studiul n-a fost tradus în franceză sau germană pentru a se vedea temeinicia lecturii teoreticianului român.) Am tot sărit de la una la alta fără a reuși, chiar și parțial, să punctăm interesul enorm pe care-l poate resuscita acest volum dedicat lui Proust în spațiul intelectual românesc. Nici măcar nu știm bine cât și dacă mai e azi citit Proust în România. Noua traducere a dnei Irina Mavrodin o considerăm superioară celorlalte (parțiale sau integrale) versiuni. Ar merita o discuție-dezbatere aplicată acest volum care, nu suntem siguri, dar am vrea să nădăjduim, va reține atenția și va incita „spiritele proustiene” românești. [...]” □ În cronica *Impasul istoriei și recuperarea memoriei*, Carmen Mușat scrie despre romanul-eveniment *Sfârșitul unui roman de familie*, de Nádás Péter, tradus la Polirom (2000). ■ Adrian Marino dă revistei un eseu cu titlul *Noi interpretări ale liberalismului românesc*, în care prezintă interpretarea pe această temă a cărților lui Cristian Preda, dintre care cea mai valoroasă e considerată ultima, *Tranziție, liberalism și națiune*. Ion Buzera recenzează monografia de la Aula *Adrian Marino*, realizată de Constantin M. Popa (*O monografie simpatetică*). ■ Svetlana Cârstea ia un interviu scriitorului Dan Lungu, *Între imaginație și rigoare (I)*. □ Alexandru Florian dă o „replică”: *Critica de dreapta a autocriticii lui Emil Cioran*. □ Mihaela Michailov, în *Spectrele livezii*, la rubrica „Arte”, recenzează cartea de teatru a lui George Banu, *Livada de vișini, teatrul nostru. Jurnal de spectator* (Alfa, 2000). □ La rubrica „Recenzii”, Lucia Simona Bumbu prezintă volumul de poezie al lui Adrian Popescu, *Drumul strămt* (Dacia). □ „Ultima pagină” e dedicată unui interviu realizat de Alexandru Matei cu noul director al Agenției Universitare a Francofoniei, dl. Roger Manière, Franța: „Zinedine Zidane, dar și racheta Ariane”.

● [„22”, nr. 3] Mircea Iorgulescu, în articolul titrat ironic „*Cartea ridică probleme*”, consemnează apariția unui volum dedicat cenzurii, *Cenzura comunistă*, de Marin Radu Mocanu (Albatros, 2001), editat complet neprofesionist: „[...] Aparent, Marin Radu Mocanu, autorul acestei culegeri, nu a observat că volumul Anei Blandiana fusese inițial respins de cenzură: să nu se fi găsit în dosarul de unde a extras nota publicată nimic despre modul în care s-a revenit asupra primei decizii?! Este drept însă că, din punctul de vedere al editării de documente, contribuția autorului este nulă. El a scos din Arhivele Statului un număr de documente, nu se poate ști după ce criteriu, și le-a înșirat unele după altele, în ordine cronologică. Nu a redactat nici o notă, dar a compus un fel de «eseuri» introductive despre cenzura comunistă, toate de un mare comic involuntar. [...] Dar cartea ridică probleme ceva mai serioase și decât elucubrațiile de acest gen, și decât evidenta incapacitate a autorului de a edita un document de arhivă. Nu au apărut prea multe cărți despre cenzură. O bună «schită istorică

introdutivă» a dat Adrian Marino (*Cenzura în România*, 2000). Trei cercetători din Cluj, Ionuț Costea, István Király și Doru Radosav au publicat, în 1995, o cercetare fundamentală (*Fond secret, Fond "S" special*). Există de asemenea un bun manual, pare-se la origine un curs universitar, util (Marian Petcu, *Puterea și cultura. O istorie a cenzurii*). Documente extrem de interesante a publicat și Bogdan Ficeac, în *Cenzura comunistă și formarea «omului nou»*. În sfârșit, sub titlul *Gândirea interzisă, Scrieri cenzurate în România 1945-1989*, o echipă coordonată de Paul Caravia a întocmit o listă incompletă a scrierilor cenzurate. Incompletă, între altele, afirmă coordonatorul în prefață, și pentru că «nu a avut acces la documentele cenzurii aflate la Arhivele Statului». Sunt acolo, menționa Bogdan Ficeac, aproximativ 57 de metri liniari de documente. La care nu numai publicul larg nu are acces, dar nici cercetătorii; să fie pentru că salariații Arhivelor Statului, poate doar unii dintre ei, vor fi socotind arhivele o... proprietate privată?!»

16 ianuarie

• [„Luceafărul”, nr. 1 (539), serie nouă inițiată de Laurențiu Ulici. Colectivul de editare: Marius Tupan, redactor-șef, Marinela Țepuș, redactor, Mariana Bunescu, tehnoredactor, Simona Galațchi, corectură. Apare miercuri, format A4, 32 pagini. Revistă editată de Fundația Luceafărul, cu sprijin de la Uniunea Scriitorilor din România și Ministerul Culturii și al Cultelor.] La „Cronică literară” Octavian Soviany comentează sub titlul *Poemele cărnii* volumul lui Adrian Urmanov *Cărnurile canonice* (Pontica, colecția Euridice): „Poemele lui au aspectul unui *polemos* care vizează limitele și imperfecțiunile omului căzut între angrenajele terifiante ale «sfârșitului de istorie», ilustrează (așa cum arăta Marin Mincu într-o scurtă, dar densă prezentare) «eterna gâlceavă dintre suflet și trup», dar, am adăuga noi, și eterna gâlceavă dintre individ și istorie. [...] În spatele unor asemenea «ecorșeuri însângerate» se ascunde o extraordinară sete de sacru, iar miza actului poetic (care, în cazul lui Urmanov, se joacă uneori la limita blasfemiei) e uriașă. [...] Amestec de „revoltă metafizică» și experiment mistic, poezia sa îl impune ca pe o personalitate creatoare autentică. Îi dorim să nu se piardă, căci ar putea deveni cândva un mare, foarte mare poet.” ■ La pagina de poezie Ion Stratan semnează câteva poeme inedite cu o formulă experimentală. ■ La rubrica sa „Intermezzo”, Marin Mincu discută în «*Meridianul*» lui Paul Celan o mai veche cercetare asupra operei lui Paul Celan, volumul lui Andrei Corbea din 1998, *Paul Celan și meridianul său* (Polirom): „Andrei Corbea consideră că, mai degrabă, «contează consecvența cu sine a *poetolectului* plasat între și dincolo de idiomurile naționale și funciarmente *plurilingv* (*mehrsprachig*)», iar «ecuația bilingvism-duplicitate» crede că «semnalează mai curând o derivă etică decât una propriu-zis lingvistică». Astfel, «textele scrise de Celan în limba română în anii petrecuți la București se subsumează totuși, fără doar și poate, aceluia fenomen pe care Leonard Forster îl numea *multilingvismul literaturii*». Preluând acești termeni teoretici mai adecvați, Andrei Corbea conferă un sens superior discuției

inițiale, depășind nivelul inadecvat la care o menținea cercetătoarea (fostă lector de limba germană la Iași) Barbara Wiedemann. Ar fi de așteptat ca germanistul fin ce a reușit să fixeze, cu mai mare exactitate, adevăratul «meridian» cultural/lingvistic a lui Paul Celan, să se transforme în interpretul textelor românești celaniene în referință directă la metoda suprarealistă ce a fost bine asimilată la București. S-ar putea astfel constata că, înainte de a pleca de la București, Paul Celan își inventează un «poetolect» personal, un fel de *esperanto* poetic, cum l-am numit în prefața de la ediția italiană Cred că tiparele discursului poetic în limba română au fost doar aparent oculuate în textele germane, regăsindu-se în structurile gestante ale poeziei celaniene definitorii. Numai un bun cunoscător al limbii germane poate demonstra pe ce căi infrastructurale primul Celan a fost retopit și integrat marelui Celan ce aparține, într-adevăr, «multilingvismului literaturii». □ Marius Tupan ia un amplu interviu în serial lui Marian Popa, pe tema recentei sale *Istории*, al cărui titlul e dat cu majuscule: „ISTORICUL LITERAR EXECUTĂ PENTRU SINE ANALIZA, CA UN MEDIC SAU CA UN LABORANT, ȘI PREZINTĂ CITITORULUI NUMAI DIAGNOSTICUL SAU REZULTATUL” (I). □ O pagină de poezie e dedicată debutantului Alexandru Potcoavă, recent premiat de revistă la Festivalul „Gheorghe Pituț”. □ La Literatura lumii e prezentat și tradus (de Veronica Focșeneanu) un fragment din scriitorul de origine indiană V.S. Naipaul, *O viață pe jumătate* (*Half a Life*, Picador, 2001). Autorul e laureatul Nobelului pentru literatură din 2001.

• **[„România literară”, nr. 2]** Editorialul lui N. Manolescu pune în discuție *Pluralitatea poeziei eminesciene*: „De la studiul lui Titu Maiorescu din 1889 (și în definitiv de la ediția de poezii pe care criticul a întocmit-o în 1883) și până la acel al lui Ion Negoieșcu, în a doua jumătate a secolului XX, Eminescu a fost mereu un *anumit Eminescu*. Fiecare interpret major al operei sale poetice a văzut în el *altceva* decât precursorii săi: un Eminescu diferit de cel dinainte. Mai mult: diferența, care consta în privilegierea *altei* laturi a romantismului eminescian, a *altei* viziuni despre lume și poezie decât aceea anterioară, s-a bazat, de fiecare dată, pe o incompatibilitate; între cei doi Eminescu succesivi nu era nicio punte, ei se opuneau unul altuia ca doi poeți care se deosebesc radical. [...] Dovadă că la noi a existat de obicei un *anumit Eminescu* e făcută și de confiscarea poetului de către diversele ideologii politice. *Poetul național*, acela adică din *Doină* și din restul poeziilor reacționare ca viziune istorică și deseori xenofobe, a fost revendicat de naționaliștii de toate culorile, inclusiv de național-comuniști. Într-unul dintre ultimele sale discursuri, Ceaușescu cita din *Doina* tocmai versurile revoltătoare despre străinii de neam. Cu trei decenii mai devreme, Eminescu era *poetul social* din *Junii corupți*, din *Vieața* sau din prima parte din *Împărat și proletar*: comunismul precoc îl prefera celuilalt, considerat moștenire a fascismului. Generația mea pe acesta l-a învățat la școală. Și mai este ceva: nu numai că fiecare nouă imagine a poetului, care polemiza sau nu cu aceea veche, lăsa pe dinafară, de vreme ce era exclusivistă, numeroase aspecte ale poeziei, dar toate aceste

imagini la un loc sunt departe de a ne restitui integralitatea și varietatea inspirației eminesciene. Sunt semne (între care un superb articol al lui Mihai Zamfir, pe care l-am publicat chiar în *România literară*) că a venit timpul unei mai bune înțelegeri a pluralității poeziei eminesciene. Eminescu al viitorului imediat nu va mai fi un *anumit* Eminescu, nici acela maiorescian (deși o revenire la splendoarea formală a antumelor pare a-i atrage pe unii comentatori), nici acela călinescian, împins la limită de Negoitescu (deși nu pare să se fi stins focul de tot din măruntaiele marelui romantism eminescian). Va fi, după cât ne este omenește cu putință a ghici, un Eminescu întreg și plural, capabil a ne surprinde prin laturi ignorate ale poeziei nu doar majestuos sau emfatic, dar și ludic sau bântuit de jocurile unei fantezii pornografice, nu doar bijutier al versului, dar și sublim neglijent, în stare de enorme și comice bâlbe, autor de chinezării delicate și de umbre pe pânza vremii, dar și pamfletar trivial, posesor al tuturor tehnicilor și schimbându-le după plac, în stare de realismul cel mai viguros și de livrescul cel mai pur, stilizând arghezian oribilul, sfărâmând bacovian organele poeziei, mitizând ca Blaga și evocând nostalgic ca Pillat, continuându-i pe toți poeții (pe mari naivi, ca și pe micii meșteșugari) din secolul XIX și anticipându-i pe toți (academizanți, simboțiști, moderniști, pășuniști) din secolul XX.” ■ C. Rogozanu, sub titlul *Critica insuficientă* comentează în registru negativ două volume, *Proza românească între milenii*, de Geo Vasile și *Comentarii critice* (Albatros) de Nicolae Bârna. □ Gh. Grigurcu continuă polemica în termeni destul de personali și neconvingători cu Alexandru George, despre „supărarea” celui din urmă. □ În pagina de poezie Ion Drăgănoiu publică un grupaj de versuri, iar în colțul intitulat „Cerșetorul de cafea” Emil Brumaru e prezent cu un *Sonet dezamăgit*. □ Georgeta Drăghici prezintă volumul *Marin Sorescu în scrisori de familie* publicat de fratele scriitorului. Autoarea pune în lumină câteva aspecte: relația cu fratele sau mama, stilistica epistolară și tematica, ideile obsesive (publicarea, performanța literară). Notațiile despre literatură ar fi „utile în configurarea unei biografii a operei”, G. Drăghici exemplificând cu unele „considerații despre epigramă, rondel, parodie, fabulă, odă, comedie”. □ Tot la pagina de istorie literară e publicat un document inedit din 1969, un *Memoriu personal* înaintat Direcției Presei din acea vreme de Al. Piru, în legătură cu blocarea difuzării cărții sale *Panorama* deceniului literar românesc 1940-1950: „Este drept că Editura mi-a mai comunicat o obiecție, și anume aceea că romanul lui G. Călinescu *Bietul Ioanide*, n-ar fi prezentat convenabil din punctul de vedere ideologic. Am socotit și socotesc această obiecție complet nefondată. În prezentarea mea am plecat de la o autorecenzie a scriitorului, comunicată mie în 1950 și pe care am publicat-o în *Gazeta literară* din 17 martie 1966, fără ca atunci Direcția Presei să se fi opus. Pornind de la această autorecenzie în cea mai mare parte reprodusă în cartea mea, N. Manolescu a tras în *Astra* niște concluzii exagerate și abuzive, de care nici G. Călinescu nici eu nu suntem vinovați. Cred însă că aceasta nu dă dreptul nimănui să se întoarcă la interpretările din perioada Iosif Chișinevschi, când romanul lui G. Călinescu, cea

mai virulentă satiră a obscurantismului, a fost socotit o scriere profascistă și denunțată ca atare. Mai este posibilă o critică atât de îngust dogmatică și prolet-cultistă, când romanul *Bietul Ioanide* se află la a a treia ediție? (din 1967).” ■ Gabriel Dimisianu prezintă un roman al perioadei 1945-1948, *Trubendal*, de Virgiliu Monda, scris între 1939-1941 și citit integral în cenaclul „Sburătorul”, tipărit în 1946 (reeditat în 1968, cu prefața autorului). Romanul pare a se apropia de epicul pur, de obiectivarea și detașarea pe care o cerea și Lovinescu, dar e infuzat și de un senzaționalism, uneori factice. Personajul central se plasează în linia marilor intelectuali suspicioși ai lui Camil Petrescu și Anton Holban, analiza geloziei constituind tema cea mai realizată a cărții (relația cu personajul feminin Eda, o femeie destul de mondenă, începe prin încercarea personajului masculin de a o iniția intelectual în arta picturii și se termină destul de neconvențional printr-o încercare, eșuată, de viol și / sau omor). ■ Alex. Ștefănescu propune un Ion D. Sîrbu la o nouă lectură. Romanul *Adio, Europa!* este revăzut din perspectiva unei de-radicalizări a perspectivei, datorate trecerii timpului. Ceea ce părea de un curaj nebun imediat după 1989 (volumul e publicat în 1992 dar e scris în timpul comunismului), e citit acum mai mult ca un roman cu cheie, balcanismul și comunismul fiind conceptele în jurul cărora se desfășoară demonstrația roman-cierului, dar și a criticului comentator. Răspunzând unor lecturi tendențioase ale romanului și ale viziunii auctoriale ca anti-balcanică și pro-marxistă, Alex. Ștefănescu observă că „în realitate, ceea ce identifică scriitorul în România ca absurd și dezumanizant aparține comunismului nu balcanismului”. Tema absurdului vieții în comunism, exploatată în acest roman cu influențe din Caragiale și Bulgakov, dar scris într-o manieră excesiv eseistică, e reluată, într-o manieră excesiv simbolică, în *Lupul și catedrala*, redactat în 1983-1986 și publicat în 1995. ■ Mioara Apolzan semnalează apariția traducerii *Scriitori români din exil (1945-1989)* destinată în principiu publicului german, dar importantă, și la noi prin actualitatea temei și prin documentarea pe spațiul german a exilului românesc. Mioara Apolzan insistă în final pe viziunea integratoare a autoarei care observă mai degrabă apropierea nu diferențele între scriitorii români, din țară și din exil. □ Mariana Neț comentează în *Timpul basmelor culte*, traducerea în limba română la Editura Egmont a bestseller-ului pentru copii *Harry Potter*, care va deveni și la noi un fenomen de masă, dar după reeditări ulterioare. *Harry Potter* e comentat pertinent în câteva teme fundamentale: tema timpului, a raportului dintre erou și timp („Tot ce face Harry Potter este să învețe din trecut”) sau tema jurnalului (oglină a eului), pentru ca autoarea să comenteze apoi personaje autohtone precum Făt-Frumos sau Harap-Alb și tipologia aventurilor lor – din care, destul de ironic, calul iese cel mai bine. □ La „Carte străină” Grete Tartler comentează câteva traduceri demne de a reține atenția: *Politica* lui Aristotel, *Aforisme* lui Fr. Nietzsche și *Nouă povestiri*, de J.D. Salinger.

17 ianuarie

• [„Contemporanul – Ideea Europeană”, nr. 3 (555)] La rubrica sa denumită „Porto Franco” Eugen Uricaru semnează un text intitulat *Globalizare și iluminism*: „Ideea de globalizare a literaturii mi s-ar părea caraghioasă dacă nu ar încerca să acorde un statut unei anumite sub-culturi, cunoscută îndeobște sub denumirea de „cultura coca-cola”. Adică o „cultură” fără identitate, o „cultură” destinată blocării inteligenței și interactivității creatoare dintre autor și destinatarul mesajului. Este limpede că toate crizele secolului al XX-lea au pornit din înțelegerea fie greșită, fie răuvoitoare, a mesajului iluminist. Libertatea, egalitatea și fraternitatea nu se pot realiza într-o lume pestriță din punct de vedere al legislației, ori al autorității de stat. Realizarea unor sisteme continentale și, în perspectivă, a unui unic sistem global nu poate să ducă decât la reducerea diferențelor de tratament al persoanelor, atât din partea autorității, cât și a celor ce privesc statutul social-economic. Întotdeauna vor exista diferențe. Locale, regionale, de grup ori de clasă, însă sensul evoluției societății va fi către diminuarea acestora. Dar atunci când este vorba de cultură, de identități naționale realizate în planul expresivității artistice ori a specificului național, orice încercare de uniformizare, de ștergere a diferențelor nu înseamnă decât un atac îndreptat împotriva celor trei principii iluministe amintite. Este ciudat cât de mult se discută astăzi despre «globalizare» în sfera culturii și este și mai ciudat că nu se caută o definiție a termenului în sensul «globalizării» comunicării culturale. Accesul la cultură a cât mai multe persoane, admiterea în «circuitul globalizant» al culturilor dependente de limbi cu circulație redusă, democratizarea reală a șanselor de cunoaștere a acestor culturi sunt singurele forme benefice ale „globalizării” în domeniul culturii. Cultura scrisă, cea care întâmpină cele mai multe dificultăți, fie în circulația textului, fie în accesul la text, este piatra de încercare a rostului modelului cultural globalizant. Tot atât de ciudată este împărțirea care se face între partizanii și adversarii globalizării, cel puțin în lumea pe care o cunosc. A fi *pro* înseamnă să fii modern ori european, a fi opozant înseamnă să fii învechit și naționalist. Dacă nu și mai rău. Ori lucrurile nu stau așa. Poziția față de globalizare este cu totul specială, deoarece ea nu ține de opțiuni politice, ci de opțiuni estetice. Poate, și de cele etice. Din acest motiv cred că globalizarea nu este decât un motiv, nu și un subiect. Singura paradigmă acceptabilă în fața unor evenimente politice și mai ales economice este cea culturală. Dacă vom accepta că exista o singură Literatură globală, atunci ea nu poate exista decât prin expresia specifică a limbilor. Bogăția Literaturii umanității vine din diversitatea, din specificul păstrat și cultivat cu grijă și efort. Echilibrul între grija de a păstra specificul și efortul de a-l comunica prin traducere. Singura globalizare acceptabilă în domeniul culturii este comunicarea globală, în cazul culturii scrise prin traduceri, și circulația operei. Punctul de greutate al acțiunii viitoare se află în adoptarea unei discriminări pozitive față de literaturile aparținând spațiilor lingvistice de circulație redusă.” ■ Marian Barbu, la „Restituiri”, semnează *Reexaminări critice – Felix Aderca*: „Știu că două temeinice colecții

– *Restitutio* (Editura Minerva) și *Restituiri* (Editura Dacia) – au reprezentat *ieri* veritabile acte editoriale, complementare pentru mersul fluid (cât putea fi astfel în condițiile, date!) al (re)tipăririi literaturii noastre din totdeauna. Reînvierea unei restituiri – și încă în integralitatea operei lui Felix Aderca (1891-1962) – aparține cunoscutului istoric literar și comparatist Henri Zalis. Ca unul ce a traversat două dinastii politice, care au slujit aceeași culoare, el înțelege de mai multă vreme ce înseamnă restaurarea adevărului. Cu atât mai mult în cazul prolificului Aderca, personalitate de marcă a culturii noastre interbelice. Nu este deloc un act „întâmplător faptul că Aderca, unul din teoreticienii și promotorii modernismului, cu precădere după 1920, a contribuit constant la evaluarea critică a noilor idei de europenizare în spațiul românesc. Tocmai, el care încercase în tinerețe să se apropie de revistele „Semănătorul” (1907), și „Ramuri” (1909), ca apoi – cu mult înaintea lui Blaga – să scrie un ciclu de versuri, *Panteism*, găzduit de „Noua revistă română” (1913). În ciuda incredibilelor tribulații funcționărești, Felix Aderca a găsit timp pentru a bara nimicniciile vieții prin arta scrisului. Fără un program anume (ca la Camil Petrescu, de exemplu), Felix Aderca a publicat versuri, proză (reușind în claviatura psihologică, fantastică și realistă), polemici, teatru, estetică și critică literară. Polimorfismul acesta cultural îi asigura un *distinguo* în contextul interbelic, întrerupt brutal după 1944-1948, din cauza tulburătoarelor răsturnări politice. Nu numai din România! Ei bine, cum platforma psihică a românilor este deschisă tuturor înnoirilor, forțele creatoare primesc starea de fapt și pot pregăti, prin intuiție sau revelație, orizontul de așteptare al conaționalilor noștri. Din acest punct de vedere, se cuvine a privi opera literară a lui Felix Aderca. Ea ne apare astăzi ca un radar cosmic mereu în alertă, care primește informația, nu întotdeauna o prelucrează, și o transmite spre centrul terestru de analiză și decelare. În multiplele teme abordate este și una care mi se pare ca o falie tectonică, supusă așteptării, dar nu pentru mult timp, pentru că, schimbând poziția datorită mișcării de rotație (a lecturii), poate produce cutremure (de mai mică sau mai mare intensitate). Tema în cauză vine din spațiul Rusiei. Aici, omul de întinsă informație istorică, politică, estetică, militară și diplomatică – nu altul decât Felix Aderca – scrie cu aplomb, adesea tranșant și... premonitor. De aici, aspectul jurnalier al excursului demonstrativ, în care se pedalează vizibil pe lectura tranzitivă. Pentru romanul istoric, informația, documentul ca atare sunt prioritare. Fantezia autorului nu poate deveni halucinantă, deoarece cade în derizoriu, în neverosimil, și rezultanta creației apare compromisă. Totuși, Aderca știa, precum confrății săi interbelici, că Rusia a dat lumii mari scriitori (nu numai Europei), dar a oferit, în contrapartidă, față de țările occidentale, și un experiment politic, care s-a dovedit dezastruos, compromițător, în verigile lui fundamentale, pentru ființa umană. Și totuși, Felix Aderca a mers, în această privință, cu gândul nobil de a extrage – pentru români, și nu numai pentru ei! – informații din spațiul rusesc pentru a le putea chibzui și în literatură. Lângă cele 2-3 cărți publicate în această direcție, el dă în 1940 romanul istoric *Petru cel Mare*, întâiul revoluționar,

constructorul Rusiei. Avatarurile scrierii, semnată atunci cu pseudonimul N. Popov, sunt edificator explicate de Henri Zalis, în ediția din 2001, într-o doctă și excelentă prefață. Ea este o mărturie degajată despre o valoare literară (fie și circumscrișă numai prozatorului!) trecută cu vederea, din cauza păguboaselor vremuri, cuprinse de tăvălugul celui de al doilea război mondial. Iar după aceea, istoria mașteră a devenit... siberiană. Retipărirea (în 2001!) a cărții (în condiții grafice de excepție la Editura Hasefer a F.C.E.R.) se constituie nu numai într-un act de întregire a periplului literar semnat Felix Aderca, dar și de incitare/ provocare la alte dezbateri despre romanul istoric. Cât privește perenitatea sau nu a unei specii literare, se pot naște discuții viabile, dar numai în principiu, deci, teoretic. Căci, oricum, practic, multe dimensiuni specifice literaturii au rămas doar în analele timpului. Chiar și atunci când nu s-au impus programe estetice (Spania, Franța, Germania). Așa că romanul de azi – *Petru cel Mare* – nu trebuie neapărat inclus în jocurile comparatiste pe care le mai pot face atâtea exemplare, de la W. Scott la Sadoveanu. Pe de altă parte, noile cuceriri într-ale literaturii – de la simbolistica semnului până la intertextualitate ș.a.m.d. – refuză scrieri de o asemenea factură. Nu pentru că opera ar fi opacă, nu, ci pentru că mesajul ei se realizează de către un prozator omniscient și omnipotent. [...]” ■ La rubrica „Nașterea poeziei”, Octavian Soviany scrie despre onirism și *Entropia* lui Daniel Turcea, în *Cameleonul divin*: „În cadrul mesei rotunde organizate de revista «Amfiteatru» în noiembrie 1968 în legătură cu onirismul estetic, Daniel Turcea îi conferea visului dimensiunile unei axiomatici, arătând că în măsura în care «realitatea imediată e euclidiană», visul, așa cum îl înțeleg artiștii onirici, reprezintă «o construcție logică și nu un hazard; adică nu lucrează sub imperiul unei axiome neclintite: nu e geometric construită pe un postulat închistat, ci funcție de n postulate». Prin urmare, în calitatea lui de axiomatică, el acreditează realul, în raport cu care îndeplinește rolul postulatului, de vreme ce, în viziunea poetului, lumea are dimensiunile unui miraj sau ale unui joc, plasându-se sub semnul veșnicilor metamorfoze. În această ordine de idei, poemele din volumul *Entropia* vor desfășura caleidoscopia unui univers generat de joaca pe care o susține cu sine însuși un Cameleon divin, lumea e o fugă perpetuă de semne, semnificant pur, număr fantasmagoric de iluzionism: «chiar dacă tot ți s-ar deschide, să știi / adevărul este fiecare din fețele lui, Cameleon / Adevărul este lumea pe care tu o parcurgi / și numai tu o parcurgi / pentru că în preajma ta lucrurile se schimbă / aerul în libelula de aer / fierul neatins în mătase» (*Splendorile cameleonului*). [...] În concluzie, din perspectiva pe care o propunea Daniel Turcea, imaginea onirică, al cărei principiu de funcționare e același ca și al imaginii poetice, reprezintă o posibilitate de abordare neconvențională a lumii, ea situându-se la antipodul limbajului discursiv întemeiat pe convenție. Visul deconvenționalizează astfel percepția realului, scoțându-l de sub incidența abstracționismului reducționist pe care îl presupune orice limbaj logic. El este prin urmare analogul perfect al «vederii periferice» care are capacitatea de a percepe mai multe lucruri

concomitent, sesizând, spre deosebire de «vederea centrală», mai degrabă unitatea realului decât discontinuitatea acestuia. În același timp însă, deconvenționalizarea percepției este în strânsă legătură cu deconvenționalizarea limbajului, căci (spunea la aceeași masă rotundă autorul *Entropiei*) «acceptând visul ca pe o rigoare, cu evidența proprie, neraportată în afară, cuvintele care încifrează această stare capătă o proprietate în plus — acea proprietate care în fizica modernă se numește corpuscul — unda — devin relative și prin relativitatea lor fragmentul este contaminat de totalitate. Cuvântul devine astfel exponentul unei stări de flux calificativ care comprima sensibilul și idealul. Golurile dintre cuvinte, undele, suspensia vorbirii, devin atât de importante încât ele construiesc cuvintele. Și astfel restituie cuvântului elementaritatea și originalitatea sa. Este scos din tipare și poate evolua din nou fără rigiditate, atonal, polifonic, monodic». Limbajul poetic este plasat în felul acesta de Turcea la antipodul limbajului logic, întrucât dacă acesta din urmă este fixat exclusiv asupra părților, pierzând din vedere tocmai totalitatea, celălalt se definește prin capacitatea sa de a face pertinent întregul prin intermediul fragmentului. Căci (și textele indiene sunt cât se poate de semnificative în această privință) dacă lumea experienței e maya, acest lucru e o consecință a faptului că mintea omenească o supune măsurătorilor și clasificărilor. [...] De aici și caracterul special pe care îl capătă la Daniel Turcea tehnica *configurațiilor* caracteristică onirismului. Căci poetul nu mai este preocupat să realizeze aglutinări imagistice construite după logica visului, ci configurații lexicale mozaicate parcă în virtutea unui *dicteu textual* ce își propune insolitarea rostirii poetice până la cote superlative, tentativa de deconvenționalizare a limbajului poetic ducând la problematizarea ideii de cod și realizând un pas însemnat în direcția acelei treceri de la instanța transcendentă (codul) la o instanță imanentă, dată ca atare în chiar actul producerii textului, despre care vorbea Marin Mincu ca despre unul din semnele esențiale ale cristalizării eului în dubla sa interferență: cu lumea și cu limbajul. [...] Acest regres spre stările virtuale ale limbajului constituindu-se, de aceea, într-un salt în *exterioritatea* absolută a semnelor, percepute acum în calitatea de *obiecte* implicate într-o «artă a combinării» ce le scoate de sub incidența oricărei transcendențe, încercând să le amâne astfel cât mai mult cu putință căderea în entropie. O asemenea *ars combinatoria* presupune însă, în același timp, o permanentă cenzură a spiritului, căreia îi revine rolul de a sesiza la momentul oportun orice *reacțiune* venită din partea forțelor inerțiale ale limbajului / poetizării, a cărei consecință ar fi reinstalarea în convențional. Astfel încât, începând din acest moment, poemul nu mai rostește lumea, ci devine o rostire despre limbaj și devine mai ales o rostire despre el însuși, textele lui Daniel Turcea fixându-se, cu o obstinație nemaîntâlnită poate decât la Ion Barbu (cu care autorul *Entropiei* este, de altfel, într-o evidență consonantă de spirite) asupra procesului propriei plămădiri. Dintr-o asemenea perspectivă, se poate spune chiar că Turcea este cel mai barbian dintre poeții români postbelici, poate singurul care a înțeles în spiritul și nu în litera ei, înainte de apariția *Eseului despre*

textualizarea poetică al lui Marin Mincu, lecția *Jocului Secund*. Și este în același timp cel mai înclinat dintre poeții onirici către exercițiul de textualizare care are drept finalitate autospecularizarea produsului textual în dinamica veșnicei sale alcătuirii și dezalcătuirii. Chiar dacă dispoziția textualizantă a poetului nu-și are nicidecum punctul de pornire în teoretizările gânditorilor de la *Tel Quel*, ci în practicile milenare ale Zen-ului, dobândind în felul acesta o încărcătură spirituală străină de praxisul scriptural înțeles ca simplă *productivitate* și transformându-se pe neașteptate într-o disciplină aproape ascetică cu evidentă propensiune spre metafizic, peste care planează un abur de înțelepciune orientală.” ■ Geo Vasile semnează *Semiologia stării de urgență* – despre Angela Marinescu, *Fugi postmoderne* (Vinea, 2000): „Poeta cu *Sânge albastru* (1969) se va teleporta trup și suflet, în *Structura nopții* (1979), nu înainte de a scrie *Poeme albe* (1977) în *Ceară* (1970) și *Var* (1989). Ieșind în fine din *Blindajul final* (1981), Angela Marinescu traversează misterioasa rețea numită *Parcul* (1991), realizând că *Cocoșul* s-a ascuns în tăietură (1996). Dând o fugă în *Satul prin care mă plimbam rasă în cap* (1997), ea se întoarce cu aceste *Fugi postmoderne. Poeme din ce în ce mai exacte* (Editura Vinea, 2000, 66 p.), întregind astfel un periplu și o *story*, de fapt o vocație și un destin. Acest ultim volum ni se pare expresia și cota cea mai persuasivă a tehnicii epico-dramatice, metabiografice și autoreferențiale în care operează poeta. Există deci un sens literar și unul alegoric, unul anecdotic și unul de reprezentare metafizică, de multe ori disperată în oximoronica lor putere de compoziție. Poeta se vrea transgresivă, transformistă, gata să practice un homoerotism doctrinar și autoritar, atrasă irezistibil de misterioasa literă U (de la U-topie), cod și semn poetic trinitar: urma, uraniul și unul. Anticalofile, fugile Angelei Marinescu țin o partitură despre sine și starea poeziei de azi, neezitând să cuprindă unele gratuități de perfecționare autoscopică a instrumentului poetic sau secvențe imaginifrice uneori excesive, în detrimentul conturării nucleelor cu putere semantică. Un compendiu de sarcasm și tragicomedie, de portrete și scene elegiace, sumbre, păgâne ce nu exclude figurația onirică și semiologia mântuirii între Dimov, Celan, Rilke și Gellu Naum. Procedeele de deschidere și înaintare se vor firești, epic-discursive, ca apoi, sintaxa depoziției și a identificării de sine între urletul stilizat, lamento și blasfemie, să rețină atenția, dincolo de retorica insolitului. Iată acest autoportret în chip de cruce, obsesie fizică, estetică și religioasă totodată, antumă și postumă: «o cruce cu ochi nas și gură / o cruce fără lumânări, o cruce fără umbră. / o cruce fără lumină / o cruce fără întuneric. / o cruce simplă ca un cocoș tăiat. / o cruce simplă ca un trup de fetiță oligofrenă / o cruce ca o carte îngropată în pământ». Călugărița și proscrisa poeziei române de azi nu ezită să vitupereze minciuna idolatră și să decreteze: «nu mă interesează arta celor care nu au caracter». A celor care confundă iubirea cu amorul tarifat, animalic. Pentru Angela Marinescu iubirea e sinonimul mitologemului Psyche, perpetua aspirație necorporală, uniune de foc stihinic, ce în traducere postmodernă suna ca o declarație sau bulă de autoproclamare a unicității autosuficiente în

registrul blasfemiei: «sunt eu propriul meu WC, propriul meu poem, / propriul meu iubit, propriul meu Dumnezeu». Modul de a opera al poetei este aglutinarea în exces de profan contagios, letal, vertiginos până la demonism, ce tocmai prin supralicitare devine un *ex-voto* de primenire și mântuire [...].» ■ Nicolae Bârna, în *Eugen Simion. Ficțiunea jurnalului intim*, scrie despre cele trei volume apărute la Univers Enciclopedic sub titlul *Ficțiunea jurnalului intim*: „Prin apariția la Editura Univers Enciclopedia a studiului *Ficțiunea jurnalului intim*, s-a concretizat un mai vechi proiect al criticului Eugen Simion. Un proiect ambițios, realizat cu răbdare, materializat în trei volume (cuprinzând în total peste o mie de pagini). Putem desigur presupune că proporțiile, impunătoare, ale lucrării explică, în bună parte, relativa *absență* a criticului, în ultimii ani. Se cuvine subliniat și că, prin tematica ei, cartea este una de actualitate. În ultimul deceniu am asistat la o adevărată explozie (editorială) a scrierilor confesive fragmentare, jurnale propriu-zise ori alte texte subiective din familia jurnalului, acestea depășind – ca impact și succes, dacă nu chiar ca pondere – literatura de ficțiune, de imaginație. Conținutul specific al fiecăruia din cele trei volume e semnat sintetic de titlu. Primul tom e intitulat *Există o poetică a jurnalului?* și examinează, pe larg – teoretic și demonstrativ –, chestiunea enunțată. Al doilea, *Intimismul european*, investighează, cu armele criticii literare, scrierile diaristice – intime, subiective, confesive – a peste douăzeci de autori iluștri ori reprezentativi pentru genul în cauză, de la Pepys, Amiel, Benjamin Constant, la Paul Léautaud, Kafka. Cesare Pavese, Anaïs Nin, Raymond Queneau sau Witold Gombrowicz. Literatura română de gen este examinată separat, în al treilea volum, intitulat *Diarismul românesc*. Acesta cuprinde o secțiune așa-zicând *teoretică* proprie, adecvată domeniului strict al textelor diaristice (ori asimilabile, fie și parțial, jurnalului intim) scrise în limba română (cu excepții, uneori, explicabile, precum jurnalul din exil al lui Mircea Eliade), și capitole aplicat-analitice vizând operele de gen ale vreo douăzeci de autori (de la Spătaru-Milescu la Ion D. Sîrbu, Dumitru Țepeneag, Mircea Zăciu; nu lipsesc, bineînțeles, Mihail Sebastian, Liviu Rebreanu, Alice Voinescu, Radu Petrescu și alte câteva *vedete* ale diarismului românesc.” □ Irina Petraș semnează *Fragmente despre moarte*. ■ Alexandru George răspunde întrebării *Vă considerați un scriitor împlinit?*: „În linii generale, da. Nu mi-am propus proiecte grandioase precum știu că au făcut alți scriitori mai încrezători. În forțele proprii, totuși, am obținut unele rezultate prin scrisul meu abundent și risipit (de prozator, eselist, critic, istoriograf literar, traducător) pe care nu aș vrea să le văd considerate de cineva proiecte. Acțiunea mea a pornit din capul locului zăgăzuită de regimul instalat ferm în anii 1947-1948, când eu eram un adolescent cu mare apetit intelectual, avid de variatele expresii artistice, dar fără o țintă precizată. Iar aceasta mi s-a cristalizat abia după câțiva ani, când teroarea primei părți a noului regim politic s-a mai relaxat și actul de a scrie, fără perspectiva publicării imediate, m-a ispitit, deoarece nu mai era unul de-a dreptul dușmănos, ci doar unul suspect. (Totuși, m-am ferit strașnic să se afle ca scriu). În toată această

perioadă, care a durat până la mijlocul anilor 60, când s-a produs o și mai senzațională liberalizare, eu mi-am schimbat însuși proiectul de manifestare inițial. Când mă apucasem să scriu (1955) mă gândisem la o operă unică, în care să mă dezvălui în întregime și să îmi dau întreaga măsură a puterilor mele intelectuale (ca să nu le zic: creatoare). Eram un om care duceam o existență chinuită și precară, sau convins că voi trăi puțin și că, deci, nu trebuie să mă irotesc în tentative de tot felul, *experimentând* în mai multe direcții. Numai că pe atunci nu aveam încredere în vocația mea literară; eram un tânăr cu lecturi prevalent filosofice și puneam artisticul sub aceste preocupări mai înalte, întârit fiind de modelul lui Camil Petrescu. În anii aceia (la o sugestie a lui Mircea Eliade dintr-un articol pe aure nu mi-l mai amintesc) despre Papini, am aflat că autorul lui Gog (ar fi vrut să-și sfârșească viața și cariera printr-un mare op *Adamo, rapporto sugli uomini*, pe care se înțelegea că nu-l realizase datorită îmbătrânirii, bolii și pierderii vederii. Eu, inspirat și alarmat de acest caz, am vrut să scriu acest op dintru început, dar nu ca un început. Și încetul cu încetul, proiectul meu despre o carte de *gânduri* a alunecat spre un roman al unui intelectual, al unei drame intelectuale petrecute într-un mediu de intelectuali prin care aș fi putut să-mi transmit mai ușor și mai eficient *ideile* proprii, ori să fac să rezulte o concepție. În paralel, am elaborat o carte căreia nu i-am dat inițial această finalitate, adică aceea de a face una *pentru public*. Făceam, prin anii '50, o serie de consemnări de fapte zilnice, un fel de jurnal, pe care-l destinaseam inițial uzului strict personal. L-am abandonat în 1961 pentru motive ce nu interesează aici, dar revăzând ulterior (unele fragmente mai depărtate în timp, am ajuns să-l citesc ca pe un text străin, în care individul ce se mărturisea acolo mă surprindea uneori prin ce consemnasem, fapt pe care mi l-a confirmat și prima dactilografă a textului. Din el, mult mai târziu folosindu-l ca materie primă, am alcătuit o carte, romanul *Seara târziu*, hărăzit unui destin nefericit, deoarece a fost grav amputat de cenzura comunistă în 1988. (Ediția secundă nu reproduce decât parțial ceea ce eu considerasem inițial că nu putea fi o carte pentru alții.) Nu numai că întrebarea asupra *împlinirii* unui scriitor poate fi înțeleasă și ca una privind nu doar proiectele ce i s-au clarificat în minte, ci și virtualitățile, pe care scrisul ulterior le dezvăluie. Voi mira pe mulți afirmând că, deși am trăit, am scris și am publicat, mai ales în regim comunist, nu aș fi făcut ceva mai de seamă dacă aș fi fost liber de orice constrângere sau opreliște ulterioară. Libertatea a însemnat pentru mine prea târziu, dar întârzierea mi-a compromis puțința unei cariere sociale, nu vâna *creatoare*. Dacă mă gândesc la intențiile mele *concentrate* din tinerețea petrecută în stalinism, sunt mirat de ceea ce am realizat și, deci, în bună măsură satisfăcut... Altceva ar fi dacă am în vedere situația scrisului meu, faptul că nu sunt citit, comentat, înțeles pe măsură. Realitatea povestirilor mele fanteziste cu care am debutat, a celor două romane grav amputate, reprezintă pentru mine o doleanță mereu exprimată, deoarece ultimii 2-3 ani, situația eforturilor în acest răstimp, considerabil schimbată pentru mine în rău, nu mă mai încurajează nici să sper. (Nu pun aici la

socoteală cele câteva schițe de literatură din anii '60 abandonate, dar una din ele, un mic roman, *Simplex*, transcriere a unui fapt real, îmi ispitește gândul din când în când, cu destulă stăruință.” ■ „La formarea ideilor”, Traian T. Coșovei scrie despre volumul *Bucuria anonimatului*, de Eugen Suci, volum important pentru evoluția optzecismului: „Recitesc, după aproape douăzeci de ani, cartea lui Eugen Suci, *Bucuria anonimatului*, volum ce a marcat destinul poetic al generației '80. Nu știm de cât anonim s-a «bucurat» poetul în acest timp, dar constatăm ca actualitatea discursului său poetic a rămas intactă, neatinsă de trecătoarele mode și modele literare. Trecut prin înalte școli ale «artei de a descrie», de la René Char la Virgil Mazilescu, Eugen Suci și-a păstrat o amprentă stilistică proprie, inconfundabilă. Prieten cu Rolf Bossert și cam insolent cu organele securității, poetul a turnat gheață pe spinările multor fugari și fugitivi (de unde și reputația cam *marinărească* ce iată, după douăzeci de ani, nu-i diminuează prestigiul în generația sa). Eugen Suci scrie despre singurătatea lui și despre *plictiseala* lui cu el însuși, privindu-se într-o oglindă pe care William Wilson – celebrul personaj al lui Wilde – ar fi înjunghiat-o.” □ La „Revista revistelor” e semnalată, printre altele, „Calende”, ajunsă la numărul 100 – numărul 5-6-7-8 al revistei (din 2001) publică traduceri în engleză din proza scriitorilor Magda Cârneci, Mircea Cărtărescu, Nichita Danilov și Iustin Panța. Traducerea inedită este scrisă, în colaborare, de Adam J. Sorkin și Bogdan Ștefănescu. E semnalată și prezența lui Traian T. Coșovei cu poeme inedite în paginile acestei reviste. Numărul 9-10-11-12 al aceleiași reviste – care a aniversat 11 ani de existență în 2001 – e semnalat pentru transunerile în română din lirica irlandeză a poetilor Michael Davitt și Fred Johnston. □ La rubrica „Mari scriitori ai lumii” poetul rus Velimir Hlebnikov e prezentat și tradus de Leo Butnaru.

22 ianuarie

● [„Adevărul literar și artistic”, nr. 601] La „Revista revistelor culturale” (semnează C. Stănescu) este recenzat pe un spațiu larg numărul 3-4/ 2001 din revista „Paradigma”, cu citate din amplul interviu luat de Marin Mincu lui Romul Munteanu, sub titlul *Romul Munteanu: „Eu nu am dreptul să jignesc pe nimeni”*. □ La rubrica sa „Texte și contexte” Constantin Coroiu publică *Caragiale și „dinastiile noastre nobiliare”*, text care discută atracțiile imagine ale lui Caragiale (nord-sud) și care concluzionează vizavi de ideea de nobilitate a limbii române – „cartea noastră de boierie”, cum o numește marele dramaturg, în „strigătul” său de la Berlin, citat de autor la finalul articolului. □ La rubrica „Document”, sub titlul *Mărturii din epoca cenzurii luminoase* e reprodus un document din 1957, emis de Direcția de Propagandă și Cultură, legat de „unele manifestări ale ideologiei străine în paginile publicațiilor și cărților literare”. □ Sub egida Anul Caragiale sunt tipărite două articole *Un om cât o lume...* de Al. Săndulescu și *Caragiale și cultul prieteniei*, de Evelin Fonea, cel din urmă atingând și subiectul prietenilor lui Caragiale cu scriitori de etnie evreiască. □ Elisabeta Lăsconi scrie

despre *Rebreanu* și „*Efectul Nietzsche*”, discutând influența lui Nietzsche în proza romancierului român, de la *Ion* la *Ciuleandra*, *Răscoala* etc. □ La rubrica „Cronici”, sub titlul *Vârstele exilului*, Daniel Cristea-Enache comentează cartea „remarcabilă” a Evei Behring *Scriitori români din exil. 1945-1989* (Ed. Fundației Culturale Române, 2001). □ Teodor Vârgolici la rubrica „Cronici” recenzează tot o „remarcabilă” ediție critică, sub titlul *Publicistica politică a lui B. P. Hasdeu*. Este vorba despre două volume scoase la Ed. Saeculum de Ionel Oprișan de aproape o mie de pagini, *Publicistica politică a lui B. P. Hasdeu*, reunind articole apărute în presa vremii între 1869-1902. ■ Rubrica „E lung pământul, ba e lat!” susținută de Felicia Antip prezintă sub titlul generic *John Felstiner: Paul Celan – Poet, supraviețuitor, evreu (I)*, inspirat de cartea recentă a lui Felstiner publicată la Yale în 2001, un articol „*Tangoul*” (mai târziu „*Fuga*”) „*morții*”, care prezintă istoria unui celebru poem celanian, publicat inițial în limba română în 1947. *Todesfuge* („fuga morții”) este celebrat de scriitorul sud-african J.M. Coetzee drept unul dintre „cele mai emblematice poeme ale secolului XX”. Autoarea reia demonstrația tulburătoare a lui Felstiner, care reface contextul cultural și biografic traumatic din care s-a născut poemul *Tangoul morții*, rebotezat mai târziu, la apariția în Germania, *Fuga morții*.

● **[„Observator cultural”, nr. 100]** La rubrica „Scena publică” Carmen Mușat, celebrând numărul aniversar al revistei cu articolul *Pentru o cultură a dialogului*, scrie despre politica revistei de a cultiva și promova cultura dialogului și antidogmatismul: „[...] Cu fiecare număr, «Observatorul cultural» lansează un apel conștient la luciditate, o provocare la adresa prejudecăților și a gândirii lenneșe, finalitatea demersului nostru nefiind alta decât încurajarea gândirii critice și edificarea unei culturi a dialogului. Nu pot să nu constat totuși, după 12 ani de la căderea regimului comunist, vehemența cu care unii dintre noi resping tot ceea ce este diferit de modul lor de a gândi, tot ceea ce nu cunosc (sau cunosc insuficient) și nu înțeleg. Și nu pot să nu mă întreb, apelând la cuvintele lui Adam Michnik, care observa că «moartea sistemului comunist nu înseamnă sfârșitul apucăturilor totalitare», «dacă nu cumva suntem toți copiii comunismului totalitar, dacă nu purtăm toți în noi obiceiurile, ticurile, defectele sistemului»? Cum altfel s-ar putea explica graba cu care punem etichete, refuzul de a aplica vechiul principiu de drept *audiat et altera pars*, neputința de a renunța la suspiciune și incapacitatea de a ne accepta propriile greșeli? Soluția depășirii ideologiei comuniste nu este – n-ar trebui să fie – înlocuirea ei cu un alt tip de dogmatism, indiferent dacă acesta este reprezentat de doctrina religioasă sau de cea a corectitudinii politice. Nu de atitudini inchizitoriale și nici de excese doctrinare ducem lipsă. Predispoziția pentru diverse partizanate, ca și obișnuința de a gândi în alb și negru ne împiedică adeseori să judecăm limpede.” □ Este omagiată prin mai multe materiale Expoziția Victor Brauner de la București (Sala Kretzulescu a Palatului Regal). Ioana Vlasiu semnează *Imaginația metamorfozelor*, iar Simona Popescu *Victor Brauner se întoarce*. E reprodus și textul din catalogul expoziției semnat

de muzeograful francez Martine Dancer, *Desenele de atelier și «universul» operei*.

■ Ion Bogdan Lefter în *Instrumentele (I)* comentează *Dicționarul Esențial al Scriitorilor Români* (Albatros, 2000) coordonat de Mircea Zăciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu: [...] Între timp, după dispariția în 1999 a lui Marian Papahagi și în 2000 a lui Mircea Zăciu, Aurel Sasu și-a asumat sarcina considerabilă de a finaliza de unul singur proiectele, atât pe cel înainte-descriș, cât și pe al unui nou „compendiu” – dar de mari dimensiuni – adus la zi (și anume până la 31 decembrie 1999; dincolo se publică versiunea din 1983, adăugită doar până la limita anului 1989). Așa a apărut acum un an și ceva, în 2000, *Dicționarul esențial al scriitorilor români*. Față de prima versiune, cea din 1978, care avea cinci sute și ceva de pagini format în -80, *Dicționarul esențial* e un tom de peste 900 de pagini în -40, deci, cu aproximație, cam de patru ori mai amplu. De la cele 130 de nume inițiale s-a ajuns acum la 332, «valorile sigure și cele active astăzi ale literaturii române» (cum explică Aurel Sasu în *Prefață*). Discutabilă ca-ntotdeauna, deși aici ea tinde – teoretic – spre obiectivitate, selecția are un aer discret-conservator, puțin peste ceea ce e firesc într-o operă lexicografică de acest fel, unde – într-adevăr – trebuie mers pe «valorile sigure». S-ar putea ca de vină să fie elaborarea în trepte: la stocul de articole din compendiul vechi (unele refăcute) s-au adăugat altele după 1995, când coordonatorii s-au hotărât să alcătuiască *Dicționarul esențial*. Poate că de aceea au rămas în carte autori care între timp s-au «scufundat», gen Ion Lăncrănjan sau Mihai Ungheanu, lipsind – în schimb – Tudor Țopa sau Nora Iuga (pentru a da doar exemple flagrante). La fel – reticența față de „noua generație” lansată la începutul anilor '80: sunt incluși Mircea Cărtărescu, Bedros Horasangian, Mircea Nedelciu, Marta Petreu sau Matei Vișniec, dar lipsesc Adriana Bittel, Gheorghe Crăciun, Ioan Groșan, Gheorghe Iova, Mariana Marin, Viorel Marineasa, Cristian Teodorescu, Liviu Ioan Stoiciu, Daniel Vighi, Alexandru Vlad și alții. Sunt complet lăsați pe dinafară criticii și eseiștii aceluiași eșalon, deși, după un deceniu și jumătate-două de exercițiu profesional, măcar Ștefan Borbély, Andrei Corbea, Andrei Cornea, Mircea Mihăieș, Dan C. Mihăilescu, Ion Simuț, Radu G. Țeposu sau Mircea Scarlat și-au conturat opere cel puțin echivalente cu ale înaintașilor lor imediați, prezenți în *Dicționar*.” □ Andrei Bodiu scrie despre rostul literaturii postcomuniste de a „rememora” lumea comunistă „pe înțelesul tuturor”. Sub titlul *Înapoi / înainte, la ficțiune!* el comentează trei apariții editoriale recente care se ocupă exemplar de această sarcină: *Zodia scafandrilor*, de Mircea Nedelciu (Compania, 2000), *De departe spre aproape*, de Mircea Dragolea (Ed. Paralela 45) și *Simion liftnicul. Roman cu îngeri și moldoveni*, de Petru Cimpoieșu (Compania). □ E semnalată decernarea Premiului internațional Nonino 2002 (în Italia) lui Norman Manea pentru *Opera omnia*. □ Ovidiu Pecican răspunde unui articol de Ilie Șerbănescu pe tema regionalizării României – *Delațiune și gândire centripetă apropo de analiza regionalismului*. □ Ana-Maria Popescu recenzează romanul inedit al lui Mircea Nedelciu, *Zodia scafandrilor*, recent apărut (*Zodia*

scriitorului). □ Paul Cernat, în *Totuși, poezia patriotică* recenzează antologia Ioanei Bot *Poezia patriotică românească* (Humanitas). □ În *Angelul internaut*, C. Rogozanu comentează debutul Alinei Nelega (Paralela 45), cu *Ultim@vrăjitoare*: „Debutul în proză al Alinei Nelega a fost extrem de bine primit de câțiva critici și scriitori români. Și pe bună dreptate. Romanul său, *Ultim@vrăjitoare*, este, dacă nu o nemaipomenită ieșire la rampa scriitoricească, o importantă provocare tematică pentru proza actuală. Este vorba despre introducerea computerului în literatură. Alina Nelega face o alegere agresivă a lumii virtuale, modificând limbaj, pact narativ, personaj, adică mai toate instanțele ficționale tradiționale.” □ Ioan Stanomir, în *Toate pânzele sus!*, recenzează un volum alcătuit de un colectiv, dedicat călătorilor români și călătoriilor lor, *Călătorii extraordinare* (CD Press): „În cultura română, «exploratorul», ca tip antropologic, rămâne mai degrabă o raritate: în afara generosului Anton Lupan, călătorind către Țara de Foc la bordul goeletei «Speranța», memoria oricărui cititor cultivat pare incapabilă să rețină o altă figură modernă emblematică, un alt personaj-mit, pentru a relua sintagma lui Mircea Eliade. Cu o singură excepție, poate, prețuită ca atare de lectorii interbelici: Mihai Tican Rumano, cel care a fascinat prin capacitatea sa de a pune în pagină stereotipurile pe care producțiile anglo-saxone de gen începeau să le difuzeze și în spațiul autohton. Că aventurierul / omul de acțiune, pornit în căutarea aceluia necunoscut plasat sub semnul exoticii și al temerității, rămânea un reper în imaginarul interbelic, o indică succesul traducerii *Celor șapte stâlpi ai înțelepciunii și Revoltei în deșert* ale lui T. E. Lawrence: întemeierea Colecției «Energia», publicată sub auspiciile Fundației regale pentru literatură și artă «Carol al II-lea», traducea această tendință de largire a orizonturilor, fie ea și exclusiv livrescă. Când, în urmă cu un deceniu și jumătate, Mircea Anghelescu edita un volum dedicat călătorilor români în Africa, demersul avea alura unei excavări arheologice: din paginile unor periodice uitate (cine își mai amintește de fermecătorul «Ziar al științelor și călătoriilor»), care a găzduit debutul adolescentului Eliade?), erau recuperate câteva prezențe pe care posteritatea le împinsese în plan secund. Un Sever Pleniceanu, un Aurel Varlam sau dinastia de aristocrați, gentlemani și vânători Ghica-Comănești riscau să apară, în plină autarhie ceașistă, ca simple ipostaze ficționale. Până la un punct, volumul de *Călătorii extraordinare*, editat ca un omagiu la aniversarea a 125 de ani de la fondarea Societății române de geografie, în 1875, continuă acest efort intelectual, restituind, dincolo de expresia unor individualități, piesele de puzzle care ajută la reconstruirea unui context cultural și sociologic deopotrivă. [...]” □ *Gellu Naum omagiat la Berlin* de William Totok semnalează: „Poetul suprarrealist Gellu Naum a fost omagiat miercuri 9 ianuarie la Berlin, în cadrul unei întâlniri organizate de către Literaturhaus (Casa literaturii). Gellu Naum este unul dintre puținii scriitori români traduși în limba germană. Poeziile și prozele sale au apărut în ultimii ani în ediții selectate și traduse, în primul rând, de Oskar Pastior și Georg Aesch. [...]” □ Este publicată partea a doua a interviului Svetlanei Cârstean cu Dan

Lungu. □ Este semnalată apariția revistei „Euphorion”, număr dedicat memoriei scriitorului Iustin Panța (*În amintirea lui Iustin Panța*). □ La rubrica „Recenzii”, Roxana Răcaru recenzează jurnalul lui Alice Botez, *Cartea realităților fantastice* (Curtea Veche): „Jurnalul lui Alice Botez consemnează, în special în notele anului 1937, rezultatele unui proiect filozofic și literar neobișnuit, fiind deopotrivă colecție de situații fantastice, jurnal de vise și «jurnal intelectual, de reflecție și speculație filozofică» (după cum notează Fabian Anton în *Cuvântul înainte*). Este vorba de căutarea, în realul lucrurilor obișnuite, a unor breșe spre metafizic și fantastic.” La aceeași rubrică, Ștefan Fircă recenzează volumul (de amintiri colorate teologic) al preotului Linu Dragu Popian, *Zbor peste cortina de fier. Istoria fugii mele din România* (Compania, 2000). □ Pe ultima pagină, Valentin Protopopescu vine cu o nouă replică în disputa cu Alexandru Florian pe tema Cioran (*Precizări necesare și regrete tardive*).

● [„22”, nr. 4] Numărul e dedicat în mare parte „Afacerii Armagedon II”, un raport anonim care îl incrimina pe prim-ministrul de atunci, Adrian Năstase și alți politicieni PSD și care a circulat în mediul online. Publicarea lui ca dus la arestarea unui jurnalist și la anchetarea altuia, presupușii autori ai raportului. Cristian Preda semnează *Armagedon II și Parchetul II*, Stelian Tănase semnează *Autodenunț*, Al. Lăzescu *Statul român în poziție de dreptți*, mai multe asociații civice publică mesaje de protest prin care cer eliberarea unor jurnaliști deja arestați (Mugurel Ciuvică, Ovidiu Iane).

23 ianuarie

● [„Luceafărul”, nr. 2 (540)] La rubrica sa „Trasee spirituale” Radu Voinescu dedică un serial, aflat la numărul V, unei teme mai puțin dezbătute în România, în literatura de specialitate, *Literatura de consum*, autorul sprijinindu-se și citând dintr-o importantă traducere recentă în limba română, Roger Chartier, *Lecturi și cititori în Franța Vechiului Regim* (trad. Maria Carpov, Meridiane, 1997): „La anul 1790, un tânăr student în teologie la Tübingen, pe nume August Kohler, notează într-un jurnal de călătorie impresiile înregistrate într-un vestit, pe atunci, sat de comercianți, Eningen, lângă Achalm. în prăvăliile acestor negustori se puteau vedea, alături de tot felul de mărunțișuri, «cărți proaste, povești populare și cântece așa cum numai grosolanilor de provinciali li s-ar părea îndeajuns de pe gustul lor.» (Rudolf Schenda – *Die Lesestoffe der Kleinen Lente. Studien zur populären Literatur im 19. und 20. Jahrhundert*, München, 1976, p. 11). Locul unde se editau aceste cărți și broșuri ce se vindeau de-a valma cu pânzeturi și alte mărfuri se numea Reutlingen și era cunoscut drept important centru producător de materiale de lectură populare. Născut doar câțiva ani mai devreme, în 1786, medicul și poetul Justinus Kerner povestea într-o carte de amintiri din adolescență că atunci când a început să citească, a cunoscut, desigur – spune el și înțelegem din acest *desigur* cât de cunoscută era și cât caz trebuie să se fi făcut în epocă de scrierea cu pricina – cartea lui Joachim Heinrich Campe, *Robinson*, la fel de

folositoare și de plictisitoare ca și celelalte cărți de educație pentru copii, dar și *O mie și una de nopți*, și cărți de povești populare și altele, pe care negustorii din Reutlingen le trimiteau la târgul anual al orașelului unde locuia. [...] Să vedem însă mai exact ce este cu această «Bibliotecă albastră» despre care am pomenit! Profitând de succesul de care, în secolul al XVI-lea se bucurau fițuicile și placardele conținând istorisiri despre crime și execuții capitale, apariții celeste, vrăjitorii și cazuri de posedări diabolice, minuni, sacrilegii, apariții monstruoase, furturi, dezastre provocate de trăsnete, un tipograf din Troyes, Nicolas Oudot, scoate, începând cu 1602, cărțile ceva mai consistente ca număr de pagini, imprimate pe hârtie de calitate prea puțin pretențioasă, cu subiecte care au de data aceasta alt conținut, dar care se adresează aceluiași public. Este vorba, ne spune Roger Chartier (*Lecturi și cititori în Franța Vechiului Regim*, trad. Maria Carpov, Meridiane, 1997 p. 124 și urm.), despre romane cavalierești, vieți de sfinți, dar și „texte din literatura savantă de pildă, vreo jumătate de duzină de tragedii franțuzești, ale căror subiecte se înrutesc cu cele ale romanelor cavalierești. Aceste cărțile «puțin costisitoare», cum le califică Chartier, unele numărând, romanele cavalierești spre exemplu, și câte două sute de pagini, în majoritate format în quarto, au fost numite curând, fie datorită culorii hârtiei fie datorită celei a copertii, *cărțile albastre* [...]” ■ La rubrica sa de cronică literară, Octavian Soviany semnează *Oriunde înafara limbajului*, despre un alt volum promițător al tinerilor poeți douămiiști. Este vorba despre *Fetiș* de Răzvan Țupa, apărut la Ed. Semne, în 2001: „Ca și Adrian Urmanov (despre care am scris în precedenta noastră cronică), Răzvan Țupa este exponentul unei ultime promoții poetice, angajată într-o experiență, ce se anunță fertilă, a revitalizării poeticului, pe linia unui experimentalism neliniștit, care vizează limitele comunicării. Ceea ce particularizează efortul acestor poeți în raport cu promoțiile precedente pare să fie conștiința faptului că poezia nu mai este posibilă decât acolo unde încetează comunicarea. Sau, altfel spus, refuzul de un radicalism aproape fără precedent, nu doar al convențiilor artistice/poetice, ci și al convențiilor de limbaj care generează, prin natura lucrurilor, o anumită lipsă de autenticitate. În timp ce în cazul lui Adrian Urmanov se poate vorbi despre transformarea actului scriptural! într-un experiment mistic, experimentalismul lui Răzvan Țupa este lingvistic și poetic, propunându-se anexarea unor noi teritorii ale limbajului, dar, mai cu seamă, îndepărtarea din discurs al tuturor reziduurilor lingvistice care cenzurează (în calitatea lor de *emanații* ale unui *cod* transcendent) rostirea ce își propune să fie în exclusivitate parole. Prin urmare, tehnica poetului va fi una a «gomărilor», conducând la eliminarea tuturor elementelor de limbaj care nu sunt trăire nemijlocită. [...] Poet așadar *cu program*, demonstrând o conștiință teoretică suficient de subtilă, Răzvan Țupa se lansează într-o aventură poetică poate nu întru totul originală, dar cu câteva semnificative deplasări de accent, care țin de o radicalizare a demersului experimentalist propriu poeziei mai noi. Principiul *fragmentării* este aplicat în poemul serbările în vederea unui efect «galvanic»; actul scriptural devine aici o

experiență aproape biologică, legată de intensificarea spasmurilor de vitalitate, asupra cărora scrierea acționează ca un acid ce ulcerează până la paroxism leziunile fibrei interioare: [...] Poemul *mijloace de transport în comun* transcrie, în schimb, o aventură în interiorul textului, urmărind avatarurile «corpului scriptural», care traversează o lume de spectre. Experiența poetizării se sfârșește aici prin coliziunea cu limita, căci există un *prag* al limbajului, care nu poate fi depășit, ajungându-se la o recădere în lumea fetișurilor și a lipsei de autenticitate și la o înstrăinare a eului de dublul său textual: «de parcă ai fi forțat să mergi pe limba de lemn pe cadranele/ zilnice vezi marile părăsiri distractive și/ imensa mașinărie de aer gata să te înlocuiască să/ nu-ți mai spună decât pe nume într-o solici- / tudine estompată fără nici un alt/ cuvânt.» [...] Poetică și meta-poetică în același timp, aventura experimentalistă pe care o circumscriu poemele din volumul *Fetiș* este, în ultimă instanță, o aventură a defetișării poeticului, care rămâne tot timpul problematică și tensionată dramatic, de vreme ce nu există o exterioritate absolută a semnului lingvistic. Dacă primii poeți moderniști aspirau să fie «oriunde în afara realului», aspirația, la fel de utopică a lui Răzvan Țupa, pare astfel aceea de a fi oriunde în afara limbajului. Poetul convinge de cele mai multe ori, iar ceea ce i s-ar putea reproșa este (la fel ca la textualiști) excesul de *tehnică*». ■ La rubrica „Confesiuni” Gh. Grigurcu „răspunde la o întrebare”: „Care este opinia dvs. în legătură cu canonul literar?” Răspunsul se întinde pe două pagini de revistă: „Discuția asupra canonului literar mi se pare a nu fi altceva decât o variantă optimizată a celei consacrate revizuirilor. Intrată într-o aparentă criză din pricina iritării unor autori favorizați de ierarhia anterioară anului-turnantă 1989, ca și a suporterilor lor, cu atât mai zeloși cu cât au în vedere dobândirea sau, după caz, menținerea unor avantaje de carieră, aceasta din urmă revine într-o perspectivă mai amplă, beneficiind de «stilul înalt» al generalizărilor și al referințelor istorice. Termenul de canon a fost înfățișat la noi, mai pe larg, pentru prima oară, în esul lui Virgil Nemoianu, intitulat *Bătălia canonică – de la critica americană la cultura română*, apărut în «România literară», și s-a văzut alimentat de cartea recent tradusă a lui Harold Bloom, *Canonul occidental*. [...] Dacă ni se pare că nu dispunem de suficiente argumente pentru a corespunde ambiției radical novatoare a celor care ar dori să proclame un nou canon al anilor '60 sau '80 (ne găsim pe același continent nou-vechi, dăruit cu o floră luxuriantă și cu o faună copleșitoare, pe solul uriaș al căruia înaintăm cu satisfacții de exploratori ce sunt departe de-a se fi epuizat), putem în schimb aprecia o anume evoluție a modernismului, tranziția sa într-o vârstă matură. Nu e decât același organism aflat într-o altă fază, mai «copt» sau, spre a relua comparația geografică de mai sus, același continent sub stăpânirea unui alt anotimp. Exploziile juvenile au trecut și, odată cu ele, acel sentiment plutitor de spontaneitate, de naștere *ex nihilo*. Altfel spus, modernismul a căpătat patina unei clasicizări, vădite, spre a-l cita pe Croce, care definește astfel clasicismul, în «fuziunea particulară» a caracterului primitiv cu cel cult, a inspirației cu educația literară». S-a conturat o cultură specifică a

modernismului, care-și prefiră modalitățile, și le inventariază, le instrumentează în raza unei lucidități progresive care intră ea însăși în compoziția operei (textualismul ce înlocuiește dezideratul gidian-camil-petrescian al autenticității experienței cu cel al autenticității scrisului, cu patternul scriptorului care-i acreditează ființa). Scriitorul se poartă ca un critic, spre a-l parafraza pe Valéry, care, prin această remarcă, se referea așijderea la clasici. Astfel, discrepanța dintre operă și comentariu se reduce nu doar prin caracterul «literar» al scriiturii critice, care se manifestă cu pregnanță încă în perioada impresionistă a disciplinei, ci și prin împrejurarea că operele poartă în marsupiul lor teorie, auto-reflecția ce face parte din corporalitatea lor. Să revenim acum la anii '60-'70. Atunci a avut loc, în România, o reîntoarcere la tradiția modernistă, întreruptă de regimul comunist, întrupată de o serie de scriitori mai vârstnici, ca și de șaizecistii ajunși în primul pluton al afirmării și aflați în centrul atenției. Particularizarea discursului lor ar fi fost cu neputință fără aportul marilor autori interbelici, ale căror voci s-au împletit cu ale tinerilor poeți, prozatori, critici, bucuroși de această prezență în prezență, ca de-o resurecție prin jubilanta lor mijlocire. Astfel, modernismul și-a revenit la matcă. Dar semnele clasicizării lui prind consistență ceva mai târziu, odată cu – spre a ne situa doar în sfera poeziei – lirismul autoreferențial al lui Mircea Ivănescu, cu viziunea sprijinită pe onirismul programatic al lui Leonid Dimov, cu ludicul lexical, precum o ars combinatoria de o remarcabilă virtuozitate, deschisă spre infinit, al lui Șerban Foarță, cu asumarea cotidianului, insignifiantului, anodinelui de către Florin Mugur, Constantin Abăluță, George Almosnino, Nora Iuga și, înaintea lor, de Petre Stoica (umilitatea e o disciplină, un canon moral) etc. Aparent vidat afectiv prin cerebralitate, textul se încarcă de-o emoție imanentă, prin însăși conștiința că intră în rândul actelor existențiale majore. Se ontologizează grație chiar hiperconștientizării sale, care, ajungând la o situație limită, se închide circular într-o formă de reprezentativitate a ființei. Foarte lucide, aplicate frecvent asupra unui anodin, tratat de astă dată nu cu umilitate, ci la modul cinic, cu o conștiință rebelă, demoniacă, sunt și producțiile optzeciștilor, care textualizează existențialul cenușiu, bolnav, al «epocii de aur». Canonul rămâne același de la începutul veacului în care a luat naștere avangardismul, însă se ivește, din partea tinerilor de ieri, ca și a celor de azi, care bat la poarta mileniului trei, o grabă a evadării dintr-însul, o nervozitate a «originalității» ce se supralicitează, o poftă de a întemeia un... nou canon, canonul optzecist sau «douămiist» cu care cochetează Nicolae Manolescu, în calitate de «cloșcă» a cenaclului de luni, ca și a tuturor celor ce vin. Astfel, ambiția tinerilor se întâlnește, gata a forța nota, cu cea a criticului lor tutelar. Este, desigur, acesta un simptom de romantism, deci cea mai bună dovadă că nici măcar tinerețea modernismului (romantism exacerbat) nu s-a sleit cu totul, că mai avem de parcurs un drum chiar și până la clasicizarea lui deplină.”

• [„România literară”, nr. 3] Editorialul *Puterea artei* de Nicolae Manolescu este o apologie a literaturii: „Există cărți «rele» și cărți «bune». Nu mă refer

desigur la valoarea lor, ci la efectul pe care îl au asupra cititorilor. Exemplul tipic de efect negativ au devenit romanele cavalierești care i-au sucit mințile lui Alonso Quijano, făcând din el Don Quijote. Despre efectele pozitive, se vorbește mai rar. Ele implică o lectură «bună». Corectă, adică. Lucru nu tocmai obișnuit, oricât ar părea de curios. Un caz foarte caracteristic de astfel de lectură găsim într-un eseu al lui Kundera despre Rabelais. E vorba acolo de celebra răzbunare a lui Panurge, respins de doamna visurilor sale. Scena se petrece într-o biserică, unde, în timpul slujbei, Panurge îi adresează femeii teribile obscenități și, cum ea nu se lasă înduplecată, o stropește pe fustă cu urina unei cățele în călduri. Ieșind femeia din biserică toți câinii din împrejurimi (șase sute de mii paisprezece, precizează Rabelais) o înconjoară și urinează pe ea. Aici intervine comentariul lui Kundera. Pe scurt romancierul ceh își amintește de un dormitor plin de muncitori cărora le-a citit într-o zi întâmplarea cu pricina. Deși lucrătorii aveau idei literare primitive și conservatoare, povestea le-a plăcut și chiar au dat unui coleg numele lui Panurge, deși acesta nu avea câtuși de puțin tupeul eroului rabelaisian, din contră, era un naiv, care la duș își ascundea cu jenă nuditatea. Mesajul rabelaisian a fost perfect înțeles în ironia lui profundă de acei oameni simpli care avuseseră intuiția că textul trebuie citit pe dos. Kundera notează că ei nu-l simpatizau pur și simplu pe Panurge sau pe tânăra care-l refuzase; nu socoteau condamabil gestul ei, nici pe cel al bărbatului josnică răzbunare. Ei dovedeau a avea acces la umorul situației izvorât din ambiguitate și relativitate; nu pretindeau să judece pe nimeni; se amuzau de pățaniile tuturor. Am citit nu demult romanul lui Andrei Makine *Pe vremea fluviului Amur*, publicat de Humanitas în admirabila traducere a lui Emanoil Marcu. Este a treia cartea romancierului rus stabilit la Paris, precedând-o pe aceea – *Testamentul francez* – care-i va aduce Premiul Goncourt. O istorie probabil autobiografică despre trei adolescenți care trăiesc într-un sat izolat din Siberia în plină taiga, în izbe pe care deseori le acoperă zăpada, fără multe legături cu lumea exterioară și în orice caz nu cu altă lume decât cea Imperiului, monotonă, repetitivă, fără mari evenimente. În restrânsul lor univers pătrund, la un moment dat, lecturile Olgăi, o aristocrată în vârstă, trăită la Paris pe la începutul secolului XX și ajunsă ca atâtea alții în Extremul Orient, și un film de spionaj cu Belmondo. Ambele, rodul celui mai pur hazard. Stupidul film dă complet peste cap viața mentalitatea, cutumele oamenilor, tineri sau bătrâni, șoferi de camioane, tăietori de lemne, profesori, deținuți de drept comun, și așa mai departe. E în film tot mirajul unui Occident putred, dar fermecător, luxos, perfid, imoral, pornografic, dar atrăgător. Adolescenții văd filmul de zeci de ori. Îl știu pe de rost. Visează în spiritul lui. Și, dacă, până la urmă, evadează, ajungând, toți, peste mări și țări, unul dintre ei, scriitor de benzi desenate, asta se datorează irezistibilelor tentații din film. Lecturile Olgăi joacă același rol. [...] Mă gândeam, citind romanul lui Makine câtă prevedere și intuiție erau în încercarea pe care cenzura comunistă a făcut-o în Rusia ca și la noi, în încercarea de a opri de la difuzare aproape întreaga artă

occidentală modernă. Aceea, cu alte cuvinte care ne putea stârni dorința de a fi și de a trăi ca eroii din Vest. Mi s-a părut de multe ori exagerată ori de neînțeles această interdicție mai ales când întorcându-mă dintr-o călătorie în străinătate mi s-au confiscat cărțile pe aeroport. Este însă evident că regimul se temea pe bună dreptate de circulația cărților. Havel avea teoria că un regim valabil doar ideologic, pe hârtie, se va prăbuși prin idei, prin cărți, nu prin arme. Istoria l-a confirmat. Romanul lui Makine îl susține o dată mai mult. În tot lagărul comunist lucrurile stăteau la fel. Cartea occidentală pune regimurilor comuniste același tip de probleme: de ceea ce s-au temut – o lectură «bună» – nu au scăpat. O lectură «bună» este una care primește din carte sugestii de progres, de înnoire, de deschidere. Indiferent de valoarea literară, o carte devine obiect de lectură «bună» dacă trezește în om simțământul libertății și demnității lui. Nu doar, evident, Proust al Olgăi, ci și filmul de duzină cu Belmondo. Și mai e ceva: noi toți avem sădit în noi instinctul acesta. Adolescenții din Siberia lui Makine nu mai puțin decât lucrătorii cu brațele de care amintește Kundera. E destul să ni se ofere prilejul și profităm de el. De aceea, în ochii tuturor cenzorilor, Rabelais, Proust, Belmondo și ceilalți au trecut drept primejdioși inamici. Prin arta lor, se întrezărea un orizont de viață care îl bulversa pe acela cotidian, mizer și închis, al comunismului.” ■ Sunt anunțați câștigătorii Premiului Național de Poezie Mihai Eminescu pe 2001: Emil Brumaru, la Opera Omnia și Răzvan Țupa pentru debutul cu *Fetiș*. ■ „Cronica de carte” a Luminiței Marcu, sub titlul *De când mă știu am trăit într-o paranteză*, se ocupă de volumul postum al lui Florin Mugur, *Scrisori de la capătul zilelor*, publicat în 2002, apreciat pentru luciditate și caracterul (etic) „aproape neverosimil”: „O extraordinară judecată cu privire la propria literatură (iarăși bun-simț, iarăși luciditate) întregește imaginea unui caracter aproape neverosimil. Câți dintre scriitorii noștri, care se supără acum pe revizuire și caută motive oculte pentru a le justifica oricum altfel decât estetic ar fi putut să spună chiar în sinea lor: «marea majoritate a poeziilor scrise din 1987 (data când am predat editurii ultima dactilogramă) și până în 1990 rămân nepublicabile. Pentru că erau polemice la adresa unei realități care nu mai există și devin ca atare superflue.» Încă o dată: cel care spune asta se referă la propria literatură! Începând cu luna martie 1990, lucrurile încep să devină cu adevărat urâte. Scriitorul e din ce în ce mai nesigur de postul de la Cartea Românească iar dacă «îți făgăduiești că alături de acești minunați antimarxiști din naștere (Ion Cristoiu, Darie Novăceanu, Mircea Micu, n.m.) veșnic nu vei sta» alternativa e să stai acasă, adică unde «stau de atâția ani. În timp ce cărțile pregătite în sfârșit liber nu pot apărea din alte motive: tipografiile sunt ocupate de cele peste 150 de ziare care apar în București.” □ Ioana Pârvolescu prezintă jurnalul de adolescență al lui Nicolae Balotă, *Însemnările unui adolescent teribil* (Editura Apostrof, 2000), fragmente din 1944 legate de ședințele Cercului literar de la Sibiu sau de ocupația rusă reținând în special atenția comentatoarei, preocupată mai ales de întâlnirea eului cu istoria. ■ Mihai Dorin propune un eseu despre *Eminescu și modernizarea*

României, în care discută antiliberalismul și conservatorismul eminescian ca refuz al progresului în salturi, favorizând instalarea într-o civilizație demagogică, a aparenței. Viziunea asupra căreia insistă autorul este legată de ideea de productivitate economică – clasele care se nasc în urma modernizării forțate sunt de fapt clase care nu „produc”, ci clase care exploatează – munca țăranimii și muncitorimii, acelea care-și duc viața în continuare în cele mai mizere condiții. Preeminența eticului în fața politicului este o altă idee centrală: conservatorismul înseamnă, prin opoziție față de liberalism, o fondare a libertății și a progresului pe un principiu moral și pe „etica aspră a muncii”. □ Rodica Zafiu, la „Păcatele limbii”, discută limbajul *enunțării* și al *asumării* în câteva formulări, extrase din romanele lui Marin Preda, dar citând și articolul lui N. Mecu pe tema strategiilor adaptării la cenzură din *Bietul Ioanide*, de G. Călinescu. Ipoteza ei pentru texte din deceniile cinci-opt ale secolului XX românesc: „S-ar putea dovedi astfel acceptarea de către literatură a unui principiu nemărturisit al limbajului politic al vremii: importantă e enunțarea, nu asumarea. Cuvintele sunt periculoase sau avantajoase prin prezența lor, sinceritatea sau verosimilitatea actului rostirii fiind neesențială.” □ Un interviu realizat de Ioana Pârvulescu cu Mircea Cărtărescu la Berlin, în 2001, repune în circulație tema Nobelului („N-avem un Nobel literar pentru că nu-l dorim”), ura confrăților față de scriitor, receptarea *Postmodernismului românesc* sau a *Jurnalului* recent publicat. Perspectiva asupra literaturii române în Occident e pesimistă, situația autorilor români depinzând în întregime de traducători: „Niciun editor străin nu publică un autor român cu plăcere pentru că literatura română n-are nicio cotă în Occident. [...] Nu se știe nimic despre România sau numai lucruri rele. Când se primește un manuscris românesc, se așteaptă să fie despre Ceaușescu și Securitate iar asta plictisește foarte tare.” El mărturisește că există câteva excepții: contractul încheiat de el în Suedia cu o editură reputată, grație recomandării „unei mari poete” și apariția în Germania, la o editură importantă, a unui „tânăr poet român”, la recomandarea sa. ■ Rubrica „Dosar” prezintă figura poetului Constant Tonegaru (1919-1952) în calitate de deținut politic. Pagina realizată de Alex. Ștefănescu beneficiază de informațiile trimise de la Paris de un alt fost deținut politic, Cicerone Ionițoiu, istoric al anilor de teroare comunistă. Articolul prezintă un interes documentar special pentru informațiile despre Asociația umanitară „Mihai Eminescu”, care-i ajuta cu medicamente venite din străinătate prin intermediul Crucii Roșii pe intelectualii români persecutați de sistem. Arestarea lui Tonegaru se leagă de o întâlnire cu un alt poet urmărit de Securitate, Teodor Mihadaș, pe care îl ajută cu un colet venit la Crucea Roșie a Legației belgiene – coletul va ajunge în Bistrița, la șeful unui grup de luptători anticomuniști din munți, care sunt filați și vor fi prinși curând, dimpreună cu Mihadaș, care, sub tortură, mărturisește proveniența coletului. Destinul lui Tonegaru e pecetluit: arestat, trimis la Bistrița, e judecat cu lotul de partizani bistrițeni, execută pedeapsa la Aiud, vreme de doi ani, unde e vecin de celulă cu Mircea Vulcănescu, Radu Gyr, Nichifor Crainic. Se

îmbolnăvește grav de plămâni și e eliberat, dar la scurtă vreme moare. □ Libuše Valentová prezintă un *Dicționar al scriitorilor români* apărut recent la editura pragueză Libri: *Slovník rumunských spisovatelů* (cuprinzând și autori din Republica Moldova). □ La pagina de traduceri e publicat un fragment din romanul *O poveste de iubire*, de Isaac Bashevis-Singer, în românește de Anton Celaru.

24 ianuarie

● **[„Contemporanul – Ideea Europeană”, nr. 4 (556)]** Nicolae Breban continuă cu *Nietzsche* (30), iar Eugen Uricaru la rubrica sa „Porto Franco” semnează *Industria editorială*. □ La „Viața literară în scrisori” continuă epistolarul Costache Olăreanu-Dumitru Țepeneag, sub titlul *Să ne bârfim colegii*. □ Henri Zalis scrie despre *Etern actualul Caragiale!*: „Atunci când s-a întrebat de ce piesele lui Caragiale nu îmbătrânesc, Pompiliu Eliade făcea trimitere la teatrul lui Alecsandri, datat. Totuși, odată întrebarea pusă, răspunsul este eludat prin chiar acuza ce o aduce dramaturgului, care, histrion inspirat, păcătuiește prin efemerul subiectelor alese. Nici vorba, efemerul minase farsele lui Vasile Alecsandri. La Caragiale domină autoritar fondul existențial, singurul care generează limpezimea satirică a societății (asta era intenția), critica eminent subversivă a tarelor cuprinse în varietatea și nocivitatea lor. Omul caragialian, comic tranzacțional, parțial bombastic, parțial tenebros, e mai degrabă buimac decât prost. Suspect de aprehensiuni bruște și restituiri binevoitoare.” □ Ioan Buduca scrie despre Horia-Roman Patapievici, *Ce se câștigă atunci când ceva se pierde*. □ Irina Petraș continuă seria de *Fragmente despre moarte*. ■ Ion Solacolu poartă un dialog cu S. Damian, intitulat *Ion Negoitescu și desprinderea de țarm*. Personajul central al textului este Negoitescu: „Țepeneag a avut o reținere din cauza unui incident dramatic petrecut în 1977, în România. Unul din subiectele pe care le-am discutat atunci cu Negoitescu a fost chiar acesta boicotul: la care era supus de către unii dintre intelectualii cei mai buni din exil, care nu puteau înțelege de ce se ploconise el în fața regimului scriind un text al umilinței după ce fusese arestat. Eu nu eram în aceeași situație cu ceilalți, care duceau o activitate politică activă împotriva regimului, și, din cauza asta, erau urmăriți și sancționați, așadar nu aveam dreptul moral să intervin. Nu aprobam însă represaliile taberei celei bune. Fiindcă aveam în minte, și încă foarte prezent pe retină, felul în care se comporta regimul: brutalitatea, lipsa de scrupule. Și dacă cineva mi era destul de puternic pentru ca să reziste la înfruntările cele mai grele, nu putea fi condamnat pentru asta. Ulterior prietenia celor doi emisari ai rezistenței prin scris, Țepeneag și Negoitescu, s-a cimentat din nou. Revin acum din nou la mine, cu toate că vorbim cu precădere despre Negoitescu. Din cauza conștiinței limitei pe care o aveam, am încercat să evit momentele de coliziune, de înfruntare directă, tocmai ca să preîntâmpin o astfel de slăbiciune. Negoitescu avea altă structură psihică, și disperarea, scârba și tot ce l-a îndemnat atunci să se apropie de apelul lui Goma, împreună cu Ionel Vianu, l-au făcut să uite considerentele de precauție.

Pe urmă a fost nevoit să se retragă foarte mult din fața regimului. Scăpând din acea cursă, deci ieșit din închisoare, cu sentimentul că poate fi oricând arestat din nou, că i se pot face tot felul de șicane – sunt episoade pe care mi le-a povestit după aceea – din primăvara anului 1977 a căutat deliberat să iasă din România, să găsească o posibilitate de a obține cumva o bursă în străinătate, pentru a putea în acest fel să respire o vreme liber, să poată să se ocupe de cercetările lui, fără o amenințare permanentă deasupra capului. Ceea ce a și reușit. Subliniez că la salvarea din chingile stăpânirii, chiar în faza acută de aruncare în temniță, s-a bucurat de solidaritatea unor colegi de breaslă curajoși, în special Nicolae Breban. Și în momentul când a ajuns în străinătate, din primele întâlniri cu el, din confesiuni a reieșit că aici s-a ciocnit de o barieră, de o reacție care numai cu greu, după multă vreme, a slăbit — reacție îndreptată împotriva lui ca un fel drept pedeapsă pentru dezertare.” (articolul lui Negoțescu la care se face aluzie se numește *Despre patriotism* și a fost inclus în volumul din 1990 *În cunoștință de cauză*). □ Violeta Popa publică niște *Sonete*. □ La „Cronica de artă” Irina Coroiu scrie despre spectacolul *Hamlet* montat de Vlad Mugur la Naționalul clujean. La „Film”, Călin Căliman semnează *Iva Dugan, ieri și azi*, despre festivalul internațional „Cinemailubit”, referindu-se în special la documentarul lui Ștefan Velniciuc *Iva Diva*, despre una dintre cele mai importante actrițe de film ale anilor '20-'30 din România, Iva Dugan. Cristina Sârbu, la rubrica dedicată „Muzicii”, semnează *Spectacole noi*. □ La „Texte fundamentale” Al. Cosmescu traduce din rusă un fragment din *Un erou al timpurilor noastre*, de Mihail Lermontov. □ Christian W. Schenk trimite o corespondență din Karlsruhe, *Un exilat – doi exilați*: „Un lucru imposibil au dovedit confrății din țară că este posibil: recunoașterea noastră, «a trădătorilor», ca fiind egali, fiecare după forțele și talentul său, și integrați în tagma scriitoricească actuală, suntem prezenți în istorii literare, ne putem exprima liber, putem scrie despre alții cum și alții pot scrie despre noi. Iar dacă ne batem cap în cap – ceea ce se mai întâmplă – motivele nu sunt de etnie, apartenență sau țară. Nu am devenit chiar eu un caz fără precedent în 1990? Ar fi fost posibil – și între timp chiar normal – ca un german cu mamă maghiară să fie considerat, ba chiar recunoscut, ca scriitor român (sau cel puțin și de limbă română)? Să nu uităm personalitățile generației noastre care iau parte activă la cultura română post-decembristă: Andrei Zanca, Mircea M. Pop, Dieter Schlesak, Traian Pop Traian, Ion Bărbulescu, Dinu Flămând sau întregul grup bănățean de la Peter Motzan la Werner Söllner și, nu în cele din urmă, generația mai veche cum ar fi Nicholas Catanoy, Alexandru Lungu sau Dumitru Țepeneag.” □ „Revista revistelor” remarcă revista „Paradigma” (2/2001), cu o anchetă dedicată canonului și canonizării în literatura română.

25 ianuarie

• [„Dilema”, săptămânal de tranziție, nr. 463, an X. Director fondator: Andrei Pleșu. Editor: Fundația Culturală Română. Format: A3; apare vineri;

20 pagini. Consiliul editorial: Augustin Buzura, Andrei Codrescu, Ștefan Augustin Doinaș, Peter Gross, Andrei Pleșu. Redacția: Magdalena Boianțiu (redactor-șef adjunct), Tita Chiper, Adrian Cioroianu, Radu Cosașu, Cristian Ghinea, Andrei Manolescu, Matei Martin (secretar de redacție), Cezar Paul-Bădescu, Iaromira Popovici, Simona Sora, Dan Stanciu (prezentare grafică), Alex. Leo Șerban, Mircea Vasilescu (redactor-șef) Numărul e dedicat „Patronului” simbolic al revistei, Caragiale, tema anchetei fiind *D’ ale Caragialelui*. Argumentul are în vedere actualitatea lui Caragiale. Liviu Papadima semnează textul *Caragiale nu mai e de mult Caragiale*, iar la anchetă mai răspund Ioana Bot, Adrian Mihalache, Dan C. Mihăilescu, Monica Spiridon, Sever Voinescu. La pagina „La zi în cultură”, la rubrica „Puzzlecturi”, Simona Sora scrie despre volumul lui Florin Mugur *Scrisori de la capătul zilelor* (Compania), carte ce „reconstituie” o „poezie a relațiilor”, fiind un „omagiul prietenilor”. Cealaltă rubrică, „trecerea prin reviste”, consemnează *Utopii și magazine literare românești*, în care autoarea notează ultimul număr din „Euphorion”, dedicat poetului sibian Iustin Panța, „Ziarul de duminică” din 18 ianuarie (cu un articol de fond semnat de Alexandru Matei), dar și numărul din suplimentul cultural al „Cotidianului”, „LA&I”, dedicat tinerilor reporteri de la „Dilema”.

29 ianuarie

● **[„Observator cultural”, nr. 101]** Rubrica „La zi” de pe prima pagină adună știrile mai mărunte (*Pe scurt*) sau mai importante ale zilei: *Perjovschi pentru „Observator”*, *Președintele și „activul din cultură”*, *Agenda culturală și Anul Caragiale cu „Dilemă”* (legat de nr. 463 al revistei, cu un grupaj festiv dedicat scriitorului). □ La rubrica „Eveniment”, revista propune *O încercare de ierarhizare a poeziei românești recente* prin prezentarea unui proiect inițiat de Marian Drăghici legat de *Cartea de poezie a deceniului zece*. □ William Totok prezintă premiul obținut la Mainz de scriitoarea germană de origine română, *Medalie pentru Herta Müller*. □ Simona Popescu prezintă a șasea Bienală de Poezie de la Val-de-Marne (*Alte încăperi, alte glasuri*). □ Rubrica „În dezbateri” propune o temă considerată de actualitate: *Împotriva unui stereotip: situația evreilor în perioada stalinistă*. Victor Neumann publică *Evreii în istoriografia postbelică*. Marius Oprea, *Emigrarea, un reflex de păstrare a identității*. Tot Marius Oprea dă publicității un document american din 1964 care incriminează un „pogrom tăcut” în timpul lui Ceaușescu: *Evreii din România: o minoritate care dispare*. Teodor Wexler explică *De ce am colaborat la redactarea volumelor „Anchete și procese uitate”* – este vorba despre două volume editate de Teodor Wexler și Mihaela Popov, publicate de Fundația W. Filderman care adună documente necunoscute ori uitate din perioada 1945-1960. Istoricul Bogdan Murgescu propune *O altă fațetă a istoriei României postbelice*, legată tot de istoria reprimării evreilor în perioada postbelică. ■ La rubrica „Structuri în mișcare” revine Ion Bogdan Lefter cu partea a doua din *Instrumentele*, dedicată volumului III din *Dicționar analitic de opere*

literare românești, coordonat de Ion Pop (Casa Cărții de Știință) și *Dicționarului scriitorilor români din Statele Unite și Canada* (Albatros): „În echipă, până nu demult, cu Zăciu și Papahagi, în colaborare și cu alții, Aurel Sasu pare să fi intrat acum, obligat de dispariția colegilor săi, în etapa asumării pe cont propriu a acestor proiecte gigantice. Reușește – iată – să le ducă mai departe, în ciuda tuturor dificultăților. Zilele acestea a fost anunțată ieșirea de sub tipar a volumului al III-lea al *Dicționarului scriitorilor români*, „transferat” la Editura Albatros, unde apăruseră cel esențial și cel din Statele Unite și Canada. Rămânând la acesta din urmă, el are meritul de a pune laolaltă informații despre peste 100 de autori, „americani” mai vechi ori mai recent, între care destui importanți: Mihai Botez, Andrei Brezianu, Liviu Cangeopol, Nina Cassian, Matei Călinescu, Andrei Codrescu, Marcel Corniș-Pope, Ioan Petru Culianu, Mircea Eliade, Vlad Georgescu, Eliza Miruna Ghil, Sanda Golopenția, Principesa Ileana, Radu Ioanid, Irina Livezeanu, Norman Manea, Călin-Andrei Mihăilescu, Christian Moraru, Virgil Nemoianu, Valery Oîșteanu, Thomas G. Pavel, Dumitru Radu Popa, Mircea Săndulescu, Mihai I. Spăriosu, Ștefan Stoenescu, Vladimir Tismăneanu, Dorin Tudoran. Poeți, prozatori, esești, comparațiști, dar și câțiva istorici, sociologi, politologi. Restul, cam trei sferturi, sunt mai modești sau de-a dreptul veleitari, eșantioane din mulțimea de versificatori de tristeți și nostalgii ale exilului. Structura articolelor e aceeași din dicționarele celelalte: date biografice, prezentare-„medalion”, bibliografie a operei și lista de referințe critice (mai ales acestea din urmă – cam improvizate la mulți autori). Pe ansamblu – un „instrument de lucru” util, binevenit...” Despre cel de-al doilea proiect clujean, criticul bucureștean scrie: „Responsabilitatea umplerii marilor goluri de informație din domeniu și-o asumă și alți autori clujești. De curând a fost anunțată apariția unei *Panorame a criticii literare românești*, dicționar realizat de Irina Petraș. Până o vom vedea – câteva cuvinte despre *Dicționarul analitic de opere literare românești* alcătuit sub coordonarea lui Ion Pop și ajuns la volumul al III-lea (ca și *Panorama...*, la o editură cu titulatură misterioasă Casa Cărții de Știință din urbea transilvană). «Personaje» nu mai sunt autorii, ci operele lor. Ion Pop și colaboratorii săi au făcut un inventar de cărți memorabile de ieri și de azi și, în cazurile clasicilor, și de texte separate (poezii, nuvele, schițe, piese de teatru), trecând apoi la prezentarea lor în ordine alfabetică și în manieră – conform titlului dicționarului – analitică. Volumul al III-lea cuprinde articolele literelor M-P (după A-D în volumul I, 1998, și E-L în volumul II, 1999). Cu totul, sunt deja peste 1200 de pagini, în format intermediar între in-80 și in-40. Proiectul este de astă dată unul propriu-zis universitar. Din prefața la primul volum aflăm că operațiunea demarase cu peste un deceniu în urmă la filologia clujeană. O inițiativă similară a existat către mijlocul anilor '90 și la Literele bucureștene, în colaborare cu Editura Humanitas, însă lucrul a fost abandonat (a apărut doar dicționarul de opere filozofice românești, sub coordonarea lui Ion Ianoși). Echipa lui Ion Pop reușește să mențină un ritm alert de publicare a volumelor, încât ne putem aștepta ca *Dicționarul analitic* să fie

încheiat curând. Formula articolelor nu mai include date despre autori, ci doar informații pe scurt despre opere, apoi comentarii aplicate, iar la final lista edițiilor succesive și bibliografia exegezelor critice. Analizele, și aici cam eseistice, sunt în genere de foarte bună calitate, mai omogene decât în dicționarele trio-ului Zăciu-Papahagi-Vartic, unde colaboratorii erau mai diverși ca proveniență și mai variați stilistic.” □ Andrei Bodiș la rubrica „Literatură” comentează sub titlul *Exil și melancolie* volumul de poezie al lui Grigore Chiper *Cehov, am cerut obosit* (Cartier): „Poezia lui Grigore Chiper amalgamează notația abruptă a realului și o anume reflexivitate, născută dintr-un fond marcat melancolic. Ultima carte a poetului, *Cehov, am cerut obosit*, e structurată pe trei cicluri, dintre care primul nu are titlu. Celelalte două se numesc *Styxul de acasă* și *Perioada albastră: addenda*. Cea mai întinsă parte e prima. Ea definește de fapt momentul în care se află acum poezia autorului. Oboseala pare a defini eul, întors mai degrabă spre un trecut fragmentat, un trecut al iubirilor pierdute, al orașelor din amintire. [...] Această unificare a iubirii trecute cu un spațiu «exotic» e semnificativă pentru discursul melancolic al lui Chiper.” □ Paul Cernat dedică o cronică volumului *Carnete de editor. Interviuuri. Addenda*, de Mircea Sântimbreanu (Amarcord, 2000), sub titlul *Sertarele lui Mircea Sântimbreanu*: „În orice caz: «croșetate» și selectate cu țărâita cum sunt, carnetele deja publicate constituie un material care merită «exploatat» pe îndelete. Viața cotidiană în instituțiile culturale sub comunismul ceaușist, descrisă (transcrisă) cu talent de caracterolog de către un individ lucid, exasperat, care nu se cruță, dimpotrivă, se autoinvestighează nemilos, cu un cinism amar. Turnătorii, scandaluri, ședințe, conflicte surde arbitrate de sus, disperări, bârfe, oportunism, slugărnicie, cenzură, jeg moral, prostie agresivă, lipsă de scrupule, neputință, diversiuni, meschinărie, revolte în limite controlate, strategii de apărare și adaptare la un mediu din ce în ce mai toxic, într-o țară pornită accelerat pe panta catastrofei generale...” ■ Svetlana Cârstea ia un interviu lui Mircea Mihaieș, intitulat *Viața ca bielă-manivelă*. □ Sunt semnalate *Dezbateri despre canon la „Familia”* – este vorba despre semnalarea nr.11-12 / 2001 al revistei, dedicat temei „Revizuirea canonului estetic al literaturii române contemporane” (tema colocviului prilejuit de Zilele Revistei „Familia”).

● [„22”, nr. 5] Pornind de la Afacerea Armagedon II, la sediul GDS a avut loc o masă rotundă cu tema *Instituțiile statului și libertatea de expresie*, prezentată în paginile revistei. Andrei Cornea semnează pe prima pagină *Armagedonii, cetățenii și tungușii*. □ Mircea Iorgulescu, în *Revizuiuri „adevărate”*, scrie despre două cărți recente de Sanda Cordoș. Despre monografia *Al. Ivasiuc* (Aula, 2001) criticul conchide: „Pentru examenul critic de astăzi, scrie decis autoarea acestei monografii în multe privințe exemplară, «marea problemă a operei literare» a lui Alexandru Ivasiuc este separarea dintre partea viabilă artistic și cea care nu e decât literatură de propagandă. Diferențierea valorică dintre cărțile lui Alexandru Ivasiuc, mai precizează Sanda Cordoș, ține de viziune. Mai exact, de «felul în care scriitorul concepe marea sa temă, raportul dintre individ și putere.»” Despre

cea de a doua carte, *Literatura între revoluție și reacțiune* (Biblioteca Apostrof, 1999) criticul revistei scrie: „Pornind, cam greoi și oarecum impropriu, de la o comparație între realitatea și tema crizei în Occident și în Răsărit, cercetare ce s-ar fi cuvenit mai degrabă tratată separat, Sanda Cordoș pune față în față evoluția literaturii rusești de după revoluția bolșevică din 1917 și cea a literaturii române de după sovietizarea din a doua jumătate a anilor '40. Este, în literatura română, o operă de pionierat, ce dinamitează cu falsă cumințenie o enormă cantitate de locuri comune, clișee și reprezentări provenind cel mai adesea din superficialitate sau pur și simplu ignoranță. În trecut fie spus, cu această carte și-a început Sanda Cordoș *revizuirile* (bune capitole despre Marin Preda, Augustin Buzura și D.R. Popescu, o excelentă analiză a discuției despre *criza* din anii 1946-47, unde sunt puse la punct intransigentele infantile ale Anei Selezan). Aici, în această carte, a sugerat Sanda Cordoș pentru prima oară caracterul aberant al folosirii termenului *proletcultism* pentru caracterizarea literaturii de propagandă scrise în România după instalarea regimului comunist; autoarea a revenit ulterior, într-un articol publicat în revista «Apostrof» (*Proletcultismul n-a existat*, «Apostrof» nr. 7-8/2001), dar aparent fără mare ecou. Pe scurt, lucrurile stau așa: mișcarea proletcultistă din Rusia bolșevică nu a fost o creație a partidului comunist, nici nu a creat și impus doctrina realismului socialist. Organizațiile ruse ale scriitorilor proletari au fost toate desființate în 1932 (cei mai mulți dintre conducătorii lor aveau să fie arestați și executați), la 23 aprilie, când Pravda a anunțat totodată că prin aceeași decizie a Comitetului Central se înființează o Uniune unică a scriitorilor sovietici. *Realismul socialist* a fost apoi lansat oficial în 1934 etc. Este, prin urmare, absurd să se creadă că în 1948 sovieticii ar fi exportat în România ceea ce condamnaseră (la propriu, vai!) la ei acasă, cu aproape două decenii mai înainte. În realitate, ideea existenței unui *proletcultism* românesc a fost lansată și apoi întreținută de propagandiști ai partidului comunist român, mai întâi pentru a se alinia tezelor lui Jdanov, ulterior pentru a trece integral responsabilitatea dezastruoasei etatizări a literaturii din anii 1948-1962 în seama influenței sovieticilor, manevră ce avea și avantajul de a flata coarda naționalistă. A spune că în România a existat *proletcultism* este o dovadă de analfabetism.”

30 ianuarie

- [„**Luceafărul**”, nr. 3 (541)] În anul Centenarului Caragiale, la rubrica „Vizor”, Horia Gârbea semnează un text despre situația (materială) a teatrelor, „Cine are nevoie de teatru?”, în care semnalează necesitatea reamenajării marilor teatre bucureștene la standardele zilelor noastre, iar la rubrica „Antiteze” de pe prima pagină, într-un articol dedicat talentului literar, *Talentul sau lipsa de...*, Dumitru Solomon citează *in extenso* dintr-un articol încă de actualitate al lui I.L. Caragiale: „Înainte era partidul și poziția scriitorului față de ideologia acestuia. Dacă erai departe de ideologia proletariatului victorios (sau erai neutru), aveai talent în măsura în care primeai indulgențe din partea oficialităților, inclusiv de

la critica de partid și de stat. Dacă nu, nu. Adică nu aveai talent. Acum ai talent pentru criticii de dreapta, dacă ești cât de cât de dreapta, sau pentru criticii de stânga, dacă ești oarecum de stânga. Dacă nu ești nici una, nici alta, te observă lumea mai greu. Criticii sunt mai atenți la ce scrii și cu cine votezi decât la cum scrii. Nu în mod obligatoriu, dar măcar din când în când. Situația nu e disperată. Era, cumva, aceeași și pe vremea lui Caragiale, de la a cărei naștere se împlinesc, în 2002, nici nu-ți vine a crede, o sută cincizeci de ani! I.L. Caragiale constată (în articolul *Câteva păreri, Opere*, vol. III, ed. Paul Zarifopol, Editura Cultura Națională, 1932) că «noi, Românii, suntem o lume în care, dacă nu se face, ori nu se gândește prea mult, ne putem mândri că cel puțin se discută foarte mult», deși, observă el, «adesea discutăm cam pe de lături»... Astfel s-a discutat vreo cinci ani în jurul chestiunii «artă pentru artă» sau «artă cu tendință», pentru ca protagoniștii polemicii să rămână la propriile lor păreri. Se întreabă Caragiale: «Au tendență piesele lui Shakespeare? – Desigur, nu. Dar Tacit?... Dar Divina Comedia? Ba bine că nu. Dar Le Tartuffe? – Mai ales. Dar discursurile lui Demostene și, fără șovăire aș zice, toate discursurile celebre, începând cu cele antice și isprăvind cu ale d-lui Flea? Se înțelege că au tendență [...] Poeziile lui Byron? – nu; ale lui Goethe? – nici atât [...] Dar ale lui Schiller, ale poezilor noștri socialiști? – desigur că au.» Și mai departe: «Cui dintre aceste două categorii de producători să acordăm stimă? Căreia din acele două feluri de produceri să dăm admirația noastră? Care e artă și care nu?» După câteva volute retorice, în care sărbătoritul strălucește, răspunsul este clar: «acele cari au fost opera unui talent». Concluzia: «Ei! vezi, asta este lucrul pe care n-ar trebui să-l uităm când vorbim despre produceri intelectuale: talentul, și tocmai de el nu pomenim niciodată. O operă de artă este o ființă, căreia insuflătorul de viață nu este, nu poate fi decât talentul. Fără această flacără de viață, flacără mai misterioasă și mai nedefinită decât chiar razele lui Roentgen, poți căpăta lucruri artificiale, nu opere artistice, și nimic nu e mai altceva, față cu artisticul, decât artificialul. Între artistic și artificial este aceeași deosebire ca între madama care percepe la intrarea unui Panopticum taxa de 50 bani și figurile de ceară dinăuntru». Demonstrația continuă, convingătoare și subtilă, scriitorul dovedindu-se un comentator de artă remarcabil. Se face distincția între arta viabilă și arta născută moartă, între talent și lipsă de talent, între autentic și redundant etc. Ceea ce reținem din acest articol cu valoare de concentrat de estetică este că nu e bine să introducem în judecata de valoare criterii străine actului prin care s-a constituit și s-a definit opera de artă, cu alte cuvinte mai puțin partizanat ideologic, politic, mai puțin artificialitate critică.”

□ Caius Traian Dragomir semnează o meditație pe tema raportului dintre cultură și putere, de-a lungul istoriei, în *Dreptul cuceritorului*, la rubrica „Pe terenul circumstanțelor”: „Care este semnul cel mai sigur al decăderii unei civilizații? Faptul că puterea ajunge să dicteze condiții spiritului – să se impună acestea într-un mod sau altul: stilistic, tematic, sub raportul ecoului public, oricum. Despre ce putere este vorba? Despre putere ca dominație, despre indiferent ce mijloc de

constrângere apt să se exercite asupra umanului: prin intimidare, violență, corupere, alienare, influență, invazia absurdității în existență. De ce decad civilizațiile? Poate pentru că tot ceea ce este creat de om include în sine o negativitate care, prin simplul fapt de a fi tinde să invadeze conștiința, schimbarea este singura formă de a destabiliza răul, deficiența, stupiditatea, eroarea, însă declinul – eventual stagnarea – creează teren viitorului ca progres în cultură și mișcare pozitivă în istorie. Marile valori își relevă adevărul, superioritatea, strălucirea, prin indiferența lor la putere, prin lipsă de suplețe în fața forței, prin corelația nulă pe care o au cu dominația, cu voința cea mai intens dominatorie. Mai mult chiar decât atât: între putere și valoare raportul este unul de sigură incompatibilitate – puterea nu este niciodată suficientă sieși, negăsindu-și măsura și liniștea, pe când adevărul, frumosul, binele nu există decât prin faptul de a include în ele, într-un domeniu sau altul, calmul echilibrului al tuturor relațiilor, interne, din lucruri, universale, în ansamblul lumii aceasta chiar în cursul celor mai devastatoare pasiuni ori suferințe. Este suficient să compari structura coloanelor templelor și palatelor în diferitele culturi ale Antichității pentru a constata barocul, caracterul prolix al formelor incluse în construcțiile din marile capitale de imperii (Egipt, Persia, Babilon, Roma chiar), față de simplitatea dorică, realizată în cetățile și locurile de cult ale Greciei clasice. Nimic nu este suficient de bogat pentru a reprezenta satisfăcător puterea – austeritatea, demnă și nobilă, vorbește, oricând, în chip solid și profund, în numele spiritului. Excesul, inextricabil asociat puterii, anulează valorile. Cultura Renașterii a iradiat din centre care, oricât de civilizate și prospere, nu au reprezentat decât prea puțin în jocul de forțe al politicii acelei epoci. Marele fenomen grec – nașterea filozofiei, tragediei, artei ca umanism, într-un timp foarte scurt, într-o perioadă care se întinde doar pe câteva secole și a cărei culminație nu a ajuns să fie mai lungă de o sută de ani – este produsul vieții unor cetăți deloc impozante sub raportul concentrării puterii. Lucrurile acestea sunt foarte bine știute – impresionant este însă faptul că o cultură chiar și enormă, incomparabilă, poate ceda, în epocile sale de reflux, în fața puterii, poate absorbi influența acesteia. Nimic mai interesant, sub raportul acestui criteriu al decadentei, constând din influența pe care puterea o dobândește în sfera în care singura autoritate ar trebui să aparțină spiritului, decât modul de exprimare, caracteristicile acestei exprimări privind potențialul creativ, în artă, în epoca romană a Greciei. S-a spus, nu o dată: mica și civilizata Grecia a învins pe puternicul ei cuceritor. Roma a fost principalul vector al culturii elene. Mai mult decât atât, capitala lumii latine a fost un oraș ținând, ca modalitate de a fi în istorie, de orizontul spiritual grec. Fără continuitatea greco-latină nu poate fi concepută dezvoltarea culturală a lumii și nu are cum fi imaginată evoluția ulterioară a umanului. Cu toate acestea, specificitatea stilistică a civilizației romane este atât de puternică încât nu există nimic de natură să permită observatorului devotat și atent vreo confuzie în privința identității sale. Arta romană are câteva trăsături intens proprii, prin care se distinge de creația greacă, în ciuda tematicii, structurilor

și formelor similare: ea este realistă în timp ce arta greacă exprimă idealitate, aparține imanenței, pe când cealaltă este o fereastră deschisă către transcendență, elementul ei generator este pământul – substanța operelor elene o constituie aerul, fie acesta și împietrit. Artă romană este o activitate a servirii, o formă de serviciu; figurile ei emblematice sunt conducătorul de armate, Hercule în timpul muncilor sale, Venus pregătită pentru iubire. Artă greacă apare, irezistibil, ca fapt magic al conducerii spiritului – paradigma ei este Hermes, zeul prin care se transmit dispozițiile divine, îndrumătorul sufletelor. Artă elenă, îndeosebi statuarul grec, trece printr-o serie de perioade deosebit de precise, în privința contururilor stilistice în interiorul cărora se așază – consecutiv artei arhaice, purtătoarea de simboluri, canonică și rituală, se impune artă clasică, expresivă, intens creativă, a unui Fidias; apare apoi clasicismul rafinat, discret expresiv, al lui Praxiteles, Scopas, Lysip. [...] Cum a putut omul grec să se abandoneze pe sine într-o atât de nesfârșită măsură, spre a deveni ceea ce apoi s-a considerat a fi pentru aproape un mileniu și jumătate, în cadrul Bizanțului, adică un roman? De bună seamă, decadența principiului elen, din inima artei creată în Grecia, a deschis calea artei sacre din Constantinopol, așa cum blocajul acesteia – devenită artă a Italiei – a obligat la izbucnirea Renașterii. Trebuie să fim sinceri: în ultima jumătate de secol, comunismul nu doar a dictat culturii, dar a și infiltrat (mai ales stilistic) artă și civilizația lumii noastre. Puterea a amprentat un spirit care oricum avea nevoie de o renaștere. Oare se va produce, aceasta, cândva?” □ Marius Tupan, la rubrica sa „Acolade”, semnează un text dedicat ierarhiilor literare, în special locului ocupat de prozatorul Al. Ivasiuc în ierarhia contemporană. Textul poartă titlul elocvent *Ierarhii false*: „Despre revizuiți și noi ierarhizări se tot scrie dar, mai ales, se vorbește pe toate canalele, însă, din păcate, puțini comentatori se încumetă să recitească operele supraevaluate în afara criteriilor estetice (cele politice și ideologice continuă să fie luate în calcul!) și să le acorde meritele cuvenite. Alexandru George și Gheorghe Grigurcu, iar, de curând, Marian Popa, prin a sa monumentală *Istorie...* au iritat mulți clasici, convinși până mai ieri că pozițiile lor sunt imuabile. Demersurile lor nu au putut fi susținute și de alți critici prestigioși, dimpotrivă, unii dintre ei, rămași multă vreme în expectativă, ies din când în când la rampă și încearcă să revalideze listele programate cu mulți ani în urmă. Mai grav: atunci când unii tineri își exprimă tranșant opiniile, aruncând o privire proaspătă peste producția editorială, sunt taxați drept mercenari, agenți dubioși, ba chiar instrumente în spatele cărora se ascund spirite insurgente, pregătite să dinamiteze teritorii artistice deja omologate. Orice reacție, venită dintr-o parte sau din alta, trebuie primită cu rezerve, dar, îndeosebi, cu argumente persuasive, care să pună într-o reală lumină textele incriminate. Bun *causeur* și mare amator de speculații filosofice, Alexandru Ivasiuc i-a impresionat pe critici, astfel că scrierile sale nu au trecut neobservate, ba chiar au stârnit i destule comentarii, cele mai multe, apologetice. Din câte ne aducem aminte, ultima lui carte, *Racul*, a fost considerată scrierea sa cea mai inspirată. După un sfert de

veac de la ivirea acesteia în literatura română, se poate constata că a fost admirată o tipăritură mediocră, prost concepută și rău scrisă, care nu poate fi trecută nici măcar în galeria pastişelor după o beletristică sud-americană atunci în plină ascensiune. Un lector avizat, dar și exigent, va fi iritat de abundența divagațiilor (ce nu făcea prozatorul pentru a demonstra contemporanilor cât de cultivat este!) ca și de pasajele parazitare, ce nu pigmentează, ci fragmentează discursul epic. Există, e adevărat, idei notabile, inoculate în planul personajelor (Miguel, de exemplu), dar acestea îl reprezintă mai ales pe eseist și, în mică măsură, pe prozator: care, orice s-ar zice, nu prea avea har în domeniul narativ. Chiar și tentativa de a prezenta o povestire după o rețetă polițistă eșuează, de vreme ce Ivasiuc nu-și gradează cu abilitate evenimentele, ci are mereu căderi, fie în analize prolixă, fie în senzațional ieftin, alunecând spre un hibrid, ci nu spre o operă coerentă, cu un mesaj clar. Psihologia falsă a eroilor e partea cea mai supărătoare a cărții. Când alergă să prinzi un avion, pentru a nu fi înhățat de revoluționari, nu te pierzi în divagații și pledoarii *pro domo*, iar atunci când victimele urmează să fie lichidate, una lângă alta, în loturi de câte zece, nu stai ca mieii la sacrificiu: până și aceste vietăți inocente emit sunete de împotrivire. Atmosfera sumbră a morții (doar avea loc o lovitură de stat, într-un abundent carnagiu) e poluată de inserțiuni filosofarde, care trădează, dacă mai era nevoie, lipsa construcției într-un roman, ce tocmai de aceasta avea nevoie, judecând după tema aleasă. Recitind această carte (care nici la prima lectură nu ne-a făcut o bună impresie), ca și altele, elogiare în conjuncturi similare, căpătăm tot mai mult convingerea că ierarhizările false vor fi cât mai grabnic modificate, numai dacă vor avea parte de comentatori imparțiali și în afara jocurilor de culise.” ■ La rubrica „Stop cadru” Mariana Criș scrie despre volumul de poezii al lui Ion Stratan *O lume de cuvinte* (Limes, 2001), *O realitate care te cheamă fără să vrei spre ea*: „Spre sfârșitul anului trecut, poetul Ion Stratan a publicat, în colecția „Magister” (coordonată de profesorul Ion Pop) a editurii clujene «Limes», volumul de poeme *O lume de cuvinte*. Este foarte adevărat că pe Ion Stratan, cu toate că trăiește retras, departe de lumea literară, la Ploiești, nu l-am mai văzut de multă vreme. Și nici nu i-am mai citit, dincolo de grupajele apărute răzleț prin reviste literare, vreun volum de la *Lumina de la foc*, apărut în 1990 la Cartea Românească. [...] Volumul *O lume de cuvinte* strânge poeme scrise între 1998 și 1999. Iar ca o observație ce ține mai mult de atelierul de creație, cicluri întregi sunt scrise cam în aceeași zi. Pentru că poetul a vrut să-și dateze poemele, acest fapt demonstrează că din toamna lui '98, până în toamna lui '99, Ion Stratan a fost într-o «pasă» de creație, cum se spune. Foarte important dacă ar fi să realizăm o curbă a creației strataniene. Ce se poate observa în acest volum? Despărțirea poetului de influența barbiană și nichitastănesciană și apropierea lui de George Bacovia. Evident, nu lipsesc trimiterile la citatele culturale. Astfel, în poemele de la începutul volumului, scrise în 20 octombrie 1999, asistăm la o «citire» poetică a lui Cehov, Gogol, Bacovia, Cioran. Influența lui Bacovia constă în tonul elegiac pe care Stratan îl folosește. *Pescărușul*, *Livada*,

Trei surori, Suflute moarte, Unchiul Vania, Lacustră, Căderea în timp sunt citatele pe care Stratan le folosește pentru a reclădi, în fapt, sufletul slav. Există o melancolie a trăitului, o părere de rău a timpului dus. «Nemăritate sunt, cum/ nemăritată e luna// Nemăritate sunt, cum/ nemăritată e iarba// (– N-am cosit fânul/ vara asta)// N-am cosit nici anul ăsta// moartea cea slabă// cu, mare, năpasta//» (*Trei surori*). Însă dincolo de această melancolie, poetului i-a rămas discursul frust pe care l-a practicat timp de două decenii. Metafora este tăiată în unghiuri drepte, șlefuită până la puritatea diamantului, încât nici o fisură nu poți găsi în țesătura poemului. Tensiunea dintre cuvinte este atât de fin ținută în frâu, încât te întrebi, oare cât a trebuit să stea poetul în mijlocul gândului, pentru a avea puterea să nu scape sensul profund al înțelesului? Căci Ion Stratan este un poet înțelept, nu este un senzitiv, nu prinde în porii trupului său realitatea imediată. Nici nu l-a interesat niciodată. Realitatea este pentru el ca un «ferăstrău duminical», care taie viața în două. Pe de o parte există o viață a ideilor, a lecturii, a sensului, iar, pe de altă parte, o alta a fireșcului. Cuvântul este firul roșu care străbate cele două vieți. Însă Cuvântul, la Ion Stratan, are, la rândul său, două fețe. Una a înțelesului și alta a jocului. Una a sensului profund și alta a zădărniciiei privind cu ironie. În vasele comunicante ale poemelor circulă o sevă care seamănă, mai degrabă, cu nisipul clepsidrei. Discursul curge prin cotloanele metafizicului, însă nu rămâne acolo, se decantează și se transformă în emoție, cu o tensiune bine temperată «Nu există decât depărtarea/ Decât pierderea,/ Numai ea/ – Din butoiul cu sânge/ mai ia o acadea!// Nu există decât ce nu este/ Depărtarea, depărtarea, depărtarea// Acest deal de timp care și-a/ pierdut/ cărarea//» (*Depărtarea ca prezent pierdut*). Dincolo de toate aceste considerente, ce te uimește în acest volum este sensul prieteniei. Foarte multe poeme poartă dedicații. Ion Stratan se simte bine între prietenii săi, de la Immanuel Kant până la romancierul Ion Șerban. De la livresc până la realitate este un drum pe care poetul îl străbate ca un cruciat. Pentru că tristețea fără margini coboară în gândul poetic. «Parc-ar fi trecut noaptea cuțitelor lungi/ Sau noaptea țigărilor lungi la tine pe acasă// N-am reușit să ajung.// Părul tău alb de douăzeci de ani flutură/ pe o cruce// Crucea arde, părul arde, cuvintele ard//» (*Grădina*, un foarte frumos poem dedicat romancierului Ion Șerban). De când a publicat volumul *Cinci cântece pentru eroii civilizatori* (în 1983, la Editura Albatros) au trecut aproape douăzeci de ani. Iată că acum, în volumul de față, Stratan vine cu un ciclu, scris pe 17 septembrie 1999, *Zece cântece «A Capella»*, unde tristețea sa prinde giulgiul poeticului. «Porumbița speriată de clopot» este însăși viața trăită printre cărți și autori. «Sinucigașa lumină a hotărât să/ între azi în biserică// Azi și mereu, ca o porumbiță/ speriată de clopot// Sinucigașa, frângându-și gâtul/ de culorile întunecate ale văduvelor/ și orfanilor, sinucigașa lumină/ a hotărât să între azi în biserică// Azi și mereu, ca o porumbiță/ speriată de clopot//» (*Lumina din vitralii*).[...]"

• [„**România literară**”, nr. 4] Numărul dedicat lui I.L. Caragiale e deschis de editorialul lui Nicolae Manolescu, *Caragiale între actualitate și actualizare*:

„După Eminescu, în 2000, Caragiale în 2002: un veac și jumătate de la naștere. Consacrăm autorului *Scrisorii pierdute* o bună parte din numărul de față. Este un început. Vom reveni. De altfel, Caragiale n-a lipsit niciodată din paginile *României literare*. Nu privim aniversarea ca pe un prilej festiv. Caragiale este un scriitor viu, astăzi ca și odinioară, chiar dacă pentru motive, uneori, diferite. Veți vedea, de pildă, și cum a fost el sărbătorit în 1952, la centenar, de către oficialitatea comunistă. Veți afla și care au fost motivele cu pricina care i-au împărțit pe interpreții lui Caragiale. Toți însă de la o vreme unanimi, în prețuire: de la articolul lui N. Davidescu din 1935, intitulat *Caragiale, ultimul ocupant fanariot*, nu a mai existat nicio contestație majoră. Detractorii marelui scriitor aparțin trecutului. Actualitatea lui e mai perceptibilă ca oricând. A fost infirmat diagnosticul lui E. Lovinescu (probabil, singurul important pe care criticul l-a greșit) și anume că scriitorul și-ar pierde după primul război, actualitatea. În ce constă actualitatea, încă azi, nu e greu de observat. Pe scurt, viața politică și morală românească pare a se inspira după 1989, ca și în alte momente istorice, din opera lui Caragiale. Un critic (Al. Paleologu) a mers până la a susține că democrația parlamentară în genere, nu doar cea autohtonă, păstrează ceva din spiritul caragialian. Atitudinile și limbajul clasei politice românești din tranziție seamănă izbitor cu cele din *Momente* ori din piesele de teatru. Care descriau tot o tranziție, nu-i așa? Cațavencu, jupân Dumitrache, Trahanache, Tipătescu, cetățeanul turmentat, Dandanache, Didina, Nae, lanțul slăbiciunilor, triumful talentului, dl. Goe și atâția alții nu mai sunt personaje ori situații literare. Societatea românească este plină de ele. Eroii lui Caragiale se află printre noi. Uitați-vă în jur, deschideți televizorul, răsfoiți presa, ciuliți urechile și-i veți recunoaște. Ar trebui adăugat că actualitatea temelor, preocupărilor, limbajului etc. din opera lui Caragiale a fost dublată, în deceniile din urmă, de numeroase tentative de actualizare a scriitorului. [...] Un studiu al lui Al. Călinescu de acum câteva decenii demonstra cum pot fi citite schițele lui Caragiale în cheie modernă. Altul, al lui M. Iorgulescu, identifica *marea trăncăneală* din Caragiale cu zgomotul ideologiei și retoricii comuniste. E. Ionescu a profitat din plin de teatrul înaintașului său spre a crea o formulă dramatică revoluționară, dar în care spiritul caragialian se păstra destul de bine. Regizorii au pus în scenă piesele (*Noaptea*, *Scrisoarea*, *Conu' Leonida*) ca și cum ele ar fi fost concepute astăzi. [...] Actualizarea aceasta, uneori forțată, l-a tras încet-încet pe scriitorul din *La Belle-Epoque* pe care-l evoca M. Ralea acum câteva decenii spre tiparul de comportament și expresie al avangardei moderne de după mijlocul secolului XX: stupizii, dar simpatici săi eroi deveneau adevărate fiare, feroce și ticăloase, rinoceri ionescieni, iar umorul (înțelepciunea) în care Caragiale îi scăldase odinioară se retrăgea ca o mare în reflux, lăsând nisipul gol. Păcatele veniale ale lumii descrise de Caragiale se transformau, sub apăsarea unei experiențe istorice noi (fascism, comunism) în păcate capitale. A venit, poate, timpul să ne aducem aminte de acel Caragiale pe care l-a produs epoca lui, atât de asemănătoare cu aceea pictată de impresioniști, veselă nepăsătoare, kitsch,

prostuță, nu lipsită de *savoir vivre* și de farmec. Rinocerii ies din scenă. Se întorc, cu bastoanele și pălăriile lor, braț la braț, Mache, Lache și ceilalți. Cafeneaua se umple din nou de mirosul berii proaspete. Măslinile, verzi, negre strălucesc în farfurii. Icrele te fac să îți lase gura apă. Glumele se încrucișează ca floretele. Din istoria cumplită a secolului XX lumea lui Caragiale se retrage pe nesimțite în postistoria epocii frumoase care i-a dat naștere.” ■ Livius Ciocârlie încearcă niște *Aproximări* între cele două variante ale hermeneuticii aplicate lui Caragiale: „Există, dacă nu mă înșel, două linii de lectură a lui Caragiale. Una de-a lungul căreia cititorul se lasă cuprins într-o lume *fin de siècle* lipsită de dramă și griji, în care e mai bine de trăit oriunde măcar el cititorul, petrece descrețindu-și fruntea, și o a doua, care descoperă bolgii sub același înveliș. Ambele tind să identifice în personajele lui Caragiale pe *român*, fie ca ființă nepăsătoare, înzestrată cu simțul gratuității, pe numele ei Mitică, fie ca una care îmbină năuceala minții cu agresivitatea și urmărirea unor scopuri joase cu orice mijloace și orice preț. Cronologic, cele două lecturi s-au succedat. Întâia a fost interbelică, a lui Mihai Ralea să zicem cealaltă s-a accentuat din anii șaptezeci când, alături de contribuții de valoare dar mai tradiționaliste ca aceea a lui Al. George alți critici – Al. Călinescu, Florin Manolescu – au scos la iveală ceea ce s-a numit *modernitatea* autorului de la „Junimea”, iar Mircea Iorgulescu, în *Lumea lui Caragiale*, a dus până foarte departe al doilea mod de a-l recepta. [...] Ne putem întreba: chiar petreceau românii pe vremea lui Caragiale? Chiar erau lipsiți de griji? Chiar nu făceau ei decât să se „traducă” și să se „magnetizeze” în berării? N-a făcut Caragiale ceea ce le atribuie un Claudio Magris ori un William Johnstone artiștilor vienezi de după 1880, adică să acopere cu simulacre senine o realitate mult mai aspră? Să fie noroiul din filmul lui Lucian Pintilie *De ce bat clopotele, Mitică?* adevărul ascuns de textul surâzător? Să fie în acest caz Caragiale un reprezentant al Europei Centrale cum – dintr-o rațiune enigmatică pentru mine – s-a declarat urmașul său Eugen Ionescu? Aș spune, mai curând că e un om al sfârșitului de secol XIX și că în acel *fin de siècle* s-a creat și în alte părți imaginea unei lumi petrecărețe și nepăsătoare. [...] Cum rămâne atunci cu cele două lecturi? Care este potrivită? Este Caragiale un «postmodern» *fin de siècle*, unul care se mișcă binedispus în lumea lui de pișcheri? Sau este un modern lucid și subversiv? Care dintre ei este autenticul Caragiale? Răspunsul nu poate fi decât unul care sfidează logica bunului-simț, dar o satisface pe aceea a literaturii: amândoi sunt adevărați. Cazul nu este singular. Cehov, contemporanul lui Caragiale, a fost multă vreme nu numai melancolic. Astăzi este și comic și trist.” □ Ioana Pârvolescu discută stabilirea lui Caragiale la Berlin, „un episod dintre cele mai nelămurite”, coroborând detalii din piesele de teatru (replica lui Pampon la drama erotică a lui Crăcănel: „Ce căuta neamțul în Bulgaria?”), date biografice și fragmente din scrisori, fără a găsi o rezolvare a misterului. □ Barbu Cioculescu discută și el exilul lui Caragiale la Berlin, urcând pe firul ideii de exil în biografia autorului, folosind scrisori trimise sau primite de Caragiale pe această temă, dar și pe teme

colaterale, dar datând din anii exilului berlinez. Câteva fragmente din epistolele citate (către Mihail Dragomirescu în special, dar și spre Zarifopol) rețin prin pitorescul limbajului: Titu Maiorescu e numit „paciaură”, Iorga, „cenghenea”; unor observații ale lui Dragomirescu despre lipsa peisajului sau liricului în literatura sa le răspunde într-o scrisoare că „... cred că n-oi fi având, din toate astea, prea, foarte mult sau mult, dar cred că am destul, și mai cred că, peste destul, în artă, nu mai trebuie *de loc*”. Barbu Cioculescu nu uită să adauge considerațiile acide ale fiului Mateiu, legate de abuzul de alcool și tutun și iritabilitatea exagerată a tatălui din perioada berlineză, respectiv câteva tușe din portretul încheiat în scrisorile berlineze ale Cellei Delavrancea, îndrăgostită în acel moment de „sexagenarul ei admirator”. □ Dan C. Mihăilescu alcătuiește un sumar subiectiv al detractorilor și recuperatorilor lui Caragiale, insistând asupra polarităților operei caragialiene, două dintre ele fiind paradigmatic pentru anii 90: de la ideea ionesciană recuperată recent din *Note* și *contranote* conform căreia originalitatea lui Caragiale ar fi dată de imbecilitatea tuturor personajelor la interpretarea ortodoxă a lui Nicolae Steinhardt (iertarea finală din *Scrisoare*). □ G. Dimisianu, ca și Ștefan Cazimir inventariază și ei opinii critice divergente, iar Mihai Zamfir, în *Caragiale și Portugalia*, caută un corespondent literar scriitorului român – fără să-i găsească, nici în Portugalia, nici aiurea un astfel de corespondent, Molière fiind singurul model posibil (ambii au avut drept surse autori minori, de mâna a doua, pe care le-au transformat în capodopere). □ Aniversarea din 1952 e prezentată de Alex. Ștefănescu, cu perspectiva unui Caragiale care a înfierat burghezo-moșierimea. ■ Al. Condeescu încheie grupajul „I.L. Caragiale -150” cu *Viața ca moft*, o perspectivă inedită despre lumea caragialiană ca moft: „Ușurătatea moftului videază această lume de substanță, îi răpește profunzimea și o reduce la suprafața (i)mediată a întâmplărilor ajunse fapte de presă după scheme și imagini convenționale. [...] „Limba de hârtie” a ziarelor atât de ironizate de Caragiale funcționează ca o prismă care deformează mesajul și golește de conținutul dramatic, viu, evenimentele, lăsându-le numai senzaționalul trivial ori comic. El „filtrează” gândurile și sentimentele, refractar la orice trăire autentică și proiectează în loc clișee (locuri comune?) gata preparate, falsificând existența personajelor, transformându-le în personaje ridicole „jucând” parodia propriei vieți.” ■ Marius Chivu e prezent la rubrica „Lecturi la zi” cu două recenzii, una la primul e-book scos pe piața din România (*50 de e-cărți la prețul unei cărți tipărite* e titlul de tip reclamă al volumului), cealaltă la volumul de schițe și povestiri *Oameni normali*, de Tudor Octavian: „Rareori un scriitor reușește să-i captiveze pe cititori în așa fel încât aceștia să se bucure efectiv de fiecare frază, indiferent dacă e realistă, ironică, reflexivă, ascunde un mic simbol, spune o parabolă, un subtil panseu ori ascunde o metaforă fină excelent strecurată în text.” □ La „Cronica literară” C. Rogozanu comentează *Ficțiunea jurnalului intim*, de Eugen Simion, semnalând caracterul de eveniment al acestei apariții în România, dar și neajunsurile unui proiect prea amplu, împărțit între teorie (primul volum)

și analiză (ultimele două volume): „Un mesaj teoretic interesant se pierde printre sute de pagini scrise în registru cu totul diferit. E. Simion lansează o dublă provocare: multe idei interesante despre jurnal și o junglă de comentarii, analize și clasificări din care ideile respective ar trebui desprinse.” □ Gh. Grigurcu prezintă cartea ieșeanului Constantin Pricop, *Seducția ideologiilor și luciditatea criticii*, o cercetare asupra criticii românești interbelice, pe care autorul o vede oscilând, în linii mari, între antropologie și formalism. ■ Rodica Binder ia un interviu scriitorului german Nicolaus Sombart, intitulat *Mitul unei Româanii miraculoase m-a însoțit de-a lungul tinereții*. Scriitorul, a cărui mamă era o româncă amatoare de poezie și romane franțuzești, își mărturisește și etalează dubla identitate, germană și română, simbolizate, ca spațiu de locuire, de austeră bibliotecă, respectiv de salonul roșu, decorat cu perini vechi românești. El evocă o Românie mitică antebelică, distrusă de comunism, dar care reprezenta chiar și pentru Europa un mic paradis la porțile Orientului, în care *la douceur de vivre* avea gustul special pe care îl putea oferi o țară rurală, dar bogată: „Da, întrevăd o Românie mitică, România Marthei Bibescu, a mamei mele, a generației sale care a crescut – politic vorbind – sub acoperișul Ligii Națiunilor...” □ La pagina de traduceri, Șerban Foarță alege câteva poeme cu „refrene” din creația lui Victor Hugo.

31 ianuarie

• [„Contemporanul – Ideea Europeană”, nr. 5 (557)] N. Breban continuă cu *Nietzsche (31)*, iar Eugen Uricaru scrie despre *Imaginea României*. □ Marta Petreu e prezentă cu *Poeme*. □ Octavian Soviany comentează simbolismul hindus din poezia lui Daniel Turcea, în *Dragonul și ucigașul dragonului*: „La Daniel Turcea, carnavalul nu se va desfășura însă în atmosfera de euforie din cântecele carnavalești ale Norei Iuga, având ceva din aerul hieratic al unui ritual în care se insinuează ideea de sacrificiu. Șarpele evocat în acest context este, desigur, Marele Dragon din tradiția vedică, reprezentare simbolică a Principiului. «Legat de acest principiu, ca fiu sau ca frate născut după — arată Ananda K. Coomaraswamy — apare Ucigașul Dragonului, născut pentru a înlocui pe Tatăl și ca să ia în stăpânire Regatul». În această ordine de idei uciderea șarpelui echivalează cu o eliberare a potențialităților cuprinse în acesta, lucru care se face fie cu consimțământul tatălui-șarpe, fie împotriva voinței, sale, căci (Kig Veda) tatăl poate «alege moartea în favoarea sa» sau «Zei pot să-i impună pătimirea și să facă din el victima lor sacrificială»... În același timp însă, în mitologiile scripturale ale lui Daniel Turcea, reptila constituie o figurare a șirului scris și – prin extensie, a scrierii care devorează lumea și autodevoră în același timp (ceea ce nu trădează cătuși de puțin spiritul mitului vedic care accentuează asupra faptului că în esența lor Dragonul și ucigașul său sunt Unul). Carnavalul se convertește, așadar, într-o ceremonie sacrificială, iar simbolismul nupțial («ți l-ai urmat sub solzii răcorii / el cu inimi verzi sărutându-ți fiecare pasăre albă») evidențiază *reconcilierea* pe

care, în tradițiile hinduismului, Sacrificiul o instituie între puterile în conflict.” □ Henri Zalis, la rubrica de cronică literară, scrie despre romanul Aurei Christi *Vulturi de noapte* (*Din aproape în aproape, punte românească de comunicare*). ■ Geo Vasile, în *Echilibrul indiferent și metafizica anodinelui*. Iustin Panța (1964-2001) scrie despre Iustin Panța: „Mistica obiectelor, a vieții lor suave, silențioase, preluată prin Mircea Ivănescu, frazarea amplă și chiar despletită a meditației livești în contrapunct cu minimalismul aforistic, fac din Iustin Panța un spiritualist al anodinelui, al hazardului deghizat în destin în linia lui Virgil Mazilescu, fără turbulențele corozive ale acestuia. Expresia artistică este o reconstrucție de texte în serial dedicate unor simulacre, istoria și cotidianul dispar sub reprezentarea lor textuală, confesiunea-jurnal a subiectului cedează sub urgențele subiectului colectiv sau degradat. Figurile fatalității impun regula jocului textual, o pendulare între livrescul asfixiant și realul subminat de fantasmе suplinitoare, între planul cotidian, prozaic și cel imaginar, utopic, aulic oferă învestitura vieții”. Criticul concluzionează: „Acreditarea figurii speculare (absență și prezență totodată) este în fond o *acreditare stilistică a despărțirii* (s.n.), prin care credem că poetul-gânditor Iustin Panța și-a formulat obsesiv crezul artistic. Psihodrame ale eternei întoarceri, căci «cel mai sinistru lucru este să conjugî verbul a fi la trecut: eu am fost..., noi am fost etc.» Deși «până la urmă se dovedește că nimeni nu a avut nevoie de tine, / văduvele își poartă cu eleganță doliul, / negrul le prinde de minune – le dă o notă de mister și profunzime, / par femeii heruvim, cu o iluminare seducătoare în privire. [...]» *Gânduri care neliniștesc* nu numai *Familia*, ci și apele gândirii poetice la început de mileniu.” □ La rubrica „Promptuar” Marian Victor Buciu scrie despre Daniel Turcea un text intitulat *Întoarcere și revelație*: „Prezent la masa rotundă despre literatura onirismului estetic (structural), din revista «Amfiteatru», în noiembrie 1968, Daniel Turcea (1945-1979) admitea visul ca matrice modelatoare de supremă rigoare, relativitatea semantică a cuvintelor și anvergura metonimică a fragmentului în raport cu întregul text. A părut un textualist *pur*, sedus de sonoritățile ludice ale unui ermetizant, eludând semnificatul, deși constructor de mitologie poetică, și mizând pe structura exclusiv semnificantă, pe combinatoria sonoră, pentru a lăsa apoi țesuturile poematice invadate de sângele mistic confesional, resuscitând simbolistica creștină, părăsind imanența onirică pentru transcendența prinsă în semnele unei corporalități hermetice. Misticul modern conservă, grație ontologiei plinătății logosului, toposurile confesiunii dragostei evanghelice, prin rugăciune și jertfă, în vecinătatea „tragică” a morții resurecționale. Disperarea și speranța misticului psalmist sunt reconfigurate într-un limbaj epurat de retoricile poetice, resimțite în acest caz ca alternative interzise, întrucât au devenit alterate. Daniel Turcea este un fals și, de fapt, utopic conceptualist, salvat retoric și ontoteologic de imaginarul oniric, vizionar, radicalizat într-un lexic electiv și predisus la insolități analogice dintre cele mai personale în poezia românească. Ezitarea între căutarea autenticității expresiei, indirect trăite, poetice și căutarea autenticității religioase, trăite imediat,

subordonându-și limbajul, a desprins, ca atitudine, poezia lui Daniel Turcea de ipoteticul onirism univoc, conferindu-i o substanță și o perspectivă diferite de acelea ale lui Leonid Dimov ori Virgil Mazilescu. Poet creștin, se va supune legislației logosului mistic al libertății absolute, în poemele sale de o singulara rectitudine comunională a suflului spiritualist. Daniel Turcea aprofundează relația cu limba, care începe să-și dezvăluie scriitura profundă, ascunsă într-o gramatică aparent ludică, de o strălucitoare gravitate.” Un alt text e dedicat celui alt oniric participant la masa rotundă din 1968, Vintilă Ivănceanu: „Începuturile sale sunt legate de suplimentul «Povestea vorbei» (1966), încredințat de culturnicii comuniști la revista «Ramuri» din Craiova, lui M.R. Paraschivescu, poetul proletcultist și minor imitator al lui Lorca, interesat atât de târziu de suprarealismul detestat în tinerețe, dar mai ales de reluarea *înnoitoare* a cursului literar în normalitatea sa – părăsită în 1947. După desființarea «Poveștii vorbei», în numai nouă luni, Paraschivescu a mai condus un cenacul literar la Uniunea Scriitorilor, lui Ivănceanu încredințându-i-se secretariatul. Înainte de tezele din iulie 1971, de maoizare a culturii, el se exila în Austria, unde i s-a publicat imediat un roman, ulterior nemaisemnându-se decât în epistolarul foștilor săi colegi printr-un anarhism de un radicalism nedezmășit, șocându-i poate datorită sensului ideologic de aparență absolut dezangajată. Pe coperta a patra a romanului în traducere, Ivănceanu nu se sfia să mistifice, prezentându-se ca fondator al suplimentului «Povestea vorbei», uimindu-l pe D. Țepeneag – după notațiile acestuia din jurnal – cu impostura, vicleniile, egoismele și vanitățile sale. Nici după căderea comunismului n-a revenit în realitatea literară din România, decât accidental, prin câțiva comentatori și încă mai puțini traducători. Productivitatea textualistă, ludică, de extinsă analogie metaforică, a reprimat în cazul său comodele ispite suprarealiste și a urmat, printr-un polemism subtil anarhic, rigoarea constructivă, ludică, de o dramatică bufonadă, a scriiturii – «pe dedesubt», ca efect al descompunerii unei gramatici poetice epurate de gramaticile poetice anterioare. Există și la el arta de a comunica incomunicabilul, de a spune indicibilul, ca la V. Mazilescu, Ivănceanu fiind un disimulant cu acces la arta retoricii onirice. Parțial el împlinește, într-un mod anticipat, ceea ce își dorea Dimov la sfârșitul operei, scrierea unei epopei onirice, în *Vulcaloborg*... E o operă a «clasicismului oniric», întrezărit teoretic de Dimov, ca resurrecție a picturii suprarealiste – o revenire la principiul ut pictura poesis –, constructiviste și nu destructurante, cu personaje animaliere în situații de un grotesc grațios, așa cum visul îl poate întrezări.” (*Un disimulat al retoricii onirice*). □ La „*O întrebare pentru*” răspunde Nicoleta Sălcudeanu. □ Adrian Mihalache publică un text dramaturgic, *Noi*, la rubrica „Chat”. □ Horia Gârbea la rubrica „Eu, Supremul” preia un text trimis de Bogdan Suceavă din America, *Proza scurtă*, azi: „De curând, am primit de la prietenul meu Dragoș Bogdan Suceavă, prozator român stabilit în SUA, un chestionar pentru grupul de discuții pe care-l conduce, pe internet (grup foarte interesant, în orice caz, numit «Nadir Latent»). Îmi scria că: «a venit momentul să dezbatem

pe cheștiunea prozei scurte». I-am răspuns sincer: «Cred că e timpul. Cel puțin în România, moda revine (la aproape 20 de ani după momentul *Desant* '83). Atunci optzeciștii au desantat efectiv cu proza scurtă. Era și mai ușor de scris de către debutanți și mai ușor de trecut prin cenzură: tăiau ei 4 texte, rămăneau 6, volumul scăpa. În timp ce la roman... » În continuare [...] – Credeți că uneori un text de proză poate cuprinde în cinci-șase pagini, într-o scenă, o revelație, un adevăr, o dezvăluire? – Sigur. E de altfel justificarea prozei scurte. – Credeți că sunt autori care își dau mai degrabă măsura în proza scurtă decât în roman? Dacă da, sunt ei oare mai puțin interesați decât autorii de roman? – În principiu da. Caragiale e un mare exemplu. Buzzati, Cehov, Archer, Maugham etc. Nu sunt mai puțin interesați decât romancierii, unii au scris și romane. Marquez e bun în ambele. Maugham sau D.R. Popescu să zicem, nu. Și Cărtărescu e mai bun în scurte. Rebreanu e mai bun în romane. Ca și Breban. Huxley la fel. Călinescu și Arghezi au scris schițe geniale, dar sunt mai buni în roman. – De ce credeți că publicațiile cu tentă comercială, începând cu «Playboy» și terminând cu «The New Yorker», includ în paginile lor și proză scurtă? – Proza scurtă se pretează în asemenea magazine, e ușor de înghițit și orice cititor (privitor de femei goale) va zăbovi și la ea. [...] Care sunt pentru dumneavoastră autorii români favoriți de proză scurtă? Dar autorii din alte culturi? – Cred că am enumerat mai sus câțiva. Din Maugham se poate scoate cel puțin un volum genial. Îi ador pe Buzzati, Archer, Steinbeck, Salinger. Veritabili maeștri. O'Henry pe care l-am prefătat recent punându-l «pe două coloane» cu Caragiale. Nu uita de Harms. Sigur, am mai omis unii. Nu mai zic de Cehov. La noi Caragiale, Brăescu (excellent adesea), Preda (mult peste unele romane ale sale), D. R. Popescu. Mai noi: Nedelciu, fie iertat, Groșan, Cărtărescu. Dintre 90-iști foarte mulți remarcabili, mult mai buni decât în romane, unii nici n-au dat roman: Țârlea (cap de serie), Ioana Drăgan, Răzvan Petrescu, Gălățanu, Ruba, Mihuleac, Caraman plus ultimul pe listă cu voia dvs.... Și încă mai tineri: Dan Lungu, Sterian, Gurgu. Epoca în-deamnă la concizie. Autorul și cititorul nu mai au timp de peltea. – Proza scurtă este avantajată de dezvoltarea literaturii pe format electronic? – Da! Categorical. Și reciproc. – Ați citit proza scurtă în format electronic: .html, .lit sau .pdf? – Da. E banal în ziua de azi. – Ce v-ați dori să citiți în anul 2002? – Proză scurtă bună, dar și un roman excelent (primul după '90). Ambele genuri cu scris alert, acțiune captivantă, ingenioasă, eroi contemporani, stil clar, dar miză profundă. În nici un caz experimente textuale și naratologice fără miză pe subiect și personaje... – Aveți pentru anul 2002 un proiect literar în domeniul prozei scurte? – Nu. Prin apariția *Enigmelor în orașul nostru* în decembrie 2001 am epuizat proza scurtă scrisă după 1998 până în 2001. Inclusiv. Acum aștept reacțiile. [...]"

Ianuarie

• [Convorbiri literare, anul CXXXV, serie nouă, nr. 1 (73), revistă fondată de Societatea Junimea din Iași la 1 martie 1867. Editor: Uniunea

Scriitorilor din România. Apare lunar; format A4; 160 pagini. Redactor-șef: Cassian Maria Spiridon. Redactor-șef adjunct: Dan Mănuță, secretar de redacție: Dragoș Cojocaru. Redactori: Cătălin Mihuleac, Liviu Papuc. Colegiul: Adrian Alui Gheorghe, Sergiu Ailenei, George Bădărău, Constantin Ciopraga, Mircea A. Diaconu, Gellu Dorian, Florin Faifer, Gheorghe I. Florescu, Gheorghe Grigurcu, Ioan Holban, Carolina Ilica, Cezar Ivănescu, Miron Kiropol, Cristian Livescu, Irina Mavrodin, Nicolae Panaite, Adrian Dinu Rachieru, Lucian Vasiliu. La poezie: Lucian Vasiliu; Proză teatru: Cătălin Mihuleac; Critică și eseu: Dan Mănuță; Istorie literară: Liviu Papuc; Literatură universală: Dragoș Cojocaru. Apare cu sprijinul Ministerului Culturii și Cultelor și al Primăriei Iași. | La „Atitudini” Cassian Maria Spiridon semnează editorialul revistei, *Convorbiri literare la început de an 2002*. ■ Urmează „Interviu”, la care redactorul-șef ia un interviu lui Nicolae Breban, pus sub titlul *Nu există genii înafara socialului*. Romancierul face confesiuni legate de tinerețea, prietenii (mici istorii cu Matei Călinescu, Ioan Alexandru, Adrian Păunescu, Nichita Stănescu, Cezar Baltag), evoluția scrisului său, comentându-și propriile romane și ambițiile literare. □ Sub egida *Semiopolis (II)*. *Unde ne sunt redactorii?* G. Master X poartă o convorbire cu Maria Carpov. □ Mai sunt prezenți Constantin Ciopraga, cu *Caragiale: un popular-fabulos*, Irina Mavrodin, *Concepte tari, concepte slabe*, Nicolae Stoișescu-Stînișoară, *Note de lectură* (despre cartea lui John Cornwell dedicată miracolelor din lumea contemporană, *Powers of Darkness, Powers of Light*, 1991, Londra), Gheorghe Grigurcu, *Conștiința peripatetică (plimbăreață) a d-lui Andrei Pleșu*, Dan Cristea, *Amintiri din copilărie (I)* – o abordare a *Amintirilor* lui Creangă din perspectiva scrierii lor pentru un public înalt, cel de la Junimea. La □ La „Poezie” publică versuri: Iancu Grama, Gheorghe Lupu, Vasile Proca, Nicolae Panaite, Ion Enache, Vasile Tărășeanu, Dorin Ploscaru, Toma Ursărescu. □ La „Proză” sunt prezenți: Miron Kiropol, *Năluca*, Marius Tupan, *Pisica neagră*, Ciprian Ieșan, *Eroi ai zilelor noastre de ieri și azi. C. Onan Barbarul*. □ La rubrica „Critică” colaborează Mircea A. Diaconu, *Romulus Bucur. Cântece de cibernet*, Adrian Alui Gheorghe, *Cărți de poezie*, Mircea Petean, *Grigore Moș*, Ovidiu Morar, *Emil Brumaru – un melancolic incurabil?*, Vasile George Dâncu, *De la arta poeziei la poezia artei*, Daniel Ștefan Pocovnicu, *Intellectualul și armata*, Dan Ștefan Mănuță, *Ficțiunea și non-ficțiunea jurnalului*, Adrian Dinu Rachieru, *Alternativa Marino (II)*, Liviu Grăsoiu *O privire asupra exilului românesc*, Daniel Corbu, *Poetica temporalității*, Dan Bogdan Hanu, *Această rezervație imposibilă, ființa*, Gellu Dorian, *Celor ce vin*. ■ Revista deține o rubrică independentă de „Istorie literară”. Colaborează: Nicolae Crețu, *Universalitatea marii poezii*, Martin Moldovan, *Geneza elegiilor eminesciene*, Adrian Crețu, *O paradigmă a tragicului de la Eminescu la Bacovia și Cioran*, Ioan Holban, *Titu Maiorescu în viziunea lui Z. Ornea*, Florin Faifer, *Melancolicul*, Sergiu Ailenei, *Simboluri vitaliste la Panait Istrati*, Alina Ciobanu, *Eroul civilizator în poveștile lui Ion Creangă*, Alexandru Burlacu, *Modele*

prezumtive în romanul lui C. Stere, Constantin Mihai, *Cazul Mircea Eliade. Între revizuire și recuperare*, Ionel Savitescu, *Memoriile și corespondența unui cărturar*, Indira Spătaru, *Exilul, o cale a mântuirii*, Liviu Papuc, *Procesul Eminescu-Petrino – o afacere politică (IV)*. ■ La „Literatură universală” sunt traduse poeme aparținând poetei elevețiene Sylviane Dupuis, căreia Carolina Ilica îi dedică și o pagină introductivă (*Sylviane Dupuis sau descrierea non-existenței*), Gregor Laschen (prezentat și tradus din germană de Francisca Ricinski-Marienfild), Omar Khayyam (un *Rubaiyat* în românește de George Popa) și ucraineanului Vitali Kolodii (prezentare și traducere de Mircea Lutic). Lucian Vasiliu îl prezintă pe Gao Xing (Merișor), poet, traducător și eseist chinez, cunosător al limbii române (a tradus din Eminescu, Blaga, Nichita Stănescu, Cioran etc.). Nora Zainea traduce din *Tata (Fragmente dispersate de amintiri)*, text datat sfârșitul anului 2001, pe plaja Mării Negre. ■ Gheorghe I. Florescu se ocupă de rubrica de istorie, unde semnează *Interferențe româno-americane timpurii*, despre cercetările istoriografice ale lui Dumitru Vitcu, încă nepopularizate în limba engleză, concretizate recent în lucrarea *Relațiile româno-americane timpurii (Convergențe-divergențe)*, Albatros, 2000. □ La „Eseu” Bujor Nedelcovici publică din *Jurnal infidel*, Calinic Argatu, *Un Creangă monahal*, Emil Iordache, *Doriți 12 scaune?*. Mai colaborează Alex. Ștefănescu, Liviu Ioan Stoiciu, Caius Traian Dragomir, Andrei Zanca, Dragoș Cojocaru Mircea Platon, Ionel Necula, Anton Adămuț, Noemi Bomher. □ La „Cartea de etnologie” Petru Ursache semnează *O hermeneutică a obiceiurilor*. □ La „Cartea de religie” Ioan-Alexandru Tofan scrie *Despre necinstirea trupului*. □ La „Cartea de filosofie” Andrei Stăvilă colaborează cu *Rațiovitalismul – tema vremii noastre*. □ La „Cartea străină” Marius Chelaru e prezent cu *La începutul poeziei este sunetul*. □ La „Arte” Mircea Ghițulescu se ocupă de dramaturgia lui Constantin Abăluță, (*Teatrul poetului*), Bogdan Ulmu meditează pe tema *Testamentului artistic al lui Vlad Mugur (II)*, Cristian Livescu se referă la *Momentul Cătălina Buzoianu la Teatrul Tineretului din Piatra Neamț (II)*, Ștefan Oprea se oprește la filmul „de neuitat” *Ludwig* al lui Luchino Visconti (1972), Valentin Ciucă scrie despre *Dinastii artistice...* (pictorul Nicolae Popa, fiica sa Angela Popa-Brădean, Traian Brădean, Liviu Nicolae Brădean), iar Ion Truică despre *Aurul și lemnul* (expoziția familiei Maitec la Muzeul de Artă al României). □ La „Panoramic editorial” semnează Lucian Vasiliu (*Adnotări fulgurante*), Crina Bud (*Poezia ca nuntire*), Nicolae Busuioc (*De la mirajul creației la femeia scriitoare*). □ La „Varia” sunt prezenți Mihai Cimpoi (*Podul de gând și suflet românesc*) și Virgil Sorin (*Portret psihologic: Alex. Ștefănescu*). □ Revista se încheie cu „Din valurile presei” și „Curier de ambe sexe”. La această rubrică (o poștă a redacției) i se răspunde, printre altele, tinerei poete Iulia Balcanăș din Onești (probabil încă nedebutată, căreia i se reține spre publicare poemul *Omul este un animal care așteaptă*).

● [„Cuvântul”, anul VIII (XIII), nr. 1 (297), revistă de cultură, serie nouă. Inițiatorul seriei noi: Radu G. Țeposu. Director editorial: Tudorel

Urian. Format tipografic: A3; apare lunar; 16 pagini. Secretar general de redacție: Mariana Dinu. Consilier editorial: Dan Ciachir. Colaboratori permanenți: Dan-Silviu Boerescu, Al. Cistelean, Nicolae Manolescu, Mircea Mihăieș, Ion Simuț, Octavian Soviany, Aurelian Crăiuțu, Dan Pavel, Vladimir Tismăneanu, Alexandru George, Adrian Marino, Victor Neumann, Alexandru Paleologu, H.-R. Patapievi, Marian Popescu. Managementul editurii „Cuvântul” e asigurat de compania Grup Management, președinte Aurel Borșan.] La pagina 2, pusă sub egida „Varia”, lângă Ioan Buduca, semnat al „Revistei presei culturale”, N. Manolescu semnează sub rubrica „Teme” un text despre prima sa bibliotecă, *Cărți și alte amintiri*. Pe prima pagină e anunțat ca „Eveniment” titlul *Nicolae Manolescu, nostalgia cronicii literare* (cu un portret, desen de Dan Silviu Turculeț). □ La pagina de „Literatură” Nicoleta Sălcudeanu publică un text dedicat criticului, prilejuit de apariția în 2001 a celor trei volume de la Ed. Aula *Lista lui Manolescu*. Cronică Nicoletei Sălcudeanu, *Un clasic al timpului prezent. Contradicția lui Manolescu*, concluzionează: „Dacă transcendența lecturii critice se manifesta, în poezie, extensiv și oarecum în imanența mulajului analitic, iar proza era perspectivată din zborul păsării cu privire de șoim, critica și eseu se oferă ca oglindă în apele căreia plutește tandru propria imagine, căci «ne privim în carte ca-ntr-o oglindă» [...] (*Critica. Eseul*, p. 162). Autoportret într-o oglindă convexă, confesiune indirectă, anamorfotică. Aici apare, odată în plus, contradicția lui Manolescu. [...] Pensionat anticipat, la cerere, liber acum să-și supravegheze nepoții literari cu amuzament paternal, dar abstras, potopit – pe bună dreptate – de nostalgii întemeietoare, catoptrizând ceva din autoritatea ctitorială a unui Maiorescu revizitat («Maiorescu nu scrie despre o literatură existentă, scriind, el își creează literatura despre care scrie»), cronicarul își savurează ziua a șaptea, în halat și papuci. Azi îl vedem, și nu e. A trântit cu zgomot ușa canonului și ne spionează, din când în când, pe vizor.” □ Al. Cistelean semnează *Gramatica melancoliei. Hieratizarea stratanismului*, despre „ultima carte” a lui Ion Stratan, *O lume de cuvinte*, care „seamănă primejdios cu *Zăpadă noaptea*” din 2000, cele două cărți fiind „însă una singură, împărțită amical între două edituri”. Criticul începe cu remarci legate de ieșirea lui Stratan din siajul optzecist: „Ion Stratan nu mai e de mult un optzecist. Prea ortodox n-a fost, oricum, niciodată. Însă de-o bună bucată de vreme a devenit tot mai îndoielnic dacă a fost vreodată cu adevărat optzecist, cu toate că e trecut regulat printre baronii optzecismului. Și nu fără temei, pentru că nimic din ce e optzecist nu-i e străin. Dar nici prea la inimă. Aceasta îl trage, dimpotrivă, spre o altă rezoluție vizionară și spre o altă constituție a poeticului. Stratan nu s-a născut din spuma textualismului (deși e un virtuoz al intertextualităților) și nici din abandonul imaginativului în notația realistă; el s-a ivit mai degrabă la intersecția unei vocații plastice stănesciene cu exuberanța ludică dimoviană. [...] că melancolia lui Stratan nu ține calea agravării dramatice, ci o ia înspre dicțiunea iluminată, se vede și mai bine în *Zăpadă noaptea*, chiar dacă cele două

volume nu sunt legate printr-o geometrică progresie a stărilor. Dar o oarecare consistență progresivă tot se induce, și poetul trece de la simpla melancolie a tainelor la limbajul de taină. [...]. De această limbă extatică se apropie, cu un fior mediat de melancolie, poezia lui Ion Stratan”. □ Valentin Protopopescu la rubrica „Opinii” semnează un amplu text *Luminile și umbrele generației* „*Criterion*”. □ La „Cronica ortodoxă”, Dan Ciachir semnează *Dosarul Arhiepiscopului Andrei* – o cronică despre cartea de memorii scrise în jurul propriului dosar de securitate, publicată de înalt-ierarhul Andrei Andreicuț sub titlul „*S-au risipit făcătorii de basme*”. *Amintiri care dor* (Ed. Reîntregirea, Alba, 2001). □ La pagina pusă sub egida „Cea mai tânără generație”, Dan-Silviu Boerescu scrie despre romanul lui Mircea Daneliuc *Strigoi fără țară* (Allfa), o „saga bararabeana” cu care regizorul revine „în forță”, în literatură. □ Iulian Boldea semnează un *Remember Cristian Popescu. Visul himeric*. □ La „Reacții”, Alexandru George publică pe marginea ideilor la modă ale lui Huntington legate de ciocnirea civilizațiilor un text botezat *Lumea în care trăim. Vechi temeri, speranțe reluate*.

• [„Orizont”, nr. 1 (1432), Revistă a Uniunii Scriitorilor din România. Editată în colaborare cu Centrul pentru Dialog Multicultural Orizont. Serie Nouă, anul XIV. Apare lunar; 32 pagini, format A4. Redactor-șef: Mircea Mihăieș. Redactor-șef adjunct Cornel Ungureanu, secretar general de redacție: Adriana Babeți. Colectivul de redacție: Lucian Alexiu, Paul Eugen Banciu, Dorian Branea, Marius Lazurca, Viorel Marineasa, Marcel Tolcea, Ciprian Vâlcă, Daniel Vighi. Sponsori: Ministerul Culturii, Fundația Concept, Fund for Central and East European Book Projects.] Tema numărului apare pe prima pagină: *Caragiale, atunci și acum*. La o anchetă realizată de Lucian Alexiu, centrată pe întrebarea *Caragiale: model sau contramodel?* răspund: Aurel Gheorghe Ardeleanu, Carmen Blaga, Iosif Cheie Pantea, Ada D. Cruceanu, Sorin Gârjan, Gh. Jurma, Dan Negrescu, Marie-Jeanne Jutea-Bădescu, Lucian P. Petrescu, Petru Păcurariu. □ La rubrica „Atrium” Ioana Spătaru semnează *Caragiale – atunci și acum. Micul parizian al Orientului*, iar Laura Martinachi *Mustața lui Nenea Iancu*. La aceeași rubrică Bugyi Aranka publică un mic studiu despre personajul din prozele scurte caragialiene, *Repaus dominical*. □ La „Cronica edițiilor” Al. Ruja comentează volumul *Momente*, de I. L. Caragiale, ediție și studiu introductiv de Ion Vartic, notă asupra ediției de Mariana Vartic, Ed. Biblioteca Apostrof, f.a. □ La rubrica „Anthropos” Otilia Hedeșan publică un mic studiu antropologic *Caragiale ca pretext. Pentru o etnografie a orașului*. Autoarea vede în literatura lui Caragiale, printre altele, și o „etnografie a urbanului”. Tot pe tema acestui număr, la rubrica „Recitiri”, Gabriela Glăvan propune *Amice, ești idiot!*, Sorin Radu Cucu *Interdicție și tabu*, iar Cristina Chevereșan *Bravo, națiune, din nou!*. □ La rubrica „Oglinzi paralele” Dana Crăciun semnează *Odă notei de subsol*, un text despre actualitatea lumii lui Caragiale și (cvasi-imposibila) experiență (personală) a traducerii acestuia în engleză. □ La pagina 2, la rubrica „Documentar”, Cornel Ungureanu scrie despre

cartea lui Marius Lazurca *Zeul absent. Literatură și inițiere la Mircea Eliade* și despre Constantin Jinga, *Biblia și sacrul în literatură*, scoase în seria „Epistema” a Editurii Universității de Vest Timișoara. Ambii autori sunt tineri cercetători cu studii în străinătate, primul de antropologie religioasă, cel de al doilea, de teologie. Prima carte se ocupă de opera lui Mircea Eliade, iar cea de a doua de opera mai mult sau mai puțin cunoscută a unor poeți precum V. Voiculescu, Nichifor Crainic, Sandu Tudor, Marc-Mihail Avramescu, ambele cărți trădând raportul intim dintre cultura laică și religiozitatea omului modern. □ La rubrica „Copyright”, Șerban Foarță semnează un poem dedicat lui Mircea Mihăieș, *Text de brigadă*, Marcel Tolcea semnează o scurtă sinteză politică, *România care trebuie privită în ochi*, iar Vladimir Tismăneanu *Despre anti-americanism, resursele și dăinuirea unui mit (I)*, text tradus de Mircea Mihăieș. □ Un amplu interviu intitulat „Miss Bukarest” sau *pe urmele Securității la Berlin* e acordat de scriitorul german de origine română Richard Wagner Rodică Binder, în 2001, cu prilejul tipăririi (în Germania) a romanului său politic și polițist *Miss Bukarest*. □ La „Marginalii”, Livius Ciocârlie publică *Fragmente dintr-un jurnal* (nedat): „Ziceam: epocă scabroasă. Dintre toți, cei mai jalnici suntem Noi. Noi, Intelectualii, Reprezentanții Societății Civile. Ia-ne de unde nu suntem! N-am făcut vreo depresie. Departe de noi. Nouă nu ne pasă. Noi o ducem bine. Burse, călătorii în străinătate, joburi, toate sunt pentru noi.” □ La „Istoria ideilor”, H.-R. Patapievici semnează un eseu *Ce înseamnă să fii modern, azi*. La rubrica „Omul recent”, cartea acestuia e comentată de Ioan Buduca, *Postmodernitatea – mai mult decât o crimă: o eroare!* Și Marius Lazurca scrie un text despre Patapievici, *Dixit et salvavit...* – un text care se termină cu un elogiu adus cărții acestuia, care execută o „reverență pioasă față de monumentele Tradiției” – totul spre „Ad maiorem Dei gloriam”. Despre aceeași carte, *Omul recent*, Nicolae Bobia semnează *Guvernatorii cei proști*. □ La „Stereotipuri” Daniel Vighi semnează proza *De Revelion, la ora. 3.15, la Ucușu*. „Ei, aici ești tu, Bobiță?”, iar Viorel Marineasa *Cățelușa, ca o văduvă de război*. □ La Rubrica „Picătura de cucută” Ion Arieșanu scrie mai multe recenzii, grupate sub titlul *Privind prin cărți*. □ La rubrica „Dincolo de cuvânt” G. I. Tohăneanu semnează sub titlul *Din păcate...* câteva comentarii etimologice. □ La „Harfa de iarbă” Adrian Budnaru semnează câteva poeme, alături de debutantul Ciprian Marinescu, iar Lucian Alexiu traduce poeme de Slavomir Gvozdenovici. □ La rubrica „Fiction&Co” Geta Brătescu semnează *Despărțirea de Rembrandt*, autoarea fiind cea care ilustrează numărul. Radu Ciobanu prezintă biografia unchiului său Dr. Virgil Ciobanu, cleric, medic militar și profesor, născut la Roșia Montană în 1876, din ale cărui memorii sunt publicate câteva fragmente, sub titlul *Wiener Gemütlichkeit* – despre români și germani cunoscuți de el la Viena. □ La „Contur”, Cristian Pătrășconiu comentează *Ultima cruciadă* de Alina Mungiu-Pippidi (Humanitas, 2001), sub titlul *Roman neplăcut și memorabil*. □ La „Univers”, același Cristian Pătrășconiu ia un interviu prozatoarei poloneze Olga Tokarczuk, intitulat *Nu chinui și nu*

mă chinuie ceea ce scriu!. La aceeași rubrică, Gh. Secheșan începe serialul *Dimensiunea '80. (Proiect de istorie a optzecismului timișorean)*.

• **[„Paradigma”, nr. 1 (anul 10), revistă multilingvă de cultură și literatură. Revistă editată de Ministerul Culturii. Apare lunar; 16 pagini, format; A3. Director: Marin Mincu. Redactor-șef: George Popescu. Colegiul consultant: Vicente Gonzales Martin (Spania), Catherine Durandin (Franța), Alfredo Giuliani (Italia), Miljiurko Vukodinovici (Jugoslavia), Manuel Simoes (Portugalia). Colegiul de redacție: Mihai Cimpoi, Marina Cap-Bun, Ștefania Plopeanu, Mircea Țuglea, Octavian Soviany]** Primul număr e dedicat bicentenarului nașterii lui Ion Heliade-Rădulescu, sub egida *Heliade – 200*. Marin Mincu semnează editorialul *Modelul heliadist*, în care îl plasează pe Heliade în sfera actualității, prin *îndrăzneala* sa extremă în toate domeniile scrisului și prin *autenticitatea* demersurilor sale. Ștefania Mincu *Heliade, recitit azi*, iar Radu Voinescu, *Heliadismul – un construct teoretic sincron mecanismelor cultural-literare actuale?*, George Popescu, *Heliade sau Dante bifrons*. ■ Dezbaterea revistei propune tema *Canon și canonizare*. Semnează Livius Ciocârlie, *Canonul – une auberge espagnole*, în care avansează ideea pluralității canoanelor dintr-o epocă, Romul Munteanu, *Cine instituie canonul?*, Traian T. Coșovei, *Între canon și cutumă*, Angela Marinescu, *Canonul este un anticanon*, în care vorbește despre spulberarea Canonului în mici canoane anticanonice, care se reinstituie în Canon, pentru a se atomiza din nou: „Astăzi, canonul este un anticanon, ce-și schimbă fața în mers, este un «negru» ce-și regăsește libertatea distrugând reguli și convenții solide. Canonul se atomizează în mii de puncte canonice, canonizate și canonizante, fiecare punct însemnând un mic canon infantil, abia născut, ce învață să meargă pe picioare încă șubrede pentru a ajunge, bineînțeles, la maturitate, când din nou va umbla ca într-un marș triumfal-milităros al Canonului dintotdeauna.” □ Simona-Grazia Dima publică o pagină de poezie. □ Marina Cap-Bun trimite o scrisoare din America, *Primăvară românească la Seattle*, despre o suită de manifestări culturale românești sub egida Universității din Washington.

• **[„Steaua”. Literatură. Artă. Cultură, anul LIII, nr. 1 (642), revistă lunară, editată de Uniunea Scriitorilor din România și Redacția Publicațiilor pentru Străinătate; 80 pagini, format A4. Redacția: Aurel Rău, publicist comentator, membru fondator. Redactor șef: Adrian Popescu; secretar general de redacție: Octavian Bour; publiciști comentatori: Ruxandra Cesereanu, Victor Cubleşan, Teodor Tihan; redactor asociat: Virgil Mihaiu. Consiliul consultativ: Leon Baconsky, Ștefan Aug. Doinaș, Caius Traian Dragomir, V. Fanache, Gheorghe Grigurcu, Camil Mureșanu, Petru Poantă, Nicolae Prelipceanu, Petre Stoica, Nicolae Șarambei, Ion Vlad].** Tema primului număr este *Revizuire și canon literar*. La un *dialog* despre *Revizuire și canon literar* participă Corin Braga, Ovidiu Pecican și Mircea Petean (dezbaterea a avut loc la Radio Renașterea): „M.P.: Între factorii care provoacă revizuirea sau impun noi ierarhii, am pomenit critica, mijloacele mass-media, manualele,

dicționarele – dintre care unele, fundamentale, au fost concepute sau chiar au apărut la Cluj – chiar dacă acestea au un rol mai degrabă descriptiv, înregistrator. Ce alți factori ar mai trebui amintiți? C.B.: Neapărat trebuie pomenite revistele. Când vorbim de critici, trebuie să ne întrebăm imediat unde publică ei. Nume foarte mari, cu articole foarte dense, foarte convingătoare, publicate în reviste nu neapărat slabe, dar fără o anumită platformă la public, nu vor avea audiența și nu vor provoca modificările de receptare dorite. Aș vedea în literatura actuală doar câteva reviste capabile să producă o schimbare și anume «România literară», «Observator cultural» și «22». Nu știu care e secretul prin care o revistă capătă o mai mare autoritate în ochii publicului, dar constat că un articol publicat în primele este mai vizibil decât unul publicat în reviste prin nimic mai slabe precum «Familia», «Vatra», «Steaua» sau «Echinox»... [...] Reviste ca «România literară», «Observatorul cultural» și «Ziarul de duminică» de care spuneai, ele au o anumită priză, mai mare sau mai mică, dar oricum semnificativă în raport cu celelalte, datorită mai multor cauze. Una ar fi probabil periodicitatea lor, faptul că sunt săptămânale, care prind informația mai la zi. O alta ar fi suportul lor generaționist: «România literară» este percepută ca o revistă a generației '60, '70, «Observatorul cultural» ca o revistă a generației '80, ele sunt niște platforme care dau credit unei judecăți de valoare, de pe care criticii pot impune sau desființa o carte în numele unui grup. Nu spun că aceste judecăți de valoare sunt definitive, ele pot fi contestate în paginile aceleiași reviste, însă au la public un anumit impact pe care în alte părți nu l-am întâlnit... O.P.: Dacă e să ne gândim la peisajul publicistic clujean nu vi se pare că în ultimul deceniu cea mai vie realizare a presei literare clujene a fost pagina culturală din «Ziarul de Cluj», pe care o făceau Ruxandra Cesereanu, Dorin Petrișor și ceilalți, și cărora ne-am asociat și noi?... MP.: Și eu am nostalgia unui săptămânal literar clujean... Iată, «Tribuna» zace prin nu știu ce sertare, și apare când dă bunul Dumnezeu... C.B.: Poate este un semn că revista-almanah care funcționa în perioada comunistă a devenit desuetă și ne îndreptăm și noi spre o formulă mai occidentală, cea în care primează cultura de informație. [...] M.P.: Am vorbit despre literatură și revizuirile dinăuntrul ei. Există tipuri și tipuri de literatură: literatura făcută de minorități, literatura religioasă, literatura pentru copii și adolescenți, literatura feministă. Credeți că există canoane specifice pentru fiecare tip de literatură? O.P.: Ceea ce mi se pare mie fertil este că, indiferent de ierarhiile pe care aceste subtipuri literare le impun, funcționale sau nu la scara întregii literaturi, asemenea ierarhii vin să asalteze marele establishment literar și, vrând-nevrând (revenim la tema inițială), ele impun revizuri parțiale. Nu neapărat revizuri dintr-un unghi estetic. Poate să fie un unghi tematic, poate fi vorba despre un unghi al corectitudinii politice pe care să-l respingem din toată inima, dar pe care să nu-l poți ignora, trebuie să ții seama de el... și la urma urmelor, de ce să nu angajezi un dialog cu oricare dintre formulele posibile?! Poate fi vorba de includerea unor autori de altă etnie, care scriu în limba română. Aici îi amintesc pe trei autori maghiari de limbă română

precum criticul Ștefan Borbély, poeta Judith Meszáros, și bătaiosul polemist Laszlo Alexandru.[...] M.P.: Încă o întrebare: am început invocându-l pe Simuț care conchide că revizuind și rerevizuind lucrurile, judecând și rejudecându-le, trei scriitori români postbelici sunt importanți: Nichita Stănescu, Marin Preda și Marin Sorescu. Care ar fi scriitorii români importanți, de după al doilea război mondial, după voi? [...] C.B.: Eu l-aș introduce neapărat pe Leonid Dimov. Marin Sorescu nu e important atât în poezie, cât în teatrul lui metafizic... [...] O.P.: Eu l-aș pune pe Zaharia Stancu, mie îmi place cum scrie bătrânul dulău. Dar mai am un nume, un scriitor superlansat în ultimii zece ani, mi se pare – culmea –, Augustin Buzura. De când nu mai scrie, sau a scris un singur roman, conduce o mare fundație, un minister cu propaganda, călătorește mult. Iată, asta numesc eu lansare în literatura română: să poți să-ți traduci oriunde romanele, să nu depinzi de alții, să ai bugete, să-i publici pe colegii pe care ai chef să-i publici, sau să nu-i publici pe cei care nu vrei să-i publici Ce ziceți?” □ Cu prilejul Anului Caragiale Ruxandra Cesereanu semnează un text împănăt de citate revelatoare despre publicistica lui I.L. Caragiale, *Cu domnul Caragiale la circ. Arlechinade și otrăvuri bufte*. □ Alte texte ori eseuri semnează Mircea Muthu (*Liviu Rusu și teoria genurilor*), Vasile Voia (*Principiul influenței în literatura comparată*), Laura Pavel („Englezul” Ionescu), I. Cheie-Pantea (*Camil Petrescu și modelul eminescian*). Florin Mihăilescu, în *Poezia ca provocare*, discută traducerea volumului italian *Cum se citește poezia*, de Lorenzo Renzi, carte datând din 1985 și tradusă de George Popescu la Editura Pontica în 2000. ■ Rubrica de cronică literară e susținută de mai multe nume: Victor Cubleşan, în *Unu și cu Unu*, scrie despre volume recente ale profesorului clujean Ion Pop, *Gellu Naum. Poezia contra literaturii* (Casa Cărții de Știință, 2001) și *Viață și texte* (Dacia, 2001), Ioana Bot scrie despre trei cărți scoase de Ion Bogdan Lefter la Editura Paralela 45, într-un text intitulat *Așteptându-l pe Ion Bogdan Lefter (Bacovia, un model al tranziției, Doi nuvelisti: Liviu Rebreanu și Hortensia Papadat-Bengescu, respectiv Scurtă istorie a romanului românesc*, toate trei publicate în 2001), Mihaela Ursa, în *Din noii clasici*, comentează volumele de poezie *Scriptor. Poeme alese*, de Ioan Flora (Axa, 2001) și *Ritual solitar*, de Victor Felea (Dacia, 2001), iar Horea Poenar, în *Un locuitor al grădinii*, discută cartea lui Marius Jucan, *Singurătatea salvată* (Dacia, 2001) – o fascinantă carte de critică și eseu despre locuirea (în modernitate), despre sensul estetic și spiritual al naturii și mai ales despre grădina ca spațiu utopic al locuirii. □ Rubrica „Jazz Context” e susținută de Virgil Mihaiu și Sorin Antohi.

ianuarie–februarie

• [„Apostrof”, serie nouă, XII bis, anul XIV, nr. 1-2 (140-141), revistă a Uniunii Scriitorilor. Editată cu sprijinul financiar al Ministerului Culturii și Cultelor și al Fund for Central and East European Book Projects în colaborare cu Centrul pentru Dialog Multicultural Orizont. Apare lunar;

format A4; 32 pagini. Redactor-șef: Mircea Mihăieș. Redactor-șef adjunct Cornel Ungureanu, secretar general de redacție: Adriana Babeți. Colectivul de redacție: Lucian Alexiu, Paul Eugen Banciu, Dorian Branea, Marius Lazurca, Viorel Marineasa, Marcel Tolcea, Ciprian Vâlcă, Daniel Vighi.]

La „Cronica literară” Irina Petraș semnează un text intitulat «*Curajul*» de a fi român, o meditație asupra patriotismului în România contemporană pornind de la antologia comentată a Ioanei Bot *Poezia patriotică românească* (Humanitas, 2001), autoarea concluzionând: „Dincolo de instrumentul didactic exemplar pe care-l oferă, cartea Ioanei Bot este și o luare de cuvânt expresivă și neechivocă într-o dezbatere prea adesea deviată și epidermică.” Un alt text, *Micșorarea omului*, tot al Irinei Petraș, are în vedere patru cărți noi semnate de Mihai Măniuțiu, *Scene intime. Scene de masă. Miniaturi și hieroglife* (Univers enciclopedic, 2001), *Omphalos* (Idea Design&Print, 2001), *Spune Scardanelli* (Idea Design& Print, 2001), *Autoportret cu himere* (Allfa, 2001), dintre care cel din urmă e elogiat drept: „poate cel mai elaborat dintre volume, în sensul strunirii foarte strânse a subtextelor și a subînțelesurilor, al dozei aproape insuportabile de amar, de dezîncântare, desenează cu mână nervoasă, abia mascându-și «gheara», portretul artistului la maturitate [...]”. O altă carte recenziată e cartea despre versificație *Ritm vertical* (Univers Enciclopedic, 2001), de Valentin Tașcu, care demonstrează preexistența și supremația *ritmului* vertical în poezia populară românească; cartea are, subliniază criticul, virtuți „dramatice și hipnotice”. □ La „Poeme” Aura Christi e prezentă cu cinci poeme, iar George State traduce din volumul *Mac și memorie* (1952), de Paul Celan, poemele: *Marianne, Cântec unei doamne în umbră, Stigmat*. □ La „Dezbateri”, Damian Hurezeanu semnează *Ion Antonescu și conștiința critică românească*, o dezbatere istorică pe tema culpabilității Mareșalului și a receptării sale. □ La rubrica „Balcanologie”, Mircea Muthu semnează *Înălăuntrul / Înafară*, despre un roman al turcului Nedim Gürsel, *Cuceritorul*, tradus la noi de Valentin Tașcu, la Ed. Clusium, 2000. □ Rubrica „Dosar”, îngrijită de Ion Vartic, e dedicată lui Liviu Rusu (1901-1985). Cu prilejul „Centenarului Liviu Rusu (II)” e publicat un schimb epistolar *I. D. Sîrbu către Liviu Rusu*. □ La „Proză”, Gabriela Melinescu publică fragmente din *Jurnal suedez II*, Paul Goma fiind unul dintre personajele fragmentului diaristic din 1984. □ La „Cronica teatrală”, Sanda Cordoș semnează *Hamlet cu o carte în mâini*, un elogiu al spectacolului *Hamlet* montat la Naționalul clujean de Vlad Mugar în ultimele sale luni de viață, fiind pomenit și volumul alcătuit de Marta Petreu și Ion Vartic *Vlad Mugar, spectacolul morții* (Biblioteca Apostrof). □ La „Eseu” Michael Finkenthal semnează *Cioran și Celestina*, despre apropierea dintre Cioran și un contemporan al lui Unamuno mai puțin celebru, Ramiro de Maeztu, care în *Don Quijote, Don Juan și Celestina* vorbește și el despre o *schimbare la față* a Spaniei, temă preluată de Cioran – ideea este avansată de Ion Vartic în al său *Cioran naiv și sentimental*. □ La Arhiva „A” Eta Boeriu semnează proza (scurtă) *Vizită scurtă*. □ La rubrica „Vestiar” Marta Petreu semnează *Întâlniri*

la Ierusalim, despre volumul de dialoguri omonim, îngrijit de Costel Safirman și Leon Volovici la Editura Fundației Culturale Române, cuprinzând discuții cu vizitatorii memorabili ai Centrului Cultural din Ierusalim între 1993 și 2001. □ Nora Colțea prezintă Festivalul Național de Teatru „I.L. Caragiale”.

● **[„Caiete critice”, nr. 1-2 (171-172), revistă lunară de critică literară și informație științifică, publicată de Grupul interdisciplinar de reflecție sub egida Academiei Române; Director: Eugen Simion. Format tipografic A4; 67-84 pagini. Colectivul de redacție: Călin Căliman, secretar general de redacție, Răzvan Voncu, Daniel Cristea-Enache, Nicolae Bârna, Bogdan Popescu, redactori. Editor-coordonator: Valeriu Ioan-Franc]** La rubrica „Fragmente critice” Eugen Simion scrie un text despre Ion Heliade Rădulescu: „Heliade este ceea ce se cheamă un logothet, un creator, un inițiator în mai multe discipline, un spirit agitat și agitator în sfera culturii. [...] Imaginația lui este aeriană și ascensională; este mereu însuflețită de un fel de adamism grandios” (*Ion Heliade Rădulescu*). Sunt publicate în interiorul textului critic „formidabila demisie” a sa de la Societatea Academică (ca membru și „president”), o scrisoare destinată Ministrului Cultelor și Instrucțiunii Publice, Alexandru Papadopol-Claimah. Textul din 1868 e extras din Arhiva Academiei Române, transcris și adnotat de Dorina Rusu. Sunt tipărite și două pagini de facsimil. □ Sub egida „Cronici literare” semnează mai multe articole Nicolae Bârna (*Un spectacol intelectual de calitate*, despre *Ficțiunea jurnalului intim*, de Eugen Simion), Bogdan Popescu (*A se citi Addenda*, despre Nicolae Iliescu, *Depășirea interzisă*, Viitorul românesc, 2001), Daniel Cristea-Enache (*Critici „optzeciști” despre prozatori „șazecești”*, despre câteva monografii editate recent la Editura Aula, dintre care alege *Augustin Buzura* a lui Ion Simuț și *Fănuș Neagu* a lui Andrei Grigor), Răzvan Voncu (*Ceasuri de lumină cu Constantin Brâncuși*, despre cartea episcopului de Argeș și Muscel, P.S. Calinic, *Pace și bucurie cu Brâncuși*, în care se dezvăluie un Brâncuși profund ortodox, carte comparabilă valoric cu studiul părintelui Galeriu *Chipul Mântuitorului în opera lui Mihai Eminescu*). □ Dosarul revistei e dedicat lui Al. Piru. Semnează Eugen Simion, Marin Beșteliu, Eugen Negrici, Marian Barbu, Henri Zalis, Paul Dugneanu, Ion Drăgănoiu ș.a. Sub egida „Documente”, sunt editate câteva documente notabile legate de Al. Piru: *Către Al. Piru*, de G. Călinescu, *O prefață la „Bietul Ioanide”*, de Al. Piru, un *Curriculum vitae* și o *Bibliografie* selectivă a autorului. □ Anul Caragiale e semnalat prin publicarea unui text dedicat delictelor de limbaj caragialiene, semnat de Doina Bogdan-Dascălu, *I.L. Caragiale și șansa literară a „delictelor” de limbaj*. □ La „In Memoriam” Dan Grigorescu semnează un text despre Alin Gheorghiu. □ Sub rubrica „Convorbiri”, Lidia Vianu ia un interviu lui Peter Dale, *Interviu negativ cu Peter Dale*. □ La grupajul „Obsedantul deceniu” văzut din mileniul trei Oana Soare publică *De vorbă cu Mihnea Gheorghiu*, de asemenea *De vorbă cu Constantin Pivniceru*, iar dialogul *De vorbă cu Ion Ianoși* e semnat de Mihaela Michailov. □ La rubrica „Comentarii” semnează Jeana Morărescu,

Hermeneutica literară a ființei și Andrei Milca, *Premiile Uniunii Scriitorilor*. □ La secțiunea „Lecturi” prezintă cărți și autori diverși valorici Alexandra Crăciun (*Câteva exerciții de levitație*, despre volumul lui Marin Sorescu, *Încoronare*, apărut la editura Fundației Marin Sorescu, 2000), Alunița Cofan (*Lumea posibilului din vis*, pe debutanta Veronica A. Cara, *Viața pe acoperiș*, Gramar, 2001) Mihai Fulger (*Drama unui roman neterminat*, despre Mircea Nedelciu, *Zodia scafandruului*, Compania, 2000), Oana Soare (*Armele simptomaticeanului*, despre Ion Simuț, *Arena actualității*, Polirom, 2000), Mihai Iovănel („*Ce-i frumos și lui Daniel îi place*”, despre volumul de poezie semnat de Daniel Bănuțescu *Republica Federală Daniel Bănuțescu – Statul de Nord și Statul de Sud*, Editura Vinea, 2000), Mihai-Bogdan Tănase (*Poeticul, integral*, despre Ioan Es. Pop, *Podul*, Cartea Românească, 2000). □ Despre literatură străină scrie Andrei Milca: *Henry Miller: provocare sau platitudine?* □ Există și o rubrică de „Știință și filosofie”, la care semnează Constantin Dominte *Studii despre interlingvistică* și Mircea Mârțu, *Gânduri despre imaginar*. □ La „Artă și spectacole” apar texte de Dana Duma (*Un scenarist cu voluptăți de ceasornicar*), Călin Căliman („*Ziditorul*” de Alexa Visarion), Mihai Fulger (*Un nou film internațional pentru Lucian Pintilie*), Jeana Morărescu (*De două ori „Caragiale”*).

• [Vatra, serie nouă (1971), nr. 1-2 (370-371), revistă lunară de cultură editată de Uniunea Scriitorilor, Consiliul Județean Mureș, cu sprijinul Ministerului Culturii și Cultelor. Apare lunar; 96 pagini, format A4. Directori fondatori: Ioan Slavici, I. L. Caragiale, George Coșbuc. Redactor-șef fondator: Romulus Guga. Anul XXIX. Redactor-șef: Cornel Moraru. Redactor-șef adjunct: Al. Cistelean. Colectivul redacțional: Nicolae Băciuț, Iulian Boldea, Dumitru Mureșan, Aurel Pantea, Virgil Podoabă, Alexandru Vlad, Maria Campatelli (redactor pentru Italia), Dan Culcer (redactor pentru Franța), Emilian Galaicu-Păun (redactor pentru Basarabia), Dieter Schlesak (redactor pentru Italia), Andrei Zanca (redactor pentru Germania), corector: Lia Șerban. Apare la Târgu-Mureș.] Pe prima pagină, la rubrica „Tolle lege”, Nora Iuga publică poemul *manierista slăbuța moderata luiza*. Urmează editorialul semnat de Alexandru Vlad, *Una mică și incertă*, apoi două pagini de poeme semnate de Ioan Flora, care umplu rubrica „Carmen saeculare”. □ La rubrica dedicată prozei, „Epica magna”, Emilian Galaicu-Păun publică *Ibi sunt leones...*, proză dedicată lui Eugen Lungu, Orlando Balaș *E-mails / My prince*, Cătălin Gomboș prozele scurte *Zmeul și Moartea lui Pygmalion*, iar Ștefan Caraman *Povestea Marathon* (fragment de roman). La aceeași rubrică e prezent și Gheorghe Săsărman cu *Ghetsemani, apocrif*. □ Teatrul nu lipsește prin *Postludiu (Ro&Ju au picioarele reci)*, de Mihai Ignat, subintitulat *dramă (sau comedie) în trei acte* (sub egida „V-am dat teatru”). □ La „Vatra-Dialog” Letiția Guran o prezintă și îi ia un interviu lui Evelyne Accad, profesor universitar american, născută la Beirut, cunoscută militanță împotriva mutilării sexuale a femeilor din țările arabe și Africa de Nord și autoarea unui roman pe această temă, *L' Excisée*, publicat în

anii '80. □ Grupajul „O privire asupra modernității” cuprinde texte semnate de Virgil Nemoianu (*De la religie la civilizație*), Constantin Jinga (*Idei teologice în spațiul politic românesc din prima jumătate a secolului XX*), Daniel Lemeni (*Un răspuns pentru omul modern. Fundamentele teologice ale antropologiei*), Bogdan Mihai Mandache (*Spre un nou model al rațiunii teologice*), Robert Lazu (*Criza lumii moderne, criza omului modern*), Dorin Ștefănescu (*Suprasemnificația rațiunii sau despre criza metafizică a modernității*), Anca Manolescu (*Nicolaus Cusanus: convergență matematică și convergență religioasă*). ■ Grupajul „Cărțile modernității” cuprinde textul lui Dorin Ștefănescu *Pentru o cultură a discernământului*, dar și un comentariu la *Omul recent* al lui Horia-Roman Patapievici, de Al. Cistelean: „Cartea lui Patapievici nu e, poate, una de filosofie. Dar sigur e mai mult de atâta. Prin autenticitate, prin febră, prin vervă, prin implicare. Patapievici nu se ferește de nici un exces al propriei personalități sau al propriului temperament: e emfatic, e retoric, e rezolut, e peremptoriu, e patetic, e profetic... Toate astea i-ar putea fi întoarse de calități negative. Dar toate astea funcționează în spectacolul dramatic al unei vocații (chemări, cum ar veni) care nu se mai poate reprimă din patosul mărturiei. *Omul recent* nu e raționalizarea unui apel disperat. E cartea unui disperat optimist: densă și intensă, stringentă și barocă deodată. În ea, patetismul joacă la limita tuturor riscurilor. Dar toate riscurile sunt înfruntate de frenezia cu care ideea e confruntată cu existența. Nu știu cât de original e Patapievici în idei și cât de personal în atitudini. Dar și dacă n-ar fi deloc, *Omul recent* ar rămâne la fel de iradiant. Problemele pe care și le pune Patapievici și modul în care le rezolvă pot constitui o agendă lungă de dezbateri. Și de dezbateri care nu se învârt în jurul cozii, ci atacă frontal esențialul. Pot conviețui modernitatea și Dumnezeu? Poate fi transformat deicidul politic din fundamentul modernității într-un deicid religios, anamnestic? Patapievici crede că da.” (*Patapievici față cu modernitatea*). □ La aceeași rubrică Aurel Pantea semnează *Un remarcabil portret al spiritului european*, despre cartea lui Matei Călinescu, *Cinci fețe ale modernității* (Univers, 1995): „[...] Cartea lui Matei Călinescu, *Cinci fețe ale modernității* (trad. rom. de Tatiana Pătrulescu și Radu Țurcanu, postfață de Mircea Martin, ed. Univers, București, 1995) denumită, în postfață drept «o sinteză epocală», apărută, într-o primă ediție, în 1977, în America (a doua ediție datând din 1987) constituie un moment acmeic al cercetării și definirii acestor concepte.” După cum se știe, fapt mărturisit și de autorul cărții în *Prefața la ediția românească*, Matei Călinescu, înainte chiar de plecarea în America, (1973) a fost preocupat de semantica acestor concepte (*Eseuri despre literatura modernă*, 1970 și *Conceptul modern de poezie*, 1973 (teza de doctorat al cărei director a fost Liviu Rusu). Autorul dorește să se raporteze la propria-i carte ca la «un eseu de istorie intelectuală și de genealogie culturală». Teza introductivă a autorului precizează faptul că termenii pe care îi definește lucrarea sa sunt pătrunși de «sensul relativismului istoric», relativism în care recunoaște «o formă indirectă de critică a tradiției». Tradiția, din perspectiva artistului

modern, apare lipsită de «autoritatea de a-i oferi modele de imitat sau direcții de urmat». Precaritatea paradigmatică a tradiției determină conștiința artistică să-și inventeze «un trecut personal și esențialmente modificabil». Creativitatea artistului modern, eliberat de presiunea paradigmatelor, se desfășoară prin acutizarea «conștiinței prezentului asumat în nemijlocirea și în irezistibila sa efemeritate». De aici, rezultă o mutație majoră, în plan estetic, și anume: trecerea «de la o estetică a permanenței, bazată pe credința într-un ideal de frumusețe neschimbător și transcendent, la o estetică a tranzitoriului și imanenței, ale cărei principale valori sunt schimbarea și noul». O idee fundamentală a cărții lui Matei Călinescu se referă la faptul că istoria culturală a cunoscut mai multe modernități, fiecare din acestea fiind generată de metamorfoze specifice ale contextului, metamorfoze înfăptuite la nivel religios, politic, economic, social. În plan european, modernitatea e definită de autor ca reacție anticlasicistă, în care cel mai important aspect e eroziunea conceptului de «frumos universal inteligibil și atemporal». Reperele culturale ale autorului sunt, în acest punct al demonstrației, Stendhal și Baudelaire. Devenirile, deci metamorfozele conceptului de modernitate, generate de perpetua punere în criză a conștiinței modernului, reprezintă o constantă a demonstrațiilor autorului acestei cărți cu totul remarcabile. Astfel, de la respingerea valorilor tradiției, prin instaurarea, în planul conștiinței estetice, a conceptului de frumusețe tranzitorie, conștiința modernă, punându-se în criză, «se întoarce împotriva ei însăși, autoreceptându-se ca decadentă». Forma extrem de dramatizată a conștientizării propriilor crize conduce modernitatea la formele avangardei. Remarcabilă, în planul ideilor cărții e urmărirea raporturilor dintre cele două modernități. Este vorba de modernitatea burgheză, constituită prin raportarea conștiinței la un timp «obiectiv, socialmente măsurabil, al civilizației capitaliste», și de modernismul estetic, definit ca spațiu-timp al crizei pe care o trăiește «sinele izolat, ca o reacție la timpul desacralizat – și, prin aceasta, dezumanizat – al activității sociale». Postmodernitatea apare, astfel, ca fiind generată de conflictul continuu dintre cele două modernități, conflict ce a condus la «epuizarea amândurora». Forma caricaturală a conflictului dintre cele două modernități e recognoscibilă, susține Matei Călinescu, în fenomenul kitsch-ului. Acesta e produs, la rându-i, de «fenomenul consumismului irepresibil», comportament al omului societăților postindustriale, determinat de «teama de plictiseală și nevoia de evadare, combinate cu concepția destul de răspândită despre artă ca joc și ca paradă». Capitolele cărții lui Matei Călinescu evidențiază un arheolog remarcabil al ideilor, dublat de un rafinat filolog. Semantismul cuvântului «modern» este explorat filologiceste, începând cu Cicero, Aulus Gellius, ajungând la condiția semantică a cuvântului în latina medievală, autorul servindu-se, în acest sens, și de argumentele lui Ernst Robert Curtius. Un sens al modernității e cel lansat de Bernard de Chartres, în Evul Mediu, conform căruia modernul «e piticul cocoțat pe umerii unui uriaș, capabil să vadă mai departe decât uriașul însuși». Metamorfozele acestei maxime, în spațiul european, îl conduc pe autor spre gândirea lui Montaigne, Robert Burton,

Isaac Newton, Descartes, Pascal. Termenul fundamental în constituirea conceptului de modernitate este, constată Matei Călinescu, antichitatea. Raportarea polemică infatigabilă a conștiinței moderne la valorile antichității e urmărită de autor la mai multe nivele: al rațiunii, al gustului, conștiinței religioase. Opoziția originară antic/modern a generat o serie de alte antiteze. În dinamica acestor antiteze, autorul recunoaște devenirile înseși ale conștiinței moderne. Astfel de perechi sunt: clasic/modern, clasic/gotic, naiv/sentimental, clasic/romantic, clasic/baroc, clasic/manierist. Cu totul remarcabil e faptul că Matei Călinescu culege, în urmărirea sensurilor conceptelor, argumente de la toate etajele gândirii europene: filosofice, sociologice, antropologice, estetice, teologice, literare. Conexiunile acestor argumente aduc pe prima scenă a cărții un universitar care seduce atât prin bogăția bibliografică, dar mai ales prin vivacitatea extraordinară a gândirii. Stând aproape de gândirea altora, autorul, oferind rezumate concise ori ample, remarcă, de fiecare dată, prelungirile ori izomorfismele acestora, detașându-se, nu o dată, prin formularea unor rezerve de o impecabilă eleganță. Cele cinci capitole ale cărții (*Ideea de modernitate*, *Ideea de avangardă*, *Ideea de decadență*, *Kitsch-ul*, *Despre postmodernism*) oferă, prin explorare arheologică, un portret complet al devenirii spiritului european.” □ Cornel Moraru semnează *Lărgirea canonului estetic*, despre volumul lui Sorin Alexandrescu *Privind înapoi, modernitatea* (Univers, 1999): „Două aspecte ies imediat în evidență citind studiile lui Sorin Alexandrescu din vol. *Privind înapoi, modernitatea* (Editura Univers, 1999): interesul constant al criticului pentru cultura română (probat și în alte scrieri ale sale) și efortul de a elabora un concept mai larg și mai nuanțat totodată al modernității, adecvat demersului pe care-l întreprinde și, implicit, realității culturale românești. Ambele aspecte merită subliniate. Mulți dintre criticii plecați la un moment dat din țară manifestă o slabă preocupare pentru problemele românești, dacă nu chiar le ignoră cu totul. Pe de altă parte, comentariile autohtone asupra modernității și postmodernismului sunt adeseori mimetice, pline de clișee și locuri comune, lipsite evident de originalitate, forțând interpretarea cu orice preț, numai de dragul de a descoperi și la noi sensuri și tendințe «sincrone» pe care, de fapt, realitatea se încăpățânează să le infirme. Față de aceste exagerări, studiile românești ale lui Sorin Alexandrescu sunt contribuții solide, printre cele mai serioase care s-au scris vreodată, aplicate și impecabil argumentate teoretic, cu adevărat sincrone, gândite la scară dublă (intrinsec-integratoare) a culturii noastre și a contextului mai larg european la care aceasta se raportează în permanență. Criticul nu pornește cu idei preconcepute. Are în vedere o perioadă mai lungă de timp, neomogenă, de la *Junimea* la Mircea Eliade și Cioran. Fiecare grupare, fiecare generație din acest interval are o idee proprie de program cultural și estetic, nelipsind confruntările polemice dintre ele. Efortul criticului e de a privi dintr-un alt unghi și de la alt nivel (de metacunoaștere) disputele de atunci și de a depăși un anumit concept de modernitate consacrat de critica interbelică (preluat, din păcate, fără suficient

discernământ și astăzi). Oricum, opoziția tradiționalism / modernism pe care se axează toate aceste confruntări nu mai are în nici un caz relevanța din acele momente. Termenii trebuie redefiniți. Nu ne putem manifesta în continuare, ca și cum nimic nu s-ar mai fi întâmplat de atunci încolo (n-ar fi apărut noi teorii și perspective interpretative) – ne avertizează criticul. Studiile sale au, vrând-nevrând, o tentă polemică. Dacă autorul nu pornește cu prejudecăți în demersul său, în schimb răstoarnă multe prejudecăți. O primă distincție hotărâtoare este aceea făcută de critic între modernism și modernitate. Primul termen e funcțional la nivel estetic, adică desemnează un curent artistic sau un curent literar, apărut «sub diferite denumiri», la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Al doilea vizează un plan socio-cultural, inclusiv unul politic, dar și mentalități sau instituții (ale democrației de esență liberală). Alți teoreticieni vorbesc de «cele două modernități» aflate de la bun început în conflict: modernitatea estetică și modernitatea ca mod de viață sau tip de condiție umană (acestea din urmă identificate în valorile societății industriale burgheze – în țările europene dezvoltate – încă din primele decenii ale secolului al XIX-lea). Diferențierea la care recurge Sorin Alexandrescu ni se pare mai tranșantă, într-un context cultural mai evoluat. Modernism și modernitate coexistă, dar sunt termeni mutual distincți. Niciodată nu se suprapun în întregime, mai ales în cultura română, marcată de anumite «complexe», cum au fost numite. O caracteristică românească e că modernitatea se afirmă pe măsură ce, aproape simultan, este și contestată, începând încă de la *Junimea* (fenomen analizat pe larg de critic în *Paradoxul român*). Mai concret, criticul consideră că «am intrat în modernitate la sfârșitul secolului XIX, când s-au constituit instituțiile de bază, s-a format spiritul public burghez, intelectualii s-au despărțit de politicieni și s-au conturat diferite tipuri de discurs». Aceste structuri erau practic consolidate în perioada interbelică, permițând «alianța dintre liberalism și modernismul *estetic*». Acesta ar fi – se subînțelege – momentul Lovinescu, precizând că pentru autorul teoriei sincronismului ideea de modernitate (modernism), nelipsită de oarecare ambiguitate, e mai mult o exigență decât o realitate gata împlinită. Primul modernist a fost Macedonski, adversarul *Junimii* și al lui Eminescu. În general însă modernismul, la noi, a fost însoțit «de un tradiționalism literar violent anti-modern». Același stare conflictuală se menține și în perioada interbelică, bunăoară un Camil Petrescu e contemporanul lui Sadoveanu și Rebreanu. Pe de altă parte, modernismul ca «un anume tip de estetică a (textului și a) vieții cotidiene – rafinament, valori contemplative, dezinteres, sentimente sublime, elitism, apreciere a artei» se opune cu acuitate modernității, înțeasă «ca atitudine pragmatică, raționalism, luciditate, calcul financiar, sentimente solide dar pedestre, lipsă de afinitate cu arta, demitizare a sublimului, cinism». În această situație, modernismul literar «preia, de la literatura tradițională, oroarea de capitalism și de orice modernitate care înseamnă succes în afaceri». Evident, opoziția tradiționalism / modernism e de o mare complexitate (mult mai mare decât credeau teoreticienii din perioada

interbelică). Și mai interesantă este distincția dintre modernismul estetic și modernismul etic. De exemplu, avangarda este mai degrabă «modernist etică» decât o formă de «extremism estetic», cum este definită în mod curent. Sau mai exact, la limită, estetismul extrem se prelungește în etic. Criticul identifică o întreagă literatură a anilor '30-'40 care nu este «modernistă» într-un sens pur estetic. Mircea Eliade, Cioran (și cu ei o întreagă generație) aparțin modernismului etic. [...] Criticul încearcă o abordare a fenomenului junimist din perspectiva sociologiei cunoașterii (Karl Mannheim), a sociologiei formelor simbolice (P. Bourdieu) și a semioticii discursului (A. J. Greimas). De la bun început avertizează că practică «o lectură circumspectă, ba chiar bănuitoare», văzând în *Junimea* în esență «un grup de presiune», nu chiar atât de omogen pe cât se acreditase în istoriografia tradițională, dimpotrivă structurat în mai multe cercuri ierarhic instituite, conturându-se în timp cel puțin trei tipuri de discurs cultural (P. P. Carp, T. Maiorescu și Eminescu). Nu putem intra aici în detalii. Interesantă este «metoda», mai cuprinzătoare, de a privi faptele culturale în complexitatea și profunzimea lor, dincolo de realizările strict literare și estetice (fără a le eluda însă). De altfel, criticul se detașează tot timpul, uneori explicit, de critica tradițională de tip imanentist (cum o numește), care nu face decât să se auto-reproducă pe sine la nesfârșit. Partea cea mai consistentă a volumului o reprezintă fără îndoială studiile despre Mircea Eliade și Cioran, ambii raportați la modernitate, respectiv la «ieșirea din modernitate». Spațiul nu ne permite o analiză amănunțită. Aș remarca însă efortul criticului de a depăși acel punct de vedere manicheic ce încă planează asupra receptării și evaluării exacte a operei lui Cioran și Eliade. [...]» □ La aceeași rubrică Ruxandra Ivănescu scrie, în *Romanul ca discurs al viului*, despre *Poetica postmodernismului* (Paralela 45, 1996), de Liviu Petrescu: „Romanul modernității a constituit întotdeauna o temă de dezbatere predilectă pentru Liviu Petrescu. Elocvență în acest sens este lucrarea sa intitulată *Romanele condiției umane*. Odată cu *Poetica postmodernismului* (versiune refăcută și actualizată a unui studiu anterior, *Vârstele romanului*) centrul de interes devine, în mod explicit, mai cuprinzător, vizând fenomenul modernității perspectivat din punctul de plecare al universului romanesc. Deși intitulată *Poetica postmodernismului*, cartea publicată în 1996 de Editura Paralela 45 se referă mai curând la trei «vârste» ale romanului modern, la trei modalități ale romanului de a trăi modernitatea decât la o dezbatere propriu-zisă asupra poeziei postmodernismului. Pornind de la concepția lui Michel Foucault referitor la categoriile epistemice, unde nu sunt vizate doar «structurile de suprafață» ale istoriei, ci un «substrat» epistemic de profunzime, «o rețea prediscursivă de coerențe și reguli ce constituie nivelul cel mai profund al cunoașterii» Liviu Petrescu va urmări unele «mutații și rupturi» pe care le suportă paradigma modernismului. Prima parte a studiului, intitulată *Coiful Minervei*, analizează ceea ce autorul numește «o primă sub-paradigmă», a «primului modernism» reprezentat (aici) de «romanul științific» și, în general, de realismul secolului XIX. Sensibil diferit de această primă fază

apare «marele modernism» (*the high modernism*, cum îl numește Liviu Petrescu, preluând un termen utilizat de critica anglo-saxonă). Iar partea dedicată postmodernismului urmărește aspecte de continuitate față de «modernismul înalt» sau elemente prefigurate de acesta și dezvoltate, ca elemente centrale, în paradigma nou configurată. Schema ternară a paradigmei modernismului este preluată de la Fredric Jameson, pusă în relație cu teoria lui Alvin Toffler despre civilizația celui de-al doilea și al treilea «val». Dacă punctul de «telescopare» a modernității este romanul teoria privind un prim model scientist și pozitivist este convingătoare. Romancierii naturaliști, care iau drept model comportamental figura savantului și drept model-formativ științele naturii după metoda Buffon, au câteva puncte comune cu reprezentanții modelului central al modernismului. Printre acestea s-ar număra fervoarea experimentală, asumarea, în literatură, a unui rol exploratoriu și, nu în ultimul rând, semnalarea (implicită) a crizei ontologice, tragica «fisură» a modernității. [...]» □ Ion Pop, în *O recapitulare a modernității literare românești*, scrie despre *Recapitularea modernității*, de I.B. Lefter: „Sub titlul *Recapitularea modernității* (Editura Paralela 45, 2000) Ion Bogdan Lefter își propune o reevaluare a conceptului de modernism, pornind de la dezbaterile din câmpul criticii românești interbelice și vizând, într-o perspectivă mai îndepărtată, ale cărei linii încearcă să le schițeze acum, chiar o *rescriere* a istoriei literaturii române pe baze noi. Perspectiva anunțată de la început se vrea aceea a «unui postmodern», – și autorul cărții mărturisește astfel continuarea unor fructuoase preocupări mai vechi, de cercetare și reflecție critică, ilustrate timp de mai bine de un deceniu, în sensul surprinderii și definirii cât mai exacte a transformărilor de factură «postmodernă» intervenite în literatura noastră contemporană. Pentru «reconstruirea unei imagini de ansamblu a modernității», Ion Bogdan Lefter întreprinde o incursiune în teritoriul criticii dintre cele două războaie, oprindu-se, cum avertizase din primele pagini, doar la câteva personalități mai reprezentative, alegându-și, așadar, numai un număr de «secvențe din istoria unui concept» care este modernismul, și recurgând, în acest scop, la o formulă pronunțat eseistică, cu un recunoscut aspect, pe alocuri, de «fișier comentat». E o precauție necesară, fiindcă în adunarea «documentelor» și în comentarea lor se va putea sesiza pe parcurs mișcarea foarte liberă de la un reper la altul, restrângerea datelor la strictul necesar pentru argumentare. În discutarea «conceptului-cheie» care este considerat a fi modernismul pentru epoca literară cercetată, se procedează, astfel, în primul capitol, la inventarierea utilă a sensurilor sale înregistrate în timp, expresiv numită, de către autor, «arheologie terminologică», fiind însă relativ repede abandonată după ce, dintre numele mari ale începutului de secol XX, este reținut, pentru succinte comentarii, doar Ovid Densusianu, pentru a se trece imediat la E. Lovinescu și discipolii săi. Dacă este vorba, totuși, de o întoarcere spre trecutul conceptului, aceasta ar fi trebuit, cred, prelungită în sensul acumulării unor elemente de natură să asigure un termen de comparație mai solid și mai convingător pentru ceea ce va fi reflecția interbelică asupra acestei problematice. Locul

programele macedonskiene și al considerațiilor lui Ștefan Petică ar fi fost în aceste preliminarii și nu în finalul volumului, în rapida secvență *Macedonski și alții: bune intuiții*, cu atât mai mult cu cât o problemă fundamentală pentru definirea modernității, pusă de acești doi poeți și având prelungiri importante în perioada interbelică, este aceea a diferențierii «logicii poeziei» de «logica prozei». Oricum, un asemenea «bilanț» ar fi fost util mai precisei circumscrierii și individualizării a ceea ce va urma. Spre constatarea unei «instabilități lexicale și semantice», a unor «oscilații, ambiguități, confuzii», într-o «zonă semantică difuză și (un) arc semantic larg» ducă trecerea în revistă a opiniilor lui E. Lovinescu și ale discipolilor săi, Pompiliu Constantinescu, Vladimir Streinu, Șerban Cioculescu, pe baza «catorva ilustrări». Sunt, astfel, exact sesizate trăsăturile cu adevărat caracteristice pentru definirea modernismului (accentul pe subiectivitate și individualitate, adică în fond, pe originalitate, restrângerea poeziei la lirism în etapa simbolistă, cu respingerea anecdotului, concentrarea expresiei până la «ermetism» etc.), alături de atitudini mai generale, vizând necesitatea înnoirii, sincronizarea cu mișcările europene etc. Un subcapitol al acestei secțiuni, care examinează *Contradicțiile modernismului criticii române interbelice* continuă investigația în același sens, evidențiind, între altele, «marja maximă de oscilație a sensurilor modernismului» în această perioadă ca întinzându-se între «modernitatea» în accepțiune istorică (romanticii, ca primi poeți moderni) și «modernismul» în sens estetic. Citat pentru argumentare cu aprecierile sale din ultimul capitol al *Istoriei literaturii române moderne* (scrise în colaborare cu Șerban Cioculescu și Tudor Vianu), Vladimir Streinu nu ilustrează însă chiar ceea ce autorul tezei înțelege prin «contradicțiile» amintite, pentru că – așa cum se menționează, de altfel, în carte – sub titlul aparent «confuz» *Primii poeți moderni: nevroticii*, disociază foarte clar între «noțiunea istorică» (ilustrată o dată cu romanticii) și «particularizarea» acestei accepțiuni, «în sensul nou, estetic». La rândul său, Pompiliu Constantinescu – la care o anumită oscilație terminologică se remarcă totuși – nu se contrazice radical, de fapt, scriind că «poezia noastră modernă începe cu romantismul» (fiindcă atunci are în vedere accepțiunea istorică a termenului) și că modernismul este «inaugurat de Macedonski» (pentru că aici, cum reiese la o lectură atentă a articolului *De la Eminescu la Arghezi*, din 1936), criticul aproximează în cele din urmă modernismul ca având o «valoare programatică», în sensul purificării poeziei de «infiltrațiile ei anestetice», modernității «istorice» fiindu-i asociată progresiv cea estetică; în acest înțeles vorbește el despre «modern» și «mai modern» (pe de altă parte, asocierea explicită a simbolismului cu modernismul, făcută târziu, în legătură cu Ovid Densusianu, era subînțeleasă în epocă, simbolismul fiind forma de modernism a momentului). Într-un asemenea context, «estetismul», amendat de autorul cărții la Vladimir Streinu ca participând la «obscurizarea ideii de modernism» nu face de fapt decât să accentueze asupra amintitei «purificări» a poeziei în momentul modernist reprezentat de simbolism. Disocierea, apoi, de către Lovinescu, a evoluției prozei

spre obiectivare și a poeziei spre lirism, nu mai este atât de «paradoxală» dacă o plasăm în logica aceleiași distincții, funcțională în epocă, dintre limbajul poetic și cel «prozaic», anunțată încă de Macedonski. În fine, «înțelegerea deschisă» a conceptului de modernism și «presupoziția perpetuei lui evoluții» – despre care se vorbește prin raportare la cartea lui Adrian Marino din 1969 –, ar fi comportat un popas reflexiv mai îndelungat, căci, în esență, Adrian Marino are dreptate să definească modernismul sub semnul «perpetuei evoluții», mitul progresului făcând parte, se știe, din chiar substanța lui, iar în legătură cu formele extrem-moderniste (avangardiste) s-a vorbit, mai recent, chiar despre o «accelerare a timpului istoric» (Octavio Paz). Ion Bogdan Lefter optează, desigur, pentru o «înțelegere a modernismului ca un curent închis sau pe cale de a se închide», însă este poate prea mult a se pretinde să se vorbească, la acea dată, despre «un modernism istoricizat» la nivel global; încercările de teoretizare a postmodernismului erau încă în germene... Dacă am înregistrat aceste probleme punctuale este pentru că, în ansamblul foarte interesantei incursiuni pe care o face autorul *Recapitulării...* în teritoriul teoretic al modernismului, ar fi fost binevenită, dincolo de înregistrarea amintitelor «oscilații» terminologice, și încercarea de a concentra, într-o definiție fie și provizorie, elementele considerate caracteristice pentru conceptul vizat, întrucât de o asemenea «definiție» depindea și succesul argumentării propriului punct de vedere în legătură cu periodizarea și evaluarea unor momente ale literaturii române interbelice. S-ar fi lămurit atunci cât de mari sunt «oscilațiile» și cât de grave eventualele «confuzii». [...] Cu mult mai pasionante sunt «reevaluările» poeziei bacoviene, înregistrate și comentate de critic, la care se adaugă numeroase observații foarte fine privind specificul limbajului acestei poezii ce se distanțează de modernismul simbolist spre o poezie a «numirii directe», apreciată ca postmodernă. Este una din secvențele cele mai dense ale volumului, care lărgeste benefic și aria referințelor critice, supuse unei relecturi atente. Notez totuși absența trimitărilor la o carte reprezentativă pentru aceste reevaluări, precum *George Bacovia* (1987) a lui Mircea Scarlat (citată doar cu *Istoria poeziei românești*), unde se pune chiar problema discutată de Ion Bogdan Lefter – a depășirii simbolismului spre... bacovianism. Ar mai fi încăput aici, într-un sens similar, și deloc neglijabilele *Lecturi bacoviene* ale lui Ioan Milea, axate ca și exclusiv pe argumentarea acestei idei (1995). Abordată în capitolul următor, situația marginală a avangardei, minimalizată de critica interbelică, angajează numeroase informații, într-o formulă preponderent descriptivă și cu abundență de citate. «Sondajul» este însă concludent și întărește liniile demonstrației trasate de la începutul cercetării. O apreciere aparte merită, în ansamblul cărții, capitolul consacrat problemelor tradiționalismului (tradiționalismelor), care repune în discuție valabilitatea opoziției modernism-tradiționalism, perpetuată dinspre critica interbelică până în zilele noastre. În linii concentrate, sunt retrasate direcțiile programatice din sfera «tradiționalistă», adică sămănătorismul, poporanismul, gândirismul, cărora li se adaugă (cu o mai puțin convingătoare argumentație,

cred) ceea ce autorul numește «literatura de propagandă legionară», cu prezentarea principalelor luări de poziție față de aceste orientări. Este din nou subliniată lipsa unității criteriilor de încadrare și abandonarea unor începuturi de interpretare integratoare (ca în cazul lui E. Lovinescu). Recursul la opinii ale unor scriitori ca Rebreanu sau Pillat sunt utile pentru evidențierea anumitor nuanțe în judecarea raporturilor dintre «tradiționalism» și «modernism». Micul capitol dedicat unei alte «confuzii», și anume atitudinilor față de tânăra generație a anilor '30, mai curând ortodoxistă, completează imaginea dezbaterilor din epocă pe acest teren. [...] » □ La rubrica „Teologumene” Robert Lazu e prezent cu *Scolii la un text recent: Dominus Iesus (III)*, un text despre replicile comunităților reformatate la declarația *Dominus Iesus* a Congregației pentru doctrina credinței a Vaticanului, document elaborat în principal de Cardinalul Ratzinger și care vizează poziția mai fermă, mai puțin ecumenică (față de Conciliul Vatican II din 1964) a Romei vizavi de relativitatea Adevărului și a Revelației cristice (comunitățile reformatate dorind o acceptare a lor din partea Romei în calitate de biserici). □ La „Triptic” sunt publicate poeme de Traian T. Coșovei (*Vânătoarea de prepelițe, O dramă la vânătoare, Ce mi-a șoptit pisica, Poemul de toamnă, Compromisul cu moartea*), Dumitru Crudu (*Poeme*), Zamfira Zamfirescu (*Email pentru Edgar*). □ Rubrica „Cu cărțile pe masă” susținută de Florin Doboș și Lucia Gogoncea cuprinde recenzii ale unor cărți recente, semnate de Bogdan Mihai Mandache și Doina Popa, iar la „shortcuts” Nicoleta Cliveț semnează *Poezie fără filologice* despre *Tratatul la psihiatrie*, de Gelu Vlașin, debutul său de la Vinea (1999) și „*Îngeri cu sex appeal*” despre cele două volume de poezie ale lui Iulian Tănase, *Îngerotica* (Ed. Seara, 1999) și *Poeme pentru orice eventualitate* (Crater, 2000). □ La „Holograme” Alexandru Vlad ia un interviu artistului plastic clujean Mariana Bojan, care publică în paginile revistei și două proze, *Aniversarea* și *Compunerea de nota zece*. Despre poezia Mariane Bojan scriu Iulian Boldea (*Epistolarul din Piața norilor*), Dumitru Mureșan (*Mitizare și demitizare*). □ La „Ușa deschisă” sunt prezenți mai mulți tineri autori: Stelian Müller (n. Reghin, 1977) cu notații de jurnal, Dumitru-Mircea Buda (n. Târgu-Mureș, 1982) cu poemul *Scrisoare de amor în facsimil*, Laura Bilciu (n. Târgu-Mureș, 1978) cu *Poemul cu capul spart*, Romana Colceriu (n. Voșlobeni, Harghita, 1980), cu proză. Imola Antal (Miercurea Ciuc, 1981) e autoarea unui eseu despre G. Bacovia și poetul maghiar Jozsef Attila, *Două suflete decadente*. □ Mihai Vakulovski semnează *număoftikismul: încearcă* la rubrica „Manifeste, programe, proclamații”. □ La rubrica „Concordia discors” Alexandru Matei semnează *Pentru o mai bună organizare a câmpului de luptă unde se duce „războiul cu toată lumea”*, pe tema generației literare, a fracturismului și a rolului jucat de Marius Ianuș în economia emergenței unei noi generații: „Cred că poezia românească din ultimii 40 de ani are două valuri înnoitoare – este vorba, de fiecare dată, de o altfel de nouitate – în anii '60 și '80. Apoi, după 1990, poezia s-a involburat, extins, destins, deschis. ...Fracturismul investit cu statut de curent literar, e, în cvasitotalitate, o gogoriță. ... Bine, să

spunem că poezia lui Ianuș e *fracturistă*. Asociată prozei însă, celei practicate de cei ai buni absolvenți ai cenaclului Litere 2000, fracturismul e un atribut totalmente anapoda.” El pledează pentru scoaterea tinerilor prozatori gen Ionuț Chiva de sub tutela acestui pseudo-concept și deschiderea cenaclului studențesc de la Litere către poetici diferite de cea a lui Ianuș – cu referire directă la tineri poeți mai moderniști precum Zvera Ion sau Constantin Virgil Bănescu. □ La „rubrica honni soit qui mal y pense” Mihai Vakulovski ia un interviu lui Ștefan Baștovoi, intitulat „*Acum nu mai am nicio îndoială: sunt un om fără patrie, un lup care umblă singuratic prin grădini*”: „[...] – Știu că ai multe amintiri din copilărie, multe dintre ele infiltrate în romanul în lucru, ce întâmplări (pozitive, negative) din acea perioadă te-au marcat, te urmăresc... – Prima mea amintire datează de la un an și vreo patru luni. Tatăl meu înhămasse calul la sanie și se pregătea să plece. Eu m-am furișat din spate și m-am cocoțat pe o bârnă. Mă simțeam atât de bărbat, mă pregăteam să pășesc prin această călătorie cu sania în viața oamenilor mari. Tatăl meu era pădurar pe atunci și trăiam într-o casă din pădure, de acolo nu se vedea nici o altă casă în jur, nici un om. Era pentru prima dată când aș fi coborât în vale, nici nu știam cum e jos, ce se vede dincolo de copacii înalți peste care niciodată nu am putut privi. Mă pregăteam într-un cuvânt pentru o expediție, mă duceam să cunosc pământul, lumea. Însă când sania s-a smuncit din loc, eu m-am prăbușit pe spate în zăpadă și până m-am ridicat, sania era departe. Am simțit că nu mai are nici un rost să strig sau să plâng. Atunci, în clipa aceea, am devenit dintr-odată matur și nu cred că am mai evoluat mult de atunci. Când am căzut, m-a izbit în față cerul, nesfârșit și înfricoșător. Pentru câteva clipe totul a fost un amestec de zăpadă și cer. A fost pentru prima dată când mi-am dat seama de singurătatea în care ne aflăm noi, oamenii. Eram numai eu, zăpada și cerul. Am băgat mâinile în buzunarele de la salopeta mea albastră și am mers încet de tot înapoi înspre casă. Devenisem un bărbat adevărat, un om matur, pentru că am suportat prima mea înfrângere. Aceasta este amintirea care mi-a marcat într-un fel viața, amintirea pozitivă, zic eu. Am și o amintire negativă, cum zici. Odată mi-a făcut tatăl meu un bici, iar eu am lovit-o cu el pe mama. Mama a plâns. – Cum ai ajuns în România, la liceul de artă? Ce fel de experiențe ai trăit atunci, despre perioada de adaptare etc... – Ți-am zis că eram un patriot. De aceea am plecat la studii în România, era chiar în toiul mișcării naționaliste de la noi. Credeam că o să descopăr un neam mare, neamul meu. Dar nu a fost așa. Am descoperit un neam fricos și laș, un neam de lingușitori. Neamul meu. Am oscilat pe urmă întotdeauna între adâncurile mele slave, în sens dostoevskian, și această realitate care mă mâhnea. Dar acum nu mă mai frământă apartenența mea etnică și națională. Acum nu mai am nici o îndoială: sunt un om fără patrie, un lup care umblă singuratic prin grădini. În acest sens, creștinismul m-a odihnit, pentru că este religia în care nu există noțiunea de naționalitate. Nu te mira, toată vorbăraia despre ortodoxismul înăscut al poporului român, rus sau grec sunt scuipături politice, care pe mine mă scârbesc, pentru că lovesc în libertatea pe

care a adus-o Hristos lumii. Iar eu sunt un îndrăgostit de libertate. [...] – Deveniseși student la facultatea de Filosofie din Timișoara, erai unul dintre cei mai cunoscuți scriitori tineri, totul mergea ca pe roate, dar ... te-ai călugărit... – Da, nebuniile mele au culminat cu călugăria. Aceasta a fost cea mai mare nebunie pe care am făcut-o. Când am înțeles că nu este nici o nebunie mai mare pe care ar putea să o facă omul, nu m-am putut abține să nu o fac și pe asta. Să știi că la acest capitol i-am bătut pe umăr și pe Tzara și pe Salvador Dali. Eu am avut nebunia de a mă dărâma pe mine însumi. Mi-amintesc ce senzație grea am avut când am văzut pentru prima oară un monument de-al lui Lenin trântit în grămada de fierăraie de la marginea orașului. Parcă mi-aș fi văzut viața aruncată ca pe o hârtie folosită. Trebuia să încep din nou, dar nu știam cum va fi. Așa mă uit acum la scriitorul promițător care era Ștefan Baștovoi, ca la un monument aruncat între hârburi. Poate că ar fi fost și un Nobel în hârburile acelea, dar nu m-am aplecat să-l ridic. Mulți încă mai așteaptă să revin, dar nu am avut niciodată ispita lui Arghezi. Îmi dau seama că nevoia de a mă impune lumii pe care o aveam nu venea dintr-un carierism, ci pentru că am crezut că am ceva de spus lumii. Acum, că am descoperit că Cineva a spus totul, mă odihnesc. Sunt atât de bucuros că Hristos există. Știi, când eram mic îl iubeam foarte mult pe Lenin și cel mai mare regret al meu era că nu am trăit pe vremea lui, ca să pot fi și eu printre copiii pe care îi mângâia și vorbea cu ei. Și sufeream, pentru că știam că asta nu se va întâmpla niciodată. Simțeam efectiv că viața mea este un rateu, pentru că nu aveam nici cea mai mică șansă de a-mi îndeplini visul vieții mele, să-l văd pe Lenin. Cu Hristos nu este așa, cu Hristos sunt contemporan. Iată în ce constă toată nebunia mea, să nu mă mai satur să fiu contemporan cu Hristos. Ce-i de mirare că m-am călugărit? Te asigur, oricine, dacă ar ajunge contemporan cu Hristos, s-ar călugări fără nici o ezitare. Am făcut ceea ce era imposibil pentru mine, mi-am salvat viața de la ratare. – Cum îți pare literatura pe care ai scris-o înainte de călugărire? – Nici nu mai țin minte, nu mi-am pus niciodată problema asta. Am uitat că am existat. Mai vine câte ceva și îmi aduce aminte că a existat un poet Ștefan Baștovoi. Am auzit că unii mă și citează când vorbesc de literatura română contemporană, eu însă nu prea mai țin minte ce am scris. Îmi amintesc, dacă fac un efort, câteva titluri, câteva versuri. Am fost un poet prost dacă nu mă țin minte nici măcar eu pe mine, cu cât mai ușor mă vor uita cei care vin după noi. [...] – Cum îți pare viața literară din... mănăstire (mănăstiri)? – N-am descoperit nicio viață literară în mănăstiri, de altfel poate nici nu este treaba mănăstirilor să facă literatură. Nu zic că n-am văzut pe cei care scriu prin mănăstiri, dar numai că n-am văzut viață literară. Sunt foarte puțini scriitorii creștini contemporani care au talent scriitoricesc. Din toți cei pe care îi laudă lumea, văd că limba română nu are chiar nici unul. Adică oameni care să exprime un destin, dincolo de cuvinte. Românii, de altfel ca și grecii, nu au putere să sensibilizeze, nu au viață în cuvinte. Rușii sunt cei care sunt foarte plastici și foarte expresivi atunci când povestesc despre Hristos. Ei știu să-ți prezinte un Hristos care dă năvală în viața ta. Aceasta nu se

poate face și fără ceva talent la scris. Nu este, desigur, o literatură în sensul tehnic al cuvântului, dar este o artă a comunicării. Deși pentru mine, ți-am zis, forța de a te impune ca destin, de a comunica o viziune și mai ales de a mai și convinge, este expresia cea mai sigură a valorii.” □ Alexandru Mușina, la rubrica sa „Epistolarul de la Olănești”, continuă corespondența sa cu Al. Cistelecan. Epistola de față poartă titlul *Manon Lescaut* și se referă la condiția de prostituată a criticului în regimul comunist și la *fenomenul Manolescu* – marea hetairă, demimondena absolută, de necumpărat, cea care își permite luxul (burghez) de a nu face Compromisul cu sistemul: „La fel, dar totuși diferit de ceilalți. *Înăuntru*, dar și *în afara* jocului. Nu doar fiindcă, revin, «n-a mâncat căcat», ci și pentru că nu putea fi «cumpărat» de *nici unul dintre scriitori*, indiferent de cât de mare era acesta, ce poziție ocupa și câți bani putea folosi (din banul public, în interes propriu).” E relatat un episod de la începutul anilor '70, povestit de Nicolae Manolescu, în care acesta spune că Marin Preda i-ar fi propus să scrie o istorie a literaturii contemporane fără nicio altă obligație decât aceea de a-i dedica lui Preda cel mai mare număr de pagini, oferindu-i în schimb o sumă fabuloasă. □ La rubrica „țintă fixă” Mihai Ardelean semnează *Artificial și autentic în spectrul identitar românesc actual*, Michael Astner Cărtărescu, *Turnul Eiffel și...restul*. □ La „Ecouri” Alexandru Dohi publică un lung text epistolar fără semne de punctuație adresat lui Ianuș, *Nu te-ntinde broască-n tău, că nu-i tăul tăt al tău (exeu despre ex-eu)* și o scrisoare adresată redacției de către Gh. Dumitrașcu, despre arhiva unui farmacist aromân din Constanța, Tanașoca. □ La rubrica „Vase comunicante” e tradus un eseu despre suprealismul thai de Sodchuen Chaiprasathhna (*Tendința suprealistă în pictura și literatura din Thailanda între anii 1964 -1984*). □ La „Țintă în mișcare” Bleiziffer William scrie despre *Catolicii și legile imperfecte*. □ La „Via Crucis” sunt reunite două texte de Andrei Goția (*A trăi în adevăr*) și Alexandru Tamaș (*Citind documente ale unirii noastre cu Roma*). □ La „Remember” Victor Neumann e prezent cu *Între Ungaria și România....* □ La „Crispări” e prezent Liviu Ioan Stoiciu, la „Scrisori de peste drum” Gh. Grigurcu (cu serialul *Fișele unui memorialist*), iar Vasile Sav la „Adversus haeresiorum”; Maria Vodă Căpușan scrie sub rubrica „Ars legendi”. □ Marian Dopcea ține rubrica „În răspăr” și Alexa Gavril Bâle rubrica „Ars amandi”. □ I.B. (Iulian Boldea) semnează rubrica „talmeș-balmeș”, care survolează spațiul cultural. Sunt semnalate reviste literare precum „Argeș” sau „Mozaicul”, dar și evenimente culturale, din țară și străinătate (Iași, Timișoara, New-York), ale grupurilor de scriitori non-mainstream sau underground.

• **[„Viața Românească”, nr. 1-2, an XCVII, revistă editată de Uniunea Scriitorilor și Redacția Publicațiilor pentru Străinătate „România”. Apare cu sprijinul Ministerului Culturii și Cultelor. Apare lunar; format A4; 128 pagini. Colegiul: Nicolae Balotă, Pascal Bentoiu, Nicolae Breban, Matei Călinescu, Mircea Cărtărescu, Mihai Cimpoi, Ștefan Aug. Doinaș, Dan Erceanu, Cornel Mihai Ionescu, Nora Iuga, Mircea Martin, Marin Mincu,**

Al. Paleologu, Laurențiu Mircea Popescu, Aurel Rău, Nicolae Șarambei, Mihai Șora, Mihai Ursachi, Alexandru Zub și Caius Traian Dragomir. Colegiul redacțional: Al. Paleologu (director), Caius Traian Dragomir (redactor-șef), Liviu Ioan Stoiciu (redactor șef-adjunct), Vasile Andru, George Gibescu, Petre Got, Gheorghe Grigurcu (redactori), Adriana Frățilă (corectură), Mircea Cârstea (secretariat)] Număr dublu (224 pagini). Responsabil de număr: Vasile Andru. Revista se deschide cu textul lui Petre Țuțea *O întâlnire cu Brâncuși*, publicat în timpul interdicției de semnătură a lui Țuțea, sub pseudonimul Petre Boteanu, în „Almanahul Vieții Românești” din 1985. Este reconstituirea unei vizite, înaintea celui de-al doilea război mondial, a lui Petre Țuțea și Haig Aterian la Brâncuși, care se afla la București. Climaxul discuției e legat de concepția Măiestrei. Întrebat în legătură cu ideea care a dus la această operă, Brâncuși le răspunde vizitatorilor săi: „Am șlefuit materia pentru a afla *linia continuă*. Și când am constatat că n-o pot afla, m-am oprit. Parcă cineva nevăzut mi-a dat peste mâini.” □ Mircea Ghițulescu semnează *Amintiri despre Caragiale din câteva scrisori pierdute și nopți furtunoase* în care se referă la câteva montări ale pieselor lui Caragiale, care dezvoltă în anumite direcții potențele textelor și personajelor: *O scrisoare pierdută* în regia lui Al. Tocilescu (un Caragiale ca „oratoriu comic”, cu spațiul de joc conceput ca într-un *teleplay*), Mihai Manolescu (la teatrul din Giurgiu) sau Virgil Tănase (la teatrul din Iași) și *O noapte furtunoasă* în varianta lui Aureliu Manea (la Cluj), Tompa Gabor (Teatrul Maghiar din Cluj) sau Mihai Măniuțiu (la Odeon). □ Ioan Lăcustă semnează un text memorialistic despre relația sa cu opera lui Caragiale: *Prietenul meu Caragiale*. □ Liviu Ioan Stoiciu semnează un grupaj de poeme, „*Glob de foc românesc*”, *Nepăsarea prafului*, *Vine după mine poteca*, *Bucură-te*, *Ei și?* Radu Cârnecki semnează un grupaj de *Rondosonete*. Augustin Frățilă publică poemul *Ogorul sângelui*. □ Gh. Iova semnează proza experimentală *Mutarea în noul apartament*, datată 19 februarie 1980. Găia Maria Iova semnează câteva poeme, *Către iubita lui*, *Ce vrea ea*, *Revoluție interioară*, *Senzație de liniștire*. □ La proză, Salvina Adam e prezentă cu două proze scurte, *Un om străin* și *Scrisoare închisă*. □ Sub egida „Debut postum” Vasile Andru publică câteva poeme dintr-un viitor volum, *Curând voi fi altcineva*, aflat în planul editorial pe 2002 la Paralela 45. Autoarea, Mirela Novicov Hanganu a murit la 25 de ani, în decembrie 1989, ultimul ei domiciliu fiind căminul Grozăvești (câteva date biografice sunt date în nota redacțională de subsol). □ Alți autori prezenți cu versuri în acest număr: Dan Andrei Negură, Elena Chițimia Armenescu, Varujan Vosganian. La proză e prezent Damian Necula, cu *Copiii virtualului*. □ Constantin Ciopraga semnează *Anton Holban în căutare de sine*, un tablou sintetic al vieții și operei lui Anton Holban, care concluzionează: „Accentuat contradictoriu, patetic și antisentimental, solicitat de experiențe și cazuri-limită, analist al devierilor mentale proprii și al culpei altora, Anton Holban a fost devastat de un demon al problematizării fără ieșire: un personaj tragic.” □ Mihai Prepeliță scrie despre adevăratul debut al lui

Eminescu în broșura „*Lăcrămioarele învățăceilor*”, tipărită la Cernăuți, în ianuarie 1866: „*Lăcrămioarele învățăceilor*” și Eminescu – este vorba despre volumul cu acest titlu al cercetătorului Ion Filipciuc, Ed. Biblioteca Miorița, 2001, volumul de comentarii al lui Filipciuc însoțind tipărirea recentă, în ediție anastatică, a volumului princeps. □ Liviu Franga publică *Romanitate, creștinism, românitate – Ortodoxia latină a originilor culturii române*. □ Radu Comănescu semnează *Observații asupra poeziei aromâne*. □ Virgil Podoabă publică al treilea text dintr-o serie, *Costache Olăreanu, experiența revelatoare și literatura (III)*. □ Luminița Marcu în *Încercările scriitorului* abordează tema jurnalului ca literatură, cu referire la producția mai multor autori aparținând Școlii de la Târgoviște, Tudor Țopa, Costache Olăreanu, Mircea Horia Simionescu etc., textul ei discutând aplicat reeditarea jurnalului lui Tudor Țopa *Încercarea scriitorului*. □ Elena Vlădăreanu publică mai multe poeme, sub grupajul *yahoo.com*. □ Marin Mincu semnează *Intermezzo*, un fragment din jurnalul său florentin, legat de tipărirea și succesul romanului său *Dracula* în italiană. □ Ioan Holban semnează partea a doua dintr-un serial despre proza Hortensiei Papadat-Bengescu, *Ifosul și blana de vizum* (II), axat pe romanul *Logodnicul*, care ar urmări „subsolul” parvenitismului, un erou provincial, o victimă în fond, un parvenit ratat, Costel Petrescu fiind „opusul” unui Lică Trubadurul sau Walter: romanul ar constitui „ultima etapă a unui îndelungat dialog al subiectivității naratorului cu obiectivitatea impusă de instanța exterioară a privirii critice: calea obiectivării deschisă în palatele Hallipilor sfârșește în subsolul din *Logodnicul*.” □ Liviu Ioan Stoiciu semnează *Poetul și liniștea de dinaintea rugăciunii*, text datat 2001 – câteva considerații despre rugăciunea ortodoxă și poezie, iar Caius Traian Dragomir, în *Apeiron*, meditează la tema rațiunii, făcând un scurt istoric al ei, din iluminism până în zilele noastre. Cazul Harry Potter – și istoria cărții pentru copii – i se pare relevant pentru o psihanaliză a lumii actuale: „După o perioadă de disociere a psihicului infantil față de cel adult, se ajunge la o nouă similitudine, la o nouă reciprocă asimilare a celor două formule de structură interioară, de această dată psihicul adult tinzând să devină nici mai mult decât o copie a psihicului infantil, constituit istoric între timp – o copie la scară eventual mărită. [...] Harry Potter este principalul subiect pentru psihanaliză în cultura de astăzi. Ni se spune, de către psihologii și psihiatrii cei mai remarcabili ai momentului că, într-o lume aflată în schimbare deosebit de rapidă, metodele raționale de adaptare nu mai funcționează și, atunci, se caută un refugiu în magie. [...] Cine a mai dispus, în decursul timpului, de o astfel de putere ocultă? Evident, lumea magicienilor. [...] Iată-l deci pe Harry Potter acționând abil, sau ca bun ucenic, într-o lume a vrăjii efective – iată și adevărul (ținând cont de potrivitele echivalări de termeni și idei) despre societatea prezentului. Sabatul vrăjitoresc, faustic, se numește astăzi activitate financiară.” ■ Sub egida *Traumele totalitarismului. Dezbateri, mărturii* sunt strânse mai multe texte, introduse de Vasile Andru, cu *Un proces în curs* (notă introductivă la o dezbatere): Ana Blandiana, *Un drum nu numai spre trecut*,

ci și spre viitor, Romulus Rusan, *A spune adevărul complet este un act de toleranță* (interviu realizat de Rodica Palade, reprodus după „Analele Sighet 2”). Tobie Nathan, în *Evidența realului*, scrie despre o carte care consemnează traumele totalitarismului, textul său fiind prefața unei cărți apărute la Presses Universitaire des France, în 1999, *Terreur communiste et resistance culturelle. Les arracheurs de masques*, de Irena Talaban. Nathan pleacă de la observația lui Alain Besançon dintr-o carte recentă, *Le malheur du siècle. Sur le communisme, le nazisme et l'unicité de la shoah* (Fayard, 1998): „obligția de a interioriza noua regulă morală se extinde la întreaga populație supusă reeducării. Mărturiile ne dovedesc că această interiorizare este partea cea mai insuportabilă a opresiunii comuniste: că tot restul – absența libertăților politice și civile, supravegherea polițistă, represiunea fizică, chiar teama – nu înseamnă nimic pe lângă această pedagogie mutilantă, menită să împingă la nebunie întrucât contrazice evidența bunului simț, a înțelegerii elementare.” Tobie Nathan se referă la prima parte a cărții, care descrie mărturiile foștilor deținuți politici de la închisoarea Pitești, camera 4-spital, în care vechii deținuți sunt obligați să devină călăii morali ai noilor deținuți, aplicând o tehnică a smulgerii măștilor, un joc al adevărului absurd. În concluzie, „Irena Talaban constată (și nu e vorba de cea mai neînsemnată dintre ipotezele îndrăznețe lansate de carte) că psihanaliza se aseamănă comunismului – în ceea ce privește pretenția ei de cunoaștere exhaustivă a naturii umane, dar mai ales în falsificarea interpretărilor banale ale existenței: în voința de a smulge individul din alianțele sale cele mai intime și anume: FAMILIA, RELIGIA, CULTURA PROPRIE...” (trad. de Viola Vancea). Irena Talaban însuși semnează în revistă un text, *Cui îi e frică de supraviețuitorii comunismului?* Prima parte a textului se ocupă de Omul nou, la Est și Vest. Despre omul nou din Est consideră că a scris suficient de bine Patapievici în *Politice*; despre omul nou din Vest, așa cum l-a experimentat autoarea în Franța anilor 1990, mărturisește: „acest individ uman trăiește într-un prezent foarte restrâns, de azi pe mâine și mai ales el este imun la realitate, pe care o tot modifică în funcție de ideologia în vigoare, ideologie pe care – culmea culmilor – eu o găseam comunistă. [...] Mai târziu am citit cartea lui Bukovski *Un jugement à Moscou, Oeuvres autobiographiques* de Koestler și multe altele – am înțeles că toată *inteligenția dură* de la Vest suferă de ideologia comunistă, ca și cum psihicul ei ar fi fost însămânțat, de la naștere, cu utopia fericirii poporului.” Ea face un portret sintetic al omului nou din Vest. Printre altele, acesta „se plasează, în mod automat, în sertarul *corect*: este corect din punct de vedere istoric, politic, psihanalitic, adică teoretic până acolo încât ori de câte ori are de a face cu realitatea, acel om nou se referă la omul-în-general, un soi de ființă abstractă, aș numi-o «fără nici un Dumnezeu»”. Altă trăsătură: „se erijează în apărător al minorităților, al imigranților, al femeilor bătute, al copiilor maltratați, al homosexualilor, al toxicomanilor, în sfârșit al tuturor *exclușilor*; acest lucru îi satisface narcisismul de cetățean al planetei și îl dispensează de confruntarea cu un eveniment real care, firește, nu e totdeauna planetar”.

Autoarea continuă: „Nu am intenția să fac procesul omului nou, a acestui tip de om numit *imbecil inteligent* de către Koestler, *utopist corectiv* de Bukovski, destinat să trăiască în *paradisul imbecililor* (după Hannah Arendt). Dar ea subliniază: „Acest tip de om nu se articulează la nici un context.” – referindu-se la generalizările sale, neînțelegerea contextelor istorice și încercarea de efasare a trecutului. A doua parte a textului, *Minoritarii* tratează tema supraviețuitorilor sistemului (autoarea face referire la călătoria lui Koestler în Uniunea Sovietică din '32.). E vorba de niște minoritari, niște marginali neîndoctrinați: „Această mână de oameni, *ni heros ni saints*, practicându-și profesia fără zgomot, păstra un simț al responsabilității într-o lume în care pieriseră toate criteriile de responsabilitate, era în stare de o gândire independentă în afara îndoctrinării pe cale să ucidă orice gândire, manifesta o surprinzătoare loialitate față de semenii săi, păstra un soi de onoare personală și, citez, *une inconsciente dignité de la conduite*. O minoritate, evident, un soi de *rara avis*, dispersată în insule pe tot teritoriul sovietelor – ea furnizează primele victime în toate epurările, totuși nu se stinge ca *speșă*. Ea există nu din cauza sistemului, ci în ciuda lui sau dincolo de el.... Nu există, repet, niciun eroism în rezistența pasivă, tăcută, poate chiar inutilă, a minoritarilor care, pur și simplu, nu s-au lăsat contaminați de limba de lemn, nu au angajat vreun pact cu sistemul. Oameni de toate categoriile, cu carte sau fără carte, au rezistat, aș spune în mod inconștient, la ideologia comunistă. Este vorba de o rezistență organică, viscerală, elementară. Jean Cuisenier, cercetător în etnologie, s-a interesat în mod special de acest tip de rezistență. A făcut mai multe călătorii în România, înainte și după căderea comunismului și, în 1994, a publicat cartea *Le feu vivant*. ... Un nucleu uman local, transmis din generație în generație, precum proverbele, vorbele de duh, limba însăși în polisemia ei, cu capacitatea de a produce metafora. Supraviețuitorii comunismului sunt minoritarii anonimi al căror nucleu – inconștient – nu a fost infiltrat de nicio ideologie, oricare ar fi ea. Căci ideologiile se opun din răspuțuri la ceea ce se transmite (moștenește) din tată-n fiu: în acest sens ele atacă identitatea profundă, care nu se construiește nici prin legile Istoriei, nici grație drepturilor omului. Ea se plămădește și se transmite odată cu limba, cu tradiția, cu riturile. ...” □ E reprodus un dialog cu un supraviețuitor al lagărului de reeducare de la Pitești, Gheorghe Măruță. Dialogul a fost purtat în 1994, consemnează Irena Talaban și Vasile Andru. Textul „De Crăciunul acela 1949 am cântat colinde...” Gh. Măruță (împreună cu Radu Michăescu) au ajutat grupul colonelului Nuță care lupta în munții Semenicului (îi furniza arme și muniție, cumpărate de la ruși pe vodcă) și tipărea un ziar anticomunist al studenților, „Stema Țării” (la care colaboraseră cu texte nesemnate și Arghezi, Ionel Teodoreanu, Vasile Militaru) împreună cu un grup conspirativ de studenți ai Universității București. Despre procesul comunismului de după 1989 mărturisește: „Să vă spun... Eu am găsit un document... aș vrea să vi-l dau... încă nu mi-am permis să-l public aici, că nu mi-am pierdut speranța că poate procuratura va relua această cercetare. Și nu poate fi publicat aici până nu se încheie investigația. Că o cercetare penală dacă încape

pe mâna presei noastre... mi-am dat seama unde se ajunge. Vă spun, am pregătit câteva dosare. În momentul în care noi l-am chemat pe Nikolski să fie la ora 9 la Tribunal, la ora 8 a murit, în aceeași zi. [...] I-am făcut dosar lui fostu' ministru de Interne, Drăghici. În clipa când să-l aducem, am aflat c-a plecat în Ungaria – ca să moară și el acolo, în ce condiții Dumnezeu știe... I-am făcut dosar unuia dintre cei mai feroși securiști, Doicaru. În momentul în care am promovat mandat pentru aducere la procuratură pentru interogatoriu lui Doicaru, aflăm c-a fost invitat în pădurea Mogoșoaia la o vânătoare și împușcat cu un glonț în țeastă. [...] În septembrie 1992. După ce s-a aflat că am emis mandat împotriva lui...[...] Apoi a fost și angajamentul făcut la Procuratură, să citim fără note, fără însemnări. Am citit acolo lucruri înspăimântătoare. Nu aveam voie să luăm note. A fost atunci o campanie de presiuni – presa, Asociația, televiziunea – asupra Procuraturii și au început să ne dea documente. Asta a durat 11 luni. Am studiat 11 luni la Procuratură documente ale fostei securități, să pregătim dosare. Apoi s-a sistat, nu ne-au mai dat acces la documente. [...] Atâta timp cât faptele nu vor fi cunoscute, cât nu vom ști ce s-a întâmplat... V.A.: Lucrurile vor fi minimalizate, deformate, îngropate. Gh. M.: Da. Când am ieșit din pușcărie, am început să povestesc, dar nu mă credea nimeni. Fratelui meu i-am povestit, și el, propriul meu frate, mi-a zis: «NU cred c-a fost chiar așa»[...]” În cadrul aceluiasi grupaj, Gh. Penciu semnează *Petre Pandrea, la Aiud și după Aiud*. (Autorul, el însuși închis la Aiud, ispășind o condamnare de 25 de ani, face o confesiune al cărei erou e Petre Pandrea, cumnatul lui Lucrețiu Pătrășcanu.) Gh. Mihailiuc semnează *Fântâna albă, cumplită amintire*, despre uciderea românilor din Nordul Bucovinei care au încercat să treacă granița în România pe 1 aprilie 1941 pe la Fântâna Albă, sat lipovenesc, pentru a fugi de urgia autorităților bolșevice. Autorul rândurilor memorialistice evocă momentul cumplit când mii de români s-au adunat să treacă dincolo, în România, fiind așteptați la frontieră și împușcați înainte de a intra în pădurea aflată pe graniță. Memorialistul, copil, a scăpat prin miracol, atât el, cât și alți fugari fiind adăpostiți într-un sat de ucrainieni, Petriceni (Camenca). □ Lucian Vasiliu, în *Azilul psihiatric ca metodă de represiune* scrie despre preotul Ștefan Vasiliu și documentele rămase de la acesta, mărturie a suferințelor și persecuțiilor la care a fost supus. □ Vasile Andru face un tablou al mișcării Rugul aprins, în *Rugul aprins – un grup contemplativ martir*, aducând date noi la cele incluse în cartea sa *Mistici din Carpați* (Ed. Crist și Ed. Pontos, 2000), atât despre constituirea grupului și activitatea sa isihastă, cât și despre suferințele membrilor acestuia în temnițele comuniste. În același grupaj de texte, Dan Stanca compară tragedia americană din 11 Septembrie 2001 cu trauma de zeci de ani a comunismului, în *Gemenii... în vremea post-totalitară*. Caius Traian Dragomir meditează la lecția traumei istorice produse de comunism, în *Reflexii privind omul ca ființă traumatizată*. □ La rubrica „Documente” sunt publicate *Scrisori către Justinian Chira* ale poetului Ioan Alexandru, trimise de la Freiburg, Roma, Aachen și Paris, între 1969-1970, monahului prieten de la Rohia. □ La „Comentarii critice” Ana-Maria Tupan

semnează *La judecata de apoi a istoriei literare*, despre *Istoria literaturii române de azi pe mâine* de Marian Popa (Fundăția Luceafărul, 2001). Gh. Grigurcu, în *Denudări, defulări și precară sublimare livrescă* scrie despre erotica Floarei Țuțuianu din ultimul volum, *Leul Marcu* (Aritmos, 2000), profetind că după ce va ieși din „norul libidinal ce-i ține acum de poetică” autoarea va aluneca probabil spre misticism. Ion Bălu, în *Istoria literară la sfârșit de mileniu* scrie despre *Istoria literaturii române de la creația populară la postmodernism* de D. Micu (Saeculum, 1999), pornind de la ancheta din „Luceafărul” din 1970 despre o istorie a literaturii române contemporane Florin Mihăilescu în „Critice și Metacritice” semnează un articol despre *Dicționarele literaturii române*. □ La rubrica „Cronica ideilor” Ștefania Mincu semnează *Probleme ale raportului omului cu moartea (o hermeneutică ontologică a Mioriței)*, iar la „Orizonturi spirituale” Gh. I. Drăgulin *Pornind de la ipoteza propovăduirii apostolului Filip în actuala Dobrogea*. □ La „Miscelanea” semnează scurte articole Mihai Prepeliță, Irina Vulcan, Radu Cârnci (despre Senghor, poet și om politic, primul președinte al Senegalului, decedat în 2001), Mara Magda Maftei, Christine Leșcu, Luca Bejenaru, Virginia Blaga, Marin Ifrim, Marian Dopcea, Felicia Marinca (despre expoziția George baron Lovendal).

ianuarie–martie

• [„Contrafort”, nr. 1-3 (87-89), revistă de literatură și dialog intelectual, publicație a tinerilor scriitori din Republica Moldova, lansată în octombrie 1994. Apare lunar la Chișinău; format A3; 24 pagini.. Director: Vasile Gârneț. Redactor șef: Vitalie Ciobanu. Redactori asociați: Grigore Chiper, Nicolae Spătaru, Eugenia Bojoga, Vladimir Bulat, Iulian Ciocan, Constantin Cheianu, Iurie Bodrug] Editorialul lui Vasile Gârneț *Comuniști, anti-comuniști și restul poporului*: „La doar un an de la instalarea la putere, comuniștii conservatori, nereformați din Basarabia sunt contestați masiv atât în interiorul țării, cât și în exterior. Incapabili să rezolve gravele probleme economice care fac din Republica Moldova cel mai sărac stat din Europa, detașamentul condus de Vladimir Voronin s-a pus – în bună tradiție bolșevică – pe diversiuni ideologice legate de limba și istoria populației majoritare, diversiuni care au scos în stradă zeci de mii de oameni, în special tineri, tensionând până la cote destul de periculoase relațiile interetnice. Chiar dacă, la presiunea străzii, comuniștii par deocamdată să fi dat înapoi, amânând sau anulând ordinele de studiere obligatorie a limbii ruse și de înlocuire a Istoriei Românilor cu cea a Moldovei, posibilitatea unei explozii sociale rămâne destul de mare. Pentru că, se poate afirma cu certitudine acest lucru, principalul factor destabilizator în Basarabia este chiar partidul comunist însuși. Numai după ce s-a instalat la putere prin alegeri libere și democratice, practicând o retorică ce îmbina promisiunea deșartă cu minciuna cea mai crasă, s-a constatat că partidul comuniștilor este garnitura cea mai incompetentă dintre toate câte s-au perindat la putere în R. Moldova după 1989. Presa independentă și de opoziție a

înregistrat cu lux de amănunte, pe un ton situat sub semnul stupefacției, «gândirea primitivă», anacronică, total depășită de istorie a guvernanților comuniști. Populația folosește drept umor negru expresii înaripate din reflecțiile economice, politice și culturale ale liderilor comuniști – o *cinste* de care înainte se bucurase poate doar Dumitru Moțpan, uitatul lider agrarian, cu revolta lui că nu avem un «glob al Moldovei». Situația pare la prima vedere de un comic devastator, dacă n-ar fi în esența ei tragică. Ceea ce te îngrijorează în primul rând la guvernanții comuniști este politica lor antinațională declarată, asta însemnând, cu un alt echivalent al expresiei, că ei îi urăsc și îi disprețuiesc pe cei care i-au ales și le-au încredințat într-un fel destinul. Comuniștii se comportă ca un partid de ocupație, desantat în Basarabia cu o misiune complexă, pe care se grăbesc s-o îndeplinească, încălcând orice reguli, sfidând statul de drept și *Constituția*, în cele mai *tari* puncte ale sale, anume în libertățile cetățenești, dobândite și legiferate, după 1989, și în Moldova. Felul în care au trecut, fără sfială, la demolarea sistemului autonomiei locale și împărțirii teritorial-administrative constituie doar una din dovezile acestui comportament scandalos. Nici una dintre guvernările de până acum în Basarabia n-a orbecăit atât de penibil – mereu obligată să retracteze declarații, să anuleze decrete prost întocmite și ordine românofobe – prin hățiturile legislației naționale și europene, cum au făcut-o comuniștii într-un an de guvernare. O altă caracteristică a comuniștilor basarabeni este antiintellectualismul lor afișat, exhibat cu o lipsă de complexe greu de imaginat pentru epoca pe care o traversăm. Ești insultat zilnic, oră de oră, ca intelectual și ca persoană obișnuită să gândească, de felul cum vorbesc și cum încearcă, fără succes, să emită judecăți inteligibile guvernanții actuali. Niciodată până acum puterea n-a fost mai incultă, mai rudimentară, mai vulgară. Președinta Parlamentului, doamna Eugenia Ostapciuc, prin prestația sa, exemplifică perfect sintagma (previziunea) leninistă, după care dictatura proletar-comunistă va crea condiții optime ca statul să fie condus de bucătărese și de mulgătoare de vaci. Din respect pentru cititorii noștri nu reproducem nici una din *perlele* verbale ale doamnei spicherițe. Nici primul-ministru Vasile Tarlev nu poate fi citat, pentru că de un an de zile de când se pronunță în calitatea sa de șef al executivului, nu cred ca cineva să fi înțeles ce încearcă să ne spună – atât de năclăită, obscur-întortocheată îi este gândirea și sintaxa frazelor. Președintele Voronin trece drept un adept consecvent al stilului popular-bolovănos, expresiv și memorabil prin faptul că oferă un exemplu concludent de frazeologie moldo-rusească, cu oarecare răspândire în «*norodul moldov'nesc*». Aprecieri precum: «*Suntem ca niște țachi care umblăm după marcovkă*» (o sintagmă cu care și-a caracterizat poporul pe care îl conduce) și «*corupționeri care visează la kormușkă* (pe românește – aici, pardon, *ieslea*, *truca* puterii), cu care înfierează burghezia căpătuită, supărată acum – o dată cu instaurarea «justiției și onestității comuniste» – că i s-a tăiat din porție, îi poartă semnătura inconfundabilă. Voronin a căzut în ultimul timp în patima epistolară (vezi scrisoarea deschisă către mereu disponibilul de a servi Ion Druță, de asemenea și analiza hermeneutică a operei lui Andrei Pavlovici

Lupan, cu ocazia zilei de naștere a poetului-țăran-comunist, cu mari merite în instaurarea puterii sovietice în Basarabia), dar este evident pentru oricine că aceste producții sunt scrise de altcineva, pentru că nivelul intelectual al lui Voronin se circumscrie universului «kormușkăi». [...] În fine, poporul, marea majoritate de cetățeni, masa de la țară, «tăcută și bucuroso-anonimă», prezintă o comunitate situată în plin paradox. Neștiind pe ce lume se află, complet exteriori în raport cu interesul lor, basarabenii de rând nu realizează sensul unor noțiuni gen *cenzură*, *dictatură*, *restaurație* ș.a., vehiculate de protestatarii de la Chișinău. Mai mult, greva jurnaliștilor de la Televiziunea de Stat împotriva cenzurii instaurate de comuniști i-a supărat pe sătenii noștri, pentru că s-au întrerupt concertele de muzică populară. Oamenii aceștia, poporul cum sunt generic numiți, nu sunt decât un obiect de referință, la care apelează, cu egală îndreptățire, puterea și opoziția. Conaționalii noștri de la țară alcătuiesc o specie foarte originală, antropologic vorbind. Comuniștii îi consideră *moldoveni*, le invocă opțiunea pro-comunistă de la ultimele alegeri, cu care încearcă să se legitimeze, și dorința lor fierbinte de a îmbrățișa limba rusă. Politicienii democrați vorbesc despre ei ca despre *majoritatea românească* a Basarabiei, unionistă în devenire sau adeptă conștientă a integrării europene. În aceste condiții, ecuația politică de la noi este foarte simplă: vor avea puterea acele forțe politice care vor reuși să confere acestei mase incoloră și inodore – electoratul majoritar – propria culoare politică. Asta doar la prima vedere. De fapt, în Moldova se întâmplă un fenomen unic în Europa, anume o *extrem de încheată tranziție a mentalităților*. În toate țările foste comuniste s-au produs alternanțe la putere, vechea nomenclatură pro-sovietică a fost înlocuită de partidele de centru-dreapta, dislocate la rândul lor de stânga moderată, care a continuat cursul pro-occidental al guvernării precedente. Numai în Basarabia, în ultimul deceniu s-a votat cu *roșii*, recte cu descendenții vechii nomenclaturi sovietice, unii dintre ei, drapați într-o retorică fals-europeană. Moldovenii refuză să se trezească, chiar și după ce și-au văzut copiii fugiți în lume, la muncă grea și dezonorantă, ei votează împotriva propriilor copii... Cam așa arată, cu simplificările de rigoare, peisajul uman actual din Basarabia. Protestele de stradă din ultimul timp i-au făcut pe unii – mai optimiști – să afirme că avem un peisaj în schimbare. Alții, mai rezervați, susțin că e abia sesizabilă o mișcare de suprafață, care nu strică «desenul din covor», nu tulbură adâncimea apelor stătute. Un scriitor german, prieten al meu, rezident la Berlin, îmi mărturisise la telefon că urmărește cu mult interes «dinamica evenimentelor din Basarabia», și că citește aproape zilnic în presa germană articole despre protestele opoziției de la Chișinău. «E un adevărat *boom* în mass-media de la noi, îmi spunea Volker. Într-o lună au apărut atâtea texte despre Republica Moldova, cum n-am mai citit de când v-ați declarat independența!». Cred că ar trebui să ne mișcăm totuși mai repede, pentru a menține tonusul presei străine.” □ La rubrica „Agora” e reprodusă o *Declarație*: „Noi, un grup de intelectuali, membri ai societății civile din Republica Moldova, atragem atenția opiniei publice din țara noastră și din

străinătate asupra încălcării libertății de expresie de către Partidul Comuniștilor, partid de guvernământ în Republica Moldova, prin monopolizarea și subordonarea totală a Televiziunii de Stat. Această principală instituție media din Moldova, întreținută din banii publici, a ajuns, după victoria comuniștilor la alegerile parlamentare din 25 februarie 2001, un instrument docil în mâinile guvernanților, o porta-voce exclusivă a intereselor formațiunii politice conduse de Vladimir Voronin. Practica înfeudării politice a Televiziunii de Stat nu este nouă, din păcate, în Republica Moldova. Toate guvernele care s-au succedat din 1991 până în prezent au ținut într-o măsură mai mare sau mică să-și aservească Televiziunea de Stat, dorind să profite de forța și de impactul pe care aceasta îl are asupra electoratului. Totuși, subordonarea de azi a televiziunii poate fi asemuită doar cu perioada de tristă faimă a URSS-ului. În condițiile în care presa scrisă independentă are o arie de circulație redusă în Republica Moldova, din cauza dificultăților financiare și a pauperizării progresive a populației, Televiziunea de Stat este singura și principala sursă de informare a majorității covârșitoare a cetățenilor. Profitând de acest fapt, Partidul Comuniștilor a instalat, prin intermediul administrației obediente a companiei «Teleradio Moldova», o cenzură draconică, barând accesul la televiziune unei părți importante a societății din Moldova, care nu a votat și nu se identifică cu ideologia restauraționistă a comuniștilor. Este vorba de reprezentanții opoziției parlamentare și extraparlamentare, de intelectuali și de societatea civilă. Televiziunea de Stat prezintă doar știri și reportaje pe placul partidului de guvernământ, *filtrând* realitatea potrivit preceptelor ideologice ale comuniștilor. Emisiunile sale eludează problemele stringente ale actualității, evită dezbaterea publică a subiectelor de larg interes (de exemplu: sărăcia, problemele învățământului și ale asistenței medicale, migrația masivă și necontrolată a forței de muncă din Moldova în Occident, traficul de ființe umane, blocarea reformelor economice, corupția generalizată, inclusiv în administrația de stat, consumul de droguri, situația precară a culturii naționale etc.) Având o prestație mult sub exigențele unei instituții de acest fel, Televiziunea de Stat a Moldovei a pierdut net competiția cu posturile TV de peste hotare, care sunt recepționate pe teritoriul Republicii Moldova. Emisiunile sale apar iremediabil rigide, anacronice, emană un aer de mediocritate și suficiență. Totodată, dând curs orientării pro-moscovite a actualului partid de guvernământ și reticențelor sale față de Europa, la Televiziunea de Stat a crescut alarmant spațiul de emisie în limba rusă, disproporționat față de procentajul acestei minorități lingvistice în Republica Moldova. Sub presiunea partidului comunist, administrația Televiziunii de Stat a concediat pe criterii politice o serie de jurnaliști de valoare, slăbind forțele de creație și profesioniștii instituției. De mai mult timp, la Televiziunea de Stat nu se mai organizează concursuri pentru ocuparea unor posturi. Singurul criteriu de selecție a cadrelor îl constituie obediența angajaților față de patronii politici ai instituției. Partidul Comuniștilor confundă în mod deliberat noțiunea de *media de stat* cu cea de *presă de partid*. Întreținută din banii plătitorilor de impozite, televiziunea

publică nu poate fi doar tribuna partidului (sau a partidelor) aflat(e) temporar la putere, indiferent de culoarea acestuia (acestora). Guvernanții comuniști refuză să respecte pluralismul politic și de opinie la Televiziunea de Stat, folosind această instituție ca mijloc de manipulare și intoxicare a opiniei publice, dovadă fiind emisiunile în care sunt negate și insultate limba română, istoria și identitatea națională a românilor basarabeni. Aceste practici reprobabile sfidează Constituția Republicii Moldova, care proclamă egalitatea tuturor în fața legii și libertatea de expresie pentru toți cetățenii. Aceeași Constituție interzice partidului aflat la putere să-și impună ideologia, uzând de instrumentele statului. Grupul de Inițiativă pentru Democratizarea și Demonopolizarea Televiziunii de Stat din Republica Moldova cere partidului de guvernământ să pună capăt cenzurii politice pe care o practică la Televiziunea de Stat, să permită accesul la televiziune tuturor forțelor politice și categoriilor sociale din țară, asigurând pluralitatea opiniilor și prezența nediscriminatorie a cetățenilor la TVM. Ne adresăm societății civile, partidelor și tuturor forțelor democratice din Republica Moldova să susțină acest demers, încadrându-se în campania de transformare a Televiziunii de Stat într-o instituție cu adevărat democratică, independentă și națională. Îi chemăm pe angajații Televiziunii de Stat să se ralieze inițiativei noastre, servind în mod onest interesele și doleanțele publicului spectator, în spiritul deontologiei profesionale.” Semnează: Vasile Gârneț, scriitor, director revista „Contrafort”; Val Butnaru, dramaturg, director „Jurnal de Chișinău”; Nicolae Negru, scriitor, redactor-șef „Mass-media din Republica Moldova”; Vitalie Ciobanu, scriitor, redactor-șef „Contrafort”; Mihai Cimpoi, acad., președinte Uniunea Scriitorilor din Moldova; Vasile Anestiade, prof. univ., doctor, acad., director Centrul Științific de Patobiologie din Republica Moldova; Arcadie Suceveanu, scriitor, președinte Asociația Social-culturală „Bucovina”, vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor din Moldova; Leo Butnaru, scriitor, secretar Filiala Chișinău a Uniunii Scriitorilor din România; Andrei Burac, scriitor, președinte PEN Clubul din Republica Moldova; Anatol Codru, acad., scriitor, regizor, președinte Uniunea Cineaștilor din Moldova; Anatol Rurac, președinte Uniunea Artiștilor Plastici din Moldova; Valentina Tăzlăuanu, scriitor, redactor-șef revista „Sud-Est”; Alexandru Dorogan, ziarist, președinte Asociația Presei Electronice; Nicolae Popa, scriitor, redactor-șef revista „Basarabia”; Igor Boțan, director Asociația ADEPT; Nicolae Rusu, scriitor, președinte Fondul Literar din Moldova; Nicolae Chirtoacă, analist politic, director Centrul Euroatlantic din Moldova; Petru Soltan, acad. Președinte Asociația Transnistria; Vitali Catan, organizația C.A.I.R.O.; Mihai Fusu, regizor, director Centrul de Artă „Coliseum”; Alexandru Bantoș, redactor-șef revista „Limba Română”; Gheorghe Erizanu, scriitor, director Editura CARTIER; Gheorghe Prini, doctor-inginer, director Editura ȘTIINȚA; Igor Munteanu, director executiv, Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale „Viitorul”; Petru Bogatu, jurnalist, redactor-șef „Țara”; Mihail Gh. Cibotaru, scriitor, redactor-șef „Luceafărul”; Constantin Tănase, ziarist, director „Timpul”; Aliona Niculiță, director executiv,

Centrul National de Asistență și Informare a ONG-urilor din Moldova CONTACT; Veaceslav Reabcinschi, director Asociația „Alternativa” pentru susținerea culturii în Republica Moldova; Elena Zamura, ziarist, director „Novoie Vremea”; Angela Sârbu, ziarist, director Centrul Independent de Jurnalism; Aurelia Guzun, ziarist, președinte Clubul ziaristelor „Zece plus”; Valeriu Saharneanu, președinte Uniunea Jurnaliștilor din Moldova; Alexandru Canțâr, președinte Comitetul pentru Libertatea Presei; Victor Gherman, ziarist, redactor-șef „Democrația”; Nicolae Dabija, scriitor, redactor-șef „Literatura și Arta”; Vitalie Pascaru, ziarist, redactor-șef „Dialog”; Dumitru Ciubașenco, ziarist, redactor-șef „Moldavskie vedomosti”; Boris Vieru, ziarist, redactor-șef „Gazeta Românească”; Ion Berlinschi, ziarist, redactor-șef „Tineretul Moldovei”; Senatul Uniunii Teatrale din Moldova. Mihai Iurașcu semnează la aceeași rubrică *Dictaturi mai vechi, mai noi și virtuale*: „Xenofobi și xenomani, comuniștii au ca linie directoare în activitatea lor «salvarea» moldovenismului. În acest scop, nu le scapă din vedere nici coruperea persoanelor de care au nevoie. Cazul lui Anatol Dubrovski (*antiistoric*) denotă, inclusiv, starea sănătății mintale a multora dintre cei ce se implică, ori se lasă implicați, în politică. Lărgirea bazei sociale a regimului actual și dictaturii virtuale e o tendință dovedită de aprobarea legii cu privire la reorganizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova. Prin revenirea la vechea structură, comuniștii oferă locuri de muncă miilor de birocrați, care, nu e greu de imaginat, vor fi părtași feroce ai regimului. Iar că prin această «reformă» nicidecum nu are loc deconcentrarea și descentralizarea puterii este un alt lucru indubitabil. Culmea prostiei, ignoranței și aroganței guvernanților o reprezintă încercarea de a oferi limbii ruse un statut mai mult decât privilegiat, cât și decizia guvernului Tarlev de a substitui Istoria Românilor cu «Istoria Moldovei». Bucură-te, popor! Campania perfidă de deznaționalizare și rusificare a și fost reluată în intensitate. Ceea ce n-a reușit țarismul și stalinismul promite «voroninismul». Și, zic ei, toată această sporovăială luciferică se încadrează în limitele legitimității. Nici vorbă de așa ceva. Guvernanții confundă *legitimitatea* cu *legalitatea*, fenomene de natură profund diferită. Legalitatea este definită de conformitatea față de regulile de drept în vigoare. Legitimitatea este mult mai complicat de definit. Ea trimite la un ansamblu de credințe și reprezentări mentale care valorizează anumite calități pe care puterea politică trebuie să le posede pentru a fi acceptată. Legitimitatea face puterea acceptabilă, necesară și de dorit. Legalitatea și legitimitatea nu se suprapun în mod necesar. O lege conformă procedurilor juridice, dar contrară principiilor republicane fundamentale de justiție, de echitate și libertate, va fi taxată de către opinia publică drept nelegitimă. Acest decalaj între legalitate și legitimitate intervine în perioada de criză politică gravă. Într-un asemenea context puterea poate fi în același timp *legală*, adică desemnată conform regulilor stricte de atribuire a autorității, și totuși *ilegitimă*, dacă principiile pe care se întemeiază nu mai corespund valorilor dominante ale societății. Avem întreg temeiul să concluzionăm că mai degrabă este vorba de o criză politică a regimului comunist

din Republica Moldova, decât de legitimitatea acțiunilor, opțiunilor și deciziilor sale politice. ■ La rubrica „Fragmente critice” Vitalie Ciobanu scrie despre *Jurnalul* (Humanitas, 2001) lui Mircea Cărtărescu, în *Lupta lui Mircea cu ingerul*: „Unul din evenimentele remarcabile ale anului 2001 în literatura română, pe care încercăm să le prezentăm și noi cu o întârziere regretabilă publicului basarabean, a fost apariția *Jurnalului* lui Mircea Cărtărescu. O noutate editorială cumva surprinzătoare, survenită pe un fundal de așteptare generală a celui de-a doilea tom din romanul *Orbitor* - marele pariu al lui Cărtărescu, provocarea aruncată în 1996 lumii noastre literare. Volumul a fost lansat la Târgul de Carte din București la sfârșitul lunii mai 2001, în lipsa autorului, aflat de mai mult timp la Berlin cu o bursă de creație, dar în prezența unui public extrem de numeros și entuziast, căruia i-a vorbit cu multă însuflețire Ioana Pârvulescu, apreciatul critic literar al Generației '80 și unul dintre prietenii apropiați ai prozatorului, numindu-l «candidatul nostru cel mai potrivit la premiul Nobel» (subscriu ideii fără rezerve). Am fost și eu la lansare și, mai târziu, am sperat, din nou fără succes, să-l avem pe Mircea oaspete al simpozionului despre postmodernism, pe care l-am organizat la Chișinău în august anul trecut. Iarăși nu s-a putut. Cărtărescu își vedea de ale sale, adică de scris. Ce înseamnă pentru el literatura și creația față cu celelalte îndeletniciri și obsesii umane, inclusiv viața de familie, se vede din *Jurnal*, o carte dificilă, de multe ori derutantă, dar și eliberatoare (într-un sens mai subtil), care nu ar trebui să lipsească din raftul privilegiat al oricărui tânăr ce își ia în serios vocația literară. Deși se știe că M.C. ține jurnal de mai mulți ani, volumul acoperă doar intervalul 1990-1996, extrem de bulversant pentru realitatea românească postdecembristă, însă nu oferă o cronică a timpului decât într-o proporție cu totul ne semnificativă, în schimb ilustrează pendularea autorului între diverse opțiuni existențiale: nevoia de a scrie, de a-și menține *trendul* ascendent al perioadei anterioare, și chemarea insidioasă a prezenței în cetate, căreia îi căzuseră pradă mulți colegi ai săi de generație. Ne amintim bine cât de greu era să-i rezști: lumea se arunca în publicistică, în militantism civic și de partid, nimeni nu avea timp pentru literatură. Nu s-a putut sustrage, inițial, nici Cărtărescu acestei tentații, ajungând redactor la proaspăt înființatul «Contrapunct» – prima revistă liberă a Generației '80. *Încep să simt ura unora, pe măsură ce mă implic în viața literară. Mi-e greu s-o suport, dar trebuie să mă obișnuiesc. Trebuie să merg înainte ca o tanchetă, pentru că sunt unul dintre acei oameni care se află pe creasta valului și de care depinde totul acum. E vreme de luptat și trebuie să lupt. Scrisul – pe mai târziu. Acum e nevoie să urnim lucrurile*» (p. 8). Dar înțelege foarte curând că nu are ce căuta printre figuranții vieții publice și literare și că treaba lui este literatura, scrisul, astfel că la numai o săptămână se va retrage din redacția «Contrapunctului». Totuși, încă îl mai cutreieră sporadic frisoanele activismului protestatar, și participă la manifestațiile din Piața Universității. Decizia sa de a se consacra în exclusivitate muncii de scriitor va fi în curând irevocabilă: «Aș vrea să pot trăi doar din scris, să las toată nebunia și imbecilitatea asta de

reprezentare socială deoparte. Oricum m-am prăbușit în anonimat, aș vrea să plec, să dispar, să fiu anonim până la capăt. Nu mai pot să-mi fac jocul, nu mai vreau să intru în cercuri de influență, nu vreau să devin o personalitate. Să stau închis în casă și să scriu, fără nici o altă obligație» (p.37). Să-i reproșezi autorului faptul că nu rezervă evenimentelor comunității mai mult spațiu în *Jurnal* e absurd. Le-am consacrat unii dintre noi, scriind în presă, luând atitudine, nutrind iluzii, fără să fi reușit să îndreptăm destinul colectiv pe un făgaș de normalitate, alegându-ne însă cu niște frustrări pe plan literar. Opțiunea lui Cărtărescu trebuie respectată, tipul său de scriitură confesivă îl are ca precursor pe Kafka, alături de alți mari referenți ai autorului, cum ar fi Proust și Musil, luați de modele literare și, poate mai mult, de *structuri umane* afine. Nu doar Istoria cu majusculă are de suferit în acest document intim. *Jurnalul* lui Mircea Cărtărescu este reduționist la nivelul epicii cotidiene, al anecdoticului pe care îl vânam de obicei în astfel de opere, dintr-o nemărturisită nevoie de a trăi *prin procură*, de a vedea lumea prin ochii celui care a cutreierat-o în locul nostru. Deliciile acestei cărți sunt de natură superioară și nu pe *gustul* oricărei sensibilități. Diaristul face o ierarhie a întâmplărilor (deloc spectaculoase, în accepție comună) prin care trece. Nu orice este demn de consemnat pentru el – realitatea ca un fundal de zgomote în surdină este metodic des-calificată – ci doar ceea ce capătă reflexe prețioase în viața sa interioară și în metabolismul scrisului. [...] Ce mai surprinde în *Jurnalul* acestui habotnic al scrisului și artificier al fantasmelor este preocuparea metodică, obsedantă, pentru editarea cărților sale în străinătate – o adevărată contabilitate *la milimetru*, care contrastează puternic cu lipsa «detaliilor realiste ale traiului său în România, ceea ce decodifică, ironic, adevărata *socializare* a autorului, faptul că M.C. este poate cel mai adaptat dintre confracții săi din țară rigorilor vieții unui scriitor occidental, fiind și unul dintre cei mai cunoscuți în afară. Alte fragmente care mai *drenează* mlaștina lecturii sunt sejururile în străinătate, cuprinse în cei șase ani ai *Jurnalului*: International Writing Program la Iowa City (unde va ajunge, 8 ani mai târziu, și colegul nostru Vasile Gârnet), Stuttgart, Paris, Amsterdam, Dublin – deplasări consemnate frugal, în timpul cărora suportă greu despărțirea de familie, își mărturisește preponderent inhibițiile scrisului și acuză situarea arbitrară și inconfortabilă într-un mediu care îi tulbură habitudinile. Aflarea în Occident: o sărbătoare a trupului, dar un chin pentru spiritul incapabil să-și regăsească aplombul secrețiilor. Acasă, lucrurile se inversează și *starea de criză* inundă paginile *Jurnalului*, recuperator. Acum, după ce a raportat succesul cu *Orbitor*, (succes ce va trebui, e drept, confirmat cu volumul II, pentru că – așa cum declară într-un interviu din «România literară», nr. 3/2002 – «primul volum a creat un orizont de așteptare care m-a obligat la eforturi despre care nici nu vreau să-mi aduc aminte»), Mircea nu se sfiește să-și deconspire laboratorul de lucru al *Orbitorului*. E ca și cum ai pătrunde într-o cală a mașinilor, unde poți contempla arcurile, roțile dințate, pârghiile și niturile imbricării. Îmi imaginez, citind aceste secvențe febrile, aviditatea fanilor cărtărescieni, care după ce au

devorat romanul, se aruncă asupra firimiturilor, veselei, ambalajelor rămase după marele ospăț, reciclate în *Jurnal*. Mircea își cuantifică mereu, aproape maniacal, numărul de pagini scrise la roman și-și planifică randamentul, evident, tot în număr de pagini și caiete; încearcă să instaureze o logică în *termitiera* manuscrisului care crește mecanic, luptă să descopere motivația straturilor textuale, înfruntând necunoscutul scriiturii: «*Succesiunea planurilor trebuie să pară naturală, imprevizibilă și totuși necesară. Aici e cea mai mare problemă: cum voi ști, în fiecare moment, ce trebuie să urmeze, pe care palier să sar? Cred că, deocamdată, doar prin intuiție [...]. Deocamdată cel mai mic amănunt poate încă schimba totul*» (p. 400). Asistăm de fapt la o deconstrucție, la o *dezvrăjire* a operei, pe care publicul n-ar trebui să o privească altfel decât ca pe un bloc incasabil. Dar nu aceasta este miza lui M.C. *Dezvrăjirea Orbitor*-ului nu are cum să scadă sau să adauge ceva din / la substanța sau prestigiul romanului, ea face parte dintr-un alt *scenariu*, ce nu poate fi ignorat: scenariul *Jurnalului*, a cărui rațiune este să redea cu fidelitate tranziția chinuită a autorului spre *omul viitor*, spre noua geneză, prefigurată în *Orbitor*. Este felul său de a învinge *destrămarea sensului*, fenomen de care e conștient orice autor postmodern. Patetismul implicit al acestor pasaje alternează cu «analize de atelier», cu teoretizări întretesute în pânza unor impresii de lectură. Ele îl ajută pe M.C. să-și clarifice poziția de principiu față de lume și text, confecționându-i o morală bazată pe estetic. «*Când spunem că 'numai Dumnezeu există cu adevărat' comitem un fel de tautologie, căci de fapt numim Dumnezeu exact ceea ce există cu adevărat. Și, dacă-l considerăm pe Dumnezeu 'autorul' lumii noastre, dispar deodată toate nesfârșitele probleme morale: a existenței răului, a liberului arbitru etc. Când trăiești într-un roman sau o pictură, lucrurile astea devin ridicole*» (p.361). Și pentru că receptarea nu este niciodată ingenuă, câteva pagini mai jos, în *Jurnal*, am găsit un posibil răspuns, o replică învăluită la critica pe care o aduceam eu însumi lui M.C. în cronica mea la *Orbitor*, atunci când remarcam absența filonului etic în demersul manierist și fabulos al autorului: «*Un prozator – și e așa pentru orice artist adevărat – nu pleacă de la o idee despre lume ca să-și construiască romanul în funcție de ea, în prelungirea ei, ci mai curând substanța epică îl constrânge să gândească o metafizică locală, care funcționează numai în acea carte ca o componentă estetică a ei.*» (p.417) Cărtărescu este un scriitor vizionar și pentru acest motiv acuza de egocentrism ce a fost formulată în unele comentarii la *Jurnal* mi se pare mioapă și nedreaptă, după ce, renunțând la orice ipocrizie, el nu a ezitat să se expună, în toată goliciunea sa, ca om și creator, judecății publice în care nu se poate apăra decât cu forța expresiei. Spunea cineva – o vorbă pe care am reținut-o! – că *talentul e atunci când nu ai încotro*, dar la fel de important îmi pare să adaug că dimensiunea talentului o dă *curajul*, ca disponibilitate în fața destinului, o atitudine fără de care abilitățile tehnice se transformă într-o prestație lipsită de substanță. În ce mă privește, sunt predispus să văd în publicarea *Jurnalului* mai degrabă un gest de curaj, decât o infatuare puerilă, cum s-a insinuat. Orgoliul unui scriitor

autentic reflectă lupta pe care o poartă cu Îngerul, în cercul magic al vieții și operei sale, unde sinceritatea este singurul teritoriu cu adevărat cucerit. Acele întâlniri nu pot fi provocate, ci doar așteptate cu umilință, dacă te simți în stare. Mircea: «*Ah, azi noapte, deschizând ochii, am văzut o mână întinsă spre mine, o mână rembrandtiană, cu degete delicate. Nu puteam zări a cui este din cauza cearșafului tras peste cap. Oricine ar fi fost, și-a retras mâna încet, gingaș, și n-am mai văzut decât spațiul negru al camerei întunecate*». □ La „Cronica literară” Grigore Chiper în *Blanc sau casa cu storiile trase*, scrie despre *Blanc*, placheta din 2000, scoasă la Editura Vinea, a Mariane Codruț: „Mariana Codruț, autoare a mai multe cărți de poezie și a unui roman, *Casa cu storiile galbene* (1997), tradus la scurt timp în germană, este o scriitoare cunoscută și recunoscută, despre care s-au pronunțat critici importanți. Nu a fost ocolită nici de «Contrafort», care a scris la data apariției romanului. Desprind din dicționarul lui Ion Bogdan Lefter, *Scriitori români din anii '80-'90*, câteva referințe critice care mi s-au părut revelatorii nu numai pentru o plachetă sau alta, pentru o perioadă sau alta, ci au devenit formule ingenioase, definitorii, aplicabile la scara întregii creații poetice a Mariane Codruț: Traian T. Coșovei scrie despre renunțarea la podoabele discursivității (1983), Adrian Marino o vede revoltată de existența *Himerei* (1986), Mircea Mihăieș dislocă două fațete: bucolicele («misterul vieții simple») și tragicele («misterul adânc al ființei») (1989), lui Ion Cristofor i se pare că poeta ieșeană consideră limbajul ca absolut căruia viața i-ar fi mereu datoare (1989), iar Daniel Dimitriu crede că pentru Mariana Codruț scrisul reprezintă într-adevăr o existență acută (titlul celui de al patrulea volum de poezie al poetei) ce nu are nimic în comun cu veleitarismul, artificial, frivol, sufocat de climatul său de seară poetică (1994). Acum poeta de la Iași mai publică o plachetă, *Blanc*, aflată de asemenea sub imperativul unei existențe acute. Viața trăită intens, renunțarea la podoabe, explorarea celor mai tănuite colțuri ale ființei – acestea ar fi câteva dintre dimensiunile dostoevskiene ale unei poezii moderne conectată la resursele prozei. Nu vom găsi jocuri textualiste și nici nu o vom putea suspecta de gratuitate. Mulți cred că filonul ludic este propriu speței valahe. În Valahia, aproape ca la Kusturica, balcanismul e la el acasă. Moldoveanul e un melancolic. Tot ce face face dintr-o melancolie á la russe. Teza a devenit deja faimoasă în mediile literare și paraliterare, dar este extrem de periculoasă atunci când părăsește domeniul. Volumul Mariane Codruț este programatic. *Blanc* nu este un cuvânt oarecare. Este o viziune, o perspectivă, poate o întreagă concepție poetico-filozofică. *Blanc* reprezintă spațiul alb, liber dintre cuvinte. *Blanc* înseamnă hiatus, gol, cădere, sincopă, derută. Esențial este că *blanc* nu poate însemna solaritate, lumină multă, căldură, orizont deschis. Asta ar fi punctul de plecare, kilometrul zero (despre care pomenește chiar poeta într-un poem) al lecturii. Volumul este împărțit în două cicluri având în background câteva poeme traduse în engleză în cea mai mare parte de Adam J. Sorkin și Radu Andriescu pentru un *promotion* occidental sau pentru concetățenii cărora, eventual, le-ar plăcea să vadă cum sună poezia

Marianei Codruț într-o limbă de circulație internațională. Primul ciclu, *Prostul satului și visul Îngerului ideologic*, poate fi tratat drept o artă de angajament civic și patriotic direct. Fiecare poet se simte obligat să-și adapteze uneltele pentru a exprima atitudinea față de problemele țării, să-și proiecteze lumea interioară asupra cadrului social. Acest lucru este cu atât mai evident pentru Mariana Codruț, cunoscută aici, în spațiul dintre Prut și Nistru, ca o persoană care a pledat în publicistica sa cauza Basarabiei, acum câțiva ani, când această cauză nu părea a fi pierdută. Patria, așa cum am remarcat la mai mulți scriitori de calitate care nu sunt indiferenți la ceea ce se întâmplă în jurul lor, apare în culori exclusiv gri, devitalizată, lipsită de repere interne, de oameni capabili să facă față problemelor cu adevărat majore. Peste tot te înconjoară indiferența, prostia, lenevia, iresponsabilitatea, trădarea. Într-o asemenea conjunctură, Mariana Codruț nu este singura poetă care scrie despre patrie doar pe indigo, ocolind foaia albă: «patria-bună-mamă parcă/ pe noi nu ne vrea: ca pe-o sar-/ cină toxică ne respinge patria/ pe noi ("români maghiari germani/ și alții") – simplii săi cetățeni» (*patria mea*). Poemele patriotice ale poetei ieșene și ale altor autori contemporani consună cu sondajele de opinie în care nimeni nu acordă o încredere guvernanților, clasei politice, aproapelui său. O țară stranie, cum s-a exprimat o elevă într-o seară la PRO TV. Într-un poem, sosirea și plecarea guvernelor sunt plasate într-un context, voit echivoc, cu tragerea încontinuu a apei de la WC. Iar în imediat următorul poem, cercul se închide: «când vorbește la tribună/ se vede în ochii lui țara» [...] Nu aş vrea să susțin că adevărata poezie se află în a doua secțiune a cărții, epurată de nămolul social, tulbure și vâscos, la care nu se poate reacționa decât inadecvat. Dar există aici o trompetă cu surdină, veritabila voce, care se aude difuz dincolo de coperte. O voce bine timbrată ce se găsește în albia sa. Poeta tinde să atingă un prag de puritate, chiar și într-o lume atât de impură cum este a noastră, prin anevoioase exerciții de conștiință, sensibilitate și solitudine. Poemele devin ritualuri de meditație împotriva delirului general. Nu în zadar cel mai bun poem, în opinia mea, este *un exercițiu al solitudinii*, în care ideea purității absolute o obține ca pe o pulbere alchimică cernută cu miga: [...] Aici imposibilitatea comunicării a luat o formă alambicată, spre deosebire de poemul care a dat titlul primului ciclu, unde lucrurile sunt spuse pe șleau. Nu înainte de a încheia aceste câteva rânduri despre poeta Mariana Codruț, aş vrea să amintesc că ea este și un atent cronicar, ce scrie din plăcere, dar și din obligațiile pe care le avem cu toții. Experiența este împărtășită într-un poem curios, cu titlu ironico-șagalic *cronicarul n-are voie să moară*. Autoarea scrie cum lectura și comentariul creează o simbioză *sui generis* între autor și cronicar. [...] Moartea, la Mariana Codruț, nu este ortodoxă, ci una de sorginte intelectuală. Uneori poeta scapără scânteii de bravadă, dar care sunt mai întunecate decât gândurile cele mai negre: «cu tine de gât/ am s-o rup cu tradiția, am s-o fac în fine/ să capoteze. să ne privească ea, sângheroasă, / cum trecem pe rău ca un vapor cu toate luminile/ aprinse. cu muzica decibelând nopțile» (*scrisoare către*). Pentru toți iubitorii de poezie autentică,

scrisă la înalte cote de intensitate, Mariana Codruț, o voce lirică distinctă și o conștiință lucidă, propune spre lectură *Blancul* său. Blanc înseamnă un spațiu foarte mic și o nemărginită dorință de evadare.” □ La „Interpretări”, Iulian Ciocan prezintă un volum neosămănătorist recent, căruia nu-i dă titlul, de prozatorul basarabean Iacob Burghiu, în *Burghiele ruginite ale neosămănătorismului*: „Își imaginau oare pionierii sămănătorismului acum o sută de ani că, în realitate, curentul pe care l-au creat va avea o viață lungă ? Nu știu și nici nu cred că ar trebui să ne intereseze dacă erau sau nu optimiști. Mai important este, fără îndoială, să ne întrebăm *de ce* o sumedenie de scriitori de la sfârșitul secolului XIX, dar și contemporani, au îmbrățișat (cu entuziasm) acest curent literar. Criticul Zigu Ornea consideră că sămănătorismul a apărut dintr-o necesitate istorică, o componentă a acesteia fiind "lupta pentru unitatea politică a țării, pentru eliberarea de sub povara încătușării naționale a populației românești din provinciile românești ale Austro-Ungariei". Asumează factorul sociopolitic a determinat, în opinia lui Ornea, nașterea sămănătorismului. Menirea acestui curent literar era să culturalizeze masele, să demonstreze "unitatea vieții sufletești, specifice, a populației românești dintr-o parte și cealaltă a Carpaților". Cum această populație românească era concentrată în sate, literatura trebuia să fie și ea de inspirație rurală, să scoată în evidență "superioritatea" satului patriarhal față de urbea "viciată" de civilizație. Evident, Ornea are toate motivele să situeze sămănătorismul într-un context sociopolitic și să susțină, pornind de la trăsăturile distinctive ale acestuia, că evenimentele importante ale istoriei influențează evoluția literaturii. Cert este că atât pentru sămănătorii din secolul XIX, cât și pentru neosămănătorii din zilele noastre miza este una etică/socială și nu estetică. După 1945, când comunismul s-a lăbărit, înghițind o jumătate de Europă, sămănătorismul a fost înhamat la căruța huruitoare a proletcultismului. Cenzorii comuniști nu numai că au încurajat proliferarea sămănătorismului, dar au și contribuit la apariția unui sămănătorism proletar. A fost retușată, bineînțeles, ideologia originară. "Specificul național" a fost înlocuit cu "specificul clasei sociale", iar contrastul dintre satul idilic și orașul dezumanizat (de excesul tehnologic) cu animozitatea dintre proletariatul agricol și (mica) burghezie. Este chemată la rampă clasa muncitoare, care atenuază falia dintre sat și urbe. Mulți dintre noi au constatat cu uimire că proletcultismul și sămănătorismul sunt mai degrabă miscibile, decât incompatibile, că de la incantația provocată de contemplarea țăranului aplecat asupra holdelor până la ura față de chiaburi e un singur pas. De fapt, sămănătorismul, proletcultismul și sămănătorismul mutativ proletar pretind că reflectă realitatea în datele ei obiective și caracteristice, dar ne descriu o realitate contrafăcută, viciată de ideologie și care nu are nimic de-a face cu mimesisul. După decesul realismului socialist, sămănătorismul s-a pomenit față-n față cu un rival puternic – literatura optzecistă, alimentată de postmodernism, multiculturalism și pluralism. În lupta cu adepții globalizării, cele mai bune arme s-au dovedit a fi autohtonismul și conservatorismul. O curioasă metamorfoză a sămănătorismului poate

fi remarcată însă în Republica Moldova. După ce au slujit cu credință proletcultismul sovietic, sămănătoriștii basarabeni și-au dat seama brusc că rusificarea pune în pericol identitatea noastră națională. Opoziția dintre sat și oraș se transformă în contrastul dintre satul moldovenesc și orașul rusesc. În proza Zinaidei Cenușă, de pildă, rușii – mesagerii urbei – periclitează liniștea satului, luând în derâdere obiceiurile populației autohtone. Tehnofobia sămănătorismului basarabean este și ea un fel de rusofobie camuflată. Vorba e că în Moldova Sovietică majoritatea specialiștilor din tehnică erau de naționalitate rusă. Evident, rolul lor în societate era unul mai important decât cel al țăranilor. Îmi amintesc că la începutul anilor '90 scriitorii basarabeni s-au pronunțat categoric împotriva construirii unei uzine de computere. Motivul invocat era absența specialiștilor autohtoni. Miopia sămănătorismului basarabean constă în faptul că acesta se vrea apărătorul valorilor naționale, dar, în realitate, cultivând exacerbat tehnofobia și autohtonismul, împiedică supraviețuirea *specificului național* într-o lume în care competiția a devenit acerbă. O proză sămănătoristă scrie și Iacob Burghiu. Nu este un scriitor recunoscut, dar, oricât de paradoxal ar părea, a exercitat funcția de consilier prezidențial pe timpul lui Petru Lucinschi. Considerația lui Burghiu față de fostul președinte nu s-a diminuat nici astăzi, de vreme ce și în proaspătul său volum de proză este inserat un articol consacrat lui Lucinschi. [...] Nu încape nici o îndoială că Burghiu este un scriitor mediocru. Nici nu era cazul poate să-i acord atâta atenție. Totuși, neosămănătorismul are mai multe burghie, care, chiar dacă au ruginit între timp, sunt departe de a fi inofensive. Ideologia sămănătoristă alimentează și astăzi o sumedenie de prejudecăți care ne împiedică să mergem înainte. De-a dreptul curios este faptul că sămănătoriștii noștri, născuți aproape toți la țară, locuiesc în capitală, unde profită din plin de toate realizările științei și tehnicii.” ■ La rubrica sa „Script-tease”, Em. Galaicu-Păun, în *Manual de des-facere*, prezintă *Panopticum. Tortura politică în secolul XX* (Institutul European, 2001), de Ruxandra Cesereanu: „După o *Călătorie spre centrul infernului. Gulagul în conștiința românească* (Editura Fundației Culturale Române, 1998), cel de-al doilea volum al proiectatei trilogii semnat de Ruxandra Cesereanu, *Panopticum. Tortura politică în secolul XX* (Institutul European, 2001), realizează un lung reportaj de la fața locului, care față – vorba vine – era tumefiată. Conceput ca un «traiect al propriei (...) exorcizări din sistemul totalitar», studiul reface cu încetinitorul – pentru că nu se poate trece în grabă, cu pas de turist cultural târșindu-și papucii de casă prin sălile de muzeu – geografia & istoria acestui (suprapopulat) *no man's land*, Arhipelagul Torturii, printr-un nesfârșit proces de recuperare dacă nu a identității victimelor (sau măcar a rămășițelor lor pământești, asemeni îndureratelor *Madres de Plaza de Mayo* din Argentina), cel puțin a suferințelor acestora. Deloc întâmplătoare evocarea apostolului Toma «care vrea să atingă rănilor lui Hristos, văzând aici suprema scenă a Trupului lui Hristos în concretețea sa corporală însângărată». În măsura în care civilizația creștină este o *Imitatio Christi* – «Istoria erei noastre a început cu o tortură care a devenit

*matrice a umanității... (subl. mea)» –Panopticum-ul Ruxandrei Cesereanu se vrea o Evanghelie după Toma care împărtășește nu atât miracolul învierii, cât supliciile palpabile îndurate de fiul omului (bineînțeles, la plural). A pune degetul pe rană nu mai este, în cazul de față, o metaforă, ci o crudă realitate. Cele 7 capitole ale Panopticum-ului sunt tot atâtea bolți (vezi cap. *Spațiu și timp în tortură*) ale unui *underground* când expus sfidător pe suprafețe întinse (cazul lagărelor naziste/ comuniste, adevărate «altare de expiere», sau al stadioanelor din Chile), când căptușit pe din interior cu «plută» (beciurile NKVD-iste, nișele punitive, mlaștinile dejecțiilor etc.) al civilizației noastre, pe cât de lustruită la suprafață, pe-atât de barbară în forul lăuntric, succesiunea lor urmând o logică a labirintului (de la o prezentare generală a schemei represive, materializându-se pe parcursul punerii ei în aplicare, și până la identificarea persoanei concrete, ghemuită la capătul acesteia, în așteptarea/ după consumarea deznodământului): debutând cu o *Panoramă a torturii politice în secolul XX*, demersul exegetic nu se poate încheia decât cu *Limbajele durerii*, nu înainte însă de o inventariere minuțioasă a *Microcosmosul-ului instrumentelor de tortură*, dar și de un recensământ al locuitorilor acestuia (*Portretul torționarului* și *Portretul victimei*), surprinși în flagrant delict (*Tortura ca viol*). Însăși autoarea străbate o cale a asumării acestui infern indiscutabil (care, conform celebrei butade, sunt alții): înfățișându-se inițial în postura – oarecum neutră – de ghid (capitolele I și II), o dată cu explorarea universului uman (cap. III-VII), Ruxandra Cesereanu devine (ceea ce și este) o Ariadnă modernă, care deapănă *à rebours* un ghem de sânge, evoluție atestată de stilul lucrării (neutru și denudat, la început, participativ și deosebit de plastic, în final; citez un singur exemplu, din excepționalul cap. VII: «La urma urmei, lacrimile rudele lichide ale urletelor și strigătelor...»). Astfel, șocul lecturii se datorează nu atât descrierii cu lux de amănunte a inovațiilor secolului XX în materie de tortură («artă cantitativă a suferinței», după Michel Foucault), deși, recunosc, cap. I pur și simplu m-a copleșit prin gradul de acoperire – teoretică, dar și factologică – a subiectului în cauză, nici trecerii în revistă a panopliei torționarului modern (cap. II), cât investigării eternului binom «victimă-călău» (miezul de foc al cărții – cap. III-IV), cu posibilele răsturnări de situație (victimele devenind, la rândul-le, torționari – vezi «fenomenul Pitești» sau reeducările din lagărele Chinei maoiste în perioada revoluției culturale; torționari căsătorindu-se cu victimele lor; călăi făcând-o pe misionarii – vezi cazul unui torționar din Brazilia «care, ziua, suplicia, iar noaptea, le oferea Bibliei victimelor sale, pentru a le salva sufletele», etc., etc.), dar întotdeauna pornind de la constatarea fără drept de apel conform căreia: «Chiar dacă este detașat de orice plăcere a torturii, supliciatorul rămâne ceea ce este: un călău». Sentință care scoate meseria de călău din nomenclatorul profesiilor! O altă remarcă, imprimată cu fier roșu în corpul cărții – «Poreclele torționarilor sunt, prin urmare, niște scuturi onomastice» –, surprinde exact mutația perversă a condiției «turnirurilor» deloc cavale-rești dintre călău și victimă (cândva glorios, purtând însemnele unei dinastii*

mândră de blazonul său, scutul a simbolizat dintotdeauna onoarea apărută/ dobândită în luptă dreaptă, în timp ce «scutul sonor» este o unealtă a rușinii menită să protejeze anonimatul celui care se ascunde sub nume ca «Scufița Roșie», «Omoarătot» sau «Ciocolată»). Însăși relația dintre ei se întemeiază pe o răsturnare: «Vorbește, vorbește!» i se cere victimei. Este vorba nu de un logos întemeietor, ca în *Biblie*, dar de unul răsturnat: cuvântul mincinos și decăzut. Mărturisirea este logოსul pervertit. [...] «La început a fost sinuciderea verbală»), până într-acolo unde «victima reprezenta [...] sinele sexual sau anal al supliciatorului» (între paranteze fie spus, călăul nu poate să nu se proiecteze, imaginar, în rolul victimei, încercînd a-și răspunde la chinuitoarea întrebare – adevărat, retorică – dacă ar fi putut rezista el, torționarul, la supliciu, uneori chiar avînd *șansa* s-o afle pe propria piele: «În închisoarea de la Pitești, unele victime devenite torționari supliciau atroce tocmai fiindcă le era rușine că cedaseră și voiau să verifice care este limita de rezistență a celorlalte victime»). Mai mult decît atât, fiecare tip de torționar (vezi pag. 108-140) își «secretează» victimele, după chipul și asemănarea sa («... călăul însuși este cel care își investește victima cu funcția de corporalitate pură, obiectivîndu-i trupul»), printr-o dizgrațioasă parodiare, ridicată la rang de blasfemie, a Creatorului («Contrar lui Dumnezeu care l-a *făcut* pe Adam, torționarul distruge trupul și i-l *des-face*»). Și pentru ca grotescul să ajungă la apogeu, unele regimuri găsesc cu cale să instituționalizeze tortura («În Uruguay a existat o academie militară unde se predau cursuri practice de tortură»), aceasta devenind obiect de studiu în adevăratul sens al cuvîntului (în *Physical Interrogation Techniques*, Richard W. Krousher descrie «cu o conștiinciozitate aberantă, *cum, cât și unde* trebuie să-l schingiuiască un om pe altul, ca să aibă eficiență»). [...] Nemulțumit de a dispune doar de trupul victimei, torționarul dorește să ia în stăpînire sufletul acesteia («psihicul uman (care) devine un al doilea corp»), lucru pe care-l realizează controlînd «retorica durerii» («Ceea ce dorește să obțină torționarul este o rostire «estetică», dar care ține de o estetică a urâtului»). Aceasta este și ea graduală, supliciații făcînd distincția între țipăt, strigăt și urlet; însăși tortura este definită de Timerman drept «lungul urlet al făpturii umane». Dacă «la început a fost cuvîntul», atunci scopul final al călăului nu poate fi decît «a dezarticula [...], a desface trupul din cuvîntul său» (Patrice Meyer-Bisch, *La torture: le corps et la parole*), întreg mecanismul represiunii bazîndu-se pe răsturnarea relației dintre sacru și diabolic. Pe de altă parte, «verbalizarea» torturii de către supliciatori urmează o logică perversă caracteristică regimurilor autoritare: «în timp ce oralitatea lor este injurioasă, scrisul lor (acte, documente) ține de o birocrăție care camuflează funcționărește violența». Nu sînt excluse nici cazurile în care se mizează pe complicitatea victimei – «Un interogatoriu e ca atunci cînd faci dragoste. [...] Dacă reușești să-ți motivezi partenerul, el va vorbi. Un orgasm în toată legea» (Jean-Pierre Vittori, *Confessions d'un professionnel de la torture. La guerre d'Algerie*) –, ajungîndu-se pînă la învestirea acesteia cu funcțiile torționarului (auto-denumțurile practicate pe scară largă în perioada

reeducărilor de la Pitești). Delegându-le supliciatului, călăul ca și cum se spală pe mâini. Pilat din Pont numără și va număra sute și mii de urmași atît timp cît are-n spate un regim care îi garantează imunitatea și asupra căruia se poate proiecta, în caz de forță majoră, întreaga vină. Deloc întîmplător, cartea se subintitulează *studiu de mentalitate*. Înainte de a «trage concluzia» – ultimul cuvînt le aparține, neîndoios, supraviețuitorilor universului concentraționar care insistă pe ideea că «este permisă iertarea, dar nu și uitarea» – amintesc că volumul beneficiază de recomandarea dlui Alexandru Zub, el însuși un deținut politic al regimului comunist, care vede în noua carte a Ruxandrei Cesereanu «împlinirea speranței de a contribui, cît de cît, [...] la exorcizarea lumii în care ne e dat să trăim». Așa să fie!” □ La „Cartea de istorie”, Alexandru-Florin Platon semnează o recenzie (*Explorări ale mentalităților politice românești*) la cartea lui Daniel Barbu, *Bizanț contra Bizanț. Explorări în cultura politică românească* (Nemira, 2001): „[...] Am încercat pînă aici să rezum cît mai fidel demonstrația lui Daniel Barbu, pentru a adăuga acum că ea mi se pare verosimilă și convingătoare, chiar dacă – așa cum spuneam mai sus – nu are întotdeauna un parcurs foarte net. Punctul nevralgic al cărții îmi pare a fi modul în care, după opinia autorului, fondul ortodox al civilizației românești medievale și tradiția juridică a Vechiului Regim au ajuns să se regăsească în specificitatea procesului de modernizare politică din secolul al XIX-lea. În această privință, lucrurile nu mi se par cătuși de puțin clare, chiar dacă sînt, în principiu, de acord cu ponderea considerabilă în cadrul acestui proces a moștenirii respective. Personal, cred că veriga explicativă a acestei continuități (repet, foarte plauzibilă) între – *grosso modo* – tradiția medievală de sorginte bizantină și modernizarea etatistă din cel de-al XIX-lea veac ar putea fi o anumită concepție despre originea și natura puterii monarhice în Răsărit (parte a Bizanțului de după Bizanț), transfigurată, ulterior, în ideea omnipotenței statului. Nu am loc să insist aici, dar diferența existentă între nașterea statului monarhic în Occident (începînd cu secolul al X-lea) și continuitatea acestuia în Răsărit îmi pare a se reduplica în «deosebirile de cale» dintre cele două Europe. Pe de altă parte, specificul etatist al modernizării politice românești nu vine doar din amintita tradiție, ci, ca la mai toate națiunile din această zonă a continentului, dintr-o carență (inexistentă în Apus): absența unei structuri politice integratoare. Nu era, prin urmare, «normal» ca, în zorii cristalizării identităților naționale est- și sud-est europene, propășirea generală să fie legată tocmai de exigența unei asemenea construcții politice, investită cu funcția de vector al modernizării? Cronologia și contextul istoric erau în acest caz importante și ele nu ar fi trebuit omise. Ce-i drept, Daniel Barbu nu și-a propus să reconstituie integral această evoluție, ci să o urmărească doar prin mărturiile ei documentare. Dar, procedînd astfel, el a pierdut din vedere multe amănunte, a căror funcție explicativă este esențială (mă gîndesc, bunăoară, la reproșul pe care autorul îl aduce Luminilor românești, de a fi fost petiționare – uitînd că acest lucru a reprezentat în Europa Centrală și de Sud-Est un specific condiționat istoric – sau

la constatarea că intelectualii români și-au conceput viitorul în termenii întoarcerii la trecut, ceea ce se poate explica foarte bine ca expresia unui anumit tip de legitimare simbolică, vizibil pretutindeni; pp. 259, 261). Toate aceste observații arată, sper, cu câtă atenție și plăcere am citit cartea lui Daniel Barbu. Dezvoltând cercetările mai vechi ale lui Al. Dușu și Valentin Al. Georgescu, reluând și amplificând câteva din explorările autorului însuși (în *Republica absentă*, București, Nemira, 1999 și *Firea românilor*, București, Nemira, 2000), volumul reprezintă o contribuție de neocolit la studiul procesului de modernizare a societății românești din unghiul expresiilor în planul sensibilităților și al atitudinilor colective. Sporadice, pînă acum, în istoriografia română, asemenea cercetări concrete ale mentalităților par, pentru înfrînta dată, a se articula mai coerent prin cartea lui Daniel Barbu, un autor care (trebuie să spun și acest lucru) știe să îmbine erudiția și subtilitatea interpretativă a istoricului cu darul expresiilor memorabile și cultura întinsă a specialistului (de dată mai recentă) în științe politice.” ■ La rubrica „Lecturi”, Mihai Vakulovski, în *Timpuri noi – critici noi, noi*, scrie despre monografia Ioan Groșan a Nicoletei Cliveț de la Aula (2001): „Ni se întîmplă adesea să asistăm, cu sau fără voia noastră, la «nașterea noilor talente» în poezie și, într-adevăr – mai rar (decît în poezie), în proză, dar aproape niciodată la apariția unui nou critic, părerea căruia te-ar interesa, ca scriitor sau cititor. Cînd ne dăm seama, de obicei criticii buni sînt ori gata bătrîni, ori s-au și lăsat de «meserie» și trec și ei la poezie. Sau la proză. Sau intră în politică. E un fenomen ușor de descifrat, atîta timp cît patronii, directorii și redactorii, mai ales cei «șefi» și «șefi-adj.», sînt oameni în, cum se zice, vîrstă, care nu prea au chef să riște sau să încurajeze «începătorii», iar un tînăr întotdeauna e un «da' cine e și ăsta?» și «ce-ai făcut tu în viață?» și, de aceea, «ce drept ai tu să...» [...] Însă, în cazul apariției unor noi ziare și reviste culturale sau a unor scriitori consacrați care au încredere în colegii lor mai puțin experimentați, își scot capul și criticii tineri, dintre care, ca și în cazul celorlalte genuri și specii culturale, cîțiva rămîn. Fiindcă trăim o atît de lungă perioadă de tranziție, sîntem martori la moșirea unui lung șir de critici tineri, dintre care cea mai interesantă și mai plină de viață mi se pare Nicoleta Cliveț, care are cîteva rubrici permanente la reviste de elită, cum e «Vatra» (Tîrgu-Mureș) și «Cuvîntul» (București) și care iată că a și debutat, cum poate că nu ne-am fi așteptat, cu o monografie critică. E vorba de *Ioan Groșan, monografie, antologie comentată, receptare critică*, editată în colecția «Canon» a Editurii Aula (2001), din Brașov, unde Nicoleta Cliveț este profesoară la Universitatea Transilvania. Acest volum, *Ioan Groșan*, de Nicoleta Cliveț, e un fel de text deschis, un fel de *Introducere în opera lui Ioan Groșan* sau, așa cum și-a intitulat scriitoarea partea critică, *Ioan Groșan sau despre amărăciune*. Monografia are tot ce-i trebuie, Nicoleta Cliveț analizîndu-l pe Ioan Groșan în legătură (la pas) cu literatura contemporană (lui), dar și dinainte, în legătură cu analizele criticilor dinainte, și, în sfîrșit, făcîndu-i o analiză proprie, cu adevărat originală, autoarea studiîndu-și, sub ochii noștri, personajul, printr-o viziune

critică, istorică și bibliografică în același timp, stilul fiind exact și degajat, ironia *firească*, deloc forțată, firescul critic al Nicoletei Cliveț amintindu-mi de firescul poetic al lui Iulian Frunțașu, autorul excelente cărți *Beata în marsupiu*, care zicea, așa, printre altele, «să-ți ieși din minți cum ai ieși afară». Începutul monografiei este impresionant și te ia prin surprindere, stil cu care, însă, ne obișnuisem din cronicile Nicoletei, o introducere *istorică*, așa zice, dar e vorba de cu totul alt tip de istorie literară decât cea *tradițională*, o istorie literară ludică, ironică și de aceea neașteptat de interesantă: «Pe la începutul anilor '80, literatura română se cam resimțea de pe urma efortului susținut și prelungit, aproape bidecenal, de a duce pînă la ultimele consecințe moștenirea literară interbelică. Insubordonările erau discrete, iar *rebelii* în cauză – marginalizați în raport cu cei care dădeau tonul și făceau regula. În poezie, plutonul șaizecist (în coada căruia putea fi zărită, mai tînără și mai esteta, gruparea șaptezecestă) își întreținea condeiul, în aclamațiile criticii, fie ermetizînd, fie pulsînd neoexpresionist, cu rare (și, pe atunci, periferice) ieșiri din sferele impersonalității aulice. În proză, după ce cunoscuse momente de suspectă glorie, romanul *obsedantului deceniu* agoniza. Ambele genuri se confruntau cu riscul producției pe stoc, astfel încît, dincolo de bine și de rău, apariția generației '80 trebuia privită ca un fenomen pur și simplu *necesar*». Aici Nicoleta Cliveț ajunge la generația «optzeci», din care face parte protagonistul... prozei sale, – NC fiind cel mai proaspăt și mai interesant autor român de *criticfiction*, – Ioan Groșan, care, zice Nicoleta Cliveț, este un *optzecist* tipic, și ca tematică, și ca preferințe: «Debutul său cu volumul de povestiri *Caravana cinematografică* (1985), urmat la un interval de timp relativ scurt de *Trenul de noapte* (1989), se înscrie, formal, în preferința inițială a generației pentru proza scurtă, atît ca reacție la romanul *obsedantului deceniu*, cît și din rațiuni dictate de registrul tematic propriu; concentrarea atenției pe cotidian, pe evenimentul banal, marginal, derizoriu, sensibilitatea la kitsch și la clișeu sînt elemente ce cadrează cu exigențele genului scurt, mai incisiv și cu o putere de focalizare mai mare. Pe măsură ce se maturizează și-și consolidează *răbdarea* epică, optzeciștii – și Ioan Groșan însuși – își încearcă rînd pe rînd puterile, trecînd la roman». [...] Nicoleta Cliveț îi găsește o notă distinctă lui Ioan Groșan și prozei sale, această caracteristică fiind «existențială», «de substanță», și nu textualistă, formală, și anume: *amărăciunea*, după cum se spune chiar în titlu («*Ioan Groșan sau despre amărăciune*»), [...]» □ La „Cosmograme” Leo Butnaru semnează *Tertium datur*, care concluzionează: „Această *fermă* realitate factuală nu ar fi decît o oarecare ipoteză de lucru sau o viziune poetică ce presupune, bineînțeles, relativitate și subiectivitate în cel mai înalt grad metaforic, omnivalabil în fenomenologiile cuantice, dar și în cele psihice și estetice. Iar terțiul inclus face oarecum mai suportabilă conștiința impasului poeticității... absurdului și revigorează necapitulantele tentative de cercetare, chiar dacă (cerc vicios, ce mai!) și demersurile tridialectice, pluridialectice nu vor înceta vreodată să pară a fi, totuși, iremediabil aporetice, impunând tot alte și alte probleme de nerezolvat.” □ La „Comentariu” Grigore Canțîru scrie

despre *(I)responsabilitatea civică a literaturii*: „A te adresa astăzi, mai ales într-o revistă de cultură, unui cititor închipuit pe criterii etnice, confesionale, partinice sau (Doamne ferește!) „de clasă” ș.a.m.d., ar fi o afacere cam stupidă. Și zădărnice. De aceea voi miza aici pe receptivitatea *generaționistă* a acelor tineri care n-au apucat să poarte, imbecilizați, cravata roșie la gât. Și care *știi* că reprezintă condiția iminentei schimbări spre normalitate – în toate domeniile – în frântura asta de lume. Așadar – ce mă „frământă”? Cum umblu și eu la literatură, predând-o la o facultate de filologie vreme de vreo zece ani, nu o dată mi s-a întâmplat să aud (iar în ultima vreme și să mi se sugereze direct, și tot mai „frumos”) că «... nu, nu despre astea ar trebui să le vorbim noi studenților! Avangarde..., Naum..., Dimov..., postmodernism..., *Orbitor*... Chestii mărunte, dom’le! Avem la ordinea zilei probleme mult mai grave (N.B.) Agricultura-i la pământ! Exportul – zero. La Edineț – boala vacii nebune...». Alteori ți se spune, cu o dicție care ar vrea să însemne că de data aceasta însăși providența s-a miluit să te lumineze în chestiunea cu pricina, că problemele cele mai grele ale literaturii noastre (observați *progresul*?) nu stau în lipsa de inițiative semnificante. Nici în lenea sincronizării paradigmatică cu literatura reprezentativă a civilizației contemporane. «Ea are de înfruntat exigențe mult mai serioase!» Tu recunoști că ideea este una destul de judicioasă, și aștepti curios și dezvoltarea ei pe măsură, dar... degeaba! Căci în chiar același moment ești îndemnat să scrutezi aceleași dealuri și văi nearate, ori prețurile exagerate la detergenți și orez. Bietul de Eugen Ionesco! Dacă în prima situațiune suporti cu ușurință respectivele ieșiri pompieristo-bolșevice, în cea de a doua rămâi nițel consternat de faptul că ideologia care le face posibile mai funcționează și în mințile acelor care ar fi trebuit să o suprimă în *ceilalți*. Cazuri singulare? Irelevante? Aș fi propus redacției ceva despre însănătoșirea gândirii critice, dacă ar fi fost așa. Adevărul e însă că ele se întâlnesc în societatea intelectuală de la noi mai des decât se crede îndeobște. Se reia deci un punct de vedere mai vechi, potrivit cu care literatura ar fi obligată să se înregimenteze, *cot la cot*, într-un fel de front al soluționării tuturor problemelor naționale: economice, sociale, politice ș.a.m.d. Adică să-și asume, ca domeniu prin excelență al *secundarului* (în termenii teoriei lui V. Nemoianu), funcțiile *principalului* în devenirea și situarea noastră mai demnă pe treapta contemporaneității. Premisa e simplă: când toate sectoarele vieții sunt o apă și un pământ, nu e timpul pentru artificii estetizante sterile. Literaturii i se insinuează așadar, iarăși (și asta se face într-o perioadă când abia de se reușește reșezarea ei în parametrii propriei sale naturi), sustragerea de la înfruntarea *comună* a dificultăților prin care trece *umanitatea vie* din Republica Moldova. Cu alte cuvinte, literatura este bănuită, din nou, de *iresponsabilitate civică*. Revendicându-și, foarte discret, un plus de moralitate, această atitudine este de fapt una i-morală, deoarece pornește de la o dezgustătoare calomnie. Iar din punct de vedere rațional ea este, după părerea mea, pur și simplu o tâmpenie. Or, se uită faptul – simplu de tot – că mărturia despre responsabilitatea civică nu poate fi depusă astăzi altfel decât prin *consacrarea profesională*. Și că

profesiunea scriitorului consistă nu în eliberarea unor rețete pentru învingerea maladiilor socioeconomice, ci în curajul unor tehnologii scriptice speciale, apte să le confere produselor sale sens și o cât mai profundă funcționalitate *culturală*. Asta pentru că literatura face parte (trebuie să o repet) din categoria acelor bunuri a căror funcție socială – sau chiar civică, dacă vreți – rezidă întâi de toate în *culturalizarea* lumii și a individului. E un adevăr la îndemână. E unul intuit încă de inventatorii haikuului și redescoperit de europenii moderni, urmași ai căroro pretindem că dorim a fi și noi. Iată de ce cred că am face un bine incommensurabil țării, dacă ne-am aminti că ideea instrumentalizării literaturii în direcția unei utilități efective, sub-culturale, provine din doctrinele în materie foarte dragi regimurilor concentraționare dintotdeauna și e una anacronică. Anacronică, fiindcă îi solicită scriitorului – astăzi, când urgențele sincronizării reale cu lumea civilizată reclamă hiperspecializarea individului – implicarea într-un tip de demersuri pretins mărețe, dar cu finalitatea perenă absolut (dar absolut!) incertă. E o situație care amintește de vehicularea, la sfârșitul secolului trecut, a clișeului acela – foarte *frumos* – privind obligativitatea *metafizică* a poetului de a suplini preoții, învățătorii și toți înșelații tranziției, plecați între timp spre diverse portugalii. Vă amintiți? Conta patosul! În cel mai bun caz – retorica. Nu și previziunea că în eventualitatea unei atare *soluții* sfintele liturghii ar putea fi înlocuite cu spectacole profane de poezie, iar instruirea performantă și modernă a copiilor – prin re-idiotizarea lor cu te miri ce versuri mobilizatoare, citite cu ceva *suflet*, ori cu un fel de ură fără obiect. (Mă rog, după nevoile *civice* de moment. Așa cum s-a și întâmplat pe alocuri.) Cea mai hilară însă fază în toată istoria asta este încercarea protagoniștilor ei de a-și motiva pretențiile exagerate vizavi de literatură prin grija «sinceră» pentru destinul RM-ului. Nici mai mult, dar nici mai puțin! Numai că în realitate pare a fi vorba de compensarea sentimentului incapacității de a înțelege mecanismele de funcționare și rosturile ultime ale literaturii de azi, prin postularea unei concepții comode asupra literaturii, în perfectă concordanță cu aceea căreia i se asigura, altădată, o accesibilitate *largă* cu ajutorul pârghiilor *educative* de stat. S-ar cuveni deci să fie lăsate în atenția categoriilor socioprofessionale de resort spațiile ondulatorii înțelenite, în favoarea efortului minim (și, deh! – legitim) de a pricepe că literatura contemporaneității este una *implicit* civică, deoarece interdependențele dintre diversele domenii ale construcției istorice actuale au devenit atât de strânse și complexe (inclusiv în Basarabia), încât până și cea mai gratuită scriitură poate contribui, într-o formă sau alta, la schimbarea *substanțială* a lumii. Probabil cam în această direcție ar trebui să căutăm și noi acea parte de utilitate sau, mai exact – rațiunea de a fi a literaturii ca practică și ca instituție. Firește, mi se pot reproșa mai multe lucruri. Unele dintre ele demne de luat în seamă cu toată considerația. (Sunt întâiul conștient de aceasta.) Dar mi se pare că ele formează obiectul unei *alte* discuții și de aceea nu le voi înșirui aici. Consemnările curente nu-mi îngăduie decât reliefaarea doar a aceluia, mai probabil, că aș forța prea tare nota, interlocutorii mei ocazionali referindu-se la

simpla evaziune *tematică* a literaturii autohtone față cu starea generală de lucruri care ne asfixiază pe toți... Ofer cuvântul, pentru răspuns, unui student din anul doi. (Fiți pe pace, o fac nu pentru a-mi justifica cumva alineatul introductiv. O fac din considerente strict pedagogice.) – Fiind, indiscutabil, foarte importante pentru validitatea literaturii, temele nu pot face o literatură în afara literarității. Și nu cred în *nici un fel* de angajare / eficiență a literaturii, dacă produsele supuse lecturii nu-mi certifică, în mod limpede, angajarea existențială a scriitorului față de propriul text, întâi de toate. P. S. Cum să nu contezi pe receptivitatea tinerilor? Act de caritate stilistică pentru spiritele preocupate de rostuirea agriculturii. Cea mai iresponsabilă, din punct de vedere civic, specie poetică pe care o cunosc.” □ La rubrica „Poezie” Gheorghe Doni e prezent cu mai multe poeme. □ Mihai Vakulovski ia un interviu Simonei Popescu, *Poezia mea e un raport între mine și «poezia» neașteptată a lumii*: „Nu știu dacă îmi place poezia mea. Nu mă gândesc așa la ea, în termenii de plăcere-neplăcere. E ca și cum m-ai întreba dacă-mi place de mine. Uite, să fiu frivolă: uneori mă duc într-un magazin și probez ceva la modă. Nu-mi stă rău, dar nu mă simt eu. O prietenă mi-a spus de curînd: «Ai putea să te îmbraci foarte mișto, dacă ai vrea, dar nu știu dacă ai mai fi tu. Mă duc uneori în oglindă, înainte să ies din casă. Nu țin să arăt bine (nici nu-mi place să pun pe mine bijuterii, accesorii), dar țin să mă simt eu acolo în oglindă. Nu țin minte cum sînt îmbrăcați oamenii cu care mă văd, țin minte ce-mi spun, cum mă simt cu ei. Cred că am început să fiu *eu* în poezia mea cînd am găsit temele mele, cînd mi-am scris poezie dintr-un soi de nevoie de autoclarificare, de autointerpretare fără de care oamenii ca mine nu pot trăi. Chestia asta o rezolvă, poate, pentru cei care nu scriu, visul. Tot ceea ce scriu, indiferent de forma pe care o ia «Autocosmosul» meu (cuvîntul e al lui Urmuz), mă ajută să înțeleg ce-i cu mine, mă ajută să susțin raportul cu lumea în care trăiesc (cu lumea de cînd lumea în care trăiesc). Așa că nu știu dacă îmi place poezia mea, dar știu ce-mi place în *poezia* lumii pe care o urmăresc (nu mă refer la literatură). De exemplu, am văzut ieri un reportaj despre șerpi. O șerpoaică poate da naștere unui pui cînd are ea chef, chiar după șapte ani de la acuplare. Asta e ceva ce ține, după mine, de poezia lumii. Înțelegeți? Poezia mea e un raport între mine și *poezia* neașteptată a lumii. – *Ați mai citit la Cenaclul de Luni după aceea? Ce vă amintiți de Nicolae Manolescu-cel-de-la-cenaclu?* – N-am mai apucat să revin la Cenaclul de Luni pentru că pînă în toamnă, cînd am ajuns eu la București, la facultate, avea să se desființeze. Am fost la *Universitas*-ul condus de Mircea Martin și la *Junimea* lui Crohmălniceanu, unde veneau *bătrînii* optzeciști. De domnul Manolescu nu-mi amintesc nimic. Nu-mi amintesc nimic de nimeni. Țin minte doar că era sala plină cu tineri drăguți, fete și băieți, că au rîs cu simpatie în timp ce citeam, că niște băieți, studenți, m-au cam lăudat la sfîrșit. Țin minte că a rămas acolo singura poezie la care țineam, *Dumnezeoica* (mi-am închipuit că a oprit-o cineva suvenir și nu mi-a mai părut rău că s-a pierdut). – *Cum v-ați întîlnit cu ceilalți trei prieteni din “Pauză de respirație”?* Cum erau (erați) atunci, în

adolescență? – Cu Andrei și Marius eram colegă de clasă la liceu (dintr-a unsprezecea, după examenul de treaptă – fiecare venise din altă clasă). Caius a dat și el treapta la filologie un an mai târziu, venind de la un liceu de mate-fizică. M-am împrietenit mai întâi cu Andrei, făceam un fel de pregătire pentru treaptă, eu am citit o lucrare în care făceam rău de tot pe deșteapta, iar el a zis la sfârșit că am făcut o lucrare bombastică (sau așa ceva), apoi m-a condus la stația de autobuz. Era un băiat frumos, impertinent și scria ca Dinescu. Avea o mare calitate: împărțea cu mine sandvișurile pe care i le făcea mama lui. Marius scria ca Sorescu, avea un succes nebun la cenaclul nostru de elevi, în plus era un tip excentric, pleca, chiulea de la școală, venea după câteva zile cu rucsacul plin de «vestigii», de «cioburi» milenare găsite de el pe coclaurile pe unde umbla de unul singur, avea o colecție pe care a donat-o Muzeului de Istorie din Brașov. Îl lăsa în pace pe chestia asta. Pe Caius l-am cunoscut la un cenaclu din Brașov, unde i-am întâlnit și pe Gheorghe Crăciun și Alexandru Mușina. Țin minte când a citit poemul care-mi place cel mai mult din tot ce a scris: *Baia de tablă*. Ceea ce m-a șocat la el atunci era că avea unghiile date cu sidef (să fi fost doar o impresie?). Nu știu ce ne-a făcut să devenim prieteni noi patru (și nu cinci, și nu șase). Cu Marius aveam niște discuții foarte ciudate în liceu, legate de sinucidere și de psihedelism. La petreceri îmi plăcea să dansez cu el, se dădeau ceilalți deoparte ca să se uite la noi. Cu Caius aveam discuții epuizante în contradictoriu despre cărți (dar nu numai despre cărți). Ne plăcea să ne tachinăm. De fapt, relația noastră, între noi patru, nu era una comodă. Eram foarte duri unul cu altul, mai ales cu poeziile pe care le scriam. Asta ceva mai târziu, când am început să ne luăm în serios – că ne lua Mușina în serios, nu de alta. Dar eram foarte solidari în public, ne apăram unii pe alții ca leii (ca leii?). Prietenia lor mi-a dat mult curaj, m-a responsabilizat și a creat în mine o autoexigență pe viață. Gombrowicz zicea undeva că vai de scriitorul care nu are în spatele lui, în timp ce scrie, pe tînărul care a fost. În timp ce scriu, deasupra umărului meu stă aplecată nu doar o față nemulțumită, mai vin și trei băieți! – *Cum v-ați constituit ca grup?* – Nu mai știu dacă ne-am zis noi, la un moment dat, într-o doară, «Grupul de la Brașov» sau dacă nu am fost numiți de alții așa. Ne-am întâlnit abia acum câteva luni, cu ocazia unui festival de poezie româno-francez (pe afiș eram trecuți ca fiind «Cercul de la Brașov!»), ca grup, după 10 ani. În zece ani n-am fost în stare să mai fim vreodată toți patru împreună. Nu-mi imaginez o discuție literară azi între noi. Ce mă miră este că nici măcar nu mai simțim nevoia să ne arătăm unii altora fragmente din ceea ce tocmai scriem. Nu mai sîntem grup literar, sîntem un grup de prieteni. Ne leagă puternic tinerețea noastră, o legătură care nu se poate șterge, ca prima iubire, nu? Tîrgoviștenii, de pildă, scriau unii despre alții, unii pentru alții, se întâlneau, se iubeau foarte mult, am impresia, pe planul ăsta literar. Mai bine zis, lăsați să se vadă asta. Dar e mai bine așa, în cazul nostru. Poate că de la o vîrstă încolo nu mai suportați vehemența propriilor tăi prieteni, ori la noi totul era bazat pe o reciprocă vehemență. Ne certam cu drag tot timpul. Uneori, când

ne întâlhim (cîte doi, cîte trei, niciodată patru), mai ies la suprafață vechi apucături, ironii, înțepături, ceva din relația dură a adolescenței noastre, dar nu mai merge așa. Acum ne face rău ce ne făcea bine altădată. Cred că, pe măsură ce înaintezi în vîrstă, ai tot mai multă nevoie de căldura prieteniei, de susținere, e invers decît am crezut. Dar acolo, în sala în care am avut lectura publică, la festivalul româno-francez, m-am simțit extraordinar alături de ei, ca în zilele noastre bune din liceu, atunci cînd stăteam toți pe o bancă și pălăvrăgeam fumînd în neștire sau ca atunci cînd am făcut pozele pentru *Pauză de respirație* și am umblat prin gara de la Brașov rugînd pe unul, altul să ne prindă în obiectiv sau atunci cînd ne-am cocoșat de rîs căutînd nume pentru volumul nostru colectiv. Sau ca în taberele pe unde ne duceam și dansam ca nebunii și umblam toți patru, nedespărțiți, și prietenia noastră era o forță care ne făcea puternici și foarte frumoși. Știu că tu scrii un doctorat despre optzeciști în care incluzi și grupul nostru. Noi nu sîntem optzeciști, ne înrudim cu ei așa cum ne înrudim, inevitabil, cu toți postmodernii (prozatorii mei preferați rămîn însă interbelicii: Blecher, Mateiu Caragiale, Fîntîneru, Hortensia Papadat-Bengescu, Holban, iar dintre poeți, în felul în care înțelege el cuvîntul poezie, sînt rudă apropiată a lui Gellu Naum). Optzecismul e ceva destul de bine delimitat și ține deja de istoria literaturii. Literatura scrisă în anii '80 este un fragment din ceea ce putem numi generic postmodernism. Noi nu sîntem, cred, niște continuatori, ci facem parte din această mare paradigmă culturală care nu începe cu optzeciștii și nici nu se termină cu ei. Hiper-realismul, în care înțeleg că intrăm noi patru, «Grupul de la Brașov», poate fi un termen operațional într-o teză de doctorat. Cîndva, în studenția noastră, ne lega o ideologie comună care radicaliza ideile optzeciștilor. Acum ne leagă, în aceeași măsură în care ne și despart, cărțile noastre (nu doar cele de poezie). Ceea ce ne ține împreună mai e ceva ce nu e de folos nici unei teze de doctorat: felul în care reușim, cînd ne întâlhim, să rîdem ca nebunii. Cît despre «cerc», grup (cineva ne numea într-o revistă, am citit zilele trecute, «grupul lui Mușina!»), generații și alte forme de a-gregare, îi las pe alții să-și bată capul. – *Ce vă amintiți de Cercul 19?* – Cenaclul 19, parcă așa îi zicea. Ne întâlneam acolo cu scriitorii din Brașov. Ne-a ochit Mușina. Ne-a băgat în cap că suntem extraordinari. Poate dacă nu ne băga el în cap chestia asta n-am fi avut curaj de nimic, s-ar fi ales praful de noi în lumea sinistră în care trăiam. Ne-a dus la el acasă, ne-a dat să citim poezie americană, pe Hugo Friedrich, pe optzeciști (la 18 ani îi citisem cam pe toți). Mi se părea nedrept că Mușina și colegii lui sînt niște necunoscuți într-o țară în care cunoscute erau niște figuri jalnice din punct de vedere cultural. Mușina era pe atunci foarte tînăr, cu aproape zece ani mai tînăr decît sunt eu acum. Vorbeam despre contemporanii noștri, scriitorii importanți ai lumii, îi judecam ca pe niște muritori de rînd, ca la un cenaclu, și cu mare seriozitate, cu multă responsabilitate. Nu eram supuși, îl contraziceam dacă era cazul. Nu se supăra, nici noi nu eram obraznici. Am citit atunci de-am stins. Și cîte două cărți pe zi (zi-noapte). Nu scriam cine știe ce pe vremea aia, nu dădeam doi bani pe ce scriam

(deși mă supăram dacă nu le plăcea băieților ce scriam, asta însemna că nu mă mai iubesc). Mi-aduc aminte că într-o zi Gheorghe Crăciun, care nu ne dădea prea mult nas – sau nu așa ca Mușina! – mi-a spus că eu cîndva am să scriu proză. M-a mîhnit teribil treaba asta. Adică cum, mă sfătuia, subtil, să las baltă poezia? Dintre toți, mulți ani mai tîrziu, a fost singurul cu care am vorbit despre *Exuvii*. E singurul care-mi arată ce scrie, e singurul căruia aș avea chef să-i arăt ce fac, ce scriu. De felul cum gîndește și de felul lui de a fi mă simt azi cel mai aproape. – *Se știe că ați scris un manifest – mașcrismul, despre care însă nu se știe nimic.* – Parcă a scris unul dintre băieți, poate Caius, un textuleț în care spunea o chestie de genul: «mașcrismul – ca și cum m-aș scrie». Noi am fi fost *mașscriști*. Acum are rezonanțe textualiste, dar atunci accentul cădea pe scrișnirea cuvîntului, pe atitudinea noastră de «(maș)scrișnitori», de subversivi – și cred că eram subversivi, ne plăcea să deranjăm, băieții au și fost luați în vizor de Securitate, eu și Caius am fost picați de cenzură cînd a fost să intrăm într-o antologie (un fel de caiete colective, singura șansă să debutezi pe la sfîrșitul anilor '80), deși cîștigasem concursul de debut cu un juriu alcătuit din scriitori serioși, critici literari demni de tot respectul. Nu eram simpatizați de colegii noștri de generație, eram antipatici, îi detestam pe mediocri. Au fost unii care au vrut să intre, la un moment dat, în grup. Dar... au fost refuzați! Nu eram un grup în care se intra pe bază de adeziune la o ideologie. Eram, în primul rînd, un grup de prieteni, dintr-aceia pe care îi leagă libertatea adolescenței comune și faptul că au crescut împreună. – *Într-un eseu din revista „Interval” puneți cîteva întrebări (în general puneți foarte multe întrebări!), întrebări pe care vi le pasez, cu plăcere, tot dumneavoastră: „Ce fac din tine cărțile tale? Ce fac din lucrurile rămase pe dinafara unei cărți?”* – Cărțile tale fac din tine o ființă cu o oarecare continuitate, creează pentru tine un soi de coerență personală care te protejează, te separă de neaveniți (care și devin cîrtitorii tăi), îți fac prieteni de care nici nu știi (unii mai trimit cîte o scrisoare, alții te opresc pe stradă și îți strîng mîna, alții te apără, în absența ta, de ceilalți, de cîrtitori). Cărțile tale te obligă (să nu dezamăgești). Sau fac din tine un om tot mai singur. Asta în plan social, ca să zic așa. Altfel, vorba lui Valéry, autorul e fiul (fica?) operei sale. Pe mine cărțile mele nu m-au schimbat profund. Mi-au amintit de mine (că putea să mă acopere un alt eu minoritar al meu – care ar fi devenit dominant!), m-au făcut să mă simt în largul meu. Îmi place să scriu, îmi place să stau cu mine, nu din narcisism, ci pentru că e liniște și e un fel de a ameteți cu o plăcere la fel de mare ca în copilărie, cînd făceam pe gheață nesfîrșite opturi cu patinele. Și mai e o oboseală care te face fericit. O oboseală – deși stai țintuit pe un scaun – care te «transparentizează», nu știu cum să explic, e o senzație fizică. Ești foarte liniștit. Nu mai există pe lume nimic care să te umilească sau să-ți producă frică. E ca atunci cînd ești însărcinată în ultimele luni și ți se pare că toată lumea te iubește, și îi iubești și tu pe toți, urîți și răi și cum or fi. Ce fac din tine lucrurile rămase pe dinafară? Ele sînt importante pentru cărțile tale viitoare, pe care nu le gîndești ca pe proiecte literare, ci ca pe linii ale tale de

dezvoltare personală – n-aș zice spirituală, nu-mi place cum sună, să zicem dezvoltarea consistenței tale. Și cele care nu intră nicăieri se duc în vise, se duc în conversațiile tale cu prietenii sau se pierd pur și simplu (deși cred că se duc ele undeva, mai vedem la Judecata de Apoi!). – *Altă întrebare suna: „Ce fac din tine gândurile care n-ar putea intra niciodată într-o carte?”* Și, v-aș întreba, *cam ce fel de gânduri nu pot intra în cărțile dv., foarte îndrăznețe, ca să zic așa...* – Unde bați? Uite, așa cum e formulat, acest „îndrăzneț” îl percep – sau mai bine îl asociez – cu cuvîntul „fișneț” (la masculin, deși el se folosește mai mult la feminin: „fișneată”). Eu ce am de spus spun, într-un fel sau altul, mai devreme sau mai târziu. Pe dinafară rămîn specii diferite de lucruri: unele care i-ar putea răni pe alții, altele care trebuie să fie numai și numai ale mele. De pildă, într-o carte despre vise eu nu am spus mai nimic, sau am spus în trecere, despre cele cîteva vise esențiale ale mele. Astea nu se pot spune așa, oricum. De fapt, nu se pot spune sub nici o formă. Sînt lucruri prea complicate, prea frumoase (și înfricoșătoare – nu găsesc alt cuvînt) ca să le afle te miri cine. Fac parte din structura ta genetică. Nu poți să-ți faci public ADN-ul! Un scriitor trebuie să aibă secretele lui, să știe să și tacă (vorba filozofului: despre ce nu se poate vorbi, să se tacă!). Secretul e parte din motorul cărților mele. De pildă, multe lucruri din *Exuvii* pe care le simt și gîndesc matură fiind, le-am atribuit copilului care am fost. Altfel, par caraghioase, deși ele sînt serioase și profunde. Nu le puteam atribui decît copilului care am fost (și pe care l-am moștenit) sau unui nebun (dacă aș fi scris literatură cu personaje). Pe mine mă dezamăgesc cei despre care știi tot, care vor să spună tot, sau dau impresia, cei care sînt „an open book”. Eu nu sînt „an open book”! – *Ce simte un om care chiar crede că „totul trebuie să se schimbe”?* – Cînd un om crede că „totul trebuie să se schimbe”, lucrurile încep să se schimbe! – *Spuneai la Sighișoara că nimeni nu mai are o putere „literară” asupra gîndacilor cînd a scris despre ei, atît de bine, Dumitru Crudu, care, recunosc, îmi place și mie foarte mult. Îmi amintisem atunci un rînd din “Juventus”, „despre insomnia ta panicată cînd simți continuu ceea ce poate simte doar o secundă un gîndac descoperit și pus pe fugă”, despre care poate că v-aș fi spus că-mi place și e „cu gîndac”. Credeți că o temă poate fi epuizată sau monopolizată de un singur scriitor?* – Glumeam atunci la o bere... vorbeam despre varani și alte ciudățenii, era un băiat din Cluj care știa mai multe lucruri despre animale decît mine, ceea ce mi se părea o provocare... În acest context o fi venit vorba despre „gîndacii” lui Crudu. Știi, am citit odată o poezie a lui cu un gîndac, dar era o poezie despre starea de... „extraterestru”. I-am spus atunci rizînd: „Tu ar trebui să scrii o carte întreagă despre gîndaci”. Și a scris-o! Dudu e un fel de extraterestru. Vede și simte altfel. A doua oară cînd l-am întîlnit venise la noi la facultate, în București, cu cîțiva poeți din Chișinău, să citească poezie. Era la începutul anilor '90. A treia oară a fost chiar a doua zi. Peste noapte se răsese în cap! Cred că nimeni nu poate epuiza o temă, nici un scriitor. Se va scrie despre dragoste și prietenie și copilarie și... și gîndaci pînă la sfîrșitul lumii de nu știu cîte ori. – „Există doar

*4 scriitori în tot ce am citit pînă acum, dinaintea erei noastre pînă azi, care mi-au vorbit despre mine, impecabil, amețitor, fără greșală" ("Exuvii"). Ce cărți v-au influențat ca scriitor? – M-au influențat cei care au devenit pentru mine, cu o vorbă a lui Barthes, «amintiri circulare». De fapt, nu m-au influențat. Eu am nevoie de ei ca de o sursă a consistenței mele. La anumite intervale de timp, simt nevoia să citesc cîțiva autori «ai mei». Uneori ajunge doar să le deschid cărțile ca să mă simt acasă la mine. Uite, unul e Musil, ultimul de care am făcut dependență. Nu-l pot (re)citi decît cu pauze, pe sărite, așa cum am citit toate cărțile pe care le iubesc: de zeci de ori pe sărite (dar le-am citit, cred, în felul ăsta, cel puțin o dată și în întregime!). Altfel, «bucăți» din mine, din vocea mea, de parcă m-aș fi auzit pe mine din cărțile altora, sînt mai multe. Aș putea face cîndva o carte extraordinară din astfel de fragmente: de la causticii latini Juvenal și Martial, la minunatul Lucrețiu, de la epopeea lui Ghilgameș, care mi-a insuflat, probabil, cultul prieteniei, pînă la Senancour, de la fragmente din Nabokov (pe care le citesc cu o senzație fizică de plăcere și liniște, ca și cum aș mîngîia o blană stufoasă de pisică) la monotonia amețitoare și sfîșietoare a lui Mircea Ivănescu, de la Blecher, care te „deviază”, la ecolalicul Bacovia, de la pasaje semnate de Georges Poulet sau Starobinski la aberațiile lui Castaneda, de la visceralitatea lui Artaud la M. Bahtin (poate cel mai important autor care mi-a impulsionat, fără să fiu conștientă o vreme, cărțile) și Deleuze (conceptul lui de „devenire», descoperit destul de tîrziu, era unul din nucleele literaturii mele), de la privirea aceea de *alien* a lui Handke la «hip-hop»-ismul intelectualist al lui David Antin. Și hai să mă opresc aici, că sînt o mulțime. Pe cei mai importanți (mereu vizitații) nici nu i-am numit! – *Scriați că îi citiți uneori, cu mult interes, prin reviste, pe autorii foarte tineri, de care n-ați auzit niciodată. Ce (cine) v-a plăcut mai mult în ultima vreme și ce revistă(e) v-a făcut mai multe astfel de surprize?* – Citeam texte semnate de oameni tineri (nu poezie și proză!) în «Vineri», suplimentul revistei «Dilema». Tot în «Dilema» citesc scrisorile de la cititori (majoritatea oameni tineri) cu mare plăcere. E acolo *stilul* epocii, „freamătul” ei inteligent și relaxat, amicii cu care m-aș duce la o bere (dar eu aș bea vin roșu!). Sau era o revistă de filosofie scrisă de studenți de la Cluj care practicau un discurs foarte „intelo-simpatic”, se numea „Philosophy and Stuff”. – *Spuneați într-un eseu din „Contrapunct” („Aștia nu sînt poeți, sînt intelectuali”): „Eu cred că poetul sfîrșitului de secol și cel al începutului de mileniu va fi altceva decît pînă acum”. Doamnă Simona Popescu, ce fel de altfel de poet v-ar plăcea să vedeți?* – Un poet care să știe să se manifeste în varii discursuri, un poet erudit și colocvial, exigent și autoexigent, solitar, fără gașcă, fără generație, dar prietenos (civilizat și prietenos chiar în felul lui de a se separa de alții), subversiv fără a fi grobian, un ins moral, cu bun-simț uman și poetic (opusul acestora ar fi nesimțit), un poet de cursă lungă, unul care să-și vadă de treabă calm, cu calmul pe care i-l dă valoarea, și nu isteric, un european și nu un balcanic, cineva care să fie capabil să vorbească despre ceea ce face și ceea ce fac alții în literatură, cineva cu opțiuni*

ferme și novatoare, un purtător de demnitate și de insurgență curată, nu un purtător de servietă și de puseuri umorale. În sfârșit, poetul noului mileniu ar fi, pentru mine, unul care știe deopotrivă pe ce lume culturală, pe ce lume poetică se află (și când spun poetică nu mă gândesc la lumea poeziei scrise, ci la acea vastă lume poetică de peste tot în jurul nostru). Și tocmai pentru că știe să se poarte ca unul care mai știe și că nu știe nimic. Bunul și sofisticatul naiv al zilelor noastre... ”

□ La „Proză” sunt prezenți basarabenii Vasile Martin, cu *Cumpănă de apă* și Iurie Bodrug, cu *Dincolo de ușă*. □ La „Interval” Andrei Burac semnează ...*Iar el citește cărți*: „Cu anii, tot mai rar îmi pot permite o vizită la baștină. Acolo unde, cu chiuu cu vai, își mai duc viața o brumă de rude, care până una-alta nu și-au luat lumea în cap ca atâția alții și nu au plecat și ele pe meleaguri străine, în căutarea unei pâini, fie ea oricum ar fi, numai pâine să fie, pentru ele, pentru familiile lor. În preajma sărbătorilor creștine de iarnă, am lăsat toate la o parte, urcând într-un autobuz și pornind spre Căușenii mei. În salonul rece și cu miros puternic de gaze de eșapament erau împrăștiți pe niște banchete jerpelite doar câțiva pasageri zgribuliți. După un timp, plictisit cumva de monotonia peisajului înzăpezit, am început să privesc cu atenție chipurile tăcute ale condrumetilor mei. Dintre toți, fiind și cel mai aproape de mine, mi-a trezit o curiozitate mai deosebită un cetățean sub cincizeci de ani. Unul dintre cei cărora obișnuim să le spunem *munte de om*. Era îmbrăcat într-un cojoc neobișnuit de mare. O haină mai rar întâlnită astăzi. Nu una din cele cumpărate la piață, ci lucrată de un meșter artizan, ca pe timpuri. Bărbatul avea fața arsă de soare și vânturi, pe care se vroia citită o încordare sufletească profundă. De pe buzele lui cărnoase își luau neconținut zborul cascade de cuvinte mute, sugrumate, probabil foarte grele, aruncate ca niște săgeți otrăvite spre o adresă știută doar de dânsul. Măinile lui butucănoase și pline de bătătură frământau fără încetare o căciulă țărănească. Dintr-o pornire de a-l abate de la cele trăite de el cu atâta intensitate, de câteva ori i-am dat de înțeles că doresc să schimbăm câteva vorbe. Așa cum se întâmplă între oamenii ce se întâlnesc ocazional la drum. Nu a reacționat nici într-un fel, de parcă în autobuz or fi fost doar el, de unul singur, și persoanele din imaginația sa cu care se războia întruna. Pierzând orice speranță de a lega capăt de vorbă cu cineva dintre pasageri, am scos o carte din buzunarul hainei și am început să citesc. Ajunși la marginea Căușenilor, cetățeanul din preajmă, mai mult cu un gest abia schițat, a dat de înțeles șoferului că vrea să coboare. Ridicat în picioare și cu spatele atingând plafonul salonului, brusc, ca pe o răzbunare, bărbatul mi-a aruncat în față: „Lumea moare de foame, iar el citește cărți!...” Toți pasagerii, inclusiv șoferul, și-au îndreptat privirile curioase spre mine, de parcă doar atunci descoperiseră că în autobuz mai era cineva, care, straniu lucru, în aceste timpuri înfometate, grele, pline de mizerie, mai cutează a citi cărți. În acea clipă mi se păru că imputarea rostită de bărbat răsună ca o chemare la vânătoare. Oarecum năucit de cele auzite, un timp nu am știut cum să reacționez. Să-i răspund sau mai bine să tac? Doar peste câteva clipe, revenindu-mi în apele mele, am închis cartea și am ascuns-o

cu mare grijă înapoi în buzunarul hainei. Întotdeauna când plec de acasă la un drum mai lung, am obiceiul de a lua cu mine și o carte. De data aceasta întâmplarea a făcut să am în buzunarul hainei nu o simplă carte, ci un exemplar de *Biblie*. Chiar Cartea Cărților.” □ La „Teatru” Vasile Gârneț scrie, în *Realitatea violetă* „a teatrului basarabean, despre o piesă de Nicolae Negru, *Realitatea violetă* montată la Naționalul din Chișinău: „Piesa lui Nicolae Negru, *Realitatea violetă*, poate una din cele mai complexe pe care le-a scris autorul până acum, a fost supusă unei lecturi cu public – pe 5 februarie curent – la Teatrul Național „Mihai Eminescu” din Chișinău. Evenimentul, produs de proaspăt înființatul *Atelier de dramaturgie*, a fost un bun prilej de a vedea cum „lucrează” cu textul dramatic regizorii și actorii noștri. Curiozitatea pentru felul cum va fi *lecturată* piesa lui Nicolae Negru a fost sporită și de faptul că ea abordează pe spații largi chiar un subiect din lumea teatrului, având drept personaje actori, regizori și alte figuri care completează – armonios sau dizgrațios – spațiul Thaliei. [...] „Lectura” cu multe croșete propusă de regizorul Anatol Durbală a fost una situată la mijloc, între spectacol și o lectură propriu-zisă, deci într-un spațiu fără exigențe și pretenții artistice deosebite, rezervat în general amatorilor. Ca spectacol teatral evenimentul a fost lamentabil și nu are rost să stăruim prea mult asupra lui, mai ales că și realizatorii au recunoscut debilitatea unei improvizații de doar patru-cinci repetiții. Ceea ce a vrut să vadă și să observe în primul rând publicul a fost *relația* regizorului și a actorilor cu textul unei piese. Însă și la acest capitol trupa condusă de Anatol Durbală a dezamăgit. În locul unei *lecturi simțite, atente la nuanțe*, am asistat la o silabisire agramată – oare când se vor învăța actorii noștri să vorbească (nu să recite) frumos românește? – prost camuflată de pretinsul joc actoricesc, care demonstrează încă o dată încultura crasă care a invadat teatrul basarabean. [...] După succesul de public (mai puțin cel profesional) pe care l-a înregistrat în anii târzii ai perestroikăi și imediat după, teatrul basarabean s-a lăsat pe o linie de plutire mediocră, agasant-manieristă uneori, care nu dă semne de redresare și evoluție. Înregistrăm acum – e cel puțin părerea mea – un decalaj evident între calitatea bună, uneori excelentă a textelor pe care le scriu dramaturgii noștri (Nicolae Negru, Val Butnaru, Constantin Cheianu, Dumitru Crudu...) și *lectura scenică (barbară)* pe care o aplică acestor piese regizorii și actorii basarabeni. Cred că *Realitatea violetă* a lui Nicolae Negru, o piesă – repet – excelentă, merita un alt tratament. Vom reveni – în numerele viitoare ale „Contrafortului” – cu un comentariu asupra dramaturgiei noi basarabene. ■ Chestionarul revistei vizează probleme basarabene stringente, politice și culturale, determinate de o restaurație comunistă și rusificatoare în Basarabia. Întrebările pe tema *Limba română atacată în Basarabia* sunt formulate astfel: „1. Ce sentimente vă provoacă ofensiva guvernanților comuniști împotriva limbii române și a istoriei naționale, după un deceniu de independență a Republicii Moldova? 2. În calitatea Dvs. de scriitori, nu credeți că noua campanie de rusificare (obligativitatea studierii limbii ruse din clasele primare), a cărei principală victimă este tânăra generație, va diminua

numărul cititorilor de literatură română în Basarabia? 3. Ce ar mai putea face azi scriitorii pentru a opri tăvălugul restaurației comuniste?” Arcadie Suceveanu răspunde: „1. Comuniștii de azi sunt mai proști decât s-ar fi putut crede. Ei nu simt deloc pulsul istoriei, nu au sentimentul timpului «de afară». Gândirea lor este una depășită, fosilizată, în flagrantă diacronie cu spiritul contemporan. Având o astfel de gândire «de grotă», ei și-au imaginat că ar putea reanima *dinozaurul*. Ba mai mult: că ne-ar putea schimba codul genetic, conștiința națională, cifrul identității etnice. Dar n-au luat în calcul faptul că, între timp, a apărut o nouă generație, cu o conștiință națională nedeformată, cu vectorii spirituali orientați spre Europa și lumea civilizată. Spre bucuria și mândria noastră, zecile de mii de liceeni și studenți care manifestează în Piața Marii Adunări Naționale din Chișinău știu bine ce limbă vorbesc și care este istoria noastră adevărată. Ei nu mai pot fi reeducați în spiritul lui Pavlik Morozov și Pavka Korceaghin, nu se lasă înregimentați, prostiți, umiliți, modelați de gândirea bâlbăită și semidebilă a unor iovvi, stepaniuci și ostapciuci. Dacă erau mai deștepți, comuniștii lăsau în pace limba și istoria acestui fragment de popor amărât și umilit, adus la limita sărăciei, dar, vrem să credem, și a răbdării. Era cazul să înceapă cu redresarea economiei, cu alte probleme ce țin de sfera socială, unde există posibilități nelimitate pentru «fapte mărețe». Ofensiva lor împotriva limbii române și a istoriei naționale a luat, până la urmă, forma unui test, ce le arată clar că programul lor de guvernare este marasmatic și falimentar, că viitorul aparține acestor tineri care cântă în piață «mai bine mort decât comunist!». Ah! *Neharașo, tavarîșci!* 2. Mașina rusificării a funcționat tot timpul în Basarabia, strâmtorând și subminând cultura națională. Această nouă campanie nu-i decât o încercare de a readuce această mașină la ritmurile ei *optime* de odinioară, pe când limba română («moldovenească») era un fel de limbă de bucătărie, o limbă-cenușăreasă la curtea lui Brejnev și Bodiul. În bibliotecile noastre publice continuă să prevaleze, și astăzi, cartea rusă. Librăriile, chioșcurile și tarabele sunt inundate de publicații în limba unei minorități ce se simte, oriunde, majoritară. Bineînțeles, scopul comuniștilor e unul cu bătaie lungă. Obligatorietatea studierii limbii ruse din clasele primare va reduce din spațiul de circulație atât al limbii, cât și al literaturii române. Pus în situația de a alege, cititorul tânăr și neavizat, cu un simț dezvoltat al limbii ruse, va opta pentru cartea scrisă într-o limbă *mare*, cu tradiții, și nu (sau mai puțin) pentru cea scrisă într-o limbă *nedefinită*, care, vorba colegului Serafim Saka, până la prânz e română, iar după prânz e din nou «moldovenească». 3. Din păcate, scriitorii nu mai au astăzi imaginea pe care o aveau în 1987-1990 și nu mai dețin rolul de avangardă în noua mișcare social-politică. Forțele noastre s-au cam dispersat. Dar și calendarul indică un alt timp al istoriei. Cu toate acestea, Uniunea Scriitorilor rămâne instituția culturală și autoritatea morală de care se mai ține cont în societate. În noul context politic, ea și-a asumat rolul de mediator în încercarea de a coaliza partidele și forțele democratice. Acum câteva săptămâni, la US au fost invitați liderii mai multor formațiuni de dreapta și centru-dreapta,

cu un scop bine definit: unirea tuturor forțelor sănătoase, crearea unui puternic bloc de opoziție în stare să contracareze acțiunile restauraționist-revanșarde ale comuniștilor. Unirea, chiar și în ceasul al doisprezecelea – iată singura noastră șansă de salvare.” Serafim Saka răspunde: „1. Oroare de un comunism *retardant* care învie din morți pre viața viilor călcând! Nu fără spiritul șovăielniciei noastre seculare, desigur. Prima și cea mai mare greșeală s-a făcut atunci – să ridice mâna cine a făcut-o! – când s-a permis repunerea în drepturi a partidului comuniștilor. Existau destule motive să nu se facă acest «gest democratic» cât timp celelalte partide, absolut trebuitoare unei adevărate democrații (dar nu chiar atâtea!), se nășteau abia, și nu puteau ține piept unui partid mastodont pus pe lungă hibernare. Acum că fatala greșeală s-a făcut, avem de suportat consecințele unei politici fățișe, care a avut, are și va avea mereu datoria de a ne menține în preistorie. Ca să nu semănăm cu nimeni și ea (politica) să ne poată domina. 2. Limba rusă obligatorie în școală, istoria Moldovei obligatorie pentru toți sunt pietricelele pe care actuala guvernare comunistă crede să pună piciorul pentru a putea sări întinsa mlaștină în care am fost aduși de conducerile de până la ei. Este o eroare de calcul, dar și o provocare (a limbii ruse!), dacă vreți, dar mai este și ceea ce sunt în stare să facă comuniștii după ce au promis atâtea, vrând cu orice preț puterea. Ajunși, iată-i că nu pot face nimic. Dar cum sunt – de când sunt pe lumea asta – mari făcători de rele, fac și acum ce pot. Rău, mult rău, ca să-și impună obiectivitatea. De care nu se vor lăsa nici după ce își vor rupe încă și încă o dată coarnele în «gardul» istoriei. Asta, până la urmă, nedepinzând prea mult de ei. Mizeria lumii îi cheamă mereu. Dacă vrem să scăpăm de comunism și de comuniști, trebuie să vrem să scăpăm, în primul rând, de mizerie. Morbul comunist e prezent acolo unde este multă sărăcie, mare nedreptate și totală corupție. Aici aș vrea să-mi amintesc de *Biedermannii și incendiarii* lui Max Frisch, dramă din care transpare un gând simplu și genial. Incendiarii apar și se instalează acolo unde apare Biedermann cu toate implicațiile și ramificațiile lui. Așa că, oricât am striga «Jos incendiarii», vom reuși – dacă vom reuși – să ne salvăm de ei doar pe un timp, dacă nu vom stopa sursa biedermannismului. Societatea noastră, din păcate, are toate semnele să rămână încă mult înainte biedermannescă. Cât privește diminuarea sau creșterea «numărului de cititori de literatură română în Basarabia» în dependență de «obligativitatea studierii limbii ruse din clasele primare», nu va mai avea prea mare importanță – un cititor mai mult sau unul mai puțin – dacă nu ne vom salva de potopul rusificant pe care, și fără cele două ore de limbă impuse, ni-l aduce marea limbă rusă pusă în slujba noului imperialism rusesc. 3. Dacă e să vorbim serios, un scriitor serios niciodată n-a făcut mult implicându-se în politică. Pentru că orice s-ar face niciodată nu va fi pe măsura placului lui. La noi, în acest deceniu și ceva, scriitorul a făcut ce-a vrut și a mers cu cine i-a convenit. Alaltăieri cu Snegur, ieri cu Lucinschi – cu comuniștii, azi, merge numai câte unul, mâine, cu cine va fi. Zic de scriitor, nu de scriitori! Toate, firește, în numele unui ideal, și încă național. Mergându-se unde am ajuns și cu cine ne-a

condus, nu cred că s-a ajuns să se scrie mai bine. Și nici măcar mai mult. Așa că, după ce le-am cam făcut pe toate (unii, mai ales, dar de ajuns și atât), acum nu ne mai rămâne decât, poate, să ne gândim ce nu ar fi bine să facă un scriitor, cu atât mai mult o Uniune scriitoricească, ajunsă în situația de a nu putea face nimic. Dar asta-i pentru un alt chestionar.” Constantin Cheianu: „1. Sentimente foarte amestecate. Mi-ar fi plăcut să spun că îmi provoacă revoltă și indignare, dar, ca să fiu foarte sincer, toți anii aceștia nu am făcut decât să mă revolt vis-a-vis de prestația politicianilor noștri. Astfel încât actul politic aberant al comuniștilor mă găsește obosit și scîrbit. Am sperat de-a lungul acestor zece ani că tot ce este mai rău pleacă în trecut și, iată, totul recade în derizoriu și absurd. Evident, acțiunile comuniștilor mă umilesc, iar exasperarea este mai mare ca oricînd. Asta facem – privim cu furie la guvernanții de azi, cu mînie la cei de ieri și tristețe la cei de mîine. Toți anii aceștia nu a trebuit să cucerim decât redute pe care le-a ridicat propria noastră prostie. Am luptat cu îndîrjire ca să stricăm ceva, după care ne-am bătut cu aceeași înfocare ca să reparăm ceea ce am stricat. Victoriile pe care le-am reputat sînt cele asupra noastră. Dar, fraților, sîntem sub regim de ocupație, de ce atîta agitație? O ocupație «de catifea», este adevărat, dar e ocupație. Am fost livrați comuniștilor și cei care au făcut-o au luat apă în gură, iar noi trebuie – a cîta oară – să ne revoltăm. Mai mult, unii dintre principalii făuritori ai lui 25 februarie 2001 sînt acum în postura absurdă a celor care chiar de pe 26 februarie au și început lupta cu cei cărora le deschiseseră porțile cetății. Vreau să mai evoc o dată cazul lui Dorian Grey. Și noi ne-am arătat toți anii aceștia în public un chip frumos, de îngeri și patrioți, iar undeva în surdină portretul adevăratului nostru chip devenea tot mai hidos. Și acum îl vedem, balaurul acela cu 71 de capete din parlament. Aceia tot noi sîntem. 2. Nu cred că ar putea influența în mod simțitor numărul de cititori. Mi se pare că acțiunile comuniștilor sînt de bătaie scurtă. Se mai produce o întîrziere, un recul, la fel cum s-a întîmplat pe timpul agrarienilor, dar sper ca lucrurile să revină la seminormal. Vom vedea dacă și la normal. 3. Din nefericire, fiindcă la noi cei care ar trebui să se preocupe de politic și să se opună «tăvălugului comunist» nu o fac, ori o fac într-un mod lamentabil, trebuie să-și asume rolul acesta iarăși scriitorii. Sigur că în primul rînd trebuie să demascăm comuniștii prin scris. Dar să o facem cu luciditate, pentru că sînt destui țipălăi de serviciu. Pe de altă parte, fiindcă trăim într-o zonă unde ori nu se prea citește, ori cuvîntul nu are aceeași forță ca și chiotele tribale, trebuie să facem și ceva practic, să acționăm. Să ieșim în stradă alături de studenți, de societatea civilă, de oamenii de bună-credință. Și să scriem.” Iulian Ciocan afirmă: „1-2-3. Urmăresc cu dezgust fojgăiala fosilelor noastre politice. Sloganurile clamoroase – aceleași pe parcursul unui deceniu – nu ne-au ajutat să învingem sărăcia și prejudecățile (trecutului sovietic). Ce sentimente îmi provoacă ofensiva guvernanților împotriva limbii române? Bineînțeles, nu tocmai plăcute, de vreme ce sînt scriitor de limba română. Dar, luînd în considerare prestația lamentabilă a așa-zișilor democrați, era firesc să ajungem aici. Nu mă miră deloc spectacolul absurd ai cărui victime

sînt mai ales copiii și adolescenții. Culegem astăzi roadele incompetenței sau lichelismului lui Snegur, Sangheli, Lucinschi etc. Nu ne-am propus să atragem rusofonii de partea noastră, să dialogăm cu ei în vederea consolidării societății. Aceasta pentru că politica conducătorilor noștri, oricît de paradoxal ar părea, a fost deopotrivă sămănătoristă și prorusă. La ce bun să te înțelegi cu rușii din Moldova, dacă scopul tău este să devii vasalul rușilor din Kremlin sau să furi banii statului? Cred că scriitorii nu pot face mare lucru pentru a opri proliferarea bolșevismului. Majoritatea scriitorilor implicați la începutul anilor '90 în «lupta pentru renașterea națională» au acum reputația pătată. Este și *meritul* lor că partidul comunist a învins în alegerile din februarie 2001. Ce face astăzi «apostolul națiunii» Ion Druță, pe care oamenii naivi îl înfășau în prosoape? Îi sprijină pe comuniști. Faptul că Leonida Lari, Ion Hadîrcă, Valeriu Matei și Nicolae Dabija au fost politicieni ne-a făcut viața mai frumoasă? Eu unul mă îndoiesc. Acești oameni și-au rezolvat niște probleme personale, dar n-au făcut mai nimic pentru populația republicii. Și astăzi scriitorii calcă în străchini. La 21 februarie Consiliul Uniunii Scriitorilor din Moldova a salutat «unificarea forțelor democratice prin formarea Alianței Urechean, singura în stare să ne scoată din impas». Aceeași retorică, aceleași reflexe. Știe oare Consiliul Uniunii Scriitorilor ce declarații a făcut recent Urechean în hebdomadarul pro-transnistrean *Commersant Plus* și în fața veteranilor de război din municipiu? Dar nu vede prestigiosul nostru Consiliu cine s-a pitulat după spinarea lată a primarului? Adevărul este că scriitor(aș)ii noștri nu vor mai avea niciodată rolul social pe care l-au avut în 1989. Știu că pe unii îi întristează această perspectivă, nu însă și pe cei care vor să facă literatură. Este adevărat că scriitorul trebuie să avertizeze societatea asupra posibilelor pericole, dar nu cred că trebuie neapărat să fie și deputat.” Grigore Chiper scrie: „1-2. Primele două sunt de fapt întrebări retorice la care ești invitat să subscii. Întrebările, ca și realitățile pe care le traversăm, inclusiv evenimentele din Piața Marii Adunări Naționale, ne readuc la ceea ce am crezut că am lăsat în urmă: sentimentul de a avea sub picioare un teren gelatinos, gata s-o ia într-o parte sau alta. Până acum un an de zile se instalase un echilibru în societate, chiar dacă fragil, chiar dacă exista o nemulțumire latentă a unei importante mase de populație. Comuniștii ajunși la putere nu au avut nici un fel de program viabil, nu au avut nici măcar figuranți pentru posturile-cheie (caricatura premierului este o dovadă) și acum încearcă să traducă în fapt niște stereotipuri anacronice, dar bine fixate în mentalul unui electorat numeros, depășit totalmente de bunul-simț, (sur) prins într-o cursă a autoconservării. Ponderea celor care s-au orientat în capitalismul nostru incipient – care au deprins bine arta evaziunilor fiscale încurajați de statul incompetent, care au găsit un locșor într-o fundație patronată de Occident, care s-au racolat la programe finanțate din exterior – este totuși foarte mică. Se știe că spatele asigurat al mizeriei este doctrina totalitară. Vine votul universal care amendează foarte crunt. Atâta timp cât nu va fi eradicată sărăcia și va afecta grosul populației, nu va dispărea pericolul comunist: fie că acesta se numește

Voronin, fie altcumva. Metodele de lucru pe care le încearcă ștabii PCM-ului sunt aceleași de pe timpul URSS-ului, când aceștia erau funcționari de stat. Ei nu sunt capabili să întreprindă nimic nou sau altceva decât ceea ce au văzut: limbă rusă și raioane. Întâmplările din Piață reprezintă un test pentru tânăra generație, pe care sper să-l treacă. Problema este dacă acești tineri vor fi suficient de maturi să se situeze deasupra unui electorat în mare parte retrograd, ușor manipulabil de umbrele trecutului (pensionari ce nu au nevoie de libertate și inițiativă, funcționari deprinși să nu facă nimic), dar care mai poate merge la urne pentru a-i vota pe cei ce le vor da câțiva lei la salariu, indemnizație, pensie și le vor deschide perspectiva de a trăi (ca) în Uniunea Sovietică. Lectura cărților de beletristică a fost dintotdeauna un punct sensibil aici, în Basarabia. Editorii de la noi afirmă că azi nu se mai vinde nici o carte în limba română, în afară de literatura didactică. Și nu am motive să nu-i cred. Cine își mai poate permite să cumpere o carte pe care, după lectură, s-o pună pe raft? De aceea atacul comuniștilor asupra unicului (ultimului) segment de lectori tineri ai cărților românești este, în acest context, nici nu dramatic, ci de-a dreptul catastrofal, tragic. 3. Nu știu dacă scriitorul ar putea face ceva deosebit de ceea ce face partea cea mai conștientă și mai sensibilă a societății moldovenești. Nu cred într-un anume rol mesianic al scriitorului, nici măcar al scriitorului-tribun (sintagmă care îmi amintește tot de un scriitor comunist, Bucov). În ultimii zece ani scriitorul s-a schimbat mult. A devenit mai anonim, mai singur, mai aproape de unelte atunci când nu a abandonat creația. Scriitorul nu este nici măcar ziaristul chemat să reflecte realitatea imediată. Scriitorul, aici în RM, este încă în căutarea identității, ca și țara sa.” □ La „Polemici” Mihai Vakulovski polemizează cu Vitalie Ciobanu, plecând de la un dicționar al scriitorilor români publicat în Cehia: „Din «Observatorul Cultural» (nr. 97-98, 2001-2002), luat de la Andrei Bodiș pentru interviul lui Romulus Bucur, află că Vitalie Ciobanu, împreună cu Libuše Valentová și Jiří Nasinec, a publicat, la Editura Nakladatelství Libri din Praga, un dicționar ceh de scriitori români, *Slovník Rumunských Spisovatelů*, o carte-eveniment. Observatoriștii observă că «din rândul ultimelor promoții de scriitori din România lipsesc destule nume importante; în plus, numărul autorilor mai noi de dincoace de Prut incluși în dicționar se dovedește a fi mai mic decât al celor basarabeni, aceștia din urmă nu întotdeauna la fel de semnificativi sub aspect valoric.» Din «Contrafort» nr. 12/2002, văd că basarabenii (39) selectați («o selecție valorică a prezențelor basarabene») sunt aceștia: Vladimir Beșleagă, Andrei Burac, Aureliu Busuioc, Leo Butnaru, Mihai Cimpoi, Vitalie Ciobanu, Ion Ciocanu, Eugen Cioclea, Anatol Codru, Vasile Coroban, Nicolae Dabija, Liviu Damian, Ion Druță, Nicolae Esinencu, Em. Galaicu-Păun, Vasile Gârnet, Ion Hadârcă, Grigore Chipereș, Lidia Istrati, Leonida Lari, Vasile Levițchi, Dumitru Matcovschi, Alexe Mateevici, George Meniuc, Paul Mihnea, Irina Nechit, Nicolae Popa, Alexandru Robot, Vasile Romanciuc, Nicolae Rusu, Serafim Saka, Ariadna Șalari, Nicolae Spătaru, Arcadie Suceveanu, Andrei Țurcanu, Spirion Vangheli, Vasile Vasilache, Grigore

Vieru, Nicolae Vieru!!! N-am văzut dicționarul și nu știu ce scriitori importanți din România lipsesc, însă, după lista citată, se pot vedea limpede unele lucruri și se pot trage mai multe concluzii. În primul rând – că e aceeași listă de dinainte de căderea URSS-ului, lipsind doar Emilian Bucov, Andrei Lupan și Petrea Crucienuț, combinată cu cea psihedelică de imediat după '89, nelipsind nici un patriotard de serviciu. Toată echipa înscrisă, măcar simbolic (unii de-adevărate-lea), sub sigla partidului «România Mare» nu lipsește de la apel: Vieru-Lari-Dabija-Matcovschi-Hadârcă și eternul Druță, care se tot întreabă, de la Moskova, cine a stins lumina în Republica Moldova. Al doilea lucru care sare în ochi e că, pentru autorii dicționarului, literatura română din Basarabia se oprește la «optzeciști», cel mai tânăr dicționarizat fiind Nicolae Spătaru, și el 80-ist, fie și ceva mai întârziat. Că majoritatea scriitorilor basarabeni incluși în dicționar sunt neinteresanți ori mediocri e un lucru ușor de demonstrat, dintre ei rezistând la o competiție naturală cu scriitorii din România doar, poate, unu-doi (fie: trei-patru), dar, parcă văd că sunt întrebat, cu toată mirarea și nedumerirea posibilă în glăscior, care ar fi scriitorii care chiar ar merita să intre într-un asemenea volum? Dintre «bătrâni» în general e greu să alegi ceva competitiv și rezistent, și de aceea e mai mult decât regretabil faptul că au rămas pe dinafară scriitori cel puțin de aceeași valoare cu cei mai buni dintre cei selectați, cum ar fi, cine nu e de acord?, Eugen Coșeriu, care nu e doar lingvist cu renume mondial, ci și scriitor și chiar dacă n-ar fi un scriitor la fel de mare ca Ion Ciocanu (!), compania lui ar fi fost numai spre binele nostru, poeta Magda Isanos, poetul Vsevolod Ciornei, criticul Eugen Lungu sau excelentul traducător Gheorghe Chiriță (sunt sigur că am mai uitat pe cineva, dar, totuși, nu lucrez la un dicționar). Șansa și forța reală a literaturii române din Basarabia fiind, fără îndoială, tinerii, unii dintre ei certitudini, mult mai interesanți și mai importanți decât oricare dintre cei din dicționar, fiind vorba de Dumitru Crudu, Iulian Frunțașu, Alexandru Vakulovski, Ștefan Baștovoi, Mircea V. Ciobanu, Gheorghe Erizanu, Iulian Ciocan și, trebuie să recunosc, io, Mihai Vakulovski, fie-mi apreciată și binecuvântată modestia. Dar lucrurile merg așa cum merg, ca totdeauna, întotdeauna dacă ești prea tânăr în R.M., dar și în R., vei fi luat cu «dar cine ești tu și ce-ai făcut tu în viață?», chiar dacă, așa «prea tânăr» fiind, ți s-a întâmplat să reușești mult mai multe decât toată familia înțeleptului care e înțelept și merită respect numai fiindcă e bătrân. Dar nu-i bai, vom îmbătrâni și noi, ne vom scleroza, ne va slăbi vezica urinară, vom deveni ochelariști și reumatici și vom face și noi dicționare, în care vom selecta, *valoric*, «prezențe basarabene» printre care ne vom regăsi neapărat, fie că vom locui, dar la ce bun, în Germania, Elveția, SUA, Australia sau, de ce nu, într-o Europă fără granițe. Și nu ne vom mai ofica.” Urmează și replica lui Vitalie Ciobanu, unul dintre cei care au redactat articolele pentru dicționar pentru partea basarabeană. □ Sub egida *Literatur Express 2000* e publicat un interviu cu scriitorul islandez Einar Orn Gunnarsson *A trăi și a scrie în Țara Gheizerelor*. □ La „Correspondență din Estonia” Boris Buracinschi trimite un text intitulat *Între deal și vale*: „Estonia

este deal, România – vale. Asta în pofida faptului că Estonia este plată ca un talger (*Mon plat pays, qui est la mienne*), iar România e mai mult deluroasă și muntoasă. În urmă cu vreo zece ani, dealul, nordul, reprezentau pentru mine un simbol al *tenacității verticale*, iar valea, sudul, simbolul *moliciunii, nădufului*. Între timp, însă, am ajuns la concluzia că această construcție culturologică, chiar dacă și corespunde într-o anumită măsură realității, este o altă fațetă a mitului geopolitic european. Adică este naivă și ineficace. După o serie de încercări, am reușit să extrag din această dihotomie sămburele cartezian și, ca rezultat, am înțeles că *dealul* și *valea* nu sunt altceva decât două elemente ale unui singur peisaj. Mai mult ca atât, am observat că ambele elemente sunt în stare să se schimbe cu locurile. Se află într-o instabilitate perpetuă. Iar instabilitatea nu e altceva decât viața. Ain Kaalep, unul din mentorii literaturii estoniene, îmi povestea destul de des despre contactele cu colegii din străinătate. Atmosfera politică la Tallinn a fost întotdeauna ceva mai liberală decât în alte zone sovietice, ceea ce avea o influență directă asupra literaturii. Pe timpul așa-numitei stagnări, aveam dreptul să primim oaspeți nu numai din țările *democrației populare*, dar și din Vest. Datorită *Detente*-lui (epoca dezghețului din anii '70, în relațiile dintre blocul sovietic și Europa Occidentală) ne-am bucurat de o anumită libertate a călătoriilor, îmi explica Kaalep. «Cu românii m-am întâlnit la Struga. Erau niște tineri zvelți, vorbeau curent franceza, păreau inteligenți și binevoitori. Însă doar până la un anumit moment. Când discuția prindea contururi mai puțin formale, românii dispăreau», îmi mărturisea Ain Kaalep. Erau și excepții fericite. Lilli Promet s-a simțit ca acasă în Bucureștiul anilor șaiszeci. Lui Ion Druță i-au fost dragi țărani inteligenți ai Estoniei. Chiar a găsit câteva formule foarte reușite. De exemplu, «estonienii beau ca matrozii». Unii îmi vor reproșa că, pe lângă petreceri, pe parcursul ultimilor 50 de ani în Estonia s-a tradus foarte mult. Zeci sau poate că sute de titluri de cărți estoniene au apărut la editurile românești și invers. Știu, dar cam toate erau făcute după un plan, potrivit căruia orice țară din lagărul socialist trebuia să fie prezentă pe rafturile librăriilor. Că era ceva artificial a dovedit-o perioada de după lichidarea sistemului. În ultimii zece ani, în Estonia au fost publicate doar câteva traduceri din Mircea Eliade. Iar cea mai proaspătă apariție e *Chira Chiralina* a lui Panait Istrati. De traduceri din estoniană în română, nici vorbă. În creația orală a celor două popoare nu există momente care ar indica o influență reciprocă. Singura excepție este anecdota eroii căreia sunt cunoscuți interpreți de muzică ușoară Jaak Joala și Sofia Rotaru. Anecdota a apărut imediat după concertul în care cei doi au cântat în duet cântecul *Lavanda*. Bancul suna astfel. Joala și Rotaru dansează. Joala se adresează către Rotaru: Sofia, ești ca un calorifer. Caldă? întreabă Rotaru. Nu, nervurată. Despre legăturile din epoca precedentă, când actuala Estonie și bucata răsăriteană a României, Basarabia, făceau parte dintr-un imperiu, am aflat și mai puține lucruri. E bine cunoscut faptul că câțiva români au încercat să-și facă studiile la universitatea din Dorpat, cel mai cunoscut dintre care a fost Pantelimon Halippa. Am cercetat documentele

sale la arhivele din Tartu (nu am fost primul), din care am înțeles că viitorul politician român a dus o viață mai mult decât modestă din toate punctele de vedere. Dar tocmai acești studenți de la universitatea din Dorpat, Halippa, Pelivan și alții, au adus la Chișinău ideea autonomiei culturale. Și mai mult m-a intrigat o altă persoană: Dmitri Cantemir, strănepotul domnitorului Moldovei. Iată pe scurt istoria sa. La fel ca și ceilalți reprezentanți ai marilor familii aristocrate, Dmitri și-a început cariera militară de la vârsta de 4 ani. La împlinirea a 20 de ani, i se acorda deja primul grad de subofițer. A participat la câteva campanii împotriva turcilor și tătarilor în Noua Rusie, ajungând cu armata lui Suvorov până la Focșani și Râmnicu-Sărat. Din câte am înțeles, a dat dovadă de calități ieșite din comun și, ca urmare, a primit gradul de *polkovnik*, luând în primire un regiment de elită din capitala imperiului rus. Aflarea sa în Moldova și Muntenia i-a adus aminte de poveștile din copilărie, despre bune și străbune, domnitori ai unor pământuri exotice. Dmitri a înțeles că acestea, de fapt, nu au fost povești, că Iașii, deși mai mici și mai murdari decât în vorbele apropiatilor, există totuși în realitate. Dmitri a ajuns până la urmă la ideea că anume el trebuie să preia conducerea ambelor provincii. Și s-a grăbit să-și împărtășească gândurile prietenilor și colegilor. Întorcându-se la Petersburg, Cantemir continua să vorbească despre adevărata sa menire. La întâlnirile cu ofițerii regimentului pe care îl comanda, ridicând sus cupa, *polkovnikul* Cantemir vorbea despre apropiata preluare a scaunelor domnești ale Moldovei și Munteniei. Unii dintre subalternii săi l-au crezut nebun. La fel de nebun îl considera soția sa, o descendentă a familiei Hrușciiov, aristocrați foarte bogați din Ucraina. (A propoz, Nikita Hrușciiov se trăgea din iobagii acestui clan.) Presupun că anume doamna l-a și denunțat autorităților. Documentele anchetei, puține câte sunt referitoare la acest caz, îl prezintă pe Dmitri Cantemir drept impostor, instigator la răscoală, adică drept o persoană periculoasă. Împăratul Pavel, temându-se de orice fel de răzvrătire, l-a condamnat la moarte. De data aceasta soarta l-a protejat pe Cantemir. Pavel a fost asasinat, iar fiul său Alexandru, libertin cum era, l-a trimis pe sărmanul *polkovnik* nu în Siberia, ci în Reval, capitala Estlandei. Nu se știe din ce cauză, de vină fiind probabil condițiile de viața extreme ale exilului său, Dmitri Cantemir, pe lângă pretențiile sale la scaunul domnesc al Moldovei și Munteniei, s-a proclamat, de asemenea, principe de Livonia. Iar Livonia, vă aduc aminte, provincia istorică având capitala la Riga, era compusă din județele estoniene la nord și cele letone la sud. Așa că în mintea deja într-adevăr întunecată a lui Cantemir, principatele dunărene și Livonia fuseseră unite într-o singură unitate administrativă. Timp de aproape 20 de ani, Dmitri Cantemir a stat închis în beciurile garnizoanei. O vreme crezusem chiar că a și murit la Tallinn, mai apoi însă am descoperit că în 1820 el a fost eliberat și că a plecat la Kiev, unde locuia soția sa. În același an ultimul purtător al numelui Cantemir din Rusia a decedat în liniște. Acum, putem doar presupune, a fost Dmitri Cantemir nebun sau pur și simplu l-a animat un vis nobil?...Tema românească în literatura estoniană lipsește aproape cu

desăvârșire. O excepție reprezintă notele de călătorie ale lui Richard Roht. Membru al grupului literar *Noor Eesti*, un fel de *Junime* estoniană, Roht a început să publice în primii ani ai secolului trecut. La începutul războiului cu Germania, el a absolvit școala de subofițeri și în 1916 a fost trimis pe frontul românesc. În Basarabia Roht ajunge pe la sfârșitul lunii octombrie. Regimentul său e dislocat într-un mic târg din Bugeac. În notele sale, tânărul estonian redă totul foarte autentic – praful din stepă, zile calde, mirosul mustului, fete cochete și modeste. «Funcționarii locali, cu care bem câte un pahar de vin negru, îmi spun că sunt moldoveni. La sosirea ofițerilor români, ei se bucură ca niște copii, le propun cele mai bune bucate, iar după plecarea lor, îmi șoptesc: „românii, un popor foarte prost, foarte”». Așa descrie Richard Roht provincia basarabeană și adaugă: «stăm la o masă în livada stăpânului casei. Bătrânul îmi povestește ceva din peripețiile sale, râde. Nu-l ascult, beau vin și privesc cum din pomi cad merele. Soarele e deja palid, de toamnă, dar mai încălzește. Ce-i mai trebuie omului?». Și acum principalul. De fapt, am vrut să vă comunic, stimați cititori, că anul trecut, în ajunul sărbătorii Unirii de la 1 Decembrie 1918, la Tallinn a fost celebrată o altă dată istorică – 80 de ani de la stabilirea și 10 ani de la restabilirea relațiilor diplomatice între România și Estonia. Cu această ocazie, în incinta Bibliotecii Naționale a fost deschisă expoziția documentelor din arhivele ambelor state. La ceremonia de deschidere au fost prezenți Neagu Udroidu, noul ambasador al României la Helsinki și Tallinn, Veronica Palandi, consulul onorific al României la Tallinn, corpul diplomatic etc. Iar la sfârșitul lunii februarie a.c., tot la Tallinn a apărut o culegere de documente privind istoria raporturilor diplomatice româno-estoniene. Atât pentru un profesionist, cât și pentru cititorii de rând, cartea e o surpriză. Astfel, din ea reiese că România a fost una din primele țări din Europa răsăriteană care a recunoscut independența Republicii Estonia și în septembrie 1921 a stabilit relații diplomatice cu Tallinnul. Important este că inițiativa i-a aparținut Bucureștiului. Iar în 1934, ministrul Nicolae Titulescu a decis deschiderea primei misiuni diplomatice permanente a României la Tallinn, ambasador fiind numit Gheorghe Davidescu. Până la inaugurarea unei ambasade estoniene la București, din păcate, nu s-a mai ajuns. În general, mi s-a creat impresia că diplomații români erau cu mult mai energici decât cei estonieni în afacerile bilaterale. Poate din această cauză, marea majoritate din documentele culegerii sunt cele românești. Textele descriu foarte viu situația politică din Estonia, lovitură de stat din 1934, instaurarea regimului autoritar al lui Konstantin Päts, dar și scene din viața de toate zilele. Într-un raport al său, ambasadorul Davidescu scrie: «Întâmplarea a făcut ca tocmai în primele zile ale lunii decembrie să ruleze în cinematograful cel mai mare din Tallinn filmul reprezentând vizita M. S. Regelui la Praga. Am avut bucuria să constat că filmul a stârnit un mare interes în cercurile de aci și că, producând o impresie deosebită, a contribuit în mod simțitor la corectarea unei orientări prea unilaterale a opiniei publice estoniene în unele probleme de actualitate». «Problemele de actualitate» nu erau

altceva decât disputele în jurul Transilvaniei. Ultimul document al culegerii este acordul din 1991 privind restabilirea legăturilor diplomatice între cele două state. La fel ca și în perioada interbelică, funcționează o reprezentanță (consulat) român la Tallinn, nu și invers. Dar dacă e să ținem cont de faptul că peste vreo 5-6 ani ambele state vor fi membre ale Uniunii Europene, oricât ar suna de banal, românii și estonienii sunt sortiți să continue dialogul. P.S. Culegerea *'80 de ani de relații diplomatice între România și Republica Estonia* va putea fi găsită la Biblioteca Națională a României.” □ Lucreția Bârlădeanu ia un interviu, la Paris, lui George Astaloș, cu prilejul editării unei antologii de poezie basarabeană contemporană (interviul se intitulează „*Nu oamenii au nevoie de scriitori, ci scriitorii de oameni*”). □ La „Simeze” Vladimir Bulat semnează *Constelațiile lui Victor Brauner și Henri Cartier-Bresson*. □ Vladimir Beșleagă semnează niște „Crochiuri”. □ La „Traduceri” e tipărit un fragment din *Doi veri de stirpe aleasă*, de W. Shakespeare și John Fletcher (traducere de George Volceanov). □ La „Revista revistelor”, nesemnat, e publicată o panoramă a câtorva reviste culturale românești, sub titlul *Lecturile infidele ale unui vasgar*. □ La „Meridian” Ion Reniță prezintă și traduce din Octavio Paz poemul *Urciorul spart*.

FEBRUARIE

5 februarie

• [„**Adevărul literar și artistic**”, nr. 603] La rubrica „Cronici” Teodor Vârgolici semnează *Publicistica lui Ion Vinea în ediție critică*, cu prilejul lansării unei noi ediții din publicistica lui Vinea, îngrijită de Elena Zaharia-Filipaș, iar Daniel Cristea-Enache, pe pagina alăturată, semnează *Biologie și poezie*, unde comentează elogios volumul Angelei Marinescu *Fugi postmoderne* (Vinea, 2000). Criticul sesizează „postmodernismul relativizant și destructura(n)t, diluat, din ce în ce mai limfatic” al „fugilor”. □ Cristina Modreanu scrie la rubrica „Scena” despre montările mai vechi ori mai noi din Caragiale, *Mofturi la Union* în regia lui Gelu Colceag fiind sub vizorul autoarei (*Noi seri la Union*). □ Alexandru George recuperează sub titlul „*Unde ești, Chimiță?*” câteva expresii („ziceri”, în sensul folosit de Mateiu Caragiale) și povești ale unor locuri și „istorii bucureștene”: cafeneaua e subiectul acestui text – cafeneaua Cazes, dar și anticariatul Junimea din Pasajul Român, bufetul Monte Carlo din Cișmigiu (frecventat de E. Lovinescu), Capșa etc. Autorul combină propriile amintiri, dar și informații livrate, unele extrase din *Istorie bucureșteană*, cartea puțin cunoscută a savantului N. Vătămanu, prăpădit la cutremurul din 1977. ■ Pe două pagini e prezentat cu

documente din epocă *Procesul dramei „Năpasta”*, sunt reproduse scrisori ale lui Caragiale și documente juridice din procesul Caion (care îl calomniase pe Caragiale, acuzându-l de plagiat în două articole din „Revista literară”). □ Evelin Fonea face un portret al reginei Elisabeta a României cunoscută ca scriitoare sub numele Carmen Sylva: *Regina-poetă fidelă idealurilor înfrățirii oamenilor*. □ Felicia Antip continuă seria dedicată lui Paul Celan, cu un text intitulat *Frumosul anotimp al calambururilor*.

● [„**Observator cultural**”, nr. 102] Numărul 102 este dedicat unei „cărți cu probleme”, *Omul recent*, de Horia Roman Patapievici. Ion Bogdan Lefter concluzionează la finalul articolului *Pe altă spirală a istoriei*: „Pericolul major este ca rezultatul să fie o ideologie extrem-conservatoare, cu potențial socio-politic periculos și cu – încă – buna vizibilitate, cu potențial de atractivitate și de persuasiune. De aici – adevăratul interes al «cazului». În fond și la urma urmei, identitatea autorului e mai puțin importantă în atare ordine de idei (deși el poate fi un eseist cu calități și cu cotă, iar ca persoană – agreabil, inteligent, monden etc. etc.): însă Patapievici e de luat în seamă mai ales ca simptom al unor tendințe mai generale ale unei părți a inteligenței românești de azi și ca figură simbolică, lider informal al acestor orientări care tind să se coaguleze ideologic. Din fericire (inclusiv pentru el!), suntem acum pe o altă spirală a istoriei și experiențele anilor '30 ai secolului trecut nu mai pot fi re trăite decât ca mimetism anacronic, căzut în caricatură și kitsch. Pe colegul nostru îl salvează astăzi epoca (alta!) și propriul lui statut epigonic...” □ Gabriel Andreescu, în *Omul recenzat* consideră: „[...] Din păcate, cu acest volum, Patapievici nu mai argumentează în favoarea celor care-l plasau între conservatorii liberali. *Omul recent* dezvoltă o ideologie pur și simplu reacționară. Patapievici va prefera să vadă în această formulare o etichetă stigmatizantă. Dar dacă termenul de «reacționar» are un sens, atunci acest termen descrie exact ideologia practică astăzi de eseist. Un profesionist al ideilor recunoaște imediat și substanța, și consecințele tezelor expuse, repetate sau susținute astăzi de Patapievici și puse în valoare de un întreg grup care îl folosește drept centru înaintaș.” Mai semnează articole Vlad Alexandrescu („*Omul recent*” și *vremea Duhului*), Valentin Protopopescu (*Postmodernitatea unui conservator*), Dan J. Ungureanu (*Și dă-i tare în ciocoi*) și Adrian Miroiu (*Un eseu: Omul recent*). □ Radu Cosașu e prezent cu textul *Umbra lui Radu Petrescu într-un anticariat. Fragment din «Cap limpede»* (1989), prilejuit de comemorarea scriitorului Radu Petrescu. □ Andrei Bodiu, în *Rafinament la început de veac*, scrie despre *Epistole... și alte poeme* (Editura T.), debutul poetic al lui Gabriel H. Decuble, care, la 34 de ani, e „un poet care merită toată atenția”: „Doctor în medievistică al Universității din Freiburg, Gabriel H. Decuble e un manierist erudit cu ascendență în poezia maeștrilor Foarță, Brumaru sau Mircea Cărtărescu.” □ E semnalată sub titlul *Poezii din Club 8 ies în lume* apariția antologiei de poeți ieșeni underground *Club 8. Poetry* (Editura T.), editată de Radu Andriescu și Adam Sorkin. □ Camelia Crăciun prezintă *Poezia generației '80* – așa cum este ea investigată în volumul

cu același nume al lui Nicolae Leahu, apărut la editura din Chișinău Cartier, în 2000: „La capătul unor analize dense, „lista” lui Nicolae Leahu creează cu siguranță tensiuni și resentimente. Puținele nume pomenite (în raport cu „recensământul la zi” al sutelor de scriitori ce s-ar încadra în limitele impuse de titlul volumului) în final dovedesc cu siguranță o luciditate incomodă și care nu este sub nici o formă victima apelor încă tulburi ce întunecă perspectiva critică asupra problemei în cauză.” □ Paul Cernat comentează sub titlul *Contradicțiile unui punkist iluminist* volumul *Inamicul impersonal*, de Caius Dobrescu (Paralela 45, 2001): „Caius Dobrescu e în primul rând un redutabil intelectual critic, un «fundamentalist liberal» alternativ, excelent informat în domeniul teoriei politice și istoriei ideilor (dar și al sociologiei, antropologiei...), incomod, cu personalitate puternică și un proiect intelectual articulat... Un «vârf de lance» ideologic al generației '80 (aripa tânără și radicală), care-i continuă proiectele neonorate la timp... Excelența creativă și-o manifestă în special în domeniul istoriei ideilor politice moderne și în analiza rădăcinilor ideologice ale imaginarului cultural/literar sub totalitarism. Împărtășesc teza sa conform căreia prestigiile mogulilor culturali de după 1990 au fost construite – prin complicități sau colaboraționisme vinovate – înainte de 1989. Reacțiile adepților paternaliști ai «politicilor aroganței» nu fac decât să-i confirme diagnosticele formulate răspicat, cu o ironică politețe... arogantă.” □ Din *Apărarea lui Cioran*, de Bedros Horasangian, reținem: „[...] Taxarea lui Cioran ca antisemit în eternitate este tot atât de neproductivă ca nerecunoașterea și neasumarea legionarismului său de tinerețe. Cultura română are suficientă putere azi ca să-și asume întregul adevăr în ce privește marile sale spirite. Cioran ar figura printre ele. Și ar mai fi ceva de spus, cerând scuze pentru timpul răpit. Am citit cărțile „românești” ale lui Cioran împrumutate de la un comunist, ilegalist chiar. A fost ziarist și scriitor, Ștefan Popescu. Avea o bibliotecă uriașă, șase camere și un întreg subsol cu pereții tapetați de cărți. Fusesse implicat în procesul Pătrășcanu și făcuse ani buni de pușcărie, fiind condamnat de „ai lui” și nu de adversarii politici. Prin anii '70 tot a încercat să fie reabilitat, dar șeful partidului și al statului, care dormise câteva nopți, ascuns de colegul său de partid, în locuința din Strada Parfumului, nu l-a primit și nici n-a vrut să știe de el. Ștefan Popescu îi admira pe Mircea Eliade și Cioran și, cu toate diferențele de opțiuni ideologice, îi vorbea de bine într-un context, desigur, privat, când cei doi erau departe de a fi recuperați de cultura română.” ■ Carmen Mușat scrie, în *Fascinantele opinii ale unei broaște din Europa de Est*, despre Adam Michnik, *Restaurația de catifea* (Polirom, 2001, ed. Mircea Mihăieș): „«Și toate acestea v-au fost spuse de o broască din Europa Centrală» – scrie Adam Michnik în finalul scrisorii adresate Irei Katznelson, în noiembrie 1996, inclusă, sub titlul *Cenușiul e minunat*, în volumul *Restaurația de catifea*, apărut anul trecut în traducere românească la Editura Polirom. Ilustrând apetitul central-europenilor pentru gluma serioasă, Michnik pornește de la un banc pentru a face ulterior o radiografie convingătoare a peisajului social și politic extrem de contradictoriu din țările

postcomuniste: un jucător de tenis, căutând mingea căzută în tufişuri, găseşte o broască fermecată, care îi vorbeşte ca în basme, rugându-l să-i dea sărutul care să o scape de vrajă. Atunci, «jucătorul vără broasca în buzunar, găseşte mingea şi continuă jocul. După o vreme, broasca îi grăieşte din nou, de astă dată din buzunar: «Domnule, m-ai uitat? Sunt prinţesa cea frumoasă transformată în broască. Dacă mă săruţi, redevin prinţesă, ne căsătorim şi vom fi fericiţi până la adânci bătrâneţi!» Atunci vine răspunsul: «Stimată doamnă broască, voi fi absolut sincer cu dumneavoastră. Am ajuns la o vârstă la care prefer să am o broască vorbitoare decât o nouă soţie.» O dată pusă în pagină, istorioara de mai sus primeşte şi interpretarea: «Broasca reprezintă Europa Centrala bătând la uşile NATO şi ale Uniunii Europene» care, din păcate, «nu s-au decis încă să-i dea sărutul dorit, neputându-se hotărî dacă preferă o broască vorbitoare sau o nouă nevastă». [...] Ceea ce cucereşte imediat în paginile lui Michnik este luciditatea, absenţa crispării şi a accentelor patetice. Autorul *Restauraţiei de catifea* se fereşte să formuleze sentinţe, efortul lui constant fiind unul de înţelegere a lumii în care trăieşte: o lume abia ieşită din coşmarul utopiei comuniste, în care binele şi răul se amestecă, unde coexistă şi se întretaie discursuri de facturi diferite, o lume al cărei subiect «îl reprezintă oamenii, nu ideile» şi, tocmai de aceea, imperfectă cronic. Provocarea lansată de tranziţia de la o societate închisă la una deschisă cere un alt tip de atitudine decât cel adoptat de opozanţii anticomunişti înainte de 1989. Pentru Adam Michnik, retorica anticomunistă şi antisovietică este, în condiţiile edificării unei societăţi democratice, nu doar insuficientă, ci şi ineficientă. Ceea ce nu înseamnă cătuşi de puţin o abandonare a idealurilor în numele cărora s-a luptat şi s-a murit în regimul comunist, ci o evitare a capcanelor pe care «noua utopie postcomunistă» le scoate în calea ţărilor central-europene.” □ Svetlana Cârsteian ia un interviu lui Ovidiu Verdeş, cu titlul *Despre un roman cu calităţi de best seller*, plecând de la romanul său de succes din 2000, *Muzici şi faze* (Univers, 2000). □ Szabolcs Szonda prezintă *Reviste culturale maghiare din România. Noiembrie-decembrie 2001*(I). □ *Nostalgia de la capătul culoarului*, de Doru Mareş, discută statutul special al lui Cristian Popescu în lumea teatrului şi *Te aştept în orice tramvai douăş’şase*, piesa montată de Silvia Codreanu la Theatrum Mundi după poezia sa: „Nu ar fi fost nevoie ca poetul Cristian Popescu să dispară dintre noi la 37 de ani pentru a-şi asigura statutul de mit. Era încă din viaţă, cel puţin pentru colegii (mulţi, ucenici ai săi) nouăzecişti. Nu doar cărţile de poezie, nu doar scenaristica teatrală (pentru care a dovedit un cert apetit – ar fi fost, desigur, acum şi un dramaturg de referinţă, tocmai simţind exact cursul vremurilor), nu doar „simţul pieţei”, dacă vreţi, al metodologiei imaginii (precum aceea hazoasă întâlnire cu publicul la arteziana Universităţii) i-au asigurat statutul de care vorbeam ci, mai ales, aş spune, condiţia sa organică de ambasador de bunăvoinţă al unei ultime boeme bucureştene, cu amarul, blândeţea şi nostalgiile sale. Un om bun. Un om măcinat. Un scriitor. Teatral, Cristian Popescu rămâne, cred, primul scriitor român (cel puţin după 1989) care şi-a asumat integral virtuţile

scenaristului, cu simțul democrației de echipă, atingând din prima statutul de vârf al performanței ca membru al echipei de producție a spectacolelor ...*au pus cătușe florilor...* și *La țigănci*, montate de Alexander Hausvater la Odeon, în primii ani ai deceniului zece. Există posibilitatea ca aceste scenarii să se dovedească marcajul necesar pentru descoperirea dramaticității intrinseci a textelor sale poetice. În orice caz, aceasta este doar jumătatea explicației interesantului spectacol de la Theatrum Mundi (se joacă în sala Teatrului Foarte Mic) *Te aștept în orice tramvai douăș'șase*, gândit, regizat și interpretat de Silvia Codreanu, care semnează și scenografia, și coloana sonoră. A doua explicație indiscutabilă este că actrița știe foarte bine să citească poezie, ceea ce nu e chiar la îndemâna oricui.”

□ La rubrica „Recenzii” Catrinel Popa recenzează volumul de proză scurtă *Darul acestei veri* (Limes), de Ovidiu Pecican (*Darul acestei veri*), iar Marius Chivu se oprește la o traducere (reușită) din Raymond Queneau, *Zazie în metrou*, în traducerea lui Lazlo Alexandru și cu o postfață de Luca Pițu, pe care recenzentul o amendează drept „descalificantă” pentru derapajele sale inutile.

6 februarie

• [„*Luceafărul*”, nr.4 (542)] Numărul e dedicat temei *Cărțile anului 2001*. Răspund critici literari de la diverse reviste și ziare din Capitală și din țară: Horia Gârbea, Adrian Dinu Rachieru, Mariana Criș, Cornel Ungureanu, Gh. Grigurcu, Marin Mincu, Dumitru Solomon, Octavian Soviany, Ion Roșioru (care-l pomeneste pe Dumitru Crudu în calitate de dramaturg), Luminița Marcu, Al. Cistelecan, Paul Cernat, Dan Stanca, George Vulturescu, Geo Vasile, Liviu Grăsoiu (de la Radio Cultural) și alții. Din răspunsul lui Octavian Soviany: [...] în anul de grație 2002, nu se mai citește așa cum se citea în 1992. Sau în 1982. Iar cărțile pe care le parcurgeam cu interes acum un deceniu sau două se poate întâmpla să nu ne mai spună nimic. Așa se face că, de exemplu, faimoasa Listă a lui Nicolae Manolescu, care vrea să impună un canon (nu știu de ce, pentru mine *canonizare* rimează perfect cu *îmbălsămare*) are, tocmai pentru că face abstracție de producția literară a ultimilor zece ani, aerul unui... document de epocă. Fiindcă unii dintre autorii despre care se vorbește acolo s-au *decanonizat* între timp și lipsesc o serie de *canonizabili*, care, fie că aparțin promoțiilor mai recente, fie că n-au fost luați în calcul de critic la momentul potrivit, având în schimb o foarte bună receptare ulterior (De exemplu, Nora Iuga sau George Almosnino). 3. În poezie aș menționa mai întâi *Fugile postmoderne* ale Angelei Marinescu. Mi-au mai reținut atenția volume semnate de Adrian Popescu, Marta Petreu, Andrei Zanca, Ion Stratan, Marian Drăghici. Un eveniment editorial este fără doar și poate volumul scos la Editura Vinea, care cuprinde toată poezia lui Paul Daian. Aici trebuie făcută o precizare: în ciuda celor care poate nu l-au citit și îl consideră un simplu personaj pitoresc, Daian este, după părerea mea, cel mai important exponent (alături de Cristian Popescu) al valului post- '80, și dincolo de asta, un foarte mare poet. Dintre cei foarte tineri se impune Adela Greceanu cu a cărei poezie lirică feminină

pare a se îndrepta spre o nouă paradigmă, iar volumul său, *Domnișoara Cvasi*, confirmă din plin elogiile cu care i-au primit cartea de debut critici de primă mărime ca Marin Mincu sau Nicolae Manolescu. Cel mai interesant volum de debut cred că este cel al lui Adrian Urmanov, *Cărnurile Canonice*, care impresionează prin totala implicare existențială în actul poetizării. În proză, un eveniment îl constituie apariția volumului al treilea din ciclul romanesc al lui Marin Mincu, *Intermezzo*. Căci *Intermezzo* este cu siguranță unul dintre cele mai importante romane postbelice și cea mai bună dintre cărțile domnului Mincu. 4. Faptul de a scrie este, în general, un eșec. Fiindcă totdeauna cartea pe care reușești să o scrii și să o tipărești este mai proastă decât cartea pe care ai visat-o. N-aș putea spune care este eșecul cel mai spectaculos al anului, dar cred că acesta s-ar cuveni să fie *Istoria...* lui Marian Popa (pe care n-am citit-o), fiindcă, desigur, se poate eșua și pe 50, dar și pe mii de pagini, dar ce ar putea să fie mai spectaculos decât să ratezi o tentativă de o asemenea anvergură? Lăsând la o parte vorbele în doi peri, dacă nu pot (și nu vreau să vorbesc despre eșecuri, pot să vorbesc, în schimb, despre dezamăgiri. Ei bine, o asemenea dezamăgire a fost, pentru mine, *Lista* lui Manolescu, cu atât mai ciudată cu cât domnul Nicolae Manolescu a fost într-un fel *profesorul de literatură* al generației mele. Citind (sau recitind) aceste texte am avut senzația pe care o ai când, după mulți ani, îți reîntâlnești o iubită din tinerețe și descoperi că aceasta, deși este încă frumoasă, nu mai seamănă întru totul cu imaginea pe care i-o păstraseși, iar asta te contrariază până la suferință. Și simți că ceva nu este în ordine, cu iubita sau cu inima ta, care a devenit o dată cu trecerea timpului cârcotașă și nesimțitoare. 5. Există o prejudecată, moștenită de pe vremea comunismului, că artistul trebuie să fie un privilegiat care stă în tribună cu Dej de 1 mai și 23 august, se bucură de stipendii grase, mediatizare etc. Dar aceasta este o prejudecată, ba chiar o prejudecată periculoasă, căci, prin chiar statutul său artistul este în realitate un *marginal*. Oricât de bogată ne-ar fi imaginația nu ni-l putem închipui pe Eminescu Ministru al Cultelor nici pe Lautréamont decorat cu Legiunea de Onoare și primar al Parisului. În fond, scriitorul (atunci când este cu adevărat mare) nu se preocupă (nu se poate preocupa) decât de propria-i artă. Dacă dorește bani e mai recomandabil să intre în afaceri, iar dacă dorește glorie, să devină star de televiziune. Nu trebuie să uităm că, în fond, arta este profund subversivă și nu trebuie să ne așteptăm ca ea să fie privilegiată de un stat sau o societate cu care ea se găsește de fapt într-un război permanent. Un scriitor autentic își va găsi în cele din urmă și cititori. Și asta mai curând acceptându-și condiția de marginal și de protestatar decât încercând inutil să trăiască în cârdășie cu o putere care îl disprețuiește și, în același timp, se teme de el.” (*Dracula și cultura*). La rândul său, Al. Cistelean propune o selecție proprie, conștientă din start de limitele subiectivității: „Dar cum fiecare își face, prin selecție, propria literatură, zic să nu mai ezit atâta în fața irelevanței. Mă hazardez așadar în a spune că, după mine, cărțile anului trecut au fost *Literatura română postbelică* a lui Nicolae Manolescu (Editura Aula), *Omul recent* a lui

Horia-Roman Patapievici și *Jurnalul* lui Mircea Cărtărescu (ambele de la Humanitas). Dacă anul se va defini prin ceva, va fi, în primul rând, prin aceste trei cărți *dominante*. Cunosce – ori cel puțin așa îmi închipui – ceva mai bine aparițiile *poetice*. Oricum, am citit câteva sute dintre acestea. (Câteva înseamnă vreo două, ca să mai cuminesc emfaza afirmației.) N-a fost, mi se pare, un an de grație pentru poezie. Deși au apărut multe cărți bune... Așa încât îmi voi permite, aici, să depășesc cifra propusă de dumneavoastră, deși ordinea în care le voi înșira nu e un clasament, fie el oricât de personal. Cărțile pe care le-aș ține în bilanțul anului ar fi, deci: Ion Stratan: *O lume de cuvinte* (Editura Limes), Virgil Ierunca: *Poeme de exil* (Editura Humanitas), Marian Drăghici: *Harrum, cartea ratării* (Editura Vinea), Alexandru Mușina, *Personae* (Editura Aula), Andrei Zanca: *Nopțile franciscane* (Editura Dacia), Adrian Alui Gheorghe: *Îngerul căzut* (Editura Timpul), Adrian Popescu: *Drumul strâmt* (Editura Dacia), Ara Alexandru Șișmanian: *Triptic* (Editura Cartea Românească), Doina Ioanid: *E vremea să porți cercei* (Editura Aula), Dan Bogdan Hanu: *Portret în cuțit* (Editura Vinea). Printre debuturile din sector, cred că Răzvan Țupa (cu *Fetiș*, Editura Semne) și Alexandru Potcoavă (*Iar Bianca sta-n Alex*, Editura Marineasa) sunt cei ce trebuie trecuți în memoria anului. Cărțile de proză ale anului trecut au fost, pentru mine, *Simion liftnicul* (Petru Cimpoeșu, Editura Compania), *De departe spre aproape* (Mihai Dragolea, Editura Paralela 45), *Liu Mora* (Dumitru Ungureanu, Editura Nemira), *Scara care nu duce nicăieri* (Florența Albu, Editura Cartea Românească) și *Trenul fără sfârșit* (Eugen Curta, Editura Generis). Sigur, mai ales această listă trebuie luată *cum grano salis*. Chiar dacă n-a mai fost vedeta anului, memorialistica a avut câteva cărți care nu trebuie clasate ușor: Livius Ciocârlie: *De la Sancho Panza la Cavalerul Tristei Figuri* (Editura Polirom), Aurel Dumitrașcu: *Carnete maro* (Editura Timpul), Monica Lovinescu: *La apa Vavilonului, II* (Editura Humanitas), Dumitru Micu: *Timpuri zbuciumate* (Editura Vestala), Gabriel Liiceanu: *Declarație de iubire* (Editura Humanitas – deși aceasta intră doar cu grave concesii de concept în această serie). În fine, ca să mă opresc, eseistica și critica literară, laolaltă și la grămadă, s-ar cuveni remarcate măcar prin cărțile lui Andrei Oișteanu (*Imaginea evreului în cultura română*, Editura Humanitas), Aurel Sasu (*Dicționarul scriitorilor români din Statele Unite și Canada*, Editura Albatros), Caius Dobrescu (*Semizei și rentieri*, Editura Nemira), Ion Pop (*Viață și texte*, Editura Dacia), Dan Horia Mazilu (*O istorie a blestemului*, Editura Polirom). Cum lăsam să se înțeleagă, nimeni n-ar trebui să se simtă nedreptățit, pentru că această listă n-are nici urmă de relevanță. (*Literatura pierde pe mâna ei*). Paul Cernat răspunde: „3. Anul editorial 2001 a fost de departe dominat de critică – mai exact spus: de sintezele de istorie literară și de eseistica pe teme larg culturale, mergând până la abordări teoretice inter- și transdisciplinare. Un loc special l-au deținut în acest an cărțile-document (în frunte cu extraordinara reconstituire *Ultima carte* a lui Anton Golopenția și cu *Subteranele memoriei* de Vasile Igna – o istorie a Asociației antitotalitare Mihai Eminescu din anii

1945-1948), cele de convorbiri (de exemplu volumele de dialoguri realizate de Sorin Antohi cu Adrian Marino și Mihai Șora), și – evident –, chiar dacă mai puțin ca în alte dăți, memorialistica. O analiză a tendințelor de pe piața editorială ar fi, recunosc, tentantă, dar nu-mi propun să o întreprind aici și acum. La categoria critică-eseu, titlul nr. 1 este, de departe, *Literatura română de azi* de Nicolae Manolescu (carte pe care îmi permit să o consider apariția nr. 1 a anului), o carte, din păcate, foarte prost editată, dar care – îmi permit să risc o profeție – va lua caimacul tuturor premiilor. Și mai interesant mi se pare însă proiectul Editurii Vinea, care are de gând să publice, anul acesta, în zece volume (parcă), toate cronicile lui Nicolae Manolescu. Un alt titlu care mi se pare demn de menționat într-un *top 5* este *Imaginea evreului în cultura română* de Andrei Oișteanu, un erudit studiu *holografic* de antropologie culturală și etno-imagologie comparată. Este, în același timp, o arheologie lucidă și echilibrată a imaginarului antisemit central- și est-european. În pofida unei abordări lacunare a perioadei postbelice, lucrarea reprezintă, totuși, un nec plus ultra într-un domeniu pe cât de sensibil pe atât de (vai) etern actual... Consider că se poate trece peste o sinteză precum aceea a lui Eugen Simion, *Ficțiunea jurnalului intim*. Binevenită «întoarcere a autorului», ilustrând o preocupare mai veche a sa inclusiv de diarist) cartea propune o încercare ambițioasă de poetică a jurnalului intim în spațiul european (*y compris*) românesc. Nu lipsită de platitudini (rezultate dintr-un descriptivism excesiv) și de unele limite teoretice, lucrarea rămâne una de referință, de un real interes (nu numai didactic). Primul volum din studiul lui Adrian Oțoiu, *Trafic de frontieră. Proza generației '80* – o abordare critico-teoretică de nivel internațional, remarcabilă prin subtilitatea și precizia interpretărilor, prin complexitatea și substanța viziunii, dar și prin farmecul stilistic. Până în prezent, cea mai bună carte despre proza optzecistă românească și mai mult decât atât, despre mentalitatea pe care o exprimă în ciuda prețului inaccesibil, albumul *Roma caput mundi*, realizat de Teodor Baconsky (în dialog cu regretatul Horia Bernea) merită citat, în tandem cu prea puțin remarcatul volum de eseuri *Puterea schismei. Un portret al creștinismului european*. Solida cultură teologică, antropologică, politică ș.a.m.d. a eseistului, deschiderea culturală, eleganța și echilibrul fac din Teodor Baconsky probabil cel mai credibil mediator ecumenic autohton între dogmatica creștinismului european și cultura postmodernă a zilelor noastre. (Și) din acest motiv, demersul său mi se pare mult mai responsabil și mai consistent (chiar dacă mai puțin spectacular) decât maximalismul arogant al unei cărți ca *Omul recent* de Horia-Roman Patapievici, al cărui exclusivism polemic rămâne totuși revelator ca proiecție (și sinteză) a frustrărilor, bovarismelor și spaimelor din mentalul părții apocaliptice a intelighenției autohtone pe care o reprezintă. Ca și în cazul *Omului recent*, prefer să las pe dinafara clasamentului «monumentala» *Istorie a literaturii române de azi pe mâine* a lui Marian Popa, adevărată mină de aur pentru cei interesați de explorarea mizeriilor istoriei «vechiului regim», dar mult prea impregnată de un colportaj dubios și de partizanate inacceptabile, în

«spiritul» mahalagesc și antisemit ai «Săptămânii» lui Eugen Barbu și C.V. Tudor. Cert este faptul că viziunea naționalist-protocronistă asupra literaturii române postbelice și-a găsit în Marian Popa principalul purtător de cuvânt. Selecția mea se limitează, din nefericire, doar la cărțile care ies în evidență prin anvergură și virtual impact, ca și la acelea care au intrat până acum în sfera mea de atenție. Rămân cu regretul că am lăsat pe dinafară alte numeroase volume notabile (de la cele ale lui Caius Dobrescu, Daniel Barbu, Ștefan Borbély, Liviu Chelcea & Puiu Lățea, Ion Bogdan Lefter sau Ileana Pintilie până la volumul despre tortura politică al Ruxandrei Cesereanu). Există și o carte mult prea apropiată, despre care, din motive strict personale, prefer să-i las și pe alții să se pronunțe. În fine – dar nu în ultimul rând – nu știu dacă să menționez sau nu remarcabilul volum de debut (pe nedrept ignorat) al lui Ioan Stanomir despre imaginarul politic eminescian, *Reacțiune și conservatorism*, apărut (totuși) la sfârșitul anului 2000. Deși la capitolul «proză» nu suntem pe roze (ficțiunea bate serios în retragere), câteva titluri merită evidențiate. Cel mai bun roman pe anul 2001 îmi pare a fi *Simion liftnicul* de Petru Cimpoeșu. Interesant e și *Lia Mora* de Dumitru Ungureanu, roman erotic scris cu autentică «vână» de prozator. Două romane citabile aparțin unor autoare care debutează, astfel, în roman: Alina Mungiu-Pippidi cu *Ultima cruciadă* și Alina Nelega cu notabilul semieșec *Ultima vrăjitoare*. Coincidență: ambele volume conțin în titlu particula – apocaliptică? – «ultima». Seria celor cinci se încheie cu *Autodenunțuri și precizări* de Radu Cosașu. (Recunosc, nu am citit – încă – *Maramureș*-ul lui Dumitru Țepeneag. Salut în schimb prestația a doi autori de romane polițiste: George Arion și Rodica Ojog Brașoveanu.) Țin, de asemenea, să menționez – de data asta la categoria memorii/jurnale, cu precizarea că selecția mea include numai autori în viață – *Jurnalul* lui Mircea Cărtărescu și volumul al doilea din *La apa Vavilonului* de Monica Lovinescu. La poezie – îmi pare rău, dar nu pot avansa nici un titlu, deși au apărut o serie de volume onorabile. Asupra «stării poeziei» de azi voi zăbovi, poate, cu altă ocazie. Despre dramaturgie, așijderea, cu precizarea că, la capitolul eseu/istorie teatrală evit deliberat să menționez pozitiv cartea lui Mircea Ghițulescu, din cauza cosmetizării aseptice a dramaturgiei epocii comuniste.” (*Maximalismul arogant al unei cărți*). La capitolul cea mai bună carte a anului, Luminița Marcu are o părere idiosincronică, ce merită reținută – o carte de eseuri de Caius Dobrescu, selecția sa cuprinzând și autori mai puțin menționați de ceilalți respondenți, precum Ioan Groșan sau Alexandru George, e drept, cu reeditări: „Cea mai interesantă carte de eseuri a anului trecut mi se pare a fi cea a lui Caius Dobrescu, *Inamicul impersonal*. E extrem de curajoasă, de categorică, de onestă, de mare calitate teoretică și scrisă foarte bine. Chiar dacă are exagerările ei. Tot la capitolul eseu, pentru că e cel mai permisiv gen, s-ar putea încadra o carte splendidă, scrisă de patru tineri (Paul Cernat, Ion Manolescu, Ioan Stanomir, Angelo Mitchievici), *În căutarea comunismului pierdut*. E o abordare din perspectiva vârstei de aproximativ 30 de ani a perioadei comuniste, o abordare cu

metode diferite, o carte unică în România, și care ar merita o bună traducere. Tot anul trecut, am redescoperit un mare scriitor român, cu ocazia reeditării prozelor sale, Ioan Groșan. Trebuie menționată neapărat cartea lui Radu Cosașu și reeditările lui Alexandru George. Probabil cea mai bună carte de proză a anului 2001 e *Simion liftnicul* de Petru Cimpoeșu. E un roman comic și serios, scris cu mare vervă, despre lumea actuală. O carte cu adevărat pentru orice cititor, fără ca asta să însemne că face rabat de la calitate.” (*Literatura n-are nevoie de osanale*).

• [**„România literară”, nr. 5**] Un alt centenar face obiectul editorialului: *Holban la centenar*. N. Manolescu consideră „curioasă” posteritatea lui Anton Holban, în sensul în care despre romancier, dramaturg, eseist, s-a scris destul, încă din anii '60, a fost „reeditat în întregime”, dar nu e citit de „generațiile din urmă”: „Nu lipsește din niciun dicționar literar. Și totuși, nu știu câți cititori mai are în generațiile din urmă. E subiect de teze de doctorat, dar ignorat de cei mai mulți. Nici în manuale nu-l văd.” Datele biografice sunt preluate de editorialist dintr-o carte recent apărută, *Divagațiuni cu Anton Holban*, de Nicolae Florescu, din care reține detaliul că mama sa e sora mai mare a lui E. Lovinescu, iar tatăl, ofițer de carieră, portretizat de Sadoveanu în *Amintirile căprarului Gheorghică*, a „murit luetic” (boala se transmite fiului, care va muri și el riscând o operație, la 35 de ani). Cele câteva relații amoroase sunt trecute în romane, cazul cel mai cunoscut fiind al mondenei Lidya (devenită Dania), întâlnită în casa Manolovici (descrisă de Zaharia Stancu în *Oameni cu joben*) – pentru care prietenul Octav Șuluțiu îi devine dușman. Editorialistul selectează date biografice provocatoare pentru istoria literară, pentru a concluziona în final în privința operei de romancier: „Într-un fel, Holban este unul dintre cei mai radicali pionieri ai noului roman românesc. Toate romanele lui sunt scrise la persoana întâi și vădit autobiografice. Influența lui Proust este mai pronunțată decât la Camil Petrescu și la oricare alt romancier român din epocă. Dar nu e numai atât. O schimbare, neluată în seamă, dar profundă, se operează în straturile de adâncime ale romanului odată cu *Ioana* și celelalte. Aș spune că abia acum pătrund în romanul nostru, pe ușa în față, subiectele banale și cotidiene din viața omului. Toate patru sunt romane fără intrigă. Nu se întâmplă mare lucru în afara trăirilor personajelor. [...] Motorul acțiunii e format din reacții, comportări, obsesii, iar mediul și raporturile dintre personaje nu mai au nimic din statura așa-zicând eroică din romanele generației dinainte. Romanciera care l-a marcat cel mai puternic în această privință pe Holban a fost Hortensia Papadat-Bengescu. În fine, nicăieri nu sunt mai multe ca la el elementele de metaroman, învățate de la Gide. Personajul principal e narator și scriitor totodată. El trăiește gelozia din *Ioana*, o narează și o scrie. Mai ales de pe la sfârșitul anilor '60, când romanul nostru a redescoperit psihologismul, Holban s-a numărat printre modelele cele mai eficiente, deși foarte discrete.” □ Alexandru Călinescu, sub titlul „*Nu-mi place literatura*”, un citat din Holban însuși, propune o interpretare insolită a personalității acestuia, în primul rând prin bovarismul său – repudierea literaturii (un vis rimbaldian) se rezolvă tot

literar, în cazul său: „Repudierea literaturii se petrece, bineînțeles, într-un plan pur declarativ, unde regăsim, o dată în plus, acel amestec inextricabil de autenticitate și mimetism, de patetică implicare existențială și de trăire prin intermediar.” □ Contribuția lui Mihai Zamfir la tema Centenarului holbanian (*Neverosimilul centenar*) se alcătuește din elogiul Fragmentului, proza lui Holban fiind o „artă a Fragmentului”, ceea ce constituie însăși modernitatea sa: „surprinzătoarea actualitate a prozatorului” „rămâne de natură stilistică”. În opinia sa, scriitorul, în epocă, „fără șansă”, „a ajuns, dintr-un salt, la mijlocul anilor '70 și atunci publicul cititor l-a luat cu adevărat în brațe”. ■ Luminița Marcu semnalează, la cronică literară, apariția volumului editat de Vasile Igna, *Subteranele memoriei. Pagini din Rezistența Culturii 1944-1954*, volum care adună mai multe documente și tipuri de opoziție culturală și socială față de sovietizare. Amicii Statelor Unite este una dintre organizațiile de acest fel, emisiunea radiofonică Ora Statelor Unite ale Americii fiind evocată ca un exemplar exercițiu de libertate în plină bolșevizare. Cei legați de această inițiativă se numesc Petru Comarnescu, Dan Duțescu, D. Gusti, Nicolae Mărgineanu, Vasile Stoica, N. Petrescu, Anton Golopenția. Alături de Asociația Mihai Eminescu, Amicii Statelor Unite au constituit o formă convingătoare de rezistență publică a intelectualilor români, chiar dacă „bine ștearsă de istoria ideologizată a epocii”. Miza efortului lui V. Igna ar fi tocmai salvarea, din subteranele memoriei colective, a demnității intelectualilor români de la sfârșitul anilor 40 și începutul anilor 50, aceia despre care s-a spus că nu au opus nicio rezistență: „Nu toți au colaborat, nu tuturor le-a fost frică, sunt mulți cei care au riscat totul (și au pierdut tot) în numele demnității. Aceștia sunt cei care își iau revanșa dincolo de închisori, de exil și de moarte și pe care n-avem voie să-i uităm.” Din acest volum, afirmă cronicarul, se desprind și posibile modele morale, care ar contrazice „jelania națională” pe această temă, după 1989: Vladimir Ghika sau Grigore T. Popa, nume deloc „sonore” pentru cei mai mulți. Volumul e elogiat și pentru includerea unui „impresionant număr de articole de ziar apărute până în 1947” articole antibolșevice care constituie „o piesă importantă în acest dosar al moralității și al curajului”. Luminița Marcu își încheie cronică intitulată *Rezistența culturală la începuturile comunismului* prin propunerea includerii la dosar a unui articol de Ion Vinea din 1941, *Lenin călătorește*, din care sunt furnizate câteva citate memorabile: „E supremul simbol a ceea ce a fost și a ceea ce rămâne, de pe urma socialismului încăput pe mâinile grosolane și asazine ale lui Iosif Stalin: un biet cadavru chircit și hurducat, fără rușine, pentru liturghiile profane și sângeroase ale moscovitismului.” □ Gh. Grigurcu comentează, în *Poetul ex-centric*, volumul de poezie *Scriptor*, de Ioan Flora, poet român născut în Banatul sârbesc. □ Ioana Pârvulescu discută, în *Orașul maimuțelor* (Bucureștiul) jurnalul lui Nicolae Balotă publicat în 1998, *Caietul albastru*: destinul lui excepțional (pierdut și regăsit după decenii), câteva portrete remarcabile, „deliciile estetice și erotice, adesea amestecate”, ale scriiturii diaristice, înțelese ca „mod” al evadării din realitatea oprimantă. □ Mircea Anghelescu, în „Cronică de ediție”, prezintă primul dicționar

al criticii românești a ultimei jumătăți de veac XX: *Panorama criticii literare românești. Dicționar ilustrat 1950-2000*, alcătuit de Irina Petraș, cu plusurile și minusurile sale. □ Eugenia Tudor-Anton creionează un portret al *Sorei Poetului*, Harieta, sora lui Eminescu. Autoarea citează din epistolele acesteia, din care se compune nu doar un portret al sorei devotate, dar și al fratelui bolnav, Mihai, îngrijit de ea, la Botoșani, cu mari dificultăți – pentru a fi răpit de Bălăuca, la București, după ce se însămănătoșește. Adversitatea dintre Veronica Micle și sora poetului, motivată de o gelozie feminină reciprocă, este documentată prin câteva fragmente de epistole și mici detalii biografice, care ar sugera și pragmatismul celei care oficial e considerată dulcea muză a poetului. □ Alexandru Niculescu prezintă, la rubrica „Istorie literară”, monografia lui Nicolae Florescu din 2001 *Nicolae Cartojan regăsind calea spre Padova*, dedicată savantului filolog, dar și unei „epoci de glorie a filologiei românești, de la origini până în 1944.” □ La pagina de traduceri e prezent și prezentat scriitorul sârb Milorad Pavić, cu un fragment din *Partea lăuntrică a vântului*, în traducerea Marianei Ștefănescu.

7 februarie

• [„Contemporanul – Ideea Europeană”, nr. 6 (558)] Nicolae Breban semnează editorialul *Nietzsche* (32): „Ce ascunde, de fapt, «ideologia echității sociale» a comuniștilor?! Nu cumva tot o «idee nietzscheniană», falsificată și manipulată așa cum au făcut naziștii cu conceptul de *supra-om*, de «om născut să conducă»?! Ideea dominării, ideea ultimă a filozofului, regăsită în carnetele sale de la Sils-Maria și din care sora sa, Elisabeth Förster-Nietzsche a făcut o carte, o impostură pe care edițiile Hanset de azi, dar și alte ediții serioase nu o mai iau în seamă ideea «voinței de putere». Voința de putere... a cui?! Nu cumva, ca și în cazul fascismului italian și german, voința de putere, de dominare a unei națiuni, în fapt a unei *rase-națiuni*?! Cea rusă! Nu cumva leninismul și apoi stalinismul nu au făcut altceva decât să aplice în practică, ideologizând, vechiul panslavism rus, oferind veliko-rușilor un «sistem de idei», o ideologie mascată (mai abil decât o făcuseră naziștii!) într-o «ideologie a dreptății sociale»!) [...]” □ „Viața literară în scrisori” continuă cu serialul epistolar D. Țepeneag-Costache Olăreanu (II). □ Geo Vasile dedică o cronică literară poeziei lui Ioan Flora, *Ioan Flora, gramatica narativă vs. perfecțiunea haosului*, concentrată mai ales pe volumele recente, *O bufniță tânără pe patul morții* (Cartea Românească, 1998) și *Iepurele suedez* (Cartea Românească, 1997): „Bine echilibrată între conceptual-ideatic și imaginea de șoc, dicțiunea lui Ioan Flora răsfrânge râvna de a se regenera a limbajului într-o proiectare obiectivă a sinelui. Dincolo de gesticulația nichitiană din elegii, avem o artă poetică de sine stătătoare: [...]” □ Simona Grazia-Dima recenziază antologia lui Dumitru Chioaru de la Axa, *Radiografiile timpului* (Victoria litotică). □ La „Promptuar” Marian Victor Buciu scrie despre alți onirici, Șerban Foarță (*Șerban Foarță și sacra ironie onirică*) și Emil Brumaru (*Visul pervers al lui Emil Brumaru*). □ Augustin Nacu (n. Chișinău) publică un fragment de proză, *Ochi în*

sobă, iar Dumitru Chioaru poeme. La rubrica „Chat” Adrian Mihalache semnează alt text dramatic, *Trei*. □ La „Mari scriitori ai lumii” continuă traducerea din Lermontov, *Un erou al vremii noastre*.

12 februarie

● [„Adevărul literar și artistic”, nr. 604] Numărul este dedicat dizidentului și scriitorului polonez Adam Michnik, căruia revista îi acordă premiul ALIA. Pe prima pagină sunt publicate elogiile la ceremonia de acordare a premiului din partea lui C.T. Popescu, Andrei Pleșu, Nicolae Manolescu, Dumitru Tinu etc. și răspunsul premiantului. Cristina Modreanu semnează două pagini dedicate lui Adam Michnik, în care redă dialogul dintre Michnik și personalități ale vieții culturale românești de la ceremonia de decernare (*Adam Michnik, premiantul ALIA – un român Honoris Causa*). Alte opinii dedicate premiantului ALIA se regăsesc la pagina 10, unde e tipărită și o scrisoare a lui Dorin Tudoran (de la Washington) către Adam Michnik, intitulată *Starea concordiei la români*. ■ La rubrica „Anul Caragiale”, Alexandru Condeescu semnează *Punerea în abis sau dubla parodie*, un eseu despre parodiarea lumii românești, ea însăși un simulacru existențial, dubla parodie, „oglinzile caragialiene” oferind o punere în abis și astfel „dacă nu o ieșire, măcar o speranță”. Motto-ul eseului e un citat din Caragiale însuși (1907. *Din primăvară până-n toamnă*): „În adevăr, poate că nici într-un stat nu există atâta extravagantă deosebire între realitate și aparență, între ființă și mască.” ■ La „Cronici” Teodor Vârgolici semnează *B.P. Hasdeu sau setea de absolut*, în care prezintă o nouă ediție (revăzută și completată) a unei biografii de șase sute de pagini despre Hasdeu aparținând lui I. Opreșan, *B.P. Hasdeu sau setea de absolut. Tumultul și misterul vieții* (Vestala), iar S. Damian se ocupă de romanul lui Petru Cîmpoieșu *Povestea Marelui Brigand – În pas de defilare (despre un excelent roman de Petru Cîmpoieșu)*. La aceeași rubrică, Mihai Iovănel semnează *Mircea Cărtărescu: poetul și personajul*, text dedicat *Jurnalului* cărtărescian (Humanitas, 2001): criticul reproșează diaristului o „eroare de strategie”, aceea de a fi vrut „să arate mai-mult-decât-personajul din sine”, sentimentul cititorului fiind unul de „umanitate insuficientă și deci de prea multe vorbe goale (deși admirabil emise)”. Concluzia este că *Jurnalul* amestecă „pagini dizgrațioase sau umorale sau plicticoase cu pasaje splendide”. □ Ion Buzași evocă *Amintirea Profesorului* – este vorba despre Iosif Pervain, prin prezentarea unei cărți apărute recent la Cluj, *Secvențe preromantice*, ediție de Alin-Mihai Gherman (Clusium, 1999). Volumul reprezintă a doua carte tipărită de Pervain, teza de doctorat a acestuia, dedicată climatului care a dus la romantismul românesc, traducерile jucând un rol de căpetenie (titlul ei original este *Reflexe preromantice în literatura română: Edward Young și Thomas Gray*). Ion Buzași consideră că acest volum „ilustrează metoda istoriografiei literare universitare de tip factologic, din e în ce mai rară...” □ La rubrica „Jurnal” Mariana Șora semnează câteva fragmente de jurnal din 2001, intitulându-și textul „*Neprețuitul meu Doinaș*” (pagina 11-13).

■ Romulus Căplescu dedică un text romancierului german evocat anul acesta, *Schimbarea la față a lui Günter Grass*. Sunt prezentate romanul său *În mers de crab* și ecourile în presa germană a acestuia, dar și problematica pe care Grass o aduce în prim-planul opiniei publice germane și internaționale, prin dezvelirea unor *tabuuri* istorice. Este vorba despre retipărirea lui *Mein Kampf* (în germană), dar și de aducerea la lumină a unor dezastre umanitare petrecute în timpul Celui de-al doilea Război Mondial: scufundarea pachebotului Wilhelm Gustloff cu 10 000 de refugiați civili din Gdansk (orașul natal al scriitorului) de către sovietici, bombardarea (inutilă din punct de vedere militar) a Dresdei de către aviația anglo-americană în ultimele zile ale războiului (evocată și de Kurt Vonnegut, prezent în Dresda ca prizonier, în cunoscutul roman *Abatorul numărul cinci*), sau soarta civililor (din Estul ocupat de sovietici) care se refugiau spre Vest. □ La „Texte și contexte” Constantin Coroiu în *O bibliotecă într-o singură carte*, se ocupă de *Panorama criticii literare românești* din perioada 1950-2000, dicționarul ilustrat realizat de Irina Petraș (Casa Cărții de Știință). □ Felicia Antip continuă serialul dedicat lui Paul Celan, sub titlul *Ce fericiți sunt ei, prinții!*

● [„**Observator cultural**”, nr. 103] Pavel Câmpeanu propune *O piesă necunoscută. Dosarul Dizidenței Românești. Povestea unei cărți apărute în Statele Unite*, este vorba despre propria carte, scrisă în România înainte de a emigra, *The Origins of Stalinism* (M. E. Sharpe, 1986) și de *The Syncretic Society* (Sharpe, 1980), de Felipe Garcia Casals, pseudonimul unui înalt-oficial est-european. Pe aceeași pagină, tot la rubrica „Document”, cu titlul *Ceaușescu radiografiat*, este semnalată apariția unei cărți-eveniment de sociologul Pavel Câmpeanu, *Ceaușescu, anii numărătorii inverse* (Polirom). Un *Cuvânt înainte* de Alfred G. Meyer (traducere de Nadia Badrus) lămurește istoricul unor manuscrise care au ajuns în Occident în mod clandestin, unul, intitulat *Teze*, celălalt, *Introducere*, critici din interior ale stalinismului din perspectivă marxistă, de același Casals. □ *Poezia anilor '90* de Ion Bogdan Lefter pornește de : „Rămânând la atare perspectivă de ansamblu, a fost deceniul «clasicizării» marilor «alternativi» la neomodernismul jumătății a doua a secolului XX: Gellu Naum, Leonid Dimov, M. Ivănescu; și cel al consolidării prestigiului poezilor de valoare lansați de-a lungul epocii postbelice, distribuiți în câteva straturi «generaționiste» și de «vârstă retorică», simptomatic fiind editarea în avalanșa a antologiilor personale, fie că a fost vorba despre autori ajunși la senectute sau despre postmoderni mai mult ori mai puțin tineri: vezi culegerile celor trei înainte-numiți, ale unor Ștefan Aug. Doinaș, Nora Iuga, Șerban Foarță, Dorin Tudoran, Adrian Popescu, Ioana Ieronim, Mircea Dinescu și atâția alții, până la autorii lansați în anii '80. «Recuperarea» multor nume care n-au reușit să treacă atunci de filtrele sistemului editorial a îmbogățit substanțial peisajul, însă mai degrabă în extensie orizontală, cantitativă și previzibilă, fiind vorba despre poeți totuși cunoscuți în mediile literare, din cenacluri sau din reviste. Cei mai harnici, care au continuat să publice cu o oarecare regularitate, de la Ioan Flora, Liviu Ioan Stoiciu și Marta Petreu la Traian T.

Coșovei, Mariana Marin, Magdalena Ghica, Nichita Danilov, Alexandru Mușina, Romulus Bucur și alții, au confirmat ce se știa despre ei, aproape fără noutăți de formulă.” □ Mircea Anghelescu *Flaubert, Julian Barnes și problemele biografiei* (Picador) discută metoda ultimei cărți a romancierului englez, *Something to declare* (Picador), raportată și la precedenta, tradusă și la noi, *Papagalul lui Flaubert*. □ Alexandru Matei, în *Fragmente dintr-un discurs îndrăgostit*, prezintă romanul Camillei Laurens, *Dans ces bras-là*, câștigător al prestigiosului premiu francez Femina. Autoarea e prezentă la Institutul Francez din București pentru o întâlnire cu publicul românesc, semnalează revistă. □ Tot la rubrica „Literatură” Catrinel Popa, sub titlul *Recuperări*, comentează *Evreii în mișcarea de avangardă românească* (Hasefer, 2001), ediție de Geo Șerban: „Publicată nu cu mult timp în urmă la Editura Hasefer, *Evreii în mișcarea de avangardă românească* este o carte care poate trezi interesul cititorilor de astăzi din mai multe motive: avem de-a face cu o lucrare practic inedită, aparținând unui critic literar de primă mână, în care este abordat un fenomen literar atipic (istoria noastră literară consemnează puține momente de sincronizare efectivă cu «producțiile» occidentale, iar mișcarea de avangardă reprezintă, în mod cert, unul dintre ele); în plus, întreaga discuție este plasată într-un cadru mai puțin obișnuit, axat pe dimensiunea etnică, insuficient pusă în lumină mai înainte. Valorificarea specială a elementelor de iudaitate din scrierile unor Tristan Tzara, B. Fundoianu, Ilarie Voronca, Brunea-Fox, Sașa Pană ș.a.m.d. trimite, prin ricoșeu, la biografia criticului Crohmălniceanu, mai exact la evreitatea pe care și-a asumat-o fără ostentație, discret și firesc.” □ La rubrica „Studii culturale” Luminița Marcu comentează cartea lui Ștefan Borbély *De la Herakles la Eulenspiegel. Eroicul* (Dacia, 2001): „Studiul despre «eroic» este de fapt o permanentă punere în discuție cu vocile cele mai autorizate în domeniu, o imensă și răbdătoare raportare la exegeza asupra morfologiei eroicului. Din care autorul reușește să delimiteze stereotipii, să propună perspective personale, să treacă în revistă atitudini, să fie de acord sau să contrazică. Totul păstrând însă tonul adecvat, fără derapaje eseistice, adică așa cum publicul românesc nu e foarte obișnuit să întâlnească. Trebuie spus însă că acest public va fi, inevitabil, unul de specialiști: cartea lui Ștefan Borbély nu e elitistă în sensul prețiozității, dar e, prin statutul subiectului și prin tipul de informație pe care îl vehiculează, o carte care își va alege cititorii.” □ La rubrica „Opinii” se continuă discutarea cărții *Omul recent*, de Horia-Roman Patapievici, printr-un grupaj de articole semnate de Liviu Andreescu (*Apocalipsa după Patapievici*), Florin Buhuceanu (*O replică domnului Patapievici*), Paul Cernat (*Catedrala fundamentalismului diafan*), acesta din urmă considerând-o importantă pentru ceea ce ratează: „Ispitit de păcatul trufiei și de lumina reflectoarelor, Patapievici devine amplificatorul unei vulgate ideologice: vulgata milenaristă a bunului umanist... Dincolo de asta rămâne, totuși, intensitatea unei personalități, eseistul spiritual și estetic, moralistul maximalist și utopistul platonice...” □ Carmen Mușat semnalează prezența lui Adam Michnik la New Europe College din București, sub titlul *Un om liber*,

un spirit incandescent. □ Interviu *Odă «micuțismelor»*, realizat de Svetlana Cârsteanu, e dedicat Aurorei Liiceanu. □ Szabolcs Szonda prezintă *Reviste culturale maghiare din România. Noiembrie-decembrie (II)*, □ La rubrica „Recenzii” Iulia Popovici scrie despre *Cheia și psaltirea. Imaginarul cărții în cultura tradițională românească* (Paralela 45), de Alexandru Ofrim, iar Adela Nistor despre Rodica Zane, *Marin Preda – monografie* (Aula, 2001) „Mai mult decât un simplu «discurs de escortă», monografia consacrată lui Marin Preda se reține prin performanța de a evita formulele definitive, monolitice.” Marius Chivu prezintă volumul profesorului Dan Horia Mazilu, *Un «Dracula» pe care Occidentul l-a ratat – din istoria literaturii medievale* (Floarea Darurilor, 2001): „De la rugăciunea inimii sărim tocmai la imaginea lui Dracula datorată, cum bine știm, povestirilor săsești [...] O copie din 1502 după o cronică moldo-germană, text de străinătate merit să-l familiarizeze Apusului pe Ștefan cel Mare ca apărător al creștinismului, nu se deosebește cu nimic de povestirile săsești despre un Țepeș extrem de sângeros. [...] O altă interpretare posibilă este infirmarea ipotezei că poemul *Viața lumii* al lui Miron Costin ar fi o prelucrare după istoricul latin Curtius, temele la care medita în poem cărturarul moldovean fiind deja formulate. Dosoftei traducătorul unei creații profane a literaturii neogrecești, literatura oraculară barocă europeană; istoria ilustrată a lumii vechi, o veritabilă enciclopedie preconizată de Antim Ivireanul; *Alexandria* și cărțile populare în spațiul românesc sau corpusul de articole despre opera complexă a lui Dimitrie Cantemir sunt alte câteva texte care ar merita, fiecare în parte, să fie discutate. Un periplu, încărcat de istorie și de enigme, prin literatura noastră veche, interesant fără îndoială și adesea chiar incitant.” □ Pe „Ultima pagină” Valentin Protopopescu propune un text eseistic, *Două feluri de a fi european*, plecând de la două texte, apărarea lui Cioran publicată de Bedros Horasangian în numărul 102 al revistei și cartea dedicată lui Cioran de francezul Pierre-Yves Boissau.

● [„22”, nr. 7] Mircea Iorgulescu, în *Restituiri, recuperări, reconstrucție*, scrie despre *Subteranele memoriei. Pagini din Rezistența Culturii, 1944-1954*. Selecție și prezentare de Vasile Igna (Universal Dalsi, 2001): „Fost editor la Dacia vreme de un sfert de veac, din 1969 până în 1994, bunul poet clujean Vasile Igna a întocmit o carte uimitoare și emoționantă despre împotrivirea culturală din România la comunism, înțeles deopotrivă ca ideologie, sistem și regim politic. Este o carte uimitoare, fiindcă *Subteranele memoriei* restituie într-un chip sistematic, deși probabil nu și complet, o față deloc sau puțin cunoscută a rezistenței intelectualilor români din primul deceniu de ocupație sovietică (1944-1954). Unele date, fapte și nume dintre cele evocate de Vasile Igna mai fuseseră menționate, într-un fel sau în altul, după 1990 ori în exil, mai înainte; este însă pentru prima oară când se procedează la o investigație metodică vizând obținerea unei imagini de ansamblu. Iar rezultatul, această carte, este copleșitor. Va fi de-acum, după *Subteranele memoriei*, ori imposibil, ori descalificant să se mai reia la nesfârșit lamentațiile masochiste sau pretins «justifiare» despre lașitatea generală a intelectualității

românești față cu ocupația sovietică și regimul impus de aceasta în România. Literatul Vasile Igna descoperă și restituie un capitol până acum necunoscut ca atare al istoriei românești postbelice. Îl restituie și totodată îl scrie, ori măcar îl schițează n datele esențiale, cu seriozitate, aplicație și, lucru rar, modestie. Deși este o carte larg deschizătoare de orizont, volumul are aspectul discret al unei antologii și este subintitulat, încă și mai modest, «pagini din rezistența culturii în România, 1944-1954 [...] Actori (Marioara Voiculescu, Marieta Anca, Sorana Țopa) care au refuzat roluri și onoruri, pictorul Theodor Pallady, care a refuzat titlul de artist emerit, poetul Vasile Voiculescu (a refuzat pensia de onoare oferită de regim), istoricul David Prodan (fost membru de partid din ilegalitate, demisionează în 1946, în semn de protest față de falsificarea alegerilor), apoi contestatarii ironici (actorii Constantin Tănase și Puiu Iancovescu, scriitorul Păstorel Teodoreanu), delimitarea publică de oportunistele unor mari cărturari (scrisoarea deschisă prin care Dinu Pillat își motivează refuzul de a colabora la ziarul «Națiunea», scos de G. Călinescu, profesorul al cărui asistent devenise), apoi, din lumea muzicienilor, Mihail Jora, Dimitrie Cuclin, Paul Constantinescu s.a. Gesturilor individuale li se adaugă cercurile, devenite, cum scrie Vasile Igna, «modele de existență culturală alternativă» – cenaclul din casa lui Emanoil Ciomac, întâlnirile având caracter de universitate alternativă din casa compozitorului Mihail Andricu, cenaclul din casa colecționarului de artă Barbu Slătineanu, cenaclul Sburătorul, Cercul literar de la Sibiu, originala «universitate particulară» organizată de Petru Manoliu în anii 1948-1950, unde țineau prelegeri Alice Voinescu și Ștefan Nenițescu. În sfârșit, forma cea mai activă a rezistenței culturale au constituit-o asociațiile și societățile cu funcționare clandestină ori legală (cât s-a putut), exemplele cele mai cunoscute fiind Asociația «Mihai Eminescu» și Societatea «Amicii Statelor Unite».”

13 februarie

- [„Luceafărul”, nr. 5 (543)] La cronică literară, în *Mari comandanți, faimoase băătăii*, Barbu Cioculescu scrie despre ultimul volum de poezie al lui Ioan Flora, *Medeea și mașinile ei de război* (prima ediție, 1999, Ed. Libertatea, Panciova; ediția a doua, Dacia, 2002): „La prima întâlnire a privirii cu un volum de versuri al lui Ioan Flora un șoc se petrece, fie că tomul se numește *O bufniță tânără pe patul morții*, *Discurs asupra Struțocămilei*, *Iepurele suedez* sau, mai recent, *Medeea și mașinile ei de război*. Chiar înainte de a deschide cartea, lectorul se așteaptă la o întâlnire de gradul trei – un punct câștigat de la start, dar și un risc încă mai ridicat în cazul în care ochiul minții nu recoltează făgăduielile propuse. Dintre care prima este a unei majore forțe metaforizante. O a doua așteptare asupra căreia lectorul nu se va socoti înșelat este pragul intelectual al unei lirici prin definiție culte, și nu în special prin trimiteri la sonore nume de iluștri căpitani sau fermecătoare locuri – ori prin aluzii la cine știe ce împrejurări mai adesea necunoscute neinițiatilor – o tehnică relativ facilă! –, cât prin liniștita desfășurare a unor ample trombe retorice, care nu s-ar susține fără parapeții și

contraforții unei temeinice erudiții, generatoare de miezoase încifrări. Precum de acele enigme pe care le cauzează fie lărgirea, fie, dimpotrivă, strâmtarea spațiilor dintre noțiuni, într-un vast joc combinatoriu, pe un câmp de mistere, unele din altele născându-se. Coordonator de armate semantice, comandant de bătălii, cel ce-și dezleagă vocea ni se înfățișează la o masă acoperită de mape, dar și de cupe, iar de aici încolo enumerarea erupe: «misive, pene de scris, călimări, hărți reprezentând cetățile Baradulin și Bel Grandol Ahandin, Zorio, Orzanelo și altele, o mulțime, până la Burgas și Pera Chonstantinopol». O toponomie poate reală, poate de fantezie, până acolo unde se precizează a fi balcanică, furnizându-ne un prim important indiciu, în situația în care nu am avea vreun alt reper asupra vocii grăitoare, adică nu am ști căror țărâhuri și limbi aparține Ioan Flora –, dar am avea în față cântarea sa în limba ce ne e proprie. O cântare în largi perioade, un soi de epopee *sui generis*, al cărei mediu ar părea schimbător, dacă nu l-ar stabiliza înseși seismele ce-l scot și-l reazăază în vreme, spre a ne determina a înțelege că perpetua alcătuire îi este anume condiția, singular, imobil, oracular, rămânând rapsodul, în succesiunea de existențe pe care și le asumă, dar unic reper și călăuz într-o visată perpetuitate, dramă în sine și prilej de magnificență: [...] Întocmai cum, cu capul descoperit, călare pe o iapă albă, Comandantul bătăliilor scapă de pierzanie, precum mândrii cruciați la Nicopole, și anume trecând Dunărea. Dar, mai pe lângă noi, ochii săi galeși ne privesc, în amurg – și este rândul nostru să batem măsura acestui lamento: «Mai trecuse o clipă, mai trecuse un secol,/ Medeea îmi porunci (știind-o beteagă) s-o-njunghii, s-o-mpușc;/ Mi se făcuseră niște noduri în mațe,/ limba mi se-mpletici în gând,/ șchiopătam cu mâna cu care scriu,/ nu mai aveam trai nici cu mine, nici cu alții,/ ce mai, căldarea cerului alunecă și căzu, împlântându-se pe jumătate/ în pământul patriei lor tricolore și mute». Înșelător – nu se putea altfel – căci iată cum sfârșește poemul-cheie al volumului: «Epimenide, iată, am sosit! Pielea iepei Danube atârână într-o rână pe noptieră,/ poetul refuză cu îndârjire litera;/ Medeea cu fiertura ei de ierburi, Medeea cu mașinile ei de război,/ patriarhul suprarrealist își scrie gesticulând în aer/ catrenul de semne imemoriale,/ în lut, în smalt». Patriarhul a fost Gellu Naum. Cel ce sburdă prin istorie și locurile acesteia, Ioan Flora, se înscrie astfel în tradiția celor ce refuzau, înainte de toate, tradiția. Pentru că, precum anticele surse ne luminează, există în toate o fatalitate.” ■ Un proiect editorial inițiat de Marian Drăghici, și anume „Cartea de poezie a deceniului zece” prilejuiește publicarea unor liste de tipul „top 10” aparținând mai multor cronicari literari de la revistele din țară: Al. Cistelean („Vatra”): „1. Mircea Cărtărescu, *Levantul*; 2. Ioan Mureșan, *Poemul care nu poate fi înțeles*; 3. Cezar Baltag, *Chemarea numelui*; 4. Marin Sorescu, *Puntea*; 5. Mircea Dinescu, *O beție cu Marx*; 6. Constanța Buzea, *Priveliști*; 7. Aurel Pantea, *Negru pe negru*; 8. Cristian Popescu, *Arta Popescu*; 9. Liviu Ioan Stoiciu, *Singurătatea colectivă*; 10. Alexandru Mușina, *Tomografia și alte explorări*.” Mircea A. Diaconu („Convorbiri literare”): „1. Mircea Cărtărescu, *Levantul*; 2. Magda Cârneci, *Haosmos*; 3. Nichita Danilov,

Mirele orb; 4. Emilian Galaicu-Păun, *Cel bătut îl duce pe cel nebătut*; 5. Ioan Flora, *Discurs asupra struțocămilei*; 6. Angela Marinescu, *Blues-Parcul*; 7. Ioan Mureșan, *Poemul care nu poate fi înțeles*; 8. Ioan Es. Pop, *Ieudul fără ieșire*; 9. Cristian Popescu, *Arta Popescu*; 10. Liviu Ioan Stoiciu, *Singurătatea colectivă*.” Adrian Popescu („Steaua”): „Constantin Abăluță, *Drumul furnicilor*; Ana Blandiana, *Arhitectura valurilor*; Emil Brumaru, *Dintr-o scorbură de morcov*; Magda Cârneci, *Haosmos*; Nichita Danilov, *Mirele orb*; Ștefan Aug. Doinaș, *Interiorul unui poem*; Ioan Flora, *Discurs asupra struțocămilei*; Emilian Galaicu-Păun, *Cel bătut îl duce pe cel nebătut*, Mariana Marin, *Mutilarea artistului la tinerețe*; Angela Marinescu, *Blues-Parcul*; Ileana Mălăncioiu, *Ardere de tot*; Gabriela Melinescu, *Lumină din lumină*; Marta Petreu, *Poeme nerușinate*; Ioan Es. Pop, *Ieudul fără ieșire*; Nicolae Prelipeanu, *Binemuritorul*; Petre Stoica, *Antilirice. Piața Tien An Men*”. Dumitru Chioaru („Euphorion”): Mircea Cărtărescu, *Levantul*; Aurel Dumitrașcu, *Tratat de eretică*; Ioan Flora, *Discurs asupra Struțocămilei*; Emilian Galaicu-Păun, *Cel bătut îl duce pe cel nebătut*, Florin Iaru, *Înebunesc și-mi pare rău*; Angela Marinescu, *Blues-Parcul*; Iudith Meszaros, *Îngeriada*; Mircea Petean, *Cartea de la Jucu Nobil*; Cristian Popescu, *Arta Popescu*; Andrei Zanca, *Euro-Blues*”. Grigore Chiper („Contrafort”): „Constantin Abăluță, *Drumul furnicilor*; Mircea Cărtărescu, *Levantul*; Mariana Codruț, *Existență acută*; Vasile Gârneț, *Personaje cu grădină uitată*; Alexandru Mușina, *Tomografia și alte explorări*; Marta Petreu, *Poeme nerușinate*; Cristian Popescu, *Arta Popescu*; Petre Stoica, *Antilirica. Piața Tien An Men*; Liviu Ioan Stoiciu, *Singurătatea colectivă*; George Vulturescu, *Tratat despre ochiul orb*.” Ioan Lascu („Ramuri”): „Cezar Baltag, *Chemarea numelui*; Leo Butnaru, *Iluzia necesară*; Gabriel Chifu, *La margine de Dumnezeu*; Nicolae Coande, *Finder*; Aurel Dumitrașcu, *Tratat de eretică*; Ioan Flora, *Discurs asupra struțocămilei*; Ioan Mureșan, *Poemul care nu poate fi înțeles*; Marta Petreu, *Poeme nerușinate*; Ioan Es. Pop, *Ieudul fără ieșire*; Nicolae Prelipeanu, *Binemuritorul*; Cassian Maria Spiridon, *Pornind de la zero*; Liviu Ioan Stoiciu, *Singurătatea colectivă*; Lucian Vasiliu, *Lucianograme*; George Vulturescu, *Tratat despre ochiul orb*.” Romulus Bucur („Arca”): „1. Cristian Popescu, *Arta Popescu*; 2. Ioan Es. Pop, *Ieudul fără ieșire*; 3. Nicolae Coande, *Finder*; 4. Ioan Mureșan, *Poemul care nu poate fi înțeles*; 5. Emilian Galaicu-Păun, *Cel bătut îl duce pe cel nebătut*; 6. Alexandru Mușina, *Tomografia și alte explorări*; 7. O. Nimigean, *Adio adio dragi poezii*; 8. Simona Popescu, *Noapte sau zi*; 9. Mariana Marin, *Mutilarea artistului la tinerețe*; 10. Mircea Cărtărescu, *Levantul*. Plus, o listă suplimentară (nu știu ce rost are, dar tot o fac, de autori care au publicat o singură carte, (eventual două, – cazul Letiției Ilea – remarcabilă, de altfel): 1. Ștefan Baștovoi, *Cartea războiului*; 2. Paul Grigore, *Anluminură*; 3. Letiția Ilea, *Chiar viața*; 4. Luminița Urs, *Singurătatea tatălui meu*.” Dan Alexandru Condeescu (Muzeul Literaturii Române): „Emil Brumaru, *Dintr-o scorbură de morcov*; Mircea Cărtărescu, *Levantul*; Nichita Danilov, *Mirele orb*; Cezar Ivănescu, *Tatăl meu Rusia*; Mariana

Marin, *Mutilarea artistului la tinerețe*; Ioan Mureșan, *Poemul care nu poate fi înțeles*; Marta Petreu, *Poeme nerușinate*; Ioan Es. Pop, *Ieudul fără ieșire*; Cristian Popescu, *Arta Popescu*; Marin Sorescu, *Puntea.*”; Octavian Soviany („Luceafărul”, „Contemporanul”): „Paul Daian, *Trei poeme*; Adela Greceanu, *Titlul volumului meu care mă preocupă atât de mult*; Nora Iuga, *Dactilografa de noapte*; Cezar Ivănescu, *Tatăl meu Rusia*; Mariana Marin, *Mutilarea artistului la tinerețe*; Angela Marinescu, *Blues-Parcul*; Ioan Mureșan, *Poemul care nu poate fi înțeles*; Cristian Popescu, *Arta Popescu*; Ioan Es. Pop, *Ieudul fără ieșire*; Andrei Zanca, *Euro-Blues*; Dan Cristea (Editura Cartea Românească): „Mircea Cărtărescu, *Levantul*; Gabriel Chifu, *La margine de Dumnezeu*; Traian T. Coșovei, *Bătrânețile unui băiat cuminte*; Ioan Flora, *Discurs asupra struțocămilei*; Dan Laurențiu, *Mountolive*; Mariana Marin, *Mutilarea artistului la tinerețe*; Angela Marinescu, *Blues-Parcul*; Ileana Mălăncioiu, *Ardere de tot*; Gabriela Melinescu, *Lumină din lumină*; Marta Petreu, *Poeme nerușinate*; Ioan Es. Pop, *Ieudul fără ieșire*; Adrian Popescu, *Pisicile din Torcello*; Cristian Popescu, *Arta Popescu.*” Colecția MINIMA POETICA va include: Cristian Popescu, *Arta Popescu* (8) Mircea Cărtărescu, *Levantul*, Cartea Românească, 1990 (7) Ioan Es. Pop, *Ieudul fără ieșire*, Cartea Românească, 1994 (7) Ioan Mureșan, *Poemul care nu poate fi înțeles*, Arhipelag, 1993 (6) Ioan Flora, *Discurs asupra struțocămilei*, Cartea Românească (5) Mariana Marin, *Mutilarea artistului la tinerețe*, Muzeul Literaturii Române, 1999, (5) Angela Marinescu, *Blues-Parcul*, Vinea (5) Marta Petreu, *Poeme nerușinate* (5) Emilian Galaicu-Păun, *Cel bătut îl duce pe cel nebătut*, Dacia, 1994 (4) Liviu Ioan Stoiciu, *Singurătatea colectivă*, Eminescu, 1995 (4) Nichita Danilov, *Mirele orb* (3) Alexandru Mușina, *Tomografia și alte explorări* (3).”

• [„**România literară**”, nr. 6] Editorialul lui N. Manolescu *Caragiale după Caragiale* se ocupă de actualizările succesive ale lui Caragiale, concluzionând, încă o dată, necesitatea repunerii în drepturi a unui Caragiale original, de secol XIX: „E cât se poate de inexactă ideea că lumea lui Caragiale e urâtă, imbecilă, primitivă și mizeră. După știința mea, doar Șt. Cazimir (în *Caragiale față cu kitschul*”) a combătut ideea că scriitorul ar fi cam excesiv. Caragiale e un satiric fără violență. Nu-și urăște personajele (el a spus-o!), ci doar le ridiculizează. Iar obiectul principal al deriziunii e de obicei felul cum vorbesc, majoritatea păcatelor fiind veniale. Dar oare ele vorbesc mai rău decât oamenii cultivați? Nu cumva simpla așternere în scris a unor exprimări orale creează cea mai mare parte din impresia de incorectitudine caraghioasă a limbii lor? Secolul XX a distorsionat imaginea unui scriitor de secol XIX. De câteva decenii bune, acest Caragiale după Caragiale nu mai este el însuși. □ C. Rogozanu atacă tema derutei scriitorului în fața cititorului anului 2000 și critică autoritarismul moralist al vocii auctoriale din prozele unui volum de Horia Gârbea (*Enigme în orașul nostru*) și o carte „alandala” (*Fără Caragiale*) de Ioan Lăcustă, „o literatură dificilă pentru un cerc restrâns de cititori”, care refuză ficțiunea, dar care se umple de

clișee. □ Gh. Grigurcu comentează volumul de poezie al echinoxistului Augustin Pop (1952-1998), *Telejurnalul de la Cluj*, apărut postum, în 2000, biografia sa de „inadaptabil cronic” punându-și amprenta asupra unei opere impregnate de tema morală, socială și politică. □ Ioana Pârvulescu face un elogiu al *Jurnalului fericirii*, de N. Steinhardt, plecând de la un text dedicat viitorului, scris la comun de Albert Einstein și Thomas Mann, la sfârșitul anului 1938. Tema este sensul culturii: cultura ca „aspirație” a unor indivizi foarte diferiți către „umanizare” se regăsește, consideră autoarea, și în jurnalul de închisoare al lui Steinhardt, care revelă aceeași semnificație a culturii, înțelese ca „limbaj comun” al umanului: „Ce înseamnă cultura pentru cei din închisoare? În primul rând un limbaj comun: între evrei și legionari, între preoți ortodocși, catolici și adventiști, între români și germani, între oameni dornici să învețe și oameni dornici să-i învețe pe ceilalți. [...] În a doilea rând bucuria de a evada zilnic în poezie, în istorie, în arta culinară, în arta cinematografică, [...] În al treilea rând păstrarea unor valori umane în timp ce umanul însuși se dezintegrează. Infernul, de pildă Gherla anului 1963, devine, dacă nu suportabil, măcar inteligibil prin amintirile culturale.” □ Este semnalată iconografia de excepție a revistei ploieștene *Axioma*, nr.1/ 2002, număr dedicat lui Caragiale: Caragiale ciocnind un pahar de vin cu Vlahuță, în 1892, Caragiale cu soția de Moși, în 1990 și Caragiale la Telega, în 1889, cu prietenii, pe o căpiță de fân! □ Alex. Ștefănescu dedică o „nouă lectură” prozei lui Mircea Nedelciu, apreciindu-i cu precădere proza scurtă, nu romanele, tehnica, nu talentul, așa-zisa relație privilegiată dintre cititor și autor a prozatorului optzecist fiind, din punctul lui de vedere, o „mistificare”. □ Mihai Cantuniari e prezent cu un fragment de jurnal, intitulat *La vie*, dintr-un proiectat volum. ■ C. D. Zeletin publică un excurs bibliografic al eminentului doctor și biochimist (născut într-un sat din Dolj) și școlit la Boston și Cambridge, Vintilă Ciocâlțeu – un destin dramatic, căci doctorul, epurat treptat de la Universitate, încă din 1944, moare în condiții mai mult sau mai puțin naturale (după Grigore T. Popa), în chiar ședința de consiliu profesoral care îi discuta situația. Doctorul Ciocâlțeu este autorul a două volume de poezie, dintre care al doilea a concurat în 1935 la Marele Premiu C. Hamangiu al Academiei Române, acordat pentru prima oară în acel an (printre concurenți se afla încă un medic, V. Voiculescu). □ Ion Pop realizează un interviu cu semioticianul Michael Riffaterre, punctul de interes al interviului legându-se de teoria sa asupra intertextualității, înțeleasă ca interferență continuă între texte. ■ *Bentița verde*, de Nora Iuga evocă din câteva crâmpoie memorialistice figura Aglajei Veteranyi, autoare germană de origine română, care s-a sinucis pe 4 februarie 2002, după succesul internațional al romanului *De ce fierbe copilul în mămăligă*. Romanul era în acel moment în curs de apariție la Editura Polirom, în traducerea Norei Iuga. Este reprodus un fragment (intitulat *Bambi*), în premieră, din ceea ce va deveni un best-seller al anului 2002.

15 februarie

• [„Contemporanul – Ideea Europeană”, nr. 7 (559)] La „Cronica literară” Henri Zalis semnează *Dosarul Mihail Sebastian, proiect și subiect*, despre *Dosarul Mihail Sebastian* (Universal Dalsi, 2001), de Iordan Chimet: „[...] Pentru acest motiv, dar și pentru altele, inițiativa lui Iordan Chimet trebuie salutăată și larg apreciată. Gestul de iubire pentru ceea ce înglobează diferența, implicit vibrația la umanitatea evreului dunărean, evreu român contestat agresiv, dublează voința antologatorului de a nu eluda ce ține de apa rece turnată peste capetele noastre. Sigur că Iordan Chimet are dreptate: românii nu sunt, de fel, un popor barbar, infestat de antisemitism. Dar el propune un recul în timp și în maniera de gândire ca să pricepem cum a fost posibil ca violențe alarmante să se producă împotriva evreilor, ca atari violențe să rămână multă vreme nesanctionate în mersul intern al lucrurilor. Menajamentele au compromis imaginea generației lui Mircea Eliade în ochii tinerilor, exaltarea encomiastică a declanșat campanii de dezvinovățire a lui Cioran, cum și a naționalismului obtuz din perioada interbelică, prelungit, în plan intelectual, după război, de câteva luări de atitudine ale lui C. Noica. Abia după 1989, proscripții comunismului, ca Norman Manea, Vladimir Tismăneanu, Leon Volovici, studioși ai fenomenului, legionar/nelegionar precum William Totok, Alexandra Laignel-Lavastine, Edward Kanterian ș.a. au declanșat, din străinătate, examenul sever al efectelor «rătăcirilor» nu neapărat doar juvenile, consumate între «impetuozitate și autoafirmare», cum crede posibil Dan C. Mihăilescu să justifice condiția neînviabilă în care s-a plasat singur Eliade, din clipa camuflării propriei conduite în anii de tristă memorie ai fascizării României. Apariția recentului dosar Sebastian începe să consolideze o tradiție deja negativă; cu precauția de rigoare observ două aspecte promițătoare: a) în 1996 cei care văd în filonul de notații zilnice ale consistent-imprudentului Iosif Hechter, alias Mihail Sebastian, dovada activării cumplitei suferințe sunt mai puțini și dispuși acum la dubii deplasate (mă refer la Dan Petrescu, Dan C. Mihăilescu, Mircea Handoca) b) cei care optează, în judecata lor, pentru o relație deschisă și complice cu tot ce ține de aportul românesc în spirit liberal, proeuropean, raționalist și energic-iluminist sunt de luat în considerare pentru că elimină, de-acum încolo, ambiguitățile față de semitism. Ei proclamă răspunsul datorat celor grijulii cu «imperialismul evreiesc». Nu sunt puțini, nu sunt încă destui. Din volum îi amintesc pe Adrian Marino, George Voicu, Tia Șerbănescu, Florin Ardelean, Ioana Pârvulescu. [...] Până la izbucnirea conflagrației mondiale, cercul în care vocația, lecturile, spectacolele și prietenii definesc o singurătate norocoasă pentru artistul Mihail Sebastian face loc altuia, încărcat de frustrare, de drama evreității, de schizoidie, și — undeva — de agresivitatea istoriei. Ați priceput: cercurile se despart, Iosif Hechter devine *străinul*, silit la necruțare, la acel dezgust pe care-l degajează romanul *De două mii de ani* când asumă apartenența la o vulnerabilitate lovită furibund. Nu am de gând să-l urmez deplin pe Andrei Oișteanu în schița sa de tipologii iudaice: evreul sionist, evreul comunist, evreul capitalist și evreul

integrat, pentru că din schemă lipsește evreul liberal, gen W. Filderman. Mai lipsesc evreul justițiar, ignorat și el, ori evreul cu dublă identitate, de felul lui N. Steinhardt, dureros confuz ca Edgar Papu, ș.a.m.d. în orice caz, evreul asimilist, evreul cvasi-integrat, suprapune peste Sebastian un stereotip, bineînțeles reductiv, fiindcă omul Iosif Hechter rămâne admirabil în consecvența cu care nu așteaptă să-i spună neprietenii cine este și de ce urmează să fie înfierat. [...]” □ Geo Vasile scrie despre *Memorialul plăcerii*, de Mihail Gălățanu (Coresi, 2000): „În partitura numită *Memorialul plăcerii* sunt emancipate cam toate stilurile și musichiile anilor '80-'90 românești și euro-americe, dar mai ales mentalitatea noastră, din carantina ideologica și ortodox-pervers-ipocrită, smintit-pervertită, dar și din actuala, asfixianta telenovelă a vieții prin delegație. Poetul ce-și dorește cel mai mult titlul de țicnit al acestei lumi, știe ce face și de ce [...]. Un atentator la pudoarea poeziei mimetice, ofilite de-atâta perfecțiune, este Mihail Gălățanu cu al său *Memorial*, posibil vector al poeziei de opoziție, simptom sociologic, dar, în primul rând, o mutație de stil.” Adrian Dinu Rachieru, în *Un călător stelar*, scrie despre cartea de poeme „grea de melancolie” *Muzeu de sate* (Junimea, 2001), de Emilian Marcu. □ Sub titlul *Dimensiunea iudaică a culturii române* sunt reproduse fragmente din conferința de presă *Democrație și anti-Semitism* din 28 septembrie 2000 a revistei și Caietele „Viața Românească”, nr. 2/ 2001. Este dezbătută cartea *Contribuția scriitorilor evrei la literatura română*, îngrijit de Henri Zalis și editat de USR. Alături de alți scriitori, Aura Christi semnează un text mai amplu, *Fără scriitorii evrei literatura ar fi mai săracă*, iar Ioana Sișcu *Filosemitismul ca normalitate*.

- **[„Dilema”, nr. 466]** Paginile „La zi în cultură” realizate de Simona Sora sunt dedicate cărții *Omul recent*, de H.-R. Patapievici. Adrian Mihalache semnează *Gâlceava omului decent cu omul recent*, în care consideră că autorul se „erijează” în „avocatul lui Dumnezeu”, iar Călin-Andrei Mihăilescu semnează *Un vecchio – Patapievici*, în care argumentează că „*Omul recent* este o imputare adresată planetarizării americanismului”.

19 februarie

- **[„Adevărul literar și artistic”, nr. 605]** Pe prima pagină este redat un text *Caragiale n-a existat*, semnat de Cristian Popescu (însoțit de fotografia poetului, sub titlul *Moartea lui dragă a împlinit 7 ani*, în 2002 (Anul Caragiale), împlinindu-se 7 ani de la dispariția celui care va deveni unul din modelele poetice ale anilor 2000): „Caragiale n-a existat. A existat numai o țară frumoasă și tristă în care mai toți oamenii erau condamnați la crâșmă pe viață. Cu halbe de bere legate la-ncheietura mâinii în lanțuri. De zăngăneau cârciumile la fiecare sorbitură. A existat un fel de rai ponosit în pomii căruia creșteau gheare și gâturi de găină și mai ales picioare și capete de porci. [...] Nu. Caragiale n-a existat. Au existat niște cimitire desfundate, săpate cu buldozerul. Ca să vină copilașii de clasa-ntâi și să caligrafieze, să scrijelească cu un cuțitaș pe toate țestele

scheletelor: MADE IN ROMANIA. Ca să fie morții noștri cei dintâi, ai mai prima din toți, voluntari acolo la-nviere, la Judecata din urmă.” □ Pe pagina 2, C. Stănescu ia pulsul presei culturale, „Observatorul cultural” fiind în vizor cu discutarea *Omului recent* a lui H.-R. Patapievici. Semnatarul „Revistei revistelor culturale” remarcă suspectul „exces de zel” și instigarea la „linșaj public” de care se face vinovat Gabriel Andreescu, oferind spre probă citate revelatoare. Urmează o discuție a poziției muzicologului George Bălan, C. Stănescu notând și în cazul acestuia o deplasare a discuției spre zone suspecte atât logic, cât și intelectual sau moral: el observă că G. Bălan, ca și celălalt comentator, extrapolează probleme, teme, argumente ale cărții lui Patapievici, cum ar fi cea a homosexualității, pentru a dovedi rasismul și antisemitismul autorului, ceea ce ar justifica transformarea sa într-un exponent al extremismului naționalist (din interbelic) *reloaded*. □ La rubrica „Paralele inegale”, Alexandru George dă un interviu lui Daniel Cristea-Enache, intitulat „Nu mă pot supune obiectului, nu discut cartea, ci tratez subiectul ei, ceea ce pentru autor este o profundă jignire”. ■ Teodor Vârgolici semnează *Stările depresive ale lui E. Lovinescu*, discutând volumul al cincilea din jurnalul lovinescian – *Sburătorul. Agende literare* (editat de Fundația Națională pentru Știință și Artă, Academia Română și Institutul G. Călinescu). Comentatorul insistă pe importanța aparatului critic, și anume pe „vastul și impresionantul capitol” de *Note* alcătuit de Alexandru George, Margareta Feraru și Gabriela Omăt. ■ La rubrica „Document” este tipărit sub titlul „*Acei ce nutresc asemenea idei joacă la loterie soarta țării*”, un text inedit redactat de Nicolae Titulescu în 1935, la Montreux și introdus de George G. Potra (textul introductiv se intitulează *Pro-memoria*). Textul, destinat guvernanților români, se referă la importanța unui tratat de alianță cu Sovietele, pe care Titulescu voia să îl încheie pentru a garanta securitatea României în eventualitatea (pe atunci resimțită ca iminentă) a izbucnirii unui război. Ideile sale directoare: „Alianța cu Rusia reprezintă însă ceva și mai important. Ea alcătuiește prima etapă pe drumul care duce la acoperirea Europei Centrale și Sud-Estice printr-o rețea de acorduri regionale, care, dacă nu pot împiedica războiul, pot totuși face ca teatrul lui de operație să nu fie în chip necesar România. E vorba aici de cel mai precumpănitor interes al vieții noastre de stat. Pe urmele unui război dus pe pământul țării, România nu poate ieși decât: sau *împărțită*, dacă a făcut o greșală de politică externă, adică dacă s-a alipit grupului de puteri care, la sfârșitul războiului, va ieși înfrânt; sau *mutilată*, dacă n-a făcut o greșală de politică externă, dar, dacă, dat fiind slăbiciunea organizării actuale a apărării naționale, ea s-ar bizui pe forțele aliaților ei ca să reintre în hotarele de azi.” O altă concluzie, formulată în paragraful al treilea al textului: „Adevăratul agresor împotriva căruia un asemenea tratat ar fi încheiat ar fi Sovietele înseși.” □ Elisabeta Lăsconi semnează *Moara cu noroc sau biruirea balaurului*, un text care încearcă, aplicând sugestii din I. P. Culianu, să descopere scenarii mitice în nuvela lui Slavici. □ Constantin Coroiu continuă în partea a doua a foiletonului

O bibliotecă într-o singură carte (2) discutarea dicționarului *Panorama criticii literare românești*, de Irina Petraș.

• **[„Observator cultural”, nr. 104]** Rubrica „La zi” prezintă câteva titluri de știri, *Eugen Simion – reales la Academie, Feminisme, Agenda culturală, Despre Radu Petrescu la Muzeul Literaturii și Premii și prezențe ale scurt-metrajelor românești în festivaluri internaționale* (Sinișa Dragin ia Marele Premiu la Festivalul de la Rotterdam pentru *În fiecare zi Dumnezeu ne sărută pe gură*, iar *Ajutoare umanitare* al lui Hanno Höfer obține cel mai important premiu din istoria scurt-metrajului românesc la festivalul de la Clermont-Ferrand). □ Rubrica „În dezbatere” e dedicată temei *Critica românească de artă, azi*. Contribuie Ion Bogdan Lefter cu *Înainte și după 1989*, Valentin Protopopescu (*Un autosabotaj pilduitor*), Maria-Magdalena Crișan (*Secolul '20, anii 20*), Magda Cârneci, Adrian Guță, Aurelia Mocanu ș.a.. E prezentat *Un secol de sculptură românească XX. Dicționar, A-D* (Meta, 2001). □ Paul Cernat prezintă volumul *Acționismul în România în timpul comunismului* (Idea Design&Print, 2000), despre fenomenele artistice *underground*, ale contraculturii din timpul regimului comunist. Pavel Șușară, autorul albumului în limba engleză *Corneliu Baba*, prezintă un amplu eseu despre opera marelui pictor, versiunea în limba română a studiului monografic din album – *Un pictor din Est (I)*. □ Claudio Magris scrie despre premiul Nonino 2002, *Exil – Viața după două dictaturi* obținut de Norman Manea (patru cărți ale sale sunt traduse în italiană de Marco Cugno, printre care și volumul de nuvele *Ottobre, ore 8*). Eseul pe tema exilului e tradus din italiană de Emilia Drogoreanu. □ Bianca Burța discută *Publicistica lui Costache Olăreanu* pornind de la volumul *Cum poți să fii persan* (Cartea Românească, 2001): „Trei «teme» mari structurează discursul publicisticii lui Costache Olăreanu: politicul, spațiul public (de ieri și de azi) și evenimentul cultural, în toate amestecându-se, în doze potrivite, amintiri din «junețea» autorului – vioaie, cu tâlc, umoristice, pitorești ori picante, de o frivolitate căutată (sunt de citat aici articolele: *Tante Eugenia și lozincile, Conu Mișu, De ziua eclipsei, Amintiri clujene, Sanki* și, desigur, altele...)”. □ *Antologii pentru export*, de Andrei Bodiu, prezintă două antologii bilingve de poezie, *7&7. Seven Romanian and 7 British Poets of Today*, realizată de Romulus Bucur (Colecția revistei arădene „Arca”) și *Club 8 – Poetry*, editată de Radu Andriescu și Adam J. Sorkin, tradusă de Adam J. Sorkin (Editura T., 2001), în cea din urmă fiind cuprinși Constantin Acosmei, Radu Andriescu, Michael Astner, Mariana Codruț, Gabriel H. Decuble, Dan Lungu, O. Nimigean, Dan Sociu. □ Svetlana Cârștean ia un interviu cu titlul *Despre fascinație, identitate și verbul «a plăcea»* profesoarei de lingvistică Rodica Zane. □ La rubrica „Recenzii” Marius Chivu scrie despre Pascal Bruckner, în traducerea lui Vasile Zincenco, de la Editura Trei (2001), cu celebrul *Luni de fiere*, punând problema limbajului sexual: „Să scrii despre *Luni de fiere* poate fi o mică încercare. Și nu datorită subiectului puternic ancorat în sexual – Pascal Bruckner ne arată că (se) poate scrie un roman de o duritate sexuală nemaîntâlnită cu măiestrie, fără a folosi un

singur cuvânt așa-zis licențios –, ci datorită problematicii subsumate povestirii. Pascal Bruckner spune răspicat ceea ce puțini îndrăznesc măcar să gândească.” Bogdan-Alexandru Stănescu recenzează cartea *Studii critice* (Editura Fundației Culturale Române 2000), de Ion Frunzetti: „Periplul intelectual al autorului este pur și simplu amețitor, dezvăluind un spirit extrem de speculativ, dar fundamentat. Sunt demersuri interdisciplinare de o natură palimpsestică, la bază aflându-se întotdeauna filozofia. Periplul teribil al speculației se bazează la Ion Frunzetti pe un «spirit geometric» neiertător, ordonator.” Dan Gulea scrie despre monografia *Ioan Groșan* de la Aula (2001): „Cronicara literară de la «Vatra» și «Cuvântul» a făcut o carte comodă, pentru că prezentarea operei lui Groșan se compune, după asistenta de la Universitatea «Transilvania» din Brașov, dintr-o suită de recenzii (mai mici sau mai mari), precedate de o scurtă introducere care ține loc de istoric al receptării, urmate de un interviu și de o bogată și judicioasă antologie din Groșan și, desigur, de un dosar de receptare critică.”

● **[„22”, nr. 8]** Andrei Corbea semnează *Pedagogie discursivă în postistoria tranziției*, un text despre dialogurile recente Adrian Marino-Mihai Șora-Sorin Antohi, din cărțile *Al treilea discurs. Adrian Marino în dialog cu Sorin Antohi* (Polirom, 2001) și *Mai avem un viitor? Mihai Șora în dialog cu Sorin Antohi* (Polirom, 2001). □ Mircea Iorgulescu începe un serial dedicat lui Mihail Sebastian, *Peisaj după o bătălie care nu prea a avut loc (I)*. Autorul constată folosirea jurnalului lui Sebastian ca „pretext” și „banalizarea jurnalistică” a acestui text prin folosirea sa într-un soi de „conflagrație intelectuală de proporții gigantice”. Cronicarul se referă la antologia lui Iordan Chimet, *Dosar Mihail Sebastian* (Ed. Universal Dalsi, 2001) și la *Sebastian sub vremi*, publicat ca un „Caiet cultural” (nr. 6) al revistei „Realitatea evreiască”, volum coordonat de Geo Șerban și tipărit la Universal Dalsi (f.a.).

20 februarie

● **[„România literară”, nr. 7]** Un semnal de alarmă trage editorialul lui N. Manolescu cu privire la necesitatea unei ediții moderne Eminescu, deși, deloc optimist, e conștient că facultățile de litere nu mai pregătesc filologi. Totuși, scrie el, trebuie să ne îndreptăm *Spre o nouă ediție Eminescu*, întrucât s-au adunat câteva litigii serioase cu privire la edițiile existente: „Primul aspect este păstrarea împărțirii textelor (mai ales poetice) în antume și postume. Cu excepția unei ediții a lui Piru, împărțirea se bucură și de favoarea aproape exclusivă a specialiștilor. Cel care a criticat-o cel mai sever a fost, în *Testamentul unui eminescolog*, Petru Creția. [...] Al doilea aspect este corectitudinea ca atare a reproducerii textelor de pe manuscrise și, îndeosebi, dacă acordăm credit dlui N. Georgescu (și nu văd de ce n-am face-o), reevaluarea punctuației. De la Perpessicius nimeni nu a mai cercetat integral manuscrisele poeziei. Între ele și formele publicate, sub supravegherea poetului, în *Convorbiri literare* sau, sub aceea a lui Maiorescu, în ediția princeps, există numeroase deosebiri. [...] Al treilea aspect este legat de

nesiguranța atribuirii lui Eminescu a unor anumite texte (mai cu seamă, articole politice, de data aceasta). Regretatul Z. Ornea a descoperit în ediția academică și care o continuă pe a lui Perpessicius destule articole care nu aparțin lui Eminescu. Între timp, s-a descoperit și cui aparțin unele dintre ele. Se prea poate, apoi, să existe articole de Eminescu neidentificate. Probabil, nu multe, totuși! Nu e admisibilă o astfel de incertitudine, mai ales fiind la mijloc opera cea mai însemnată din istoria literaturii române.” ■ Alex. Ștefănescu, sub titlul *Poliție culturală*, comentează la rubrica „Actualitatea” campania de presă din revista *Observator cultural* îndreptată împotriva volumului *Omul recent*, de Horia-Roman Patapievici: „Credeam că odată cu prăbușirea comunismului va ieși din circulație expresia «o carte cu probleme», care i-a exasperat – și obsedat – pe scriitori decenii la rând. [...] Odioasa expresie, care ar fi meritat să-și găsească locul, printre instrumentele de tortură, în muzeul comunismului de la Sighet, a fost repusă în circulație la data de 5 februarie 2002, la doisprezece ani și două luni de la căderea comunismului, de către Ion Bogdan Lefter, prin intermediul revistei *Observator cultural*. [...] Ion Bogdan Lefter și Gabriel Andreescu critică o operă filosofică din perspectiva unui îndreptar de comportare în societate (*political correctness*). Este o confuzie de planuri descalificantă pentru un intelectual [...]. Și mai reprobabil este însă faptul că detractorii lui H.-R. Patapievici își desfășoară atacurile după ritualul represaliilor la care erau supuși intelectualii cu o gândire independentă în regimul comunist. De incapacitatea lor de a se ridica la nivelul gândirii unui filosof mai putem râde, dar de atitudinea lor de polițiști ai culturii – nu. În stilul campaniilor de presă de altădată îndreptate împotriva «culturii burgheze», Ion Bogdan Lefter recurge la etichetări ideologice, care, dacă nu mai pot duce, ca pe vremuri, la arestarea autorului incriminat, vizează oricum marginalizarea lui. Luate în serios, acuzațiile formulate de directorul «Observatorului cultural» ar putea avea drept rezultat trecerea lui H.-R. Patapievici pe lista neagră a e extremiștilor, indezirabili în Occident. [...] Cuvântul «periculos» este repetat în cuprinsul articolului. Ce caută acest cuvânt într-un articol de critică a ideilor? El și-ar găsi locul numai într-un denunț. [...] Protestez public împotriva tentativei unor publiciști ca Ion Bogdan Lefter și Gabriel Andreescu de a institui o poliție culturală în România.” ■ *Bufoneria lui G. Călinescu* se intitulează un text de Gh. Grigurcu care avansează ipoteza unui G. Călinescu din familia histrionică a lui Caragiale, un fel de „Cațavencu evoluat”, un bufon-nebun de tip nou, în serviciul megalomaniei „curții” „socialiste”. ■ Ioana Pârvulescu, în rubrica sa „Je est un autre”, consideră „incredibilă” nepublicarea, după peste un secol, a jurnalului scriitoarei noastre „clasice”. În *lumea bărbaților. Jurnalul Hortensiei Papadat-Bengescu* prezintă cazul primei noastre scriitoare care se impune într-o lume a bărbaților, de la contextul biografic la contextul cultural în care a apărut, cu un succint istoric al receptării literaturii ei – Anton Holban și Șuluțiu fiind printre cei mai fervenți admiratori contemporani ai romanelor ei. Singurele fragmente sunt publicate în 1962, într-un volum memorialistic de Camil Baltazar, unde sunt

reținute două episoade: cel al îngrijirii răniților din gara Focșani, în timpul Primului Război Mondial și cel al începuturilor literare: „Ceea ce izbește, comparativ cu jurnalele de creație ale domnilor din epocă, este lipsa totală de interes pentru cancanurile literare și luptele literaților. Universul interior al autoarei pare aproape fără căi de acces către exterior.” ■ Cronica edițiilor, semnată de Cornelia Ștefănescu semnalează apariția celui de al cincilea volum din *Sburătorul. Agende literare*, de E. Lovinescu, ediție de Monica Lovinescu și Gabriela Omăt, cu note de Alexandru George, Gabriela Omăt și Margareta Feraru. ■ Cornelia Pillat scrie la rubrica „Restituiri” despre *Exilul lui Mihai Fărcășanu*, articol bogat ilustrat cu fotografii ale lui Mihai Fărcășanu, ale Piei, soția lui, sora lui Dinu Pillat și fiica lui Ion Pillat și cu fragmente din corespondența Pia–Mihai Fărcășanu. Directorul *Viitorului* și președintele organizației Tineretului liberal, Fărcășanu era un vorbitor electrizant, un scriitor promițător (romanul său *Frunzele nu mai sunt aceleași*, semnat Mihai Villara va fi recenzat entuziast de Virgil Ierunca, în *Lumea*), deci un redutabil „dușman al poporului”, în 1946, căruia i se dorea moartea cu insistență: „Pe zidurile Bucureștiului și pe tramvaie au apărut afișe cu lozinci care cereau «Moarte lui Mihai Fărcășanu dușmanul poporului»”. Povestea lor e urmărită în exilul prin Italia, Franța și America, unde au participat la fondarea, la New York, a postului Vocea Americii. Cei doi vor susține emisiunile pentru România, dar vor fi îndepărtați curând violent de «o nouă conducere» a postului de radio, «docilă intereselor americane de a tergiversa și abandona Estul – Europei – conform Tratatului de la Yalta.» Legați de o poveste de iubire care a debutat intempestiv, exilul îi îndepărtează treptat, Mihai fiind absorbit de problema luptei politice pentru România. Dovadă, o fotografie reprodusă în revistă, cu Președintele Truman alături de delegațiile țărilor din Estul Europei, Mihai Fărcășanu fiind personajul din dreapta președintelui american. Autoarea articolului, înafară de informații biografice, oferă câteva date despre activitatea politică din exil a lui Fărcășanu (Comitetul alcătuit în America, ziarul «Românul», care apărea la New York și München). În 1955 Fărcășanu se află în Europa ca Președinte al Ligii românilor liberi și îi scrie Piei o emoționantă scrisoare, un document al exilului românesc de după instalarea totalitarismului comunist în România: „Sunt de câteva zile la München și m-au cuprins Românii din toate părțile, cu greutatea, neînțelegerile și amorul dezrădăcinării lor, a dezrădăcinării noastre. Sunt teribil de obosit și mă țin printr-un mare efort de voință, gândindu-mă la tine, gândind că dorești într-un fel să stau încă drept în sarcina asta care este atât de tristă și care macină sufletul. Le-am vorbit refugiaților noștri la sărbătoarea Unirii. Într-o sală de muzeu german, unde pe estrada creștinată de câteva lumânări, o icoană și cădelniță cu tămâie, un bătrân preot român ne-a făcut slujba datoriei. Din disperarea mea am încercat să le dau speranța. Mulți sunt în mare lipsă și apăsați de o soartă străină, care treptat îi smulge din corpul românismului. Și totuși au fost foarte calzi, pe deasupra greutatea și a inevitabilelor neînțelegeri dintre ei și mi-au arătat multă simpatie. M-au întrebat de tine, mi-au spus că te

auzeau la vocea Americii, că ar fi vrut să fi venit și tu cu mine printre ei. Unii au tăria să se împotrivescă destinului acestuia care îi trage spre ieșirea din trupul românesc și topirea în alte vieți care nu sunt ale noastre. Sunt oameni trecuți prin mari suferințe fizice și, fără îndoială, grele încercări ale sufletului și totuși nu vor să cedeze sorții. I-am văzut cum din nevoile și loviturile venite peste ei nu s-au rupt din rădăcinile noastre. M-a mișcat mult acest lucru și mi-a turnat o picătură de nădejde în scrumul din mine. Zilele le îndur încă, sunt chemat într-o parte sau alta, ascult doleanțele și intrigile născute din rătăcirea exilului, ca într-o halucinație care nu este a mea. Dar nopțile sunt mai nemiloase, căci gândurile mi se întorc toate spre tine și te visez și te simt cu toată viața mea. Visez mereu că o răpă se desface între noi și mă deștept înfricoșat strigându-te...” (scrisoarea din 24 ianuarie 1955). Cei doi se vor separa curând, Pia va pleca în Anglia, unde se va recăsători în 1956 cu un medic militar britanic, întâlnit în refugiul din Italia, cu zece ani înainte. Mihai Fărcășanu va rămâne în America, „dâr” în lupta „împotriva totalitarismului din Răsărit” și tocmai de aceea „obligat să se retragă din luptă”. Meditând asupra unei fotografii din 1980, în care Mihai apare alături de fratele său Nicolae Fărcășanu, supraviețuitor al închisorii comuniste (alt frate, Paul Zotta, murise la Canal în 1952), Cornelia Pillat consideră, tulburător, că „Mișu” are figura celui care a pierdut, care și-a „risipit” „ființa”, iar „Nicu” are, din contra, „expresia” unui „învingător”. Dinu Pillat, atestă autoarea articolului (soția acestuia), arestat în procesul Noica-Pillat, a fost incriminat și pentru simplul fapt că era cumnatul lui Mihail Fărcășanu.

22 februarie

- **[„Dilema”, nr. 467]** La rubrica sa „Ce se vede” (la pagina „Situațiunea”), Mircea Iorgulescu semnează ultimul articol al său la revistă (încetarea colaborării e anunțată într-o *Notă*). Este vorba despre un text dedicat procesului Caragiale-Caion din 1902, care atrage atenția asupra probelor serioase aduse în 1902 pentru a demonstra juridic inexistența autorului maghiar (și a traducătorului brașovean) după care ar fi plagiat Caragiale. *Un proces* pune problema „tulburătoare” a neputinței de a mai dovedi în ziua de azi o astfel de nevinovăție, în lipsa unor documente – nu există un *Dicționar al scriitorilor români*, nici cataloage de tipărituri.

26 februarie

- **[„Adevărul literar și artistic”, nr. 606]** Cristian Tudor Popescu semnează un text despre *Hamlet* și nebunia cu tâlc a prințului danez, în care decodifică câteva fragmente celebre din text pe baza *Cărții schimbărilor*, vechi carte de înțelepciune (inițiativă) chineză (*Trigrama Shakespeare*). Vântul care bate dinspre nord-nord-vest și vântul de la sud capătă interpretări „uluitoare” dacă li se aplică trigramele din această carte a divinației chinezești. □ La Revista revistelor culturale C. Stănescu titrează *Joaca de-a războiul*, un text în care discută *Războiul*

generațiilor, tema revistei „Interval” (nr. 12/ 2001). ■ George G. Potra continuă publicarea unor documente aflate în arhiva Ministerului de Externe, legate de semnarea unui tratat cu Sovietele, de către ministrul de atunci, Nicolae Titulescu: „*Oribila povară a unei lipse de forță morală*”. E reprodusă stenograma discuțiilor sale cu Dinu Brătianu și cu Tătărescu, care trenează și subminează semnarea acestui tratat, pentru care Titulescu fusese investit cu puteri depline de către Rege – ceea ce îl și determină pe Titulescu să demisioneze în 1935 (el va fi eliminat din viața politică însă abia în 1936). □ La „Cronici”, Teodor Vărgolici semnalează *O nouă ediție critică a operelor lui I.L. Caragiale*, anume *Opere*, I-III, noua ediție critică editată de Academia Română și Univers Enciclopedic, îngrijită de Stancu Ilin, Nicolae Bârna și Constantin Hîrlav. La aceeași rubrică, Daniel Cristea-Enache semnează *Marile Jocuri* în care comentează două monografii apărute recent la Editura Aula, *Marin Preda*, de Rodica Zane și *Mircea Cărtărescu*, de Andrei Bodiu, prima, criticată pentru lipsa oricărei contribuții originale. ■ Alexandru George semnează *Haos și autoritate*, despre vederile politice ale lui Caragiale, reflectate în textele sale publicistice. Sunt selectate și comentate câteva citate din tabletele sale, *Hârtia, din 1933 (opinia publică așteaptă un dictator)* sau *Hitlerismul* („Trăim o epocă a cârpei, în vreme ce alte popoare retrăiesc epoca bronzului masiv”). □ La rubrica „Cronici” Constantin Trandafir marchează Centenarul Anton Holban, în *Între autenticitate și convenție*, iar Mihai Iovănel scrie despre *Falanga* (Dacia, 2001) Martei Petreu, în *Poezia ca extremism al simțurilor*. Al. Săndulescu prezintă *O radiografie a exilului românesc*, într-un articol cu același titlu, volumul cuprinzând corespondența primită și trimisă din exil de Grigore Nandriș, între 1946 și 1967 și aflată în fondurile Bibliotecii Române din Freiburg. Corespondența este editată de I. Opișan. Grigore Nandriș a fost profesor de filologie slavă comparată la Universitatea din Londra și fratele Elisabetei Nandriș, deportată 18 ani în Siberia cu copiii, după ce bolșevicii i-au ucis soțul. □ Mariana Șora continuă publicarea unor fragmente de jurnal sub titlul *Despre „despreitate”*.

● [„**Observator cultural**”, nr. 105] Sunt sărbătoriți *Doi ani de Observator cultural*, prin două articole, *Pentru liberalism*, de Ion Bogdan Lefter și *După doar doi ani...*, de Carmen Mușat. Finalul articolului lui I.B. Lefter se referă la construcția liberală pe care o propune revista: „Cu condiția bunei credințe, în «Observatorul» nostru «cultural» nu se poate citi altă pledoarie generală decât aceea pentru liberalism, pentru cultura și democrația postmodernității, care sunt liberale în esență, restul ținând de nuanțe. Asta trebuia spus apăsător acum, la doi ani de la lansarea noastră: că nu ne vom lăsa etichetați abuziv drept «stângiști»; că importantă acum este construcția serioasă a gândirii liberale și a democrației liberale în România postcomunistă. Cu oricâte sublinieri italice vor fi de trebuință pentru a ne face înțeleși chiar și de către cei care nu par prea dispuși să (ne) înțeleagă...” Carmen Mușat subliniază: „[...] Trebuie să recunosc că astăzi, după doar doi ani de apariție a «Observatorului cultural», ceea ce mă descumpănește

cel mai mult este modul reductiv, simplist și deformativ în care eforturile unei întregi echipe redacționale sunt percepute de unii dintre colegii noștri din presa culturală sau de unii dintre intelectualii noștri (unii chiar de bună condiție), obișnuiți prea (de) mult să vadă peste tot «găști», comploturi și campanii atent orchestrate. Convingerea unora că o revistă literară este o clonă de hârtie a celui care o conduce îmi pare că exprimă reflexele condiționate dobândite în anii dictaturii comuniste, în care cultul șefului devenise a doua natură. Ei bine, în ceea ce privește «Observatorul cultural», Ion Bogdan Lefter este doar directorul revistei, nu și Comandantul ei Suprem. Fiecare dintre redactorii și colaboratorii noștri este o individualitate care gândește pe cont propriu, fiecare are propria lui scară de valori și formulează, mai bine sau mai puțin bine – e dreptul cititorilor să judece și să decidă –, opinii personale. Nu pot să nu constat că trăim însă într-o cultură din care obsesia autorității absolute n-a dispărut. Probabil că de aceea suntem atât de dispuși să personalizăm totul și să-i atribuim «Șefului» tot ce e mai bun sau (mai ales) mai rău. Și tot în mentalitatea ființelor care nu au ajuns încă la maturitate e de găsit și explicația pentru frenezia cu care căutam un guru – neapărat național! – pe care să-l proclamăm cu surle și trâmbițe instituție culturală, în a cărei judecată să ne încredem orbește și la adresa căruia nici o judecată critică să nu poată fi formulată fără teama de a fi acuzat de «linșaj intelectual».” □ William Totok face o retrospectivă a Berlinalei 2002, sub titlul *Între politic și cotidian* (e prezentat și filmul regizorului de origine română Andrei Schwartz, *Povestiri din valea leproșilor*). ■ Gheorghe Crăciun publică un text aforistic intitulat *Stroboscopice*: „Totul este în noi un efort disperat de a găsi o coerență. Asta și nu altceva, pentru că, mai departe, coerența ne-ar putea arăta, în perspectivă, sensul. N-ar trebui să fim atât de drastici cu dorința. E și ea una dintre virtuțile corpului viu, poate cea mai profundă, de vreme ce nu o dată ea e în stare să înfrunte moartea. Există, într-adevăr, și o beție a vitezei care e beția puterii. Să nu avem altceva în vedere decât supremația privirii care acceptă să înghită fără nici un fel de protest derularea spațiilor pe fereastra unui compartiment de tren. Așa ceva ar trebui să-ți dea o senzație de anulare. În realitate, ochiul tău e un ochi de stăpân. Diversitatea lumii își bate joc de noi. Tocmai limbajul ne transformă în niște handicapați. Mândria orbește, cum se spune. A-ți apăra mândria înseamnă a te automutila. E eroic, dar neprofitabil. Pierzi contactul cu lumea. Atrocele efort de a avea dreptate. Numai cine are dreptate are și puterea. Adevărul nu contează. [...]” □ Ana-Maria Popescu scrie *Un personaj cu papion și monoclu în Rusia bolșevică*, despre cărțile lui Mihail Bulgakov recent traduse la noi, *Cupa vieții* (Polirom, 2001) și *Maestrul și Margareta* (Humanitas, 2001). □ Cristina Ionică scrie despre *Amsterdam*, de Ian McEwan (Polirom, 2001), în *Patologia «normalității»*. □ Paul Cernat scrie despre volumul basarabeanului Vitalie Ciobanu, *Valsul pe eșafod. 30 de pretexte literare și un Jurnal la Praga* (Cartier, 2001): „[...] Severitatea comentariilor lui Vitalie Ciobanu – temperată de echilibrul nuanțat al judecății lucide – sancționează deopotrivă fantezmele

pios-etniciste și compromise moral, tentația pitorescului teribilist, neglijența formală și fandoselile gratuite, naivitățile à la page ale sincronismelor postmoderne radicale. Pe de altă parte, critica de susținere merge în sensul sprijinirii principalilor constructori de genuri culturale «alternative», absente până mai ieri în Basarabia: proza (post)modernă (Nicolae Popa etc.), critica de artă modernă și contemporană (Vladimir Bulat), politologia social-liberală (Oleg Serebrian), critica de poezie (Em. Galaicu-Păun), eseul interdisciplinar (Tamara Cărauş), jurnalul intim din anii comunismului (Leo Butnaru) [...] □ Adina Dinițoiu recenzează două plachete de poezie, *E vremea să porți cercei* (Aula, 2001), de Doina Ioanid și volumul scos în regim de samizdat *Klein spuse* (fără editură, f.a.), de Mihai Ignat. □ La rubrica «Învățămant» Mihaela Singer propune un articol intitulat *Reforma învățământului românesc – aproape de bilanț*, iar Luminița Marcu *Pentru toți profesorii*. □ Svetlana Cârsteian ia un interviu lui Viorel Moțoc de la «Cațavencu» cu titlul «*Am fost învățați să funcționăm mereu în nișă*». □ Pavel Șușară continuă cu partea a doua a eseului *Un pictor din Est? (II)*. □ La rubrica «Recenzii» Ștefania Ciurea semnalează apariția volumului de povestiri al lui Gabriel García Márquez, *Douăsprezece povestiri călătore* (Rao), iar Mariana Ilie eseul lui Charles Mauron, *De la metaforele obsedante la mitul personale* (Dacia, 2001). Marius Chivu prezintă *Filosofia inconștientului*, de Vasile Dem. Zamfirescu (Treii, 2001), „demersul critic cel mai aplicat și mai consistent în psihanaliza românească”. □ Sunt prezentate revistele de studii orientale „Studia Asiatica” și „Archaeus”, cea dintâi, aflată la primul număr, dublu, pe 2000 («*Archaeus continuă*», «*Studia Asiatica*» i se alătură).

● [„22”, nr. 9] Rodica Palade, în editorialul *Procurorul Țuculeanu și sursa „Cristescu”*, discută cazul lui Andrei Ursu, fiul lui Gh. Ursu, ucis de Securitate și care își caută încă, sisisfic, dreptatea, într-un proces care trenează la 12 ani de la Revoluție. □ Sunt publicate în paginile revistei eseurile unor liceeni care au fost premiați la concursul cu tema *Cultura intoleranței*, organizat de Fundația Gh. Ursu. Una dintre mențiuni este Ioana Pelehatăi, elevă la liceul G. Coșbuc din București. □ Pagina 9 este dedicată dezbaterii Culianu vs. Eliade. Semnează Matei Călinescu, *O lectură posibilă* și Leon Volovici, *Eliade – polemici israeliene recente*. Matei Călinescu discută poziția contradictorie a lui Culianu vizavi de maestrul său, plecând de la „însemnările fragmentare” de la sfârșitul monografiei neterminate *Mircea Eliade necunoscutul*, cuprinsă în traducere românească în volumul *Mircea Eliade* (Nemira, 1995). Textele sunt publicate cu prilejul unei dezbateri la sediul GDS cu tema *Culianu vs. Eliade*. □ La „Revista presei”, e prezentat un florilegiu de fragmente din articolele dedicate recent în „Observator cultural” cărții lui Horia-Roman Patapievici, *Om recent*, plus replicile prompte venite din partea „României literare” și „Adevărului literar și artistic”.

27 februarie

• [„România literară”, nr. 8. De la acest număr revista apare sub egida Uniunii Scriitorilor, editată de Fundația „România literară” cu sprijinul „Fundației Anonimul”.] Editorialul lui Nicolae Manolescu, *Nou început de drum*, prezintă noua formulă (inclusiv grafică) a revistei, plecând de la necesitatea schimbării și adaptării tradiției la nou: „Rămâne o publicație a cărei autoritate culturală, cea dintâi din România, o dau tradiția (în 2004 se împlinește o jumătate de veac neîntreruptă de la apariția «Gazetei literare», iar în 2003, treizeci și cinci de ani de când și-a schimbat numele în «România literară»), spiritul critic și prestigiul colaboratorilor. Încercăm și pe mai departe să ne onorăm tradiția, să nu facem rabat de la spiritul critic și să atragem cele mai importante condeie scriitoricești. Privim în urmă cu nostalgie și în viitor cu încredere. Ne socotim capabili a ține pasul cu lumea și cu epoca. Nici societatea, nici cultura nu stau pe loc. Apar neconținut nevoi spirituale, se preface gustul oamenilor. [...] Noi credem că această schimbare trebuie bine cântărită. O umbră de conservatorism trebuie să se aștearnă totdeauna peste tentativele inovatoare. Mai ales fiind la mijloc literatura care este, în esența ei, «reaționară». Promovarea schimbării înseamnă totodată promovarea tinerilor. E lesne de remarcat că nu începem doar acum să ne asigurăm moștenirea. Nu de ieri, de azi, toate cronicile care consemnează actualitatea, literară, teatrală, plastică etc. sunt scrise de critici tineri. Un poet din trei publicat la pagina 8 este tânăr sau chiar debutant. Să adaug că, începând din acest an, «România literară» va acorda șase premii, din care cele mai multe vor fi destinate tinerilor și debutanților. [...] 1954, 1968 și 1989 au fost anii de reper din istoria «Gazetei» (și «României») «literare». Li se adaugă 2002. Sperăm ca promisiunile acestui nou început să devină realitate. [...]” □ Marius Chivu, sub titlul *Reușita scriitorului*, scrie la rubrica „Lecturi la zi” despre ediția a doua a cărții lui Tudor Țopa, *Încercarea scriitorului*, încadrându-l pe mai discretul autor între scriitorii deja consacrați ai Școlii de la Târgoviște: „Spre deosebire de colegul său de ‘școală’ Mircea Horia Simionescu, care a publicat volum după volum ignorând faptul că ‘desenul din covor’ era deja desăvârșit odată cu ultima carte a tetralogiei *Ingeniosului*..., Tudor Țopa n-a scris decât două cărți, fiind autorul ‘târgoviștean’ cel mai discret (mie, personal, acest lucru mi-l face pe scriitor foarte simpatic). Reeditarea *Încercării scriitorului* într-o perioadă în care sunt semne că s-a atins saturația în ceea ce privește jurnalul și literatura memorialistică poate fi și un gest simbolic. În general, despre această carte apărută în 1975 s-a discutat pornindu-se, cu mai mult sau mai puțin temei, de la ideea de ‘jurnal’. Astăzi, după ce granițele acestei specii au fost modelate după bunul plac și nu doar de scriitorii târgovișteni, este evident faptul că T. Țopa ‘încearcă’ mai mult decât un fals-jurnal. [...] Cum s-a remarcat deja, stilul lui Tudor Țopa este desăvârșit – s-ar putea face o apropiere mai degrabă cu Radu Petrescu – această preocupare fiind deseori prezentă în text prin referiri directe [...]. Notațiile de amănunt, precum și introspecția sunt extrem de fine, povestirea are o eleganță discretă, iar

întâlnirile cu prietenii, scenele de bombardament, aventurile strecurării în săli de spectacole, amintirile din refugiu, visele, senzațiile, plimbările cu tovarășii și lungile lor discuții (dinamismul unor secvențe este la fel de bine realizat ca și la M.H. Simionescu) sau portretistica de ocazie pe care o face (plină de umor și de plasticitatea portretelor lui Costache Olăreanu) ar trebui să fie pagini de invidiat pentru tinerii prozatori de astăzi, din păcate, prematur sau excesiv preocupați de experiențe de tot soiul și, cred, nepermis de indiferenți față de ceea ce se numește stil. [...]”.

□ Cronică literară, semnată de C. Rogozanu, se intitulează *Teroarea pe înțelesul copiilor* și e dedicată volumului *Acasă se vorbește în șoaptă*, de Stelian Tănase: „Cine deschide prima oară noua carte a lui Stelian Tănase, *Acasă se vorbește în șoaptă*, ar putea crede că-l așteaptă vreun experiment literar radical, vreo scriere avangardistă. Pagina e ruptă în două: jumătatea de sus este ocupată de jurnalul pe care autorul l-a ținut între 1986-1990 (jurnal deja apărut la Editura Institutului European); jumătatea de jos este rezervată dosarului lui Stelian Tănase din arhivele Securității (sunt fragmente, bineînțeles, dintr-un dosar care acoperă anii 1984-1989). Cele două identități ale autorului sunt puse față în față într-o manieră binevenit agresivă. În general, documentul (cartea rigidă, alcătuită în petice de arhivă) despre acea epocă are un mare păcat: rămâne aproape inaccesibil cititorului outsider (fie el tânăr sau străin). Securitatea a stocat tone de informații. Ce ar trebui să răzbată din tot acest imens vraf de documente importante (puține și, de obicei, sustrate la timp) și imensitatea de hârțogărie neimportantă? Răspunsul pe care îl dă Stelian Tănase este ferm: teroarea, acesta este sentimentul care, atunci când este resuscitat, acuză pentru totdeauna Securitatea. [...] Ideea lipirii jurnalului de dosar generează o poveste aproape literară. [...] Bineînțeles, întrebarea care domină lectura ar fi: „cine toarnă”? Un anume Cristescu semnează cele mai multe rapoarte. Sursa nu poate fi decât un prieten foarte apropiat. Acest Cristescu fictiv este prezent la întâlniri destul de restrânse și de multe ori are discuții între patru ochi cu Stelian Tănase. [...] Șocul deschiderii dosarului se amplifică. Nu e doar urmărire, ascultarea telefoanelor, ci se petrecea o distrugere sigură a intimității, a securității ultime. Nu de puține ori, în jurnal, autorul își notează reacțiile aberante, aproape clinice, rezultate din starea continuă de suspiciune (cu grijă alimentată de aparatul Securității). [...] Foarte multe personalități importante sunt personaje și în jurnal (mai mulți aici) și în dosar (doar cei apropiați: Ioan Buduca, Alin Teodorescu, Alexandru Paleologu, Agopian, Groșan, străinii de la ambasadă sau aflați în vizite). Cei prezenți aici pot fi iritați de tonul din jurnal. Însă dosarul nu lasă loc de dubiu: toți sunt complici, buni de pedeapsă în ochii Securității. Singurul personaj protejat cu mare grijă și eficiență (nu știm nici după 13 ani cine e) este ‘sursa’...”.

■ La pagina 8 este prezentă cu șase poeme una dintre cele mai importante poete contemporane, Mariana Marin. □ Gh. Grigurcu prezintă, la rubrica „Semn de carte”, sub titlul *Copilăria alterată*, volumul bilingv al Ioanei Ieronim *Triumful Paparudei / The Fool's Triumph*: „Ioana Ieronim se dovedește a fi, și în *Triumful Paparudei*, una din vocile noastre poetice rafinate, expresie a

unei fragilități a ființei în măsură a-și asuma o perspectivă individualizată a lumii în chip compensator [...]

28 februarie

● **[„Contemporanul – Ideea Europeană”, nr. 9 (561)]** Ion Bălu dedică un profil lui Vladimir Streinu, *Vladimir Streinu, un veac de nemurire*. □ Adina Arsenescu consemnează apariția unui inedit *Calendar* al Anului Caragiale, editat de către USR (*Un act de cultură*). □ La pagina 4, la rubrica „Nașterea poeziei” Octavian Soviany scrie despre poezia lui Panait Cerna, iar Traian T. Coșovei, pe aceeași pagină, la rubrica „La formarea ideilor” scrie în *Cine ne poate învinge* despre volumul de poezie *Studii pe viață și pe moarte* al lui Andrei Bodiu (Paralela 45, 2000) și despre *Clownul lui Hrist*, de Valentin Iacob. □ Cronica lui Henri Zalis e dedicată personalității și romanelor lui N. Breban, *Nicolae Breban: De amicitia*. □ Geo Vasile dedică *Pactul cu diavolul postmodern* romanului lui Gabriel Chifu *Cartograful puterii* (Cartea Românească, 2000). □ George Vulturescu publică *Poeme*. □ La cronică de teatru Irina Coroiu scrie despre spectacolul după Cristian Popescu, *Te aștept în orice tramvai două 'șase* – un *one woman show* prezentat la Theatrum Mundi de Silvia Codreanu. □ La „Texte fundamentale”, C. Abăluță traduce un amplu poem scris de scriitorul francez Gérard Augustin după vizita sa în România, la țărmul Mării Negre, cu prilejul Festivalului Internațional de poezie „Ars Amandi” organizat de Fundația Culturală Română și Union Latine în 2001.

Februarie

● **[„Convorbiri literare”, nr. 2 (74)]** La Ancheta I.L. Caragiale – azi răspund: Marian Popa, Mircea Ghițulescu, George Muntean, Liviu Grăsoiu, Sergiu Ailenei, Ion Rotaru, V. Fanache, Nicolae Creșu, Crișu Dascălu, Dumitru Micu, Ioan Derșidan, Cornel Munteanu, Fănuș Băileșteanu. Editorialul lui Cassian Maria Spiridon se ocupă de aceeași temă: *Caragiale și Eminescu sau fețele lui Ianus*. La „Inedit”, Vasile A. Gheorghită publică *O întâlnire cu I.L. Caragiale*. □ Mai semnează texte Constantin Ciopraga, *Perspective*, Irina Mavrodin, *Cadavre deshumate*, Gheorghe Grigurcu, *Un pre-șaițecist* (despre Ion Covaci) ș.a. □ La „Poezie” semnează Ion Chichere, Ioan Vintilă Fintîș, Mihai Leoveanu, Liviu Apetroaie, Tudor Negoescu. □ La „Proză” colaborează Miron Kiropol cu *O legendă*, Gheorghe Schwartz, cu *Memoria îngerilor și a demonilor*, Tudor Călin Zarojanu, cu *Salutări de la unu*, Vasile Iancu, cu *Ultimul pariu*, Cătălin Gomboș, cu *Atunci când latră câinii sau cine caută nu întotdeauna găsește*. □ La „Critică” Mircea A. Diaconu scrie despre poezia lui N. Țone (*Nicolae Țone. Un tratat despre știința morții și a reînvierii*), Ioan Holban, *Poezia lui Horia Zilieru*, Adrian Alui Gheorghe, *Cărți de poezie*. □ La „Istorie literară” Nicolae Crețu în *Jocuri ale naratorului* și Const. Miu scriu despre proza lui Caragiale, Alexandru Burlacu despre *Modele prezumtive în romanul lui C. Stere (II)*, iar Liviu Papuc repune pe tapet o veche problemă nerezolvată, cu documentația aferentă: *Procesul*

Eminescu-Petrino – o afacere politică (V). □ La rubrica destinată literaturii universale Carolina Ilica traduce din poemele lui Iovan Koteski, iar Rodica Draghinescu din Yves Bonnefoy. □ La rubrica dedicată istoriei, Gheorghe I. Florescu semnează un text *Românii din America*. □ La „Eseu” colaborează Bujor Nedelcovici, cu *Jurnal infidel*, Horia Gârbea, Emil Iordache, Cătălin Mihuleac, Andrei Zanca ș.a. □ La „Arte” Mircea Ghițulescu prezintă *Jubileul Caragiale. Tablă de materii*, iar Bogdan Ulmu *Testamentul artistic al lui Vlad Mugur (III)*. □ La „Convorbiri polemice” Ion Zubașcu *Sinucigași de profesie*, iar Liviu Ioan Stoiciu *Lipsa de măsură*. □ Daniel Corbu semnează rubrica poștală, „Curier de ambe sexe”.

● [„Cuvântul”, nr. 2 (298)] Pe prima pagină e titrat *Repere morale. Adam Michnik, o legendă a Estului*, cu un portret, desenat de Dan Silviu Turculeț, iar editorialul semnat de Tudorel Urian se ocupă de figura legendară a disidenței anticomuniste din fostul „lagăr socialist” (*Rebelul înțelept*). □ La pagina de „Literatură” Nicoleta Sălcudeanu scrie despre volumul lui Al. Mușina *Sinapse* (Aula, 2001). Cronică intitulată *Învățăturile maestrului Mușina către finii săi literari* arată cum autorul „demontează fluierând, ca un voios instalator cu bască, structuri eufemistice de tip *rezistență prin cultură, corectitudine politică* (de ce să n-avem și noi un sentiment românesc al *political correctness?*), *postmodernism românesc*. Printre piesele etalate pe covorașul de scule, n-ai cum să nu vezi și te minunezi că un robinet de sincronizare (postmodern) a cam ruginit, că o garnitură (rezistență prin cultură) e cam putredă, că o țevă (politic corectă altfel) e fisurată.” Cronicarul feminin citează la final din ceea ce numește o „țâpăritură critică”: „Uiuiu-iu și iacă-iacă,/ Postmodernu stă pe capră./ Hățurile ține drept,/ Că-i politică corect.” □ La aceeași rubrică, Tudorel Urian scrie despre Florin Mugur, *Scrisori de la capătul zilelor* (Compania, editat de Mircea Iorgulescu), o „mică bijuterie editorială” care cuprinde un „epistolar al durerilor, dezamăgirii și însingurării”. □ Al. Cistelean recenzează sub titlul *Lirică de tăuraș* volumul lui Mihail Gălățanu *O noapte cu patria* (Vinea, 2001). Concluzia cronicarului: „Sintaxa lui a prins voluptatea grotescului și nu prea mai vrea să se desprindă de acest mod al provocării, dând târcoale manierismului. Grigurcu zice în postfață că ea balansează ’între grotesc și sublim’, dar probabil că între timp a redefinit *sublimul* și n-am aflat. Trebuie să fi fost însă o redefinire drastică, de pe urma căreia n-au mai rămas multe din vechiul concept.” □ La paginile puse sub egida „Iluminări” e reprodușă conferința (de la Congresul paulin de la Veria, Grecia, din 2001) a Episcopului Argeșului și Muscelului, Calinic Argatu, despre experiența convertirii din închisoare a lui Nicu Steinhardt, repovestită în *Jurnalul fericirii* – sub titlul *O experiență paulină*. □ La „Cronica ortodoxă” Cristian Bădiliță scrie despre *Ioan Casian și mitul îngerilor căzuți*, iar pe pagina alăturată, la rubrica „Atitudini”, Mircea Platon semnează *Arendașii adevărului*, în care reia idei și teme din cartea sa recentă *Fără îndoială* (Ed. Timpul). □ La „Reacții”, Alexandru George scrie despre marxismul ca barbarie rezultată din fantasmеle

utopismului rousseauist, în *Literatură și realitate*. □ La rubrica „Cea mai tânără generație” Iulian Boldea scrie despre lirica lui Judith Mészáros (*Poeme cu îngeri*), iar Dan-Silviu Boerescu continuă serialul *Postmodernismul sau soluția finală* (XXXII) cu *Falstaff în bucătărie*, despre cartea de bucate (ediția nouă) *Bucate, vinuri și obiceiuri românești* al acestui „Rabelais al tocăniței”, cum îl numește criticul nouăzecist pe Radu Anton Roman.

● [**„Orizont”, nr. 2 (1433)**] Protagonistul de pe prima pagină a revistei este regizorul și scriitorul Mircea Daneliuc, căruia jurnalistul Robert Șerban îi ia un amplu și alert interviu, intitulat *Mă simt ca o femeie paștună*. Textul constituie transcrierea unui fragment din dialogul transmis în cadrul emisiunii „A cincea roată” pe canalul Analog din Timișoara, purtat cu ocazia Târgului de carte Gaudeamus, la București, în noiembrie 2001. □ La „Contur” romanul lui Daneliuc *Strigoi fără țară* (Allfa, 2001) e comentat de Sorin Radu Cucu (*Metafora textului lacunar*) și de Gabriela Glăvan (*Vremea strigoilor*). Tema erotică, tema exilului și a memoriei se circumscriu temei politice, aparent obliterate de celelalte. Ambii recenzenți remarcă structura cinematografică, discontinuă, de puzzle, a romanului. □ La „Documentar”, Cornel Ungureanu semnează *Ioan Alexandru, alianțe noi*, despre *Poezii* (Ed. Nigredo), antologie alcătuită de Cristian Moiescu (fiul lui V.V. Moiescu, din generația spirituală a lui Mircea Eliade, ni se precizează la finalul documentarului), textul punând accent pe dimensiunea religioasă a poeziei sale, în noua selecție a acestui volum. □ La „Copyright” Șerban Foarță dă o nouă *Baladă* (pe ultima pagină traduce din Victor Hugo, la bicentenar, *Vânătoarea burgravului*). Marcel Tolcea semnează *Caloriferul*, despre criza prețurilor și a căldurii... Vladimir Tismăneanu continuă serialul *Despre anti-americanism*. □ La „Cronica edițiilor” Al. Ruja scrie în *Carnavalul, mascarada* despre *Opere*, I-II, de I.L. Caragiale, ediție de Stancu Ilin, Ctin. Hârlav, Nicolae Bârna (Univers Enciclopedic, I, II, 2000). Este semnalat de asemenea volumul lui Gelu Negrea *Anti-Caragiale* (Cartea Românească, 2001). □ La „Marginalii” Livius Ciocârlie publică *Comentarii la Canetti*. □ La „Istoria ideilor” Horia-Roman Patapievici continuă serialul *Ce înseamnă să fii modern, azi* (2). □ La „Stereotipuri” Daniel Vighi semnează *După-amiezele duminicale, când nu mai ai ce face*. □ „La Fiction&Co” Paul Eugen Banciu semnează *Mandibula zeului*, fragment dintr-un viitor roman, iar la „Harfa de iarbă” citim poeme de Nicolae Stoia, Adriana Tudor Gătan, George Vidican. □ La rubrica sa „Dincolo de cuvânt”, G.I. Tohăneanu semnează „*Turma visurilor...*” – eroii acestui excurs etimologic sunt cuvintele „turmă” și „stol”. □ La „Contur”, alături de serialul lui Gh. Secheșan, Ion Arieșeanu, în *Privind prin cărți* recenzează, volume de poezie: Raul Constantinescu, *Aventurare în Marele Refuz* (Dacia, 2001), *Poezii*, de M. Peia (Marineasa, 1998) și Mihai Ignat, *Klein spuse* (plachetă scoasă în regim de samizdat în colecția Cartea fără coperte, Cartea neterminată, 2001). □ Pagina „Revista Revistelor”, cu titlul *Tur de Orizont*, semnată autoironic Roșiorii de Vede, are în vedere o paletă foarte diversă de publicații: almanahul „Academia

Cațavencu”, revista „Fracturi”, și ea umoristică „pe alocuri”, dar din „nebăgare de seamă”, revista „Foaia” din SUA sau revista de citit „integral” (se precizează), „Lettre Internationale”, nr. 40. □ La rubrica „Contur” sub titlul *La vita e bella* e reproducă o scrisoare a Alinei Magiaru către Florin Mugur, de fapt e o reacție (redată în formă epistolară) la apariția volumului din corespondența lui Florin Mugur *Scrisori la capătul zilelor*, ediție de Mircea Iorgulescu (Ed. Compania).

● **[„Paradigma”, nr. 2]** Numărul e dedicat lui Mario Luzi, despre care scriu George Popescu și Mircea Țuglea (*Motanul prin flori*). Este tradus un fragment din volumul de convorbiri *Mario Luzi. Colloquio. Un dialogo con Mario Specchio*, Milano, 1999. Fragmentul abordează tema războiului (sunt menționate eseul *Infernul și limbul*, 1945 și volumul *Un toast*, 1946), a responsabilității binelui și răului, a creștinismului, a poeziei (Luzi e un admirator al poetilor latini Horațiu și Lucrețiu). E discutată prezența și semnificația feminității și a iubirii în volumul *Caiet gotic*. Ștefania Mincu traduce pe ultima pagină *Poeme* de Mario Luzi. □ Marin Mincu semnează *Subsidiaritatea criticii*, plecând de la ideea că i-ar lipsi criticii (românești actuale) o metodologie autonomă, că s-ar afla într-un impas teoretic. M. Mincu se ridică împotriva impresionismului critic și a foiletonismului care instituie un *primat al nonvalorii* și *dictatul subsidiarității* și cere responsabilitate și voința de a „intra într-o concurență reală cu critica din alte părți, depășindu-și complexele endemice.” □ George Popescu scrie despre Mario Luzi, *Mario Luzi (Indicibila aparență)* și despre antologia de la Vinea a lui Ilie Constantin, *Înălțaparte (I)*, în *Ilie Constantin sau răsfrângerea în sine*. Ștefania Mincu semnează *Ilie Constantin: Un exil în exil*, iar Octavian Soviany *Acesta și celălalt* despre același volum al lui Ilie Constantin. Acesta ocupă și o pagină de poezie cu *Poeme franceze* (redactate în limba franceză). Mai semnează poezie Dan Bogdan Hanu (*Ocaziile*). George Popescu traduce din Dante Cerilli, poet italian debutat în 1990. □ Dezbaterea revistei cu tema *Canon și canonizare* continuă și în acest număr. Semnează Mircea Martin (*Prea multă dezinvoltură*), Ion Simuț (*Un canon literar definește o epocă*), Bogdan Stănescu (*Fotografie de grup cu... canon*). □ La „Comentarii” Emilia Parpală prezintă în *Cum se citește poezia* volumul lui Lorenzo Renzi din 1985 (Bologna), în traducerea românească de la Pontica, 2000 (traducător, George Popescu). Ștefania Mincu scrie despre Nicolae Coande, *Fundătura Homer* (Dacia).

Februarie-martie

● **[„Steaua”, nr. 2-3 (643-644)]** Editorialul *Aniversări* de Adrian Popescu precizează cele trei mari aniversări ale anului 2002: 150 de ani de la nașterea lui Caragiale, pe 30 ianuarie, bicentenarul nașterii lui Ion Heliade Rădulescu, pe 6 ianuarie, centenarul nașterii lui Anton Holban, pe 10 februarie, cu un scurt comentariu sintetic al operei, personalității și relevanței în contemporaneitate a fiecăruia dintre cei trei sărbătoriți. ■ Tema numărului este *Postmodernismul și noua critică*, prilejuit de simpozionul din 7 decembrie 2001, organizat de

Asociația Scriitorilor din Cluj. Participă: Petru Poantă, Ion Pop, Ioana Bot, Mircea Muthu, Marta Petreu, Adrian Popescu, Iulian Boldea, Corin Braga, Ion Mureșan, Sanda Cordoș, Marius Jucan, Ștefan Borbély, Mihai Dragolea, Claudiu Groza, Irina Petraș: „Ion Pop: Se reactualizează, văd, o idee pe care multregretatul nostru coleg Liviu Perescu o tot sublinia și cu bună știință pentru ceea ce se petrece și începe să se petreacă și la noi. Cei care au fost în Occident și au fost foarte mulți, știu foarte bine că ceea ce la noi a cunoscut multă vreme o dezvoltare chiar supradimensionată, critica de întâmpinare, trece într-un fel de semipublicitate, într-o zonă a semnalărilor, a comentariilor, a prezentărilor care se încadrează într-un circuit al editurilor. Or, în acest caz nu acesta este accentul de critică adevărată, cu deschidere largă de idei, ci e un mod foiletonistic pe care aici la Cluj, știu bine, Adrian Marino îl combate de pe poziții bine argumentate teoretic. [...] Dar asistăm la reorientarea criticii de esență, de substanță, spre această zonă a unei cercetări deschise, pentru că izolarea în domeniul critic nu mai poate avea loc, și-atunci distincția între critica literară și poetică – exemplul lui Tzvetan Todorov – nu mai poate funcționa în modul cel mai strict. Critica va trebui să se deschidă spre o critică a ideilor. Iau exemple din imediata apropiere: Marta Petreu, Ștefan Borbély, Corin Braga și alții care fac o critică în același timp irigată de marile dezbateri de idei deschise spre zone variate cum e cea a miticului, a imaginarului etc. – s-a ajuns la interdisciplinaritate. [...] Corin Braga: Aș continua discuția despre postmodernism de la posibilitatea nu a unei literaturi postmoderne (pe care nu știu câți oameni o mai gustă în ziua de astăzi), ci a unei critici de factură postmodernă. Exemple există: cartea Simonei Popescu despre Gellu Naum, sau o carte nepublicată încă, a lui Horea Poenar, care merge în același sens cu cea a Simonei Popescu, sau genul de critică publicată de Cornel Vâlcu. [...] Însă mă întreb dacă aici nu este vorba de o schimbare de orizont, de gust, de așteptări, nu doar la nivelul literaturii, ci și al criticii actuale. [...] S-ar putea ca noi să traversăm o stare de oboseală, de deprimare față de critica clasică pe care o cunoaștem și care, chiar dacă continuă să ne aducă o serie de informații, o serie de interpretări, începe să ne lase cu un gust al inutilului; pentru ce o mai facem? Mă întreb dacă această critică postmodernă, această critici-ficțiune cum s-a numit, care se joacă, care amestecă personalul, care amestecă biograful cu demonstrația critică, nu tatonează o zonă de interes nepercepută până acum din partea cititorilor. [...] De exemplu, o critică așa cum e cea a Simonei Popescu, cum ar fi cea a lui Horea Poenar, e o critică în care, dimpotrivă, ceea ce e e scos la iveală este mai degrabă participarea noastră la literatură. Noi ca cititori ajungem să fim transformați de lectură. [...] Ion Pop: Pornind de la ce spune Mihai Dragolea, totul ni se trage din nevoia eternă a revoltei, e o voință de a fi la ora postmodernismului postcomunist așa cum era cazul curentelor avangardiste la început. Adică e mai întâi un program teoretic, practica literară urmându-i apoi. Într-adevăr se simte că e nevoie de o schimbare al cărei program ni-l oferă mai bine și mai limpede alții. Marta Petreu: Cele mai interesante cărți scrise după 1990 sunt cele scrise fără niciun program

dinainte fixat. Vechiul «Echinoc» a dat, prin autorii tineri, câteva cărți excepționale. [...] Această critică nu mai este literară, nu mai este strict literară. Dar nu ocolește literatura. Este interdisciplinară. [...] Claudiu Groza: [...] Din punctul meu de vedere, ca tânăr critic, pun întotdeauna receptorul pe primul plan. [...] Ștefan Borbély: Cred că putem pune lucrurile și în rama unor raporturi de putere desincronizate, pe criteriu generaționist – un criteriu care, personal, cred că e viabil la noi, în ciuda opiniilor contrare ale altora. În momentul de față, în literatura noastră funcționează două blocuri de putere: unul conservator, format din reprezentanții generațiilor '60 și '70, și unul înnoitor, format din optzeciști și nouăzeciști. [...] Ion Pop: [...] În momentul în care zici generație mie-mi sună ciudat, pentru că uită-te în calendar și vezi când s-a născut Ioan Es. Pop care este un poet excelent fără să fie neapărat optzecist. Aicea eu sunt puțin reticent, fără să ridic prea tare tonul, în privința împărțirii acesteia pe care regretatul Ulici a impus-o fără să dezbată prea mult acest concept. [...] □ La „Cronică literară” Sanda Cordoș scrie despre „probabil cea mai importantă apariție editorială a anului 2001”, *Ultima carte* a lui Anton Golopenția (*Text integral al declarațiilor în anchetă ale lui Anton Golopenția aflate în arhivele SRI*), editat de Sanda Golopenția (Ed. Enciclopedică, 2001), considerată „una dintre cărțile majore ale culturii românești post-totalitare ce îmbină, prim protagoniștii săi, două teme esențiale: *închisoarea și exilul*.” Despre o serie de volume (de proză) de Mihai Măniușiu apărute în 2001 scrie Victor Cubleşan (*Post-avangardă și reprezentare*): *Omphalos* (Idea), *Autoportret cu himere* (Alfa), *Spune Scardanelli* (Idea), *Scene intime*. *Scene de masă* (Idea), în care recunoaște o combinație de avangardism, teatrul absurdului și scriitura tipică pentru generația '90: „Scrișul lui Mihai Măniușiu are, în spatele caleidoscopului imagistic uzitat, o anumită duritate, provenind tot din relația cu propriile personaje, cât și din atitudinea ironică, sarcastică, radical acidă pe care prozatorul o are cu propria lume creată”. Claudiu Groza scrie despre *Batalioane invizibile*, de Marius Tupan (Fundatia Luceafărul, 2001), considerându-l o „parabolă somptuoasă”, dar cu un lexic „prolix” și „frazare excesiv digresivă”, care fac lectura „căznită”, în absența unui „fir epic marcat” (*Riscul romanului*). Același critic discută și volumul lui Marian Ilea *Casa din Piața Gorky* (Ed. Cornelius, Baia Mare, 2001): „În ciuda unor stângăcii stilistice, romanul lui Marian Ilea definește, cel puțin prin subiect, o paradigmă de remarcat în proza românească de azi.” (*Mitteleuropa pitorească*). ■ E reproducă o scrisoare a lui Ernest Bernea către fiul său Horia Bernea, *Cuvinte despre artă* și un dialog (urmare din numărul trecut) între Horia Bernea și Mihai Sârbulescu, datând din 1996, *O călătorie inițiatică*: „În arta contemporană totul a fost descărn timerat, uscat, sec și secătuit. Răceala, acel *cool* dorit de atâția artiști moderni – spun moderni, nu contemporani – nu are nicio legătură cu producțiile artistice recente. *Răceala* modernilor era o lipsă de emfază, de patos, de excese; nu era mecanica de astăzi! Trebuie să pictezi cu bucurie. E vorba de bucuria pură a lucrului, de dragoste pentru suprafață, pentru materie, pentru gest... Prin bucurie

transmitem. Câtă bucurie izbutești să fixezi pe o pânză, atâta bucurie resimte și privitorul. În fond, noi încercăm să refacem metabolismul artei tradiționale, al lucrului făcut cu *mâna*. În zona asta nu se poate *inova*. [...] Vasul de Cucuteni, el e prototipul. [...] Sunt unii care se ocupă, cu o vocație drăcească, să-i învețe pe oameni că nu mai au nevoie de experiența trecutului. Eu însă cred că, dacă am avea destulă seriozitate, ar fi foarte în spiritul epocii noastre să trăim *efectiv* pictura care s-a făcut până la noi și nu doar să o înmagazinăm, cum face artistul postmodern. Pentru a putea fi contemporan cu tot ce a fost, cu *istoria* picturii, e nevoie să-i vezi constantele. Îmi amintesc că, prin 1976, notam în catalogul expoziției *Deal III* următoarea propoziție: «Nevoile esențiale ale omului nu se schimbă în funcție de epocă». Iată constantele!”

MARTIE

5 martie

● [„**Adevărul literar și artistic**”, nr. 607] Teodor Vârgolici semnează *Tainele psihologiei umane în viziunea lui Anton Holban*, în care comentează volumul lui Nicolae Florescu scos la Editura Jurnalul literar *Divagațiuni cu Anton Holban*. □ Elisabeta Lăsoni continuă la pagina botezată „Mito(s)critice” *Ciclul luptei cu balaurul*, de data aceasta pe tema prozei lui Rebreanu: *Ion sau fiara din abis*. □ S. Damian semnează eseu *Privește înapoi fără mânie*, care pleacă de la conștiința scrupuloasă a unui Kafka pentru a comenta repunerea în drepturi de către Radu Cosașu a lui Marx, în special a *Manifestului* său, dar și a viziunii marxiste asupra capitalismului. □ Romulus Căplescu semnează *Hugo 200 – posteritatea unui gigant*. □ Mariana Șora continuă foiletonul său diaristic, fragmentul din acest număr purtând titlul „*Aceste capre și acești măgari*”. □ La rubrica „Civica”, Alexandru George revine cu *Niște cronicari*, în care spicuiește din „cronicile mizantropului” G. Călinescu, publicate inițial în presa vremii și apoi strânse în volumul *Gâlceava înțeleptului cu lumea*. ■ Al. Săndulescu semnează la „Cronici” *Mărturii despre Basarabia anului 1918*. Eroul textului este Duiliu Zamfirescu, proaspăt intrat în politică la 60 de ani și trimis în Basarabia în calitate de comisar civil cu misiunea de a media între basarabeni și români în Republica Moldovenească proaspăt desprinsă de Rusia, după revoluția din 1917. El publică în 1918, în organul partidului Liga poporului, „Îndreptarea”, mai multe texte despre această experiență, pe care istoricul literar le comentează, mai ales sub aspectul lor politic.

● [„**Observator cultural**”, nr. 106] Sunt celebrați în continuare cei doi ani de la fondarea revistei. La Institutul Francez revista își sărbătorește vârsta, prezentându-și și site-ul, evenimentul fiind prezentat pe scurt sub titlul *La 2 ani*:

site-ul «*Observatorului*». Ovidiu Drăghia publică articolul *Observăm și pe Internet!* în care aduce lămuriri despre site și despre versiunea online a revistei, insistând asupra posibilității accesării articolelor anterioare, în arhivă: „[...] Consultarea numerelor apărute până în prezent este mult simplificată de pagina web a revistei. În Arhivă vor fi toate cele 106 numere apărute, iar pentru moment sunt deja încărcate câteva. Completarea arhivei se va face destul de repede (chiar dacă nu în câteva săptămâni – sunt totuși peste 100 de apariții ale «*Observatorului*»...) în paralel cu încărcarea săptămânală a numărului curent. Arhiva cuprinde o listă descrescătoare a numerelor, iar printr-un clic pe unul din numere se va încărca sumarul acestuia. [...] Sperăm ca prin prezența pe Internet să câștigăm cititori noi și să le permitem acelor care ne citesc săptămână de săptămână să caute mai ușor în Arhivă articole mai vechi. Sperăm să avem și un trafic bun, adică un număr mare de vizitatori ai paginii web, iar cifrele pe care le avem pentru ziua de 28.02.2002 sunt mai mult decât încurajatoare. Citiți-ne de acum înainte on-line, însă nu neglijați versiunea off-line.”. Și Mihai Grecea, în *Un nou ambalaj digital*, directorul echipei care a creat site-ul, vorbește în articolul său despre „delicatețuri și trufandale culturale pe linie” și un „site de portofoliu”. □ Prin intermediul lui Bedros Horasangian, sunt publicate trei scrisori inedite ale scriitorului american de origine armeană, William Saroyan, legate de tinerețea sa de emigrant la New York și de ambițiile de a izbândi în lumea literară. Scrisorile sunt adresate unei tinere, Edna, pe care o angajează ca dactilografă a scrierilor sale. Autorul e prezentat de David Gijirigijian, armean născut în România și stabilit la New York (*Trei scrisori inedite ale lui William Saroyan*, în traducerea lui Mihnea Gafița). □ Ion Bogdan Lefter, în *Mihai Măniuțiu – între teatru și literatură*, investighează opera la confluența celor două a arte a cunoscutului regizor, dar și comentează o carte pe care i-o dedică Cipriana Petre-Mateescu, *Măniuțiu. Spectacles en images. / Theatre Images/ Imagini de spectacol* (Fundatia Antigona, Teatrul Național Cluj, Idea Design&Print): „Drept urmare, alcătuind cartea, Cipriana Petre-Mateescu nu și-a propus să parcurgă opera lui Măniuțiu liniar, strictamente cronologic: eseul ei monografic numește multe dintre montările sale, dar le omite pe altele (lista completă apare în secțiunea de *Cronologie* de la final), optând pentru o organizare pe etape de creație și tematică, așa cum vor fi grupate în partea de album fotografic imaginile din spectacole. Aici capitolele se vor numi *Corul, Dansul, Foc, Aer, Apă, Pământ, Cortina și Îngrădirea, nemărginirea...*: motive și simboluri ordonatoare, elemente de mizanscenă recurente, esențiale pentru înțelegerea coerenței de viziune a unui mare artist. Punând în valoare toate aceste lucruri, autoarea oferă cel mai valoros text scris vreodată despre Măniuțiu, departe de limitările cronicărești: un eseu de sinteză, nu foarte amplu (cea mai mare parte din cartea-album e ocupată de imagini, cum anunță și titlul: *Măniuțiu. Imagini de spectacol*), dar – mult mai important – reușind să cuprindă complexitatea creației unui artist la rândul său complex, deopotrivă «talentat» și «cerebral», teoretician profund al propriei sale opere.” Legat de cărțile regizorului

publicate recent, și anume *Scene intime. Scene de masă. Miniaturi și hieroglife* (Univers Enciclopedic, 2001), *Autoportret cu himere* (Allfa, 2001), *Omphalos* (Idea Design&Print, 2001), *Spune Scardanelli* (Idea Design&Print, 2001), I. B. Lefter continuă: „Că Mihai Măniuțiu e un artist complex nu s-a descoperit recent. Extrem de interesant e faptul că el și-a construit treptat, simultan cu lucrul pe scenă, un profil de autor de cărți, de scriitor propriu-zis: nu numai ca eseist pe teme teatrale, autor al volumelor *Redescoperirea actorului* (1985), *Cercul de aur* (1989) și *Act și mimare* (1989), ci și ca prozator. A debutat cu nuvelele fantastice și «negre» din *Un zeu aproape muritor* (1982), a continuat cu notațiile lapidare din *Exorcisme* (1996) și cu prozele din nou fanteziste și tensionate din *Istorii pe care n-am sa le mai scriu* (1998), în ultimele luni adăugându-se nu mai puțin de... patru noi titluri: *Scene intime. Scene de masă*, apoi *Autoportret cu himere* și, simultan, *Omphalos* și *Spune Scardanelli* (toate date 2001). [...] Greu clasificabile în tipologiile obișnuite ale prozei, cărțile compun un portret de autor de o factură rară la noi, într-o literatură în care predomină realiștii de toate spețele. Poate că mai mult decât în teatru, unde imagistica oricât de sofisticată are întotdeauna suportul cât se poate de concret al ființei actorilor și al obiectelor din decor, «cerebralul» Măniuțiu se înfățișează în literatura sa ca un «vizionar» fără limite, artist al fanteziei și al „himerelor...” □ William Totok, la 50 de ani de la moartea lui Knut Hamsun, propune articolul pe teme politice (admirația scriitorului pentru regimul nazist) *Un scriitor contestat*. □ Cristina Ionică recenzează în *Poeme în proză «transferate» în limba engleză* antologia de proză poetică românească editată și tradusă în America de neobositul Adam Sorkin, împreună cu Bogdan Ștefănescu (și alții), *Speaking the Silence. Prose Poets of Contemporary Romania* (Paralela 45, 2001): „Sfidând liniaritatea «tradițională» a prozei, dar incluzând adesea secvențe narative, jucând în general cartea limbajului colocvial, cultivând jocul pe toate planurile și agresivitatea imaginilor (adesea și a limbajului), reflectând la propria condiție, fiind interesate de senzorial, intens erotice și intens personale uneori, vizionare ca din întâmplare, «înțelepte» și aluzive «din greșeală», aceste poeme conturează un limbaj aparte, ale cărui calități se «transferă», cum o dovedește volumul, fără probleme în limba engleză. Naturalitatea traducerii, felul în care se păstrează nealterat sound-ul specific fiecăruia dintre poeții selectați sunt de remarcă. Adam J. Sorkin, Bogdan Ștefănescu și colaboratorii lor merită felicitări pentru proiectul finalizat prin această carte.” □ Oana Fotache, în *La ce bun critica?* Prezintă un volum în limba engleză, al reputatului teoretician britanic Terry Eagleton, *The function of criticism from the Spectator to Post-Structuralism* (Verso Classics, 2000). Criticul, deși marxist, spre deosebire de alți marxiști, consideră „misiunea criticii ca reacție la ideologia dominantă”. Concluzia recenzentei este că „criza criticii” este spre „mai marea glorie a Teoriei”. □ La rubrica „Științe politice” Andreea Ionescu recenzează, sub titlul *Bizanțuri*, cartea lui Daniel Barbu *Bizanț contra Bizanț. Explorări în cultura politică românească* (Nemira, 2001), iar la pagina de „Studii culturale” Valentin

Protopopescu prezintă traducerea volumului *Spiritul Vienei. O istorie intelectuală și socială 1848-1938*, de William M. Johnston (Polirom, 2000), sub titlul *Un mit al excelenței*. Pe aceeași pagină, Camelia Crăciun discută același volum, în articolul *Viena, o stare de spirit*. □ Ioan Stanomir, în *Memorie și libertate*, prezintă volumul alcătuit de Vasile Igna *Subteranele memoriei. Pagini din rezistența culturii în România. 1944-1954* (Universal Dalsi, 2001): „Selecția de documente și mărturii imaginată și prefată de Vasile Igna, *Subteranele memoriei. Pagini din rezistența culturii în România. 1944-1954*, poate fi calificată, fără exagerare, ca o apariție-eveniment: mai mult decât o sumă de depoziții utile pentru istoria ideilor și pentru istoria literară, decupajul pe care Vasile Igna i-l oferă cititorului împinge în prim-plan un dosar de existențe exemplare pentru agonia lumii vechi și supraviețuirea ei în mândra lume nouă. Căci fiecare dintre secțiunile cărții excavează un sector al acestei istorii postbelice ocultate. Faptului oficial îi răspunde, ca într-un joc de oglinzi, povestea din umbră, pe care versiunea partinică tinde să o aneantizeze prin uitare. Rememorări personale, articole de ziar, programe de radio și conferințe, toate aceste obiecte sunt convocate pentru a surprinde și recupera un spirit al timpului, de care alternativa culturală și politică la totalitarism este indisolubilă.” ■ Adrian Marino scrie în *Tortura politică, «mode d'emploi»* despre volumul Ruxandrei Cesereanu, *Panopticum. Tortura politică în secolul XX. Studiu de mentalitate* (Institutul European, 2001): „Într-o publicistică excesiv literară este firesc ca studiile riguroase și cu adevărat originale să nu fie, chiar de la început, bine situate. Cazul recent, dintre cele mai tipice, ni se pare a fi al Ruxandrei Cesereanu. Poetă, dar mai mult decât atât: cercetătoare istorico-literară, inconformistă, de avangardă. Să nu uităm ca ea este și prima autoare a unei investigații foarte necesare și actuale despre *Călătoria în centrul infernului. Gulagul în conștiința românească* (1998). Este, într-adevăr, primul studiu de sinteză despre universul concentraționar românesc. Că autoarea acordă prea mult credit memorialisticii literaturizate de închisoare este mai puțin important. Experiența noastră personală, directă, nu confirmă, decât în mică măsură, gesticulația eroică și mult înflorită a amintirilor din închisoare. Dar nu acest lucru este de reținut, ci inițiativa începutului de drum. Și rămâne semnificativ faptul că această lucrare de pionierat n-a fost continuată și perfecționată. Ea înscrie efectiv o dată și produce o breșă într-o serie întreagă de clișee dominante: superioritatea literaturizării memorialisticii de închisoare și nu a memoriei obiective, a eseisticii aproximative asupra studiului de sinteză bine documentat, a «rezistenței prin cultură», un alibi comod care nu rezistă la o analiză serioasă. Pentru o poetă (dar nu numai), o astfel de inițiativă este remarcabilă. [...] Finețea analitică, meticuloasă și luciditatea flegmatică, imperturbabilă, a ororii puse dezinvolt pe masa de disecție, cu aparentă (?) detașare, fac din textul Ruxandrei Cesereanu un adevărat *morceau de bravure*. Antiliteratura se prefacă totuși, inevitabil, sub ochii noștri, în «literatură» cvasifictivă, care îngrozește și fascinează în același timp. Operația nu reușește oricui. Temperament și talent neobișnuit, din specia

neagră, încă incipientă a culturii române, Ruxandra Cesereanu se pregătește, după toate indiciile, pentru noi reușite de același gen. Doar că ea este cu un pas înaintea mentalității și receptiei critice curente.” □ Catrinel Popa recenzează același volum, în *Despre arta cantitativă a suferinței*: „La un moment dat, în celebrul roman al lui Ernesto Sábato, *Abadón exterminatorul*, asistăm la ritualul sadic al torturării unui presupus *guerillero*. Scena este greu de suportat și, pentru cel ce reușește performanța de a o parcurge până la capăt, imposibil de uitat. [...] Cartea Ruxandrei Cesereanu, *Panopticum. Tortura politică în secolul XX*, demonstrează însă, cu argumente convingătoare, că, în materie de suplicii, inventivitatea umană depășește cu mult cele mai sumbre închipuiri. Realitatea istorică se dovedește atât de «generoasă» la acest capitol, încât avem motive să ne îndoim chiar de sănătatea noastră, ca specie. «Destructivitatea este specific umană, animalele manifestând doar naturalul instinct prădător», notează cu îndreptățire autoarea. În tonul acesta constatativ, deliberat neutru, rezidă, în parte, forța acestei cărți.” □ Interviu cu Pavel Șușară luat de Svetlana Cârsteian se intitulează *Autarhie și tradiționalism vs sincronism și occidentalizare*. Același Pavel Șușară e prezent la rubrica „Arte vizuale” cu partea a treia a eseului *Un pictor din Est? (III)* □ „Revista presei” de la pagina 25 semnalează numărul 10-11 al revistei „Steaua”, care are în „centru o anchetă (a câta?) pe tema... «revizuirilor»” și numărul 12 al aceleiași reviste pentru dezbaterea *Nordul și sudul sau cultura contractului și cultura darului*. Din cotidianul craiovean „Cuvântul Libertății” (din 3 februarie) e semnalat „«Contrapunctul» vitriolant” la adresa lui Dinu Săraru (țăranul din Slătioara Vâlciei, ulterior activist de partid notabil, director al Naționalului bucureștean după 1990, premiat recent de președintele Ion Iliescu pentru merite culturale). Articolul polemic e semnat de Nicolae Coande sub pseudonimul Nicolae Boangiu. □ La rubrica „Recenzii” reține atenția Marius Chivu, cu prezentarea volumului de povestiri al lui Tudor Octavian, *248 de povestiri* (Ed. Miron): „Din aceste pagini ale lui Tudor Octavian se poate extrage o adevărată filozofie a povestirii, care ar merita analizată în amănunt. Dincolo de toate acestea, ficțiunea se întâlnește ușor cu biografia sau cu întâmplările autentice pe care însuși scriitorul le-a trăit. De aceea, o bună parte din povestiri au un tâlc, o idee, ele se bazează pe o infrastructură uneori abia perceptibilă. Scriitorul constată un adevăr, o stare de fapt, o formulare generală, uneori banală, însă întotdeauna de profunzime, construită pe o metaforă sau pe un paradox, și le oferă spre reflecție ca pe niște descoperiri universal-valabile. Astfel, multe povestiri au un sâmbure de filozofie practică, pe care prozatorul îl scoate la lumină din mijlocul personajelor și al întâmplărilor, făcând spectacol tocmai din această mică revelație [...]”. □ Berlinala 2002, la care e prezentat și filmul lui Lucian Pintilie *După-amiaza unui torționar* (în cadrul Freedom Film Festival), face obiectul unui comentariu de Ingrid Băltăgescu, sub titlul *Alte retrospective*.

● [„22”, nr. 10] Gabriela Adameșteanu semnează *Democrație cu biciul*, în care incriminează stilistica grupajului din „Observator cultural” dedicat *Omului*

recent al lui Patapievici. Autoarea nu este de acord cu „sonoritățile” unui „limbaj trecut”, care pune „ereticii” la „stâlpul infamiei”. Sintagma însăși „carte cu probleme” denotă o reluare a limbajului cenzurii comuniste. □ Mircea Iorgulescu, în *Peisaj după o bătălie care nu prea a avut loc (III)* discută controversele iscate în jurul publicării *Jurnalului* lui Mihail Sebastian: „Trei sunt – ori mai degrabă au fost – temele controverselor și polemicilor iscate de publicarea *Jurnalului* lui Mihail Sebastian. Asta judecând exclusiv după ceea ce se află în culegerile întocmite de Geo Șerban și Iordan Chimet, chiar dacă nici așa nu există vreo garanție că au fost strânse toate comentariile despre *Jurnal* (în unele articole se fac referiri la texte de Eugen Negrici și H.-R. Patapievici, de pildă, dar acestea nu există în nici una din cele două antologii). Se poate totuși presupune că prea mult nu va fi rămas pe dinafară. Oricum, cele aproximativ o sută de comentarii, câte au fost reproduse în cele două culegeri luate împreună, reprezintă foarte probabil un record greu de egalat de audiență critică și de interes (*Jurnalul* are ca an de apariție 1996, dar a ieșit în librării și a fost lansat în ianuarie 1997). Cantitativ, receptivitatea lumii culturale și literare românești față de *Jurnal* a fost uriașă. Controversele și polemicile, rezultă din lectura celor două culegeri, ocupă cam un sfert din ansamblul comentariilor, maximum o treime, nu însă fără o anumită forțare a notei, vizibilă în special la Iordan Chimet. Să le vedem direcțiile și calitatea. O singură dispută s-a referit strict la *Jurnal*: cea dintre Dan Petrescu, de o parte, și Z. Ornea și Gabriela Omăt de cealaltă. Cel dintâi a pus la îndoială corectitudinea ediției, el semnalând «unele posibile nereguli» și afirmând «îmi vine să cred că *Jurnalul* a cam fost bricolat – probabil chiar înainte de editare». Lui Dan Petrescu i-au răspuns, cu argumente și explicații tehnice, Z. Ornea și Gabriela Omăt, care îngrijise textul ediției. Controversa de clarificare, normală, poate chiar prea repede abandonată, deși Haralamb Zincă, într-un articol reprodus doar în culegerea lui Geo Șerban, a emis verosimila ipoteză a existenței inițiale și a altor «caiete» (pierdute? dispărute? rătăcite?) decât cele nouă după care s-a realizat actuala ediție. O a doua controversă privește însemnările din *Jurnal* referitoare la Mircea Eliade, mai precis la aderarea acestuia la legionarism. Tot Dan Petrescu a pus sub semnul întrebării («mi se pare extrem de suspectă») o notație de câteva rânduri, unde se dă un citat dintr-un text al lui Eliade și se indică sursa într-un mod foarte precis, cum nu se mai întâmplă vreodată în tot *Jurnalul*. Lui Dan Petrescu i-au răspuns Z. Ornea și, din nou, Gabriela Omăt, care a tipărit facsimilul paginii cu însemnarea socotită dubioasă. Aici poate fi clasificată și polemica dintre Mircea Handoca și Z. Ornea în privința relevanței notelor din *Jurnal* pentru calificarea lui Eliade drept legionar. Mircea Handoca ar fi dat a se înțelege (acest articol al lui, din «*Jurnalul literar*», nu e însă reprodus în nici una din cele două culegeri...), cum îl rezumă Z. Ornea, «că Sebastian exagerează un episod necaracteristic». Or, scrie Z. Ornea, «negarea sau minimalizarea episodului legionar al lui Mircea Eliade (pe care, dimpotrivă, Cioran și-l asumase) este o copilărească naivitate». În singurul său articol (e reprodus în culegerea lui Iordan

Chimet) prin care Mircea Handoca figurează în această colecție prin însumare a comentariilor despre *Jurnalul* lui Sebastian, el mărturisește că în 1985 a văzut cele nouă caiete ale manuscrisului, că s-a «convins de autenticitatea lor», că a «citit și transcris», atunci, «fragmente semnificative». În același articol, Mircea Handoca susține că este nevoie ca jurnalele să fie «coroborate cu documentul autentic de epocă», o exigență totuși elementară pentru orice istoric literar, și evocă, pentru a relativiza greutatea unora dintre însemnările lui Sebastian despre Eliade, scrisorile trimise acestuia de autorul *Jurnalului* în aceiași ani, precum și dedicațiile pe cărțile oferite și recenziile despre volume de Eliade publicate de Sebastian în anii 1935-1937. Sunt aici două planuri de discuție distincte, imposibil de confundat, chiar dacă se interferează ori sunt parțial suprapuse.” O a treia controversă nu este legată propriu-zis de carte, ci de o conferință a lui Gabriel Liiceanu despre Sebastian, a cărei *inadecvare* la subiect e criticată de criticul literar: „Autorul procedează ca în toate intervențiile lui publice și publicistice de după 1990: prin telescoparea unor fapte și date din ordinea realului, chiar a prozaicului, într-un plan foarte înalt, al adevărilor absolute și al marilor simboluri. Șocul produs are efect de seducție poetică, nu de convingere prin logică și raționament, iar valoarea de adevăr controlabil și verificabil prin exercițiu critic rămâne secundară sau pur și simplu nu există.”

6 martie

• [„Luceafărul”, nr. 8 (546)] La rubrica „Trasee literare” Radu Voinescu scrie despre *Istoria literaturii* a lui Marian Popa, o cronică cu titlul *Marian Popa și Istoria literaturii române în comunism (II)*: „Marian Popa face, așadar, recurs la istorie mai mult decât ar fi procedat un critic dominat numai de ideea reprezentării literaturii. El nu schițează doar fundalul, ci descrie epoca. Exercițiu deloc comod, implicând travaliu de documentare pe multiple planuri, desfășurat pe mai bine de trei decenii, și efort de decelare a convergențelor. [...] Metoda lui Marian Popa este de a nu lăsa nimic pe dinafară în descrierea fenomenului literar din comunism. Documentele partidului unic, directivele de la Moscova, plenarele și congresele, unele dedicate special culturii, propagandei, educației, influența unor revoluționari de profesie asupra scrisului, viața redacțiilor de ziare și reviste, grupurile literare, atât cât s-au putut manifesta, editurile, premiile literare, demascările, delațiunile, procesele intentate unor scriitori, luptele pentru putere în ierarhia administrativă a organizării de breaslă, regimul penitenciar, sancțiunile în organizațiile de partid, cenaclurile, relațiile de amicitie și inamicitie dintre scriitori, metodele de parvenire în lumea literelor și, uneori, implicit în demnități și funcții de partid și de stat, rezistența, *underground*-ul, exilul. Totul. Pentru că tot este legat de tot. [...]” □ La rubrica de cronică literară ținută de Octavian Soviany este comentat, sub titlul *Viața ca un miracol*, volumul de poezie al lui Valeriu Mircea Popa, *Camera de subsol sau răscumpărarea* (Vinea, 2001): „Efectul de autenticitate e maxim, iar volumul poate fi considerat, neîndoielnic,

una dintre cele mai bune cărți de poezie ale anului precedent.” □ Este publicat, cu titlul *Caragiale este pe jumătate necunoscut*, un interviu din 1996 cu Stanislav Semcinski (1931-1999), regretatul profesor de lingvistică și filologie română de la Universitatea Taras Șevcenko din Kiev (realizat de Ioan Rebușapcă). Interviul face cunoscut subiectul inedit al receptării și traducerilor din Caragiale în ucraineană (*O scrisoare pierdută* a fost montată la Odessa, istoricul literar I. Sadovnyk i-a dedicat o monografie în 1964 lui Caragiale). Profesorul Semcinski, traducător dn Caragiale, spune că traducerile sale au ajuns și la cititori în ucraineană dinafara Ucrainei, din diaspora, că a primit scrisori de la cititori din Ural sau din Soci. Este vorba de un volum cu titlul *Triumful talentului. Momente și schițe, nuvele, publicistică*, editat în ucraineană, la Editura Dnipro, 1978, în tomul 9 al seriei Satira și umorul universal. Profesorul ucrainean consideră schița *Căldură mare* în special „începutul teatrului absurdului european de mai târziu.” Sunt pomeniți și doi tineri traducători, formați la seminarul de limba română al Universității din Kiev, înființat în 1958 de profesorul Semcinski, Valeri Cemes și Volodymyr Șabliovskiy.

● **[„România literară”, nr. 9]** Editorialul lui N. Manolescu, *25 de ani*, evocă figurile scriitorilor dispăruți în cutremurul din 4 martie 1977, în București și doza de absurd din morțile lor, acel insignifiant „dacă”, care ar fi putut schimba destinele fiecăruia: Al Ivasiuc (care îi propusese lui Manolescu o întâlnire în acea seară, pe care el o refuzase, pentru că avea șase ore de curs), Savin Bratu, cuplul Milo Petroveanu și Veronica Porumbacu, la care veniseră în vizită Baconsky cu soția Clara – din toți cei patru nerămânând nici măcar o manșetă, se spune, în timp ce paharele din dulap rămăseseră intacte). Li se adaugă Sabin Bratu, Mihai Gafița, Daniela Caurea. La pagina 22, cu același trist prilej comemorativ, sunt tipărite un poem de Veronica Porumbacu (*Ars poetica*) și un scurt text inedit de Al Ivasiuc, prezentat de Tita Chiper. ■ Cronică literară, de Luminița Marcu, e dedicată lui Florin Manolescu, în dubla sa ipostază, de critic literar și prozator (*Florin Manolescu și Florin Manolescu*). *Caragiale și Caragiale*, deși este un volum scris în anii 80, a cărui datare e vizibilă bibliografic (Huizinga, Jauss etc.), este totuși considerat cel mai „spectaculos moment” editorial al anului Caragiale, datorită perspectivei imprevizibile asupra lui Caragiale – văzut ca doi Caragiale, cel al literaturii înalte, consacrate în epocă și un altul, un Caragiale conspirativ, al literaturii joase, mărunte, al farselor, care pândește în spatele celui alt pentru a-l substitui treptat. Celălalt volum al lui Florin Manolescu se numește *Misterul*, e un volum de povestiri SF, pline de umor livresc și aluzii literare, care-i „trădează formația umanistă”: „Cei doi Florin Manolescu se adresează deci unor cititori diferiți, această adresare fiind ea însăși un joc cu strategii pe care nu putem decât să le savurăm pe îndelete”. Ideea de strategie editorială este de fapt pilonul acestei cronici: așa cum Florin Manolescu vine cu această idee inedită în comentariul asupra clasicului Caragiale, cronicarul o aplică în cazul autorului comentat. □ Ana Blandiana e prezentă la pagina de poezie cu producții inedite. □ Gh. Grigurcu se

ocupă, la rubrica sa „Semn de carte”, de *Salvarea unei specii*, și anume de cartea Simonei Popescu dedicată lui Gellu Naum, *Salvarea speciei*, comentariu care se va întinde pe două numere succesive ale revistei. Comentariul se insinuează mai ales în zona politicii existențiale suprarealiste, care combate „pornografia politică”, cartea Simonei Popescu fiind mai degrabă punctul de plecare pentru considerațiile criticului. □ „La o nouă lectură”, de Alex. Ștefănescu, e un text critic dedicat poeziei lui Ioan Alexandru: „o poezie iluminată (ulterior doar luminoasă)”, criticul evidențiind „autenticitatea emoției” și „dimensiunea cosmică a existenței”. Volumul cel mai valoros, așa cum a fost considerat și în epocă, ar fi *Infernul discutabil* (1966), care se deschide cu amplul și „răscolitorul” poem *Oedip*. Criticul îl compară cu Cezar Ivănescu, cei doi având în comun o „simplitate tânguitoare”, dar lui Alexandru i-ar lipsi paroxismul lui C. Ivănescu, prisosindu-i, în schimb, repetițiile – poezia sa devenind, de la un moment încolo (*Vămile pustiei*, din 1969) un simplu „text monocord”. □ „O carte în dezbatere” grupează mai multe luări de poziție în marginea unui subiect la modă: H.-R. Patapievici. Livius Ciocârlie într-un text intitulat *Măsura lucrurilor*, care contrazice opinia lui Paul Cernat conform căreia cei seduși de autorul *Omului recent* ar fi cei formați în spiritul unei Idei unitare de cultură, dar și alte opinii vehiculate în jurul cărții, inclusiv aceea că autorul ei ar fi un detractor al modernității. Și Petru Cimpoeșu semnează un text, *Patapievici pe înțelesul tuturor*, în care semnalează și faptul că, în viziunea sa, critica postmodernității vizează mai ales o critică a reprezentanților postmodernismului românesc. Finalul articolului său adaugă cu umor că Patapievici rămâne un „gânditor patetic” și că tocmai de aceea e o „plăcere nu numai să-l citești, ci și să-l contrazici”. Ioana Pârvolescu ia un interviu lui Andrei Pleșu pe aceeași temă, în care filozoful discută ce l-a deranjat cel mai mult în atitudinea redacției „Observatorului literar”: „Combaterea cărții prin anatimizarea autorului și efortul de a găsi unui act intelectual motivații murdare”. Calitatea esențială a *Omului recent* ar fi „neconformitatea”, adică „refuzul de a adopta idei gata-făcute”, una dintre aceste idei gata-făcute fiind chiar „idolatrizarea modernității”, combătută de Patapievici. Și Virgil Nemoianu participă la discuție, cu un text intitulat *Căștig și pierdere*, în care „salută” apariția cărții ca pe un „stâlp de susținere necesar pentru auto-construirea unei gândiri filozofice românești complexe și multiple”. ■ *Europa și paradoxurile culturii germane* se întitulează interviul cu Wolf Lepenies, reputat profesor de sociologie la Universitatea din Berlin, implicat în fondarea unor instituții academice din fostul lagăr comunist precum Collegium Budapest sau New Europe College din București (prezentare și traducere de Catrinel Popa). Raportul dintre politic și estetic în societatea germană, contextul mai larg sud-est european și specificul lui paradoxal, problema reunificării Germaniei sunt câteva dintre temele acestui interviu. „Vocația interiorității”, ca ideal estetic specific german și european constituie, afirmă el, și principalul „impediment politic”. El reamintește de un sondaj clasic în rândul germanilor, din anii '40 încoace, în care Goethe se menține în top drept germanul tipic (cu o scădere în Vest), dar

observă și unele diferențe între (germanii) estici și vestici, care indică o conservare a specificului german cu preponderență în spațiul estic: mai mulți estici cred că romanele lui Goethe încă suscită interesul, și tot aceștia văd în Faust personajul cel mai important al dramei goetheene, în vreme ce pentru vestici Mefisto a preluat conducerea... □ Grete Tartler prezintă la „Cartea străină” volumul coordonat de Paul Vernant, *Omul grec* (traducere Doina Jela), *Documentele lui Platon*, de Peter Ackroyd (traducere de Fraga Cusin) și *Antologia poeziei sârbe (sec. XIII-XX)*, realizată de poetul Ioan Flora. Recenzenta pleacă, în cazul antologiei poeziei sârbe (Cartea Românească, 1999), de la presupuziția importanței poeziei în spațiul balcanic – „subconștientul Europei” –, enumeră câteva teme specifice (tema destinului, a demnității naționale) și mai ales dă câteva citate memorabile din poeți reprezentativi.

12 martie

- [„Adevărul literar și artistic”, nr. 608] C. Stănescu titrează pe prima pagină *Caragiale – „sabotor” al societății românești*, observând că pentru marele dramaturg e mai greu să „urce” în ipostaza de „mit național”, întrucât în el, spre deosebire de Eminescu, nu ne „recunoaștem”. El continuă comentariul în rubrica sa „Revista revistelor culturale”, unde prezintă cele două reviste care îi dedică lui Caragiale numere recente, „Apostrof” (1-2/ 2002) și „Convorbiri literare” (2/ 2002). Este reprodus un articol considerat memorabil (*Articolul săptămânii*) publicat în „Convorbiri literare” sub semnătura Irinei Mavrodin, *Cadavre deshumate* – despre nepublicarea la timp a operelor importante ale scriitorilor români în străinătate. □ La „Cronici”, Teodor Vărgolici semnează *I.L. Caragiale și Gala Galaction*, iar Daniel Cristea-Enache *Sticla vrăjită*, despre volumul *Vremelnicia pierdută*, de Bogdan Popescu (Univers Enciclopedic, 2001). □ Marina Tatu semnează la rubrica „Traduttore-traditore” „O, de sub ce ruine vă vorbesc...” un text care deplânge starea deplorabilă a traducerii din poezia Annei Ahmatova, publicate de Aura Christi la Ed. Paralela 45, într-o culegere cu titlul *Poezie și destin* (2001). Autoarea semnalează erorile crase de traducere pe două pagini de revistă. □ S. Damian continuă foiletonul *Privește înapoi fără mânie*. ■ Alexandru Dobrescu semnează un text care îl prezintă pe Titu Maiorescu în ipostaza de mistificator și măsluitor abil de argumente în „procesul de intenție” dus împotriva fracționiştilor: *Un precedent ilustru: „Contra școalei Barnuțiu”*. □ Emil Manu semnează un *In memoriam: Despărțirea de Alexandru Balaci*. □ C. Coroiu semnează la rubrica sa „Texte și contexte”, plecând de la procesul în desfășurare împotriva *Omului recent* al lui Patapievici, textul intitulat elocvent *Corectitudine politică și impostură agresivă*.

- [„Observator cultural”, nr. 107] Rubrica „Document” e dedicată temei „Cum îi urmărea Securitatea comunistă pe scriitorii români”, plecând de la două cărți recent apărute: *Constrângerea memoriei. Însemnări, documente, amintiri* (Polirom, 2001), de William Totok și *Acasă se vorbește în șoaptă. Dosar & jurnal*

din anii târzii ai dictaturii (Compania). Ion Bogdan Lefter contribuie cu *Din istoria lumii literare...* „Tema Securității vechiului regim nu i-a interesat cine știe ce pe scriitorii și artiștii români în cei peste 12 ani de postcomunism care s-au scurs între timp. [...] Coincidența face să se fi publicat foarte de curând două cărți ale unor scriitori care vin cu noi contribuții importante la temă: *Constrângerea memoriei* de William Totok și *Acasă se vorbește în șoaptă* de Stelian Tănase. Ele ilustrează două variante de reconstituire posibilă: prin ancheta personală și prin valorificarea dosarului de Securitate consultat prin intermediul CNSAS. William Totok, nu numai foarte bun poet, ci și ziarist excepțional, a recoltat o multitudine de documente și a intervievat la mijlocul anilor '90 trei persoane implicate în urmărirea sa și în instrumentarea dosarului său penal (Totok a fost la un moment dat închis). Reconstituirea parcurge 17 ani, din 1970, pe când era încă elev de liceu, și până în 1987, când emigrează în Germania Federală. Făcea – făcuse – parte din Aktionsgruppe Banat (Grupul de Acțiune Banat), cercul de scriitori etnici germani care își asumase la mijlocul anilor '70 o linie protestatară, anti-comunistă, dar din interiorul stângii ideologice, de inspirație brechtiană. Cartea sa e deopotrivă o mărturie prețioasă și o recuperare documentară foarte valoroasă. *Acasă se vorbește în șoaptă* ilustrează varianta cealaltă: după ce și-a citit dosarul de Securitate (sau ce-a rămas din el; pot depune și eu mărturie că traseele sale din decembrie 1989 sunt reflectate incomplet), Stelian Tănase l-a transferat între coperti de carte, în montaj paralel cu pagini din jurnalul deja publicat. Mecanismele fostei poliții politice se văd și aici foarte bine. Rămâne – cel puțin deocamdată – greu de estimat ce proporții a avut fenomenul de infiltrare a lumii literare, artistice, intelectuale. Și – de asemenea – care au fost consecințele, influențele asupra relațiilor din interiorul acestor medii și chiar asupra produselor creative ca atare. Dacă se va mai putea afla vreodată...” □ Gabriel Andreescu, în *Recuperarea memoriei*, scrie despre William Totok: „În *Addenda Cărții negre a comunismului*, editată la Humanitas în 1999, numele lui William Totok nu este pomenit între rezistenții epocii ceaușiste, așa cum nu apare, de altfel, numele vreunui alt neromân. Nici în volumul lui Dennis Deletant, *Ceaușescu și Securitatea*, Totok nu se regăsește. Deși cartea lui Deletant este subintitulată *Constrângere și disidență în România anilor 1965-1989*, paginile ei abundă de teoretizatorii evazionismului politic: refugiul în jocul mărgelilor de sticlă ale artei ori filozofiei. Nimic despre membrii Grupului de Acțiune «Banat», căruia i-a aparținut Totok. Deși coalizarea nucleului de tineri scriitori germani din Timișoara a creat un precedent cu maximă relevanță simbolică, deși a făcut pionierat în zorii minirevoluției culturale ceaușiste, cele câteva oferte de inventar pentru rezistența românească o uită sistematic. Firavă a fost rezistența, firavă este, se vede, și cunoașterea ei. Spre deosebire de contemporanii lor din Occident, liberalii estici de stânga au trăit sufocați de aberația regimurilor comuniste. Aceasta le-a adăugat oamenilor de genul lui William Totok un autentic simț al gravității, al responsabilității, tocmai ceea ce le lipsea, cred, colegilor mai de la

Vest. Mă bucur de apariția cărții lui Totok. În viața culturală de la noi – la care participă! –, unde simbolurile sunt distribuite în detrimentul realității, William Totok pare un personaj «lateral». Dar fără oameni ca el, cultura României (aș face această distincție față de sintagma curentă: cultura română) ar pierde puținele legături cu savoarea revoltei și indisciplinei intelectuale.” □ În același grupaj, cu titlul *Însemnări din subterană*, Carmen Mușat propune propria interpretare pentru volumul lui Stelian Tănase: „Volumul alcătuit de Stelian Tănase, construit pe două paliere – fragmente de Jurnal din anii 1986-1989 și file din Dosarul alcătuit de vigilenta Securitate între 1984-1989 – pune față în față două variante ale aceleiași realități, aflate într-o tensionată complementaritate. Pe de o parte, sentimentul apartenenței la o «generație storcită, împinsă la margine de o senilocratie care se agită într-un rol care a expirat de mult», consemnat în jurnal și augmentat de senzația copleșitoare de anihilare a vieții private, a intimității, spulberate de ochii și urechile Securității, pe de altă parte nenumăratele note – «de analiză», «informative», fie personale, transcrieri ale unor banale convorbiri telefonice, rapoarte, adrese – prin care o fință vie este fișată, îndosariată, redusă la statutul amorf de «obiectiv», de indicativ într-o lume anapoda în care individualitatea nu contează, iar libertatea de gândire este o gravă amenințare la adresa siguranței partidului și a conducătorilor săi. În fond, două subterane antagonice, între care circulă nestingheriți informatorii, două universuri paralele care pun în lumină ruptura dramatică dintre individ – condamnat la izolare – și societate, constrânsă la tăcere și pasivitate. Pentru cei tentați să uite prea repede umilința și teroarea, frigul, foametea și întunericul, crimele și abuzurile regimului comunist, ca și pentru cei foarte tineri, care n-au amintiri din epoca în care delictul de opinie te putea trimite direct în beciurile Securității, iar vina de a gândi pe cont propriu putea fi fatală, cartea lui Stelian Tănase este un memento necesar. Deși neplăcută și, cu siguranță, șocantă, lectura propriului dosar și publicarea acestuia este relevantă pentru modul în care se comportă societatea, dar și individul sub dictatură. Aceasta este convingerea lui Stelian Tănase, la care subscriu, adăugând totodată că un astfel de demers are și o valoare terapeutică incontestabilă. Cu atât mai mult cu cât experiența consemnată aici, «deși pare atât de personală [...], este redarea umilă a unui caz exemplar»”. □ Paul Cernat, În *Anatomia «scheletului din dulap»* prezintă, la rândul său, cartea lui Stelian Tănase: „[...] Un loc aparte îl ocupă lupta de uzură cu cenzura, refuzul repetat al publicării romanelor (destul de inofensive) *Playback* și *Corpuri de iluminat* pe motiv că autorul nu se supune ritualului ciuntirii textului. Fragmentele de jurnal rețin, între multe altele, figura luminoasă și moartea lui N. Steinhardt, conversațiile de taină cu Al. Paleologu (reunite ulterior în volumul *Sfidarea memoriei*), cu relatarea de către acesta din urmă a «racolării» sale de la sfârșitul detenției... Ceea ce reiese atât din jurnal, cât și din dosar e agresiunea la adresa intimității – de aici, infinitele strategii de autoprotecție, parolele telefonice, manevrele de dejucare a filajelor și microfoanelor, întâlnirile, îndelung pregătite, cu jurnaliști sau diplomați străini, divulgarea

publică în fața cât mai multor martori a următorilor. Totul – în scopul prevenirii unor eventuale «accidente» puse în scenă de Securitate (sensibilă la opinia publică internațională): cu cât un protestatar era mai izolat, cu atât mai ușor putea dispărea... De un interes aparte al organelor se «bucura» relația intimă dintre Stelian Tănase și Rosemary Arnott, angajată a Consiliului Britanic din București. Ceea ce se poate constata cu privire la informatorii din «subsolul» paginii este inocența lor în raport cu lumea literară. Transcrierile sunt adeseori agramate (mai puțin în cazul informărilor lui Dan și V. Cristescu). Playback e transcris, hilar, ba Play-Bach, ba Pleibec... Numele lui Zigu Ornea e transcris Liviu Agnea, Ioan Buduca apare ca Nan Buduc (?)... Uneori, în pană de informații, turnătorii le adaugă «din burtă».[...], O caracteristică importantă a informărilor este atenția față de amănunte anodine, banale, ale vieții private, tradiția micii bârfe rurale recondiționate «scriptic».” □ *Noua carte a lui Günter Grass*, de William Totok, prezintă volumul recent apărut în Germania, *Im Krebsgang (Mersul racului)*, de Günter Grass, care înregistrează un uriaș succes în librăriile și în revistele literare germane. □ Este semnalată apariția revistei „Secolul 21”, dedicată temei *Globalizare și identitate*. □ Gheorghe Crăciun revine cu un text intitulat *Stări și despre stări*: „Sunt un om al crizelor, deși, cu siguranță, aș vrea să fiu un răsfățat al existenței. Scriu aici doar în momentele de tensiune sau imediat după ele, mereu cu senzația că trebuie să-mi definesc o revelație, că ceea ce scriu este esențial. Mi se întâmplă să descopăr mai târziu că am fost ușor caraghios în crispările mele, în gravitatea acelor rânduri. Cred că sunt, totuși, făcut pentru a-mi nota existența și nu crizele lamentabile, limitările. Dar nu scriu zilnic despre existența mea din lene, din incapacitatea mobilizării, a consecvenței. Pe lângă lene și comoditate – plictiseala. M-am plictisit de mine, viața mea nu mai are de mult niciun haz. Intermitența acestor notații, tocmai prin lipsa ei de consecvență, capătă un artificial caracter dramatic. Fac pe eroul, mă simt un persecutat și un nedreptățit. Sunt sincer pe moment în toate întunecările mele, dar în realitate pozez. [...]” □ Andrei Bodiu, în *Ai noștri tineri*, comentează antologia scoasă de editura Marineasa, ca urmare a unui concurs național de creație organizat de Cenaclul „Pavel Dan” din Timișoara – *Ultima expresivitate voluntară* (2001). □ În *Capricii de poet*, Radu Bogdan rememorează întâlnirile sale cu Tudor Arghezi la Mărtișor. □ În *Diplomă pentru Antoaneta Ralian* e pomenită distincția (*Certificate of Appreciation*) primită de Antoaneta Ralian din partea Ambasadei SUA, pentru prestigioasa sa muncă de traducător din marii autori ai literaturii americane moderne și contemporane. □ Rubrica „Studii culturale” reunește mai multe ample texte. *Studii culturale în România*, de Dana Gheorghe e dedicat volumului editat de Rodica Mihăilă și Irina Grigorescu Pană *Transatlantic Connections. Essays in Cultural Relocations* (Integral, 2001), din ale cărui studii sunt comentate mai amănunțit mai ales cel al lui Mircea Martin (*Bloom’s List*) și al Ilincăi Anghelescu (*Cultural Studies «sans frontières»*). □ Simona Drăgan, la aceeași rubrică, se ocupă, în *Întoarcerea la romantism*, de un alt volum în limba engleză, scos la Editura ex Ponto de

Bogdan Ștefănescu, *Romanticism. Between «Forma mentis» and Historical Profile. Revising the Epistemology of Romantic Studies* (2001). □ Eugen Ciurtin contribuie cu *O sinteză care va trebui răsplătită*, în care discută cartea lui Andrei Oișteanu *Imaginea evreului în cultura română. Studiu de imagologie în context est-central european* (Humanitas, 2001). Aceluiași volum îi dedică un amplu eseu și Nicu Gavriluță (*Imagologia lui Andrei Oișteanu*). □ Eugen Ciurtin semnalează apariția la vechea și prestigioasa editură germană Otto Harrassowitz Verlag primul volum al celei de a treia ediții, major revizuite, a *Dicționarului român-german* al lui Tiktin (*Tiktin la Harrassowitz*). □ Richard Wagner dedică un eseu amplu (tradus de Catrinel Pleșu) la rubrica „Societate”, filmului *Europolis* de Thomas Ciulei, discutând problematica pe care acesta o subsumează («*Europolis*», un film de Thomas Ciulei. *România, filmul, criticii săi, Balcanii și Europa*). □ Interviuul revistei, cu Daniel Vighi, se intitulează «*Banatul e un soi de Macondo tematic*» (interviu realizat de Svetlana Cârstean). □ La rubrica „Recenzii”, rețin atenția Dorica Boltașu, cu recenzia traducerii din Hans-Georg Gadamer, *Actualitatea frumosului* (Polirom, 2000) și Mariana Ilie, cu recenzia la *Cartea împărțisirii* de N. Steinhardt, ediție de Ion Vartic (Editura Biblioteca Apostrof, 2001).

13 martie

• [„**Lucefărul**”, nr. 9 (547)] Cronica literară e ținută de Octavian Soviany, care sub titlul *Bocceaua metafizicianului* se ocupă de volumul de poezie al lui Constantin Virgil Bănescu *Câinele, femeia și ocheada* (Timpul): „o figură cu totul aparte printre exponenții ultimei promoții poetice” și o carte care „transcrie aventuri inițiatice, pe jumătate serioase, pe jumătate burlești, desfășurate sub tutela unor bizare ființe hibride, extrase parcă din paginile bestiarului urmuzian”. „Originalitatea” poetului trebuie „căutată” în „umorismul” său, în „voluptatea autobagatelizării”, în „gulliverizarea” ego-ului. □ La „Cartea străină”, Bogdan Ghiu continuă serialul său (IV) dedicat lui Foucault, cu tematica corpului infantil și a autoerotismului, infantil interpretat politic – „*Încă și azi*”: *Michel Foucault și Enciclopedia genealogică a puterii*.

• [„**România literară**”, nr. 10] Editorialul *Schimbarea la față* se referă la înnoirea revistei, în termeni de updatare grafică și tehnică, la dificultățile de tehnoredactare în noul format și la rezistența la schimbare, atât a cititorilor, cât și a colaboratorilor, subliniind însă necesitatea acestei schimbări. □ La pagina 2 e prezentă Angela Marinescu cu un scurt poem, *Bățul*. □ La rubrica „Lecturi la zi” Dorin-Liviu Bîțfoi prezintă, sub titlul *Roman sau autobiografie?* ultima apariție editorială a lui Nicolae Stroeșcu-Stănișoară, *Vremea încercuirii* (Ed. Albatros, 2001), iar Marius Chivu traducerea romanului popular atribuit Sfântului Ioan Damaschin, *Varlaam și Ioasaf* (Ed. România creștină, 2000), sub titlul *Legendă și adevăr*. □ C. Rogozanu scrie o cronică despre *Umbre și lumini* (Ed. Aristarc, 2000), memoriile prințesei Maria Cantacuzino, soția lui George Enescu, intitulată

Poveștile Marucaî. Cronicarul se referă la tipologia scriiturii memorialistice (una aristocratică, pendulând între „fardul de salon” și o ironie complexă) și mai ales la subiectele picante ale memorialistei (aventurile erotice extraconjugale, tipologia bărbaților preferați, bârfele din lumea bună, relația cu Enescu etc.) □ Gh. Grigurcu prezintă, sub titlul *Salvarea unei specii*, cartea Simonei Popescu despre Gellu Naum, *Salvarea speciei (Despre suprarealism și Gellu Naum)*, tipărită la Ed. Fundației Culturale Române, în 2000 (urmare din numărul trecut), insistând asupra importanței acordate de Naum suprarealismului înțeles la nivel existențial, nu formal, distincție care o preocupă și pe autoare în mare măsură: „În viziunea lui Gellu Naum, «starea de poezie nu va dispărea niciodată», întrucât poezia e o «necesitate» a omenirii, ceea ce constituie un răspuns la întrebarea pe care Simona Popescu i-o pune, explicit sau implicit, în decursul întregii d-sale scrieri, în egală măsură exuberantă și angoasată la tulburătoarea întâlnire dintre o poezie existențială și o existență poetică.” □ Alex. Ștefănescu îl prezintă pe Al. Piru „La o nouă lectură”, drept un „G. Călinescu al II-lea” sau ca pe un „cititor suprem”, adică un critic care citește, se informează și fișează continuu. Meritul său principal – ca și al cărții sale de căpetenie, *Istoria literaturii române de la început până azi* – rămâne însă „priceperea lui de a rezuma – concepții, împrejurări istorice, romane, poezii, biografii etc. (...)”. □ Ileana Vrancea publică un lung articol, *Disocieri și incompatibilități față de memoria «sovietologică» a holocaustului negru și roșu* despre mistificarea în problema antisemită, de la antisemiții români fabricați de presa occidentală după 1990, dar și despre procesul invers, exonerarea unui Antonescu, spre exemplu, începută din interbelic. Autoarea arată cum falsele informații sunt fabricate adesea în interior, pentru a fi recirculate de terți, și combate negaționismul unui Reichmann (articol din *Le Monde*) sau al unui Shafir, legat de lagărele comuniste ori de holocaustul din România. Ea indică și citate frauduloase din Ion Petrovici, membru al guvernului antonescian și investit de unii autori cu o aură antirasistă. □ La rubrica sa „Je est un autre” Ioana Pârvulescu scrie despre jurnalul lui Mihail Sebastian, textul ei purtând drept titlu chiar o frază din Sebastian, *Istoria nu face daruri*. Ea compară relatarea scenei uciderii lui Armand Călinescu de către un grup de legionari și pedepsirea acestora – cadavrele lor sunt expuse public în București. „Alte voci, aceeași scenă”, observă Ioana Pârvulescu, comparând relatarea diariștilor Galaction, Rebreanu, Sebastian: mai presus de spectacolul istoric (evenimentul în sine), pe Sebastian îl interesează spectacolul uman (reacția oamenilor), acesta din urmă, într-adevăr, de un grotesc nejustificabil și surprins de Sebastian cu o obiectivitate și acuitate inegalabile. □ Prozatoarea Ioana Postelnicu trimite de la Bacău revistei bucureștene un text testamentar cu prilejul aniversării zilei sale de naștere, 18 martie 1910, când împlinește 92 de ani. Textul are în centru întâlnirea sa providențială cu E. Lovinescu, în vara lui 1937 (în casa marelui critic fiind prezenți în acel moment Tudor Vianu și Dan Petrașincu). □ Este consemnată trecerea în neființă la începutul lui 2002 a marelui scriitor spaniol Camillo José

Cela, prezentarea scriitorului fiind semnată de Andrei Ionescu, ca și traducerea unei povestiri inedite în limba română, *O povestire în stil vechi*. □ Lidia Vianu ia un interviu criticului și romancierului Peter Ackroyd, intitulat *Mintea este suflet*, al cărui roman, *Documentele lui Platon*, a fost tradus recent și la noi: „Obsesia mea majoră este iubirea trecutului față de prezent și a prezentului față de trecut.” □ „Cartea străină”, prezentată de Grete Tartler, reunește recenzii despre *Amurgul evului mediu*, de Johan Huizinga, *Capul pierdut al lui Damasceno Monteiro*, de Antonio Tabucchi și *Muzica unei vieți*, de Andrei Makine. □ Mircea Mihăieș dedică rubrica sa „Contrafort” unei apologii *Pro-Patapievici*. □ Mihai Zamfir dedică rubrica sa de „Scriitori portugheze” lui Pierre Bourdieu (*Bourdieu*), recent trecut în lumea umbrelor, dar nu prea simpatizat de universitarul român: strălucit polemist, mânuitor de idei pasional, Bourdieu este văzut drept „ultimul” dintre marii speculativi puși „în slujba celei mai dubioase dintre cauze” – antiliberalismul și „stângismul militant”.

14 martie

• [„Contemporanul – Ideea Europeană”, nr. 11 (562)] Geo Vasile, în *Destrămarea vs. Desfășurarea* scrie despre recentul roman al lui Anatolie Paniș, *Destrămarea* (Ed. Snagov, 2001): „În scris și pe cale orală a ținut să ne prevină Anatolie Paniș că tăcerea așternută în jurul romanului său recent *Destrămarea* (Editura Snagov, 2001, 336 p.) nu este întâmplătoare. Și că de fapt ea s-ar datora polemicii fățișe pe adresa lui Marin Preda, prin care nu pregetă sa veștejească demisia morală a marelui prozator, semnată o dată cu publicarea acelei cărți de tristă amintire numită *Desfășurarea*. Suntem de acord cu Anatolie Paniș că respectivul manifest al colectivizării din anii 60 este o carte de-a dreptul sinistră, ilizibilă prin contrafacerea adevărului istoric, un eșec stilistic total, o improvizație propagandistică sub nivelul altor falsuri din epocă, tip *Bărăgan*, *Mitrea Cocor*, *Drum fără pulbere* ș.a.m.d. Ceea ce nu ne face să negăm că Marin Preda își legitimează locul în istoria literaturii române prin cel puțin trei cărți, în ciuda gestului clar de colaboraționism. Așadar *Destrămarea vs. Desfășurarea* ni se pare o idee generoasă și originală, în baza căreia autorul imaginează și documentează totodată soarta țăranului român și a mitului proprietății funciare, așa cum s-au săvârșit ele după 1990. Printre puținii prozatori care mai scriu în cunoștința de cauză despre țărani, Anatolie Paniș își circumscrie zona de investigație epică la o localitate rurală numită Cireșu, comunitatea și ceape-ul respectiv fiind focalizate drept poligon experimental și exponențial al destrămării postdecembriste. [...]” □ Pe aceeași pagină, Traian T. Coșovei recenzează volumul lui Dan Mircea Cipariu, *Virusul romantic* (Ed. Libra, 2001): „Versurile sale sunt aspre, nevrotice (în sensul bun al cuvântului, dacă există un sens bun), agresive și – deopotrivă – tandre, ironice. [...] Realitatea este virtuală, imaginea concubinează cu holograma, discursurile par «roștite de o străină gură» prin Internet. Chiar viața, arta, civilizația devin un grăunte de siliciu ce are amintiri. Propria existență, cu *deranjurile* ei

cotidiene, pare proiectată pe un imens ecran luminescent [...]” □ E prezentată marea doamnă a poeziei germane Hilde Domin, fugită din Germania la instalarea nazismului, împreună cu frații Thomas și Heinrich Mann, în Republica Dominicană, de unde și pseudonimul Domin. A fost prietena lui Paul Celan și Rose Ausländer. Prezentarea e însoțită de traducerea câtorva poeme în limba română, semnate de Christian W. Schenk.

19 martie

• **[„Adevărul literar și artistic”, nr. 609]** La „Cronici” Teodor Vârgolici publică *Pătimirea Basarabiei*, în care prezintă volumul editat de Tiberiu și Aristița Avramescu, *Scrisori din Basarabia 1884-1890*, vol. II, cuprinzând corespondența de presă a unui anume Basarab, pseudonimul corespondentului de la Chișinău pentru gazetele bucureștene „Telegraful” și „Telegraful român”. Primul volum a apărut în 1996 sub egida Editurii Fundației Culturale Române și a editurii Știința din Chișinău, cel de față fiind publicat doar de editura din Republica Moldovenească. □ Pe aceeași pagină textul *La mulți ani, Doamnă Ioana!* semnalează aniversarea Ioanei Postelnicu (succintul portret aniversar aparține lui Teodor Vârgolici). □ La aceeași rubrică Ioana-Ruxandra Fruntea prezintă în *Folclorul literar ca fapt de cultură* volumul lui Pavel Ruxăndoiu *Folclorul literar în contextul culturii populare românești* (Ed. Grai și suflet – Cultura Națională, 2001). □ Alexandru George publică partea a doua de la *Niște cronicari*. □ Este publicat, însoțit de fotografii, *Jurnal de la cutremur*, de Petre Solomon. □ La „Mapamond” e publicat un text de Umberto Eco, *Scenarii pentru un război global* (preluat din „El País”, traducere de Ezra Alhasid). □ La „Eseu” Alexandru Săndulescu semnează *Întuneric și lumină în Pădurea spânzuraților*. □ La rubrica „Traveling” de pe ultima pagină Magda Mihăilescu prezintă un interviu al marelui regizor Costa-Gavras, intitulat „Nu ai voie să-ți înșeli spectatorii” (prilejuit de apariția controversatului film *Amen*, produs în studiourile Mediapro).

• **[„Observator cultural”, nr. 108]** La rubrica „În dezbateri” e publicat un amplu text eseistico-memorialistic de Victor Neumann, bazat pe observații personale, directe, de la fața locului, *Înainte și după 11 Septembrie: Două priviri asupra Americii. Un an în America*: „În ansamblu, cred că am sesizat bine: omul Lumii Noi este diferit comparativ cu acela din spațiile de origine. Am analizat în diferite ocazii ce se întâmplă cu numiții inadaptabili. Ei reprezintă zona marginală a societății și, chiar dacă au impresia că sunt păstrătorii unor tradiții particulare, trăiesc într-un mod artificial. Am văzut spectacolul trist dat de sute de mii de indivizi în așa-numita „Mică Odessa” de la marginea New York-ului. Nu cred că aceste segmente sociale dau vigoare Americii ori ca sunt reprezentative pentru statul-continent. Ceea ce cred că trebuie înțeles este că există în Statele Unite nenumărate mărturii sociale privind imposibilitatea reluării ori continuării totale a modului de trai al părinților. Banul devine reperul dintâi, de cunoașterea valorii sale depinzând o bună parte din emanciparea persoanei, a familiei, a

societății. Eficientizarea activităților este extrem de importantă, context în care burghezia și spiritul ei se impun, în dauna reperelor specifice plebeului și aristocratului. [...] Adaptarea la un spațiu geografic, la o societate și la o cultură diferite față de acelea de obârșie este adesea stimulată de aspirațiile profesionale și economice. Repetarea acestui proces în sens invers, coborând ștacheta exigențelor pe care le-am asimilat și aplicat, poate fi dezastruoasă. Am impresia că, oricât de flexibili am fi, transferul dintr-o zonă într-alta a pământului este limitat (sau depinde) de înseși valorile aflate la purtător.” □ Ion Bogdan Lefter adaugă un scurt text, *Antiamericanismele elitare*: „[...] Iată și diferența majoră față de Europa de Vest: neavând o bază populară, antiamericanismele din zona noastră sunt fenomene mai ales elitare, intelectuale. Ele devin mediatice atunci când sunt promovate de vedetele culturale și de presă, de gazetari, aparținători și ei de lumea intelectuală. [...] În sfârșit, elevația maximă e atinsă de idiosincrazia unor părți semnificative ale intelighenției autohtone față de «corectitudinea politică», văzută ca un fel de Rău american (cu majusculă). Nu mai insist acum. Faptul că, ieșind din totalitarismul roșu și din războiul rece, unii dintre noi văd un nou «comunism» tocmai în democrația de peste Ocean ar merita la un moment dat puțină psihaanaliză...” □ Radu Surdulescu discută confruntările de după 11 Septembrie dintre neoconservatorii minoritari, dizidenți și majoritatea neoliberală și progresistă, în «*Progresiști*» și «*dizidenți*». *Confruntări interculturale în publicistica americană de după 11 septembrie*: „În iunie 2001, când am citit la sesiunea anuală de comunicări a Catedrei de Engleză de la Universitatea din București o prezentare a unui studiu recent de sociologie etico-politică contemporană, scris, de pe poziții moderat conservatoare, de Gertrude Himmelfarb, cu greu mi-aș fi putut închipui ce confirmări paradoxale aveau să capete considerațiile reputatei autoare americane peste numai trei luni, când imensul șoc psihologic, dar și cultural al atentatelor teroriste a zguduit America și întreaga lume. În cartea sa *One Nation, Two Cultures: A Searching Examination of American Society in the Aftermath of Our Cultural Revolution*, publicată în 2001, Himmelfarb, istoric al culturii și al ideilor, răsplătită pentru studiile ei asupra mentalităților victoriene, moderne și postmoderne cu prestigioase titluri academice americane și britanice, făcea o incizie necruțătoare în realitatea americană a ultimelor decenii, pe un ton limpede și sceptic, stârnind reacții de aprobare energică, dar și de respingere plină de sarcasm. După cum sugerează autoarea în amplul subtitlu explicativ, ea nu își permite luxul de a formula alegații gratuite, nesprijinite pe date documentare, cu privire la mentalitățile americane de după furtunosul deceniu 7; dimpotrivă, statistica socială apare în prim-plan, cu ariditatea, dar și cu forța ei de convingere. Considerându-se ea însăși o «conservatoare socială» moderată, Himmelfarb are tăria de a se angaja în dialoguri dificile cu foștii ei colegi cu vederi „liberale” (în sensul american al termenului), susținând că societatea americană este astăzi teatrul unui nou război civil, nu lipsit de anvergură și de victime. Este vorba de un război între două culturi, un război al tendințelor etico-sociale, în care

principalele forțe combatante sunt, pe de o parte, adepții unor orientări neoconservatoare în cultură și politică, orientare devenită astăzi minoritară, «dizidentă», iar pe de alta, grupările liberale (sau „progresiste”), localizate în jurul campusurilor universitare, în mass-media și, în genere, în metropolele de pe cele două coaste oceanice. Conflictul dintre cele două principale structuri de moralitate (una strictă, austeră, respectată de oamenii obișnuiți, și o alta frivolă, lipsită de constrângeri, adoptată de cei aflați «în pas cu moda») apare, după cum arată încă de acum două secole Adam Smith, în orice societate civilizată, dar formele pe care el le-a luat după 1970, acuitatea și consecințele sale în direcția scindării națiunii americane îl fac să devină astăzi, după cum susține Himmelfarb, un fenomen cu un real potențial distructiv. De pe o poziție mai apropiată de centrul ideologic, ciocnirea între cele două mentalități predominante fusese, de altfel, abordată cu câțiva ani mai devreme și de James D. Hunter, specialist în sociologia religiei, în cartea sa intitulată *Culture Wars: The Struggle to Define America*, dar tonul considerațiilor sale privitoare la starea actuală și la viitorul națiunii americane era mai puțin implicat, mai puțin alarmat. Ce încredinează cu precădere conservatoarea Himmelfarb în studiul său? Contradicția culturală specifică societății capitaliste este aceea dintre disciplină, înfrânare, amânarea satisfacerii dorințelor și, pe de altă parte, stimularea hedonismului și a autogratificării. Spațiul de manifestare a acestei contradicții interne a fost revoluția culturală din anii '60, amplificată și sprijinită de celelalte revoluții concomitente: răsturnările în plan politic, economic, tehnologic etc. Eliberările diverselor grupuri marginalizate sau agresate anterior nu au fost lipsite de reacții adverse, precizează Himmelfarb: multe femei au avut sentimentul că, dacă au câștigat un loc de muncă, au fost «eliberate și de cămin», într-un sens sau altul; la fel, în ce privește persoanele de culoare, dacă în genere ele nu mai trăiesc în condițiile degradante ale segregăției din epocile anterioare, multe dintre ele simt că se află într-o jenantă «dilemă morală» (p. 18), dată fiind condiția lor de dependență absolută pe care o impune sistemul de welfare subvenționat de guvernul federal. Printre consecințe se află escaladarea infraționalității, creșterea numărului de nașteri în afara căsătoriei, scăderea autorității parentale etc. Adăugând acestea la alte fenomene alarmante, ca violența și vulgaritatea promovate de canalele de televiziune, pornografia și perversiunile vehiculate pe Internet, obscenitatea și sadismul prezente în muzica rap (sic!) și altele, Himmelfarb schițează un tablou înfricoșător al unei moralități (numită de Roger Shattuck «the morality of the cool») în care sadicul devine fascinant, iar răul este denumit, în jargonul academic, o simplă «transgresiune» (p. 25-26) [...] □ Carmen Mușat, în *Despre „năucitoarea simplitate a vieților zdrobite”*, scrie nu doar despre romanul lui Andrei Makine, *Muzica unei vieți*, recent tradus (Humanitas), dar și despre miza ontologică a literaturii, în contextul unei culturi uniformizate și consumeriste: „Când *Muzica unei vieți* a apărut anul trecut la Paris, presa literară franceză a întâmpinat romanul cu un entuziasm bine temperat. După ce *Testamentul francez* fusese recompensat în 1995 cu trei dintre

cele mai prestigioase premii – Goncourt, Médicis și Goncourt al liceenilor –, autorul nu mai era un emigrant necunoscut, constrâns să-și prezinte romanele scrise în franceză drept traduceri din limba rusă, ci „unul dintre cei mai iconoclaști romancieri francezi”, după cum îl numea Catherine Argand în scurta introducere a interviului publicat în numărul din februarie 2001 al revistei «Lire». Mărturisesc că m-a surprins formula de prezentare: Makine iconoclast? Desigur, în măsura în care respinge subcultura agresivă, care «funcționează ca un drog mental», sau predilecția romanului francez contemporan pentru sex și derizoriu: «Aujourd’hui, le roman français est inondé de sperme et de matière fécale. Je n’arrive pas à prendre au sérieux les personnages qui souffrent parce qu’ils ne parviennent pas à faire l’amour plus de dix fois dans le mois». Altminteri, autorul *Testamentului francez* este un spirit nelinistit, care vede în literatură ultima redută în fața asaltului cumplitei «mașinării de îndobitocire», omniprezente pe micile ecrane sau la posturile de radio. Asumându-și apartenența la civilizația rusă și la ortodoxie – de nedisociat, în viziunea lui –, Makine se declară interesat nu atât de comunicarea prin intermediul cuvintelor, cât de comuniunea ontologică, atât de intensă în epoci în care ființa umană însăși se află în pericol. [...] Ca și Vladimir Nabokov, în limba engleză, Andrei Makine descoperă în limba franceză un teritoriu al libertății, marcat de poeticitate. Pentru el, a scrie nu înseamnă doar a încerca să recuperezi un trecut de mult uitat, căci scrisul are valoarea unei autentice aventuri metafizice, iar literatura, domeniul singurei sinteze, spațiul autenticității și al afirmării depline a acelei comuniuni ontologice, invocate în interviul din «Lire.» [...] □ Bianca Burța, în *Eseuri și amintiri*, recenzează cartea lui Gabriel Liiceanu, *Declarație de iubire* (Humanitas, 2001): „Prelungindu-și, s-ar zice, cu voluptate epicureică «cearta» cu filozofia de sistem, Gabriel Liiceanu se abandonează, în ultima sa carte, *Declarație de iubire*, bucuriei de a construi – speculativ și interpretativ –, din notații cu iz memorialistic, nostalgic și din reflecții (triste, amare sau pur și simplu stoice) asupra istoriei recente, un «scenariu» de fabulă mistică, de parabolă subtil filozofică. Gândul eseistului oscilează astfel, continuu și firesc, între insula familiară, umană a accidentalului și imperiul geometriza(n)t al abstracțiunilor, al Ideii întrupate în Istorie, între intimitatea protectoare a prieteniei și imperativele «agorei», pe care și le asumă într-o pornire de interiorizare a lumii prin iubire”. □ Pe aceeași pagină de „Literatură”, sub titlul *Imaginarul politic și «alchimia» integrării europene*, Paul Cernat recenzează un volum apărut la Presses Universitaires de France, *Mythes et symboles politiques en Europe centrale* (coord. de Chantal Delsol, Michel Maslovski, Joana Novicki): „[...] După ce, vreme de două secole, țările estice au avut în Europa occidentală un «far călăuzitor», în contextul globalizării și al noii construcții europene, Occidentul își descoperă la rândul său – în oglinda Estului – propria identitate ignorată, cu miturile, complexe și spaimele ei. «Occidentul european nu s-a eliberat niciodată de propriile-i mituri, ci le-a ignorat», afirmă, pe bună dreptate, Chantal Delsol. Într-adevăr: disprețuite sau negate, miturile/mitologiile, tradițiile tind să se răzbune printr-o

«întoarcere a refulatului», care poate avea uneori – cum s-a văzut de atâtea ori în «istoria recentă» – consecințe dramatice.” □ Alexandru Matei, scrie *La dispariția lui Pierre Bourdieu. Bătrânul intelectual și marea filozofică. Faire-part*: „Pierre Bourdieu a fost un personaj al culturii franceze, ca toți „intelectualii” din sânul ei. Ca de fiecare dată când scriitorul e foarte preocupat de lumea vremii sale, în mod nemijlocit, când textele sale sunt scrise pentru a vindeca ceea ce e văzut ca rană sau pentru a răni un cancer tăcut în evoluția sa metastatică sau, pur și simplu, pentru a storce câțiva stropi de sânge la suprafața unei epiderme uscate, dintr-o fervoare «revoluționară» irepresibilă, astăzi desuetă în inocuitatea ei, Pierre Bourdieu a fost un nume contestat. Contestare acutizată de resurecția noilor filozofi liberali, de adumbrirea soarelui de la răsărit și, în general, de înstăpânirea Occidentului de o apatie colectivă infirmată numai punctual. Atât pentru ceea ce făcea (criticând televiziunea la televizor, îndemnând muncitorii la grevă, în anii '90, ca un veritabil lider de sindicat), cât și, cel mai grav, pentru ceea ce scria. Dar anvergura contestațiilor dă dimensiunea operei (așezat alături de Foucault, Derrida și Lacan în Panteonul gândirii '68, demolate de Alain Renaut și Luc Ferry, certat cu condescendență pentru senilizarea textelor sale, pentru *La Domination masculine*, bunăoară). Nu e greu de anticipat însă momentul când ni se va face dor de provocări intelectuale, fie ele oricât de amendabile, dar cu mare potențial destabilizator.” □ Un interviu cu sociologul Guy Herme, sub titlul *Un teoretician conservator și nu un practicant extremist* realizează Luciana-Alexandra Ghica. □ Ioana-Ruxandra Fruntelată, în *Folclorul literar ca fapt de cultură* prezintă cartea lui Pavel Ruxăndoiu, *Folclorul literar în contextul culturii populare românești* (Grai și suflet – Cultura Națională, 2001). □ William Totok, în *Un studiu de referință*, prezintă o lucrare apărută în limba germană, în 2001, la Oldenbourg-Verlag, *Românizarea Bucovinei. Impunerea pretenției național-statale a României Mari 1918-1944*, de Mariana Hausleitner. □ La rubrica „Învățământ” e publicat un amplu material semnat de directorul executiv al Consiliului Permanent al AEP, Claudiu Istrate (Asociația Editurilor cu Profil Pedagogic), *Criza manualelor*. Carmen Mușat adaugă, la această rubrică, un text intitulat *Industria de carte școlară și calitatea învățământului*. □ Svetlana Cârsteian ia un interviu lui Petru Romoșan, *De la rosa canina la Compania (I)*. □ Ion Simuț sub titlul *Lista lui Manolescu* comentează cele trei volume ale criticului Nicolae Manolescu reunite sub titlul *Literatura română postbelică*, apărute în 2001 la Aula, evenimentul editorial al anului precedent. □ Mădălina Diaconu continuă mini-eseurile antropologico-diaristice pe tema mirosului începute în numărul anterior, în *Per fumum (II): Spune-mi cum miros, ca să-ți spun cine sunt*: „În Insulele Andaman din Oceanul Indian, se salută întrebând: „Ce-ți mai face nasul?”. Vorbind despre sine, un indigen își atinge vârful nasului. Esența și forța sa vitală sunt date de miros; scheletul omului se înrudește cu trunchiul de copac: ambele sunt miros condensat. Mirosul trupului acționează însă și ca un principiu al individuației: sexul, vârsta și rasa, codul genetic și sistemul hormonal,

alimentația și profesia se amestecă pentru a da naștere parfumului unic al trupului. [...]”

• [„22”, nr. 12] Un interviu cu titlul *Prin presă, suntem deja în Europa* ocupă paginile 12-13. □ Mircea Iorgulescu, sub titlul *În căutarea timpului trăit sub comunism* (I) scrie despre cartea lui Stelian Tănase *Acasă se vorbește în șoaptă* (Compania): „O carte halucinantă a fost scoasă acum câteva săptămâni la Editura Compania, sub semnătura lui Stelian Tănase. Nu e nici neapărat literatură, nici neapărat document, fiind însă într-o anume măsură și una, și alta: este o carte-muzeu sau, poate mai curând, o carte-expoziție având ca obiect terifianta banalitate a vieții în comunism. Cartea este semnată numai de Stelian Tănase, deși textele din care este compusă au încă un autor, unul colectiv, anume poliția secretă comunistă, denumită curent și prescurtat Securitatea. Acest al doilea autor este totodată unul fără voie și deopotrivă unul postum, cel puțin oficial, fiindcă ar fi decedat după lovitura de stat revoluționară din decembrie 1989 și ca efect al acesteia. Tot în urma acelor evenimente, nu tocmai cunoscutul până atunci prozator Stelian Tănase a devenit aproape instantaneu o proeminentă figură publică, fiind rând pe rând sau concomitent conducător de publicații, lider de opinie, animator de asociații și grupări, vicepreședinte de partid parlamentar, deputat, profesor universitar, moderator de emisiuni politice televizate, politolog, cercetător al istoriei politice românești din secolul XX, cronicar politic. Fusese, până în decembrie 1989, un angajat oarecare și un scriitor mai curând marginal, autor al unei singure cărți publicate, un roman apărut în 1982. [...] Prin compoziție, cartea oferă, de nu chiar impune, o lectură simultană a paginilor selectate din *Jurnal* și a filelor scoase din *Dosar*: dar și din această perspectivă dimensiunea morbidă este imposibil de evitat. Cititorul este introdus, este condus într-un fel de tunel al timpului, are de străbătut coridoare și labirinturi care aparțin unei lumi moarte. Ultima notă informativă din *Dosar* este datată 20 decembrie 1989; cum *Jurnalul* continuă până la 4-5 ianuarie 1990, penultima fotografie din volum îl înfățișează pe Stelian Tănase asaltat de microfoanele ziariștilor, la o conferință de presă. Până atunci de el se interesaseră, dacă se poate spune așa, doar microfoanele ascunse ale Securității, în telefon, în farfurii de restaurante și cine mai știe pe unde. Aceasta ultimă notă și această fotografie se află însă la capătul unui traseu ce trebuie străbătut cu de-amănuntul. În căutarea timpului trăit în comunism. Trăit?!”

20 martie

• [„România literară”, nr. 11] Editorialul lui N. Manolescu, *Orașe*, trage un semnal de alarmă asupra moștenirii apăsătoare a urbanisticii comuniste, dar și asupra delăsării post-comuniste în privința conservării patrimoniului urbanistic național: peisajul contemporan este un „Dracula Land de prost gust”. □ Rubrica de „Lecturi la zi” consemnează cărți străine și românești deopotrivă. Cristina Ionică, în *Aventuri cu Popeye*, recenzează romanul lui Stelian Țurlea *Iubire în*

decembrie 89, căruia îi reproșează schematismul, insuficienta individualizare a personajelor și lipsa stilului. Iulia Popovici prezintă romanul polonezei Olga Tokarczuk, *Călătoria oamenilor Cărții*, în colecția „A treia Europă” a editurii Polirom, în „excelentă” traducere a lui Constantin Geambașu. *Proiectul unei culturi terapeutice*, de Roxana Răcaru, comentează o carte de eseuri de Marius Jucan, intitulată *Singurătatea salvată. O încercare asupra operei lui Henry David Thoreau din perspectiva modernității americane*. Marius Chivu discută volumul *Douăsprezece povestiri călătorești*, de García Márquez, în traducerea Teodorei Șandru Mehedinți, o binevenită „recuperare”, dar crede că „n-ar strica” să fie traduși și tineri autori spanioli, „măcar pentru binele tinerilor noștri prozatori”.

■ Cronica literară, de Luminița Marcu, e un regal dedicat romanului *Cocoșul decapitat*, scris în nemțește de românul de etnie germană Eginald Schlattner, apărut întâi la Viena, cu un veritabil succes editorial și tradus de Nora Iuga pentru editura Humanitas. Cronica debutează cu o discuție teoretică: aparține această carte literaturii române? Autorul este român de etnie germană, preot luteran în Roșia sibiană, unde a trăit și trăiește, cartea e scrisă în limba sa maternă, iar acțiunea se petrece în Transilvania (mai precis, într-o singură zi, 23 august 1944): ergo, este o carte românească. Luminița Marcu subliniază lipsa patetismului în conturarea universului multietnic ardelean, lipsa oricărui *partis-pris* ideologic, ironia și mai ales stilul impecabil pentru un roman de debut. □ Pagina de poezie e ținută de Angela Marinescu. □ Gh. Grigurcu, sub titlul *Un nou A. C. Cuza*, deconspiră cu indignare falsul unei cărți de istorie literară semnate de Mihai Ungheanu, *Holocaustul culturii române (1944-1989)*. Fostul propagandist al regimului ceaușist reciclează ideologia naționalismului comunist uzând de o metodologie critică bazată pe fals, prin simulare, răstălmăcire, dar și prin teza principală pe care o induce, aceea a unei conspirații antiromânești, care ar ține de la proletcultism până la revizuirile de după 1989. „Metamorfoza spectaculoasă” a autorului are la bază „un resort al supraviețuirii ideologice, capabile de oportuniste somatice”, care reușește performanța de a mixa toate faptele istoriei literare în „pasta groasă a minciunii”. □ Rubrica „La o nouă lectură”, de Alex. Ștefănescu, e dedicată biografiei și operei Anei Blandiana. Creația de început pune în scenă o feminitate „dezarmată”, „vulnerabilă”, care descumpănește cititorii și criticii: „Personajul liric din poezia Anei Blandiana este o fată îmbrăcată în alb, desculță, care vorbește simplu și cu un fel de resemnare tragică.” O caracteristică asupra căreia insistă criticul este gravitatea acestei poezii de idei, reabilitarea reflecției și a temelor existențiale. Simplitatea se conjugă cu reflecția: „Ideile din poezia ei au o nuditate de statui antice”. Caligrafia în general în linii clasice a limbajului ei e contrazisă de producții subversive, precum poemul *Totul*, publicat în revista „Amfiteatru” în 1985, care a circulat în diverse variante, augmentate de anonimi, în perioada dictaturii comuniste, poem alcătuit dintr-o enumerare de cuvinte care desemnează realitățile cenușii ale acelor ani: „Frunze, cuvinte, lacrimi,/ cutii de chibrituri, pisici,/ tramvaie câteodată, cozi la faină,/

gărgărițe, sticle goale, discursuri,/ imagini lungite de televizor, / gândaci de Colorado, benzină/ stegulețe, portrete cunoscute,/ Cupa Campionilor Europeni,/ mașini cu butelii, mere refuzate la export,/ ziare, franzele, ulei în amestec, garoafe, / întâmpinări la aeroport, cico, betoane,/ salam București, iaurt dietetic, / țișgănci cu kenturi, ouă de Crevedia, / zvonuri, serialul de sâmbătă seara,/ cafea cu înlocuitori,/ lupta popoarelor pentru pace, coruri,/ producția la hectar, Gerovital, aniversări,/ compot bulgăresc, adunarea oamenilor muncii,/ vin de regiune superior, adidași,/ bancuri, băieții de pe Calea Victoriei,/ pește oceanic, Cântarea României,/ totul.” □ Nicolae Balotă semnează un articol de istorie literară intitulat *Din spuma mărilor... de Nicolae Balotă*. Autorul deconspiră misterul acestui titlu: el nu scrie despre un volum al său de tinerețe, ci despre un volum care i-a fost mereu atribuit în bibliografii, semnat de un autor omonim: placheta de versuri *Din spuma mărilor...*, publicată într-o primă ediție în 1929 la Cartea Românească. O stranie coincidență biografică face ca autorul să fi făcut cunoștință cu nora acestui Nicolae Balotă la o coadă la CEC – socrul ei era chiar autorul acestui volum din 1929. Nicolae Balotă are o biografie interesantă, a fost comandor pe mai multe vase ale Marinei Militare Române, capturat de securitate, după 1944, într-un port bulgar, arestat și închis. Autorul articolului mărturisește că nu doar dorește să clarifice acest aspect de istorie literară legat de propria biografie, dar și să pună în lumină o operă rămasă în mare parte în manuscris. Este vorba despre marea operă a acestui Nicolae M. Balotă, din care a apărut în 1984 (anul morții sale) doar un volum, în colaborare cu Constantin Novac, intitulat *Oameni, furtuni, vapoare*. Volumul aparține unui proiect grandios de 1356 pagini de manuscris, *România marinară*: „Nu cred că de la Jean Bart încă s-a scris la noi despre mare cu autenticitatea cu care scrie Nicolae Balotă. Acel *magnum opus* al vieții sale era anunțat de tânărul elev-ofițer încă din prefața la *Din spuma mărilor...* El avea de gând să scrie „în câteva volume” istoria, istoriile și istorisirile marinarilor români. Și le-a scris; e opera întregii sale vieți. Termin de citit volumul al patrulea și ultimul (1356 pagini) al acestei ample opere cu titlul *România marinară*. E o istorie anecdotică, o epopee, dar fără patetism, o cronică, o operă memorialistică și o delectabilă colecție de povestiri marinărești. Ea va trebui într-o zi publicată.” □ Eugenia Tudor-Anton, în *Eminescu în proza Hortensiei Papadat-Bengescu*, descoperă în ultimul ei roman, *Străina*, obsesii eminesciene – imaginea lunii „albe” și „moarte”, omul visând la fereastră etc., magia lunii fiind un leitmotiv al creației sale, posibil de inspirație eminesciană. □ Mircea Anghelescu urmărește în câteva linii *Destinul ciudat al operei lui Cantemir*, în special editarea manuscrisului latinesc al istoriei otomane, *Incrementorum atque decrementorum aulae othmanicae sive aliothmanicae*, pierdut și găsit recent la Houghton Library, Harvard. Comentariul e prilejuit de apariția unui volum la Editura Amarcord, editat de Dan Slușanschi, fiind așteptată traducerea românească a variantei originale recuperate. □ La paginile 18-19 este prezent Cornel George Popa, cu proza citadină (dedicată unei margini de București) *Reportaj din balcon*. □ *Eminescu*

în proza Hortensiei Papadat-Bengescu, de Eugenia Tudor-Anton e un articol aniversar, unul dintre puținele apărute până în acest moment (în 2002 se împlinesc 125 de ani de la nașterea prozatoarei), dedicat temei eminesciene a melancoliei în ultimul roman neterminat, *Străina*: „«...Încă un Eminescu, adică un alt volum al acelorași minuni.» Dintr-un caiet manuscris, aflat în posesia familiei, fără file de început (după numerotare), lipsesc 32 – și care după pagina 303 se încheie cu un «sumar», ne-am putut face o idee despre personajele sau grupurile de personaje ale romanului *Străina*. Început în anul 1942 (februarie) după cum atestă o notiță din caiet, romanul urma să apară în 1947 când scriitoarea avea 66 de ani. Romanul a fost, pare-se, tipărit în 1947, dar, din cauza naționalizării editurilor, s-a rătăcit și s-a pierdut. Acasă la d-na Elena Stamatiadi, fiica scriitoarei, am aflat în anul 1965 (când pregăteam volumul de *Teatru*) trei caiete-manuscrite ale romanului *Străina*. De altminteri, într-un proiect de editare a operei scriitoarei, dl. Stamatiadi, nepotul scriitoarei, are în plan un volum *Străina*. În acest roman întâlnim personaje cunoscute din romanele anterioare: Elena, Marcian, Aimée și doctorul Walter care moare în urma unui experiment medical, neizbutit, dar și personaje noi precum Ina și Lucian, Leopardul. Din manuscrisul *Străinei* nu se cunosc decât câteva fragmente [...] Dar ceea ce ne-a atras în mod deosebit atenția din aceste răzlețe însemnări este faptul că Hortensia Papadat-Bengescu se oprește la poezia eminesciană *Melancolie* și, imaginând o scenă în care Ina se chinuie să afle versului eminescian corespondentul muzical cât mai adecvat, scriitoarea exprimă nu numai cazna actului creator, dar analizează într-un mod aparte poezia eminesciană. Fire capricioasă, Ina este revoltată că Maestrul Marcian îi spune și îi repetă că este talentată, dar îi impune un program de lucru. Ina trebuie să compună pe o temă dată. Iar tema dată este *Melancolie* de Eminescu. Părerea Inei este: «Eu am spus și spui: cap de operele trebuiesc lăsate singure în pustiul lor, până unde nu poate ajunge nimeni... Nu trebuie preluate, parafrazate...» Furioasă, Ina, care se află în «camera de muzică», silită să compună: «Vreau să citesc! decide, dar știe că minte că își minte ei însăși(!). Pe pian e o carte, aceeași, *Versurile* lui Eminescu. O găsești în toată casa în diverse ediții și legături. În fiecare an Elena își întreabă odorul ce dar vrea, și el, grăbit ca un copil care abia așteaptă, îi cere "încă un Eminescu", adică un alt volum al acelorași minuni, altfel legat. (subl. n.) E volumul care stă la locul cel mai de cinste pe coada pianului», concluzionează Ina și, prin ea, scriitoarea.”

21 martie

• [„Contemporanul – Ideea Europeană”, nr. 12 (563)] Aurel Pantea semnează *Arheologia înțelegerii critice*, răspuns la întrebarea adresată de revistă „Ce afinitate există între lirismul tău (puternic, turbionar, întunecat) și poetica lui Gaston Bachelard?”, pe care acesta ar aplica-o consecvent în creația sa poetică și eseistică. Răspunsul e pus sub egida rubricii „O întrebare pentru...” □ Geo Vasile semnează un elogiu pentru profesorul și italianistul Alexandru Balaci, *Alexandru*

Balaci, un interpret de geniu al geniului italian: „Profesorul Balaci era atipic pentru acei ani '60, pro-occidental și *nepartinic*, prin profesie și comportamentul său prietenos-academic față de studenți. Căroră li s-a adresat mereu cu *domnule*, și căroră le-a transmis propriul eroism de mucenic al bibliotecii universale, învățate, la rândul său, de la pleiada de profesori români și străini în perioada de apogeu spiritual al României. Un episod semnificativ pentru neangajarea politică a Profesorului va fi oferit de anii când, în calitate de director la Accademia din Romania din Roma, va eclipsa prin darurile sale native, dar mai ales prin copleșitoarea reputație a cărturarului italianist, o seamă de ambasadori ai României ceaușiste, abia știutori de limbă română, mărginiți executanți ai indicațiilor de la București. Ce treabă avea tovarășu' prim cu poezia lui Giovanni Pascali? Fiindcă Al. Balaci era expert, doctor în opera ilustrului poet, nu i s-a iertat, dovadă rechemarea Profesorului la «ordine». Ceea ce contează însă cu adevărat este parabola cărților sale și pilda de *magister vitae*. Pilonii literaturii italiene, așezați trinitar în timp (Dante-Petrarca-Boccaccio) vor constitui mereu, steaua polară a cercetării monografului și eseistului, a istoricului literar, cărțile lui Al. Balaci fiind omonimele marilor clasici: *Giusué Carducci* (1947), *Dante Alighieri* (1966), *Francesco Petrarca* (1968), *Machiavelli* (1969), *Manzoni* (1974), *Lodovico Ariosto* (1975), *Giovanni Boccaccio* (1976), *Torquato Tasso* (1978). Căroră li se va adăuga seria de *Studii italiene* (1958-1968), o subtilă istorie a literaturii italiene din portrete și cărți exemplare, între care cităm romanul lui Tommaso di Lampedusa, semnalat și parțial tradus în «Secolul XX» (nr. 12, 1961) pentru prima oară de Al. Balaci. [...] Monografia *Dante* (Ed. Gramar, 1995) tradusă în limba italiană, în Italia, este cotate de prefațatorul Antonio Schifini, el însuși reputat exeget dantolog, «alături de cei mai mari exponenți ai bibliografiei și eseisticii străine, alături de Gilson, Buck, Vosler, Gauthiez, Madaule, T.S. Eliot și însuși Carlyle...»”.

22 martie

- [„Dilema”, nr. 471] La pagina sa „La zi în cultură”, Simona Sora ia un interviu Norei Iuga, intitulat *Cele două cătușe ale literaturii*. Una dintre teme e legată de genurile literare: „Eu cred că genurile literare sunt de mult depășite”.

26 martie

- [„Adevărul literar și artistic”, nr. 610] Editorialul lui C.T. Popescu *Caranfilii și filantropii* este dedicat filmului *Filantropica*, regizat de Nae Caranfil, o apariție notabilă a cinematografului românesc: „Nae lucrează în deșert ca și cum s-ar afla în mijlocul Parisului”, scrie el. Concluzia sa e că modul *rizibil* în care reprezintă realitățile din România are o funcție cathartică, inclusiv politic: „Deși imaginea Bucureștiului în *Filantropica* e lipsită de menajamente, [...] totuși felul cum se uită Nae la toate acestea te face să crezi, pe tine, spectator român, că răul și grotescul sunt adunate de Nae pe ecran, *ca să ne râdem* noi de noi, și

România de afară e cât de cât mai curată.” □ C. Stănescu la „Revista revistelor culturale” spicuește din „Vatra” (12/2001) și din „22”, reviste unde se acordă spațiu amplu lui N. Manolescu, care intervine, într-un interviu din „22”, și în procesul intentat *Omului recent* al lui Patapievici. □ La „Paralele inegale” Cristina Modreanu ia un interviu lui Marcel Iureș, „*Acest popor nu mai este capabil să iubească*”. Problema emigrării e abordată în interviu, „Eu unul nu aş putea fără să joc teatru în limba română. Pentru mine asta e fântâna, restul sunt... robinete [...]”. □ Câteva texte la rubrica „Cronici” sunt dedicate folclorului. *Sărbătorile la români*, de Teodor Vârgolici, prezintă ediția lui Iordan Datcu din trilogia lui Simion Florea Marian, *Sărbătorile la români*, scoasă recent la Editura Grai și Suflet – Cultura Națională. Nicolae Constantinescu semnează *Folclorul. Ce facem cu el?* Daniel Cristea-Enache semnează o cronică *Mai-mult-decât-literatura*, despre volumul lui Gabriel Coșoveanu dedicat lui Geo Dumitrescu și generației sale – *O generație pierdută?* (Scrișul Românesc, 1999). □ Alexandru George continuă foiletonul său cu *Niște cronicari (III)*, în care citează și o remarcabilă poezie anecdotică a lui Ion Sihleanu scrisă pe vremea lui Vodă Știrbei, reluată din cronicile mizantropului G. Călinescu. □ Dragoș Tudor semnează un text (*Pariul lui Augustin*) despre volumul de proze al lui Ștefan Aug. Doinaș *T de la Trezor* (Fundatia Culturală Secolul 21, 2000). □ Rubrica „Eveniment” semnalează lansarea volumului de debut al lui Daniel Cristea-Enache *Concert de deschidere*, la Fundatia Culturală Română și spicuește fragmente din discursurile vorbitorilor. □ Romulus Căplescu la „Lumea în răspăr” prezintă o morbidă expoziție de body art, la Londra, a profesorului german von Hagens (*Tentațiile macabrelui*). □ Mariana Șora continuă cu *Vedenia...* la pagina de „Jurnal”. ■ La rubrica dedicată Anului Caragiale Mircea Popa semnează textul *Un prieten transilvănean al lui Caragiale: Horia Petra-Petrescu*, iar Ștefan Cazimir, la rubrica sa „Potcoave de purici” semnează *Caragiale prin Bellu*, articolul dezvăluind la final faptul că pe mormântul lui Caragiale nu se află cuvintele sale, ci niște aprocrife care-i aparțin publicistului Horia Petra-Petrescu.

● [**„Observator cultural”, nr. 109**] Prezentând cele două volume editate de Sorin Antohi în memoria lui Culianu, *Religion, Fiction and History. Essays in Memory of Ioan Petru Culianu* (Nemira, 2001), Ion Bogdan Lefter propune, în *Un autor încă tânăr: Ioan Petru Culianu*, un portret al savantului și scriitorului prematur dispărut, alcătuit din perspective, evocări, eseuri, rememorări diverse: „[...] Cu aspectul lor academic, de tip Festschrift sau volum omagial, *Eseurile în memoria lui Ioan Petru Culianu* ies – totuși – din tipic datorită în special evocărilor. O parte din textele din sumar sunt – cum se obișnuiește în asemenea situații – studii pe teme diverse oferite spre publicare în amintirea autorului omagiat, însă destule altele se ocupă chiar de viața și opera sa. Date fiind împrejurările dispariției tânărului savant, rememorările n-aveau cum să nu fie calde, emoționate, revoltate față de cruda soartă. Andrei Pleșu, Mircea Martin, Andrei Oișteanu, Matei Călinescu, Gabriela Adameșteanu, Dorin Tudoran, dar și autori

străini, precum Gianpaolo Romanato, Jennifer Stevenson, Michael Alloca sau Umberto Eco își amintesc întâlnirile lor cu I. P. Culianu, căutând să le descifreze sensurile. Sunt pagini nu doar – cum spuneam – emoționate, ci și intens emoționante. Alte texte analizează opera lui Culianu: câteva din secțiunea *Elective Affinities* (*Afinități elective*) și cele din *Legacies* (*Moștenirea intelectuală*), semnate de Moshe Idel, Gregory Spinner, Giovanni Filoramo, Sorin Antohi, Nathaniel Deutsch, Roberta Moretti și alții. Studii indispensabile de-acum înainte exegeților lui Culianu. Pe ansamblu – un portret multidimensional, poliedric: un Ioan Petru Culianu dispărut dintre noi și totuși foarte aproape, un autor încă tânăr, cu opera încă în expansiune...” □ Este prezentat și volumul recent al lui Matei Călinescu (Polirom) *Despre Ioan P. Culianu și Mircea Eliade. Amintiri, lecturi, reflecții*. □ Paul Cernat în „*Oriunde în afara lumii*” comentează volumul lui I.P. Culianu, *Arta fugii. Povestiri, cu cinci desene ale autorului* (Polirom): „[...] Ceea ce impresionează e faptul că, încă din momentul debutului, la 17 ani, Culianu apare ca un scriitor format, cu lecturi serioase, bine asimilate, urmând formula propriei alchimii interioare. Frapează, de asemenea, totala lipsă de ostentație, iar senzația de autenticitate, de gândire trăită este foarte puternică. Unele „mărci” ale vârstei pot fi identificate totuși în modestia prudentă a construcției „minimaliste” și, mai ales, în câteva șarje teribiliste, cu efecte artistice discutabile. Autorul dispune, în schimb, de un instinct educat al textualizării misterului; prozele au un aer radical experimental, deși ele par a veni de foarte departe. Între 17 și 22 de ani, Culianu scrie la nivelul celei mai avansate modernități literare occidentale, cu o libertate față de convențiile gândirii și ale prozei aflată în violent contrast (și opoziție) cu «libertatea» literaturii celebrate de «dezghețul» ceaușist. Gama este extrem de variată, de la schiță până la scenariul dramatizat și teatrul poetic tratat ironic, de la nuvela fantastică până la ucronia speculativă în decor exotic, de la ezoterismul baroc până la poemul în proză, de la metaficțiunea autobiografică la parabola politico-metafizică, de la onirismul gnomic la meditații cu tentă Zen și reflecții eseistice, de la bruionul confesiv la proza absurdului și cea obiectuală. Sunt cultivate masiv tehnicile cinematografice, povestirea la persoana a II-a (ca în *La Modification* de Michel Butor) și relatarea la timpul viitor. Referințe (și afinități) numeroase: Borges, Novalis, Poe, Trakl, Eminescu, Baudelaire, Eliade, Jung, Tao-te-king, Plotin, Porphyrios, Villiers de l’Isle Adam, Gide, Ervin Rhode, dar și Geo Dumitrescu, al cărui vers: «Și-am răs prostește, fără voia mea» prefațază debutul din 1967 al autorului. O tehnică favorită este aceea a frustrării așteptărilor cititorului prin anticlimax, a misterului rezolvat, ca la Poe, în farsă, iar peste cadrul derizoriu al întâmplărilor se așterne melancolia lipsită de speranță a unui banal cotidian repetitiv.” □ Adela Nistor, în *Roman cu Mateiu Caragiale*, prezintă reeditarea volumului lui Ovidiu Cotruș *Opera lui Mateiu I. Caragiale* (Paralela 45, 2001). □ Emilia Drogoreanu, în *Mit și utopie*, prezintă ediția italiană a romanului *Baudolino*, de Umberto Eco (Bompiani, 2000), iar Mihai Chirilov, în *Elogiu primului nivel*, traducerea în românește de la Pontica, din 2001

(traducere de Ștefania Mincu). În *Al doilea jurnal minim*, Codrin Liviu Cuțitaru dedică un amplu comentariu unei alte traduceri din Eco, de Sorin Mărculescu, volumul de eseuri *Minunea Sfântului Baudolino* (Humanitas, 2000). □ William Totok, în *Cerneală și sânge. Note despre publicistica lui Ernst Jünger* prezintă volumul de publicistică politică (1918-1933) al lui Jünger, recent apărut în Germania (Klett-Cotta, 2001). □ În *Pragmatism devotat profesiei* Romanița Constantinescu comentează volumul lui Bogdan Murgescu *A fi istoric în anul 2000* (All, 2000). ■ Ruxandra Cesereanu publică un amplu material intitulat *Zavistia. Imaginarul lingvistic violent al extremei drepte românești*. □ Apare partea a doua a interviului cu Petru Romoșan, *De la rosa canina la Compania (II)*. La întrebarea cum i se pare lumea literară românească la revenirea sa din Franța, P. Romoșan răspunde: „Cunosc prea puțin această lume. Nu am cuprinderea ei. Nu văd decât că a implozat și e greu să găsești linii coerente în interiorul ei. Ele trebuie, poate, construite de acum încolo.” Svetlana Cârsteian continuă: „Și cine credeți că ar putea să-și asume construirea acestor linii?”, la care interviueatul răspunde: „Evident, în nici un caz Uniunea Scriitorilor, care e incapabilă să facă ceva în această direcție. Uniunea Scriitorilor administrează, mai bine sau mai rău, un timp revolut. Ea nu e în timpul prezent. Nu e în stare să aibă nici măcar o editură viabilă. Oare ce poate face această Uniune, dacă nu o editură? O oțelărie sau ce altceva? Liniile de care vorbeam trebuie construite tot de cei din interiorul lumii literare, care trebuie să înțeleagă că e necesar să-și construiască proiectul în afara banilor publici, pe propria lor răspundere. Motivul: nu poți să faci bine două lucruri deodată. Nu poți să construiești un proiect liberal rezistent și în același timp să umbli după bani la Ministerul Culturii. Nu poți să fii talentat în cele două direcții deodată. Și are viitor doar opțiunea privată, liberală. Salvarea literaturii noastre va veni în mod sigur nu din partea statului român, ci numai din inițiative private, cum se întâmplă, de altfel, în toată lumea capitalistă. Statul nu face deocamdată decât să întrețină gloriei apuse și proiecte care nu mai folosesc nimănui. Iar, și mai grav, în cazul editurilor, ia bani de la unii, prin impozite, și li-i dă altora prin sponsorizări.” □ Mădălina Diaconu continuă seria dedicată mirosului, *Per fumum (III)* cu un text intitulat *Acasă*: „[...] O cameră la Grand Hôtel din Baalbek, la începutul secolului trecut. Marcel nu poate să adoarmă: camera miroase a vetiver și toate simțurile îi sunt în stare de alarmă. Ar vrea să-și țină respirația, dar mirosul străin îi invadează nările. Orice ripostă e inutilă; citadela eului e lipsită de apărare în fața unor inamici necunoscuți. Universul însuși dispare. Copilul își dorește moartea. Și atunci intră în cameră bunica; eului, ghemuit într-un ungher al trupului, i se deschid, din nou, lumi infinite. Sinele olfactiv este fragil și, de aceea, conservator. Principiul său aproape aprioric spune: tribul propriu miroase întotdeauna bine, cel străin, rău. Un experiment repetat cu tricouri purtate a demonstrat fără putință de tăgadă că ne recunoaștem olfactiv partenerul și că mirosul trupului său ne place, spre deosebire de cel străin. Biologii explică fenomenul printr-o compatibilitate genetică a sistemelor imunitare,

favorabilă perpetuării speciei; prin intermediul mirosului corporal, ea dirijează inconștient alegerea partenerului. [...]” □ La rubrica „Recenzii” Dan Gulea recenzează volumul lui Dan Grădinaru *Spiriduș sau August 1999 sau sfârșitul lumii* (Paralela 45, 2001), Iulia Popovici volumul lui I. V. Șerban *Seminarii de teorie literară. Poezie, roman, critică* (Paralela 45, 2001), iar Alin Croitoru volumul de rememorări al Ameliei Pavel *Un martor în plus* (Universală, 2001). □ La «Polemici», Valerian Sava publică, legat de scandalul Legii Cinematografiei, *Filiația ceașistă a Legii Cinematografiei sau de ce «nu mai merită România să existe»*.

● [„22”, nr. 13] Sub titlul *Culianu vs. Eliade* este consemnată întâlnirea de pe 19 februarie, la sediul GDS, unde a avut loc dezbateră cu tema *Culianu vs. Eliade*. Întâlnirea a fost prilejuită de apariția volumului lui Matei Călinescu *Despre Ioan P. Culianu și Mircea Eliade. Amintiri, lecturi, reflecții* și a două cărți de I.P. Culianu, una inedită, *Arta fugii* și a celei de a treia ediții din *Călătorii în lumea de dincolo*, tradusă și prefată de Andrei și Angela Oişteanu. Inițiatorul și moderatorul dezbaterii a fost Andrei Oişteanu. Au participat Moshe Idel (Universitatea Ebraică din Ierusalim), Sorin Alexandrescu (Universitatea din Amsterdam), Nicu Gavriluță (Universitatea din Iași), Andrei Cornea și I.B. Lefter (Universitatea din București), Dan Petrescu (scriitor), Eugen Ciurtin (ARCHÆVS). Intervențiile scrise ale lui Matei Călinescu (Universitatea Indiana, Bloomington) și Leon Volovici (Universitatea Ebraică din Ierusalim) au apărut în nr. 9 al revistei (24 feb.- 4 mar. 2002). □ Șerban Papacostea semnează *Dreptul de autor în istoriografia actuală*, plecând de la scandalul recent prilejuit de subcapitolul *Ștefan cel Mare* din volumul patru al *Istoriei Românilor* (Ed. Enciclopedică, 2001), scos sub egida Academiei. □ Mircea Iorgulescu continuă serialul *În căutarea timpului trăit sub comunism (II)*.

27 martie

● [„Luceafărul”, nr. 11 (549)] Pagina de poezie cuprinde poeme de Ion Drăgănoiu. ■ La rubrica „Document” sunt publicate câteva documente legate de relația dintre Celan și Heidegger. Este vorba despre scrisoarea lui Heidegger către Paul Celan, apărută prima oară în 1998, în revista „Neue Zürcher Zeitung”, nr.3-4, editată de S. Krass. În continuare e tradus în românește, de Magda Ispas, textul lui Hadrien France-Lanord, *Responsabilitatea unei gândiri*, dedicat întâlnirii dintre Celan și Heidegger (la 1 august 1967, la Frankfurt, Celan a scris poemul *Todtnauberg*, după întâlnirea dintre cei doi, la cabana lui Heidegger din Munții Pădurea Neagră, pe 25 iulie. Pe 12 ianuarie 1968 Celan îi trimite lui Heidegger un exemplar din poem, iar acesta, emoționat, va scrie un *Avant-propos al poemului Todtnauberg*, netransmis lui Celan și găsit ulterior printre manuscrise de fiul său și publicat abia în 1992. O frază care apare în scrisoarea lui Heidegger către Celan din 30 ianuarie 1968: „De atunci, în tăcere, ne-am mărturisit unul altuia multe gânduri.” concordă cu tăcerea ca formă de comunicare din poezia lui Celan

(faza e citată de Celan într-o scrisoare din 2 august 1968 către editorul său Robert Altmann): „În acest dialog, însăși esența cuvântului este pusă în joc, esență ce ridică problema omului ca locuitor al Pământului. Tocmai de aceea Heidegger vorbește de o «întrevedere ce are ca punct de plecare ceea ce nu poate fi spus», în care «numeroase lucruri trebuie încă a fi rezolvate». Ceea ce nu poate fi spus ar trebui aici perceput nu în sensul său comun, ci ca ceea ce păstrează ascunsă în cuvânt posibilitatea sa de a spune. Iată taina (*Geheimnis*) a cuvântului.” □ La rubrica „Contribuții” Ana Motyovszki semnează *Raporturile culturale slovaco-române*. Sunt prezentate două volume: ediția bilingvă din poezia lui Ivan Krasko, *Nox et solitudo*, tipărită la Editura din Nădlac care îi poartă numele, condusă de poetul de limbă slovacă din țara noastră Ondrej Štefanko, cu o postfață semnată de traducătorul Corneliu Barborică și un alt volum, tot bilingv, *Umbre pe pânza vremii / Tiene na obraze času*, cuprinzând tălmăcirile lui Ivan Krasko din poezia românească (volum îngrijit de același editor slovac, patron al editurii Ivan Krasko), cu o postfață de cercetătorul Michal Gáfrik. Volumul conține traduceri ale lui Krasko din Eminescu Goga, Coșbuc, Arghezi. Ediția reproduce traduceri ale lui Krasko cuprinse în volumul II al *Operele alese* publicate în Slovacia în 1993, de același cercetător slovac. Autoarea consideră, citându-l pe Krasko, dar și pe C. Barborică: „Poetul slovac de cultură și orientare românească (în jocul contactelor și interferențelor există un moment românesc în literatura slovacă) Ivan Krasko, care i-a tradus pe Eminescu, Coșbuc, Goga, Arghezi, a făcut din simpatiile lui pentru români, pentru cultura românească și, mai ales, pentru poezia lui Eminescu, un fapt de notorietate: «Poetul meu preferat este Eminescu, pe care îl consider unul dintre cei mai de seamă lirici ai lumii.»” Este pomenită și o altă contribuție similară importantă, monografia apărută recent la Bratislava a Libuše Vajdová, *Literatura română în cadrul culturii slovace (1890-1990) – Rumunská literatúra v slovenskej kultúre*.

• **[„România literară”, nr. 12]** Editorialul lui N. Manolescu, *Critică literară și denunț*, discută recent apăruta *Istorie a literaturii române de azi pe mâine*, de Marian Popa: „Dl Marian Popa are, s-ar zice, vocația denunțului. Critic literar intermitent, laborios și confuz, d-sa reușește în timpul din urmă să atragă atenția prin două scandaluri care ilustrează vocația cu pricina. Primul este un autodenunț. Din cinism sau din prostie, dl Popa publică în recenta sa *Istorie a literaturii române de azi pe mâine* pagini pe care le găsim în *Cartea Albă a Securității* sub forma unor note informative. Dl Dan C. Mihăilescu a pus pe două coloane în «L.A.I.» comentariile critice din *Istorie* semnate Marian Popa și denunțurile din *Cartea Albă* semnate Micu. Lucrurile nu se opresc aici. Într-o anchetă a *Convorbirilor literare* din februarie, dl Popa îl denunță pe Caragiale. În stilul lui Caion și cu argumentele lui Davidescu, dl Popa murdărește comemorarea marelui scriitor în cea mai pură manieră național-comunistă pe care Securitatea anilor '70-'80 o practica fără scrupule. Nu opiniile critice, defavorabile lui Caragiale, ne șochează în răspunsurile dlui Popa la cele patru întrebări din revista ieșeană.

E dreptul d-sale să creadă, de pildă, că autorul *Momentelor* este unul 'de divertisment, de consum' și să se mire cum de au putut fi luate în serios și generalizate 'criticile minore și particulare ale unui scriitor de mărunțișuri.' Dar când dl Popa face un pas mai departe și socotește 'o porcărie' ideea atâtoră că 'această canalie de geniu a oglindit epoca, dar a și format-o, pe ea și posteritatea moravurilor și psihologiei române', începem să ciulim urechile. " □ *Imaginarul violent al românilor*, de Ruxandra Cesereanu, inventariază registrele violenței lingvistice (subumanul, registrul igienizant, cel infrațional, cel de tip bestiariu, cel religios, cel al putridului, cel sexual, cel funebru și, al nouălea, cel xenofob): „Iată, prin urmare, cele nouă registre ale imaginarului lingvistic violent care funcționează în mentalul românesc. Dar patru au făcut carieră aparte pentru modul spectaculos-inventiv în care s-a apelat la ele: registrul infrațional, cel bestial, cel putrid-excremental și cel libidinos. În cazul ultimelor două, voluptatea agresorilor a atins cote orgasmice. În altă ordine de idei, apoi, atacul corporal este emblematic pentru mentalul românesc, obsedat de materialitatea cărnii, de greutatea ei ignobilă, de sancționarea ei acidă. Și aceasta nu fiindcă românii ar prefera dimensiunea suflătească, acordând spiritului o valoare majoră, ci fiindcă, simțindu-se consistenți mai ales în materialitatea trupească, cei care critică atacă ceea ce este mai apropiat și mai vulnerabil pentru ei înșiși, ceea ce le este mai la îndemână.” □ La rubrica de „Lecturi la zi” Catrinel Popa, sub titlul *Con(texte)*, scrie despre *Valsul pe eșafod*, de Vitalie Ciobanu, o carte de eseuri, cronici și jurnal, a cărei temă fundamentală este cea a identității (românești), Roxana Racaru recenzează mai degrabă negativ romanul polițist *Crima din magazinul Harmonia Mundi*, de Hanibal Stănciulescu (*Demonii și harmonia mundi*), iar Dorin-Liviu Bîțfoi prezintă ultima contribuție a lui Zamfir Bălan la opera lui Panait Istrati, volumul de poetică narativă intitulat *Panait Istrati. Tipologie narativă* (recenzia poartă titlul *O abordare stereoscopică a lui Panait Istrati*), iar Cătălin Constantin prezintă „interesanta” revistă de istorie a religiilor „Archaeus”. ■ Cronică literară, *Un scriitorinc neîmplinit*, semnată de C. Rogozanu, discută volumul lui Dan C. Mihăilescu, *Scriitorincul*: „Dan C. Mihăilescu ne întinde și își întinde o capcană cu o glumă care pare inocentă, la prima vedere. Este vorba despre definiția «scriitorincului». Omul care nu face nici istorie literară, nici critică pură, nici «întâmpinare», căruia nu-i place prea mult «specializarea» – în această imagine se recunoaște criticul nostru, cu un soi de «iresponsabilitate» jucată. Nu știu cum se face însă că, la o privire retrospectivă, prilejuită de o culegere de eseuri precum *Scriitorincul*, lucrurile nu stau deloc așa. [...] Apoi putem privi cariera de critic a lui Dan C. Mihăilescu. Și vom vedea că de fiecare dată a fost «în față», că de fiecare dată a găsit soluția de a-și exprima părerile critice în «medii» ideale, toate culminând cu o rubrică la televiziune. Toată demonstrația «scriitorinciei» este falsă din start pentru că folosește deja insuportabilele premise noiciene. Dacă nu știi germană, ebraică, greacă veche, pășărească și câte altele ești compromis ca intelectual. Nu-ți rămâne decât să te descurci. Or, tocmai în «descurcat» este

admirabil Dan C. Mihăilescu, este un model (fără nicio fărâmă de ironie). [...] Uimește apoi un contrast incredibil între forța stilistică și puținătatea punctelor de referință culturale în eseurile lui Dan C. Mihăilescu. Oricum ai întoarce-o, orice ai discuta, cădem inevitabil în conflictul Caragiale-Eminescu (pe care chiar autorul îl deconstruiește cu atenție într-un eseu, dar, se pare, uită rezultatul la care a ajuns), cu ceva Arghezi, niște Cioran și Eliade și cam atât. [...] Acest tip de a raționa cu marile vârfuri ale literaturii este iarăși unul riscant. Este maniera de a percepe didactic cititorul și autodidactic propria condiție de critic. Lucrul cu marile nume este întotdeauna suspect – prea generalizant. Și dăunător – surpriza culegerii de eseuri *Scriitorincul* a venit tocmai din faptul că succulența stilului, pe care lumea nu contenește să o laude când vine vorba de Dan C. Mihăilescu, nu poate ține piept unei ideologii critice extrem de date. [...] Publicul e saturat, nu mai poate înghiți mult timp tineri (foarte bătrâni de fapt) români furioși de început de secol. Cât despre «scriitorincie», deocamdată pare a fi o simplă dorință. Dan C. Mihăilescu nu este deloc atipic, ci, dimpotrivă, un scriitor care a intrat perfect «sub vreme». «Scriitorincul» este un vis frumos de critic, nerealizat încă.”

□ Gh. Grigurcu continuă sub același titlu, *Un nou A. C. Cuza*, critica volumului lui Mihai Ungheanu, *Holocaustul culturii române*, insistând asupra șovinismului acestei cărți – obsesia ocupării instituțiilor de către evrei, în timpul proletcultismului și după 1989. □ Alex. Ștefănescu îl prezintă pe Cezar Ivănescu la rubrica „La o nouă lectură”: „Poezia lui Cezar Ivănescu n-are nicio legătură cu moda literară actuală. Pare preparată în laboratoarele de alchimie poetică din Evul Mediu. Și totuși, *nu este demodată*. Ne atrage deopotrivă prin vechime și prin noutatea ei radicală. [...] Este evident că «vechimea» are aici alt rol decât să coloreze în mod pitoresc poemul. Ritmul de melopee arhaică, naivitatea de tip biblic a lamentației și a epicii conferă versurilor o aură de atemporalitate.” Criticul comentează și volumul *Marin Preda*, din 1996, care numește vinovații acuzați de moartea lui Preda: „Cartea lui Cezar Ivănescu trebuie citită, însă, nu ca un document, ci ca lamentația unui poet la moartea unui om pe care l-a iubit ca pe un tată.” □ Gabriel Dimisianu, sub titlul *Un roman parabolă*, discută *Revolte* de Felix Aderca, apărut în 1945: „Să mai adaug că romanul *Revolte* a fost considerat de O. S. Crohmălniceanu o „satiră subtilă a formalismului juridic” (*Literatura română între cele două războaie mondiale*, vol. I, 1972), iar de I. Negoîtescu „o scriere parabolică de prim rang” (*Istoria literaturii române*, vol. I, 1991). Numindu-l „scriere parabolică”, I. Negoîtescu îmi pare că definește mai cuprinzător decât celălalt critic romanul lui F. Aderca, el fiind și satiric, într-adevăr, dar într-un fel care subsumează satira (critica socială) unei parabole. Căci nu este vizat în roman numai absurdul formalismului judiciar, în al cărui păienjenis este prins eroul ca o insectă, ci și absurdul existenței, al faptului de a exista. Tocmai această extindere de sensuri de la social la existențial îl îndreptățește pe Negoîtescu să vorbească despre *Revolte* ca despre ‘o scrisoare parabolică’.” □ Iulian Boldea face un portret al lui Mircea Mihăieș în *Mircea Mihăieș – portret în palimpsest*:

„Cărțile lui Mircea Mihăieș au o incontestabilă putere de seducție. Aici, rigoarea spiritului critic se împletește cu instinctul ludic, cu un inalterabil spirit de finețe.” □ N. Georgescu, în *Forme cu apostrof în poezia eminesciană*, discută punctuația și importanța ei în poezia eminesciană, cu predilecție funcția apostrofului, ceea ce ar conduce la o nouă concepție în editarea manuscriselor eminesciene. □ Ștefan Vianu, în *Critica modernității la H.-R. Patapievici*, întreprinde, dintr-o perspectivă teologică și filozofică, o critică a teoriei modernității din *Omul recent*, în special a conceptelor de autonomie, libertate și egalitate: „Nu ne rămâne decât să subliniem că afirmațiile privind autonomia, cât și cele privind libertatea, ar fi trebuit nuanțate, și perspectiva, din care aceste afirmații sunt făcute, lărgită. În acest fel din sânul modernității înseși s-ar putea ivi acele forțe spirituale capabile să-l atragă și pe tradiționalistul cel mai convins. Oricum, în ciuda declarației lui H.-R. Patapievici – «din modernitate se iese... prin regăsirea lui Dumnezeu» (p. 96) – din modernitate *nu se iese*. Dumnezeu nu poate fi găsit decât în lume – în lumea vie, a istoriei, în care Dumnezeu s-a revelat. Să ne asumăm deci modernitatea, încercând să descoperim sursele vii ale identității moderne, pe care, în mod straniu, mulți dintre intelectualii de astăzi par a le ignora.” □ Ioana Pârvulescu, sub titlul *Femeia de treizeci de ani*, comentează jurnalul Mariei Banuș, *Sub camuflaj. 1943-1944*: „Foarte îndrăzneț și de o sinceritate admirabilă este romanul erotic trăit de autoare. De fapt, viața ei de la treizeci de ani poate fi considerată o ilustrare fidelă a treptelor amoroase stabilite de Octavio Paz în *Dubla flacără*: sexualitate, erotism, dragoste. Sexualitatea pură, răvășitoare este legată de un bărbat frumos, misteriosul Dionisie, pe care femeia îl întâlnește de obicei în Grădina Icoanei, în *rendez-vous-uri* conspirative, cu scopuri politice. Numele acestuia este unul inventat și – dacă folclorul lumii literare a păstrat adevărul – sub acest nume se ascunde Zaharia Stancu, cel la a cărui revistă, «Azi», Maria Banuș colaborase cu un deceniu în urmă cu traduceri din poeți germani.” □ Mircea Anghelescu fac un portret *Dinu Zarifopol*, nepotul lui Paul Zarifopol, romancier puțin cunoscut, recent dispărut. □ Cosana Nicolae ia un interviu universitarului american Marjorie Perloff, cu tema *Criza domeniilor umaniste*. Relația dintre poezie și politică, datarea rapidă a tematicii și bibliografiilor umaniste sau viitorul orientării marxiste sunt subiecte de dezbatere. „Treaba literaturii nu este să demonstreze lucruri”, susține autoarea, subliniind că literatura nu ar trebui să slujească niciunei ideologii politice.

28 martie

• [„**Contemporanul – Ideea Europeană**”, nr. 13 (564)] Aurel Pantea semnează *Arheologia înțelegerii critice (II)* despre filozofia imaginarului la Lucian Blaga: „[...] Teoria implicată a imaginarului, prezentă în gândirea lui Lucian Blaga, demonstrează o teză fundamentală: aceea că spiritul creator de cultură se definește prin integralitate, deci prin participarea, în actul creației, a înconștientului și a conștiinței. Se cunosc rezervele filosofului român față de abordările psihanalitice

(de tip freudian) ale inconștientului. Direcția psihanalitică, în raport cu care e mai concesiv e cea jungiană. [...] Apropierile dintre pozițiile blagiene și cele jungiene sunt mult mai adânci și semnificative decât lasă filosoful român să se întrevadă. Relevant, dacă nu chiar revelator, e studiul lui Blaga *Despre personanță* (din *Orizont și stil*, 1935). Corespondentul acestui studiu, în gândirea jungiană, e *Funcția transcendentă*. În *Despre personanță*, așadar, Blaga, deși refuză să accepte ideea că ar putea exista, în cadrul conștiinței, enclave ale inconștientului «care prin ele înșile să fie recunoscute ca atare» – «deoarece cunoașterea inconștientului aparține în întregime spiritului teoretic» – constată prezența în viața conștientă a unor procese ale căror semantisme se pot clarifica doar printr-o integrare a lor într-o realitate mai largă decât conștiința. E vorba de ceea ce filosoful numește «efulgurațiuni ale inconștientului». Între acestea, enumeră: ciudate și neașteptate uitări, gesturi intercalate fără noimă în momentele de destindere și absență, fapte străine de noi și totuși ale noastre, visul. Există, așadar, la Blaga, o dublă sursă a semantismelor spiritului creator. Fenomenul prin care inconștientul penetrează lumea conștiinței e numit de Blaga, printr-un concept insolit, *personanță*, derivat din etimonul latinesc *personare* (a răsună din toate părțile). Există două modalități de manifestare a personanțelor: una ce ține de nuanțarea lumii conștiinței și o alta în care «iradiațiunile inconștientului în conștiință au un aspect [...] mai compact și mai palpabil». Insistând asupra prezenței permanente a conștientului în conștiință, filosoful enunță, în fond, ideea integralității spiritului creator, creațiile spirituale resimțindu-se cu deosebire de pe urma personanțelor. Distanțându-se de teoria psihanalitică a sublimării conținuturilor inconștiente în producțiunile artistice – pe care nu o refuză în întregime, filosoful român, definind inconștientul la modul jungian, elaborează, în fond, o teorie imaginarului arhetipal, prin susținerea ideii că prin personanță «anume conținuturi inconștiente apar în conștiință, scăzute cu un ecou, dar nedeghizate». Studiul lui Jung, chiar dacă elimină dintru început perspectiva metafizică – în dimensiunile căreia funcționează gândirea blagiană – probabil pentru a menține cercetarea în limitele gândirii pozitive – definește funcția transcendentă a spiritului ca o «unificare a conținuturilor conștiente și a conținuturilor inconștiente». [...]» □ Ion Mureșan publică poeme în traducere franceză de Olivier Apert și Ed Pastengue (cel din urmă fiind pseudonimul lui D. Țepeneag). □ La traduceri, Dinu Flămând tălmăcește sub titlul *Marele șaman* din Philippe Sollers, un text din volumul *La guerre du goût, Fizica lui Genet*.

Martie

• [„Apostrof”, nr. 3 (142)] La „Revista revistelor”, semnată Praetextatus, pe prima pagină, se face o succintă parcurgere a presei culturale centrale. Pe aceeași pagină sunt publicate Premiile Asociației Scriitorilor Cluj pe anul 2001. Alte noutăți culturale sunt semnalate la Café Apostrof, sub titlul *Cultura de iarnă*, iar două chenare semnalează evenimente de anvergură internațională, Premiul Henri Jacquier pentru eseu acordat Martei Petreu pentru *Ionescu în țara tatălui*, apărut

la Biblioteca Apostrof în 2001 și premiera franceză a operei *Oreste și Oedip*, de Cornel Țăranu, libret de Olivier Apert (traducerea românească, de Anca Măniușiu, Biblioteca Apostrof în coeditare cu Editions Mihály, 2000). ■ Ion Vartic în *Cioran și „bijuterii” din Bistrița* observă o *dezinhibare* „de rău augur” în privința lui Emil Cioran, care se manifestă în confecționarea unui Pseudo-Cioran, după bunul-plac al unor comentatori mediocri, necunoscători ori rău-voitori. ■ Continuă Ancheta revistei legată de Caragiale. Răspund succint Ana Blandiana, Ruxandra Cesereanu, Romulus Diaconescu, Livius Ciocârlie, Mircea Ghițulescu, Mircea Muthu, Marian Popescu, Mihai Vakulovski, Alexandru George, acesta din urmă considerând că diferența dintre Eminescu și Caragiale rezidă în forma lor de *respingere* (sau nu) a societății în care trăia: „Luciditatea l-a făcut să recunoască ceea ce era adevărat, fără a-i opune vise compensatorii și a căuta aliați în trecut.”. O altă distincție esențială, în opinia lui Alexandru George, între Eminescu și Caragiale e dată de faptul că *oponența* lui Caragiale nu înseamnă neapărat *respingere*, ci *minimalizare*, inclusiv „coborârea artistului în derizoriu”. Sub egida acestei anchete, actorul Radu Beligan semnează un scurt text *Caragiale și cruzimea*. E reprodusă o caricatură de Neagu Rădulescu. □ Câteva pagini sunt realizate în coeditare cu Primăria și Consiliul local al Primăriei Cluj-Napoca, dintre acestea: pagina 9, cu eseu lui Ion Vlad, *Pledoarie pentru „Stilul potrivit”*, pornind de la *Introducerea* lui Paul Zarifopol la ediția Caragiale începută în 1930. Ion Vlad discută viziunea „amară și tristă” din opera caragialiană, pe care o vede transmisă, în literatura noastră, și în patosul lui Emil Cioran și în luciditatea profundă a lui Petre Țuțea. □ Gabriela Melinescu publică un alt fragment din *Jurnal suedez II*. □ George State oferă noi traduceri din Paul Celan, poeme din volumul *Din prag în prag*, 1955. □ Marta Petreu comentează volumul lui Matei Călinescu *Despre Ioan P. Culianu și Mircea Eliade* (Polirom), în *Moștenirea lui Eliade*: „Nutresc speranța că lecția de calm și profesionalism ce ne-o dă prin această carte va fi primită cu seninătate.” Autoarea consideră că moștenirea lui Eliade (legată de interpretarea trecutului acestuia) a împărțit violent lumea intelectuală românească în două, după 1990. □ La „Dosar Dorli Blaga”, îngrijit de Ion Vartic, sunt publicate documente din arhivele Securității legate de cei care au urmărit-o pe fiica lui Lucian Blaga, Dorli Blaga, căsătorită cu Tudor Bugnariu, decanul Facultății de Filozofie din București, în anii 1960. Dorli Blaga publică și comentează documente din dosarul de securitate al soțului ei, coroborate cu informații personale, legate de biografia lui Tudor Bugnariu sau memoriile sale. Textul se intitulează *Prietenii, medalie cu două fețe. Tudor Bugnariu sau trădarea prietenilor în sistemele totalitare*. Este deconspirată, pe baza documentelor de la CNSAS, identitatea turnătorului Șerban, profesorul și prietenul, coleg de catedră al lui Bugnariu, Pavel Apostol, care a dat note informative de la începutul anilor 1960. Este elocvent un citat reprodus din memoriile din 1967 ale lui T. Bugnariu, un comunist din convingere, ilegalist din 1932: „Oricum, este o problemă, cum poți lupta într-un socialism denaturat împotriva denaturărilor lui! Tragedia comuniștilor (în înțelesul adevărat

al cuvântului) depășește, în profunzime și amploare, orice tragedie antică sau clasică.” Dorli Blaga notează că Stelian Tănase, student la ultimele cursuri ale profesorului Bugnariu, își amintește că acesta le spunea studenților că primăvara de la Praga, în 1968, a fost ultima ocazie, *ratată*, de a reforma comunismul din interior. □ Semnează cronici literare Irina Petraș („*Fericită moartea*” sau *despre cuvinte*), despre antologia de autor de la Dacia, *Marsyas* (2001), a lui Ion Cristofor, Ștefan Borbély („*Să vă feriți de a deveni singuratici...*”), despre *Ultima carte* a Sandei Golopenția, Ed. Enciclopedică, 2001, un volum documentar sobru, de 876 de pagini, despre biografia lui Anton Golopenția, sociolog celebru, un perfect tehnocrat, îndepărtat de comuniști de la Institutul de Statistică la sfârșitul anilor 1940, arestat în 1950, implicat și în procesul Lucrețiu Pătrășcanu. Cătălin Ghiță, în *Jurnalul ca supremă deghizare*, comentează jurnalul lui Livius Ciocârlie *De la Sancho Panza la Cavalerul Tristei Figuri* (Polirom, 2001). □ La „O carte în dezbatere”, scriu despre *Ravelstein*, de Saul Bellow (Polirom, 2001), o transpunere fictivă a biografiei legionare a lui Mircea Eliade, Ion Ianoși, *Ravelstein: lecturi alternative*, Michael Finkenthal, *Ravelstein*.

● **[„Convorbiri literare”, nr. 3 (75)]** La „Atitudini” Cassian Maria Spiridon tratează o temă de istorie literară – *Iacob Negruzzi și „Convorbiri literare”*, în care prezintă luptele, scandalurile, procesele și polemicile din jurul revistei, la fondarea sa, creionând un portret special al conservatorului Iacob Negruzzi, cel care se ocupa de editarea revistei, de corespondență și de poșta redacției. ■ La „Interviu” Nicolae Breban semnează „Aleg încă o dată România, să mă îngrop în piramida națiunii mele” (III), un dialog cu Cassian Maria Spiridon. Una dintre întrebările pe care le pune romancierul este „de ce nu se mai creează evenimente” din autori sau cărți, o datorie a revistelor, nu a mass-mediei, și a criticilor – el dă exemplul lui Paul Georgescu care i-a descoperit și susținut pe Nichita Stănescu și Paul Georgescu, la începuturile lor. Pe Nichita l-a descoperit ca student (mediocru, dar promițător poet) și l-a angajat corector în 1958 la „Gazeta literară”, lansându-l în lumea literară: „Paul Georgescu a făcut evenimente din doi poeți: Cezar Baltag și Nichita Stănescu”. Susținerea a mers adesea împotriva forurilor oficiale. Diferența, susține Breban, este că „la ora asta revistele nu mai fac asta, critica n-o face.” Cărți bune și cărți mediocre sunt tratate egal de reviste și critică: „Redactorul șef trebuie să simtă cărțile care aduc ceva nou, aduc ceva în dezbatere și se pot face mese rotunde [...], dar trebuie mișcată critica din loc, critica este amorfă, este pasivă, chiar dacă sunt și foarte prost plătiți săracii critici.” □ Un alt dialog e purtat cu Gh. Grigurcu, „Curajul este o atitudine de viață, nu o petardă care răsună ocazional”. ■ E tradus de către Ilie Danilov un interviu (ironic) din 1876 al lui F.M. Dostoievski pe tema necesității războiului, „Omenirea nu poate trăi fără idei generoase”: războiul ar fi singurul care ar exalta în oameni idealuri nobile, întrucât pe timp de pace oamenii devin cupizi, preocupați de îmbogățire ori glorie; pacea aduce doar apatie, cinism, plictiseală. Sacrificiul pentru o cauză comună le face plăcere oamenilor, pentru că astfel își simt propria demnitate.

■ E publicat un „inedit” de Aurel Dumitrașcu: *Poezia lui Virgil Mazilescu. Măștile și personajele*. □ Irina Mavrodin semnează *Inocența pierdută*, iar Nicolae Stroescu-Stînișoară *Note de lectură*. □ Ioan Holban alcătuiește un portret lui Lucian Vasiliu, *Cărțile păzite de șobolanul Bosch...* □ La poezie sunt prezenți Gabriela Crețan, Florina Zaharia, Maria Pal ș.a. □ Miron Kiropol semnează proza *Din nou despre lucrările diavolului*, Florin Oncescu *Biserica arsă*, iar Nicolae Leahu *Trei narațiuni*. □ La „Critica poeziei” Mircea A. Diaconu scrie despre *Virgil Ierunca. Poeme de exil*. □ Emil Manu *Neobaladele și neosonetele lui Tudor George*. □ La „Debuturi” Gellu Dorian scrie despre *Adrian Urmanov – Cărnurile canonice*. □ Despre *Poezia basarabeană: Arcadia în negativ (I)* scrie Alexandru Burlacu. □ Liviu Papuc continuă serialul *Procesul Eminescu – Petrino – o afacere politică* (VI). □ La rubrica de istorie, Gh. I. Florescu publică studiul *Țigani din România în anii 1919-1944*. □ Emil Iordache scrie despre romanul neterminat al lui Dostoievski *Netoșka Nezvanovna (Netoșka Nezvanova sau nechemata)*. □ Liviu Ioan Stoiciu semnează *Metabolismul literar al lui Ioan cel mic*. □ Mircea Platon e autorul unor *Amintiri din Berlin*. □ Adrian G. Romila scrie despre Urmuz (*Universul mecanic al lui Urmuz*), iar Antonio Patraș despre dramaturgia lui Ștefan Oprea, în *Persistența memoriei*.

● [„Cuvântul”, nr. 3 (299)] Pe prima pagină se titrează *Stelian Tănase, un disident al anilor '80*, tema numărului fiind prilejuită de apariția cărții lui Stelian Tănase *Acasă se vorbește în șoaptă. Dosar și Jurnal din anii târzii ai dictaturii* (Ed. Compania). Editorialul despre acest volum se intitulează *Prietenia ca job*, semnat de Tudorel Urian. □ La „Ideologii” Varujan Vosganian explică *Adevărata miză a „omului recent”*, și anume „trezirea unei generații pe cale să se resemneze”. □ La rubrica „Colocviu” aceeași carte se află „în dezbatere”, sub titlul *Vă place Patapievici?* Un amplu material e semnat de Adrian Papahagi (*Advocatus Dei*) și Cristian Bădiliță (*H.-R. Patapievici văzut prin lentilă*). Mihail Neamțu adaugă un comentariu în serial intitulat *În căutarea firului pierdut (I) sau despre ce pierde H.-R. Patapievici atunci când câștigă*. □ La rubrica de „Literatură” Nicoleta Sălcudeanu semnează *Esmeralda c'est moi* despre *Dialoguri și eseuri* (Editura Muzeul Literaturii Române, 2001), de Radu Sergiu Ruba. **semnează Mircea Eliade sau marea coerență, iar Al. Cistelean Un poet odihnit, despre** ultimele volume ale lui Ion Drăgănoiu, volume ce reunesc inedite și o retrospectivă a creației sale: *Noapte iugoslavă* (Eminescu, 2001), *Alice în țara noțiunilor* (Universală, 2000), plus antologia propriu-zisă *I Fedeli d'Amore*. Trecând în revistă lirica sa, criticul conchide: „Stilist melancolic, Ion Drăgănoiu desface ritualitatea poetică ritualizând însăși deconstrucția”. □ La rubrica „Cea mai tânără generație” Iulian Boldea scrie *Prizonier în cotidian. Viața de-o zi* despre poezia lui Ioan Es. Pop. Scriind despre cele trei volume, *Ieudul fără ieșire, Porcec și Pantelimon 113 bis* criticul conchide: „[...] aceste versuri se impun prin lipsa de rafinament; expresivitatea versurilor lui Ioan Es. Pop este una de maximă simplitate, cu desen sumar și culori așternute adesea brutal pe pânza poemului.”

• [„Orizont”, nr. 3 (1434)] Numărul e dedicat lui Adam Michnik. Pe prima pagină e titrat titlul conferinței de la Colegiul Noua Europa susținute de Adam Michnik, *De ce sunt slabe liberalismele în țările post-comuniste?*, transcris în paginile revistei. Este redat și programul vizitei-maraton în România, cu ocazia decernării premiului ALIA acordat de „Adevărul literar și artistic”. □ La rubrica „Contur”, Cristian Pătrășconiu în *Frumos e cenușiul!* scrie despre *Restaurația de catifea*, volumul lui Adam Michnik apărut la Polirom în 2001, editat de Mircea Mihăieș. La aceeași rubrică, Cristina Chevereșan scrie despre *Declarație de iubire*, de Gabriel Liiceanu, apărută în 2001 la Humanitas, iar Gabriela Glăvan semnează *Lista lui Liiceanu*, despre aceeași carte. □ La „Documentar”, Cornel Ungureanu semnează *Liiceanu și „frații” săi*. □ La „Copyright” Șerban Foarță publică un poem, *Balada altor neiges d’antan*, iar Vladimir Tismăneanu *Despre anti-americanism: resursele și dăinuirea unui mit* (3), în traducerea lui Mircea Mihăieș, iar Marcel Tolcea un *Mic glosar de antimodernitate*. □ La „Polemos” Dan Negrescu semnează *Caragiale: Anul și țara. Despre pilonii răului național*. Aceștia ar fi cotropitorii, minoritățile, profesorii și medicii. □ La „Marginalii” Livius Ciocârlie semnează *Comentarii la Canetti* (2). □ Gabriel Andreescu semnează *Hârtia de turnesol*, ca răspuns la seria de articole publicate în revistă pe 21 ianuarie 2002, de către Ioan Buduca, Marius Lazurca, Nicolae Bobia. □ H.-R. Patapievici publică la „Istoria ideilor” *Ce înseamnă să fii modern, azi* (3). □ La rubrica „Dincolo de cuvânt” G. I. Tohăneanu semnează „*Juvenes dum sumus...*” □ La „Stereotipuri”, sub titlul *În pivniță, joi, 28 februarie, între orele 16.37-17.12*, publică proze Daniel Vighi (*Încet, încet, lumina scoate la iveală silueta unei damigene*) și Viorel Marineasa (*Sturm und flipștoc*). □ La „Exil interior” Alexandru Potcoavă, tânăr debutant de 21 de ani, dialoghează cu Eugen Bunaru, sub titlul *Totul este vag, splendid de vag*. □ La „Harfa de iarbă” Ioan Flora semnează o pagină de poezie: 20022002/douăzecizerodoidouămiidoi, datată 20.02.2002. □ La „Cronica edițiilor” Alexandru Ruja prezintă *Dicționarul Scriitorilor Români*, (vol. I, 1995, vol. II, 1998, Ed. Fundației Culturale Române, vol. III, 2001, Albatros). □ La „Anthropos”, Otilia Hedeșan scrie despre *Cheia și psaltirea* (Ed. Paralela 45, 2001), de Alexandru Ofrim, o carte de istoria mentalităților, dedicată imaginarului cărții în cultura tradițională românească și „care tulbură, căci atacă esențialul și se ambiționează să îl și explice...” – este vorba despre heteropraxiile cărții ca obiect, despre manifestări diverse ale puterii cărții, în cultura tradițională orală (forța punitivă, apotropaică, terapeutică, oraculară a cărții). □ La „Univers” Dana Chetrinescu recenzează în *Alegoria narațiunii* volumul lui Marcel Corniș-Pop *Tentația hermeneutică și rescrierea critică* (Ed. Fundației Culturale Române, 2000), iar Patricia Dumescu în *Nostalgia și povara romanul Rușinea* de Salman Rushdie, tradus la Polirom în 2001. Aceeași rubrică, dar pe ultima pagină, prezintă *Patmos*, o pagină din Hölderlin în traducerea lui Paul Miron. □ Rubrica „Revista revistelor” poartă titlul *Tur de Orizont* și e semnată tot Roșiorii de Vede. □ La „Contur” Gheorghe Secheșan semnează serialul său *Dimensiunea '80. Proiect*

de istorie a optzecismului timișorean – dedicat în acest număr lui Eugen Bunaru (comentariul urmărește cu predilecție toposul burgului și tema erotică).

Martie-aprilie

● [„Caiete critice”, nr. 3-4 (173-174)] La „Cronici literare” Daniel Cristea-Enache scrie despre *Maramureș*, de Dumitru Țepeneag (*Întoarcerea autorului*): „Nu doar personajele lui Dumitru Țepeneag se întorc, așadar, în România. Se întoarce, pe ușa din față a literaturii, și prozatorul plecat în exil cu decenii în urmă.” ■ Numărul are un grupaj aniversar dedicat lui Fănuș Neagu -70, la care contribuie Eugen Simion, cu *Parcă mai ieri*, Ioan Lăcustă, cu *Magul cuvintelor*, Vasile Bardan, cu *Cavalerul Verde Paradis*, Andrei Milca, *Când metafora a strigat îngerește*, Călin Căliman, *Scenaristul*. ■ Sub egida *Poezia*, azi sunt consemnate intervențiile la o masă rotundă organizată de UNESCO ale unor scriitori (critici și poeți) precum Eugen Simion, Ștefan Aug. Doinaș, Ion Horea, Ion Cristofor, Horia Gârbea., Constantin Abăluță, Liviu Ioan Stoiciu. □ Andrei Grigor semnează la „Comentarii” *Omul post-postmodern* (I), iar Andrei Milca scrie despre *Baladistul Radu Stanca*. □ La „Document” Constantin Hârlav publică *Un reportaj de Caragiale? Drama din strada Alecsandri*. □ La „Literatură subiectivă” Ioan Lăcustă semnează *Vremuire* (VI). □ De la rubrica „Lecturi” rețin atenția Oana Soare, cu un text despre Petru Dumitriu și un roman al său mai puțin cunoscut, editat în 1999 la Biblioteca Apostrof, *Toto Istrati sau Dulceața Vieții* (*Un roman meringue-glacée*) și Ștefan Firică, care scrie despre antologia lui Ioan Es. Pop *Podul* (Cartea Românească, 2000), în care remarcă ineditele poeme în proză. *Muzeul lăuntric* i se pare că „oferă o cheie pentru întreaga creație”, care, fără să fie poate cea mai originală bucată a sa, „reflectă concepția scriitorului față de literatură, monstruoasă împreunare dintre scris și existență. Ideea e deja arhicunoscută, dar nimeni nu a afirmat-o atât de vehement.” (*Fuga din muzeu*). Mihai Fulger, în *Un ghid prin „jungla” postmodernismului*, prezintă cartea lui Dan Grigorescu *Jocul cu oglinzile. Însemnări despre literatura și arta postmodernă* (Universal Dalsi, 2000), în care amintește și de cartea anterioară a profesorului Grigorescu, *De la cucută la Coca-Cola. Note despre amurgul postmodernismului* (Minerva, 1994), dedicată postmodernismului și amurgului său, într-un moment în care la noi abia începeau discuțiile despre importul acestui concept.

● [„Paradigma”, nr. 3-4] Numărul e dedicat Angelei Marinescu (conține și o fotografie de tinerețe). Numărul e ilustrat de Sorin Ilfoveanu. Marin Mincu semnează editorialul *Angela Marinescu*: „... Angela Marinescu rezistă neîndoielnic în confruntarea cu poezii canonizați prea devreme (cum ar fi Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Ion Gheorghe, Ion Alexandru și Ileana Mălăncioiu), dovedindu-și actualitatea numai prin raportarea directă la poezii celui de al doilea val șaizecist în care mai concurează Leonid Dimov, Mircea Ivănescu, Virgil Mazilescu și Nora Iuga. Între aceștia din urmă, ea capătă pregnanță modelatoare tot mai sporită prin gravitatea angajării ontologice și semiotice; se poate spune că dacă unii dintre

acești poeți și-au epuizat manieristic «proiectul», autoarea *Blindajului final* a știut să și-l amelioreze permanent printr-o concurență emulativă cu promoțiile mai tinere.”. Despre poetă mai scriu George Popescu (*Arta epuizării sinelui*), Ștefania Mincu (*Angela Marinescu sau poezia ca skanderberg*), Mircea Țuglea (*Joc de băiat cu îngeroaică*), Adrian Urmanov (*Text îndrăgostit către Angela Marinescu*), Marian Victor Buciu (*O Gorgonă a poeziei*), Octavian Soviany (*Forța și forma- despre volumul de eseuri din 1997 Satul prin care mă plimbam rasă în cap*). ■ Continuă dezbaterea *Canon și canonizare*. Semnează Cornel Ungureanu, Daniel Cristea-Enache, Gheorghe Mocuța. ■ Angela Marinescu publică poemele *Gaura*, *Ana face focul*, *Scriu*, *Înăuntru-i leopardul*, *Un străin* și dialogul cu Marin Mincu intitulat *Despre scris, dragoste, sinucidere și alte intimități poetice*. ■ Andrei Peniuc publică poeme din volumul de la Pontica *Un animal mic*. Mircea Țuglea traduce din poeta germană Ulla Hahn, iar Riri Sylvia Manor din poeta israeliană Asher Reich. □ Mariela Rotaru Constantinescu scrie un eseu fenomenologic în franceză despre lectura unui poem de Henri Michaux, iar Florin Mihăilescu un fragment din volumul *De la protocronism la postmodernism*, apărut la Pontica, dedicat postmodernismului (*Fundamentele postmodernismului*). Lăcrămioara Berechet semnează un eseu despre sacrul în proza lui Mircea Eliade, *Mântuirea escathologică a îngerului căzut*. □ La „Comentarii” Ștefania Mincu scrie despre *Harrum (Cartea ratării)*, de Marian Drăghici, antologie apărută la Vinea, 2001 (*Marian Drăghici, Note de lectură*) și despre volumul lui Ionel Ciupureanu *Krampack*, apărut la Scrisul Românesc (*Krampack, altfel spus «Je viens de chez le charcutier»*). George Popescu semnează un text despre poezia lui Andrei Codrescu, *Andrei Codrescu sau cu Urmuz în căutarea Americii lui Whitman*. ■ Alberto Asor Rosa semnează *«Punctul de vedere» al lui Calvino*. ■ Italo Calvino e prezent în revistă cu *Sfidarea labirintului* și cu un fragment, *Multiplicitate*, din *Lecții americane* (traducere George Popescu).

● [„Vatra”, nr. 3-4 (372-373)] Floarea Țuțuianu la „Tolle lege” deschide reviste cu poemul *Cu durere fără stricăciune*, după care urmează editorialul lui Alexandru George *A trecut un personaj*. □ La „Carmen saeculare” Gheorghe Mocuța publică poemul *Pregătiri pentru marea călătorie* (fragment). □ La „Epica magna” Petru Cimpoeșu publică *Toți cretanii sunt mincinoși*, Ion Stratan *Conferința*, Ion Paul Sebastian (Iudith Mészáros) *Castelul*, Constatin Arcu *Pe picior de plecare*, Paul Tumanian *În intimitatea lui Dragoș*. ■ La „Vatra – Dialog” Dumitru Crudu poartă un dialog cu Emilian Galaicu-Păun „[...] în chiar primele zile ale lui 2002 trei proiecte de ale mele au trecut, victorios, linia de sosire: pe 10 ianuarie a văzut lumina tiparului, la Editura Cartier, *O istorie a diavolului. Civilizația occidentală în secolele XII-XX*, de Robert Muchembled, în traducerea mea; la 14 ianuarie îmi apărea, la Editura Axa din Botoșani în seria «La steaua. Poeți optzeciști», antologia *Gestuar*; încă peste o săptămână, volumul *Cel bățut îl duce pe Cel nebătut* (Dacia, 1994) intră în topul, găzduit de «Observatorul cultural», celor mai bune zece cărți de poezie românească ale deceniului

1990-2000, urmând a fi reeditat în colecția «Minima poetica» a Editurii Calea Moșilor. Cum să-ți spun, e ca și cum aș fi înhămat trei bidivii la o troică! Eu zic să-i deshălmăm și să-i plimbăm, pe rînd, pe cerc. Așadar, la Editura Axa din Botoșani ți-a apărut o carte de poezii intitulată *Gestuar*. A 50-cea la număr, ea încheie seria «La steaua. Poeți optzeciști», iar acest lucru mă duce cu gîndul la acele vorbe biblice, conform cărora cei din urmă vor fi cei dintîi. Putem aplica această idee religioasă și în literatură? – Mă tem că smulgerea unui citat cu valoare de aforism dintr-un text peren pentru a-l aplica unui context vai! schimbător, mai ales în cazul sentințelor biblice, majoritatea cu tâlc, este forțată. Nu mă simt la o competiție sportivă unde trebuie, neapărat, să trec primul linia de sosire (altminteri, eu am venit în literatură să rămân, nu să trec!); nu împărtășesc convingerea conform căreia cutare sau cutare generație/ direcție este botezată după numele vreunui star sau titlu de carte. [...] De ce anume *Gestuar*? Am consultat DEX-ul, de altfel apărut la Editura Cartier, și nu l-am găsit. Cuvîntul acesta e inventat de Emilian Galaicu-Păun? Ce înseamnă *Gestuar* și ce legătură are cu cartea ta de poeme? – *Gestuar* (*gest & osuar*) este un cuvînt pe care l-am creat prin încrucișarea a două specii, una efemeră (cât ai clipi din ochi, gestul *scapă*), alta, «cu moarte pre moarte călcînd» (osuarul strînge laolaltă; este, ca să dau numele unei zeități, *Unul-adunat-împreună*). Nu se putea un titlu mai potrivit pentru această *ars poetica* a mea care, pe de-o parte, presupune o libertate de mișcare absolută, o spontaneitate vie, expresie a ceea ce s-ar numi *carpe diem*, pe de-alta, se întemeiază pe o structură *osoasă* («eu gîndesc cu scheletul [...] în profunzime», chiar așa începe un poem din *Yin Time*) îndelung elaborată, rezistentă la greutate și la șocuri de tot felul (că tot veni vorba, prima cronică apărută în România la o carte de-a mea, și anume la *Levitații deasupra hăului*, era semnată de distinsul cărturar Ioan Mușlea și se intitula ... *Șocul Galaicu*). Scriu greu, scriu ca și cum mi-aș storce, după rețeta lui Anton Pavlovici Cehov, robul din mine, care, odată pus în/scăpat la libertate, să aibă sentimentul șirei spinării. E nevoie să curgă multă cerneală înainte de a exclama, faustian: «Oprește-te, clipă!» (Despre fericire – niciun cuvînt!). – *Gestuar*-ul este o antologie de texte apărute și în cărțile tale anterioare sau mai degrabă un volum de cantos-uri postmoderne? Am observat că multe poeme sînt rescrise sau completate cu părți noi. Să fie rescrierea una dintre cheile poeticii lui Emilian Galaicu-Păun? – Trebuie să încep prin a-ți mărturisi că, de la o vreme, prefer să recitesc anumite cărți, decât să alerg după titlurile în vogă (nu-i vorbă, până la urmă le citesc și pe acestea, dar atunci cînd vreau eu). Rescrierea e o recitare a sinelui, *à rebours*, asemănătoare privirii lui Orfeu: doar poezia (un fel de Euridice, nu?) care nu se topește ca un fum – «al Evei trunchi de fum», ca să cităm clasicii – rămîne în cursă. *Gestuar*-ul începe – se putea altfel? – cu poemul *Gesturi*, reluat, într-o altă variantă, din *Cel bătut îl duce pe Cel nebătut*, la rîndu-i reluat, într-o altă variantă, din *Levitații...*, pentru a încremeni, abia acum într-o ediție definitivă, pe post de Limb al unui univers poetic în șantier. În linii mari, două treimi ale acestui univers sunt «la vedere»:

Cel bătut... (din care, în ediția de față, am păstrat doar 7 titluri), pe post de replică, la scară redusă, a *Infernului* dantesc; *Yin Time* (revăzută și adăugită, în sensul în care am inclus 4 texte noi și am scos... o duzină!), Purgatoriul meu. Lipsește, dacă e să respectăm convenția poetică, *Paradisul*, pe care, altminteri, nu mă grăbesc să-l cuceresc, dat fiind că nu mă așteaptă nici o iubită acolo. La ce bun Cerul fără iubită?! [...] ■ La „Țintă fixă” Paul Goma semnează *Basarabia și «problema» (I)*: „Care să fi fost pretextul, temeiul, cauza pentru care, din prima zi a Campaniei antisovietice din cel de al Doilea Război Mondial (22 iunie 1941), României, cu nebanuită cruzime i-au masacrat pe Evrei, atât pe solul național, cât mai ales în Transnistria? Care să fi fost resortul criminal care, dintr-o comunitate ca a noastră, dacă nu tolerantă, atunci îndelung răbdătoare, a făcut-o să devină peste noapte (corect: în interval doar de un an: 28 iunie 1940 – 22 iunie 1941) una majoritar, fâțiș, feroce antievreiască, încuviințînd întâi măsurile guvernamentale de persecutare, apoi de lichidare a Evreilor (numărul victimelor înscris pe monumentul comemorativ de la Coral, București: 400.000, cifră incluzînd și pe cele 150.000 din Ardealul de Nord, pe dispăruții după 1941 în URSS, pe urmele Armatei Roșii, pe cei emigrați în Palestina – oricum, în sarcina României rămân peste 200.000 – și se știe: crima începe de la *unu*)? Să fi fost României mai pogromiști decât cei care au inventat, nu doar cuvântul pogrom, ci și realitatea: Rușii?, mai «fasciști decât Nemții», cum susține Matatias Carp? – care va fi avut el multe calități, dar nu și aceea de a stăpâni corect cuvintele mînuite. Să fi fost noi, Românii, mai ahtiați după bunurile materiale ale Evreilor decât, de pildă, Francezii ocupați de germani?, mai setoși de sânge evreiesc decât Ungurii? – de comparat doar cu fioroșii Polonezi «care au supt antisemitismul odată cu laptele mamelor lor», cum atât de poetic explică Evreii polonezi? Întrebări dramatice, chinuitoare, precum realitatea însăși. Reiau autochestionarea: care să fi fost resortul, mobilul, motivul pentru care, în România (ciuită de Ruși prin diktatul sovietic de la 26 iunie 1940), începînd de la 2 iulie 1940 – însă nu înainte de 28 iunie același an – au explodat, au erupt promisiuni, făgăduințe, juruine de răzbunare? Și nu doar din partea legionarilor, a cuziștilor, ci din a soldaților simpli, țărani și meșteșugari și mici slujbași care, mobilizați încă de la izbucnirea războiului (la septembrie 1939), cunoscuseră, nu iadul frontului de tranșee, ci purgatoriul *umilinței naționale*: evacuarea Basarabiei, a Bucovinei de Nord? Uimire, revoltă, mînie trecută pe hîrtie nu doar de penele lui Prundeni ori Șeicaru, ci și de cea a lui Iorga, a «Jidoveanului» Sadoveanu? Ce s-a putut întâmpla în doar o săptămână: 28 iunie – 2 iulie 1940, de înnebuniseră Românii, de turbaseră Românii, cerînd, promițînd – ei, Românii – răzbunare pe Evrei, potrivit legii Talionului, cea care cere: «Ochi pentru Ochi și Dinte pentru Dinte!»? Care să fi fost Ochiul-prim (în timp)? Dar primul, cronologic, Dinte? Răspunsul nu este greu de aflat. Dar nesfârșit de greu de formulat (fiind noi, Românii, vreme de peste o jumătate de secol acuzați-fără-drept-de-apărare) – acesta: *Basarabia*. A, nu, nu Basarabia ca provincie românească, locuită de români, trăitori a căror

istorie, tradiții, limbă maternă este româna: nu elementul constitutiv organic, istorico-geografico-etnic, indispensabil în unitatea numită, din 1918: *România Mare* – dovadă: deși a fost întâia care s-a unit cu Patria Mamă, la 27 martie (Bucovina în octombrie, Ardealul abia la 1 decembrie), Basarabia a rămas ne-prețuită – să se observe, am evitat: dis-prețuită – neglijată de Centru, considerată o Nouă Caledonie carpatodanubiană, unde era trimisă pleava și drojdia din celelalte provincii și mereu invidiată de «sora» Transilvania, nu pentru că Basarabia i-ar fi răpit ceva ce i s-ar fi cuvenit ei, dar pentru că... exista, ca altă problemă... Ci pentru că atunci, în *Săptămâna Roșie* (de rușinare, de sângere), românii au descoperit: Basarabia este (și ea) România. În acea Săptămână Neagră – ca o înmormântare – : 28 iunie -3 iulie 1940 «Basarabia» a devenit, pentru întâia oară în conștiința Românilor nebasarabeni, o cauză de apărare, un «ochi» pentru care trebuia scos alt «ochi». În acea săptămână (încă-încă-încă o dată. Cea dintre 28 iunie și 3 iulie 1940) s-a operat o mutație... genetică. Atunci Românii – și nu doar Basarabeni – dacă l-au reperceput pe Rus ca dușmanul de veacuri al neamului nostru (ca pe cel care, de la 1711 ne-a înșelat, trădat, reumilit, re-jefuit, re-violentat) – de acea dată unealta fidelă și fanatică i-a fost Evreul (pe timpul Turcului, auxiliar al ocupantului fiind Grecul); de acea dată Românii nu au mai lăsat-o moartă, nu s-au mai resemnat mioritic, nu au mai «iertat» din lașitate creștinească; de acea dată Românii au promis răzbunare – și, vai: răzbunare a fost. Se vorbește numai de răzbunarea Românilor pe Evrei – adevărat, aceea a dat cele mai numeroase victime. Însă nu a fost o răzbunare pe o comunitate (deși faptele acreditează această bănuială – voi reveni): sute, dacă nu mii de ne-evrei. Ruși, ucraineni, țigani, români au fost bătuți, linșați, spânzurați, tăiați, arși – *uciși din răzbunare* pentru faptele lor murdare, criminale, din acel an cumplit, de regim sovietic. Pe un văr al mamei, mobilizat, Cedarea l-a surprins pe malul drept al Prutului, familia i-a rămas în Basarabia. Un an încheiat nu a avut nici o știre. La 22 iunie 1941 s-a purtat voluntar să meargă în fruntea unității, ca unul care cunoștea terenul spre satul natal, pe Răut, la 30 kilometri nord de Orhei. Nu i s-a acordat. A părăsit unitatea și s-a dus acasă... Unde nu a mai găsit pe nimeni din numeroasa-i familie: încă din august '40 tatăl său fusese împușcat în curte, fiindcă se opusese arestării; mama și un frate: deportați, soția și fetița se ascuseseră în pivnița unor vecini, numai că un om din sat, care tare ar fi vrut să pună mâna pe casa celui care îi adăpostea pe «ascunși», a denunțat. Enkavediștii, în bună tradiție rusească, nu s-au împiedicat în amănunte: au tras cu mitraliera prin gura pivniței, unde se aflau alte femei, alți copii – apoi i-au împușcat, în curte, pe toți membrii, nedeporțați, ai familiei găzduitoare. Aflând ce se întâmplase cu un an în urmă, unchiul meu (de-al doilea, era văr cu mama), fiindcă dezertase fără armă, a pus mâna pe primul obiect găsit – un hârleț – și l-a ciopârțit pe consăteanul denunțător – de altfel rudă pe departe. A fost judecat pentru dezertare și pentru omor, dar internat într-un azil. Astfel de răzbunări sângeroase au avut loc în aproape fiecare localitate din Teritoriile Ocupate, pe cei care din interes material, din ură, prostie,

din convingeri politice colaboraseră cu bolșevicii, denunțându-și cunoscuții, vecinii, chiar rudele. Firește, «nu toți Evreii» au colaborat – ca să vin în întâmpinarea celor care mă vor acuza că generalizez. Am făcut bățături de pe urma învinovățirilor de *antisemitism*, venite din stânga – de la fosta-actuala – Securitate; ca și de *jidovism*, dinspre dreapta – actuala-fostă-Securitate). Deși n-am auzit – nu am auzit, eu – să fi existat un singur evreu, *atunci-acolo*, în Basarabia – Bucovina *Săptămânii Roșii* (28 iunie – 3 iulie 1940) care să fi protestat verbal – necum să se opună – coreligionarilor beți de ură (-de-rasă, nu de-clasă) care s-au dedat la acte de pură bestialitate, victime: Românii militari în retragere, Românii civili porniți în refugiu... Ca dovadă că accept: există și Evrei cu bun simț, cu simțul adevărului, al justiției – voi cita pe larg mărturiile lor, scrise, în legătură cu «Chestiunea Basarabiei» [considerate de eternii Paznici la Poarta Templului: «răbufniri fasciste, antisemite» – cum altfel, dacă tot nu luăm în seamă falsitatea, idioțenia termenului *antisemit*, când semiți sunt și Maltezii și Berberii și Arabii și, cine ar crede, azi, în Israel: Palestinienii!]. Nu voi face ca «unii evrei, nu chiar toți» care afirmă despre *toți Polonezii* că «au supt antisemitismul odată cu laptele matern»; că toți românii sunt legionari – firește, *antisemiți* – și că: «Pogromul de la Iași [din 29 iunie 1941] are rădăcinile (...) în sistemul oficial antisemit de guvernământ, inaugurat la 1867 și aplicat vreme de o jumătate de veac cu nezdruccinată perseverență...» – am citat din Matatias Carp, la al cărui studiu în 3 (trei) volume mă voi opri într-un capitol întreg. Firește, «nu toți Evreii», scriind despre cauza masacrării Evreilor de către Români, între 1941 și 1943, ignoră cu o superioritate-de-rasă inadmisibilă (și analfabetă – oare fac asta numai din analfabetism?, ei, Oameni ai Cărții?) *adevărul cronologic, istoric*, acela care spune: – *întâi* a avut loc Cedarea Basarabiei, a Bucovinei de Nord și a ținutului Herța, evacuarea tragică (pentru români – și doar pentru ei) între 28 iunie – 2 iulie 1940; – abia apoi (29 iunie 1941) a fost Pogromul de la Iași, *primul act sângeros* – victime: Evreii din România. Adevăr care mai spune: «evacuarea» armatei și a civililor din teritoriile cedate a constituit – din partea Evreilor și nu a rușilor ocupanți – o agresiune sălbatică, fanatică, rasistă, anti-românească, anti-goii, anti-creștină; Și încă mai spune: *agresiunea* Evreilor în timpul evacuării militarilor și civililor români din teritoriile cedate a semnatificat «Ochiul» prim, iar ce s-a întâmplat, după un an de zile – inadmisibil, reprobabil, criminal – a fost, vai, un răspuns la agresiune, «Ochiul» scos *pentru* Ochiul scos – a fost răzbunarea Românului pe Evreu. Singurul răspuns (nu justificare, ci explicare) a comportamentului bestial, criminal al Românilor față de Evrei, în timpul celui de al Doilea Război Mondial trebuie căutat în... «Chestiunea Basarabiei»...[...]"

□ La „Convergențe / Divergențe” Dan Ungureanu semnează *Glosar conservator*, iar Ciprian Șiualea *Postmodernismul iluminist*. □ Sub egida „Tot pe drum, pe drum, pe drum” Cornelia Alexandru traduce din *Pe drumurile românești*, de Claude Karnoouh. □ „Tripticul” acestui număr e dat de Vasile Sav, cu *Psalm*, Andrei Zanca, *Poeme*, Vasile Gogea, *Poem*. □ La ancheta „Vatra” *La ce (ne)*

folosește literatura răspund: Al. Cistelean, Vasile Dan, Daniel Vighi, Ruxandra Cesereanu, Gabriela Adameșteanu, Liviu Ioan Stoiciu, Irina Petraș, Iulian Boldea, Radu Sergiu Ruba, Dan Stanca ș.a. □ La „Chintă servită” publică poeme Iosif Caraman, Adrian Gurgău, Ioana Greceanu, Calistrat Costin și Bianca Marcovici. ■ Sub egida „Antologia de poezie la români” sunt incluse un interviu cu Constantin Abăluță, un interviu cu Marin Mincu, articole de Horea Poenar (*A privi înapoi, fără mânie* despre antologia scoasă de C. Abăluță la Ex Ponto, în 2000, *Poezia română după proletcultism*), Cornel Moraru (*Antologia lui Marin Mincu*, și nume trilogia *Poezia română actuală*, I-III), Ruxandra Ivăncescu (*O istorie literară din perspectivă lirică*, despre antologia lui Florin Șindrilăru, *Antologia poeziei românești culte – de la Dosoftei până în 1993*, Teora, 1998), Iulian Boldea (*O antologie diacronică* despre antologia lui Dumitru Chioaru și Ioan Radu Văcărescu, *Antologia poeziei române de la origini până azi*), Aurel Pantea (*Dimensiunile teoretice ale unei antologii exemplare*, despre *O Mie și una de poezii românești*, antologia lui Laurențiu Ulici, Du Style, 1997), Dumitru Mureșan (*Recapitulări necesare*, despre antologia lui Gellu Dorian *Tineri poeți români de dincolo de Styx*, Timpul, 1998). Al. Cistelean semnează un text despre poezia patriotică, *Poezia patriotică – un concept-acordeon*, iar Camelia Crăciun scrie despre *Poeții orașului*. □ La „Shortcuts” Nicoleta Cliveț scrie în *Debuturi în critică* despre monografia lui Horea Poenar *Cristian Popescu* (Aula, 2001), despre volumul atipic al lui Paul Cernat, Ion Manolescu, Angelo Mitchievici și Ioan Stanomir *În căutarea comunismului pierdut* (Paralela 45, 2001). □ La „Cu cărțile pe masă” Constantin Cubleşan scrie despre D. Chioaru, *Poetica temporalității. Eseu asupra poeziei românești* (Dacia, 2000), într-o recenzie cu același titlu, Florin Faifer despre romanul lui Valeriu Stancu, *Pelerinul de cenușă (Un roman incitant)*, Dorin Ștefănescu despre *Hearst II* (Eminescu, 2001), în *Textura timpului*, iar Ligia Pamfile despre *Femei cu veverițe*, de Mira Feticu (Ed. Crater, f.a.), în *Despre viață pur și simplu – cu femei cu veverițe*. □ La „Poeți mureșeni” sunt incluși Iszák Martha, Eugeniu Nistor, Ioan Găbudean. □ La „Puncte cardinale” Al. Cistelean traduce din italiană eseul din 2002 al lui Giandomenico Mucci s.j., *Dumnezeu încă n-a murit*. □ La „Via crucis” Anton Rus e prezent cu niște considerații teologice pe tema *Ascezei*. □ Sub egida „Epistolarul de la Olănești” Alexandru Mușina continuă epistolarul său cu Al. Cistelean, de astă dată textul datat *Olănești, 30.01.2000* purtând titlul *pelicanul sau babița?*. □ La „Eveniment” Eugen Cojocaru scrie despre prezența României la Salonul de Carte de la Paris, ediția 22-27 martie 2002, *România la Salonul de carte parizian*. □ La „In memoriam” Tertulian Langa semnează un *Oratoriu* dedicat centenarului lui Ioan Miclea. □ La „Gesta hungarum” Király László e prezentat și tradus de Francisko Kocsis. □ La „Amicale” Alexandru Vlad ia un interviu lui Virgil Stanciu: – Se repetă mereu un clișeu clasic – «traducerile nu fac o literatură». Dar ne putem imagina o bibliotecă universală fără traduceri, doar cu edițiile originale? De fapt, traducerea face parte din destinul unei cărți. – În acest clișeu

clasic există o doză bună de adevăr. Dar biblioteca formată numai din «ediții originale» nu ar avea cum să fie universală. Originalitatea pură nici nu există. O astfel de bibliotecă, de pildă, nu l-ar putea include pe Eminescu, a cărui poezie este un nod ce leagă la un loc preocupările filosofice și literare ale Europei acelor zile și ale altor spații culturale. Regretatul Andrei Bantaș spunea că totul este traducere, începând de la *Biblie*. George Steiner pornește de la aceeași teză, demonstrând-o științific și dovedind că traducem mereu, chiar și în interiorul limbii noastre materne. Intertextualitatea, migrația de teme, motive și forme, a fost o constantă culturală, de la Evul Mediu până la postmodernism. Desigur, nu confund zestrea culturală universală cu una dintre metodele de apropiere a ei, traducerea. Dar nu-mi pot imagina o bibliotecă formată numai din scrieri originale. O astfel de idee l-ar fi oripilat pe Borges. Desigur, chiar și într-o cultură foarte mică, apar opere care sunt, prin ceva, puternic originale. Apar un Proust, un Joyce, un Miodrag Pavič, un Garcia Marquez. Aceste scrieri au șansa cea mai mare de a face din traducerea (și implicit globalizarea) lor o parte a destinului lor ca opere de artă, parte a destinului ce nu mai depinde de originalitatea inițială a creatorului lor, ci de abilitatea (sau chiar talentul) traducătorilor. De aceea a fost Joyce atât de exigent în alegerea traducătorilor săi și, ulterior, atât de nemulțumit de rezultatul trudei acestora. – Îți amintești, luat pe nepregătite, toate titlurile pe care le-ai tradus? Pentru că eu cunosc oameni care nu-și mai amintesc numele tuturor iubitelor. [...] Voi spune, doar, că există, firește, romane traduse de mine la care țin mai mult decât la altele. Unul este, firește, *Sophie a ales*, de William Styron. Apoi *Papagalul lui Flaubert*, al lui Julian Barnes, *Călătoria Felicie*, de William Trevor, scânteietorul *Schimb de dame* al lui David Lodge. Îmi este dragă și traducerea straniului roman al lui E. L. Doctorow, *Cartea lui Daniel*, volum care a avut o soartă nedreaptă, fiind publicat în zilele când editura Univers intra în agonie, într-un tiraj confidențial, cu o difuzare foarte proastă. – Mie mi se pare că începe să dispară tradiția traducătorului de prestigiu. Știu că există un premiu al Uniunii Scriitorilor pentru traducere, dar nu ți se pare că-l iau aceiași oameni? – Eu cred că România a avut traducători excepționali în deceniile de comunism. Nu este cazul să-i enumăr, dar vreau să spun că cei mai înzestrați mi s-au părut totdeauna tălmăcitorii de literatură rusă. În ceea ce privește engleza, a fost formidabila pleiadă Dușescu – Levițchi – Bantaș – Petre Solomon – Catinca Ralea, printre alții. Mulți dintre traducătorii *de prestigiu* încă activi astăzi aparțin aceleiași generații, bunăoară Mircea Ivănescu sau doamna Antoaneta Ralian. Dar astăzi se traduce mult, literatură de toate genurile, situată pe toate treptele valorice, prin urmare este firesc să asistăm la o diluție a artei traducerii, în sensul că se apelează adeseori la oameni ce nu au nimic în comun cu literatura, au doar o diplomă de la Facultatea de Limbi Străine sau un certificat de traducător (jalnic document!). Dar în acest steril se mai găsesc diamante. Generația mea a dat și ea câțiva traducători buni, poate nu chiar prestigioși, iar după noi vine un grup compact de oameni tineri hotărâți să țină sus stindardul: să-i amintesc doar, tot în spațiul

anglofil, pe Irina Horea, Cristina Felea sau George Volceanov. Cât despre premiile Uniunii, ce s-ar putea zice? Nici nu te-ai putea gândi că Uniunea ar privi și peste pārleazul Bucureștilor, în căutare de premianți. Le iau cam aceiași oameni, fără îndoială pe merit, dar același merit îl au și alții. Mai grav, după mine, este că filialele Uniunii acordă acest premiu – când îl acordă – cam după ureche, de multe ori fără să cunoască situația «din teren», fără să aibă o evidență a tuturor traducerilor realizate de membrii lor și, firește, fără să le fi citit. Dar asta consună cu tratamentul general aplicat traducătorilor în cadrul breslei oamenilor de condei. Traducătorul este, cum se știe, un autor invizibil. [...] □ La rubrica „honni soit qui mal y pense” e reprodus un dialog cu Alexandru Vakulovski și un interviu cu Tudor Crețu, *Între debut și premiul Nobel* (dialog de Eugen Bunaru). □ Sub egida „Al doilea război cu toată lumea” Dumitru Mircea Buda ia un interviu *la minut* lui Marius Ianuș și Ionuț Chiva, *Fracturismul în turneu*. □ „Biblioteca Babel” cuprinde poeme din perioada 1938-1940 de Anna Ahmatova, în traducerea lui Mircea Croitoru. □ La „Ușa deschisă” semnează tineri scriitori precum Patrick Călinescu, Cristina Podoreanu, Petrișor Militaru, Cristian Matei.

• **[„Viața Românească”, nr. 3-4]** Redactor de număr: Petre Got. Marcel Corniș-Pop publică *Literatură și identitate culturală*: „În cunoscutul său eseu *The Tragedy of Central Europe* (NYRB, 1984), Milan Kundera definea Europa centrală ca partea cea mai europeană a Europei, alcătuită din familii de popoare mici, determinate nu de geografie, ci de cultură și destin. Dar această imagine idealizată era obținută de Kundera printr-un dublu act de diferențiere: Europa centrală era opusă atât Europei răsăritene, întruchipată de o Rusie pravoslavnică, care nu a beneficiat de cele două experiențe germinative ale Europei moderne, Renașterea și Iluminismul; cât și Europei occidentale postbelice, *barbarizată* de influența politică și culturală a Statelor Unite. [...] Într-o replică la acest eseu, poetul Joseph Brodsky îi reproșează lui Kundera de a fi creat o falsă opoziție între slavii civilizați și autocritici (cehii) și slavii expansioniști și pan-slaviști (rușii). Dar perspectiva lui Brodsky sfârșește prin a scinda Europa și mai profund: în definiția sa, Europa centrală e doar o regiune a Asiei occidentale. Modelele propuse în Occident sunt, cu puține excepții, la fel de problematice. În loc să integreze zona centrală și răsăriteană sub o agendă europeană comună, ele insinuează noi diviziuni ideologice ce dezbină Europa de-a lungul unor falii geopolitice (*fault lines*). Spre exemplu, articolul *Roma versus Bizanț* publicat de Peter Michielson în cel mai important cotidian politic olandez («NRH Handelsbad», 30 octombrie 1999) subîmparte fostul bloc sovietic în democrații și economii de piață «decente» (statele Baltice, Polonia, Ungaria, Cehia, Slovacia, Slovenia și Croația) și democrații incerte în Rusia, Bielorusia, Ucraina, Moldova, România, Bulgaria, Iugoslavia, Macedonia și Albania). În mod paradoxal, argumentul autorului se întemeiază nu atât pe date economice, ci pe stereotipuri culturale care reinventează schisma între Roma și Bizanț. O opoziție simplistă între un catolicism sau protestantism progresist și un ortodoxism retrograd este invocată

pentru a justifica noua linie de demarcație care în viziunea lui Michielson despică Europa în două ca o cicatrice enormă. [...] Chiar și perspectiva mai sofisticată a unui istoric al culturii precum Stuart Hall eșuează în tentativa ei de a găsi modalități adecvate de descriere a noilor mișcări politico-religioase și etnice din Europa răsăriteană, Orientul mijlociu sau Asia Centrală și de sud. În articolul *Culture, Community, Nation* (1993) Hall subîmparte «lumea în națiuni mari și mici, regiuni culturale înapoiate și absolutiste, și prin implicație zone civilizate, ca să explice proliferarea mișcărilor etnice și religioase în lume» (Mahmood, 1996, 2). [...] Hall se grăbește să împartă naționalismele în *pozitive* și *negative*. El consideră naționalismele țărilor mici (apărute ca rezultat al mișcărilor de eliberare națională sau, mai recent, ca rezultat al dezintegrării imperiului Sovietic) ca imitații eșuate ale proiectelor de reconstrucție națională a țărilor mari. Reinventând opoziția stereotipică între o Europă Occidentală catolico-protestantă și culturile ortodoxe sau musulmane din Europa răsăriteană și Asia centrală, Hall le consideră pe cele din urmă prin definiție fundamentaliste și violente, ignorând în același timp violența culturală și politică comisă de statele lumii întâia în diverse momente ale istoriei moderne. [...] Firește, întrebarea pe care trebuie să ne-o punem nu este care formă de etnocentrism politic sau religios este mai puțin distructiv, ci mai degrabă ce alte modele avem la dispoziție pentru a regândi Europa și așa-zisele ei «fault lines» (linii dezbinante). Ne interesează mai cu seamă acele modele care pot recupera impulsul dialogic ce s-a manifestat în anumite perioade din evoluția Europei centrale și răsăritene. Aceste modele pot fi identificate în naționalismele integratoare ale primei jumătăți a secolului XIX care au pus accent nu pe competiție, ci pe colaborare, pe contribuția specifică pe care o poate aduce fiecare tânără națiune la «marea familie a culturilor europene»; în regionalismele multietnice din a doua jumătate a secolului la XIX-lea în Transilvania, Banat, Bucovina, Slovacia etc., bazate pe un tip de coexistență tolerantă care, așa cum a arătat Virgil Nemoianu în *The Taming of Romanticism*, a inclus și cooperare interculturală (vezi în acest sens și Blaga, *Relații între români, cehi și slovaci*); sau regionalismul centrifug din decada de după Primul război mondial, care s-a opus programelor de centralizare culturală promulgate de la București, Belgrad sau Praga. Modelul policentric și policultural poate fi, de asemenea, descoperit în evoluția orașelor pe care le-aș numi *marginocentrice*. E vorba de orașe nodale multietnice precum Vilnius, Cernăuți, Dubrovnik, Gdansk, Lwow, Riga, Timișoara, Trieste, și așa mai departe, care în anumite momente istorice favorabile au rescris paradigma națională de pe pozițiile lor liminale, conferindu-i o dimensiune dialogică, atât pe plan intern (un dialog între diferitele tradiții etnice) cât și pe plan extern (un dialog între paradigme geoculturale mai ample: est și vest, nord și sud, Europa și Asia). Proiectul *Istoriei comparate a literaturilor est europene* la care lucrez în prezent se concentrează asupra unor perioade istorice și interfețe topografice (orașe multietnice, răscruci culturale, regiuni policentrice) care au încurajat interacțiunea între diferitele entități locale, precum și dialogul

regional sau global. Fără a neglija momentele de divergență și conflict violent între etniile și națiunile Europei răsăritene, acest proiect își propune să recupereze ideea unei «A treia Europe» (Spiridon, 31) policentrice și multiculturale ca alternativă între globalism și localism, între ambițiile hegemonice ale unor state sau grupuri de state și etnocentrisme exclusiviste. Pentru echipa de cercetători angajată în acest proiect, Europa centrală și răsăriteană nu este o *fault line* ci o „regiune a convergențelor, un teritoriu unde civilizațiile Europei centrale și de sud-est au interacționat pentru a genera un dialog intern multiplu, pe de o parte, și un mare dialog European, pe de alta (Neumann, 223)”. Așa-zisa nouă ordine internațională perpetuează unele tare și prejudecăți ale vechilor alcătuiri geopolitice. Noile cadre în care se desfășoară azi schimburile culturale reflectă o sensibilitate *heterologică* fără să ofere încă toate condițiile pentru articularea unui *discurs despre celălalt*, în sensul major pe care îl dă Michel de Certeau acestui termen. Nici ideologia globalizantă a „multiculturalismului [care] subordonează diferențele culturale unei politici a consensului ce elimină orice fel de tensiune” (Henri Giroux, 14) și nici un localism defensiv care promovează forme înghețate de *specificitate*, nu ne oferă alternative reale. [...] Ceea ce lipsește în momentul de față este intervenția unei conștiințe mediatore care să compare și să interfereze culturi, recuperând și consolidând zonele mediane, interfețele, coridoarele de comunicare între est și vest, global și local, dominant și periferic. Literatura, mi-aș îngădui să afirm, poate juca rolul acestei conștiințe mediatore, umplând golul lăsat de colapsul lumii polarizate a Războiului rece și reconstruind zonele mediane ale coexistenței culturale. Literatura a oferit adesea și poate oferi în continuare modele de interacțiune mai convingătoare și mai flexibile decât cele propuse în practica politică. După cum arată Homi Bhabha, construcția identităților naționale și etnice este în mare măsură mediată de literatură [...]. Ca spațiu tranzițional între funcțiile semiotice și simbolice ale limbajului, literatura dă formă concretă emoțiilor inarticulate și proiecțiilor alternative. Aceste *forme definitorii* sunt cu atât mai valoroase cu cât prilejuiesc, cu un termen împrumutat de la Gregory Bateson, *contacte culturale*, adică întâlniri între diferite entități culturale și interacțiuni între texte și cititorii lor. Gabriele Schwab testează aceste ipoteze teoretice asupra unor texte de Lewis Carroll, James Joyce, John Cage, Djuna Barbes și Marguerite Duras, texte care recuperează alteritatea la diferite nivele: lingvistic (prin experimentele lor sintactice), cultural (prin deschiderea spre «celălalt») sau ideologic (prin convertirea unor cadre monologice în polisisteme). Schwab ar fi putut exemplifica și cu autori până de curând ostraciizați de cealaltă parte a Cortinei de fier, precum Gabriela Adameșteanu, Péter Esterházy, Danilo Kiš, Milan Kundera, Mircea Nedelciu, Liudmila Petrushevskaja, Tatyana Tolstaya, Christa Wolf sau Alexandr Zinoviev, a căror proză a atacat fundamentele «realității comuniste». Cărțile acestor scriitori se constituie în veritabile «etnografii imaginare» care mediază contactul cu alteritatea ireductibilă a limbajului, impuritățile și hibriditatea culturii și polisemantismul lumii. O «etnografie literară»

care valorizează contacte intra- și transculturale poate oferi corecții importante atât concepțiilor etnocentrice despre cultură, cât și unor contra-teorii globaliste și multiculturale care sacrifice specificitatea sistemelor culturale.” Corniș-Pop susține ideea unei tradiții a literaturilor răsăritene în această privință, a dialogului dintre cele două concepții: „Literaturile est europene au o tradiție în această privință: reflectând simultan aspirațiile spre integrare europeană și auto-diferențiere, caracteristice literaturilor «minore», ele au pendulat constant între modele de identificare națională și dialog intercultural. Cu unele excepții bine cunoscute, literatura română a anilor '70 și '80 a jucat rolul de mediator, rezistând impozițiilor totalitare și promovând structuri socioculturale deschise. [...] Încă în epoca destalinizării culturale, majoritatea literaturilor din zonă au practicat traducerea interculturală ca mijloc de a combate mitul «modelului cultural unic», substituindu-i o noțiune permeabilă de cultură «gata oricând să asimileze, să fie stimulată de sugestii, fără a-și pierde propriul mesaj» (Martin, 19).” Este citat nu doar Mircea Martin cu *Singura critică*, din 1986, dar și *Declarația Comună* din 1986 a intelectualilor din Cehoslovacia, Germania de est, Ungaria și Polonia, care afirma lupta pentru pluralism și democrație, dar și drepturile minorităților. Corniș-Pop evocă o pleiadă de europeni care au militat pentru pluralism în anii '80: „Anii optzeci au fost martori la o radicalizare a acestui etos dialogic: nu numai dizidenți declarați precum Vaclav Havel, Adam Michnik, Zbigniew Bujak, György Konrád, sau Dorin Tudoran, dar și postmoderniști mai discreți precum Danilo Kiš, Mircea Nedelciu, Liudmila Petrushevskaja, Tomas Salamun, sau Christa Wolf au confruntat vestigiile gândirii totalitare în propriile culturi, reconstruind societatea civilă în jurul noțiunilor de toleranță etnică, pluralism, solidaritate umană, și integrare europeană.[...]” □ Matei Călinescu publică un fragment din *A citi, a reciti: către o poetică a (re)lecturii* din viitorul volum. □ Mihai Cimpoi scrie despre *Realitatea conștiinței românești*. ■ Un grupaj semnificativ e dedicat lui Ștefan Augustin Doinaș, sub titlul *Șt. Aug. Doinaș, „unul dintre cei mai de seamă poeți în viață ai lumii”*. Semnează N. Balotă, *La o aniversară*, C. Ciopraga, *Poezie și problematizare*, Mihai Cimpoi, *Fausticul drum spre ființă*, C. Țoiu, *Ștefan Aug. Doinaș sub adierea blândă a senectuții*, Adrian Popescu, *Un poet al netrecătorului*, E Uricaru, *Aniversarea Poetului*. Sunt publicate poeme semnate de poetul aniversat, *Șapte sonete fără sunet*, eseul *Ștefan George și lirismul sacral*, traduceri din poeziile lui Ștefan George, de Doinaș. Tatiana Rădulescu realizează un interviu cu autorul. □ Gh. Grigurcu e prezent cu poeme, de asemenea Olimpiu Nușfelean, Lucia Negoită și Mircea Bârsilă. □ Marin Mincu semnează *Intermezzo*. Alte articole: Ion Bălu, *Clasicismul lui Creangă*, Marcel Lucaci, *Ioan Alexandru și vămile poeziei*, Andi Bălu, *Caragiale și literatura engleză*, Diana Câmpan, *A. E. Baconsky între contestarea utopiei și confesiunea distopică*. □ Corneliu Antim se ocupă de *Valori europene în plastica românească contemporană*. Georges Dumitrescu semnează *Miticul Hugo*, iar Caius Traian Dragomir *Apeiron*. □ La rubrica „Restituiri” apare un text de Ștefan Nenițescu, *Pictura olandeză* (îngrijit

de Marin Diaconu). □ La „Documente” același Marin Diaconu îngrijește *Expunere pentru acordarea titlului de doctor docent* a lui Ion Zamfirescu. □ La „Comentarii critice” semnează Gh. Grigurcu. *Un inadaptat absolut: B. Fundoianu*, Constantin Cubleşan, *Luceafărul*, Liviu Grăsoiu, *Pe neobservate...*, despre monografia lui Nicolae Florescu *Divagațiuni cu Anton Holban* (Ed. Jurnalul literar, 2001). Amelia Pavel se ocupă de o carte de teoria artei, de Anca Oroveanu, *Teoria europeană a artei și psihanaliza* (Meridiane, 2001). □ Florin Mihăilescu la „Critice și Metacritice” semnează *Farmecul erudiției*, despre Alexandru Alexianu (1914-1974), autorul câtorva cărți fundamentale, *Mode și veșminte din trecut* (1971) și *Acest ev mediu românesc* (1973), textul concentrându-se pe opera sa postumă apărută în 2001 (Ed. Majadahonda), sub îngrijirea lui Mircea Colosenco, *Istoria poeziei culte românești (1570-1830)*, patru masive volume. Autorul evidențiază faptul că „Alexandru Alexianu aduce numeroase probe care atestă nu numai împrumutul popular în creațiile livești, dar și intrarea unora dintre acestea din urmă în circuitul oralității folclorice, fenomen mai puțin studiat și care poate consolida teza originii permanent și exclusiv individuale a oricărui produs artistic.” □ La „Cronica ideilor” Alexandru Husar semnează *Estetica militans: Liviu Rusu – 100*. □ La „Miscellanea” Emil Manu scrie despre cartea Evei Behring, Liviu Grăsoiu, despre inaugurarea noului sediu al Bibliotecii Academiei Române, iar Victoria Milescu despre Leo Butnaru.

APRILIE

2 aprilie

• [„Adevărul literar și artistic”, nr. 611] C. Stănescu la „Revista revistelor culturale” consemnează o revistă din comuna Albești, „Satul natal” („*Insularii din Albești*”), spicuind din compunerile unor elevi, copii de țărani, care se îndelânicesc și cu pictura – cercul de pictură al școlii din Albești având o îndelungată tradiție și multe premii internaționale. Fragmentele selectate impresionează prin literaritatea lor ingenuă. E consemnată și revista „Sud” din Bolintin Vale, în care publică Teodor Vârgolici un articol despre domnitorul Cuza și Dimitrie Bolintineanu. „Amphion” e pomenit pentru evocarea Monseniorului Ghika, de către Marcel Petrișor. □ La „Paralele inegale” Daniel Cristea-Enache ia un interviu lui Fănuș Neagu, *Mi se pare că sufăr de melancolie fără corb*. □ La „Cronici” același critic semnează o cronică (*De-o parte și de alta a lunetei*) despre volumul de convorbiri *Mai avem un viitor? România la început de mileniu. Mihai Șora în dialog cu Sorin Antohi* (Polirom, 2001). Teodor Vârgolici dedică o cronică noii ediții îngrijite de Ileana Mihăilă din *Viața lui M. Eminescu*, de G.

Călinescu (cronica se intitulează *G. Călinescu în ediție academică*), tipărită la Ed. Academiei, cu un studiu introductiv de Eugen Simion. Al. Săndulescu dedică un alt text, intitulat „*Viața lui I.L. Caragiale*” volumului lui Șerban Cioculescu *Viața lui I.L. Caragiale*, ediție de Barbu Cioculescu (Floarea Darurilor, 2001). □ Mariana Șora continuă foiletonul său diaristic *În subterană...* □ La rubrica „Mito(s)critice”, Elisabeta Lăsconi revine cu interpretări la Sadoveanu – „Din ciclul luptei cu balaurul”, articolul purtând titlul *Frații Jderi sau mitul camuflând istoria (I)*. □ Constantin Coroiu la rubrica sa „Texte și contexte” scrie despre volumul lui Al. Zub *Oglinzi retrovizoare* (articolul *Profesiuniștii și vulgata „pe dos”*).

● **[„Observator cultural”, nr. 110]** La rubrica „Literatură”, Cristina Ionică propune *Securiști și metafore*, o cronică la Fănuș Neagu, *Amantul Marii Doamne Dracula* (Semne, 2001): „Amantul Marii Doamne Dracula, cel mai recent roman al lui Fănuș Neagu, se întoarce în România ultimilor ani de comunism, ani când tirania atinsese cotele extreme cunoscute. Autorul încearcă să recupereze o imagine a umanității acelei epoci în care condiționarea intimității dinspre politic era maximă. Romanul are și un motto care trasează de la început direcția urmărită, vorbind despre imposibilitatea evadării din istorie: «După cum e cu neputință să ieși din propriul corp, tot așa e cu neputință să ieși din propriul timp» (Jean d’Ormesson). Interesant este că Fănuș Neagu nu folosește formula consacrată a romanului despre intelectuali prizonieri de aparatul de control al statului comunist, ci construiește o umanitate infectată în întregime de fascinația puterii, în care abuzul (în infinite variante) face legea și în care orice tip de relaționare interumană pare a fi atins de o otrăvă chinuitoare. Aproape toate personajele din carte activează în serviciul Securității (dacă nu cumva sunt servite de aceasta, cum e cazul Marii Doamne Dracula – nimeni alta decât Elena Ceaușescu – și al rudelor acesteia). Toate acțiunile lor au scopul de a obține maximum de avantaje și senzații tari într-o lume în care sunt prizonieri mai puțin decât ceilalți, risca mai mult și «trăiesc bine» (expresie des folosită în roman). Într-un rezumat nu tocmai simplificator, avantajele urmărite sunt de natură financiară, iar senzațiile tari provin din uzul și abuzul de mâncare, alcool, femei, arestați și animale.” □ La rubrica „Filozofie” Adrian Niță scrie *Filozofie și literatură*, comentând două cărți, *Meditații inactuale* (Paideia, 2001), de Laura T. Ilea și *Adevăr și democrație. Frânturi din filozofia domesticirii* (Paideia, 2001). □ La pagina de istorie Pia Brânzeu prezintă volumul în limba engleză editat Dario Castiglione și Iain Hampsher-Monk (Cambridge, 2001) *The History of Political Thought in National Context*. □ Iulia Popovici ia un interviu lui Olivier Mongin, directorul revistei «Esprit», sub titlul *Intelectualul democratic*, plecând de la conferința recentă susținută la București și de la cartea sa *La peur du vide*. □ La paginile dedicate Studiilor culturale, Valentin Protopopescu prezintă cartea lui Adrian Mihalache *Navi-gând-ind. Introducere în cibercultură* (Ed. Economică). □ Adela Nistor, la „Recenzii”, recenzează volumul Ioanei

Drăgan, *Romanul popular în România: Literar și paraliterar* (Casa Cărții de Știință, 2001).

• [„22”, nr. 14] Mircea Iorgulescu, în *Vedeniile lui Matei Vișniec*, prezintă volumul de dramaturgie publicat de Matei Vișniec la Aula (2001) *Istoria comunismului povestită pentru bolnavii mintali și alte piese*: „În toate cele patru piese din volumul lui Matei Vișniec elementul creator de ambianță teatrală sau de mișcare dramaturgică este moartea. [...] În ciuda omniprezenței morții, nu e totuși nimic macabru în aceste piese. Fundamental poetică, dramaturgia lui Matei Vișniec este așa întrucât se întemeiază pe viziune, iar viziunile, *vedeniile* lui nu au nimic lugubru. Sunt mai degrabă ironice, de obicei însă într-un registru crud și glacial, chiar dacă nu lipsește o anume atroce tandrețe. Din caracterul acestor «vedenii» de specie predominant onirică provine în bună parte puternica originalitate a dramaturgiei lui Matei Vișniec, astăzi unul dintre cei mai importanți și mai reprezentați autori de teatru din lumea francofonă. De altfel, cele patru piese cuprinse în acest volum au fost scrise în limba franceză, iar două dintre ele, *Istoria comunismului...* și *Frumoasa călătorie...*, au și fost publicate mai înainte de edituri din Franța și Belgia, prima în 2000, cealaltă în 1996. Matei Vișniec nu și-a tradus însă acum pur și simplu piesele în românește, el le-a rescris, le-a recreat în limba lui maternă, dovadă în plus că nu s-a convertit la orientarea după care dramaturgia nu ar aparține literaturii, iar dramaturgul nu ar fi scriitor. [...] Matei Vișniec, probabil cel mai important dramaturg român contemporan, posedă și un vast registru tematic, nu doar o foarte personală libertate de vedenii, de viziune.” □ Un interviu realizat de Rodica Palade cu George Mușat se referă la independența presei și a justiției. Interviul pus sub titlul *Campania de presă declanșată de dl Cristoiu – un precedent periculos* pleacă de la un litigiu între Gabriela Adameșteanu și Ion Cristoiu (G.A. a primit câștig de cauză, în mod repetat, în instanță).

3 aprilie

• [„Luceafărul”, nr. 12 (550)] La „Cronica literară” Bogdan-Alexandru Stănescu în *Despre spectre și alți demoni* scrie despre volumul lui Ion Stratan *O lume de cuvinte* (Limes, 2001): „[...] Ion Stratan (*O lume de cuvinte*, Editura Limes, Cluj, 2001) scrie poeme cu grația unui albatros rănit, ironic în melancolia sa profundă, amestec între jalea lui Heraclit și surâsul răutăcios al lui Democrit. O aparență ludică maschează vertijuri abisale, sondări ale sentimentului ocultate de figura impenetrabilă a unui sfinx textualist. Poetul parazitează teme, titluri, precedente, se simte în largul său în cadavrele ilustre ale literaturii: de la pre-textul cehovian se ajunge la Villon cu o ușurință pe care numai un poet adevărat o poate avea: «Unde e monstruoasa moștenire a zăpezilor/ în care ne-am cufundat ca niște bâtlani/ căutând o pietricică de culoare indigo?» Verbul lui Ion Stratan împletește în sieși joc și durere, pace duminicală și explozie, zăpezile lui Villon devenind «cernite, cerute, întunecate, fosforescente, negre, boreale, albastre, argintii, uriașe,

pitice...»... Memoria lirismului apus, sau doar evanescent, dă naștere unei poezii semnate «Bifrons», a unui autor ce privește, însă, bi-coordonat: spre trecut, și în adâncime [...]”. Autorul conchide: „sursa” acestei poezii e „autopersiflarea cuvântului”, iar rezultatul – „un volum puternic, de poezie adevărată, jucăușă, gingașă, profundă, superficială, schimbătoare, parazitară, veche, nouă, repetabilă, unică”.

• **[„România literară”, nr. 13]** Editorialul lui N. Manolescu, *Criticul și timpul*, prilejuit de un grupaj dedicat de revista „Vatra” recent apărutei *Liste...* pune problema actualității actului critic, cu un scurt istoric al neînțelegerilor criticilor români vizavi de contemporaneitate, cu un imprevizibil final introspectiv: „Relația criticului cu timpul nu pare să fie, iată, foarte bună. Să fie înscrisă această limitare în destinul nostru de cititori? Să țină de natură, de cultură (formație, canon etc.) ori de amândouă? Și, mai cu seamă, să fie fără leac? Nu din orgoliu răsar aceste întrebări, ci din obligația de a ne cunoaște pe noi înșine, dacă dorim (și toți criticii adevărați doresc asta) să-i cunoaștem pe alții. Cum, adică, să pretind a citi bine miile de opere pe care timpul mi le scoate în cale, dacă nici pe mine însumi nu mă pot citi?” □ Tot pe prima pagină este consemnat faptul că a avut loc prima dintre Întâlnirile revistei, la sala de la Fundația Culturală Română, un succes, după numărul participanților. □ Un poem cu titlul *Molusca, fragii, mierea*, de Ștefan Aug. Doinaș se află la pagina 3, la pagina 7, la rubrica „Cerșetorul de cafea”, Emil Brumaru e prezent cu *Sonetu-ndrăgostiților bezmetici*, iar pagina de poezie, a opta, e ținută de Constanța Buzea. □ Rubrica „Lecturi la zi” recenzează volumul de poezie al lui Valeriu Mircea Popa *Camera de subsol sau răscumpărarea (Metaforele și răscumpărarea, de Iuliana Alexa)*, *Odăile*, de Constantin Abăluță (*Geometria visătoare, de Catrinel Popa*) și *Bizanț contra Bizanț: explorări în cultura politică românească*, de Daniel Barbu (*Lege pusă, lege nespusă, de Iulia Popovici*). □ Cronica literară, de Luminița Marcu, prezintă, sub titlul *Țara rinocerilor*, ultima carte a Martei Petreu, *Ionescu în țara tatălui*, pe care o consideră, dimpreună cu precedentă, o „serie ieșită din încercarea de a înțelege onest o mitologie a culturii române și de a se raporta liber la zeii acestei mitologii.” Cronicarul evidențiază necesitatea relecturii libere, mai ales a documentelor și a punerii în context, insistând asupra unor capitole și teme ale cărții. „Arheologia filosofică” a Martei Petreu e prima care atrage atenția: „Paița metafizică și comunicarea imposibilă, teribilismul, fronda, și răsfățul celebrității, disprețul pentru cultura mică și obsedanta frică de moarte se regăsesc toate într-o construcție coerentă a cărei cheie de boltă e manierismul sofist.” Abordările Martei Petreu se schimbă de la un capitol la altul: „O psihanaliză a textului găsim în capitolul despre *Rinocerii*. Se pare că Ionescu a uitat, printr-un proces des întâlnit în stările post-traumatice, că rinoceri îi numea pe colegii de generație dedați la antisemitism și, atunci când a scris piesa de teatru, a ales pur și simplu un cuvânt din Larousse și un animal care i s-a părut expresiv. Regăsește apoi cuvântul într-un jurnal de tinerețe. Speculația e tulburătoare și imaginea lui Nae

Ionescu ca singurul rinocer cu pălărie trece dincolo de literatură.” Despre recursul la documente, cronicarul conchide: „Apelând permanent la documente autoarea face și bine și rău. Face bine pentru că aceasta este baza oricărei discuții serioase, face rău pentru că documentele nu pot fi citate niciodată în întregime. Mai mult, ceea ce deranjează în această splendidă carte despre Eugen Ionescu e senzația că autoarea lucrează cu un set finit de citate, drept, extraordinar de bine alese, dar care se repetă de multe ori de-a lungul cărții.” □ Gh. Grigurcu își continuă serialul intitulat *Un nou A. C. Cuza*, dedicat lui Mihai Ungheanu și cărții sale. □ Rubrica „La o nouă lectură”, de Alex. Ștefănescu, îl discută pe Fănuș Neagu, care e caracterizat de plăcerea imaginii debordante: „El caută de fiecare dată ca pe un fruct dulce al scrisului, *starea de beatitudine*, creată printr-o orgie de imagini.” □ *Amintiri cu Fănuș Neagu*, de Gabriel Dimisianu, completează profilul scriitorului, cu un portret al artistului la tinerețe: „Tânărul prozator ducea însă o viață de student îndeajuns de accidentată, plină de neprevăzut. Oficial domiciliu la cămin, dar tot mai rar trecea pe acolo. Nici pe la cursuri nu-l vedeam, în afară de cursul lui Tudor Vianu unde mergeam toți.” □ Mircea A. Diaconu scrie despre *Ion Pop și spiritul Școlii Ardelene*, comentând cele mai recente publicații ale criticului clujean, *Viață și texte* și *Gellu Naum. Poezia contra literaturii*: „Așadar, volume despre niște autori, dar implicit despre sensul ființei în lume, așa cum este ea concretizată în figura criticului. Mascându-și poate propriile angoase, dar convins de necesitatea misiunii sale și încrezător în actul întemeierii, criticul poartă aici ca pe o certitudine formativă amprenta de peste veacuri a Școlii ardelene.” □ Radu Aldulescu prezintă un tânăr debutant, Tică Popescu, al cărui manuscris, *Mesteci și respiri mai ușor*, promite virtuți prozastice de excepție, în revistă fiind publicate două schițe pe care Radu Aldulescu le consideră „antologice”. □ *Mircea Florian – nedreptatea unui destin*, de Oana-Georgiana Enăchescu, pune în lumină un destin și o operă de excepție (*Recesivitatea*, în primul rând) puțin cunoscute: „De la Titu Maiorescu, poate, cultura română nu mai avusese un spirit critic mai cuprinzător decât Mircea Florian. Am fi tentați să percepem raportul Nae Ionescu-Mircea Florian ca pe un... dualism recesiv.” □ Eugenia Vodă discută filmul *Amélie* („un film despre ratare”), mai ales destinul fabulos al acestuia, succesul său extraordinar în Europa, care ar indica, din partea publicului, o căutare a miraculosului în mijlocul cotidianului. □ Pavel Șușară, la cronică plastică, discută o importantă carte de estetică, tradusă de Amelia Pavel, pentru Editura Meridiane, *Pierderea măsurii*, de Hans Sedlmayr. □ La Cartea străină, Grete Tartler prezintă câteva traduceri notabile, Rainer Maria Rilke, *Povestiri despre bunul Dumnezeu*, în traducerea lui Mircea Ivănescu, Maria Zambrano, *Confesiunea – gen literar. Cu cinci scrisori inedite de la Emil Cioran*, tradusă de Mariana Sipoș, Anthony Burgess, *Shakespeare*, traducere de Sorana Corneanu.

4 aprilie

• [„Contemporanul – Ideea Europeană”, nr. 14 (565)] Ion Simuț îi ia un interviu lui Dumitru Țepeneag: „[...] Mărturisesc că nu pot să-mi ascund antipatia pe care o am față de noii «îmbogățiți de război», astăzi i-am putea numi «îmbogățiți de revoluție». Nu mă gândesc numai la îmbogățirii cu adevărat, marii profitori ai privatizărilor. Liiceanu a profitat și el de privatizarea Editurii Politice (aici e musca lui pe căciulă!), deși față de frații Păunescu, de pildă, averea pe care și-a încropit-o din comerțul cu cărți (credeam că are mai mult talent decât are!) e o nimica toată. Dar mă gândesc în special la îmbogățirii pe planul prestigiului social și cultural, nomenclaturişti de astăzi care nu sunt mai simpatici decât cei de ieri. Ba chiar sunt mai periculoși și mai greu de intimidat. Cei de ieri aveau tot felul de complexe, pe plan cultural se știau precari, pe plan moral vinovați: pe când cei de astăzi sunt gata să dea lecții de moralitate tuturor, fac discursuri către lichele și se vor lideri politici. Pașoptism caricatural! Liiceanu nu e singurul «îmbogățit de la revoluție» pe plan socio-cultural. Mai sunt și alții. N-am fost mai blând nici cu Augustin Buzura sau cu Nicolae Manolescu. Pentru prozatorul Buzura aveam oarecare stimă înainte de '89. După, am fost dezamăgit. Am aplaudat instalarea lui în postul de președinte al Fundației Culturale Române; credeam c-o să reușească să facă cunoscută cultura românească în lume. Am constatat că tot ce-l interesa era să călătorească și să cheltuie banii fundației pe hotele luxuase pentru el și suita lui din ce în ce mai numeroasă. Pe cine a sprijinit pentru a fi publicat, de pildă, în Franța? Pe el însuși! Și măcar dacă ar fi reușit să atragă atenția și să aibă ecouri numeroase... Dar a publicat la o editură obscură și nimeni nu l-a băgat în seamă. În zece ani și-a publicat un singur roman, iar acum, în sfârșit, un al doilea. Cam puțin... Și-apoi cum e admisibil să rămână în fruntea unei instituții atâta amar de vreme? Președintele Republicii se schimbă (chit că Iliescu a reușit să revină la putere), guvernul de-aseamenea, există peste tot o anumită primenire a cadrelor, o concurență binevenită caracteristică societății democratice pe care ne silim s-o constituim. Singur Buzura e inamovibil.[...]” (interviul poartă titlul „Nu e ușor nici pentru mine”) □ Octavian Soviany scrie despre poezia lui Vasile Voiculescu (*Creștinism și prometeism*): „Volumul *Din Țara zimbrului* (1918) aduce, în schimb, pe lângă câteva poezii de război în care se regăsește atmosfera tradiționalistă a începuturilor, o reformulare a viziunii lui Vasile Voiculescu. Accentul cade, de data aceasta, pe latențele eului, pe puterile oculte ale sufletului. Poemul *Ganimede* propune astfel o modificare de perspectivă în ceea ce privește raporturile dintre divin și uman. Dacă în *Poezii* spiritul e modelat de dumnezeire, care îl supune probelor inițiatice ale durerii și iubirii [...] Aspirația spre idealitate e neîndoielnic dublată acum de tentația eului de a-și satisface «polul satanic», căutând să realizeze, prin asumarea răului, saltul spre zone mai înalte de spiritualitate, iar tensiunea dintre aspirațiile contradictorii ale subiectului liric generează un «sentiment al culpei», oarecum analog remușcării baudelairiene. Un sentiment pe care eul nu îl confesează niciodată, dar ale cărui

consecințe sunt vizibile în întrebuințarea simbolurilor religioase. Căci în poeziile ce aparțin acestei faze imaginile sacrului, tradiției biblice și creștine sunt înlocuite de figurile mitologiei păgâne. Locul lui Iisus va fi luat, astfel de Prometeu, iar peste chipul lui Dumnezeu-Tatăl se va suprapune imaginea convențional-alegorică a lui Joe. Un fel de conștiință difuză a păcatului și a blasfemiei direcționează selecția figurărilor sacrului. Evitând orice aluzie la simbolurile credinței creștine, subiectul liric încearcă să-și disimuleze tendința demoniacă de a substitui latențele hiperbolice ale eului unui absolut a cărui existență e dată ca exterioară. Sunt, acestea, primele semne ale unei sfâșieri lăuntrice, care anticipează evoluția liricii voiculesciene spre structurile disonante ale modernității. Iar lumea lipsită de distorsiuni tragice care se contura în poezii, capătă aspectele unui univers tensionat dramatic, în care viața eului e subminată de prezența unor iremediabile antagonisme interioare. Astfel încât, odată cu poemele din volumul *Din țara zimbrului* formula poeziei socratice (așadar neoclasică) este depășită, lirica lui V. Voiculescu angajându-se pe drumul unei laborioase căutări de sine.” □ Geo Vasile scrie *Parabola celor trei necunoscuți*, o cronică despre romanul lui Petru Cimpoeșu, *Simion Liftnicul* (Compania, 2001): „Aflat deja în prima linie a narațiunii de azi, Petru Cimpoeșu (n. 1952, Vaslui) continuă să recicleze în postmodernitate proceduri ilustre cum ar fi grila polițistă pe un scenariu politic, rețetele fiind și ele deosebit de inventive și variate, de la spiritualismul autentic la cavalcada onirică, de la psihanaliza ca deznădăjduită voluptate la extazul hierofanic. După *Povestea Marelui Brigand*, publică *Simion Liftnicul*, un mai popular, chipurile, roman cu îngeri și moldoveni (Ed. Compania, 2001, 290 p.), autorul îngăduindu-și să-și califice protagonistul printr-un cuvânt ad-hoc cu o eretică aură religioasă, căci liftul e lift. Fapt e că întregul climat al cărții expune un foarte reușit rol de compoziție al scriitorului ce lasă ca din întâmplare câte un ochi-de fereastră deschis miracolului, în timp ce ridică cortina de pe chipul dezolant al realului abordat pe acte, paliere, vârste, profesii, pasiuni, ș.a.m.d.. [...] Tot acest eșafodaj tragicomic, bine controlat de scriitura versatilă a autorului, ajuns într-un soi de hybris, este copt pentru apariția unui *deus ex machina*, nu altul decât serviabilul cizmar de la parter, Simion. Care nici mai mult, nici mai puțin, se blochează în lift la ultimul etaj, de unde și numele de liftnic), un gest aparent absurd, dar apt să-și trezească colocatarii din indiferența egolatră și demonia în care își amănaseră mintea și inima. [...] Într-un travesti atât de natural, indiscernabil, emoționant de înșelător, operează Petru Cimpoeșu (o adevărată artă poetică a disimulării stilistice) începând cu aducerea în scenă a personajelor, cuplurilor și năravurilor și terminând cu terifianta radiografie a sufletului românesc la zi.[...] ■ Mircea A. Diaconu se ocupă de poezia lui Ion Mureșan, în special de ultimul său volum (*Poemul care nu poate fi înțeles*, 1993), în *Ion Mureșan. Poezia ca sigiliu al morții*: „Autor doar a două cărți de poeme, apărute la mare distanță una de alta, Ion Mureșan a fost situat încă de la debutul său, considerat exemplar, sub semnul lui Rimbaud și al lui Bacovia. Chiar dacă pot fi observate și anumite tangențe

(nicidecum parodice și intertextuale) cu Arghezi, Nichita Stănescu sau Blaga, Ion Mureșan face parte din familia de spirite a damnaților, care trăiesc – cu o sensibilitate hipertrofiată – și alienarea în limbaj și în poezie, și singularitatea în social și în istorie. Expresionist? Fără îndoială că, tipologic, există anume afinități cu acest curent literar, cultivat cu o anume apetență uscată de grupul echinoxist, din care, cu toată vanitatea determinismelor, Ion Mureșan descinde. Un lucru extrem de important în cartea de debut privește organizarea volumului ca un corpus gândit în virtutea nevoii de a semnifica. Volumul, care debutează cu poezia *Glasul*, trimițând parcă la celebra gravură a lui Munch, pentru a sfârși cu versul: «Acum vreau să strig în gura cuiva, fie și în gura surdului mut», este traseul unei accentuări a damnării. De altfel, nu e o întâmplare faptul că *Izgonirea din poezie*, ultimul grupaj de poeme – de fapt, un poem supraetajat în cinci secvențe distincte, considerat de toată critica drept cel mai important al volumului –, aparține unei ADDENDA.[...] Oricum, cuvântul expresionism poate fi folosit în legătură cu poezia lui Ion Mureșan, chiar dacă termenul riscă să nu mai comunice nimic, definind în ultima vreme, prin exces, o intensitate existențială ceva mai accentuată. O întrebare, totuși, s-ar pune: este Ion Mureșan un expresionist de structură... rimbaldiană? La fel de bine s-ar putea vorbi de suprarealismul (eventual oniris-mul) lui Ion Mureșan, chiar dacă nu știu ca termenul în sine să fi fost invocat de critica literară. Nu există în poezia aceasta nimic din structura ideatică și din țesătura ideologică a suprarealiștilor. Lipsesc declarațiile în favoarea, visului, a dicteului automat, a *vecinătăților fertile* sau a *hazardului obiectiv*, dacă suprarealismul nu va fi fiind, cumva, resimțit de Ion Mureșan ca prea convențional, lipsit de asumare existențială. Lucru cu atât mai posibil cu cât poezia lui, asemenea aceleia a avangardiștilor, dar trecând peste teribilismul negării și peste raportarea pregnant polemică la un tip de literatură, atacă – cu o furie transformată dintr-o disperare sceptică în ironie, sarcasm și burlesc – o anumită identitate socială a ființei. Totuși, poezia aceasta trăiește deseori din imagini de pictor suprarealist, cu o încărcătură metafizică și în același timp burlescă, în care inocența se hipertrofiază în cruzime și atrocitate cinică: [...] Gheorghe Perian atrăgea atenția asupra faptului că poetul nu apare aici doar în ipostaza de rebel, iar poezia nu e doar una a dezmoștenirii și a nonconformismului. Indiscutabil că există și ipostaza poetului princiar, sacerdot, în contextul apariției unei poezii metafizice, de formulă ezoterică. Numai că această poezie orfică și metafizică, de o anume anvergură, care nu creează doar senzația comunicării, ci comunică la modul propriu ceva, ascunde histrionic, sub masca seriosului și gravității, autoironia și sarcasmul. Exploziile luminescente coexistă cu viziunile grotești, cum constata în poate cel mai rafinat comentariu Radu G. Țeposu. Reinvestirea poetului orfic cu sens se face sub semnul burlescului. Aparenta lipsă de sens a comunicării e eliminată măcar de sensul acestei situări auto-parodice, generate de fapt de cauzele izgonirii din poezie. Iată tot o artă poetică, numită *Despre construcția unui mare hangar*: «Odihnesc dimineața în jilțul de argint /sub peretele gălbui al casei cu sfială

vorbesc despre voi /și zic: uitați vinul negru /ce vi l-am promis. //Odihnesc dimineată în jilțul de argint /și aproape gândesc: într-un anotimp prăfos grădinile prietenului /au coborât sub o apă limpede... /Apoi: despre anevoioasa construcție a unui mare hangar /la țărmul oceanului». Evident, o poezie despre ridicola construcție a Frumuseții în fața morții. Limbajul sentențios, simbolurile consacrate, masca figurii abstrase în impersonalitate, toate acestea trimit către poezia oraculară. Metafora poeziei însă, văzute ca un hangar, metaforă ridicolă și tragică în același timp, plasează discursul pe un teren mai puțin sigur, acela al parodierii dezabuzate. Iată un alt fragment: «Atât de singur încât pot să-mi închipui ce aș simți dacă aș săruta un păianjen /și pot să-mi închipui că e atât de frig încât cuvintele crapă în gură /și pocnesc ca pietrele în pustiu. (...) /Elena în rochie colorată de bal deschide ușa de parcă ar deschide /gura unui câine – ham ham ham mă ridic din fotoliu /și încep să latru ham ham ham” (*Poemul de iarnă*). În aceste condiții, discuția despre postmodernismul lui Ion Mureșan rămâne una deschisă, poezia cu care debutează cel de-al doilea ciclu al cărții, o artă poetică din moment ce se numește *Poemul despre poezie*, definește actul poetic prin prisma înstrăinării: «Toată viața am adunat cârpe să-mi fac o sperietoare /îmi amintesc zilele în care ascuns sub pat îmi desăvârșeam lucrarea /grămada de pantofi vechi pe care îmi rezemam capul uneori când e gata noapte de noapte sting lumina și numai bănuind-o acolo /încep să urlu de spaimă». Sigur că strigătul final ne reamintește de gestul emblematic al expresioniștilor, un leitmotiv în poezia lui Mureșan însuși. Un text sfârșește de exemplu cu această imagine cutremurătoare: «Mă plimb prin oraș cu pânze de păianjen în gură”. Dar în acest poem despre poezie, strigătul final, de spaimă, este expresia recuperării biograficului – e aici un biografism fantast și oniric –, dar poate fi foarte bine și consecința unei recuperări a literaturii: ludicul a devenit un exercițiu de asumare a grotescului coșmaresc și a terorii. În plus, cum am văzut deja, așa-zisa încărcătură orfică a poeziei lui Ion Mureșan e dublată de o tendință relativizant hilară, al cărei scepticism nu ajunge la parodie, dar folosește sarcasmul dezabuzat. Sunt toate acestea măcar semene ale postmodernismului, pe care nu are sens să-l căutăm cu obstinație într-o poezie suficientă sieși. După 12 ani, în *Poemul care nu poate fi înțeles* nu apar, așa cum s-a crezut, «modificări tectonice», chiar dacă «se dilată aici nota infernală, cu întreg cortegiul de dezabuzare și cinism» (C. Regman). «Transcrierea obsesivă de deliruri, viziuni și revelații, în linia stilistică a plasticii expresioniste și onirice» nu este tocmai un scop nou al poeziei lui Ion Mureșan. La rigoare, s-ar putea demonstra mai degrabă continuitatea de adâncime dintre cele două volume: aceeași obsesie a strigatului stins, într-un spațiu «bântuit de viziuni cutremurătoare», aceeași cruzime a imaginilor datorată situației «în miezul delirului», mimând uneori ingenuitatea și grația, însoțită uneori de burlesc (iată primul vers al volumului: «îngerul vorbește cu mine cu voce de broască și cu voce de pasăre»), în fine, aceeași complementaritate dintre tema poeziei și a morții, cu un accent mai puternic pe eșecul ființei (o poezie se numește chiar *Viață distrusă de poezie*). Sunt

acestea câteva din constantele poeziei lui Ion Mureșan, o voce cu adevărat înconfundabilă atât prin forța mesajului poeziei sale și prin particularizarea câtorva teme, cât și prin particularitățile retorice ale discursului. [...] În absența transcendenței, scrisul – ca recuperare și devorare a totului – este în același timp principiu creator și principiu distructiv, atrăgând după sine imnul și elegia. Cuvintele, albinuțele astea ca rugina, aparțin demoniului: salvarea pe care o propun este ironică și, de altfel, ele seduc prin partea lor mustoasă, a expresivității exterioare, perturbând accesul la sens. Îngerul este chiar acest sens original (*Cifrul*) a cărui re-descoperire (nu individuală, ci istorică) coincide cu numele Morții: sublim eșec și supremă împlinire. Iată motivele pentru care această poezie metafizică asociază vizionarismul cu grotescul în aceeași măsură în care situează în complementaritate sarcasmul ironic și elegiac cu tragicul burlesc.”

9 aprilie

• [„Adevărul literar și artistic”, nr. 612] La „Revista revistelor culturale” C. Stănescu inventariază „România literară” (reține atenția articolul lui G. Dimisianu despre Fănuș Neagu), „22” (reține atenția reluarea rubricii „Revista presei culturale” de către Gabriela Adameșteanu și semnalarea unei reviste din diaspora, „Origini”, scoasă de Gabriel Stănescu în America, extrem de eclectică în colaboratori și opinii). „Viața Românească” (nr. 7-8/ 2001) e semnalată sub titlul „*Lecția lui Ionescu*” pentru un articol omonim al aceluiași Gabriel Stănescu. Un alt interviu important, luat tot de Gabriel Stănescu, aparține Sandei Golopenția, din care sunt citate fragmente legate de condiția exilatului român de succes (*Cum „au reușit” Eliade, Cioran, Ionescu?*). □ Diana Popescu ia la rubrica „Paralele inegale” un interviu lui Johnny Răducanu: „*Nu mă fac frate cu dracu’, să trec podul. Prefer să merg prin apă*”. □ La „Cronici” Teodor Vârgolici prezintă *Cărți și idei*, noua ediție realizată de Margareta Feraru din opera critică a Izebelei Sadoveanu (căsătorită cu fratele mai mic al lui Mihail Sadoveanu), apărut recent sub egida Fundației Naționale pentru Știință și Arte, Academiei Române și a Institutului de Istorie și Teorie Literară G. Călinescu. Volumul reunește cronicile, recenziile, polemicile și eseurile autoarei publicate în presa anilor 1905-1939. □ Daniel Cristea-Enache, în *Frumusețea unei antologii*, prezintă *Cele mai frumoase 100 de poezii ale limbii române* alese de Petru Romoșan (Compania, 2001). □ La „Civica”, Alexandru George semnează *Pe seama lui Caragiale*. □ La „Mito(s)critice”, Elisabeta Lăsceni continuă foiletonul metacritic *Ciclul luptei cu balaurul. Frații Jderi sau mitul camuflând istoria (II)*. □ „Mapamond” prezintă în continuare interviul lui Umberto Eco dedicat diferenței culturale și importanței rădăcinilor, *Războaiele sfinte: patimă și rațiune*. □ Mihai Iovănel comentează *Misterul camerei închise. Nouă povestiri incredibile* (Humanitas) de Florin Manolescu, volum de povestiri SF produs de un critic literar care scrisese deja un volum *despre* literatura de acest gen. Volumul e considerat „excelent”, dar totuși „produsul” unui „profesionalism la rece”. La aceeași rubrică Roxana

Sorescu semnează *Ion Stratan – O lume de cuvinte*, despre volumul *O lume de cuvinte* (Limes, 2001). Autoarea consideră că pe poet îl „singularizează”, între colegii săi de generație, „reluarea, într-o situație existențială limită, a trăirii religiosului – adică a arhetipalului spiritual – de către omul postmodern, zilnic jupuit de viu...”. Criticul remarcă ciclul *Dansuri* pentru viziunile sale „apocaliptic-postmoderne”. □ Mariana Șora la „Jurnal” continuă cu *Revederi...* □ Gabriel Ștrempel, în *Cărți vechi și rare*, semnalează un volum inedit, *Catalog al cărților străine vechi (secolele XV-XVIII) din fondul Bibliotecii Facultății de Medicină din București*, realizat de Gh. Buluță și Elena-Maria Schatz. □ La rubrica sa „Potcoave de purici” Ștefan Cazimir semnează *Caragiale și revoluția din decembrie*, în care reia schița acestuia din 1893 *Statistică*, comentând vizionarismul istoric al lui Caragiale... □ Magda Mihăilescu scrie în „E.T.” după 20 de ani. *Inocența pierdută* despre un mit cinematografic reluat recent, filmul *E.T.* al lui Spielberg.

● **[„Observator cultural”, nr. 111]** La rubrica „Literatură” Codrin Liviu Cuțitaru, în articolul *Opera magna*, prezintă volumul Edgar Allan Poe, *Poezie-Dramă*, ediție bilingvă, traducere și comentarii de Liviu Cotrău (Institutul European, 2001). □ La aceeași rubrică, Ștefan Borbély, sub titlul *Tipologii feminine*, prezintă două cărți, discutând în principal protagonistele acestora (Eveline/ dna State, respectiv Ema), *Dragostea vine de-a valma*, de Doina Popa (Ed. Călăuza, 2001) și *De departe spre aproape*, de Mihai Dragolea (Paralela 45, 2001). □ *Zenovie și anotimpurile din Mitteleuropa*, de Monica Gheț se oprește asupra volumului de proze al lui Horia Ursu, *Anotimpurile după Zenovie și alte proze* (Paralela 45, 2001). □ Emil Iordache semnează *Subsemnatul, detractor al lui Caragiale*, semnalând apropieri între *Bubico* și o scenă relatată în *Idiotul* de Dostoievski. □ Un interviu cu militanta africană Aminata Traoré (Mali), realizat de Iulia Popovici, e prilejuit de conferințele sale în București, pe tema „sclaviei moderne” a Continentului negru datorate „totalitarismului” globalizării, Occidentului „malefic”, „dictaturii” FMI (*Împotriva «sclaviei moderne»*): „Democrația a fost golită de conținutul ei, eu nu cunosc nici măcar o singură țară în care cetățenii să fie cu adevărat mulțumiți de tipul lor de democrație. ... Dar dacă înțelegem prin democrație puterea poporului prin popor și pentru popor, ea nu mai există, pentru că, așa cum am încercat deja să explic, popoarele își încredințează puterea și destinul unor aleși care se lasă deposezați de această putere de către organismele internaționale. ... De fapt, neoliberalismul e cel care sabotează democrația: sunt concepte antinomice. [...] În munca mea, cu cât meditez mai mult, cu atât sunt mai convinsă că trebuie demistificat acest bine material și pusă întrebarea Ce este omul?, Ce reprezintă ființa umană?, Reprezintă ea niște bunuri materiale pe care le posedă? ... Oamenii au în mod natural alte valori – respectul de sine și pentru alții – și când vorbesc de forțe opresoare mă gândesc nu numai la economia globală și la politică, ci, poate în primul rând, la dispariția valorilor fundamentale umane, pe care, fără să ne dăm seama, le putem pierde.” □ Svetlana Cârsteian ia un interviu lui Emil Hurezeanu, *A treia cale (I)*. □ Valerian Sava continuă

deconspirarea subteranelor malefice ale cinematografilei autohtone, în *Tablele Legii și S. Nicolaescu în pustiul CNC – ONC – CNC*. □ La „Recenzii”, Marius Chivu dedică o inedită pagină (dublă) cu titlul *Despre cum se face literatură în Vâlcea sau Convalescența culturii în provincie* literaturii din provincie (și mai ales provinciale) din zona Râmnicu-Vâlcea (de unde provine și recenzentul). Dintre „gloriile locale” sunt prezentați poeții Adina Enăchescu, Mihai Sporiș, Dragoș Teodorescu, Andrei David și prozatorii Doru Moțoc și Leon Dură, cu volume publicate la edituri din Râmnicu-Vâlcea. □ Eugen Ciurtin în *Dacia, tot mai preistorică* reia discuția volumului lui N. Densușianu din 1913, *Dacia preistorică*.

● [„22”, nr. 15] Șerban Papacostea continuă dezbaterea pe marginea tratatului de istorie, cu *Plagiat la Academie*. □ Mircea Iorgulescu, în *Ionescologie cu profesor*, comentează cartea Martei Petreu Ionescu în țara tatălui (Biblioteca Apostrof, 2001), centrându-se pe „Moda” recuperărilor, pe care cartea Martei Petreu „nu le evită întotdeauna”. De altfel, cronicarul bănuiește cartea de un anume „sentimentalism științific”, care face ca mai multe aserțiuni ori demonstrații ale autoarei să fie „discutabile”.

10 aprilie

● [„România literară”, nr. 14] Editorialul e dedicat unei „flipice anticulturale” a lui Cristian Tudor Popescu, publicată de acesta în „Adevărul”, după ce a participat la cea dintâi *Întâlnire* a „României literare”, intitulat *Marin Preda, cenzurat de textierul lui Dolănescu. C.T.P și literatorii* incriminează acuzația jurnalistului conform căreia cultura nu are ce căuta în ziare, decât dacă se intersectează cu viața: „În fine, cultura, după părerea mea, se află permanent la «intersecție» cu viața, și nu doar când crede dl Popescu de cuviință. Ea nu poate lipsi (și nu lipsește) din ziare – ea, cultura, ca și «textul despre ea» – decât dintr-o înțelegere primitivă a misiunii presei.”. La rubrica „Lecturi la zi” sunt recenzate mai multe cărți, dintre care două de reportaje, ale jurnalistului de la „Curentul” Iftimie Nesfântu, *Hristosul de tinichea și Parfum de Rahela (Reportaje)*, de Marius Chivu), *Experimentul Zaica*, de Daniela Alexandrescu, Irina Nicolau, Ciprian Voicilă și romanul Danielei Ștefănescu, *eu sper, tu sper, el (ea) speră...* (recenzat deloc entuziast de Cristina Ionică). □ Cronica literară, ținută de C. Rogozanu, e dedicată romanului *Maramureș*, de Dumitru Țepeneag, dar cronicarul realizează de fapt un portret al literaturii recente a scriitorului (referirile sale sunt și la *Hotel Europa* și *Pont des Arts*). Literatura sa, așa cum sugerează și titlul dur al cronicii (*Sfânta lizibilitate și tirania rețetei*) este pusă sub semnul lizibilității, al valorii convenabile, de piață, generate de o rețetă, nu de inovație: „În mod clar, Țepeneag și-a redefinit proza după reguli mult mai pragmatice. Și-a declarat de altfel noua orientare în câteva interviuri. A scris, în franceză din motive editoriale. A revenit la limba română, dar a păstrat motivele editoriale în tematică și în stil. Ieșirea de sub tirania experimentului deja constituie un model interesant pentru

proza română actuală. (...) Cantitatea trebuie să fie singura grijă serioasă a lui Dumitru Țepeneag – pentru că obezitatea tetralogiei noastre este generată de o dereglare clară în zona «rețetei», folosirea ei abuzivă. În rest, încă un roman bun trecut în contul lui Țepeneag...” □ La pagina de poezie e prezent Ștefan Aug. Doinaș. □ Gh. Grigurcu continuă serialul *Un nou A. C. Cuza*, cu ultima piesă critică dedicată *Holocaustului culturii române*, de Mihai Ungheanu, în care insistă asupra acestei „ultime cărți” pe care o „joacă” „postcomunismul”, și anume antisemitismul sau „drojdiile urii interetnice”, „rezervație tardivă a naționalismului celui mai virulent”. „La o nouă lectură”, de Alex. Ștefănescu, propune figura lui D. R. Popescu: „La nivel stilistic, scriitorul refuză să se angajeze în vreun fel. Principala lui caracteristică, din acest punct de vedere, este imprecizia. Întreaga sa operă pare scrisă într-un tren în mers, a cărui trepidație se transmite mâinii ce ține stiloul. [...] Dincolo de această viclenie rudimentară pe care o sesizăm, în plan stilistic, există în scrisul lui D. R. Popescu un instinct artistic de care nu se poate face abstracție, și anume o tendință de a duce fiecare trăire până la maximum, înduioșându-l pe cititor, răscolindu-i sufletul. [...]” □ La pagina 12, Georgeta Drăghici, sub titlul *Utopia autenticității*, discută memorialistica lui Pericle Martinescu, și anume cele două cărți recent apărute în 2001, *Existențe și creații literare* și *Jurnal intermitent*: „Cum rămâne însă cu sinceritatea râvnită și cu autenticitatea trăirilor consemnate? Greu de spus și greu de aflat. Mai ales că volumul lui Pericle Martinescu, intitulat *Jurnal intermitent* e alcătuit (cel puțin așa pare) în cea mai mare parte din reconstituirea unor momente din viața autorului și nu din notația zilnică (sau sporadică) a întâmplărilor. [...] În paginile de jurnal autentic, mai ales în cele aparținând anilor ’70-’80, Pericle Martinescu se manifestă altfel, mai personal, dacă pot spune așa, are un umor irezistibil atât în comentarii, cât și în conversațiile cu prietenii, nu e lipsit de patetisme, de truisme, paradoxuri, idilisme și idealisme, fraze moralizatoare, dar și găselnițe extraordinare, evocări impresionante (vezi evocarea lui Tudor Vianu și a lui Eugen Ionescu), aforisme, considerații iconoclaste sau închinări la idoli precum Malraux sau Camus, teribilisme, infatuări sau modestie exagerată, conștiința ratării și a valorii, zădărnicii ale vieții, tristeți și oboseli, consemnări ale necazurilor bătrâneții; adică tot ce poate face viu și credibil un jurnal.” □ La aceeași pagină, Ioan Holban, în *Plămânul în plus*, discută memoriile și corespondența lui Paul Miron, adunate în volumul publicat în 2000 *Măsura urmelor*: „Într-o altă ordine, Paul Miron eliberează în memoriile și corespondența sa «fondul special» (celebra «sală 3» de la Biblioteca Academiei), acolo unde se ascundea de ochii și mintea oamenilor Valeriu Gafencu, Horia Stamatu, Vintilă Horia, Virgil Ierunca, Eugeniu Coșeriu, Sever Pop, George Racoveanu, Basil Munteanu, Eugen Lozovan, Paul Popescu, C. V. Gheorghiu, Ion Popinceanu, Ștefan Teodorescu, Octavian Buhociu, Ion Negoitescu, Grigore Gafencu, și evocări sau în confesiunile din epistole, inimile care nu s-au otrăvit, asigurând, în diaspora, sângele necesar funcționării unui plămân în plus de care avea nevoie câmpul cultural din țară”. □ Simona

Cioculescu traduce și prezintă o scrisoare a lui Cioran. □ Nora Iuga scrie un text dedicat lui Virgil Mazilescu, cu prilejul a 60 de ani de la naștere, *Dunga cafenie din jurul buzelor*. □ Tia Șerbănescu publică, pe două pagini de revistă, pagini de jurnal, sub titlul *Scriu din datorie*. □ Iulian Boldea dedică lui Ion Simuț un profil critic, sub titlul *Paradoxurile revizuirii critice*. □ Ioana Pârvulescu, în *Când n-ai nimic de pierdut*, scrie despre jurnalul berlinez al Norei Iuga, *Fasanenstrasse 23*: „A doua mare performanță a acestui jurnal este că face dintr-un gen destul de fad, uneori chiar plicticos, jurnalul de călătorie sau, oricum, jurnalul scris între străini, o carte caldă, plină de parfum. Berlinul Norei Iuga are ceva din poezia Berlinului de noapte a lui Mateiu Caragiale, a Bucureștiului de noapte, adaugă nenumărate «riduri de expresie», cum le numește chiar autoarea, pe fața orașului veșnic tânăr. Limba în care e scrisă cartea are ea însăși o culoare, e o română condimentată cu fraze germane, traduse numai atunci când sensul e mai important decât sonoritatea.” □ *Din „lupta cu Baal”*, de Grete Tartler, prezintă cartea lui Victor Frunză, *Destinul unui condamnat la moarte, Pamfil Șeicaru* concentrându-se pe biografia ziaristului de după august 1944 până la sfârșitul vieții acestuia. □ Un interviu cu Nae Caranfil realizat de Cristina Poenaru ocupă pagina 14, sub titlul *Am filmat «Filantropica» în 42 de zile*. □ Rodica Binder trimite o corespondență din Germania, intitulată *Sărbători ale cărții*, de la două festivaluri literare, cel de la Köln, lit.cologne și Salonul de Carte de la Leipzig, unde s-a decernat Premiul Literar German (Christa Wolf primește premiul pentru Opera Omnia). Scriitorii români sau de origine română (exilați, stabiliți în Germania etc.) prezenți la Salon sunt Mircea Cărtărescu, Richard Wagner (cu romanul *Miss Bukarest*), Werner Söllner, Carmen Francesca Banciu.

11 aprilie

● [**„Contemporanul – Ideea Europeană”, nr. 15 (566)**] Mircea A. Diaconu alcătuiește un „Profil” al poetului Cristian Popescu: „Dacă *Levantul* lui Mircea Cărtărescu este, într-adevăr, *piatra tombală* a creației poetice românești, atunci poezia lui Cristian Popescu (1959-1995) promite, prin Fervoarea ei existențială, prin modul inaugural al definirii poeziei și prin caracterul adamic al formelor, șansa unui nou început. De altfel, nouăzecismul, pe care poetul l-a susținut (s-a aflat chiar în fruntea unei reviste numite «Nouăzeci») a și fost asociat unui moment de re-umanizare post-textualistă a poeziei (Marin Mincu). În viziunea poetului, poezia anilor '90 ar «cuprinde în sine (într-o rostire frustă, directă) reportajul gazetăresc, eseul, forme narative ale romanului, forme ale folclorului urban, multe elemente ale oralității etc.». Firește că prezența unor elemente de continuitate cu generația anterioară, căreia Cristian Popescu i se subsumează doar în aparență, poate să înșele. S-ar putea vorbi în această poezie despre biografism, cotidian, derizoriu, despre umor negru și, fără îndoială, despre intertextualitate. După titlul ei, placheta de debut (*Familia Popescu*, 1987) pare să fie *monografia* familiei poetului și, indiscutabil, a anumitor locuri dintr-un București fie el și proiectat

mitologic: univers de mahala, din stirpea picturii naive, cu surogate, manechine, lăutari și, mai ales, tramvaie care ascund amintirea ființei. Tramvaiul 26 este una dintre metaforele polarizante ale acestei poezii semnificând casa, localul de nuntă, în cele din urmă biserica, așadar semnificând poezia, timpul, Dumnezeu. Lipsite de solemnitate, sau pătrunse de o solemnitate sumbră și luminoasă în același timp, poeziile se intitulează *Telefonul din colțul străzii*, *Arborele genealogic*, [...]. Întrebarea e în ce măsură poezia aceasta ar putea fi subsumată postmodernismului – și dacă lucrul acesta s-ar întâmpla, cu ce folos?! Există la Cristian Popescu o radicalitate a existenței poetice și a poeziei în sine, un fond obsesional într-o structurare comico-tragică, un umor negru asociat disperării sentimental-apocaliptice în ton de cântec de mahala (Alexandru Condeescu), în fine, există, într-un limbaj burlesc, o febrilitate care transforma poemul în rugăciune, psalm și necrolog (toate acestea în forme cu totul neconvenționale), nemaiîntâlnite în poezia românească. Chiar și când sunt idile despre București (idilele, cum s-a spus deja, anunță psalmii), poeziile lui Cristian Popescu se structurează în jurul unui *frison metafizic* (C. Stănescu), căci singura, majora temă structurantă este Moartea. [...] Realitatea exterioară (spațiul social al dictaturii, impunând un timbru urmuzian și kafkian) și realitatea obsesivă a morții construiesc, împreună, o biografie în care totul – Iubirea, Arta, Poezia, Dumnezeu ori Nebunia – este o aproximare a morții. Coborâtă printre obiectele derizorii, desolemnizată, devenită o întâmplare oarecare, prezentă ca miez ontologic în orice obiect ori în orice ființă, Moartea semnifică posibilitatea conviețuirii perpetue, ca într-o iluminare, cu neantul. În Familia Popescu a intrat, ca sa zic așa, Moartea, și fără această prezență nimic nu poate exista, căci ea, ne-o spune poetul, înseamnă «liniște, odihnă, bucurie». [...] Așa încât, chiar și la acest nivel, trecând așadar peste faptul că ironia e înlocuită de umorul negru și ludicul, de o gravitate situată, în plin burlesc, afinitățile cu optzeciștii sunt numai aparente. Într-un eseu monografic extrem de incitant, Horea Poenar preferă să adauge descendenței optzeciste a lui Cristian Popescu o tradiție pre-optzecistă (care merge de la Caragiale, la Urmuz, Bacovia sau Nichita Stănescu) și, cu totul neașteptat, dar, prin prisma lirismului «vâscos, fără margini și fără contururi precise», cu totul motivat, poezia lui Whitman. Mai exact, el îl numește pe Cristian Popescu «un Whitman întors, odiseic și entuziast, renunțând la expansivitatea eului în lume în folosul interiorizării lumii în eu [...]». În acest context, apropierea de optzeciști, ca și de postmodernism, trebuie făcute cu extremă precauție. Pentru că, așa cum prezența morții oferă șansa unei seninătăți, grotescul distrage atenția de la urât în favoarea iluminării. Locurile din București, evenimentele familiei sau discursurile politice plasate într-o mahala care e, în cele din urmă, singura realitate a eului reprezintă un mod de înțelegere, de cunoaștere și de purificare a suferinței și nebuniei. Firește, mutațiile la nivelul limbajului poetic și la acela al viziunii asupra poeziei și implicit asupra lumii sunt fundamentale. Cum demonstrează Horea Poenar, Cristian Popescu se leapădă de câteva importante convenții ale poeziei, părănd că se realizează exclusiv în

afara lor, în vreme ce optzeciștii le recicla, într-o intenție recuperatoare. Ei nu renunțau, totuși, la împărțirea pe genuri, și foloseau convenția tematică, chiar dacă ceea ce comunicau ei se plasa în interiorul literaturii și al facerii ei. În fine, dacă poezia nu mai presupune nici un gen propriu, nici o temă anume, nici metaforă sau un tip de configurare, în schimb ea este adevăr, destin, iubire, într-un enunț care implică oralitatea și asumarea totală a fatalității ființei. Ceea ce mi se pare extrem de important e faptul că ruptura și opțiunile nu sunt rodul unor intenții polemice, care ar fi atenuat forța implicării existențiale. Oricât de surprinzătoare ar fi mutațiile pe care le provoacă la nivelul limbajului poetic și la acela al identității poeziei, nu literatura îl interesează pe Cristian Popescu, ci viața. Este un paradox doar aparent, căci în realitate aici poate fi căutat chiar semnul poeziei rupte de convențiile limbajului. [...] Finalmente, de ce scria Cristian Popescu?! Pentru că «povestea e un mod de a învăța moartea», spune el la un moment dat. Și continuă: «Lăsându-te (de)scriș de poveste îți asumi și îți instaurezi în fiecare zi trăită propriul tău sfârșit. Căci orice poveste pe care ți-o rostești, rostindu-te, poartă înăuntrul ei sămânța neîncolțită a morții tale și, poate, o va face să încolțească spre lumină. Deci cartea (povestea din ea, povestea mea) o scriu condus de o blândă împăcare, impulsul de a o scrie (de a fi citit de ea) fiind acela de a mă lăsa cuprins de această împăcare consistentă. Cartea o scriu și ea mă pune în prezentul liniștii extaziate a morții mele. Sfârșitul cărții este începutul propriei mele vieți». Prin tot ceea ce face, Cristian Popescu militează pentru poemul activ, anti-nostalgic, prin care se instaurează frumusețea apocaliptică a prezentului continuu, un proiect anti-Babel. Fără a fi teribilist, el declară «Scriu din aceleași motive din care există și lumea». Aceasta este miza și forța poeziei lui Cristian Popescu.” (*Cristian Popescu. Poezia ca existență*). □ La „Cronica literară”, Octavian Soviany scrie despre romanul franțuzesc al lui D. Țepeneag, publicat sub pseudonimul Ed Pastenague: „Publicat sub pseudonimul Ed Pastenague și scris în franceză, *Porumbelul zboară* (*Le pigeon vole*) se revendică în schimb de la o poetică a fragmentarului [...]. Astfel încât asistăm, pe parcursul romanului, la spulberarea povestirii într-o pluralitate de crâmpie narative (care au parcă ceva din valențele unui negativ fotografic, fiind semnificative nu atât prin ceea ce spun, cât mai ales prin ceea ce trec sub tăcere), iar instanța narativă se *atomizează* ea însăși, ca în Roman de citit în tren, luând de data aceasta aspectul, nu lipsit de accente burlești, al *atelierului de scriitură*. [...] Metamorfוזându-se astfel în saga propriei sale produceri, cartea lui Dumitru Țepeneag e, în ultimă instanță, un repertor de metafore textualiste, dominat de imaginea obsedantă a porumbeilor, figurând *litera* albă pe care se întemeiază textul în ipostaza lui de virtualitate. Căci, cu binecunoscuta-i dispoziție spre paradox, ironie și spirit parodic, autorul reformulează în *Porumbelul zboară*!... câteva din locurile comune ale imagisticii textualiste, iar scriitura devine, dintr-un asemenea unghi, o suită de spații albe, de simple potențe, marcând refuzul trecerii textului de la starea de latență la cea de manifestare. Conceput ca o acumulare de pauze și *surdine*, de

negative ale unei istorii, el, textul, va deveni astfel rezultatul unui proces prin excelență deconstructiv, fapt extrem de semnificativ din perspectiva unei reveniri interioare a literaturii lui Țepeneag întrucât marchează ruptura cvasi-totală, oricum mai radicală decât cea din *Roman de citit în tren*, de poetica onirismului. Deoarece, dacă literatura onirică s-a dorit a fi una esențialmente configurativă (preocupată adică de a sugera prin configurări de imagini adâncimea metafizică a lucrurilor) *Porumbelul zboară!*... își are, dimpotrivă, centrul de gravitate într-o viziune, să spunem, de-figurativă, legată de o criză a sensului și de o perspectivă apocaliptică. Apocalips nu doar al lumii, ci și al bibliotecilor, de vreme ce, putem citi în romanul lui Țepeneag – «literatura merge în mod inexorabil spre dispariție. E adevărat, ultimii pași sunt zgomotoși, ultimele gesturi plângărețe, insuportabile. Își va da duhul într-o asemenea cacofonie, într-un asemenea vacarm, încât nu ne va fi ușor să ne dăm seama. Și vom continua să scriem ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat.» Ipostaza pe care și-o asumă naratorul va fi, prin urmare, cea a scriptorului *neputincios*, analog *puterii neputincioase* din *Roman de gare*. [...] Criza lumii actuale se asociază astfel în viziunea lui Țepeneag cu o criză a ideii de virilitate: nu întâmplător, existența personajului-scriitor stă sub semnul prezențelor feminine malefice, al maternității aberante și al falusului artificial. Astfel încât aventura scripturală se metamorfozează finalmente, la fel ca în *Zadarnică e arta fugii*, într-o gestă a căutării, dar și a ridiculizării Tatălui care are aici toate trăsăturile vechii noastre cunoștințe, naratorul omniscient și omnipotent. [...] Recurgând la procedeele cele mai diverse, de la hiper-realism la viziunea onirică și amestecarea deliberată a ficțiunii în realitate, ca în secvențele în care spațiul real e traversat de imagini preluate din cărțile anterioare ale prozatorului, Dumitru Țepeneag procedează la o permanentă deconstrucție a universului mundan ce își dezvăluie, la tot pasul în felul acesta, precaritatea, nu numai în plan moral, ci și ontologic. Prezențele umane care populează acest carnaval tenebros nu sunt adeseori decât epifanii ale spiritului malefic, stăpân, asemeni misteriosului Haiducu, pe legile iraționale ale hazardului. Semnele apocaliptice sunt vizibile pretutindeni, culminând cu apariția cerească din finalul romanului care pare a fi însăși steaua prevestitoare a sfârșitului din viziunea Sfântului Ioan Teologul. Iar cadavrul unui miel, a cărui imagine traversează parcă din întâmplare una din secvențele cărții devine simbolul acestei lumi pe de-a-ntregul desacralizate, care, pierzându-și orice aspirație spirituală, și-a pierdut totodată și ultima șansă de mântuire... căci desigur protagonistul istoriei picarești este un alter ego adus la zi al vizionarului din Patmos, după cum cartea lui Dumitru Țepeneag e varianta adusă la zi a *Apocalipsei*. De aceea, reevaluat dintr-un asemenea unghi, romanul se îmbogățește în semnificații, el devine imaginea *în oglindă* a principiului malign care guvernează istoria, împingând-o spre ultimele ei poticniri. [...] Iar Europa ca text, așa cum ne-o înfățișează admirabilul roman a lui Dumitru Țepeneag, are toate dimensiunile cărții malefice în care stă înscris, de mână demonică, numele, dătător de infinită spaimă, al morții. (*Ed Pastenague. „Porumbelul zboară”*). □

Despre Alexandru Vona și volumul său de proze apărut la Editura Biblioteca Apostrof (2001) *Misterioasa dispariție a orașului din câmpie* scrie Simona Grazia Dima, în *Alexandru Vona. Contratimpul miraculos*: „Între cele opt proze scurte ale lui Alexandru Vona, cuprinse în volumul *Misterioasa dispariție a orașului din câmpie* (Ed. Biblioteca Apostrof, 2001, postfețe de Marta Petreu și Ion Vartic) nu există diferențe notabile, deși au fost scrise de-a lungul unei perioade considerabile de timp (1941-1997). Toate mărturisesc un suveran dispreț (implicit) față de progresul tehnic caracteristic secolului XX, față de orice ideologie ori fundal istoric, pentru a se deda exclusiv explorării obstinate a unor zone sufletești ingrate, a unor structuri psihice iremediabil lunare, pentru care contactul cu realitatea reprezintă o încercare penibilă, o probă dureroasă. Eludând astfel fără ezitare sau regret orice reper istoric, eul auctorial se concentrează asupra semnificației apocaliptice pe care o pot lua în spații quasicarcerale (casa, camera, cadrul ferestrei [...]) gesturile abia schițate, pulsațiile mentale infime, reminiscențele vieții afective. Configurația obiectelor în spațiu, mișcările cuantice devin suporturi ale unor evenimente esențiale, fiind, în consecință, urmărite ca niște seisme cu repercusiuni incalculabile. Umoarea eroului generic al prozelor lui Alexandru Vona este cea tipică unui ins fără identitate, friabil și temător, oscilând între confortul afectiv conferit de o anumită intimitate cu lucrurile și tentația profundă, irepresibilă a neantului («Există o anumită ploaie de care se simte legat ca de un prieten cu care ai făcut nenumărate descoperiri» vs. «îi place felul în care trage ușile după el. Crede că așa cum o face el nu se întâmplă nimica – să treci printre lucruri și oameni fără să tulburi. Așa se trece prin odăi în vis.» (*O dimineață cu Leo*). O lume vidă, gestuală se mișcă sau staționează frisonată de insecuritatea existenței, de incompletitudinea unui cosmos indiferent ori chiar ostil. Obiectele trezesc alternativ ușurare și anxietate, dar, în mod fundamental, sunt resimțite ca niște chingi. [...] Se pare că destructurarea înjghebărilor omenești corespunde adevăratei condiții umane, fundamental ludică și spontană. Deconstrucția orașului nu este, așadar, urmată direct de aneantizare, ci de o condiție jucăuș-artistică, mai evoluată decât cea obișnuită: «apărură astfel casele cu ziduri de mătase și catifea, acoperișele pe care fiecare țigla purta pălărie, domnii-diamante și oamenii-perle care treceau mândri unii pe lângă ceilalți» (*Misterioasa dispariție...*). Dar, în viziunea radicală a lui Alexandru Vona, chiar și ludicul este considerat a fi prea laborios, prea artificial, încât este șters de pe fața pământului de o regresie a umanului până la strigătele nearticulate ale naturii. Plăcerea distrugerii, extazul morții provin dintr-o sete de eliberare lăuntrică, dar și din conceperea arhetipului uman ca o structură simplă, o emblemă a modestiei înseși. Deslușim o grandoare aparte în atenția maximă pe care acest autor singular o acordă oricărui gest tremurător al urgisitelor sale personaje: e un fel de a spune că în orice gest uman se află concentrată mai multă valoare decât în orice teorii ori resorturi materiale. Amintirea unui chip iubit, zvârcolirea muribundului în pat, mișcările dezordonate ale unei oarecare Lina, probabil marcată de pulsii libidinale, de refulări cumplite

sunt interesante la extrem pentru autor, sunt probe inestimabile ale percepției durerii intense ce îmbibă această lume și macină planurile omenești, îndeosebi două dintre povestiri (*Clopotul* și *O noapte cu lună*) redau cu virtuozitate procesul ineluctabil al alunecării în moarte, sub imperiul unor simboluri trăite, posedând o forță de influență destine (clopotul, întunericul, luna, apa, lebăda). Ele au, de fapt, puterea halucinatorie a unor idealuri negative, sunt forme camuflăte ale morții. Experiențele se petrec într-o dimensiune sustrasă timpului, fiind trăite de ființe reduse la o esență aproape abstractă, însetate de elementar, de stihinic, viețuind fără apărare într-o lume plină de pericole: «Luna e mai cu seamă primejdioasă când te cheamă prin fereastră. Și poate mai sunt și. alte pericole, neștiute» (*Noapte cu lună*, p.79). Alunecarea în moarte e determinată și precedată de o mișcare în imaginar («închise ochii și avu impresia că pornise fără să se miște spre mijlocul apelor» (p.81). Luna e malefică, un *reflector* care urmărește de sus mișcările personajului, îndemnându-l spre extincție: [...] Ceea ce captează, până la obsesie, atenția și energia acestor personaje este, întotdeauna, un element mental, un simbol, și chiar în aceasta focalizare stă slăbiciunea, limitarea lor fatală. Căci n-au cum să iasă din cercul magic al propriei gândiri și în strânsoarea acestuia își găsesc sfârșitul, precum bătrânul din povestirea *Clopotul*, care știe că trebuie să audă sunetul clopotului, corespondent uneia din cele mai profunde amintiri ale sale, legate de ființa iubită, și-l aude, în chip magnific, răscolindu-i ființa interioară, dar el nu este decât sunetul clopotului de la intrarea în casă, tras în joacă de un copil zglobiu care trecea pe acolo. Personajul tipic al lui Alexandru Vona investește, de regulă, un obiect, ceva din lumea exterioară, cu atribute ce nu aparțin decât conștiinței și de aici, firesc, un decalaj, căci perisabilitatea naturală a materiei va genera dezamăgire sau confuzie. Exemplul cel mai împlinit este, în această privință, *locomobila*, o locomotivă uitată într-o grădină părăsită, pe care copilul narator o contemplă ani de zile printre zăbrele. [...]. Prozele lui Alexandru Vona se revendică dintr-o concepție îndrăzneată pentru că e străină simțului comun, constituind proiecția acelei percepții superioare conform căreia omul, cum spunea Kant, este totuna cu ceea ce nu se poate măsura, nu îngăduie nici un echivalent și astfel posedă *demnitate*.” □ Igor Crețu traduce mai multe poeme din Serghei Esenin (*Mestecenii, Mălinii* ș.a). ■ Nora Iuga răspunde la rubrica *O întrebare pentru...*: „Dacă mă gândesc bine nu știu să existe vreo programare interioară distinctă, cel puțin în cazul meu, când fac poezie sau proză. Trăiesc de când mă știu aceleași câteva obsesii în o mie de feluri, trăiesc la fel de intens în afara mea și înăuntrul meu și uneori mi se face rușine de simplitatea alcătuirii mele. Câteodată am impresia că încă din adolescență mi-am rezolvat toate problemele. Am descoperit oul lui Columb când, făcând ordine într-un scrin vechi, am dat peste un jurnal de-al meu din anul 1953. Ei bine, acolo existau toate temele de interes ale vieții mele: moarte-sinucidere, memorie-uitare, realitate liberă a imaginației, provocarea lui Dumnezeu, trupul ca suprem animal metafizic, refugiile în lucrurile mici și nimicnicia lucrurilor mari, nevoia de glorie și sfidarea

ei, iubirea, evident iubirea mai presus de orice, singura care ne face palpabilă existența paradisului primordial. Vedeți doar, vorbesc în numele meu, astea sunt adevărurile mele cu care m-am jucat în fel și chip o viață întreagă și joaca asta am numit-o, simplu, descoperire de mine și zicere de mine. Când scriu e ca și când aș scoate cartofi din pământ, miracolele astea încărcate de sevă ca niște organe purtând pământul în ele. Dar ce scriu aici? Un interviu, un eseu, un poem, o mică pagină de proză? Nu sunt granițe. Încep tot mai mult să repudiez literatura, urăsc discriminările, gardurile, toaletele de zi și toaletele de seară când lumea e o sărbătoare continuă. Nu-mi place că a face literatură înseamnă a compartimenta. De aceea ne-am adunat câțiva prieteni în jurul lui Octavian Soviany și am hotărât să facem altceva, am proclamat cvasi-literatura. Firește, n-am inventat nimic nou dar acea zicere de tot e un crez, nu există tărâm mai liber decât foaia pe care scrii; uneori cred că scriitorul adevărat este omul cel mai liber. Așadar nu scriu poezie, nu scriu proză, nici măcar nu traduc. Toate procesele care se petrec în mine au limbajul lor propriu. Este aici și o chestie democratică. Am admirat întotdeauna acei oameni cu adevărat superiori care își adaptează limbajul la interlocutorul pe care îl au. Putința de a reuși această performanță ține de un diapazon foarte fin. Și întâmplările sufletului nostru au caracterele lor care cer un limbaj adecuat. Am citit romane în care am găsit pasaje de poezie pe care puțini poeți le ating. Gândiți-vă la Virginia Woolf sau la Faulkner, la Boris Vian sau la Cees Nooteboom și am citit fragmente de cea mai pură proză la poeți foarte mari, un T.S. Eliot, americanii în general și tot postmodernismul ce face altceva decât să-și arunce chiloții în stradă? Convenția literaturii devine din ce în ce mai inconfortabilă. Se poartă de multă vreme demitizările. E cazul să dezliteraturizăm literatura. Am scris în 1986 o carte, se chema *Piața Cerului*. Era o demonstrație de totală libertate în plină cenzură. Poate că am încercat atunci o mostră de cvasi-literatură. Curgeau acolo laolaltă poemul, jurnalul, proza scurtă, eseu; desenele mele, modelele de rochii, listele de cumpărături, certificatele medicale și tot ce constituie viața unui ins de toate zilele mi-au fost scoase de cenzură. Ce i-o fi speriat? Probabil că în obtuzitatea lor au simțit totuși forța libertății. Așadar mă exprim în toată integritatea mea. Sufletul meu e un animal vorbitor. Nevoia de a mă spune total a devenit atât de puternică, încât scriu acum o carte care e de la început până la sfârșit un monolog interior sfidând bineînțeles normele logicii formale, sintaxa, gândul urmându-și curgerea fracturată așa cum se întâmplă și în vis când ne trezim cu sintagme pe care le înțelegem în somn și când deschidem ochii și regăsim ordinea convențională a lucrurilor, nu mai rămâne decât umbra sensului. Vreau să surprind acele mecanisme oculte care ordonează altfel semnalele realului scoțând la iveala lumi scufundate care germinează în adâncul nostru definindu-ne. Așadar scrierea totală. Mereu credem că descoperim America. singurul lucru care ne ține în viață. Iluzia de a atinge libertatea. Câtă naivitate!” □ Sub egida „Texte fundamentale” e tradus un fragment din romanul siberianului Valentin Rasputin, *Trăiește și adu-ți aminte!*, roman apărut în URSS și, deși a stârnit un imens scandal

datorită tematicii sale (un soldat evadat din armata sovietică, refugiat în taigaua siberiană) premiat, în anii '70 (traducere și prezentare de Vasile Vasilache).

12 aprilie

● **[„Dilema”, nr. 474]** La paginile puse sub egida „La zi în cultură” Alex. Leo Șerban realizează rubrica „trecerea prin reviste”, dedicată lui Deleuze și receptării lui la noi – *Cu gândul la Deleuze*. Sunt trecute în revistă: „Magazine littéraire” din februarie, cu o anchetă dedicată lui Deleuze, volumul recent apărut la editura Minuit cuprinzând scrieri și dialoguri ale lui Deleuze (*L'île d'être et autres textes*), revista „Arta”, nr 3/2001 (dedicat fragmentului), revista „Balkan” (nr. 9/2001), cu un dosar Marcel Duchamp. □ Carmen Firan, la aceeași pagină la rubrica sa „bon de lectură” scrie despre Andrei Codrescu, *Casanova în Boemia – Refacerea mitului*, recent publicat de Free Press în SUA.

16 aprilie

● **[„Adevărul literar și artistic”, nr. 613]** Cristian Tudor Popescu își titrează editorialul *O mârșăvie a lui Nicolae Manolescu*, ca replică la un editorial al criticului din „România literară”, editorial care, la rândul său, era o replică la o notă din „Adevărul” a gazetarului. Miza pare conflictul dintre presa culturală de format tradițional și presa „anticulturală” a marilor cotidiene, dar polemica e susținută mai degrabă de două personalități marcante stilistic care și-au ciocnit puterile mai puțin amical la o agapă literară. □ La „Revista revistelor culturale”, „Ramuri” intră în vizorul benign al lui C. Stănescu, înnoirea grafică a revistei fiind remarcată de recenzent. Tema revistei, starea criticii literare românești, este pusă sub titlul „iresponsabilitatea criticii”, opiniile lui D. Țepeneag fiind citate și comentate. Alți autori citați din cuprinsul revistei craiovene sunt Mircea Mihăieș, cu un articol despre Doris Lessing și N. Manolescu, cu un fragment memorialistic din *Cititul și scrisul*, sub titlul surprinzător „Cel mai mare porc din lume” – pe care C. Stănescu l-a reținut din amintirile „din copilărie” ale criticului. □ La „Cronici”, Daniel Cristea-Enache publică partea a doua a comentariului despre antologia *Cele mai frumoase 100 de poezii ale limbii române*, alcătuită de Petru Romoșan (*Frumusețea unei antologii, II*). □ La „Civica”, Alexandru George continuă cu *Pe seama lui Caragiale (II)* în care face aluzie la disputa (pe marginea liber-schimbismului) dintre Ion Ghica și I.L. Caragiale, confiscată și reconvertită în capital politic propriu de contemporanul nostru Ștefan Cazimir, membru al Partidului Liber-Schimbist din anii '90... □ Cristina Modreanu la rubrica „Scena” scrie despre spectacole care pun în scenă literatura: *Convertirea vieții în artă sau despre întâlnirea lui Hausvater cu Mishima*. Este vorba despre spectacolul lui Hausvater *Cinci povești No de dragoste după Yukio Mishima*. □ La „Jurnal”, Mariana Șora continuă cu fragmentul *Stafia din fereastră*. □ La „Mito(s)critice”, Elisabeta Lăsconi continuă cu a treia parte a eseului de mitocritică *Frații Jderi sau mitul camuflând istoria*. □ Constantin Coroiu la „Texte și contexte” scrie despre

O mie de ani de cultură într-un Templu – este vorba despre Templul Literaturii sau Colegiul copiilor națiunii, din Hanoi, capitala Vietnamului, edificat în secolul XI și reconstruit după războiul din Vietnam. La finalul textului său (izvorât din experiența unei vizite) este citat un poem din Nguyen Trai, poet de secol XV. □ La „Traveling”, Magda Mihăilescu scrie despre *Decalogul* lui Kieslowski (*Să conviețuim cu propriile neliniști*).

● [„**Observator cultural**”, nr. 112] La rubrica „În actualitate” e în vizor Gala Uniter 2002, căreia Carmen Mușat îi dedică articolul *Gala și «gălușca»*, gălușca fiind o referire ironică la contra-gala organizată de Ministerul Culturii condus de Răzvan Theodorescu. Celălalt eveniment de actualitate este publicarea volumului parizian al Alexandrei Laignel-Lavastine, *Cioran, Eliade, Ionescu. L'oubli du fascisme*. Articolul nesemnat publicat de revistă e o prezentare a reacțiilor din presa franceză, plus comentariul de prezentare al editurii Presses Universitaires de France (*Cioran & Comp. din nou în atenție*). Este reproducă și o pagină din „L'Observateur” cu o pagină dedicată acestei dezbateri. Din presa românească, un prim semnal apare în „Evenimentul zilei”, cel care publică un interviu luat autoarei de C. Rogozanu, pe 10 aprilie, din care e reprodus un fragment: „«Există texte inedite și pentru cititorii români. În arhiva Ministerului de Externe am cercetat dosarul lui Mircea Eliade din timpul celui de-al doilea război mondial. [...] Am cercetat, de asemenea, rapoartele pe care Ionesco le trimitea de la Vichy în perioada 1942-1944, când a fost angajat ca secretar cultural. Alt document inedit este jurnalul portughez al lui Eliade, din perioada 1941-1945. Este un document extrem de important pentru că acolo vedem că Eliade, până la înfrângerea definitivă a Germaniei, continuă să se considere legionar și continuă să spere în victoria Germaniei...» În ceea ce privește atitudinea «enigmatică» a lui Eugen Ionescu – despre care se știe că a fost un fervent adversar al extremismului de dreapta –, autoarea afirmă: «Mi s-a parut enigmatic felul în care el s-a împăcat cu ceilalți doi în Franța. Mai ales că, în 1945-1946, în scrisorile către Tudor Vianu, el jura că nu mai vrea să-i întâlnească pe cei doi, considerându-i vinovați pentru că au pactizat cu o ideologie criminală». □ Radu Bogdan, la rubrica „Evocare”, scrie despre un important fotograf de artă francez, pe care l-a cunoscut la Paris, Henri Cartier-Bresson, în *Ascultându-l și citindu-l pe Henri Cartier-Bresson*. Este reproducă o fotografie din 1975 a fotografului, luată pe Calea Victoriei, în București. □ Ion Simuț scrie despre *Autocrația poeziei*, criticând premiile mediocre acordate de Uniunea Scriitorilor. □ La „Structuri în mișcare”, Ion Bogdan Lefter prezintă monografia de la Aula a lui Al. Th. Ionescu, dedicată lui Mircea Nedelciu (2001), un prilej pentru a-l prezenta și pe mai puțin cunoscutul critic argeșean, fost echinoxist (*Un critic echinoxist*): „[...] Oricum, avem de-a face cu mai mult decât în cronicile de gazetă, criticul oferind – de fapt – un eseu integrator, proiect – totodată – pentru o analiză globală a operei regretatului prozator. Primul capitol e preliminar și teoretic: *Generația '80: Textualism. Postmodernism. Preferința pentru proză scurtă*. Sunt explicați aici rapid, în câteva pagini, cei doi

termeni (întâiul, larg folosit de critică, nepotrivindu-se – după părerea mea – cu cel de-al doilea, abia acesta din urma fiind adecvat la situația literaturii române a ultimelor decenii). Insistând asupra opțiunii inițiale a lui Nedelciu și a colegilor săi de generație pentru textele de scurte dimensiuni, Al. Th. Ionescu sugerează și «scenariul» de interpretare, pe care-l va urma: va vorbi mai întâi despre *Proza scurtă* a autorului, apoi, în ultimul capitol, *Și totuși, romanul...*, despre «dezicerea» de mai târziu, dacă decizie a fost. [...] Cele două capitole de analiză sunt bogate în observații și sugestii utile. M-a interesat în mod special mărturisirea criticului cum că prima carte a lui Nedelciu, *Aventuri într-o curte interioară*, i s-a părut acum, la relectură, mult «mai cuminte» decât la data apariției, în 1979 (p. 11). Cred că în epocă s-a accentuat excesiv asupra presupusului «tehnicism» al generației, de unde și răspândirea ulterioară a ideii de «textualism», când în prim-plan se afla – dimpotrivă – noul «autenticism» pe care îl propuneau tinerii prozatori de atunci. » ■ Catrinel Popa scrie despre Eginold Schlattner, *Cocoșul decapitat* (Humanitas, 2001, traducere Nora Iuga), sub titlul *Memoria ca formă a imaginației*: „Eginold Schlattner este un personaj pe cât de puțin cunoscut publicului din România, pe atât de interesant. German din Transilvania, a crescut și și-a petrecut tinerețea la Făgăraș, într-un mediu multietnic, veritabil *melting-pot* în care conviețuiau germani, români, maghiari, evrei, armeni și țigani. A fost, pe rând, student la Teologie evanghelică (exmatriculat după doar două semestre din motive politice), student la Matematici și Hidrologie, deținut politic, apoi, la ieșirea din închisoare, muncitor zilier la o fabrică de cărămizi, tehnician constructor, desenator, în fine, inginer, nu pentru multă vreme, căci a hotărât să-și urmeze vocația inițială, încheindu-și studiile teologice, iar în momentul de față este preot la Roșia, lângă Sibiu. Dar fapte cu adevărat senzaționale în biografia sa și care îl transformă într-un personaj cu totul ieșit din comun în peisajul literar (nu numai românesc) sunt vocația autentică de prozator, descoperită târziu, la peste șaizeci de ani, și extraordinarul succes de public al romanului său de debut *Der geköpfte Hahn* (*Cocoșul decapitat*), apărut în spațiul germanofon, la prestigioasa editură vieneză Paul Zsolnay, cu patru ani în urmă, și tradus acum, într-o versiune românească excelentă, de către Nora Iuga. [...] Romanul lui Eginold Schlattner are toată forța și straniețea specifice scrierilor autorilor cu debut târziu. Dificil de clasificat, construit mai curând după canoanele tradiționale ale genului, dar în același timp polifonic, cu mai multe niveluri de semnificație, stârnește interesul cititorului încă de la primele pagini și îl menține la cote ridicate până în final. Probabil, în bună măsură și această tehnică a gradării, a menținerii suspansului a contribuit la succesul extraordinar de care romanul s-a bucurat peste hotare, într-o epocă în care publicul preferă mai degrabă genul scurt, literatura facilă, *entertainment*-ul. Poate părea greu de crezut, dar, în ciuda celor aproape cinci sute de pagini, *Cocoșul decapitat* este o lectură savuroasă, o carte care se citește pe nerăsuflăte, o cronică privată *sui generis* pendulând permanent între evenimentele biografiei și cele ale marii istorii. Nu întâmplător acțiunea

este plasată într-o singură zi (dar ce zi!), 23 august 1944. În casa bunicilor, naratorul (nimeni altul decât autorul la vârsta adolescenței) își așteaptă oaspeții invitați la *exitus* (în obiceiurile sașilor din Transilvania – un ceai dansant, o petrecere la sfârșitul anilor de gimnaziu), rememorând între timp secvențe din trecutul mai apropiat sau mai îndepărtat, după jocul imprevizibil al asociațiilor mentale. Prin *flash-back*-uri și digresiuni se recrează, treptat, o lume, fiecare detaliu, fiecare gest sau fragment de conversație, adus la suprafață de capriciile memoriei, fiind înregistrat cu o precizie uluitoare. Cartea poate fi citită, astfel, și ca o amplă definiție a nostalgiei, înțeleasă nu atât ca suferință a îndepărtării în spațiu, cât ca durere a înstrăinării; în timp, ceea ce ne-a fost odată apropiat ne devine străin (limba germană are un termen foarte expresiv pentru acest proces: *Entfremdung*.” □ La rubrica „Per fumum (V)” Mădălina Diaconu scrie despre *Sindromul Proust*: „«Sindromul Proust» au denumit psihologii puterea evocatoare a mirosurilor. Memoria olfactivă are o durată mult mai mare decât cea vizuală și cea auditivă, chiar dacă este, în schimb, predominant nonverbală, difuză, episodică, personală și afectivă. Experimente recente au demonstrat că numai circa 40% din mirosurile recunoscute pot fi și identificate verbal. Explicația fiziologică: stimulii olfactivi sunt dirijați mai întâi spre hipotalamus, regiunea cea mai primitivă a creierului, sediu și al sistemului hormonal ce dirijează dispozițiile afective, fiind abia ulterior transmiși cortexului, ca sediu al gândirii analitice și al limbajului. [...]” ■ George Ardeleanu prezintă primele trei volume intitulate *Caietele de la Rohia*, sub titlul *Zilele N. Steinhardt și «Caietele de la Rohia»* (Ed. Helvetica, Baia-Mare): „Primul număr din «Caietele de la Rohia», intitulat N. Steinhardt sau fericirea de a fi creștin, conține câteva texte inedite ale lui N. Steinhardt, eseuri și mărturii despre autor semnate de Florian Roatiș, Terezia Filip, Ioan Filip, Nicolae Roșca, Măndița Cosma, Virgil Bulat (*The political implications of Ioan Paul II Pope's visit at Bucharest [7-9 may 1999]*), Elena Neagoe, S. Paleologu-Matta ș.a. Este surprinsă, în aceste eseuri, pluralitatea creației lui Steinhardt, de la insurgența parodică din volumul *În genul... tinerilor din 1934* la predicile monahului Nicolae Delarohia. Aflăm, de asemenea, că N. Steinhardt a fost permanent în vizorul Securității (momentul înmormântării sale a provocat... o masivă desfășurare de trupe). [...] «Bomba» acestui volum este, însă, *Addenda: N. Steinhardt în viziunea Securității*, o amplă și detaliată notă informativă despre N. Steinhardt. Sursa: «Adrian Cozmescu». M-au frapat două lucruri citind această notă: extraordinarul simț al detaliului (mai ales în ceea ce privește corespondența lui Steinhardt cu Mircea Eliade, Emil Cioran, Eugen Ionescu și Ion Caraion) și faptul că nota este foarte bine scrisă (departe de primitivismul stilistic al notelor informative date de obicei de Securitate). Nuanțele «textului» ne determină să bănuim că el a fost redactat de cineva aflat în intimitatea lui N. Steinhardt. Cine să fi fost oare? Volumul al treilea poartă titlul *N. Steinhardt în interviuri și în corespondență* și cuprinde mai multe interviuri cu N. Steinhardt (luate de Alexandru Baci, Dumitru Tony Stanciu, Alexa Gavril Băle, Demostene

Sofron, Leontin Cupar), precum și un interviu despre N. Steinhardt, luat de Florian Roatiș Dorinei Al-George, soția lui Sergiu Al-George – alt prieten și coleg de lot cu N. Steinhardt. [...] Următoarea secvență a volumului o constituie corespondența lui N. Steinhardt cu Sergiu Al-George, Alexandru Baci, Ion Caraion, Vasile și Doina Cormoș, Mircea Eliade, Theodor Enescu și Virgil Nemoianu. Același stil senin și sprintar cu care ne-au obișnuit eseurile lui N. Steinhardt îi caracterizează și scrisorile. Cele mai interesante mi s-au părut epistolele trimise lui Virgil Nemoianu, prietenul de la care primea frecvent revistele «The New York Review of Books» și «Times Literary Supplement». Revistele sunt realmente devorate de cititorul N. Steinhardt, călugărul cu o surprinzătoare și «necanonică» disponibilitate culturală, avid să se pună la punct inclusiv cu lecturile de ultimă oră. Să cităm, pentru amuzament, un fragment dintr-o scrisoare datată 6.V.1984: «M-a încântat (c'est peu dire) felul în care John R. Searle mi ți-l pune la punct pe Derrida și deconstrucționismul. Aferim! Minunată, necruțătoare, nepărtinitoare analiză: îl face praf pe Derrida – pe bună și sfântă dreptate.» [...] Ultimele două volume se termină cu câte o fișă bio-bibliografică adusă la zi, realizată de Florian Roatiș. Este evident, din ceea ce am semnalat, că aceste volume au o valoare documentară excepțională.» ■ Alexandru Matei, în *Pe culmea dealului arcos*, prezintă cartea lui Dolores Toma *Despre grădini și modurile lor de folosire* (Polirom, 2001): „Pentru că nu există grădină publică bucureșteană care să nu fie inventariată de autoare, cu ajutorul documentelor celor mai avizate, alese pe sprânceană. Pornind de aici, grădina ți s-ar înfățișa ca un palimpsest. Te uiți la lacul din Cișmigiu – vezi lebedele care înaintază printr-o pastă verzuie (lacul de astăzi) pe la 1860, petrecerile cu lăutari sau delăsătorii sacagii supravegheați la munca de jandarmi călări. Te plimbi de-a lungul Șoselei Kiseleff – te trezești calculând numărul copacilor și comparându-l cu cel comandat în deceniul cinci al secolului XIX de Carl Friedrich Wilhelm Meyer – venit în România în 1843 și autor, moral în primul rând, pentru noi – al Șoselei și al Grădinii Cișmigiu. [...] Iată ce ne spune Dolores Toma: «Dimpotrivă, românilor natura le-a părut întotdeauna de neîntrecut. [...] Iată de ce la noi grădina a fost cu atât mai apreciată cu cât s-a apropiat mai mult de natură».[...] Dezbaterea ‘arheologică’ pe care Dolores Toma pune degetul (p. 71), dar nu zăbovește mult asupra ei, poate porni de la extraordinar de revelatorul capitol *Grădinuța lui Negruzzi*. Scriitorul român are un text, *Flora română*, în care este vorba de scrisori și flori trimise de un oarecare Onisim Cernețel doamnei Angelica Florineasca, posesoare a unei grădini în stil francez. Onisim, prezență tot mai asiduă în preajma doamnei, o potopește cu flori, cu flori autohtone, ciuboțica-cucului, dobronică, săbiuță etc., plante ale căror nume nu sunt însă recunoscute de Angelica. Ea avea de altfel un grădinar flamand care contesta florilor necanonizate în vreun fel (religios, științific, estetic) nu calitatea, ci existența (de floare). Cu alte cuvinte, florile fără nume consacrat, înregistrat, nu există. În cele din urmă Onisim reușește să o scoată la capăt în mod fericit cu cea care-i va deveni soție, dar amănuntul «tachinării cu flori» este

de maximă importanță. Pentru a o convinge de identitatea de floare a, să spunem, vâzdogii, Onisim folosește denumirea latinească, *asphodelus*. Necesitatea de a însoți numele neaș al unei flori cu acela latinesc revine, *mutatis mutandis*, la autorii de ficțiune din secolul XVIII, care-și însoțeau operele ficționale de prefețe autentificatorii. Ce înseamnă asta? Că, în secolul XIX, civilizația românească nu reușise încă să-și valideze existența pe care doar limbajul o poate omologa, că noi nu aveam, altfel spus, realitate culturală. Răspunsul la întrebarea reiterată de Dolores Toma în câteva rânduri de-a lungul studiului, dacă noi am avut grădini, tocmai acesta este: am avut, dar nu în alt fel decât francezii, ci după ei, pentru simplul motiv că le-am împrumutat de la ei sub licență, cu numele. De-aici, în mod sigur, provine mare parte din preferința noastră pentru lucrarea divină, a cărei expresie putea fi grădina: încercam să opunem resturile unui discurs sacru unuia omenesc, colonizator, dar iremediabil străin, încercam oprirea conversiunii unei sacralități muribunde (calitativă) în alta, aflată în marș triumfător (cantitativă). Și realizăm că devenim «civilizați» pe măsură ce vorbim altfel, pe măsură ce nu mai avem cum altfel reprezenta lucruri. Dacă glosam despre modelul francez al grădinii, trebuia să avem în vedere în primul rând un model de discurs căruia urma să ne supunem.” □ William Totok, în *România anilor '70: o imagine nefardată. Memoriile unui fost ambasador la București*, prezintă autobiografia lui Erwin Wickert apărută la Stuttgart, *Ochii fericiți. Povestiri din viața mea* (Deutsche Verlagsanstalt), în original: *Die glücklichen Augen. Geschichten aus meinem Leben*, din cele circa 500 de pagini ale cărții, aproximativ 200 fiind dedicate șederii sale la București ca ambasador al Republicii Federale Germania în România. □ Teodor Wexler propune un comentariu, *Între documente și reacții ale clasei politice*, la Jean Ancel, *Contribuții la istoria României. Problema evreiască* (Hasefer, 2000, vol. I). □ Luminița Marcu, în *Limba ca un fagure de miere*, investighează limbajul poveștilor dintr-o carte de povești scoasă de Editura Aquila, *Tezaurul cu povești* – improprietățile de limbaj fiind flagrante. □ Alexandru Florian la rubrica „Societate” continuă serialul *Extremismul politic* (II). ■ Gheorghe Crăciun provoacă cu un text eseistic intitulat *Percepție și idee*: „Ar trebui să fac efortul de a înțelege din toate mult mai puțin decât simt că vreau. Să devin mai descriptiv, să simplific, să dau exemple concrete, să povestesc. Nu știu să înțeleg situații imediate pentru că nu știu să le construiesc. Perceperea mea a concretului e fie nestăvilită, fie prea subțire, plictisită, disprețuitoare. În fond, nu sunt în stare să iau în serios lumea reală. Când o fac și mă arunc în empiric, o fac dintr-o disperată nevoie de certitudini. Nu mă pot opri la idei. Am impresia că certitudinea se află în materie și mă instalez cu toată ființa acolo. [...] E mai ușor să ai idei și să te ocupi de ele decât să fii conștient de propriile tale stări pe care sa vrei să le analizezi. Marea dificultate a literaturii la persoana întâi nu constă în curajul de a fi sincer și onest până la capăt cu tine însuși (ceea ce, în prima jumătate a secolului trecut, a putut părea un câștig inestimabil), ci în tehnica inventării și a analizei acestei atitudini. A vorbi despre propria ta interioritate

înseamnă a vorbi despre ceva care nu există. De aici vine toată metafizica, toată eroarea. Într-adevăr, pare și ireal, și inuman să te ocupi de o chestiune pe care legea socială o exclude dintre limitările ei. E vorba de excluderea din sistemul de repere comunitare (morale, religioase, juridice, politice etc.) a unui spațiu care nu are limbaj, care nu are consistență fizică, care își întemeiază motivarea pe mereu alte imponderabile. Nu vreau să spun aici că sufletul și sensibilitatea noastră ar fi niște entități infinit variabile, ci doar că ele sunt niște spații ale sensului volatil. Afectele noastre se scaldă într-un continuu provizorat semantic. Ele, mai mult decât orice, au nevoie de adjective. Iar adjectivele sunt totdeauna improbabile. Tautologia vine din instinctul cunoașterii. Sinonimia denumește o nevoie de nuanțare, nu de echivalare. Orice am spune despre sensibilitatea noastră particulară, e întotdeauna prea puțin. Nuanțez pentru a echivala. Frustrarea mă obligă să inventez nuanțe. Iar nuanțările mele caută absolutul. Absolutul cunoașterii sensibile e marea problemă a culturii umane. Cu ideile ne putem juca în orice sens. Mai ales că limbajul e impregnat de idei. Trupul e acela care rămâne întotdeauna pe dinafară. Nu există nicio siguranță a percepțiilor noastre. Chiar și lucrurile cele mai cunoscute par, la o privire atentă, stranii, inacceptabil de misterioase. Misterul e al materiei care se ascunde. [...]” □ Interviu Svetlanei Cârstean cu Emil Hurezeanu *A treia cale (II)* abordează teme precum România postdecembristă, jurnalismul cultural de la distanță/ pe teren, politica și diplomația, dar și personalitatea și mai ales homosexualitatea unui scriitor precum Negoșescu (Hurezeanu va fi editorul jurnalului postum al lui Ion Negoșescu, *Straja dragonilor*, a cărei publicare e anunțată peste 20 de ani). □ „Revista presei” semnalează revista târgovișteană „Litere”, aflată în al doilea an de existență, în special numărul 3 pe martie 2002, care se deschide cu editorialul *Scrisul scurt*, dedicat „obsesiei monumentalității greoaie” în literatura română, semnat de directorul publicației, Tudor Cristea. Tot în acest număr colaboratori de marcă ai revistei, membri ai Școlii de la Târgoviște, Alexandru George și Mircea Horia Simionescu, publică un acid articol, *Unde ne sunt infractorii?*, respectiv textul evocator *O întâlnire... oarecare*. Mai sunt prezentate „Cartea” de la Bacău și „Piața literară” de la Cluj, iar revista „22” e menționată pentru scandalul plagiatelor legat de tratatul de istorie publicat de Academia Română – e vorba de publicarea în numărul 15 al revistei a unei replici a istoricului Șerban Papacostea la Comunicatul Academiei. □ Pe paginile de „Recenzii” atrage atenția semnalarea monografiei *Augustin Buzura* (Aula, 2001), de Ion Simuț (Magda Răduță) și prezentarea revistei de antropologie a Muzeului Țăranului Român, Martor, dedicată, numărul 6/2001, temei *Românii și Balcanii* (Marius Chivu).

• [„22”, nr. 16] Sub titlul *Admirația – un dar rarissim în cultura română* Gabriela Adameșteanu ia un interviu amplu Monicăi Lovinescu. ■ Sub titlul „Precizări”, sunt reproduse câteva scrisori semnate de Matei Călinescu, Marta Petreu și Norman Manea adresate redacției și legate de revista cu conotații legionare „Origini” din America și de un volum editat în diaspora și dedicat lui Mircea

Eliade (editor: Gabriel Stănescu). Volumul *Mircea Eliade în conștiința contemporanilor săi din exil* (a cărui copertă e reprodusă) cuprinde texte semnate de Matei Călinescu și Norman Manea tipărite fără acordul lor, iar cei doi doresc ca acest abuz să fie cunoscut și în țară, nu doar în diaspora. Matei Călinescu scrie de la Bloomington: „Citesc în numărul 14 din 2-8 aprilie 2002 al revistei «22» o notă a Gabrielei Adameșteanu în legătură cu revista de emigrație «Origini» care apare în Statele Unite. În nota se fac referințe la anumite afirmații publicate în această revistă, afirmații care îndeamnă, direct sau indirect, la o reconsiderare pozitivă a rolului Mișcării Legionare în istoria României. Am remarcat și eu, în unele articole din «Origini», unele din ele semnate chiar de redactorul-șef, Gabriel Stănescu, accente apologetice legionare. Într-un lung editorial intitulat *Drumul la centru* (numărul 9-10, septembrie-octombrie 2001), Gabriel Stănescu scrie despre Mircea Eliade că «în condițiile istorice ale dictaturii carliste mișcarea de reînnoire spirituală pe baza principiilor creștine autohtone, pe care o propunea Codreanu și noua generație, sătul de politicianismul și corupția așa-ziselor elite politice, era SINGURA (sublinierea mea) opțiune a tinerei generații interbelice» etc. N-am vrut, din aceasta pricină, să colaborez la o revistă din care nu lipseau, trebuie să recunosc, articole interesante și fără nici o legătură cu Mișcarea, semnate de autori atât din diaspora, cât și din țara pentru care am cel mai mare respect intelectual. Cum se explică aceste prezențe? Cred că redacția vrea să proiecteze o imagine de neutralitate ideologică și că autorii solicitați ignoră înclinațiile național-spiritualiste (citește legionare) ale revistei, nu totdeauna băta-toare la ochi. Rezervele mele cu privire la «Origini» au fost întărite recent de un volum intitulat *Mircea Eliade în conștiința contemporanilor săi din exil* și editat de Gabriel Stănescu la editura revistei, Criterion Publishing. Fără a fi fost consultat în vreun fel și spre totala mea surprindere, am găsit în această antologie trei texte ale mele despre Mircea Eliade: (1) un eseu mai amplu, inițial apărut în 1977 în «The Journal of Religion» din Statele Unite, tradus în limba franceză pentru numărul omagial *Eliade* din «Cahiers de l'Herne» (1978) și tradus acum din franceză în română pentru volumul în discuție; (2) o mărturie cu caracter necrologic, *Profesorul*, apărut în revista «Limite» de la Paris în 1986; și (3) paginile de evocare a lui Eliade din volumul *Amintiri în dialog* scris în colaborare cu Ion Vianu și apărut la editura Litera (1994) și, într-o a 2-a ediție, la editura Polirom (1998). Reproducerea fără permisiune a acestor texte constituie o încălcare a copyright-ului, care poate fi urmărită pe cale legală în țara în care are loc. Mă supără prezența mea în antologia lui Gabriel Stănescu și din alt motiv. Culegerea include mărturii ale unor autori distinși (mă întreb dacă li s-a cerut permisiunea?), pe lângă unele pe care le consider de-a dreptul scandaloase. Ce caută, de pildă, în acest volum textele semnate de doctorul Alexandru Ronnett, propagandist legionar – vezi volumul tradus în engleză sub titlul *Romanian Nationalism: The Legionary Movement*, 1974, care se încheie cu o apologie a lui Horia Sima. Ce crezare poate fi dată unui asemenea martor? Fostul dentist al lui Eliade afirma,

bunăoară, că acesta ar fi fost de acord cu uciderea de către legionari a lui Nicolae Iorga. După Ronnett, Eliade «l-a considerat pe Iorga un pervers și-un orgolios fără simț moral [...] Faptul că l-a sfătuit pe Carol al II-lea și pe Armand Călinescu cum să împrăștie Legiunea lui Codreanu l-a făcut moral, părtaș la cea mai odioasă crimă a guvernului și monarhiei. Ar fi fost mult mai bine din orice punct de vedere dacă Iorga ar fi fost spânzurat sau belit de viu după o sentință a tribunalului ad-hoc, imediat după formarea guvernului Antonescu-Sima». Cum a putut editorul antologiei selecta un text atât de calomnios sub aparența lui de elogiu imbecil-partizan? Cât despre adevărata convingere a lui Eliade cu privire la uciderea lui Nicolae Iorga, ea se găsește limpede exprimată în *Memorii*: «Uciderea lui N. Iorga, marele istoric și genialul profet cultural, va păta pentru multă vreme numele de român». Această pată pe numele de român, după mai bine de șase decenii, e departe de a fi dispărut, cum ne reamintește brutal un text ca acela din care am citat mai sus.” □ La rubrica sa, sub titlul *Nehotărâri de critic tânăr*, Mircea Iorgulescu scrie despre volumul de debut al lui Daniel Cristea-Enache, *Concert de deschidere* (Ed. Fundației Culturale Române, 2001): „Nu e improbabil ca la originea acestor stridențe și a altora de același gen să se afle presiunea contextului și a climatului publicisticii românești de după decembrie 1989, context și climat marcate de exasperări, exhibiționisme, histrionism, lipsă de măsură. Contagiunea este, de altfel, uneori evidentă – ca de exemplu când, ieșind din spațiul literaturii, criticul scrie despre politicieni «al căror obraz e mai gros decât talpa de la bocanc» sau «unși cu toate alifile» etc. Și tot de aceea, probabil, nu se poate abține de la a-și califica propriul volum drept «o carte polifonică, încăpătoare, cu șase secțiuni și zeci de autori analizați», parcă îngrijorat că nu se va observa... Când uită de sine, cum uită de ei în scenă actorii buni, Daniel Cristea-Enache este însă un bun critic și un excelent cronicar literar. Mai puțin la largul lui în cronicile despre cărți de poezie, în general corect și aplicat în cele despre cărțile de proză (aici însă având de înfruntat și handicapul unei producții totuși sărace), el este aproape întotdeauna remarcabil în comentariile despre memorialistică, jurnale, eseu și critică literară. Are talent de portretist, insuficient exploatat (o memorabilă descriere este făcută lui Liviu Ioan Stoiciu, «poetul pe bicicletă»), dar mai ales vedește o rară vocație de biograf, cu fine și adânci intuiții ale destinelor creatoare (foarte bune pagini despre I.D. Sîrbu, Tudor Vianu, Costache Olăreanu, despre scrisorile lui Paul Georgescu adresate lui Ion Simuț ș.a.m.d.). Nu-i lipsește nervul polemic, pus uneori în primejdie însă de militantisme circumstanțiale. Prefațat generos de C. Stănescu, volumul de debut al lui Daniel Cristea-Enache anunță un critic de viitor, pentru care anii de cronică s-ar putea să reprezinte totuși doar o perioadă de ucenicie.” □ La rubrica „Revista revistelor culturale”, Gabriela Adameșteanu scrie despre poziția Martei Petreu din „Apostrof” (nr. 3), vizavi de cartea recentă a lui Matei Călinescu despre Eliade și Culianu, citându-i și nuanțându-i poziția: „[...] Sunt sigură că mulți dintre noi se pot recunoaște în această frază a Martei Petreu (*Moștenirea lui Eliade*, «Apostrof», nr. 3/2002) care,

prezentând recenta carte a lui Matei Călinescu *Despre Ioan P. Culianu și Mircea Eliade*, adaugă: 'Reiese din această carte că Matei Călinescu însuși și Ioan P. Culianu au avut, în America, aceeași dificultate: necunoscând istoria epocii interbelice, nu cunoșteau nici implicarea lui Eliade (a Generației '27, în general) în ea, așa că, prin 1987-1988, când, după moartea lui Eliade, Culianu a fost săcât de întrebările pe care i le puneau colegii și studenții în legătură cu trecutul politic al maestrului său, a trebuit să se documenteze atât asupra istoriei României, cât și asupra articolelor politice ale lui Eliade'. [...] Dar nu împărtășesc aprehensiunile Martei Petreu: sunt sigură că există un climat cultural capabil să aprecieze valoarea literară a cărților. În cazul concret al cărții lui Matei Călinescu, îmi amintesc ecourile foarte bune pe care le-am primit la «22», după apariția unui capitol al ei într-un supliment literar de anul trecut. Am regretat că primele referiri în «22» la această carte s-au făcut într-o masă rotundă la GDS, într-un mod cu totul neserios, ca argument în polemica inutilă dintre urmașii lui Eliade și cei ai lui Culianu. Calmul și nuanța lui Matei Călinescu sunt mai necesare ca oricând, în acest moment în care, ca în orice tranziție, persistă sechelele vechilor ideologii, dar au apărut și altele noi, cu sens invers."

17 aprilie

- **[„Luceafărul”, nr. 14 (552); redactori asociați: Horia Gârbea (teatru), Daniel Nicolescu (arte), Ioan Es. Pop (poezie), Stelian Tăbăraș (proză), Radu Voinescu (critică)]** La „Opinii”, Alexandru George semnează *Amănunte nu mărunte*, text cvasi-memorialistic și livresc despre Al. Ivăsiuc, M. Drumeș, N. Breban. □ La rubrica „Intermezzo” Marin Mincu publică *Criticul ornitorinc sau despre neajunsurile criticii orale*, despre volumul *Scriptorincul* (Dacia, 2001), de Dan C. Mihăilescu: „Nefixat încă, cu o fluiditate incontinentă a ideilor ce indică un sindrom al neprofesionalismului, Dan C. Mihăilescu pare să aibă mai mult talent literar decât vocație autentic de critic”.

- **[„România literară”, nr. 15]** Editorialul lui N. Manolescu se ocupă de *Politizarea teatrului*, semnalând modul în care au fost acordate Premiile Naționale „I. L. Caragiale”, nou înființate de către Ministerul Culturii și Cultelor, de către un juriu anonim al cărui președinte a fost Eugen Simion. □ E prezentată viața și opera lui Petru Dumitriu, care a încetat din viață pe 6 aprilie 2002. □ Sunt publicate nominalizările la Premiile României literare pentru debut: George Ardeleanu, Adrian Buz, Horea Poenar, Daniel Cristea-Enache, Catrinel Popa, Simona Tache, Ana-Stanca Tăbărași, Răzvan Țupa, Tudorel Urian, Ovidiu Verdeș. □ Rubrica „Lecturi la zi” prezintă mai multe cărți românești, *Unde sunt manierele de altădată?*, de Antoaneta Tănăsescu, *Mitteuropa periferiilor*, de Cornel Ungureanu, *Fantoma sanatoriului*, de Vasile Baghiu și *De nuptiis Mercurii et Philologiae*, de Mihai Moraru. □ Rubrica „Cerșetorul de cafea”, susținută de Emil Brumaru, e tipărită la pagina 7, poemul din acest număr intitulându-se *Zgârâie-mi viața pe un cristal (monolog)*. Cronica literară, de

Luminița Marcu, sub numele *La umbra nukului în floare*, se ocupă de volumul bilingv *Biliard /Billard*, de Geo Dumitrescu (traducere în limba franceză de Micaela Slăvescu), o ediție revăzută (dar fără să se precizeze care e ediția anterioară revăzută), principiul de antologare nefiind nici unul cronologic, nici cel al omologării critice: „Ediția de acum e construită din nou aleatoriu față de anul scrierii poemelor. Una dintre ultimele poezii din volum e *Libertatea de a trage cu pușca*. Din volumul *Biliard* lipsește tocmai poemul pe care l-am învățat cu toții la școală, *Câinele de lângă pod*, poemul cel mai prizat de critică și cel mai cunoscut de public. [...] Geo Dumitrescu vrea parcă să scape de propria celebritate și ne propune azi o altă față a operei sale. [...] Citit astăzi, acest poet aplecat cu încăpățănare asupra propriei opere, pe care și-a reconstruit-o din aceleași bucăți de material în atâtea antologii personale, ne induce cumva starea pe care el însuși ca poet a impus-o: perplexitatea. E o poezie singulară și singură și aici stă poate întreaga ei forță.” □ Gh. Grigurcu publică *Însemnări asupra poeziei lui Miron Kiropol*: „S-ar zice că-n această îmbelșugare solară a sufletului ce se închină, oarecum panteistic, «omnipotenței» naturale avem fața cea mai caracteristică a poetului trăitor la Chartres, fața sa mediteraneeană pe care am glosat-o cu altă ocazie.” □ Alex. Ștefănescu publică un fragment dintr-un studiu mai amplu despre D. R. Popescu, de la nuvelele antologice la romanul *F* (care ar veni de la Faulkner, noul său model literar): „Se mai observă apoi că D. R. Popescu, renunțând la construcția epică relativ ordonată din creația sa anterioară, adoptă acum în elaborarea narațiunii un principiu statistic: povestește orice (și în orice ordine) despre lumea sa, convins că până la urmă aglomerarea de oameni și fapte se structurează de la sine sau măcar că se configurează ca un tot. Această atitudine față de scris se transformă într-un fel de foame de epic, care îl determină pe scriitor să colecționeze nerăbdător și fără prea mult spirit critic întâmplări năstrușnice auzite sau citite, trăite de el sau pur și simplu inventate. Se ajunge astfel la un regim al bizareriei pe care criticii l-au numit un modernism baroc. [...]” □ Cornelia Ștefănescu, la cronica edițiilor, prezintă *Sfârșit de exil*, de Vintilă Horia, ediție de Mihaela Constantinescu-Podocea, cuvânt înainte de Nicolae Florescu: „Ideile iradiază toate din condiția exilului. Năvălirile, invaziile, cotropirea distrug civilizațiile. Valorile etice sunt deasupra valorilor estetice și cele religioase deasupra celor etice. Totuși, pietatea este lucidă. Fără tremolo sentimental, Vintilă Horia preface o zbatere interioară în larg spațiu de gândire. [...] Vraja personalității stilului este o realitate a prozelor scurte ale lui Vintilă Horia. Important este că ideile nu riscă să se dizolve în fabuloasa originalitate a imaginilor. Iar vocația rezistenței prin întoarcere la «rădăcini» face parte din dreapta judecată a valorilor promovate de feeria frenetică a acestui volum.” □ Gabriela Duda scrie despre *Actualitatea dramaturgiei lui I. Valjan*, dramaturg mai puțin cunoscut din prima jumătate a secolului XX, concluzionând: „E. Lovinescu vorbea despre Valjan ca despre «cel mai fin umorist al nostru». În litera ei, observația este elogioasă și exactă; în fond, se strecoară în această apreciere o

notă minimalizatoare. Dacă în atitudinea lui Valjan nu există vehemență, nici sarcasm manifest, există în schimb o seriozitate a observației morale a celui care judecă fără să condamne, care înțelege și se mulțumește să arate. Pentru toate acestea și pentru multe altele încă, dramaturgia lui Valjan este astăzi mai actuală ca oricând.” □ Barbu Cioculescu, sub titlul *Pavele, Pavele!*, prezintă un portret al omului și scriitorului Pavel Chihaia, conceput ca scrisoarea unui vechi prieten către un altul, survolând o întreagă existență, cu ocazia împlinirii de către Pavel Chihaia a vârstei de optzeci de ani. □ Tudor Călin Zarojanu ia un interviu maestrului Emanuel Elenescu, în 2001, decanul dirijorilor din întreaga lume. Umorul este trăsătura principală a textului, ca și a caracterului omului, așa cum se dezvăluie în interviu. Intervievatorul consideră că umorul, alături de bunăvoința față de semenii, caracterizează și memoriile sale. □ Anatolie Paniș publică un text autobiografic despre Basarabia, intitulat *Basarabia, ținut al mirării*, în care evocă jertfele moldovenilor (din satul natal Cârnașeni), împotrivirea lor în fața rusificării și a sinistrului război transnistrean. □ Mircea M. Pop, în *Un nou roman despre București*, scrie despre *Die verschluckte Musik (Muzica înghițită)*, de Christian Haller, roman apărut în limba germană, la München: „Autorul întreprinde o călătorie pe urmele bunicilor, ale mamei sale Ruth și ale fratelui acesteia, Curt. Bunicul autorului, inginerul S., a fost director la Societatea română pentru industria de bumbac și au locuit în partea de sud a Capitalei, pe Strada Morilor nr. 7, aproape de Fabrica de bumbac și de abator. Au stat în România din 1912 până în 1926, întorcându-se cu vaporul pe Dunăre, de la Giurgiu la Viena. Mama autorului avea 3 ani la venire și 17 la plecare [...]. De subliniat că amintirile mamei sunt redată la persoana I, povestite de ea însăși. Înțelegem imediat că acești 14 ani au fost cei mai frumoși din viața ei. De la ea învață fiul cea mai teribilă înjurătură românească: *moașă-ta pe gheață!* [...] Amestecul reușit de evocare și reportaj, conceput pe două planuri, al trecutului și al prezentului, evocând Bucureștiul văzut cu ochii familiei (în special ai mamei) care a locuit aici 14 ani și ai autorului care stă o săptămână, scris cu vădită simpatie, romanul lui Christian Haller merită cu prisosință să fie tradus în țară.” □ La paginile 26-27 sunt publicate proze scurte de Daniil Harms, în traducerea lui Mihai Vakulovski. □ La Cartea străină, Grete Tartler prezintă traduceri importante: *Alchimistul*, de Paul Coelho, bestseller și la noi, *Scrisoare către americani*, de Jean Cocteau (în traducerea Irinei Mavrodin), *Cititorul*, de Bernhard Schlink (traducere Ana Mureșanu, postfață D. R. Popa). □ Este evocat scriitorul portughez José Régio, campion al modernismului și al estetismului, patron al revistei moderniste „Presença”. *Anului Régio* îi sunt dedicate mai multe manifestări, dintre care la una, organizată la Facultatea de Litere din Lisabona de Centrul de Limbă Portugheză, au participat și universitarii români Mihai Zamfir și Mariana Boca și António Ferro, profesor de portugheză la Universitatea din București. Pe lângă o prezentare a scriitorului (dramaturg, romancier, critic, poet) și a manifestării omagiale româno-portugheze de la Lisabona, revista publică și un

poem, *Cântec trist*, în traducerea Cristinei Ștefănescu. □ Este semnalată, la „știri culturale”, noua înfățișare a revistei craiovene „Ramuri”.

18 aprilie

● [„Contemporanul – Ideea Europeană”, nr. 16 (567)] La rubrica „Nașterea poeziei” Octavian Soviany semnează cronica *Între poemul didactic și cântecul spiritual*, despre volumul lui Daniel Turcea *Epifania*: „În asemenea *cântece spirituale* Turcea reușește, fără doar și poate, să ne ofere varianta extatică a onirismului; fără a renunța câtuși de puțin la metoda *configurărilor*, pe care le supune însă unui rafinat exercițiu de stilizare și ordonare în care se resimte ecoul artelor extrem-orientale, astfel încât multe din textele cele mai rezistente ale volumului au aerul unor *chinezării* sau *japonezării*. Vizionarismul oniricilor devine în felul acesta o iconologie, severă și candidă totodată, din care a dispărut policromia sarabandelor imagistice (câteodată greoaie) din *Entropia*. Textualistă rămâne concepția asupra poeziei gândită ca o serie nesfârșită de transformări ale unui semnificat primordial, care este informulabil, se plasează în afara limbajului și prin urmare poate fi conceput doar ca prezență-absență, declanșând jocul semnificanților [...]. Și tot textualistă (dar specifică în același timp tuturor avangardelor și neoavangardelor) este plasarea accentului pe dimensiunea de act a poetizării, prezentă și în *Entropia*. Dacă însă în volumul anterior actul poetic are mai degrabă dimensiunile unei discipline spirituale prin care se urmărește deconvenționalizarea totală a discursului (căci orice *cod* sfârșește prin a deveni factor de entropie) aici poetizarea devine un exercițiu mistic prin intermediul căruia se atinge starea de iluminare, posibilă însă doar ca trăire, nu și ca rostire, de unde limitele pe care autorul i le fixează poeticului.” ■ Mircea A. Diaconu scrie despre Ion Stratan (*Ion Stratan și metafizicul butaforic*): „Membru marcant al Cenaclului de Luni (o confirmă prezența în volumul *Aer cu diamante*, care urmează debutului editorial), Ion Stratan, se spune, nu este și un optzecist prin excelență. Prin prisma posibilității de încadrare tipologică (și didactică), poezia sa se află într-o situație specială. Este motivul pentru care Gheorghe Perian nu-l include în volumul său *Scriitori români postmoderni*, motiv precizat de Mircea Cărtărescu în termenii următori: «Stratan este, structural, un poet modernist, care torsionează limbajul la toate nivelurile sale ca să exprime un inexprimabil profund, de natură metafizică și religioasă». De altfel, referințele invocate cel mai des au fost Ion Barbu și Nichita Stănescu, poeți în descendența cărora Ion Stratan ar scrie o poezie de cugetare, hermetică, a simbolurilor sau chiar a încifrărilor gramaticale. Exegeza a observat cu consecvență acest lucru, confirmat parcă de fiecare apariție editorială. Trebuie însă remarcat un lucru, surprinzător în bună măsură. Deși hermetic și preocupat de «reprezentarea abstractă a lucrurilor» (Nicolae Manolescu), Ion Stratan are o prolificitate cu totul aparte, în contradicție cu spiritul imploziv al poeziei de cunoaștere. Printre optzeciști, poate doar Liviu Ioan Stoiciu a publicat mai multe volume, dar asta în condițiile în care lirismul

este la Stoiciu colocvial și locvace. Acest fapt poate să pună întrucâtva sub semnul întrebării autenticitatea hermetismului invocat. Diferențele față de colegii de generație sunt atât de marcante încât el a putut fi considerat mai degrabă o excepție. În volumele sale sunt prezente spiritul ludic, intertextualitatea ori ironia, dar el nu este colocvial, nici *realist*, nu are ochi pentru cotidian și parcă nici apetență pentru parodic. Cerebralitatea a părut, oricum, dominantă acestei poezii și cel puțin la începuturile traseului său poetic, Stratan lăsa impresia că reia o serie de arhetipuri consacrate de poezia modernă, precum nunta, geneza, cuvântul și altele, în așa măsură încât textele ca atare păreau niște poeme cosmogonice. S-a spus că poezia sa ar încerca să exprime inexprimabilul, să capteze esența, ar desena contururile absenței sau ar imagina nevăzutul, și nu de pe o poziție orfică (el e mai degrabă disarmonic), ci hermetică. [...] Prin urmare, mai degrabă diferențele dintre Ion Stratan și congenerii săi, și nu asemănările, se petrec la nivel formal. Căci, într-adevăr, față de limbajul colocvial ori caragialismul unora dintre optzeciști, față deci de o poetică expansivă, Ion Stratan vine cu numiri sentențioase, în construcții lapidare, gândite uneori concentric. În schimb, există la el ezitarea între o poezie a realului și una a sinelui, există conștiința proiectării lumii în iluzie și cuvânt – ceea ce face ca poezia lui să fie cultură, nu natură – și există, de asemenea, un scepticism care se dizolvă în viziune, persiflant și sarcastic atroce, care nu este dublată, ce-i drept, de bucuria percepției formelor și intertextualității. Și asta, chiar dacă poezia lui este una a formelor cu un accentuat suport intertextual. S-ar putea adăuga caracterul butaforic și bufon al *construcțiilor* sale poetice, care transformă orice model poetic în convenție și-l tratează ca atare.” □ Sub egida „Aleea nouăzeciștilor” Clara Mărgineanu tipărește câteva poeme. □ La „Mari scriitori ai lumii” e tradus un fragment din Pușkin, *Fata căpitanului* (traducere de Vasile Vasilache) – traducerea va fi continuată în numerele următoare.

23 aprilie

• [„Adevărul literar și artistic”, nr. 614] C.T. Popescu continuă războiul (cu N. Manolescu) având cauze obscure, dar desfășurări stilistice de anvergură, în editorialul *Noroiul dinafară și noroiul dinăuntru*. □ „Revista revistelor culturale” se ocupă în acest număr de reviste periferice precum „Bucovina literară” (animată de „delațiuni” și „drepturi la replică” legate de persoana lui Constantin Călin, redactor-șef la „Ateneu”), „Arhipieleag” din Buzău (nr. 2-3/ 2002, cu *Profil de evreu*) și „Paradigma” constănțeană, care dedică un consistent grupaj readucerii în actualitate – „recitirii” – lui Ion Heliade-Rădulescu. □ La „Paralele inegale” Daniel Cristea-Enache ia un interviu lui Octavian Paler, pus sub titlul: „*De câte ori am vrut să fiu realist nu m-am simțit în largul meu, cum m-am simțit în parabole*”. □ La „Cronici”, Teodor Vârgolici prezintă *Eminescu în oglinzile criticii* de C. Cubleșan (Dacia), al patrulea volum al autorului dedicat receptării critice a lui Eminescu. Articolul răspunde indirect și direct unor încercări contemporane (e

citat Z. Ornea cu articolul *Poetul național* din „Dilema”) de a face din Eminescu un xenofob, retrograd, paseist. □ La rubrica „Lumea în răspăr” Romulus Căplescu prezintă *Scandal mediatic în Franța: „mcdonaldizarea” culturii audiovizuale*. Una dintre fotografiile reproduse o prezintă pe actrița din filmul *Amélie* – este fotografia de pe prima pagină din „Times”, legată de „dreptul la diferență” al Franței. Sunt citate opiniile lui Naomi Klein (din cartea sa *NO LOGO*) sau Greg Dyke, directorul BBC, care susțin că lumea nu se globalizează, ci se americanizează. □ Un eseu de George Banu plasat la rubrica „Scena” *Actorul: personajul și ființa* e însoțit de trei fotografii elocvente ale lui Marcel Iureș și Ștefan Iordache (tânăr). □ Mariana Șora e prezentă la „Jurnal” cu *Adio, jurnal...* □ Constantin Ciopraga îl evocă pe George Lesnea la centenarul nașterii, *Ultimul de la „Viața românească”*. □ Al. Săndulescu propune un eseu intitulat *G. Călinescu și literaturile greacă și latină*. □ La rubrica sa „E lung pământul, ba e lat”, Felicia Antip ajunge la al treilea serial dedicat volumului autobiografic *Dă-mi zece secunde* (2001) al jurnalistului britanic John Sergeant („*Un bun reporter este un veșnic copil*”), prilej pentru o comparație între „dilemele” și profesionalismul mediei britanice, respectiv autohtone.

● **[„Observator cultural”, nr. 113]** Revista comemorează, la rubrica „Evocare”, 25 de ani de la „Mișcarea Goma”: „De curând, pe 9 februarie, s-au împlinit 25 de ani de când postul de radio Europa Libera a transmis scrisoarea deschisă prin care scriitorul Paul GOMA se solidariza cu protestatarii anti-comuniști ai Chartei ’77 din Cehoslovacia. A fost «actul de naștere» al dizidenței românești. Instalarea regimului de extremă stângă cu două decenii înainte fusese urmată de numeroase gesturi de rezistență și de reprimarea lor sângeroasă. Au fost trimiși în închisori și în lagăre de muncă sute de mii de oameni. După care a urmat liniștea resemnării și, după 1960, spre 1965, speranța reîntoarcerii măcar parțială la normalitatea unei vieți eliberate de teroarea de tip stalinist. Apoi, după 1971, regimul Ceaușescu a trecut din nou la „strângerea șurubului”. Securitatea supraveghea atent populația, prevenind protestele de orice fel. Până când scrisoarea deschisă a lui GOMA a rupt tăcerea.” Este reprodusă scrisoarea lui Paul Goma adresată lui Pavel Kohout și lui Nicolae Ceaușescu, transmisă la Radio Europa Liberă pe data de 9 februarie 1977, pentru sprijinirea mișcării din Cehoslovacia – Charta ’77. □ Adrian Niculescu publică articolul *Dizidența românească*: „Paul Goma, atunci, a salvat onoarea României, înscriind-o pe harta, deja bine conturată, a mișcărilor de opoziție interioară din celelalte țări din Est. Să ne aducem aminte. La vremea aceea, începând cu URSS, unde era cel puțin la fel de greu ca la noi, existau deja coloși precum Alexandr Soljenișin, premiul Nobel pentru Literatură, 1970, sau academicianul Andrei Saharov, premiul Nobel pentru Pace, 1975, generalul Piotr Grigorenko (pe când un film de tipul *Amen*, de Costa Gavras, despre acest înalt ofițer al Armatei Roșii, acum uitat, care a denunțat comunismul și a fost înghițit de Gulag, dispărând în lagărele psihiatrice prin 1976?), marele matematician, acad. Kapita, și tot matematicianul, ucrainean

militant, Leonid Pliuci, renumitul violoncelist Mstislav Rostropovici (refugiat la scurt timp în Occident), activiștii evrei sovietici Iuri Orlov, Anatol-Nathan Sceananski (eliberat printre ultimii, în 1986, a ajuns ministru de Interne în Israel) și Ida Nudel, o femeie firavă ce, bolnavă de cancer și repetat închisă, ani grei, în Gulag, a constituit o lecție vie de curaj (neobosită, spunea că singura ei apărare era tocmai să fie făcut public cazul ei, să se scrie despre ea, și o lua de la capăt), în Polonia exista deja KOR-ul – Comitetul intelectualilor pentru apărarea muncitorilor – creat după grevele de la Gdansk, din 1976, cu Adam Michnik și Jacek Kuron (viitor ministru al Muncii în cabinetul Mazowiecki, al Solidarnosc, din august 1989), exista universitatea volantă (ceva asemănător au încercat să inițieze la noi, în 1977-78, regretații Vlad Georgescu și Mihai Botez, iar reputatul matematician, acad. Octav Onicescu, maestrul lui Botez, a acceptat, la cei aproape 90 de ani pe care-i avea atunci, să o patroneze, cu autoritatea numelui său), în fosta RDG activa cantautorul Wolf Bierman (ce urma, în curând, să fie expulzat), în Cehoslovacia, Vaclav Havel și toată pleiada Chartei '77, lansată chiar atunci, în Ungaria, arhitectul Laszlo Rajk jr. (fiul celui executat în 1949, un fel de Pătrășcanu maghiar), Gabor Dembski, actualul primar al Budapestei, sau prietenul nostru Gaspar Miklos Tamas (transilvănean și, ca și Dembski, viitor deputat și lider al Alianței Liber-Democrate, în care, după 1989, s-au regrupat mai toți foștii dizidenți anticomuniști). În toată această prestigioasă serie, România lipsea. Deja mult mai izolați decât alți estici, riscam să dispărem din conștiința lumii largi. În România nu se întâmpla nimic. România era scoasă din circuit. Oamenii nu puteau circula, erau împiedicați să o facă. Cu prea puține excepții, informația nu intra și nu ieșea. Era un fel de teritoriu uitat, necunoscut, de tipul celor pe care anticii, pe hărțile lor, notau *hic sunt leones* fiindcă nu aveau știri. Se știa, vag, că în România era rău, că acolo domnea un satrap (cam curtat, ce-i drept, de occidentali pentru independența sa „fără diferență”, cum o definise, foarte exact, Vlad Georgescu, ceea ce complica, întrucâtva, ecuația românească: cine-l contesta pe Ceaușescu risca să fie imediat stigmatizat – culmea, diversiunea cea mai abjectă – ca... «om al Moscovei», cum i s-a întâmplat tocmai lui Goma, el, fiu de refugiați basarabeni!), dar acest «rău generic» nu era suficient. [...] Realitatea era cu totul alta. Difuza mișcare de rezistență din primii ani ai comunismului, înecată în sânge în înspăimântătorul și masivul Gulag românesc (minimum 800.000 persoane deținute, din care 300.000 morți între 1948 și 1964, record și de durată și de duritate!, cifra știută de mine din „bătrâni” mi-a fost dată și public la curs în 1983 la Facultatea de Istorie de către prof. I. Cartana) câtă mai supraviețuise, acum, în anii '70, cu rarissime excepții, tăcea, se epuizase. Una dintre excepții a fost Goma însuși, fost deținut în 1958-1964, sau părintele Gh. Calciu-Dumitreasa care, după cei 16 ani de închisoare stalinistă, a mai avut curajul (și energia!) de a se mai opune în continuare, acumulând alți 5 ani de penitenciar ceaușist, 1979-1984. Vechii combatanți erau deja obosiți, demoralizați, își irosiseră viața, mulți îmbătrâniseră, cei mai mulți abandonaseră lupta. Comunismul începuse să pară

etern, repurta succese (greu plătite!) și chiar, cum spunea retorica oficială, pareă că «biruise definitiv, la orașe și sate». Pe foștii prizonieri politici, «afară» îi așteptase o dezamăgire mult mai mare ca «înăuntru», în spatele gratiilor. Lumea în care ieșiseră era infinit mai rea decât cea cunoscută de ei înainte de arestare, iar în pușcărie ei intraseră tocmai fiindcă luptaseră pentru o lume mai bună. Libertatea avusese pentru ei – ca și pentru noi toți – ghilimele. Ce-i drept, după scurtă paranteză a relativei liberalizări (1963/'64 – '68/'71), existaseră unele crâmpie de opoziție, dar acestea nu prinseseră cheag. De exemplu, demisia lui Nicolae Breban din C C, în semn de protest, imediat după apariția «tezelor din iulie» 1971, un gest, totuși, fără precedent – dar cu puține urmări – în analele partidului. La fel, publicarea în străinătate (la prestigioasa Editură germană Suhrkamp, în traducerea poetei vieneze Marie Thérèse Kerschbaumer, cea care a și trecut clandestin, cu peripeții, manuscrisul peste graniță) a volumului *Ostinato* de același Paul Goma, cenzurat în țară și succesul său ă străinătate (inclusiv la marele Târg de carte de la Frankfurt, 1972). Senzație a făcut și întoarcerea lui Goma din Occident (unde putea să «rămână») în România cea cenușie și «normalizată» din primii ani '70, în care deja începuseră lunga involuție neostalinistă, sărăcia, lipsurile de tot felul și cultul personalității cuplului Ceaușescu. Lipsea însă o opoziție organizată, ca-n alte țări comuniste. Pe fundalul acesta, al unei Români de deja foarte departe de speranțele anilor '60, aflată în plină deingroladă și-n mizerie materială și morală, se aștepta cu înfrigurare «ceva» care să miște apele stătute ale național-comunismului. Așa a apărut «mișcarea Paul Goma». Grație curajului său, în acel februarie 1977, țara noastră a reușit, totuși, să prindă trenul Istoriei, să se înscrie într-un curent general central-est european fundamental pentru moralul și pentru tonus-ul națiunii. A fost ultima care a cunoscut dizidența. Chiar dacă la scară mai redusă, chiar dacă mai atomizată și, mai ales, izolată – dar a cunoscut-o! [...]» □ Ion Simuț, la rubrica „Simptome”, scrie un articol intitulat *Câți Soljenițin avem?*. □ La „Structuri în mișcare”, Ion Bogdan Lefter scrie *Alegeri în Europa*. □ La rubrica „Literatură”, Ion Buzera comentează cartea lui Alexandru Călinescu, *Caragiale sau vârsta modernă a literaturii* (Ed. Institutul European, 2000), sub titlul *O introducere în hipertextul caragialian*: „Operația critică întreprinsă de Alexandru Călinescu mi-a sugerat și altceva: faptul că opera lui I. L. Caragiale poate fi considerată ca un hipertext (în înțeles IT, de această dată), adică o rețea pe care o parcurgem uimiți de diversitatea «intrărilor», a «ieșirilor», a «nișelor» care apar în permanență. O eventuală nouă interpretare critică ar putea să meargă, așadar, și mai departe și să proiecteze «holistic» opera într-un spațiu «virtual», relevând «nodurile» rețelei, corespondențele, interiorul acestei (fie și «mini») Biblioteci Babel în variantă autohtonă.” □ Cosana Nicolae recenzează, în articolul *Studiile americane de ieri și de azi*, volumul *Studii de americanistică* (Ed. Fundației pentru Studii Europene, 2001), studiu introductiv de Marius Jucan, autori: Virgil I. Bărbat, Nicolae Petrescu, Petru Comarnescu. Din aceeași sferă tematică, Dragoș Ivana recenzează volumul

Rodică Mihăilă, *Spații ale realului în proza americană. Între autobiografie și evanghelia post-modernă* (Concordia, 2000). □ Iulia Popovici ia un interviu poetului francez Christian Prigent (invitat la Institutul Francez din București), cu titlul „Cuvântul ne face oameni” și romancierului Patrick Deville, intitulat „Lucruri noi și diferite”. ■ Andrei Cornea comentează cartea lui Victor Neumann, *Ideologie și fantasmagorie. Perspective comparative asupra istoriei gândirii politice în Europa Est-Centrală* (Polirom, 2001): „Recenta carte a istoricului Victor Neumann strânge o suită de eseuri semiautonomie care, sub aspectul perioadei și al domeniului studiate, se întind de la epoca și teoriile lui Herder și până la programul Proclamației de la Timișoara din 1990. Nu-i puțin și nu-i nici lipsit de oarecare curaj să intersectezi între copertile aceluiași volum, să zicem, filioanele austro-marxismului cu teoriile extremei drepte din România interbelică, ori federalismul lui A.C. Popovici sau Karl Renner de dinainte de 1914, cu naționalismul iacobin al lui Kossuth de la 1848. Neumann are acest curaj, iar finalitatea imediată a demersului acesta istorico-comparativ apare cu limpezime: o denunțare a naționalismului, mai ales în variantele sale central și est-sud-europene, centrate în jurul mitologicului Volk, al exaltării „națiunii etnice”, considerată omogenă în interior și autosuficientă față de exterior, și, ca atare, adesea ostilă modernizării, urbanizării și occidentalizării. [...] În termenii cărții, aceasta este „ideologia” pe care o condamnă Neumann, vizându-i actorii și promotorii: de la Herder și Fichte până la Noica. Adversarii naționalistului „pur și dur” se schimbă de-a lungul timpului: „francezul” în cazul primilor doi, „austriacul” în cazul iacobinilor revoluționari maghiari, „maghiarul” sau „evreul” în cazul lui Cioran, sau „Occidentul contemporan” în bloc în cazul lui Noica (cel din *Scrisoarea către un intelectual occidental*), dar „ideologia” lor comună prea puțin. Permanențele „ideologiei” sunt apăsătoare, dar nu mai puțin vădite. Sub raport strict teoretic, autorul mi se pare mai puțin preocupat de interpretarea „confuziei originare” dintre naționalism, liberalism și republicanism, atât de vizibilă, de pildă, în ideologia revoluționarilor de la 1848, mai ales a celor maghiari, dar și la conducătorii tuturor „mișcărilor de eliberare națională” din Imperiul habsburgic. [...] Deși cartea lui Neumann oferă destule analize interesante și, cred (deși nu sunt istoric pentru a putea confirma pe deplin această intuiție), pertinente, susțin că interesul principal al cărții (mai ales pentru publicul mai larg) nu stă în acest punct: nu „ideologia” – pentru a utiliza liber titlul volumului – este ceea ce m-a atras în special, ci „fantasmagoria” cărții: adică „tema ascunsă”, „agenda secretă” a autorului, „leitmotivul” ce străbate cartea „în diagonală”: și anume, presupunerea că distrugerea monarhiei habsburgice s-a dovedit, în final, o eroare scump plătită, și că doctrina biruitoare a statului-națiune care a înșănăgerat, prin consecințele sale, mai ales Europa centrală și de sud-est, a fost o tragică eroare. Poate că așa se explică tocmai locul central (editorial și de conținut) ocupat de capitolul dedicat „federalismului și naționalismului” în Austro-Ungaria de dinainte de 1914, și mai ales proiectului federalist al bănățeanului Aurel C. Popovici. Ceea

ce arată aici Victor Neumann – și el bănățean – este că federalizarea propusă a Imperiului, proiect adesea contradictoriu și chiar subminat din interior nu o dată de etnicism nu era deloc, în sine, o absurditate. Constituția „Statelor Unite ale Austriei Mari”, proiectată de Popovici într-o carte publicată în germană la 1906, și ale cărei ecouri au fost destul de importante în epocă, n-avea nimic irealizabil, intrinsec utopic, dacă așa ceva „intrinsec utopic” poate exista. În fond, pentru mulți dintre intelectualii, scriitorii și oamenii politici de dinainte de 1914, o puternică monarhie constituțională dunăreană, constituită ca un stat federal multinațional, bazat pe principiile statului de drept avea de ce să pară mult mai plauzibilă și mai rezonabilă, ca să nu spun mai benefică, decât o Rusie Sovietică, fondată pe proprietatea colectivă și pe teroarea de stat pe care o visau o minoritate insignifiantă de iluminați. Sau, cine ar fi putut pe atunci serios imagina că cel mai cultivat stat european avea să extermine sistematic șase milioane de evrei, asta după ce, mai înainte, tot el fusese țara care și asimilase cel mai bine? Istoria „a vrut” așa, dar oare chiar „istoria” este de învinuit, în conformitate cu o veche tradiție de gândire ce coboară până la Hegel? Sau mai curând opțiunile libere ale oamenilor, combinate cu ignoranță, iresponsabilitate și întâmplare fac istoria? Astăzi, când știm că războiul mondial nu ar fi fost declanșat probabil (și deci nici monarhia habsburgică nu ar fi fost poate nimicită), fără ambiția deșănțată a Kaiserului Wilhelm al II-lea, și că nici revoluția bolșevică nu ar fi existat, fără complicitatea iresponsabilă a serviciilor secrete germane, avem motive să fim mai prudenți când vorbim despre „mersul Istoriei”.” ■ Adrian Marino, în *Cronici inconformiste*, comentează cartea Monicăi Gheț, *Obrăznicii întârziate* (Paralela 45): „[...] De unde un alt sistem de referințe decât cel curent (în special francez), în background ideologic neașteptat, de tip liberal, o tendință de a-și converti textele în idei generale, mai toate cu bătaie lungă. Autoarea scrie limpede, pătrunzător. Are plăcerea analizei și a concluziilor bine documentate și argumentate. Regretăm doar – amical vorbind – că nu a găsit încă răgazul unei construcții, unei sinteze personale, organizate. Căci este o mare deosebire între unele cronici, să le spunem „literare”, lungi, apoase, redundante, prolixе, din unele săptămânale, pe pagini întregi, în două-trei părți (după noi ilizibile) și aceste cronici scrise strâns, nervos, bine orientate ideologic, cu o altă scară de valori decât a multor redacții. „Inconformismul critic”, dacă-l putem numi astfel, începe cu un amplu capitol cinematografic (aproape jumătate din carte). Atente și chiar minuțioase analize de filme sovietice, germane, maghiare, suedeze și, bine înțeles, americane și românești. De la Kitsch-ul în comedia cinematografică românească la Lucian Pintilie, a cărui exegetă Monica Gheț este. Tema predilectă, reluată pe mai multe planuri, cronicile sale configurează o adevărată schiță monografică introductivă. Cariera cineastului român, de talent indiscutabil (deși noi rămânem la opinia, de nespecialist, firește, că el reușește cel mai bine în detalii de mare expresivitate) este urmărită atât pe plan european cât și „acasă”. Constrâns la o carieră cinematografică internațională mai bine de două decenii, din cauza inconformismului

său, Lucian Pintilie este, înainte de toate, autorul „trilogiei antitotalitare”: *Reconstituirea* (1969), *Balanța* (1991)r, *Prea târziu* (1996). Suntem și noi de acord că *Reconstituirea* este „protestul cel mai vehement, estetic ireproșabil, împotriva sistemului totalitar, exprimat nu doar în cinematografie, ci în cadrul artei românești de până la 1971” (p. 16). Este, de altfel, o preocupare vizibilă la Monica Gheț, în toate cronicile sale de dinainte de 1989. Ca și în unele elemente de estetică cinematografică, prin extrapolarea unor analize individualizate. Din punctul nostru de vedere, acest aspect trebuie bine subliniat. Deoarece, de la D.I. Suchianu, n-a mai apărut, la noi, nici o „teorie a filmului”, arta a imaginii în mișcare, într-adevăr coerentă și competentă. ...Inconformismul autoarei iese și mai bine în evidență în compartimentul literar, cea de a doua parte a *Obrăznicilor întârziate*. Cronici atente, orientate spre esențial, despre autori, în genere nerecunoscuți de „cronica de întâmpinare” și cu atât mai puțin canonizați de diferite „liste”. Predilecția pare să se îndrepte, pe de o parte, spre scriitorii germani, originari din Bucovina (Celan, Gregor von Rezzori, puțin cunoscuți la noi) sau spre critici specializați (în teatru, de pildă) ca B. Elvin, în avangardă, precum Iordan Chimet, personalitate evidentă, bine reliefată, una din „pasiunile” intelectuale ale Monicăi Gheț, politologi (Alina Mungiu). Dar și exilatul Pavel Chihai, poate puțin supralicitat, sau practic total necunoscutul Mihai Rădulescu, decedat în închisoare. La fel, altele despre Aldous Huxley, preferat ca eseist sau despre Václav Havel, mai bine cunoscut ca om politic decât ca dramaturg. Din spirit, probabil, de mondenitate intelectuală, Monica Gheț se ocupă chiar și de Claude Karnoouh, prototip de stângist parizian, comunizant. În acest palmares de uz personal, criticul se ocupă, în sfârșit, și de noi. S-ar zice, pentru programul nostru cultural, „în răspăr” cu dominația culturii de poeți și publiciști. Ea sabotează pur și simplu lucrările de referință fără de care nu se poate vorbi de o cultură română „majoră”. Spirit polemic, discret refutat, adevărat „clavir bine temperat”, Monica Gheț ia „în răspăr” (după cum și afirmă) în ultimul compartiment al cărții, câteva idei de uz puțin frecvent, cum ar fi „agresivitatea”, sau acuta observație despre actualitatea (după 1989) lui Gore Pirgu, eroul lui Mateiu Caragiale. Este un adevărat arhetip al eternului mahalagiu, pungaș, hahaleră, omul în stare de orice, pe care-l întâlnești la tot pasul. El a rămas, din nefericire, eternul „erou al timpului nostru”, cu o permanență pe care numai un pătrunzător spirit critic actual putea s-o perceapă și s-o scoată în evidență.” □ William Totok semnalează *Prima istorie a literaturii rrome*, și anume volumul lui Rajko Djuric *Istoria literaturii rrome/I història e rromane literaturaqi* (Universitatea din București, Editura Credis), respectiv cartea scrisă în colaborare cu Jörg Becken și A. Bertolt Bengsch *Ohne Heim – ohne Grab. Die Geschichte der Roma und Sinti* (Aufbau Taschenbuchverlag, Berlin): „La București a apărut, de curând, o lucrare de pionierat. Este vorba despre *Istoria literaturii rrome* scrisă de Rajko Djuric, scriitor, politolog, istoric și publicist originar din fosta Iugoslavie care, în prezent, trăiește în exil la Berlin. Cartea lui Rajko Djuric este destinată, în primul rând, studenților secției de limba

și literatura romani care funcționează în cadrul Facultății de limbi și literaturi străine a Universității din București. De când a fost constrâns de motive politice să părăsească Iugoslavia, Rajko Djuric s-a impus în Germania, dar și în alte țări occidentale, drept unul dintre cei mai competenți specialiști în situația din regiunea Balcanilor, cât și ca expert în probleme privind populația romilor și sinti. Rajko Djuric – născut în anul 1947 în Serbia – a urmat cursurile Facultății de filozofie din Belgrad. Încă din lucrarea sa de doctorat din anul 1985 se interesa și de tematica romilor. Până la plecarea sa din Iugoslavia, petrecută în 1991, a lucrat în cadrul secției culturale a ziarului belgrădean „Politika”. În anii ’90 a fost ales în funcția de președinte al Consiliului Mondial al Uniunii Romilor, iar în prezent conduce centrul berlinez pentru literatura romilor din cadrul PEN-clubului internațional. De curând, a apărut la Editura Aufbau din Berlin o nouă ediție a *Istoriei romilor*, intitulată *Fără casă și fără mormânt*. Volumul cuprinde și un amplu capitol dedicat situației romilor din România, cât și numeroase fotografii. Prefața la această carte este semnată de președintele ceh Václav Havel.” □ Articolul *Discipline filozofice*, de Adrian Niță, prezintă două cărți de filozofie, *Filozofia ca ontologie și gnoseologie* de Alexandru Suci (Paralela 45, 2001) și *Semn și interpretare. O introducere postmodernă în semiologie și hermeneutică* (Dacia, 2001), de Aurel Codoban: „Poate că trăsătura comună cea mai importantă a celor două lucrări este că amestecă genuri și stiluri diferite, fiind din acest punct de vedere două abordări postmoderne ale unor discipline filozofice.” □ *Cronica lui Datcu*, de Nicolae Constantinescu prezintă *Dicționarul etnologilor români*, alcătuit de Iordan Datcu (Ed. Saeculum I.O., 1-3, 2001): „[...] Față de această endemică „încremenire în proiect”, *Dicționarul etnologilor români* de Iordan Datcu este o realizare majoră, fiabilă, oricâte scăpări, omisiuni, inexactități i s-ar putea găsi, și de o indiscutabilă utilitate, o cuprinzătoare panoramă a folcloristicii și etnografiei românești, pe durata câtorva secole. Noul dicționar cuprinde peste 1.000 de intrări, numai primele două volume conținând cu 320 mai mult decât cele consemnate în *Dicționarul...* din 1979, menționat mai sus, elaborat în colaborare cu Sabina C. Stroescu, și în *Dicționarul folcloriștilor II, Folclorul muzical, coregrafic și literar românesc*, scos, în regie proprie, de Iordan Datcu, la Editura Litera, 1983, la care se adaugă alte circa 300, toate noi, în volumul al III-lea. [...] Nu este nevoie să argumentăm prea mult utilitatea extraordinară a acestui remarcabil instrument de lucru în care cei interesați găsesc o prezentare amplă a folcloristicii și etnologiei românești de la începuturile abia bănuite ale acestora până în ziua de azi. O folcloristică și o etnologie *avant la lettre*, căci conceptul de folclor îi era cu totul străin nu numai lui Ion Neculce, dar și învățatului domn D. Cantemir, ori luminatului boier valah Iordache Golescu, ca de altfel și tuturor celor care s-au ocupat, într-un fel sau altul, de cultura populară, până în a doua jumătate a secolului trecut când, o dată cu Hasdeu și cu savanții crescuți în școala sa – G. Dem. Teodorescu, L. Șăineanu, Moses Gaster – , termenul «folclor» a intrat în circulație curentă și folcloristica a început să-și

dobândească statutul de disciplină științifică autonomă; cât despre etnologie, aceasta a început să capete un contur în conștiința științifică românească încă și mai târziu. Iordan Datcu socotește primele două volume, apărute la sfârșitul anului 1998, ca ediția a doua „revăzută” și „mult adăugită” a dicționarului folcloriștilor din 1979 și 1983, dar nu spune foarte clar ce l-a determinat să-și numească lucrarea de acum «dicționarul etnologilor». Autorul a lărgit, vizibil, aria de cuprindere a dicționarului său, de la «folclorul literar românesc» (1979) la «folclor muzical, coregrafic și literar românesc» (1983), lucrările pregătitoare celei de acum incluzându-i și pe (unii) etnografi, anume «pe cercetătorii culturii populare spirituale, adică pe aceia care au cules sau scris despre folclorul literar și muzical, despre obiceiuri, despre jocurile populare» (*Dicționarul...*, Vol. 1, p. 17). □ *O societate și o cultură pe măsura ei*, un interviu cu Mircea Vasilescu, e luat de Svetlana Cârstea. □ La pagina de recenzii, Marius Chivu prezintă cartea de filozofie, *Elemente de cosmologie*, de Isaac Newton (Dacia, 2001), iar Ovidiu Naftanailă cartea de istorie, Fernand Braudel, *Dinamica capitalismului* (Corint). □ La rubrica „Oglină retrovizor” Szabolcs Szonda prezintă *Reviste culturale maghiare din România* (ian 2002): „Tematica numărului din ianuarie al «Korunk»-ului se concentrează în sintagma *Panorama cinematografică maghiară din Transilvania – 2002*. Din retrospectiva producției de filme din Ardeal pe care acest număr ne-o oferă putem afla, de pildă, că începuturile cinematografice în regiune sunt localizate la Cluj, în perioada de dinaintea primului război mondial, și ca atare inițiativa i-a aparținut lui Janovics Jenő. În revista culturală clujeană este evocat și regizorul Szöcs István – considerat într-un articol-portret, publicat aici de Szántai János, «un Don Quijote al filmului cosmic» –, al cărui film produs în anii 1940, *Emberék a havason* (*Oameni pe munte*), a devenit cunoscut și peste hotare, obținând un premiu și la Festivalul de la Veneția. [...] Aceste premize le-au dat ocazia redactorilor revistei să pregătească un grupaj privitor nu numai la producția transilvăneană de film, ci și la «antecedentele» acesteia, prin articole, studii și eseuri legate de estetica, critica și actualitatea cinematografică din regiune, respectiv – colateral – din Ungaria și din România. De altfel, de-a lungul celor șapte decenii de apariție, «Korunk» a avut mereu în vedere acest aspect, prin rubrica sa cinematografică la care au fost prezente, cu corespondențe și analize, multe figuri însemnate ale culturii maghiare. [...]»

● [„22”, nr. 17] Semnalat pe prima pagină a revistei sub titlul *Un exercițiu de maculare*, Lucian Pintilie semnează *Cadavrul ascuns*, un text care ia apărarea lui Ionesco și răspunde incendiar cărții Alexandrei Lavastine: „Ce anume consider pestilențial în această carte care excită Parisul zilelor noastre, stârnind din nefericire mai multă curiozitate vulgară decât patimă reală de cunoaștere a unui adevăr bine disimulat? În primul rând contest cu vehemență nu atât proiectul disimulării adevărului, care, trebuie să recunosc, a existat (și acest proiect trebuie, poate fi discutat, la orice oră din zi și din noapte), cât triumful acestui proiect de disimulare. Acest proiect a eșuat, adevărul a fost cunoscut în detalii (așa cum este

întotdeauna cunoscut, când el este epuizat și nu mai poate funcționa) și cartea Alexandrei Lavastine nu aduce nici o informație nouă despre atracția puternică spre fascism care i-a încercat pe Eliade și Cioran. Scopul cărții nu este însă acela «de a risipi ultimele îndoieli, pentru cei care le mai au încă». Scopul ei este de a propune o carte incendiară și unitară, o carte de demascare de sine stătătoare; cu o dramaturgie a ei, cu un personaj inedit. Prin această tentativă, cartea devine pestilențială. În «dramaturgia clasică», celebrul trio avea un personaj pozitiv: pe Eugen Ionescu. Acest personaj trebuia confiscat și introdus într-o nouă dramaturgie, retopită. În această nouă dramaturgie, Ionescu trebuie să joace rolul tănuitorului, nu al duhovnicului. Ratarea lui Ionescu – în plan moral – e că nu a ales rolul turnătorului, în loc de cel al duhovnicului. Iată ce mi s-a părut absolut hidos în carte: reproșul că nu și-a turnat prietenii, conform unui mecanism de delațiune căruia, trebuie să recunoaștem, comunismul i-a dat întreaga strălucire. [...] Senzația ultimă e că la dosarul anticomunist i se adaugă prin bunăvoința și simpatie, pentru completare, dosarul fascist. Iată cum sună finalul ei denunțator: «La relégation au second plan de ses origines juives – clé, peut-être du sentiment persistant de culpabilité qu'il ne cessera d'éprouver à l'égard de sa mère, souvent relevé par ses biographes, comme de son attachement inconditionnel à Israël». Pare direct denunțul unui colectiv de psihanalisti fasciști. Mi-e rușine că a trebuit să-l apăr vreodată pe Eugen Ionescu de asemenea acuzații.» [...]» (textul apare la rubrica „Cultură și mass media”) ■ Alain Paruit semnează, conceput sub forma unui interviu cu Gabriela Adameșteanu, un lung text autobiografic, datat la sfârșit „Paris, februarie 2002” și intitulat *Traducerea, adică esențialul pentru mine*, în care spune povestea familiei sale, a originilor sale românești și a propriei aventuri existențiale – întoarcerea, copil fiind, în România, apoi reîntoarcerea, ca adult, în Franța: „Mama, Micheline-Christiane, era din nord-estul Franței, mai precis din Ardennes (nu din Ardeal, cum s-a publicat în «Apostrof» /nr. 121, printre alte inexactități ce mi-au fost atribuite). Tata, Endre Herskovits, era din Brașov. A plecat în Franța după bacalaureat, ca să facă studii de medicină, foarte tânăr fiind, la 19 ani, în 1927. Tot tânăr a intrat în partidul Comunist Francez, în 1931. În 1936 a vrut să învețe engleza. S-a dus la o profesoară de care auzise, crezând că e profesoară de engleză. Era maică-mea, profesoară de franceză, iar taică-meu, când a văzut-o... [...] S-au căsătorit în același an, 1936, și s-au născut copiii, dintre care eu, la începutul lui '39. Apoi a izbucnit războiul. Taică-meu, care era cetățean român (nu a fost niciodată cetățean francez), s-a angajat imediat voluntar în Legiunea Străină, contrar de altfel indicațiilor Partidului Comunist. A făcut războiul, a reușit să treacă în Anglia, pe urmă a continuat războiul în Rezistență. La sfârșitul războiului, a participat la debarcările franco-engleze din Norvegia, apoi la deruta armatei franceze (n-avea fiecare om decât câteva cartușe) și la bătălia de la Dunkerque, unde a reușit să se îmbarce pe o barcă de pescari și să treacă Canalul Mânecii. Din Anglia s-a dus ca și alți militari francezi în Africa de Nord, de unde a reușit să se întoarcă clandestin în Franța, unde a făcut tot

restul războiului în Rezistență. A fost citat de două sau trei ori pe «ordinea diviziei pentru curaj sub focul inamicului», a fost decorat cu Crucea de Război și Medalia Rezistenței. Avea acte false, de basc, din cauza tipului său – dar de basc din Franța. [...] Rezistent și în plus evreu, ar fi fost torturat și ucis de Gestapo (o replică de-a mamei, care o definește și care i-a frapat mult pe Cioran și pe Simone Boué când le-am povestit-o. Întrebată dacă nu îi era frică pentru tata, a răspuns: «Nu. Îl iubeam prea mult ca să poată păți ceva.»). La sfârșitul războiului a reluat – de fapt, cred că încă din timpul războiului – legăturile cu Partidul Comunist. Prin 1945-'46, era responsabil cu organizația de bază (în franceză se spune *cellule de parti*) a românilor ce trăiau la Paris. A încercat să-l înroleze și pe Eugen Ionescu. Se cunoșteau, se duceau la cafenele și tata încerca să-l convingă să intre în partid, dar Eugen Ionescu nu s-a lăsat convins. Interesant în faptul ăsta e că Partidul Comunist îl considera suficient om de stânga, antifascist, ca să încerce să-l coopteze pe Ionescu care, în Franța, pe vremea aceea, era un necunoscut. Un total necunoscut. Am vorbit despre asta cu Eugen Ionescu, care păstra o amintire foarte plăcut amuzantă. Între timp, tata își terminase studiile, era medic, cancerolog (a primit Medalia pentru Merit științific). Dar, după război, a avut legături strânse cu spionii comuniști români care veneau în Franța. Pentru că așa am înțeles, pentru că așa a fost. Unui comunist îi părea normal, moral, căci era vorba de «victoria revoluției». Din România veneau agenți, deși era la început de tot, în '47-'48, existau deja agenți ai ceea ce nu știu dacă se numea Securitate în perioada aia de tranziție (au mai fost, deci, și alte perioade de tranziție!), oricum agenți ai Moscovei. Și pentru aceste activități, a fost arestat la spitalul unde lucra, Institut du Radium, de pe rue d'Ulm. Polițiștii au arestat-o și pe mama, care, săraca, n-avea habar de nimic. Au dat năvală în casă, cu pistoalele în mână și au răvășit totul. Au luat-o pe mama, fără să le pese că lăsau singuri patru copii dintre care cel mai mare (eu) avea abia 9 ani și ceva. Convins că e vorba de gangsteri, am coborât în casă după ei, când au plecat cu mama, și am înregistrat numărul mașinii lor, un Citroën *traction avant*, negru, după care am telefonat lui *tante Simone*. La poliție, când au aflat, fără a fi puși în prezență, că celălalt este arestat, și mama și tata au declarat greva vorbei și a foamei. Mamei i s-a dat drumul repede, în vreo 24 de ore (Simone dădea telefoane la poliție, unde i se răspundea că acest număr de mașină e necunoscut). Tata a fost expulzat (pe drept) în iunie 1948. Până prin 1950-'51, când a fost dat afară, a fost unul din responsabili spionajului. La sfârșitul lui octombrie '48, maică-mea și cei patru copii am plecat și noi în România. Nu știam pe atunci nici un cuvânt românește, în afară de cuvântul *da* [...] Și când mi s-a născut primul băiat, André, în 1965, am zis: «acum trebuie să plec, n-am voie să-l las să crească într-o țară comunistă». Și am reușit să plecăm, cu dificultate, dar am reușit, cu acte de emigrare, în Franța, pentru că soacra mea era în Israel într-o clinică, din cauza pușcăriei, iar soțul ei ieșise și fusese reabilitat. Deci, am putut pleca. La Paris am lucrat într-o librărie, după ce am căutat 6 luni de muncă fără să găsesc nimic. Am înțeles repede că nu trebuie să spun că am o

licență, că trebuia să spun că am numai bacalaureat ca să pot găsi de lucru. Am lucrat un an la librărie și apoi Gallimard a vrut să publice cartea lui Paul Goma *Ostinato* și căuta un traducător. Gallimard avea un traducător de română, profesorul Alain Guillermou, dar acesta n-a putut sau n-a vrut să traducă această carte. Unii spun că, în poziția lui de titular al catedrei de română la Sorbona, îl deranja să traducă o carte a unui disident. Nu știu dacă ăsta e motivul, dar, în orice caz, Gallimard căuta un traducător... Însă, ca să nu fiu prea confuz, trebuie să mă întorc în trecut. Eu în România citisem tot ce publicase Țepeneag și, într-o zi, cine mă sună la Paris? Țepe. Cineva îi dăduse numele și adresa mea spunând că pot să-i traduc nuvelele. [...] Revin, Gallimard căuta traducători. Or, Țepeneag îi dăduse lui Cioran să se uite pe traduceri pe care apucasem să le fac și atunci la Gallimard l-au întrebat pe Cioran, fiind de origine român, dacă nu cunoaște cumva un traducător. Și Cioran a zis «da, cunosc un traducător bun» și i-a cerut lui Țepeneag telefonul meu, Gallimard a luat legătura cu mine. Țepeneag, căruia îi traduceam nuvelele, pentru că avea nevoie ca să încerce o publicare, a zis: «Oprește imediat traducerea nuvelor mele, ca să traduci *Ostinato*, e foarte important, trebuie tradus Paul Goma» ș.a.m.d.” Amintirile sale continuă cu un episod despre Dumitru Țepeneag: „După ce a revenit în Franța, când i s-a retras cetățenia, a fost, să zic așa, în aer. (Țepeneag este singurul scriitor căruia Ceaușescu i-a retras cetățenia. Securitatea își dăduse seama cât e de activ. El a întemeiat revista «Cahiers de l'Est» și, împreună cu Mihnea Berindei, Comitetul pentru Apărarea Drepturilor Omului în România.) El nu voise inițial să ceară azil politic, ceea ce mulți exilați români de la Paris nu i-au iertat. Dar ideea lui, în conformitate cu ce numea el «pedagogia curajului», era în rezumat următoarea: «Eu sunt cetățean român. Constituția română spune că ai voie să călătorești când și unde vrei. Eu îmi cer dreptul». Era o naivitate, dar să nu uităm că ne aflăm la începutul anilor '70, când se spera ca perioada de relativă liberalizare va continua. Intenția era, după părerea mea, foarte bună, chit că nu a reușit. Însă, la un moment dat, Țepe a avut nevoie de o cetățenie și a cerut cetățenia franceză. I s-a refuzat. Am aflat mai târziu că avea la poliția franceză un dosar negativ, de stângist, din cauza rapoartelor unor informatori, exilați români; unii erau agenți dubli, după cum s-a dovedit ulterior, alții erau manipulați de Securitate sau pur și simplu nu înțelegeau că poți ataca comunismul de pe poziții anarhiste. În urma acestui refuz, le-a sugerat celor mai buni prieteni ai lui din Paris, și anume Monică și lui Virgil, să-i dea o scrisoare de referințe morale, unde să spună aproximativ că-l cunosc și că se poate avea încredere în el. Or, ei nu i-au dat-o. Nici acum nu știu de ce. După o ceartă, fiecare prezintă lucrurile în felul lui. Fapt este că nu i-au dat. Repet, nu înțeleg nici astăzi de ce. Însă lui Țepeneag i s-a prăbușit tavanul în cap. [...] Țepeneag a intrat într-o perioadă extrem de dificilă, nu mai voia să vadă nici un român. (Ca să închei povestirea, precizez că a primit în cele din urmă cetățenia franceză, datorită între altele petiției unor intelectuali francezi de frunte, dintre care Eugen Ionescu.)” Despre cum a fost cooptat la Radio Europa Liberă, Paruit povestește: „Mai târziu,

la Europa Liberă exista o speakeriță, o fată minunată, Gabriela Ionescu (Gaby pe care o pomenea Țepe în scrisoarea lui), care a plecat în Statele Unite și Monica și Virgil nu mai aveau crainic și m-au întrebat dacă pot eu să fiu. Eu am zis «Da», bineînțeles că până la întoarcerea lui Gabi. Ea a stat mai mult, câțiva ani de zile în Statele Unite, și când s-a întors n-a vrut să mai lucreze la Europa Liberă. Așa deci am început să lucrez ca speaker și să mai fac bineînțeles și unele cronici, reportaje, articole. Dar esențialmente citeam textele Monicăi și ale lui Virgil. [...] Dar eu n-am nici un merit în afară de acela că știam să vorbesc cum trebuie la microfon... Și, pe urmă, după 1990, când a început să poată ieși lumea, mulți veneau la mine ca la un fel de vedetă, când, de fapt, nu eram decât un glas care transmitea ceea ce scriseseră Monica și Virgil. Bineînțeles, eu îmi continuam ceea ce era esențialul pentru mine, adică traducerea.” □ Toma Pavel semnează un eseu intitulat *Democrația și legăturile dintre oameni (I)*. Pe marginea unei cărți de Pierre Manent (*Cours familier de philosophie politique*), eseu care va continua în numărul următor. □ Mircea Iorgulescu comentează în *Zece ani care au schimbat totul* cartea de articole și fragmente memorialistice a Gabrielei Adameșteanu *Cele două Românii* (Institutul European, 2000). □ La ultima pagină (rubrica „Lumea”) Ana Blandiana scrie, într-un interviu cu Răzvan Brăileanu, despre o călătorie în Vietnam (*Vietnam – o călătorie în timp*).

24 aprilie

• [„România literară”, nr. 16] Editorialul lui Nicolae Manolescu îl elogiază, sub tiltul *Poetul*, pe Șt. Aug. Doinaș, aflat la aniversarea a 80 de ani: „Ștefan Aug. Doinaș se numără printre rarii poeți cărturari din literatura noastră, precum Eminescu, Pillat sau Philippide, a căror contribuție multiplă se cuvine reținută. Am spus intenționat cărturari și nu critici: nu doar fiindcă primul termen acoperă mai bine realitatea, dar și fiindcă, mărturisesc, împărtășesc "prejudecata" maioreșciană cu privire la poezii critici pe care o inevitabilă subiectivitate îi împiedică să înțeleagă alte moduri lirice decât al lor. Există, desigur, și cazul invers, al criticilor poeți (numeroși, ei, de la Călinescu la Grigurcu), totdeauna onorabili, niciodată fundamentali. Doinaș nu aparține, propriu vorbind, nici uneia dintre aceste două clase. Ca și Pillat ori alții, a făcut, dacă a făcut, critică literară oarecum sporadic și fără pretenții, pe un ton cel mai adesea cordial, căci a scris aproape exclusiv despre prieteni literari. Ceea ce s-a impus însă din proza lui teoretică sînt eseurile, pe teme diferite, și cu un anumit grad de generalitate, culturale, filosofice, literare ori politice. Operă de cărturar, cum spuneam. De altfel, și poezia lui Doinaș, ca și a altora dintre "cerchiștii" sibieni de acum o jumătate de veac, poartă pecetea cărții. Mai spontan, evident, decât Ion Negoieșcu (critic poet, acesta), și, fără îndoială, poet în toată puterea cuvîntului, Doinaș n-a crezut niciodată că poezia este absolut naturală, dar nici nu s-a lăsat sedus de sirenele livrescului. S-a legat, ca Ulise, de catarg, ca să le asculte în liniște vocile. De la splendidele balade din anii '40, care renovau un gen vechi, tocmai

cînd expansiunea modernistă părăsise a-l da complet uitării, și pînă la poeziile recente în formă fixă, ecuatorul operei în versuri a lui Doinaș străbate deopotrivă emoția și ideea, viața și cartea. O demarcație este imposibilă. Cine ar încerca s-o facă, ar risca să știrbească atît din bogăția trăirii, cît și din frumusețea gîndului poetic. Scriind uneori arte poetice (ori, chiar, metapoeme curate, pe gustul generațiilor mai noi), Doinaș a avut grijă să le umple în același timp cu idei și cu emoții, să ne determine să simțim că ideile cresc din biografie și din experiență nemijlocită, așa cum plantele cresc din pămînt și din apă. Artele lui poetice sînt la fel de "organice" precum îi este lirica de dragoste. Și este mai totdeauna în lirica personală o sugestie intertextuală, o referință la carte. La 80 de ani, Ștefan Aug. Doinaș este Poetul." □ Marius Chivu, la rubrica „Lecturi la zi”, comentează, sub titlul *Dereglarea sintaxei*, unul dintre primele volume importante publicate de poezii douămiiști la începutul anilor 2000, și anume *Fetiș*, de Răzvan Țupa: „În poezia lui Răzvan Țupa, avem un discurs poetic de transfigurare prin de-structurare aluzivă, cum ar spune Eugen Negrici. Poetul recurge la reprezentări disparate, enunțuri eliptice, fragmente descriptive trunchiate, frânturi de frază dar, mai ales, intercalări de secvențe diverse. De multe ori poemele devin criptice, aproape ilizibile. Astfel, poetica lui Răzvan Țupa dă senzația deseori (mai ales în ciclul *Mijloace de transport în comun*) că este prea elaborată și că poemele i-ar reuși și fără atîta preocupare pentru bricolaj și discontinuu. Din această perspectivă, Răzvan Țupa e poet tocmai în versurile "sincere" care scapă vanității auctoriale și elaborării programatice: «5. Drumul care mă ține pe genunchi și călătoria păstrîndu-mă-ntr-o brațe de tablă sau aripa de sticlă-a ferestrei: nu pot să nu lase prin ele să vină înșiruirea copacilor verzi străbătută de-asfaltul șoselei» (*Serbările*). Deși reclamă mereu existența unui dialog prin diverse mărci retorico-textuale, poetul nu simte acut nevoia interlocutorului. Nepăsarea pentru coerență este, pînă la urmă, și consecința unei tragice înstrăinări într-o lume a cărei realitate nu mai poate fi percepută decît fizic, prin corpul "fetiș", și despre care nu se poate spune mai mult decît "ceva nearticulat o limbă de pîslă diferită de orice traducere". Răzvan Țupa este, în fond, un postsimbolist la jumătatea distanței dintre Virgil Mazilescu și Mircea Ivănescu, iar debutul lui cu acest lung poem e remarcabil cu atît mai mult cu cît peisajul poetic actual este destul de "amestecat". □ Cronica literară, de C. Rogozanu, intitulată *Mircea Zăciu, între jurnal și dicționar*, se referă la un volum dedicat profesorului clujean Mircea Zăciu, *Întoarcerea învinsului. Întîlniri cu Mircea Zăciu*: „Sigur, e foarte greu să scrii despre o carte care evocă pe cineva, un mare profesor, un mare om de cultură, plecat recent dintre noi. Este însă singurul mod de a propune o relectură, o reamintire a vocilor "grele" din cultura românească. Acesta este rolul tipăririi cărților comemorative, același e rolul recenzării lor. Aurel Sasu și Mircea Petean au alcătuit un volum de "aducere aminte" a Profesorului Mircea Zăciu. Încă de la primele pagini șochează o anumită intrigă a fiecărui discurs, fie că autorii vorbesc despre cărțile "Profesorului", fie că povestesc scene autobiografice.

Pentru toți, Zăciu este împletirea ciudată a unei dimensiuni academice, rigide chiar, și a unei laturi polemice, mai apropiate de literatură, de partea "zbuciumată" a culturii. Nimeni nu uită să sublinieze schizoidia care pare să-l fi sfișiat pe acest om. Bineînțeles nu e vorba despre un diagnostic, ci doar despre o observație asupra retoricii celor invitați să-și invoce profesorul sau prietenul. Trecem peste faptul că acest tip de dialectică a contrariilor intră într-o ordine retorică generală. De câte ori este evocat cineva, aflăm că a fost și așa... dar a fost și opusul... în cazul lui Mircea Zăciu, "contradicția" nu este o simplă formalitate. Iar această dedublare a personalității sale culturale este descrisă în fel și chip în volumul *Întoarcerea învinsului. Întâlniri cu Mircea Zăciu*. □ *Un baroc paradoxal*, de Gh. Grigurcu, se ocupă de ultimul volum de poezie al lui Ctin. Abăluță, *Odăile*: „La antipodul posturii mistice care presupune despărțirea de materie, evadarea din lume, Constantin Abăluță mizează tocmai pe corporalitatea, pe concretul inconvertibil al acesteia. Retragera sa nu e din lume, ci în lume, sub chipul unei identificări senin-dureroase cu obiectele, cu peisajul anorganic care dobândește calitatea de a-l reprezenta prin jocul caleidoscopic al imaginilor. Încifrat în lucruri, eul liric pare a le cere protejarea, a se pune sub pavăza microuniversului lucrurilor umile, anodine, susceptibile a se transforma în revelații poetice, într-o misterioasă unitate cu ființa cu care ajung în contact.” □ Eugen Negrici scrie despre *Redescoperirea marilor modele narative: Cronică de familie*, discutând galeria personajelor din saga lui Mircea Ciobanu: „Alcătuită din 24 de nuvele cu o întindere variabilă, Cronică de familie (apărută în versiune parțială în 1955 și republicată ca trilogie în 1957), acoperind un secol de istorie – de la Cuza la regimul comunist –, este, în fond, cronică nemelancolică a stingerii unei clase (boierimea). Scrisă în spiritul realismului balzacian, care nu favorizează, nu idealizează și nici nu împinge în caricatură (cel puțin în intenție), cartea poate fi socotită o replică la Romanul Comăneștenilor: ea anunță epuizarea rolului istoric al moșierimii, fără să-i "înfiereze" reprezentanții – cum, fără doar și poate, ar fi dorit activiștii din câmpul culturii. Prinse într-un flux românesc impresionant, sute de personaje – din lumea politică, din armată, din funcționărie etc. – își întretaie destinele cu cele ale descendenților paharnicului Manolache Cozianu, urmăriți în succesiunea generațiilor. Indivizii aparținând unor tipologii – psihologice, temperamentale, morale – clasice (dintre care nelipsiți în fiecare generație sînt ambițioșii, veleitarii, setoșii de putere și de sex, ratații) constituie fauna balzaciană a acestui roman solid, scris în tehnica secolului trecut și în care conflictele sînt viabile și clar conturate, narațiunea nu e complicată și ambiguizată de schimbarea vocilor, de abundența episoadelor secundare, de cursul meandrat al tramei sau de analizele psihologice greoaie și nesfîrșit de lungi. După o jumătate de secol de la redactarea (în vremuri irespirabile și în cîteva etape) a trilogiei, se poate spune că ea rămîne, în pofida slăbiciunilor, astăzi lesne sesizabile, cea mai cuprinzătoare frescă și una din puținele tentative reușite de a crea un ciclu românesc din biografiile generațiilor succesive

ale aceleiași familii. Numai Mircea Ciobanu se va mai încumeta, târziu, în anii '80, să compună saga unei familii și să descrie în Istorii (unde modelul îndepărtat pare a fi tot Tacit) lumea, și ea, în felul ei, aristocratică, a dispărutei clase de mijloc românești a meseriașilor și negustorilor avuți. Trimiterile pe care le fac astăzi comentatorii la Un veac de singurătate sau la spațiul propus de Faulkner ni se par excesive. Singurele nume care pot să ne spună ceva despre această Comedie umană sînt Cardinalul de Retz, Balzac, Tolstoi, Nicolae Filimon și Mateiu I. Caragiale. Ceea ce ține la un loc episoadele, dă convergență destinelor individuale și unitate viziunii este senzația – care emană din fiecare întîmplare a cărții – că asistăm la o alunecare lentă, ireversibilă spre neant, la stingerea unei clase care întîmpină o istorie cu fiecare clipă mai ostilă.” □ Gabriela Ursachi dedică un text lui Virgil Mazilescu, intitulat *Aprilie*, cu ocazia împlinirii a 60 de ani de la naștere (și 18 de la moarte). □ Ioana Pârvulescu dedică un text scriitorului (puțin cunoscut) Simion Stolnicu, în *Personajul secundar iese în față*: „Cum critica literară nu dă Oscaruri pentru cel mai bun rol secundar (nici măcar pentru cel mai bun rol principal), nenumărate personaje mărunte din cărți, perfect realizate în felul lor, sînt date uitării. Cine și-ar mai aminti, de pildă, de Rosenkranz sau de Guildenstern, din *Hamlet*, dacă dramaturgul Tom Stoppard n-ar fi avut ingenioasa idee de a le aduce în fața scenei pentru a le acorda, în fine, rolul principal: compensație pentru faptul că din piesa lui Shakespeare rămîn vii în amintire numai Hamlet și Ophelia, Polonius, regele și regina. Exact aceeași senzație, de prospețime a perspectivei, prin răsturnarea raportului principal / secundar ți-o dă jurnalul lui Simion Stolnicu și amintirile sale de la *Sburătorul* (*Printre scriitori și artiști*, Minerva, 1988, ediție și prefață de Simion Bărbulescu). Ce gîndeau nenumărații scriitori care au trecut pe la *Sburătorul*, fără a deveni apoi nume sonore ale literaturii române, cum își judecau ei confrății mai norocoși într-ale gloriei literare, cu ce sentimente veneau și plecau din strada Cîmpineanu 40, cum primeau critica amfitrionului lor? Este un adevărat noroc că, la toate aceste întrebări, avem răspunsurile unui ins pe care contemporanii lui îl cunoșteau destul de bine, în timp ce contemporanii noștri l-au dat cu totul uitării. Perspectiva poetului din amintiri (jurnalul e palid și are puține referiri la confrăți) poate fi comparată astăzi, după publicarea *Agendelor* lui Lovinescu, cu perspectiva criticului.” □ Alex. Ștefănescu propune o nouă lectură a asupra biografiei și operei scriitorului aniversat în acest număr, Ștefan Augustin Doinaș: „El este un poet-cărturar care seamănă mai mult cu Goethe decât cu poeții de azi, un spirit aristocratic, adeptul unui stil de o eleganță eliptică, rece. Poemul său *Mistrețul cu colți de argint*, căruia i s-au consacrat de-a lungul anilor zeci de comentarii critice, rămîne și azi o enigmă, un meteorit căzut în literatura română, imposibil de descifrat integral. Autorul nu-și exhibă niciodată intențiile, nu face paradă de personalitatea sa, nu-și etalează erudiția pentru a smulge aplauze. Solitar, suficient sieși, își creează oricând lumea de care are nevoie, din cuvinte. [...] Ca autor de psalmi, Ștefan Aug. Doinaș nu datorează nimic lui Tudor

Arghezi (nici măcar ideea de a scrie psalmi, care este veche ca însuși creștinismul). Spre deosebire de psalmii arghezieni, superartistizați prin simularea expresivă a naivității și prin valorificarea ingenioasă a unor sugestii oferite de limbajul călugăresc, psalmii săi au o esență culturală și transcend ortodoxismul autohton, punând probleme care i-au obsedat pe mulți europeni de-a lungul timpului, de la Shakespeare la Malraux. Abstras și impersonal, Ștefan Aug. Doinaș este totuși și un om de atitudine. Dar cum? În orice caz, nu ca un participant agitat la viața de fiecare zi. El privește totul de sus. Este distant, fără a fi însă și nepăsător. Textele sale, livrești, cu o factură de joc literar superior, nu sunt numai un joc. Ele reprezintă și o luare de poziție față de lume, o critică a existenței. Ștefan Aug. Doinaș restaurează demnitatea intelectuală a condiției de poet, pe care mulți o confundă cu una de clown. [...]” Studiul va avea o continuare în numărul următor al revistei. □ Poetul aniversat contribuie el însuși cu un eseu, *Versul celor patru superlative* („cel mai arid”, „cel mai filosofic”, „cel mai obscur”, „cel mai patetic”) dedicat versului inaugural din *Oda în metru antic*: „[...] Îmi place să cred că adverbul de timp de la finele acestui vers – acel «vreodată» – își are, la rândul său, locul bine definit și rolul propriu în economia prozodică. El contribuie – cred eu – deopotrivă la sporirea aridității, a dimensiunii filosofice și a ambiguității. Vreodată, care aici înseamnă «cândva», vrea să sublinieze că incredibila «aventură» a iubirii, comparabilă cu o «ucenicie a morții», fixează ascea clipă – greu de imaginat – în care un eu personal, individual, se poate simți ales pentru o experiență care nu poate fi decât un dar – poate otrăvit – al zeilor. Acest «vreodată» indică momentul – incredibil – în care poetul se simte răpit, ca de o grație sau de un blestem divin de forța voluptuos-dureroasă a Erosului. În al doilea rând, acest adverb de timp subliniază că orice experiență a iubirii (chiar ca «ucenicie a morții») se sustrage timpului, evadând în eternitate. Vreodată este echivalent, aici, cu acea clipă eternă, care constituie oximoronul definitoriu al iubirii. A suferi din dragoste înseamnă a suferi veșnic, pentru că marchează participarea eului la o trăire supraomenească. Iată de ce invocarea morții din final este rugăciunea pe care cel ce iubește o adresează – cui? Dacă nu lui însuși! — pentru a scăpa de acel incredibil dat real vreodată; pentru a se reîntoarce în lipsa de timp izbăvitoare, nemarcată de nici un eveniment – a morții. Vers singular, vers superlativ, «Nu credeam să-nvăț a muri vreodată» rămâne – după opinia mea – un sigiliu emblematic al lui Eminescu.” □ *Cinci ani de la moartea lui Hrabal* este titlul corespondenței de la Praga semnate de Libuše Valentová și dedicate evocării marelui prozator ceh, una dintre primele prezentări biografice a prozatorului și a operei sale în presa din România: „Prozatorul ceh Bohumil Hrabal (1914-1997) nu e, desigur, un necunoscut pentru publicul cititor din România. După câte știu, mai multe povestiri ale lui au fost traduse în limba română de distinsul cunoscător al literaturilor cehă și slovacă, Corneliu Barborică, iar în anul 2000 a apărut la Editura Univers și romanul *L-am servit pe regele Angliei*, în traducerea lui Jean Grosu (la această traducere aș dori să revin într-una

din corespondențele următoare). La 3 februarie a.c. s-au împlinit cinci ani de la dispariția scriitorului care, începînd din anii șaizeci, aparținea celor mai cunoscuți și celor mai citiți autori cehi contemporani, fiind apreciat pentru originalitatea sa de critica nonconformistă, pe de altă parte, însă, pus la index, din când în când, de autoritățile regimului comunist. Datorită faptului că lucrase în diferite profesii și cunoscuse medii diverse, inclusiv unele foarte modeste sau chiar la marginea societății (calea ferată, fabrica de oțel, centrul de colectare a deșeurilor reutilizabile, dar și un mediu specific al civilizației cehești cum este «hospoda» – berăria), s-a familiarizat perfect cu limbajul popular, și, «torcând ușure», și-a găsit stilul potrivit și inimitabil. Volumul de debut, culegerea de povestiri *Perlicka na dne* (*Perla din adâncuri*), din 1963, s-a bucurat de un ecou extraordinar atât printre intelectuali, cât și printre cititorii de rând. Una dintre explicațiile posibile ar putea consta în caracterul plurivalent al viziunii povestitorului. Curînd după apariția primului volum, criticul Jirí Brabec observa cu perspicacitate: «Lumea imaginară a lui Hrabal este construită pe mai multe polarități, pe un echilibru și pe o metamorfoză a polilor; este o lume distructivă și constructivă, depoetizată și poetică, banală și bizară, trivială și mitică, reală și ireală, teribilă și tandră etc. etc.» A urmat un nou succes cu o nuvelă eroicomică, inspirată din vremea războiului, când tânărul Hrabal lucrase la căile ferate ca telegrafist și impiecat de mișcare – *Ostre sledované vlaky* (*Trenuri strict supravegheate*, 1965); ecranizarea nuvelei, realizată de regizorul Jirí Menzel, a obținut Premiul Oscar doi ani mai târziu. În deceniul următor au apărut prozele în care este evocat, cu umor nostalgic, micul oraș Nymburk, aflat la est de Praga, unde trăiau părinții lui și unde și-a petrecut copilăria [...]. În schimb, orașul Praga, mai precis cartierul muncitoresc Liben din partea de est a capitalei, apare în câteva proze din anii optzeci, în care un rol important joacă și câțiva prieteni, filozofi și pictori boemi, precum și soția scriitorului: *Príli hluchá samota* (*Prea zgomotoasa singurătate*, Köln, 1980), *Nezný barbar* (*Barbarul tandru*, Köln, 1981), *Svatby v dome* (*Nunți în casă*, Toronto, 1987), *Vita nuova* (Toronto, 1986), *Proluky* (*Locuri virane*, Köln și Toronto, 1987). Un loc aparte în scrisul hrabalian îl ocupă romanul *Obsluhoval jsem anglického krále* (*L-am servit pe regele Angliei*), opera lui cea mai epică, povestirea vieții unui om cu mintea de copil visător, confruntat cu absurditățile istoriei noastre din secolul XX. De altfel, și destinele cărții sunt elocvente în acest sens: ea a apărut pentru prima oară în samizdat, în 1974, după aceea în 1982, ca o publicație cu circuit restrâns, la Asociația amatorilor jazz-ului, iar în 1989, cu câteva luni înainte de «revoluția de catifea», la o editură oficială, însă într-o variantă cenzurată. După 1990, autorul este redescoperit și repus în drepturi. Până atunci, o mare parte a operei circula din mână în mână în ediții din exil sau din samizdat.” □ Pagina de „Carte străină” a Gretei Tartler se împarte între literatura suedeză (Per Olov Enquist cu best-sellerul său *Vizita medicului de curte*, referitor la un episod controversat din istoria daneză) și literatura cipriotă, promovată la noi de editura Meronia, și anume romanul lui

Panos Ioannidis, *Devoratoarea iubire de patrie a lui P.F.K. O parabolă aristo-fanică* (traducere de Christina Christodoulou-Todea), „roman palpitant și care dă viață culorilor sudului, într-o lumină greu de uitat”, completează recenzenta.

25 aprilie

● [„Contemporanul – Ideea Europeană”, nr. 17 (568)] Ștefan Augustin Doinaș publică *Sonete fără sunet*. ■ La „Nașterea poeziei” Octavian Soviany continuă să scrie despre *Epifania* lui Daniel Turcea, aplicând idei din Paul Evdokimov: „Ceea ce face ca în volumul *Epifania* «cântecul» spiritual să alterneze cu poeme în care este transpus sentimentul unei culpe originare pe care Daniel Turcea o atribuie poeziei sale și poeziei în general, iar sentimentul înălțării este dublat dramatic de cel al căderii, al captivității în materia unei obscurități terifiante. [...] O dată cu lirica vinei, poezia lui Daniel Turcea va fi dominată de o anume conștiință a crizei, caracteristică oricărui discurs modern despre sacru, dar și de un sentiment al apocalipticului. Căci, subliniază tot Paul Evdokimov, arta modernă «se plasează în mod evident înaintea ultimei alegeri, dar nu între viață și moarte, ci între a trăi pentru a muri sau a muri pentru a trăi. Nici o evoluție nu mai este posibilă, căci [...] ruptura dintre sacrul transcendent și religiosul immanent este atât de radicală încât ea nu permite pur și simplu o evoluție de la un plan la altul». Din perspectiva gânditorului rus artistul modern trebuie să treacă prin *botez* (adică prin moarte) pentru a învia într-o lumină care însă nu mai este cea kenotică a *Evangeliei*, ci lumina apocaliptică a chipului strălucitor și de temut al lui Dumnezeu. De aici ipoteza unei arte apocaliptice, deschisă spre lumina înfricoșătoare a judecății. Artă a răspunderii și a pocăinței, așa cum este și lirica vinei pe care o cultivă Turcea în *Epifania*. O artă pusă sub semnul îngrijorării, dar și al optimismului generat de conștiința faptului că «ceea ce merită să fie salvat o să fie salvat» și posibilă ca o iconică a eschatologiei. Iar discursul lui Daniel Turcea este unul apocaliptic în măsura în care își supune propria artă (și arta în general) unei «judecăți din urmă» și încearcă să expieze în dramatismul trăirilor deosebit de intense păcatul originar al acesteia. Lirica vinei și a expierii este prin urmare pasul necesar, dureros și plin de tensiuni, spre un nou *monahism* al poetizării în virtutea căruia onirismul extatic tinde să se convertească într-o iconologie” (*Întunericul și lumina. Lirica vinei*). □ La „Formarea ideilor” Traian T. Coșovei scrie despre *Excelența sa Sportul*, volumul de la Tritonic (2001) al lui George Astaloș: „*Excelența sa Sportul* recuperează nu numai un segment romantic al sportului românesc, dar constituie și pretextul unui autor prea bine cunoscut de a-și etala mijloacele stilistice. Un joc-spectacol aplaudat de suporteri, dar cu siguranța o lovitură de maestru a unui spectator inconfundabil, în stadionul de glasuri al începutului de mileniu.” (*Hala Traian, cartier bilingv*). □ Ștefania Mincu traduce *Poeme* de Mario Luzi. ■ Nora Iuga e prezentă cu poeme. ■ Angela Marinescu e invitata rubricii *O întrebare pentru...* și răspunde la întrebarea „Ce

reprezintă boala pentru poetul care ești?": „În primul rând spun că boala a fost o întâmplare fericită ce a declanșat dorința de a mă cunoaște ca fiind sănătoasă, adică, întreagă. Deoarece atunci când integritatea, cel puțin aparentă, nu îți este știrbită, te poți considera, încă, sănătos. Boala mea a avut această calitate de a mă fi *forțat* de a fi sănătoasă, pe un anumit plan, în timpul în care *lucra*, pe dedesubt, la subminarea trupului meu. Deci, eu, *sănătoasă* fiind, dar cu boala *în oase*, am asistat la faptul că aveam și nu aveam, o *boală*. În timp ce asistam detașată la zvârcolirile mele maladivo-erotico-metafizice, am observat că, pentru mine, boala, ca și poezia, dragostea sau eșecul, ce s-au derulat prin fața ochilor mei, a reprezentat totul, adică, viața. La început am resimțit boala într-un mod disperat și melancolic și grotescul situației de a fi fost bolnavă m-a urmărit ani de zile. Nu mai spun că mă simțeam complexată, ratată, infirmă, violată, de-a dreptul, în intimitatea mea din pricina bolii ce se insinua, rafinată și perversă. De acolo de unde mă aflu pentru a mă asista pe mine însămi, mă luptam să uit, să depășesc și să deviez boala spre un făgaș mai firesc. Mi-am spus, sunt bolnavă, nimeni nu este vinovat, trebuie să-mi asum boala din moarte și moartea din boală (în primii ani de boală, deoarece nu mă vindecam orice aș fi făcut, mă consideram o ființă ce aparținea mai degrabă morții decât vieții). Desigur, morții vii, care povestește moartea, o conține conștient. Atunci am încercat să populez distanța dintre spațiul detașării de unde mă priveam și spațiul unde mă aflu bolnavă cu câteva *instrumente* salvatoare, dintre care cele mai importante s-au dovedit a fi scrisul și autocontrolul. Astfel am început să scriu și mi-am făcut din scris un instrument de execuție a vitalității ce era exacerbată tocmai din cauza bolii. Scrisul și tot ceea ce presupunea o învățare permanentă cu eșecul, imposibilitatea aproape totală de a reuși să așterni pe hârtie ceea ce ai în cap m-au relativizat. Sau, mai exact, au încercat să mă relativizeze. Dacă scrisul mi-a relativizat vitalitatea bolnavă, luciditatea, pe măsură ce boala avansa, mi-a exacerbât paranoia de a vrea neapărat să-mi ating propriul ideal. Care era bineînțeles, la început, un ideal confuz, dar cu o suprafață erotică compactă și bine definită ce ascundea, de fapt, neputința mea de a fi *sănătoasă*. Idealul meu era să fiu completă și complexă și eu eram doar o neputincioasă ce-și exhiba erotismul bolnav din cauza bolii. Boala mi-a luat mințile, scrisul mi le-a pus la loc, mereu prea târziu și prea ne-satisfăcător. Boala și-a încrucișat sabia cu scrisul și, se pare, au devenit, până la urmă, surori. Boala era disperată să mă atace sub centură, scrisul era șmecher și rezistent. Boala era obsedantă și obsesivă, scrisul era sadic și nepăsător. Cum s-au împăcat ele în capul meu, nu știu și nici nu mă interesează prea tare. Uneori, boala ia locul scrisului și invers. Acum, merg înainte fără probleme prea mari, pentru că a devenit important să-mi dau mie însămi măsura puterilor mele bolnave și scripturale. Aceasta și pentru că, probabil, sunt, încă, destul de sănătoasă ca să mă ocup de boală cât și de scris, cam în același timp. Oricum, viața a devenit permanent un ideal pe care doresc să-l ating cu boala, scrisul și inteligența mea, la un loc. Totul a devenit instrument de atins, un ideal de neatins. Atât de mult îmi place lupta pentru a

atinge absența ideală, încât mă simț cuprinsă de voluptate în oricare moment al vieții mele. Chiar și când stau și nu fac nimic altceva decât să mă gândesc. Sau mai ales atunci. Uneori, de atât de multă plăcere împletită cu boala și moartea, mi se face frică. Dar frica mea, acum, face salturi mortale în gol, deoarece sunt bătrână, boala este, deja, bătrână, scrisul este bătrân și moartea își flutură steagul ei de os negru”. ■ La „Aleea Nouăzeciștilor” e introdus ca prozator debutant elevul (pe atunci) Claudiu Komartin, de către Octavian Soviany (pe atunci profesorul său la liceul Mihai Eminescu din București). Proza (vag borgesiană, consideră Soviany) se intitulează *Când vine ciroul – povestea unei statui*.

30 aprilie

- [„Adevărul literar și artistic”, nr. 615] Daniel Cristea-Enache ia un interviu lui Ștefan Cazimir, cu titlul „*Dreptul de a mă dezamăgi nu-l au decât scriitorii mari, ceilalți pot, cel mult, să mă irite*”. □ La „Cronici” Teodor Vârgolici semnează *Jurnalul lui Pericle Martinescu*, în care prezintă apariția recentă de la Ex Ponto a nonagenarului scriitor (*Jurnal intermitent* vine în continuarea unui alt volum, *7 ani cât 70*, publicat în 1997 la Ed. Vitruviu). □ Alexandru George la „Civica” semnează *Siberia spiritului*, în care discută sintagma și realitatea ei. □ Elisabeta Lăsconi continuă la rubrica „Mito(s)critice” cu *Baltagul: scenariul original*. □ Este consemnat vernisajul unei expoziții de fotografie despre Bucureștiul de odinioară, *Recunașteți orașul? Bucureștiul de altădată* este un album (tipărit la Alcor Edimpest) care adună fotografiile interbelice făcute de Nicolae Ionescu, excepțional fotograf născut în 1903, care a visat la înființarea unui Muzeu de fotografii (prefața volumului e semnată de Emilian Bădescu și Iulian Voicu). □ La „Eseu” Tatiana Slama-Cazacu semnează *Identitatea limbii române și politica lingvistică europeană*, iar C. Ciopraga *Creativitate feminină*, care, printre altele, numără și prezențele feminine din antologii românești precum *Antologia poezilor de azi* din 1926, 1928 (alcătuită de Ion Pillat și Perspessicius) sau *Poezia română de la G. Bacovia la Emil Botta*, îngrijită de N. Manolescu (1968) – la numărătoare au ieșit patru, respectiv trei femei. □ Pe ultima pagină e tipărit un text inedit din 1998 de Costache Olăreanu, *Calculatorul (piesă de teatru)*.

- [„Observator cultural”, nr. 114] Rubrica „Eveniment” prezintă *24 de ore despre România la TV5*. Cele 24 de ore de transmisie live din București ale postului francez TV5 sunt comentate de Ana-Maria Sandu, sub titlul *România în direct*: „Evenimentul produs de transmiterea pe un canal străin de televiziune a unei emisiuni în direct din București, cu și despre noi, a creat așteptări de tot felul. Nu știu dacă mă număr printre puținele sau, din contra, numeroasele persoane care și-au dedicat exclusiv week-end-ul emisiunii-maraton de la TV5 despre România. Nu-mi pare rău însă, pentru că cele 24 de ore – sau, mă rog, cele 18 pe care le-am urmărit cu atenție – au meritat pe deplin efortul. Dacă m-ar întreba cineva cum am ieșit din încercarea asta, cât de bine sau cât de șifonați, i-aș răspunde simplu că nu a fost nicio clipă vorba despre așa ceva. Nu s-a jucat

nimeni cu orgoliul nostru național, nici n-a existat vreo miză majoră în a demonstra ca suntem într-un fel sau altul, mai buni sau mai răi decât alții... Ci, din contra, România văzută de francezi și, prin ei, de lumea întreagă, s-a dovedit o țară normală într-un context socio-politic dat. Dacă ai fi privit emisiunea la televizor, fără să fi știut nimic despre România, cu siguranță acest loc al contrastelor ți-ar fi stârnit interesul. O țară sud-est europeană, cu o capitală cosmopolită și alintată altădată drept «micul Paris», s-a devoalat sub obiectivul unui «ochi străin», în anul 2002. Nimic mai firesc, de altfel, dacă ne gândim că asemenea aventuri în diverse colțuri ale lumii au loc frecvent pe postul de televiziune Discovery. *Dar cu Franța e autre chose*. Dacă emisiunea despre România ar fi fost făcută de alții, și nu de francezi, lucrurile ar fi arătat puțin mai altfel și toată încărcătura sentimentală ar fi dispărut. Dar așa, cei doi prezentatori – carismaticul Frédéric Mitterrand și exotica Élisabeth Tchoungui – au făcut mereu apel la memoria afectivă a celor două țări și au reușit să bifeze cu lejeritate temele fierbinți ale vieții culturale, sociale și politice ale României de ieri și de azi. Ca să nu mai vorbim că limba franceza n-a constituit *pas du tout* un obstacol în realizarea programului. Mai bine sau mai poticnit, s-a dovedit că majoritatea celor convocați să discute pe diverse teme – politice, economice, religioase, culturale – s-au înțeles cu interlocutorii în limba franceză. Impresionantă a fost și desfășurarea de forțe pentru realizarea acestui maraton mediatic, care, după părerea mea, a făcut un mare serviciu României. S-au pus în joc un volum imens de muncă și mult profesionalism în alcătuirea acestui profil de țară, care să aibă cât mai multe ingrediente interesante și pentru telespectatorul occidental: story, inedit, spectaculos, pitoresc, autentic... Am remarcat cu plăcere și maniera dezinhibată, relaxată, în care s-au abordat anumite teme, să zicem delicate pentru o mare parte dintre români: apartenența lui Emil Cioran și a lui Eugen Ionescu deopotrivă la cultura română și la cea franceză, simpatiile lor de tinerețe în contextul politic al anilor '30. Filmele evocatoare despre cei doi ni i-au adus mai aproape, am văzut mai multe imagini/ipostaze decât, una peste alta, de-a lungul a doisprezece ani. Portretele de scriitori româno-francezi au fost plasate ca intermezzo-uri între alte teme de actualitate: sportul românesc și gimnastica feminină în special, prezentarea Muzeului Național de Artă și a altor locuri din București, precum Parcul Cișmigiu, Palatul Mogoșoaia, Hanul lui Manuc, Muzeul Satului, Ateneul, Casa Poporului, Lăptăria Enache etc. Urmele lăsate de cei 45 de ani de comunism – dărâmarea bisericilor sau, în cel mai fericit caz, mutarea lor, raderea unor cartiere întregi de case și construirea unora de blocuri, precum și istoria Casei Poporului relatată cu mândrie de arhitecta Anca Petrescu – au fost atent și minuțios prezentate. Pentru situația Țiganilor, fie ei lăutari din tată-n fiu, fie căutători prin gunoaie lângă Cluj, și a copiilor străzii s-a apelat la reportaje de autor făcute cu câțiva ani în urmă. Pentru că aceste subiecte sunt sensibile, trebuie spus că, în afara faptului că unele dintre manierele lor de tratare ni s-au părut mai inspirate decât altele, n-a fost vorba nici o clipă despre un

proces de intenție. Gigi și Monica, doi copii ai străzii din zona Gării de Nord, sunt protagoniștii unui film amplu, care-i urmărește pe o perioadă de mai bine de un an, timp în care li se naște și fițița, Bianca. Dacă nu s-ar fi pus atât de mult accentul pe «trăirile poetice» ale personajului Gigi, care au lungit și diluat reportajul, povestea celor doi ar fi fost chiar emoționantă. Mai echilibrat ni s-a părut ciné-vérité-ul despre cele trei femei care încearcă să se căsătorească, printr-o agenție matrimonială, în străinătate. Trei destine din colțuri diferite ale țării, cu povești de dragoste eșuate, care visează să se salveze în altă parte. Despre prestația celor doi prezentatori ai emisiunii *24 heures à Bucarest* se poate spune că a fost una plină de naturalețe și de entuziasm. Fie că au stat de vorbă cu personalități marcante din diverse domenii, precum Mariana Celac, Mariana Nicolescu, Ilie Năstase etc., fie că s-au plimbat cu tramvaiul și s-au lăsat seduși de repertoriul acordeonistului țigan sau au poposit pe înserat la Lăptăria Enache, au avut aceeași poftă de a descoperi lucruri noi. Cât mai multe și cât mai diverse pentru ca în *puzzle*-ul cu imaginea României să fie cât mai puține piese lipsă. Desigur, emisiunea de pe TV5 a fost o opțiune, a oferit o imagine/un portret despre România și, ca întotdeauna în astfel de cazuri, nu s-a putut face abstracție de latura subiectivă a camerei de filmat. Nu ne rămâne decât să ne dorim ca și alte Români să iasă în lume, cel puțin la fel de firesc precum cea de la sfârșitul săptămânii trecute.” ■ Subintitulat *Alte ecouri de presă*, dosarul *Cioran & comp.* continuă cu prezentarea ecurilor din presa franceză și din cea românească după publicarea cărții Alexandrei Laignel-Lavastine *Cioran, Eliade, Ionescu. L'oubli du fascisme* (PUF, 2002): „În fascicula «Le Monde des livres» a cotidianului «Le Monde» din 25 aprilie, Philippe Burin semnează comentariul intitulat *Troubles de mémoire (Probleme de mémoire)*. După ce plasează cazul «marilor români» de la Paris în vecinătatea cazurilor similare ale unor Heidegger sau Jünger, autorul se ocupă de itinerariile paralele» ale celor trei. Aparținând aceleiași generații, ei «au făcut parte din avangarda culturală a țării lor» și, după cel de-al doilea război mondial, pe parcursul căruia au fost «diplomați în slujba dictaturii lui Antonescu», au contribuit, ca exilați, la îmbogățirea patrimoniului cultural francez. [...]. Un alt articol despre carte a apărut săptămâna trecută în revista bucureșteană «22», sub semnătura surprinzătoare a lui Lucian Pintilie: *Cadavrul ascuns*. Cunoscutul regizor de film intră în dezbaterile asupra cărții pentru a repara onoarea lui Eugen Ionescu. Considerând că la mijloc este o operațiune calomniatoare, Lucian Pintilie folosește un virulent limbaj pamfletar: «contest cu vehemență», «cartea devine pestilențială», «absolut hidos în carte», Ionescu «trebuie însă murdărit», «exercițiu de maculare», «o aberație», «un soi de vulgară investigație psihanalitică», «explicații mizerabile» etc. Lucian Pintilie respinge constatările Alexandrei Laignel-Lavastine privitoare la tăcerea post-belică a lui Ionescu asupra trecutului fascist al colegilor săi, considerând că altfel ar fi însemnat ca întâiul să-i «toarne» pe ceilalți doi. Concluzia: «Autoarea de-săvârșește senzația de pestilențial și ne coboară și mai adânc în closetele

psihanalizei anexate politic.» [...] Mai mult, regizorul răstoarnă analiza din carte, ajungând s-o acuze de «fascism» chiar pe autoarea ei. [...]» □ Victoria Luță, în *Despre viață și scris*, comentează jurnalul Tiei Șerbănescu *Femeia din fotografie. Jurnal 1987-1989* (Compania). □ Este prezentat numărul 41-41 al revistei „Lettre internationale”: „Grupajul tematic central din numărul 41/42 al revistei «Lettre Internationale» dezbate, sub titlul *Sfârșitul unui imperiu*, evoluțiile mai mult sau mai puțin recente ale Rusiei postsovietice. Semnează eseuri și comentarii pe diverse teme de actualitate politică și culturală Jan Krauze (*După 11 Septembrie, o nouă Rusie?*), Alexei Miller (*Rusia, vecinii săi vestici și granițele Europei*), Jaromir Stetina (*Desene din războiul cecen*), Natalie Nougayréde (*Verticala puterii*), Vasili Golovanov (*O abatere de la regula jocului*), Anatoli Kazanov (*Naționalismul rus de astăzi*), Victor Erofeev (*Natașa Rostova din secolul XXI*), Karlheinz Kasper (*Viața literară în Rusia anului 2000*), Marie Jégo (*Justiția: o reformă improbabilă*), Cristian Teodorescu (*În culisele KGB – Arhiva Mitrohin*). Rețin atenția și alte eseuri, nu mai puțin incitante în diversitatea lor: *Recitind El Aleph de Borges* de Matei Călinescu, *Europa marilor sondaje și a multelor culturi* de Mircea Vasilescu, *Homo antiamericanus* de Sergio Benvenuto.” ■ Paul Cernat dedică o amplă cronică celor trei volume din *Ficțiunea jurnalului intim*, de Eugen Simion (Univers Enciclopedic, 2001), sub titlul *Șansa jurnalului intim*: „Spre deosebire de alți critici ai generației sale, Eugen Simion a jucat totul, după 1989, pe cartea politicii literaturii și a instituției scriitorului de stat, adoptând strategia unui «apolitism» dubios, pus în slujba politicii «schimbării în continuitate». Spirit canonic, a continuat să scrie cu precădere despre valorile de patrimoniu curricular, luând apărarea celor supuse contestării și revizuirii etice. [...] Un lovinescianism prudent, amendat printr-o politică didactic-«identitară», l-a făcut ca, pe lângă academizarea congenerilor (mai ales a celor cu opțiuni ideologice afine), să se sincronizeze oportun cu principalele trenduri ale recuperărilor postcomuniste, urmând, firește, traseele «de creastă» ale valorilor omologate. [...] În acest sens, el rămâne un adept consecvent al întoarcerii literaturii către «umanul» existențial și al «întoarcerii autorului» în text. [...] Partea cea mai solidă a acestui studiu, conceput ca «o meditație liberă în jurul unei ecuații complexe și un număr de încheieri provizorii», este – în mod vădit – primul volum, cel «teoretic» (*Există o poetică a jurnalului?*). Scris începând de prin 1998, el este, orice s-ar spune, o premieră în critica românească și o contribuție de neignorat la teoria diarismului, o nișă inteligent speculată. [...] De remarcat relativismul prudent al metodei, bazată pe explorări tacticoase, aproximări succesive și definiții în negativ. [...] Cu adevărat redutabilă este critica criticii «diaristologice». «Adversarii teoretici» sunt, în primul rând... modelele sale critice: E. Lovinescu, G. Călinescu (inamic declarat al jurnalului intim) și Roland Barthes (cel care argumenta, sofistic, în sensul *imposibilității* genului, considerat fals și inapt să acceadă la scriitura altfel decât «lucrat la sânge»...). [...] De altfel, cele mai plat-descriptive comentarii

despre jurnale din secțiunea *românească* a studiului de față sunt – culmea – cele despre jurnalele «tinerei generații». [...] Altfel, ca și în cazul jurnalelor europene, E. Simion dovedește, în cele mai bune pagini ale volumului III, calități de psiholog, portretist estetic și moralist «voyeur», interesat de pitorescul expresiv al existenței mărunte, de viața erotică, de ambițiile, extravaganțele și contradicțiile autorilor, atent la tipologia genului. Ultimul volum este, însă, cel mai eterogen și mai inegal, cu «vârfuri», dar și cu platitudini descriptive și căderi de la nivelul studiilor de caz în foiletonismul expedit. Și o inconsecvență semnificativă: deși afirmase că nu intenționează să scrie o istorie a jurnalului, autorul realizează o istorie în toată regula a diarismului românesc, cvasiexhaustivă până în interbelic, dar cu importante lacune după. [...] Densă, informată, istoria începuturilor jurnalului intim autohton este, oricum, remarcabilă. Obiecția adusă lui Tudor Vianu (care vedea originile jurnalului în *Meditațiile lui Marc Aureliu* și în *Confesiunile* lui Augustin) convinge. Pe bună dreptate, autorul vede începutul intimismului în memorialele de călătorie ale europenilor. Apreciez, de asemenea, masiva critică de susținere a postumului «jurnal de sertar» al lui I. D. Sîrbu, ca și valorizarea (pe urmele lui Șerban Cioculescu) a «jurnalului existențialist» al lui Octav Șuluțiu. Examinarea critică a dezbaterilor interbelice despre statutul jurnalului intim (E. Ionescu, Camil Petrescu, Eliade, Perpessicius, Pompiliu Constantinescu, G. Călinescu s.a.) aduce argumente solide în favoarea genului. [...]» □ Alexandru Matei, în *Copia și originalele ei*, scrie despre *Femeia perfectă*, de Patrick Deville (Echinox, pref. Ion Pop: „Dacă am încerca să extragem acțiunea din seriile de obiecte oferite copleșitor de paginile romanelor lui Patrick Deville, grosimea acestora din urmă s-ar înjumătăți. Trama narativă, așadar și personajele, sunt *scufundate* în lucruri, dar fără ca cititorului să i se ceară aptitudini de scafandru, căutător de perle sau, Doamne ferește, vidanjour pentru a o regăsi, pentru a le reconstrui. Lucrurile și ființele sunt, la Patrick Deville, con-substanțiale, lor li se conferă același statut ontologic, fără ca asta să implice totuși reificarea, un concept la modă în discursul unei anumite ideologii. În ciuda faptului că Jérôme Lindon, legendarul editor de la Minuit, plecat dintre noi în urmă cu un an, i-a numit pe minuiști «impasibili», putem spune că unii dintre ei participă la un nou umanism, la formularea sensibilității unei noi umanități căreia îi este mai greu ca oricând să se susțină pe (prin) ea însăși.» □ Monica Spiridon propune *Ispitirea sfântului lector: măștile memoriei culturale*, un eseu despre lectură, modele culturale, memorie culturală. □ Leon Volovici prezintă, în *Exorcizarea miturilor și tabuurilor în societatea românească*, trei cărți de George Voicu, *Mitul Nae Ionescu* (Ars Docendi, 2000), *Zei cei răi. Cultura conspirației în România postcomunistă* (Polirom, 2000), *Teme antisemite în discursul public* (Ars Docendi 2000). □ Svetlana Cârstea ia un interviu intitulat *Am mers cu valul ca un surfer (I)* lui Răsvan Popescu, om de presă și scriitor, autorul scenariilor unor filme de succes din anii '90 precum *Prea târziu* sau *Terminus Paradis*, de Lucian Pintilie. □ Emilia Drogoreanu semnalează o serie

de conferințe reunite sub titlul *Valoarea literară și culturală a memorialisticii deportării în Italia*, desfășurat la Torino și dedicat deportaților italieni în Germania și scrierilor acestora – practic, unei întregi literaturi a deportării.

● [„22”, nr. 18] Petre Alexandrescu semnează *Volumul III din „Istoria Românilor”* la rubrica „Academie”, textul fiind anunțat pe prima pagină sub titlul *Academia nedreptățește memoria lui Radu Popa*. Este vorba despre *Istoria Românilor*, recent apărută la Ed. Enciclopedică sub egida Academiei Române, un tratat academic despre istoria românilor care nu doar reia un text scris în anii 1980 și care reflectă doctrina național-comunismului a acelor ani, dar care reunește texte fără consimțământul autorilor lor. Disputa centrală provine din includerea unor texte scrise de istoricul și arheologul Radu Popa (decedat), în capitole semnate în colaborare cu alți istorici, și tocmai cu aceia pe care acesta i-a criticat aspru în timpul vieții (Ștefan Pascu și Ștefan Olteanu): „Acad. Răzvan Theodorescu, succesorul acad. Pascu după dispariția sa, își asumă cu candoare, în *Cuvântul înainte* al volumului, această tristă reîntoarcere la un trecut nefericit. Dar lucrurile nu se opresc aici. Din spirit de perversă *vendetta*, Șt. Pascu și Șt. Olteanu îl asociază – aș spune, mai degrabă, îl aservește – post-mortem pe criticul cel mai aspru al lucrărilor lor, Radu Popa. Fără a-i fi cerut imposibilul consimțământ – Radu Popa a murit în 1993 –, aceștia îi implică semnătura în mai toate capitolele unde colegul nostru este flancat de cei doi: Șt. Pascu și Șt. Olteanu.” □ Mircea Iorgulescu semnează cronica *Femeia în fața literaturii*, dedicată jurnalului Tiei Șerbănescu, *Femeia din fotografie* (Compania): „Dar nu pentru că e mărturie și nu ficțiune reprezintă cartea Tiei Șerbănescu o apariție tonică și sărbătorească, apartenența de gen este valoric neutră, ca și calitatea de scriere de sertar. Ba chiar, într-un anumit fel, dinamitează genul, restabilindu-i standarde uitate. Fiindcă *Femeia din fotografie* este, în primul rând, o carte scrisă bine, scrisă cu talent, o carte de citit cu plăcere, chiar cu bucurie, cu acea plăcere și acea bucurie cam uitate, dar de neînlocuit, ale cititului care creează în noi, cum spunea cineva, fericirea paradoxală de a trăi chiar dacă și chiar și atunci când citim despre absurditatea tragică a vieții. [...] Sigur că poate fi oarecum caraghios ca despre un autor care nu e nici debutant și nici necunoscut să se mai spună că scrie bine și că are talent; în definitiv, înainte de această carte, Tia Șerbănescu a publicat patru romane, iar jurnalismul ei de după 1990 prin formula stilistică foarte personală s-a impus. Dar este prima ei carte din 1985 încoace, aproape un nou debut. *Femeia din fotografie* recuperează un scriitor și, poate, deschide calea altor recuperări. Sunt cărți, sunt autori, este o întreagă literatură peste care s-a tras o cortină a amneziei ce a sărăcit mai degrabă prezentul, *actualitatea*. Dacă Manuela, personajul Hortensiei Papadat-Bengescu din *Femeia în fața oglinzii*, carte ce inaugurează probabil în literatura română tema celui de «al doilea sex», e preocupată aproape exclusiv de realizarea prin eros, personajul Tia Șerbănescu din jurnalul ținut de ziarista și scriitoarea cu același nume are obsesia literaturii. A împlinirii prin literatura, mai exact, încât în loc de *Femeia din fotografie* cartea

s-ar fi putut chiar numi *Femeia în fața literaturii*. Jurnalul are de altfel la origine un roman ratat sau măcar neterminat. Începe cu o confesiune autobiografică nu lipsită de un dram de maliție jucăușă, o specialitate a autoarei. [...] Romanul este abandonat. Jurnalul continuă. Continuă ca un roman veritabil. Nu este o narațiune lineară (autoarea folosește expresia «jurnal sporadic»), nici una condusă de agenda și calendar. Indicațiile temporale sunt pe luni și ani, dar funcția lor este una exterioară. Adevăratul criteriu și adevărata grijă sunt în altă parte, nu în consemnarea trecerii zilelor, a curgerii faptelor și a îndosarierii stărilor și dispozițiilor. Scrisul este viciul, obsesia, drogul, perversiunea, rațiunea de a fi a acestui jurnal. Scrisul devine o formă de salvare de nebunia înconjurătoare. [...]”

Aprilie

• [„Apostrof”, nr. 4 (143)] Prima pagină conține un *Martie cultural* cu știri culturale din Cluj, Ierusalim, București și *Revista revistelor*. □ Ion Vartic semnează *Eliade, Zaciuc și cumnata*, despre o informație eronată, vehiculată în presa românească (pro-eliadescă), de Mircea Zaciuc, despre o pretinsă manifestație anti-Eliade, la ferestrele locuinței sale din Chicago, când acesta era pe patul de moarte iar soția sa agoniza..., care ar fi fost organizată de Norman Manea și Andrei Codrescu. De asemenea sunt deconspirate drept false și preținsele declarații ale succesoarei lui Mircea Eliade la Catedră, Wendy Doniger, care ar fi susținut că îi este rușine că îi urmează la Catedră unui „nazist”. Ion Vartic ridiculizează toate aceste informații, care ar fi avut drept sursă primă o cumnată a lui Eliade din America, Sanda L.-Z. și o citează pe Wendy Doniger care afirmă într-o declarație, citată în revistă, că ea nu crede despre Eliade că a fost nazist și că într-adevăr a fost odată o manifestație în fața casei lui Eliade, atunci când acesta era bolnav, dar nu îndreptată împotriva lui, ci *doar împotriva vrăjitoriei*. □ Continuă „Ancheta Apostrof” pe tema Caragiale, la care răspund, mai mult sau mai puțin succint, Gabriela Adameșteanu, Dumitru Cerna, Mariana Codruț, Elisabeta Pop, Gheorghe Schwartz, Liviu Ioan Stoiciu, acesta din urmă susține că nici vorbă să fie *repudiat* azi Caragiale, din contră, e *ridicat* pe *umerii* contemporanilor, iar mitul *național* Eminescu e „coborât”. □ La „Cronica ideilor”, Cătălin Ghiță semnează *Eroicul în diacronie* despre teza de doctorat a lui Ștefan Borbély *De la Herakles la Eulenspiegel* (Dacia, 2001), lucrare „construită migălos”, cu un „background teoretic impresionant”, „remarcabilă sinteză comparatistă a eroicului”, în antropologie și istorie literară și un exemplu, la noi, de abordare a teoriei culturale. Sanda Cordoș semnează *Naturi catilinare*, despre *Jurnalul* (Humanitas, 2001) lui Mircea Cărtărescu, pe care îl compară cu *Jurnalul suedez* (Univers, 2000), al Gabrielei Melinescu. Cele două marchează, crede autoarea, momentul de mutație al diarismului românesc postdecembrist, și anume „trecerea de la *jurnalul ca document al cetății* (ce își propune, prioritar, să păstreze un adevăr al Istoriei, în care istoria personală, fiind doar cutia de rezonanță, trece în plan secund) la *jurnalul ca document al persoanei*”. Claudiu Groza, în *Călătorii*

spre cutia de scrisori, scrie despre poetul Florin Mugur, recent dispărut, căruia i-a apărut în 2001 la Compania volumul de epistole *Scrisori de la capătul zilelor*: „o mărturie dureroasă, dar fascinantă.” □ La „Balcanologie” Mircea Muthu semnează *Pulberea roșie*, despre toposurile bizantine din *Cartea de la Metropolis*, de Ștefan Bănulescu. □ Sub titlul „*Constrângerea memoriei*”, Marta Petreu scrie despre jurnalul lui William Totok, *Constrângerea memoriei*, recent apărut la Polirom, o carte care ne dă „o prețioasă mărturie a unei conștiințe luminate și răzvrătite despre dimensiunile celei de a doua *stalinizări a României*, declanșată de Tezele din iulie.” □ La „Profil liric”, Mihai Vakulovski portretizează *Poetul de iarnă*, alias Ion Mureșan. □ La „Dosar” e propusă tema *România extrem-contemporană*, la care participă Ruxandra Cesereanu, cu „*Românii*” *contra Anei Blandiana*. *Insulte și scrisori de amenințare* (este vorba despre perioada 1990-1995), cu o anexă în care sunt reproduse câteva astfel de scrisori personale de intimidare adresate lui „Frau Otilia Valeria Rusan”, descrisă ca o prostituată care înființează „o casă de toleranță la Sighet” sub umbrela muzeului politic etc. □ Un alt dosar „I. Negoîtescu – Matei Călinescu” cuprinde *Fărâme dintr-o corespondență I. Negoîtescu – Matei Călinescu*, fiind reproduse câteva scrisori din 1991. □ La „Cu ochiul liber”, Marta Petreu semnează un text pe tema unei declarații prezidențiale solemne cu privire la abuzurile comise împotriva evreilor în România, *Președintele Iliescu și guvernul Năstase aproape au ajuns... la vorba lui Nicolae Balotă*. □ La „Debut”, Ioan Gușet semnează un eseu critic *Cioran și nașterea ca fatalitate*. □ La „Scriitori maghiari contemporani” romancierul Péter Esterházy e elogiat, prezentat de redacția revistei printr-o notă, oferindu-se și o biografie editorială și fragmente în avanpremieră din cel mai de succes roman al său în Ungaria și nu numai, *O femeie*, în curs de apariție la Humanitas și în limba română, în traducerea Anamariei Pop. Dintre poeți, e ales János Pilinszky, din care traduce Paul Drumaru. □ La „Vestiar” Nora Colțea prezintă spectacolul *Gaițele* după Al. Kirilțescu, montat la Naționalul clujean de tânărul regizor Gelu Badea.

● **[„Convorbiri literare”, nr. 4 (76)]** Editorialul lui Cassian Maria Spiridon se referă la cartea lui Patapievici, *Omul recent: Despre oamenii recenti*. ■ La „Interviu”, Cassian Maria Spiridon poartă un dialog cu Eugen Simion, intitulat „Intenționez să duc la capăt o *Istorie a literaturii contemporane* între 1941-2000”: „[...] intenționez, într-adevăr, să reiau acest proiect oprit în decembrie 1989 (atunci a apărut volumul al IV-lea *Scriitori români de azi*) și, schimbând ceea ce e de schimbat, adăugând ce trebuie, reconstituind cronologia vieții literare, să duc la capăt o *istorie a literaturii contemporane* dintre 1941-2000. O istorie în stil analitic, lovinescian. De ce 1941? Pentru că atunci se oprește *Istoria* lui G. Călinescu, ultima mare sinteză critică românească. S-o luăm pe ea ca punct de reper, nu războiul... [...] este nevoie oricând de o *revizuire* în sensul pe care îl dă E. Lovinescu acestui termen. O revizuire critică, efect al procesului de mutație a valorilor estetice. Timp de 12 ani (din 1990 până azi) noi am ratat revizuirea valorilor anterioare pentru că ne-am blocat în revizuirea morală. Nu mai spun că

nici pe aceasta n-am făcut-o cum trebuie. Am lăsat-o pe seama resentimentarilor, frustrațiilor de toate felurile, rataților... [...] Revizuirea este un proces complicat, cere simț estetic și bună credință. Deloc ură față de literatură și, în niciun caz, fanatism politic deviat spre literatură...[...]" ■ Un alt interviu notabil: dialogul cu Philippe Lejeune, teoreticianul francez dedicat cercetării scriiturii diaristice, literare și private, *Să ieșim din biblioteci și din librării, să ne îndreptăm către oameni*. Consemnează Dorica Lucaci. Interviul se referă și la activitatea didactică a lui Lejeune, care predă cursuri despre formele autobiografiei actuale, încurajând studenții să aleagă subiecte care intersectează viața de zi cu zi: „Îi încurajez, de exemplu, să înregistreze cu ajutorul unui casetofon poveste vieți bunicilor lor și apoi să o studieze. Am încercat mereu să armonizez pe cât posibil materia pe care o predau și cercetarea, și să încurajez studenții să se realizeze într-o manieră originală.” Despre practica jurnalului crede că este într-o continuă creștere și transformare, jurnalul de pe internet fiind ultima modă, jurnalul-online fiind un confident care răspunde. Rodul ultimelor sale reflecții este chiar un volum cu titlul *Cher écran* (Seuil, 2000). ■ E publicat un text inedit de Nicolae Steinhardt, *Seara, rogu-mă, cu noaptea... Eseu romanțat asupra neizbânzii* – un text memorialistic, romanțat, despre plimbări adolescente printr-un Cișmigiu primăvărat (și prin zona străduțelor limitrofe). ■ La poezie colaborează Gheorghe Mocuța, Andrei Zanca, Claudiu Târziu, George L. Nimigeanu ș.a., iar la proză Miron Kiropol publică *Oglinda*.

● **[„Orizont”, nr. 4 (1435)]** La „Documentar” Cornel Ungureanu se ocupă de receptarea și editarea clasicului Ioan Slavici, în *Slavici – dosar critic*, Slavici constituind pentru semnatarul rândurilor un subiect important pentru Banat și pentru „prozatorii slavicieni” ai Banatului. E prezentată ediția Ioan Slavici alcătuită de D. Vatamaniuc (în șapte volume, Ed. Național, 2001), însoțită de dicționarele realizate de acesta în marginea operei lui Slavici. □ La „Copyright” semnează Marcel Tolcea *O bombă” aruncată de NATO*, iar Șerban Foarță și Ioan Morar semnează poeme (*Sonet-înainte*, respectiv *Ieșirea din balenă*). □ Gh. Vidican ia un interviu lui Silviu Lupescu, *Între „business” și „misiune” sau mirajul „metropolei editoriale”*. □ La „Contur” Cristina Chevereșan scrie în *La marea judecată*, despre opera lui N. Manolescu strânsă în cele trei volume apărute la finele lui 2001 la Aula – *Lista lui Manolescu*. Fiecare din cele trei volume beneficiază de câte o recenzie separată, semnată de Delia Cursan (despre vol. I din *Literatura română postbelică, Provocarea poeziei*), Sorin Radu Cucu (despre volumul 2, dedicat prozei și teatrului, *Profesiunea mea, critică*), Gabriela Glăvan (*Exegeză & canon*, despre volumul 3, *Critică, Eseu*). □ La „Cronica edițiilor” Al. Ruja scrie despre Șt. Aug. Doinaș, *Opere*, I-III, Ed. Național, 2000, „Născut, crescut, trăind în Utopia”. □ La „Anthropos” Otilia Hedeșan scrie despre *Colina – epifanie și sacrament* (Minerva, 2000), de Marin Marian Bălașa, o „etapă importantă în cercetarea colindatului, la noi”. Interpretarea autorului merită reținută: „colindătorii sunt, în realitate, niște posedați, în sensul că ei înșiși

reprezentau Crăciunul. Funcția colindătorilor era, deci, sacerdotală. Divinitatea era prezentă, actuală și în stare activă, prin însăși prezența colindătorilor, prin prezența funcției lor de colindători și purtători ai colindei”. La aceeași rubrică, în colțul de pagină pus sub egida *Am mai citit...* sunt recenzate succinct Ștefania Cristescu-Golopenția, *Gospodăria în credințele și riturile magice ale femeilor din Drăguș (Făgăraș)*, ed. III, Paideia (autoarea a fost o figură reprezentativă în echipele lui D. Gusti) și volumul *Identitate, alteritate, multiculturalitate*, editat de Complexul Muzeal Arad, 2001, referitor la legăturile dintre comunitățile etnice din Câmpia Vestică. ■ Ileana Oancea ia un interviu profesoarei de lingvistică romanică și românistică de la Universitatea din Anvers, Liliane Tasmowski De Ryck, *Despre lingvistică și limba română în perspectivă europeană*. Ea povestește cum s-a născut „atașamentul irațional și profund legat de fenomenele din România”, format în timpul unor cursuri de vară la Sinaia, unde a fost adusă de profesorul ei de românistică de la Universitatea din Gand, Louis Mourin, cercetător al limbii române vechi. Aici cunoaște toată pleiada lingvisticii românești, pe prof. Al. Rosetti, pe Iorgu Iordan, Al. Graur, Tudor Vianu, Al. Niculescu, Florica Dimitrescu. Mai târziu va face în România studii de lingvistică matematică cu Solomon Marcus și va audia cursurile de logică ale profesorului Moisil. □ La rubrica „Univers” Patricia Dumescu recenzează două traduceri din Salinger scoase la Polirom în 2001, *De veghe în lanul de secară* (trad. Catinca Ralea și Lucian Bratu) și *Nouă povestiri* (trad. Marcel Corniș-Pop). Pe ultima pagină, sub titulatura aceleiași rubrici, György Konrád e prezent cu un fragment, *Zile de mai* (dintr-un roman autobiografic publicat în 2001 în limba maghiară, tradus în română de Paul Drumaru).

● [„Steaua”, nr. 4 (645)] Revista reproduce discuțiile avute în cadrul mesei rotunde în jurul cărții *Om recent*, de H.-R. Patapievici. Participă Sanda Cordoș, Ștefan Borbély, Corin Braga, moderator Ovidiu Pecican. □ La ancheta *Naumologii și ținta lor mișcătoare* (tema aflată pe coperta revistei) răspund Ion Pop și Simona Popescu la câteva întrebări formulate de Ruxandra Cesereanu. „Se poate vorbi astăzi de naumologie...?” – e întrebarea-cheie pusă celor doi. □ Horea Poenar semnează *Literatura lui Manolescu povestită de el însuși*, despre *Lista lui Manolescu* (Ed. Aula). □ Aurel Rău semnează un text intitulat *Petru Dumitriu*. □ Ion Vlad publică *Eseul ca experiență a cunoașterii*, un text despre eseul Martei Petreu apărut în 2001, la Biblioteca Apostrof, *Ionescu în țara tatălui*. De aceeași carte se ocupă și Mihaela Ursa la rubrica „Cronică literară”, în *Subiect și metodă*, cu precizarea că textul se ocupă și de antologia de poezie a Martei Petreu, apărută tot în 2001, la Dacia, *Falanga*, volum căruia îi apreciază „scenariul epic”, delicatețea și precizia. □ Tot la „Cronica literară” Ruxandra Cesereanu recenzează *Tortura pe înțelesul tuturor* (Ed. Cartier, 2001), de Florin Constantin Pavlovici. □ La rubrica „Cărți” Anca Hațiegan propune în *Confesiunea – gen literar* o prezentare a cărții cu același nume recent tradusă la noi și semnată de Maria Zambrano, în traducerea Marianei Sipoș (Ed. Amarcord, 2001). Este vorba despre o carte datând din 1943,

o critică la adresa filosofiei occidentale moderne, dar conținând și pagini de teorie literară și poetică. Volumul e însoțit de cinci scrisori inedite adresate de Emil Cioran mării filosoafe spaniole, candidată la Nobel, de care Cioran a fost legat printr-o lungă amiciție (corespondența lor se întinde pe trei decenii, între 1955 și 1983). Autoarea vede în confesiune „un gen de criză de care nu e nevoie când viața și adevărul s-au pus de acord.” □ Nicholas Catanoy semnează *Dino Buzzati*, un remember al unei întâlniri cu marele scriitor, la Milano, în 1971. Prezentarea se referă și la aspecte mai puțin cunoscute ale personalității sale: picturile sale (în ulei), dar și comics-urile sau pasiunea pentru poezie. Acestei întâlniri îi urmează o perioadă epistolară febrilă, curmată de moartea lui Buzzati, pe 28 ianuarie 1972. □ Barutu T. Arghezi publică o pagină despre Molière (*Molière – Pezenas*), marele dramaturg tradus în română de Tudor Arghezi, evocând orașelul francez medieval unde acesta a jucat în calitate de actor, Pezenas din Languedoc, dar și o anecdotă legată de montarea piesei *Avarul* pe scena teatrului din Pitești, Barutu Arghezi fiind atunci reporter la ziarul local „Argeș”. □ Despre Henry Miller scriu Anca Muntean (*Un american la Paris*) și Ioana Macrea (*Citind Sexus*).

Aprilie-mai

• [„**Contrafort**”, nr. 4-5 (90-91)] Vitalie Ciobanu concluzionează la „Editorial”: „[...] Din toate cele expuse până acum, sper că reiese limpede că pledăm pentru o *europenizare* de fond a Basarabiei. Pledoaria noastră se bazează pe un adevăr fundamental și evident pentru oricine, că «moldovenii» (folosesc termenul în accepțiunea lui *politică*, nu etnică) sunt un popor european, vorbesc o limbă de origine latină, au o cultură care îi leagă indisolubil de tradițiile spirituale ale Occidentului. Alt motiv esențial este de ordin geopolitic, al osaturii instituționale căreia trebuie să aparțină această entitate națională a Basarabiei: Uniunea Europeană. Cu alte cuvinte, problema Republicii Moldova nu este să-și mute frontierele, ci să-și schimbe în profunzime mentalitățile, să elimine inerția celui asistat, dependent de protezele statului, să depășească paternalismul social, nostalgia după vechiul și falsul de fapt egalitarism sovietic, pentru ca în locul astfel eliberat să interiorizeze ideea de justiție, morală și responsabilitate individuală. Abia atunci Basarabia va dobândi însemnele apartenenței europene, ca temelie și pandant al identității sale românești legitimate. Sentimentul nostru este că avem de ales nu între Rusia și România, ci între două *lumi*, între două seturi de valori și principii incompatibile: Asia și Europa, democrație și despotism, ordine și anarhie, legalitate și fărădelege, toleranță și persecuție, inițiativă privată și colectivism de stat. Aceasta este și singura cale viabilă de a integra minoritățile etnice din Republica Moldova, de a le asocia unui destin politic comun, lăsând în urmă suspiciunile reciproce. Nevoia de a lucra la «firul ierbii», coborând la bază, vorbind pe înțelesul oamenilor despre democrație, proprietate, liberul arbitru, drepturile cetățeanului etc., folosind mereu un termen de comparație accesibil, recurând la exemple din proximitatea lor, îmi pare o urgență, o realitate

presantă. Este foarte greu, recunoaștem, să o luăm de la capăt, *altfel*, după 12 ani de retorică inflaționară în jurul acestor subiecte generoase care au fost vidate de conținut, în timp ce degringolada politică, economică și socială a Republicii Moldova s-a adâncit continuu. Dar înainte de a întrezări în dezastrul actual interese geopolitice rusești, conspirații ale serviciilor secrete și subtile inginerii electorale ale foștilor *aparaticci* sponsorizați din casieria ocultă a defunctului PCUS, ar trebui să vedem în sărăcie și în lipsa unor alternative existențiale palpabile, în ochii majorității concetățenilor noștri dintre Prut și Nistru, principala resursă electorală a opțiunii pro-comuniste și pro-răsăritene.” (*Un proiect național: Eurobasarabia*). ■ La „Actualitatea” Vasile Gârneț ia un interviu lui Oleg Brega, moderatorul emisiunii radiofonice Hyde Park: „ – Oleg Brega, ești moderatorul celui mai popular program radiofonic din Basarabia, intitulat Hyde Park, un program care se difuzează noaptea, de trei ori pe săptămână, la postul municipal "Antena C". Cum a evoluat, dacă a evoluat, arta dialogului și a monologului la basarabeni în acest un an și jumătate de existență a emisiunii tale? – Chiar dacă Hyde Park-ul e o emisiune interactivă, mi-e greu să spun dacă e sau nu cel mai popular program radiofonic de la noi, atâta timp cât nu există sondaje și studii serioase în acest domeniu. Atitudinea mea față de emisiune nu s-a schimbat, e aceeași ca la începuturile ei, când aveam ca participanți la discuții niște tineri plictisiți, care vroiau să discute despre amor, și bapțiști puși pe prozelitism. Acum știu că suntem auziți și ascultați în majoritatea localităților din Basarabia, inclusiv în Transnistria. De asemenea «acoperim» părți din Ucraina și România, iar datorită Internetului și suportului extrem de prețios al unui român inimos din diaspora, ne poate asculta oricine din lume care știe românește. E necesar doar să aibă acces la rețeaua globală, să manifeste interes pentru problemele din acest spațiu și, la fel de important, să fie tolerant cu felul nostru de a vorbi și de a trata lucrurile. Cât despre calitatea discuțiilor, mai exact a discursurilor (pentru că din motive tehnice, dar și de concepție a emisiunii, nu se poate dialoga decât pe rând, lumea preferând să monologheze), evident că se simte o evoluție. O observ în schimbarea spre bine a celor care vorbesc mai des. Însă scopul meu a fost să las cât mai multă lume să «urce» la tribuna virtuală, să învețe să spună ceva și să dialogheze, să capete apetit pentru discuții, să se implice în treburile societății... Cred că asta e mai important pentru mine, să adun cât mai multă lume în acest «parc», nu să contribui la cizelarea calităților oratorice a celor mai insistenți dintre ei. – Ce subiecte se discută mai mult? Este interesat basarabeanul de politică, de cultură, de istorie, de economie, adică de viața aceasta a noastră care este destul de grea? – Sigur că da, în pofida tuturor trădărilor, a decepțiilor și a devalorizărilor de subiecte și de persoane pe care le-au putut trăi în acești ani, concetățenii noștri rămân interesați de soarta lor, de istoria și viitorul națiunii din care provin, de felul cum sunt conduși și cum îi tratează aleșii. Majoritatea dintre ei preferă să asculte, nu au de la început curajul să vorbească. E de prețuit în această fază că acceptă să nu doarmă nopțile și că vor să audă «din prima sursă» ce se întâmplă

în mințile concetățenilor, cum gândesc și cum se exprimă în public. Când prind la curaj, ne sună în emisiune sau ne scriu. Multă lume recunoaște că vorbește prima dată în *direct*, dar că ne ascultă mai de mult. Într-un fel emisiunea asta își face singură publicitate: ascultătorii cu stagiu și destul de activi îi aduc și pe alții. E adevărat ce se spune uneori, că se discută aceleași lucruri și că vorbesc aceiași oameni. Pe de altă parte, e normal să existe subiecte mai durute, mai actuale – în Basarabia totul e, din păcate, de o mare actualitate! –, precum și cetățeni cu mai multă inițiativă, care au telefoane moderne ce le permit conectarea imediată. Cel mai des se discută evenimentele curente, ultimele alegeri parlamentare, care i-au adus pe comuniști la guvernare (dată la care s-a și cristalizat numele și stilul emisiunii). Victoria comuniștilor i-a făcut, i-a sortit pe mulți dintre cei care *intră* în *Hyde Park* să comenteze acțiunile guvernanților. Unii chiar se supără că de ce vorbim numai de rău și numai despre actualii guvernanți. Dar cine-i vinovat că pe ei îi reprezintă partea mai de jos, mai pasivă a societății, cei care nu ne sună și, mai ales, cine-i de vină că tovarășii comuniști au venit la putere cam o dată cu apariția acestui program? Nu spun o noutate, dar soarta oricărei guvernări este să fie criticată de populație și îndeosebi de presă. Spre binele ei, a guvernării. – *A progresat cumva modul de a se exprima al celor care ies telefonic în Hyde Park? Este cumva concurată «vorbirea moldovenească» de cea românească?* – Vorbirea corectă românească domină în emisiune, fie pentru că ne sună des tineri sau reprezentanți ai intelectualității, fie pentru că ieșirea în public obligă pe toată lumea să aibă grijă de felul cum se exprimă. Eu am grijă să le amintesc mereu că ne ascultă multă lume. Mai ales îi impresionează pe unii să știe că ne ascultă, pe Internet, toată planeta – asta îi încurajează, dar îi și obligă. Nu neg însă că un accent local persistă în felul cum se vorbește în *Hyde Park*. Nici eu, care am făcut patru ani școală la București, nu-mi suprim accentul (nici acolo nu o făceam), pentru că mi (ni) se pare firesc să existe un colorit local. Dar asta nu înseamnă că nu condamnăm calcierile și vorbirea pestriță. În asemenea cazuri se preferă exprimarea fluentă și corectă în rusă, decât stâlcirea românei. [...]” (*Basarabeni vorbind în Hyde Park*). La aceeași rubrică e tipărit un top al reviste cu cei mai buni oameni de presă scrisă și audio și cu cele mai bune cărți publicate: 1. Sorin Antohi, *Al treilea discurs* – dialog cu Adrian Marino; *Mai avem un viitor? România la început de mileniu* – dialog cu Mihai Șora; *Oglinzi retrovizoare. Istorie, memorie și morală în România* – dialog cu Al. Zub – cărți apărute la Editura Polirom; 2. H.-R. Patapievici – *Omul recent*, Editura Humanitas; 3. Mircea Cărtărescu – *Jurnal*, Editura Humanitas; 4. Andrei Oișteanu – *Imaginea evreului în cultura română*, Editura Humanitas; 5. Tamara Cărauș – *Tzara mea*, Editura ARC. ■ La „Fragmente critice” Vitalie Ciobanu scrie în *Între trecut și viitor, involburările prezentului* despre dialogul dintre Mihai Șora și Sorin Antohi (Polirom) *Mai avem un viitor? România la început de mileniu*: „Capitolul *Memorie și viitor* ia în discuție unele secvențe absconse ale istoriei românești moderne. De pildă, relația viciată dintre Holocaust și Gulag, în interiorul căreia s-a instalat o competiție imorală între

victime, susține pe bună dreptate Sorin Antohi, amintind genocidul evreilor sub administrația Antonescu în Basarabia, după eliberarea provinciei de bolșevism, și crimele comunismului – două categorii de atrocități șterse din memoria românilor, ambele ținând de *ideologia miriapodului colectiv*, căreia i-a plătit un anumit tribut și generația '27: Eliade, Noica, Cioran, precum și mentorul acestora Nae Ionescu. Aici intervin câteva nuanțări de principiu. Dl. Șora evocă, într-un memorabil portret, calitățile unice de *trezitor* de conștiințe ale profesorului său, Nae Ionescu, și disociază între mesianismul generației '27, care a suferit de o regretabilă cecitate politică, și antisemitismul legionarilor. În același spirit, atent la nuanțe, Antohi vorbește despre *servitutea voluntară* și *contractul social* sub comunism, aspecte care au scăpat până acum analiștilor acestui sistem, ei obișnuind să pună accentul doar pe represiune, teroare, univers concentraționar etc., poate și pentru faptul, adaug eu, că altfel ar intra pe terenul minat al propriilor conformisme psihanalizabile – un *detaliu* ce este în stare să strice croiala impecabilă a multor sentințe. Conversația celor doi capătă o amplitudine foarte largă, frecvente digresiuni și amintiri personale riscă să-i abată de la țința fixată – viitorul românesc. *Apele* narațiunii atrag tot felul de *aluviuni*, care reconstituie o *lume* pierdută, România interbelică. Felul acesta spiralat al discuției poate să deranjeze pe cineva care nu are pasiuni *arheologice* și ar dori, dimpotrivă, mai multă rigoare din partea autorilor în analiza defectelor societății românești actuale. Discursul însă urmează o logică a sa, imprevizibilă. Așa, *glisând* fără sistem, referindu-se la incriminările provenite din mediile academice occidentale la adresa lui Mircea Eliade, care nu și-a făcut o *mea culpa* pentru opțiunile sale politice din tinerețe, Mihai Șora atinge un conflict major al lumii contemporane: opoziția *organicism* / *mecanicism*. Să descifrăm termenii. *Organicismul* este orientarea care postulează un *miez* al lucrurilor, supuse unui principiu transcendental (terțul inclus). De cealaltă parte, *mecanicismul* reprezintă *sfera artefactelor*, adică totalitatea uneltelor pe care le-a inventat omul pentru a-și multiplica forța și a extinde cât mai mult în jurul său aria efectelor dorite. Ambele opțiuni, cea *organicistă* și cea *mecanicistă*, ne barbarizează prin exclusivismul pe care îl etalează, încât «*singurul mod de a salva umanul ca atare*», susține Mihai Șora, «*este acela de a te instala din capul locului în câmpul de tensiune format între cei doi poli și de a-i menține pe aceștia mereu în echilibru dinamic*.» (p.95) Conflictul citat anticipează problematica... *Omului recent* – multdiscutata carte a lui H.-R. Patapievici, o *restanță* pe care o vom acoperi și noi într-un număr viitor al «*Contrafortului*». [...] O discuție despre viitor aduce inevitabil în prim-plan chestiunea *globalizării*. O putem evita? Doar cu riscul de a recădea în autarhie și subdezvoltare. Iată o scurtă *încrucșare* între cei doi pe acest subiect. Antohi: «*Credeți că sunt justificate temerile că globalizarea urmează să distrugă ceea ce avem noi esențial (tot dintr-o perspectivă primordialist-esențialistă)?*» Șora: «*Dacă ceea ce avem noi esențial are o consistență, nu va fi distrus; dacă însă nu are nici o consistență, atunci da, va fi distrus; dar asta ține de noi; nicidecum de "distrugător"*» (p.148).

Mai clar de-atât nu se poate. Ca și în cazul dialogului cu Adrian Marino, actualul volum conține o *Addenda* cu un eseu ce reia și aprofundează profilul de filozof și doctrinar politic al lui Mihai Șora, scris cu multă subtilitate și în spirit comparatist de Sorin Antohi, și un amplu articol al distinsului cărturar despre propria *deșteptare* din iluziile de stânga, pe care le nutrise în Franța, unde-l găsisese sfârșitul războiului. Pentru a nu uita însă întrebarea de pe coperta volumului, am să citez un *răspuns* extras dintr-o altă carte semnată de Mihai Șora, *Rădăcina ierbii*, și reprodus de Sorin Antohi în finalul propriului text, un fragment ce pune în valoare integritatea morală a filozofului și frumusețea scrisului său. «*Lumea în care ți se petrece viața e într-adevăr mai bogată sau mai săracă în proporție directă cu capacitatea ta de a descoperi în juru-ți miraculoasa bogăție a diferențelor, întruchipate în tot atâtea chipuri ireductibile care, la rândul lor, te vor descoperi pe tine, în deplină reciprocitate, ca unic, ireductibil și de neînlocuit*»...*Singura șansă, deci, a fiecăruia de a accede la propria-i împlinire este de a începe prin a se uita de-a binelea pe sine și de a-și întoarce privirea spre ceilalți*...» (172). Să reflectăm la aceste îndemnuri și să nu căutăm soluții facile.” □ La „Cronica literară” Grigore Chiper scrie despre *Poezii la vârstă cristică*. Unul dintre ei este Doina Ioanid, cu *E vremea să porți cercei*, despre care concluzionează: „[...] Spre finalul poemelor, autoarea abdică de la fluenta realismului cald spre tușe mai terne, mai amare, de parcă vroind neapărat să marcheze sfârșitul printr-o sincopă anume. Finalul este, de regulă, o metaforă, o comparație sau pur și simplu o propoziție memorabilă. Structura poetei și faptul că ea își scrie poeziile în formă de proză, completând foaia de la un capăt la altul, imprimă texturii o fibră excesiv descriptivă, jurnalieră, diluviană. O singură cezură există, la final, adusă parcă pentru a curma nesfârșitele efluvii. În ciuda acestui descriptivism de amploare, poemele nu sunt lungi. Discursul este oprit, variațiunile rămân nedevelopate. Este totuși un puls al timpului nostru pe care Doina Ioanid îl simte. Poeta reușește să se facă auzită cu această plachetă de *descripțiuni*. Imaginea îi este percutantă, deși domestică. Și Doina Ioanid caută un stil mai lejer ca să menajeze cititorul de eforturi pentru care poate nu are nici timp, nici răbdare.” Celălalt poet e Mihai Ignat, cu volumul de samizdat *Klein spuse*: „Noul volum de poeme al lui Mihai Ignat, *Klein spuse*, apare într-o ediție de samizdat. Bineînțeles că termenul de samizdat nu mai are conotația pe care a avut-o în fosta URSS sau în alte zone în care libertatea de expresie era limitată. Protestul lui Mihai Ignat este de natură, dacă vreți, economică și personală și rezultă direct din specificul poeziei sale. În primul rând, poetul subliniază o stare de fapt cu care este greu să te împaci: nu mai este, practic, nici o deosebire între a publica o carte de poezie la o editură, cu toate actele în regulă, și câteva foi capsate, *editate* în condiții casnice, *fără ISBN*. Dacă într-o Franță tirajul unei cărți de poezie este în jurul a 300 de exemplare, trebuie să fim gata să acceptăm locul poeziei într-o societate atât de împrăștiată cum e a noastră. În Basarabia, bunăoară, tirajul unei cărți de poezie e direct proporțional cu numărul de prieteni pe care îi are autorul. În plus, pe

parcursul plachetei sale, poetul de la Braşov acreditează ideea că scrie despre senzaţiile unui om obişnuit: omul de pe stradă sau omul care locuieşte la bloc. Sunt gândurile care îi pot veni oricui în minte: unele timide, insignifiante, altele îndrăzneţe, ruşinoase chiar: «Când fac dragoste îmi vin tot felul de idei» (18), «Până la treizeci de ani nu am văzut/ nici un film porno» (20). Două componente de bază creează suprafaţă şi relief în poezia lui Mihai Ignat: biografismul (pe care l-am observat la un alt poet braşovean, Andrei Bodiu) şi, în consecinţă, dezvoltarea unei percepţii şi a unei caligrafii într-un registru eminent minor. Poetul îşi declară deschis platforma sa estetică: «Sub pielea mea a crescut o foiţă/ de staniol care mă protejează împotriva/ artei înalte» (19). Poemele sunt lipsite – strategic – de titluri pentru a sublinia, şi pe această cale, concepţia sa unitară despre arta omului comun, o artă plată ce nu poate fi decât oglinda unei existenţe fără mari pretenţii. Poezia devine un act punitiv cu reflexele unei vieţi inerte, pe care autorul încearcă astfel să o dinamiteze. Chiar dacă Mihai Ignat coboară standardele şi scrie pentru *omul simplu*, *vecinul de palier*, poezia lui nu încetează nici măcar pentru o singură clipă să fie o poezie intelectuală. Caracteristica tipică a poeziei intelectuale este morbul îndoielii, al unei incertitudini cvasi-totale: că nu este, că nu a avut, că nu va fi în stare etc.” □ Iulian Ciocan scrie despre proza lui Victor Dumbrăveanu din *Trăim ultima dată*: „Ei bine, întrebarea pe care trebuie să ne-o punem este următoarea: nu cumva aceste proze cu femei suferinde şi bărbaţi impulsivi aparţin unui reprezentant al literaturii feministe? Nu cumva se coagulează şi în Basarabia un feminism literar, alimentat, pe de o parte, de proliferarea brutală a mentalităţii patriarhale şi, pe de altă parte, de influenţa literaturii feministe occidentale şi româneşti (Angela Carter, Doris Lessing, Christa Wolf, Alice Walker, Gabriela Adameşteanu, Magda Cârneci)? Înclin să cred că V. Dumbrăveanu nu are nimic de-a face cu feminismul. Şi iată de ce. În primul rînd, femeile din prozele scriitorului basarabean nu întreprind mai nimic pentru a se elibera de sub jugul patriarhal. Revolta lor este instinctivă şi se transformă în cele din urmă în resemnare. Sînt nişte ţărance incapabile să înţeleagă *mecanismul* societăţii patriarhale, faptul că ele însele – în aceeaşi măsură ca şi bărbaţii lor – sînt un produs al acestei societăţi. Interesele lor sînt circumscrise cadrului familial, ele nu ştiu pur şi simplu ce ar trebui să facă pentru a se simţi fericite. Este simptomatic faptul că nici una dintre aceste femei nu-şi propune să divorţeze. Or, în proza feministă femeile care suportă umilinţe devin, de obicei, mai lucide. În al doilea rînd, naratorul nu se deosebeşte mult de personajele masculine. Este şi el un ţăran cu mentalitate patriarhală, un pic mai spoit, e adevărat, care persiflează femeile: «Căci pentru o femeie, se ştie, ruşinea şi ezitarea există doar într-un singur exemplar; după care vine poezia dorinţei fără de sfîrşit... Muierea tot muiere rămîne. Ştie un cîntec şi îl tot repetă ca cioara din crîng». Despre ce feminism poate fi vorba dacă naratorul manifestă multă indulgenţă faţă de agresivitatea masculină, dacă descrierea suferinţelor feminine degajă mult umor? Un narator poznaş, cum este cel al lui V. Dumbrăveanu, numai feminist nu poate fi. Care

este atunci explicația faptului că autorul ne prezintă atâtea drame feminine? Ea este una simplă, după părerea mea. V. Dumbrăveanu scrie despre lucrurile pe care le-a văzut în satele basarabene. Proza sa este mimetică. El își propune să imite specificitatea lumii pe care o cunoaște și, poate, să scoată în vileag niște defecte umane, nu și să schimbe această lume din temelie, în conformitate cu postulatele ideologiei feministe. Este rău că prozatorul nu a îmbrățișat feminis-mul? Nicidecum. Nu e obligatoriu să fii feminist, mai ales dacă ai bun-simț. Partea proastă este că umorul debordant al naratorului îi avantajează pe bărbați. Este adevărat că naratorul se amuză și de unele situații neplăcute în care se pomenesc bărbații, dar de cele mai multe ori victime ale veseliei sale sînt femeile. El nu poate fi imparțial, pentru că este și el un mascul de la țară. Această perspectivă umoristică preferată de narator îl predispune pe cititor să minimalizeze gravitatea situațiilor în care se pomenesc femeile. Cititorul este invitat să rîdă, mai puțin să reflecteze despre necazurile femeilor. Scriitura parcă vrea să confirme ideea unor feministe că și limbajul e îmbibat de clișee patriarhale, că gramatica (literară) în genere este una masculină: «*țîța lunii se umple bolohănindu-se cu lapte ceresc...*». Or, în literatura feministă naratorul este cel puțin nepărtinitor. Să revenim însă la titlul-avertisment. Trebuie să ne grăbim să facem ceva, pentru că viața omului e scurtă, ne sugerează autorul. Nu e bine să devenim sclavi ai rutinei. Mă întreb însă dacă V. Dumbrăveanu ne îndeamnă să fim mai buni cu femeile. Luînd în considerare dispoziția naratorului, e greu de presupus că un asemenea îndemn există. Dacă el se conține totuși în titlu, de ce autorul n-a creat un narator imparțial? Oricare ar fi răspunsul, cert este că femeile din volumul *Trăim ultima data* merită o viață mai bună.” (*Întâmplări banale cu femei resemnate*). Călina Trifan, în *Variațiuni pe o temă*, scrie despre două volume de istorie literară, Alina Ciobanu-Tofan, *Spiritus loci. Variațiuni pe o temă* (Chișinău, Gunivas, 2001) și Eleonora Hotineanu, *Lirica interbelică din Basarabia și poezia franceză modernă* (București, Atos, 2001): „Se știe că literatura din perioada interbelică în Basarabia a fost trecută decenii la rînd sub tăcere. În anii din urmă, constatăm cu satisfacție, au apărut mai multe volume de istorie literară care încearcă să acopere vastele pete (albe-negre) din ciuntita noastră, până de odinioară, moștenire literară. Critica și istoria literară au înlesnit mult accesul atât la patrimoniul literaturii clasice, cât și la valorile literaturii române contemporane. Astfel că după ce s-a recunoscut, chiar și cu jumătate de gură (la nivel oficial), că literatura basarabeană a fost și este un segment al celei românești, greu va fi să dovedești, în special tinerei generații, existența așa-numitei literaturi (culturi) moldovenești. Volumele monografice de care ne ocupăm (Alina Ciobanu-Tofan, *Spiritus loci. Variațiuni pe o temă*, Chișinău, Gunivas, 2001 și Eleonora Hotineanu, *Lirica interbelică din Basarabia și poezia franceză modernă*, București, Atos, 2001), reconstituind trecutul literar, rescriu adevărata istorie a literaturii din Basarabia. [...] Ambele autoare au cercetat cu acribie materialul istorico-documentar conținut în principalele reviste literare din Basarabia interbelică: «Viața Basarabiei» (1932–1940),

«Cuget moldovenesc» (1932–1937), «Pagini basarabene» (1936), «Poetul» (1937–1938), «Itinerar» (1938–1940), «Bugeacul» (1935–1940) ș.a., reviste ce au promovat programe ideologice și estetice, au susținut polemici intermitente, dispute privind tradiționalismul și modernismul în literatura basarabeană. În primul capitol, având titlul *Presa literară din anii '30*, Al. Ciobanu-Tofan face un argumentat istoric al specificului național în literatura românească, formulă propusă de «Viața românească» și resurecția ei cert regionalistă în Basarabia românească. Trecând în revistă principalele publicații ale timpului, manifestele și ideologiile lor literare, autoarea recrează, în mare, atmosfera din anii '30, revirimentul general al vieții culturale, dar și sociale de atunci datorându-se apariției presei românești, «care a contribuit după un secol de deznaționalizare la progresul limbii, literaturii și gândirii estetice». Revistele enumerate au redresat viața culturală locală, au lucrat pentru integrarea în viața culturală a țării. [...] Citadelă a regionalismului cultural, «Viața Basarabiei» și-a îngustat orizontul de receptare a manifestărilor vieții culturale și spirituale, publicând mai mult valori locale. Chiar dacă n-a făcut revoluție pe arena presei literare românești, ținând cont că apărea «într-un mediu ce purta încă amprente sângărânde ale unui secol de deznaționalizare», revista a materializat multe din scopurile ei de program anunțate în nr. 1 de Pan Halippa și rămâne, constată autoarea, «cea mai prestigioasă publicație din Basarabia anilor treizeci». Alina Ciobanu-Tofan examinează fenomenul autohtonismului din mai multe unghiuri de vedere (sub stindardul regionalismului cultural s-au înregimentat majoritatea publicațiilor locale), reușind să realizeze o panoramă edificatoare a literaturii române din Basarabia. [...] Deschiderea culiselor formării Societății Scriitorilor din Basarabia, printr-o documentare serioasă, menționăm, se face pentru prima dată. [...] În eseu final intitulat *N.F.C. sau aventura confesării*, scris sub presiunea materialului biografic conținut în *Povestea vulturului. Memorii* de N. Costenco, Chișinău, ARC, 1998, cercetătoarea descoperă un alt Costenco, mărturiile căruia «prezintă interes și ca entitate artistică, și ca sursă de reconstituire a epocii pe care o reflectă. Astfel că *Povestea vulturului* este produsul sintezei esteticului cu biograficul, documentarul» (p. 194). Ținem să menționăm că toate textele critice cuprinse în acest volum cuceresc prin calitate, poartă însemnele unei conștiințe critice demne de apreciere. Cu *Spiritus loci. Variațiuni pe o temă* Alina Ciobanu-Tofan debutează strălucit în rândul criticilor de azi. Studiul Eleonorei Hotineanu *Lirica interbelică din Basarabia și poezia franceză modernă* ne este recomandat cu căldură de Dan Grigorescu. Cităm de pe coperta a patra: «Cartea doamnei El. Hotineanu, lucrată cu acribie, aduce la lumină o zonă puțin cunoscută a poeziei românești dintre cele două războaie, descoperită în volumele și, mai ales, în revistele – cercetate acum pentru întâia oară – din Basarabia, și o așază, cu o surprinzătoare naturalețe, în peisajul general al liricii noastre moderne. Raportarea la poezia franceză deschide un larg orizont european, pentru că autoarea lucrării izbutește pe deplin să reveleze nu doar înțelesul unor izvoare occidentale, ci și o profundă înrudire

spirituală cu latinitatea, în ansamblul ei». Folosind limbajul teoretic al literaturii comparate în cazul literaturii române din Basarabia, ne atenționează autoarea, «avem de-a face cu influențe *directe* și *indirecte*, mai puțin însă cu paralele și afinități. Sincronizarea tardivă a literaturii din Basarabia cu literatura din regat și cea europeană a împins spre modele, surse *directe* (franceze) sau *indirecte* (prin intermediul literaturii române). Urmărind influențele moderniste de sorginte franceză în poezia românească din Basarabia, cercetătoarea constată receptarea simultană a diferitelor influențe parnasiene, simboliste, expresioniste, care se explică prin lectura hazardată, sporadică și superficială a autorilor francezi. Astfel motivul voiajului simbolist, al naufragiului interior, al morții, precum și tema insulei, prezentă în creația lui Artur Rimbaud, și-au găsit receptare în poezia lui George Meniuc, Magda Isanos, Bogdan Istru, pe când antichitatea, exotismul ce figurau în opera parnasienilor au fost preluate de Nicolai Costenco, Petru Stati, Nicolae Coban. Capitolul final include o portretizare (sumară) a fiecăruia din poeți și, bineînțeles, textele poetice în care s-au depistat motivele de sorginte franceză, dar și ale miturilor antice, importante în egală măsură pentru evoluția poeziei românești din Basarabia. Menționăm că poeții incluși și studiați în ambele volume s-au format, în cea mai mare parte, în mediul românesc în timpul studiilor în țară.” □ „O carte în dezbatere” se focusează pe *Erotokritikon*-ul lui Nicolae Leahu (Timpul, 2001). Adrian Ciubotaru afirmă: „Cartea lui Nicolae Leahu, *Erotokritikon / Făt-Frumos, Fiul Pixului*, Editura Timpul, Iași, 2001, dovedește, într-un mod mai mult decât concludent, talentul și valoarea unui autor în general nedreptățit (e adevărat, cu ilustre și, în realitate, aceleași excepții) de eschivele partizane ale confrăților. Mă întreb, totuși, câte cărți trebuie să mai scrie acest autor ca lucrurile să stea la fel de limpede cum sunt ele acum? E de înțeles. Un public *obosit* de poezie ca Oblomov de propria oboseală și inert la conceptele mai elaborate ale criticii, unele provenind dintr-o suburbie a *marginalității* noastre culturale, nu are timp pentru timpul său: el consumă *modele*. Uneori uităm însă că modelele se nasc chiar în preajma noastră, că scrisul nu e o prerogativă a geografiei și, în sfârșit, că premiile, cum se și cuvine unor doamne ușor afectate de eleganță, ne înșală sporadic așteptările cu cei mai demni amanți... Îmi amintesc, cu această ocazie, de o sugestie (un imperativ?) a(l) lui Emilian Galaicu-Păun: literatura română din Basarabia are nevoie de un *Nu*. Salutabilă, intenția egepistă (parțial realizată, spune EGP într-un recent interviu, în *Poezia de după poezie*) nu îmi (mai) pare actuală. Demersul ionescian se întemeiază pe un teren cu valori afirmate.[...]. Texte sau cărți ale unor scriitori ca Nicolae Popa, Vitalie Ciobanu, Eugen Cioclea, Dumitru Crudu, Leo Butnaru, Emilian Galaicu-Păun însuși ș.a. câțiva sunt un *Da* ferm spus literaturii, demonstrând că valoarea este, în anumite împrejurări, un model în sine, că o literatură se *sincronizează* numai în spirit și nu în (corp de) literă, că scrisul este mai mult decât o veleitate culturală, că este chiar faptul de cultură trăit și conservat. O carte de acest fel este și *Erotokritikon*-ul lui Nicolae Leahu, care arată dorința autorului său de a ieși din zona asumării

(*Personajul din poezie*) și afirmării (*Poezia generației '80*) de paradigmă, identificându-se cu aceasta ori, mai bine zis, preschimbând relația intimă pe care o stabilește cu literatura într-o ficțiune artistică. Gradul mare de familiaritate a scriitorului cu literatura, pe care îl reperăm cu ușurință și în cărțile anterioare, devine aici, într-un mod grotesc, dar explicit, factor de producere a textului. Autorul nu pune, în termenii complexanți ai *sincronizării*, problema propriei scriituri. Actul scrisului este edificator în măsura în care *este*, în măsura în care răspunde unei necesități interioare, în măsura în care rezultă dintr-o identitate autentică, resimțită cinetic, a eului biografic cu eul (condiționat) literar. Această detașare a lui Nicolae Leahu de parantezele extraliterare ale *proiectului* care, la noi, e mai consistent decât opera, conștiința clară (dezarmantă, pe alocuri) a mizelor și mizanscenelor în care (i) se antrenează textele, sunt tot atâtea mărturii ale valorii de care am vorbit mai sus și o reală cheazășie a unui succes de care ne-am cam dezvățat: succesul literar. [...]” (*Erotocritica su demonul învins al literaturii*). Iulian Ciocan i se alătură, cu un text despre aceeași carte, intitulat *O babilonie ordonată*, mergând pe ideea experimentului deconstructivist: „În literatura română din Basarabia experimentul este o raritate. Și mai rău e că textele experimentale ale scriitorilor interrriverani nu au de multe ori un substrat teoretic, un fundament *ideologic*, din care cauză nu au nici un impact asupra evoluției literaturii. Or, menirea experimentului ar trebui să fie redirectionarea literaturii sau cel puțin șubrezirea canonului, crearea unei alternative, unei situații dilematice. Ei bine, din acest punct de vedere volumul experimental al lui Nicolae Leahu este o carte-eveniment. Este pentru prima dată când un scriitor basarabean pășește pe teritoriul mlăștinos al *deconstrucției*. [...] La fel ca și deconstructiviștii occidentali, Nicolae Leahu pornește de la premisa că un prezent ca atare nu există. Aceasta pentru că, pe de o parte, prezentul e marcat de *amprente*le trecutului, iar pe de altă parte, în prezent se prefigurează conturul viitorului. Textul este o eterogenitate, un câmp în interiorul căruia acționează diferite legi, o creatură pe corpul căreia se văd semnele multor *vaccinuri*, urmele altor texte, ce nu pot fi reduse la o sinteză. [...] Deconstrucția abordează textul dintr-o perspectivă neobișnuită și anume așa procedează Nicolae Leahu atunci când invocă psihanaliza pentru a explica comportamentul cocoșului din povestea *Punguța cu doi bani*. Scopul său este să scoată la iveală elementele conflictuale ale semnificației, să evidențieze importanța elementelor considerate marginale, ignorate (cu bună știință) de autor și cititori. [...] De remarcat faptul că pînza textului lui Nicolae Leahu se țese din jocul produs de polisemia exuberantă. Există foarte multe cuvinte și sintagme ambigue, polisemantice. *Erotokritikon* este o carte curioasă, o prestidigitație care respinge programatic sobrietatea și rigoarea proprii criticii academice. Paradoxul este că deconstrucția și poststructuralismul în general își propun să lupte cu structuralismul, dar sfîrșesc prin a ne propune o dezordine ordonată după anumite principii, o babilonie structurată. Valoarea discursului *critic* al lui Nicolae Leahu, în opinia mea, rezidă mai degrabă în ilustrarea filosofiei

poststructuraliste, decît în ciudatele «analize pe text». Sînt interesante însă și acestea, fără îndoială.” Dumitru Crudu, pronunțându-se asupra aceleași cărți în dezbateri, se întreabă *Nicolae Leahu – primul deconstructivist din RM sau un prozator postmodern?*: „[...] Iată una dintre mizele eseistului nostru: parodiarea criticii literare academice și anchilozate care se mai practică încă la noi. Dar Nicolae Leahu merge și mai departe. Este interesant că, folosindu-se de mijloace deconstructiviste, profesorul Universității din Bălți încearcă să schițeze o tipologie a personajelor literare. El face o arheologie atît a personajelor din literatura populară, cît și din cea cultă. Sînt analizate personaje ca Alexandru Lăpușneanu, Aprodul Purice, Don Quijote, Gobseck, Oblomov sau Radu Negrescu, iar din literatura populară, Făt-Frumos, Ileana Cosînzeana sau Spînul. Nimic neobișnuit pînă aici. Frapantă este însă perspectiva din care sînt construite (mai bine zis deconstruite) tipologiile. Aceasta este una ludică și ironică, fiind clar antiacademică. Grație ironiei debordante, tipologiile sînt deconstruite în permanență, astfel încît nu vom găsi în această carte o istorie propriu-zisă a personajului literar, așa cum am fost obișnuiți de critica literară din Republica Moldova. Intențiile lui Nicolae Leahu sînt altele. Nu de a scrie biografiile personajelor, ci, mai degrabă, de a le rescrie, retușîndu-le sau îmbogățindu-le cu o multitudine de nuanțe. Așa a procedat Nicolae Leahu cu celebrul personaj Gobseck al lui Balzac. După ce l-a apropiat de toți zgîrciții din literatură, făcînd o muncă de arheologie literară, l-a transformat într-o oglindă a avarului din zilele noastre. Tipologia personajelor sale este doar un pretext pentru declanșarea unei scriituri sincretice, în care critica literară se învecinează și se contopește cu poezia și cu proza, iar virtuțile stilistice predomină asupra celor academice. Poate, *Erotokritikonul* este mai degrabă o carte de proză decît de critică literară?” □ La „Script-tease” Em. Galaicu-Păun ghilotinează o antologie de poezie, *Iubire de metaforă* alcătuită de Mihail Dolgan (Chișinău, 2001): „Fără doar și poate, *Iubire de Metaforă* – titlu psihanalizabil spunînd *totul* despre autorul monografiei *Metafora poetică și semnificațiile ei în poezia sovietică moldovenească* (1974) – nu e decît o operă de palmares a celui care, prins pe contre-pied în '89, încearcă din răspuțeri să revină în actualitatea literară (coordonează și editează, în 1998, *Literatura română postbelică. Integrări, valorificări, reconsiderări*; întocmește antologia, în două volume, *Nu e om să nu fi scris o poezie*), fără vreun impact asupra reliefului literar de la noi. Cu atît mai puțin recomandabilă pentru export: dacă *Portret-ul de grup* reușea, la scurt timp, să impună în Țară o altă imagine a poeziei basarabene, antologia dolgană întreține o stare de confuzie, atît valorică (ca pentru a le compromite, rînd pe rînd, fiecărei generații îi sînt strecurate, pe sub ușa, tot felul de nechemăți), cît și istorică (nici un cuvînt despre dezmațul realist-socialist căruia s-au dat o bună parte din cei antologați, acum de-a valma "români verzi" și "buni creștini"). Semn cert că bunele intenții continuă să rămînă un excelent material de construcție pentru pavarea drumului către iad. Din fericire, raza de acoperire a *Iubirii...* e doar de 400 ex. Din nefericire, acestea vor nimeri, mai mult ca sigur, în mîinile studenților

de la Litere, căroră, iată, li se pune la dispoziție un ersatz de istorie a liricii basarabene postbelice. În anumite condiții, jumătate de adevăr e mai nociv decât o minciună întreagă: fără a ilustra colaboraționismul scriitorului moldovean cu puterea comunistă, e de neexplicat curajul unui poem cu valoare de manifest ca *Ce vor scriitorii?* al regretatului Ion Vatamanu. A converti din mers și mai ales necritic poezia sovietică moldovenească în română e ca și cum ai umple pachetul de Marlboro cu Temp-ul autohton – una scrii, alta fumezi!” (*Dar mai întâi... reparați ghilotina!*) □ La „Interval” Andrei Burac tipărește proza *Nostra Via Dolorosa*. □ „Interviul revistei” (*De-provincializarea lumii literare basarabene ar fi posibilă numai o dată cu depolitizarea ei*) e acordat de scriitorul Aureliu Busuioc lui Vasile Gârnet: „V.G.: – Domnule Busuioc, urmărindu-vă evoluția după 1989, constat că funcționați după principiul: nici o zi fără a scrie vreun rând. Ați deținut în acești ani rubrici savuroase la mai multe săptămânale, ați scris câteva cărți, bine primite de critică și cititori. Romanele *"Pactul cu diavolul"* și *"Lătrând la lună"* se bucură, vă dezvălui un secret, de succes printre cunosătorii de literatura română din Cehia și s-ar putea să fiți tradus la Praga. Cum reușiți să vă mențineți într-o formă atât de excelentă? A.B.: – Mulțumesc pentru vorbe bune, desigur mă bucură nespus faptul că modestele mele lucrări fac ravagii în Cehia. Cum reușesc să mă mențin în formă? Aș răspunde cum a făcut-o sir Winston Churchill: datorită sportului. Nu-l practic. Dimineața în loc de gimnastică mă așez la calculator, și scriu. Cu gândul la tot soiul de fenomene și întâmplări, dar și la pâinea cea de toate zilele. Pensia îmi permite acest lucru: sătulul e mereu cu gândul la siestă, cel cu pensia mea e nevoit să muncească... V.G.: – Cum decurge, în opinia Dv., procesul de sincronizare a literaturii scrise în Basarabia cu literatura care se scrie în România? Dv. vă simțiți integrat în literatura română? Aveți sentimentul că vă scrieți cărțile și pentru un eventual cititor din Oltenia și din Transilvania? A.B.: – Am avut întotdeauna sentimentul că scriu românește. Nu m-am gândit niciodată că n-aș putea fi înțeles de un cititor român. Alta e vorba: dacă ar putea fi înțeles în Oltenia sau Transilvania mesajul pe care încerc să-l introduc în cele scrise. «Sincronizarea a două literaturi» de aceeași limbă mi se pare că sună cam ciudat, ar trebui să ne referim mai cu seamă la sincronizarea gândirii, mentalităților. Am impresia că noi, aceștia din Basarabia, prea ne străduim să fim... moldoveni... V.G.: – Cum răspundeți la întrebarea că literatura română din Basarabia încă nu a dat cartea care să se ridice valoric la nivelul tragediei și suferinței acestei provincii românești? A.B.: – De ce să ne grăbim? Între războiul din 1812 și Război și Pace au trecut multe zeci de ani. Între războiul de secesiune și *Pe aripile vântului* – aproape o sută! Cele mai largi, mai întinse perspective se deschid ochiului unui vultur. Poate ar trebui mai bine să așteptăm nașterea vulturului, ca să-i tăiem aripile (obicei moldovenesc!) încă din cuib... V.G.: – Veniți tot mai rar pe la Uniunea Scriitorilor din Moldova. Din postura aceasta de observator lucid și oarecum distanțat de intrigile vieții literare, ce remarcați nou în peisajul literar basarabean după 1989? A.B.: – Și de ce aș veni

mai des? Știu pe de rost ritualurile US din M. Știu că five o'clock-urile cu ceai național acum încep de dimineață și eu nu mai sorb asemenea lichide. Și nu e nevoie să fii observator lucid și distant ca să te poți descurca în intrigile vieții literare de la US: sunt aceleași, sunt niște vulcani care erup vată, pe versanții cărora încearcă, și nu fără succes, să se cațäre tot mai mulți veleitari. *V.G.: – O parte a scriitorilor mai în vârstă s-au speriat după 1989 că revizuirile critice – invocate de scriitorii tineri – vor strica clasamentele literare stabilite de secția de propagandă a Comitetului Central. Ei bine, aerul tare al libertății a funcționat în Basarabia ca o adevărată cenzură estetică. Din cei mai bine de 300 de scriitori scriu și se exprimă public doar vreo 50, restul au intrat în anonim, au dispărut. Cum comentați acest fenomen? A.B.:-* La drept vorbind, mă sperie nu atât uriașul număr de membri ai US pe care-i avem azi, cât faptul că într-o bună zi s-ar apuca să și scrie. Avem încă în provincie (și nu numai acolo!) școli unde predarea limbii și literaturii se face ca pe vremuri, pregătind cadre de cititori nemofturoși. De asemenea predarea limbii «moldovenesti» de la tribuna parlamentului și de către mulți demnitari cu acces la microfoanele teleradioului ar putea fi înțeleasă de către grafomani ca o cerere pe care ei ar putea s-o onoreze imediat cu oferta respectivă. Iată pericolul, și nu faptul că s-au stricat clasamentele stabilite la secția de propagandă. La urma urmelor cititorii lucizi au întotdeauna propriile lor scări valorice. Cei mai puțin lucizi le acceptă pe cele ce li se impun. Iar în cazul acesta n-ar strica să ne plimbăm puțin și prin programele de studiu ale ministerului de resort. Nu vă temeți că într-un viitor previzibil am putea să ne întoarcem la *Nouăsprezece mămăligi*? Ați pomenit «aerul tare al libertății» care a acționat ca o «adevărată cenzură estetică». Da, sunt martori paginile «Contrafortului» că am avut o adevărată pleiadă de veritabili literați ținută la index de trecuta cenzură politică și acum repuși în circuit pe merit. Dar e la fel de adevărat că avem și din cei ce-ar fi stat foarte bine în colțișorul lor modest, dar au fost împinși la suprafață de către unii critici pe motive neliterare: «Ăsta e cu noi, deci e mare». Am răsfoit unele manuale de limba română pentru alogeni (elaborate încă pe vremea «democraților») și m-am crucit de prezența unor mediocri pe paginile lor...[...]” □ Rubrica „Dialog” e dedicată unui dialog purtat de Liliana Armașu cu Irina Livezeanu, istoric român emigrat de la 12 ani în America, unde și-a urmat studiile, autoare a cărții *Cultural Politics in Greater Romania: Regionalism, Nation Building, and Ethnic Struggle, 1918-1930* (Cornell University Press, 1995, 2000) tradusă și în românește, pentru Humanitas, sub titlul *Cultură și naționalism în România Mare, 1918-1930* (1998): „- Acum un an, aflându-vă la Chișinău, cu ocazia unui proiect despre scriitorii din fostele țări comuniste la care am lucrat împreună, ați putut face cunoștință mai îndeaproape cu realitățile din Republica Moldova. Ce v-a atras atenția în primul rând? Ce părere v-ați format despre intelectualitatea basarabeană? – Proiectul nostru despre scriitorii și literatura postcomunistă de acum un an a fost o șansă minunată să revizitez Chișinăul; nu mai fusesem de mult aici, de dinainte de independență. Când m-am întors la New

York eram plină de impresii și chiar voiam să scriu ceva imediat, un articol de presă, dar m-am luat cu alte proiecte și nu am mai reușit. Așa că mă bucur că acest interviu îmi oferă ocazia să-mi reamintesc acele impresii. Chișinăul este pentru mine un oraș simpatic, cu influențe diverse – țară & oraș, Rusia & România – un oraș cu multă căldură, deși temperatura în martie trecut, când am fost eu acolo, era destul de joasă. Țin minte că înfloriseră unii pomi, după care a nins și totul a înghețat, inclusiv noi două când mergeam pe străzi sau stând în diverse birouri la discuții cu redactori și scriitori. Ce m-a frapat pe mine anul trecut au fost contrastele materiale dintre cei care au și cei care n-au, sau au tare puțin; și împărțirile între intelectualii din țara asta atât de mică. Nici una, nici alta nu constituie deloc o trăsătură specifică pentru Moldova. Diferențele economice sunt, din păcate, un fenomen normal și în țările capitaliste avansate; însă criteriile divizării între intelectuali sunt aici *sui generis*. Desigur, eșantionul meu a fost mic, dar cred că suficient de reprezentativ. Am văzut în primul rând o separare pe generații. Cei care au fost eroii anilor '80, care au luptat pentru recunoașterea limbii române ca limbă oficială sunt ceva mai în vârstă și s-au grupat în jurul unor periodice ca «Literatura și arta» și «Moldova Suverană». Birourile lor erau mai sărăcăcioase, mai prost încălzite. Nu aveau calculatoare sau un acces facil la Internet. Probabil că aveau mai puține ajutoare occidentale. Mi s-au părut oarecum nostalgici după perioada când fuseseră în fruntea mișcării pentru limbă și independență, și când românii din Moldova erau mai uniți și țelurile luptelor lor mai clare. Iconografia acestor periodice are un stil mai vechi, mai patriotard, dar și mai «sovietic». Intelectualii mai tineri par mai interesați de viitor, mai conectați la lumea aflată la vest de Moldova, chiar și la cea americană uneori, mai puțin nostalgici, dar în același timp nesiguri de țeluri – și politice și culturale. Păreau orientați către lumea românească culturală și poate chiar politică, pentru că ea reprezintă o punte (poate singura?) spre «Europa», deși, desigur, Europa este și Moldova, și România, și chiar Rusia Europeană, dar accepția populară a noțiunii de Europa în Estul Europei e întotdeauna exclusiv occidentală. Și la București este la fel. n punct de vedere economic, mi s-a părut din interviurile pe care le-am realizat că nimeni nu putea să trăiască din salariu, căci salariile sunt prea mici. Dar aproape toți se descurcă cumva, unii chiar minunat, mai ales cei care au intrat în sectorul privat și lucrează cu firme străine sau cu agențiile occidentale care încurajează dezvoltarea locală. Am întâlnit oameni tineri care își permit mașini de import, apartamente luxoase, calculatoare, și care au cumpărat imobile pentru închiriat în valută convertibilă. Ei sunt cei mai legați de economia globală, dar în contextul local al Moldovei sunt legați și de Rusia, am avut eu impresia. În orice caz, ei știu și folosesc și limba rusă, fără rezerve. În schimb, unii intelectuali români am observat că se feresc să mai vorbească rusește, deși asta face parte din cultura lor mai largă și probabil foarte profundă. Înțeleg că există o istorie nesuferită pe care ei încearcă să o exorcizeze în felul acesta. Nu cred însă că zone de interferență culturală ca Moldova, Transilvania, Bosnia,

Bucovina, Tyrol, Alsacia și multe altele se pot *purifica*, sau că o puritate lingvistică sau culturală ar fi de dorit. Pentru mine farmecul Chișinăului constă tocmai în multiculturalismul lui. Este altă atmosferă aici decât în București, și chiar decât în Iași, și asta este în parte și datorită influenței ruse, și a evreilor, din care au rămas atât de puțini, dar care au lăsat și ei urme. – *În cartea Dvs. Cultură și naționalism în România Mare, 1918-1930, apărută la prestigioasa Editură bucureșteană Humanitas, aveți un capitol întreg despre Basarabia, care în intervalul de timp amintit a avut marea șansă de a se afla în componența Țării. Ce ați putea adăuga acestui capitol, dacă ați extinde perioada de cercetare până astăzi?* – Dacă aș extinde capitolul despre Basarabia din *Cultură și naționalism în România Mare* până în prezent, aș urmări unele teme din perioada interbelică, și sunt sigură că ar fi enorm de interesant. Acolo discutam, de exemplu, felul în care populația urbană și elitele comerciale și culturale se suprapuneau în mare cu anumite grupuri etnice și lingvistice *alogene*, și cum populația rurală era în marea ei majoritate de limbă *moldovenească* – cum spuneau ei atunci. Ori în perioada interbelică, dar mai ales după al doilea război mondial și chiar prin ceea ce s-a petrecut în timpul războiului însuși, aceste proporții demografice s-au schimbat foarte mult fie prin politica de românizare, fie prin persecuție și distrugere a evreilor de către guvernul Antonescu, fie prin politica stalinistă antiromânească ce a precedat și urmat războiul. Dar nu e vorba numai de persecuție și manipulare etnică. Asta a fost, desigur. Dar sub regimul sovietic industrializarea și urbanizarea republicii au dus la o migrațiune mare de români de la sate la orașe. A fost și o migrațiune din afara republicii – mulți rusofoni –, dar mai importantă numeric a fost mișcarea de *indigeni* de la sat la oraș. Toate aceste procese împreună plus o anumită preocupare sovietică (ambivalentă, dar totuși) pentru școli și publicații în limbile populațiilor autohtone în republicile din fosta Uniune Sovietică, toate aceste lucruri împreună au dus la posibilitatea formării unei elite românești educate și a unei mișcări naționale românești în Basarabia anilor '80 și până în prezent. Pe urmă, mă ocupam mult în cartea aceea de rolul școlilor în procesul de integrare a Basarabiei în cadrul României Mari. Acum școlile sunt din nou în centrul atenției politice, sunt din nou «un câmp de bătălie». Guvernul comunist vrea să le folosească pentru a reintroduce predarea obligatorie a limbii ruse. După primul război mondial a existat o inițiativă, asumată la data aceea de către guvernul român, să introducă limba română în școli. Mulți părinți rusificați din Basarabia împărtășeau atunci opinia că limba română avea un statut prea umil, și nu erau de-acord cu predarea ei. Există continuități și contraste în politica culturală – continuități în sensul că exista întotdeauna o politică culturală a puterii – și cred că mi-ați dat o idee foarte bună pentru un eventual studiu. Numai timp să fie! – *Presa americană, din câte știu, e atentă la evenimentele de ultimă oră din Moldova și Transnistria. Cum se prezintă pentru americani situația din aceste teritorii?* – Americanii știu prea puține despre Moldova și aproape nimic despre Transnistria. Din păcate, publicul american are atenția unui copil de 5 sau 6 ani. El e capabil

să înțeleagă numai câte o situație politică din străinătate, luând-o pe rând, decupând-o din șirul mai multora. Acum americanii sunt preocupați de Afganistan și de Orientul Mijlociu, sigur, de înțeles în urma evenimentelor din 11 septembrie 2001. Dar au fost de curând două articole bune despre Moldova și Transnistria în «New York Times», ziarul de referință în SUA. Michael Wines explică acolo conexiunile mafiotice ale regimului transnistrean, câte ceva despre măsurile lui Voronin și despre protestele organizate de partidul lui Iurie Roșca. Dar faptul că aceste două articole au apărut acum o lună – dar nu și altele în alte ziare sau la TV – înseamnă că memoria colectivă americană nu va reține foarte bine despre ce este vorba. În plus, ei nu știu realitatea de zi cu zi din Moldova. Criza economică care a urmat căderii regimului comunist în 1991, bănuiesc, este ceea ce a dus la votul pentru comuniști de acum un an. Oamenii de rând o duc mai prost acum: s-au tăiat livezi, s-au închis biblioteci și școli, electricitatea e prea scumpă pentru buzunarul multora, sunt mai mulți șomeri – fapt ce nu se întâmpla practic sub regimul sovietic – și sunt lefuri neplătite. Vorbesc de impresia mea, dar înțelegerea acestor cauze nu cred că reiese din articolele din *NY Times*. – *La cursurile Dvs. le vorbiți studenților despre Basarabia?* – În universitățile americane nu avem, din păcate, luxul de a preda în foarte mare adâncime despre Basarabia, nici măcar despre România sau alte țări din zonă. Însă în cursurile generale fie despre Estul Europei, fie despre Rusia/URSS mă refer întotdeauna și la Basarabia. Este un exemplu foarte concludent al felului în care interacționează diverse conjuncturi și procese istorice mai generale. Se leagă de imperialismul rusesc, de problema multietnicității din regiune (adică a Estului Europei), de deznăționalizarea stalinistă, de stratificarea etnică la sat și oraș, și multe altele. – *Știu că sunteți prinsă mereu în tot felul de proiecte care au ca temă de cercetare Europa de Est, în special România. De ce această preocupare?* – Studentă fiind, am ocolit la început totalmente subiectul. Dar la faza de masterat și, mai ales, de doctorat a început să mă preocupe, întâi Rusia, apoi Basarabia, și în final România. Americanii în majoritatea lor nu sunt în mod special interesați de ceea ce vine din afara continentului lor. Sunt destul de provinciali în acest sens. Pentru că știu engleza, care este acum cvasiuniversală, puțini învață o limbă străină. E una din problemele școlii americane, care e prea insulară. Dar, pe de altă parte, în America studiezi ce vrei, iar dacă te-ai stabilit deja la nivel academic, cu atât mai mult ai posibilitatea să întreprinzi orice proiect care te pasionează. Pentru mine, inițial, tentația a fost să pot scrie o istorie est-europeană mai interesantă decât cea diplomatică, politică și militară, care se practică în general între istoricii de o anumită generație în SUA. Istoria Europei de Est era *par excellence* cea a tratatelor, luptelor și invaziilor, de parcă societățile și oamenii din zonă trăiau numai în virtutea generalilor și a diplomaților. Istoria socială și culturală este relativ recentă pentru zona asta, și mă bucur că am putut și eu să contribui la acest curent istoriografic. Dar, desigur, fiind născută în București, curiozitatea mea față de ce am lăsat în urmă copil fiind a fost enormă. Și interesul meu continuă. Simt într-un

fel că sosesc acasă, venind în România, deși o parte mare din mine s-a format în SUA. - *Ne pregătiți o surpriză editorială pentru anul în curs?* – Înțeleg că tocmai a ieșit un volum de eseuri despre *Națiune și Ideologie Națională* la Colegiul Noua Europă de la București, în care am și eu un articol despre intelectuali, «noua generație», despre modernism și etnicitate după Marea Unire. În Statele Unite voi publica luna viitoare un articol despre Lucian Blaga tot în legătură cu această temă într-o revistă de specialitate, «Austrian History Yearbook».” (*Pentru mine farmecul Chișinăului constă tocmai în multiculturalismul lui*). ■ La „Dezbateri” dezbateră se poartă pe tema *Premiile Uniunii Scriitorilor din Moldova – o instituție controversată*. Premisa discuției e formulată astfel: „Premiile literare au constituit mereu prilejul unor discuții, intrigi, contestări sau aprobări zgomotoase peste tot în lume, darămite în Basarabia, unde calitatea ofertelor în materie este, de regulă, invers proporțională orgoliilor și aranjamentelor (de culise) țesute în jurul premierii cărților nou apărute. La 15 martie 2002, Uniunea Scriitorilor din Moldova și-a anunțat premianții pe anul 2001 (publicăm alăturat lista acestora), în cadrul unei ședințe de bilanț anual. Nici de această dată premiile și procedura selecției lor nu au scăpat unor critici. Am decis să discutăm, în cadrul unei «mese rotunde», împreună cu câțiva colegi, angajați la «Contrafort» și la alte publicații în exercițiul curent de analiză a aparițiilor editoriale, valoarea cărților premiate de USM în acest an și unele aspecte colaterale subiectului. O atare dezbatere ni s-a părut oportună și în perspectiva desemnării premiilor Uniunii Scriitorilor din România și a premiilor ASPRO pe anul 2001 – evenimente programate în ultima decadă a lunii mai –, oferind colegilor noștri din Țară un plan de referință pentru comentariile lor.” La discuție au participat: Vasile Gârneț, Em. Galaicu-Păun, Iulian Ciocan, Dumitru Crudu. A moderat Vitalie Ciobanu. Discuția e organizată tematic, una dintre teme fiind și *Cum să trezim interesul publicului pentru literatură*: „*Vit. C.*: – Să discutăm puțin despre contextul mai amplu în care se produce fenomenul literar la noi. Cum să aducem literatura mai aproape de public, cum să redăm scriitorului statutul social pe care îl merită într-o societate profund aculturalizată ca a noastră? Lumea s-a dezamăgit de scriitori ca lideri politici, unii mai așteaptă de la ei nu știu ce isprăvi revoluționare. Este o așteptare înșelată, dar și o așteptare nedreaptă, îmi permit să spun, pentru că astfel sunt ignorați scriitorii în calitatea lor de *creatori*. Foarte puțini dintre concetățenii noștri își pun problema valorii unei cărți, a rostului profesiei de scriitor, a importanței scriitorului în calitatea lui de *modelator de mentalități*. Ce putem face pentru a-l readuce pe omul de creație în fața publicului în ipostaza sa adevărată și demnă? Există în Occident, de pildă, tradiția lecturilor publice (e drept, și bine plătită!). Ar prinde și la noi formula? Vi se par cenaclurile încă valabile în Basarabia? Ce se poate propune, folosindu-se eventual și noile medii electronice? *Em. G.-P.*: – Am participat de curând la o întâlnire organizată de Universitatea Pedagogică din Bălți. S-a discutat pe marginea cărților noastre, echipa *Semnului* reușind să facă o lectură foarte coerentă a volumelor *Păsări mergând pe jos* de Nicolae Popa

și a *Gestuar*-ului meu. Aproape că uitasem cum se face o discuție pe cărți – după kitsch-urile și serbările interminabile de la Uniunea Scriitorilor. –, când vorbitorul nu dă cu busuioc și apă sfințită peste tine, ci chiar analizează substanța, structura cărții, formulează critici etc. E foarte bună această formă a întâlnirilor în niște medii preponderent universitare, la care să comercializezi niște cărți. Pentru că degeaba tipărim cărți dacă nu le vindem. *V.G.*: – Nu cred că este, eventual, cazul să inventăm alte forme de asociere și de prezentare în fața publicului. Modalitățile sunt cunoscute, totul e să le dăm o altă dimensiune și o altă ținută: să se adune oamenii cu aceleași interese, care cunosc cartea și pot vorbi despre ea competent și cu un folos pentru confrăți și pentru publicul din sală. *D.C.*: – Și mie mi se par lecturile publice a textelor de poezie, de proză o soluție, dar și lecturile tematice. Să se ia, de pildă, niște teme care se află în centrul atenției generale și pe baza lor să se facă aceste lecturi. *Em. G.-P.*: – Cred că trebuie să ne concentrăm pe lucruri care au impact imediat. Eu, de pildă, aș propune o lectură publică din volumul *Tortura în secolul 20*, a Ruxandrei Cesereanu. Pentru că lumea la noi este analfabetă la capitolul Memorie. E impetuos să recucerim încrederea cititorului nostru prostit și mințit timp de decenii de o anumită literatură; or, pentru a-i recuceri încrederea e cazul să-i vorbim despre lucruri care i s-au întâmplat lui în istoria recentă. Cititorul privește scriitorul ca pe un om care minte, cu unele excepții de rigoare. Să nu uităm că marea majoritate a oamenilor trecuți prin școala sovietică au învățat Cruceniuc, au învățat Bucov și continuă să proiecteze aceste imagini sinistre asupra celor care diriguiesc actualmente literatura și Uniunea Scriitorilor. *I.C.*: – După părerea mea, trebuie recuperat publicul inițiat. Există foarte mulți filologi, studenți la facultățile umaniste care nu vin la lansări de carte, nu prea citesc și nu se prea interesează de viața culturală. În primul rând acest public trebuie atras și abia după aceasta să ne gândim cum să culturalizăm oamenii de afaceri și țărani. *Vit.C.* - Ar fi bine să avem o elementară statistică, măcar una trimestrială: ce cărți se cumpără, ce titluri sunt mai prizate, să știm genurile agreate etc. Mă mir, pe de altă parte, că presa săptămânală, alta decât cea culturală, manifestă un dezinteres izbitor față de reflectarea fenomenului cultural și în speță a vieții literare, a aparițiilor editoriale. Bunăoară, un ziar cu impact precum «Jurnalul de Chișinău», condus de Val Butnaru – el însuși un scriitor și un dramaturg apreciat –, nu cultivă o asemenea rubrică, deși le-am sugerat de mai multe ori acest lucru. În «Timpul», editorul Gheorghe Erizanu a prezentat câteva luni noile apariții de carte, apoi a renunțat. Rezerva inexplicabilă a directorilor de presă față de fenomenul cultural este o realitate. Și tot ei deplâng faptul că lumea îi votează pe comuniști. *I.C.*: – Este curios că, în timp ce ziarele noastre nu prea acordă spațiu evenimentului cultural, câteva publicații rusești publică constant pagini consacrate culturii. De exemplu, «Kișiniovski Obozrevatel», unde citesc săptămânal cronici foarte interesante la cărți, expoziții de pictură etc. *Em. G.-P.*: – Despre apariția celei de-a doua ediții a *Dicționarului Enciclopedic* la Editura Cartier, primii care au scris foarte pozitiv au fost cei de

la «Argumentî i faktî», tot ei, culmea, prezentând ulterior *Cincizeci de portrete biblice* și alte ediții ale noastre apărute în română. Ciudățenia situației constă în următoarele: în vreme ce «Literatura și arta» de pildă, ia apă în gură când e vorba de cartea națională de ultimă oră, scrisă de o generație care, categoric, a schimbat fața literaturii basarabene, te surprinde reacția cititorilor care sună la librăria Editurii Cartier pentru a cumpăra cartea, mărturisind că au aflat despre ea din recenzia publicată în «Argumentî i faktî». S-o spunem franc: anumite săptămânale de cultură și-au pierdut autoritatea; ele pot recomanda ceva, dar asta nu mai contează din punct de vedere valoric și lumea nu le mai crede.” □ La „Poezie” semnează Leo Butnaru, iar rubrica de proză e ținută de Mariana Codruț, cu *Noroc*.

■ Sub egida „Interviuri pariziene” este prezentată Sanda Stolojan, descendentă a lui Duiliu Zamfirescu, ca reprezentantă a unei *generații a mărturisirii*: „Sanda Stolojan este una din figurile reprezentative ale exilului politic românesc de la Paris. Născută într-o familie de intelectuali și diplomați aflați în serviciul ambasadelor române din țările Europei de Vest, familiarizată de foarte tânără cu limbile străine, cultura occidentală și bunele maniere, o dată cu instaurarea comunismului în România, se pomeniște marginalizată social și declarată *dușman al poporului*. Reușește să scape din țară, care devenise între timp o închisoare, printr-o întâmplare miraculoasă: este răscumpărată de la autoritățile comuniste, împreună cu soțul, de o rudă din Franța, contra unei sume de 25 000 de dolari. Ajunsă la Paris, este dispusă să uite calvarul prin care trecuse, dar constată cu multă surprindere că exilații veniți din Est sunt tratați de majoritatea intelectualilor francezi ca oameni de rea-voință, interesați personal să împiedice *forțele progresiste* din Est, adică regimurile comuniste, să prospere. Pentru a combate aceste iluzii de stânga și pentru a demasca fața odioasă a regimului totalitar din România, Sanda Stolojan participă activ, alături de alte personalități de origine română și nu numai, la mișcarea anticomunistă din Franța. Mitinguri, demonstrații, alocuțiuni în diverse organisme internaționale, conducerea Ligii Mișcării Drepturilor Omului, emisiuni la Radio Europa Liberă și multe alte forme de rezistență o îndreptățesc să se autodefinească drept un reprezentant al «generației mărturisirii». Noi am spune mai mult: Sanda Stolojan face parte dintre acei puțini care au refuzat compromisul și au luptat pentru demnitatea poporului român. Profesia de interpretă de română la toți președinții Franței, de la Charles de Gaulle la Jacques Chirac, îi oferă șansa de a se pune la curent cu cele mai subtile jocuri politice internaționale (vezi în această privință cartea sa *Cu Charles de Gaulle în România*) și în același timp o ajută să cunoască părțile vulnerabile ale «nălucii» care bântuia în Europa de Est și modalitățile de a o înfrânge (o experiență ce ar merita studiată de cei implicați în lupta împotriva comunismului în Basarabia de azi). Fațetele activității doamnei Sanda Stolojan sunt numeroase: cronici literare, traduceri, poezie, eseu. Determinantă pentru destinul său a fost relația foarte apropiată pe care a avut-o cu cei trei mari creatori români de la Paris: E. Cioran, E. Ionesco și M. Eliade – întâlniri relatate în volumele sale jurnaliere *Nori peste balcoane* și *Ceruri*

nomade.” Prezentarea, precum și interviul, se află sub semnătura Lucreției Bârlădeanu: „*Lucreția Bârlădeanu: Stimată doamnă Sanda Stolojan, ați reprezentat în exilul parizian «generația mărturisirii», dezvăluind francezilor adevăruri despre comunismul din România, într-o perioadă când ei erau destul de opaci la calvarul pe care acest sistem îl provoca în Europa de Est. A fost o misiune grea?* Sanda Stolojan: Trebuie să vă spun că nu știam atunci când am plecat din România, cu o foaie de drum de apatrizi, pe care scria «valabilă pentru o singură călătorie», că la Paris voi face parte din *generația mărturisirii*. Plecam definitiv, în circumstanțe cu totul neprevăzute, după o serie de întâmplări pe care le voi povesti în viitoarea mea carte. Eram decisă să întorc pagina, scăpam dintr-o Românie concentraționară, o țară devenită o imensă închisoare, de unde nu ieșeau decât printr-un miracol. Noi am plecat într-adevăr printr-o intervenție miraculoasă din afară. Trebuia să ne refacem viața, s-o luăm de la început, întorceam spatele anilor sumbri, *obsedantului deceniu*, priveam înainte, eram în Occident, nu vroiam să mai știm despre lumea pe care o părăsisem. Desigur că păstram legăturile cu familia, cu prietenii apropiați, dar pe atunci scrisorile erau rare, fiind cenzurate, scriam de obicei pe cărți poștale, conversațiile telefonice erau ascultate, chemam la rare ocazii – o boală, o moarte. Pentru tinerii de astăzi e greu de imaginat ce însemna distanța la care se trăia între cei din țară și cei din afară. Dar să revin la întrebarea Dv. Cum vă spuneam, nu m-am așteptat la ceea ce avea să se întâmple cu mine, și anume că treptat voi descoperi cu uimire că în aceeași Franță primitoare, cunoscută a fi *terre d’asile*, țara de refugiu pentru cei persecutați sau izgoniți, opinia publică pariziană era dominată de intelectuali comuniști sau simpatizanți ai URSS. Acești intelectuali, în frunte cu Jean-Paul Sartre, dar și alții, dădeau tonul, impunând față de refugiații din țările satelite o atitudine bănuitoare sau chiar ostilă. Când încercam să vorbim (presupunând că cineva ne asculta) ni se răspundea că suntem anticomuniști *viscerali*, ba chiar (țin minte o frază memorabilă a unui scriitor francez): *sunteți direct interesați, deci nu sunteți credibili!* Descopeream, o dată cu indiferența, nu numai ignoranța, dar și refuzul de a afla de la martorii oculari realitatea situației din țările supuse URSS. Nu puteam să nu mă simt consternată, nu puteam să nu mă implic alături de cei care strigau pe atunci în deșert. Lucrurile au mers așa câțiva ani, pe urmă vântul adevărului a început să bată, au apărut mărturiile lui Soljenițin, URSS a fost obligată să subscrie la respectarea Drepturilor Omului, adevărata față a sistemului comunist a început să fie percepută. Dar lupta a fost lungă. Am povestit toate acestea în *Nori peste balcoane*. L.B.: *Aflăm din jurnalul dumneavoastră, pe care tocmai l-ați pomenit, că ați fost în relații foarte prietenoase cu cei trei titani de origine română: M. Eliade, E. Cioran și E. Ionesco. Pentru că vă caracterizează un spirit subtil de analiză, cum vă explicați că au devenit mari prieteni la Paris, când în România erau dușmani din cei mai înverșunați? (Mă refer la studiul lui Matei Călinescu Prietenii și opțiuni ideologice, publicat în «Lettre Internationale», ed. română, toamna 2001, din care cităm un fragment dintr-o scrisoare a lui Cioran*

*către Petru Comarnescu, datată cu 1 iulie 1934: «Mulțumesc pentru volumul lui Eugen Ionescu, Nu, pe care l-am primit cu câteva zile în urmă. Trebuie să mărturisesc că în toată viața mea n-am simțit o asemenea repulsie citind o carte. În fața acestei nulități intelectuale și morale m-a copleșit greața. E atât de puțin tragism în mizeriile acestui om, încât nu-mi poate fi nici milă de el, nici nu-l pot disprețui... Declar rupte toate legăturile cu acest om»... S.S.: Am avut parte într-adevăr de o perioadă fericită la Paris, când erau în viață cei trei mari scriitori și gânditori români, dintre care doi, Cioran și Ionesco, trăiau chiar la Paris. Eliade se afla de asemenea foarte des în Franța, avea un apartament la Paris, în cartierul Montmartre, unde își primea prietenii. Într-un fel, prin afinitate și alegere, Eliade a fost și el un Român la Paris. Prezența celor trei în mijlocul exilului parizian a fost o extraordinară conjuncție sub semnul destinului, un simbol al surghiunului marii culturi românești. Am avut norocul, pe care-l datorez exilului, să-i cunosc pe toți, dar mai ales pe Cioran, de care m-a legat o adevărată prietenie, dacă prin prietenie se înțelege apropierea prin numeroase întâlniri, lungi conversații și schimburi de idei, care m-au îmbogățit și m-au marcat, chiar dacă nu eram întotdeauna de acord cu el. Mă întrebați despre relațiile între cei trei. Se întâlneau foarte des la Paris, păreau foarte apropiați, i-am văzut vorbind și glumind împreună ca niște prieteni vechi. Nu am auzit ca ei să fi fost «dușmani înverșunați» pe vremea când trăiau în țară. Aveau desigur vederi politice diferite sau chiar opuse, pe care le exprimau pe atunci în presă, uneori în termeni virulenți, fiecare în stilul său, ca între intelectuali pasionați de idei. Regăsindu-se în exil, viața politică din România anilor treizeci și problemele politice de atunci aparțineau trecutului. Acum toți trei erau în exil. Fiecare avea să-și croiască un drum strălucit prin propriul talent sau chiar geniu. Acum se regăseau pe un alt tărâm, împărtășeau starea de exilat, aveau în comun o parte din memoria lor, aș spune o parte din propria lor ființă, chiar dacă – mă gândesc la Ionesco – Franța fusese încă din copilărie prima sa patrie, după care se întoarse în România, unde-și începuse cariera literară. Aș spune că i-a apropiat starea existențială de oameni veniți din altă parte, experiența și limba românească, pe care nici unul dintre ei n-a uitat-o, oricât ar fi fost toți trei, în special Cioran și Ionesco, profund și delirant angajați în cultura franceză, la care au adus o contribuție atât de remarcabilă. L.B.: *Prietenia cu C. Noica, cel care a trebuit să construiască (și nu doar pentru sine) o rațiune de a putea exista în România comunistă – dăinuirea prin cultură, dăinuire și nu rezistență –, a inspirat cumva (în sensul de a da replică acestei resemnări) angajarea dumneavoastră atât de activă în fruntea mișcării pentru apărarea Drepturilor Omului?* S.S.: Da, e adevărat, Noica a considerat că lucrul cel mai important care trebuia salvat sub dictatura comunistă era cultura. Pentru el cultura însemna bunul suprem, singurul care conta – nici bogăția, nici onorurile, nici măcar confortul nu-l interesau. Numai cartea, ideile, cunoașterea marilor filozofi, scrisul, cultivarea limbii românești, considerată de el un adevărat tezaur, numai aceste îndeletniciri ale inteligenței și ale spiritului îl interesau. A trăit la*

limita sărăciei, pentru a-și consacra tot timpul lecturii, meditației, scrisului și – acest lucru este important – conversației în stil socratic cu prietenii sau cu discipolii săi mai tineri. Prin această viață Noica a fost în totală conformitate cu sine și cu idealul, cu scopul pe care și-l fixase încă din tinerețe: a trăi pentru cultură. Când cursul neprevăzut al istoriei l-a pus în fața teribilei alternative – sau de-a se alătura celor din exil care încercau să denunțe teroarea din țară și deci de-a risca, odată întors acolo, pușcăria (pe care a cunoscut-o între 1958 și 1964, nu trebuie uitat) sau o altă formă de prigoană care i-ar fi interzis să-și mai scrie cărțile – sau de a nu se mai întoarce înapoi, Noica s-a întors și a continuat mai departe «dănuirea prin cultură», adică implicit a acceptat, în schimbul libertății de a scrie, abținerea de la orice protest public împotriva regimului. Lucrul acesta i se reproșează astăzi. Eu însumi i-am reproșat când a venit la Paris că nu ia poziție, că nu se alătură manifestațiilor de protest care începuseră împotriva regimului comunist. Am avut atunci lungi discuții cu el. Astăzi cred că a fost un reproș neîndreptățit. Mă întreb, de altfel, de ce alți intelectuali sunt scutiți de reproșurile care-l apasă pe Noica. În ziua în care cărțile lui Noica vor fi recitate fără apriori-uri, se va vedea, cred, că opera sa dănuie într-adevăr dincolo de timpul istoric. Personal, când am aderat la mișcarea Drepturilor Omului, pe atunci singurul fel de-a fi susținuți în efortul nostru de-a face cunoscută starea mizerabilă a societății românești, a fost o inițiativă neinfluențată întru nimic de refuzul de a se implica al lui Noica. *L.B.: Mărturisiți în jurnal că ați trăit clipe sublime la traducerea cărții lui E. Cioran Lacrimi și Sfinți. Dar tot în aceeași perioadă profesorul Alexandru Niculescu vă binecuvânta pentru eforturile depuse la Liga Drepturilor Omului, spunându-vă: «Ați învins Securitatea, doamnă!».* Care e de fapt domeniul ce vă reprezintă mai plenar: cel literar ori cel politic? *S.S.:* Întrebarea dv. e subtilă, dovedește că ați citit cu atenție jurnalul meu, lucru pentru care vă mulțumesc! Din nou trebuie să invoc exilul, pentru a încerca să vă răspund și să-mi răspund mie însămi. Dacă m-am implicat în acțiuni politice în viața mea, a fost pentru motive ce țin de un destin de om al secolului XX. În tinerețe nu mă interesa politica. Cât am trăit în România habar n-aveam cine era ministru, nu citeam ziarele politice, mă interesa numai literatura, artele, poezia. Dar a venit peste noi comunismul. Soțul meu a fost condamnat la opt ani de închisoare în 1958 (cu ultimul val de procese politice, țineți minte, tot atunci a avut loc procesul Noica). Soțul meu a ieșit din închisoare după patru ani și am plecat, răscumpărați de rude din Franța. Înainte de a fi cetățeni francezi, am fost întâi refugiați politici. Iată cum se explică trezirea interesului meu pentru problemele politice. La care trebuie să adaug și profesiunea mea de interpret, care m-a pus în raport cu subiectele de natură politică și economică. În realitate însă mă cred mai degrabă făcută pentru domeniul literaturii. De fapt preocupările literare nu au fost niciodată absente din viața mea. Ați amintit de colaborarea mea cu Cioran la traducerea eseului său de tinerețe *Lacrimi și Sfinți*. A fost un moment rar. Eram nu numai în domeniul traducerii, adică al îndeletnicirii cu cuvintele și expresiile, dar eram alături de un

scriitor extraordinar de limbă franceză, care fusese cândva un fenomen al scrisului românesc. Vă puteți imagina ce experiență fascinantă am putut trăi atunci, mai ales că stilul său este plin de deschideri poetice. Am scris multe texte de critică literară și poezie, de fapt realizez că am dus o viață dublă sau triplă, dacă țin seama de timpul consacrat meseriei! A fost tributul plătit exilului! *L.B.: Ați fost interpreta oficială în relațiile cu România a președinților Franței începând cu Charles de Gaulle și terminând cu Jacques Chirac. Aveți, prin urmare, o viziune «macrocosmică» asupra fenomenelor politice. Din această perspectivă, cum vedeți viitorul Basarabiei?* *S.S.:* Mă întrebați despre viitorul Basarabiei. Eu prefer să vă spun ce am resimțit când am fost pentru prima dată la Chișinău în 1998, ca interpretă a lui Jacques Chirac. Nu fusesem niciodată în Basarabia. Chișinăul (am văzut numai centrul) mi s-a părut un oraș animat, foarte frumos, cu clădiri administrative impunătoare, am văzut străzi cu vechi case boierești, un parc central chiar în fața hotelului unde eram găzduită. Trăiam din plin emoția de a mă afla în vechea și istorica Basarabie. A doua zi, când a început vizita oficială (sosisem în ajun, pentru a-l aștepta pe președintele francez, care venea de la Kiev), am avut însă un șoc la care nu mă așteptam. Am constatat că membrii guvernului și ai parlamentului, atunci când vorbeau între ei, se exprimau în rusește. Vorbeau românește numai în public sau în schimburile avute cu delegația franceză, dar între ei vorbeau în rusește. A fost pentru mine o revelație dureroasă care m-a pus pe gânduri. De atunci încoace au avut loc alegerile de anul trecut, care au adus la putere pe foștii comuniști, hotărâți să promoveze o politică rusofilă. Citeam deunăzi în revista «22» un excelent articol semnat de Vitalie Ciobanu (pe care am avut plăcerea să-l întâlnesc la Paris acum doi ani) despre revenirea în actualitate a unei probleme care ar fi trebuit să fie definitiv încheiată, aceea a reintroducerii limbii ruse obligatorii de către noua conducere. Există deci din nou pericolul rusificării Basarabiei, de astă dată în cadrul CSI. Cred că este bine ca oamenii, în frunte cu intelectualii patrioți, să se mobilizeze, să invoce (așa cum o amintește Vitalie Ciobanu) prevederile diverselor instrumente internaționale care reglementează drepturile statelor și ale minorităților de a-și păstra limba, pe lângă celelalte drepturi ale omului. Va putea scăpa Basarabia de pericolul rusificării? Răspunsul depinde de basarabeni. Cazul Țărilor Baltice ar putea servi de exemplu. Vă asigur din experiență că se poate acționa invocând declarația Drepturilor Omului și ale Cetățeanului, care prevede, cum spuneam, dreptul la limba și cultura proprie. Condiția ar fi ca basarabenii să aibă voință și curaj de a-și apăra independența față de manevrele politice ale Rusiei, ar fi ca ei să reușească să se unească și să se organizeze pentru acest scop. *L.B.: Cum credeți, tema exilului, una din teme cele mai dramatice pe care au tratat-o scriitorii din Est stabiliți în Occident, ar putea lansa în posteritate vreun scriitor român?* *S.S.:* Sunt mai mulți scriitori români care au scris romane cu eroi sau povești din exil. Nu-i prea cunosc. Știu că Dumitru Țepeneag a scris o suită intitulată *Hotel Europa* și *Maramureș*. Bujor Nedelcovici a scris mai multe romane pe această

temă, de asemenea și Rodica Iulian. Nefiind specialistă în romane noi, nu vă pot spune mare lucru. Desigur că exilul ar trebui să fie o temă pentru romancieri. A fost tema uneia dintre cele mai mari romaniere ale exilului rusesc după Revoluția din Octombrie, e vorba de Nina Berberova. Romanele și nuvelele ei se petrec în lumea mărunță a emigrației rusești din Parisul anilor douăzeci-treizeci. Sunt adevărate capodopere. *L.B.: Ați scris și publicat în revistele din exil poezie, proză, eseuri și cronici literare. Una din ultimele (pe care am citit-o) se referea la versiunea franceză a romanului Provocatorul de Bujor Nedelcovici. Despre ce ar trebui să scrie, în opinia dumneavoastră, un scriitor din Est pentru a sensibiliza cititorul francez? S.S.:* Vorbind cu o prietenă care lucrează la o mare editură franceză, ea mi-a spus că situația romanului în Franța este foarte precară. Cărțile se vând prost. Există o literatură de actualitate, despre figuri politice, scandaluri, care se vinde mai bine. Personal cred că nu există decât o singură recomandare (în afara talentului!): interesează ceea ce este autentic, scris cu vervă, cu humor dacă se poate, nu exclud un dram serios de erotism (nu neapărat de pornografie...) și, bineînțeles, o doză de violență, accidente, un asasinat ici și colo – într-un cuvânt, un eșantion de viață urbană, eventual la periferie, poate chiar cu vreo câțiva talibani!... *L.B.: Sunteți nepoata scriitorului Duiliu Zamfirescu. Considerați cumva că talentele se și moștenesc? S.S.:* Cred că tradiția culturii se moștenește... Când ai respirat și ai crescut în vecinătatea cărților, când ai avut ocazia să auzi o limbă frumos vorbită în copilărie, de către oameni care ți-au povestit lucruri interesante, într-un cuvânt când ai fost educat într-un mediu cultivat, ai toate șansele să poți să-ți dezvolti un eventual talent, de exemplu un talent literar. Este un atu în plus, nici mai mult, nici mai puțin. *L.B.: Vă mulțumesc mult pentru interviu!” (Tradiția culturii se moștenește).* □ La „Teatru” semnează Constantin Cheianu *Conjurația mediocrității*, despre teatrul basarabean postcomunist, iar Adrian Mihalache *Sensul suferinței*, despre adaptarea lui Alexandru Vasilache *Olga, Mașa, Irina după Trei surori*, de Cehov, la Teatrul Union din București. ■ La „Întâlniri la Praga” Vasile Gârneț și Vitalie Ciobanu iau la Praga (în 2001) un interviu lui Jiří Nasinec, traducător și promotor al literaturii române în Cehia: „– *Sunteți un cunoscut traducător și promotor al literaturii române în Cehia. Cum a început această relație a Dv. cu țara și cultura română? Vă rugăm să jalonați acest drum. Jiří Nasinec:* – Orientarea mea inițială a avut prea puțin în comun cu literatura, eu studiind la Praga Liceul economic cu profil de comerț exterior. În anul al III-lea fiecare dintre noi a trebuit să facă practică într-una din întreprinderile de comerț exterior. Din întâmplare am fost repartizat la *Omnipol*, care se profila pe exportul de arme, și era în vigoare o lege nescrisă – cine nu are ambiția să studieze mai departe, după examenul de bacalaureat urma să se angajeze acolo unde efectuase practica. Aceasta se întâmpla în anul furtunos 1968, chiar în perioada în care sub sloganul «Avioanele cehoslovace ucid copii din Biafra» în fața Ministerului Afacerilor Externe aveau loc demonstrații masive. Întreprinderea mea exporta în Nigeria avioane sportive, care erau ulterior dotate

cu mitraliere, servind la luptele din junglă, în cazul respectiv împotriva revoltatei provincii Biafra, care voia să se declare independentă, cele mai mari pierderi erau, bineînțeles, în rândul populației civile. Mi-am zis că asemenea porcării nu am de gând să sprijin, că mai degrabă am să studiez un domeniu umanist. În societate era o neobișnuită fervoare, conducerea reformistă de partid a avut pentru prima oară sprijinul mării majorități a populației, entuziasmul produs de schimbările ce aveau loc, de noua atmosferă era așa de mare, încât oamenii dădeau de bunăvoie bijuteriile de familie și aurul pentru mărirea rezervelor de stat, s-a reevaluat trecutul și s-au dezvoltat promițător relațiile cu Iugoslavia și România, de care ne lega simpatia din timpul Micii Înțelegeri. După invazia armatelor Tratatului de la Varșovia în Cehoslovacia (oficial era vorba de un «ajutor tovărășesc dezinteresat») simpatia mea pentru România a crescut, dat fiind că e singurul stat membru al alianței care nu a luat parte la acțiunea rușinoasă, iar ideea mea despre studiile ulterioare s-a conturat: voi studia limba și literatura franceză, care mă atrăgea încă din liceu, și în plus aleg româna ca a doua specializare. În timpul studiilor, însă, literatura română a ajuns punctul central de interes. Doamna profesoară Maria Kavkova, care ne-o predă, era atât de pasionată de această specialitate, încât ne-a transmis și nouă pasiunea pentru cultura română. Domnia sa era, în perioada de marasm moral general – așa-numita normalizare – una din puținele luminițe în beznă, care ne-a ajutat – la vârsta când eram cei mai sensibili – să supraviețuim. Mai mult, imediat după ce am fost admis la facultate am călătorit cu trenul și cu mașina de ocazie, cu un prieten, în România, fiind întâmpinat peste tot cu o mare simpatie din partea românilor de rând. Astfel s-a hotărât destinul meu, chiar dacă promovarea activă a literaturii române în Cehia am putut s-o realizez pe deplin abia după anul 1984, ca redactor al Editurii Odeon, unde am reușit să mă angajez la a doua încercare. (Prima a eșuat din cauză că am refuzat să devin membru al partidului comunist, pe motivul că legitimația de partid n-ar trebui să fie carnet de muncă. *Cazul meu a ajuns până la Comitetul municipal de partid...*) – *Din ce autori români ați tradus până acum și la ce alte nume importante din literatura română vă gândiți în perspectivă? Pe ce criterii se bazează selecția Dvs.: afinități personale descoperite la lectură sau – un calcul ceva mai pragmatic – e vorba de autori mai adecvați orizontului de așteptare al publicului ceh? Cum reușiți să vă informați asupra noutăților de ultimă oră din literatura română? Aveți o strategie în acest sens: adunați un dosar critic al receptării cărților respective sau vă bazați exclusiv pe propriile impresii de lectură? J.N.:-* Ca traducător am început să prezint la noi, din 1984, opera lui Mircea Eliade, care m-a «cucerit» din anii studenției, dat fiind că opera domniei sale era cu totul străină de principiile arborate de socialismul realist, în plus, descoperind în el un punct de întâlnire al curentelor de idei din Est și Vest. Alți autori pe care i-am tradus sunt Vasile Voiculescu (*Sakuntala*), Laurențiu Fulga (*Fascinația*), Radu Tudoran (*Toate pânzele sus!*) și I. D. Sîrbu (*Șoarecele B. și alte povestiri*), care mi-a devenit foarte apropiat prin umorul lui acru, care ne e nouă, cehilor,

caracteristic. Dacă ar fi să amintesc și numele acelora pe care i-am popularizat în reviste sau la radio, lista ar fi, desigur, mai lungă. Operele pentru traducere mi le-am ales întotdeauna singur, fiind convins că garanția unei traduceri bune o constituie și afinitatea lăuntrică cu autorul și cu viziunea sa asupra lumii. Singurul roman pe care nu-l citisem înainte a fost *Zbor frânt* de Vladimir Beșleagă, însă oferta din partea editurii am acceptat-o imediat. Era vorba de prima carte în Cehia, care urma să fie tradusă din originalul *moldovenesc*. În momentul de față traduc (deocamdată pentru *sertar*, dintr-o oarecare nevoie interioară) romanul *Pactizând cu diavolul* al compatriotului Dvs. Aureliu Busuioc, un fragment a apărut deja în revista «Literarni noviny», iar cu o lună în urmă am solicitat (pentru prima oară în viață!) o bursă de creație pentru această carte, de la Fondul Literar. Vom vedea! În viitor aş edita cu plăcere o antologie de povestiri fantastice (nu SF, în care văd literatură dezumanizată pentru tehnocrați, ci una axată pe linia onirică, prefigurată de romantismul german și de opera lui M. Eminescu), *Memoriile* lui M. Eliade, mă tentează și romanul *Adio, Europa* de I. D. Sîrbu. Informațiile cu privire la noutăți le obțineam înainte din numeroasele reviste de specialitate care ajungeau la facultatea de filozofie, la Biblioteca de Stat și la Editura Odeon, acum sunt practic obligat să apelez la Internet, unde urmăresc cu regularitate «România literară», iar, dintre ziare, «România liberă». La recenzii literare desigur că reacționez, însă în faza finală trebuie să am în vedere mai ales publicul căruia i se adresează cartea, acesta având, desigur, medii istorice și culturale diferite. – *Preocuparea pentru traduceri din literatura română este, bănuim, destul de marginală într-o țară ca Cehia, unde majoritatea colegilor Dvs. (ca și în România, de altfel) se orientează spre traduceri din literaturi de mare circulație. Dvs. din ce limbi mai traduceți? J.N.:-* Din păcate aveți dreptate. În prezent suntem trei traducători activi din literatura română în Cehia. Literatura română n-a avut la noi o soartă prea fericită. În perioada interbelică, în ciuda relațiilor politice destul de strânse, nu a existat o politică culturală unitară, care să sprijine celelalte literaturi «de Mică Înțelegere». Cu toate că au fost publicate unele opere de bază, cum ar fi *Ion* sau *Pădurea spânzuraților* de Liviu Rebreanu, selecția era mai degrabă întâmplătoare, pe baza cunoștințelor personale. Cel mai publicat autor a fost Panait Istrati, tradus desigur din franceză. O dată cu înființarea, în 1954, a Editurii de stat pentru beletristică, muzică și artă (din 1965 Odeon), una din sarcinile oficiale ale politicii culturale a fost aceea de a face cunoscut fondul literar clasic al «democrațiilor populare» prietene. Astfel, cititorul ceh a putut lua cunoștință de Eminescu, Creangă, Slavici, Caragiale, chiar dacă alegerea textelor ultimului autor menționat purta amprenta perioadei în care au apărut. Un spațiu nou s-a deschis în a doua jumătate a anilor '60, când au apărut *delicii* literare cum sunt *II elegii* de Nichita Stănescu sau culegerea de povestiri de A. E. Baconsky *Echinoxul nebunilor*. După sesiunea plenară din aprilie 1969 a Comitetului central al Partidului comunist cehoslovac literatura a devenit din nou strict controlată ideologic, tot ce era românesc era a priori suspect, căci nea Nicu,

în grandomania sa, refuza să se supună tutelei Moscovei, creându-și singur «o monarhie comunistă bicefală», care n-avea pereche în Europa. Situația s-a mai îmbunătățit abia în a doua jumătate a anilor '80, numai că după aceea a urmat căderea comunismului, iar barierele ideologice au fost înlocuite cu cele economice, de multe ori mai greu de trecut. Chiar eu, având în vedere c-am fost timp de șase ani traducător liber-profesionist, am fost nevoit să-mi «scot de la naftalină» franceza din școală și să mă reprofilez, deși nu mă consider un dezertor. (Dovadă este contribuția mea la traducerea din franceză a monumentalei *Istorii a credințelor și ideilor religioase* a lui M. Eliade, la volumul *Le Yoga. Liberté et immortalité* sau traducerea singurului roman al lui Eugen Ionescu, *Însinguratul*). – *Ce procent pe piața editorială cehă îl ocupă, anual, traducerile din literaturile lumii? Din ce culturi și ce limbi se traduce mai mult?* J.N.: - Ponderea literaturii traduse pe piața cehă este prin tradiție ridicată, iar în anii '90 a crescut substanțial. Numărul exact nu cred că vi l-ar putea oferi nici chiar Biblioteca de Stat, deoarece nu toate editurile își îndeplinesc datoria de a trimite anumitor biblioteci câte un exemplar din fiecare carte editată. Este adevărat că, de exemplu, anul trecut s-au publicat 14.000 de titluri diferite, ceea ce este de-a dreptul uluitor, dacă ne gândim că Cehia are aproximativ 10 milioane de suflete și că două treimi nu citesc deloc, alegând calea consumului pasiv de reviste superficiale și seriale infantile de proveniență americană sau latino-americană, care acaparează posturile de televiziune private. Desigur că o bună parte din întreaga producție de literatură tradusă o constituie traducerile din limba engleză, se publică mai oricând, e vorba de acel serviciu-deserviciu făcut mai ales literaturii americane, ca pe vremuri literaturii sovietice, căci se caută și în cele mai de jos sertare, aducându-se aici chiar și maculatură. Decent sunt reprezentate pe piață traducerile din teritoriile de limbă germană și franceză, din păcate însă literatura spaniolă și rusă au cunoscut o mare cădere, cea din urmă mai ales la începutul anilor '90, când s-a ajuns la asemenea excese încât Editura Akropolis, care l-a publicat pe A.P. Cehov inedit, a primit scrisori de protest în sensul că literatură rusească am avut în ultimii patruzeci de ani ani cu vârf și îndesat, deci cum își pot permite una ca asta. Aceasta este, firește, o idioțenie la fel de mare ca atunci când, după 1945, nu s-a mai transmis la radio Beethoven, de pildă, pentru că fusese german... – *Am văzut în librăriile din Praga mulți autori cehi contemporani traduși în limbi de mare circulație, apăruiți la edituri occidentale, germane și britanice. Între aceștia am remarcat nu doar nume de rezonanță, bine cunoscute în exterior, precum: Kundera, Havel, Hrabal, [...] ci și scriitori tineri deja afirmați, ca Jáchym Topol și Michal Viewegh. Cărui fapt i se datorează această ușurință cu care penetrează literatura cehă contemporană pe piața de carte din Occident? Există un fel de solidaritate între generațiile de scriitori cehi din punctul acesta de vedere, în sensul că scriitorii mai în vârstă contribuie prin prestigiul lor la promovarea în Occident a confracților lor mai tineri? Vă punem această întrebare pentru că în literatura română nu se observă, din păcate, acest fenomen: solidaritatea între generații. Ne puteți*

*confirma această percepție? J.N.: – Eu cred că în acest caz este vorba de o iluzie optică. Literatura cehă, ca orice literatură mică de limbă exotică, se afirmă greu în Vest, azi poate și mai greu decât înaintea căderii comunismului, dat fiind că a dispărut fenomenul disidenței. Autorii cehi apar – având în vedere viitoarea intrare în Uniunea Europeană s-a răspândit predarea cehei la universitățile din Vest –, dar numai în tiraje mici. Dacă, de pildă, aruncăm o privire în catalogul franțuzesc Folio din anul trecut, nu găsim decât *L'Escadron blindé* de Josef Škvorecký, *Trains étroitement surveillés* de Bohumil Hrabal și *Bravul soldat Švejk* al lui Hašek. În majoritatea cazurilor este vorba, după părerea mea, de propria inițiativă a traducătorului, cum e Erika Abrams în Franța, sau a editorului, cum e Marion Hennebert (Editions de l'Aube) tot de acolo. Nu cunosc nici un caz de paternalism scriitoricesc din partea autorilor cehi consacrați. – *Există în Cehia o instituție culturală sau editură care să promoveze literatura țării Dv. în lume, de felul lui British Council, Goethe Institut, Instituto Cervantes etc.? J.N.: – Traducătorii străini se pot adresa la Ministerul Culturii din Republica Cehă, care acceptă să achite onorariul traducătorului, se pune accentul pe autorii contemporani de beletristică. Această posibilitate există de circa 5 ani, până în prezent s-au utilizat la sprijinirea editării literaturii noastre în străinătate în jur de 7 milioane de coroane cehe. – *Domnule Nasinec, știm că ați lucrat împreună cu doamna Libuše Valentová la alcătuirea unui Dicționar de Literatură Română în limba cehă, dicționar care cuprinde pentru prima dată autori din diaspora și 39 de scriitori basarabeni contemporani. Este, după știința noastră, și prima ediție de acest fel – integrativă, recuperatoare pentru literatura română – care vede lumina tiparului în afara hotarelor țării, într-o limbă străină. Spuneți-ne, cum ați lucrat la acest dicționar, care au fost dificultățile cu care v-ați confruntat? Ce succes credeți că ar putea avea o asemenea apariție editorială la publicul ceh? J.N.: – Cât privește autorii din diaspora, Mircea Eliade, de exemplu, a figurat și în *Dicționarul* apărut la Odeon în anul 1984. Cea mai mare problemă de care ne-am lovit în timpul alcătuirii viitorului dicționar a fost problema timpului. Autorii români trebuia să fie incluși, inițial, în *Dicționarul scriitorilor din țările balcanice*, lucru care nici mie, nici colegei Libuše Valentová nu ne convenea deloc. Întrucât în dicționarul pregătit nu au fost incluși autorii greci pe motiv că bogăția literaturii antice merită o lucrare aparte, am sugerat că ar fi de dorit, din punct de vedere sistematic, să se editeze separat un dicționar al scriitorilor balcanici al literaturilor slave și aparte *Dicționarul scriitorilor de limbă română din România și R. Moldova*. Editura nici n-a vrut la început să audă de așa ceva, dar ulterior a venit cu aceeași idee. *Dicționarul* a fost sprijinit financiar de Ministerul Culturii, cu condiția să fie tipărit până la sfârșitul anului 2001, altfel am fi pierdut subvenția. *Dicționarul* ar fi putut fi mai amplu, până la 15 coli editoriale, din păcate însă n-am mai avut timp să-l extindem. Receptarea *Dicționarului* în Cehia a fost extrem de favorabilă; spre deosebire de *Dicționarul* autorilor ruși, ucraineni și belaruși, care a apărut în același timp, anul trecut înainte de Crăciun, este complet epuizat. – *Istoria****

relațiilor româno-cehe a înregistrat în secolul XX destule momente luminoase. Se vorbea chiar de o redutabilă alianță între cele două țări, care sinchisea vădit imperialismul sovietic. Cum s-au dezvoltat aceste raporturi după 1989 în plan politic și cultural? Au mai venit scriitori români în Cehia, au căpătat aceste vizite un caracter reciproc, există activități pe linia celor două Uniuni de breaslă? Judecând după absența cvasitotală a autorilor români în librăriile pragheze (ceea ce nu se poate spune despre scriitorii ruși, albanezi, polonezi, unguri etc.), s-ar zice că acest bilanț este mai degrabă negativ. J.N.: Relațiile dintre cele două țări sunt, din păcate, după 1989 destul de reci, atât pe plan politic cât și cultural, și aceasta fără îndoială din cauza tendințelor diferite de evoluție a celor două țări, imediat după căderea comunismului. În acea perioadă au vizitat Cehia unii scriitori români, dar mai ales pe cont propriu, cum ar fi Cezar Ivănescu, Ioan Țepelea, Valeriu Stancu, apoi Gellu Dorian, Emil Iordache, în căutarea urmelor șederii lui Eminescu la Praga, și alții. Invitat oficial a fost la începutul anilor '90 numai Dumitru Țepeneag; după câte știu, cu vreo doi ani în urmă a fost invitată la întâlnirea scriitorilor, organizată de PEN club și de poetul american Michael March, Elena Ștefoi să-și citească versurile la Cafeneaua poetică *Viola*, dar nu a venit. Se pare că era în misiune diplomatică în străinătate... În ceea ce privește reprezentarea autorilor români pe piața cehă, este destul de modestă, după anul 1989 se reduce la numele lui M. Eliade (14 titluri), I.D. Sîrbu, Max Blecher (*Întâmplări din irealitatea imediată* și *Inimi cicatrizate*), Modest Morariu (*Întoarcerea lui Ulise*) și Urmuz (*Pagini bizare*). Literatura maghiară și mai ales cea poloneză stau mult mai bine – în anii '70 suplineau într-o oarecare măsură literatura cehă, pentru care unele teme erau din nou tabuizate, și, în plus, avem o minoritate poloneză care publică în ambele limbi –, iar din literatura albaneză nu a apărut din anul 1959 decât o singură carte, și aceasta datorită mie, la Editura Odeon, *Generalul armatei moarte* de Ismail Kadare. – *Vorbiți-ne, vă rog, despre viața literară din Cehia și despre activitatea principalelor reviste de cultură. Ați înregistrat în ultima perioadă polemici, dezbateri critice interesante?* J.N.: În comparație cu România, în Cehia se scot foarte puține reviste literare, iar recepțarea lor este aproape inexistentă, la fel recenziile din presa zilnică sunt mai degrabă o excepție. În practică situația arată în felul următor: în jurul fiecărei reviste se adună un cerc relativ închis de autori, un fel de bisericuță. Revista «Literární noviny», care sub numele de «Literární listy» și ulterior «Listy» a jucat un rol decisiv în procesul de democratizare din anul 1968, când era, de altfel, cea mai citită revistă, a devenit după reînvierea temporară din anul 1989 platforma mișcării ecologice, cu un modest supliment literar. Cea mai citită este astăzi revista «Host» din Brno, care are o prezentare grafică de lux și a acoperit parțial golul apărut după dispariția revistei editate de Odeon, «Smtova literatura». Rădăcinile lipsei de interes față de revistele literare, care supraviețuiesc numai datorită subvențiilor de la Ministerul Culturii – după spusele celor mai buni librari praghezi stocul de reviste nevândute și returnate este alarmant –, se pot vedea în

evoluția de după înăbușirea mișcării Primăvara de la Praga din 1968, când scriitorul n-a mai fost privit drept conștiința poporului – cei care au participat activ la procesul de refacere au fost obligați să tacă, au emigrat sau au încetat să mai publice, iar cei noi, surogate de scriitori, au devenit doar purtătorii de drapel ai biroului politic de partid. [...]. – *Am observat în Cehia un cult deosebit pentru figurile emblematice ale națiunii Dv.: Carol IV și Vaclav I, care, considerat patronul spiritual al Cehiei, este sărbătorit pe 28 septembrie. Cum explicați acest interes crescut pentru identitatea cehă? După consumarea amenințării răsăritene, este această preocupare o reacție nemărturisită a cehilor în fața așa-ziselor pericole ale globalizării, ai cărei profeți decretează topirea națiunilor într-un fel de comunitate lipsită de identitate? Spre deosebire de frații lor slavi – rușii, sârbii și chiar polonezii – cehii au un discurs identitar mult mai lipsit de patetism, care i-a și ferit, de altfel, de multe greșeli și nenorociri, am spune, dovadă divorțul de catifea dintre cehi și slovaci. Cum explicați Dvs. – un intelectual preocupat și de alte culturi – acest spirit național mai potolit și această filozofie de viață a cehilor?* J.N.: - Consider pozitiv faptul că în sfârșit se manifestă tendința de a înnoi unele mituri naționale, având în vedere că predarea istoriei la școlile generale și la licee a făcut loc predării materiilor tehnice, *practice*, căci altfel există pericolul să devenim un popor de tâmpiți de consum, expuși avalanșei continue de reclame ce prostesc, serialelor de televiziune gen *tenie* și subculturii filmului american cu teme luate parcă din manualele de psihopatologie. Cred că puțin patetism, așa cum îl știm de pildă din cinematografia poloneză, nu ne-ar strica, noi însă ne rușinăm cu el și-l ascundem sub voalul ironiei. Aceasta rezultă din scepticismul secular al poporului, «care mai degrabă a îndurat istoria decât s-o creeze» (vorba lui Milan Kundera). Să nu uităm că după insurecția eșuată a stărilor protestante cehe împotriva habsburgilor în anii 1618-20 regatul ceh a rămas fără elită, aceasta fiind fie executată, fie exilată, nobilimea cehă s-a germanizat, iar după războiul de treizeci de ani în depresiunea cehă a rămas numai un milion de locuitori. Suntem urmașii aceluiași milion, a cărui deviză era să supraviețuiască cu orice preț, chiar cu prețul celor mai mari compromisuri. În asemenea situații e clar că nu prea mai rămâne loc pentru patos. Conștiința identității naționale și culturale s-a construit ulterior treptat, de jos, de la cărturarii de la țară, iar în secolul al IX-lea – de la mica burghezie cehă. Nu ne putem mira că până și tânărul Marx vorbea undeva de «micul popor contrarevoluționar de băcani cehi». Ca urmare a acestui fapt suntem un popor îndemânatic, dar nu prea ne ținem capul sus...” □ La „Polemick” Michael Astner semnează un articol *Redactorul român de carte beletristică, o absență tot mai pronunțată?* □ La „Cinema” Vladimir Bulat scrie despre *Amélie*: „Filme ca *Le fabuleux destin d'Amélie Poulain* te fac să crezi că cinema-ul încă n-a murit. Te fac să mai speri în forța unui film de a exista doar de dragul frumuseții de a arăta sau din plăcerea de a povesti.” (*Tirania detaliului minuscul*). □ La „Meridiane” Mariana Codruț traduce un articol din „Esprit”, din septembrie 2001, *Sfârșitul intelectualilor* (*Discuție cu Jacques Julliard și Michel*

Winock). „Michel Winock:- Eu nu cred în sfârșitul intelectualilor, dar am asistat, de vreo 20 de ani încoace, la o schimbare a tabloului. E adevărat tot ce a spus Jacques Julliard despre retragerea intelectualului partizan, pe care Benda l-a denunțat încă din 1927. [...] Astfel că putem discuta termenul *profesionalizare* folosit de J. Julliard. Există, pe de o parte, profesionalizare în sensul pe care-l înțelege el: indivizi reputați ca *intelectuali*, nu pentru opera lor, ci pentru că au asediat câmpul politic în favoarea mediatizării societății (cele 12 sau 15 nume care revin mereu printre invitații radiourilor și televiziunilor); dar, pe de altă parte, observ această nevoie generalizată de a *lua cuvântul* din partea unui mare număr de oameni, adesea necunoscuți, pe marginea chestiunilor de tot soiul. Există, după părerea mea, o diseminare a comportamentului intelectual; diseminare care înlocuiește polarizarea de altădată: această evoluție e, cu deosebire, cea care face să se vorbească de un «sfârșit al intelectualilor». *ESPRIT*: – *Să revenim la problema mediilor. Camus, Aron și Sartre au făcut, și bine, jurnalism. Nu le ignorau deci. Diferența pare să rezide în tipul de intervenție pe care intelectualul este invitat s-o aibă în presă: răspunzând la o solicitare, el trebuie să accepte o regie a discuției pe care n-o cunoaște... Este invitat, de exemplu, să intervină plecând de la o polarizare a pozițiilor care nu corespunde adesea nici unei realități decât ideii pe care o au jurnaliștii despre geografia intelectuală. Presa e cea care pune în scenă urgența dezbatelor, care dă tonul, care formulează categoriile de intervenții... într-un mod care aduce, adesea, prejudicii clarității schimburilor.* J.J. – Printre persoanele care joacă un rol important în perioada 1980-2000, în special prin mișcarea pe care a constituit-o în jurul lui, Pierre Bourdieu, orice am spune despre sociologia lui și despre opțiunile sale politice, a insistat în mod deosebit asupra caracterului pervers al instrumentalizării intelectualilor de către presă și injecția lor de manieră artificială în dezbaterile preformate. Iată de ce el refuză cel mai adesea, ceea ce se potrivește bine cu temperamentul său cunoscut drept neîncrezător, să se implice în dezbateri pe care nu le conduce el. Slăbiciunea intelectualilor *profesioniști*, filozofi sau scriitori reconverșiți la eseistică, este că acceptă să intervină toată ziua-bună ziua. Riscă să devină intelectuali decorativi. *M.W.*: – Presa se servește de intelectuali mai bine decât intelectualii de presă. Am sentimentul că e o bătălie pierdută. Unul din motive ține, după părerea mea, de faptul că intelectualii, oameni de condei în general, fie au disprețuit presa de masă la debutul lor, fie nu s-au prins că aceste medii vor invada totul. Pionierii televiziunii din Franța nu sînt intelectuali. În momentul în care ea demarează, cei mai mulți dintre ei o disprețuiesc. Se știe că ultimii cumpărători de televizoare s-au recrutat din *intelighentsia*, cu deosebire dascălii de școală. Televiziunea s-a dezvoltat fără ei, a căpătat anumite habititudini și, devenită comercială, le impune propriile reguli: intervenții într-un timp cronometrat, regii adesea grotești etc. Or, descoperind puterea noilor medii, mulți intelectuali au acceptat regulile lor de joc. Sistemul de schimb e, de acum înainte, următorul: tu ești de decor (reiau termenul lui J.J.) în emisiunea mea, iar eu îți fac publicitate, difuzînd capul și

numele tău. Unii rezistă acestui joc șmecheresc, dar le e greu să reziste legii pieței, presiunii editorului lor, la recunoașterea vecinului lor de palier sau a vânzătorului lor de ziare. Instrumentalizarea este adesea cinică: este interviuat timp de trei sferturi de oră un autor care are sentimentul că are ceva de spus, pentru ca apoi, la difuzarea emisiunii, el să descopere că intervenția i-a fost redusă la 15-30 de secunde, cât să ilustreze ideile realizatorului. Dar cine se revoltă împotriva acestei manipulări? Dacă nu mă duc eu la televiziune, se va găsi altul care să se ducă: ocuparea ecranului a devenit caricatura *ocupării puterii*, după Leon Blum.”

Aprilie-mai-iunie

● [„Cuvântul”, nr. 4-5-6 (298-300)] Numărul e dedicat unui *In memoriam Ștefan Augustin Doinaș, clasic la ceruri*. Semnează Octavian Soviany (*Ștefan Aug. Doinaș și spiritul goethean*). □ Editorialul *De ce Ionesco?* semnat de Tudorel Urian se ocupă de cartea Alexandrei Laignel-Lavastine, în care observă inutilitatea includerii lui Ionesco pe lista românilor obligați să-și „uite” trecutul „fascist”. □ Nicolae Manolescu, la pagina „Varia”, semnează în cadrul rubricii sale *Teme* textul *Despre naționalisme*. Pe aceeași pagină, la rubrica „Revista presei culturale”, e consemnat „Aldebaran”, scos de N. Țone, nr. 1-4/ 2001, în care se remarcă însemnările lui Claude Sernet despre Ion Vinea și reproducerile după revistele de avangardă „Muci” sau „unu”, iar „Fracturi”, 3/2002 e consemnat pentru tematica sa: erotismul feminin (e consemnat și faptul că la ultima ședință de cenaclu din Club A prozatoarea Lizuca Boboc „a citit goală pușcă”). □ Un *remember* e dedicat de Dan Ciachir lui Petru Dumitriu, *Avea figură de boier*, considerat, pentru *Cronică de familie*, „cel mai mare prozator roman postbelic – neegalat nici până în ziua de azi – și unul dintre puținii scriitori români care au creat femei autentice într-o literatură în care de, de la Nicolae Filimon la Marin Preda, femeia nu poate fi decât proastă, vulgară, stricată sau masculină (adică involuntar feministă)”. □ La rubrica „Literatură” Nicoleta Sălcudeanu scrie despre volumul lui Ion Pop *Viață și texte* (Dacia, 2001) – *Rafinamentul erudiției. Exercițiu de seducție*, iar Tudorel Urian, în *Manual alternativ de istorie. În labirint*, scrie despre volumul uneia dintre „legendele radiofoniei în limba română”, Nicolae Stroescu-Stănișoară, *Vremea încercuirii*, volumul I, *Urmărirea* (Albatros, 2001), carte-document, dar și roman. Al. Cistelean în *Poetul fără ortaci. Poeme din Laconia* scrie despre volumul de poezie al lui Tudor Crețu, *Dantelăriile Adelei* (Mirton, 2001). □ Două pagini sub egida „Reportaj” adăpostesc un text semnat de Sorin Preda – *Umbra lui Mateiu Caragiale la Fundulea*. □ La rubrica „Polemos”, Ioan Buduca intervine în scandalul cărții lui Lavastine cu *Holocaust și Gulag. Cioran, Eliade, Ionescu*, încercând o simplificare a unora dintre sofismele autoarei franceze – pe scurt, ideea rasistă e condamnată, dar ideea comunistă, nu. □ Ion Crețu semnează un text despre biografia lui Raymond Klibanski, istoric al artei și filozof german născut în Franța și fost „agent secret britanic” după ce se refugiază la Londra,

în 1933 (în 2001 are 93 de ani și locuiește în Canada). □ La „Convergențe”, Alexandru George semnează un text despre Eugen Ionescu, *Un moment de istorie culturală: „Criterion” (I)*. □ Sub egida „Anul Caragiale” Alexandru Condeescu semnează un amplu text intitulat *De ce bat clopotele, Mitică?* – organizat pe două mari teme din opera dramaturgului: *viața ca moft și lumea ca parodie*.

MAI

1 mai

• [„**Luceafărul**”, nr. 16 (554)] Cronica literară de Bogdan-Alexandru Stănescu, *Tabu și reverență (I)* e dedicată celor trei volume ale cărții lui N. Manolescu, *Literatura română postbelică* (Aula), care „provoacă sentimentul ciudat al scheletului expus la muzeu”. Criticul vede în *Lista lui Manolescu* un „îndelung exercițiu întru exactitate”, „un demers istoric laborios” – al unei lecturi „sistematice și critice”. □ La „Opinii” Alexandru George semnează partea a doua din *Amănunte nu mărunte (II)* – de această dată despre G. Călinescu și Al. Paleologu, o denunțare a unor „mărunte” falsuri care au făcut istorie... Este vorba despre filmul recent realizat după nuvela lui Petru Dumitriu *Salata* – filmul *O vară fierbinte* fiind prezentat la TV într-un mod fals de Al. Paleologu. „Filmul este o infamie, accentuând în vulgaritate și grotesc ceea ce deformează textul literar însuși”. Textul, produs în comunism, a fost scris „pentru a-și satisface comanditarii săi comuniști”. □ Anatolie Paniș publică (sub semnătură proprie) o proză, *Columbia*, despre care în *Post scriptum* mărturisește că i-ar aparține unui profesor pensionar din Ilfov, căruia i-a și uitat numele... □ La rubrica „Aniversări”, M. Mincu semnează o *laudatio* pentru Șt. Aug. Doinaș, *Modelul moral și profesional*, iar Geo Vasile *O personalitate a vremii noastre*. □ Un interviu cu Soljenițin, continuare din numărul precedent, ocupă două pagini de revistă, *Soljenițin ademenit de Clio (II)*, în traducerea lui Gh. Barbă.

• [„**România literară**”, nr. 17. Revista are 32 pagini.] Editorialul G. Topîrceanu, de N. Manolescu, la 65 de ani de la moartea lui (pe 7 mai), evocă un „poet uitat”, dificil de încadrat, care nu aparține nici tradiționalismului, nici modernismului, nici simbolismului. O scurtă istorie a receptării sale critice pune în evidență neînțelegerile care i-au adus numai deservicii, de la formularea lui G. Călinescu din *Istorie* („El nu-i niciodată așa de liric încât să fie mare, niciodată atât de facil încât să nu fie poet”) la interpretarea parodiilor de la debutul său în cheie minoră. □ Tatiana Slama-Cazacu, sub titlul *Mor bibliotecii*, inventariază starea deloc bună a bibliotecilor publice bucureștene (BCU, BA, BN), pornind de la experiența personală a căutării unui anumit număr de ziar din 1947, operație

aproape imposibilă în condițiile funcționării defectuoase a instituțiilor respective, de la starea clădirilor, fișierelor, depozitelor, colecțiilor, până la modul de servire a cititorilor / cercetătorilor. □ Rubrica de „Lecturi la zi” susținută de Roxana Racaru, Iulia Popovici, Cătălin Constantin și Cristina Ionică, adună recenzii la cărți românești și străine, relevante din varii perspective, și anume: *Dialoguri și eseuri* de Radu Sergiu Ruba (Ed. Muzeul Literaturii, 2001), *Gloria și decăderea Anei Pauker*, de Robert Levy (Polirom, 2002), Georges Minois, *Istoria sinuciderii* (Humanitas, 2002) și best-sellerul feminist al Gloriei Steinem, *Revoluția interioară: Cartea respectului de sine* (Polirom, 2001), a cărei teză principală e că „sistemele de autoritate subminează autoritatea individului asupra propriei ființe și vieți cu scopul de a asigura supunerea, respectul de sine devenind rădăcina evoluției”. □ Cronica Luminiței Marcu, *Un jurnal ca un spectacol literar* comentează laudativ jurnalul Tiei Șerbănescu, *Femeia din fotografie. Jurnal 1987-1989* (Compania, 2002): „Femeia acestui jurnal nu e spectaculoasă în niciun fel. Nici mari aventuri amoroase, nici aventuri politice (scandalul avându-l în centru pe Petre Mihai Băcanu, chiar dacă duce la marginalizarea ei socială și o transformă din jurnalist în corector, e minimalizat de ea însăși), nici aventuri literare. Doar un om care observă și se observă. Și din toată această platitudine asumată, din toată această viață banală se construiește unul dintre cele mai spectaculoase texte ale ultimilor doisprezece ani.” □ Pagina de poezie e ținută de Petre Stoica, cu mai multe poeme scurte. □ „Semn de carte” de Gh. Grigurcu se ocupă, sub titlul *O Veneție „monstruoasă”*, de cartea de poeme a Ruxandrei Cesereanu, *Veneția cu vene violete* (Dacia, 2002), integrată în „lirica monstruoasă” a poetei. Volumul, „închinat Veneției” este, consideră criticul, caracterizat de „ostentație”, de o „furie a distrugerii”, de „absurd”, de o „supragratuitate” cu tendință – „vehement fantastă” și „detracată”. □ Rubrica „La o nouă lectură”, de Alex. Ștefănescu, e dedicată unui portret al criticului Eugen Simion (articolul având o promisiă continuare în numărul următor). Plecând de la „eterna rivalitate” cu N. Manolescu (istoricul literar vs. criticul literar, spiritul de direcție vs. spiritul „constatativ”, profesorul preferat la cursuri vs. profesorul preferat înainte de examene) care e mai mult o „complementaritate”, portretul (din acest număr) se încheie cu metafora *criticului în fața oglinzii*, al cărui model afîn e E. Lovinescu. Scriind despre E. Lovinescu, E. Simion scrie de fapt și despre sine, citatul reprodus de Alex. Ștefănescu fiind într-adevăr ales exemplar: „Criticul nu e, cum crede toată lumea, produsul unei culturi, ci, înainte de orice, expresia unei sensibilități originale, un creator care se caută pe sine comentând pe alții.” Alex. Ștefănescu conchide: „Nu este vorba de o simplă contaminare. Adeziunile alternează cu disocieri categorice. Criticul se privește, de fapt, într-o oglindă și își descoperă (dar și își compune) propriul chip.” □ Gabriel Dimisianu, sub titlul *Noi cărți despre „marea europeană”*, comentează cartea Eugeniei Tudor-Anton, *Hortensia Papadat-Bengescu, marea europeană* (Ed. Național, f.a.) și pomenește și contribuția la exegeza feminină bengesciană a Liane Cozea, *Exerciții de admirație și reproș* (Paralela 45). G.

Dimisianu se oprește la cartea Eugeniei Tudor-Anton, autoarea fiind, în opinia sa, cea mai avizată cercetătoare a operei marii prozatoare, în calitate de editoare a sa (editarea se oprișe, în acel moment, nu din vina editoarei, la volumul cinci): „O critică de reconstituire care valorifică, așadar, sugestiile biograficului, urmărindu-le răsfrângerea în operă.” □ La „Cronica edițiilor” Cornelia Ștefănescu (sub titlul *O geografie dramatică*) comentează volumul Panait Istrati, *Mediterrana* (Ed. Compania, 2001), care cuprinde *Răsărit de soare* (traducere de Mircea Iorgulescu) și *Apus de soare* (în traducerea autorului): „Interesant este că tocmai aici Panait Istrati nu este peisagist. Între orizontul privirii și cel al simțirii, îl alege pe cel al simțirii.” □ Vlaicu Mândra publică un interesant text intitulat *Caragiale și sindromul spaimei*, despre sindromul anxios în opera caragialiană, avansând ipoteza că și comediile pot exorciza, prin grotesc și burlesc, spaimele. Autorul pune în evidență „ambianța nevrotică” a lumii caragialiene, instabilitatea ei și a personajelor, sentimentul precarității, presimțirea mereu acută a nenorocirilor, spaima lăuntrică a personajelor (și a autorului), care rămâne, în general, ascunsă. Eseistul pune în legătură această spaimă și cu lumea birocratică în care aceste personaje se mișcă, apropiind-o de fenomene similare din literatura europeană a momentului – spre exemplu de lumea prozelor lui Maupassant sau Cehov. □ Interviuurile „României literare” îl au ca invitat în acest număr pe Matei Călinescu, interviul său cu Cristina Poenaru având titlul semnificativ „*În exil m-am simțit liber – într-o societate ale cărei reguli nu le cunoșteam*”. Tema principală a interviului e generația de aur, marcată și ea de condiția exilului, o generație care s-a „exprimat deplin în și prin exil”: „Să notăm totuși că mesajul *matur* al generației '27 e un mesaj trecut prin filtrul exilului – al exilului extern sau al exilului mai aspru, mai dureros, mai eroic, cel intern. E un mesaj în care spiritul anilor '30 e repudiat.” Pericolul pe care Matei Călinescu îl vede în preluarea modelului acestei generații „care a realizat anumite virtualități europene și universale ale culturii române”, „mai ales în latura lor conservatoare, dar conservatoare în sensul bun al cuvântului”, specifică acesta, ar fi o „reprovincializare” a culturii române, posibilă prin prisma unei „înțelegeri înguste” a acestor valori conservatoare. □ Tot în acest număr, la paginile 26-27, e publicat un interviu cu Gérard Genette, luat de Muguraș Constantinescu, intitulat *Cu Gérard Genette despre Figuri V*, marcând recenta apariție la celebra editură pariziană Seuil a volumului al cincilea din seria de *Figures*. Interviul discută temele cărții: proustianismul lui Genette, opera lui Chateaubriand, comicul (eseul *Morți de răs*), viitorul poeziei, tipul de scriitură (volumul de față se caracterizează, susține autorul, printr-o scriitură mai capricioasă, necentrată pe o temă unică). □ Alexa Visarion trimite o „Scrisoare din Paris” care îl elogiază pe „*Cavalerul*” George Banu – cu prilejul decernării decorației de Cavaler al Ordinului Național al Meritului, în cadrul unei festivități detaliate de corespondent cu minuție. Sunt redată și fragmente memorabile din discursul criticului de teatru francez de origine română, care se autodefineste ca „cineva care caută, cu toate că nu găsește” ori prin fraza (dintr-o carte scrisă cu

regizorul german Peter Stein) „Încearcă din nou, eșuează mereu”. □ Pagina de „Cartea străină”, de care se ocupă Carmen Brăgaru în acest număr, e dedicată familiei Tarkovski. *Saga Tarkovski* preia informații dintr-o carte scrisă de sora celebrului regizor Andrei Tarkovski, Marina Tarkovskaia, cei doi fiind, detaliu mai puțin cunoscut, copiii unui cunoscut poet și traducător moscovit, Arsenie Tarkovski, la rândul lui fiul unui poet și gazetar rus. Istoria familiei e fascinantă, de la linia paternă – nobiliară, poloneză –, la linia maternă – care ajunge până la o strămoașă de origine română, o moldoveancă din Bălți. Biografia e pusă în legătură cu opera regizorului: detalii din istoria familiei (cerceii cu turcoaze ale mătușii care plecase la Ierusalim să se călugărească și care revine în Rusia măritată), peisaje tulburătoare și scene din copilărie, un poem al tatălui (*Zi albă*, 1942, care devine subtitlul filmului *Oglinda*) rememorate în cartea surorii, se regăsesc în capodoperele cinematografice ale lui Andrei Tarkovski, și mai ales în *Oglinda*, cel mai autobiografic film al său.

2 mai

● [„**Contemporanul – Ideea Europeană**”, nr. 18-19 (569-570)] Angela Marinescu semnează o pagină de poeme (*Port discuții pe care nu le pot susține, Preotul și enoriașul, Doi cai*). □ Traian T. Coșovei scrie despre volumul de poezie *Clownul lui Crist*, de Valentin Iacob (*Starea de descoperire*). ■ Mai publică poeme în acest număr: Paul Vinicius, Traian T. Coșovei (*Cenușă și diamante la Sovata*). ■ Continuă traducerea nuvelei *Fata căpitanului*, de Pușkin. ■ *Eroul vremii noastre*, de Mihail Lermontov e tradus de asemenea din rusă, de Al. Cosmescu. ■ O altă traducere notabilă: din *Iluminările meccane* de Ibn Arabi, marele mistic al lumii islamice (secolul al XIII-lea) e tradus fragmentul *Despre dragostea naturală* (prezentare și traducere din limba arabă de George Grigore). □ Continuă traducerea unor fragmente din romanul lui Valentin Rasputin *Trăiește și adu-ți aminte*. □ Dinu Flămând continuă traducerea eseului *Fizica lui Genet*, de Ph. Sollers. □ La proză sunt prezente Ioana Cistelean cu două proze scurte și Aura Christi, cu un fragment de roman.

7 mai

● [„**Observator cultural**”, nr. 115] Anton Dumitriu – *Corespondență primită* reunește câteva scrisori primite de filozof în anii '50-'60 din partea lui Andrei Scrima și Mihai Vâlsan (traducere, note, text îngrijit de Fabian Anton). □ Continuă prezentarea *Cioran & Comp. Alte ecouri de presă*. □ Florin Irimia prezintă ultimul roman tradus la noi al lui Margaret Atwood, *Mireasa hoțomană* (Rao, 2000). □ Gheorghe Crăciun revine cu *Scriu*, un nou text-eseu pe tema scrisului. □ Alexandru Matei scrie despre opera unui scriitor francez încă netradus la noi, Didier Van Cauwelaert, și despre ultimul său roman, *La vie interdite* textul concentrându-se pe tema morții, *Moartea înseamnă a pleca puțin*. □ Adela Nistor prezintă trei cărți de George Arion, în *De la o carte la alta*, antologia *Detectiv*

fără voie (Allfa, 2001), romanul *Cameleonul* (Ed. Fundației PRO) și *Alexandru Philippide sau drama unicității* (Eminescu, 2001). □ Paul Cernat dedică cronica *Perle, simboluri și ape tulburi* volumului *Note asupra simbolismului acvatic*, de Mircea Eliade, recent apărut (Idea Design&Print) cu un studiu introductiv de Marcel Tolcea. □ Daniela Dumbravă semnalează în *Corpus Epistolarum Matteo Ricci* apariția, în Italia, a corpusului de scrisori (*Lettere*) al primului misionar iezuit important în Extremul Orient, după Francesco Severio (Ed. Quodlibet, 2001). Este locul și unei pledoarii editoriale pentru texte care privesc memoria interculturală europeană, pentru traducerea și publicarea unor astfel de corespondențe ori jurnale de călătorie europene care, unele, conțin și scrisori adresate unui Nicolae Milescu sau referiri interesante la Țările Române. □ Este semnalată revista „Memoria”, pentru *O depoziție a lui Tudor Vianu* – în calitate de martor, la procesul unor studenți la Ziaristică. □ William Totok propune un text intitulat *O nouă dimensiune a revizionismului din România*. □ Este publicată partea a doua a interviului cu Răsvan Popescu. □ Ion Simuț se întreabă retoric într-un text *De ce sunt secrete tirajele cărților?* □ La rubrica „Recenzii”, Luminița Voina-Răuț prezintă cartea de memorialistică a Balcicăi Măciucă, *Balcic* (Universală, 2001), autoarea fiind fiica primarului orașului Balcic în anii săi de glorie, Octavian Moșescu, recenzenta numind cartea un *poem* și un *document*, care recrează miraculos viața spirituală a locului patronat de Regina Maria.

● [„22”, nr. 19] Mircea Iorgulescu, în *L’Affaire, după Matei (I)* propune o evaluare actualizată a cazului Eliade (*afacerea*), a situației delicate a operei celor doi, Eliade și discipolul său Culianu, pentru a demarca apoi specificul dezbaterii propuse de Matei Călinescu asupra acestui subiect, în cartea sa *Despre Ioan P. Culianu și Mircea Eliade* (Polirom): „În sine grav și tragic, «subiectul» Eliade a căpătat mondenitatea suspectă a faptului divers senzațional și aspectul de «afacere» tenebroasă, sursă de scandal mediatic foarte productiv pentru câștigul de notorietate facilă. «Dezvăluirile» despre cazul Eliade (fiindcă biografia și opera îi sunt tratate polițistic, în stilul de «investigație» în care sunt tratate cazurile criminalilor în serie, ale marilor perversi etc.) se succed în maniera și după regulile supralicitărilor din presa bulevardieră, cu deosebirea că sunt făcute pe ton doct și cu pretenții academice, afectat savante. Procedeele sunt însă vulgare și adesea chiar frauduloase din punctul de vedere al eticii științifice. Se practică raptul, se recurge la omisiuni și decupaje tendențioase, sunt parazitare valori și principii pentru ca sub protecția lor să se poată adopta melodramatice poze de eroi, victime și martiri ai luptei cu tabù-urile. Posturi ale imposturii. Aflată la o astronomică distanță de această perspectivă sumbră, sumară și reduționistă de roman foileton, cartea lui Matei Călinescu stabilește un involuntar termen de contrast. Diferența de ton și atitudine este izbitoare. Calm, elegant, mereu nuanțat, preferând semitonul și rezerva discretă, nu totuși lipsită de fermitate, lăsând mereu loc și altor puncte de vedere, deschizând discuția prin asumarea unei subiectivități disponibile pentru dialog și nu închizând-o prin blocarea în verdicte

autoritar-impersonale, Matei Călinescu oferă indirect și o lecție de comportament intelectual. O lecție de păstrare a cumpătului. Cu atât mai prețioasă cu cât se produce pe un teren sensibil, accidentat, incert, pe deasupra și aflat în bătaia tuturor vânturilor politico-ideologice. [...] Cum Ioan P. Culianu fusese «discipolul» lui Mircea Eliade, iar în anii de după moartea acestuia (1986) se distanțase ori era în curs de distanțare față de fostul său «maestru», situația se complică și mai mult. Cu atât mai mult cu cât distanțarea lui Culianu de Eliade se produce sau se prefigurează pe cel puțin trei planuri. Unul este cel pur științific. Ioan P. Culianu, scrie Matei Călinescu, «se îndrepta spre o înțelegere originală a fenomenelor religioase, văzute drept manifestări ale unui sistem autonom, ireductibil al minții omenești», sistem prin care era respinsă «fenomenologia religiei (în marginile căreia își construise opera teoretică Mircea Eliade)». În viziunea lui Culianu, adaugă Matei Călinescu, «religiosul însuși ar determina culturalul și, în ultimă instanță, economicul, pe linia unui Max Weber (care deriva spiritul capitalismului din etica protestantă), dar un Max Weber revizuit în contextul științei cognitive contemporane». O probabilă schiță a acestei viziuni se află în două capitole din lucrarea lui Culianu *Mircea Eliade necunoscutul*; scrisă în limba franceză, rămasă în manuscris, a fost tradusă în românește de Dan Petrescu și publicată în volumul *Mircea Eliade* de Ioan Petru Culianu (ed. Nemira, 1995). În cele două capitole, Culianu aplică într-un mod remarcabil de simplist și de dogmatic ideile lui Max Weber la cultura și istoria românilor, susținând, în esență, că religia ortodoxa face capitalismul imposibil și că predispune la fascism. Nu lipsesc erorile flagrante de informație sau chiar falsurile. De exemplu, notând că Mircea Eliade s-a născut în 1907, în martie, Culianu menționează că în acel moment izbucnise marea răscoală țărănească, «expresie populară a nemulțumirii suscitată de arendașii de pământuri, care a asumat, în majoritatea cazurilor, și forma unui sălbatic antisemitism economic». E, crede Culianu, un «amănunt» care explică de ce «fostul terorist» Constantin Stere, «basarabean refugiat politic din imperiul țarist» și întemeietor al mișcării poporaniste, «a trecut în 1907 la partidul liberal și, investit cu funcția de prefect de poliție, s-a ocupat personal de reprimarea răscoalelor din Moldova. Cu Constantin Stere extremistul care [...] s-a însărcinat să tragă în poporul asupra căruia își revărsa dragostea, ne aflăm într-un haos politic binecuvântat în care socialismul, fascismul și democrația burgheză încă nu sunt disociate» (vol. citat, p. 166). Teribilă judecată, dar și pe de-a-ntregul aberantă. În realitate, în județul Iași, unde C. Stere fusese numit prefect în perioada răscoalei, «nu s-a înregistrat nici o vărsare de sânge, nici o pierdere de viață umană», cum scrie Z. Ornea în *Viața lui C. Stere* (vol. I, ed. Cartea Românească, 1989, p. 412), mai mult, teroristul, după Culianu, a făcut în realitate, după Ornea, operă de «pacificator», atitudine de altfel reproșată în epocă de adversarii politici. Mai sunt și alte bizarerii, exagerări și teribilisme în afirmațiile și interpretările lui Ioan Petru Culianu despre istoria, cultura și literatura română din studiul *Mircea Eliade necunoscutul*, efecte ale unei zeloase și reductive aplicări ale teoriei lui

Max Weber; dar în domeniul științei fenomenelor religioase autorul cronicii de față nu are nici o competență și, prin urmare, nu se poate exprima în privința diferențelor dintre viziunea lui Culianu, bazată pe «un Max Weber revizuit în contextul științei cognitive contemporane», și cea a lui Mircea Eliade. Nu o face nici Matei Călinescu, întrucât, probabil, o asemenea operațiune ieșea din cadrul eseului său. În schimb, când evocă diferite lecturi propuse de Culianu ca descifrări în cheie legionară ale unor scrieri literare de Mircea Eliade, Matei Călinescu nu ezită să semnaleze șubrezenia acestor ipoteze și caracterul lor excesiv. Exemplară în acest sens este analiza despre povestirea *Un om mare*.”

8 mai

● **[„Luceafărul”, nr. 17 (555)]** La cronica literară Bogdan-Alexandru Stănescu continuă din numărul precedent *Tabu și reverență*, dedicată lui N. Manolescu, *Literatura română postbelică* (I-III, Aula), autorul concluzionând: „Sentințele au fost mai mereu exacte, iar acest lucru a consacrat la rândul său. Când a fost vorba de literatură, Nicolae Manolescu nu a greșit. Restul, pe mine nu mă prea interesează.” □ La pagina de poezie semnează Mircea Florin Șandru mai multe poeme. □ Pagina de proză e ținută de Marius Tupan cu un fragment, *Capcanele partiturii*. ■ La rubrica sa „Intermezzo” Marin Mincu semnează *Subsidiaritatea criticii*, în care răspunde unui text de Ștefan Borbély din „Euphorion”, 1/2002, care vedea în critică cenușăreasa literaturii. Mincu răspunde acestei poziții, arătându-se îngrijorat de „eludarea” dimensiunii teoretice, a metodei, „în favoarea dictatului criticii exclusiv impresioniste”. „Dogmatizarea impresionistă”, „foiletonismul pernicios” ale criticii literare românești (ilustrate probabil înainte de 1989 și după de N. Manolescu, fără a i se pomeni numele) sunt contrabalansate de „mișcarea textualistă” care „împune” o altă paradigmă, „teoretică” și „creativă”, capabilă să sincronizeze critica românească cu cea din alte țări. □ La „Reacții”, Ion Crețu semnează *Discurs despre dictatură pe două voci*, despre volumul lui Stelian Tănase, *Acasă se vorbește în șoaptă* (Compania): „Cartea lui Stelian Tănase este o exemplificare a modului în care două voci epice pot fi corecte, luate fiecare în parte, dar false când sunt alăturate.” □ La „Eseu”, Cornel Ungureanu semnează două texte dedicate lui Slavici, *Slavici – plecarea de acasă* și *Slavici – „Dramatica vocație a eșecului”*. □ Sub rubrica „Avataruri”, cu subtitlul *Amantul morții. Pe urmele lui Vlad Țepeș (III)* Mariana Ștefănescu traduce din sârbă, în serial, *Explozie năprasnică la lumina lumânării*, de Miodrag Bulatović. □ Bogdan Ghiu la „Cartea străină” semnează *Americani, încă un efort!* despre recent apăruta traducere (a Irinei Mavrodin) din Jean Cocteau, *Scrisoare către americani* (Editura EST/ Samuel Tastet).

● **[„România literară”, nr. 18]** Editorialul *Etică și profesionalism*, de N. Manolescu are în vedere problema profesionalismului în societatea și cultura românească, arătând că nu se poate vorbi despre etică în lipsa profesionalismului. □ Tudor Călin Zarojanu protestează împotriva excesului de zel protecționist al

lui George Pruteanu (Legea Pruteanu), în *Cum protejăm limba română?*. □ Tot la pagina 3 e prezent Daniel Bănulescu cu un poem, *Cântecul de disperare al lui Daniel Bănulescu*. □ La rubrica „Lecturi la zi” Iulia Alexa recenzează, sub titlul *Virusi romantici și cibernetici*, volumul *Virusul romantic* (2001), de Dan Mircea Cipariu: „Poetul se declară pentru o revenire la lirism și romantism într-un peisaj poetic suprasaturat de sexualitate și pornografie versificată. Obişnuiţi să ne iubim rece şi virtual în această realitate suntem injectaţi acum cu virusul dulcegăriei, cu şerbet şi alte droguri romantice şi ni se strigă în urechi: "sunt cel care se scaldă în răul deziluziilor/ mere-pere cine te vinde cine te cere/ scrie în fişa de observaţie: atenţie, virusul romantic!/ nu te pune cu cel ce aşteaptă să numere/ contul gras al vedeniei!". Recuperarea acestui sentimentalism, valţurile şi temenelile cu parfum de Văcăreşti, scanări şi scoşi la imprimantă sunt în cel mai pur spirit postmodern, cu toate acestea, fără scepticism oţios, ci cu duh autentic. Bogăţia de imagini şi danteluţele stilistice fac din poetul Dan Mircea Cipariu un eclectic şi un baroc. El e un balcanic senzual şi ludic şi complicat de tot soiul de artificii postmoderne (în ultima carte, sunt, de fapt două, cea de-a doua, decupată în subsol, este exclusiv citat, intertext, arhitext, autoreferenţialitate şi ce mai vreţi). Dan Cipariu se joacă de-a literatura în cel mai pur spirit levantin şi se joacă frumos, pe jumătate grav, cu o voluptate şi uşurinţă teribilă de a face rime cu poantă, cu umor, ironie şi cadenţă de cimilitură cu substantive abstracte: " oh, pe piaţa de curcubeie/ sub tejghea,/ o jupâneasă/ îi ferecă într-o idee/ vieţuirea cea aleasă/ scrie şi-i suflată cu eter/ jupâneasa de mister." (*Jupâneasa din piaţa de curcubeie*).” □ Catrinel Popa, sub titlul *Un roman al ratării*, scrie despre romanul lui Mihai Dragolea, *De departe spre aproape*: „Ca şi în precedentul volum de proză, acela din 1999, intitulat *Călătorie spre muchia de cuţit*, Mihai Dragolea manifestă şi în romanul recent apărut o evidentă predilecţie către banalul cotidian, către ceea ce este prozaic, umil sau de-a dreptul meschin în existenţa de zi cu zi. *De departe spre aproape* încearcă să îmbine, într-un discurs prin excelenţă realist, construit contrapunctic şi mizînd pe convenţiile autenticităţii, radiografia exactă a unui sentiment extrem de puternic (la limita obsesiei) cu aceea a societăţii româneşti ante- şi postdecembriste. Proiectul este, fără doar şi poate, ambiţios, dar resursele de inventivitate epică se dovedesc, nu de puţine ori sărace, iar personajele şi evenimentele nu reuşesc întotdeauna să capete relief (în parte şi din cauza lipsei de inventivitate stilistică); nu este însă mai puţin adevărat că, uneori, tocmai acest tip de scriitură monotonă, lipsită de relief, poate să pară un artificiu inspirat, în măsura în care, pe porţiuni, cadrează foarte bine cu derizoriul existenţei cotidiene.” ■ Marius Chivu, în *Despre începuturile literaturii româneşti*, comentează cartea lui Ion Istrate, *Primul Occident – începuturile poeziei şi teatrului în cultura română*, punând pe tapet o întreagă dispută legată de paternitatea primei piese de teatru româneşti, *Occisio Gregorii...*, atribuite de Ion Istrate lui Ion Budai-Duleanu: „[...] Ne vom opri însă asupra părţii a IV-a a studiului, *Întâiul dramaturg român: Ion Budai-Deleanu*, reproducă cu mici modificări după capitolul O

ciudățenie literară din teza de doctorat a cercetătorului, *Barocul literar românesc* (Minerva, 1982). Piesa *Occisio Gregorii în Moldavia Vodae tragedice expressa* a fost scrisă în 1780 în colegiul românesc de la Blaj, discuțiile pentru stabilirea autorului ei stârnindu-se o dată cu articolul lui L. Drimba din 1983 în care acesta o prezenta pentru prima oară drept "cea mai veche piesă de teatru românească cunoscută" și stabilea definitiv locul unde fusese scrisă. Multe discuții s-au purtat și în jurul stabilirii genului. S-a crezut inițial că piesa ar urma exemplul dramelor maghiare de liceu sau că ar ilustra genul de teatru popular provenind din comedia italiană a secolului al XVI-lea. Ion Istrate găsește corectă teoria lui A. Marino conform căreia scrierea piesei e strâns legată de influențele iezuit-baroce din epocă și continuă: "dezvoltarea artei dramatice [...] fiind strâns legată de spiritul conciliului tridentin, mai precis de directiva formării, inclusiv prin școli, a unei noi culturi, dominată de un puternic sentiment religios, menită să consolideze și să propage ideea universalității catolice." Elementele care-l fac pe cercetător să atribuie piesa lui Budai-Deleanu (aflat încă din 1778 la colegiul Sf. Barbara) sunt destul de "subțiri", deși convingătoare: piesa are un aspect de farsă, evenimentele sunt relatate cu cruzime și ironie ("atitudinea auctorială este chiar ireverențioasă"), piesa prezintă două planuri și numeroase intermedii, o oarecare bogăție și invenție lingvistică (comic de limbaj, elemente de argou țigănesc etc.)... în fine, piesa este "dominată de un puternic spirit parodic; din ea străbate, nealterat, un enorm apetit pentru viață, maximalizând o năzuință spre libertate în gândire similară aceleia pe care o regăsim și în *Țiganiada* sau *Trei viteji*". Ion Istrate face și o minuțioasă analiză a particularităților lingvistice ajungând la concluzia că acestea nu pot fi atribuite unui grup, ci unui singur autor. Cercetătorii care au respins paternitatea scriitorului ardelean au făcut-o motivând exclusiv prin realizarea artistică precară a piesei. Deși recunoaște că multe aspecte "amintesc de aproape *Țiganiada*", Lucia Protopopescu crede că, totuși, piesa ar fi fost scrisă în colaborare, părere împărtășită și de Elvira Sorohan. Ioana Em. Petrescu însă, invocând "calitatea cu totul rudimentară a piesei", se arată circumspectă că măcar unul din autorii ei ar fi poetul ardelean. Aceeași părere o are și Mircea Vaida pentru care piesa "fără virtuți artistice", chiar "execrabilă", nu poate fi atribuită integral lui Budai-Deleanu, dar acceptă posibilitatea participării poetului măcar la crearea eroilor țigani cum ar fi, de pildă, Pipirig Iștoc. Ion Istrate este de acord că *Occisio Gregorii...* e doar un "crochiu" și că nu trebuie pierdut simțul proporțiilor, dar că "alături de anticlericalism, antifeudalism și raționalism, trăsăturile limbii și stilului din *Occisio...* aduc cea mai sigură și puternică dovadă în sprijinul paternității operei" (p. 92), cu atât mai mult cu cât piesa trasează, măcar în linii mari, tipul de literatură pe care-l va realiza mai târziu în *Țiganiada*. Cum această controversată piesă n-a cunoscut decât o singură ediție (în 1983 la Editura Dacia, seria "Restituiri"), încheiem cu un savuros "jurământ de credință": "Pă noao țări, pă trei mâncări, pă ziua de ieri, pă spatele vântului, pă fata juciului, pă coada măgarului, pă ciuma pădurii, pă apa vinerii, pă spuma Dunării, pă picioare de porc

ce ești, cu coaste cu șold cu tot, perire-ai cu tot, pă oală, pă boală, pă pistoale, pă p... toți în iale, pă lunei, pă macavei, pă marțolea cu fasolea [...], pă fus și pă toți cei, dacă vei fi credincios. Așa ziua de azi să te bată.” ■ Cronica lui C. Rogozanu, *Iașiul subteran*, se ocupă de una dintre primele antologii poetice importante de la începutul anilor 2000, *OZone friendly*, coordonată de O. Nimigean și prefăcută de Dan Lungu. Antologia apare la Iași și adună poezii zonei, unii celebri, alții puțin cunoscuți în acel moment înafara zonei culturale ieșene: „[...] Antologiile de după '90 au propus mai ales grupuri sau generații. Au fost antologii care au funcționat după clasice criterii estetice. Au fost și antologii tematice. În această efervescentă antologatoare, un semn de oboseală a genului, de coborîre a lui în underground pare să fie antologia zonală. Spre o astfel de antologie s-a orientat O. Nimigean, în cazul de față. Nu este însă o simplă culegere de poeți locali, uniți doar de hazardul geografic. Cei antologați aici sînt ieșeni și moldoveni atipici, sînt oameni care vor să spargă clișeele și prejudecățile care intervin cînd trebuie să definim Iașiul – un oraș calm, cuib al tradiționalismului aproape agresiv. Gestul antologatorului pare unul exasperat de inerțiile tîrgului de pe Bahlui, dar și de inerțiile celor care privesc acest tîrg într-un anume fel. Probabil cel mai bun text al antologiei este prefata lui Dan Lungu, în care este cuprins și manifestul unui grup de scriitori ieșeni, publicat în fostul supliment al *Dilemei*, *Vineri*, în anul 1998. [...] Găsim aici spirit ludic amestecat cu o acidă critică a politicilor de tot soiul (mai ales culturale). Clasică revoltă împotriva puterii culturale. Un limbaj care își are puternice rădăcini în discursul lui Luca Pițu. Singurul element nou și demn de luat în serios este afirmarea agresivă a computerului personal, ca unealtă vitală pentru noua generație. [...] Un puternic spirit Matrix în acest manifest ieșean care totuși, iată, și-a găsit sfîrșitul într-un pachet de celuloză. Oricum, aici apare și o posibilă definiție a antologiei: ieșirea dintr-o singură limbă, dintr-un singur trup, legarea în rețea a cîtorva literați. Criteriile alcătuirii antologiei sînt foarte puține, foarte vagi. Principiul "conectării" la rețea a funcționat și aici – totul e să ai "upgrade"-urile necesare... O. Nimigean ne anunță că vom găsi aici "autori foarte tineri, tineri și mereu tineri". Alături de autori necunoscuți apar nume foarte mari. Și ar fi trebuit să apară și alte nume mari dacă n-ar fi existat "rațiunile de copyright": Ioanid Romanescu, Aurel Dumitrașcu, Mihai Ursachi, Emil Brumaru. În schimb, apar: Liviu Antonesei, Vasile Baghiu sau Nichita Danilov. Eterogenitate maximă: nu mai funcționează criteriul vîrstei, criteriul valorii estetice (cei "mari" amintiți mai sus sînt amestecați cu poeți mult mai puțin cunoscuți, unii dintre ei debutanți) sau criteriul genurilor literare (găsim poezie, proză și alte genuri "incerte"). Nici criteriul zonal nu este pur – avem de-a face mai degrabă cu un criteriu al prieteniei, care seamănă și acesta cu spiritul Matrix sensibil în manifest... [...] Cu un spirit aproape hip-hop, cîțiva scriitori din Iași și-au adunat prietenii, celebri sau nu, valoroși sau nu, și au purces la întocmirea unui soi de matrice literară. [...] Este inutil să-i comentez aici pe cei "mari". De obicei, antologiile sînt ale celor care vor să iasă în față, care vor să atace "listele"... De

aceea mă voi opri puțin asupra celor "mici". Dan Sociu este unul dintre cei mai tineri semnatari (născut în 1978) și este unul dintre cei mai promițători poeți din "zonă". El contribuie, de altfel, și cu titlul: *Ozone Friendly*. Poemele sale sînt tot atîtea povești de studenție cu ingredientele cunoscute: cămine sordide, amintiri din copilăria de scriitor, băuturi ieftine etc. Place mai ales opțiunea fermă pentru un prozaism calm, dur, antisemnificație. Și, în plus, este un autor care te face să rîzi [...] Un poet foarte bun este Constantin Acosmei. Poemele-experiment pe care le propune conțin cîteva invenții poetice pentru care i s-ar putea acorda brevet... O poezie foarte inteligentă și, iarăși trebuie precizat, amuzantă. Entertainment, iată un cuvînt cheie pentru cîteva dintre poeții tineri ai lașului. Radu Andriescu și Dan Ursachi semnează împreună un lung poem rezultat dintr-o corespondență poetico-electronică. Ei sînt singurii care riscă și respectă acea mistică a PC-ului enunțată în *Manifest*. [...]” □ *Despre Nae Ionescu*, de Gh. Grigurcu, recenzează cartea lui Dan Ciachir, *Gînduri despre Nae Ionescu* (ediția a doua), inventariind mai ales controversalele, meandrele, interbelice și postbelice, ale receptării Maestrului și a școlii sale în spațiul public românesc. ■ Alex. Ștefănescu îl prezintă, la rubrica „La o nouă lectură”, pe Eugen Simion, e vorba de un fragment dintr-un studiu mai amplu, prezentat în revistă din numărul anterior: „Este greu de identificat vreo metodă în critica profesată acum de Eugen Simion. Analizele și evaluările, clasificările și referințele sunt armonios integrate în discursul critic, care, deși pare că se desfășoară liber, în afara oricărui plan, cuprinde tot ce trebuie să cuprindă și care, deși creează impresia că îl lasă pe cititor să-și formeze singur o opinie, impune un punct de vedere. "Insignele prinse la reverele operelor" (expresia îi aparține chiar lui Eugen Simion) parecă în joacă, dintr-o fantezie de moment, nu mai pot fi desprinse de acolo [...]. Volumul I din *Scriitori români de azi* (1974; ediția a doua, revăzută și completată, 1978, 760 pag.) aduce în prim-plan, calm, maiestuos, pe aproape toți reprezentanții generației '60: Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Ion Gheorghe, Ana Blandiana, Constanța Buzea, Ioan Alexandru, Emil Brumaru, Mircea Ivănescu, Mihai Ursachi, Adrian Păunescu, Nicolae Breban, Augustin Buzura, Al. Ivăsiuc, Fănuș Neagu, Ștefan Bănuțescu, Nicolae Velea, Lucian Raicu, Nicolae Manolescu, G. Dimisianu, Valeriu Cristea, Mihai Ungheanu, Mircea Martin ș.a.m.d. Autorul nu are nevoie, pentru a-și promova propria generație, să se lanseze în pledoarii patetice sau să-i nege violent pe predecesori (ceea ce, de altfel, nici n-ar fi în stilul său). Simpla trecere în revistă a zeci de autori și a sute de cărți dă o impresie de forță și de impetuozitate. Eugen Simion se bucură să constate relansarea literaturii române după o perioadă de involuție forțată. El are aerul unui șef de stat care urmărește de la tribună o paradă militară. Puțini sunt criticii de azi capabili să se simtă astfel răspunzători de soarta literaturii române și să ia act cu satisfacție de succesele ei. Cei mai mulți doar vizitează această literatură. [...] Volumul II (1976, 472 pag.) a constituit în momentul apariției o surpriză, fiind consacrat unor scriitori mari din perioada interbelică, al căror "amurg " s-a consumat după instaurarea

comunismului în România și a influențat literatura "nouă". Este vorba de Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Al. Philippide, Camil Petrescu, G. Călinescu, Ion Marin Sadoveanu, Ion Vineanu, V. Voiculescu, Mircea Eliade, Perpessicius, Mihai Ralea, Tudor Vianu, Constantin Noica și Petre Pandrea. Unii dintre ei au intrat în litigiu cu autoritățile comuniste și au fost temporar interziși, alții au încercat să se adapteze sau au simulat adaptarea, pentru a fi lăsați să se exprime. Eugen Simion îi privește pe toți cu mare respect, fără să se erijeze în judecător al lor. Aceasta nu înseamnă că trece sub tăcere abdicările sau convertirile suspecte. [...] Fiecare scriitor este transformat într-un personaj, dar într-un personaj de roman critic. Ceea ce contează este aventura conștiinței sale scriitoricești, nu biografia propriu-zisă. [...] Romanul critic scris de Eugen Simion nu are ca personaj principal literatura română. Citindu-l nu aflăm în primul rând "ce face" ea. După cum indică și titlul, personajele principale sunt scriitorii români de azi. Ei sunt aduși în prim-plan. Lor li se reconstituie devenirea. Și totuși, evoluția literaturii române contemporane este o supratemă urmărită cu atenție. Deplasând atenția asupra scriitorilor ca individualități, compunându-și sinteza într-un mod aparent dezordonat, criticul a reușit, printre altele, și să înșele vigilența nefastă a oficialității care, dacă i s-ar fi oferit un tablou într-o formă definitivă a literaturii române contemporane, ar fi sesizat imediat absențele sau prezențele neconvenabile din punctul ei de vedere." ■ *Cartea pe are o așteptam* este titlul unui amplu comentariu de Ovidiu Hurdzeu pe marginea *Omului recent*: „Nu cred că exagerez afirmând: *Omul recent* de H.-R. Patapievici este cartea-eveniment a perioadei postcomuniste. Desigur, *Omul recent* nu este singura operă de valoare pe care a produs-o cultura română în perioada postdecembristă. Există cărți care, "orbitoare" fiind, au împlinit paradigmele. Câte cărți însă au torpilat orizontul de așteptări confortabile al cititorilor? [...] Orice ai face, fie că îl lauzi, fie că îl "razi" (ca la ședința de partid) continui să te lovești de *Omul recent*. Horia Patapievici stabilește astfel noua agendă a discuțiilor intelectuale în România începutului de mileniu. Cea mai "anti-occidentală" carte apărută în ultimii doisprezece ani ne plasează, în sfârșit, în centrul mișcării de idei a contemporaneității vestice, ne trage afară din mlaștina în care ne afundase fanfaronada "occidentalismului" de doi bani și o bursă... (Termenul "atitudine antioccidentală" este utilizat în chip de armă ideologică de către lobby-ul Corectitudinii politice din România pentru a închide gura tuturor celor care se opun globalismului și derivatelor sale ideologice precum "multiculturalismul" și "umanitarismul drepturilor omului"). De ce este *Omul recent* o carte atât de importantă? În primul rând, Patapievici începe critica modernității exact de unde trebuie, anume critica gândirii tehnice. [...] Cu alte cuvinte, marea mistificare produsă de modernism, care nu este alta decât mistificarea tehnologică, constă în investirea "tehnicienilor" (instrumentelor, mijloacelor) cu atributele tari ale ființei. [...] *Omul recent* este într-adevăr "un mutant", golit de substanță, promovând ca și "burghezul" tradițional, o "ideologie a neantului". Neavând, în fond, nimic esențial a spune, nu face decât să organizeze

aparențele, și, prin aceasta, să camufleze singura realitate care contează: înlocuirea vieții de către un angrenaj tehnologic în care individul uman este integrat în chip de "instrument". Departe însă de a fi imprezvizibil, mutantul recent se dovedește consecvent direcțiilor paradigmatică inaugurate de predecesorul său. Care este ideologia prin care "mutantul" recent reușește să instituie neantul în chip de bază a întregii civilizații occidentale? Este aceeași ideologie a confortului inaugurată de "burghezul" din totdeauna, adaptată însă la cerințele sistemului tehnologic actual. [...] În postmodernitate, "confortul" (a nu se confunda cu "fericirea" care implică o trăire intensă a vieții sub semnul transcendenței) devine un drept juridic garantat de o instituție. De stat, cu alte cuvinte. De aici, etatismul, intervenționismul și toate celelalte belele ale lumii recente. Patapievici ia în târbacă intervenționismul statal de pe poziții libertariene: Statul trebuie să stea de-o parte, singurul lucru bun pe care poate să-l facă e să nu se bage în afacerile individului, să nu-l îngrădească sau stânjenească în exercitarea drepturilor sale inalienabile. În această critică necruțătoare la adresa intervenționismului statal rezidă una dintre marile calități ale *Omului recent*. [...] "Eroul" individualist și autonom al modernității clasice a fost înlocuit cu "victima" dependentă de "sistem" a multiculturalismului din epoca tehnologismului și corporatismului transnațional; ambele personaje sunt animate însă de aceeași ideologie a confortului. Nu voi insista asupra excelentei analize pe care Patapievici o dedică multiculturalismului și victimismului. Voi menționa doar concluzia sa care ar trebui să dea de gândit oricărui intelectual român: "Ros de masele majoritare în trecut, individul este dezagregat de minoritățile masificate, azi." Cine nu înțelege că "individul" este mort în Occident, azi, nu poate înțelege nimic din ceea ce se petrece cu adevărat în societatea occidentală. Patapievici radiografiază "moartea individului" cu o acuratețe pe care rar am întâlnit-o chiar la intelectualii occidentali. Deosebit de pertinentă este descrierea "identității de grup" ca o "identitate colectivă de invenție", "identitate colectivă ca înrădăcinare la purtător", o mixtură între "voluntarismul" consumatorului de masă și reflexele colectiviste ale omului "integrat" în sistemul tehnologic. [...] Grupul oferă confort material și spiritual, risipește în doielile, ascunde vidul de la baza existenței omului recent." □ Cu ocazia aniversării *I. Heliade-Rădulescu – 200*, Gabriel Onțeluș publică un text despre poezia pașoptistului, intitulat *Viziuni poetice*: „Dacă soțietatea este un trup, simțimentul poeziei și al meșteșugurilor este sufletul care îl însuflețește și îl înobilează". Afirmatia datează din 1832 și a fost făcută de I. Heliade-Rădulescu în articolul programatic *Pentru poezie*, publicat în "Curierul românesc". Clamarea unei relații de tip simbiotic între țesutul social și sensibilitatea poetică reprezintă una dintre numeroasele și fascinantele iluzii ale pașoptismului literar. [...] Arătăm că limbajul poetic, depășit cu viteza luminii de performanțele eminesciene se constituie într-o limită implacabilă în calea unei receptări pozitive majore a liricii heliadești. Citind sintagme precum: «sufletu-mi s-aripează», "lumina eterului ceresc" (*O noapte pe ruinele Tîrgoviștii*) ori "Subt degete-mi răsună, liră, te-nfiorează" (*Destăinuirea*)

ai, irepresibil, percepția unui "déjà-vu" și nu poți să nu denunți convenția, masca, montajul inabil. Acolo, însă, unde intervin forța inspirației, reala inventivitate imagistică, rezultatul obținut nu doar că salvează versurile de la condiția precară, caducă, dar furnizează consistența persuasivă, absolut necesară, a viziunii poetice. Un exemplu, în acest sens aflăm în Serafimul și heruvimul: "Cînd marea se răscoală, volbură-ntăritată,/ Cînd undele-i muginde se nalță spumegînd,/ Ființa-mi ca o barcă de cuget spulberată/ Pe fieșicare stîncă te vede-amenințînd". □ La pagina 19 este publicată o listă cu premiile pentru debut decernate în premieră de revistă în cadrul unei gale speciale: Adrian Buz, *Ultimul capitol*, proză, Daniel Cristea-Enache, *Concert de deschidere*, cronică literară, Ana-Stanca Tăbărași, *Romantismul colorat*, eseu. □ *Vai învinșelor!* este titlul elocvent sub care Ioana Pârvulescu comentează *Jurnal cu și fără Nae Ionescu*, jurnalul unei ființe învinse interior – Elena-Margareta Ionescu (născută Fotino) soția, până în 1930, a lui Nae Ionescu: „Publicat în 1999 la Editura Crater, jurnalul Elenei-Margareta Ionescu, soția lui Nae Ionescu, n-a stîrnit prea multe reacții. Cu totul altceva ar fi fost, pentru publicul hipnotizat de celebriți, mai ales malefice, jurnalul lui Nae Ionescu însuși. Cu toate acestea, dacă știi ce să cauți în el, *Jurnal cu și fără Nae Ionescu* este un document de primă mărime. Aparține unei mari învinse, unei ciudate victime a sorții. Și cu, și fără Nae Ionescu, autoarea însemnărilor tot nefericită a fost. Caietele de însemnări conțin povestea acestor măști purtate de-a lungul vieții, nu toate atrăgătoare. Dar strigătul de disperare care se aude atunci cînd ultima mască e dată jos este al unei eroine tragice. Rar am citit în jurnalele românești cuvinte de umilință revoltată de o asemenea intensitate.”

14 mai

● [„Adevărul literar și artistic”, nr. 616] „La Revista revistelor culturale”, C. Stănescu survolează mai multe reviste cunoscute, precum „Apostrof” (4/2002), „România literară” (17, 18/2002), „22” (despre punerea la index a lui Mircea Eliade, nr. 19/2002), dar și trimestrialul „Satul natal” (2/2002), editat la Pitești de Vasile și Elisabeta Novac, despre starea (jalnică ori metafizică a) satelor din România. □ La „Paralele inegale” Alexandru Tocilescu dă un interviu Cristinei Modreanu intitulat „*Lenea și indolența lui Oblomov sunt la noi probleme naționale*”. □ La „Cronici”, Teodor Vârgolici scrie despre ediția G. Călinescu, *Opere* (3), cuprinzând romanul *Bietul Ioanide* (*Bietul Ioanide în ediție critică*), editat de Fundația Națională pentru Știință și Artă, Academia Română și Institutul G. Călinescu, sub îngrijirea lui Nicolae Mecu și Laurențiu Hanganu. Este apreciat efortul lui Nicolae Mecu de a oferi o „odisee a romanului”, prin aparatul de note și comentarii, prin aducerea împreună a variantelor succesive ale romanului, dar și prin oferirea unui istoric al receptării. □ La aceeași rubrică, sub titlul *Teatrul mare*, Daniel Cristea-Enache scrie despre ediția a doua, revăzută, a romanului *Jucăria* (Paralela 45, 2000) de Florin Șlapac (ediția întâi a apărut în 1989), roman „gotic”, „oblic”, dar „viabil estetic”. □ La rubrica „Civica” Alexandru George

continuă cu *Siberia spiritului (II)*, în care reia tema reabilitării trecutului comunist și a marxismului, rememorând și o prelegere despre marxism din 1949 (la care a asistat ca student), cu Leonte Răutu în postura conferențiarului și cu securiști cu pistoale supraveghind în balconul Aulei Facultății de Drept. □ Pe aceeași pagină, Mircea Popa, în *Cozzeria literară*, scrie despre volumul lui Constantin Călin *Despre șapcă și alte lucruri demodate. Miscellanea. Două drumuri la Malmö. Memorial* (Editura Agora, 2001). □ La rubrica „Scena” este reproducă stenograma dezbaterii din Parlament pe tema proiectului de lege privind folosirea limbii române în locuri, relații și instituții publice (*Furtună în parlament*). □ La rubrica „Subteranele memoriei” Vasile Igna publică *Strigarea catalogului*, dedicat rezistenței culturale din primul deceniu de comunizare (autorul a alcătuit și tipărit o culegere pe această temă, *Subteranele culturii*). Teza sa este că ar fi putut fi evitată instalarea comunismului dacă elitele culturale românești și-ar fi păstrat demnitatea și nu ar fi cedat ori colaborat (în diverse grade). În *Catalogul* său sunt strigate câteva nume: Arghezi, cu poemul *Secetă mare. Schiță pentru un poem* (din „Revista Fundațiilor Regale”, 1946), episcopul Ioan Suci, Monseniorul Vladimir Ghika, sculptorul Gh. D. Anghel, Constant Tonegaru, savantul fiziolog Grigore T. Popa, Anton Golopenția, Mihail Fărcășanu, Virgil Ierunca, N. Carandino (directorul ziarului „Dreptatea”). Alți nominalizați pentru refuzul colaborării cu sistemul comunist: Ion Vineanu, Tudor Teodorescu-Braniște, Emanuel S. Socor, B. Brănișteanu. □ La „Lumea în răspăr” Romulus Căplescu prezintă viața lui W. R. Hearst, creatorul primului imperiu media american (prototipul eroului din filmul *Cetățeanul Kane*), pornind de la recenta biografie *The Chief (Șeful)* de David Nasaw (*De la cetățeanul Hearst la Cetățeanul Kane: realitatea din spatele mitului*). □ La rubrica „Centenar”, Al. Săndulescu face o schiță micromonografică *Vladimir Streinu*. □ La rubrica „Clasicii” Evelin Fonea semnează *Titu Maiorescu împotriva intoleranței*, pe tema pledării pentru drepturile evreilor de către omul politic Maiorescu. E pomenit și procesul darabanilor în care Maiorescu s-a implicat, cu o reușită (1878) în favoarea acestora (darabanii erau locuitori evrei aduși pe moșia Darabani de logofătul Theodor Balș, pe la 1830, agresați ulterior de un alt moșier, Cimara, după ce acesta achiziționează moșia). □ La rubrica „Eseu” Cornelia Ștefănescu prezintă volumul prințesei Maria (Maruca) Cantacuzino-Enescu *Ombres et lumières. Umbre și lumini* tipărit la Editura Aristarc (2000). Textul francez e stabilit și tradus în românește de Elena Bulai, editorul volumului fiind profesorul C. Th. Ciobanu, care a stabilit manuscrisele după care a fost colaționat textul final. Cornelia Ștefănescu întreprinde un istoric al editării manuscriselor memorialistice ale prințesei, dar și un comentariu al profilului narativ și moral al acestor pagini (*Amintirile unei prințese*). □ Mircea Anghelescu, la rubrica „Apropo”, aniversează *Zece ani cu „Lettre internationale”*, iar Constantin Coroiu, la „Texte și contexte”, scrie un text livresc-memorialistic, *Teama de călătorie, ca teama de dragoste*. □ Magda Mihăilescu prezintă un medalion Jodie Foster – *Cannes-ul pentru un rol*, prilejuit de renunțarea actriței

la președinția festivalului „de dragul filmului” *Panic Room*. Cu prilejul dublării în franceză a filmului actrița dă mai multe interviuri în Franța, din interviul acordat revistei „Studio” criticul de film român realizând un florilegiu de mărturisiri care compun o veritabilă și foarte personală „lecție” de viață și de actorie.

● **[„Observator cultural”, nr. 116]** La rubrica „Eveniment” Ioana Vlasiu prezintă *Palimpsestele lui Peter Jacobi*, artist român (sculptor și fotograf) originar din Ploiești (emigrat în 1970 în Germania), cu ocazia editării unui album bilingv româno-german și a expoziției deschise la Muzeul Național de Artă al României. Bernard Scheffer contribuie cu *Urme între prezență și absență în opera lui Peter Jacobi*, ambele texte reproduse în revistă prefăcând albumul editat cu ocazia retrospectivei Jacobi la București. ■ Mircea Cărtărescu propune un eseu despre Balcani, text prezentat la Târgul de Carte de la Leipzig, *Medicul și vrăjitorul*, în care recunoaște, la final, că după eșecul medicului este așteptat vrăjitorul pentru vindecarea Balcanilor: „Dar medicul nu a fost prezent pentru prima transfuzie, pentru primul ajutor. Este motivul pentru care așteptăm vrăjitorul.” □ La „Structuri în mișcare” Ion Bogdan Lefter recenzează monografia *Nicolae Steinhardt* (Aula, 2000), de George Ardeleanu (*Debut cu N. Steinhardt*). □ Victoria Luță, în *Ceronetti Circus* prezintă *Tăcerea trupului* (Humanitas), de Guido Ceronetti, tradus de Michaela Șchiopu, titlul fiind inspirat de detaliul, dezvăluit în finalul mini-eseului, că filozoful și poetul italian a înființat un circ și o companie de marionete care îi poartă numele, *Teatrino dei Sensibili...* □ Într-un chenar și cu reproducerea copertei este prezentat «Le Figaro Magazine» din 27 aprilie, cu un grupaj dedicat României: „«Le Figaro Magazine» din 27 aprilie 2002 (Edition Internationale) dedică un grupaj (realizat de Isabelle Dillmann în parteneriat cu postul de televiziune TV5 Monde) României: *Spécial Bucarest. Une enclave latine en Europe centrale*. Perspectiva din care suntem priviți este una pozitivă și optimistă: «Asupra întregii Românii suflă un vânt de înnoire. La București, libertățile își intră în drepturi. Capitala francofilă afișează o frumoasă vitalitate culturală.» □ *Sernet, Vinea, Tzara, „Muci”...* prezintă periodicul scos de editura Vinea „Aldebaran” (nr. 1-4/ 2001), număr dedicat animatorului avangardist Claude Sernet, alias Mihai Cosma. Sunt amintite și alte recuperări recente (reproduceri în facsimil) din „Aldebaran”: „Și, pentru că suntem la capitolul «ultimii supraviețuitori» ai modernismului radical interbelic, să amintim și secțiunea finală a «Aldebaranului», dedicată poetului Sesto Pals, autor al unui unic volum de versuri, publicat abia în 1998 (!) de Editura Vinea, sub titlul *Omul ciudat*. Membru al grupului celui mai «turbulent» al avangardei românești interbelice (tinerii emuli ai lui Geo Bogza de la revista «Alge»), Pals este prezent în paginile revistei și cu un grupaj inedit de pictopoeme (*10 poeme grafice*), dar și alături de colegii săi «algisti» (adolescenții, pe atunci, Aureliu Baranga, Gherasim Luca, S. Perahim, Paul Păun, Mielu Mizis, cu contribuția copilului Freddy Goldstein) ca redactor al unei (alte) reviste «teribile»: «Muci». Prima – și cea mai radicală –, intitulată «(Revistă de) pulă (modernă)», a fost editată în facsimil acum cinci ani, tot în

«Aldebaran», iar o a treia «ispravă» («Țățe») își așteaptă încă editarea... Sensibil mai amplu și ceva mai decent, numărul unic din «Muci» a fost tipărit, în epocă, în 200 de exemplare. Revista e reprodusă integral în facsimil, inclusiv în versiune franceză («Morve»)." □ Ion Manolescu publică un eseu intitulat *Literatură și știință: atractorii stranii*. □ Este reprodus un fragment din mapa de presă a unei discuții desfășurate la sediul GDS pe tema manualelor alternative, sub titlul *Ministerul Educației și Cercetării încalcă în repetate rânduri legea în problema manualelor școlare*. □ Svetlana Cârsteian propune un interviu cu Aurelia Mocanu, *Reli. Cabinetul de curiozități*. □ Este semnalată revista Secolul XXI, ultimul număr, dedicat filmului. □ „Revista presei” se oprește asupra mai multor reviste din țară, „Arhipieleag”, „Steaua” (ancheta *Revizuire și canon literar*), „Familia” (grupaj dedicat *Jurnalului* lui Mircea Cărtărescu), „Literatorul” (apărut, după o pauză, într-o formulă eterogenă care pare să susțină generația '80). La „Recenzii”, Bianca Burța recenzează volumul lui Ion Istrate, *Primul Occident. Începuturile poeziei și teatrului în cultura română* (Paralela 45, 2001), iar Mariana Ilie volumul de poezie al Ruxandrei Cesereanu, *Veneția cu vene violete* (Dacia). Florina Pîrjol prezintă traducerea lui Jean-Louis Courriol din memoriile de călătorie ale lui Liviu Rebreanu, din 1926-27: *Métropoles* apare la Editura Paralela 45 & Autres Temps, în 2001, cu precizarea că ediția românească a volumului apare după o jumătate de secol.

● [„22”, nr. 20] Dezbateră din jurul lui Mircea Eliade și a generației de aur românești, stârnite de cartea Alexandrei Lavastine, continuă, pe diverse voci și tonalități, ocupând un spațiu amplu în acest număr (rubrica „O carte în dezbateră”). Matei Călinescu semnează un text intitulat neutru *O carte despre Cioran, Eliade, Ionesco*: „În concluzia cărții sale despre Cioran, Eliade, Ionesco: *L'oubli du fascisme* (Presses Universitaires de France, 2002), Alexandra Laignel-Lavastine ridică o problemă interesantă de etică a cercetării istorice. Nu de simpla etică profesională, care adesea se confundă cu însăși metodologia studiului istoriei, e vorba aici: adică, de adunarea cu grijă a surselor, de scotocirea arhivelor, de cernerea critică a documentelor, de buna cunoaștere a contextului istoric și cultural, de înțelegerea clară a logicii situației, de efortul către obiectivitate (deși știm că idealul obiectivității nu poate fi niciodată atins, drept care măcar aparența de obiectivitate și o retorică a imparțialității sunt de recomandat). Dincolo de astfel de exigențe elementare, când e confruntat cu o abominație istorică recentă și cu efecte traumatice prelungite precum fascismul (sau comunismul), cercetătorul se poate simți îndemnat să adopte un rol de procuror. Are el dreptul să judece, să acuze, să condamne? Ori, la polul opus, luând cazul lui Cioran și Eliade – comparabil cu acel al unui Carl Schmitt, după sugestia autoarei – poate să-și ofere cercetătorul dreptul – sau luxul moral – de a nu judeca? [...] Orizontul etic schițat aici nu e totuși prea limpede. Despre ce poli anume este vorba? Dacă admitem că unul din ei este acuzația – asumarea rolului de procuror, explicit menționată – polul opus ar trebui să fie, prin implicație, cel al apărării, nu al non-judecării.

Dar argumentele care ar putea disculpa pe cei doi învinuiți principali, Cioran și Eliade (Cioran, legionar și antisemit transformat după război în filosemit prin întoarcerea pe dos a stereotipurilor antisemite; Eliade, legionar și antisemit pe față înainte de război, pe ascuns după), ca și pe acela «care li s-a alăturat», cum se spunea cândva într-o anumită limbă de lemn, Eugène Ionesco, nu sunt invocate, cu o singură excepție importantă (episodul în care Cioran își ia riscul, în Parisul ocupat de germani, de a face demersuri pentru a-l salva pe Benjamin Fondane de la deportarea la Auschwitz și de la moarte; episod care-mi amintește, prin contrast simetric, de refuzul lui Picasso, în condiții similare, de a interveni în favoarea vechiului său prieten Max Jacob). Deși autoarea spune că a evitat «tonul inchiizitorial» avem de a face, în această carte masivă, foarte bine documentată, cu un rechizitoriu istorico-politic și cultural. E un exercițiu de demitizare, de polemică împotriva a trei membri ai generației intelectuale românești care, după cel de-al doilea război mondial, au devenit celebri, la Paris și în lume. O întrebare esențială nu este totuși formulată în cele peste 500 de pagini: de ce au devenit celebri acești meteci dintr-o țară obscură într-un climat cultural parizian ostil vederilor lor profunde? De ce s-au bucurat scrierile lui Eliade, criptolegionare și cripto-antisemite, în opinia autoarei, de audiență pe care au avut-o în lumea savantă, dar și în publicul intelectual mai larg din Occident? De unde succesul de stimă – și celebritatea quasi-clandestină la început, apoi aproape cultică – a lui Cioran? Iar Eugène Ionesco, dușmanul lor neîmpăcat înainte de război, antifascist de primă oră, dar și anticomunist, de ce a devenit el însuși celebru în Parisul care era vizitat simbolic de Stalin și apoi de fantoma lui Stalin, când dădea semne că nu este un prieten al Uniunii Sovietice? Ar fi vorba aici de un studiu de recepție care rămâne de făcut și care ar putea fi fascinant după atacurile din ultimul deceniu împotriva lui Cioran și Eliade (unele perfect îndreptățite, altele, cum se întâmplă, nedrepte și inexacte), ca și după atacurile mai recente și mai surprinzătoare împotriva «celui care li s-a alăturat». Un astfel de studiu ar putea oferi o analiză instructivă a curentelor ideologice și a modelelor intelectuale din Parisul celei de-a doua jumătăți a secolului 20. Voi începe cu reproșurile aduse de Laignel-Lavastine lui Eugène Ionesco, dintre care cel mai important – și cel care ar trebui să justifice faptul că numele lui figurează în această carte – este: de ce a păstrat el o «tăcere complice» în legătura cu trecutul lui Cioran și Eliade, pe care-i cunoscuse atât de bine, și pe care, la timpul său, îi repudiasse? De ce s-a împrietenit el cu ei după război? Se pot formula două ipoteze: (1) fie cei doi s-au schimbat și Ionesco, rămânând același (opus atât fascismului cât și comunismului), i-a putut absolvi de păcatele lor trecute, pe care n-avea nici un rost să le trâmbițeze public (mai ales că avea în calitate de contemporan dreptul de a nu judeca, dreptul pe care autoarea însăși îl acordase lui Taubes de a nu-l judeca pe Carl Schmitt); (2) fie Eugène Ionesco însuși s-a schimbat până într-atât încât să devină «complicele» celor doi. Dar o astfel de evoluție a lui Ionesco spre o împăcare tacită cu fascismul e o absurditate, ținând seama de dovezile contrare pe care însăși Laignel-Lavastine

le înregistrează cu multă atenție. Ceea ce ignoră ea este faptul că se schimbase situația istorică și că Eugène Ionesco dădea dovadă de persistență, luciditate și curaj: fascismul nu mai era, în anii de după război, o primejdie – el se prăbușise în violența pe care o provocase și ecourile lui ideologice deveniseră nule (anti-fascismul intelectualilor francezi de după război era, în prea multe cazuri, un mod de a acoperi retoric rușinea colaborării); în schimb, mai ales în anii '50 și chiar '60, comunismul de tip sovietic devenise o primejdie reală, nu numai ideologică. Pe plan ideologic, forța lui se măsoara prin presiunea opiniei publice intelectuale dacă nu în favoarea comunismului, împotriva anticomunismului: din punctul de vedere al anti-anticomunismului sic, reacțiile lui Ionesco contra ocupării Tibetului de către China, contra încălcării drepturilor omului în Uniunea Sovietică și-n țările satelite din Europa de Est sau în Cuba lui Castro, în favoarea lui Soljenițin și a disidenților, încă din primul moment, au fost multă vreme văzute ca expresii ale unei reorientări politice spre dreapta. De fapt, Ionesco rămăsese același «rebel în cetate», opus ortodoxiilor zilei, opus înregimentărilor ideologice, fie ele de dreapta sau de stânga. [...] Aș vrea să analizez aici pe scurt un alt exemplu, mai tipic, care dovedește că autoarea a citit foarte atent textele incriminabile ale lui Eliade, dar că are cunoștințe destul de superficiale de istoria României și că poate cădea în păcatul «suprainterpretării». În ianuarie 1945, scrie Alexandra Laignel-Lavastine, Eliade își pune problema dacă să se întoarcă sau nu în România. În România, îl citează ea pe Eliade, «ar risca să fie 'arestat la prima criza de indigestie a Anei Pauker'». Și continuă: «Această însemnare merită să fie relevată pentru că Ana Pauker, comunistă și militantă internaționalistă de primă oră face parte din grupul moscoviților care, de la sfârșitul lui 1944, profitând de prezența trupelor sovietice, reușește să pună mâna pe toate angrenajele puterii, proces care este dus la bun sfârșit în 1947. Dar Ana Pauker mai are și particularitatea de a fi evreică. Astfel încât nu este întâmplător (nu este întâmplător... – iată o expresie care-mi aduce aminte de o anumită limbă de lemn) că Eliade n-o menționează decât pe ea și pe ea singură, și nu și, de exemplu, pe Gheorghe Gheorghiu-Dej, viitor secretar general al Partidului, sau pe Lucrețiu Pătrășcanu, români de *viță bună*. Altfel spus, nu numai că Eliade este o victimă [...], ci mai ales o victimă a evreilor și a iudeo-bolșevismului» (p. 326). Citatul din Eliade cu referire la Ana Pauker este exact, dar interpretarea lui e forțată. Eliade afirmă aici un simplu și banal fapt istoric, anume, că Ana Pauker deținea puterea în România ocupată de Armata Roșie, fiind în fruntea Partidului Comunist Român. Acest rol al ei a fost consfințit oficial până în octombrie 1945 – cum scrie Pavel Câmpeanu în excelentul său memorial istoric, *Ceaușescu, anii numărătorii inverse* (Polirom, 2002) – de tot mai numeroasele placarde și pânze roșii purtând inscripția: «Trăiască Partidul Comunist Român în frunte cu tovarășa Ana Pauker!» (p. 151). [...] La această situație, de fapt din ianuarie 1945, trebuie adăugat că, oricât de paradoxal ar părea, Mircea Eliade a avut totdeauna o slăbiciune pentru Ana Pauker, o simpatie care contravine presupusului său antisemitism visceral. În nuvela *Pe*

strada Mântuleasa, a cărei acțiune se petrece în primii ani ai comunismului din România, Ana Pauker apare ca personaj sub numele de Anca Vogel. Ea este, dintre membrii conducerii de Partid, cea mai inteligentă și sensibilă. Este singura personalitate comunistă care ascultă cu plăcere poveștile încâlcite, dar pline de farmec ale lui Zaharia Fărâmbă – povești în care poliția politică descifrează, de fapt imaginează, niște inexistente conspirații dușmănoase împotriva regimului. Motivul înlăturării ei de la putere este tocmai incapacitatea ei de a vedea scenariile paranoide din poveștile lui Fărâmbă și capacitatea ei de a le aprecia estetic. Eliminarea ei este un semn ca în PCR se practică o selecție inversă a cadrelor, sub imperativul unei suspiciuni generalizate. Lipsesc din portretul Ancăi Vogel, recunoscută ca Ana Pauker de mai toți cititorii, inclusiv de apropiații acesteia, orice stereotipuri antisemite (sau filosemite). E de presupus că dacă astfel de stereotipuri ar fi fost prezente, ele ar fi fost identificate de fiica și de ginerele Anei Pauker. Și dacă ar fi fost așa, e probabil că ei nu i-ar fi prilejuit lui Eliade o însemnare de jurnal ca următoarea, de la 6 iulie 1976, la Paris: «Vin să mă vadă Dr. Brătescu, istoric al medicinei, autor al unei excelente monografii despre hipocratism. Vine însoțit de soția lui. Figura mi se părea oarecum cunoscută. – Este fata Anei Pauker! mă lămurește doctorul. Citiseră, amândoi, *Pe strada Mântuleasa*. Dar cum de ați cunoscut atâtea detalii precise?, mă întreabă. Nu știu dacă m-au crezut, când le-am mărturisit că povestirea este inventată de la început până la sfârșit, că o inventam pe măsură ce o scriam» (*Jurnal*, II, p. 235). [...] ■ Mircea Iorgulescu, continuă, la pagina de „Cronică literară”, în *L’Affaire, după Matei (II)*, această dezbatere, discutând cartea lui Matei Călinescu despre Eliade și Culianu de la Polirom (*Despre Ioan P. Culianu și Mircea Eliade. Amintiri, lecturi, reflecții*), oprindu-se în special asupra comentariului povestirii *Un om mare*: „[...] «Interpretarea» lui Ioan Petru Culianu, cheia pe care tânărul savant o folosește pentru a decipta și extrage presupusul mesaj legionar ascuns în povestirea lui Mircea Eliade se situează de fapt în proximitatea nefericită a dogmaticelor lecturi ideologico-politice staliniste din anii ’50. Pentru critica românească, modelul absolut al unui asemenea diform, grotesc tip de lectură îl reprezintă probabil interpretarea *Caprei cu trei iezi* ca o narațiune alegorică, având un camuflat mesaj social critic la adresa regimului burghezo-moșieresc: Lupul din poveste era identificat ca fiind un simbol al odiosului chiabur, personaj prin excelență negativ în imaginarul dogmatic al epocii, Capra era văzută ca o sărmană țărancă săracă ș.a.m.d. Dacă este ceva într-adevăr fascinant în această ipoteză a lui Culianu (și în altele, de aceeași factură și aceeași ținută, ale lui sau ale altora), doar această persistență malefică și chiar maladivă a spiritului trivial reducăționist ar putea fi. Și este chiar curios cum un om plecat tânăr din România comunistă a anilor ’70 ajunge, după destui ani de ședere în Occident, la «interpretări» comparabile cu cele de pe vremea când era lupul chiabur... În definitiv, chiar afirmația că în perioada postbelică România ar fi fost «o Siberie a spiritului» este de asemenea perfect raportabilă la tezele culturnicilor stalinisti, după care cultura și literatura

română de până la 1944 n-ar fi fost decât un imens pustiu. Aceeași perspectivă simplistă, dar folosită în sens invers, de astă dată pentru elogiarea legionarismului ce ar fi fost abil camuflat de Mircea Eliade în proza scrisă în exil, apare în «interpretarea» dată povestirii *Nouăsprezece trandafiri* de Claudio Mutti. [...] El (Matei Călinescu, n. n.) caută, nu demonstrează, refuzând în egală măsură ipostazele de procuror sau avocat al apărării. Și, lucru esențial, nu sacrifică literatura pe rugurile ideologiilor. Diferența de fond dintre descifrările lui Matei Călinescu și ale celor care practică «biografismul vulgar» este una dublă, etică și estetică. Acea atenție microscopică dată unor interpretări în mod vădit tendențioase, simplificatoare sau chiar aberante nu echivalează cu o acceptare în surdină sau cu un refuz al precizării poziției proprii; fost discipol al lui Tudor Vianu, Matei Călinescu pare să fi preluat de la «maestrul» său, de nu va fi fiind și o asemănare mai profundă între ei, oroarea de trivialități, convertită într-o reținere pe cât de politicoasă, pe atât de glacială. Chiar și atunci când toate limitele sunt depășite, cum este cazul unei afirmații a lui Culișanu, după care Eminescu, «dacă ar fi trăit în secolul XX, ar fi fost Corneliu Codreanu», Matei Călinescu își păstrează firea stilistică și preferă să pună lucrurile la punct cu o academică eleganță – «în discursul istoric responsabil», scrie el, «asemenea jocuri de ficțiune» sunt «nelalocul lor sau trebuie modulate cu multă finețe, într-o argumentare nuanțată». Se întrevede aici, în această fulguranță invocare a «discursului istoric responsabil», o etică a veritabilului cercetător, o înțelepciune chiar, devreme ce nu se arborează, ca la paradă, mari principii și solemne reguli, ci se recurge la esențială și aparent modesta știință de a aprecia ce se cuvine și ce este «la nelalocul lui». Fiindcă *la nelalocul* său este și să citești o scriere literară ca pe un text de propagandă și doctrină, să omiți ori să deformezi contexte istorice și culturale specifice, să hipertrofiezi secundarul în defavoarea esențialului. [...] □ Și Toma Pavel se implică în dezbate, cu un text care discută chestiunea fundamentală pusă de cartea Alexandrei Lavastine – culpabilitatea politică a intelectualului – la modul principal: „[...] Chestiunea mai generală pe care o ridică Laignel-Lavastine este cea a culpabilității politice a intelectualilor. Pun deci următoarea întrebare: dacă un anumit partid sau regim comite, în numele ideologiei care îl ghidează, o serie de acte abominabile, oare toți intelectualii partizani acelei ideologii, chiar și cei care nu sunt ei înșiși vinovați de nici un delict, trebuie să fie considerați criminali? Este Eliade răspunzător pentru masacrele ordonate de naziști? Jean-Paul Sartre, care după război preconiza ieșirea Franței din alianța atlantică și alierea cu Uniunea Sovietică, este el personal vinovat de teroarea stalinistă de la începutul anilor '50 și de procesul fraudulos intentat în acea perioadă unui grup de doctori evrei la Moscova? Laignel-Lavastine pare să răspundă că da. Una din premisele cărții ei este că intelectualii sunt principalii responsabili pentru succesul fascismului în general și cel al mișcării legionare în particular. Codreanu, cu alte cuvinte, nu ar fi existat, dacă Eliade și Cioran nu l-ar fi inventat. Această premisă este profund greșită. [...] Adevărata istorie, adevăratele crime alții le-au făcut. Iar

Eliade și Cioran și-au dat mai târziu întreaga lor măsură prin opera pe care au creat-o după ce au renunțat la veleitatea de a colabora cu terorismul legionar la făurirea istoriei. Analiza atentă a ideilor fasciste propusă de Laignel-Lavastine îmbogățește cunoașterea trecutului intelectual român. Condamnarea totalitarismului fascist în cartea ei e binevenită, așa cum ar fi trebuit să fie, adaug, o condamnare mai fermă a monstruoziității comuniste. Dar ideea că Eliade, Cioran, și cu atât mai puțin admirabilul Eugen Ionescu, ar merita să fie personal înfierăți pentru crimele fascismului nu reușește să mă convingă. Iar implicația că valoarea operei de maturitate a lui Eliade sau a lui Cioran ar fi cumva compromisă de descoperirea simpatiilor legionare din tinerețea celor doi autori mi se pare inacceptabilă. Oricât de justificată ar fi ea în principiu, tendința actuală de a demasca neconținut un trecut relativ îndepărtat riscă să devină obsesivă și să producă un cor de acuzații și de pocăință colectivă pentru crime într-adevăr oribile, dar cu care nici unul dintre acuzatori sau pocăiți nu au avut nici un raport direct.” (Articolul poartă titlul *Trecutul și vinovăția*).

15 mai

• **[„Luceafărul”, nr. 18 (556)]** La „Opinii” Alexandru George semnează *La coperta unei cărți* – este vorba de tomul V din *Agendele* lovinesciene (Minerva, 2001), text în care face un istoric al receptării lui E. Lovinescu (istoricul literar, dar și memorialistul) în critica românească interbelică și postbelică.

• **[„România literară”, nr. 19]** Editorialul lui N. Manolescu *Poezia adolescenței, adolescența poeziei* rememorează vârstele poeziei românești, pornind de la gusturile sale din adolescență: Topîrceanu ori Coșbuc, de care s-a despărțit după ce i-a cunoscut pe Arghezi și Bacovia, fără să înceteze să fie fascinat de poezii adolescenței sale. Mai mult, el crede că este și o prejudecată critică: „Criticii moderniști aveau convingerea, pe care ne-au transmis-o și nouă, că există o ruptură între noua și vechea poezie, și pretenția de a citi pe cea din urmă prin prisma celei dintâi.” El crede că o evoluție a gustului e normală, dincolo de mutațiile profunde care se petrec, mai lent, în istoria poeziei înseși: „Există o adolescență a poeziei, tot așa cum există o poezie a adolescenței. Dintr-o contemporaneitate adultă ei se retrag într-un trecut adolescentin. Altfel spus, devin poeți pentru adolescenți, pentru vârsta la care cu toții descoperim poezia [...]. Desigur, aceste vârste nu sunt aceleași pentru toate generațiile. A noastră a făcut ochi pe Topîrceanu și Coșbuc. Se prea poate ca aceea care vine după noi să-i fi făcut pe Bacovia. Și, peste încă una, pe Nichita Stănescu. Mai devreme sau mai târziu toți poezii «cad» în adolescența sau chiar în copilăria literaturii. Numai cei asemeni nouă ni se par adulți. Continuăm să ne formăm după chipul și asemănarea poezilor adolescenți înainte de a ne bucura din plin de maturii noștri contemporani. Așa merg dintotdeauna lucrurile.” □ Jurnalul Ion Zubașcu publică un articol despre condiția ingrată și marginală, în presa de mare tiraj contemporană, a jurnalistului cultural: *Singurătatea jurnalistului cultural*. ■ Geo Dumitrescu,

proaspăt sărbătorit pe 18 mai la venerabila vârstă de 82 de ani, publică o un poem inedit destul de jucăuș-villonesc, *Romanță la adio...*: „[...] Foaie verde și-o lalea,/ digulai, digulai-dam,/ Multe-a tras inima mea/ În război cu dragostea – / Inimă de cavaler,/ Suflăt pururea stingher,/ Inimă zburătăcită/ Din iubită în iubită...// Frunze vechi de măghiran,/ Digulai-dam-digulai,/ Mai dă-mi, Doamne, înc-un an,/ Înc-un an și alți câțiva/ Să se-ntoarcă dragostea:/ Să visezi și să respiri/ Scotocind prin amintiri/ Zvonul primelor iubiri... (...)” ■ Rubrica „Lecturi la zi” cuprinde recenzii la cărți importate, prima, semnalată de Al. Ioanide, fiind *Dicționar de onomastică* (Ed. Elion, 2001), de Cristian Ionescu (profesor la Universitatea din Santiago de Compostella), dedicat prenumelor românești și derivatelor lor (porecle, hipocoristice, nume de familie, toponime etc.). Povestea numelor este pasionantă și interesează nu doar lingviștii, ci și literații, dar și publicul larg, care poate descoperi lucruri nebănuite despre nume obișnuite (*Gogu, Costăchel și Gioconda*). Din literatura străină rețin atenția romanul unuia dintre cei mai cunoscuți prozatori contemporani maghiari, *Sfârșitul unui roman de familie*, de Nádas Péter, traducere de Anamaria Pop, introducere de Daciana Branea (Polirom, 2001). Iulia Popovici recenzează apariția sub titlul *Istoria într-o țară mică*, sugerând o explorare a temei tatălui și a identității în literatura est-europeană (sugerată și în prefață), la care romanul invită. Iulia Popovici mărturisește că e dificil să scrii despre acest roman care e narat cu vocea unui copil – un copil care ajunge într-o instituție a statului comunist, un orfelinat sinistru în care cresc „oamenii noi”, fără voce, fără identitate: „E ca și cum o cameră de luat vederi ar fi înregistrat singură tot ce se petrece, iar cel care face montajul și comentariul e cititorul, nu autorul; există tot atâtea montaje posibile câți cititori, cu atât mai mult cu cât finalul, fiind o dezarticulare a limbajului (ca la Huidobro?), rămâne la îndemâna celui care și-l poate asuma.” O altă traducere notabilă este *Fii și îndrăgostiți*, de D.H. Lawrence (Polirom, 2002), traducere de Antoaneta Ralian, recenzenta Cristina Ionică discutând tema raportului masculin / feminin și a erotismului (*Masculin și feminin*) în acest roman, unul dintre cele mai importante ale modernismului britanic. Roxana Răcaru recenzează eseuul lui Claude Karnoouh, *Adio diferenței. Eseu asupra modernității târzii* (Idea Design&Print, 2001), ediția a doua revăzută și adăugită, după oprimă ediție românească publicată la Ed. Dacia, în 1993. Ironicul text al recenzentei, *Minunata lume nouă* se referă la demersul autorului comentat de a „demonta discursurile triumfaliste” ale epocii noastre, fără ca negaționismul să constituie substanța acestor eseuri, „ci o panoramare nemiloasă a greșelilor și compromisurilor ei, într-o încercare de a deschide ochii și de a găsi «cuvintele și locuțiunile» noilor realități.” □ Cronica literară, susținută de Luminița Marcu, e dedicată literaturii tinere, cele două cărți alese având în comun coperta cu un personaj feminin. Este vorba despre Ioana Nicolaie, *Nordul* (Paralela 45, 2002) și Iulian Tănase, *Iubita fizică (știința iubirilor imaginare)*, tipărită la Ed. Vinea, tot în 2002. Cronicarul constată că alegerea copertei e semnificativă pentru discursul poetic al fiecărui autor: la Ioana Nicolaie, propriul

portret, nefardat, la Iulian Tănase, o fotografie, ostentativă, a celei mai misterioase femei, Greta Garbo. Adică: biografismul optzecist, feminin și personal, dezinhibat, respectiv un manierism original ciudat, în tradiția literară a suprarealismului. □ Ruxandra Cesereanu prezintă Centrul Phantasma (Centrul de Cercetare a Imaginarului) inaugurat la Cluj în acest an, înființat de către Corin Braga împreună cu un grup de universitari pe lângă Facultatea de Litere. Înființarea Centrului are legătură cu profesarea unui neo-onirism, practicat și teoretizat de câțiva scriitori și universitari clujeni precum Ruxandra Cesereanu însăși, Corin Braga și Ovidiu Pecican, mărturisește autoarea (*Phantasma, o privire din interior*). □ Gh. Grigurcu, la „Semn de carte”, se ocupă de figura controversatului Nae Ionescu, concluzionând optimist asupra posterității sale culturale de dreapta, pe care o distinge net de implicările sale politice: „A fost un gânditor, un profesor, și un scriitor de mare clasă, un exponent la dreptei noastre intelectuale (care nu e totuna cu o categorie politică, înjugată la o acțiune ce nu se potrivea componenților săi de frunte, de jucători cu măregele de sticlă), suprem înfloresecență în anii interbelicului prin nume de prim rang precum Eliade, Cioran, Noica, Mircea Vulcănescu, covârșitoare în comparație cu stânga ale cărei diligențe literar-militante, după defecțiunea lui Panait Istrati, n-au produs decât câțiva minori de felul lui Alexandru Sahia sau Bogdan Amaru. *Inteligenti pauca*.” (*Despre Nae Ionescu*). □ Paul Goma face subiectul unei „noi lecturi” deloc generoase în rubrica lui Alex. Ștefănescu: „Cu alte cuvinte, atunci când a făcut *numai* literatură, bazându-se exclusiv pe presupusul lui talent literar, în absența unui scandal politic care să-i promoveze cartea, Paul Goma nu a reușit să se impună atenției publicului.” Biografia ocupă însă un spațiu generos, ca și bibliografia și iconografia, comentariul urmând să continue în numărul 21. □ Cronica edițiilor, semnată de Cornelia Ștefănescu, semnalează sub titlul «*Niciodată sfârșit*»... un important instrument de lucru, *Dicționarul etnologilor români*, realizat, la capătul unui îndelungat efort, de către Iordan Datcu (Ed. Saeculum I.O., primele două volume, 1998, volumul trei, 2001). □ Cristian Teodorescu compune un portet din fărâme al scriitorului și omului Petru Dumitriu, în *Rătăcirile unui mare prozator*, concluzionând destul de tranșant asupra raporturilor sale cu puterea și asupra meritelor sale literare: „În convorbiri care au devenit cărți, Petru Dumitriu îmi dă o imagine a marelui scriitor care ar fi putut fi, dacă n-ar fi simțit, până în ultima clipă, nevoia unor cârje ideologice care să-i dea și puterea de care un scriitor n-are nevoie. Obsedat de puterea politică, Petru Dumitriu a ratat puterea inefabilă și greu trecătoare la care pot ajunge scriitorii care nu își dau coate cu Puterea.” □ Constantin Țoiu, în „Prepeleac”, rememorează scene cu „demonicul” Miron Radu Paraschivescu și cu Gogu Rădulescu, demnitarul comunist care îl frecventa. Titlul pastilei sale, *Culegătorii de omizi*, se referă la scena amuzantă în care tinerii scriitori din grupul oniricilor sunt descriși în timp ce curăță de omizi merii livezii lui MRP. Acesta îi compară pe tinerii onirici, într-un aparteu răutăcios, cu viermii pe care-i culeg: „și ei abia așteaptă să locuiască într-o zi într-un măr frumos.” □ Marius Dobrin evocă, într-un

amplu text, figura lui Take Ionescu, *Take Ionescu, mare democrat, mare european*. Take Ionescu a pledat pentru unirea cu Transilvania, pentru ajutorarea țăranimii prin înființarea unor bănci agrare, pentru rezolvarea cinstită a problemei evreiești și pentru crearea unui bloc de alianță a statelor balcanice (Grecia, Serbia, Cehoslovacia, Polonia), în paralel cu încercarea de a se opune ferm influenței propagandei comuniste rusești (coroborată cu încercarea de a obține înapoierea tezaurului). Autorul subliniază câteva dintre meritele politicii sale interne, dar mai ales predilecția lui Take Ionescu pentru politica internațională, unde a strălucit cu adevărat. El este propus să medieze în 1913 conflictul greco-turc din războiul balcanic, sarcină de care se achită cu brio, fiind primit triumfal la Atena (prim-ministrul Venizelos trimite un bloc de marmură de Paros pentru bustul post-mortem așezat în sala de adunări a Parlamentului român). În timpul unei vizite în Anglia este onorat de asemenea ca unul dintre cei mai de seamă oameni politici ai Europei. □ Alex. Leo Șerban publică *Ospățul Sfinxului*, subintitulat fotoromanț, un text literar însoțit de fotografii de epocă. □ La pagina 20 sunt tipărite nominalizările pentru Premiile Uniunii Scriitorilor pe anul 2001. □ Ioana Pârvulescu la rubrica „Je est un autre” publică un text despre Perpessicius, un critic cunoscut pentru editarea lui Eminescu, dar care nu a stârnit prea multă vâlvă în lumea literară (*Necunoscutul din strada Eminescu*). Subiectul articolului este jurnalul lui Perpessicius, care l-ar putea transforma într-un personaj interesant, atât prin episoadele excepționale ale biografiei sale aparent modeste (iubirea tragică pentru Yvona), cât și prin comentariile extrem de percutante și pline de umor la adresa epocii (notațiile din anii 1927-1935 și 1940-1943). Autoarea crede că e timpul ca acest jurnal ignorat, din care au fost publicate doar fragmente de fiul său, profesorul D.D. Panaitescu (în anii '70, deci cenzurate), să fie publicat într-o variantă integrală. □ Valerian Sava, la rubrica „Cartea de cinema”, prezintă trei apariții importante în domeniu: *Studii de tipologie filmică*, de Dumitru Carabăț (Editura Fundației Pro, 2000), *Tarkovski. Filmul ca rugăciune*, de Elena Dulgheru (Ed. Arca Învierii, 2001) și numărul recent din revista „Secolul 21”, dedicat filmului (consilier de număr: Alex. Leo Șerban). □ La paginile 26-27 e publicat un fragment memorialistic de Luis Buñuel, intitulat *Ultimul meu suspin*, dintr-un volum în pregătire la Editura Allfa. Fragmentul fixează portretul unui sat tradițional, Calanda (din Aragon), dar și o copilărie care, comparată cu prezentul, pare desprinsă dintr-o altă lume, de Ev Mediu – obiceiul unic de a bate tobele cu frenezie în Vinerea Mare, în Calanda, face obiectul unei descrieri speciale, de un hiperrealism ce frizează metafizicul. Cineastul mărturisește de altfel: „Eu am avut norocul să-mi petrec copilăria în Evul Mediu, în acea epocă «dureroasă și rafinată», cum zice Huysmans. Material – dureroasă, spiritual, rafinată. Exact invers decât astăzi.” □ Rubrica „Meridiane”, susținută în acest număr de Grete Tartler, adună recenzii la câteva cărți străine traduse la noi: *Testamentul francez*, de Andrei Makine (Polirom, 2002, traducere Virginia Baciuc), *Homo faber*, de Max Frisch (Polirom, 2002, traducere Mara Giurgiuca), *Din dragoste de patrie. Un eseu*

despre *patriotism și naționalism*, de Maurizio Viroli (Humanitas, 2002, traducere din engleză de Mona Antohi), cea din urmă, un istoric al ideii de patriotism și o investigare a posibilității unei virtuți civice în vremurile noastre, care să includă și ideea de libertate („Patriotismul nu e posibil în absența libertății”, după Rousseau) și ideea de comunitate ori de morală publică (*Destin, patrie, națiune*). □ „Revista revistelor” citează un fragment din revista *Steaua* (nr. 1) semnat de tânărul critic și teoretician clujean Horea Poenar, care deplânge starea deplorabilă a criticii românești actuale, mai ales o critică de întâmpinare. „Scena principală” e ocupată de critica optzecistă, una eficientă „propagandistic”, afirmă el, dar care „se lovește de o incapacitate critică serioasă”.

16 mai

● [**„Contemporanul – Ideea Europeană”, nr. 20 (571)**] Octavian Soviany scrie despre poezia lui George Almosnino: „Demersurile spre un nou concept de poeticitate, care caracterizează lirica anilor '70 se regăsesc aproape în totalitate în poezia lui George Almosnino; și mai cu seamă refuzul de a mai concepe faptul poetizării ca pe o aventură metafizică, ca pe un instrument sui-generis al cunoașterii absolutului. Căci în *poezia de cunoaștere* cultivată de exponenții promoției șaizeciste, preocupate să reînnoade marea tradiție a liricii interbelice, eul poetic își mai păstra încă aptitudinile faustice și titaniene, implicat fiind într-o gestă a înălțării sau penetrării spre zonele înalte ale transcendentului. Gestă pusă sub semnul tragicului, pentru că antrenează *căderea* care e generatoare de *catharsis*, de vreme ce subiectul liric își validează, tocmai prin coliziunea cu limita, substanța umană, definindu-se ca un *personaj eroic* ce știe să eșueze cu măreție în aventura cunoașterii. Iar una din mutațiile ce se pot observa în poezia românească de la sfârșitul anilor '60 este tocmai aceea că ego-ul suferă o schimbare a statutului său ontologic, își pierde prestanța *metafizică* și profilul *eroic*, transformându-se într-un actant mai degrabă grotesc, e un *măscărici al absolutului* sau o ipostază a *omului-manechin* care și-a convertit existența într-o pantomimă absurdă. [...] Această lipsă de receptivitate a criticii marchează și destinul literar al lui George Almosnino, autor cu un timbru de o mare originalitate care s-a numărat printre protagoniștii *avangardei* poetice de la începutul anilor șaptezeci. Situată undeva la granița dintre *onirismul estetic* și *minimalismul* practicat de un Constantin Abăluță, poezia sa își conturează, încă din volumul de început, *Laguna*, un univers distinct, care are adeseori dimensiunile osuarului, e o colecție de relicve sau de obiecte mumificate, impermeabilă la fluxul sevei vitale, din care nu lipsesc aparițiile grotești, amintind câteodată de proza lui Bruno Schultz și reductibile la arhetipul omului manechin: «Vestitorii vor veni,/ vor veni poate la noapte/ și glasul sturzului mort/ bunica nu și-l amintește./ Degeaba o hrănim cu grăunțe/ ținuita în jilt/ cu fața spre miazăzi/ și o obligăm să cânte/ sub amenințarea pistoalelor-mitralieră» (*Primăvara sturzului*). Moartea e integrată acum printre secvențele unui scenariu absurd, asociată cu o tehnică a *insolitării*

desfășurată în spiritul deformării grotești, care deconcertează și neliniștește, dezvăluindu-și caracterul de *denaturare*: «Soră dă-i omului acesta, ce încearcă/ să moară, trupul tău./ E gata să-mi cadă de-a curmezișul drumului/ și-am să fiu nevoit să-l rod/ până la oase și oasele/ să pot trece înainte./ Soră, rămâne fără păsări pădurea» (*Spital*). Poemul e conceput pe linia teoretizărilor lui Țepeneag sau Dimov, ca o *configurație*, dar fără luxuriantele imagistice din lirica dimoviană, *iluminările* din poezia lui Mazilescu hieratismul lui Daniel Turcea sau verva deconstructivistă a Norei Iuga. Căci poetizările lui George Almosnino propun viziuni concepute ca niște colaje, alcătuite din obiecte de o maximă opacitate, de o corporalitate exacerbată, care mai mult absorb lumina decât o reverberează, în timp ce *contorsionările* par să trădeze prezența unor energii tenebroase, iar sentimentul jubilației în fața miraculosului este în totalitate inexistent, imaginația fiind concepută mai degrabă ca un instrument *diabolic* care construiește universuri plasate sub semnul derizoriului neliniștitor: «Omul ar vrea să se scarpine în urechi/ dar e cu mâinile pe oraș și trebuie să-l țină bine, până îi vine schimbul/ să i-l predea cu proces verbal./ Cei câțiva poeți din jurul lui/ ar vrea să-l distreze vorbindu-i/ de fecioara cu părul de aur/ născută din pântecul lunii.../ Omul îi trimite la dracu și se agață/ mai vârtos cu mâinile de oraș și-l ține,/ și-l ține gândindu-se la schimbul/ care întârzie pe drum probabil» (*Cu mâinile pe oraș*). Există, în asemenea texte, o anumită *monotonie a fantazării*, viziunile par să se nască din mișcările unei imaginații *obosite*, astfel încât culoarea visului va fi la George Almosnino îndeosebi cenușiul, decorurile sale sunt lipsite de cromatismul frenetic al oniricilor, ex-sanguinate: «Între aceste linii de orizont/ trecerea se face egal/ de la pământ la lună de la lună la pământ/ fără o singură picătură de sânge» (*Dacă toate*). Analogul acestei fantazări dezabuzate care e pătrunsă în permanență de sentimentul propriei sale precarități este *fuga spre zero* a numerelor, legate de prezența ipostazelor meschine ale nimicului, sugerând ideea unei *totalități negative* care se naște dintr-o percepție acută a vidului și dintr-un apăsător plictis ontologic: ...» (George Almosnino. „*Onirism coșmaresc*”). □ Geo Vasile scrie despre Lucia Verona, *Labirintul obligatoriu* (Albatros, 2001): „Din virtual, livresc și biografism se întrupează ficțiunile Luciei Verona, puse în scena recentei cărți *Labirintul obligatoriu* (Ed. Albatros, 2001, 216 p.), începând chiar cu inventarul de nume (*tabula gratulatoria*) ce prefațează scrierea. Achiziții mai vechi și mai noi de autori și personaje, în viață sau dispăruți, acești însoțitori ai autoarei sugerează o gramatică a vanității memoriei, bruiatul și fatalitatea ce prezidează inițiativa postmodernă vs. biblioteca universală (*Interfața virtualului cu mitul*). □ Regăsim în acest număr o pagină de *Poeme* semnate de Liviu Ioan Stoiciu (ciclul se intitulează *Cinci zile din viața unui Purtător de umilințe*). □ Mona Păunescu traduce un fragment din Maurice Blanchot, *Nebunia zilei*, la rubrica dedicată textelor „fundamentale”. □ Sub egida „Bicentenar” Victor Hugo, Georges Dumitresco scrie: „În 1985, cu ocazia centenarului dispariției poetului, i s-a adus un omagiu postum prin integrala *Hugo Symphonie* compusă de reprezentantul

de vază al muzicii concrete, Pierre Henry. Nu ar fi exclus să ne fie concepută o lucrare de prestigiu, cu ocazia bicentenarului nașterii genialului Hugo, în vi-ziunea prestigiosului Horațiu Rădulescu, promotorul muzicii siderale. Editarea completă a operei hugoliene a fost realizată în 18 volume de către Clubul francez al cărții, încă din 1969, sub direcția lui Jean Massin. Clasării cronologice i-a fost preferată ordonarea în funcție de genurile literare: trei tomuri de romane, patru de poezie, două de teatru, cinci de critică; restul rezervat domeniilor diverse precum: recenzii, discursuri politice, articole, desen-grafică, istorie, călătorii, experiențe metafizice și referințe mistice – un al 15-lea volum, în realitate un mega-index, sunt incluse forme strofice sau expresii inaccesibile, incipit-uri, totalitatea numelor proprii utilizate de V. H., cât și licențele ortografice. Cu umilitate și recunoștință se cuvine să aducem modestul nostru omagiu, prodigiosului alchimist de slove, magicianului făuritor de stihuri, pictorului vizionar și nedeazămințitului discipol al lui Eros.” (*Miticul personaj*). □ La „Revista revistelor” sunt prezentate și comentate elogios revistele, „Discobolul” (nr. 49-50-51), „Euphorion” (nr.1) și „Argeș” (nr.7).

21 mai

• **[„Adevărul literar și artistic”, nr. 617]** La „Revista revistelor culturale” C. Stănescu remarcă ultimul număr din „Caiete critice” (1-2/ 2002), cu un dosar dedicat unui *Remember Al. Piru* și un articol semnat de Eugen Simion despre Ion Heliade Rădulescu și Kogălniceanu; „Literatorul” (1-4 /2002) e menționat pentru un dosar Caragiale (referatele citite la Academia Română cu prilejul împlinirii a 150 de ani de la nașterea lui Caragiale), pentru editorialul lui G. Cușnarencu despre „nepredarea” generației optzeci (care are o componență curioasă în paginile revistei) și pentru articolul lui Răzvan Voncu despre relațiile culturale româno-sârbe (românii fiind taxați pentru lipsa de reciprocitate față de prietenia sârbilor). □ La „Cronici”, Daniel Cristea Enache titrează *Tatăl a avut dreptate* scriind despre povestirile Adrianei Bittel din *Întâlnire la Paris* (Compania, 2001), remarcând că „în numai o sută și ceva de pagini, Adriana Bittel reușește să creeze o întreagă lume, foșnitoare ca viața însăși, cu tristețea și cu bucuriile ei”. □ La „Civica”, Alexandru George continuă serialul *Siberia spiritului (III)*. □ La „Scena”, Cristina Modreanu semnează *Torționarul Pintilie*, despre noul film al lui Lucian Pintilie *După-amiza unui torționar*. □ Vasile Igna continuă serialul *Strigarea catalogului* – la „apelul dinaintea stingerii” fiind strigate nume noi precum Alice Voinescu, Iordan Chimet, Ștefan Nenițescu, George Tomaziu, Vladimir Streinu, intelectuali care nu au cedat în fața sistemului comunist. □ Elvira Sorohan la „Cronici” prezintă *Lumea literară într-o „Agendă”*, un text despre caietele cenaclului „Sburătorul” din care e recompus un portret al lui E. Lovinescu. □ Al. Săndulescu publică a doua parte a schiței monografice *Vladimir Streinu*.

• **[„Observator cultural”, nr. 117]** „Evenimentul” numărului este Târgul de carte Bookarest aflat la a zecea ediție, celebrat de Ion Bogdan Lefter în articolul

La ediția a 10-a... O vârstă respectabilă. Revista publică și catalogul și programul târgului. □ Sunt tipărite nominalizările pentru Premiile ASPRO și AER. □ Carmen Mușat reacționează și ea pe tema manualelor alternative. Incompetență și demagogie la MEC concluzionează legat de deciziile ministerului condus de Ecaterina Andronescu: „Fără o strategie limpede, fără o viziune de ansamblu asupra problemelor reale ale învățământului românesc, fără preocuparea de a gândi evoluția în perspectivă a sistemului școlar, dna ministru își etalează cu aplomb incompetența managerială, riscând să rămână în istoria învățământului din România drept cel mai slab titular al fotoliului ministerial.” ■ La rubrica „Recenzii”, Dan Gulea scrie despre recent apărutul volum de proze scurte al lui Al. Vona, *Misterioasa dispariție a orașului de câmpie* (Ed. Biblioteca Apostrof, 2001): „Și, pentru că orașul în care stă el acum (într-o odaie închiriată) este unul interior, metafora în care sunt ordonate proiecțiile sale este cea a ferestrei. *Misterioasa dispariție a orașului din câmpie*, culegerea de proze contigue *Ferestrelor zidite*, poate fi la un moment dat citită prin metafora ferestrei. Un loc aparte îl ocupă *Roșu, galben, negru cu spițe aurite*. Desigur, coincidența – și numai ea – face să se numere 50 de ani între scrierea *Ferestrelor zidite* (1947) și nostalgia pe care se sprijină *Roșu, galben, negru cu spițe aurite* (1997). De fapt, Vona îi spune altfel acestui interval: «M-am întors în țară după aproape 50 de ani de la pierderea războiului. Despre terenul viran/grădina neorânduită, doar un vagabond ar mai fi adus o mărturie, acum, după acești ani, vagabond al cărui corp fusese descoperit dincolo de zăbrelele locului, după ce vorbise nearticulat câteva zile înainte despre o pasăre ce-l aștepta». «Am totuși sentimentul că aprofundarea experiențelor alienante ale naratorului», spune Vona în același interviu din 1994 despre roman, «ar fi dus la o degradare a credibilității lui sau la o punere în chestiune a stabilității autorului însuși». Oare de ce chiar și cele mai noi cuvinte din opera lui Vona, cele ce închid textul și volumul de față, caută un anumit tip de evadare? «Poate că n-am să mai rezist și am să mă strecor și eu printre zăbrele. Într-o seară, spre sfârșitul verii». Din nou persoana întâi, a stabilității pragmatico-lingvistice, și negația, puse clar sub semnul incertitudinii. Chestiunea timpului și a ferestrelor, de ce nu, în timp, din *Roșu, galben, negru cu spițe aurite* separă într-un alt mod problema comunicării, în sensul unei regăsiri, atâta vreme cât, nu-i așa, timpul nu este și el zidit, zăbrelit. Ce este timpul acesta al regăsirii, al recuperării pentru autorul Vona? Răspunsul istoriei literare este normal prin exactitudinea sa: prozele din *Misterioasa dispariție...* sunt în bună măsură reeditări: e.g. *Clopotul* (în «Revista Fundațiilor Regale», dar și în «Dosar Apostrof», *Ferestre întredeschise: Alexandru Vona și Ovidiu Constantinescu*), *Li-i-i-ina!* (relativ recent în «România literară», dar citită deja în cenaclurile pariziene de la începutul anilor '50). [...]” Florina Pîrjol scrie despre Constantin Fântâneru, *Cruciada umbrelor* (Paralela 45, 2001): „*Cruciada umbrelor* este o selecție de articole și studii critice seminate de Constantin Fântâneru în decursul a trei ani de colaborare sistematică la «Universul literar». Inițiativa Editurii Paralela 45 de a familiariza publicul cititor

cu activitatea de cronicar literar a lui Fântâneru se înscrie într-un mai larg demers de redescoperire a acestuia, după o lungă izolare într-un cvasianonimat atât de puțin meritat. După o reeditare a volumelor antume, alături de o serie de inedite, în volumul *Cărți și o altă carte* (Editura Minerva, 1999), criticul Aurel Sasu, care semnează și prefața, propune o latură mai puțin știută a autorului, devenit cunoscut în epocă prin romanul de introspecție *Interior* (1932), roman opus curentului general reprezentat de ficțiunea à la Proust. Alături de colegii săi de generație Mircea Eliade, Constantin Noica, Haig Acterian, care au colaborat și ei în acea perioadă la «Universul literar», Fântâneru se «produce» săptămână de săptămână la rubrica de cronică literară a revistei, impresionând, fără îndoială, prin intuiție critică și luciditate, într-o vreme tulbură a exceselor. Ceea ce surprinde în volumul de față, de la bun început, e coerența discursului critic (în ipostazele sale de simplă cronică literară, de eseu cultural sau de comentariu critic cu valoare teoretică) și reală plăcere cu care se citește și astăzi. Avem de a face cu un romancier dublat de un critic literar și de un poet (de factură blagiană), care se exersează în mai multe registre și se descurcă bine cam în toate. Spiritul critic din aceste articole anunță apariția, în 1940, a eseului *Poezia lui Lucian Blaga și gândirea mitică*. [...] Docte și sobre, dar nu prăfuite, se dovedesc a fi studiile *Poezia tradiționalistă* (I) și (II), *Existența creștină, Cuvânt și cosmos*, plănuite a face parte dintr-un mai cuprinzător proiect editorial anunțat în paginile revistei (care nu a mai fost onorat), intitulat *Clasicism și creștinism*. Aici transpar veleitățile de teolog ale prozatorului, bun cunoscător al scrierilor de această factură, dar și resorturile mai vechii sale pasiuni pentru cultura clasică greacă și latină (de altfel, Fântâneru era licențiat în filologie clasică). Nevoind să cadă în «efemeritate» și călăuzit de o autentică «pasiune pentru valorile literare», Constantin Fântâneru nu vrea să facă «gazetărie», ci literatură, nu în așteptarea unui succes imediat, ci «pentru o glorie de peste ani». Pariul cu posteritatea e, oricum, câștigat, din moment ce scrierile sale îi mai spun ceva până și obositului cititor postmodern. Articolele lui Fântâneru, poate mai mult decât cărțile antume, stau mărturie despre un spirit cu adevărat liber.”

● [„22”, nr. 21] Titrată pe prima pagină drept *Criza manualelor*, cu o fotografie alăturându-i pe Gabriel Liiceanu, Ecaterina Andronescu și Nicolae Manolescu, e prezentată la rubrica „Dezbateri”, o masă rotundă recentă de la GDS pe tema manualelor alternative: *Manualele alternative la cheremul MEC*. (pagini realizate de Răzvan Brăileanu) ■ Ion Vianu intervine și el, la rubrica „O carte în dezbateri”, într-un text intitulat *Fragmente dintr-un jurnal de lectură*, în discuția cărții Alexandrei Laignel-Lavastine: „[...] Ce ușurare! În sfârșit cineva a scris despre secretul cel mare: Ionesco a fost diplomat al guvernului Antonescu. Nu va mai fi pata aceea albă în biografia lui. [...] După 1945 și zeci de ani după aceea, peste tot, și în Occident, era o vânătoare de vrăjitoare (dacă nu mă crezi, citește *Histoire de l'épuration* de Aron). Dacă s-ar fi știut despre Vichy, Ionesco ar fi fost ostracizat, cariera lui literară ar fi devenit imposibilă. Nu ar fi existat

nici *Cântăreța*, nici *Rinocerii*... Ionescu n-ar fi devenit Ionesco. Ar fi fost păcat. Și, pentru ce? Omitând să evoce acea parte din trecutul lui, Ionesco restabilește adevărul: la Vichy nu a făcut nimic împotriva onoarei, a democrației. Asta mă întărește în ideea că nimeni nu poate fi judecat decât pentru ce a făcut, nu pentru ce poziții a ocupat. Numai lichelele tardive judecă altfel. Posteritatea te va judeca după acte, numai după acte, după toate actele. ...Altă chestiune delicată: prietenia dintre Ionesco și Cioran. E clar, aici cartea nu ne învață ceva nou: Ionesco a fost un democrat sincer. «Un om de stânga» spune A.L.-L. Oare cu adevărat de stânga? Antifascist, în orice caz. Imediat după război, marxismul nu-i era antipatic, dar n-a mers mai departe. Cioran, dimpotrivă, a fost legionar, antisemit, de o violență scelerată. Mi-a povestit odată că, pe când era profesor la Brașov (în 1937), a scris un articol în care cerea asasinarea ministrului Educației Naționale. «Ar fi trebuit, comenta el, mie, profesor, funcționar public, să mi se aplice o pedeapsă severă! Nu mi-au făcut nimic.». Prin această mică fabulă, Cioran voia să ilustreze cât de slabe sunt democrațiile. Ce diferență între Cioran, omul tolerant, deschis, pe care l-am cunoscut la Paris, și energumenul din tinerețe! Și totuși... Cioran-parizianul putea fi irascibil la culme (deși era chinuit de remușcare, după accesele de furie, vezi *Caietele*, în repetate rânduri); după cum putea fi «drăguț», tânăr (tatăl meu, evocând o ședere la Cluj prin 1935, spunea: «era și Cioran acolo, așa drăguț»). Unii contemporani, martori ai exceselor lui verbale din anii treizeci, remarcă caracterul nevrotic al exaltării lui politice. Tânăr, era antisemit, era și antiromân, mai ales antiromân, pentru că, deși spune lucruri groaznice despre evrei, le recunoaște (în *Schimbarea la față a României*, 1936) o anume măreție, în timp ce, pentru români, nu are decât vorbe grele și un program absurd-utopic. (Am fost la Rășinari în 1995. E acolo o stradă «Emil Cioran». Văzând că citesc plăcuța cu numele, un om din partea locului mi-a spus, ca pentru a risipi o posibilă și gravă confuzie: «Tatăl» (adică tatăl scriitorului, protopopul); subînțeles fiind: «fiul a fost un dușman al neamului»). ...Amândoi, Ionesco și Cioran, se găsesc la Paris în 1937-1939. Nu numai că nu se caută, dar se ocolesc cu grijă. Opoziția dintre ei e totală. În timpul războiului, Ionesco e diplomat la Vichy. Dacă se întâlnesc e, probabil, pentru a complota salvarea de la deportare a lui Benjamin Fondane, poetul româno-evreo-francez, admirabil (v. A.L.-L., p. 359). [...] ...Descopăr în cartea pe care o citesc că autoarea face lecturi diagonale, grăbite, care mă consternează tocmai fiindcă studiul ei e pasionant. Una din ele e amuzantă: chipurile, Cioran nu vede printre evrei decât bancheri palizi (A.L.-L., p. 445). Dar ce scrie Cioran în *Un peuple de solitaires*? «on ne rencontre que parmi eux des banquiers pales», cu alte cuvinte, bancherii sunt îndeobste rotofei și bine dispuși, dar cei aparținând poporului ales sunt palizi, adică supti de probleme spirituale («s-au rugat enorm de mult», spune Cioran). Exact invers decât ne sugera lectura lui A.L.-L. Asta e mai mult o greșeală anecdotică. Dar găsesc, la pagina 444, o confuzie gravissimă. După A. L.-L.: «Être homme est un drame; être juif en est un autre». Oroare! Să neghe Cioran faptul că evreii ar fi oameni? Parcă nici Hitler

nu a spus asta. Mă duc la text (*Un peuple de solitaires*, paragraful II). Ce gădesc? «Être homme est un drame, être juif en est un autre. Aussi le juif a-t-il le privilège de vivre deux fois notre condition». Deci, exact invers decât rezulta din citarea trunchiată: nu numai că evreul e un om, dar e de două ori om. Nu sunt ionescolog, nici eliadist; cioranoman sunt, à mes heures. Dar, dacă eu, profanul, am găsit în cinci minute două greșeli care deformează citatele, poate ar trebui căutate și altele. Ce bine ar fi ca autoarea să le deceleze pentru ediția a doua a cărții. Ediție care ar putea fi traducerea românească. Nu, hotărât, *Un peuple de solitaires* nu e o scriere antisemită. E un elogiu al condiției evreiești, definită drept condiția umană prin excelență. [...] Închid cartea cu un sentiment amestecat. Desigur, documentele sunt numeroase, sinteza îndrăznească. Dar nu am avut timpul (nici capacitatea) de-a le verifica. Am găsit acele greșeli de citare, care au aruncat în mine un dubiu. Păcat, e plină de formulări strălucite. Aventura spirituală, dar și epică a acestor oameni remarcabili în vârtoarea secolului e pasionantă. Dar de ce să crezi că ceea ce-i lega era numai cadavrul ascuns? Mi se pare că nu poate fi ignorată dimensiunea prieteniei. De ce să privilegiezi ipoteza rea: îi lega o culpabilitate comună? Există și o ipoteză bună: dorința de-a îndrepta pe celălalt, dorința celui alt de-a găsi o ieșire din impas. Întemeiată pe un sentiment care, totuși, exista, simpatia, când nu chiar iubirea. Sau prietenia, pur și simplu. Istoria oamenilor trebuie să combine angelismul cu demonismul, pentru a ajunge la veridicitate. În Occidentul corect, e pesemne greu să mai crezi în iubire, în căință. Devine ridicol și suspect să vorbești despre prietenie. Genealogia moralei va trebui să consemneze topirea lentă a sentimentului prieteniei la cumpăna de veac ce o trăim. Această carte e, printre altele, un semn că lumea de azi uită prietenia. Poate că ea rămâne un privilegiu al lumii estice, mizerabile (ceea ce înseamnă: săracă, rea, demnă de milă, laolaltă).” □ La rubrica „Cultură și mass media” Gabriela Adameșteanu, în *Incredibila golire a spațiului*, scrie despre *Femeia din fotografie* a Tinei Șerbănescu (Compania), „carte nuanțată, sceptică și amară, de o rară autenticitate”, totuși „notațiile unui moralist, fără nicio iluzie asupra naturii umane”. □ Mircea Iorgulescu semnează *Portretul artistului ca delincvent politic* (I), o trecere în revistă a modului în care autoarea franceză răstălmăcește diverse surse pentru a crea un portret al delincventului politic (juvenil) Eliade: „(...) Omisiune de denunț se numea, în România stalinistă a anilor '50, culpa de care este acuzat Eugen Ionescu în această carte ce are de fapt aspectul simbolic al aducerii celor trei în boxă sub povara unor acuzații categoriale (antisemitism, fascism). Perioada în care asemenea acuzații erau folosite pentru a se rosti sentința odată cu și prin însăși formularea lor. Cu aplicare la legionarism, mecanismul a fost impecabil descris de Stelian Tănase în *Anatomia unei mistificări* (ed. Humanitas, 1997), carte despre ultimul mare proces politic din epoca stalinistă a comunismului românesc, procesul lotului Noica-Pillat. Acest proces a fost pus sub semnul încadrării acuzațiilor la *legionarism* fiindcă, notează Stelian Tănase, el trebuia prezentat ca un proces menit să «pedepsească ceea ce omenirea condamnase în

anii '40, prin victoria militară, prin denazificare, prin procesele care au urmat», drept «un proces care împiedica resurecția fascismului». Torturați, maltratați, arestații au sfârșit prin a recunoaște că au avut «legături cu legionarii fugiți peste graniță, Cioran Emil și Mircea Eliade» sau măcar că au «citit lucrările fugărilor legionari Cioran Emil și Eliade Mircea, introduse în țară în mod clandestin», cum s-a spus în rechizitoriul procurorului militar (*Anatomia...*, p. 377-378). Una dintre tezele Alexandrei Laignel-Lavastine este că Eliade și Cioran și-au putut ascunde cu ușurință trecutul legionar pentru că el era ocultat de regimul comunist din România: ciudată ocultare, de vreme ce în 1960 fuseseră condamnați la ani grei de pușcărie o mulțime de intelectuali pentru vina de a fi citit ori de a fi avut legături cu «legionarii fugari Cioran Emil și Eliade Mircea». [...] La apariția în Statele Unite, se menționează într-o recenzie din suplimentul literar al cotidianului francez «Le Monde» (19 aprilie a.c.), *Ravelstein* a fost atacat fiindcă, roman cu cheie, a dezvăluit homosexualitatea lui Allan Bloom, autorul unei cărți celebre (*The Closing of the American Mind*, 1987). Acesta a fost identificat în personajul *Ravelstein*, care dă și titlul romanului. Un ecou remarcabil a avut romanul lui Saul Bellow și în România. Sub titlul *Saul Bellow, Ravelstein: ficțiune, memorie, istorie. Note pentru publicul românesc*, Sorin Antohi a publicat în două numere consecutive ale revistei «22» (34 și 35 din 2001) un eseu analitic, unde, între altele, se reproșează scriitorului american «diabolizarea» lui Mircea Eliade, fiindcă personajul Griesescu pe acesta îl reprezintă. Lui Sorin Antohi i-au replicat Leon Volovici și George Voicu («22», nr. 42 din 2001), însă doar cel de al doilea s-a referit la identificarea Griesescu-Eliade. Acceptând că «personajul în discuție are într-adevăr câteva date care-l sugerează pe Eliade ca model original», George Voicu respinge însă această identificare, scriind că «Griesescu e finalmente doar un personaj, nu travestirea transparentă a istoricului român al religiilor, nu Mircea Eliade pur și simplu». O face pe temeiuri principiale, invocând «condiția epistemică a literaturii de ficțiune» și denunțând «efectele siluitoare ale unui asemenea tip de lectură frapant polițistă, care tratează romanul ca pe un *corp delict*». Excelent, cu atât mai mult cu cât George Voicu nu e critic literar, ci politolog, specialist în antisemitism, naționalism, conspiraționism etc. Critic literar nu e nici Alexandra Laignel-Lavastine, ea este filosof și istoric. Și-a luat de altfel doctoratul la Paris în 1996 cu o teză despre Constantin Noica, văzut ca o «figură emblematică» a filosofiei naționaliste românești. Un adevărat tur de forță, opera lui Noica nefiind tradusă în franceză. Cu toate că este filosof, Alexandra Laignel-Lavastine ignoră, s-ar părea, «condiția epistemică a literaturii de ficțiune», pentru a folosi formularea de specialitate a lui George Voicu. Într-un capitol intitulat *Arta camuflajului*, unde sunt dezvăluite diferitele procedee prin care cei trei infractori politici, Cioran, Eliade și Ionescu, și-au ascuns trecutul de nelegiuiri, romanul lui Saul Bellow este citat ca o probă dintre cele mai importante. După Alexandra Laignel-Lavastine, acest roman «este extrem de revelator», și anume «revelator al strategiilor sociale aplicate de Eliade pentru a îndepărta bănuiele

despre trecutul său antisemit». Romanul lui Saul Bellow obține acest statut, de document «extrem de revelator» în oricum copleșitorul dosar care este cartea Alexandrei Laignel-Lavastine, întrucât «unul dintre principalii săi protagoniști nu este altul decât Mircea Eliade», cum scrie autoarea fără să-i pese deloc, dar deloc!, de «condiția epistemică»... etc. Procedând la «o lectură frapant polițistă», cum bine denumea George Voicu lecturile care nu respectă «condiția epistemică»... etc., Alexandra Laignel-Lavastine chiar dezvoltă pe cont propriu identificarea lui Mircea Eliade în personajul Radu Griesescu și o face cu atât mai sprinten cu cât numele personajului lui Bellow este socotit un fel de pseudonim al istoricului religiilor, ea precizând că în roman este vorba de «Mircea Eliade (alias Prof. Radu Griesescu)». Cum studiile universitare au autoritatea lor, chiar dacă nu respectă «condiția epistemică», în cronică din «Le Point» despre cartea Alexandrei Laignel-Lavastine se va spune ca «romanul *Ravelstein* descrie, prin intermediul personajului Griesescu, un Eliade așa cum era»... Așa cum era: nu numai antisemit, fascist camuflat, probabil participant la atârănarea evreilor în cârlige de abator, la măcelărirea și jupuirea lor de vii (cum e prezentat în roman personajul Griesescu), dar și, ca și cum n-ar fi fost de-ajuns pentru a se pune problema dacă trebuie ori nu «ars», asociat cu asasinii lui Culișanu, chiar dacă Eliade murise cu cinci ani înainte de uciderea acestuia. [...]» □ Numărul conține un supliment literar, „22 literar” (nr. 28), dedicat Târgului de carte Bookarest, care conține materiale publicitare, informative, articole. E tipărit un interviu cu Mihai Oroveanu, directorul Fundației Artexpo, organizatoare a târgului de carte (*E timpul să depășim interesele limitate și să confirmăm imaginea de popor cultivat*). Gh. Crăciun semnează *Scurtă introducere în simonologie*, dedicat Simonei Popescu.

22 mai

- [„**Luceafărul**”, nr. 19 (557)] Bogdan-Alexandru Stănescu semnează *Autoportretul fluturului în oglindă convexă*, o cronică la Mircea Cărtărescu, *Orbitor (Corpul)*, „un poem atroce, o cântare asemănătoare lui Fernando Vidal, eroul nihilist al lui Sábato, dacă vreți *Orbitor – Corpul* pare dilatarea scenei coborârii personajului sabatian în infernul orbilor.”, criticul remarcând mai departe „regia diabolică” a unei „reconstrucții” de sine, o construcție gigantescă a unei „lumi” și „religii” noi, proprii.

- [„**România literară**”, nr. 20] Editorialul *La centenar*, de N. Manolescu e dedicat criticului Vladimir Streinu, la 100 de ani de la naștere, moment pentru a-i repune în drepturi originalitatea în peisajul criticii românești: „Autorul *Paginilor de critică literară* face parte din a treia generație maioreșciană, după socoteala lui E. Lovinescu, aceea, strălucită, din perioada interbelică, răspunzătoare de definitivarea autonomiei artei pe care o proclamase Maioreșcu. Se numără printre cei mai aprigi militanți în favoarea criticii estetice, debarasată de prejudecăți sociologice ori istorice. (Să stăvilim, scrie el în stilul prețios al unora din articole, «surparea peste valorile artistice a unor terenuri limitrofe»). Ca și alți

critici contemporani cu el, Streinu a pledat cauza modernismului literar, în poezie, ca și în roman, pe care l-a teoretizat și sprijinit Lovinescu imediat după primul război. Eseul lui din 1938 despre poezia modernă în varianta ei «pură», și cele trei «refuzuri» ale ei (etica, retorica și anecdotică) rămâne printre cele mai clare și mai convingătoare dintre câte s-au scris la noi. Vladimir Streinu a făcut, ca și Pompiliu Constantinescu, Cioculescu, Călinescu, Perpessicius, atât cronică literară (adunată în cele cinci volume ale *Paginilor...*, din care trei postume), cât și istorie literară (*Clasicii noștri* este cartea lui capitală, dar micile studii despre Creangă și Hogaș nu sunt deloc de disprețuit). În cronică, n-a avut nici răbdarea lui Perpessicius, nici obiectivitatea lui Pompiliu Constantinescu. A scris relativ mult (în orice caz mult mai mult decât se păstrase în memoria noastră pînă la republicarea tuturor cronicilor în volum, după moartea autorului), dar oarecum capricios. Abia în studiile de istorie literară este cu adevărat excepțional, deși meritele i s-au recunoscut destul de greu (În *Istorie*, G. Călinescu nici nu-l bagă în seamă decât ca poet). Cîteva dintre relecturile lui din clasici sînt uimitoare. De exemplu, aceea despre Coșbuc, care pune capăt clișeului gherist al «poetului țărănimii», sugerînd în autorul *Baladelor și idilelor* un poet care merge la țară în week-end. (Interesant este că, dincolo de folosirea expresiei englezești, deloc uzuală la noi înainte de război, Streinu este, probabil, singurul critic important al vremii care știe limba lui Shakespeare, din care a și tradus, ceilalți fiind îndeosebi francofili sau, ca G. Călinescu, italianizanți). Sau reluarea *Amintirilor* lui Creangă în polemică pe față cu G. Călinescu, dintr-un unghi mult mai puțin mitizant și din care dimensiunile fabulos homerice ale humuleșteanului, așa cum le măsurase Călinescu, devin aproape normale, dacă nu de-a binelea realiste. În sfîrșit, în capitolul ce-i revine din *Istoria literaturii române moderne*, rod al colaborării cu Ș. Cioculescu și Tudor Vianu, și anume acela despre sfîrșitul secolului XIX și începutul secolului XX, privește literatura postjunimistă ca pe un debut al estetismului, dîndu-i lui Macedonski primul loc, în detrimentul neoromanticilor și neoclasicilor minori care păreau și mai par în ochii multora a ocupa prim-planul literar. Însușirea de căpetenie a criticii lui Vladimir Streinu trebuie considerată originalitatea. [...] Fără geniul lui Călinescu ori perspicacitatea lui Cioculescu, fără vulturile ipocrit-malițioase ale stilului lui Perpessicius, dar și fără recea chirurgie critică din cronicile lui Pompiliu Constantinescu, Vladimir Streinu se distinge prin noutatea și curajul multora dintre analizele sale, îndeosebi, dar nu exclusiv, cele despre scriitorii clasici. Nici unul dintre contemporani n-a fost mai decis modern în preferințe decât el. La centenar, Vladimir Streinu are o popularitate incomparabil mai mică decât ceilalți mari critici interbelici, pe care însă n-o merită cîtuși de puțin. Recitiți-l și veți vedea că nu e demodat (decît, poate, în maniere), că e acut, viu și, cum spuneam, înainte de orice, original.” ■ La rubrica de „Lecturi la zi” Marius Chivu scrie, sub elocventul titlu *Romanul limbii actuale*, despre volumul *Diversitate stilistică în româna actuală* (Ed. Universității din București, 2001), notabil nu doar pentru perspectiva lingvistică complexă și

updatată la limba contemporană, dar și ca oglindă a realităților socio-culturale ale ultimului deceniu: „Cum interesul lingvistic s-a deplasat asupra limbajului vehiculat de presă și de «strategiile retorice» ale publicității, prima parte a lucrării este o privire atentă asupra limbajului jurnalistic la care ar trebui să mediteze în primul rând, jurnaliștii înșiși. Strategiile limbajului din presă (de cele mai multe ori străvezii, puerile și facile) sunt «vânate» și disecate cu meticulozitate de Rodica Zafiu. Astfel, retorica titlurilor, narativizarea și ficționalizarea senzaționalului (mergând până la exemple concrete, cum este cazul violului), literaturizarea articolelor de ziar (naratorul și timpul ficțiunii), stilistica dialogului cu cititorii, clișeele figurilor semantice (de remarcat fragmentele dedicate preluării în presă a unor expresii eminesciene și caragialene), prelucrarea zvonurilor, precum și scurtele analize dedicate cronicii, interviului și anchetei (R. Zafiu scrie chiar și despre neglijențele ortografice), totul intră sub privirea cercetătoarei care radiografiază cu cruzime, așa zice, fenomenul publicistic de la noi. [...] În partea a doua a cărții, intitulată *Stiluri, limbaje și tipuri de texte contemporane*, Rodica Zafiu scrie despre limbajul informatic, mica publicitate ca «document lingvistic și sociologic» (de la oferte de serviciu până la anunțurile de vrăjitorie putând fi detectați adevărați «indici» de istorie a mentalităților), reclama și limbajul publicitar, comentariul sportiv, limbajul bisericesc, politic și juridic, precum și despre stilurile epistolare ale e-mail-ului și al mesajelor pe robotul telefonic. Interesant este și limbajul artei și divertismentului de consum (horoscop, modă etc.). De remarcat aici că, deși mai mulți cercetători au scris despre diferite aspecte ale muzicii anilor '90, puțini au realizat că fenomenul – în special cel al muzicii rap și al manelelor – nu este unul superficial și că, fără o perspectivă sociologică care să dubleze analiza lingvistică a textelor și a limbajului obscen și violent, riscă să se producă, sub imperiul prejudecăților, analize irelevante, dacă nu total eronate și, așa zice, patetic-resentimentare. În fine, ultima secțiune a cărții, *Pregnanța oralității*, se ocupă de fenomenele oralității, ale elementelor de limbaj popular, familiar, argotic și tot prin prisma mass-media. De la o privire generală asupra argoului și până la banc (între oralitate și scris), Rodica Zafiu pare să nu piardă nimic. Scrie cu ușurință despre inovații recente cum ar fi «marfă», «așa cum vrea mușchii mei», «merțan», «bengos» și «băiat de băiat», dar și despre expresii populare. Prin surprinderea celor trei aspecte fundamentale ale evoluției actuale a limbii române cartea Rodicăi Zafiu este și un real «album» lingvistic al mentalității post-comuniste, un «catalog al mișcărilor zilnice» pe care limba le face prin tranziția ultimului deceniu. [...]» ■ Cătălin Constantin scrie despre „Martor”, revista, europeană ca ținută, a Muzeului Țăranului Român. Numărul 6/2001, bilingv, franco-englez, îngrijit de Anca Manolescu, Irina Nicolau, Ioana Popescu este dedicat temei *Românii și Balcanii*: „Către o definiție a lui *homo balcanicus* se îndreaptă primele articole din revistă: Marianne Mesnil, Andrei Pleșu și Teodor Baconski încearcă o privire în egală măsură din interior și din exterior. Există un «consens» interesant în exemplele pe care și le aleg primii doi

pentru a ilustra unitatea culturală a zonei, surprinzător dacă ținem seama de faptul că nu e vorba de o analiză a locurilor comune ale discursului despre Balcanii pitorești, ci despre aspecte care în principiu sînt descrise ca particularități specifice fiecărei etnii în parte, cum ar fi bucătăria. A primi balcanitatea ca o insultă sau ca un compliment e, în ultimă instanță, o opțiune individuală – aceasta pare a fi concluzia lui Marianne Mesnil iar Andrei Pleșu alege, sesizînd poziția ambiguă a României – aflată în egală măsură înăuntrul și în afara Balcanilor, să privească balcanismul într-un înțeles pozitiv, în timp ce Teodor Baconski oferă o analiză istorică a resentimentelor românești față de plasarea noastră alături de statele de la sud de Dunăre. Două sînt subiectele predilecte ale studiilor din «Martor». Muntele Athos, evocat de discuțiile Ancăi Manolescu cu Horia Bernea (autorul unor superbe fotografii reproduse în revistă) și cu părintele André Scrima; apoi comunitățile aromâne, tema mai multor articole semnate de Irina Nicolau (*Les caméléons des Balkans*, urmat de *Les Aroumains aujourd' hui*), de Dominique Belkis în căutarea unei definiții a «meglenitații», și de Marian Țuțui pe urmele aromânilor istrioți. Mai există o serie de articole pe teme foarte diverse. Între Istanbul, Sarajevo și Paris, Augustin Ioan se oprește la București, într-un studiu de arhitectură; Șerban Anghelescu scrie despre motivul sacrificiului în povestirile balcanice; Speranța Rădulescu propune ipoteza existenței unor valuri pan-balcanice prezente în muzica românească, ultimul fiind cel al mult discutatei manele... Articolele la care am trimis mai sus ilustrează, cred, destul de bine aspectul de mozaic al revistei. Există însă, dincolo de varietatea subiectelor și de argumentația care sugerează uneori sensuri opuse ale balcanității, un spirit comun al lor. În primul rînd afirmarea existenței unei identități balcanice – faptul nu trebuie ignorat numai pentru simplu motiv că el e presupus ca existent de la bun început. Apoi denunțarea a tot ceea ce înseamnă loc comun, clișeu, stereotip. Și nu în ultimul rînd atitudinea, uneori explicită, alteori doar sugerată, de asumare, fie și parțială, prezentă în mai toate articolele, a unei identități balcanice, într-un mod care pare să exorcizeze tot ce înseamnă negativ în cuvîntul balcanism.” Cătălin Constantin deplînge la finalul recenziei *O revistă europeană despre Balcani* faptul că revista e prea puțin cunoscută și difuzată, fiind foarte greu de găsit. □ Alte cărți prezentate sunt debutul cu proză scurtă al jurnalistului Radu Preda, cu *Povești de floare și bostan* (Ed. Eminescu, 2001), prezentat de Iulia Alexa (*Alte proze scurte*) și *La ce bun psihanaliza?*, de Élisabeth Roudinesco, o traducere apărută la Ed. Trei în 2002, prezentată de Dorin-Liviu Bîțfoi (titlul *Freud – ultimul «câine mort»* indică și natura disputei tranșate, echilibrat și argumentat, de autoare: freudismul). ■ *Istoriile conului Georgică* se intitulează cronică de C. Rogozanu dedicată volumului de memorialistică *Troica amintirilor*, de Gh. Jurgea-Negrilești (Cartea Românească, 2002): „*Troica amintirilor. Sub patru regi* este un volum de memorii ale unui aristocrat român: Gh. Jurgea-Negrilești. Nu veți găsi aici nici mari dezvăluiri, nici un personaj politic sau cultural ca nimeni altul, uitat și recuperat. Este vorba mai ales de o viață apusă, cea interbelică, de o anume atitudine, cea

aristocrată, de o anume scriitură, cea a rememorării calme, senine în ciuda nebuliei timpurilor. Prefața cărții este extrem de importantă – Constantin Țoiu ne introduce tocmai în această atmosferă a toleranței, a gândirii pașnice, de boier, a autorului. Ne oferă o neașteptată apropiere de personajul-autor, prefațatorul îndemnându-ne să recunoaștem în spatele lui Gh. Jurgea-Negrilești un personaj fascinant numit Georgică. Țoiu a fost prieten cu autorul, iar prefața sa este o caldă invitație la o lectură leneșă, calmă a unei cărți făcute pentru loisir, pentru un timp mort ideal. Și promisiunile lui Constantin Țoiu nu sînt făcute în zadar. Istoriile conului Georgică sînt minunate. Sînt un amestec surprinzător de evocare, memorii și de istorie narativizată afectiv. Bunicul său era consulul Rusiei la Galați. Tatăl său, Paul Jurgea-Negrilești, provenea dintr-o veche familie de nobili moldoveni de origine poloneză. În casă se vorbea rusește și franțuzește. Româna era o ciudată limbă a extremelor. Era ba limba țăranilor de prin curtea consulatului, ba limba unora dintre marile personalități ale culturii române, cum ar fi Duiliu Zamfirescu, un obișnuit al casei. Poate de aceea, limba în care este scrisă cartea este una ciudată, compozită. Avem fine observații psihologice și reflecții ironice pline de savoare amestecate cu pasaje extrem de vioaie în care personajul-povestitor poate fi un țăran oarecare sau un modest administrator de moșie. Ca un scriitor profesionist, Jurgea-Negrilești evită formulele plictisitoare ale memorialisticii. Nu evocă, nu este melancolic, nu are momente de respiro. Cartea începe în forță cu cîteva năzdrăvănii de copil, de un haz teribil. Spre exemplu, copilul răsfățat intrase la un moment într-o criză de inspirație și nu mai știa ce boală să mintă că are pentru a atrage atenția adulților. Găsește din întâmplare o foaie publicitară pe care scria: «Blenoragia nu mai este o problemă. Doctorul X o vindecă garantat în trei zile». Și atunci s-a prefăcut că e bolnav, părinții l-au întrebat ce are și el a răspuns senin: blenoragie... [...] Umorul poveștilor lui Georgică este infinit. Exemplele sînt nenumărate. Viața este trăită intens, fără repaos, deși loisirul e nesfîrșit. Mereu este loc de o anecdotă, de o bîrfă, de o întâmplare în familie. Și, peste toate astea, mai era și război, din cînd în cînd. După moartea bunicului, prin anii '20, mama și bunica deschid safe-ul păstrat la loc de cinste în biroul șefului casei. Nu găsesc decît foarte puțini bani, un vultur imperial și... cîteva poze licențioase: «Grăsani mustăcioși, în izmene și jartele, se luptau cu persoane durdulii în chiloți bufanți cu dantelă. Toți păreau foarte veseli». [...] «'Comme c'est ennuyeux de s'amuser!', exclama uneori bunica. Ele se oboseau doar cicăbind slugile, în total opt. [...] După-masă, grand-papa se ducea la Intim-Club, unde se întâlnea cu alții, care nici ei nu făceau nimic. Erau moșieri sau mari proprietari de imobile, care încasau doar chiriile și arenzile. Erau și unii care munciau, aveau industrii, făceau negoț, dar nu erau oameni de lume.» Paginile sînt străbătute de o autenticitate rară în memorialistica românească. Foarte frumoase rînduri apar despre lenea boierească: «Trăiam într-o casă unde nimeni nu făcea nimic, consideram eu, afară de mine, care eram foarte ocupat. De dimineată mă înfruntam cu guvernante, profesori, profesoare care se luptau să mă învețe limbi străine, româna, matematica, pianul

și cîte altele. [...] Ceaiurile, dîneurile, vizitele și contravizitele se țineau lanț.» [...] Jurgea-Negrilești este un scriitor extraordinar. Și nu profit aici de deja clișeizata ambiguitate între memorialistică și literatură. Nu spun că ba e literatură, ba e document de epocă. Avem de-a face cu un roman autobiografic, valoros nu prin document, ci prin valul de viață pe care îl suflă asupra unei epoci deja îndepărtate – perioada interbelică. Bîrfele și aventurile Bucureștilor, figuri politice cunoscute puse într-o lumină diferită, o perspectivă ușor detașată asupra vieții capitalei, din partea unui om pentru care limba română a fost abia a treia învățată (în ordinea priorităților). Pe toate le putem găsi în această surprinzătoare apariție. Amintirile lui Gh. Jurgea-Negrilești pot fi puse alături de *Memoriile* lui Constantin Beldie, un alt surprinzător martor al interbelicului, publicate acum un an.” □ La rubrica sa „Cerșetorul de cafea” Emil Brumaru dă un text poetic în proză *Împreunând trei degete ale dreptei (transcriere)*: „Ce bucurie! Mi s-a stricat mașina de scris dăruită, Erika, descîntată-n uleiuri speciale, bibilită cu delicatețe la clapele aranjate într-o ordine cu care trebuia să mă obișnuiesc lin, fără nervi la căpățînă, fiindcă, vai, chiar cu dînsa «compun». Ba nu, mint! Adevăru-i că, nemernicul de mine, scriu cu mîna, da, împreunînd primele trei degete ale drepte pe pixul subțire, fluid, îmbietor spre lunecări neașteptate de sens, amintiri, iluzii, fantasmări îndrăznețe, trenuri marfare trecînd la nesfîrșit prin halta copilăriei... [...]” □ Pagina de poezie e ocupată de poemul amplu *Doina dintr-un gât de lebadă*, de Horia Zilieru. ■ Gh. Grigurcu, la „Semn de carte”, publică *Despre Hortensia Papadat-Bengescu*, o prezentare a unei cărți dedicate mării noastre prozatoare de către Liana Cozea, *Exerciții de admirație și reproș* (Paralela 45, 2002): „Precizînd că «etalează mizeria patimilor joase», printr-o «aparent paradoxală neîndurare și lipsă de milă față de umanitatea cutremurătoare», caracterizînd-o, în consecință, drept o «idealistă cu semnul minus», Liana Cozea o situează pe Hortensia Papadat-Bengescu sub steaua neagră a Răului.” Cronicarul citează din cartea Liane Cozea: „Există în romanele Hortensiei Papadat-Bengescu o fascinație a răului, a răului mereu victorios, inevitabil și dureros, o captivantă etalare de personaje predispuse la compromisuri și o neînchipuită inventivitate în a le ilustra, care nu epuizează formele de expresie. [...]” Cronicarul concluzionează, spre finalul articolului întins pe două pagini de revistă (9 și 13): „Să relevăm, în final, și un fapt cu deosebire interesant. Examenul penetrant, cu tendință demoniacă, dezvăluind o poziție misogină, la care Hortensia Papadat-Bengescu își supune personajele de sex feminin, conține și un sîmbure autoscopic. *Id est* o negare de sine a autoarei ca personaj damnat în ipostază feminină, o ilustrare, pentru a adînci constatarea, a acelui pascalian *moi haïssable* (deși nu dinspre partea pietății!).” Concluzia ar fi că „întrînd în pielea eroinelor sale repulsive, autoarea *Concertului din muzică de Bach* ajunge a se confesa sub același semn al negativului sub care și-a așezat întreaga plăsmuire romanescă, adică detestîndu-se”. Opțiunea scriitoarei „pentru maladiile caracteristice sexului său”, de care suferă multe dintre eroinele sale, nu ar fi întîmplătoare. Aici cronicarul citează

din nou, părănd a se ralia tacit opiniei Liane Cozea: „Neîndoielnic, scriitoarea își detestă și neagă astfel condiția de femeie, o disprețuiește, iubindu-se umilitor în ură. Este exprimat astfel aproape tranșant un misoginism răsturnat sugerînd dezgustul rațiunii față de opacitatea naturii care procreează”. ■ „La o nouă lectură”, de Alex. Ștefănescu, de ocupă de Gabriel Liiceanu. Portretul său ezită între sublim și rizibil. Plecând de la ideea unui *eroism* al *comunicării*, comentatorul face o istorie a stilisticii autorului: „Gabriel Liiceanu nu poate fi frivol. Când se angajează într-o discuție, indiferent de subiect, o face cu gravitate și ridicându-se la o mare altitudine intelectuală. În viața de fiecare zi, acest mod de a reacționa poate deveni comic, prin inadecvare. Nu se poate să nu zâmbești constatând că filosoful recurge la o retorică solemnă – ca și când l-ar explica pe Heidegger – pentru a-l contrazice pe Alexandru Mironov, într-o ședință a Consiliului de Administrație de la TVR, sau... pentru a învăța pe cineva să gătească legumele după o metodă chinezească. În scris, însă, impresia este de seriozitate și de dramatism al ideilor. Gabriel Liiceanu își pune de fiecare dată în funcțiune – chiar și când scrie despre gunoaiile Bucureștiului sau despre activistul de partid de altădată – întreaga mașinărie a minții. Judecă orice subiect dintr-o perspectivă filosofică. Pe unde trece el cu gândirea, rămâne nu o cărare, ci un drum pavat.”

Interesantă este comparația, la nivel retoric, cu Eminescu, dar care alunecă treptat spre termeni de comparație mai puțin grandioși (gen Andrei Pleșu) și în comentarii mai puțin binevoitoare sau chiar ironice: „Numai Eminescu – așa cum îl știm din publicistică – îi mai uimea (și speria) pe cititori printr-o asemenea anvergură, nereglabilă, a inteligenței. Comparația cu Eminescu este bună și pentru a defini talentul literar al lui Gabriel Liiceanu. Ca și publicistul de la «Timpul», Gabriel Liiceanu are un mod elaborat, greoi și foarte expresiv de a folosi cuvintele. El nu scoate frazele dintr-o pălărie de scamator, ci dintr-un presupus haos lingvistic. Efortul de exprimare este atât de mare, încât creează o impresie de eroism al comunicării și impresionează prin el însuși, chiar indiferent de mesaj. Frazele lui Gabriel Liiceanu, de o eleganță căutată, uneori teatrale, sunt lipsite de grația și de spiritul ludic cu care ne încântă cele scrise – sau spuse – de Andrei Pleșu. Dar au o elocvență brutală, obsedantă. Ironiile filosofului se transformă în diatribe devastatoare, avertismentele – în prevestiri apocaliptice, duișiiile – în imnuri înălțate către cer. Scriitorul este încă inexistent în primele două volume, *Tragicul. O fenomenologie a limitei și depășirii*, 1975 și *Încercare în politropia omului și a culturii*, 1981, care cuprind studii de filosofie propriu-zise, redactate într-un limbaj «tehnic» specific disciplinei: [...] După 1989, Gabriel Liiceanu se transformă dintr-un specialist în filosofie într-un filosof de serviciu, într-un moralist, care se pronunță prompt în numeroasele probleme ale unei societăți răvășite de istorie. Pentru a se face auzit și înțeles, el recurge frecvent la mijloace literare. Cultura filosofică bine însușită, devenită o a doua natură, conferă textelor sale o radicalitate, inclusiv stilistică, prin care se remarcă imediat, în raport cu publicistica multora dintre scriitorii de profesie. Cărțile cu cea mai mare cantitate de

literatură sunt *Apel către lichele*, 1992 și *Declarație de iubire*, 2001.” Alunecarea către literatură a filozofului e urmărită de critic, cu predilecție, în paralel cu stilistica sa, caracterizată, în final, mai ales prin grandilocvență și exces: „În *Apel către lichele*, regăsim câteva dintre formulările care au avut un asemenea succes de-a lungul anilor, încât au intrat în folclorul lumii intelectuale. Una dintre ele este aceea a prostiei ca încremenire în proiect. [...] În *Declarație de iubire* predomină panegiricele, închinat unor oameni ca Emil Cioran, Constantin Noica, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Horia Bernea. Gabriel Liiceanu are un mod devastator de a iubi. Gesticulația sa amplă, metafizică îl face să semene cu un Romeo care ar constata că balconul Julietei sale se află la ultimul etaj al unui zgârie-nori. Totuși, spiritul de observație nemilos pe care l-am mai remarcat nu încetează să funcționeze nici în momentele de devoțiune mistică. Identificăm aici o curioasă combinație de sarcasm și idolatrizare, trăsătură distinctivă a textelor apologetice scrise de Gabriel Liiceanu. [...]” Concluzia finală: „Este, stilistic, un excesiv, obositor și greu de uitat.” ■ Câteva pagini de revistă sunt dedicate Centenarului Vladimir Streinu. Barbu Cioculescu confruntă cele două ipostaze, de poet și critic, într-un text intitulat chiar *Poet și critic*: „Poet, mai exigent cu sine decât cu confrății, a intuit valoarea generației de lirici ce se formau în anii celui de al doilea război mondial, concentrând-o în cercul de la «Kalende», a pus în valoare talente de talia lui Geo Dumitrescu, Constant Tonegaru, Ștefan Augustin Doinaș, Mihai Crama. Peste decenii, avea să scrie, cu exacte delimitări, pagini revelatoare despre lirica soresciană. Preocupat de mijloacele de expresie ale poeziei s-a dedicat problematicii versului liber într-o până astăzi neîntrecută sinteză. Cercetându-i partea istorică, N. Manolescu scria («Contemporanul», 27. V. 1966) că paginile din carte despre formele prozodiei românești, fie și parțial dinainte cunoscute, dar reluate, au valoarea unei sinteze exhaustive, singura de până atunci. Cu afirmația: «observațiile criticului cu privire la tipurile de vers, la natura versului românesc, analizele și comparațiile lui sunt magistrale.» Considerând ceea ce numea ritmul matematic, opozabil celui intern, Vladimir Streinu demonstra cum, în cazuri poate imperfecte, dar totuși definitorii, versul clasic sacrifică fidelitatea față de mișcările variate ale emoției ritmului matematic, pe când versul liber sacrifică ritmul matematic în favoarea celui intern – o răsturnare a raportului prin urmare, dintre valoarea aritmetică și cea emoțională, ambele alcătuind, împreună, orice soi de vers. [...] Între opțiunea pentru actul trăit, a lui Rimbaud cel de la maturitate și viața întru artă, Vladimir Streinu nu a șovăit să aleagă. Volumul de versuri și-l intitulase *Ritm immanent*, un ritm intern al frazei sporind și secretul seducției paginii sale de critică. Cu o deplină acceptare a vieții, așa cum, de altfel, constata că versul liber, derivând din însuși principiul ritmic al vieții, regăsea «profunda rațiune biologică de frumusețe a oricărei exprimări.»” Mihai Zamfir subliniază în *Un anumit stil* chiar stilul critic inconfundabil și probitatea morală exemplară a criticului: „Din opera unui critic poate rămâne teoria pe care el a propus-o; ori perspicacitatea, marile nume ale literaturii

de care și-a legat propriul nume. Uneori (rareori) rămîne stilul. În cazul lui Vladimir Streinu, desigur, stilul – în sensul complex al cuvîntului: scriitura critică, stilul participării la cultură, stilul existenței.” Mihai Zamfir face un portret al criticului care insistă asupra purității morale, aceasta fiind *efigia* sa unică, inconfundabilă, pe care Streinu a lăsat-o moștenire culturii române, aceea a unui om care nu a făcut compromisuri: „Vladimir Streinu ne-a părăsit acum 32 de ani, în plină perioadă comunistă. Dincolo de actul critic, de talent ori de metodologia utilizată, ceea ce frapează în cazul său e un fapt destul de rar: acest intelectual de clasă a reușit să străbată cea mai sinistrală perioadă din istoria contemporană a țării fără să se compromită. Fenomenul merita să fie semnalat chiar dacă ar fi avut loc în Polonia sau Ungaria; în România însă, el rămîn e de-a dreptul excepțional. În nici un text apărut sub iscălitura «Vladimir Streinu» nu vom întîlni elogii ale comunismului, laude de circumstanță, apologii ale dictaturii; spre deosebire de majoritatea colegilor săi de condei și de generație, criticul Vladimir Streinu a reușit să rămînă o conștiință pură. A îndurat din această cauză destule, dar a meritat sacrificiul. Toți cei care l-au cunoscut au fost frapați de distincția sobră, de eleganța profundă și autentică a personalității sale; i-a fost fizic imposibil acestui domn să aștearnă pe hîrtie și să iscălească vreo pagină de care să-i fie rușine: în momente grave ale istoriei, păstrarea purității etice atinge, fără voia ei, esteticul. Dacă nu subliniem apăsător această realitate, nu vom înțelege efigia cu care Vladimir Streinu rămîne în literele române. [...]” ■ Cornelia Ștefănescu realizează, așa cum sugerează și titlul textului său, *Portrete în scrisori*, documentaristică și portretistică. Ea publică scrisori inedite din arhiva Streinu, explorate împreună cu fiica criticului, dna Ileana Iordache: „Cu sensibilitatea retrairii momentelor din viața lui Vladimir Streinu, dna Ileana Iordache a citit împreună cu mine și, două zile consecutiv, mi-a dirijat înțelegerea timpului cuprins în corespondența tatălui ei. Acele momente irepetabile ale cotidianului din fiecare scrisoare care îl arată pe Vladimir Streinu în frecvența lui relație cu oamenii, profund și original, de o bunăvoință fără rezerve, interlocutorul care nu cunoaște banalul și convenționalul, deopotrivă cald uman, solemn, destins și alegru, niciodată obosit în ideea colaborării literare, a omagierii poeziei și a menținerii statutului rigorii și al esteticului.” Sunt reunite scrisori trimise lui Vladimir Streinu de către nume celebre precum Lucian Blaga, Mircea Eliade, Nicu Steinhardt, Mihai Celarianu sau G. Călinescu, impresionante prin conținutul lor uman și intelectual, dar și scrisori trimise de acesta lui Ion Pas, legate de publicarea și cenzurarea articolelor proprii: „Iubite Domnule Pas, *Peccavi!* Știu că articolul este cam mare pentru «Gazeta» noastră, însă și poetul este, cel puțin cam mare. Te rog pune-l, așa cum îl trimet cu toate citatele făcute, în numărul de azi. Am scris eu despre Mite destul de lung; am putut crede deci că despre Arghezi mi se dă toată libertatea. Îndatorat, Vladimir Streinu. P.S. Dacă aș ști că tocmai în acest articol mi s-ar strecura ceva fantezii de culegere, aș fi de pe acum nefericit. Streinu” □ Ilie Constantin publică pe două pagini de revistă *Agende rupte* (1998),

un text diaristico-memorialistic dintr-un volum în curs de apariție, *Înaltăparte*, 2. □ „*Lettre Internationale*” la 10 ani, de Luminița Marcu, omagiază prestigioasa revistă, la sărbătorirea a zece ani de la fondare. Autoarea textului face un scurt istoric subiectiv al revistei: „E foarte greu să citezi, să amintești ceva și să lași altceva de-o parte din biblioteca de «*Lettre Internationale*» care s-a strâns în acest deceniu. Se știe că s-au adunat aici, prin grija editorilor și datorită imensului prestigiu de care se bucură publicația inventată și coordonată și azi de Antonin J. Liehm, numele cele mai mari din cultura contemporană. Aici, ca niciunde în altă parte, literatura a fost întotdeauna la ea acasă, fără nimic din aerul vetust și plicticos pe care îl au de obicei textele literare în paginile revistelor. Înainte de a apărea în volum, am citit aici pagini din extraordinar de vitala Nina Berberova, am citit sau am recitat poveștile lui Borges, am cunoscut literatura campusului cu David Lodge, i-am văzut pe Hannah Arendt și Martin Heidegger în straie de om. Esențial a fost însă să-i citim pe scriitorii români în vecinătăți internaționale și totodată să vedem cât de bine le stă astfel. Pentru cei care îl știu de pildă pe Cristian Teodorescu doar ca acid comentator al vieții politice, va fi o imensă plăcere să-l descopere aici ca extraordinar scriitor: *Tainele inimei* a apărut în «*Lettre*» în 1999 [...]. Tot în «*Lettre*» a apărut mai întâi un fragment din fantasticul volum de proză al Adrianei Bittel, *Întîlniri la Paris*. Și multe, multe altele. Surprinzătoare e și deschiderea acestui select club față de cei mai tineri veniți în lumea culturală: două articole substanțiale semnate de foarte tinerii Daniel Cristea-Enache și C. Rogozanu ne dau imaginile a două stiluri diferite de a înțelege și a scrie despre literatura română la nici 30 de ani. În primăvara lui 2001 Mircea Anghelescu publică în „*Lettre*” un text care ar putea impune un nou tip de jurnal de călătorie: geografia prin biblioteci, iar în toamna lui 2001 Matei Călinescu anticipă o problemă care ne preocupă azi pe toți, generația '27. Studiul, elaborat între 1998 și 2001, face o extrem de interesantă incursiune în prietenii și despărțirile ideologice ale celor trei eroi ai exilului românesc. [...]” ■ *Radu Penciu*lescu – *O confesiune*, tradus de Delia Voicu, este o prezentare a marelui profesor român de actorie (semnată M.C., deci probabil Marina Constantinescu), revista reproducând o sinteză a principiilor sale pedagogice, dintr-un studiu care urmează să apară în revista de specialitate „Teatrul”: „Ultimul număr din «*Alternatives Théâtrales*» editat de Academia Experimentală de teatru și Odéon – Teatrul Europei din Paris, număr realizat de George Banu în colaborare cu Christophe Triau are ca temă învățămîntul de specialitate în acest domeniu. Este un act de cultură, cu totul excepțional, această apariție o trecere prin istoria teatrului și a formării actorului în diverse sisteme și tipuri de învățămînt, un gen de confesiune a unora dintre cei mai importanți regizori și pedagogi ai lumii teatrale din secolul XX, prezenți sau invocați în iunie 2000, atunci cînd Teatrul Odéon a găzduit manifestarea cu titlul *Les penseurs de l'enseignement* (*Gînditorii învățămîntului*). Acest volum conservă evenimentul, forța cu care Brook, Mnouchkine, Vassiliev, Penciu

înainte de orice, raportul personal cu teatrul, cu actorul sau elevul-actor, cu genul de școală pe care îl practică sau îl cultivă. Textele publicate sînt tulburătoare. Poartă amprenta emoțională a întâlnirii atîtor energii speciale, atrase și stimulate, de ce nu, de personalitatea lui Georges Banu. Vom reveni cu o discuție aplicată, cu detalii despre numărul din «Alternatives Théâtrales». Ne bucurăm să publicăm fragmente din intervenția lui Radu Penciulescu, memorabilă, avînd acceptul lui George Banu. Veți putea citi în revista «Teatrul. Azi» 6-7-8, ce va apărea pe piață curînd, întregul studiu. Sîntem convinși că vă stîrnim interesul și că vocea lui Radu Penciulescu, sistemul de formare și coordonatele puse în valoare aici, stilul și strategia pedagogice începute în România și continuate strălucit la școala de teatru din Malmö, Suedia, se vor transforma într-un contact extraordinar cu unul din reperele majore ale școlii și teatrului românesc. Atît pentru cei creați și dirijați de Radu Penciulescu, cît și pentru generațiile tinere care cunosc cîte ceva despre acest mit din poveștile profesorilor sau marilor actori și oameni de teatru. Parcurgerea acestui text este un curs condensat al unei mari lecții de teatru, o confesiune pe care Radu Penciulescu i-a făcut-o lui George Banu în dialogul pe care l-au avut acum doi ani undeva, într-un loc liniștit din Franța. Frumoasa traducere îi aparține Deliei Voicu. (M.C.)” Dintre principiile sale traducătoarea oferă pentru revistă o selecție semnificativă: „Îmi place întotdeauna să pornesc de la ceea ce elevul aduce el însuși ca încărcătură de viață. Ceea ce contează la început este să-l faci să-și dea seama de însemnătatea acestui material și, mai ales, de necesitatea de a-l explora. * Punctul de plecare nu poate fi decît concretul. Să pornim de aici, dinspre cunoscut spre necunoscut. Adevărul nu poate fi decît concret. Să nu ne înșelăm, însă: concret nu înseamnă neapărat realist. * Școala este un spațiu de libertate. [...] * Într-o zi, pe la începutul cursului, i-am spus unui elev: «renunță la teatru». Nu m-a înțeles, doar venise să facă teatru... Ca să faci teatru, trebuie, mai întîi, să-l uiți! În universitățile americane, am întîlnit studenți care erau deja specializați. Într-un anume sens, erau formați; era vorba, în ceea ce mă privește, să-i învăț să uite. Ei erau «specialiști» avant la lettre. [...] * Pornesc de la exerciții, dar sunt sigur că doar eu le pot face fecunde, active, purtătoare de sens. Cei care copiază exercițiile se înșală. Valoarea unui exercițiu depinde de cel care îl conduce, de felul în care acesta îl animă și îl comentează. Altminteri, el rămîne un simplu fapt inert. Exercițiul nu este o unealtă, ci e un material. * Eu propun ceva, dar nu știu ce vom găsi apoi. (...) * La un moment dat, predarea regiei a încetat să mă mai intereseze. Să predai regia înseamnă să-i înveți pe elevi cum să ia puterea. * [...] Sunt încredințat că pregătirea cursei este mai importantă decît cursa. Aceasta explică retragerea mea din regie în folosul învățămîntului. Aici am sentimentul că trudes c la realizarea corectă a rampei de lansare, pentru că apoi elevul trebuie să zboare singur. Îmi place tare mult această relație între dependența inițială și autonomia finală. [...] * Școala e spațiul tuturor libertăților, dacă știm să le atingem. Dacă dresezi elevii, îi faci să maimuțărească un model de teatru și eșuează într-o închisoare.” ■ La paginile 26-27, în exclusivitate pentru

revistă, este publicat textul comunicării lui Philippe Artière (la Colocviul „Foucault – Deleuze” de la Iași și București, aprilie 2001) *Michel Foucault – arhiva râsului* (prezentare și traducere de Raluca Arsenie). Câteva teme structurează minieșul: râsul, rezistența lui Foucault în fața arhivei, sensul autobiografic al scriiturii, arhiva foucauldiană ca arhivă a celui alt. Râsul este perceput de autor, ca și de exegeții săi cei mai importanți, ca act decisiv în fața istoriei, realității, culturii: „Într-un strălucit articol omagial, pe care Michel de Certeau l-a intitulat *Râsul lui Michel Foucault*, istoricul consideră că râsul este semnătura filosofului Foucault în fața ironiei istoriei. De Certeau plasează la originea întregului efort foucauldian formele jubilarilor explozive, cvasi-extatice. Râsul ca geneză a operei. De Certeau scrie astfel despre Foucault: «străbătea cărțile așa cum cutreiera Parisul pe bicicletă sau San Francisco ori Tokio, cu mare atenție pentru a surprinde, la cotitura unei pagini sau a unei străzi, o ciudățenie ascunsă, nepercepută. Descoperind aceste mărci ale alterității, aceste *hibe minuscule* [...] se prăpădea de râs» (studiul a fost publicat de Luce Giard în *Histoire et psychanalyse entre science et fiction*, Gallimard, 1987, p. 51). Hohotul de râs ca moment instaurator al activității filosofice.” *Arhiva unei opere* își află sensul în căutarea unui nou raport cu sinele propriu: „Există la Foucault un refuz de a lăsa să se vadă cusătura textelor dar și o reală dorință de a da la citit gestul, mișcarea care le produce; este ceea ce îl determină să scrie că «nu ar fi probabil justificat să faci efortul de a construi cărți dacă acestea nu l-ar învăța pe cel care le scrie ceea ce el nu știe, dacă nu l-ar conduce în locul pe care el nu l-a prevăzut și dacă nu i-ar permite să-și stabilească cu sine un nou raport» (cf. *Dits et Ecrits*, nr. 340).” Finalul eseului arată că începând cu anii ’70 Foucault a adoptat o poziție mai retrasă: „Autorul Foucault dispare din aceste lucrări progresiv, arhiva celui alt dobândind înțietate.” Ultimele sale lucrări devin arhivele unui strigăt, strigătul celui alt: „De fapt, sînt arhivele unui strigăt. Arhivele strigătului deținuților din anii ’70, ale strigătului polonezilor, arhive ale prezentului nostru...” ■ La „Cartea străină”, Grete Tartler prezintă o importantă traducere, *Iluminări*, de Walter Benjamin (Ed. Univers, 2000, traducere de Catrinel Pleșu), sub titlul *A citi, în ciuda...* ■ Gabriela Melinescu prezintă un text despre iubirile lui August Strindberg, plecând de aniversarea a 100 de ani de la nașterea ficei dramaturgului și a actriței Harriet Bosse, Anne-Marie Wyller-Hagelin. Gabriela Melinescu creionează un portret al lui Strindberg ca bărbat, soț și tată, citând din volumul recent apărut la Ed. Albert Bonnier, *Bună ziua, copilul meu!*, de Björn Meidal și cuprinzând o parte din scrisorile lui Strindberg către a treia sa soție și către fiica lor Anne-Marie: „*Copilului meu nenăscut*, 4 septembrie, 1901, Copilului meu! (Micuțului încă nenăscut) Copilul meu! Copilul nostru! Copilul nostru din Noaptea Sânzienelor! Părinții tăi se duceau în casa lor așteptând ceva și cum așteptarea era lungă și poate plină de plictiseală, ei credeau că ei erau plictisitori. Ei așteptau să vină ceva, neștiind că acel ceva deja venise, într-o cameră liniștită și parfumată, sub voaluri albe, o cameră cu pereți galbeni, galbenă ca soarele și aurul! Atunci mama

ta a fost cuprinsă de dorul de a vedea țara mamei sale, un dor minunat care a smuls-o, sângărând cu inima, din căminul ei. În pădurea de fagi, verde și clară, aproape de lacul albastru, trebuia să fii dus tu, copil din miazăzi și miazănoapte! Și frumoasa ta mamă te legăna pe valurile albastre ale mării care scaldă trei regate – și seara, când apunea, soarele, ea stătea singură în grădină privind soarele în față, ca să-ți dea să bei lumină. Copil al mării și al soarelui, ai dormit primul tău somn într-o casă roșie, acoperită cu iederă, într-o cameră albă, unde nu s-au sușotit cuvinte de ură, unde nimic necurat nici măcar n-a fost gândit! Apoi ai făcut o călătorie întunecată, un pelerinaj la Cetatea Păcatelor (Berlin, n.tr.), unde tatăl tău trebuia să plângă și mama ta să învețe din lacrimile lui unde ar putea duce acest drum... Apoi ai revenit în camera de aur, unde soarele strălucește zi și noapte și unde tandrețea te așteaptă, și apoi mi-ai fost luat!...” Autoarea corespondenței din Stockholm, intitulată de altfel *Strindberg și copilul de o sută de ani*, recunoaște că i-a rămas în minte cererea în căsătorie a lui Strindberg, atât de simplă și relevantă în întrebarea (și răspunsul ei): „Îmi vin mereu în minte cuvintele cererii în căsătorie ale lui Strindberg: «Domnișoară Bosse, vrei să aveți un copil mic cu mine?». Răspunsul lui Harriet este prompt: «Da, mulțumesc.» Toate acestea se petreceau când Strindberg scria romane necruțătoare despre brutalitatea căsătoriei, cu datoria ei de a perpetua specia, căsătorie care nu avea nimic cu iubirea resimțită de el. Mai târziu, toate criticile la adresa căsătoriei ca «instituție a prostituției legalizate» vor căpăta o surdină și apoi vor dispărea. Influența lecturilor swedenborgiene revine: după Swedenborg bărbatul caută lumina, iar femeia căldura. Bărbatului i s-ar fi atribuit darul torturant al iubirii și femeii cel mult mai calm al înțelepciunii. Bărbatul iubind în femeie copilul – ființa cea nouă. În mod paradoxal, Strindberg a iubit ceea ce a urât mai mult: femeile moderne, «poliandrice», pe ele le-a iubit parcă numai ca să le deteste, trecând prin ură, ca să rămână în iubire numai prin copilul etern.”

23 mai

• [„Contemporanul – Ideea Europeană”, nr. 21 (572)] La rubrica sa Porto Franco, Eugen Uricaru semnează *O aniversare*: „La începutul lunii mai, îndată după Sărbătoarea Paștelui Ortodox s-au sărbătorit 10 ani de la *învierea* Școlii Române de la Veneția. Directorul Institutului, profesor doctor Ion Bulei, un manager cultural cum mai rar poți găsi, nu doar în posturile culturale din străinătate, ci chiar și în cele din țară, în același timp un istoric și un cărturar dedicat cercetării și scrisului de o aleasă ținută academică, dar și stilistică, a reușit aproape o minune – organizarea unui Seminar la care au participat atât universitari, autori, înalți funcționari italieni cât și universitari, autori și înalți funcționari români. Prezența unor personalități ca prof. Lorenzo Renzi, Teresa Fern, Roberto Scagno, Bruno Mazzoni, Maurizio Rispoli (directorul faimoasei Biblioteci „Marciana”), prof. Grigore Arbore Popescu, a asesorului pentru cultură a Veneției, dr. Certo, a reprezentanților Centrelor Culturale francez, suedez, grec, elvețian, maghiar,

finlandez, a Congregației armene și a celei grecești la care s-au adăugat ambasadorul Șerban Stati, ambasadorul Theodor Baconski, arhitect Gheorghe Bălăsoiu, din partea Ministerului Culturii și Cultelor, unul dintre cei care au contribuit la redeschiderea, acum 10 ani a Institutului, reprezentanții U.A.P. și ai U.S.R., o expoziție a Muzeului Țăranului Român și una de tapiserii aparținând unor artiști români contemporani. Adriana Babeți, Nicolae Prelipceanu și subsemnatul au prezentat comunicări referitoare la problemele imaginii și prezenței românești în străinătate. Au fost evocate figurile unor mari româniști care au contribuit esențial la o mai bună prezență și cunoaștere a culturii românești din Italia, prof. Roberto Scagno și prof. Lauro Grassi purtând un viu dialog plin de observații și amănunte semnificative asupra activității, nu întotdeauna receptate cum ar fi trebuit, mai ales dacă ne referim la sprijinul autorităților românești ale timpului, pe care au desfășurat-o figuri simbolice ale românistici italiene, cum au fost Ramiro Ortiz sau Alexandrina Mititelu. A fost evocată contribuția marelui italianist Marian Papahagi, considerat un ilustru urmaș intelectual al lui Alexandru Marcu, la dezvoltarea relațiilor științifice, culturale, academice între cele două comunități intelectuale, română și italiană. S-a subliniat, cu deosebită fermitate, necesitatea continuării inițiativelor și programelor academice care să privească prezența în Italia a masteranzilor și doctoranzilor, a artiștilor, scriitorilor, cercetătorilor români, altfel spus, continuarea tradiției interbelice, tradiție care este, de fapt, o necesitate.” □ Sub egida „Viața literară” în scrisori e publicată o corespondență din anii '70 Dumitru Țepeneag – Alain Paruit sub titlul *Ilarie e în pericol*. □ În *O carte despre Conachi* Ionel Nicula scrie despre o monografie Conachi a cercetătorului gălățean Paul Păltănea, *Neamul logofătului Conachi* (Albatros, 2001): „Când, cu ceva ani în urmă am citit monografia lui Paul Păltănea despre Costachi Negri, am înțeles că istoriografia noastră s-a îmbogățit cu încă un nume harnic, scrupulos și cu un perfect simț al acribiei arhivistice. Iată un scriitor care n-a făcut economie de resurse, în răscolirea arhivelor și colecțiilor vechi pentru a conferi scrisului său temeuri certificate. Ultima sa carte, cea despre *Neamul logofătului Conachi* (Ed. Albatros, 2001), repară în fond și o mare nedreptate ce s-a făcut celui care figurează printre pionierii scrisului românesc. Nimeni nu-și poate lămuri cum de numele lui Conachi i-a scăpat lui Eminescu, de nu-l menționează printre precursorii epigonilor. Nu se poate spune c-a rămas în afara atenției istoriografilor, dar a rămas, iată, până la lucrarea d-lui Păltănea, fără o monografie articulată, ceea ce nu prea onorează cercetarea românească. De asta spun, lucrarea scriitorului gălățean Paul Păltănea nu doar repară o nedreptate regretabilă, dar, într-un fel, reabilitează și nevolnicia istoriografiei noastre literare – rămasă prea multă vreme cu această lacună în cont. După titlu s-ar putea înțelege că e vorba de o lucrare genealogică, dar nu-i așa pentru că, prin diviziunile sale, recompune efigia și tot zbuciumul vieții conăcheștene în toate zbatările ei. [...] Cartea este plină de informații genealogice. Paul Păltănea este extrem de meticolos în reconstituirea unui arbore genealogic, a înrudirilor și derivărilor conexe. Cum

Conachi n-a avut decât o singură fică (Catinca-Ecaterina-Cocuța), stabilirea descendenților pare simplă. Nu-i chiar așa. Fusesse căsătorită cu Nicolae Vogoride care, ajuns caimacan al Moldovei într-o vreme înfiorată de ideea Unirii Principatelor, a făcut tot ce i-a stat în putință pentru împiedecarea ei. Avea toate asigurările Porții că în cazul unei victorii a partidei separatiste va fi numit domnitor al Moldovei și-și da toate silințele pentru împlinirea acestui scop. Situația Cocuței era disperată căci trebuia să aleagă între simțămintele patriotice care-o duceau în tabăra unioniștilor (alături de fratele ei vitreg, Costache Negri, de Cuza, de Alecsandri și de ceilalți) și cele matrimoniale. Vremurile erau tulburi, prielnice neofiților, iar soarta Unirii părea compromisă – dacă nu pentru totdeauna, cel puțin pentru o lungă perioadă de timp. «Unirea, națiunea a făcut-o», spunea Kogălniceanu, și tot el mai spunea că «Unirea este actul energetic al întregii națiuni române», dar cum a făcut-o poporul? Doar se știe că alegerile în prima fază au fost câștigate de partida separatistă. Mai are vreo importanță că rezultatul a fost obținut prin teroare, prin samavolnicii și persecuții? Câte rezultate electorale măsluite n-au fost ratificate de istorie? Situația era dramatică și unioniștii aveau nevoie de dovezi clare și probe neîndoelnice pentru îndepărtarea lui Vogoride din căimăcănie, pentru anularea alegerilor manevrate și organizarea altora sub supravegherea comisarilor externi. Cu acribia sa pentru faptul certificat, autorul monografiei nu creditează nici unul din punctele de vedere exprimate în jurul acestui moment de maximă importanță pentru țară și pentru intrarea ei pe *via moderna*. Poate că nu Cocuța a sustras documentele compromițătoare ce-au hotărât soarta Unirii, dar e greu de crezut că s-a făcut fără știrea și complicitatea ei.” □ E reprodus un dialog („*Sunt un observator și un istoric*”) al traducătoarei Antoaneta Ralian cu Saul Bellow din 1974, prilejuit de apariția în limba română a romanului *Darul lui Humboldt*. În acea perioadă scriitorul era căsătorit cu româncă Alexandra Bagdasar. Interviuul a apărut inițial în „Secolul 20”, nr. 11-12, 1979. Din acest interviu se deduce și atitudinea lui față de Mirea Eliade, implicat ca personaj în noul său roman *Ravelstein*, care a produs vâlvă prin implicațiile legate de figura lui Eliade: „S. B.: Mă întrebați de ce *intelectualizez* și *cerebralizez* experiența în romanele mele. Există mai multe explicații posibile. Una ar fi că, fără să-mi dau seama, am căpătat o deprindere neplăcută. Alta este că, dacă ar fi să te ocupi numai de faptele de viață, ar trebui să existe un prealabil consens între oameni asupra interpretării pe care o acordă faptelor. Poți avea încredere că fiecare va da *fluxului* vieții o interpretare pe care să te poți bizui? Pe de altă parte, nu cred că *intelectualizez* chiar atât de mult. Mai curând *stilizez* experiența de viață, și aceasta se poate confunda cu ceea ce numiți *intelectualizare*. Uneori, caut pur și simplu să amuz, în *Herzog*, de pildă, s-ar putea crede că *intelectualizez*, dar nu fac decât să-i ridiculizez pe intelectuali și depozitele lor de idei inutilizabile, care, în momentele de criză, nu servesc la nimic. A.R.: În romanul *Darul lui Humboldt* ați inclus un foarte interesant eseu, de-sine-stătător, despre plictisul vieții modeme. Ar fi exact să spunem că vă arătați personal plictisit de societatea modernă! S.B.:

Dacă mă plictisește societatea modernă? Nicidecum. Mai curând mă suprastimu-
lează. Dar, la urma urmei, sunt un observator și un istoric, și observ plictisul de
moarte al multora dintre contemporanii mei. A.R.: Știu că îl cunoașteți pe scriitorul
Mircea Eliade. Mă înșel, sau se pot descifra în ultimul dumneavoastră roman
sensuri și rezonanțe ale gândirii lui Mircea Eliade? S.B.: Îl admir foarte mult pe
profesorul Eliade și am citit multe dintre cărțile sale; faptul de a citi cu admirație
duce, fără îndoială, la unele influențe, dar nu aş putea spune cinstit în ce fel sau
în ce măsură m-a influențat. Mă simt îndatorat lui, dar nu am posibilitatea de a
aprecia măsura acestei datorii.” □ Liviu Georgescu publică poeme. □ Sub egida
„Texte fundamentale” sunt traduse din limba rusă de Igor Crețu poeme de Feodor
Tiutcev (1803-1873).

28 mai

• **[„Adevărul literar și artistic”, nr. 618]** Pe prima pagină a revistei apare
poza lui Ștefan Augustin Doinaș, însoțită de poemul său *Elegie în gamă majoră*
și de anunțul trecerii în veșnicie a acestuia, făcut de Academia Română (poetul
fiind și membru al Academiei). □ „Revista revistelor culturale” selectează câteva
fragmente memorabile din articolul lui Mircea Iorgulescu din „22” (puse de C.
Stănescu sub motto-ul „*Trebuie arși Mircea Eliade sau Emil Cioran?*”), dar și
din cel al lui Radu Cosașu din „Dilema” despre genialii interpreți ai lui Caragiale,
Giugaru și Birlic. □ La „Paralele inegale”, Doina Jela dă un interviu Cristinei
Modreanu intitulat „*Eu cred în posibilitatea mântuirii unui om și a unei societăți.*
Lucian Pintilie nu crede în aceste lucruri”. □ Daniel Cristea-Enache se implică
în polemica generată de „Observator cultural” în jurul cărții *Omul recent*, de
Horia-Roman Patapievici într-un text cu titlul *Monitorul cultural*. □ Sub genericul
„Inedit” e tipărită o proză scurtă de Costache Olăreanu, *Lupul și chitanța*. □
Cu ocazia Centenarului Vladimir Streinu Cornelia Ștefănescu publică câteva
scrisori inedite ale acestuia oferite de fiica lui Vladimir Streinu, Ileana Iordache.
Sunt câteva scrisori din 1939-1940, pagini dintr-un jurnal de front (autorul era
concentrat în Moldova), trimise soției și fetei, dar și un schimb epistolar cu
Lucian Blaga din 1942. □ La „Mapamond”, apare un text apărut în „El Pais”
(februarie 2002) al laureatului Nobel pentru literatură José Saramago (*Pentru
cine bat clopotele?*).

• **[„Observator cultural”, nr. 118]** Bookarest 2002 beneficiază de câteva
opinii post-festum: *Rânduri după a zecea ediție...*, de Paul Cernat, *O zi de târg
din viața unui manechin*, de Marius Chivu, *Vechea Paralelă nouă* de Ion Bogdan
Lefter. □ Carmen Mușat propune un articol cu titlul *Proza cotidianului nu tocmai
banal*, dedicat cărților Gabrielei Adameșteanu și apărut ca prefață la ediția a doua
a volumului *Dăruiește-ți o zi de vacanță*: „[...] Făcând parte din aceeași familie
literară cu Cehov și Flaubert, prin interesul narativ manifestat față de «nimicurile»
care alcătuiesc substanța însăși a vieții de zi cu zi, Gabriela Adameșteanu pare
mai aproape de Gogol prin predispoziția de a investi banalitatea și mizeria de

fiecare zi (vezi, de pildă, episodul călătoriei cu autobuzul din *Dăruiește-ți o zi de vacanță* sau pe cel al călătoriei cu trenul din *Ora de navetă*) cu atributele unor forțe malefice, capabile să distrugă, încet, dar sigur, individualitatea ființei umane. Din pătrunzătoarele incursiuni narative dincolo de suprafața benignă a oamenilor și locurilor lipsește însă surâsul malițios-sarcastic, atât de specific gogolian, înlocuit aici cu neutralitatea empatică a unei conștiințe mereu la pândă, ce înregistrează cu mare acuitate detalii de tot felul, fără să emită însă judecăți de valoare explicite. Cu toate acestea, dimensiunea etică nu este nici o clipă eludată: avem de-a face cu o autentică est-etică, a cărei semnificație, oricât de difuză, nu poate fi ignorată, chiar dacă trivialitatea dezarmantă și omniprezentă a omului nou, locatar al sordidelor colonii de blocuri, călător apatic și resemnat în mijloace de transport supraaglomerate, pune o evidentă surdină nostalgiei valorilor, a cărei intensitate singularizează personajele din *Drumul egal al fiecărei zile* și *Diminează pierdută*. În fond, recursul la strategii narative precum stilul indirect liber și monologul interior reflectă opțiunea plină de consecințe (în plan narativ) a autoarei pentru explorarea spațiului lăuntric al personajelor, în care coexistă într-un fascinant amalgam neliniștea, ostilitatea, nesiguranța și tandrețea, oboseala, obișnuința, lăncezeala, meschinăria, generozitatea și depresia. Toate povestirile incluse în ediția de față – secvențe epice ale unui veritabil roman-latent – vorbesc despre procesul ireversibil al degradării fizice și morale a individului, pe fundalul deteriorării implacabile a întregii societăți. Fie ca sunt amenințate doar sau aneantizate de boală (asemeni tinerei soții din Neliniște, bătrânei mame a Romaniței și Liei din *Vară-primăvară* sau secretarei Marga, a cărei figură se detașează pregnant, deși episodic, în *O plimbare scurtă după orele de serviciu* și în *Dăruiește-ți o zi de vacanță*), fie că descompunerea este una de natură morală – ca în cazul lui Onițoiu –, personajele prozatoarei ilustrează o inepuizabilă varietate a tipologiei distrămării. [...] □ Pe aceeași pagină, la rubrica „Literatură” e semnalată apariția unui volum din *Censorship. A world encyclopedia* (Fitzroy Dearborn Publishers, London/ Chicago), volumul al treilea (L-R), în care un capitol, dedicat cenzurii din România, e redactat de Adrian Marino. □ Sunt semnalate două volume ale *Caietelor «Viața Românească»*, îngrijite de Henri Zalis și dedicate temei *Modelul german în dialog cu spiritualitatea românească* (editate de Uniunea Scriitorilor din România și Redacția Publicațiilor pentru Străinătate). □ Emilia Drogoreanu face un portret dinamic al Târgului de Carte de la Torino, dedicat temei *Ritrovare il tempo* – sub titlul *Vești bune de la Târgul Internațional de Carte de la Torino*. Corespondenta amintește încurajatoarea cifră de 500.000 de exemplare vândute săptămânal din titlurile de carte editate la preț redus de cotidianul «La Repubblica», în 2002. □ Roxana Răcaru semnalează apariția unei traduceri importante pentru studiile culturale, dicționarul lui Tim O Sullivan, John Hartley, Danny Saunders, Martin Mintgomery, John Fiske, *Concepte fundamentale din științele comunicării și studiile culturale* (Polirom, 2001). □ E semnalat volumul I, numărul 3-4/2001, al revistei «Studia Phaenomenologica. Romanian Journal for Phenomenology»,

editat de Societatea Română de Fenomenologie și apărut la Editura Humanitas, care „oferă, într-un format sobru și elegant, aproape 500 de pagini de înaltă ținută academică: studii și eseuri filozofice în limbile germană, engleză, franceză și română, documente și un interviu realizat de Gabriel Cercel cu filozoful Otto Poggeler. Secțiunea de «document» conține pagini de corespondență inedită între Martin Heidegger și Otto Poggeler (puse la dispoziție prin amabilitatea Dr. Hermann Heidegger).” □ Valentin Protopopescu, în *Foucaultartaud*, face un amplu comentariu al unor cărți importante traduse recent la noi: Michel Foucault, *Anormalii. Cursuri ținute la College de France între 1974 și 1975* (Univers) și Antonin Artaud, *Ombilicul limburilor* (Pandora-M, 2002). □ Cătălin Cimpoiu prezintă o nouă concepție asupra liberalismului, și anume cartea lui John Gray, *Cele două fețe ale liberalismului* (Polirom). □ E prezentat primul volum apărut din *Dicționar biografic al mecanismelor represive din România comunistă (1945-1989)*, editat de Academia Română și coordonat de Octavian Roske. □ Reține atenția interviul Svetlanei Cârsteian cu traducătoarea Antoaneta Ralian, intitulat «*Arta poate fi nudă sau îmbrăcată cu crinolină*» (I), traducerile acestora din Henry Miller și din alți scriitori controversați fiind unul din punctele-cheie ale interviului. □ Victoria Luță recenzează două cărți de Gabriela Vrâncanu Firea, sub titlul *Vedetisme&anacronisme, O altă lume. A different world* (Eminescu, 2000) și *Trei motive. Roman* (Eminescu, 2001): Încă de la prima vedere, dar și după ce, din pură curiozitate, s-a canonit să le citească, cititorului celor două cărți îi persistă în minte o unică și obsesivă întrebare: de ce tocmai un om ca G.V.F., o femeie răsfățată de succes, mondenă și vedetă, să fi cedat tentației irezistibile de a deveni și scriitoare? Și-o fi simțit propria imagine ca fiind prea otova și prea conformă? S-o fi plictisit de job-ul ei și o fi dorit să iasă din rutină surprinzându-și publicul? O fi funcționat și aici redutabilul, calculatul ei instinct de gospodină? Cărțile G.V.F. cuprind toate răspunsurile. Nici măcar în subsidiar, ci cu o extremă transparentă, începând cu copertele și terminând cu sensiblerile și psihologismele infantile, transpuse defectuos («eram sigură că voi da rezultate»; «am rupt-o la fugă, una cu pământul»). Una dintre eroinele din roman recunoaște: «de mică m-am visat o mare scriitoare... sau măcar una mijlocie... dar viața m-a trimis în alt loc, să-mi fac datoria». (Nota bene: punctele de suspensie sunt un tic scriptural al autoarei; dacă le-ar fi substituit cu semnele de punctuație corespunzătoare, romanul s-ar fi redus considerabil.) Sfășiată între «datoria» de jurnalistă și tânjirile bovarice de scriitoare, între romanțiozități naive și imperativele condiției de persoană publică, G.V.F. s-a încumetat să ofere tiparului două cărți în doi ani, oficializându-și deci și hobby-urile. Ele o exprimă perfect pe autoare, dar, în aceeași măsură, au o elocvență simptomatică pentru felul cum vedetismele pot coexista cu anacronismele în societatea noastră imatură și frivolă. O societate bogată în VIP-uri precare și celebrități de-o vară, nici îndeajuns de pragmatică, dar nici vindecată de mitul consolidat sub dictatură al scriitorului adulat, o societate haotică și insuficient profesionalizată, în care nu e deloc neobișnuit ca

economiștii să devină jurnaliști și, în timpul liber, dacă se plictisesc, să fie și poeți și prozatori. Fără a ști să scrie (la propriu), pioasă ca o școlăriță conștiincioasă față de toate lărmurile tradiționale, dezvăluind lecturi aproximative, confuze și amestecate, dar «la zi», mereu în pas cu «ce se poartă», G.V.F. a fost și premiată pentru primul său volum. În 2001, din rațiuni obscure (dar nu greu de intuit), Asociația Scriitorilor din București a găsit de cuviință să confirme nonvaloarea acestor versuri submediocre, cu influențe neasimilate și abundente în *stele, lună, rouă, ploaie, magnolii, frezii, taine, cuvinte, răni, îngeri* ș.a.m.d. □ La „Ultima pagină” e publicat un interviu de Mandy Simion (tradus de Mădălina Diaconu) cu Marianne Gruber, președinta Societății Austriece pentru Literatură, intitulat «*Am avea nevoie de o globalizare a înțelegerii*».

● [„22”, nr. 22] Mircea Iorgulescu continuă seria *Portretul artistului ca delincvent politic* (II): „După Alexandra Laignel-Lavastine, Cioran și Eliade nu au avut, cum se știa, cum se știuse, o perioadă în care au simpatizat cu mișcarea legionară și au scris un număr de texte de adeziune și de susținere a acesteia, ei au fost de la debut (Eliade încă de la 15 ani) produse, captivi și deopotrivă agenți ai ideologiei românești de extremă dreaptă. Tot, absolut tot ce au scris în România înainte de exil poartă stigmatul legionarismului. Semn sub care, susține Alexandra Laignel-Lavastine, se află și toată opera lor din exil, cea care le-a adus notorietatea mondială, ei nefăcând, în cele peste patru decenii cât au mai trăit fiecare de la sfârșitul celui de al doilea război mondial, decât să-și exprime crezurile legionare, de această dată însă deghizat, ba chiar folosind, cum se spune despre Mircea Eliade cu o tandră formulă ce amintește de Moscova anilor '30, o «strategie de subversiune internă». O «subversiune internă» a culturii occidentale, se înțelege. Această operă, opera care i-a făcut celebri, s-ar fi născut integral și exclusiv dintr-un dublu impuls. Cioran și Eliade au vrut să rămână aceiași ideologic și totodată să se ascundă, mascându-și în același timp trecutul sau dând iluzia că s-au delimitat de el. [...] «Faut-il brûler Mircea Eliade ou Emil Cioran?», întreabă Alexandra Laignel-Lavastine în ultimul capitol al cărții sale, lăsându-l pe cititor să dispună... [...] Alexandra Laignel-Lavastine este de altfel convinsă că ea însăși posedă avantajul natural de a nu fi româncă, avantaj care îi conferă o anumită superioritate profesională față de cercetătorii români, întrucât așa, prin simplul hazard al nașterii în Vest, într-o zonă privilegiată a lumii, este la adăpost de «mizele identitare și afective care, în România, se greșesc aproape inevitabil» pe tratarea «corpusului politic» al scrierilor lui Cioran și Eliade. Sunt cercetătorii români niște retardați? Sunt ei legați «identitar și afectiv» de acest «corpus politic», prin urmare cam legionaroizi? Ori, pur și simplu, este recomandabil să fii străin pentru a putea scrie corect despre istoria politică a unei țări, de exemplu thailandez pentru Norvegia, olandez pentru Bulgaria, eschimos pentru Israel, român pentru Birmania, argentinian pentru Rusia, chinez pentru Franța ș.a.m.d.?! Autoarea nu se explică. Un spațiu compus din «națiuni incerte, înghesuite între Germania și Rusia», cu această formulă nu tocmai binevoitoare desemnează autoarea regiunea

răsăriteană a continentului european, ce avea să se numească, după al doilea război mondial, Europa de Est – de fapt, un pseudonim geografic pentru o realitate politică. E, în perioada interbelică, după Alexandra Laignel-Lavastine, un spațiu al *micilor națiuni*, ce generează obsesii și frustrări specifice, inclusiv, în cultură, o «perspectivă mărunț-națională foarte străină marilor națiuni din Vest». [...] Ceea ce nu înseamnă că nu ar fi existat antisemitism la București și în România, și încă în forme virulente, ce aveau să ia progresiv, începând din 1938, aspectul barbariei și al ororii instituționalizate. Numai că de la un istoric (și filosof) de profesie ceri, în primul rând, evitarea amalgamului, precizie, cult al nuanței. Și, ca atitudine generală, evitarea aroganței ca expresie a unei intoleranțe de fond. Fiindcă probabil numai o asemenea intoleranță explică de ce Alexandra Laignel-Lavastine atribuie un înțeles aproape peiorativ calificativului de român, motiv pentru care românii pe care îi apreciază sunt *spălați* de această apartenență (cazul frauduloasei mutări a lui Norman Manea din cultura română în cultura americană e de departe foarte semnificativ). Iar această intoleranță produce neașteptate efecte retro. Spre exemplu, observația că până la sfârșitul anilor '40 Ionescu rămâne și el, în realitate, foarte român, nu exclude, ci implică o certă nuanță de discriminare etnică, destul de surprinzătoare pentru o autoare ce altfel nu face câtuși de puțin economie de invocarea constantă a principiilor democratice. [...]» □ La moartea lui Ștefan Augustin Doinaș (urmată de sinuciderea soției sale, balerina Irinel Liciu) revista publică un *In memoriam* – *Ștefan Augustin Doinaș* la care semnează nume ilustre ale exilului românesc, Marie-France Ionesco, Monica Lovinescu și Virgil Ierunca. Soții Lovinescu-Ierunca semnează un text care se sfârșește emoționant: „Erau două prezențe ce ne dădeau impresia (iluzia?) unei culturi majore. Erau și doi prieteni privilegiați, pe care nutrim speranța că i-am meritat. Pe dublul – și inadmisibilul lor mormânt – depunem azi singurele flori ale depărtărilor, cele ale durerii noastre.” Virgil Nemoianu subliniază unicitatea și importanța modelului Doinaș pentru România contemporană: „Unul dintre aceste modele, cel mai mare scriitor român în viață, a dispărut, cu nobilă discreție, de pe orizont, dar nu din realitatea istorică. Ștefan Augustin Doinaș și distinșii săi confrăți din așa-zisul Cerc literar de la Sibiu au reprezentat, de la Junimea încoace, o spun fără urmă de ezitare, unul din grupurile cele mai prețioase de intelectuali ai lumii românești. În zona rectangulară dintre Maiorescu, Lovinescu, Blaga și Vianu ei au construit o gândire și o sensibilitate care și azi ar trebui să slujească drept ghid și îndrumător pentru un întreg popor. Alături de Ion Negoițescu și Radu Stanca, de Cornel Regman și Ovidiu Cotruș, I. D. Sîrbu, Eta Boeriu și Nicolae Balotă, alături de atâția alți prieteni ai lor de o viață, Doinaș a constituit și a rămas, la mijlocul secolului XX, o punte de legătură între România de odinioară, România torturată de lungile decenii ale bolșevismului (s-au încheiat oare acestea?) și o Românie mai bună pe care o nădăjduim în curs de autoreinventare.”

29 mai

• [„Luceafărul”, nr. 20 (558)] La pagina de proză semnează Cristian George Brebenel *Candidat la singurătate*, iar Veronica A. Cara *Știrul*. □ La „Trasee spirituale” Radu Voinescu scrie despre *Viață și texte*, de Ion Pop (Dacia, 2001). Textul său, intitulat *Un modus vivendi*, remarcă empatia criticului clujean față de textele comentate, o anumită viziune, analizele profunde care văd „adânc în text și departe în timp”. □ La „Opinii” Alexandru George rememorează *Din timpul terorii*, cu exemple care merg de la Revoluția franceză până la schimbarea de regim din România din 1944, povestind amănunte din propria biografie – angajarea sa în construcții, în timpul primului deceniu de comunism. □ La „Centenar”, Liviu Grăsoiu semnează un medalion *Vladimir Streinu*. Floarea Țuțuianu evocă figura poetului Cezar Baltag, de la moartea căruia se împlinesc pe 26 mai 5 ani, iar de la naștere 63, pe 26 iulie. Floarea Țuțuianu semnează poemul *Drumul Murgului* în onoarea celui care a locuit pe această stradă (pe care și poeta locuiește și despre care Baltag afirmase că ar trebui să se numească Licornului). □ La rubrica „Memorii” Virginia Șerbănescu semnează *Alice Voinescu în celula de la Jilava*. Sunt reproduse trei scrisori primite de Alice Voinescu din Franța în 1932, 1938, 1949, de la André Gide.

• [„România literară”, nr. 21] Editorialul lui Nicolae Manolescu, *Istoria ca proces politic*, critică recenta apariție care a stârnit un imens scandal, atât în Paris, cât și în România, *Cioran, Eliade, Ionesco. L'oubli du fascisme (Uitarea fascismului)*, de Alexandra Laignel-Lavastine, publicată la Presses Universitaires de France. Criticul român constată că autoarea susține ferm „Să ne ferim de o lectură retrospectivă”, dar cartea sa exact asta propune: „Dar tocmai acest fel de lectură îi caracterizează cartea. O dată, pentru că încarcă momentele ulterioare de semnificații extrase din trecut, ca și cum nici o schimbare n-ar fi fost cu putință, ca și cum prezentul ar fi în întregime conținut în trecut. Problema ei adevărată nici nu e «uitarea», nerecunoașterea trecutului, ci imposibilitatea prezentului de a se debarasa de trecut, ca de un păcat originar care nu este iertat în veșnicie. În al doilea rând, pentru că aplică gândirii unor oameni din anii '30 standardele din anii 2000. Și încă într-un mod foarte rigid, ca și cum toată concepția noastră de astăzi despre om, societate, istorie, politică, ca și cum legislația noastră în privința drepturilor omului ar fi existat, cu aceeași relevanță cu trei sferturi de veac mai devreme. Numesc acest fel de a proceda scoatere din context. Și nu e vorba că ideologia fascistă a tinerilor Eliade și Cioran ar putea fi justificată. Nu poate fi. E vorba de cum o explicăm într-o carte de istorie care n-ar trebui să ignore contextul în care ea s-a născut și s-a manifestat. Istoria nu se ocupă cu justificabilul sau cu contrariul lui, nici cu justiția. Ci cu adevărul, care e totdeauna, și prin natura lui, contextual. Din păcate, cartea Alexandrei Laignel-Lavastine nu este a unei specialiste în adevăr, ci a uneia în political correctness. Și ea caută mai degrabă să culpabilizeze decât să explice. E o justițiară, nu un om de știință. Dovezile, multe, pe cât de grave, pe atât de incontestabile, pe care le aduce în

sprijin privesc în mai mare măsură politica de azi decît istoria de ieri. Însă istoria este altceva decît un proces politic făcut trecutului.” ■ „Lecturi la zi” prezintă mai multe apariții recente. Roxana Racaru, în *O carte care se vrea șocantă*, prezintă volumul de poezie *Krampack*, de Ionel Ciupureanu (Scrisul Românesc, 2002): „*Krampack* este o carte care se vrea șocantă, în concluzie, cu cîteva experimente la nivel de limbaj care și reușesc pe alocuri, cu demistificări ale universului și temelor poetice care ne coboară în mîzga de la limita pornografiei, dar cu versuri care merită reținute.” Iulia Popovici, în *Fețele nevăzute ale Capitalei*, se referă la volumul lui Zoltán Rostás, *Chipurile orașului. Istorii de viață în București. Secolul XX*, (prefață de Andrei Pippidi, Polirom, 2002): „Avem de-a face cu o selecție dintr-o serie de interviuri luate de autor, pe bandă de magnetofon, la mijlocul deceniului nouă, unor persoane considerate reprezentative, fiecare, pentru unul din chipurile Bucureștiului începutului și mijlocului secolului abia încheiat, interviuri rămase nepublicate pînă la fericita întîlnire dintre autor și Institutul Român pentru studiul Istoriei Recente, condus de Andrei Pippidi, de altfel și semnatarul prefeței. Fețele orașului reconstituit de Zoltán Rostás ar mai putea fi cu greu găsite în Capitala zilelor noastre: aristocrația și burghezia de tradiție, meșteșugarii și comercianții evrei, armeni, greci, servitoarele unguroaice și guvernantele nemțoaice, aromânii și rușii albi, pe lîngă mai familiarele imagini – a inginerului textilist școlit în Franța, evreu maghiar și comunist în ilegalitate, a studentului ungur căminist interesat de calitatea învățămîntului și implicat în activitățile comunității sale etnice, a muncitorului român ajuns pensionar pe cale de a fi scos din propria casă de către fiul adoptiv. Unii dintre cei chestionați sînt de-a dreptul remarcabili – prin legăturile lor de familie (Maria Mandrea e nepoata lui Bălcescu – are 100 de ani la momentul întîlnirii cu Zoltán Rostás, Elisabeta Goga e nepoata lui Odobescu și cumnata lui Octavian Goga, Margarita Ioana Vulcănescu e văduva lui Mircea), prin fascinantele lor povești (cum e cea a armeanului Cividian sau a Annei Fohreiter), prin personalitatea lor cuceritoare (ca a rusoaicei Maria Roth). Este evident că, pornit în căutarea vechilor minorități ale Bucureștiului, sociologul Zoltán Rostás stăpînește și tehnica interviului – pe care și-o rafinează în timp – și metoda poveștii de viață/ life story/ récit de vie, ținînd de istoria orală, undeva la întrepătrunderea dintre sociologie, psihologie, istorie, care în 1980 era doar experimentată în România pe căi neoficiale.” În *Paradisul cuvintelor*, de Catrinel Popa, prezintă cartea lui Nicolae Balotă *Literatura franceză de la Villon la zilele noastre* (Ed. Dacia, 2001). Recenzenta pornește de la o observație personală: „Cu cîtăva vreme în urmă, citeam în presa culturală o mărturisire a lui Nicolae Balotă, care – mărturisesc – mi-a rămas întipărită în memorie. Scriitorul pomenea acolo de fascinația pe care sunetele, cuvintele, expresiile limbii franceze au exercitat-o asupra-i încă de mic copil; de faptul că vorbirea acestei limbi îi apărea învăluită într-o aură de mister, distincție și eleganță, că îi impunea printr-o anumită solemnitate ("cînd vorbești franțuzește trebuie să te îmbraci în frac", suna recomandarea unui prieten

de-al tatălui său); în fine, că limba franceză îl fascina prin grația enigmatică a sunetelor și, mai târziu, prin extravaganțele scrierii etimologice. O asemenea atitudine – mai este oare nevoie să o spun? – dublată de extraordinara erudiție a cărturarului de mai târziu, a condus la o înțelegere superioară a culturii și literaturii franceze.” Comentariul de natură biografică trece lin spre zona literarului: „O incontestabilă dovadă în acest sens o constituie și volumul recent apărut, *Literatura franceză de la Villon la zilele noastre*, carte deopotrivă densă și delectabilă, amestec cu adevărat rar în peisajul cultural actual. La capătul lecturii acestui volum de eseuri toate detaliile autobiografice din articolul amintit mai devreme capătă un înțeles deplin. Biografia și experiența de lectură se luminează reciproc, ca într-un joc de oglinzi, și nu de multă subtilitate este nevoie ca să ne dăm seama că studiile adunate aici au fost scrise cu aceeași încântare cu care copilul de altădată descoperea melodicitatea cuvintelor și a frazelor franțuzești. De altfel un aspect cu adevărat ieșit din comun (prin comparație cu mai vechile studii ale lui Nicolae Balotă, de pildă cele foarte cunoscute despre Al. Philippide sau Tudor Arghezi), este aici inserția autobiograficului, încă un argument, pe lângă numeroase altele, în sprijinul a ceea ce mi se pare a fi una dintre principalele mize ale cărții: încercarea de a demonstra că literatura, prin însăși definiția sa, depășește distincția dintre real și imaginar, dintre ceea ce este și ceea ce nu este, între – după expresia autorului – «întru-chipare și în-chipuire». Paradigmatic în acest sens este capitolul despre Marcel Proust, care, dacă spațiul ne-ar permite, ar trebui citat în întregime. Este punctul în care autorul nu se sfiește a ni se înfățișa copleșit de propriile amintiri, după liberul joc al asociațiilor mentale, în cea mai bună tradiție proustiană, dar și a memorialisticii de înaltă clasă (episodul întâlnirii cu Radu Cioculescu, talmăcitorul în românește al lui Proust, în închisoarea de la Pitești este cu adevărat memorabil), nu-și cenzurează izbucnirile sentimentale și nici «nodul acela, perfect necritic», pe care îl simte uneori sufocându-l. Recitirea Căutării timpului pierdut îi prilejuiește, așadar, eseistului confruntarea cu propriile amintiri, cu propriile fantasme, incursiunea în spațiul nespațial, misterios și imperativ al ficțiunii lui Marcel Proust echivalează cu regăsirea, modificată, a istoriei reale, a propriei biografii, a momentului (spectralizat), când s-a produs întâia dată întâlnirea cu cartea de care a rămas, cumva, îndrăgostit.” □ E semnalat, nesemnat, sub titlul *Spectaculosul în două zile*, romanul lui Lucian Dan Teodorovici, *Cercul nostru vă prezintă*, a treia carte a jurnalistului și prozatorului ieșean. ■ Cronică *O monografie spectaculoasă*, de Luminița Marcu, surprinde specificul monografiei *Creangă* (Ed. Allfa, 2002), de Dan Grădinaru: „Unde e atunci noutatea acestei monografii? Un răspuns ar fi: în toate celelalte texte mai discrete, lipsite de astfel de efecte de spectaculos facil, de revelații simbolistice și deducții aberante.” Cronicarul se referă la câteva interpretări psihanalitice facile sau simbolice în genul unui Vasile Lovinescu, dar apreciază, în schimb, efortul documentar și ludicul reaşezării pieselor (re)descoperite: „Există, de pildă, trei foarte interesante capitole, răspândite în carte și intitulate *Puzzle*. Ele sînt un fel

de colecție de notații personale, un fel de jurnal de călătorie în lumea operei lui Creangă. Când serioase și erudite, când speculative, intime, sau umoristice, piesele acestui puzzle, aparent mult mai puțin «tari» decât capitolele cu cap și coadă, arată o foarte personală și interesantă relație cu autorul comentat. O mare diversitate de stiluri se prefiră cu această ocazie și lejeritatea aparentă a acestor notații, în interiorul unei «serioase» monografii, sparge tiparul și câștigă cititorul. Apar astfel tot felul de amănunte captivante, cum ar fi istoria numelui lui Creangă. Scriitorul s-a vrut întotdeauna Ioan, Călinescu l-a botezat cu obstinație Ion. De ce? Iată o explicație care-i va supăra pe mulți călinescieni: «Ion are ceva din *humuleșteanul*, *Țăranul din Humulești*, expresii ale superiorității comentatorului și inferiorității celui comentat, pe când Ioan răsună mai cărturărește, mai distant». Un personaj scos din uitare e fiul scriitorului, Constantin, căruia i se creionează un portret complex, nicidecum doar caricatural așa cum îl știam. Pentru asta se citează scrisori, se compară caligrafii, fizionomii, se adună deci cu o grijă de colecționar împătimit mici fragmente și se reface arheologic piesa originală.” Cronicarul apreciază diversitatea și iconoclasmul temelor abordate de monograf – de la lipsa viselor, la portretul autorului (și variațiile acestui portret, la contemporanii săi), până la amănuntul întâlnirii cu Smărăndița popii: „Se fac tot aici mărunte și curioase observații, unele memorabile: «Somnului îi lipsesc visele. Nicăieri nu întâlnim povestit nici cel mai mărunț vis, necum unul de amploarea și coerența celui visat de Eminescu în 1876». Altădată se pun laolaltă toate informațiile posibile cu privire la portretul fizic al scriitorului, un portret descompus în elemente: tot ce s-a consemnat despre fața lui Creangă, despre statura lui, despre burtă (fiul și nora susțin că n-a fost niciodată «burduhănos»), despre păr (cu toții păstrăm imaginea unui Creangă brunet și cu ochii negri, în timp ce el era în realitate șaten cu ochii albaștri, ba chiar «blond, cu părul alb ca oaia»), era punctual la ore, dar bătea copiii ca un barbar, purta o batistă roșie la gât ca popii, dar era «ateu din suflet». Ba chiar s-ar putea detecta și o urmă de anti-semitism pentru că se pare că el a fost la originea expresiei «Nici un ac de la jidani». Mici povești pline de savoare printre aceste considerații: între Creangă și Smărăndița popii s-ar fi produs o întâlnire tîrzie, spune un martor, o întâlnire care seamănă bine cu aceea din *Lotte la Weimar*: Smaranda Posea îl vizitează în celebra bojdeucă după ce împliniseră amândoi 45 de ani, ea fiind deja, pentru mentalitatea de secol 19, o femeie bătrînă. Creangă «nu mai știa ce să facă de bucurie», spune martorul.”

30 mai

• [„Contemporanul – Ideea Europeană”, nr. 22 (573)] La „Nașterea poeziei” Octavian Soviany continuă portretul critic al lui George Almosnino, de această dată intitulat *George Almosnino. Poemele din fotoliul verde*: „Poezia golurilor de timp va fi prezentă și în volumul următor *Poeme din fotoliul verde* în care poezia apare ca o mixtură de real și de oniric, e generată de o discontinuitate a

realului care declanșează mecanismele fantazării, dând naștere *visului*: «majuscule agățate de cer/ hârtii colorate de tavanul sălii de bal sâmbăta/ înainte de schimbul trupurilor am atâtea întrebări// un elefant dintr-un vierme/ se strecoară încet vin/ vine alături de piatra rotundă/ și de ce piatra rotundă/ din moartea elefantului se desprinde// o proiecție a somnului/ [...]» (*Oglindă*). Limbajul stă la rândul sau sub semnul aceleiași discontinuități, e o vorbire *cu pauze*, o emisiune de *plinuri* și *goluri*, aceste interstiții ale discursului aducând, în cele din urmă, sugestia unui thanatos verbalizat, care e totodată limbă a visului, asociată regresiei în virtual, astfel încât poetizarea va fi perfect analogă stării onirice, e o explorare a *faliilor* și a *vacuităților* care își găsește expresia în rostirea dezarticulată și în discursul *fragmentarist*: [...] Ajungându-se în felul acesta la triumful absolut al concretului, dar și la absența oricărui *sens* prezent în textura de *semne* care constituie domeniul experienței, ceea ce trădează caracterul *spectral* al corporalității și duce, în mod poate nu tocmai paradoxal, la dispararea concretului ce nu întârzie să se *metamorfozeze* într-o masă de substanță evanescentă. Și la instaurarea unei vacuități absolute care în lirica lui George Almosnino se numește *mare liniște* și ia naștere din revelația unei duble nihilități, cea a *realului* și cea a *cuvântului*...” □ La „Cronica literară” Henri Zalis se ocupă de Ion Bogdan Lefter în *Critic cu idei și talent*, oprindu-se la două cărți recente apărute la Ed. Paralela 45 în 2001, *Bacovia, un model al tranziției* și *Alexandru Ivasiuc, ultimul modernist*. Simona Grazia-Dima scrie despre Adrian Popescu, *Drumul strâmt* (Dacia, 2001), în *Adrian Popescu. Un topos al generalității*: Structură duală și în planul expresiei, Adrian Popescu se manifestă formal în modalități diferite: când în strofe organizate după rigorile versificației clasice, când într-o relaxată colocvialitate de sorginte post-modernă, mai convingătoare, în lipsa ei de grandilocvență, marcând o «vindecare de retorică» (cf. *O mașină cu pâine*). În chip paradoxal, vocea auctorială, străină de ermetism și vădind o transparență neînhibată, aproape tradițională, e dublată de inefabil, de sugestia unui mister atotstăpânitor, dovadă că lirismul rezidă, mai mult decât în cuvânt și în corpus-ul textual, dincolo de acestea. □ Un grupaj e dedicat lui Henri Zalis, la aniversarea a 70 de ani. La acest grupaj *Henri Zalis 70* contribuie Radu F. Alexandru (*Omul și cărturarul*), Alexandru George (*La mulți ani în tinerețe*), G.G. Costandache (*Nevroza științifică*), Eugen Uricaru (*Un prilej de bucurie*), N. Breban (*Un colaborator fidel*), Adrian Mihalache (*Educația sentimentală a lui Henri Zalis*). □ La „Texte fundamentale” Constantin Abăluță îl prezintă și traduce poeme din peruanul Cesare Vallejo (volumul său de debut *Heralzii negri* e, până în 2002, unicul tradus la noi, de către Mihai Cantuniari). □ „Revista revistelor” – ediție specială e dedicată revistei „Convorbiri literare” care împlinește 135 ani, fiind semnalat și Almanahul „junimist” al revistei pe anul 2002, o ediție „notabilă”, cu poezie, traduceri, proze de calitate.

Mai

• [„Apostrof”, nr. 5 (144)] La „În loc de revista presei” e semnalată preocuparea presei românești, de o lună încoace, pentru volumul recent apărut la PUF al Alexandrei Laignel-Lavastine, *Cioran, Eliade, Ionesco*, oferind un punct de vedere, plus o bibliografie selectivă a temei. Alături, Ion Vartic semnează *Rilke și Meister Mugur (note de jurnal)* despre *Hamletul* lui Mugur, „tânăr și radical”, care a detronat academizatul *Hamlet* pentru vârsta a treia al lui Ciulei. Ultima notă diaristică, de după Gala Uniter din 8 aprilie 2002, la care spectacolul a luat premiul cel mare, afirmă: „Asta înseamnă că spectacolul rănește, deci este viu.” (Premiile Uniter, ediția a X-a, în selecție, sunt consemnate în aceeași pagină 3, după articolul lui Vartic.) □ La rubrica „Puncte de reper”, sub titlul *Triada locului*, Georgeta Horodincă publică un fragment din volumul în curs de apariție *Ștefan Bănuțescu sau ipotezele scrisului*. □ La rubrica „Cronica literară” Irina Petraș scrie, în *Poezia contra literaturii*, despre volumul lui Ion Pop, *Gellu Naum, poezia contra literaturii* (Casa Cărții de Știință, 2001): „Meticuloasă, chiar pedantă, didactică în sensul înalt al cuvântului, cartea lui Ion Pop este nu doar un comentariu foarte aplicat și academic asupra unui scriitor important al secolului 20, ci și un eseu extrem de expresiv, îndrăznind nuanțări de mare subtilitate și veritabile recuperări ale unei opere căreia i se facilitează, astfel, drumul către cititorul secolului 21”. În *Un roman de buzunar* același critic investighează două cărți de proză scurte ale lui Liviu Bleoca, apărute în 2001, *Collectio de scandalis* (Paralela 45) și *Biblioteca de buzunar. Un roman și restul novele* (Biblioteca Apostrof), concluzionând că Bleoca „se alătură în deplină legitimitate celor mai expresivi autori de proză scurtă ai ultimelor decenii”. În *Spectrele Europei Centrale*, Ștefan Borbély scrie despre dialogul dintre reprezentanții grupului de cercetare „A treia Europă” și Vladimir Tismăneanu din volumul *Spectrele Europei Centrale* (Polirom, 2001). Sanda Cordoș, în *Nepotul lui Caragiale*, prezintă ultimul roman al lui Dumitru Țepeneag, *Maramureș* (Dacia, 2001), „provocatoare construcție narativă care încearcă să rețină artistic imaginea în mișcare (foarte adesea ambiguă și confuză) a României postdecembriste.” □ La rubrica sa de balcanologie, Mircea Muthu se întreabă *Ce poate aduce Sud-Estul?*, o pledoarie pentru depășirea clișeele negative și un apel la discutarea aportului *real* al acestei zone la Europa de mâine. □ E publicată o pagină de poeme de Grigore Scarlat. Carmen Firan publică proza *Lumina din pod*. □ Mihai Vakulovski continuă profilul liric al poetului clujean Ion Mureșan, *Poetul de iarnă (II)*, remarcând că *livrescul* lui e un amestec inextricabil de textualism și existențial, și acesta manierizat: „*Livrescul* lui Ion Mureșan e o combinație dintre un textualism bine manevrat și o imitație de trăiri interioare, care sînt și ele estetice și manieriste, pornind de la frumusețe, memorie, cuvinte-poem-poezie [...]. La Ion Mureșan chiar și nebunia e jucată și jucăușă...”. ■ Dosarul Caragiale din acest număr propune o *piesetă într-un act*, inedită, a lui Alexandru George, *O altă scrisoare pierdută*, inspirată de capodopera lui Nenea Iancu. ■ La „Conversații cu...”

Marin Iancu poartă un dialog cu Dorli Blaga, fiica poetului Lucian Blaga, prilejuit și de recenta apariție a unor cărți documentare ori articole legate de biografia lui Blaga, *Lucian Blaga supravegheat de Securitate* (Ed. Biblioteca Apostrof, 1999, de Dorli Blaga, Ion Bălu), *Correspondența de familie* a lui Lucian Blaga (Universal Dalsi, 2000), *Tatăl meu, Lucian Blaga*, apărut în revistă, nr. 4, aprilie, 2001. Dorli Blaga pomeneste edițiile de referință, străine și românești, din opera tatălui său: o ediție maghiară din 1964 a operei poetice (aproape complete) a lui Blaga, într-o foarte bună traducere făcută de poeți maghiari, o ediție franceză, în anii '80, din opera filozofică, ediția engleză din 2001 *Complete Poetical Works of Lucian Blaga*, în traducerea Brendei Walker, editată de The Center for Romanian Studies / Unesco și ediția de referință a lui George Gană, cea „mai cinstită și completă ediție critică” românească. Ea remarcă că până în 2002, înafară de sponsorizarea ediției Blaga de la Humanitas, care, precizează ea, a mai scos un al doilea tiraj, fără subvenție, vândut și acesta, nu a publicat nimic legat de numele lui Blaga (nici ceva *de*, nici *despre*), pomenit doar în „penibilul tratat de istoria filosofiei românești coordonat de C.I. Gulian, cu un capitol despre Blaga scris de Al. Posescu.” □ „Cronica ideilor” de Cătălin Ghiță e dedicată volumului lui G. M. Tamás *Idola tribus: esența morală a sentimentului național*, tradus de Marius Tabacu și Ștefan Borbély la Dacia, în 2001, în care „filosoful încearcă deopotrivă să identifice corect și să corijeze erorile etice ale naționalismului”, pornind de la premisa că „nu am depășit încă procesul de edificare a unor figuri tutelare xenofobe”. Una dintre cele mai interesante idei este dată de caracterul *utopic* al națiunii, autorul opinând că „naționalismul curent este un melanj de etnarhie și etnoanarhism”, el referindu-se ca exemplu la cazul controversat al Republicii Moldova, care își *rejectează* originea românească. □ Din volumul *Din prag în prag*, 1955, de Paul Celan, George State alege spre traducere încă două poeme, *Halda* și *Înainte a unei lumânări*. □ Un „In memoriam” Petru Dumitriu cuprinde un text memorialistic semnat de Adrian Grănescu, despre perioada clujeană a lui Dumitriu, *Buick-ul negru și teatrul de păpuși* și o prezentare, de către Ion Vartic, a proiectului romanesc al lui Petru Dumitriu *Colecția de Biografii, Autobiografii și Memorii contemporane*. Textul omonim al lui Vartic prezintă textul existent, dar și proiectul posibil, ale cărui dimensiuni reale sunt ocultate deocamdată de existența mai multor manuscrise în arhivele Securității. □ La „Scriitori maghiari contemporani” Péter Esterházy e prezent cu alte fragmente din romanul *O femeie*, în curs de apariție la Humanitas în limba română, în traducerea Anamariei Pop.

• [„Convorbiri literare”, nr. 5 (77)] Nicolae Stroescu Stînișoară ia un interviu lui Petru Dumitriu, tema centrală fiind relația sa cu Hristos, religiozitatea, raportul dintre știință și credință. Wittgenstein (puțin cunoscut în România, consideră Dumitriu), e dat ca exemplu de urmat pentru contiguitatea fină dintre filosofie, științe și religie. El însuși a găsit un răspuns potrivit despre cum poate fi credincios un intelectual modern la un iezuit rotofei și deloc mistic, „depinde de ce atitudine ai față de Isus” (cele opt cuvinte ale răspunsului în germană, concizia răspunsului

adică au atârnat mult în greutatea lui...) Interviuul se referă la cartea sa *Au Dieu Inconnu* din 1979. În interviu deplânge și contribuția sa, înainte de emigrarea în Occident, la edificarea comunismului. Un alt nume exemplar e Sf. Anselm de Canterbury sau Martin Buber, cu al său „Dumnezeu este Tu, pentru fiecare om”.

■ La „Inedit” sunt tipărite poezii din 1979 de Aurel Dumitrașcu (unele, poate, schițe, scrie Adrian Alui Gheorghe) și poemul *Dihorul*, de Dan David.

● [„Orizont”, nr. 5 (1436)] La „Documentar” Cornel Ungureanu semnează *Patruzeci de ani*, un text care investighează „reașezarea unui concept: Europa Centrală” și pune în lumină personalitatea și ideile unui important „arhitect” al Societății austriece de literatură, Wolfgang Kraus (n. 1924). Este vorba despre traducerea în limba română a cărții acestuia *Urmele paradisului* (Ed. Fundației Culturale Române). Legat de continuatoarea lui, Marianne Gruber, care a preluat în 1994 conducerea Societății, ni se semnalează apariția a două cărți în limba română, romanul *Acalmie* și volumul de proze scurte *Protocoloalele spaimei*, aflat sub tipar. Societatea pentru literatură, fondată în 1962, și-a serbat cele patru decenii și la Timișoara, aflăm la finele documentarului. Un PS semnalează și cărțile criticului și istoricului de artă timișorean Annemarie Podlipny, autoarea, printre altele, a unei monografii *Carmen Sylva*, traduse din germană în limba română la Ed. Solness, în 2001. Cercetătoarea este și autoarea unui studiu recent dedicat lui Oscar Walter Cisek (2000). □ La „Copyright” Șerban Foarță publică un poem, *Argumentul criminologic*. □ Eugen Bunaru realizează un amplu interviu cu Alexandru Mușina, *Între năuceală și radicalism*. ■ La „Contur” Cristina Chevereșan semnează *Mitologii de frontieră*, despre *Mittleuropa periferiilor*, de Cornel Ungureanu (Polirom), o carte care investighează identitatea central-europeană, rănile acesteia și teritoriile de manifestare. Dintre scriitorii autohtoni abordați în carte: Slavici, Rebreanu, Blaga, Cioran, Petre Stoica. Un alt scriitor reprezentativ al Europei de Sud-Est și care se mișcă lejer între Viena și București este poetul de dublă apartenență lingvistică Vasko Popa. O mențiune specială pentru autorii recuperați, aceia de la periferie și căzuți în uitare – autori bănățeni precum Franyó Zoltán, Robert Reiter, Ion-Stoia-Udrea, René-Fullop Miller, a căror prezență e „impresionant documentată”. Despre cartea lui C. Ungureanu scriu recenzii și Sorin Radu Cucu (*Cartea infernului și a paradisului*) și Delia Cursan (*Recuperarea marginii*). ■ La „Cronica edițiilor” Alexandru Ruja comentează ediția Ion Vinei, *Opere* (IV. Publicistica, ediție critică de Elena Zaharia-Filipași, Fundația Națională pentru Știință și Artă/ Academia Română, 2001). Un citat memorabil din *Literatura, Lovinescu etc.* atestă stilul acerb, bătaios al publicistului: „Funcționez la un ziar când el intră pe ușă, paralelipipedic, gras, secătuiind cu batista pe față cataracte de osânză lichefiată. [...] Sufletul d-lui Lovinescu? Gândiți-vă la sufletul d-lui Cain. Lovinescu e un burghez și un prost superior. El nu se mulțumește să fie dascăl, chiar universitar, deputat sau șef de siguranță. Îi trebuie o liră pe care să-și curețe unghiile, ca să placă cel puțin unei amice.” □ La „Anthropos” Otilia Hedeșan, în *Unde ne sunt etnologii?*,

scrie despre *Dicționarul etnologilor români* editat de Iordan Datcu, volumul 3 (Ed. Saeculum I.O., 2001). □ La rubrica „Am mai citit...” e consemnat volumul *Dragă Dumnezeu...Scrisorile copiilor către Dumnezeu*, culese de Florina Jinga, Ed. Marineasa, 2002. □ La „Classicus” Ileana Oancea semnează *Caragiale la Berlin*. □ La „Marginalii” Livius Ciocârlie continuă serialul *Comentarii la Canetti* (4). □ La rubrica Eveniment” Nicolae Manolescu e prezent cu un fragment din *Cititul și scrisul* în avanpremieră din volumul cu acest titlu în curs de apariție la Polirom. □ La „Contur” Gabriela Glăvan, în *Povești de ieri și de azi*, recenzează mai multe volume: *Femeia din fotografie* (Ed. Compania), de Tia Șerbănescu, „o confesiune aproape totală”, un roman-jurnal care e o inevitabilă „carte de recitare”, *Cercul nostru vă prezintă* (Ed. Polirom), „dramatizare ironică a celei mai banale lumi cu putință”, de Lucian Dan Teodorovici și *Cuvintelnic fără frontiere* (Ed. Polirom), de Andrei Cornea, o carte plină de umor academic „inteligent și sănătos” care demonstrează „că limba ne vorbește mai mult decât o vorbim noi pe ea”, o savuroasă apologie a limbii române, dar și o imprecăție împotriva „neo-românei” sau românei „vulgare”, vorbite azi tot mai mult. □ La „Stereotipuri” semnează proze eseistice-autobiografice, respectiv de ficțiune Daniel Vighi (*Frânturi de sclipiri, mirosuri de departe, sferturi de primăveri*) și Viorel Marineasa (*Halește-l pe bogat!*), sub egida comună *Joia Mare, spre seară*. □ La „Dincolo de cuvânt” G. I. Tohăneanu semnează *Cervantes și Caragiale*. □ La pagina 23 apare o listă cu nominalizările pentru Premiile Uniunii Scriitorilor pe 2001, pe aceeași pagină cu *Poeme* de Cristina Onofrei, puse sub rubrica „Harfa de iarbă. ■ La „Univers” Nicolae Stoie și Horst Helfrich iau un interviu profesorului Rupprecht Rohr de la Universitatea din Mannheim, *Sub semnul lingvisticii și al ecologiei*. Lingvistul povestește cum a ajuns la studiul limbilor romanice și balcanice – ca tânăr soldat german care s-a perindat prin multe țări și regiuni, cunoscând nemijlocit populații și limbi – revelația constituind-o contactul cu populația și modul de viață al oamenilor din insula (*isola*) Sardinia, oameni ospitalieri, cu un mod foarte direct și profund de a comunica, cu un port popular vechi, „complexa simplitate a oamenilor”. Profesorul Rohr, autorul unor studii ample și despre Caragiale și Eminescu, preferații lui din literatura română, este autorul unui dicționar în zece volume, în lucru, în prezent. *Mic dicționar etimologic românesc* (în limba germană). Pentru el, limba română reprezintă un caz special, pentru multitudinea etimologiilor spectaculoase și întortocheate, unul dintre exemplele sale de o astfel de etimologie fiind cel al cuvântului *copil*. Direcția pe care profesorul o ilustrează este semantica explicativă, înrudită cu cea cognitivă și opusă teoriilor semantice venite de peste Ocean și care s-au dovedit „inutilizabile și artificiale”, profesorul de la Mannheim optând pentru lucrul pe teren, promovând o direcție care să meargă pe autenticitate și pe cercetarea și prezervarea limbilor mici sau ale minorităților (el însuși a aplecat de la studiul dialectului din regiunea Acquaformosa). □ La „Univers” Patricia Dumescu scrie despre *Variante ale „visului American”* și anume despre două traduceri de Mircea

Ivănescu din F. Scott Fitzgerald, *Marele Gatsby* și *Blândețea nopții* (Polirom, 2002, respectiv 2001). Pe ultima pagină, la aceeași rubrică, Henry Miller apare în traducerea Adrianei Cârțu, cu *Brooklyn Bridge*, extras din volumul *Nights of Love and Laughter*, 1957. □ „Revista revistelor” consemnează reușita revistelor din Deva, „Arhipeleag” și „Semne”, „Cronica”, nr. 3, și revista „Poesis”, nr. 3-4, cu ancheta *Proza poezilor*. „Euphorion” e consemnat pentru ancheta pe tema criticii, la care răspund tot critici (Ștefan Borbély, Ion Pop, Dan Perșa, N. Oprea, Cornel Moraru, Horia Gârbea etc.).

Mai-iunie

● [„Steaua”, nr. 5-6 (646-647)] Adrian Popescu semnează editorialul *Poeți și poezie*, despre poeți ardeleni din două generații, Ștefan Aug. Doinaș, Ioan Moldovan, Ion Cristofor. ■ La paginile 5-7, 10 Ruxandra Cesereanu publică interviul *Cu Matei Călinescu despre Eliade și Culianu*, care clarifică anumite aspecte despre personalitățile și operele celor doi – subiectul unei cărți recente de Matei Călinescu: „Ruxandra Cesereanu: *Dragă domnule Matei Călinescu, în cartea publicată la Editura Polirom, «Despre Ioan P. Culianu și Mircea Eliade. Amintiri, lecturi, reflecții» ați afirmat, chiar în prefață, că încercând să-i înțelegeți pe Eliade și Culianu, încercați, în același timp, să vă înțelegeți și pe dvs. În ce măsură, deci, Eliade și Culianu, analizați de Matei Călinescu, trimit cititorul la chiar intimitatea și identitatea dvs. de eseist, comparatist și memorialist?* Matei Călinescu: Cartea mea e, într-un fel, o scriere «ocazională» în sensul că s-a născut din încercarea de a așterne, la solicitarea lui Sorin Antohi, câteva pagini de amintiri despre Ioan Culianu, pentru un volum colectiv omagial cu prilejul împlinirii a zece ani de la moartea atât de neașteptată și de misterioasă a tânărului savant. Dar despre Culianu, s-a dovedit curând, nu puteam scrie fără să vorbesc și despre maestrul lui recunoscut și multă vreme adorat, Mircea Eliade. Iar cu Mircea Eliade avusesem, după plecarea mea din România în 1973, o relație intermitentă mai apropiată sau mai detașată, dar mereu fascinantă, punctată de numeroase vizite la Chicago și de revederi cu el și cu soția sa, vara, la Paris, ca și de un număr de eseuri despre opera lui, publicate de-a lungul anilor (dintre care trei, apărute între 1979 și 1988, figurează în *Addenda* volumului). Aproape fără să-mi dau seama, cele câteva pagini despre Culianu s-au înmulțit până la o sută, apoi la două sute, apoi.... La un moment dat m-am oprit și am început să tai necruțător și să rescriu – unele părți au fost rescrise și condensate, sper că nu se vede, de trei sau chiar de patru ori. Așa am ajuns la cele o sută de pagini ale «eseului memorialistic» care dă titlul cărții. Dimensiunea autobiografică e cred, vizibilă chiar și în paginile de pură exegeză critică: un cititor atent (mai degrabă ideal decât real, căci rari sunt cititorii atenți, și încă mai rari cei care parcurg atent o scriere recentă) va observa, bunăoară, că (re)lectura povestirii *Nouăsprezece trandafiri* e, de fapt povestirea a trei lecturi, ilustrând trei momente din autobiografia mea de cititor. Da, felul cum citim ne exprimă și lectura serioasă poate fi

– o știm de la Proust – și principiul unei lecturi de sine. Ce am încercat să înțeleg despre mine însumi scriind această carte? Între altele, multe altele, mai mărunte sau mai importante: de ce până la urmă n-am scris cartea despre literatura lui Eliade pe care proiectam să o scriu în anii '70? Motivul principal, așa cum îmi apare el astăzi, este că multă vreme nu mi-am dat seama de caracterul deliberat enigmatic, precis ambiguu (nu e un paradox) și, aș zice, calculat «anamorfotic» al literaturii lui Eliade începând cu *Nuntă în cer* (1938) și mereu mai dezvoltat în povestirile fantastice de după 1945. Simțeam că îmi scapă ceva, ceva poate important, eram mereu nemulțumit de interpretările mele. Dar oare astăzi sunt mai avansat? Căci enigmele lui Eliade, de multe ori ascunse cu mare grijă și ingeniozitate (ca în *Nouăsprezece trandafiri*) nu se deschid decât spre alte enigme și mai greu descifrabile. [...] □ Sub titlul „*Pedepsele*” lui Florin Mugur, sunt reproduse câteva epistole dintr-o corespondență Petru Poantă – Florin Mugur, datând din 1980. ■ Ion Pachia Tatomirescu semnează *Revista Steaua, programul și declanșarea resurecției poetice de după al doilea război mondial*. Autorul pune în lumină rolul revistei, prima revistă literară din Cluj de după al doilea război, cu un rol esențial în „ieșirea literaturii române” din „șabloanele” obsedantului deceniu. Este prezentată gruparea din jurul revistei, figura tutelară a lui A.E. Baconsky, în anii '50 și „programul clujean modernist-resurecțional” impus de Baconsky, inițial pentru a eclipsa activitatea revistei bucureștene „Viața românească”: „Deși era prea devreme, încă din anul 1950, când stalinismul cultural se afla la apogeu, A.E. Baconsky, în calitate de redactor la «Almanahul literar» din Cluj, formează un grup de «acțiune literară» din prietenii săi, poeții Aurel Rău, Victor Felea, Aurel Gurghianu ș.a., având ca obiectiv resurecția lirismului românesc din acel anotimp dinspre modernismul poeziei interbelice, reînviind, îndeosebi, lirica expresionist-gândiristă, refuzând «modelele oficiale» impuse de la Moscova, și alegându-și ca repere / «jaloane» autohtone, poezia lui Lucian Blaga, poezia lui Adrian Maniu ori poezia lui Bacovia; după cum sublinia criticul Mircea Martin [...]” Acesta din urmă e citat cu un amplu fragment inclus în volumul *Scrieri*, de A.E. Baconsky (Cartea Românească, 1990), unde Mircea Martin semnează un text, „*Extatica trecere*” a poetului (pag. V-LXXXIII), în care se referă exact la rolul revistei în resurecția lirismului, în dauna anecdoticii și retorismului, asumarea cotidianului, deschiderea spre marea poezie interbelică autohtonă, citadinizarea poeziei (inclusiv în pasteluri), intelectualizarea viziunii poetice etc. Tatomirescu îl citează pe A. E. Baconsky cu „temerarul” său *Cuvânt* de la Primul Congres al Scriitorilor din RPR, din 18-23 iunie 1956, în care respinge „teza despre *realism* în poezie” și alte „concepții” dogmatice, proletcultiste: „Există după părerea mea o permanentă primejdie, mai cu seamă pentru poezie, de a degenera sub false auspicii realiste, în versificare pedestră a faptului cotidian, luat în totalitatea lui. Această versificare pedestră are, după cum se observă, două modalități mai frecvente: pe de o parte anecdota povestită cu chicoteli și în modul cel mai șugubăț cu puțință, pe de altă parte, comentariul simplist și șablonard.

Despre anecdote versificate nu e nevoie să mai vorbesc, specia e suficient de cunoscută și de odioasă. Din această categorie fac parte și *Balada despre Barta*, și cea despre lăptari și alte câteva penibile eșecuri ale începuturilor mele întru realism. Le recunosc cu mâhnire și jenă și le reneg.” (textul e inclus în volumul sus citat, în *Cronologia* alcătuită de Pavel Țugui). Totodată condamnă practica de a „refula” în numele realismului „cuceririle artei poetice moderne”. Baconsky vorbește la acest Congres despre *obligatia* „reînnodării” cu tradiția unor poeți ca Arghezi și Bacovia, Lorca sau Maiakovski, Appolinaire și Esenin, Sandburg, Frost sau Lee Masters. Istoricul literar amintește că Baconsky, curând după acest Congres, îl convinge pe tânărul poet Petre Stoica, redactor la Editura pentru Literatură și Artă din București să colaboreze și să atragă scriitori bucureșteni trecuți la index (precum Arghezi ori Vineanu) și să coaguleze, la rândul lui, un grup de scriitori bucureșteni care să se angajeze într-o „bătălie pentru estetică / metaforă”. E citat un interviu luat de Aurel Turcuș lui Petru Stoica (suplimentul „Paralela 45” al ziarului „Renașterea bănățeană” din Timișoara), în care acesta rememorează reuniunile grupului bucureștean din care făceau parte Cezar Baltag, Nicolae Breban, Matei Călinescu, Grigore Hagiu, Mircea Ivănescu, Modest Morariu, Fănuș Neagu, Nichita Stănescu, Gh. Tomozei etc. Tatomirescu evidențiază articole de presă în care Baconsky reușește să iasă din logica dualistă a epocii: Baconsky mizează pe o nouă critică, formalistă, ieșind din ecuația critică idealistă, capitalistă – opusă criticii materialiste (marxiste). El face un scurt istoric al bătăliei de presă pentru poezia intimistă ori personală etc.: în 1951 sunt atacați poeții de la revistă care vorbesc despre „propria persoană”, în „Flacara” (1951, nr. 13). După moartea lui Stalin, în 1953, se declanșează ofensiva modernistă, la care Bucureștiul reacționează, în „Contemporanul” (37/ 1953), printr-o scrisoare deschisă către tov. A.E. Baconsky, semnată de Mișu Dragomir. În octombrie 1953 e invitat să colaboreze Lucian Blaga, cu traduceri (la „Almanahul literar”, care se va reboteza „Steaua”). În numărul 1/1957 un alt colaborator clujean, universitarul Henri Jacquier discută raportul formă/ conținut, promovând un alt tip de critică, revista publicând o serie de intervenții pe tema metaforei și imaginii puse sub egida *În jurul continentului metaforei*. În *Modă, modern, modernism*, Jacquier se referă la disputa contemporană pe tema raportului tradiție și inovație, o controversă falsă de tipul certeii dintre moderni și antici (subiect dezbătut și de T. Vianu într-un articol din 27 septembrie 1956, în „Gazeta literară”). Autorul subliniază finețea polemicilor susținute în revistă, în special a articolelor lui Baconsky, citând din remarcabilul articol *Caracterul unor erori* din nr. 4 (74)/ 1956, pp.19-24, în care combate „conformismul schematic, gândirea pedestră și mecanică” a unor critici proletcultiști: „De obicei, dacă întâlnești un articol intitulat, de pildă, *Funcția estetică a metaforei*, ești mult mai înclinat să bănuiești în paginile lui prezența unor manifestări de idealism decât ai putea fi ispitit s-o faci în fața unui articol despre *Partinitatea literaturii*, cu toate că adeseori lucrurile stau exact invers. Iată, de exemplu, în paginile «Iașului literar» (nr. 12, 1955), C.

Demetriad semnează un amplu studiu intitulat *Principiul spiritului de partid, criteriu fundamental de apreciere în critica literară*. Rareori mi s-a întâmplat să parcurg pagini pline de atâtea confuzii și greșeli elementare, în ciuda faptului că autorul păstrează o aparență de maximă principialitate și intransigență”. Textul e citat ca un abil preaviz pentru posibili critici la viitorul serial planificat să apară în revistă în 1957, dedicat metaforei și susținut de universitarul clujean de origine franceză Henri Jacquier. □ La „Cronica literară” Ruxandra Cesereanu prezintă în *Micul Kerouac* două cărți apărute la Ed. Aula, romanul *Pizdeț* de Al. Vakulovski și volumul de poeme *Oedip regele mamei lui Freud* de același Al. Vakulovski, autoarea văzând în roman manifestul nedeclarat al unei noi generații pierdute, cea douămiistă și apreciind scriitura „realistă”, limba „slobodă și spurcată la gură”, sexualizată, dar trecând de limita vulgarității. Ovidiu Mircean, în *Relectura unei ficțiuni codificate* comentează cartea lui Matei Călinescu *Despre Ioan P. Culianu și Mircea Eliade*: „În mod semnificativ, cartea lui Matei Călinescu exercită o dublă fascinație, a incursiunii biografice, văzute ca lectură, pe de altă parte, a lecturii îmbogățită de o dimensiune fantasmatic-autobiografică.” Victor Cubleşan, în *Un clasic*, se oprește asupra ultimului roman al lui N. Breban, *Voința de putere* (Dacia, 2001), considerat „prea puțin verosimil”. □ Pavel Țugui semnează *O cronică și multiplele ei inadvertențe*, ca răspuns la amplul text semnat de Mircea Popa în 2001, nr. 10-11 al revistei, *Petru Dumitriu și tinerețea lui Pavel Țugui*, un comentariu la cartea *Tinerețea lui Petru Dumitriu* (Dacia, 2001), de Pavel Țugui. Autorul aduce informații de interes din anii '50 (când activa, la vârf, în aparatul de stat comunist) despre reconsiderarea lui Tudor Arghezi, după atacurile din presă la adresa sa și despre perioada interdicției de publicare a lui Arghezi. E reprodus și facsimilul unei scrisori a lui Arghezi către Pavel Țugui (din 1952). Articolul se referă și la campania de presă îndreptată împotriva lui Arghezi, ajuns la un punct climactic prin articolul din „Scânțea” al lui S. Toma, *Poezia putrefacției*, retipărit în broșură în 1948, care concluzionează: „Tudor Arghezi ar fi putut deveni un mare poet. Dar Artistul din el a murit înainte de a fi ajuns la aceasta.”. În „Flacara” din același an 1948, pe 20 iunie, Petru Dumitriu îl lauda pe S. Toma ca reprezentând noua critică, științifică, „noul stil critic”, „metoda științifică”, profetind că tezele lui Sorin Toma vor rămâne statornicite ca un exemplu pentru ce recomanda Jdanov, cu precădere pentru o analiză critică „aspră, precisă și profund științifică”. □ O pagină de parodii de Lucian Perța vizează poeme inedite de Nichita Stănescu, apărute în revistă în 2001, poeme de Ioan Flora, Ion Cocora, Eugen Evu – toți prezenți în revistă în 2001. □ Al. Vakulovski semnează *Tavanul & literatura la bas*, despre literatura basarabeană și raportul ei cu România și Moscova. Concluzia: „Dacă România e ca o comună, R. Moldova e ca un sat.” □ Gabriela Lungu ia un interviu lui Lorenzo Renzi, „*Întâlnirea cu limba română a fost una din întâlnirile fundamentale din viața mea*”. Pe 2 aprilie 2002 profesorul padovan devine Doctor Honoris Causa al Universității Babes-Bolyai din Cluj. □ Mihai Ignat semnează câteva poeme, iar Mihai Goțiu un

fragment de roman, *Cu țeava de Paști*. □ Baruțu T. Arghezi publică un extras (*Gânduri literare*) din volumul în pregătire *Vorbiri-convorbiri argheziene*. □ La rubrica „Unghiuri și antinomii” Gabriel Troc semnează eseu *Etica postmodernă*. □ Vasile Robciuc semnează *Tristan Tzara portretizat de Claude Sernet*, despre volumul postum al lui Tzara, *40 Chansons et Dechansons* (1972, Ed. Fata Morgana, Montpellier), prefăcut de Claude Sernet – născut la Târgu-Ocna, în apropiere de Moineștiul lui Tzara. Autorul prezintă studiul lui Sernet care pune în lumină influența lui Tzara asupra literaturii europene a primelor decenii din secolul XX, prin infuzia modelului poeziei populare, a genurilor minore, a modelului derizoriu (limbajul cotidian, comic, al creației populare sau al reclamei etc.). Studiul lui Sernet, puțin cunoscut la noi, e considerat o „investigație remarcabilă”. Același autor semnează *Un plastician român în spațiul catalan. Pic Adrian*, despre Pic G. Adrian (n. Grumberg), în 1910, la Moinești, poet, pictor, critic de artă, stabilit în 1953 la Barcelona.

● [„Vatra”, nr. 5-6 (374-375)] Ion Mureșan deschide numărul cu un *Poem*, o versiune primă a poemului care va deveni celebru sub titlul *Poemul alcoolicii*, consacrat în *Cartea-Alcool*, tipărită în 2010 la Charmides. □ Editorialul lui Alexandru Vlad *Oglinda* abordează tema cerșetoriei. □ La „Carmen saeculare” Alexandru Lungu e prezent cu poeme, iar la „Epica Magna” Radu Mareș publică un fragment de proză intitulat *Ecluza*, Dumitru Ungureanu *Fulgerare*, Silviu Lupașcu *Trena damei galbene*. □ La „Vatra-dialog” e publicat un *Dialog pornind de la Tragedie și haiku. Virgil Podoabă vs. Marius Iosif*. □ La „Țintă fixă” Paul Goma publică partea a doua din studiul său *Basarabia și «problema»*. □ Sub egida „Zece poeți” sunt incluși poeții Doina Ioanid, cu *Post-scriptum*, Ion Horea, cu *File de jurnal*, Simona-Grazia Dima, cu *Poeme*, Dan Bogdan Hanu, Angela Furtună, Mihai Ignat, Kocsis Francisko, cu *Poeme*, Traian Pop Traian, cu *Post-scriptum*, Alexandru Dohi, cu *Reacția lunii la zăpadă*, Gellu Dorian, *Fiul cantonierului*. ■ La tema numărului – „Cartea de referință” – semnează: Cornel Moraru (argumentarul *Din nou despre cărțile de referință*), Al. Cistelean (Mărunțișuri despre esențial), despre *Dicționarul esențial al scriitorilor români* (Albatros, 2000), Mihaela Ursa (*Dicționarul dus până la capăt*), despre *Dicționarul analitic de opere literare românești*, coordonat de Ion Pop, Tudorel Urian (*Aventura DSR – episodul trei*), Ion Pop (*Spre o panoramă a criticii literare românești*, despre *Panorama criticii literare românești*, coordonat de Irina Petraș, Casa Cărții de Știință, 2001), Al. Th. Ionescu (*Un dicționar în continuă mișcare* despre dicționarul în trei volume coordonat de Ion Bogdan Lefter și tipărit la Paralela 45, în 2000-2001, *Scriitori români din anii '80 și '90*), Iulian Boldea (*O istorie didactică a literaturii române*, despre lucrarea omonimă coordonată de Gheorghe Crăciun), Horea Poenar (*Fotografii frumoase scanate*, despre *Dicționarul scriitorilor români din Statele Unite și Canada*, Albatros, 2001), Andrei Bodiu (*Despre succesul unei istorii literare*, despre ediția a treia a *Istoriei* lui N. Manolescu, Ed. Aula), Ruxandra Ivănescu („Stăruitoarea, demonica alchimie

estetică...”, despre *Istoria literaturii române* a lui Ion Negoitescu, Minerva, 1991), Sanda Cordoș (*Optzeciștii în anii '80*, despre reeditarea, la Dacia, cu o prefață a lui Al. Cistelean, a *Istoriei tragice și grotești a întunecatului deceniu literar nouă*, de Radu G. Țeposu), Dorin Ștefănescu (*Elogiul inexplicabilului*, despre *Literatura franceză de la Villon la zilele noastre*, de Nicolae Balotă, Dacia, 2001), Nicoleta Sălcudeanu (*Pseudoalfabeticus sau fals tratat de poezie și Germania – pământ românesc*, despre dicționarul de autori al lui Geo Vasile *Poezia română între milenii*, de la Dacia, respectiv *Scriitori români în exil*, de Eva Behring, Ed. Fundației Culturale Române, 2001), Cornel Moraru (*O istorie a literaturii române* despre *Istoria literaturii române de la creația populară la postmodernism*, Saeculum I.O., 2000), Camelia Crăciun (*Dramaturgia – între scenă și condei* despre Mircea Ghițulescu, *Istoria dramaturgiei române contemporane*, Albatros, 2000), Imola Antal (*Un excurs revuistic*, despre *Reviste din Transilvania* de Nae Antonescu, apărută la Biblioteca Revistei Oradea, 2001), Ligia Pamfile (*Cartea revistelor...*, despre o carte a aceluiași Nae Antonescu, *Reviste literare interbelice*, Ed. Dacia, 2001), Gheorghe Bogdan (*Dimensiunea teologică a unei sinteze științifice* despre tratatul lui Mihail Diaconescu, *Istoria literaturii dacoromane*, Ed. Alcor Edimpex, f.a.), Dumitru-Mircea Buda (*Trei dicționare la giudețul județelor*, despre *Dicționarul Scriitorilor Arădeni de Azi*, Ed. Mirador, Arad, 1997, *Dicționarul Scriitorilor din Caraș-Severin*, Ed. Timpul, Reșița, 1998 și *Scriitorii de la Tomis*, tipărită în 2000 de Ed. Ex Ponto și Revista „Tomis”), Cristina Timar (*Un puzzle al prozei românești*, despre *Proza românească dintre milenii*, de Geo Vasile, Ed. Odeon, 2001 și *Scriitori români mureșeni*, despre *Scriitori români mureșeni – dicționar biobibliografic al autorilor mureșeni de la 1754 la 2000*, Biblioteca Județeană Mureș, Târgu-Mureș, 2000), Daiana Felecan (*Sensul recuperator al literaturii* despre lucrarea lui Vasile Pistolea *Generația '60 și redescoperirea modernității*, Ed. Timpul, Reșița, 2001). □ În cadrul rubricii sale „Epistolarul de la Olănești” Alexandru Mușina tipărește o epistolă adresată lui «Dragă Virgil», probabil Virgil Podoabă. □ La „sms” Livius Ciocârlie publică o *Scrisoare pe marginea unei cărți*, scrisoarea e adresată lui Virgil Podoabă pe tema cărții sale recente, care tratează problema optzecismului bucureștean vs. provincial. Nume pomenite în epistolă: Ion Mureșan, Matei Călinescu, Patapievici. □ La „Crispări” Liviu Ioan Stoiciu semnează *Semn de semn*, un fragment de jurnal. □ Sub egida „Honni soit qui mal y pense” Alexandru Vakulovski poartă un dialog cu Radu Andriescu. □ La „Puncte cardinale” John Navone s.j. scrie despre *Valoarea artei creștine*. □ La „Scrisori de peste drum” Gheorghe Grigurcu continuă seria *Fișele unui memorialist (16)* – o sumă de notații diaristice. □ La „côpii legalizate” părintele din Blaj Marin-Victor Lupu prezintă *Un gânditor pentru zilele noastre: părintele Ioan Miclea* și este publicat un text de Ion Miclea, *Două viziuni*. □ La „chintă servită” sunt tipărite poeme de Andrei Patraș (*Scrisoarea V*), Adela Popescu (*Închinare*), Liviu Georgescu, Vasile Man și Maria Pal. □ La „Interviu” Grigore Scarlat poartă un dialog cu Nae Antonescu. □ La „Ars legendi”

Virgil Podoabă semnează un articol despre *Gheorghe Crăciun și revelațiile corpului erotizat*. □ La „Shortcuts” Nicoleta Cliveș semnează *Prozacuri (II)*, despre romanul *Iepurii nu mor* (Aula), de Ștefan Baștovoi, care constituie debutul poetului Baștovoi ca romancier, după volumele notabile *Elefantul promis* din 1997 și *Cartea războiului* din 1998: „De la poezie la roman, trecerea nu e chiar atât de abruptă pe cât pare; fondul patetic, legat de o inocență structurală și de un fior religios autentic, făcea ca în lumea bizară, crepusculară a lui Șt. Baștovoi, să fie posibilă salvarea. Privirea rimbaldiană a poetului era aptă să transforme instantaneu percepția în frison și realitatea percepută în mediu pulsatil; firescul, ușurința cu care intra în viziunea poetică constituiau semne ale forței talentului său. Nici în proză lucrurile nu stau altfel; *Iepurii nu mor* – roman «pentru copiii sovietici care au crescut mari» – este o *poveste adevărată*, dintre cele în care viața bate ficțiunea la zero; o poveste despre ce a însemnat sovietismul pentru, probabil, ultima generație dde basarabeni care și-au făcut școala cu portretul lui Lenin în față și în cărți; o poveste spusă de un copil, cu seninătate, într-o moldovenească dulce, minuțioasă, patriarhală. Dar pe cât de limpede este privirea aruncată asupra acestei lumi, plină de festivități în care «hulubașul păcii» și baloanele colorate se înalță spre cer, pe atât este de terifiantă realitatea consemnată.[...]”. □ Ioan Buduca semnează la rubrica „Cu cărțile pe masă” *Eminescu. Zero și infinitul; Construct în cerc*, iar Emilian Galaicu-Păun *Hemogram(atic)a lui Radu Florescu*. □ Rubrica „Holograme” e dedicată lui Adrian Grănescu. Al. Vlad îi ia un interviu, Al. Grănescu e prezent cu proze și un fragment de roman (*Un capriciu de primăvară*). Despre autor semnează texte critice Lucia Gogoncea (*Lectura mea particulară*) despre volumul lui Al. Grănescu de proze lirice (Ed. Limes, 2000) *Lecturile mele particulare*, Anamaria Dinu (*Fișele memoriei*) despre volumul de proze scurte din 1998 *Un altfel de sfârșit* (Ed. Arhipieleag), Irina Șiptean, în *Scritura de sine*, despre *Un altfel de sfârșit*, iar Mircea Petean, în *Dinspre epic înspre poematic*, despre aceeași culegere de nuvele a echinoxistului din primul val Al. Grănescu. □ La „Quo vadis homo?” Albert Kovács semnează *Quo vadis homo? De la Adam și Iov la Faust și Ivan Karamazov*. □ La „Memoria activă” Titu Popescu semnează *După zece ani (IV)*, Aurel Dumitrașcu, *Carnete maro (II)*, iar Anatolie Paniș *Ideologul din închisoare*. □ La „experiment” Sorin Stoica publică niște poeme compuse din poeme scrise de copii, din antologia lui Dorel Zaica cunoscută ca *Experimentul Zaica*.

• **[„Viața Românească”, nr. 5-6]** Redactor de număr: Liviu Ioan Stoiciu. Nicolae Breban semnează primul text al acestui număr, *Criza literaturii*. Radu Petrescu e prezent cu o proză inedită, *Omul negru*, datată 1967. □ Paul Goma publică un text incendiar, *Basarabia și «Problema»*, despre problema implicării evreilor din Basarabia în crimele săvârșite împotriva românilor de regimul sovietic în 1940 (dar și asupra ucrainenilor, ȝiganilor, și chiar a rușilor opozanți). Goma susține că evreii au avut interesul de a menține Basarabia în componența Rusiei. El pomenește cererile evreilor din comitetele revoluționare basarabene din

1917-1918 de a folosi limba rusă, chiar dacă membrii nu erau ruși și cunoșteau toți româna și se referă la ponderea uriașă a evreilor implicați în mișcarea comunistă din Basarabia. E citat istoricul Mihail Bruhis care, despre perioada 1920-1940, concluzionează că scopul principal al comuniștilor basarabeni era smulgerea Basarabiei de la România și alipirea la Uniunea Sovietică și că în marea lor majoritate acești ilegaliști erau nemoldoveni. Această implicare a evreilor în oprimarea românilor basarabeni de către sovietici și atitudinea evreilor față de armata română în timpul retragerii din Basarabia din 1940 (când armata română avea ordin să nu opună rezistență) a dus la răzbunarea din 1941, de către armata română, în drumul spre Odessa (e pomenit în special masacrul de la Sculeni, în care li s-a răspuns evreilor la umilințele la care supuseseră armata română în timpul retragerii din 1940). Sunt citate documente care atestă că „măcelul” a fost comis de *localnici* cu sprijinul soldaților români. □ Șerban Foarță publică poeme, *Caragialela bis (fragmente)*. □ Ancheta numărului, *Caragiale după Caragiale*, are un argument semnat de Gh. Grigurcu. Participă: Liviu Antonesei, cu *Nu actualitatea, ci eternitatea lui Caragiale!*, Dan Culcer, cu *Sunt pentru orice lectură ideologică, dar...*, Șerban Foarță, *Un Caragiale neconvențional*, Lucian Vasiliu, *Actualitatea lui nenea Iancu*, Ion Bălu, *Caragiale – semiotica trăirilor umane*, Constantin Trandafir, *Caragiale – sărbătoarea și carnavalul (I)*. □ Nora Iuga e prezentă cu poeme. □ Vasile Spiridon, în *Dilatarea punctului (I)*, scrie despre Nichita Stănescu. □ Marin Mincu e prezent cu *Intermezzo*, care include, înafară de textele sale pseudodiaristice, și poemul *Tatăl meu*. □ Vasile Andru publică proza *Operație pe creier*, o proză-documentar despre destinul unei victime a Revoluției din 1989 și a mineriadei din 1990. □ Adrian Alui Gheorghe publică un poem lung, *Sfânta familie*, iar Letiția Ilea un grupaj de patru poeme. □ Luca Pițu semnează *Dezordinea autobiografemelor specifice (I)*. □ La grupajul dedicat temei *Între exil și diasporă* Toma Pavel oferă un interviu lui Gabriel Stănescu, intitulat „*Ca imigrant venit din Europa....*”. Gh. Grigurcu, în *Fețele exilului*, scrie despre cărțile lui Bujor Nedelcovici, în special despre *Aici și acum* (Allfa, 1998), „consacrată scriitorilor înainte și după 1989”. □ Gabriel Stănescu ia un interviu lui Titu Popescu, intitulat „*Noi diasporenii...*” (autorul locuiește în Germania), plecând de la cartea recent apărută la Ed. Jurnalul literar, în 2001, *Convorbiri despre exil și literatură*. □ Ilie Constantin dă spre publicare un fragment din viitoarea sa carte *Familia scrisă*. □ Andrei Zanca semnează *Arheologia însingurării*, Gabriel Stănescu *Românii în context intercultural*, Ionel Necula *Septuagenarul Cioran*, Grigore Scarlat *Eugen Ionescu în țara tatălui*, iar Simona-Grazia Dima *Trădarea ca formă a regăsirii de sine*, despre românul stabilit în Canada Constantin Stoiciu, autor al unor *Fragmente frivole de eternitate* (Libra, 2001). □ Liviu Georgescu e prezent cu poeme, Dan Bogdan Hanu cu *Jurnal de absență* (fragmente), iar Adela Greceanu cu fragmente din viitorul său volum de proză poetică *Înțelegerea drept în inimă*. □ Un alt grupaj îi cuprinde pe Sorin Golea, cu *Poeme*, Gabriela Vrânceanu-Firea, cu două proze poetice,

Alegerea și Prima ninsoare, urmate de *Versuri*, Adrian Pătrușcă, cu *Povestiri*, iar Florența Albu semnează *Poeme inedite*. □ La rubrica „A fi mereu în miezul realului” (O carte în discuție) colaborează Livius Ciocârlie, cu *Propriul tău dușman*, Bogdan Ghiu, cu *Sistemul personal al culturii*, Solomon Marcus, cu *A fi mereu în miezul vieții literare românești*, Irina Mavrodin, cu *A fi mereu în miezul literaturii*, Florin Mihăilescu, cu *Textualismul autorizat*. În discuție este cartea de interviuri a lui Marin Mincu, *A fi mereu în miezul realului*, Pontica, 2001. □ La rubrica „Restituiri” Marin Diaconu îngrijește și prezintă într-o notă introductivă un text de Alice Voinescu, *Despre sentimentul pudoarei*. □ La „Documente” același Marin Diaconu îngrijește un text de Ion Zamfirescu, preluat din arhiva Ion Zamfirescu, *Curs de teoria valorilor*. □ La „Comentarii critice” semnează, printre alții, Mircea A. Diaconu, *George Popescu și paradigma Mincu...*, Ion Dumitru, *Stratanianul Ion Stratan*, Mihai Vakulovski, *Poemul ca «etichetă corectă» sau despre manualul autorului Bogdan Ghiu*. □ „Cronica ideilor” e susținută de Lidia Vianu (*Postmodernism sau desperado?* – despre romancierul scoțian „desperado” Alasdair Gray) și Ștefania Mincu (*Probleme ale raportului omului cu moartea*). □ La „Miscellanea” Andi Bălu semnează *Mihai Eminescu și Thomas Gray*, un interesant excurs despre imitațiile și traducerile poemului *Elegy written in a Country Churchyard* al preromanticului englez Thomas Grey în limba română (e imitată de Gh. Asachi). □ Nicolae Macovei semnează *Câteva gânduri despre poezia lui Aurelian Titu Dumitrescu*, Mara Magda Maștei, sub titlul *Limbajul culturii*, scrie despre volumul Monicăi Pillat *Cultura ca interior* (Ed. Vreamea, 2001).

• [„**Caiete critice**”, nr. 5-7 (175-177)] Eugen Simion, plecând de la Jules Renard și ajungând la Caragiale și Creangă, meditează într-un fragment critic *Despre genialitate și despre spiritul de cârtire la români*. □ Sub egida „Cronici literare” semnează Bogdan Popescu, Daniel Cristea-Enache și Nicolae Bârna, care scrie despre *Orbitorul* lui Mircea Cărtărescu, *Corpul*. ■ Numărul e dedicat Centenarului Vladimir Streinu. Eugen Simion deschide seria de portrete, cu *Vladimir Streinu sau despre stilul senioral în critica literară*: „Rezumând, putem spune că, fixat pe poziții maioreștiene și lovinesciene, Vladimir Streinu leagă autonomia esteticului de o autonomie a actului critic, voind a studia misterul sau ceea ce Croce numea *individum ineffabile* cu mijloacele unei *critici pure*. A studia este un verb nepotrivit în acest caz. E mai corect a spune a *aproxima* ceea ce e ireductibil, necategorial, misterios, monadic în opera de artă. Practic, aceasta înseamnă a evita în analiză toate ereziile științifice [...] Partea bună a acestui apel la unicitatea creației este respingerea, de plano, a oricărei forme de dogmatism în critica literară și a încercării de a justifica valoarea estetică prin elemente extrinsece”. Mai semnează: Călin Căliman, *De vorbă cu actrița Ileana Iordache, fiica lui Vladimir Streinu*, Pavel Chihaia, *Vladimir Streinu – exemplaritatea unei vieți*, Dan Grigorescu, *Vladimir Streinu*, Al. Săndulescu, *Concepția estetică. Opinii despre critica literară românească*, Iordan Datcu, *Ediția Vladimir Streinu, Pagini*

de critică literară, I-V, Barbu Cioculescu, Vladimir Streinu, poet și critic de poezie, Cornelia Ștefănescu, *Ixion și vocația de a îmbrățișa norii*, Cristina Balinte, Vladimir Streinu la revista „Kalende”. □ Sub egida Anul Caragiale Constantin Hârlov publică *Contrapagină – Încercări de precizie... istorico-literară*. Revista e ilustrată cu lucrări de Ion Pacea, despre care Dan Grigorescu semnează un text la rubrica destinată artelor.

IUNIE

4 iunie

● **[„Adevărul literar și artistic”, nr. 619]** Pe prima pagină e tipărit un text semnat de Virgil Nemoianu, dedicat lui Ștefan Augustin Doinaș, care ocupă și întreaga pagină a rubricii „Paralele inegale” („*Doinaș e atât de important în lupta sa cu limba română încât va fi aproape imposibil de ocolit în viitor*”). □ Daniel Cristea-Enache semnează o cronică la *Femeia din fotografie* (Compania), de Tia Șerbănescu (*Femeia din fotografie*), considerat „un jurnal absolut remarcabil”. Teodor Vârgolici discută la aceeași rubrică „Cronici” *Romanele lui Rebreanu*, comentând cartea lui Constantin Cubleşan *Romancierul Rebreanu* (Viitorul Românesc). Istoricul literar reține polemica în marginea romanului *Adam și Eva*, depreciat de unii comentatori și pe care C. Cubleşan încearcă să îl repună în drepturi „cu sobrietate și echilibru”. □ La „Civica” Alexandru George face un interesant și elegant rechizitoriu modelului „absolutist” Noica, promovat de grupul de la Păltiniș, așa cum apare el și în jurnalul lui Gabriel Liiceanu (articolul, care are aerul unei revizui, se numește *După vreo douăzeci de ani*). □ Anul Caragiale e prezent și în acest număr cu un text de Constantin Schifirneț despre prietenia dintre Caragiale și C. Rădulescu-Motru („*Se învârti în jurul meu ca un halucinat... I. L. Caragiale și C. Rădulescu-Motru*”).

● **[„Observator cultural”, nr. 119]** Ion Bogdan Lefter, la o pagină „In memoriam” dedicată lui Ștefan Augustin Doinaș, propune un text intitulat *Harta bogată a operei. Omagiu lui Ștefan Aug. Doinaș*: „[...] Rapid cartografiată, toată această hartă bogată a operei ar arăta cam așa: A fost mai întâi etapa cunoscută a baladelor, caracteristică, de altfel, pentru mai mulți dintre membrii Cercului Literar: și Radu Stanca, și Ioanichie Olteanu, și alții au scris balade în acea perioadă. De-atunci datează manifestul despre *Resurecția baladei*, reprezentativ pentru un anumit moment cultural și pentru o anumită atitudine care trebuie înțeleasă atât în contextul finalului de cultură română interbelică, cât și în datele istorice și politice ale epocii. Cercul de la Sibiu era un cerc de refugiu cultural și politic, încât apelul la anumite valori tradiționale trebuie înțeles – cred – în sensul

unei opțiuni filozofic conservatoare, de propunere a unor «temeiuri» care nu se pot șterge în orice condiții, chiar în condiții foarte grele. De-atunci – însă – dl Doinaș a parcurs prin volumele sale de versuri experiențe diverse în spațiul neomodernismului poetic românesc postbelic. În formule diverse, de obicei cu un aspect tot clasicizant, în prozodii de obicei regulate, uneori și fără rimă, dar de cele mai multe ori în versuri rimate, dl Doinaș a mers până la capăt pe firul modernității poetice românești. Într-unele dintre volumele sale dinspre sfârșitul anilor '70 și din anii '80, am simțit chiar că există și o anumită dimensiune poate că paradoxal-experimentală a acestei poezii care încerca, la un moment dat, să versifice sentențe sau observații prozaice de viață curentă – și așa mai departe. Este, în orice caz, o operă în foarte amplă și îndelungată desfășurare și care trebuie recită și interpretată cu atenție pentru a fi scoasă din umbra baladelor de început. În realitate, dl Doinaș a fost tot timpul conectat la evoluțiile poeziei românești a ultimelor decenii. [...]» □ *Divulgarea secretelor de familie și cultura română reacționară*, de Mihai Dinu Gheorghiu tratează volumul francez al Alexandrei Laignel-Lavastine, mai ales receptarea sa în presa culturală din România, notând ambiguitățile și rezervele unor Toma Pavel, Matei Călinescu și Ion Vianu sau ostilitatea violentă a unor Nicolae Manolescu, Lucian Pintilie și Mircea Iorgulescu. Autorul acuză de ipocrizie o parte a culturii române atașată, spune el, unui imaginar reacționar (Zeletin): „Să nu aibă toate acestea nici o legătură cu profilul unei anume culturi românești, pe care Zeletin o identificase cândva drept reacționară și care s-a perpetuat până azi prin diverse legende și mituri? Toate aceste secrete de familie nu au fost divulgate până azi din varii motive (nu neapărat din simpatii politice), ele constituind un obstacol în calea cercetării istorice.” ■ Paul Cernat, în *Lecții ionesciene*, scrie despre volumul Martei Petreu, *Ionescu în țara tatălui* (Biblioteca Apostrof, 2001) „[...] Ceea ce încearcă să arate Marta Petreu este faptul că există structuri mentale predispușe – în anumite condiții istorice – la adeziuni totalitare, așa cum există structuri mentale rezistente la totalitarism. Oricum, nu problema opțiunilor politice ale lui Eugen Ionescu constituie miza principală a cărții de față, ci surprinderea identității sale profunde. Volumul este deopotrivă un studiu de caz și arheologia unui destin ironic, o fabulă existențială. Primul capitol își propune să demonstreze «uluuitoarea coincidență dintre metafizica ionesciană și doctrina școlii sofiste» grecești [...] Pe bună dreptate, autoarea vede în tânărul Eugen Ionescu un «clown mitic», când vesel-hazos, când înlăcrimat, identificând în acest profil spiritual figura lui Hermes, arhetip al gândirii manieriste. [...] Dincolo de lentilele dilatate de groază prin care viitorul dramaturg privește metamorfoza — inclusiv fizică — a prietenilor săi în monștri depersonalizați, rămâne problema polarizării «tinerei generații» în funcție de opțiuni identitare ultime. Oricum, resentimentele cărora le dă glas în scrisorile de după război Eugen Ionescu, condamnându-și generația rinocerizată («imbecilul Noica», «grasul Vulcănescu», Cioran cel, totuși, chinuit de remușcări — toți, în frunte cu «odiosul defunct Nae Ionescu» și «marele vinovat» Eliade) sunt sincere și

îndreptăţite. De altfel, el nu va rămâne decât parţial şi intermitent pe aliniamentele urii — vezi şi cunoscuta afirmaţie din 1946 despre foştii colegi fascizaţi, de care se simte însă legat printr-o dependenţă ambiguă: «Tot timpul i-am urât (...) dar fără ei, duşmanii mei, mă simt singur». Sechelele se vor vindeca însă greu, pe 24 aprilie 1960, Virgil Ierunca notând în jurnalul său «fixaţii care revin cu regularitatea unor crize la Ionescu», acesta ameninţând, «fără umbra de umor», «că toată România a fost fascistă şi că o va spune».[...] Valorificând datele din materialul documentar publicat de Simona Cioculescu în numărul 1-2 din 1998 al revistei «Manuscriptum» şi o informaţie primită de la Gelu Ionescu şi Georgeta Dimisianu, autoarea nu evită nici subiectul delicat al perioadei în care Eugen Ionescu a activat ca ataşat cultural pe lângă Ambasada Română de la Vichy, plecarea din ţară ca trimis al Ministerului Propagandei având loc prin intervenţia unor rude ale tatălui. În mod ironic, scrie Marta Petreu, «Ionescu a scăpat din ţară deghizat în hainele adversarului», ajutat şi de Mircea Vulcănescu, care în 1934 îi premiasă *Nu...* Cu aceasta, ajungem la cel mai valoros (şi mai amplu) capitol al cărţii, intitulat provocator «Un oarecare Eugen Ionescu, poet ratat şi dezechilibrat, este condamnat în contumacie de Curtea marţială la 11 ani închisoare corecţională şi la 5 ani interdicţie corecţională pentru ofensa armatei şi ofensa naţiunii». Punând la bătaie, într-o reconstituire impecabilă, mai toate documentele disponibile din presa vremii şi din amintirile celor implicaţi, autoarea reconstituie istoria halucinantă a circumstanţelor care au decis rămânerea lui Eugen Ionescu în Franţa. Totul începe în 1946, pe fondul conflictului între oficiosul naţional-ţărănist şi organul de presă al Ministerului de Război, «Glasul armatei» (prin vocea Lt. Col. Valter Roman). Încercând să scape de ameninţarea unui proces instrumentat de comunişti pentru o așa-zisă «subminare a frăţiei de arme româno-sovietice», directorul «Dreptăţii», N. Carandino, imaginează o lovitură de presă, găsim drept adevărat «vinovat» pe un «oarecare Eugen Ionescu» care, într-o scrisoare din Franţa către Tudor Vianu (publicată în «Viaţa Românească» a lui Ralea şi Suchianu, foşti ţărănişti convertiţi la marxism) «îşi justifică sinecurea şi continuitatea în slujbă printr-o serie de trivialităţi scrise şi subscrise la adresa armatei, a magistraturii, a clerului şi în general a tuturor corpurilor constituite».[...] Una peste alta însă, excelenta carte a Martei Petreu are semnificaţia unui tratament dificil, de recuperare a unei memorii traumatice. El trebuie înţeles însă, spunând până la capăt «adevărurile acestea care nu ne plac».” □ Sub titlul *Berlin 7.12.1999* este publicat un text scris la Berlin de Ovid S. Crohmălniceanu în 1999 (tradus din franceză de Ileana Gheorghe) care ar fi trebuit să prefăţeze ediţia franceză a romanului lui Gheorghe Crăciun *Compunere cu paralele inegale*, apărut ulterior la Editura Maurice Nadeau. Moartea în 2000 a autorului prefeţei a făcut ca aceasta să rămână în manuscris. □ Szabolcs Szonda prezintă antologia *Versuri* (Ed. Universităţii de Vest) a poetului şi dramaturgului timişorean de etnie maghiară Anavi Ádám drept *Un volum-eveniment*. □ Catrinel Popa, în *Portretul artistului tânăr* scrie despre *Încercarea scriitorului*, de Tudor

Țopa (Ed. Paralela 45, 2001 ed. II, rev.de autor, îngrijită de Ruxandra Mihăilă): „*Încercarea scriitorului* reprezintă volumul de debut al lui Tudor Țopa (debut care s-a produs pe la mijlocul deceniului șapte); împreună cu cartea următoare, intitulată *Punte* (decupată și ea din același extrem de întins jurnal), scrierea aceasta atipică, stranie și, în ultimă instanță, pasionantă, își propune să ne ofere un fel de radiografie a stării de grație, o imagine desfășurată holografic (am zice astăzi), a acelui mod propice producerii literaturii, și totodată reușește, într-o manieră subtilă, să inducă cititorilor încrederea în trăinicia cuvântului scris, care, *à la rigueur*, se substituie perfect vieții.” □ Victor Neumann face un portret-omagiu istoricului român Pompiliu Teodor, stins din viață în 2001, în *Profesorul Pompiliu Teodor*. □ Apare a doua parte a interviului luat de Svetlana Cârstea Antonei Ralian, traducătoare de marcă. Interviul relatează despre relația de prietenie cu prozatoarea Iris Murdoch (întâlnirea dintre ele, corespondența ulterioară), întâlnirea cu Saul Bellow din 1977, când acesta vine în București alături de soția sa de atunci, româncă. □ Este consemnat numărul special al «Magazine littéraire» dedicat temei *Les écritures du Moi. De l'autobiographie à l'autofiction*. □ La rubrica „Recenzii” Bianca Burța semnalează volumul *Poeme de exil* de Virgil Ierunca, apărut la Humanitas, în 2001. □ Ultima pagină e dedicată directorului Muzeului Literaturii Române Alexandru Condeescu, care propune un text cu titlul *Paradoxul unui muzeu literar*.

• [„22”, nr. 23] Norman Manea semnează un necrolog *Doinaș*, la un nou *In memoriam Irinel Liciu – Ștefan Augustin Doinaș*: „Nu se va vorbi niciodată destul în România despre curajoasa acțiune, în plină teroare antonesciană, a tinerilor Cercului Literar de la Sibiu, nu doar în favoarea culturii autentice, ci și a democrației, nu doar pentru libertatea spiritului, ci și pentru libertatea semenilor. Cultul formei, extazul pitagoreic al creației, ordinea superioară la care aspira demersul noilor argonauți se opuneau nu doar forței barbare a tiraniei, ci și atâtor viclene capcane ale iraționalismului intelectual, însetat de Absolut, dar complicitând, în cotidian, cu măștile vulgare ale *totalității* devenită totalitarism. Esteticul își avea pentru Doinaș, ca și pentru Negoșescu, ca și pentru marele nostru Eugen Ionescu, o implică și superioară valoare etică, înainte de a deveni scut și armă, în negrele vremuri în care destui confrăți aveau să se lase atrași de stihia și sloganele dictaturii. Nu se va vorbi niciodată prea mult în România despre curajul cu care acești vulnerabili și inflexibili *esteți* au înfruntat, fiecare în felul său, după oroarea nazistă, minciuna și crima comunistă.” ■ Mircea Iorgulescu continuă metodic serialul său *Portretul artistului ca delincvent politic* (III): „[...] Al doilea decupaj defectuos, un fel de pervers efect de zoom, constă în reducerea întregii generații a intelectualilor români născuți între 1900 și 1915 și ale căror începuturi se situează între 1925 și 1935 la segmentul denumit «Tânără generație». Acest segment, «o grupare eterogena de tineri intelectuali», cum exact îl denumește Leon Volovici (*Ideologia naționalistă și «problema evreiască» în România anilor '30*, Humanitas, 1995, pp. 91-92), nu se confundă și nu poate fi confundat cu

toată acea generație. Căreia, de exemplu, îi aparțin, în exact aceeași măsură ca și Eliade ori Cioran, și Anton Holban, și M. Blecher, și Octav Șuluțiu, și Petre Pandrea, și H.H. Stahl – listă ce poate fi substanțial lungită. Ilustrativ este cazul lui Eugen Ionescu: el face parte incontestabil din generația tânără a epocii, dar afilierea lui la «Tânăra generație» este foarte discutabilă, chiar imposibilă. Nefiind totuna cu generația tânără a anilor '30, ci reprezentând doar o parte a ei, «Tânăra generație», cum și-au spus înșiși componenții acestei «grupări eterogene», nu este nici ea, măcar ea!, privită ca un micro-context în cadrul căruia să fie plasate personalitățile și evoluțiile tinerilor Mircea Eliade și Emil Cioran: este practic redusă de Alexandra Laignel-Lavastine la aceștia doi. Este redusă la ei pentru a se facilita condamnarea globală a tuturor – nu numai a grupării «Tânăra generație», nu numai a întregii generații tinere din acea epocă, dar și a întregii intelectualități românești de atunci. [...] De moarte sau mortificare au scăpat doar Eliade și Cioran, ei sunt singurii supraviețuitori în sensul împlinirii destinului creator din acea «grupare eterogenă» numită «Tânăra generație»; au supraviețuit însă în exil și prin exil. Strălucirea excepțională a operei lor de maturitate (Eliade avea 37 de ani în 1945, iar Cioran 34...) nu poate fi în nici un caz proiectată asupra celei din perioada începuturilor, oricât de articulate ar fi fost acestea. Dacă după 1945 Emil Cioran nu ar mai fi scris nimic, *opera* lui de până atunci nu i-ar fi conferit decât un loc periferic, de planul al doilea sau mai curând al treilea, în tabloul valorilor culturale românești din anii '30. Nici Mircea Eliade, până în 1945, nu intrase în rândul valorilor de prim plan, în ciuda unei activități mult mai prolifică, de ordin însă precumpănitor literar și publicistic: fiindcă nu prin literatură și publicistică avea el să se impună în exil. Este, prin urmare, o enormă eroare (sau o enormă fraudă intelectuală...) ca statura și statutul lor din cultura română a anilor '30 să fie supradimensionate pornindu-se de la ceea ce aveau să devină în exil începând din anii '50. Iar hipertrofia scrierilor de început, perioadă în care se situează, fără însă a o acoperi, și adeziunile lor publice la legionarism, este efectuată pentru ca totul să fie pus sub semnul acestei adeziuni – integral opera lor, integral gruparea lor, integral generația lor, integral intelectualitatea românească din anii '30.[...]»

5 iunie

• [„România literară”, nr. 22] Editorialul lui Nicolae Manolescu, *Poetul*, e prilejuit de moartea lui Ștefan Augustin Doinaș, după ce un alt editorial, cu puțin timp în urmă, aniversa cei 80 de ani împliniți de poet. Criticul „se refugiază” în istoria literară, făcând un scurt traseu al biografiei și operei lui Doinaș, pentru că se mărturisește „în stare de șoc”. Soția poetului se sinucisese a doua zi după moartea fulgerătoare a soțului său, în urma unei operații, provocând consternare și emoție în lumea culturală românească și nu numai. Paginile 16-18 ale revistei sunt dedicate unui *In memoriam* Irinel Liciu și Ștefan Aug. Doinaș, sub genericul „Astăzi ne despărțim”, semnată de Constanța Buzea, Livius Ciocârlie, Constantin Țoiu, Liana și Ioan Tugearu și alții. □ Rubrica „Lecturi la zi” adună mai multe

recenzii: *Limba și moarte*, de Marius Chivu, la volumul de teatru *Istoria comunismului povestită pentru bolnavii mintal și alte piese*, de Matei Vișniec (Ed. Aula, 2001), *Jurnal de versuri oranj*, de Cătălin Constantin, la debutul în versuri al lui Catrinel Popa, *Caietul oranj. Jurnal de sanatoriu* (Cartea Românească, 2001), *Iași, high quality*, de Iulia Alexa, la volumul de proze al lui Cătălin Mihuleac *Bar de stepă* (Ed. Timpul, 2001), *De ce psihanaliza aplicată?*, de Dorin-Liviu Bîțfoi, la un volum apărut în Franța în 1971, tradus recent la noi, *Psihanaliza artei și a creativității*, de cunoscuta Janine Chasseguet-Smirgel (Ed. Trei, 2002).

■ Cronică literară, care-i revine în acest număr lui C. Rogozanu (*Depinde de hermeneutică?*) se ocupă, ca pentru a contrabalansa scandalul din jurul volumului Alexandrei Laignel-Lavastine, de volumul lui Matei Călinescu *Despre Ioan P. Culianu și Mircea Eliade. Amintiri, lecturi, reflecții* (Polirom, 2002), „o lecție de de moderație și de rațiune” într-o dezbatere deja dezlănțuită. Cronicarul insistă pe ideea de „discurs moderat” și speculativ atât cât trebuie, în ceea ce privește formula critică mateină. Criticul observă că Matei Călinescu introduce termeni noi în discutarea ambiguităților lui Eliade: importanța figurii anamorfozei (jocul lui Eliade cu perspectivele), aspectul uman – acea *forma mentis* a unei generații, care poate fi percepută poate mai ales din jurnale și scrisori și care doar ea poate explica „tragedia sufletească” a unei generații. □ La pagina de poezie Floarea Țuțuianu publică mai multe poeme scurte în stilul care o va confirma în anii 2000. □ Gh. Grigurcu, la „Semn de carte”, sub titlul *Comedia literaturii*, comentează volumul de poezie *Biblioteca de dinamită*, de Ion Stratan (Cartea Românească, 2001, cuvânt înainte de Andrei-Călin Mihăilescu, postfață Octavian Soviany). Cartea e pusă sub semnul comediei literaturii, al ironiei radicale, parodiei și eliberării din orice canon: „Am putea spune că sub pana lui Ion Stratan acel crepuscul al modelelor (fie și al modelor!) lirice pe care-l reprezintă parodia se preschimbă, mirabil, într-un nou revărsat de zori...”. □ N. Georgescu publică un articol amplu intitulat *Punctuație și vecinătăți ritmice în poezia lui Eminescu*. Problemele pe care le ridică, deși par minore, sunt majore, o virgulă putând schimba fundamental sensul unui poem, precum psihologicul *Te duci...* sau cosmogonicul *Luceafărul* – ceea ce înseamnă o față diferită a unei întregi literaturi. N. Georgescu consideră că Titu Maiorescu, unul dintre editorii săi consacrați, modificând punctuația după bunul plac „face psihologie, pozitivism, în general, scoțând pentru aceasta fiorul mistic din poezia eminesciană”. În *Luceafărul*, în funcție de cum punem o virgulă, traseul lui Hyperion este în sus sau în jos, sugerând (ori nu) natura demoniacă a personajului, susținută și de Tudor Vianu. Ortografia este, cu alte cuvinte, o chestiune de detaliu, dar de care atârnă de foarte multe ori sensul. □ Cronică edițiilor, de Cornelia Ștefănescu, „*Nimic fictiv*”, se ocupă de ediția critică realizată de Ileana Mihăilă din *Viața lui Mihai Eminescu*, de G. Călinescu (Ed. Academiei Române, 2002). ■ „Carto-bomba Anului Caragiale” e prezentată de Gabriel Dimisianu, în *Revelațiile cartografiei*: soția lui I.L. Caragiale este modelul după care a fost realizată prima carte poștală din România, de către Jiquidi, cu

ocazia Expoziției Cooperatorilor, în 1894. O fotografie a frumoasei domnișoare Alexandrina Burelly, fiica arhitectului Gaetani Burelly, i-a servit drept model lui Jiquidi pentru țărâncuța de pe cărțile poștale reprezentative pentru România și portul românesc național. Descoperirea îi aparține lui Vasile Avramescu, care a descoperit și în ediția Șerban Cioculescu o ilustrată de acest tip din 1907, semnată de Caragiale, care confirmă presupunerea sa. ■ Cu prilejul Târgului de Carte Bookfest 2002, una dintre „Întâlnirile României literare” e dedicată acestei teme, în revistă fiind publicat un text intitulat *Târgurile de carte – festivism cultural sau cultură?* și un fotoreportaj intitulat *Blitz cultural* – o succesiune de instantanee cu personalități și momente din viața Târgului. □ Ruxandra Cesereanu face un *Portret* subiectiv al poetului clujean Adrian Popescu, în *Monseniorul Hadrianus*, referindu-se la câteva trăsături distinctive ale personalității și operei sale (tema călătoriei, tema religioasă, poezia ca „disperare depășită” etc.). □ Sub genericul „Afinități electice”, Mihaela Timuș dedică un articol unui savant suedez, orientalist și istoric al religiilor, care a corespondat cu Mircea Eliade și care a trecut, în timpul războiului, în 1944, prin București unde a stat cinci zile și de unde a trimis cărți poștale soției: *Enigmaticul Stig Oscar Wikander*. □ Grete Tartler prezintă câteva traduceri, printre care *Colecționarul*, de John Fowles (Polirom, 2002), *Istoria sașilor ardeleni*, de Ernst Wagner (Ed. Meronia, 2000) și *Necunoscuți celebri. Eroii de roman au existat cu adevărat* (Cartea Românească, 2002). □ Mihai Zamfir dedică la rubrica sa „Scrisori portugheze” un text aniversar lui Gelu Ionescu, la 65 de ani, elogiind pentru calitățile sale intelectuale, morale sau umane, punctând câteva aspecte definitorii ale personalității și biografiei sale: figura de discipol apropiat și editor al operei lui Tudor Vianu, discreția, specializarea în opera lui Ionescu, calitatea sa de „voce a adevărului”, în exil, la microfonul postului „Europa Liberă”.

6 iunie

• [„Contemporanul – Ideea Europeană”, nr. 23 (574)] Irina Petraș semnează la „Tipologii” *Caragiale sau despre (di)simulare*: „La o primă vedere, în secolul al XIX-lea, cele două tipologii umane – omul natural, adevărat, și omul social, falsificat, într-o dihotomie, desigur, simplificată pentru ușurința demonstrației – coexistau, ca ipostaze paralele și ignorându-se reciproc ale ființei în lume. De la această premisă porneam într-un eseu despre privirea ațintită, în care încercam să descriu cele două subspecii umane recurgând la personajele lui Creangă, respectiv ale lui Caragiale. Simt nevoia să revin cu o nuanțare obligatorie. Citind în *Omul și mulțimea* a lui Ortega y Gasset despre cele trei moduri (sociale) de a vorbi, de a utiliza limba [...] am înțeles că omul lui Creangă se alătură nu neapărat și în primul rând omului natural, ci aristocratului cult, cel are știe ce și cum spune. Iar omul lui Caragiale e cel al grupului intermediar (în varianta cea mai vâlguită și mai neproductivă de situare între, balcanică), care reflectează greșit asupra cuvintelor, căci e simulantul prin excelență, preocupat până la pierderea de sine

de respectarea unor norme *sociale*. Sociabilitatea sa este totuna cu alienarea. El nu se află niciodată acolo unde e, ci, mereu, obsesiv și stângaci, acolo unde crede că ar trebui să se afle. Singurătatea reflexivă nu-i este la îndemână. Altfel spus, el e omul social în accepțiunea cea mai devia(n)tă a cuvântului. Eroul lui Creangă iese la drumul mare cu siguranța celui care știe că are unde se întoarce. El se află în continuu progres, fiecare «pățaranie» e un câștig, e acel inutil pregătind marele util, în înțelesul dat acestor termeni de D. D. Roșca. Harap-Alb, Dănilă Prepeleac, Nică, omul din *Prostia omenească* se luminează, se deșteaptă, adaugă nuanțe inedite unui fond moștenit care le conferă siguranță, încredere, voie bună. Arhetipul la care se raportează permanent, fără a-și pune în primejdie libertatea de mișcare, face cât un act de noblețe. La Caragiale, Lache, Mache, Mitică însuși sunt ființe captive, oprite într-o iluzie întreținută cu o candoare aproape inumană, acea «candoare în bine și rău» observată de Paul Zarifopol. Neintrat în dualitate dintr-o carență flagrantă de libertate intelectuală, eroul caragialesc este un simulant căzut în perplexitate gureșă. «Voi progresul cu orice preț!» e marca acestui ins golit de sine prin ne-cunoaștere. [...] Eroul caragialesc este o fantoșă articulată, acea mașină care, revelată, provoacă râsul, dar și oroarea (vezi *Le rire* a lui Bergson, ori paralela între poezie și glumă la Carlos Bousoño). «Cine nu suportă excesul nu-l înțelege pe Caragiale», scria Al. Paleologu. Dar nici pe omul timpurilor moderne, aș adăuga. Fiindcă tocmai excesul urmat de vid îi este caracteristic. Și aceasta risipă a unui supersărăcit interior face obiectul ironiei lui Caragiale. [...] La Caragiale, personajul suspendat într-o țesătură socială cameleonică, mereu arbitrară și tot atât de implacabilă din perspectiva sa, e o insectă captivă mimând libertatea și progresul cu un sârg gălăgios care asurzește ființa spre interior. Omul lui Creangă e un cetățean autentic, specie azi pe cale de dispariție, al lui Caragiale e, cel mult, cetățean turmentat. Cuvântul e atunci pierzanie a ființei. Omul i-a descoperit libertatea, *variațiunile* infinite, surogat amăgitor al bogăției, și îi ignoră magia, forța. De la discursul existențial la discursul politic. La discursul corect politic, cel gata să alunece oricând în aberații, fiindcă accentele sale se mută excesiv spre drepturi și privilegii, descărcând ființa de orice răspundere («Statul ce treabă are?»...). Cetățeanul autentic e cel care își cunoaște înaintea de toate îndatoririle, iar rostirea sa e întotdeauna (auto)reflexivă, corectă.” □ Octavian Soviany continuă să scrie despre poezia lui George Almosnino, *Poetul de la fereastră*. □ Henri Zalis continuă portretul lui I.B. Lefter *Critic cu idei și talent (II)*. Simona Grazia-Dima se oprește la volumul lui Nicolae Balotă *Literatura franceză, de la Villon la zilele noastre* (Editura Dacia, 2001): „Deschizând volumul *Literatura franceză, de la Villon la zilele noastre* (Editura Dacia, 2001) al profesorului Nicolae Balotă, ne-am fi putut aștepta la o erudită și sistematică istorie a literaturii franceze. Erudiția și structurarea precisă a materialului sunt, desigur, prezente, constituind parte din marca indelebilă a operei distinsului cărturar. Uimitoare este, însă, convertirea acestor trăsături în magma unui scris fluid, spontan, lipsit de orice morgă. Numai un veritabil trăitor în cultură poate aprecia, la adevărata

lui valoare, îndelungul travaliu încorporat acestor texte, efort, în cele din urmă, transfigurat, devenit pastă organică, vibrație a fibrei ontologice. Freamătul savant a fost transmutat într-o *mouelle substantifique* (o măduvă substanțială, cu o sintagmă împrumutată din Rabelais). Nicolae Balotă prezintă evoluția în proză, poezie, teatru, memorialistică, eseistică, filosofie și critică a unei mari literaturi, pornind de fiecare dată de la câte un punct care nu reprezintă originea temporală absolută a genului respectiv, ci un reper din cele mai semnificative, un nucleu axiologic iradiant: Rabelais în proză, Villon în poezie, Tallement des Réaux în memorialistică, Diderot în eseistică, Racine în dramaturgie. [...] Aliaj subtil de profunditate și grație a spiritului matur, trecut dincolo de aparențe, de cultură asimilată până la dorită, deliberata ei uitare de sine, de fermitate axiologică și de magie stilistică, *Literatura franceză de la Villon la zilele noastre* de Nicolae Balotă oferă o lectură densă, proteiformă, o nouă interpretare a unor profiluri clasice ori în curs de clasicizare, un comentariu avizat și personal al conceptelor centrale ale poeticilor contemporane, ca și o reconsiderare a celor anterioare, precum și un prilej de reflecție asupra numeroaselor conexiuni ale literaturii române cu marea literatură franceză” □ La „Viața literară în scrisori” continuă să fie reprodusă corespondența Dumitru Țepeneag – Alain Paruit, decupajul ales purtând titlul *Până la urmă tot ei au cedat*”. □ La „Eseu” Ștefania Mincu semnează *Experiența mioritică și problema timpului* (text dintr-o suită dedicată interpretării *Mioriței*). □ La Revista Revistelor” (rubrică nesemnată) e remarcată ancheta despre poeții-prozatori din revista „Poesis” (nr. 3-4), dar și apariția suplimentului „Ziua literară” al cotidianului „Ziua”, editat de Uniunea Scriitorilor, director Eugen Uricaru, redactor-șef Ștefan Agopian, secretar de redacție Marian Drăghici. Rețin atenția dialogul dintre Ștefan Agopian și George Bălăiță, poemele lui Grete Tartler, precum și cele ale debutantei Elena Vlădăreanu – acestea fiind citite în prima ședință a Cenaclul Euridice condus de Marin Mincu. (Noua revistă are menirea de a sprijini tinerii scriitori, se specifică.)

11 iunie

• [„Adevărul literar și artistic”, nr. 620] Pe prima pagină (continuând la rubrica „Anul Caragiale” pe încă două pagini), Marta Petreu semnează un text *De la Câmpina la Ploiești sau o călătorie de documentare filosofică*, în care relatează o scenă de bufet ai căror protagoniști sunt Caragiale și Gherea – tradusă, parodic, „gustos”, în limbaj kantian. Textul ei reface o călătorie întreprinsă de Caragiale pe 25 iunie 1987, ca reporter, de la castelul lui Hasdeu la birtul din gara Ploiești ținut de Gherea. □ C. Coroiu ia un interviu lui Mircea Muthu, cu titlul *“Nu mă recunosc în personajele lui Caragiale”*. Balcanismul e una dintre temele principale ale discuției, plus necesitatea mai degrabă a *contextualizării*, decât a *actualizării*, în cazul lui Caragiale (Muthu pomenește de echivalentul sârb al lui Caragiale, de origine aromână, Branislav Nușici). □ Teodor Vârgolici semnează „Traducerile” lui Eminescu. Istoricul literar pleacă de la două ediții

recente scoase de I. Oprea pe această temă, *Mihai Eminescu. Traduceri literare* (ediție îngrijită de D. Vatamaniuc) și *Sursele germane ale creației eminesciene*, de Helmuth Frisch, profesor la Universitatea din Bochum și remarcabil românist (Saeculum I.O., 2000). Mihai Iovănel semnează *Un ghiveci de genuri* despre romanul *Falca lui Cain* (Albatros, 2001), de D. R. Popescu. □ La rubrica sa consacrată Alexandru George continuă serialul *După vreo douăzeci de ani (II)*.

● **[„Observator cultural”, nr. 120]** O notă informativă aduce un element nou în scandalul cărții Alexandrei Laignel-Lavastine. *Din nou despre Cioran & Co*, rezumă cuprinsul unui articol apărut în „Le Figaro”: „Cotidianul francez «Le Figaro» din 5 iunie 2002 consacra, sub titlul *Polemici. De la Cioran la Renaud Camus. Din nou despre procese intentate scriitorilor*, o pagină întreagă problemei antisemitismului intelectual. Cel mai amplu articol (*O memorie hemiplegică*), semnat de Ricardo Paseyro, comentează pe un ton foarte critic cartea Alexandrei Laignel-Lavastine, *Uitarea fascismului*. [...] În finalul comentariului, acuzând «gândirea marxistă, bazată pe principiul dublei măsurii», autorul avertizează asupra posibilelor riscuri ale unei asemenea perspective: «Cu siguranță, structuralismul și alte școli ale gândirii corecte ridică azi la rang de știință recoltarea de ratări și eșecuri. [...] Dar un observator atent va descoperi repede faptul că aceste lumini se bazează pe o memorie hemiplegică.»” □ Paul Cernat, în *Salubrități postutopice* comentează cartea lui Dan Petrescu *Deconstrucții populare* (Polirom): „[...] De la specificul literar la cel național nu e însă decât un pas. Un interes aparte în acest sens îl suscită serialul *O sinteză ambiguă* – o «psihanaliză» a dialogurilor lui Adrian Marino cu Sorin Antohi din *Al treilea discurs*, unde antinomiile celui dintâi («anticomunist, dar coabitând cu Ceaușescu, a cărui față umană o ilustra în exterior sub auspicii culturale», «membru PNȚCD și neopașoptist, adică (neo)liberal, mirat ca atare că e cel mai violent atacat de liberali» etc.) sunt conceptualizate și extinse de cei doi la scara întregii culturi românești, «dublu socializate» între Orient și Occident. Remarcând că «precipitatul teoretic final» al operei savante a lui A. Marino este „de o banalitate sfâșietoare, apoteotică și sublimă»: «Literatura [...] începe prin a fi litere», autorul își ia o revanșă ironică asupra lui Ștefan Borbély, recuperându-l pe antifoietonistul Adrian Marino ca pe un redutabil memorialist (danpetrescian!) al culiselor epocii de aur. [...] Coincidența contrariilor exprimată prin relația călăi-victime face obiectul subiacent al secțiunii *Cărți greșite*, în care sunt tocate mărunț volume precum *Lexiconul negru* al Doinei Jela (taxat ca neprofesionist și involuntar mistificator) și trei cărți hiperlegionaro-ceaușistoide ale lui Ion Coja, prilej pentru radiografierea vervos-acidă (inclusiv prin apelul la... numerologie) a istoriei, mentalului, mistificărilor și dedesubturilor tenebroase aferente; trec peste incursiunile documentate în culisele istoriei recente, cu strângerea firelor prin (re)introducerea în ecuație a relației misterioase dintre Eliade, Culianu și uciderea acestuia, pentru a semnaliza capitolul *Complexul Jarry*, o scânteietoare analiză a «alianței» ubuești dintre mistica revolverului, legionarism, stalinism și – parțial – avangardă și

suprarealism (nu intenționa oare Dali să facă, prin 1934, din Hitler un «renovator suprarealist»? Problema merită studiată, căci «reacțiile autohtoniste și reacțiile la autohtonisme, în cel mai înalt punct al virulenței lor, sfârșesc prin a se confunda, într-o convergență pe care pozițiile lor de plecare n-o lăsau în nici un fel să se întrezărească» – p. 186). Cât despre Eliade (paginile despre circumstanțele tentativei de recrutare de către regimul Ceașescu, eșuate cu Cioran, dar izbutite cu Noica, sunt de mare interes), «a dovedit [...] o netulburată consecvență în credința-i legionară și tare mi-e teamă că ce se va mai descoperi în sensul acesta va depăși chiar și interpretările lui Claudio Mutti» (p. 183). [...] Fascinant e capitolul *Literatura în memorii*, care comentează amintirile unor emigranți ruși (Nina Berberova și iubitul ei Vladislav Hodasievici) și ale unei victime patetice, Alexandr Watt («cel mai interesant»), avangardist polonez, convertit la comunism din «nevoia unei credințe» și din imposibilitatea de a rezista psihic într-un scepticism absolut. Ultimul, «precursor al lui Caraion», prilejuiește un pasionant excurs – bazat pe o intuiție verificată și în cazul celorlalți – privind «esența însăși a literaturii» ca «fugă de subiect» (ex.: întrebat de Gorki despre adresa lui Panait Istrati, Romain Rolland îi vorbește despre plimbări, iar poetul sovietic Sologub înfruntă trauma sinuciderii soției sale printr-o hemoragie de poeme pastorale «pline de antren și voie bună»). Literatura ca escamotare a realităților care o provoacă, dar și relația dintre mobilul autorului și text (temă de controverse de la Wittgenstein la poststructuraliști) vor fi experimentate de Watt în Gulag... De fapt – prin Watt e deconstruită utopia literaturii... În ultimele două seriale (*Arta atinsă de democrație* și *Divagații postutopice*) autorul survolează sceptic-amuzat marile dezbateri de idei privind utopiile postmodernității și nihilismul contemporan, dovedindu-ne, încă o dată, că acest «cârcotaș» e un eseist postmodern de clasă internațională...”

□ Victoria Luță comentează *Nostalgiiile identității*, de Andreea Deciu (Dacia, 2001): „Sub titlul de tandră speculație introductivă, se poate afirma că pentru Andreea Deciu nostalgia reprezintă, cu sintagma lui Charles Mauron, o «metaforă obsedantă». *Povestea caselor*, volum apărut în 1999 la Editura Simetria, îngrijit și postfațat de tână eseistă, explorează acest obiect al nostalgiei care este spectrul «Bucureștiului de odinioară». Compusă din amintirile unor foști proprietari de imobile, cartea este răscolitoare prin felul cum revelă, cu o tensiune romanescă intricată, ambivalenta nostalgiei-pharmakon: vocile oamenilor care vorbesc despre case pierdute și biografii bruscate de istorie oscilează între otrava unui paseism îmbolnăvitor și leacul întrezărit în actul rememorării și al istorisirii. În postfață, Andreea Deciu motivează montajul textelor din *Povestea caselor* prin dorința de a propune «mai degrabă o geografie intimă a lui odinioară», intenția editorială fiind ca, prin puterile tămăduitoare ale poveștii, să se poată configura, finalmente cathartic, un acasă care, deși pierdut iremediabil în plan concret, continuă să supraviețuiască totuși în imaginarul colectiv. «Bucureștiul de odinioară», scria ea, poate juca astăzi rolul unei importante și dezirabile «iluzii formatoare», dă-tătoare de puteri și de speranțe. Doi ani mai târziu, Andreea Deciu reia, într-un

eseu alert, «metafora obsedantă» a nostalgiei și apelul încrezător la poveste. Nostalgiile identității postulează utilitatea unui model ficțional pentru înțelegerea vieții fiecăruia dintre noi – «o poveste neîncheiată» (Paul Ricœur) – și încearcă să sondeze «legătura între privirea aruncată sistematic îndărăt, către un trecut-sirena care-ți zădărnicește drumul înainte, și modul în care se concepe propria-ți identitate». [...] O a doua miză – pronunțat eseistică – a cărții de față este legată de tema nostalgiei și constă în examinarea rolului pe care îl joacă aceasta în modelul narativ al identității: de *grila evaluativă* și chiar de «perspectiva care structurează și centrează într-un anumit fel procesul narării». Căci, irațională ca și dragostea, construindu-și propriul obiect, căruia îi rămâne fidelă «dincolo de orice pricină logică ori rațională», nostalgia se întâmplă să ajute la conservarea unei identități de tip idem (cea mai predispusă la nevrozele și deliciile complexului nostalgic, cea care se adăpostește strategic în fața oricărei amenințări a ipseității, care se ferecă defensiv înaintea schimbării, dezordinii și tulburării presupuse a le aduce cu sine alteritatea), însă nostalgia poate însemna tot atât de bine o garanție a ipseității și, deci, o promisiune valoroasă pentru coerența identitară. (Prin recuperarea trecutului în tonuri idealizate, nostalgia asigură «un sine inclusiv, capabil să integreze aspecte aparent discontinue sau chiar autonome, devenind astfel norma pentru întreținerea sinelui prezent».) Așadar, în perimetrul identității, în pofida avatarurilor acesteia, nostalgia are rolul unui paradoxal principiu de echilibru – un echilibru tragic, dramatic sau doar confortabil în mod voluptuos – și al unui filtru de reprezentare/traducere a sinelui și a lumii. [...]» □ Octav Păun, în *O nouă sinteză despre folclorul literar românesc* are în vedere contribuția lui Pavel Ruxăndoiu, *Folclorul literar în contextul culturii populare românești* (Grai și suflet – Cultura Națională, 2001). □ Emilia Drogoreanu, în *Intellectualii – un topos al secolului XX*, prezintă o carte apărută în Italia, *Intelletuali nel Novecento italiano* (Einaudi, 2001): „Revenind la *Intelletuali nel Novecento italiano*, o carte densă sub aspectul reconstrucției istorice, scrisă cu rară subtilitate filologică și realmente plăcută la lectură, aceasta recuperează aventura individuală a cinci *personaje*: Giovanni Gentile, Marino Parenti, Aldo Capitini, Edoardo Persico, Carlo Levi și Leone Ginsburg. O mică galerie de gânditori, scriitori, artiști, organizatori, animatori culturali, în spatele cărora, în unghiuri mai îndepărtate ale scenei istoriei sau culturii, se află alte *personaje*, într-o încercare a autorului de a scrie istoria grupurilor intelectuale, dar și a operelor, a locurilor, într-o continuă întrepătrundere între dimensiunea biografică, istorică a culturii și a istoriei politice. Nu este vorba nici un moment de o restituție rece, strict istorică a acestor contexte, autorul apelând pentru creionarea fiecărui portret la pagini de jurnal, la scrisori particulare, la intervenții publice în conferințe, colocvii sau la extrase din reviste și ziare, prin urmare, la instrumentele biografiei intelectuale (lecturi, alegeri universitare și medii culturale frecventate), deci, la o întreagă literatură care conferă un plus de intimitate figurii portretizate. Rezultatul este o panoramă destul de variată, cu trăsături de fond, accentuate mai ales în legătură

cu tema centrală, fascismul. Tensionata relație întreținută de intelectualii italieni cu regimul reiese cu claritate din aceste parcursuri individuale, sfâșiate între salvarea libertății individuale și incomodele forme de rezistență antifascistă. Tocmai acest context face incitantă o asemenea accepție a termenului «intelectual». Nu lipsesc fragmente din istoria tulbure a intelectualității Italiei republicane, de la al doilea război mondial și până în anii '90, dar și câteva reflecții nu tocmai optimiste despre prezentul intelighenției italiene în contextul politic actual, asupra cărora vom reveni.” □ La pagina de recenzii Adina Dinițoiu semnalează debutul lui Catrinel Popa cu volumul de poezie *Caietul oranj* (Cartea Românească). Marius Chivu semnalează apariția albumului de fotografie *Bucureștiul interbelic – Calea Victoriei* (un proiect Noi Media Print).

● [„22”, nr. 24] Rubrica de dezbatere e dedicată *Imixtiunii politicului în activitatea Radioului public* (pagini realizate de Răzvan Brăileanu). □ La „Eseu”, Barbu Brezianu semnează *Ionesco – inocentul inculpat*. (e reprodusă celebra fotografie cu cei trei la Paris, în arhiva Barbu Brezianu existând trei fotografii asemănătoare cu cea devenită celebră pe coperta cărții lui Lavastine). □ La „Cronică literară”, Mircea Iorgulescu continuă serialul cu dovezi despre metoda autoarei franceze de a falsifica citate din cărți, date istorice, de a prelua informații din surse nementionate și chiar și de a plagia – din cartea Martei Petreu despre Ionesco, spre exemplu.

12 iunie

● [„România literară”, nr. 23] Editorialul lui Nicolae Manolescu *Școala* discută scopul învățământului preuniversitar, acela de a asigura un nivel de cultură generală, nu neapărat o specializare. Noile legi și noua mentalitate transformă educația de masă în contrariul ei. Concluzia finală vine după ce editorialistul dă un exemplu relevant din media, un puști isteț care e capabil să răspundă la întrebări complexe la o emisiune tv, dar care se încurcă complet la o întrebare de clasa I, legată de alfabet: „Iată performanța cea mai mare a școlii de azi: analfabetismul de masă.” ■ Rubrica „Lecturi la zi” prezintă volumul *Scrisori din Costești*, de Alice Voinescu (ed. Constandina Brezu, Ed. Albatros, 2001), Iulia Popovici apreciind calitatea morală a autoarei, dar și solidaritatea de castă a prietenilor ei, dar nu și calitatea ediției, din păcate, plină de greșeli de ortografie și transcriere (*Scrisorile lui Alice*). Celelalte cărți recenzate sunt *Tinerețea lui Petru Dumitriu*, de Pavel Țugui (Ed. Dacia, 2000), considerată o biografie cam tezigă de către Catrinel Popa, salvată însă de documentaristica ei (*O biografie*) și *Mortul perfect* (Ed. Agora, 2002), volum de poezie de Emil Nicolae (Roxana Răcaru, *Poezia și asfaltul*). □ Tot la pagina 5 e publicat un *In memoriam* Ștefan Aug. Doinaș și Irinel Liciu de către profesorul Marco Cugno, în numele Asociației Italiene de Românistică: „Două stele s-au stins deopotrivă. Marele poet și eseist Șt. Aug. Doinaș și soția sa, Irinel Liciu, stea a baletului clasic românesc, au părăsit împreună această lume [...]” □ Luminița Marcu comentează *Sinapse*, de Al. Mușina

(Aula, 2001), plătind câteva polițe celui care se dovedește în dezacord cu promotorii bucureșteni ai postmodernismului, recte Nicolae Manolescu, Ion Bogdan Lefter, Mircea Cărtărescu. *Nașul din provincie* e o punere la punct a provincialului justițiar Alexandru Mușina de către tânărul cronicar. Autorul volumului contestă „postmodernismul fără postmodernitate” nășit de Manolescu – tema predilectă a replicii date de revistă prin acest articol. □ Pagina de poezie e ținută de Dinu Flămând. ■ „Semn de carte”, de Gheorghe Grigurcu, e dedicat jurnalului lui Livius Ciocârlie, *De la Sancho Panza la Cavalerul tristei Figuri* (articolul se continuă în numărul următor). Cronicarul subliniază modul caracteristic al exprimărilor lui Ciocârlie, oferind citate semnificative, dar la fel de disparate ca și modul de a privi existența al diaristului: „Scriind, dacă ai un proiect ascuns (ascuns, măcar în parte, chiar și ție), îți dai un profil.” sau „Nu am conștiința vreunei legături între un moment și altul al vieții mele. Este o dispersie traversată numai de constanta neliniștii de a trăi. [...] Mă întreb dacă mulți oameni trăiesc într-un dezacord atât de grav cu viața lor.” □ „La o nouă lectură”, de Alex. Ștefănescu se ocupă de biografia și opera dnei Zoe Dumitrescu-Bușulenga: ea „este una dintre puținele conștiințe integratoare care au fost active și au servit eficient cultura română în timpul unui regim care urmărea să producă în serie oameni amnezici.” ■ Mircea Anghelescu dedică un text curios, *Necunoscutul Maramureș*, unui volum pe care nu-l înțelege: un scriitor francez, Gil Jouanard, scrie o carte cam naivă despre dragostea sa la prima vedere pentru Maramureș (*Maramureș, terra incognita*, Les Editions du laquet, 2002), ceea ce creează un soi de consternare istoricului literar român – de ce satul Botiza și nu mănăstirile din nordul Moldovei? ■ La rubrica sa „Prepeleac” Constantin Țoiu reproduce două scrisori trimise lui de către regretatul Petru Dumitriu, în 1996, una dintre ele premonitoare: „Ca traducător – sau «plasator» în Occident? – eu voi fi disponibil după ce voi fi terminat *Non credo* (în lucru) și *Terra incognita* (abea începută), drept consolare adaug: trebuie să mă grăbesc: la vârsta mea, Costeliva nu așteaptă! Al Dtale, Petru Dumitriu.” Portretul din câteva linii alcătuit de C. Țoiu se rotunjește prin comentariul final care vizează valoarea excepțională a prozatorului Petru Dumitriu: „[...] Costeliva, într-adevăr, n-a mai vrut să aștepte... Să-l ia și să-l ducă în Câmpiile Elizee pe cel mai puternic prozator, sau cel mai complex, de când există literatura română.” □ La rubrica „Păcatele limbii”, sub titlul *Stilurile Internetului*, Rodica Zafiu recenzează un volum-eveniment, *Language and the Internet* (Cambridge UP, 2001), publicat de reputatul lingvist britanic David Crystal: „(...) în dezacord cu puriștii periodic îngrijați asupra sortii limbajului, autorul nu vede în tehnologia modernă niciun fel de risc de distrugere și sărăcire a limbilor – ci doar o șansă pentru diversificare și creativitate.” ■ Ana-Stanca Tăbărași, în *Maiorescu, orator parlamentar* prezintă prima reeditare a discursurilor parlamentare ale lui Titu Maiorescu (după la apariția lor din 1897, la Editura Socec): *Discursuri parlamentare cu priviri asupra dezvoltării politice a României sub domnia lui Carol I*, vol I (1866-1876), ediție și note de

Constantin Schifirneț (Ed. Albatros, 2001). Autoarea consideră că aceste discursuri reflectau atât interesele sale personale, cât și crezul său politic, cele mai importante fiind discursurile ținute de Maiorescu în calitate de ministru al Învățământului în guvernul Lascăr Catargi: „Principală temă a discursurilor (crearea, prin școli, unei stări de mijloc productive, în locul unor intelectuali bugetari) e însoțită aici de soluții concrete (întărirea învățământului primar prin școlile normale pentru învățători, înființarea gimnaziilor reale și a Politehnicii, desființarea internatelor statului, trimiterea de bursieri în străinătate).” □ Scriitoarea Ioana Postelnicu evocă, la 92 de ani, întâlnirea sa cu Maestrul, într-un text memorialistic colorat emoțional, *Amintirea lui E. Lovinescu*. Maestrul este văzut ca trudind să descopere, dincolo de talente, „marele Așteptat: Poetul”. ■ La „Ochiul magic”, Adriana Bittel oferă o remarcabilă proză memorialistică despre realitățile din spitalele românești: „Dacă ești bolnav și trebuie să te internezi într-un spital fără să ai pile speciale, din momentul în care îți schimbi hainele "de stradă" cu pijamaua devii automat o ființă inferioară. Indiferent de vîrstă, ești tutuit cu familiaritate. Ți se impune o atitudine umilă, de milog la bunăvoința unei ierarhii albe, sastisite din principiu de cei ca tine. La întrebări ți se răspunde pe un ton tăios-agasat, sau ca unui cretin fără discernămint. Pînă și numele îți e înlocuit cu cel al bolii sau al organului bolnav, fiindcă pentru specialiștii de a căror știință și de ale căror îngrijiri ai nevoie vitală nu contezi decît ca o mașinărie adusă la reparat. În salonul unde am stat o vreme, colegele mele erau Colecistul, Peritonita, Fibromul și Litiția. [...] Numai domnișoara Litiția se bucura de apelativul "fată" (hai, fată, la pansat), restul eram "mamaie". Eu una mă amuzam cînd o soră cam de vîrsta mea, cu un mare buzunar căscat în care depuneam obolul, îmi spunea pregătind seringă: "să vezi, mamaie, că mină ușoară ca a mea n-a mai întîlnit fundul matale de cînd e el". [...] Puteam înțelege și că în practica unui spital de urgență sentimentele mai mult încurcă, ce-i în mintea și sufletul bolnavului nu interesează. Dar toate astea nu justifică ignorarea unei componente esențiale: demnitatea individului. O valoare normală care nu apare nici pe tomografii, nici pe analizele de sînge, dar care contează, cred, imens. Umilit oricum de boală, de suferințe, de frică, pacientul are nevoie să fie tratat dacă nu cu respect, cel puțin cu politețe. Un tratament, se pare, depășit la noi de mult, de vreo șase decenii. Ce demnitate, mamaie, de asta ne arde nouă acum?!” (*Medicale*) ■ Ioana Pârvulescu, la rubrica „Je est un autre”, publică un text, *Arhiva Moisiil*, dedicat mitului Moisiil, confirmându-l. Articolul pornește și preia informații din cartea *A fost odată... Grigore Moisiil* (Curtea Veche, 2002), îngrijită de soția matematicianului, dna Viorica Moisiil. Volumul conține documente inedite, un caiet de cercetaș, jurnale de adolescență, lucrări, scrisori primite și trimise, de către părinți, prieteni, matematicieni români ori străini, de la Constantin Noica etc. □ Interviu cu scriitorul irlandez Colm Tóibín, autorul unui volum recent tradus la Polirom, *Povestea nopții*, pare desprins din cadrul literaturii contemporane, după titlul intrigant, „*Ca romancier, sunt captiv pe undeva, prin secolul al XIX-lea*” (prezentare și interviu de Magda Teodorescu).

Vorbind despre dezbaterile din jurul postmodernismului, scriitorul declară: „Mi-a luat atât de mult să-mi dau seama de implicațiile modernismului, cu ceea ce s-a întâmplat în poem și în roman în 1922, ce a făcut Virginia Woolf, ce a făcut Joyce, ce a făcut Picasso, ce a făcut Mondrian încît tot ce s-a întâmplat mai tîrziu mi s-a părut un fel de joc, o glumă în jurul ideii de modernism. A devenit un joc, o glumă. Dacă mă interesează jocurile puse la cale de Borges, jocurile mai recente nu m-au interesat, și nici dezbaterile recente. Ori de cîte ori am văzut ce se întâmplă, am avut lucruri mai presante de făcut și nu am luat parte la dezbateri, iar romanele mele nu reflectă această dezbateri.” Romanul tradus și în România are în centru un personaj homosexual: „Dacă ai un personaj homosexual într-o societate represivă, ca Argentina sau ca Irlanda pînă în anii '70-'80 sau ca România, imediat apare drama. Dacă pui o femeie în acea situație, probabil că ai și atunci o dramă, dacă pui pe cineva care nu este într-o poziție de putere, la fel. Dar cu un homosexual drama este și mai puternică, pentru că homosexualitatea este ilegală, e interzisă, personajul se deschide lent și trăiește în același timp sentimentul de vină și iubirea. Aduge iubirea care pune în mișcare tot ce există, originea tuturor lucrurilor, și acest lucru se întâmplă într-o închisoare. E un subiect copleșitor.” Totuși scriitorul, care și declară în interviu propria homosexualitate, nu dorește să o transforme în leitmotiv al operei sale, pe viitor: „Următorul roman nu este despre asta și nu știu. Oricum eu nu lucrez așa. Romanul îmi vine, dar nu ca o idee. E la început o serie de imagini, personaje, dar nu-mi planific niciodată să scriu un roman. Romanul mă planifică...” Despre legătura dintre literatură și corectitudinea politică, mărturisește tranșant că minoritățile trebuie apărute și că e un lucru bun dacă literatura ajută la schimbarea mentalității jignitoare la adresa minorităților, dar să nu se ajungă ca în Statele Unite, unde lucrurile au luat-o razna, spre o poliție a gândirii: „Cred în corectitudinea politică. Dacă ești educat într-o societate în care femeile, de exemplu, nu joacă un rol important, în care poți întrebuința orice fel de cuvinte despre oricine... sînt homosexual și știu implicația acestor cuvinte. Dacă-i poți opri pe oameni să rostească aceste cuvinte, ajungi să realizezi ceva important. Și dacă vrei să creezi oportunități pentru femei, creează-le, nu oferi doar debușeuri, crează deschideri – numai așa poți schimba ceva. Dar nu merge prea departe. Iar în Statele Unite s-a ajuns prea departe. Toți își risipesc viața acuzîndu-se unii pe alții că sînt anti-semiți, anti-homosexualitate, anti-femei, anti-tot. Își petrec viața ca o poliție a gândirii și e ciudat, și în același timp amuzant. Dar la noi nu s-a ajuns atât de departe. Să nu poți insulta minoritățile mi se pare un lucru bun. Îmi dau seama că aici, crearea unor oportunități pentru femei sună cam leninist, ceva de genul, hai să facem noi rost de niște oameni egali, să avem compartimente pentru diversele grupuri, să creăm o aparență de egalitate. Dacă la mijloc e o carte, să zicem, o culegere de eseuri despre viitorul României, și toate sînt scrise de bărbați, ei bine, asta nu poate rămîne așa. Și cum să corejezi acest lucru? Foarte simplu, invitați o femeie să scrie.” □ La rubrica „Meridiane” este publicat un fragment din scriitorul catalan Jaume Cabré, *Despre cărți și*

polemici, scris cu ocazia Zilei cărții sărbătorite în Spania pe 23 aprilie, ziua morții lui Cervantes și Ziua Sfântului Gheorghe (patronul Catalaniei), zi în care se oferă celor dragi trandafiri și cărți. Traducătoarea, Jana Balacciu Matei, care face o scurtă prezentare a autorului și a articolului, precizează: „Articolul lui Jaume Cabré, *Despre cărți și polemici*, publicat în cotidianul barcelonez «Avui» (6 mai 2002) arată că și în cealaltă extremitate a Europei problemele și relațiile autor-editor-librar-cititor sunt aidoma celor de pe meleagurile românești.” Articolul debutează pe tema nemulțumirii generalizate de pe piața cărții: „Librarii sunt nemulțumiți de supraoferta venită din partea editurilor. Patru mii de titluri noi pe lună. Spun că nu au spațiu pentru ele. Spun că sunt obligați să țină cărțile prea puțin timp expuse, fiindcă trebuie să cedeze locul altora... Editorii sunt nemulțumiți că se văd obligați să producă mai mult, competiția e mare și nu-ți poți permite să lipsești de pe piața de carte, nici de pe lista de noutăți. Mai spun că librarii le returnează teancuri de cărți nici măcar desfăcute. Editorii sunt nemulțumiți, fiindcă depozitarea cărților nevândute este extraordinar de scumpă. Scriitorii sunt nemulțumiți că volumele lor nu rămân nici două ore într-o vitrină, fiindcă librarii nemulțumiți, care le-au primit de la editorii nemulțumiți, trebuie să-și înnoiască rapid vitrina, dată fiind oferta mare. Cititorii sunt nemulțumiți că în rafturile librarilor nemulțumiți sunt atâtea scriitori noi nemulțumiți, publicați de editori nemulțumiți, încât nu știi ce să mai faci și se decid să cumpere un DVD.” Finalul articolului e mai degrabă optimist-ironic: „Evident, suntem o literatură vie nu fiindcă polemizăm, ci, mai ales, fiindcă sunt oameni care, dincolo de contestații (legitime, în fond, ale fiecărui cititor), se încapățânează să o ia de la capăt, să facă din cuvântul vorbit operă, dacă au capacitatea de a da viață limbajului. Că pe urmă vine un editor și pune acel miracol care e literatura într-o carte, îl oferă unui librar care nu va avea spațiu ca să-l expună și, de aceea, va fi obligat să-l returneze, cald încă, editorului, asta e deja altă poveste, atât timp cât există cititori care, în ciuda acestor lucruri, îl vor fi cumpărat și citit, chiar dacă vor fi nevoiți, și ei, să-l pună pe urmă-ntr-un colț al casei, fiindcă nu au loc.”

13 iunie

• [**„Contemporanul – Ideea Europeană”, nr. 24 (575)**] Horia Gârbea la „Eveniment” face o dare de seamă pe puncte (cu bune și rele) a stării dramaturgiei noastre, cu prilejul primului Colocviu al dramaturgiei românești de după 1990, desfășurat în mai la Sinaia. Una dintre temele arzătoare este lipsa dramaturgiei românești contemporane pe scenele românești: „3. Apariția unor așa-zise adaptări ale unor texte, uneori chiar unor texte dramatice gata dramatizate de către regizori sau directori executivi de teatre care doresc de obicei să încaseze bani (sau bani în plus peste cei cuveniți regiei). Aceste adaptări nu au nimic cu literatura dramatică, sunt niște făcături. Multe nu au la bază un text scris ba se mai și *ajustează* replicile de la o reprezentație la alta. Ar fi o încercare grozavă să li se ceară împriuinărilor... textul în vederea publicării. Alte spectacole au doar câteva linii de

dialog care sună absolut kitsch. Există și varianta colajului prin care unii reușesc să facă din 10 texte geniale o eroare de gust. De fapt e o nostalgie a montajelor literar-artistice. 4. Apariția adaptărilor neadecvate după opere nereprezentabile care au Savoare doar la lectura cu ochii. Oricum, vorba cu cartea de telefon pusă pe scenă rămâne o simplă butadă. 5. Boicotul traducătorilor care au interesul să se pună în scenă traduceri lor și nu piese originale. Cum unii sunt și critici/regizori/ consilieri, ei au grijă să veștejească dramaturgia noastră ca să-și poată vinde marfa, uneori perimată. Ei sunt marii profitori ai tezei «dramaturgia română nu există». Ar fi o naivitate să credem că propagarea acestei teze are un substrat estetic sau un simplu resentiment sau complex de inferioritate: nu, e vorba de interes material strict. Sigur că la teza cu pricina se raliază îndată și complexații ne-scrierii literaturii, cronicarii care în cel mai bun caz confundă cronică de teatru cu o dare de seamă sau un reportaj festiv. 6. [...] E remarcabil și îmbucurător totuși că teatre din provincie mai ales, ba și grupuri de teatru studențesc pornesc cu entuziasm la montarea unor texte contemporane autohtone. Că regizori relativ tineri vor să lucreze texte românești, că unii directori mizează pe ele explicit și construiesc evenimente în jurul lor. Fiind vorba de dramaturgi în viață implicarea lor e necesară. A crede că o piesă ți se joacă de la sine e o eroare. E la fel de remarcabil, în sens negativ însă, că teatrele Naționale nu fac mare lucru pentru dramaturgia națională, ba nici cât teatrele particulare. Cu forța lor organizatorică, a Naționalelor, se poate face un eveniment dintr-un spectacol cu o piesă recentă românească și poate că ar fi de dorit să se aleagă și una bună, nu texte despre care înșiși regizorii lor afirmă că sunt zero ca artă dramatică. E dureros că TNB nu găsește în dramaturgia noastră de azi un text mai percutant decât *Potoliți-l pe Eminescu* bunăoară sau TN Craiova și TN Iași apelează la «foițe» dramaturgice de interes strict local și intrate parca accidental în scrisul de teatru, fără urmărire în sens de continuitate, dar și fără urmărire, în sensul de consecințe artistice. E minunat că Ministerul Culturii i-a premiat pe dramaturgii de prim rang Iosif Naghiu și Matei Vișniec, dar devine cu atât mai stupefiant că ei lipsesc (cu o excepție) din repertoriile Teatrelor Naționale care sunt susținute exact de același minister. Paradoxuri de tranziție! Să fie acești dramaturgi buni numai de premiat, nu și de jucat? Un alt fapt neplăcut este că, în timp ce teatrele noastre joacă multe piese contemporane străine, inclusiv din țările Est-Europene, reciprocă nu e valabilă. Vina nu este numai a regizorilor și a directorilor de teatre, deși ea există. Și totuși... Dramaturgii noștri nu se pot aștepta să-i promoveze altcineva mai bine decât ar face-o ei înșiși. Deși cred că există piese românești imediat contemporane, din ultimii cinci ani, comparabile cu ale unor H. Boicev, Nicolici, S. Gyorgy, Kovacevici etc. ba chiar și cu ale unor Tancred Dorst sau Y. Reza, promovarea lor e nulă în afara țării. Date fiind condițiile dureroase, obstacolele concrete în calea dramaturgiei, care au ocupat o bună parte din aceste rânduri, despre estetica teatrală nu mai putem vorbi decât în treacăt din păcate. Ce-ar fi de spus? În esență, o singură idee. Că dramaturgia noastră obține rezultate bune când mizează la

subiecte și personaje mitologice (Evangheliștii, Oedip, Don Juan) sau istorice (Petru cel Mare, Buharin) ca și când își asumă actualitatea (*Războiul din Bosnia...*, *Povestea comunismului...*). Că avem piese onirice și intertextuale îndeajuns de închegate (*Hamlet in Love*, *Armurierul Cehov* sau piesa despre Cehov a lui Matei Vișniec). Că există șansa de a miza pe coerență (*O batistă în Dunăre*) că și, la fel de bine, fragmentarism (*Grup de orbi...* și *Teatrul descompus*). Ca se poate apela la dramatizări după povestiri clasice sau basme (Dan Mihu și Radu Macrinici se ocupă în același timp de Borges și de prelucrările de basme). În fine că hiper-realismul cel mai crud cade în fantastic la Caraman sau Macrinici din *Tara / Țara mea*. Ca atare ideea unică este următoarea: nu pot exista nici temă, nici tratare, nici personaj care să aibă un primat în fața altora. Dileme sau opoziții între sau ca realism-oniric, trecut-prezent, comedie-dramă se arată false. Teatrul valoros poate să apară din orice zonă tematică și prin orice abordare stilistică și, din ferire, dramaturgia noastră de azi o demonstrează prin texte care, indiferent de destinul lor scenic marcat de conjuncturi, sunt pagini prețioase de literatură română.” (*Dramaturgia românească, azi*). □ Continuă epistolarul Țepeneag-Paruit (corespondența din 1972 e pusă sub titlul *E timpul să ies din defensivă*). □ Geo Vasile evidențiază apariția unui volum bilingv, româno-italian, din poeziile lui Eminescu *Poesie / Poezii*, Ed. Pontica, 2000. Versiunea italiană e semnată de Sauro Albisani, Marin Mincu alcătuiește prezentarea critică și bibliografică a poetului: „Ne bucură apariția unei noi traduceri în italiană de versuri eminesciene – a doua pe teritoriul național (dacă vrem să respectăm cronologia), după cea a subsemnatului. Este vorba de o antologie bilingvă Eminescu *Poesie / Poezii* (Constanța, Pontica, 2000, 300 p.) cu doi autori: Marin Mincu ce asigură o excepțională prezentare critică și bibliografică și Sauro Albisani ce semnează versiunea italiană a 31 de texte eminesciene, între care amintim *Venere și Madonă*, cele cinci *Scrisori*, *Glossa* și bineînțeles *Luceafărul*. Vom descrie mai întâi contextul exegetic ce-l propulsează pe poet în arena lirismului european, receptarea fiind bilaterală, ca să zicem așa, italiană și românească. Astfel, în afara eseului *Geniul morții. Eminescu între romantism și decadentism* de Sauro Albisani, cititorul italian și în egală măsură cel român, au privilegiul să parcurgă judecăți de valoare și proiecții comparatiste semnate de critici, româniști și poeți de talia lui Mario Luzi, Piero Bigongiari, Gian Paolo Caprettini, Paolo Fabrizio Iacuzzi. Nu mai puțin prestigioase se dovedesc contribuțiile românilor Marin Mincu, Constantin Noica (*Luceafărul și modelul ființei*, fragment tradus exemplar de Giovanni Rotiroti), Edgar Papu. Nu putem trece cu vederea utilele pagini de *Bibliografia emineschiana in Italia* ce listează traduceri în volum din poezia sau proza lui Eminescu apărute în peninsulă, începând cu 1885 și sfârșind cu anul 2000, când foarte exigenta editura milaneză Rizzoli dă la lumina cel mai consistent corpus de proză eminesciană *La mia ombra e altri racconti*, conceput și prefăcut de Marin Mincu, traducător, printre alții, al nuvelei *Cezara*. Se oferă și o listă de studii critice în volum, în periodice, în capitole de istorii ale literaturii române

dedicate lui Eminescu, ba chiar și recenzii sau sinteze în marile enciclopedii și dicționare Treccani, Utet, Garzanti, Fabbri, Vallardi, Mondadori, Bompiani. În acest spirit aproape științific al elaborării unei cărți de o sobră eleganță jubiliară, poetul, dramaturgul și eseistul Sauro Albisani (n. 1956, Roma) își concepe esul introductiv (impecabil tradus de Camelia Dedu) ca o paralelă comparatistă între Eminescu și Leopardi, amândoi văzuți sub spotul crepuscular al filosofiei lui Schopenhauer.” (*Poezii de Eminescu. O antologie italiană*). ■ Hristu Cândroveanu e întrebat la rubrica „O întrebare pentru...”: „În definitiv – ce sunt macedoromânii / aromânii?”. Mai concret: „Vă pun această întrebare, domnule Hristu Cândroveanu, membru al Uniunii Scriitorilor și Președintele Societății de Cultură Macedo-Române, deoarece în ultimul deceniu, cel puțin, părerile sunt împărțite chiar între aromânii înșiși. Bineînțeles însă că, în ceea ce mă privește, sunt convinsă că ei sunt români, exact ca toți românii de pretutindeni. Așadar, ce sunt macedoromânii/ aromânii?” Răspunsul său: „Firește că sunt români, o spune chiar numele lor, cu un a- protetic, o caracteristică a acestui dialect, evident românesc. Ei rostesc cu un asemenea «a» înainte cuvintele ce încep cu anume consoane (r, l, s, f...), precum și cu vocala «u»: aroș, alas, asparg, afiresc, aumbră, ogru (ogor – *ager, agrum* în latină) etc. Probabil pentru o pronunție mai eufonică și mai comodă, sprijinită pe această vocală respiro. Zici mai ușor aspun, decât spun, aroș, aumbră, etc., decât abrupt: umbră. Această caracteristică a determinat și numele lor de aromân, armân, deși cei mai numeroși dintre ei, fărșeroții din Albania și Grecia de Nord – nume probabil de la Farsala, din Tesalia/ Grecia, unde trăiesc și azi mulți aromâni, locul unde în anul 48 î. Chr. Cezar l-a învins pe Pompei – își zic pur și simplu, rămâni, adică români. Gustav Weigand a oficializat oarecum etnonimul, tipărind la Leipzig, în 1895, un studiu amplu, în două volume, *Die Aromunen*. Eminescu însă, în numeroase articole din «Timpul», le-a zis numai macedoromâni, deși aromânii nu trăiesc numai în Macedonia, ci și în Epir, Tesalia, Bulgaria etc. Marele poet a vrut se vede să evite confuzia armâni-armeni. Iar Dimitrie Bolintineanu i-a numit simplu, români, în cea dintâi carte românească ce le era consacrată lor, în 1885, *Călătorie la Românii din Macedonia*. Și chiar este un miracol că își zic așa, după o despărțire de 14 secole de românitatea nord-dunăreană din veacul al VII-lea, când sub fluviu s-au așezat bulgarii și slavii de miază-zi. Un miracol, că vorbesc și acum încă o limbă ce nu e nici italiana, nici franceza, spaniola, portugheza, ci limba română, firește, locală, la sute de km. de trunchiul daco-român din fosta Dacie, România de azi, care i-a și adoptat moral, ajutându-i să se mențină ca români încă de pe vremea lui Bolintineanu și a pașoptiștilor noștri, Ion Ghica, Christian Tell, Bălcescu desigur, etc. [...] Cu atât mai mult continuă să nu cunoască esențialul despre ei înșiși o bună parte dintre aromâni, lipsiți în acest lung răstimp, de școlile lor românești, deschise pentru ei în Balcani începând din 1864, închise însă brutal de comuniști instalați la putere la București după 1944, o dată cu transformarea României într-un fel de pașalâc turcesc sau gubernie ruso-sovietică. Iar fără școli românești

de mai bine de o jumătate de secol, acești frați ai noștri au putut crede, mai cred și azi dintre dâșii, că nu sunt români, de vreme ce România i-a uitat atât amar de ani, probabil nemaisocotindu-i români! Unii, cu care m-am tot întâlnit în Albania, în Macedonia, Bulgaria mi-au vorbit în acest sens, cu îndurerare: «Atunci ai cui suntem noi...? Că greci nu suntem, nici albanezi, slavi..., chiar suntem orfani de tot?» Și, de aici până la ideea tot mai înrădăcinată că ei, aromânii nu sunt români, n-a mai fost decât un pas. Desigur, e vorba de categoria de oameni neinformați, cărora de generații, școala în limbile statelor balcanice le-a tot spălat creierul! Ca să nu mai vorbim de greci, după care aromânii (*kuço-vlahii*) ar fi de fapt... greci romanizați pe vremea ocupației romane. Așa a scris într-un studiu al său, *Ce sunt Cuço-vlahii?*, publicat la Atena, un academician grec, Antoniou Keramopulos, în 1939, fără a roși! Ceea ce e chiar ridicol, fiindcă tocmai românii au fost adesea grecizați: Megalo-Ellada (Grecia Mare) a înflorit în Italia de sud chiar, deci dincolo de Grecia propriu-zisă...). Dar măcar Keramopulos (combătut zdrobitor de Th. Capidan și nu numai de el), servea, fie și necinstit, politica șovină a statului grec. Pe cine servesc însă keramopolioții aromâni de astăzi, oameni cu carte, totuși... și cu interese egoiste, personale? [...] Oare, să nu știe aceștia din urmă, că sunt români? Ca oameni cu studii înalte, să nu fi auzit ei măcar de George Murnu, inegalabilul traducător al lui Homer în limba română, dar și istoric al aromânilor? Sau de marele lingvist Th. Capidan, elev al lui Gustav Weigand, de Pericle Papahagi, Tache Papahagi... Și A. Philippide, Ovid Densusianu, Al. Rosetti, iar dintre istorici, de marele Nicolae Iorga, după tată el însuși originar din Sudul românesc, D. Onciul, Alexandru Xenopol etc. etc., tot nume ilustre de savanți. Sau de atâția mari învățați străini, care au scris elocvent despre unitatea de limbă și de neam a tuturor românilor, inclusiv aromânii! Printre care J. Kopitar, F. Lenormant, Wace-Thompson, Victor Bérnard, Ami Boué, E. M. Cousinéry, I. Cvijici, C. Jirecek, G. Hahn, L. Heuzey, William Martin-Leake, Emil Picot, Leo Spitzer și W. Thomascheck și C. Recatas, St. Romanski, Dușan Popovici, Johann Thunmann, până la Max Demeter Peyfuss. Care i-au socotit, firește, români pe aromâni. Până și vechii cronicari bizantini au menționat în scrierile lor că vlahii din Grecia vorbeau aceeași limbă cu valahii de peste Dunăre. Deci, stupida *interpretare* a originii și limbii aromânilor nu este decât un discurs politic, ce folosește oricui, numai aromânilor nu, numai poporului român nu! [...] ■ Florin Vasile scrie despre *Filantropica*, filmul lui Nae Caranfil, care face încă săli pline în București (*Filantropica între cinematecă și Hollywood*): „Filmul este, fără îndoială, o reușită în spațiul cinematografiei românești. Puține sunt la noi filmele bune care reușesc să placă atât celor care rămân la nivelul superficial al interpretării, cât și celor care coboară adânc în spațiul lui simbolic și metaforic. Putem considera că Nae Caranfil propune o nouă definiție a cinematografului de artă, una care nu mai are legătură cu acea încărcătură sufocantă de semnificații care dă atâtea bătăi de cap unui public venit în sală să se relaxeze. Ceea ce regizorul face este să tragă o cortină groasă între substanța tragică a filmului și suprafața

lui profund comică. Astfel se ajunge la menținerea în sală a celor două categorii de spectatori de care vorbeam mai sus. Dacă ne gândim la o altă peliculă românească axată pe aceeași paradigmă a *românismului* – *De ce trag clopotele, Mitică* al lui Pintilie – diferența pe care *Filantropica* o aduce devine ușor de depistat. Pintilie, și nu numai, arunca atuul butaforiei pe masa interpretativă a spectatorului încă de la începutul filmului: jocul de cărți prin care ne este introdus Pampon are loc într-un subsol și mizeria va rămâne de aici încolo numitorul comun al fiecărei scene. De asemenea, prezența regizorului însuși, cu indicațiile lui de platou, la începutul și la sfârșitul filmului, au rolul de deturna orice interpretare superficială (în principal aceea că este vorba de o simplă ecranizare de excepție *după* opera lui Caragiale). Ce mai rămâne în *Filantropica* din această moștenire? (Am ales filmul lui Pintilie ca termen de comparație pentru că acesta îmi pare a fi cea mai reușită și mai radicală prezentare a României *de dinainte*.) □ Lucia Hossu Longin continuă cronică tv – cu o meditație despre limbajul, stilistica și abuzul moral al emisiunilor kitsch de la OTV (*Fosta mamă și fostul suveran*). □ La „Muzică”, Cristina Sârbu semnează *Caragiale și muzica*.

14 iunie

• [„Dilema”, nr. 483] Simona Sora la rubrica „Puzzlecturi” sub titlul *Jurnal din anii ciumei* recenzază *Femeia din fotografie* (Compania), jurnalul Tiei Șerbănescu, „unul dintre cele mai bune romane care s-au scris la noi după ’89”. „Paradoxul cărții”, consideră autoarea, „stă într-o autocenzurare a acestei zone românești și, simultan, în livrarea realistă a zonei jurnaliere”. „Problema scrisului” e „centrală”, chiar dacă „pseudojurnalul” „refuză majusculele, eroismele și chiar asumarea condiției de scriitor” – idealul fiind un fel de a scrie „exact ceea ce lumea refuză să citească” (la pagina „La zi în cultură”).

18 iunie

• [„Adevărul literar și artistic”, nr. 621] Daniel Cristea-Enache semnează o cronică despre poezia „transparentă și clinchetitoare” a lui Dorin Tudoran, *Trestiiile de sticlă*, pornind de la antologia *Tânărul Ulise* (Polirom, 2000). Cronicarul promite să formuleze concluzii în numărul următor. Tot la rubrica „Cronici”, Mircea Popa se ocupă de volumul *Umbre și lumini* al Mariei Cantacuzino-Enescu. *Memoriile unei aristocrate* confirmă „simțul literar incontestabil” al autoarei, dar și „candoarea”, sinceritatea și senzația de *necontrafăcut* al memoriilor ei. Pentru reconstituirea unui tablou al vieții aristocrației românești în dimensiunea ei *cotidiană* memoriile Marucăi Cantacuzino constituie o sursă remarcabilă, poate unică prin autenticitate și bogăție, susține cronicarul. Același Mircea Popa publică și un text despre filologul bucovinean Grigore Nandriș: *Grigore Nandriș – memorialist și epistolier*. □ Alexandru George continuă cu partea a treia din serialul *După vreo douăzeci de ani*. □ Al. Dobrescu semnează sub genericul „În contra direcției...” un text intitulat *Titu Maiorescu între Franța și Germania*, o dare de seamă despre

antifranțuzismul, respectiv pangermanismul lui Maiorescu. □ Romulus Căplescu alcătuiește o pagină, la rubrica sa, despre problema antisemitismului azi, pornind de la o polemică recentă din lumea literară germană (*Se poate vorbi astăzi de reapariția antisemitismului în Europa occidentală?*). Răspunsul (preluat de o anchetă recentă din „Times”) pare a fi „nu” și că se poate vorbi mai degrabă de un fel de neo-antisemitism, generat și de războiul dintre Israel și Palestina.

● [„**Observator cultural**”, nr. 121] Ion Bogdan Lefter, în *Teme „fierbinți”*, scrie despre câteva apariții notabile, două cărți de Matei Călinescu, *Despre Ioan Petru Culianu și Mircea Eliade. Amintiri, lecturi, reflecții* (Polirom, 2001, ed. II, 2002), respectiv despre *Imaginea evreului în cultura română. Studiu de imagologie în context est-central european* (Humanitas, 2001): „Ansamblul are aspectul unui câmp de reflecție mai mult schițat decât aprofundat: o suită de piese ușoare, de creionări într-un spațiu problematic – el – «greu», complicat, «fierbinte». Într-un interviu acordat recent «României literare», Matei Călinescu și-a continuat reflecțiile asupra figurii lui Eliade și a companionilor săi de generație, cu afirmații tranșante privitoare la anacronismul «modelului» lor intelectual, pentru ca mai apoi, comentând în «22» recenta carte a Alexandrei Laignel-Lavastine despre fascismul lui Eliade și Cioran, să facă o jumătate de pas înapoi, nuanțând lucrurile până aproape de pragul ambiguității de atitudine. Nu cred că e ultimul sau cuvânt: va mai reveni – sunt sigur – la aceste teme «fierbinți»... Cartea lui Andrei Oișteanu e – în schimb – un studiu masiv, sistematic, blindat cu aproape șapte sute de referințe savante. În maniera pe care i-o știm din anterioarele sale eseuri, autorul procedează la sistematizarea materiei investigate, producând finalmente o tipologie tematică. Punctul principal de interes e și de astă dată cel de pornire: contează în primul rând alegerea unei idei, a unei imagini, a unui topos, discutat în capitolul de *Preliminarii*, restul fiind muncă riguroasă, lectură, fișare atentă, ordonare și sinteză pe tipuri și subtipuri. Remarcabil e tonul cercetării: obiectiv, din nou nuanțat, însă nu în sensul fin-reflexiv și dubitativ de la Matei Călinescu, ci datorită investigației cuprinzătoare, atente la toate detaliile, fără *parti pris*-uri și înversurări în fața unui subiect – și el – «fierbinte».” ■ Andrei Bodiou scrie despre ultimul volum al lui Ion Stratan, *Spălarea apei* (Eminescu, 2001): „*Spălarea apei* este, probabil, cel mai recent volum care poartă semnătura poetului Ion Stratan. Probabil pentru că în ultimii ani Ion Stratan a publicat foarte mult, de departe cel mai mult dintre optzeciștii «clasici». Și tot probabil că Stratan se joacă cu publicul poeziei tinzând să-l transforme în publicul poeziei sale. Ne aflăm în fața unui poet cu un talent excepțional care pare, prin ritmul scrierii, puțin interesat de propria exigență. Stratan pare a lăsa, mai ales în anii din urmă, totul pe umerii criticilor și apoi al istoricilor literari care vor trebui să construiască de fapt edificiul unei poezii căreia materialele nu-i lipsesc deloc, dar deloc. *Spălarea apei*, volumul premiat anul acesta de ASPRO, este unul care îl ilustrează pe Ion Stratan, cel de azi: un poet matur, stăpân pe mijloacele poeziei, conducând discursul poetic la limita permeabilă a două teme esențiale: viața și moartea. Din punerea față în

față a vieții și a morții se naște tensiunea esențială a acestei cărți în care se regăsesc, în multe poeme, calitățile poeziei lui Stratan. În primul rând o inteligență poetică explozivă care-i permite să creeze sintagme, imagini și poeme care să-și insoliteze cititorul. De altfel, gravitatea poeziei lui Stratan izbutește, cred eu, tocmai în poemele «pe muchie de cuțit» atunci când poetul histrion schimbă grimasa pe zâmbet și invers. Spiritul ludic se suprapune astfel fericit pe esența gravă a poemului care capătă un caracter polimorf. Într-un fel aplecarea către joc îl apropie în continuare pe Stratan de congenerii săi optzeciști, de cei cu care semna acum douăzeci și ceva de ani celebrul volum *Aer cu diamante*. [...] Jocul cu viața și moartea din *Spălarea apei* este, atât timp cât patetismul e subminat, unul care exprimă transparent calitățile dominante ale poeziei lui Stratan, în primul rând inteligența explozivă a poetului.” ■ Paul Cernat, în *Datorii rambursate*, comentează patru cărți importante ale anului anterior, anume *Jurnalul* (Humanitas 2001) lui Mircea Cărtărescu, *Literatura română postbelică. Lista lui Manolescu* (Aula, 2001 I-III), *Întâlnire la Paris*, de Adriana Bittel (Compania 2001) și Emil Paraschivoiu *Cine mă trece strada?* (Paralela 45, 2001): „Despre *Jurnalul* lui Mircea Cărtărescu am mai scris, la puțin timp după apariție. Cartea nu a fost scutită de contestări, dar a sfârșit prin a se impune ca o evidență. Ca jurnal scris și publicat după 1989, ea este simultan un spectacol și o aventură a construcției de sine, o imagine a tenacității afirmării unui mare scriitor în vâltoarea unor timpuri puțin favorabile cultivării meditației și scrisului. Nu cred că exagerăm vorbind, în acest sens, despre o scriere exemplară. [...] În plus, prefața arată un Nicolae Manolescu mai puțin convingător în ipostaza actuală de teoretician al canonului decât în aceea trecută de practicant-foiletonist; formula «canonul se face, nu se discută» trebuie luată *cum grano salis*. [...] Importanța istorico-literară a prezentei selecții e, desigur, excepțională, iar interesul pe măsură; ea este totuși mai puțin relevantă decât publicarea integrală a cronicilor, operațiune demarată deja de Editura Vinea. Una peste alta, ediția Aula propune un decupaj foiletonistic prin care Nicolae Manolescu ne oferă propria viziune de azi asupra canonului critic dintre 1963 și 1991; a vorbi însă de «canonul românesc postbelic» ar fi mult prea mult, canonul didactic al epocii nesuprapunându-se decât parțial pe cel dintâi. O analiză «imanentistă» a prezentei trilogii nu ne duce prea departe: putem admira vitalitatea și farmecul speculativ, finețea dezinvoltă și densitatea suplă a scriiturii acestor texte critice altminteri inegale, putem ghici subtexte esopice și polemice, putem urmări strategiile de seducție și delimitare, sentențele de omologare, balanța subtilă a nuanțelor și capacitatea de adaptare la schimbările de temperatură și sensibilitate ale epocii, dar în absența unor abordări de sociologie a receptării cuplate la o analiză a istoriei politico-instituționale, mecanismele constituirii «canonului românesc postbelic» nu vor putea fi înțelese cu adevărat. *Literatura română postbelică* înseamnă ceva mai mult decât volumele/autorii prezentei «liste»; rămâne, apoi, de văzut cât supraviețuiește epocii și cât a rămas pe nedrept în umbră... Să dăm însă Cezarului ce-i al Cezarului: nu există confirmare mai

bună a rolului de prim-canonizator decât cea venită – prin astfel de premii – din partea breslei canonizate. [...] Premiul pentru proza scurtă recompensează o autoare de fină calitate, prezentă în librării cu o selecție alcătuită din cele mai reușite povestiri ale sale. O parte a celor 11 texte reeditate de Editura Compania au fost extrase din volumele anilor '80. Alte câteva au apărut în anii '90 în «România literară» și «Lettre internationales». Compozițiile «microrealiste» grupate în această cărticică de puțin peste 100 de pagini sunt piese de cameră, «mărunțișuri» («bijuterii»?) de familie pline de prospețime și pigmentate de umor trist, înfățișând mici drame ale interiorității feminine, aspirații cenzurate de presiunea cotidianului comunist, de «exercițiul zilnic al umilinței» și de vulnerabilitatea introvertită în fața brutalităților vieții. [...] Seria recuperărilor continuă cu un «experiment» pentru care juriul însuși merită premiat: să debutezi în volum ca dramaturg la 55 de ani și să ieși două premii dintr-un foc nu-i de colo... Personaj straniu și retras, cu fizionomie de Antonin Artaud, pionier al experimentalismului românesc (împreună cu Noii Iova, Ene, Crăciun și Nedelciu), bibliotecar, autor uitat al câtorva piese greu clasabile și al unui text experimental inclasabil publicat în *Desant* '83, după 1990 traducător din Appolinaire (*Onze mille verges!*), tipograf la subsolul Facultății de Litere, redactor la un magazin de științe ale naturii, Emil Paraschivoiu s-a decis să publice la solicitările repetate ale prietenilor un volum alcătuit din cinci scurte piese de teatru. Patru dintre ele au apărut la finele anilor '60 în revista «Amfiteatru» (dintre ele «parodia absurdă într-un act» *Exact sau Câine de vânzare* și *Vreau să am și eu o amintire* în 1968, «piesa pseudo-polițistă într-un act» *O crimă perfectă* și drama în două părți *Marșul sau A treia piesa cu soldați* în 1969), a cincea («fragmentul pirandellian» *Cine mă trece strada?*) fiind scrisă ceva mai târziu. Din păcate, volumul care urma să le conțină și să apară în 1971 la Editura Eminescu (condusă, pe atunci, de Valeriu Râpeanu) a fost blocat, asemeni altora. Cât despre piese, ele au fost plasate, timp de mai bine de zece ani, Teatrului Mic, unde au fost refuzate ca «beckettienne»... Dar deceniile au trecut și, grație unei paginări rarefiate, a ieșit o carte de cca 140 pagini, din care se desprinde profilul unui dramaturg surprinzător, de o feroce virtuozitate... Sunt piese «de idei» paradoxale și «absurde», crude și burlești, «meditații» de un umor cinic devastator despre moarte, nebunie, dragoste, liber-arbitru și manipulare, cu personaje abstracte și situații virate către parodie neagră și farsă grotescă – în fapt, modalități de punere în scenă a eului profund, a tragicomediei existenței... [...]» □ E publicată lista cu nominalizările la Premiile Uniunii Scriitorilor. □ *Un premiu în amintirea lui Gellu Naum* anunță acordarea premiului Academiei Româno-Americane de Arte și Științe poetului recent dispărut, Gellu Naum. □ Claude Karnoouh propune o *O lectură fortifiantă* a volumului *Oftalmoftologia sau ochelarii lui nenea Iancu* (Grinta, 2002), de Vasile Gogea. □ Alexandru Florian, în *Intellectualul între carieră și politică*, comentează favorabil demersul Alexandrei Laignel-Lavastine din cartea dedicată triadei Cioran-Eliade-Ionesco dezbătută în ultimele săptămâni și în presa românească, *Uitarea fascismului*:

„Alexandra Laignel-Lavastine și-a propus să demitizeze trei personalități culturale de notorietate, reconstituind raporturile dintre opțiunile și scrierile lor politice din anii '30 și '40 și opera lor culturală.” □ *Din nou despre Cioran&Co* prezintă articolul lui Patrice Bollon, *Face au fascisme*, în care comentează rezervat cartea Alexandrei Laignel-Lavastine – articolul a apărut în numărul din iunie al «Magazine littéraire». □ Constantin Eretescu începe o serie memorialistică dedicată lumii exilului american, *Lumea exilului (I)*. Aron Cotruș, Brutus Coste, Prințesa Ileana A României și Ștefan Issărescu (fostul ei soț, dinainte de intrarea în monahism). □ Svetlana Cârstean ia un interviu lui Stelian Tănase, intitulat *Credibilitatea unui moderator de talk-show este o instituție*. □ Paul Cernat, la rubrica de Recenzii, semnalează cartea lui Iulian Tănase *Iubitafizica (Știința iubirilor imaginare)* (Vinea): „Totuși, dincolo de arta seducției pe care, cum spunea cineva, poezia-ca-spectacol e obligată s-o reînvețe spre a-și recuceri măcar o parte din publicul blazat (la BOOKAREST 2002, *Iubitafizica* a fost, se pare, cel mai bine vândut volum de versuri), există la Iulian Tănase și o latură reflexivă, o inteligență lucidă și dezabuzată, manifestă în poemele solitudinii vulnerabile și în unele enunțuri poetice din cele 99 de posibilități, în memoria lui Gellu Naum. Avem de-a face, probabil, cu cea mai cuceritoare carte de poezie a anului, reprezentativă pentru o stare de spirit care nu mai e a Lăptăriei lui Enache din Strada Bărăției, ci a Lăptăriei lui Enache de la Teatrul Național.”

• **[„22”, nr. 25]** Mircea Iorgulescu scrie despre cartea lui Pavel Câmpeanu, *Ceaușescu. Anii numărătorii inverse* (Polirom): „Capitolul al patrulea din cartea lui, care este și cel mai apăsător memorialistic, descrie de fapt un univers dominat de regulile specifice lumii interlope. Ajunge o simplă comparație între mărturiile despre deținuții politici din vremea comunismului și această descriere a pseudo-deținuților politici comuniști pentru a se stabili adâncă diferență dintre cele două lumi: politici, deținuții din penitenciarul special Caransebeș nu sunt de fapt decât cu numele. Chiar și extraordinara complicitate dintre gardieni și acești pușcăriași, fiindcă administrația penitenciarului este înfrățită într-un furt și falsuri cu așa-zișii dușmani politici, nu poate fi înțeleasă și explicată decât prin aceeași specificitate. (În treacăt fie reamintit, în însemnările Sandei Stolojan despre călătoria făcută de ea ca interpretă a lui Charles de Gaulle cu ocazia vizitei în România din mai 1968 exista observația, rapidă însă fundamentală, ca anturajul lui Ceaușescu avea un dubios aspect de lume interlopă...). [...] O poveste halucinantă, fiindcă o bandă de infractori dintre cei mai vulgari s-a aflat la conducerea României vreme de decenii și a imprimat, cel puțin pentru anii *de tranziție* de până acum, norme de comportament și atitudine ce țin fără nici un echivoc de universul deținuților de drept comun. [...]” Pe ultima pagină scrie și Adrian Cioroianu despre aceeași carte, sub egida „O carte în dezbatere”, *Comunismul și cel care a trăit iluzia*. □ Este reproducă dezbaterea de la RFI găzduită de Mircea Iorgulescu, care i-a avut drept interlocutori pe Alain Paruit și Edgar Reichmann (cronicar literar la «Le Monde»). Tema este

aceeași: *Uitarea fascismului*, cartea despre Eliade, Cioran, Ionesco a Alexandrei Laiguel-Lavastine, apărută cu o lună în urmă.

19 iunie

• **[„România literară”, nr. 24]** Editorialul *Semnificația unui gest*, de Nicolae Manolescu, explică modul în care se acordă premiul Prometheus, din al cărui juriu face parte, pornind de la refuzul poetului Geo Dumitrescu de a se afla pe lista nominalizărilor: „Aflat printre nominalizații la Premiul Prometheus, oferit de Fundația Anonimul, pentru Opera Omnia, poetul Geo Dumitrescu a refuzat, printr-o scrisoare publicată de ziarul «Ziua» din 7 iunie, această «strălucit-bine-făcătoare inițiativă». Poetul a ridicat, cu acest prilej, mai multe obiecții împotriva sistemului ca atare, al nominalizărilor, caracterizat foarte plastic drept un «rodeo plin de primejdii și capcane», dar la care d-sa nu dorește să participe. Numărându-mă printre membrii juriului și fiind la curent cu felul în care s-au făcut propunerile, mă simt dator cu o explicație pentru extraordinarul poet care este Geo Dumitrescu.” Chiar dacă nu este de acord cu gestul poetului, criticul se simte dator de a apăra instituția acestui premiu, făcând public mecanismul de funcționare, în general, al nominalizărilor la premii: „neconsolat a-l fi supărat, aş dori să-i spun că greșește de două ori în refuzul d-sale. [...] În al doilea rând, mă tem că poetul Geo Dumitrescu nu a înțeles exact rostul nominalizării, ca procedeu curent, de la o vreme, în aproape toate oficiile de premiere. Nominalizarea nu este *impusă* juriului de către cineva, ca o limitare a câmpului său de vedere. Tot juriul o face, dar *ezitînd* încă între mai multe posibilități. Uneori există chiar două jurii diferite. În orice caz, votul final este *colectiv*, nu individual, rod al deliberării tuturor membrilor juriului, nicidecum al capriciului sau pripelii cuiva. Procedeu de a anunța candidaturile s-a generalizat din politică în alte domenii (sau, cel puțin, așa cred). E o măsură de a asigura transparența *lucrărilor*. Totul se face la vedere: aceștia sînt, în opinia noastră, candidații, între ei am avut a alege. Și nu e o competiție joasă, «în vacarmul tîrgului», cum afirmă poetul, ci un mod limpede și democratic de vot. Ipocrizia nu constă, cum pare a crede poetul, în a avansa mai multe nume (și ce nume!), spre a ne opri la urmă la unul singur; ea ar consta, din contra, în a induce opiniei publice ideea că juriul a știut din capul locului premiatul, fără dubii, fără dezbateri. Tocmai fiindcă numele sînt cele care sînt, alegerea e delicată și dificilă. Și la ce bun s-o ascundem? N-am scris aceste rînduri cu intenția de a polemiza cu poetul Geo Dumitrescu. Îl respect prea mult, dovadă chiar nominalizarea cu pricina. Am vrut doar să înlătur niște umbre care planau asupra unui gest de prețuire și să lămuresc funcționarea unui sistem.” ■ Într-un dialog cu Carmen Firan, Virgil Nemoianu publică un text memorialistic intitulat *Despre I.D. Sîrbu și alții*: „Am intrat în contact cu «Cercul literar» cam prin 1958 (eram în anul 2-3 la Filologia din București) prin Negoîtescu și prieteni ai săi. Pentru mine a fost pur și simplu o revelație extraordinară, un miracol: eu aveam impresia că în România nu există, nu mai există nici o literatură sau nici o gândire, că

trebuie să fac totul de unul singur. Descoperirea unui număr mare de oameni de valoare superlativă a fost de-a dreptul salvatoare. Ei au acționat pentru mine ca o universitate alternativă, mi-au îndrumat lecturile, mi-au îndreptat gustul, m-au hrănit cu informație intelectuală. Tot o mirare fantastică a fost să văd solidaritatea și continuitatea acestui grup de oameni constituit cu (atunci) douăzeci de ani în urmă și de fapt continuat cu cel puțin încă 20 de ani. Cu unii din ei am început să mă întâlnesc foarte des, zilnic aproape, cu alții periodic. Mai ales la Doinaș acasă se întâlnea câteodată grupul, spre anxietatea soției, Irinel (cine ar putea s-o condamne, date fiind condițiile), unii au ieșit treptat de la închisoare (inclusiv Sîrbu, Balotă și alții, iar alții au fost încarcerați ulterior, ca Negoîtescu de pildă). Oricând, atunci când erau împreună, era ceva formidabil, ca la Junimea, presupun, un amestec de voioșie și de inteligență și de erudiție care nu-și găsea egalul, cred, în toată România acelor vremuri. Narativ dominau Gary Sîrbu și Dominic Stanca, cel din urmă prin imaginar-dramatic, cel dintâi prin experiența lui colosală, care-l ducea de la culmile olimpice ale filozofiei lui Blaga, al cărui asistent apucase să și fie scurtă vreme, până la grozăviile războiului de pe frontul de est la care fusese silit să participe. Apoi veneau, prin ironie, Regman, Negoîtescu și Doinaș. Dacă ceilalți erau, în marea lor majoritate liberali, Sîrbu era chiar un om de stânga, convins și sincer, crescut în spiritul sindicalist-minier de la începutul secolului: n-avea nimic comun cu bolșevicii, care au sfârșit prin a-l băga la pușcărie, ca și pe toți alți oameni de stânga, după cum bine știm. Cu Doinaș am lucrat cot la cot vreme de 10-20 de ani; eu, știind multe limbi străine, îi traduceam pe loc din poezii engleze, germane; ce era interesant este că talentul lui poetic-lingvistic era atât de colosal că atunci când eu mă împiedicam, căutând cuvântul cel mai potrivit pentru traducere, el (care nu știa limbile acestea străine nici pe departe cât mine) îmi dădea, chiar el cuvântul potrivit. Eu învățam imens, făceam traducerea brută, el o puneă în versuri, apoi le citeam împreună, făceam corecturi. Asta în tot cursul anilor '60 și începutul anilor '70; era o delectare excepțională. [...]” Virgil Nemoianu apreciază la superlativ și cărțile lui I.D. Sîrbu: „Apoi am citit mai ales *Adio Europa*, imediat după 1990 într-un manuscris pe care mi l-a dat Cornel Regman. M-a întors pe dos. L-am citit în avion, în drum spre Washington. Am scris îndată un articol sau chiar două în «Times Literary Supplement» din Londra (care este și a rămas, zic eu, cel mai bun hebdomadar intelectual din lume) în care ziceam că cei doi mari scriitori ai anilor '80 în România sunt Sîrbu și Steinhardt. Îmi mențin părerea. Aceștia sunt adevărații «optzeciști», nu diverși anonimi care se tot semețesc și se afirmă în sus și în jos.” La întrebarea lui Carmen Firan dacă cărțile lui ar fi schimbat ceva în literatura română, în cazul în care ar fi fost publicate la timp, răspunsul e de asemenea relevant, Nemoianu crede că ar fi schimbat chiar imaginea României în Europa, dizidența românească ar fi fost mai perceptibilă: „Da, probabil că ar fi schimbat-o, ar fi adus mai multă realitate, mai multă crudă întunecime în ea. Altceva sunt însă absolut sigur că ar fi schimbat, și anume imaginea României. Vezi, dacă *Adio Europa* ieșea în Occident

prin 1986, când a fost terminată, brusc ar fi făcut senzație. Era mai tare decât proza ce apărea sub formă de dizidență dinspre Polonia, Ungaria, Cehia, chiar Rusia. Eu merg până acolo încât susțin că schimba chiar și istoria post-1989 a României: nu mai era România izolată de bransa apuseană a Europei central / răsăritene, nu mai era nevoie să se milogească să fie și ea primită în Europa și în NATO, sau mai știu eu unde. Ar fi fost validată din plin, din capul locului. N-a fost să fie, cum se spune.” ■ La rubrica „Lecturi la zi”, sub titlul *Existențialism narcotic*, Marius Chivu scrie despre romanul de debut al basarabeianului Alexandru Vakulovski, *Pizdeț* (Aula, 2002): „Romanul de debut al lui Al. Vakulovski poate cădea foarte ușor pradă numeroaselor prejudecăți pe care le avem față de raporturile dintre literatură și realitate. Pe scurt, acest roman este aventura unui student basarabeian în România, viața din căminele studențești percepută extrem de dur și într-un limbaj atât de frust și de necenzurat încât îi va intriga, cu siguranță, pe foarte mulți. Pe fiecare pagină se bea necontrolat, se fumează ierburi, se vomită și se înjură la fiecare două fraze. Cartea nu-și va găsi admiratori printre critici, dar pentru tinerii, care atunci când piața drogurilor e-n criză se internează la dezintoxicare pentru a supraviețui cu substitute, *Pizdeț* ar putea fi o carte-cult. Căci, în fond, romanul lui Al. Vakulovski este mărturisirea unei crize existențiale a unui tânăr narcoman, o mărturie a unei realități nebănuite în care alcoolul, drogurile și prostituția sunt imaginile existenței zilnice. [...] Romanul lui Al. Vakulovski se înscrie perfect atitudinii grunge și nu celei hip-hop, de cartier, cum s-ar putea crede la prima vedere. Gangsta-rap-ul din Brooklynul new-yorkez cântă drogurile, dar rockerii grunge «instigă» la joint-uri și susțin concerte drogați.” □ Dorin-Liviu Bîțfoi, în *Despovărați de «moșteniri»*, recenzează volumul *Împovărați de moștenirea Securității și Stasi. Răspunsuri germane, române și maghiare la o provocare istorică/ Die Erblast von Stasi und Securitate. Eine Debatte mit deutschen, rumänischen und ungarischen Antworten* (traducere de Kathrin Lauer, Nora Iuga, Ed. Compania): „*Împovărați de moștenirea Securității și Stasi/ Die Erblast von Stasi und Securitate* este o carte-document care reunește textele simpozionului din 6-8 iunie 2001, desfășurat la Institutul Goethe din București. Este vorba, mai exact, despre trei mese rotunde – și anume: *Securitatea în literatură și în lumea literară*, *Arhivele Securității în raport cu mass-media și opinia publică* și *Instituțiile se prezintă*. Fiecare dintre ele reunește nume de rezonanță din diferite sfere ale vieții publice, politice și culturale, de la noi, din Ungaria și din Germania: Gabriela Adameșteanu, Marianne Birthler, Ruxandra Cesereanu, Mircea Dinescu, Constantin Ticu Dumitrescu, István Eörsi, Emil Hurezeanu, Ion Bogdan Lefter, Herta Müller, Gheorghe Onișoru, Andrei Pleșu, Cristian Tudor Popescu, Stelian Tănase și Richard Wagner. Prin intenție, substanță și singularitate, cartea prezintă un interes excepțional. Ea fixează acea dezbatere liberă, dar argumentată – și acele analize oportune menite să descâlcească întrucâtva problemele etice ridicate de colaborarea cu poliția politică și de accesul la dosarele Securității. Există deci o împletire, cu atât mai interesantă cu cât mizează total

pe autenticitate, între judecăți morale, precizări procedurale, evocări ale unor evenimente ale istoriei recente și, în fine, anecdotica bogată și intens colorată (și uneori plină de umor) – care fac din aceste dezbateri o lectură aplicată și cu deosebire captivantă. La finalul dezbaterilor se va desprinde, ca o concluzie implicită, constatarea că în România toate aceste probleme au fost discutate până acum foarte sumar – sau de deloc. De fapt, așa cum observa Herta Müller, este semnificativ că simpozionul are loc (în București, dar) la Institutul Goethe.” □ Iulia Alexa, la aceeași rubrică, recenzează volumul anglistei Mihaela Mudure, *Ispitiri, trecute vremi: eseuri de istoria literaturii engleze, secolele al XVII-lea și al XVIII-lea* (Paralela 45), insistând asupra unui „feminism mascat, avant la lettre” al scriitoarelor Mary Wartley Montagn, Mary Woolstonecraft, Aphra Behn, cu regretul citării textelor comentate doar în engleza veche. ■ C. Rogozanu scrie o cronică intitulată *Complexul Mendebil* la Mircea Cărtărescu, *Orbitor: Corpul* (Humanitas): „[...] Cărtărescu s-a transformat într-un soi de Mendebil al literaturii române contemporane – cândva hipnotiza criticii cu măiestria lui, acum trage ponoasele. Nici autorul nostru nu a beneficiat de cea mai «deșteaptă» politică editorială. Humanitasul l-a promovat în forță, cam cu aceleași unelte cu care a fost «ridicat» un Patapievici, de exemplu. O metodă care, orice s-ar spune, pe termen lung poate fi dăunătoare. Dar cam atât despre noul statut al lui Cărtărescu, unul dintre cei mai bîrfiți scriitori la ora actuală. Să vorbim mai bine despre o nouă carte foarte frumoasă pe care tocmai a publicat-o. Și-ntr-atîta vrajbă, dacă s-or mai găsi vreo cîțiva «întîmpinători» să-i evalueze la rece calitățile și defectele, mare lucru ar fi. [...] Spuneam la început că avem de-a face cu o carte «frumoasă». Un epitet care poate fi considerat ipocrit după toate observațiile făcute mai sus. Nu propun aici o cronică paradoxală. Este foarte greu să recomanzi o carte frumoasă dar nespectaculoasă. Este pur și simplu volumul doi al unei trilogii despre care s-a tot vorbit – nu mai sînt multe lucruri de adăugat. Cărtărescu propune nonșalant un nou tom spre lectură plăcută. Și nu veți avea ce regreta. Reproșurile pe care le avem de făcut trebuie să respecte spiritul cărții – un clin d’oeil complice: aici m-am prins, aici mi-a plăcut foarte mult, aici mai puțin... Pentru că trebuie precizat pentru țara bîrfelor literare: Cărtărescu nu este inamicul public nr. 1. Și încă ceva! După ce citiți și acest volum din *Orbitor* puneți-vă o întrebare-test: de cît timp n-ați mai citit cu atîta interes un roman publicat de un scriitor român după ’89? Poate cam de prin ’96...” □ Gh. Grigurcu dedică rubrica sa „Semn de carte” jurnalului lui Livius Ciocârlie, *De la Sancho Panza la Cavalerul Tristei Figuri* (Polirom, 2001), fiind partea a doua a textului intitulat *Pornind de la un jurnal*: „Se străvede aici paradigma cioraniană, căreia dl. Ciocârlie îi dă tîrcoale neîncetat, irezistibil atras, dar și refuzat prin lipsa unei demonii cabrate, nimicitoare. Artificiile mimării ei sînt vizibile. Între cei doi e o diferență de nivel energetic al Răului pus în scenă. Infernaliile mai tînărului diarist nu au statutul unei furtuni, ci al unei brize insinuante, care trece peste paginile acoperite cu o caligrafie melancolică, făcîndu-le să foșnească ușor. În raport cu autorul Ispitei

de-a exista, ni se prezintă precum reproducerea unui tablou pe un timbru poștal. Mult mai mult decât cu Cioran, Livius Ciocârlie, un izbitor tip livresc, *claustrat în bibliotecă*, după cum singur se recomandă, ni se pare apropiat de Jules Renard, a cărui criză, fină în resignarea ei crepusculară, corespunde vitalității d-sale scăzute, atât de nostalgic estetizate. Ceea ce nu înseamnă că energia în chestiune, redusă la scară, voit micșorată, stilistic detensionată, nu e impresionantă în chiar condițiile acestui dramatism formal, în care tonalitatea discursului urmează, ca o fatalitate, descendentă curbă existențială. E drama suplimentară a șoaptei care nu poate fi tunet, nu mai puțin profundă, nu mai puțin umană decât cea spectaculoasă prin dezlănțuirea stilială a energiei.” □ Alex. Ștefănescu îl prezintă pe Titus Popovici la o nouă lectură: „Principala aptitudine a lui Titus Popovici, care îl impune încă de la apariția romanului *Străinul*, este aceea de a crea iluzia de viață. Din cuvinte folosite expeditiv, cu o mare siguranță și cu un extraordinar simț al proprietății termenilor, el compune altceva decât texte și anume imagini în mișcare. Citind o carte de-a sa, avem, chiar de la prima pagină, senzația că asistăm la un număr de magie: folosindu-și cu dexteritate bagheta lingvistică, scriitorul face să se ivească în fața noastră, din neant, în doi timpi și trei mișcări, personaje complet echipate – ceea ce înseamnă prevăzute cu vestimentația, gesturile, replicile și câteodată ticurile nervoase adecvate. Realitatea lor este atât de evidentă, încât uneori, când strigă sau gesticulează cu aprindere, parcă ies din pagină.” ■ Barbu Cioculescu, în *Ion Pillat la trecerea în veacul al XXI-lea*, prezintă volumele 2 și 3 din ediția Ion Pillat, *Opere* (Du Style, 2001) alcătuită de Cornelia Pillat: „Cum însă libertatea creatoare maximă naște din rigoarea maximă, nu vom insista mai mult asupra clasicității liricii pillatiene, o temă mai interesantă s-ar dovedi, poate, aceea a ispitelor poeziei pure, cu semne în această operă. Precum, în contradicție de această dată cu structura apolinică, evidențierea unei certe senzorialități vizând voluptatea, la poetul roadelor pământului, varietăților formelor naturii, anotimpurilor, ceasurilor zilei. Fără aceste înzestrări de complementaritate, trimițând la Dionysos, lirica pillatiană n-ar mai ascunde sâmburele amărui-gustos, a ceea ce scapă ultimei investigații. Este ceea ce ni s-a impus cu precădere la lectura volumelor 2 și 3 ale ediției de *Opere* (Editura DU Style, Buc., 2001), alcătuită de Cornelia Pillat, revăzută, adăugită față de precedentă și, de asemenea cu un tabel cronologic, note, tabele sinoptice. Volumul al doilea oferă un studiu introductiv de Adrian Angheliescu, cel de al treilea, o prefață de Monica Pillat, ea însăși poetă, de mai adânci rezonanțe și de mai grav ton liric, în opinia noastră, decât bunicul său. Celui de al treilea tom de poezie, Cornelia Pillat i-a introdus, afară de necesarele note, comentarii și referințe critice, într-o bogată contrapunere a prefețelor.” *Opere* III are aceeași organizare ca și precedentă ediție, adăugându-se piese, scrise între anii 1940-1944, nu multe, dar „grele”, ce n-au putut intra acolo, din motive ideologice. „Cel de-al doilea volum de *Opere* cuprinde volume, de la *Pe Argeș în sus* (1918-1923), la *Limpezimi* (1923-1927), cel de al treilea tom de la *Caietul verde*, *Țărm pierdut*, *Scutul Minervei*, către *Poeme într-un vers*

și *Împlinire*. Misiunea dnei Cornelia Pillat, în editarea acestor volume, adevărate albume și giuvaeruri bibliofile prin aceea că reproduc ilustrații la texte, din edițiile antume, fotografii de familie, picturi, într-un excelent florilegiu, a fost una de vastă cuprindere, pretinzând un special devotament: anume, Ion Pillat, autor de antologii și foarte atent jucător de sumare, și-a modificat în mai multe rânduri componența ciclurilor și tomurilor, cu riscul asumat al efectului de domino. Un *vârtej* care ocupă zeci de pagini, în cele mai multe sute ale aparatului critic, fatal dependent de acesta. Altfel, fiecare poezie este situată la locul ei cel din urmă, cu variantele și toate detaliile identificării, cu istoricul ei prin urmare, într-o trudă de o asemenea cerință de minuție, încât numai pasiunea pentru obiect o putea duce la capăt, într-un imens șantier de așteptare.” Concluzia lui Barbu Cioculescu, la finele lecturii acestor volume de poezie: „de la *Visări păgâne*, dacă nu chiar de la *Povestea celui din urmă sfânt* (1911), la *Asfodela* (1942), lirica pillatiană a parcurs, în linie dreaptă, o lungă cale regală, despovărându-se în timp și locuri de înșelătoare veșminte, spre a ajunge la ce singur doctrinarul definea, într-o scrisoare, la un stil clasic «neîntrebuințat încă la noi, îngemănat cu exprimarea unui suflet de azi.»” □ *Despre limba română, pe necitite* este răspunsul polemic al lingvistului George Pruteanu la un articol din numărul 18 de Tudor Călin Zarojanu, care combătea, fără argumente exacte, Legea Pruteanu. □ Gabriela Melinescu publică două pagini de poezii inedite și desene. □ Constantin Țoiu rememorează câteva scene memorabile cu Marin Preda, în rubrica sa „Prepeleac”. □ Mircea Horia Simionescu publică proza *Una frutiva lagrima*. ■ *Rătăcirile elevului Negoîtescu*, de Ioana Pârvulescu, comentează jurnalul publicat în 1994 de Ion Negoîtescu, *Straja dragonilor* (Biblioteca Apostrof): „Deși calcă tot soiul de tabuuri, deși descrie jocurile erotice ale copilului și adolescentului (cu fete, cu băieți, apoi cu colegi și mai ales cu soldați, ordonanțele tatălui ofițer, prin umbrare din grădină, în șifonier, acasă lângă pătuțul cu plasă, în șuvoiul râului, iar mai târziu în sălile de cinema), deși nu ascunde cele mai naturaliste detalii, cele două capitole din memoriile lui Negoîtescu sînt atît de bine scrise încît nu alunecă nici un moment în vulgaritate și obscen. Un amestec de basm, de naivitate, de voioșie, de umor, de mitologie și de erotism fac literatură pură din scenele cele mai brutale. [...] Încercările de sinucidere ale băiatului nu sînt nici ele luate în serios. Departate de a-și judeca familia, Negoîtescu rememorează scenele din copilărie din perspectivă pur estetică și cu bucuria evenimentului insolit. La școală mediocru pînă târziu, la sporturi leneș, la vioară dezastruos, cu diverse ticuri neplăcute, este prins la un moment dat, ca Bastian din romanul lui Michael Ende, în universul fără opreliști al cititului și, din acel moment devine un ales, cum singur se definește (sentimentul acesta îl trăiește și prietenul său de mai târziu, Nicolae Balotă).” Ioana Pârvulescu nu pierde prilejul de a cita și din unica pagină dată spre publicare de Emil Hurezeanu (editorul delegat prin testament) din jurnalul programat să apară la 30 de ani după moartea autorului său, deci în 2023: „Nu caut suferința, dar caut iubirea cu atîta ardoare, încît suferința cea mai grozavă

nu mă înspăimîntă, nu mă împiedică. Adevărul e, desigur, că oricît de fără speranță ar fi iubirea, ea tot ascunde speranță, nu din absurditate, ci fiindcă, în spiritualitatea ei poate fi atît de adîncă și de pură, încît știe că ființa iubită, dacă și-ar cunoaște o singură clipă sîmburele ideal ce este iubit, s-ar absorbi luminii care îl scaldă. În acest mod, oricine nu răspunde unei mari iubiri e vinovat și pedepsit totodată cu sărăcia și stupiditatea sa”. Cronicarul concluzionează, după ce reproduce acest fragment scris de Negoitescu la doar 27 de ani: „Impresia mea este că, la fel ca în cazul lui Sebastian, *Jurnalul* va fi marea operă a lui Ion Negoitescu. Mi-aș dori să fiu și să scriu la publicarea lui.” □ Interviurile „României literare” o prezintă pe scriitoarea elvețiană Françoise Choquard, a cărei carte *Iarna lucidă* a fost tradusă la Cartea Românească și lansată la Bookfest 2002. Interviuul e realizat de Magdalena Popescu-Marin. □ Ana-Stanca Tăbărași prezintă *Dialog între marii gânditori danezi*, aceștia fiind celebrul Kierkegaard și mai puțin cunoscutul înafara granițelor daneze, dar foarte influent în epocă, N.F.S. Grundtvig – cei doi fiind considerați „stâlpii” vieții spirituale daneze. □ Grete Tartler prezintă la „Cartea străină” câteva apariții importante, Martin Heidegger, *Parmenide*, romanul *Piața Diamantului*, de scriitoarea catalană Mercè Rodoreda și *Grădini și drumuri. Însemnări caucaziene*, de Ernst Jünger.

20 iunie

• [„Contemporanul – Ideea Europeană”, nr. 25 (576)] La „Retro-actualități” G.G. Costandache scrie despre *Comunități virtuale*, cu un motto din C. Noica. □ Ion Bălu alcătuiește un „Profil” al lui Mircea Eliade sub titlul *Mircea Eliade. Originalitate, anticalofilie, autenticitate*. Mircea A. Diaconu comentează antologia *Orchestra neagră* a lui Ion Chichere (Vinea, 2001): „Orgoliu și penitență, iată două cuvinte care ar putea contextualiza întrucâtva sensibilitatea ulcerată a lui Ion Chichere, poet care lucrează în direcția damnării, deși consecințele par mai vizibile la nivelul fanteziei poetice decît al expresiei. Cum însă fantezia poetică și expresia sunt una, voi corecta: ceea ce în poezia lui Ion Chichere este exuberanță fatală și pasiune a morții poartă cu sine reversul unui ton nu o dată declarativ și retoric, ușor desuet în cerebralitate. Să fim bine înțeleși: talentul lui Ion Chichere ține de intensitatea cu care el sondează neputința și limitele ființei umane, neputință și limite transformate în glorie tristă a ei. Un substrat mistic, de laudă adusă elementarului, primitivului, naturii și finalmente morții, rezidă în această poezie, a cărei miză este găsirea echilibrului dintre Dumnezeu și ființă. Firește că, în aceste condiții, în imnuri care ar putea fi numite franciscane, glorificarea iubirii și autoflagelarea, teribilismul atitudinii proiectat în imagini funambulești și narcisismul dezvoltat în interogații definitive constituie nu atît soluții ale eului poetic, cît mijloace de configurare a lui. *Orchestra neagră*, căci așa se numește ultima carte a lui Ion Chichere (Editura Vinea, 2001), o antologie, în fond, este un titlu care spune totul despre natura teluric-luminoasă a acestei poezii.” (*Ion Chichere și Lacrima Chichere*). □ Mariana Filimon

publică o pagină de poeme. ■ La rubrica destinată filmului Florin Vasile scrie despre ultimul film al lui Lucian Pintilie, *După-amiaza unui torționar*, realizat după *Drumul Damascului*, de Doina Jela, pe care îl compară cu *Filantropica* lui Caranfil, formulând concluzii nu doar despre regizor, ci și despre publicul românesc postrevoluționar și *morala* sa (Lucian Pintilie. *În căutarea filmului pierdut*): „Ultima peliculă semnată Lucian Pintilie (*După-amiaza unui torționar*), a trecut ca un meteorit prin spațiul cinematografiei bucureștene. După premiera din mai, din cadrul Festivalului de film european, filmul a mai rulat timp de o săptămână, după care a dispărut subit din cinematografele dâmbovițene. Datele problemei erau destul de optimiste. Un film de Lucian Pintilie, despre torționari, despre gloriosul nostru trecut comunist, un film cu români despre români. Chiar și faptul că spectatorul era scutit de citirea obositoare a subtitlurilor s-ar fi putut integra atu-urilor filmului. Dar, trăgând linie dedesubt și adunând (sau scăzând), socotelile ies cu totul pe dos: la câteva zile după premieră, sala s-a dovedit cu mult prea încăpătoare pentru mâna de oameni care a vrut să vadă filmul lui Pintilie (chiar și la preț redus). Nu este în intenția mea să formulez aici un paradox de genul: deși regizorul este unul valoros, cu filme grele în spate, publicul nu a vrut să-i guste și această ultimă creație. Văzând filmul, acest paradox se dizolvă de la sine și doar câteva clipe. Ar mai fi de adăugat un mic detaliu: nici în aprilie, când, la Cinemateca Română, filmul *De ce trag clopotele, Mitică?* a rulat în cadrul unei seri de gală (deci gratuit), nu s-au găsit prea mulți dornici să revadă probabil cea mai bună creație a lui Pintilie. Personal nu sunt un adept al sălilor pline, din simplul motiv că gradul de mitocănie ieftină al românilor crește odată cu dimensiunea grupului. Problema însă rămâne deschisă. Ce a pățit publicul lui Lucian Pintilie? Un exercițiu didactic de comparație: *Filantropica* lui Caranfil s-a *înțepenit* la Hollywood Multiplex ca mai toate marile succese de casă, și între timp a rulat chiar și în cadrul unui spumogen festival al berii; *După-amiaza unui torționar* nu a reușit nici măcar să-și schimbe sala în care a fost lansat. Un torționar... O după-amiază... După-amiaza unui torționar... Un titlu, probabil prea îndrăzneț. Păstrarea titlului original al romanului care a generat scenariul (*Drumul Damascului* de Doina Jela) ar fi fost, poate, o idee bună. Ar fi de notat că torționarul este o figură cunoscută românilor în cam toate detaliile ei *picante* încă de pe vremea lui Ceaușescu, care a avut grija să denunțe virulent regimul Dej și să deschidă supapa romanului *obsedantului deceniu*. O strategie care, alături de propaganda axată pe figuri istorice și naționalisme de tot felul, a prins de minune la un popor gata oricând să schimbe golul din stomac și arsura biciului cu un slogan bine șlefuit, ori cu o figură de aur (sau de ceară – culoarea este aceeași). Deci nimic nou. Apoi, torționarul lui Pintilie a fost îndelung disecat, analizat, prezentat, filmat, fotografiat etc. în presa și cărțile postdecembriste. Un motiv în plus ca teama de întunericul sălii să dispară, iar figura bau-baului trecutului să devină ceva mai puțin solicitantă psihologic.[...] Părerea mea este că filmul lui Pintilie își atinge scopul declarat: acela de a deconspira a stare criminală

care ne este atât de specifică nouă, românilor postdecembriști. Regizorul spune: «Conștiința flască, care nu vibrează, cea mai flască, cea mai inertă, conștiința noastră românească. Foetus etem, neputincios de-a se structura profitând de starea placentară care-l inocentează, netulburat de nimeni și de nimic vreodată, de ochiul critic și constructor al Bisericii bunăoară, iată conștiința noastră, tâmpită pe deasupra de imensul echivoc moral născut după parodia de revoluție și de promiscuitatea călău-victimă. Iar eu pentru prima oară construiesc un film care are ambiție de electroșoc moral. Vreau să electrocutez această conștiință, cu atât mai îndârjit vreau, cu cât știu că nu va avea nici un ecou tentativa mea.» («Secolul XXI», nr. 10-12/ 2001). Și prin aceasta se dovedește a fi *criminalul* propriului său film. Pentru că Pintilie este regizorul metaforei prin excelență, al filmului care se constituie dintr-o multitudine de straturi semantice, prin a căror înlăturare se ajunge la adevăratul sens al imaginii. În acest sens, el pare că se simțea mult mai bine elaborând cu minuție scenele unui film care avea să fie interzis. Libertatea contemporană îl face însă să fie atât de frust și de sincer, încât filmul în sine își pierde rostul, pierzându-se și pe sine ca produs artistic. Mi-e greu însă să cred că Pintilie a *murit* odată cu revoluția română sau, în cel mai bun caz, odată cu *Balanța*. Regizorul pare a nu fi obișnuit cu compromisul pe care lumea recentă îl presupune, acela de a include în calculele filmului și aspectul unor săli pline. Din acest punct de vedere, formula este falimentară. Dar produsul în sine nu trebuie ignorat. Pentru că, în materie de film, Pintilie este singurul care arată pe înțelesul tuturor că nimic din ceea ce ni se spune nu reprezintă întregul adevăr despre cei care am fost. Iar reacția publicului nu face decât să copieze ideea de bază a filmului: nimănui nu-i mai pasă de nimic. Să nu uităm că oglinda care ne arată ca furând tot ce ne pică în mână, ca entuziasmându-ne mai mult pentru un meci de fotbal, ca trăind, în ultimă instanță, în copacul lui Țandără, nu este una care poate supraviețui mai mult de trei zile într-o societate atât de înclinată către mituri de carton.”

25 iunie

• [„Adevărul literar și artistic”, nr. 622] C. Stănescu reține la rubrica sa destinată publicațiilor literare *Bucovina literară* (6/2002), cu editorialul *I.L. Caragiale despre Mihai Eminescu*, sub genericul *Din nou despre „scenarii” și „conspirații”*. Este consemnată și poziția editorialistului din „Axioma” (5/2002) Ieronim Tătaru pe tema eliminării literaturii universale din licee, care ar promova incultura („*Eliminată” din școală: literatura universală*). Nu sunt uitate foiletoanele Magdei Ursache din „Oglinda literară” (care iese la Focșani, redactor-șef Florin Paraschiv), care blamează și ele, cu „mânie liberă”, *spiritul ostil cărții* și agramatismul promovat de media românească („*Bluza lu’ Matiz*”). □ Teodor Vârgolici dedică o cronică *Amintirilor lui Ionel Teodoreanu*, iar Daniel Cristea-Enache publică partea a doua a cronicii dedicate poeziei lui Dorin Tudoran (*Filozofie și pamflet*), în care remarcă dozajul bine temperat între etică și estetică.

□ Sub egida „Anul Caragiale” e redat un text de Anton Bacalbașa, *Caragiale berar*, și sunt adunate din presa vremii (de către Mircea Popa) mai multe secvențe lirice care îl au ca protagonist pe Caragiale: epigrame, șarje amicale sau corozive, texte admirative, amuzante sau polemice, inclusiv o „simplă constatare” despre *Banchetul lui Caragiale*, eveniment organizat în onoarea dramaturgului la 25 de ani de activitate și anunțat-comentat în presă. □ Romulus Căplescu se ocupă de fenomenul Big Brother (la el acasă, dar și de câteva recente încercări firave de a-l copia la noi), în „*Reality shows*”: *cobaii din colivia de sticlă*. □ Al. Săndulescu semnează *Ediția critică G. Călinescu (I)*, iar Constantin Trandafir *Caragiale și politica realului*. □ Magda Mihăilescu continuă la „Traveling” seria „lecțiilor de cinema” plasate pe ultima pagină a revistei, de data aceasta Nanni Moretti fiind protagonistul, cu o concluzie care privește și arta literară: „Cine caută cu orice preț stilul găsește moartea, cine caută viața găsește stilul” – citat, la rândul-i, din dramaturgul italian Eduardo De Filippo.

● **[„Observator cultural”, nr. 122]** Ion Bogdan Lefter la rubrica „Structuri în mișcare” propune un articol despre Forumul Cultural Național intitulat «*Cultura de stat*» în *plină ofensivă*: „În locul unor strategii de finanțare a inițiativelor independente, ca peste tot în în spațiul occidental, s-a confirmat la Forum că va urma înființarea unui Institut Cultural Român, în locul actualei Fundații Culturale Române: un fel de centru pentru proiectele gândirii etatiste!” □ În *Recitindu-l pe Ioan Moldovan*, Andrei Bodiu comentează antologia *Interioarele nebune* (Dacia) de Ioan Moldovan: „[...] Originalitatea lui Ioan Moldovan în contextul poeziei românești vine, cred, din acest accent pus pe definirea complexă a eului, năucit de propria-i luciditate, de faptul că încet-încet visul nu se transforma în coșmar, ci în permanentă, obsesivă stare de veghe. Melancolia, decepția, însingurarea, indiferența, scepticismul se nasc toate dintr-o luciditate pregnantă, dar cu atât mai obositoare. Ea surprinde «mainimicul», limitele parcă tot mai strâmte ale existenței. Inedite din volum, proiect al viitoareii cărți care se va intitula, probabil, chiar *Interioarele nebune*, prelungesc viziunea din *Arta răbdării* și *Tratat de oboseală*. Aș adăuga că mare parte din ele accentuează scepticismul eului, tot mai puțin dispus să accepte uzura cotidiană”. □ În *Infralimbajele cotidianului*, Ion Buzera comentează volumul de poezie *Krampack*, de Ionel Ciupureanu (Scrișul Românesc): „Ionel Ciupureanu este (alături de Nicolae Coande, Christian Teodoru, Alexandru Ioan și Aurelian Zisu) un poet craiovean care demonstrează admirabil posibilitatea regenerării și «recondiționării» permanente a ofertelor poeziei. Noul său volum îl remarcă, în plus, și prin fervoarea experimentalistă, postavangardistă, cu provocări decise la adresa comodităților propriei gândiri poetice, devoalând o înțelegere personală, intens asumată, a acelor mecanisme ale transformării despre care spuneam la început că sunt cam absente în poezia noastră de azi.” □ Andra Șerbănescu semnează *Științele limbii*, un articol care prezintă ediția a doua a *Dicționarului de științe ale limbii* (Nemira, 2000), elaborat de un colectiv de profesoare de la Universitatea București, între care Angela Bidu

Vrânceanu, Liliana Ionescu Ruxăndoiu, Gabriela Pană Dindelegan, Cristina Călărașu, Mihaela Mancaș: „Carte de bibliotecă, sinteză din literatura de specialitate și cercetare originală deopotrivă, obligatoriu instrument de lucru, DLS este, cu certitudine, o apariție editorială importantă. Și pentru că termenul *best seller* nu i se potrivește, mă limitez să spun: este o carte care trebuie cumpărată.”

□ Eugen Ciurtin semnează *Cataclisme, perturbări, amintiri centrifuge*, un amplu articol despre *Diario portugués (1941-1945)*, adică prima ediție tipărită vreodată a *Jurnalului portughez* al lui Mircea Eliade, apărută în spaniolă, la Ed. Kairós din Barcelona, în 2001: „[...] Avem de-a face cu cea mai importantă carte – poate fi considerată astfel și a fost scrisă ca atare – pe care Eliade nu a vrut-o apărută în timpul vieții; dar nici nu a transformat-o în cenușă, chiar dacă perspectiva nu putea lipsi de-a lungul a 40 de ani, o epocă întreagă, care îi influențează copios mărturia. Fără a putea depista toate cauzele acestei atitudini, trebuie să ținem cont deopotrivă de conținutul și de poziția strategică ale acestui jurnal, care oferă cea mai bună vizibilitate asupra miezului incandescent, împovărat și contradictoriu al biografiei lui Eliade. [...] În lipsa anumitor precizări ale editorului-traducător, vom schița aici câteva, pentru fixarea istoriei textului, confundată ca în nici un alt text cu istoria autorului: un Eliade care lasă impresia că ar putea să dispară, să sucombe, să devină de nerecunoscut în magma acelor ani, traversând pulsația tot mai complicată și mai gravă a experiențelor din 1941-1945 și avansând către o lentă ameliorare. *Jurnalul*... e în bună măsură complet; chiar dacă nici autorul, nici traducătorul nu o spun, rezultă în varii locuri că el a fost ținut câteodată pe coli separate, iar Eliade își reproșează la un moment dat că nu are un caiet pentru însemnări sau că nu unifică notele luate în carnetele purtate cu el în călătorii sau în deplasările din Portugalia. Unele dintre ele s-au pierdut, de altfel. Nu e lipsită de sens nici ipoteza că alte pagini au fost rătăcite ori abandonate, însă la lectura traducerii spaniole e limpede că avem de-a face cu un întreg. Până când și incendiul din 1985 l-a cruțat. [...]” □ E semnalată apariția volumului *Herold. Maltraité de Peinture*: „La Editura Institutului pentru Cercetarea Avangardei Românești și Europene a apărut anul trecut un volum Jacques (B.) Herold: *Herold. Maltraité de Peinture*, ediție (studiu introductiv, traducere, note) de Petre Răileanu. Originar din România, pictorul francez B. Herold (Blumer Herold, n. Piatra Neamț, 1910) a fost unul dintre principalii artiști ai avangardei românești interbelice, apropiat de grupul din jurul revistei «unu» și apoi de grupul suprarealist român. [...] Volumul propriu-zis pune alături desene ale autorului cu poeme, reflecții și confesiuni privind experiențele sale suprarealistice artistice și existențiale.” □ E semnalată într-o casetă apariția volumului *Zeul absent*, de Marius Lazurca (Ed. Universității de Vest, 2001): „În Seria «Filologica» a Universității de Vest din Timișoara a apărut anul trecut un volum semnat de Marius Lazurca: *Zeul absent. Literatură și inițiere la Mircea Eliade*. Lucrarea se adresează, după spusele autorului, «în primul rând studenților și celor care, pe temeiul unei formații inițiale, încearcă să avanseze în studiul operei lui Mircea

Eliade», fiind «ceva mai puțin decât o monografie, ceva mai mult, totuși, decât un eseu».” □ Constantin Eretescu revine cu *Lumea exilului (II)*. O primă parte e dedicată amintirilor despre fundația Iuliu Maniu din America: „«Fundația Iuliu Maniu» a împlinit, în toamna anului 2001, 50 de ani de existență. Nu este cea mai veche asociație a românilor din America (după toate probabilitățile, cea dintâi a fost societatea Carpatina, din Cleveland, Ohio, înființată în 1902), dar în mod sigur cea mai bine cunoscută. Ne aflăm la sfârșitul ultimului război mondial. Una dintre consecințele lui a fost și apariția în Europa occidentală a unui val gigantic de refugiați, mulți dintre ei fără mijloace de trai, fără documente de identitate și fără capacitatea de a-și dovedi gradul de educație. Organizația Națiunilor Unite a decis până la urmă ajutorarea acestor nedoriți, iar prin serviciul de relocare, mulți au fost admiși în Statele Unite și preluați de International Refugee Organization (IRO). Dar aceasta nu schimba situația românilor, care rămânea cu deosebire gravă. Argumentul sovieticilor era acela că România, Iugoslavia și Bulgaria au fost eliberate de sub dominația fascistă. Așa stând lucrurile, ele nu puteau avea refugiați. Interdicția admiterii românilor va fi ridicată prin legi adoptate succesiv în 1948, 1953 și 1965, ceea ce va face ca un număr de compatrioți ai noștri să poată emigra în America. De aici necesitatea unei organizații care să faciliteze integrarea nou-veniților în sistemul țării-gazdă. Fundația «Iuliu Maniu» (Iuliu Maniu American Romanian Relief Foundation, Inc.) și-a asumat această responsabilitate. Scopul imediat era acela de a le oferi tinerilor ajunși în America ajutoare financiare care să le permită să urmeze cursuri, asigurându-și astfel un viitor. Banii rezultați din donații și ajutoare au fost redistribuiți mai ales în vederea studiilor, dar au existat situații în care au fost ajutați și bătrâni singuri, aflați în imposibilitate de a face față greutăților. Unii dintre ei au primit ajutoare de supraviețuire, în vreme ce pentru alții au fost făcute demersuri ca să primească asistență medicală gratuită, admitere în spitale sau la azil, bani sau locuri de muncă. Totuși, munca adevărată a început o dată cu admiterea masivă a refugiaților români. Aceștia nu puteau veni decât după ce se găsea cineva care să le garanteze subzistența până ce deveneau ei înșiși independenți. [...] Poate că persoana căreia îi revin cele mai multe merite în această acțiune este Veturia Manuilă, întemeietoare în România a mișcării de asistență socială și fondatoare a Școlii superioare de profil. A adunat în jurul său oameni care au făcut o gigantică muncă gratuită, de ajutorare a concetățenilor lor, fără să ceară în schimb vreo răsplată sau recunoaștere. Actul de înregistrare a asociației este semnat de nume binecunoscute ale exilului românesc. Dintre cei de atunci nu a mai rămas nimeni în viață. Cu obiective schimbate, cu o colecție de artă populară românească, o bibliotecă și cu invitați care prezintă situația politică din România, Fundația continuă să existe. La ședința de aniversare a jumătate de secol de activitate, m-am aflat în sala elegantă a Clubului Femeilor Republicane din America. Urmașii martirilor de acum un sfert de secol erau acolo, bătrâni acum și ei, fragili și la fel de încăpățânați.” Următoarea amintire e dedicată memoriei lui Ioan Petru Culianu:

„Atunci când un tânăr pe care l-ai cunoscut moare de ziua ta, tragedia intră în carnea amintirii. În vara lui 1968, profesorul Mihai Pop relua obiceiul de a-și duce studenții pe teren pentru a cunoaște direct și la fața locului felul în care arată cultura populară. Obținuse în mod nesperat niște bani și a stabilit ca loc al culegerii satul Boișoara din Tara Loviștei, în județul Vâlcea, un loc în care se ajungea greu, dincolo de apa Oltului, la poalele Făgărașului. Aveau să-i însoțească și câțiva cercetători ai Institutului, printre care m-am numărat și eu. S-a întâmplat ca tânărul Culianu, pe atunci student în anul al doilea la Filologia din București, să fi nimerit în acel grup din care mai făceau parte câțiva alți viitori etnologi și literați ca Paul Drogeanu, Șerban Anghelescu, Silviu Angelescu sau D.R. Popa. Erau toți colegi de an și, cu o singură excepție, adolescenți. [...] Presupun astăzi că I.P. Culianu era la ora aceea un tânăr timid și mai degrabă interiorizat, care nu se avânta să chestioneze, nici să-și exprime entuziasmul. N-aveam să-mi mai amintesc de el. Mi-a reîmprospătat memoria chiar el, mulți ani mai târziu, în primăvara anului 1985, când ne-am revăzut la Paul Barbăneagră. Ne adunasem în ziua aceea, în superba casă din Marais, câțiva dintre vechii și noii emigranți aflați în acel moment la Paris. Între ei, poetul Nicu Caranica, Ion Ureche, Theodor Cazaban, Dragomir Costineanu, Șerban Cristovici, traducătorul *Cetății totale* a lui Constantin Dumitrescu, Sanda Golopenția. Ioan Petru Culianu venise însoțit de soția sa, femeie atrăgătoare, cu o privire lichidă. [...] Studiile strălucite la Roma și Paris îi schimbaseră perspectiva și-i dăduseră o altă încredere în sine. Cultiva acum paradoxul, îi plăcea să se lanseze în afirmații contradictorii, se juca și ne făcea atenți să nu-l luăm în serios, fiindcă tot ce făcea era de dragul cozeriei și al anturajului. Îi plăcea să se poarte adolescentin. Arăta ca un elev premiant care se urca pe masă și recita *Nunta Zamfirei*. Era, pe deasupra, drăguț. Toate îi ieșeau bine. Râdea cu poftă, cu un sentiment de eliberare, ca un om ținut multă vreme singur, la lumina vieții. Am păstrat până în ziua de azi această impresie. [...] Câțiva ani mai târziu, Ted Anton publica o carte în care încerca să descopere mecanismele asasinatului. [...] Una din cărțile americane în care autorului îi sunt indiferente în egală măsură și subiectul, și motivațiile crimei, și chiar și propriile lui concluzii. Este surprinzător că dintre atâtea ipoteze luate în discuție nici una nu a stabilit analogia cu asasinatul care a avut loc, cu câțiva ani mai înainte, la Montréal. Atunci victima a fost Dima-Drăgan, editorul ziarului «Tricolorul». Publicația apărea imprimată pe o hârtie excepțională, cu fotografii color și grafică de calitate. Nu era nevoie să fii familiarizat cu costurile de producție ale unui ziar ca să-ți dai seama că o asemenea publicație nu se putea susține din abonamente. Presupunerea era că ziarul era finanțat de București, care, după toate probabilitățile, îi expedia exemplarele gata tipărite. Într-unul din numere, ultimul, dacă nu mă înșală memoria, editorul anunța că într-un număr viitor al ziarului va da publicității lista legionarilor stabiliți în America. Două săptămâni mai târziu murea împușcat de un vizitator care sunase la ușă și care ceruse să vorbească cu domnul Dima-Drăgan. [...]” □ Svetlana Cârstea realizează un interviu cu artistul

plastic Marius Leonte sub titlul *Nu există spații neconvenționale, există doar spații*. Sculptorul, originar din Brăila, este inițiatorul proiectului Artuborg care a primit premiul Uniunii Artiștilor Plastici din România. □ Valentin Protopopescu prezintă un volum apărut în limba franceză, dedicat literaturii române *Du non-sens au paradoxes* (Ed. Le Brontosaure), de Constantin Frosin. Volumul cuprinde și trei schițe de I.L. Caragiale traduse în limba franceză, precum și nuvela *Kir Ianulea*. Rețin atenția eseurile despre Cioran, unul dedicat histriionismului funciar al acestuia, altul temei antisemitismului acestuia (*Cioran n'a rien d'un antisémite!*) și unul identității sale franceze.

● [„22”, nr. 26] Ana Blandiana și Romulus Rusan acordă un interviu Gianinei Buzea, la rubrica „Memorie”, despre manifestările de la Sighet 2002 (*Obligativitatea de a cunoaște în mod corect trecutul*). □ Ruxandra Cesereanu continuă serialul *Mituri și mitologii politice românești în secolul XX (II)*, început în numărul anterior. □ Mircea Iorgulescu, în *Cum vă place*, scrie despre *Scriitorincul* (Dacia, 2001) lui Dan C. Mihăilescu: „Eseurile despre *tânăra generație*, între ele de menționat în primul rând relatarea unei importante convorbiri cu *bătrânul* Cioran, datează, toate, de la începutul anilor '90 și au un inevitabil ton exaltat, uneori până la neglijența înduioșător comică, în genul compunerilor școlare cu «perle». [...] Însă lui Dan C. Mihăilescu i se datorează lansarea profund greșitei formule «Generația '27», intrată și impusă uluitor în circuitul public (deși Z. Ornea, autoritatea incontestabilă a domeniului, nu a folosit-o niciodată), astăzi clasicizată și devenită ferm teren de decolare pentru tot felul de bazaconii, cea mai recentă, probabil nu și ultima, fiind cartea Alexandrei Laignel-Lavastine. Exista și succese otrăvite.” ■ Marta Petreu semnează *Laignel-Lavastine: metoda „franceză” (I)*: „La ce mă gândesc: La începutul anilor '90, cultura română, proaspăt ieșită din înghețul (inclusiv informațional) comunist, a luat cunoștință, prin câteva texte critice, că exista o problemă, o problemă mare, în legătură cu Eliade – Cioran – Noica, și că această problema se leagă de Nae Ionescu și de legionari. Cel care a deschis cutia Pandorei, chiar dacă într-un mod foarte precaut, a fost Dan C. Mihăilescu, cu prefața sa la Cioran, *Revelațiile durerii* (Editura Echinoc, 1990). A urmat Norman Manea, cu *Felix culpa*, în 1992, iar scandalul legat de acest text și-a întins coada, ca o cometă, până azi. Ce s-a întâmplat: în România socialismului real, ignorantă cu privire la epoca interbelică, de fapt cu privire la toată istoria noastră, a fost (și este și astăzi!) atât de mare, încât textul lui Norman Manea a fost receptat ca o tentativă mincinoasă de a distruge mitul Mircea Eliade. În România socialismului real, nu s-a știut nimic despre nu puținele fețe întunecate ale epocii interbelice. Așa că textele despre trecutul prolegionar al lui Eliade, Cioran, Noica, ori pur și simplu textul meu despre o problemă de sursologie și de plagiat în cazul lui Nae Ionescu, au fost receptate, toate, ca atacuri la miturile identitare. Reacția, pe care eu o numesc de narcisism național, a fost dură. Și, repet, nu s-a stins până azi. Mediul cultural intern s-a arătat și se arată, în aceste reacții, ignorant și plin de panică. Deoarece Eliade și Cioran sunt

și mari reușite în culturile occidentale, reacția de a apăra aceste nume de orice adevăr neconvenabil este și mai violentă. [...] Unde sunt traduceriile studiilor solide, deja existente, și unde a fost publicată, în străinătate, cartea lui Ornea? Sau cărțile altor cercetători? Dacă volumul lui Ornea ar fi fost publicat – pe cheltuiala statului român, din inițiativa lui – la o bună editură din Franța (sau din Italia, Germania, SUA...) s-ar fi evitat atât nota de plată încărcată pe care ne-o prezintă Laignel-Lavastine acum (neajuns, totuși, minor!), cât și o anume notă de plată permanentă și pe termen lung, notă ce se numește imaginea României în lume, cu tot ce derivă, bun și rău, de aici. Nu are rost să ne amăgim și să ne menajăm singuri; ce nu facem noi, de bunăvoie, cinstit și temeinic, vin și fac alții: și o pot face bine și onest, sau rău și tendențios.” Autoarea continuă cu o etalare a erorilor comise de Alexandra Laignel-Lavastine și cu o comparație între fragmente din propria carte, *Un trecut deocheat* și cartea acesteia, care sugerează copioasa înfruptare clandestină a autoarei franceze din textul românesc al Martei Petreu.

□ Numărul conține un supliment „22 Plus”, dedicat simpozionului organizat de Institutul Goethe București pe tema *Asumarea trecutului, la răscruce de drumuri?* (parteneri: ziarul „România liberă” și CNSAS).

26 iunie

● [„România literară”, nr. 25] Editorialul lui Nicolae Manolescu se intitulează *Dl. Borbély față cu reacțiunea* și pleacă de la un simpozion organizat de Asociația Scriitorilor din Cluj în decembrie 2001, pe tema *Postmodernismul și noua critică*, ale cărui lucrări au fost publicate în revista „Steaua”, nr. 2-3, 2001. Editorialistul salută inițiativa și dorește să aducă propriile precizări în problema raportului dintre postmodernism și critica de întâmpinare, care subîntinde, de fapt, problematica raportului dintre politică (politica culturală) și literatură, dintre criteriul estetic și cel ideologic în critica literară. Calul troian pe care dl. Borbély îl dorește introdus în cetatea criticii literare post-decembriste este multiculturalismul (el cere ca literatura română să treacă printr-o „baie radicală de multiculturalism”): „Nimic nu-l oprește pe dl. Borbély să parieze pe critica multiculturală de tip american. Ea are deja reprezentanți notorii și la noi. Și e departe de a-și fi epuizat resursele. Problema este dacă dl Borbély a auzit ce i-a spus, la simpozion, dna Cordoș: nu poți pretinde multiculturalism unei cronici literare. Ar fi o prostie. S-ar muta greutatea aprecierii de pe *estetic* pe ideologic, cultural, filosofic, pe feminism și pe *political correctness*. Multiculturaliștii au problemele lor: ar face bine să lase esteticul în seama bieților foiletoniști, revoluți și frivoli. Nu doar fiindcă îl disprețuiesc, dar fiindcă însuși felul lor de a citi literatura îi ține departe de el. Pentru ei literatura e un obiect de studiu căruia i se poate aplica o perspectivă sau alta, din care să rezulte, de pildă că Shakespeare încheia *Îmblânzirea scorpiei* în spirit falocratic (așa cum, pe vremuri, grila marxistă stabilea limitele înțelegerii de către același scriitor a evoluției societății). Cineva, totuși, trebuie să citească literatura și din plăcere, pentru (doar!) blestemata ei de valoare estetică. Mai ales

dacă vrea să facă puțină ordine.” □ Rubrica de „Lecturi la zi” prezintă mai multe apariții editoriale, dar și revuistice, precum binecunoscuta „Manuscriptum”, nr. 1-4/2001, prezentată de Roxana Răcaru, sub titlul *Oameni pe care am fi putut să-i cunoaștem* (revista reproduce mai multe jurnale, scrisori, amintiri inedite ale unor scriitori mai puțin sau deloc cunoscuți). Volumele comentate sunt: *Travers. O antologie a literaturii maghiare din Transilvania* (ediție bilingvă, coord. Balász Imre József și Ciprian Vălcan, Polirom), recenzată de Iulia Popovici (*O ușă întredeschisă*), *Legături bolnăvicioase*, de Cecilia Ștefănescu (*O carte despre lucruri interzise*, de Cristina Ionică) și *Autobuzul cu cocoșafi* de Nora Iuga (Ioana Hodoiu, *Sam și Minodora*). □ Cronica literară, semnată de Luminița Marcu se ocupă de volumul lui Dan Petrescu, *Deconstrucții populare* (Polirom). Cronicarul pleacă de la demontarea unor prejudecăți călinesciene de grandomanie în cultura română, pentru a constata, vizavi de subiectul cronicii sale: „În exercițiile sale de demitizare Dan Petrescu e deosebit de sistematic. Problema cu pricina e discutată îndelung, e întoarsă pe toate fețele, e reluată de mai multe ori, e epuizată cum s-ar spune. Nu convertirea cititorului pare să fie ținta acestor sistematice deconstrucții populare, cu alte cuvinte Dan Petrescu nu e un procuror fanatizat și necreditabil așa cum sunt procurorii revizuirilor la noi, ci tot sistemul de argumente și dovezi construit servește de fapt unui simplu exercițiu de libertate și e reflexul unei stări de exasperare. Nu cred să demonstreze nimic acest autor atât de demonstrativ, nu vrea să facă dreptate și aici e marele său atu: impresia de gratuitate. Iar în urma acestor expuneri de argumente cititorul se simte bine, ca într-o cameră proaspăt aerisită. [...] Tocmai pentru că nu ține cu nimeni, Dan Petrescu nu e o autoritate importantă așa cum l-ar îndreptăți să fie curajul și inteligența, ci rămâne un marginal temut, e drept, dar un marginal, o curiozitate, un exotic. De aici și libertatea maximă, dar și lipsa de rol principal în societatea culturală.” □ Miron Kiropol ține pagina de poezie. □ Cronica de la „Semn de carte”, intitulată *Orfism american*, de Gh. Grigurcu e dedicată volumului lui Gellu Dorian, *Un poet la New-York* (Dacia). □ Alex. Ștefănescu continuă partea a doua a studiului despre Titus Popovici, ajungând cu analiza până la ultimul său roman post-decembrist, o surprinzătoare satiră la adresa ambelor lumi, comunistă și post-comunistă – *Cartierul Primăverii (Cap sau Pajură)*, din 1998. □ Ioan Holban dedică un text (*Viața postumă a poetului*) poeziei lui Ștefan Aug. Doinaș, insistând asupra volumului *Interiorul unui poem* (1990) care cuprinde poeme datate 1986-1989. □ Constantin Țoiu dedică un al doilea „Prepeleac” lui Marin Preda, *Scene cu Marin Preda (2)*, subintitulat *variantă*. Scena relatată se referă la modul verdictului lui Preda asupra operei confratelui său Țoiu, *Galeria de vișă sălbatică*. Sentința critică e dată prin intermediul „îngerului ialomițean” Mircea Dinescu: „Nene Țoiule, ce bine că te văd!... Azi dimineață, la Mogoșoaia, Preda mi-a zis: Ai auzit ce-a pățit Țoiu?... Aoleu!, am făcut, credeam că te-a călcat mașina... Și a zis: l-a luat apa succesului! (Vorbea Moromete).” □ Iordan Datcu, cu prilejul centenarului nașterii, publică *Vladimir Streinu cenzurat*, o dare de

seamă detaliată a textelor și fragmentelor cenzurate din ediția de opere de la Minerva. Primele două volume, spre deosebire de ultimele trei, au fost supuse cenzurii, o adevărată ediție critică, completă, a operei lui Streinu, urmând să țină cont de acest aspect (Iordan Datcu a fost redactor de carte la aceste ultime trei volume, iar George Muntean îngrijitorul ediției). □ Gheorghe Schwartz e prezent cu două povestiri în paginile revistei, *Casa doctorului și Tainele carismei*. □ Tudor Călin Zarojanu ia un interviu jurnalistului și scriitorului Tudor Octavian, pus sub titlul deloc optimist „Mulți autori români trăiesc drama de a fi greșit trenul”. □ Celălalt interviu, luat de Rodica Binder filosofului și omului de litere german Rüdiger Safranski (realizator al emisiunii „Cvartetul filosofic”, împreună cu Peter Sloterdijk, difuzate de televiziunea germană), se intitulează elocvent *Să cugetăm înainte de a da sentințe*. □ Doina Condrea-Derer prezintă, sub titlul *Poeți români în antologii italiene*, volumul apărut la Roma, în 2001, la Donzelli Editore, *Poeti della malinconia*, o antologie îngrijită de poeta Biancamaria Frabotta. Antologia cuprinde și trei texte de un poet român (înafară de internaționalul Paul Celan) – și anume Ana Blandiana, prezentată și tradusă de românistul Bruno Mazzoni împreună cu antologatoarea. □ Dorin-Liviu Bîțfoi dedică în *Despre Ravelstein – cu și fără (r)umori* o pagină întreagă romanului *Ravelstein*, de Saul Bellow, apărut în 2000 în Statele Unite și în 2001 tradus la noi, la Polirom. Scandalul din jurul romanului vizează nu doar publicul american, ci și cel românesc: unul dintre personaje este filosoful conservator american Allan Bloom, prieten al lui Saul Bellow, iar un alt personaj, criticat pentru un vag trecut legionar, Radu Griegescu este într-un mod la fel de vizibil Mircea Eliade (personajul plictisitor de perfect Rosamund fiind soția lui Bellow). □ La pagina 29 un reporter al revistei (Rep.) semnează o dare de seamă asupra Conferinței Internaționale PEN Club pe tema *Literatura într-o lume conflictuală* (desfășurate la București între 13-16 iunie și coordonate de Gabriela Adameșteanu), iar la pagina 31 sunt publicate Premiile Uniunii Scriitorilor pe anul 2001.

27 iunie

• [„Contemporanul – Ideea Europeană”, nr. 26 (577)] La „Retro-actualități” G.G. Costandache semnează un *In memoriam: Constantin Noica*. □ „Viața literară în scrisori” e reprezentată de același cuplu epistolar Dumitru Țepeneag–Alain Paruit, *O băltoacă în care orăcăie broaște* fiind titlul fragmentului de corespondență din 1972. ■ Irina Petraș, în *Despărțirea de viitor* scrie despre tânăra eseistă Ruxandra Cesereanu și cartea ei despre tortură: „La o primă vedere, cărțile scrise de Ruxandra. Cesereanu sunt, toate, fie că e vorba de volume de versuri, de proze ori de eseuri, provocări. Temele sale preferate ar fi ne-cumințenia (în sensul îndrăzelii de a ataca subiecte parțial tabu) și auto-pedepsirea, adică supunerea, în cele din urmă, la cea mai în vogă, mai rentabilă atitudine față de exact aceleași subiecte, cu riscul de a lăsa în umbra trendul de dragul modei. Altfel spus, scrisul ei nu vine dintr-un imperativ interior, strict personal (căci interiorul autoarei mi

se pare locuit de disponibilități bogate și nu o dată contradictorii, o veritabilă *privacy* fiind exclusă într-un miez mereu copleșit și hărțuit de margini), ci e efectul identificării cu o modă suficient de șocantă ca, atrăgând atenția asupra unei zone controversate, să se poată pune pe sine în evidență ca explorator pe fază al acesteia. Ruxandra Cesereanu scrie ca un ziarist cu fler, gata să înhațe subiectul *gras* și să-l arunce rapid în pagina întâi, înainte ca acesta să se răcească. Oglinzi, zone vii, grădini ale deliciilor, căderi, purgatorii, oceane schizoidiene, infernuri înfruntate în costumație de femeie-cruciat ori de curtezană, la care trupul și sufletul își dispută permanent întâietatea, sunt locațiile predilecte. Ca urmare, talentul incontestabil promite cărților sale să dureze ca opere, în vreme ce unele dintre subiecte și maniera grăbită de atac le decid soarta mai puțin scilipitoare de quasi-documente ale unei ore istorice trecătoare. Ruxandra Cesereanu experimentează ipostaze, măști, roluri, cu dezinvoltura și nesăbuința personalității multiple – *alteri* dintre cei mai surprinzători și mai excentrici îi procură aventuri inedite și-i pun la îndemâna teritorii virgine în care exuberanța sa se poate desfășura în voie... Dintr-o ambițioasă trilogie a ororilor a apărut mai întâi o carte despre gulag (*Călătorie spre centrul infernului. Gulagul în conștiința românească*, 1998), apoi una despre tortură (*Panopticum. Tortura politică în secolul XX*, Institutul European, Iași, 2001, 270 pag.), pretextul acestor rânduri, urmând o alta, se pare, despre evadări. Eseurile tinerei scriitoare sunt, cum se vede, pur *teoretice*. Ele nu pleacă de la vreo experiență proprie de viață (fie ea și mentală), nu sunt nici măcar culegeri (comentate) de mărturii ale altora (cum se întâmpla în cărțile Doinei Jela). O bibliografie întinsă, dar nesistematizată este parcursă cu sufletul la gură, fugitiv, neruminant, fără răgazul de-a epuiza dosarul depozițiilor, cu o grabă de a inventaria care riscă să amestece culori, criterii, valori. Procesele intentate de autoare au, tocmai din cauza deficiențelor, uneori stridente, de procedură, calitatea, surprinzătoare căci nepusă la socoteală deliberat, de a relativiza totul. Înainte de a intra în câteva detalii, o paranteză: titlurile celor două cărți deja apărute au nevoie de nuanțări. Cel dintâi preia, fără o acoperire riguroasă, termenul de *gulag*, provenit, cum se știe, din acronimul unei instituții strict particularizate, sovietice. Să numești astfel – R.C. nu e nicidecum singura care o face! – sistemul carceral și punitiv din alte zone geografice, fie ele din același lagăr, înseamnă să pui în pericol chiar descrierea și procesarea în conștiința publică ale unei realități românești cu semnalmente specifice mai importante, pentru noi și pentru viitorul nostru, decât asemănările. Că așa stau lucrurile o dovedește cea de-a doua carte: propunându-și să panorameze tortura politică în secolul XX, pune la bătaie un hățiș bibliografic nedefrișat din care răsar atâtea asemănări încât încheierea nu poate fi decât una: tortura ține de structura umană, e așadar firească, e legată de putere în sens larg, nu de politică (doar dacă nu definim politica drept instinct al puterii care se manifestă violent atunci când cel puternic crede că nu poate fi la rândul său agresat. Dumnezeu, *atotputernicul*, devine atunci torționarul prin excelență, de vreme ce pedepsește mereu și nu se teme de răzbunarea *victimelor*

sale), și nici o perioadă istorică n-a fost ocolită de excesele ei. Volumul, și acesta, e mai degrabă eliberare de o bibliografie sufocantă, eseul propriu-zis urmând să se scrie abia de acum înainte. Ceea ce autoarea va face, fără îndoială, când se va potoli febra contactului cu o realitate stufoasă și nu îndeajuns de... formalizată. Problema de căpetenie față în față cu un trecut îndelung contrafăcut – și nu doar dintr-o singură direcție! – nu e de «a învinge amnezia» căci «totul trebuie să se plătească, altfel nu există viitor». Amnezia nu se învinge prin inventarieri operate dintr-o singura perspectiva, ci prin încercarea de a înțelege la rece mecanismele complicate și nu de puține ori capricioase ale ființei umane angrenate în organismul social-politic. Apoi, nu există aproape nici o îndoială că cele mai multe dintre orori nu se plătesc niciodată. Speranța creștină într-o judecată măcar finală, «de apoi», e o frumoasă utopie. Inventarul prea apăsător, insistent și chiar redundant, neutilizat anume pentru a duce undeva, spre o nouă înțelegere, cum spuneam, poate furniza o perversă plăcere a evocării de dragul evocării, deloc vindecătoare de amnezii. Potrivit statisticilor, neînchipuit de multe persoane blânde și nevinovate se uită în delir la filme cu crime, violențe și orori. Ruxandra Cesereanu nu-și lasă răgazul de a comenta singură, adică dincolo de spusele bibliografiei consultate cu o grabă mărturisită, închisorile și tortura. N-am reușit să aflăm ce gândește un om tânăr și inteligent, slujit excelent de cuvânt, despre cele două *activități* umane. Ici-colo, sugerează, aproape temător, ca subiectele au o răspândire care le scoate de sub tutela ori monopolul unei ideologii anume și tocmai în asta le stă, eventual, grozăvia. [...] Materialul imens etalat de cartea Ruxandrei Cesereanu oferă punctul excelent de pornire pentru o asemenea discuție. Cu atât mai mult cu cât poeta a secondat îndeaproape eseista, avansând deja, în hainele metaforei, posibile direcții ale unei abordări subterane, la adâncimi la care denivelările regimurilor politice își pierd din pregnanță. Aceasta e cea de-a doua lectură, una vag răzbu-nătoare, căci cea dintâi s-a lasat *manipulată* de farmecul cărților Ruxandrei Cesereanu, uitând unde se află și ce are de urmărit. Vreau să spun că nu doar pe sine se prinde în mrejele jocului un pic pervers cu Textul, ci și pe cititor. Înscenarea e de fiecare dată barocă, adică insinuantă și copleșitoare, aruncând în față calități în stare să camufleze, temporar, defectele.” □ Geo Vasile scrie despre antologia de poezie (conținând și un ciclu de inedite) *Falanga* (Dacia, 2001) a Martei Petreu, în *Marta Petreu. Erototeca de cerneală*: „*Falanga*, în chip de sinteză sau florilegiu (cele mai frumoase poezii) confirmă marea provocare lansată de Marta Petreu în poetica noastră intramilenară, reliefurile de autenticitate și sfidare inclusiv lingvistică, derutând ireversibil prejudecata de poezie feminină, reverențioasă, epidermică și cu frica lui Dumnezeu. Marta Petreu revoluționează însuși conceptul de confesiune erotică, agregându-l la cel de condiție umană, condiție poetică, statut stilistic. Nimic ostentativ chiar și în aluziile livrești, naturale în cazul unei poete-tobă de carte, nici o clipă de relaxare narcisică sau mimetică.” □ Gyorfi-Deak Gyorgy, în cronică intitulată *Un „copil teribil” între femei*, despre Mihai Grănescu, important reprezentant al SF-lui românesc și ultima sa carte

apărută în 2001 la Tritonic, *Răzbunarea Yvonei*. □ La „Proză” Cristian George Brebenel e prezent cu un fragment *Creștinarea Daciei*, iar la poezie Miron Kiropol. ■ Sunt date Premiile Uniunii Scriitorilor pe 2001. Premiul pentru poezie: Adrian Alui Gheorghe, *Îngerul căzut* (Ed. Timpul), Premiul pentru proză, Petru Cimpoeșu, *Simion Liftnicul, povești cu îngeri și moldoveni* (Ed. Compania) și Dumitru Țepeneag, *Maramureș* (Ed. Dacia), Premiul pentru dramaturgie, Matei Vișniec, *Istoria comunismului povestită pentru bolnavii mintal* (Ed. Aula), Premiul pentru critică, istorie literară, teorie literară și teatrologie, Ion Pop, *Viață și texte* (Ed. Dacia), Premiul pentru eseuri, jurnale, memorii, publicistică, Livius-Ciocârlie, *De la Sancho Panza la Cavalerul Tristei Figuri* (Ed. Polirom) și Horia Roman Patapievici, *Omul recent* (Ed. Humanitas), Premiul de literatură pentru copii și tineret, Alexandru D. Lungu, *Duminicile unei veri* (Ed. Axa), Premiul pentru dicționare și ediții critice, *Agende literare – Sburătorul* (vol. V, ediție îngrijită de Monica Lovinescu și Gabriela Omăt, Ed. Minerva) și *Dicționarul scriitorilor români*, vol. III (M-Q), coordonatori Mircea Zăciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu, Premiul pentru traduceri din literatura universală în limba română, Virgil Stanciu, pentru Ian McEwan, *Amsterdam* (Ed. Polirom), Premiul pentru traduceri din literatura română în limbi străine, Constantin Frosin, *Urmuz* (Ed. Cartea Românească), Premiul pentru traduceri și filologie oferit de Fundația Andrei Bantaș pentru traducerea Irinei Horea din R.R.Tolkien, *Întoarcerea regelui – Stăpânul inelelor* (Ed. RAO), Premiul pentru debut, Daniel Cristea Enache, *Concert de deschidere* (Ed. Fundației Culturale Române), Radu Neculau, *Filosofii terapeutice ale modernității târzii* (Ed. Polirom) și Nicoleta Cliveț, pentru monografia *Ioan Groșan* (Ed. Aula), Premiul special pentru debut, oferit de Fundația Laurențiu Ulici pentru Florin Constantin Pavlovici, *Tortura pe înțelesul tuturor* (Ed. Cartier), Premiul pentru literatură în limbile minorităților naționale – consacrați, Szilagy István, pentru romanul *Holloido/Vremea corbilor* (Ed. Magvető), Premiul pentru literatură în limbile minorităților naționale – debut, ex-aequo, pentru Svetlana Jivanov Bandu, *Două singurătăți* (Ed. Uniunii Sârbilor din România), Karácsony Zsolt, *Compania de iarnă* (Ed. Erdélyi Hirado-Eloretolt Helyörség) și Mikola Cornescean, *Atingerea așteptării* (Ed. Mustang), Premiul special al Președintelui pentru diplomație culturală, Viorel Grecu, pentru coordonarea volumului *Roumanie-Suisse*, o istorie a relațiilor diplomatice româno-elvețiene (Edition Universitaires Fribourg, Elveția), Premiul special pentru traduceri din literatura română în străinătate, Brenda Walker și Stelian Apostolescu, pentru traducerea *Poemelor luminii* de Lucian Blaga, Premiul special pentru întreaga activitate, Antoaneta Ralian, Alexandru George, Aurel Mihale, Spiridon Vangheli, iar Premiul „Opera Omnia” se acordă Anei Blandiana. Premiul național pentru literatură e conferit lui Nicolae Manolescu. □ La „Aleea nouăzeciștilor” Octavian Soviany o prezintă pe Eliza Nicolăină, tânără poetă a *stărilor viscereale*, afirmată la cenaclul Uniunii Scriitorilor, puțin publicată, care semnează în revistă o pagină de *Poeme*. ■ Rodica Diaconu poartă un dialog cu scriitorul și omul de știință

C.D. Zeletin, primul traducător al *Florilor răului* (integral), traducător și al sonetelor lui Michelangelo. Interviu se intitulează „*Ce e viața decât geniul clipei?*”. În 2002 a scos o antologie a sonetului renascentist italian la Ed. Pandora și un volum de eseuri la Ed. Vitruviu, *Amar de vreme*. □ „Revista revistelor” pomenește „Ziarul de duminică”, citând dintr-un articol de Florin Iaru.

Iunie

● [„Apostrof”, nr. 6 (145)] La „Café Apostrof” revista publică un *In memoriam* Traian Brad, directorul Bibliotecii Județene „Octavian Goga” din Cluj; sunt menționate Premiile Festivalului Internațional de Poezie „Lucian Blaga” acordate în 2002, Marele Premiu pentru Poezie al Festivalului fiind acordat Martei Petreu. ■ Numărul e dedicat unui „In memoriam Ștefan Aug. Doinaș și Irinel Liciu”. Semnează Nicolae Balotă (*Principiile liricii române*), Petru Poantă (*Cercul literar și categoria tragicului*), Ion Vartic (*Cît arată ora în cer, domnule Doinaș?*). □ La „Eseu” Ion Vartic se implică în polemica zilei, cu *De la Moise la Ionesco*, un scurt eseu despre piesa *Scaunele*, în care pleacă de la afirmația surprinzătoare a dramaturgului, cu prilejul coregrafiei târzii a lui Maurice Bejart, că nu-și mai amintește ce a vrut să spună în această piesă, pentru a discuta „condiția mozaică a Bătrânului lui Ionesco” – un eseu implicit „împotriva grosolăniei lavastine de interpretare”. □ La ancheta revistei „Domnul Caragiale vă invită să răspundeți” (despre literatura română contemporană), propune întrebările adresate de acesta în iunie 1897 lui Hasdeu, Dobrogeanu-Gherea și lui însuși. Azi, răspund aceluiași întrebări Nicolae Bârna, Ștefan Borbély, Cătălin Ghiță, Ioan Lascu. □ La „Profil liric” Mihai Vakulovki continuă profilul lui Ion Mureșan, în *Poetul de iarnă (III)*. ■ La „Dosar Zaharia Boilă” Zaharia Boilă semnează *Amintiri și considerații asupra mișcării legionare*, fragment din volumul apărut la Editura Biblioteca Apostrof. Relația dintre Codreanu și Rege, mișcările de diversiune ale Siguranței înainte de arestarea și asasinarea lui Codreanu și a altor legionari, reprimarea mișcării legionare, atitudinea corectă a lui Iuliu Maniu și cea odioasă a lui Armand Călinescu, precum și crimele săvârșite la ordinul Regelui Carol II, adevărul despre asasinarea lui Armand Călinescu, exterminarea cuibului Ghedeon de la Timișoara, în 1939, împăcarea legionarilor cu Regele – sunt teme abordate în acest fragment, cu mărturii istorice și personale. Este explicată și mișcarea diplomatică oneroasă a lui Carol II în raport cu Hitler pentru a putea purcede la înlăturarea lui Codreanu, protejat al lui Hitler, ca șef al mișcării legionare din România. Carol promite lui Hitler avuțiile țării, cereale, vite, petrol, în schimbul unei suspecte neintervenții a Germaniei în treburile interne ale României, afectate de agenții lui Hitler, legionarii – târg care lui Hitler i se pare foarte suspect diplomatic, dar care pentru Carol însemna acordul pentru înlăturarea rivalului său. □ La „Balcanologie” Mircea Muthu semnează *Circumscrieri*, despre criza de solidaritate a lumii balcanice, autorul oprindu-se la o carte comparativă importantă pentru această temă, *Ideea de*

Europa și evoluția conștiinței europene, 1999. Muthu e interesat mai ales de tema raportului dintre Biserică și Stat în statele balcanice moștenitoare ale tradiției Bizanțului, spre deosebire de tradiția catolică a Apusului. □ La „Poeme” de Paul Celan, în traducerea lui George State, din volumul *Din prag în prag* sunt selectate *Am auzit spunând*, *Luminare* și *Pregătite de noapte*. ■ Nicolae Balotă scrie despre *Cornel Țăranu și opera tragică*, cu referire specială la opera de cameră *Oreste et Oedipe* (dar și la *Concertul pentru saxofoane soprano și tenor și orchestră*, compus pentru maestrul saxofonului Daniel Kientzy): pateticul și tragicul se întrepătrund, dar totuși, consideră Balotă, compozitorul reușește în *Oedipe et Oreste* o recreare poetică, muzicală, a tragediei, dar și o confruntare cu obsesia „tatălui” George Enescu, acesta din urmă fiind obsedat de mitul lui Oedip, pe care l-a transpus muzical, la rândul său. Marta Petreu la „Conversații cu...” poartă un dialog cu Cornel Țăranu despre opera sa muzicală *Oreste et Oedipe*, rod al colaborării cu poetul francez Olivier Apert: „A transforma o idee, de orice natură, în muzică, înseamnă mai degrabă a transforma sentimentul pe care ți-l dă acea idee...”. □ „În replică” la texte publicate în numărul din martie în revistă, M. Ciornei semnează *Despre Saul Bellow și romanul său Ravelstein*, ideea sa de bază fiind că el ar fi mai degrabă un eseist, unul care, prin scrisul său, se opune -ismelor care au dominat literatura americană după apariția pe scena culturală americană a lui Paul de Man! (Autorul invită în finalul articolului la consultarea tezei sale de doctorat pe această temă, în curs de apariție la Ed. Orizont și Stil). □ La „Cronica literară” Irina Petraș scrie în *Gala cronicarului sau despre sacrificii* despre *Concert de deschidere* (Ed. Fundației Culturale Române, 2001), debutul asemănat cu o gală al criticului literar Daniel Cristea-Eanche, Laura Pavel (*Voința de putere epică*), comentează *Voința de putere*, „eseul românesc”, cum numește criticul feminin recentul roman al lui N. Breban (Dacia, 2001), iar craioveanul Constantin M. Popa, în *Lecturi postmoderne*, se ocupă de volumul omonim al lui Ion Buzera, *Scrisul Românesc*, 2001. □ „In memoriam Petru Dumitriu” continuă cu partea a doua a amintirilor despre scriitor ale clujeanului Adrian Grănescu, *Buick-ul negru și teatrul de păpuși (II)*. □ La „Scriitori maghiari contemporani” Paul Drumaru traduce poeme de Balla Zsófia, Lászlóffy Aladár, Király László. □ La „Vestiar” Nora Colțea se ocupă de cronica teatrală, *Scaunele* fiind montată, la 50 de ani de la prima montare, pariziană, pe scena Naționalului clujean, de către Andrei Mihalache.

● **[„Convorbiri literare”, nr. 6 (78)]** E continuat dialogul inedit cu roman-cierul Petru Dumitriu, pus sub titlul *Nu te apuca să-l judeci pe Dumnezeu (II)*. ■ Sunt publicate poeme de Alexandru Lungu. □ Miron Kiropol semnează proza *Riduri*, Ion Drăgănescu, *Candy*, Mircea Cârstea, *Instituția*, iar Bujor Nedelcovici, fragmente din *Jurnal infidel*. □ Alex. Ștefănescu publică un text polemic, „*Lăsați-o în pace pe Zoe Dumitrescu-Bușulenga*”, adresat celor care o acuză de colaborare cu regimul comunist, autorul rememorând o întâmplare din tinerețea sa, când profesoara și-a salvat studentul de excluderea din facultate propusă la o ședință

UTC de studentul denunțator George Radu Serafim (acum specialist în chestiuni spirituale la TVR).

• [„**Contrafort**”, nr. 6 (92)] La „Editorial” Vasile Gârneț semnează *Ostracizații Europei*. □ La „Actualitatea”, Vitalie Ciobanu consemnează: „În zilele de 3 și 4 iunie curent, Institutul Goethe din București a găzduit Simpozionul *Identități politice și culturale. Forme de manifestare ale identității naționale, etnice și culturale, evitarea conflictelor prin politici minoritare, identități regionale în Europa*. Simpozionul a fost organizat cu finanțare din partea Pactului de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est și a avut ca parteneri media revista «Observator cultural» și Programul 2 al Televiziunii Române. De asemenea, și-a dat concursul și Institutul Polonez din București. Simpozionul a mai cuprins o serie de manifestări adiacente. Este vorba de lansarea cărții lui William Totok *Constrângerea memoriei* (Editura Polirom, 2001), a vorbit Dan Petrescu (vom publica într-unul din numerele viitoare ale «Contrafortului» o cronică a cărții și un interviu cu autorul acesteia, William Totok, cunoscut publicului din Basarabia în special grație corespondențelor sale de la Radio Europa Liberă). O seară literară la Muzeul Literaturii Române, cu cei doi scriitori germani originari din România, Johann Lippet și William Totok, în cadrul căreia s-au citit versuri, s-a discutat despre volumul *Banater Alphabet* al celui dintâi și a fost evocată activitatea Grupului de Acțiune Banat (*Aktionsgruppe Banat*). Un moment inedit l-a constituit demonstrația-proiecție a CD-ului *Privirea impresionistă*, conceput de cercetătorii de la Muzeul Țăranului Român.” (*Simpozion la Goethe Institut din București*). *Literatura tânără basarabeană în Austria*, semnat V.G. (Vasile Gârneț) e un alt titlu al rubricii, despre o publicație austriacă notabilă, care publică un grupaj semnificativ de texte semnate de tineri scriitori basarabeni: „Revista austriacă «Literatur und Kritik», care apare la Salzburg, publică în numărul său pe luna mai 2002 un important grupaj de texte – 40 de pagini! – semnate de scriitori din generația tânără din Republica Moldova. Este, după știința noastră, cel mai mare grup literar basarabean *desantat* vreodată în spațiul cultural german. Cel care a contribuit decisiv la această *prezență austriacă* a autorilor de la Chișinău este scriitorul și ziaristul Johannes Gelich, care a vizitat Basarabia de mai multe ori (ultima vizită, 7-15 iunie curent, când a lansat, împreună cu scriitorii basarabeni antologați, revista «Literatur und Kritik» la Universitatea de Stat din Chișinău, prilej cu care a inaugurat și o Bibliotecă Austriacă, după modelul celor din alte capitale europene). Johannes Gelich scrie un studiu-prezentare, *Terra Bassarabum – Land zwischen Pruth und Dnjestr*, presărat cu destule sintagme îndrăznețe și memorabile, despre realitățile politice și culturale de la noi.” □ La „Fragmente critice” Vitalie Ciobanu scrie despre volumul al doilea din *Orbitorul* lui Mircea Cărtărescu (Humanitas): „Romanul lui Mircea Cărtărescu te obligă să lărgești spațiul cunoașterii creative, revizuindu-ți, o dată cu asta, propria viziune asupra domeniilor scrisului. Mesajul său către autorii (potențiali) de literatură este unul funciarmente optimist (deși valoarea prozei sale, prin comparație, poate

să descurajeze): orice în jurul nostru, chiar și cea mai nefericită dintre lumile posibile – România lui Ceaușescu sau Basarabia lui Voronin –, cadrul strâmt în care viețuim sufocați sub epidermă poate deveni o poartă către adevărata existență pe care ne-o furnizează creația, imaginația, visarea, ajutându-ne să evadăm din *corpul* prejudecăților noastre induse sau moștenite, spre orizontul acela unde toate frontierele sunt abolite. Cred că prin *Orbitor*, ajuns, iată, la un atât de complex și senzațional volum doi, Mircea Cărtărescu se apropie de statutul a ceea ce obișnuim să spunem *un om împlinit, un scriitor împlinit*. Să scrii ca el, să reușești să redai asemenea lucruri înseamnă să încerci clipe de voluptate supremă, și trebuie să mărturisesc, sfârșimând la rândul meu convenția care ne-a distribuit în roluri precis delimitate – pe el, autor, pe mine, critic – faptul că îl invidiez pentru acele clipe de extaz aproape mistic la masa de lucru. Cu volumul doi al *Orbitorului*, putem afirma fără nici un dubiu, Mircea Cărtărescu se instalează sus de tot în ierarhia literaturii române și reprezintă în acest moment *biletul* nostru de acces spre topul Europei literare.” (Cronica poartă titlul *Evadarea din «corp» sau al doilea Orbitor de Mircea Cărtărescu.*) ■ La „Cronica literară” Iulian Ciocan scrie, în *La marginea țării*, despre „falsul roman polițist” al lui Liviu Bleoca, *Biblioteca de buzunar*. Grigore Chiper se oprește, la fel de metaforic precum obiectul analizei sale (*Groenlanda cuvintelor: arhitecturi și muzici*) la al doilea volum de poezie al basarabeanului Alexandru Corduneanu, *Când vine dimineața va fi luni*, publicat la Ed. Augusta (debutul poetului are loc cu vol. *Steaua înflăcărată*, Chișinău, 1990.) *O carte curioasă* comentează o carte de călătorie despre România descoperită la Madrid de autoarea articolului, Eugenia Bojoga – *Rumania en octubre. Diario de un viaje*, jurnalul unei călătorii de trei săptămâni a spaniolului Josan Hatero pe meleagurile noastre: „[...] Revenind la perspectiva cititorului de limbă spaniolă, mă întreb dacă acest volum îi poate stimula curiozitatea, dacă poate afla ceva mai mult decât știa anterior despre România. Cred că răspunsul este negativ, cartea lui J.H. confirmând cele știute și cele auzite înainte despre copiii străzii, despre cîinii vagabonzi din București... O dovadă în plus a lipsei de informare a autorului e și faptul că transcrierea unor toponime și a unor nume proprii este de cele mai multe ori greșită. În Maramureș, cînd taximetristul îi enumeră cîteva nume de scriitori români clasici, acesta rămîne indiferent, recunoscîndu-și propria ignoranță fără să încerce să o disimuleze. Protagonistul glisează așadar pe deasupra realităților văzute, fiindu-i frică să le atingă, să intre în contact cu ele sau, mai bine zis, nu are timp să o facă. Trei săptămîni sînt insuficiente pentru a te familiariza cu un popor și cu o țară, cu atît mai mult, cu cît aceasta e situată într-o zonă de interferență între Occident și Orient, între Balcani și Carpați și se află de peste zece ani în tranziție. Astfel, impactul protagonistului călător cu cele văzute nu se produce, or tocmai acest impact i-ar fi eliberat resorturile originalității și l-ar fi ajutat să scape de stereotipuri și clișee banale. De aceea credem că *Rumania en octubre. Diario de un viaje* poate fi calificată ca o carte curioasă.” ■ Em. Galaicu-Păun scrie despre

volumul de debut postum al lui Leo Hristov, tânăr poet debutat în 2001 în „Vatra”: „Dincolo de paranteza închisă a unei vieți de numai 26 de ani – (17 februarie 1974 – 8 martie 2000) –, nu știu mai nimic despre poetul – acesta e cuvântul! – Leo Hristov. Mai mult decât atât: în timpul vieții lui, mea culpa, n-am avut idee de existența unui asemenea tânăr înzestrat cu har, abia dispariția-i fizică, în circumstanțe obscure prevăzute de Codul Penal – ucis în bătai de niște brute, pe când lua apărarea, cavaleriește, unor colege de facultate –, scoțându-l din conul de umbră al anonimatului. Ajungând în posesia manuscriselor rămase de la el, grație fratelui său, Horia Hristov, autor al volumului de versuri *Cineva* (Arc, 1998, seria «Prima verba»), m-a izbit acel aer de predestinare pe care-l degaja o poezie altminteri haioasă; o primă selecție substanțială, publicată în «Vatra» (nr. 4-5/2001), venea să confirme, dacă mai era nevoie, că – deloc întâmplător – intuiția rimează cu premoniția; în sfârșit, volumul postum de debut, *Păstrează ce ai* (Ed. Arc, 2002; seria «Prima verba»), cuprinzând 26 de texte, pune-n ecuație *Cartea și viața*. [...] Totul se întâmplă – și când zic «totul», mă gândesc cât de săracă în fapte și evenimente este lumea imaginată de Hristov: nici tu biografism, nici tu poezia cotidianului, doar obsesii, obsesii, obsesii! – ca-ntr-o numărătoare inversă, dinspre neantul de după spre neantul dinainte de («vreau să fiu pământ/ vreau să fiu copil/ VREAU SĂ FIU ÎN...»), operația favorită a autorului fiind scăderea («mîine iarăși numărăm/ ce ți-a rămas din azi», cu vagi ecouri din *Cu mîne zilele-ți adaogi...*) sau, în termenii poetului, scurtarea («căci născîndu-mă/ mi-am scurtat infinitatea/ vieții pînă la moarte»). O poezie/ existență fără rest, în cele din urmă: «acum frate cu corbii vei fi/ soția moartea îți este și /de bani ți-e plină punga cu pământ/ hrănește-ți frații, iubește-ți soția/ păstrează ce ai în pungă/și fii fericit.» Ce-ar mai fi de reținut, după acest «n-a mai rămas nimic» al acordului final? Două poeme (siameze) de dragoste ca două abțibilduri, mai degrabă ingenioase decât deadevă (*Pisica interesantă și Ea*); cîteva imagini desprinse parcă dintr-un tablou de Dali («într-un pustiu galben cu cer albastru/ pe unde umblă elefanți morți cu picioare/ subțiri ca ața»), parcă dintr-un clip de Michael Jackson («iată ești printre negre morminte/ din care țîșnesc mîini de om mort»); o viziune demistificatoare a aselenizării de-acum trei decenii («cerul era supărat/ cineva i-a ucis amanta/ dar el nu știe cine dintre/ cei trei a ucis-o/ înfigîndu-i drapelul/ Statelor Unite drept în inimă»); un vers care l-ar putea face invidios pînă și pe Georg Trakl: «și-n cap se umflau niște muguri de spaimă», un al doilea, din cu totul alt registru, de mare subtilitate: «Pleoapele curg peste ochi – primul semn de uitare de sine» și – pe post de epitaf – un al treilea și ultimul: «fă întunericul lumină». Atît cît este, opera-i poetică îi asigură un loc în posteritatea imediată, în descendența – pe linia poeților dispăruți prematur – mai cunoscuților Ilie Motrescu sau Leonard Tuchilatu. O dată cu valorificarea manuscriselor rămase de la cel care a fost Leo Hristov, e de așteptat ca numele poetului să revină în atenția publică. Deocamdată felicit editura Arc pentru gestul superb de a-i fi ridicat, prin volumul de debut *Păstrează ce ai*, un cenotaf celui de-al n-lea avatar al feciorului de împărat

din basmul *Tinerețe fără bătrânețe*... care, după ce «tăcu și se născu», se răzgîndi în chip poetic: «Ce mi-e dat prin naștere/ prin naștere să moară».” Cronica se intitulează *Tinerețe fără bătrânețe sau „Ce mi-e dat prin naștere”*. Mihai Vakulovski aduce *Alte știri despre Ioan Moldovan*: „Ziceam, în eseu despre creația poetică a lui Ioan Moldovan, publicat în «Apostrof» (nr. 2, 2001), că, după ultima sa carte publicată, *Tratat de oboseală* (1999), și antologia de autor, *O uitare de texte* (2000), de la Ioan Moldovan ne putem aștepta la orice, sugerînd că, în fapt, cu acele două cărți, Ioan Moldovan închide, hotărît și cu zgomot, o ușă din (bio)bibliografia sa. N-a trebuit să așteptăm chiar mult, poetul arătîndu-se din nou pe piața literară, acum cu o antologie de autor și nu tocmai: *Interioarele nebune* (2002). Acest volum, *Interioarele nebune*, publicat la Editura Dacia, în colecția «Poetii urbei», este o carte prin care Ioan Moldovan, într-adevăr, își deschide altă ușă, alt drum, cartea fiind compusă din selecții din toate cărțile lui Ioan Moldovan – *Viața fără nume* (1980), *Exerciții de transparență* (1983), *Insomnii lîngă munți* (1989), *Tratat de oboseală* (1999), plus un ciclu, destul de mare, de texte noi, care a împrumutat numele său și cărții: *Interioarele nebune*. Mă voi opri anume la acest ultim grupaj de poezie, care ar fi putut fi publicat și într-o carte aparte. În *Interioarele nebune* se vede clar că Ioan Moldovan a trecut peste starea, nu numai poetică, din *Tratat de oboseală*, carte care cerea o schimbare și care iată că s-a întîmplat. În *Interioarele nebune* se vede anume această schimbare, o schimbare interioară, a stării, nu a poeticii, a fondului, nu a formei, ceea ce e important nu numai pentru cititori, ci și pentru scriitor(i). Stilul & starea din *Interioarele nebune* e mult mai vioi-vioaie, mai iute-intensă («Trăiesc de la o propoziție la alta / rareori o duc pînă la capăt pe vreuna», *Cu degetul la buze*), mai vivace decît în *Tratat de oboseală*, oboseală de care poetul s-a tratat cu siguranță, acum viața cîștigînd clar toate pariurile («sîngele stă în mine cu gura căscată», *într-un tricou galben...*) [...].” Alexandru Vakulovski scrie despre *Darul acestei veri*, de Ovidiu Pecican: „*Darul acestei veri* de Ovidiu Pecican e un volum hibrid, care poate fi citit ca aparținînd unor genuri diferite, dependent de raportarea cititorului la text. Totul depinde de cititor. La prima vedere, *Darul acestei veri* e o carte de proză scurtă, dar la lectură putem observa că această tipologizare ține mai mult de dimensiunea și forma textului. Volumul poate fi citit ca proză scurtă, ca o suită de povești, ca o carte de poezie și chiar ca un roman absurd. Elementele tuturor acestor genuri și specii literare sunt prezente aici, în această carte. Predomină o atmosferă cu elemente mitologice, legate de sacru, îmbinate cu ieșiri în cotidian. Din această combinație apare absurdul. În majoritatea textelor naratorul e la persoana I, fiind și personaj. Personajele sunt parcă ameteite, prinse într-un *vals*, din care nu mai pot ieși, deși nici nu prea încearcă asta. Ele nu se opun absurdului, nu au o reacție negativă față de el (ca în absurdul *clasic*), ci îl acceptă cu seninătate, ca pe ceva normal. Sacralitatea în *Darul acestei veri* este și ea absurdă. Personajele sunt conștiente de asta, nu vine nici un semn de deranj din partea lor. [...] Fiecare text, citit aparte, are o construcție asemănătoare cu

cea a anecdotelor, a poveștilor orientale sau a psalmilor. Unele texte (foarte haioase) sunt chiar de mărimea unei fraze sau două: [...]. *Darul acestei veri* reușește să creeze o atmosferă absurdă a unei *dup-amiezi clujene molatece și lipsite de perspectivă*, în care personajele acționează ca niște marionete ale unui sacru sărit de pe fix. [...]. („*Dup-amiază clujeană molatecă și lipsită de perspectivă*). Adrian Ciubotaru încheie rubrica de cronici cu o cronică despre o carte de teorie, critică și istorie literară, *Jocurile alterității* (Cartier) de Maria Șleahtițchi: „În *Jocurile alterității* (Editura Cartier, Chișinău, 2002) de Maria Șleahtițchi, regăsim apetența criticului pentru literatură. Discursul gîfîit și morocănos exegetic nu o ispitește pe autoarea acestor jocuri vii și elegante, în care palpită pasiunea și plăcerea faptului scris. Cartea Mariei Șleahtițchi ia în dezbatere o problemă dificilă de teorie și istorie literară, și anume problema alterității în cadrul limbajului poetic. Aventura critică a autoarei este cu atât mai riscantă, cu cît se încearcă aplicarea conceptului modern de alteritate nu numai la opera unor scriitori moderni sau postmoderni, ci și la opera unor scriitori de factură romantică (Mihai Eminescu și Alecu Russo). [...]” (*Identitatea în alteritate sau alt fel de a face critică*) □ La „Palimpsest critic” Dorina Bohanțov semnează *Andrei Makine, Dublu CD*. Romanele sale, traduse și în română, la Humanitas, sunt comentate din prisma deslușirii identității rusești: „Demersul scriitoricesc al lui Andrei Makine se plasează la nivelul dorinței de a dezgoli clișeizatul și legendarul *suflet rusesc* de toate foliile idiosincratizante și ideologizante. Altfel spus, Makine se ocupă cu *dezintoxicarea* unei spiritualități bolnave. Textura narativă funcționează la temperaturi care se succed în ritm armonios și poetic: caldă, implicată, problematizantă versus rece, detașată, analitică.” ■ La „Interviuri pariziene” Lucreția Bîrlădeanu ia un interviu Monicăi Lovinescu (titlul reia o afirmație din cuprinsul interviului, „*Într-o țară ocupată de străini naționalismul nu mai are o conotație peiorativă*”): „...L.B.: – Cum explicați slăbiciunea intelectualilor francezi pentru ideea comunismului? Notăți în Jurnal că pe la mijlocul anilor '70 părea să se fi încheiat pentru Paris „coșmarul ideologic”, dar că, de fapt, fusese doar un antract, căci în 2000 fantomele ideologice revin pe malul stîng al Senei”. Ați putea să ne comentați mai pe larg acest fenomen? M.L.: – Există o bibliotecă întreagă pe care nu văd cum aș rezuma-o. Dar Franța, de la Revoluție încoace, este mai sensibilă față de utopiile de stînga, decît față de ceea ce putem numi dreapta. Este evident că formația intelectuală în Franța prin școală, prin Revoluția Franceză, prin miturile Revoluției Franceze este așa cum am spus deja – de stînga (să nu uităm că Bastilia era o închisoare cu trei paznici bătrîni și cu o serie de prizonieri printre care unul nici nu vroia să plece.) Bastilia a devenit totuși un simbol. Or așa se face Istoria – cu simboluri. Valurile de stînga au avut totdeauna o putere circulatorie în mediile intelectuale franceze mult mai mare decît cele de dreapta. Chiar atunci cînd, cum s-a întîmplat în perioada interbelică, dreapta și stînga erau egal distribuite printre scriitori și intelectuali, care nu puteau suferi împreună decît democrația de tip parlamentar. Găsim la dreapta aproape tot atîția cîți găsim

la stînga. După ultimul război, dreapta fiind complet compromisă prin extrema ei care a fost nazismul, n-a mai rămas decît stînga, intelectualmente vorbind, cu cîteva excepții – îi numărăm pe degetele unei mîini. Tot restul erau membri ai partidului comunist, alții tovarăși de drum și ceilalți – simpatizanți. Au colaborat deci într-un fel sau altul cu călăul care a închis și a omorît vreo 100.000.000 de persoane de-a lungul globului. E o senzație foarte dezagreabilă și care ar putea fi evitată prin ceea ce se numește *le travail de deuil*, însă cei mai mulți, și mai ales acolo unde se face și desface moda în mass-media, au preferat să minimalizeze comunismul. Deci, nazismul a rămas păcatul capital, iar comunismul a devenit doar o eroare, adică principiile erau nobile, dar s-au aplicat prost. S-a mers foarte departe. De pildă, despre Pol Pot cînd se scrie în ziarele de stînga nu e numit comunist, ci fascistul roșu. Dacă pornirea din Occident împotriva lui Ceaușescu a fost așa de puternică, îmi dau seama acum, era pentru că îl considerau fascist mai mult decît comunist, etc. etc. În fond, ce v-am spus pînă acuma prea este rezumat, evident că trebuie nuanțe, pentru că, la urma urmei, printre excepțiile de care vorbim, cei mai critici observatori ai fenomenului comunismului, se aflau foștii comuniști: Koestler, François Furet, Besançon, etc. Deci, stînga și-a adus contribuția la demarxizarea comunismului, ca să nu mai vorbesc de curentul *noilor filozofi*, gîdiți-vă că și acuma Glucksmann sau Finkelkraut, vocile cele mai critice ale lui political correctness, sînt la origine de stînga. Dar să luăm un exemplu ca lucrurile să fie mai clare. Deci, cum pomenisem deja, pe la mijlocul anilor '70 a existat ceea ce s-a numit curentul *noilor filozofi*. Erau toți tineri și au demarxizat atmosfera. A fost ceva extraordinar. În fruntea lor s-a aflat cel ce a mediatizat cel mai mult curentul – Bernard-Henri Levy. Ei bine, acum recent Bernard-Henri Levy a scris o carte pentru a se întoarce spre stînga tradițională, spre Sartre pe care-l atacase înainte. Așa deci, ideologia ține de o modă statornică. De fapt, e mai mult decît o modă: e o mentalitate. *L.B.: – Gestul scriitorilor români care au evitat să colaboreze cu sistemul comunist din epoca ceaușistă, dar au căzut în brațele lui («neocomunistului») Iliescu, ar putea avea, în opinia dumneavoastră, o explicație, dacă nu o scuță M.L.:* – E foarte curios; românul și poate nu doar românul, ci omul în general rezistă mai bine la rău decît la bine. Am observat, de pildă, că cei veniți din România cu mari eforturi, pe vremuri grele, cînd nu se ieșea ușor din țară, erau neînfricați pînă le soseau copiii și pe urmă cădeau într-o stare aproape depresivă. Cred că trebuie să fie același tip de fenomen: au rezistat la rău și n-au rezistat la bine. Avem o serie de intelectuali români prin Universitățile străine care au fugit de dogmele realismului socialist în literatură cu eforturi mari: renunțînd la carieră ori la un început de carieră, despărțindu-se de prieteni, obținînd cu mare greu un pașaport – deci au rezistat la rău. Și cînd au ajuns în Universitățile occidentale au început să fie foarte sensibili la dogmele dulci de tipul celei ce i se insinuează lui *political correctness*, care ajunge la lucruri caraghioase și la o derivă penibilă a democrației. Ei au suportat destul de bine răul și au cedat apoi fără nici o rezistență. Sînt ceea ce

s-ar putea numi, știu eu, poate intermitențele curajului? Deși fenomenul este de neînțeles mai ales după 1989, când, în fond, Istoria dădea dreptate celor care rezistaseră. Venea momentul lor. Venea momentul medaliei, al decorației. De fapt, a venit momentul imposturii, dar atunci nu se putea prevedea. Același fenomen, se pare, a marcat și pe scriitorii basarabeni de prim-plan care, spre uimirea multor români din Țară, au venit și au făcut alianță cu Corneliu Vadim Tudor. Explicabil în acest caz și altfel – naționalismul unei țări ocupate, dar totuși trist. Păcat că valul primenirilor a dus mulți scriitori basarabeni de partea lui V. Tudor, un curtean la curtea lui Ceaușescu, care face din naționalism șovinism, rasism, antisemitism, un fel de mitocan suprem. Când spun mitocan, nu spun mahalagiu. Mahalagiul stă la mahala. Tot Bucureștiul de pe vremuri știa ce însemna să te duci la mahala, era ceva foarte pitoresc. Mitocănia este cu totul altceva. Dorința intelectualității basarabene de a se uni cu Țara e autentică, foarte frumoasă și poate fi doar aplaudată. Însă în momentul acela, mai ales imediat după 1989, când a mai fost Piața Universității, când era primul moment al marilor jurnale, când intelectualii se recunoșteau totuși între ei erau și alte alegeri de făcut și care ar fi fost foarte binevenite. Dar ce-a fost a fost, stăm destul de rău și acum, să nu ne mai amintim ce rău am mai stat. [...] *L.B.: – Și descoperirea la Paris a dramaturgiei lui E. Ionesco? Ați fost cea care ați montat alături de Nicolas Bataille Cîntăreața, deși ați insistat să vi se șteargă numele de pe afiș...* *M.L.:* - Lucram în tinere companii, făceam teatru de avangardă, și era normal ca să montăm cu compania cu care lucram spectacole gen Ionesco, care aveau cam 2-3 spectatori în sală, printre care într-adevăr intelectuali parizieni de primă mână, dintre care Gueneau, de pildă, care a venit și l-a adus pe Jacques Lemarchand. Vreau să spun că reputația lui Ionesco s-a stabilit destul de repede, dar accesul publicului la această reputație a ținut cîțiva ani buni... Faptul că am abandonat preocupările mele teatrale n-a fost o întîmplare. Eu, când am venit în Franța, am trecut o frontieră (cea din Austria) clandestin, deși aveam toate actele în ordine, pentru că echipa rusească nu știa alfabetul nechirilic. Deci, nu se pricepeau la pașaportul meu. Atunci mi-am dat seama că e ca și cum ieșisem dintr-un spital lăsînd pe toți ceilalți bolnavi și că nu se poate. Vii la Paris să faci teatru de avangardă? Cît privește contribuția mea la lansarea lui E. Ionesco ca dramaturg în Franța, n-a fost esențială. Dacă n-aș fi fost eu, ar fi fost altcineva. Cariera excepțională și renumele pe care l-a dobîndit nu și le datorează decît lui însuși. *L.B.: – Cartea Doinei Jela Această dragoste care ne leagă, în care e reconstituit chipul îndurerat al mamei dumneavoastră, Ecaterina Bălăciou, în ultimii săi ani de viață, pe lîngă faptul că constituie un document cutremurător al anilor de închisoare comunistă, ar putea fi inclus ca martor în procesul de condamnare al comunismului care n-a avut loc în România? Un asemenea proces, după părerea dumneavoastră, ar fi schimbat ceva esențial în psihologia poporului și ar fi așezat astăzi țara altfel decît stă?* *M.L.:* – Procesul comunismului ar fi dăruit mentalității românești o bază solidă pentru schimbare. Chiar puținele lucruri bune înfăptuite sînt

construite pe o platformă de nisip. Evident că nu e vorba de un proces de tipul Nürnberg, pentru că un asemenea proces nu se poate face fără învingători și învinși. De data asta comunismul s-a învins pe el însuși. A implozat, n-a explodat. Dar e vorba, cel puțin, de un proces moral. Este imposibil să te gîndești că cei care au aplicat tortura în România și au inițiat fenomenul Pitești n-au fost sancționați moral. Nikolski care a murit liniștit în patul lui, Drăghici și-a pierdut mințile, dar prin străinătăți și fără acuzație. Mai toți își petrec bătrînețile liniștit ori ocupă posturi înalte. E ca și cum s-ar plimba printre noi oameni cu o boală detectată, dar care nu sînt nici într-un fel internați. Iar legea dosarelor așa cum e făcută nu rezolvă mare lucru. Dar e bine că există. Ea descoperă informatori care au devenit informatori, unii pentru că erau oamenii răi, iar alții pentru că au fost constrînși prin tot felul de metode. Acei însă care au făcut din ei informatori nu plătesc nimic. E ceva care este fals în povestea asta și care îngreunează, un fel de-a spune, creează situația anormală. Bineînțeles ca și în Rusia. În Rusia răul e imperial și nu poți să faci nimic. Catastrofa e imperială și de acolo vine teama cea mare. Să nu aibă dreptate marchizul de Custine care a scris o carte încă acum aproape două secole despre călătoria lui în Rusia și unde poți să găsești toate datele comunismului, declanșate apoi de liderii lui. Să cităm această frază memorabilă despre poporul rus (popor pe care-l admir cînd e creator de valori): «L'esclav a genoux rêve à la domination du monde» («Sclavul în genunchi visează la dominarea lumii»)! Ori este evident acum că dificultăților catastrofale cărora le are de făcut față Rusia i se oferă «remediul» cecen, unde poți să te dedai la toate ororile de care e capabilă Armata Rusiei, atît de specializată în domeniu. Eu aparțin unei generații care a văzut sosirea Armatei Roșii în România. Nu era deloc o armată de eliberare cum s-a pretins, ci una de ocupație cu metehne sălbatice: de la furturi, violuri, omoruri – toate relele posibile. Am văzut cu ochii mei lucrurile acestea. Ce trebuie să fie în Cecenia e lesne de imaginat. Glucksmann a fost în Cecenia și în cartea lui *Dostoievski la Manhattan* are pagini înfrîntoare. *L.B.: – Indiscutabil, comunismul a fost un microb nociv care a afectat grav popoarele unde și-a impus ideologia. Dar cît timp boala poate fi o scuză, cînd pacientul nu face nimic pentru a se însănătoși? O persoană care știe că poartă în corpul său un cancer și nu se adresează medicului este demnă doar de compasiune ori poate provoca și revolta celor care-o urmăresc și se îngrijorează de viața ei? Zic acestea cu gîndul la ultima alegere pe care au făcut-o românii din stînga și din dreapta Prutului în favoarea foștilor și actualilor lideri comuniști. Cum explicați fenomenul «victimă îndrăgostită de călău»?* *M.L.: – Da, bineînțeles, răspunderea e foarte mare a foștilor și a actualilor bolnavi care-și preferă boala, luînd-o drept convalescență. Starea de sănătate este să-ți asumi răspunderea propriei tale persoane; ori *homo sovieticuss* (omul nou, cum i se spunea) a fost realizat. Din punctul acesta de vedere avea Zinoviev dreptate. N-are trăsăturile despre care ni s-a vorbit, ci practică alte «principii»: capra vecinului, sistemul de egalitate, de asistență și, mai ales – iresponsabilizarea generală. Ceea ce iese din*

asta bineînțeles că e prost. E ca un bolnav cu diverși infirmieri care vin și din când în când îl mai și bat, cum s-a întâmplat, îl mai și omoară, dar, altfel, îi aduc de mâncare, îi dă cât să nu moară de foame. Totul stă în cuvântul acesta folosit frecvent în România – se dă. Se făcea coadă zicându-se nu se ia, nu se cîștigă, ci se dă. Or răspunderea este a bolnavului, răspunderea este și a doctorului, răspunderea este și a Occidentului care a întârziat să facă un plan Marshall pentru țările din Est și să încerce un proces moral al comunismului. Am văzut împreună motivele inacțiunii sale. E greu să umbli cu drepturile omului, pe de o parte, și să faci, cum face America, în numele realismului politic, alianță cu Rusia, care torturează și măcelărește pe ceceni, și cu China continuînd să aibă Gulagul la ea acasă. Deci, răspunderile sînt extrem de largi. Dar asta nu înseamnă că trebuie să dăm mereu vina, noi care avem răspunderi, numai pe ceilalți. Nu doar Occidentul este de vină; sîntem și noi de vină. Dacă mă întrebați cum ar putea fi explicat fenomenul «victima îndrăgostită de călău» în Basarabia, scuzele ar putea fi mai mari decît în România, pentru că a fost o rusificare monstruoasă, sistematică, de fiecare clipă. Din punct de vedere al vorbitului în limba rusă și al studiilor rusești mai există un argument (numai să nu credeți cumva că sînt pentru rusificare!), care ar putea explica situația – e o mare literatură. Literatura română este una minoră, poate nu prin realizări, dar prin răspîndirea ei, în orice caz. Pe cînd cu Rusia mergi direct la universal. Lucrul ăsta a putut juca. Diversele aranjamente personale, carieră, etc. au avut pesemne și ele un rol, deoarece cu limba română nu puteai face nimic înainte. Apoi nu sîntem încă vindecați: nici într-o parte, nici în alta. Aici, în Occident, nu e grav, pentru că Occidentul trăiește pe aproximații și foarte bine, cu democrația lui care are defecte, are derive, dar, cum spunea Churchill, este sistemul cel mai puțin rău dintre rele. Noi, nu știu dacă vom reuși. Aici repet mereu fraza asta a lui C. Noica pe care a rostit-o în cu totul alt context. O despart de contextul inițial și o aplic la ce se întâmplă în România, la ce se întâmplă în Basarabia, la ce se întâmplă în general în țările care au scăpat de-abia de comunism: «Riscul este ca un popor să devină o populație». *L.B.: – Mărturisiți în Jurnal că tatăl dvs., marele critic Eugen Lovinescu, a plîns cînd a fost cedată Basarabia rușilor. Păstrați și dumneavoastră aceeași relație afectivă pentru provincia românească de altădată? Cum apreciați situația politică, socială și cultural-literară din Basarabia de astăzi?* *M.L.:* – Eu îmi aduc aminte perfect de momentul acela, pentru că pe E. Lovinescu (spun E. Lovinescu, fiindcă nu-i plăcea prenumele Eugen și se supăra cînd îl chema-i astfel. Așa își semna toate cărțile – E. Lovinescu. Numai cele de tinerețe apăreau cu prenumele întreg) deci, l-am văzut pe E. Lovinescu, care era un om de o discreție și de o pudoare aproape bolnăvicioasă, plîngînd. (Nu l-am văzut plîngînd decît de extrem de rare ori: a mai plîns cînd a căzut Parisul). Cînd spun a plîns – erau două lacrimi care se prelingeau pe obraz, evident nu era un plîns în hohote. Dar pentru mine ele exprima foarte mult pentru că erau rare. Acum plîngea nu pentru că fusese în Basarabia, plîngea pentru că era din generația României Mari și pentru că generații

întregi de români luptaseră pentru unitatea teritorială a României. Când Basarabia își spune astăzi Republica Moldova, este un non sens. Gîndiți-vă la o țărișoară care s-ar numi astăzi Italia de Sud. Tot un non sens: să spui limba moldovenească, cînd ea e limba română. Eu cred că nu e o probă de naționalism să nu suporti astfel de imposturi istorice. Într-o țară ocupată de străini naționalismul nu mai are conotația peiorativă. Julian Jacques Julliard, scriitor francez, care scrie la cel mai bun săptămînal de stînga parizian, spunea că relația cu naționalismul este exact cum e cea cu colesterolul, adică este cel bun și cel rău. Dacă ești ocupat și deportat de o putere imperială, trebuie să ai sentimentul naționalismului cel bun. Și mai e un lucru de punctat. Între păcatele cele mai mari ale political correctness este nu numai multiculturalismul împotriva căruia Allan Bloom a scris pagini remarcabile de ironie mușcătoare, ci și faptul că drepturile omului nu mai sînt aplicate individual, ci doar comunităților și între aceste comunități – minorităților. Adică, dacă ești minoritar, ai toate drepturile, dacă ești majoritar – n-ai nici unul. Ori acestea sînt aberații, pentru că democrația este a majorității și pe baza ei se fac și alegerile, cu obligația ca aceste majorități să asigure drepturile minorităților. Or exact acest fenomen se aplică actualmente în Basarabia: minoritățile (rușii, găgăuzii, etc.) au toate drepturile, iar populația băștinașă – nici unul! În ce mă privește, păstrez cu Basarabia, ca și cu Ardealul de Nord, o relație cu atît mai strînsă, cu cît fac parte din tinerețea și din copilăria mea, din spațiul meu. Copilăria este un spațiu al raiului dacă nu ar fi decît prin sentimentul de durată, de eternitate, e un timp cînd nu știi că vei muri, e un timp cînd nu știi că-i numărat, e un timp deschis tuturor realizărilor. Ceea ce se întîmplă astăzi în Basarabia mă cutremură. Mă cutremură fără să pot intra în detalii, pentru că nu cunosc situația de acolo decît prin reflectarea ei în presa românească și ceea ce am văzut în «Contrafort». În presa occidentală ea nu există, după cum nu există nici imaginea României atît de compromisă. Disparația lui Vlad Cubreacov și maltratarea celor doi frați – poetul Em. Galaicu-Păun și Fidel Galaicu – a inspirat un protest al scriitorilor români la care mă alătur în întregime. E inadmisibil așa ceva. Se știe că în Basarabia au revenit la putere foștii comuniști, dar se putea spera la o revenire fără metodele comuniste, deoarece au venit prin alegeri democratice. În România sînt la conducere aproape aceleași cadre ca altădată, dar și-au mai schimbat metodele, și nu atît metodele, cît scopurile, pe cînd în Basarabia cădem din nou în totalitarism și în tot ce are mai rău acesta. Nu știu care sînt reprezentanțele Republicii Moldova la Paris, însă evident că ar trebui să se lucreze cu mass-media occidentală. Pentru că prin filiera românească este foarte greu să răzbați, ea însăși neavînd accesul necesar la mass-media din Occident. [...] Imaginea nu se face în străinătate: imaginea vine dinăuntru. Tot ce dobîndise România ca fiind un capital de simpatie enorm, de pildă, în Franța, la Paris, a dispărut cu primele imagini ale mineriadei. În secolul XX s-a torturat, s-a bătut, s-a omorît mai mult decît în alte secole poate, însă ascuns, în pivnițe. Uite însă că pentru prima oară aceasta se întîmpla sistematic la suprafață. Este imaginea care continuă să

obsedeze ecranele mintale în Occident și e foarte greu să se uite. România va intra probabil în Comunitatea Europeană și în NATO, se vor transforma lucrurile, însă imaginea negativă a României, mi-e teamă, că va persista. *L.B.: – Recentele atacuri teroriste din America sunt în opinia dvs. o formă de manifestare a totalitarismului? Cum s-ar putea lupta împotriva lui?* *M.L.:* – Singurul care face această legătură cu totalitarismul, de tip comunist, este André Glucksmann în cartea de care am mai pomenit – *Dostoievski la Manhattan*. Ce vrea să spună prin asta? În *Posedații* Dostoievski a imaginat situația născătoare de nihilism, care este complotul din roman. Adică, Verhovenski își spune că în fond nu poate să aibă în jurul lui niște instrumente docile, decât dacă le asociază într-o crimă comună, inutilă. Oroarea care s-a petrecut la New York dă pretext să spunem, cum spusesse Kennedy la Berlin când s-a pus problema izolării Berlinului (în aclamațiile mulțimii): «Și eu sunt berlinez». Așa trebuie să spunem și noi – și eu sînt new-yorkez. Însă nu-i adevărat că atacul face parte nici din sfîrșitul Istoriei, nici din șocul de civilizație. Terorismul nu este o civilizație, nici măcar metafizică nu este. Pentru că oamenii care se pregătesc acolo pentru intrarea în paradisul lui Alah se spală bine, se curăță să fie gata pentru femeile care îi așteaptă. Asta e împlinire erotică, și nu metafizică. Îmi pare rău, dar asta e. Presupun că sînt interpretări eronate ale Coranului, care n-ar fi rămas una din marile cărți ale omenirii. Ce se poate opune terorismului? Schimbarea în bine a omenirii din care să dispară răul nu cred că e posibilă. Trebuie să-i facem față încercînd să modelăm faimoasa Declarație a drepturilor omului, care trebuie să redevină ale individului, și nu ale comunității cu rol politic. Nu e posibil să ai într-o astfel de luptă, cum face acum America, aliați ca rușii care în Cecenia fac din lagărele de tranziție – lagăre de exterminare și de tortură. E ceva care se răzbină pînă la sfîrșit. Nu pentru că Binele ar domina, domină totuși Răul, dar nu se poate să nu plătești, sînt ipocrizii prea vizibile. Acestea fiind zise, cred că pînă acum America a reacționat exact cum trebuia să reacționeze. Acestea-s criticile care le-am adus pentru anume defecte, derive ale democrației actuale. Cred totuși că e singurul sistem care ne îngăduie să trăim cît de cît omenește. *Aprilie 2002, Paris* □ Vladimir Beșleagă semnează la „Pagini de jurnal” *Crochiuri*. □ La „Versuri” Mihai Ignat publică *Poeme după Klein II*, iar Silvia Lozovanu *Poeme pentru „Contrafort”*. ■ La „Interviul revistei” Ion Pop dă un amplu interviu Eugeniei Bojoga (*Imperativul calității literare, asociat cu o anumită ținută etică*): „Domnule Profesor Ion Pop, în ultimul număr al revistei «Echinox» publicați articolul *Note despre poezia anilor '90. Dincolo de penetranta analiză a fenomenului poetic românesc din ultimele decenii, aceasta denotă, aș zice, și atașamentul Dvs. față de revistă. De aceea v-aș ruga să ne spuneți ce au însemnat începuturile revistei «Echinox» pentru Dvs., mai ales că în perioada 1969-1973 ați fost redactor-șef?* *I.P.:* – Pentru mine revista «Echinox» a fost o inaugurare de epocă spirituală. Așa cum știți, a fost inițiată de un grup format exclusiv din studenți, în frunte cu Marian Papahagi, care a dat și numele revistei. Aceștia erau Eugen Uricaru, Adrian Popescu, Dinu

Flămând, Ion Mircea, A. Șorobetea ș.a. Eu am venit cu o mică întârziere, la numărul doi, deși am fost prezent ca și colaborator de la primul număr. Redactorul șef a fost la acest început foarte înzestratul Eugen Uricaru, student la Facultatea de Litere. Ceea ce s-a întâmplat foarte curînd a fost un fel de accident, fiindcă redactorul șef al revistei a fost înlocuit într-un moment de cenzură. «Echinox» -ul a apărut în '68, în decembrie, într-o perioadă în care, după invazia URSS-ului în Cehoslovacia, se promitea o liberalizare, o liberalizare relativă, desigur, cum s-a și văzut. Ei bine, în primul număr al revistei se publicase un eseu celebru al lui Heidegger *Ce este filosofia?*, fapt pentru care Eugen Uricaru a fost demis (s-a reproșat, desigur, lipsa de *maturitate politică*, fiindcă nu s-a început cu Marx, ci cu Heidegger, păcat evident capital). În acest context, s-a găsit de cuviință că un asistent universitar tînăr, cum eram eu care conduceam și cenaclul literar al facultății, ar putea să preia și revista. Și satisfacția mea nu a fost aceea de a-l înlocui pe Uricaru – dimpotrivă, era o tristețe că fusese destituit –, ci faptul că am fost chemat de studenți, care veniseră la mine acasă, insistînd să preiau conducerea revistei ca să nu vină altcineva din afară, străin de preocupările lor. M-am angajat, așadar, total în munca de la revistă, fiind înconjurat de niște oameni extraordinari, talente de prima mînă, care s-au înmulțit de-a lungul mai multor promoții academice pînă în 1983 cînd am fost *debarcați*, după critici severe, însă ipocrit, cum s-ar spune, cu flori și cu diplome, alături de Marian Papahagi și Ion Vartic pentru că revista devenise *incomodă*. «Echinox» -ul a început studențeste și a fost o școală, nu în înțelesul neapărat doctrinar, ci un spațiu de ucenicie a unor talente foarte tinere, foarte îndrăznețe. Iar ceea ce eu pun sub semnul *școlii* «Echinox» -ului este imperativul calității literare asociate cu o anumită ținută etică. Mi s-a părut că atîta vreme cît am fost eu redactor-șef, dar și după aceea (cînd am plecat la un lectorat la Universitatea Sorbonne Nouvelle, Paris III, în ianuarie 1973, și m-a înlocuit Marian Papahagi, venit de la Roma, eu devenind *director* sentimental al revistei) lucrul cel mai important care s-a întâmplat a fost afirmarea foarte puternică a exigenței calității literare, a unui spirit neconcesiv sau cu un minimum de concesi pe care trebuia să le facem ideologicului într-o vreme cînd toate revistele din țară erau obligate să aibă pe prima pagină articole de fond care să vorbească despre adeziuni, despre socialismul victorios ș.a.m.d. Însă cine citește revista – și au citit-o mulți – poate observa că în interiorul ei materialele nu mai rimau deloc cu prima pagină, că erau extrem de rar așezate pe teme dictate din afară, că era vorba de poezie foarte serioasă, de pagini de eseistică de foarte bună calitate, de cronică literară de cea mai mare exigență estetică. La fel, tot ceea ce ținea de alte aspecte, de traduceri, bunăoară, care se orientau spre marea literatură universală. Trebuie să amintesc și un alt lucru important pentru noi, și anume faptul că «Echinox» a apărut de la început în trei limbi. Sigur că era un punct din programul politicii momentului, acela de a face proba egalității în drepturi a românilor și a celorlalte naționalități, cum se spunea în discursul oficial, dar dincolo de această schemă, de acest slogan, de acest automatism al limbajului,

lucrul a devenit o realitate, s-a înfăptuit substanțial ca o formă a colaborării intime întru ucenicia scrisului între scriitorii de limbă română, maghiară și germană. Între noi a existat o prietenie adevărată care a arătat că se poate comunica și că ne putem cunoaște mai bine, dincolo de orice retorică. Prin urmare, era o realitate a normalității pe care noi încercam să o realizăm într-o lume anormală, într-o lume neliberă, într-o lume a tuturor constrângerilor. Dar «Echinox»-ul a fost pentru mine și un cerc al prieteniei exigente, pentru că nu eram prieteni cu oricine, ne alegeam foarte bine prietenii și colaboratorii, firește, în funcție de anumite exigențe etice, morale, estetice. Pentru mine a fost un nou început, spuneam, pentru că m-a obligat la dialog, m-a obligat să ies din începutul de *geometrie* academică (fusesem reținut după absolvire, în 1964, la Facultate împreună cu alți foști colegi: Liviu Petrescu, Ioana Em. Petrescu, Mircea Borcilă, Virgil Stanciu ș.a.). A însemnat deci o invitație la mobilitate, la deschidere, la o nouă sensibilitate. Și pe parcursul anilor, am observat că am profitat enorm de această comunicare, pentru că am avut sentimentul adânc al unei tinereți prelungite și încurajate de această echipă cu care am trecut prin lume, ca să reiau o expresie cunoscută și care, așa cum se poate vedea din paginile «Echinox»-ului, de fapt nu numai în acei 14-15 ani cînt am fost eu cu Marian Papahagi și cu Ion Vartic ș.a. la conducerea revistei, ci și mai târziu. A fost o grupare care a avut întotdeauna oameni de vîrf, nu a căzut sub un anumit nivel niciodată. «Echinox»-ul s-a impus, a fost o revistă elogiată, considerată de unii chiar cea mai bună din țară. [...] – *Dvs. sînteți un cunoscător profund – poate cel mai profund din România – al fenomenului avangardei (mă refer la teza Dvs. de doctorat, apoi la monografiile Avangardismul poetic românesc (1969) și Avangarda în literatura română (1990). Ați putea să ne spuneți în ce măsură anumite componente sau elemente avangardiste – ale avangardei istorice, să zicem – pot fi regăsite în fenomenul numit «postmodernismul românesc»?* – Desigur, m-a pasionat foarte mult și îmi place încă să vorbesc despre avangarda istorică românească. Am ezitat să situez într-un postmodernism foarte decis ceea ce face generația '80, de pildă. Dimpotrivă, am considerat această generație ca fiind situabilă între un fel de neoavangardism și ceea ce se obișnuiește a fi numit postmodernitate. Spun neoavangardism pentru că am constatat, chiar la așa-numiții *nouăzeciști*, la cea mai nouă promoție, unele scheme de gîndire, de reflecție, de imaginație avangardiste. Mă gîndesc, de exemplu, la Simona Popescu, căreia i-am recenzat poezia, la care am observat elemente de program avangardist ce țin în mod explicabil de un anumit orgoliu al noului. Deci iată că există o deschidere întreținută tocmai de această circulație între diverse formule poetice și exercițiul critic care încearcă să le descifreze. Așa încît, avînd în vedere această prelungire a programului avangardist, nu sînt dispus să vorbesc de o despărțire radicală nici față de modernism în general, cu atît mai puțin față de avangardă. Pe de altă parte, sînt obligat să constat că, în ceea ce se numește postmodernism, ar trebui să punem un accent mai relativizant la noi, pentru că din punct de vedere strict istoric, de strictă situație în contextul

secolului XX, nu sîntem în postmodernitate, în sensul unei societăți postindustriale, cum a observat și Al. Mușina. Aceasta nu înseamnă că nu pot apărea idei, pentru că ideile circulă, indiferent de dezvoltarea agriculturii și a industriei. Această sensibilitate există și la noi, așa încît putem vorbi – și personal accept această formulă – de postmodernitate, mai ales în înțelesul că există un fel de atenuare a febrei novatoare cu orice preț. Deci, despovărare de obsesia de a fi strict în pas cu vremea, cu accelerarea timpului istoric, cu «spiritul epocii». Pe de altă parte însă, nu pot să nu spun că această conectare la pulsul epocii există, fiindcă pulsul epocii însăși e mai puțin febril, cu vremea nu mai e cea a agitației avangardiste. Aceste globalizări, acest amestec de culturi, aceste culturi de masă în care ierarhiile încep să se amestece, în care purismul de tip strict modernist nu mai funcționează, în care pătrund masiv elemente ale tradiției, în care se intersectează citatele, la modul mai mult sau mai puțin ironic, dar în același timp complezent, îngăduitor, într-o tendință de îmbrățișare, de sinteză nouă, are ca rezultat un fel de neocosmopolitism literar. Iată deci că schema avangardistă nu este radical negată. S-a pierdut din febra avangardistă, repet, a branșării la curentul epocii, dar în același timp ceea ce se numește în chip banal determinismul istoric, funcționează, și cel cultural de asemenea, pentru că literatura care se face astăzi nu poate să fie insensibilă la fenomenul social, politic și cultural, la ceea ce se petrece în lume. Această situație este răsfrîntă în literatură și literatura însăși participă la numita de către Guy Debord «societate a spectacolului». Așa încît sînt tentat a considera postmodernitatea ca un spațiu al libertății foarte largi a formulelor lirice, dar o libertate supravegheată de o conștiință fundamental (auto) ironică. Bineînțeles că poetul va rămîne întotdeauna un fel de naiv, în ultimă instanță, pentru că el va avea mereu un fel de prospețime, un anumit fond de elementaritate care nu poate fi lichidat în el, dar pe de altă parte, acest fond este inevitabil concurat, să nu zic învins, de latura mai lucidă a eului – o luciditate, mai caldă, mai umanizată, mai adaptată la ceea ce înseamnă sentiment al fragilității lumii. Revenind la postmodernismul românesc, este foarte clar că generația '80, care se vrea în mare măsură postmodernistă – ceea ce susține și Mircea Cărtărescu în *Postmodernismul românesc* – este și nu este în chip radical așa ceva. Cred că este o astfel de autodefinire expresia unei înțelegeri limitate totuși, de un programatism un pic rigid. Spun asta împotriva uriașei admirații – dublate de afecțiune pentru scriitorul și omul Mircea Cărtărescu, care este de situat în prima linie a valorilor generației '80. Cred totuși că el exagerează și devine aproape avangardist, sau este neoavangardist în momentul în care se arată atât de radical în ceea ce privește despărțirea de așa-zisul neomodernism. Toată generația '60 ar fi, nu-i așa, mai mult sau mai puțin de aruncat la coș, clujenii optzeciști sînt considerați cel mult expresioniști, trebuie să îmbrățișăm lumea noutăților virtuale (culturale) care vine dintr-o Americă văzută și ea oarecum unilateral... Eu aș fi mai generos și aș spune că în generația '80 pot fi întâlnite deopotrivă elemente de modernism, elemente de avangardă, elemente care ar

putea fi deplasate spre postmodernitate și, la urma urmei, mă întreb dacă putem ști cu adevărat și exact ce este postmodernitatea. Eu aş reduce-o, dar în același timp aş extinde-o la formula mai generoasă a reînvierii conștiinței convenției literare, la această practică a intertextualității relativizante și ironice, la această recuperare nostalgică a unor tradiții care nu mai sînt văzute într-o strictă opoziție cu prezentul în mișcarea lui cea mai vie. Aș spune, așadar, că postmodernitatea este expresia unei alte modernități sau, dacă vreți, o altă nuanță a ceea ce numim noi, în general, modernitate atunci cînd ne gîndim la relația care se stabilește între actul literar, între faptul creator de literatură și «spiritul epocii». Acest ritm mai încetinit, mai generos în a primi și alte ritmuri, și alte muzici sau zgomote, alte zvonuri, alte moduri de expresie care se pot auzi în jurul marelui Ritm în care sîntem angrenați. – *Altfel spus, postmodernismul românesc ilustrează o sensibilitate asemănătoare și în felul acesta continuitatea inevitabilă a procesului literar.* – Bineînțeles, eu cred că nu mai poate fi vorba de rupturi radicale. E firesc să fie continuitate, nu ne-am izolat dintr-o dată pe o altă planetă, dar spun că este o continuitate cu ochii deschiși și cu urechile foarte atente la ce s-a întîmplat în trecut și la ceea ce sîntem noi astăzi. Adică omul unui secol care este al tragicului degradat, cu atîtea alienări care s-au produs, al unei desprinderi de perspectiva metafizică așa cum au afirmat-o, de pildă, romanticii sau epocile mai vechi, al unei umanizări mai modeste. Aici cred că funcționează foarte bine așa-numita «gîndire slabă», despre care vorbește Giovanni Vattimo – adică totul este coborît cumva, dacă vreți, la dimensiunea omului trecător care are conștiința sfîrșitului, care nu se mai crede neapărat centrul emfatic, centrul retoric al lumii, care știe că trebuie să se integreze într-o ordine mai largă a universului, deși eu cred că despre un anumit antropocentrism mai trebuie vorbit și el trebuie reabilitat, cu toate amendamentele care i s-au adus. Dacă e vorba să mă întorc la generația '80, atunci aş aminti de formula lui Al. Mușina care vorbea despre «noul antropocentrism», după părerea mea ea este valabilă, adică este cea mai acceptabilă, fiind mai generoasă, mai primitoare de formule și de moduri de expresie ale sensibilității, fără delimitări tranșante între un modernism care ar fi repudiabil în bloc și un postmodernism care nu știm exact ce este. – *Ultima întrebare se referă la literatura din Basarabia. Cum vedeți procesul literar basarabean și dacă literatura de aici ar putea fi omologată în contextul literar românesc? Dvs. ați scris mai mult decît alți critici din România despre mulți poeți basarabeni.* – Literatura din Basarabia încerc să o urmăresc în măsura în care pot, fiindcă sînt multe cărți care apar în România, cele care apar la Chișinău însă ajung mai greu. De aceea nu am o viziune de ansamblu, sau în orice caz completă a ceea ce se petrece peste Prut. Vreau să spun însă că sînt foarte curios de ceea ce se întîmple acolo și nu numai curios, ci și satisfăcut, chiar încîntat de constatarea că, mai ales, noua generație de poeți nu are nimic de invidiat colegilor lor de generație din România. Am o stimă deosebită și pentru scriitorii să zicem din generațiile oarecum mai în vîrstă – pe mulți dintre ei îi cunosc personal și îi apreciez. Dar mă interesează

în ultima vreme mai ales generația '80 – modul în care se integrează în scrisul românesc actual. Mă gândesc, de exemplu, la Em. Galaicu-Păun, dar sînt atîția alții. Să dăm cîteva nume: Teo Chiriac, Aura Christi, care a trecut Prutul, dar rămîne Aura Christi, apoi Irina Nechit, Nicolae Popa, Vasile Gârneț, Dumitru Crudu, mai sînt încă alți poeți pe care îi urmăresc cu foarte mare interes. Apoi e Vitalie Ciobanu care îmi place foarte mult ca minte lucidă, ca analist foarte percutant, foarte pătrunzător al realităților basarabene și nu numai, mă gândesc la cartea lui apărută la Editura Fundației Culturale Române pe care am citit-o cu mare interes. Ceea ce îmi place să văd este că limba lor românească e din ce în ce mai frumoasă, mai expresivă; practic limba română a acestei generații este limba română adevărată, cea mai autentică.[...]" ■ La „Cinema” Vladimir Bulat scrie despre filmul regizat de Lucian Pintilie (2001) *După-amiaza unui torționar* (cu Gheorghe Dinică, Radu Beligan, Ioana Macarie, Coca Bloos, Dorina Chiriac): „Vedem pe murii barăcii în care locuiește Franț Țandără, la finalul filmului-talk-show *După-amiaza unui torționar*, un grafitti ce reprezintă imaginea unui uriaș falus erect. Cultura hip-hop a pătruns pînă și pe cîmpurile din preajma orașului Giurgiu (regiune cu preocupări preponderent ancestrale, grădinărești). Dar nu oricum, ci ca o reacție a *României profunde* la ideea de cîință. Imaginea penisului semeț, arătată așa ostentativ, vrea să ne spună că orice dialog este inutil, și că insistența asupra acestui subiect va fi amendată. Drastic. Grupul de suporteri, adus de Ticuțu lîngă baraca tatălui său, exact cînd acesta își concentrează puterile pentru anunțata spovedanie publică, exact asta vrea să spună (de fapt, o spune scandînd): «Afară, afară, cu javrele din țară...» *Mărturisorul* Franț Țandără este privit de cei din jurul său ca un trădător, ca cineva care-și denunță și își defăimează propria țară, îi dezgroapă cu nerușinare trecutul. Filmul *După-amiaza unui torționar* (la baza scenariului scris de Lucian Pintilie stă textul-document al Doinei Jela, *Drumul Damascului*, publicat la Editura *Humanitas*, carte ce are deja, în doi ani, două ediții) evocă mai ales un personaj invizibil (tot mai puțin prezent în România amnezică, actuală): Memoria. Ea este investită cel mai adesea cu un rol de paiață, bufon, irod. Din chiar debutul întîlnirii dintre Profesor, Ziaristă și Torționar vedem o scenă de teatru popular (fotografiată; aici fotografia funcționează ca o fereastră spre trecut). «E de irozi...», ne lămurește Țandără. Pe vechea fotografie distingem un grup de copii mascați, ridicoli și serioși deopotrivă. Ce urmează, e o continuare /transpunere în realitatea imediată a acelei drame de demult. Paricid, călău, necrofil, torționar și tată bun, Țandără (numele acesta figurează și în *Lexiconul negru*, al Doinei Jela) găsește de cuviință să-și mărturisască odioasele-i crime și fapte din colonia în care a făcut o sută de victime. «Țandăra nu sare departe de trunchi», slavoslovește o străbună și neaoșă zicală. Asta vrea să spună că, aplicînd-o la povestea sumbră a lui Pintilie, acele crime produse în jurul copacului (și el un personaj în simbolistica pintiliesciană) au pus început rău viitoarelor crime ale lui Franț. Lîngă acest copac tînărul Țandără (proaspăt convertit la comunism) și-a omorît tatăl, a fost îngropată o soră mai

mică și a murit prima oară (moarte clinică) mătușă-sa. Acolo este mereu evocată imaginea morții. «Copacul acela e un copac al crimei și al groazei» (Lucian Pintilie). Lângă copacul funebru apar toți morții familiei, dar și imaginea însăși a morții întruchipată de figura torționarei-pedagog, Dunia. «O basarabeancă», precizează Țandără – localizînd oarecum sursa răului, care venea/provenea dinspre răsărit (?). Anume femeia aceasta a adus metodele și instrumentele de tortură. Cu greu se poate imagina că filmul lui Pintilie nu are muzică. Se aude, sporadic, doar un clinchet de clopoței: «Ăștia i-am confiscat de la un deținut, un sas, unu' Reiter. Îi agățase lângă gratii la fereastră. Da' n-a vrut să spună de unde-i avea...». Ni se arată în prim-plan un ciorchine de clopoței. Singuri, proiectați pe fundalul cerului. O amintire a unei prezențe. Torționarul o dorea lângă el, a dus-o cu sine. A agătat clopoțeii în pom, spre a-i aminti mereu de suferințele pe care le-a provocat, cu plăcere, cu voluptate. Zicea că suferise cînd a fost pus pe liber. Nu l-a forțat nimeni să schingiuiască, a putut opta. Dar a făcut-o pentru că a avut acest *dar* genetic... O după-amiază ca oricare alta? Cred ca da (deși o spun cu mare părere de rău). Asta este, pentru că orizontul speranței lipsește cu desăvîrșire din perspectiva acestui film.[...]" (*O după-amiază ca oricare alta?* România, 2001) □ La „Meridian” Vasile Gârneț traduce și adaptează un text apărut în martie 2002 în revista spaniolă „El Mundo”, semnat Cesar Vidal, despre Vera Slonim, soția, muza și agentul literar al lui Vladimir Nabokov, cea care a salvat din foc manuscrisul *Lolitei* (*Femeia care „l-a creat” pe Nabokov*).

• [„Orizont”, nr. 6 (1437)] Numărul e dedicat lui Nicolae Breban. La „Documentar” Cornel Ungureanu semnează *Nicolae Breban și voința de putere*, un text care se referă atât la omul politic N. Breban, candidat al Partidului Popular Creștin, cât și la autorul romanului, proaspăt lansat și la Timișoara. Semnatarul rîndurilor seamănă romanul lui Breban cu *Gorila* lui Rebreanu. Robert Șerban ia un interviu aceluiași scriitor, pus sub titlul *M-a susținut propria mea megalomanie*. □ La „Contur” Cristina Chevereșan scrie despre romanele sale recente, *Ziua și noaptea* (Allfa, 1998) și *Voința de putere* (Dacia, 2001), primele două volume dintr-o proiectată tetralogie, dominate de tema puterii văzute ca un mecanism fundamental, ce acționează și la nivelul individului, și al societății – „România postdecembristă (dublată de fantome în flashback ale celei ceaușiste)”. La aceeași rubrică Gabriela Glăvan semnează două texte, *Mituri de carton*, despre *Voința de putere*, în care tema puterii e discutată în paralel cu tema erotică și cu universul personajelor feminine și Breban. *Fragmente dintr-o fișă de dicționar*, în care autoarea avansează ideea unui Breban prozator postmodern. □ La „Cronica edițiilor” Al. Ruja scrie despre „Aldebaran”, numărul cvadruplu din 1-4/ 2001 al revistei editate de N. Țone, dedicat avangardistului Claude Sernet (Mihail Cosma). □ La „Contur” N. Bobia scrie în „*Mica ființă și tehnicile sofisticate de a supraviețui*” despre Stelian Tănase, *Acasă se vorbește în șoaptă* (Ed. Compania). La „Marginalii” Livius Ciocârlie continuă seria de *Comentarii la Canetti* (5). □ La „Fiction&Co” Cătălin Dorian Florescu, timișorean (n.1967) stabilit în Elveția,

publică *Vremea minunilor*, un fragment din romanul cu același titlu apărut în 2001 (traducere în limba română de Adriana Rotaru). La aceeași rubrică Robert Șerban semnează *Cantonat în Elveția*, dar și poeme, la rubrica „Harfa de iarbă”. □ La „Univers” Rodica Binder semnează *Sirena nihilistă. Câteva observații pe marginea unei întâlniri Nicolaus Sombart – Emil Cioran*, iar Dana Chetrinescu *Baroc, imaginar, postmodernitate* despre Ioan P. Culianu, *Arta fugii și Călătorii în lumea de dincolo* (Polirom).

IULIE

2 iulie

● [**„Adevărul literar și artistic”, nr. 623**] Mircea Popa la „Cronici” semnează *Ion Barbu în ediție cvasi-definitivă*, discutând ediția lui George Colosenco publicată la Univers Enciclopedic (2001), iar Al. Săndulescu, în *Ediția critică G. Călinescu (2)*, se referă la ediția de excepție a lui Nicolae Mecu din romanul *Bietul Ioanide*, după manuscrisul și dactilograma descoperite la Biblioteca Academiei. Aparatul critic al romanului *Bietul Ioanide* din ediția *Opere* (vol. III, IV) este de-a dreptul „spectaculos”, consideră criticul.

● [**„Observator cultural”, nr. 123**] Numărul găzduiește o dezbatere despre teatrul românesc și adaptarea sa la realitate. □ *Pascale. «Momentele» lui Caragiale – un program de subversiune a sărbătorii*, de Șerban Anghelescu comentează câteva momente caragialiene pe tema sărbătorii în spațiul citadin: „Citadinul lui Caragiale detesta urbea în repaus: «...și pe urmă, drept să-ți spun, nu-mi plac petrecerile patriarhale; eu sunt orășean, mie-mi place orașul... dar... nu duminicile și sărbătorile... N-am văzut ceva mai urât pe lume decât un oraș mare în zilele de repaus duminical! Toate prăvăliile cu obloanele lăsate ca pleoapele în somn... Ce somn!... Peste tot închis!... Să vrei să te spânzuri n-ai de unde să-ți cumperi ștreang...[...] Și când mai văd și toată mitocănimia asta parvenită, prostimea asta elegantă, învârtindu-și roatele de cauciuc în neștire, îmi vin fel de fel de idei... primejdioase...» În zilele nelucrătoare «mitocanul» iese la promenadă, își etalează eleganța, vede și se face văzut. E timpul oglindirii în ochii celuilalt. Sărbătoarea reunește în centrul așezării oameni împodobiți risipiți altminteri în case sau în locuri de muncă, doar că vechiul rost festiv pretinde o dublă reuniune: a oamenilor în biserică sub ochiul lui Dumnezeu și a oamenilor pentru oameni, așa cum se întâmpla la hori și în cârciumi. Amicul Parigoridi simte vacuum-ul sărbătorii. El trăiește vacanța în sens etimologic și se pierde în senzații contrarii: toropeală și agitație perpetuă. Înclinația suicidară a bravului Costică este efectul vidului înconjurător în care se învârtesc tulburător, «în neștire», roțile

trăsurilor. Golul naște o mobilitate amețitoare de care suferă și muncitorii pe care zilele de odihnă îi transformă în dromomani: «...în loc să se odihnească își fac bășici pe tălpi umblând toată ziua gură-cască și seara sunt morți de oboseală». Repausul produce mișcarea excesivă cu popasuri obligatorii în cârciumi unde oamenii «de condiție frumoasă în societate» și lucrătorii redescoperă viața activă și se îmbată. Firește: «...dar ce să facă?... Să citească psalmii proroocului David?» □ Victoria Luță scrie sub titlul *O dureroasă originalitate* despre *De ce fierbe copilul în mămăligă* de Aglaja Veteranyi. □ Carmen Mușat semnează un text *Traseele memoriei, popasurile identității* despre ultima carte de poezie a Ioanei Nicolae, *Nordul* (Paralela 45): „După debutul de acum patru ani, cu *Portretul Ioanei* – titlul grupajului de versuri inclus în volumul colectiv *Ferestre 98*, după apariția unei cărți de autor, *Poză retușată*, în 2000, și o altă prezență într-un volum experimental, *40238 Tescani*, Ioana Nicolaie revine cu un titlu nou – *Nordul* –, care confirmă din plin așteptările generate de textele anterioare. Autoportret liric în care se tolesc biograful și livrescul, *Nordul* este cartea unui poet autentic, care și-a dobândit o voce proprie. Scriind despre «singurătatea ca un lichid puturos ciment» (*În camera mică*), tână poetă trasează una dintre coordonatele fundamentale ale poeziei sale, cea a însingurării, a izolării într-o tăcere autoimpusă, bătuită deopotrivă de imaginile obsesive ale cotidianului și de proiecțiile fantasmaticale ale unei sensibilități adolescente [...]. Amintiri vagi, impresii puternice, senzații de o impresionantă prospețime se adună pentru a creiona conturul imprecis și flexibil al eului, întrețesut retrospectiv dintr-o tensi-onată așteptare a marii iubiri. Există în poeziile din acest volum o gravitate deloc jucată, amplificată de spaima imposibilității de a se descoperi pe sine, dincolo de suita de gesturi convenționale, de reflexe condiționate și atitudini mimetice impuse de regulile supraviețuirii într-o comunitate închisă. Căutarea iubirii și căutarea propriei identități par adeseori să se confunde, eul liric mărturisindu-și în repetate rânduri nevoia de a se împlini iubind [...]. Matură, practicând o poezie a realului transfigurat prin filtrele memoriei, asumându-și cu gravitate propria devenire, Ioana Nicolaie face parte din categoria poezilor pentru care scrisul este un *modus vivendi* și o călătorie în spațiul pierdut al vârstelor anterioare, atât de inaccesibil rațional, dar atât de saturat de proiecții ale imaginației creatoare. Poeziile incluse în acest volum dau măsura talentului și a originalității tinerei autoare, de la care putem aștepta, cu siguranță, cărți importante.” Despre aceeași carte, Andrei Bodiș scrie în *Autentica amintire*: „Mai important decât «ce cred eu astăzi» despre copilăria mea pare a fi, pentru Ioana Nicolaie, efortul de a reface integral «anotimpul» și lumea de la Sângeorz-Băi. Autoarea are, dacă nu obsesia autenticului, atunci măcar nostalgia acestuia. De aceea, deși lumea *Nordului* are ceva fascinant în ea, fascinația se naște, nu ca în *Triumful paparudei* al Ioanei Ieronim, din frumusețea unei lumi pierdute, ci dintr-un amestec bizar și confuz. Obiecte, stări, frânturi de dialog refac o lume care e privită, paradoxal, cronologic, începând cu memorabilul fragment al nașterii cu care debutează cartea: „Într-o

zi mirosind a vulpi/ cu pieile tăbăcite de cei 34 de ani ai tatălui/ și spaima unui uter ros pe dinăuntru/ am văzut cercul de parafină lărgindu-se/ într-un soare rânjind uleios”. De altfel, am putea spune că, dintr-un anume punct de vedere, cartea Ioanei Nicolaie e și una experimentală. Secvențele poetice pot fi citite ca un jurnal sau poate, ca un microroman biografic, în care *narațiunea* are sens și fragmentar, și ca tot.” □ Ana Ludușan comentează cartea lui Gabriel Andreescu *Ruleta. Români și maghiari, 1990-2000. Jurnal tematic* (Polirom 2001), sub titlul *Jocuri politice pe tema naționalității*. □ Svetlana Cârsteian ia un interviu lui Tudor Giurgea, intitulat «*E momentul unei discrete predări de ștafetă*» □ Alina Mihaela Orlea recenzează cartea Evei Behring, *Scritori români din exil* (Ed. Fundației Culturale Române, 2001: „Informațiile oferite sunt de un real interes nu numai pentru publicul german căruia i s-a adresat inițial lucrarea, ci și pentru publicul român, care încă se mai confruntă cu lipsa unei lucrări critice elaborate despre exilul românesc. Actualitatea temei, seriozitatea cercetării și noutățile despre spațiul exilului german transformă cartea într-un instrument necesar unui public de specialitate.” □ Doina Papp semnalează *Un Caragiale postmodern la Televiziune*. □ Ovidiu Pecican la „Ultima pagină” publică *Opinii despre «corectitudinea politică»*, un articol care pleacă de la interviul recent al lui Sorin Antohi din revista „Timpul” pe această temă. □ Ion Bogdan Lefter semnează pe aceeași pagină *O notă*: „Nu vreau să-i răspund și eu polemic – nu în detaliu, nu în aceste rânduri – lui Sorin Antohi. Aproape o jumătate din interviul lui din «Timpul» Nr. 5/2002 (jumătate citată în extenso în Nr. 25/2002 al revistei «22») se ocupă de «Observatorul cultural», mai întâi pentru a penaliza o cronică a Iuliei Popovici pe marginea volumului-dialog cu Alexandru Zub, apoi pentru a critica presupusul nostru proiect de «indigenizare» a «canonului» corectitudinii politice. [...]”

• [„22”, nr. 27] Matei Călinescu la rubrica „O carte în dezbatere” dedică mai multe pagini raportului dintre modernitate și religie: *Modernitate și religie (Pornind de la Omul recent de H.-R. Patapievici)*. □ Mircea Iorgulescu dedică cronica sa cărții lui Ion Pop, *Viață și texte* (Dacia, 2001) – *Rezistența culturii*. □ Marta Petreu își continuă serialul *Laignel-Lavastine: metoda „franceză” (II)*: „[...] De altfel, felul cum amestecă sursele de documentare, punând pe același plan de credibilitate izvoarele directe cu operele de ficțiune (fie ele semnate de Eliade sau de Bellow) e simptomatic (și un fapt pe care unii comentatori – vezi Mircea Iorgulescu, în «22» – i l-au și reproșat). Autoarea nu pare să știe că un roman, chiar și autobiografic, e o operă de ficțiune, și că, deci, nu poate fi apreciat prin criteriul adevăr-fals, sinceritate-minciună; [...]. Hotărât, autoarea L.-L. prea amestecă, fără să fi avut nevoie, planurile; în entuziasmul ei de-a arăta ce monștri români a adăpostit Occidentul liber și democrat, doamna L.-L. face o salată rapidă, în care pune, fără nici un discernământ critic, tot ce-i cade sub mână, inclusiv române, inclusiv, cum vom vedea, fragmente – mari și mici – din exegezele altora... Sosul dens al erorilor mărunte transformă cercetarea Al. L.-L., ce trebuia să fie o

demonstrație, într-o aproximație. Aproximația cea mai importantă privește chiar locul generației '27 în peisajul interbelic. Și anume, autoarea considera exagerat ca "Le phénomène Jeune Génération apparaît [...] În primul rând, amestecarea lui Blaga în discuție, ca ideolog etnicist și influent încă din – inevitabilii pentru L.-L. – ani '20 (vezi paginile 80, 469), este deplasată; căci în anii '20 Blaga nu are încă texte filosofice pe teme etnice, iar *Spațiul mioritic* (1936) pune problema *subconștientului românesc* din perspectiva creațiilor culturale, nu din perspectiva sângelui; conceptul blagian de subconștient românesc (inspirat din Jung și filtrat prin morfologia germană) nu are nimic discriminator în sens etnic sau rasial; [...]" Autoarea continuă referindu-se la așa-ziii tineri ai generației de aur interbelice: „Nu văd de ce trebuie să le atribuim ce nu au spus; ba, în plus, să-l mânjim și pe Blaga. În al doilea rând, Al. L.-L. îl amestecă în discuție, și nu oricum, ci alături de Crainic și Nae Ionescu, ca unul din cei trei *maitres* (p. 89) ai legionarizării, pe Rădulescu-Motru. E fals, bătrânul filosof nu a fost atât de influent. Deși a scris *Românismul, catehismul unei noi spiritualități*, lucrare oportunistă în care nu se îndoiește nici o clipă de legitimitatea extremismelor de dreapta și de stânga din Europa, și, fără s-o numească, de legitimitatea Mișcării Legionare (dar îndoindu-se categoric de legitimitatea xenofobiei și antisemitismului), Rădulescu-Motru nu a fost luat în seamă nici de legionari (aceștia, de altfel, l-au atacat, ca neconform pretențiilor lor doctrinare), nici de intelighentia tânără, ci doar de Crainic, care l-a atacat violent pentru absența ortodoxismului normativ. Cartea, cu destule păcate, nu păcătuiește prin nimic din ceea ce o acuza Al. L.-L., nici prin anticontractualism, nici prin biologism (Al. L.-L. s-a inspirat aici, fără să recunoască, din Cristian Preda, dar n-a fost atentă la cronologie): în *Românismul...*, Rădulescu-Motru apără explicit contractul social al Constituției democratice din 1923, adică votul universal. Prezentarea lui Rădulescu-Motru este vicioasă, iar plasarea lui ca maestru al extremei drepte, alături de Crainic și Nae Ionescu, greșită. Filosofia românească interbelică n-a fost, totuși, așa cum lasă L.-L. să se înțeleagă, o fabrică de etniciști, rasiști și antisemiți. Au existat și asemenea autori, e adevărat, dar Blaga și Rădulescu-Motru nu se afla printre ei. [...]” □ Revista conține suplimentul „Plus”, care e concentrat pe tema *Literatura într-o lume conflictuală*.

3 iulie

• [„*Luceafărul*”, nr. 25 (563)] Al. Cistelecan scrie despre Nicolae Manolescu, *Inamicul critic nr. 1* (textul e prilejuit de decernarea Marelui Premiu pentru literatură): „[...] Nu există critic fără metodă. Există însă metode fără critici. Nu fără propagandiști, desigur, nu fără oameni de zel. Zelul și propaganda sunt lucruri bune, de mare și întins folos. Dar ele nu ajung pentru critică. Manolescu n-a fost un propagandist de metodă. Și, prin urmare, nici zel în slujba vreuneia n-a pus. Nu-i de mirare că trece drept ultimul (și supremul?) impresionist. De la Maioreșcu la Manolescu – cercul care se închide. (În sfârșit, în curând se va putea deschide

cel de-al doilea ciclu al criticii noastre, nu absent până acum, dar ținut într-o nedreaptă minoritate de prestigiu. În post-manolescianism însă el se va putea emancipa, va putea deveni protagonist.) Că Manolescu nu e un om de metodă, e treaba lui. Că în locul vreunei grile de prelectură a preferat să joace pe libertatea și suplețea spiritului critic, n-ar fi încă nimic. Dar Manolescu a răpit metodelor prestigiul. El a marginalizat activitatea *de și cu* metodă. A asuprit, prin simpla eclatanță a autorității personale, metodologia românească. A pus-o în umbră, a ținut-o în planul doi, a obligat-o la subdezvoltare. Simpla lui existență critică a fost o piedică fatală. Ea nu doar că a contrastat metodolatria, dar a și bagatelizat-o. Vrând-nevrând. La dreptul vorbind, mai mult *nevrând* decât *voind*. Mai degrabă prin natură, ca să zic așa, decât prin program. Pentru că Manolescu n-a fost un aprig prigonitor al metodelor, nici în principiu, nici în fapt. Le discută (câteodată chiar excesiv, pedant, ca în *Despre poezie*), le analizează eficiența adecvării și le adaptează. N-are o singură metodă, pentru că o folosește, de fiecare dată, pe cea mai eficace și fără a o tabuiza. Nici *Contradicția lui Maiorescu*, nici *Arca lui Noe*, nici *Istoria critică*... nu sunt cărți fără armătură metodică. Doar că la Manolescu metoda e un instrument, nu o finalitate. Ea e deductibilă (adesea explicitată concis, ad-hoc), nu supraetalată. E practică, nu folosită la paradă. Ea există exact atât cât și unde e nevoie de ea. Și niciodată literatura nu e pusă în slujba metodei, ci, din contră, aceasta e ținută în slujba literaturii (exegezei). Manolescu nu crede că literatura s-a inventat pentru ca metodele să prospere. Pentru el, metodele sunt niște *domestiques*, nu niște *maîtresses*. Ar fi, pe de altă parte, o performanță ca Nicolae Manolescu să fi făcut 32 de ani de cronică literară în afara unei metode. Asta chiar că ar face din el un erou al improvizației, al libertății receptive. În fapt, cronicile lui se așază repede într-o grilă și, la acest nivel, primejdia redundanței (constanței) nu e la el mai mică decât la alții. Sub spontaneitate, și Manolescu e un dogmatic, iar dogma vine din metodă, din felul de a pune cartea în favoarea aceluiași unghi exegetic. Pentru că tot e în faza *rescrierii*, a revalorificărilor de sine, n-ar strica o crestomație despre metode. Dacă recontextualizarea e creatoare, cum se zice, ar putea ieși un Manolescu teoretician de metodă. Deși poate nu-i de crezut, speciile literare (cu atât mai vârtos speciile critice) se dușmănesc între ele și se oprimă reciproc. La o primă vedere, faptul că Manolescu a strălucit în foileton n-ar fi trebuit să împiedice protagonizarea altor, mai temeinice, mai glorioase, specii de exegeză sau de abordare. Faptul că Nicolae Manolescu n-a fost un teoretician sau un comparatist n-ar fi trebuit să stânjenească, de pildă, aceste domenii. În fond, fiecare pasăre cântă pe limba ei. Și, firește, piere pe limba ei. Dacă teoria literară n-a fost, la români, în avangarda literelor, dacă n-a fost nici o clipă prim-balerina operelor, faptul n-ar trebui imputat cui nu s-a ocupat de ea. Meritul ar trebui să rămână celor care au făcut-o. Or, la teoreticienii români, de la mic la mare și de la veterani la juni, teoria s-a dovedit foarte potrivită la operele mediocre. Teoreticienii români exultă pe mediocritate. E și firească, întrucât acolo pot ei regăsi, încarnate cu obediență, principiile teoriei. O operă adevărată nu e

niciodată ilustrativă. Ea excede demonstrativul. Dintre toți teoreticienii literaturii de la noi, doar Mircea Martin nu și-a pierdut spiritul critic la vama teoriei. Ar fi fost (și mai e, har Domnului!) și singurul în stare să echilibreze prestigiile (nu vorbesc de cele personale, ci de cele domeniale). Exegezele lui au, oricum, o garanție mai mare, tocmai din cauza sintoniei dintre teoretician și critic. În rest, teoria la români se discreditează singură în actul critic. Teoreticianul care face critică jubilează în fața conformității operei și o beatifică de-a binelea când descoperă că ea încorporează cine știe ce filosofie. El se îmbată de admirație când viziunea unui scriitor coincide cu o propoziție filosofică sau teoretică. E maximum ce poate fi admis unui scriitor. Firește, treaba scriitorilor nu e să-i ilustreze pe filosofi sau pe teoreticienii literari, oricât ar fi aceștia de bravi. Foiletonul (și, implicit, dar și explicit, frivolitatea) lui Manolescu a inhibat și construcția teoretică. De pe vremea disputei cu Adrian Marino și până la mai recente lamentații ale lui Ștefan Borbély, Manolescu a fost însă și oprimatorul teoriei. Tot printr-un fel de efect secundar. Și teoria literară a căzut printre victimele colaterale ale acțiunii sale critice. Manolescu ar fi putut scrie un tratat de teorie literară. De fapt, cu cred că l-a și scris. Scriitura lui *se ridică* (spun așa din respect pentru teorie) spontan la concept și se angajează reflex în dezbateră conceptuală. [...]. Mai sunt, cu siguranță, și alte domenii oprimate de Manolescu. [...] Cultivându-le, pe unele, doar în implicit, pe altele – deloc, Manolescu le-a condamnat la retardare și marginalizare. Lui Nicolae Manolescu i-au reușit cele făcute (în literatură; mai departe nu-i treaba noastră să judecăm). I-au reușit însă, parcă și mai destoinic, cele nefăcute. Lângă bibliografia lui triumfătoare, stă acum, cu parte egală la glorie, partea nefăcută a lucrurilor. Blestem sau nu, ceea ce a făcut Manolescu nu e mai puțin important decât ceea ce el n-a făcut. Pentru că, așa pare, ceea ce el n-a făcut, n-a lăsat nici pe alții să facă. Deși unii s-au străduit, se străduiesc încă... O mare personalitate prezintă întotdeauna și un mare risc de calamitate. Cîstit vorbind, ea se recunoaște mai degrabă prin capacitatea de a calamita o cultură (literatură), decât prin aceea de a o impulsiona. Și nu s-ar putea spune că Manolescu nu se remarcă prin amândouă.”

• **[„România literară”, nr. 26]** Editorialul lui N. Manolescu *Esteți și militanți* discută implicarea scriitorului în viața politică ce anume semnalizează aceasta, când și cum se petrece și ce semnificație are: „Într-un articol recent din «Luceafărul», pe care Cronicarul revistei noastre îl comentează în numărul viitor, dl Alexandru George îl evocă pe Vladimir Streinu dintr-un unghi oarecum neașteptat și anume acela al incompatibilității aparente dintre estetul abstrus, cu o vorbă a lui Călinescu, și militantul politic. E o problemă de interes ceva mai larg și care s-a pus la noi, cu multă acuitate, imediat după 1989, cînd unii intelectuali umaniști au intrat în politică. De la o vreme, prin începutul de profesionalizare a clasei politice, rolul intelectualului în organizațiile civice sau politice a fost dat uitării. Discuția merită să fie totuși reluată, fiind una aproape permanentă în istoria noastră, poate și pentru că perioadele de tranziție au abundat, iar rolul politic

nemijlocit al scriitorilor și artiștilor mai ales în asemenea perioade a fost evident. [...] Acestea fiind zise, este evident că numărul mare de militanți politici dintre esteți nu reprezintă un semn de normalitate. Numărul acesta crește direct proporțional cu anormalitatea. Iar epocile de tranziție sînt, cel puțin din punctul de vedere al existenței unei clase politice, anormale. [...] Niciodată totuși mai mult ca după 1989 nu s-a pus mai acut de către scriitori întrebarea: *Dacă nu noi, cine?* În adevăr, cine? Foștii comuniști din al doilea rînd al nomenclaturii? Bătrînii țărăniști ori liberali antebelici împruținați de închisorile comuniste? Până la ivirea unor tineri specialiști în administrație ori politologie (și care n-au neapărat cu toții vocație militantă), rezerva de cadre a societății civile și politice s-a dovedit a fi furnizată de scriitori, artiști, pe scurt, de esteți. Regula aceasta ar fi, și nu doar la noi (în Franța, cea mai vie prezență a scriitorilor în politică din secolul XX a fost între anii '30, cînd înfloreau fascismul, și anii '50, cînd înfloreau comunismul trecînd prin anii războiului!): esteții fac politică în momente de criză și în locul altora. Îi împinge la asta conștiința că e nevoie de ei. Se retrag însă, de obicei, tot așa de rapid cum se implică. Ambițiile lor rămîn totuși de altă natură.” □ La rubrica „Lecturi la zi” sunt prezentate apariții diverse. Florica Dimitrescu semnalează *Dicționarul de științe ale limbii* (Nemira, 2001), editat de colectivul de profesoare de la Catedra de limba română a Facultății de Litere din București (*La o reeditare*). Marius Chivu (semnând Marius Victor Chivu) sub titlul *Tot poezia de dragoste*, recenzază volumul lui George Țărnea, *Cartea cu ele, cele din elegii..., 101 poeme antologice* (Ed. Conphys, 2001, prefată de Eugen Negrici), prilej pentru comentarii mai generale cu privire la poezia de dragoste contemporană: „E. Negrici constată cu amărăciune – și, din păcate, are dreptate – că «asaltul zonelor tabuizate în comunism» printr-un limbaj sexual adesea repugnant «pare să devină o simplă sclifoseală literară» și riscă să se transforme repede tot într-un soi de «rătăcire». Nu cred însă, alături de autorul *Sistematicii poeziei*, că, dincolo de realizările poeziei lui G. Țărnea, acest tip de discurs poetic de dragoste poate avea vreun real «rol compensator». Dimpotrivă. Motivele sunt intuite de Eugen Negrici însuși, numai că nu le acordă importanța pe care o au în realitate. Scepticismul binecunoscut al criticului îl face să privească întregul peisaj poetic actual mai sumbru decît e. Nu că n-ar fi destul de fad, dar cred totuși că poezia actuală nu se reduce doar la creația poeteselor frustrate și obsedate de limbajul sexual și de realitatea imundă cu sterilitatea ei sentimentală teribilistă. Înainte de toate, trebuie să recunoaștem că nu prea știm cum mai arată astăzi cititorul de poezie. Se scrie prost, se publică mult și se citește... puțin. Schimbarea de sensibilitate lirică e însă agresiv de evidentă și cred că lirica de dragoste pe care o practică G. Țărnea, cu motivele, simbolurile, retorica dar, mai ales, locurile comune de limbaj – cât ar fi ele de inevitabile și, într-o anumită măsură, scuzabile – este astăzi condamnată la necitare. Desigur, pot exista numeroși nostalgici după poezia de dragoste clasică, melodică, în formă fixă, scrisă simplu, cu oarecare grație și chiar cu umor, așa cum scrie George Țărnea, dar «înverșunarea» în

păstrarea idealului iubirii în poezie, de care vorbește E. Negrici, nu mai are forța să convingă pe nimeni.” Cristina Ionică indică plusurile și minusurile unui roman intitulat *Senzaționala evadare a lui Mihai Goțiu povestită chiar de el* (Tritonic), care ar inaugura la noi o tipologie literară deja cu tradiție în Occident, literatura cu nebuni (*Literatură cu nebuni*). Cătălin Constantin prezintă cartea lui Adrian-Silvan Ionescu, *Moda românească 1790-1850. Între Stambul și Paris*, cu desenele autorului (Ed. Maiko, 2001). În final, el concluzionează: „Merită citată și afirmația care e punctul de plecare al cărții: secolul al XIX-lea e, prin tranziția atât de grabnică la modelul european, *contemporanul nostru*”. □ Gh. Grigurcu scrie un text intitulat *O specie «demodată»*, despre volumul lui Constantin Călin, *Despre șapcă și alte lucruri demodate. Două drumuri la Malmö* (Ed. Agora, 2001), specia demodată fiind chiar cronică literară, „în sensul francez al termenului”. □ „La o nouă lectură”, de Alex. Ștefănescu, redă un fragment dintr-un studiu mai amplu dedicat poetului Șerban Foarță: „Spectacolul lingvistic oferit de el ne uimește. Este ca și cum am afla că un explorator solitar se află acum în Alaska și găsește bulgări de aur în serie. Și nu este vorba doar de rime. Șerban Foarță descoperă cuvinte ascunse în cuvinte, cuvinte care citite invers se transformă în alte cuvinte sau chiar posibilitatea de a face, din anumite sintagme, alte sintagme, prin redistribuirea pauzelor dintre cuvinte: «Alb astru,-n cearcăn vânăt, oare,/ acolo, rana și-a deschis?.../ ...A colora-n așa deschis/ albastru,-ncearcă,-n vânătoare, // os orb de leneș Inorog,/ gri-galben-roz, cu luare-aminte;/ gri, galben, roz: culoarea minte./ O sorb. De lene. Și n-o rog.» (*A II-a «tautofonie»* din vol. *Șalul, eșarpele Isadorei*, 1978). Sunt performanțe, să recunoaștem, neverosimile. Toată această jonglerie-magie lingvistică poetul o face nu numai dintr-un surplus de dexteritate pe care simte nevoia să îl consume jucându-se. El nu este un rebusist. Demersul lui se bazează pe o intuiție de filolog: cuvintele au poezia lor. Așa cum există o poezie a norilor, a rochiilor sau a fructelor, există o poezie a cuvintelor.” ■ Romanista pragheză Libuše Valentová întreprinde, în *Pe urmele lui B. Fundoianu*, un itinerar al cercetărilor sale dedicate lui Fundoianu-Fondane, din Bucureștiul comunist, la Parisul lui 1989, orașe în care a căutat urmele trecerii scriitorului româno-francez prin lume, de la prietenii bucureșteni, la posibili martori parizieni ai ridicării lui de către Gestapo, în martie 1944: „În toamna anului 1967 am plecat la București, la o bursă de șase luni, cu scopul să urmez cursuri la Universitate și să redactez o lucrare de diplomă cu privire la viața și opera lui B. Fundoianu. Atunci, cu câteva mici excepții, nu existau studii monografice despre el, trăiau însă contemporanii lui: pictorul M.H. Maxy (în perioada aceea directorul Muzeului de Artă), scriitorul și editorul Sașa Pană (în casa căruia se afla o excepțională arhivă a publicațiilor de avangardă), publiciștii F. Brunea-Fox și Sandu Eliad, cumnatul poetului Paul Daniel (soțul Rodicăi, surorii mai mici a lui Benjamin). Au fost cu toții foarte binevoitori, unul mă recomanda altuia, îmi povesteau cum îl cunoscuseră pe Fundoianu (de exemplu dl Brunea-Fox locuia într-o vreme cu el, la București, pe strada Anton Pann), îmi arătau corespondență păstrată. [...]

Strada Rollin e scurtă și îngustă, iar pietonii pot intra în ea pe o scară dublă care începe pe un trotuar al străzii Monge. A treia casă pe partea dreaptă este nr. 6. Când am întrebat pe un domn ieșind din casă dacă vreun locatar trăise aici și în vremea războiului, mi-a recomandat să mă adresez doamnei Nykiel de la etajul trei. Am sunat acolo și am fost poftită înăuntru de o doamnă în vîrstă, foarte amabilă, deși ne înțelegeam cu oarecare greutate, fiindcă auzul n-o mai servea prea bine. Mi-a povestit că se mutase aici în 1934, când Fondane locuia deja acolo, cu sora lui și cu soția. Despre Geneviève Tissier am aflat că era *une personne renfermée, elle ne parlait presque à personne*. Iar despre Fondane: *Je savais qu'il était écrivain, car je trouvais, dans la boîte à lettre, les annonces de ses livres. De temps en temps, je l'entendais chanter dans la cour*. Bineînțeles, am întrebat-o pe doamna Nykiel dacă își amintește ceva în legătură cu tragicele evenimente din martie '44, despre care nici persoanele cele mai apropiate poetului n-au aflat nici un detaliu. După Paul Daniel, Fondane se ascundea de cîtva timp în zona liberă a Franței, dar într-o noapte a încercat să vină în apartamentul lui după niște cărți, alții vorbesc despre niște tablouri. Nu se știe cine l-a denunțat la Gestapo, fiindcă toată lumea este de acord că nu avea nici un dușman. Doamna de la etajul trei și-a amintit doar că *Monsieur Fondane a été pris aux derniers ramassages, à la limite; la jeune femme a été aidée par une association juive, puis elle est partie et, une année plus tard, elle est devenue religieuse, et, à ce que j'ai entendu dire, elle est morte en '48. [...]* ■ Cronica edițiilor, de Cornelia Ștefănescu, intitulată *Între verb și imagine*, tratează volumul lui Ion Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri* (ed. integrală de C. Mohanu, Ed. Albatros, 2001): „După ce a experimentat nefasta supunere la regulile restrictiv amputatoare ale cenzurii, ca editor, Constantin Mohanu se bucură acum, la apariția volumului *Scrisori către V. Alecsandri* de Ion Ghica, să-și vadă împlinită mult așteptata ediție «integrală». Fără texte care nu au mai fost acceptate în edițiile de după 1947, ca *Ovreii* sau «sistematic omise» în edițiile apărute între 1950-1989, ca *Bârzoș*, reeditat, ca o excepție, în *Opere I*, din 1962 sau «permanent eludate», ca *Liberalii de altădată*, *Libertatea*, *Egalitatea*. Fără obsedantele «croșete» sau de-a dreptul derutantele rânduri de puncte-puncte, cititorul fiind pus în situația să nu mai fie sigur dacă are dinainte un moment de pauză, de reverie a scriitorului, ori dacă înșiruirea de puncte nu a fost aleasă de cenzură să acopere cine știe ce nume ori idee, în contradicție cu orientarea politicii vremii. Textul cu care se deschide prețioasa ediție, *Argument*, concentrează un adevărat focar de determinări temporale privind aparițiile scrisorilor, căror harnici istorici literari sunt datorate, cine s-a aplecat asupra conținutului lor pentru a-i detecta valoarea, de la cine a început prețuirea lor literară. Prin urmare, *Argumentul* oferă evidența edițiilor și argumente pentru concepția care a stat la baza ediției din 2001. *Cronologia*, a vieții cât și a operei, impresionează prin subliniatul sentiment al concretului. Orice afirmație, orice observație, orice relație exprimă aprofundarea unui impresionant material investigat. Totul își găsește reflectare în documentul propriu-zis,

de oriunde ar veni: arhive, cărți, ziare ale timpului cercetat, critica de specialitate a timpului actual. Corespunzând întrutotul normelor știute, *Notele* sunt însoțite de observații legate direct de text, intervenții cum sunt cele ale lui G. Călinescu și T. Vianu aducând un plus de valoare cunoașterii. Necesar pentru înțelegerea textului este *Glosarul*. Am avut curiozitatea să-l citesc independent de pagina vizată. A fost reală delectare. [...] De o reală valoare sunt intervențiile editorului de la subsolul paginii. Găsim aici revizuirii de date, semnalări ale unor atribuiri greșite venite chiar din partea lui Ion Ghica, corectări de versuri și replici, identificări de scene și date, reluate de autor în mai multe din scrisorile sale. Și, pe un loc de primă importanță, relația stabilită de Constantin Mohanu cu literatura. Cu *Ciocoii vechi și noi* de N. Filimon în mod deosebit, cu fabula *Lebăda și puii corbului* de Gr. Alexandrescu.” □ Petru Cimpoiesu publică un text la granița dintre literatură, jurnalism și realitate intitulat *Băi, fiți postmoderni, altfel nu ne primește în NATO!*. □ Simona Cioculescu prezintă *Program*, o nuvelă inedită de Alexandru Ciorănescu, personalitate importantă a emigrației noastre (profesor mulți ani la Universitatea din La Laguna, Tenerife, dar și la Paris, Madrid, Londra, Oxford), cunoscut mai ales în calitate de comparatist și lexicograf. Nuvela tipărită în avanpremieră provine dintr-un viitor volum de proze scurte proiectat să apară la Editura Muzeul Literaturii Române, *Paiața tristă*, în traducerea (din franceză a) Simonei Cioculescu. □ Iulia Popovici publică un fragment dintr-un studiu de istorie culturală intitulat *Literatura contemporană în manualele anilor '60- '80*. □ Este publicat un fragment din romanul *O dragoste*, de Dino Buzzati, prezentare și traducere de Smaranda Cosmin (volumul e în curs de apariție la Polirom). □ La rubrica de carte străină Grete Tartler prezintă câteva traduceri importante: *Marea Paradă*, de J. F. Revel (Humanitas), *Poezii*, de florentinul Mario Luzi, propus pentru Nobel (traducere de Ștefania Mincu, prefață de Marin Mincu), *Trăiește-ți clipa*, de Saul Bellow și *Amantul*, de Marguerite Duras. □ Rubrica „Meridiane” prezintă *Un Nobel al secolului XXI*: premiul instituit de omul de afaceri israelian Dan David, de 100 milioane dolari, pentru studiul trecutului, pentru un prezent și un viitor mai bun. Partea interesantă este că Dan David este de origine română, și înainte de a fi forțat să emigreze, în 1958, din cauza dosarului (provenea dintr-o familie evreiască burgheză) a lucrat ca fotoreporter la ziare din România. □ O altă știre de interes este anunțul apariției apropiate a unui roman cu titlul *Vlad*, de scriitorul mexican Carlos Fuentes, care îl are ca personaj pe Vlad Țepeș, transportat în Mexic. Deși a călătorit în România pentru a vizita castelul din Carpați, scriitorul de renume internațional a preferat să reitereze legenda, nu adevărul istoric despre domnitorul român.

9 iulie

• [„Adevărul literar și artistic”, nr. 624] Daniel Cristea-Enache semnează *Deconstrucții cu sânge rece (I)*, o cronică la volumul lui Dan Petrescu *Deconstrucții populare* (Polirom), în care inventariază „derapajele autorului”

vizavi de scriitori precum Monica Lovinescu, Nicolae Manolescu, I.D. Sîrbu sau Octavian Paler. Articolul cotinuă în numărul următor. □ Oana Soare semnează la rubrica „Lecturi” *Proprietatea și posesiunea*, un eseu despre personalitatea și opera lui Petru Dumitriu, focusat pe „romanul eveniment” *Proprietatea și posesiunea*, care, conform autoarei, introduce un „subiect și personaje noi” în literatura română. □ La rubrica „Profiluri” C. Ciopraga prezintă *Un mare uitat: G. M. Cantacuzino*.

● [„Observator cultural”, nr. 124] Ion Bogdan Lefter semnează *Comentatorul de poezie* dedicat celor două volume ale lui Andrei Bodi, *Direcția optzeci în poezia română* (Paralela 45, vol. I, 2000) și *Mircea Cărtărescu* (Aula, 2000): „Ca universitar ce se afla (la filologia din Brașov), Bodi și-a luat – așadar – în serios misia, transformându-se într-un exeget profesionist, în paralel cu propria sa acțiune literară. Cel puțin deocamdată, nu afișează o bosă de critic-critic, rămâne în primul rând poet, dar analizele sale l-au impus ca pe unul dintre cei mai avizați comentatori ai genului pe care-i avem astăzi. De altfel, volumul despre *Direcția optzeci...* e o teza de doctorat cu tot ce-i trebuie: sobră, sistematică, blindată bibliografic. La fel, micromonografia consacrată lui Mircea Cărtărescu, «derivată» din teză. Sunt cărțile unui analist și nu ale unui teoretician al poeziei, chiar dacă Andrei Bodi participă frecvent la dezbaterile asupra fenomenului literar românesc postmodern, uneori cu articole pe teme generale. Nu extinde – însă – partea introductivă a tezei sale, nu aprofundează conceptele noii poezii, bifează – doar – obligația de a schița un cadru teoretic de care analizele aplicate nu vor ține neapărat seama. Insuficient elaborată, ideea unei direcții optzeci rămâne – de aceea – prea aproximativă: «În opinia mea», notează autorul, «termenul *generație* poate fi substituit, tocmai pentru că acțiunea unei *generații* nu funcționează decenal, cu acela de direcție. Separarea la 10 ani a unei *generații de creatori* e inadecvată și inoperantă. Pe modelul cincinalului în patru ani și jumătate, istoria literară a propus distincții din zece în zece ani, fără să țină seama că nașterea unei *generații de creatori* presupune, în primul rând *puncte de ruptură*. Ultimul model poetic românesc este optzecismul. *Acțiunea* lui începe la sfârșitul anilor '70 și continuă și astăzi» (p. 11-12). Rămâne neclar de ce simpla substituie de termeni e preferabilă recuperării sensului mai cuprinzător al *generației de creație* (cum îi spusese Vianu). Argumentația e și mai departe neconvingătoare: «Modelul poetic propus de optzeciști se prelungește, astfel, până astăzi și pe *cât se poate omeneste* presupune, secolul XXI se va deschide *sub auspiciile* acestei paradigme poetice. Tocmai pentru că *acțiunea* poetică optzecistă e dominantă și astăzi cred că mai potrivit și mai cuprinzător pentru a defini fenomenul mi se pare conceptul de direcție. Consider că generalizarea termenului de *direcție* i-ar scuti pe istoricii literari de fragmentarea excesivă și inexactă a poeziei românești postbelice. Suma trăsăturilor comune, noua mentalitate literară ne îndreptățește să vedem în optzecism o direcție nouă, un punct de plecare original, diferit radical de ceea ce a propus cealaltă direcție importantă din literatura postbelică, direcția

șazeci» (p. 16). Notând în trecere referințele la Maiorescu și Călinescu, continui să nu văd rațiunea pentru care *direcția* și nu *generația* ar împiedica *fragmentarea excesivă* a peisajului poeziei actuale. [...] De fapt, conceptul adecvat în context e cel de *postmodernism* , față de care Bodiu ia – de asemenea – distanță: «Datele postmodernismului nu se regăsesc decât la unii dintre poeții pe care îi voi analiza. În primul volum al cărții, doar Mircea Cărtărescu corespunde unui model postmodern» (p. 34). Într-adevăr, la unii dintre autorii numiți de critică *optzeciști* (termen pe care – în ce mă privește – îl evit), există și trăsături care prelungec neomodernismul anilor '60-'70, dar a-l considera doar pe Cărtărescu postmodern înseamnă să operăm cu un concept prea restrictiv. Simțind – poate – că argumentația *patinează* , Andrei Bodiu ne anunță că va face o discuție mai amplă pe această temă în debutul volumului al doilea al cercetării sale. [...] Analizele avansează deopotrivă cronologic, în ordinea volumelor publicate, și tematic. Nu lipsesc trimiterile la cronicile de întâmpinare, cu care se stabilește un dialog autentic. Paginile dau impresia foarte plăcută de competență a lecturii și de franchețe a opiniilor, pe o linie moderată, comprehensivă, de unde și o prețioasă *egalitate* a cărții, în care capitolele stau la același bun nivel, fără puncte slabe. De așteptat continuarea [...] Până atunci, micromonografia Mircea Cărtărescu reorganizează într-o formă și mai concentrată prezentarea generală a *direcției optzeci* și preia o parte din capitolul aplicat din teză, la care e adăugată o prezentare la fel de comprehensivă a prozei autorului. Analiza nu se poate desfășura prea mult, colecția în care apare limitează drastic spațiul: sunt doar 50 de pagini (cu corp de literă – ce-i drept – mic), restul până la o sută și ceva fiind aparatul didactic (profilul colecției e școlar). Va rămâne ca prima carte care i-a fost vreodată consacrată lui Mircea Cărtărescu!" □ Iulia Popovici scrie în *Poetul în Europa* despre volumul lui Andrei Bodiu *Jurnal Express Europa 2000* (Paralela 45, 2001): „Literaturexpress, trenul literaturii, care a traversat Europa de la Lisabona la Moscova și înapoi la Berlin, în vara anului 2000, a fost, se vede din jurnalul lui Andrei Bodiu, o experiență fascinantă. Împreună cu Adrian Popescu și Nicolae Prelipceanu, poetul brașovean a reprezentat România într-o călătorie de aproape două luni, cu trenul, pe vechiul drum Nord-Sud, împreună cu o sută de alți scriitori, ca o sărbătoare a mileniului și a literaturii; după corespondențele transmise cu regularitate «Observatorului cultural», putem citi acum și notele zilnice ale lui Bodiu, marcând cu fidelitate fiecare cotitură a lungului traseu, în *Jurnalexpress* -ul de la Paralela 45." □ Codrin Liviu Cuțitaru semnează o cronică a traducerilor importante, sub titlul *Romane englezești* , cu referire la David Lodge *Schimb de dame* și *Ce mică-i lumea!* (traduceri de Virgil Stanciu, respectiv George Volceanov, Polirom, 2001), un alt David Lodge, *Meserie!* , tradus de Radu Paraschivescu (Polirom) și tot o traducere de Virgil Stanciu din Ian Mc Ewan, *Amsterdam* (Polirom, 2001): „Toate aceste romane englezești contemporane reprezintă niște edificii stilistice de anvergură, impunând traducătorilor, vorba lui Tudor Vianu, să aibă «cerul gurii datat cu mirodeniile». Aș sublinia prin

urmare, în încheiere, efortul depus de către cei trei angliști menționați pentru ca valoarea volumelor în discuție să nu fie alterată. Reputatul universitar clujean Virgil Stanciu (*Schimb de dame* și *Amsterdam*) își demonstrează încă o dată virtuozitatea artistică și științifică incontestabilă, trecând de la un registru narativ (Lodge) la altul (McEwan) cu un profesionalism de invidiat. În cazul lui Lodge, oricine va semna capacitatea profesorului (traducător impecabil, de exemplu, și al lui Adrian Marino în engleză!) de a păstra comicul situațional (vizibil uneori în interiorul gesticii de detaliu a personajelor) și de limbaj – ambele practic ne-transformate în raport cu originalul. Elogii similare trebuie aduse și mai tinerilor confrăți George Volceanov (*Ce mică-i lumea!*), un Dușescu al timpurilor noi, axat pe traduceri de literatură veche, și Radu Paraschivescu (*Meserie!*), expert în tălmăcirea capodoperelor narrative anglofone (semnatar și al versiunii românești a penultimului roman lodgian, din 1995, *Terapie*, ce va apărea curând în Colecția «Biblioteca Polirom»). Traducerea profesionistă este un act de cultură la fel de important – prin responsabilitățile pe care le angajează – ca și scrierea unei opere originale. Crezând tot mai mult în acest principiu (și în celelalte reguli ale deontologiei culturale), ne vom apropia negreșit de rigoarea standardelor de civilizație apuseană. Seria editorială amintită poate funcționa ca model. Nu neapărat izolat.”

□ George Ardeleanu semnează prima parte a eseului *N. Steinhardt și generația '80*: „N. Steinhardt începe să fie descoperit de marele public, însă mai degrabă după 1989. *Jurnalul fericirii*, apărut în 1991 la Editura Dacia, constituie un autentic eveniment editorial, devenind un adevărat best-seller, provocând și (re) lectura textelor anterioare. Este urmat de alte volume inedite de eseuri (*Monologul polifonic*, 1991, *Cartea împărtășirii*, 1995, *Drumul către isihie*, 1999, și *Ispita lecturii*, 2000), de un volum de predici (Monahul Nicolae Delarohia, *Dăruind vei dobândi*, 1992), de trei volume de convorbiri (Nicolae Steinhardt, *Monahul de la Rohia răspunde la 365 de întrebări incomode adresate de Zaharia Sângeorzan*, 1992, *Primejdia mărturisirii* – convorbiri cu Ioan Pinte, 1993, *Între lumi* – convorbiri cu Nicolae Băciut, 1994) și de – last, but not least – un volum de scrisori către Virgil Ierunca din perioada 1967-1983, intitulat *Dumnezeu în care spui că nu crezi...*, apărut în anul 2000 la Editura Humanitas. Articolele din «Revista Fundațiilor Regale» și «Universul literar» au fost reproduse, așa cum am văzut, în vol. *Eu însumi și alți câțiva*, apărut în anul 2001 la Editura Dacia. Spiritul ludic, insurgent, «necanonic» (atât în sens teologic, cât și cultural) nu pare să-l fi părăsit pe Steinhardt nici în volumele de eseuri amintite. Relația lui Steinhardt cu literatura generației '80 este doar una dintre confirmările acestei realități. Să recapitulăm: în 1934, Nicolae Steinhardt, spirit agnostic, monden, ia în răspăr literatura tinerei generații, ca și avangarda interbelică; în anii '80, călugărul Steinhardt își descoperă retrospectiv afinități cu cei pe care îi contestase și simpatizează cu underground-ul poetic al ultimului deceniu totalitar. O evoluție paradoxală, s-ar spune: conservator în viața civilă și nonconformist în existența monahală. Nedumeririle se risipesc, însă, pentru cel care citește cu atenție *Jurnalul*

fericirii: creștinismul lui Steinhardt se întemeiază pe ideea de libertate, pariu existențial, incertitudine, joc, paradox etc. Este, probabil, viziunea existențială care îl apropie pe Steinhardt de generația postmodernă. La care s-ar adăuga un ușor sentiment nostalgic pentru generația criterionistă (cu care Steinhardt îi identifică numeroase afinități, chiar dacă optzeciștii, mai ales din rațiuni ideologice, nu le recunosc): «Totmai asta disting eu la generația '80: cele mai multe dintre capriciile, răsfăturile, toanele generației interbelice (a mea, adică); dintre încăpățănările, convingerile, fidelitățile ei; dintre panașele, îndârjirile, locurile ei comune: încrederea în autenticitate, sila de minciună și fățarnicie, dragostea *nebună* de libertate (bunul suprem), uimirea în fața cedărilor grăbite, disprețul total pentru fricoși (îndeobște pentru cei virtuali: nu-i amenință un pericol real și iminent, ci îi scutură eventualitatea unuia puțin probabil), o doză normală de curaj, prejudecata (de voiește cineva să-i zică așa) că ținuta și demnitatea – ca și băutura – nu-s pentru vite, ci pentru oameni, sentimentul că – în general – oamenii nu-s dobitoace și ca au ontologice înclinări spre depășirea necesității și utilului, spre frumos și adevăr... Destul! Iată că am început să fac apologia trecutului, vrând să o fac pe a generației '80. Și risc să cad în capcana întrebuințării cuvintelor mari. Ridicolul e pe aproape. Mă opresc. Deși, ehei... Poate că și în așa-zisul cinism, în deșteapta ironie, în pseudo-răceala ori presupusa adiaforie a generației tinere mocnește ceva din vechile noastre aspirații deopotrivă existențiale și duhovnicești. Noi le ziceam trăiriște.[...]» (conversare cu Radu Săplăcan, menită revistei «Astra», din volumul *Escale în timp și spațiu*, Editura Dacia, 1987, p. 134). Am dori, înainte de stenografierea unor exemple, să corectăm o prejudecată și anume că N. Steinhardt evoluează de la nonconformismul, spiritul ludic contestatar din volumul parodic *În genul... tinerilor*, trecând prin volumele de eseuri amintite, la cucernicia și spiritualismul pios din *Jurnalul fericirii* sau din volumul de predici *Dăruind, vei dobândi*. Se uită un fapt elementar: *Jurnalul fericirii* a fost publicat în 1991, redactarea lui însă (cel puțin a primei variante) a fost terminată în 1971 (în 1972 avea să fie confiscat de Securitate). Cu alte cuvinte, *Jurnalul fericirii* este anterior majorității volumelor de eseuri. *Jurnalul...* nu poate fi gândit, așadar, ca finalul unui traseu cultural și existențial. Cele două dimensiuni, nonconformismul și vocația lui *homo religiosus*, sunt, cel puțin după celebra zi de 15 martie 1960 (data Botezului), simultane și consubstanțiale. N. Steinhardt nu este un călugăr de tip Ferapont. Grila pe care N. Steinhardt o aplică în analiza literaturii generației '80 include, așa cum vom vedea, cele două dimensiuni. N. Steinhardt citește cu admirație, cu frenezie această literatură, dar nu o citește ca un postmodern.” □ Carmen Mușat semnează un portret al regretatei Irina Nicolau, în *O luptătoare*: „Era dintre acei oameni atât de rari astăzi care mai știu încă să se mire și să se bucure sincer, să iscodească dincolo de aparențe și să descopere sensuri sau frumusețe pretutindeni, chiar și acolo unde cei mai mulți nu vedeau altceva decât suprafețe lipsite de orice interes. Având vocația iubirii, cred că Irina Nicolau nu putea sau nu știa să disprețuiască. Atunci când

am cunoscut-o, în toamna lui 1983, în plină dictatură comunistă, lucra la Institutul de etnologie și folclor și prima mea impresie, cea mai puternică, a fost că ea nu aparținea acelui timp osificat și plin de șabloane, fiind mai curând contemporană «cu fluturii, cu Dumnezeu»... Poveștile ei despre lume, despre cuvinte sau despre relațiile dintre oameni și lucruri m-au fascinat încă de atunci. Și de la ea am învățat că nu există domenii sau teme neinteresante, câtă vreme știi să pui și să-ți pui întrebări, câtă vreme te apropii de toate cu iubire, suspendându-ți neîncrederea, plictisul, apatia. Nonconformismul și capacitatea ei de a fi firească în orice împrejurare, frenezia cu care se implica în mod egal în proiecte de scurtă sau de lungă durată, ca și pasiunea pe care o pune în tot ce întreprindea făceau din ea un om atât de viu, încât ideea însăși că tocmai ei i s-ar putea întâmpla să moară pare de neconceput. Ea, care știa atâtea despre credințe și superstiții legate de moarte, ea, care povestise de nenumărate ori în scris sau prin viu grai despre cunoscuți sau rubedenii de mult trecute «dincolo», ea, cea atât de febrilă și de imprevizibilă, nu mi se părea deloc grăbită să treacă în lumea fără dor.” □ Teodor Wexler semnează textul *A fost Holocaust în România?*: „Pentru început, permiteți-mi să-mi plec cu respect fruntea în fața memoriei acelor mii de români care, prin curaj și credință creștină, au salvat în anii celui de al doilea război mondial circa 400.000 de evrei. Printre acești români îi citez pe Regina-mamă Elena, ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române: mitropoliții Bălan și Tit Simedria, militari de diverse ranguri: generalii Dumitru Popescu, Corneliu Dragalina, Vasile Ionescu-Negru, Orezeanu, colonelul Borcescu, căpitanul Ion Popescu sau simplul plutonier Prisăcaru, funcționari superiori ai statului ca prof. Dumitru Lupu, președintele Curții de Casație a României, C. Păunescu și I. Vlădescu, directori la Căile Ferate Române. Un caz aparte este al prof. Augustin Caliani, care nu numai că a salvat vieți omenești, dar prin curaj și credință a determinat crearea unui sistem educațional paralel de învățământ de toate gradele, care, chiar dacă nu a fost recunoscut de stat, a creat o generație de intelectuali evrei care după război și-au adus contribuția la civilizația și cultura română. Printre salvatori s-au găsit iluștrii medici prof. dr. Nicolae Lupu, prof. dr. Bazil Teodorescu, prof. dr. Dan Teodorescu, dr. Horea Slobozeanu, care au respectat jurământul lui Hipocrat. Nici unul dintre ei nu a acționat din interese materiale. La Casa NATO a fost omagiat, pe 27 iunie a.c., primarul Cernăuțului, Traian Popovici. Suntem obișnuiți cu numele germanului Schindler, cu listele sale de evrei salvați de la moarte. Ei bine, românii se pot mândri că fostul primar al Cernăuțului din anul 1941 a salvat 20.000 de evrei. Cu tot respectul pe care i-l port omului Schindler, Traian Popovici îl eclipsează prin faptele sale. Neîndoielnic, acei români care prin curaj și credință creștină au ridicat noțiunea de umanism la cote necunoscute nu au putut împiedica evenimentele dramatice prin care a trecut evreimea din România. La întrebarea dacă în România a fost sau nu holocaust nu se poate răspunde decât lămurind, în prealabil, două probleme esențiale. Ce se înțelege prin noțiunea de holocaust? Negaționiștii – și nu numai ei – sunt dispuși să caute răspunsul într-un dicționar

lingvistic, unde vor găsi explicația că holocaust înseamnă ardere completă, respectiv distrugere totală. Un alt răspuns posibil este acela de a înțelege prin holocaust totalitatea măsurilor cu caracter administrativ urmate de exterminarea unui număr mare de membri ai unor comunități umane pe principii etnice, religioase sau rasiale. Pornind de la răspunsul dat anterior, este posibil și un al treilea răspuns pentru a caracteriza o anumită perioadă istorică în care s-au practicat violențe și distrugerea în masă a unor colectivități umane. A existat un holocaust al armenilor pe principii etnice și religioase, practicat de turcii musulmani imediat după primul război mondial, a existat un holocaust al evreilor, practicat pe principii etnice și religioase de naziști și aliații acestora, a existat un holocaust împotriva naționalităților din fosta Iugoslavie, practicat de Slobodan Milošević. Neîndoielnic că, pentru a marca victima, este nevoie ca ea să fie indicată: holocaustul armenilor, al evreilor sau al kosovarilor. Desigur că fiecare dintre aceste holocausturi are particularitățile sale și ale epocii în care a fost săvârșit. De asemenea, fiecare colectivitate umană împotriva căreia s-a aplicat un set de măsuri discriminatorii, urmate de un genocid, se consideră deținătoarea monopolului suferinței. Numai cunoașterea colectivității asupra căreia s-a produs holocaustul, a numărului de victime și a epocii istorice în care s-a produs poate conferi caracterul de unicitate acțiunilor de distrugere colectivă a comunității respective. Recent, Fundația «Dr. W. Filderman» a editat, cu sprijinul Ministerului Culturii și Cultelor, memoriile doctorului Traian Popovici, intitulate *Spovedania*. La Cernăuți au trăit, în 1940, circa 50.000 de evrei, dintre care 20.000 au fost salvați de Traian Popovici. Alți 30.000 au fost uciși în primele zile ale pogromului sau au luat drumul deportărilor în Transnistria, unde cei mai mulți au murit prin înfometare sau din pricina bolilor care i-au măcinat. Transnistria nu a fost un lagăr cu camere de gazare, dar a fost un lagăr de nimicire. Majoritatea evreilor deportați de la Cernăuți s-au îmbolnăvit de tifos exantematic sau tuberculoză galopantă, iar înfometarea a fost mijlocul de a-i ucide pe evrei. Sunt obligat să citez câteva din mărturiile lui Traian Popovici: «Populația sortită deportării era mai întâi adunată în grupe de câte 2000 și apoi, prin noroi și mocirlă, împinsă spre rampele de încărcare din gara principală. Aici, înghesuită în vagoane, câte 40-50 de vagoane sub pază militară, iar trenul, sub comanda unui ofițer, se punea în mișcare spre Nistru, spre punctele de concentrare Atachi și Mărculești, de unde peste râu erau trecuți în împărăția infernului...». [...] Nu pot să nu fiu de acord cu dr. Filderman care spunea: «În nicio țară dominată de naziști n-a supraviețuit o așa mare proporție a populației evreiești». Cauzele acestei supraviețuiri sunt omenia românească și morala creștină a românilor, care au împiedicat înfăptuirea unui holocaust total, inclusiv deportarea evreilor din vechiul Regat spre lagărele de exterminare din Polonia. Vă invit să ne aplecăm pentru o clipă asupra raportului șefului Poliției de siguranță și al serviciului de siguranță german, Rientelen, către superiorul său Luther, document ce poartă data de 26 iulie 1942 și în care se specifică, în conformitate cu înțelegerea dintre delegatul lui Eichman în România,

Gustav Richter, și Mihai Antonescu, ca, începând cu 10 septembrie 1942, evreii din România urmau «să fie transportați succesiv în districtul Lublin, unde cei apti de muncă să fie utilizați, iar restul supuși tratamentului special». Se înțelege, sper, traducerea noțiunii «tratament special». Singurul lucru care a rămas neperfectat a fost semnarea programului de deportare a 1000 de evrei zilnic pe traseul București-Adjud-Suceava-Cernăuți-Lublin. Timp de nouă luni de zile, conducerea Căilor Ferate Române a tergiversat parafarea unui plan concret de deportare spre Polonia. Erau antrenați în această acțiune unii dintre cei citați anterior, și anume generalul Orezeanu, subdirectorul general C. Păunescu, directorul regionale Timișoara, Ion Vlădescu, și inginerul evreu Kinsbruner, un apropiat al lui C. Păunescu. Când scriu aceste rânduri am în față mărturisirea scrisă a ing. Vlădescu, datată septembrie 1974. Aceasta mărturisire descrie acțiunea de salvare a evreilor întreprinsă de cei trei conducători ai Căilor Ferate Române spre a împiedica deportarea evreilor în Polonia. Inițial am vrut să o citez integral, însă timpul nu-mi permite. Stau la dispoziție cu documente. Mulțumesc în orice caz revistei «Magazin istoric» și regretatului Cristian Popișteanu pentru publicarea acestor documente încă din septembrie 1974. Timp de șapte luni, conducerea CFR a sabotat planul de deportare. Este adevărat că, în mai 1943, Guvernul României renunță la plan, după bătălia de la Stalingrad. În cele șapte luni urmau să fie deportați în Polonia 210.000 de evrei regăteni. Ei nu au pierit datorită umanismului conducerii Căilor Ferate. Ea dovedește opoziția românilor la holocaust, dar nu inexistența acestuia. La întrebarea dacă a fost holocaust în România, răspunsul este DA. Dar proporția morților nu a atins cote supra-aberante, datorită umanismului românesc și moralei creștine a unui număr mare de români.” □ Ovidiu Pecican semnează *Letopisețul cantacuzinesc, problema originilor și interpretarea istorică*, un răspuns la articolul polemic al lui Ioan Aurel Pop publicat în „Magazin istoric”, care trata cea mai recentă carte a lui Ovidiu Pecican, *Arpadieni, angevini romani* (Editura Fundației Desire, 2001).

10 iulie

• [„Luceafărul”, nr. 26 (564)] La „Cronică literară” Bogdan-Alexandru Stănescu scrie despre *Șocul oxigenului*, de Ion Mircea (Vinea). Cronica se intitulează *Elegiile uterine. Sonate către Morfeu*: „Ca moștenire poetică, Ion Mircea mi se pare un caz ciudat de hibridizare, un melanj în care intră laolaltă Al. Philippide, Ion Barbu, Ungaretti, Dimov, Eliot și mulți alții pe care în mod sigur eu nu i-am simțit Rezultă o poezie autentică, închisă și deschisă în același timp, palimpsestică prin însăși natura ei, dar avem aici un palimpsest ce va ascunde întotdeauna un alt strat, imediat ce crezi că i-ai dat de capăt. [...] *Șocul oxigenului* șochează prin autenticitatea apartenenței la tradiția marelui modernism, șochează prin oxigenul infectat de tristețe pe care-l emană, șochează... oxigenează.” ■ La rubrica „Opinii”, Alexandru George semnează *Geniul nu mai e nebunie*, în care punctează detalii inedite din viața unor scriitori precum Mircea Damian, Ion

Minulescu ori Dimitrie Stelaru: „Un memorialist al literaturii noastre de prin anii '30-'40 povestește despre Mircea Damian, un prozator și gazetar azi aproape de tot uitat, dar care a avut un anume public și chiar o scandaloașă notorietate prin virulența stilului său și prin curajul publicistic indiscutabil. La un moment dat a fost întrebat de cineva dacă și soția sa e scriitoare. – Oh, nu! a răspuns scriitorul nostru aproape speriat, nevastă-mea e o femeie cumsecade! Să recunoaștem că această negație vehementă are o anumită semnificație și caracterizează cumva în sens contrar ceea ce el însuși făcea. Mircea Damian cunoscuse încă de pe atunci rigorile închisorii, pentru o afacere de presă în care cel atacat de el fusese nici mai mult nici mai puțin decât Prințul Nicolae, care îndeplinea funcția cea mai înaltă în stat, adică aceea de regent. Mai târziu, după o serie de aventuri, el își va găsi sfârșitul în închisoarea Văcărești, mai precis, în Spitalul Brâncovenesc, unde fusese adus sub pază, căci era bolnav de cancer și acolo îl va evoca discipolul său cel mai important, Eugen Barbu, într-o pagină de *Jurnal* fără a-i da numele, ci lăsându-ne să-l descoperim sub cel de Piratul, în situația extremă, căci nici nu mai putea vorbi. [...] În generația precedentă s-a petrecut un incident poate și mai caracteristic – oricum, de natură să arunce noi lumini asupra problemei artă-moralitate. În *Memoriile* sale, E. Lovinescu povestește că Ion Minulescu, poetul evocator al atâtor miragii și călătorii pe continentele fanteziei, a fost surprins de Ionel Brătianu, șeful partidului din care făcea parte și care îi oferise până atunci tot felul de sinecure, asigurându-i viața până la pensionare, tocmai când ieșea din casa lui Al. Marghiloman, rivalul de o viață, al celuilalt, dușmanul său de moarte, de la care smulsese postul de director al Teatrului Național din Craiova: «Cu atitudini bonome și gondolări de pânțec, poetul a luat-o înaintea oricărei severități cu: – Ce vrei, șefule, suntem cu toții lichele!» Să se noteze că Minulescu era poetul favorit al marelui bărbat de stat, acesta poate că-i gusta poezia mai mult decât pe aceea a propriului său nepot, I. Pillat. (Și măcar în paranteză fie spus, prozatorul său cel mai iubit era I. Al. Brătescu-Voinești, pe care, în momentul dezastrului din 1917, când, din inspirație nemțească s-a inițiat darea în judecată a guvernului care dusesse țara la dezastru și o obligase să accepte armistițiul, l-a văzut iscăbind acea hârtie în calitate de secretar al Camerelor, post în care Brătianu însuși îl numise!) Oricâte lichele am putea înregistra, rămâne constatarea că majoritatea semenilor noștri nu merită totuși acest calificativ, nici chiar dacă i-am număra pe scriitori. Dar, mie, încă din adolescență, deși nu am întâlnit în calea mea prea mulți breslași ai artei scrisului, mi-a fost dat să cunosc unele *cazuri* care să mă avertizeze, dar nu din contactul propriu-zis cu ei. Așa, unii dintre cei care-mi cuceriseră admirația în adolescență a fost D. Stelaru, pe care nu l-am văzut niciodată, dar care era un personaj destul de accesibil, deoarece a trăit ani buni în capitala țării. Printre legendele care circulau în legătură cu el, de natură să-i dovedească extravaganța, era și un furt de la un mare bogătaș al vremii și care (în versiunea din tableta lui E. Lovinescu) l-ar fi făcut să declare anchetatorilor că a vrut să-și ridice cu acei bani o statuie... Astăzi, acest episod,

redus la justele-i proporții, se dă în altă versiune: poetul, se strecurase în camera blindată conținând casa de bani a ziarului «Universul», se lăsase închis acolo la sfârșitul programului, iar în cursul nopții ieșise, după ce o devalizase de o mare sumă de bani și se ascunsese sub o scară, așteptând zorile și reînceperea programului, pentru a se furișa printre funcționarii și muncitorii veniți la slujbă. Numai că adormise și după câteva ore fusese descoperit de o femeie de serviciu venită la curățenie. Scăpase nepedepsit, deoarece totul fusese urzit și făcut grație complicității fiului lui Stelian Popescu, Victor, care voise astfel să-și jefuiască tatăl; acesta și-a retras reclamația și poetul, aflat într-adevăr în arestul poliției, fusese pus în libertate. Cunoșteam parțial aceste întâmplări încă din adolescență, dar nu i-am retras poetului genial admirația, ba încă am căutat să-l și cunosc. Și s-a întâmplat acest lucru abia pe la sfârșitul anilor '50, când Stelaru ajunsese să fie adăpostit de poezii, foarte tineri și destul de naivi, Modest Morariu și Petre Stoica (dacă nu mă înșală memoria) care ocupau o mică încăpere de subsol într-un bloc de pe Armenească. Făcusem demersurile de a-l întâlni pe autorul *Nopții geniului*, când Modest mi-a spus consternat că musafirul lor dispăruse! Numai că, făcându-se nevăzut, luase celor doi toate hainele, lăsându-i să ajungă, în toiul iernii, să nu mai poată ieși pe stradă! Nici după această aventură eu nu aș fi evitat să-l întâlnesc și să-l cunosc pe Stelaru, dar Modest Morariu nu-l iertase și din «infect» nu l-a scos câte zile a mai avut.”

• [„**România literară**”, nr. 27] Editorialul lui Nicolae Manolescu, *Securitatea și scriitorii transfugi*, pornește de la apariția recentă a *Opisului emigrației politice*, de Mihai Pelin. Concluzia după lectura volumului este că securitatea, mult temută instituție, era de fapt o „liotă de inși primitivi, agramați sau de-a binelea primitivi”. „Teama noastră”, susține el, era „direct proporțională” cu „creditul de seriozitate profesională” acordat. □ „Lecturi la zi” prezintă mai multe cărți: *Cel mai mare roman al tuturor timpurilor* și *Game*, de Daniel Pișcu (Ed. Aula), 1956 – un *an de ruptură*. *România între internaționalismul proletar și stalinismul antisovietic*, de Ioana Boca (Ed. Fundației Academia Civică, 2001), *Județul Vashui în NATO* (Ed. Aula), de Ioan Groșan și *Teleny sau reversul medaliei*, roman erotic anonim apărut la Londra în 1893, un experiment colectiv inițiat de Oscar Wilde (traducere de Cristian Tănăsescu, Ed. Lolita, 2001). □ Cronică literară, *Rafinement și umor*, de Luminița Marcu, e dedicată cărții lui Andrei Cornea, *Cuvintelnic fără frontiere* (Polirom), care adună textele publicate în „Observator cultural” sub rubrica ce poartă titlul cărții. Cronicarul apreciază rafinementul, erudiția, ironia acestor „moralități lingvistice, ludice, aparent gratuite”. □ Gh. Grigurcu, sub titlul *Marca de fabricație*, scrie despre volumul de poezie al Norei Iuga, *Autobuzul cu cocoșafi* (Vinea), apreciind amestecul de suprarealism și realism „dulceag, indolent și persiflator, de nuanță balcanică”. □ Alex. Ștefănescu scrie, la rubrica „La o nouă lectură”, despre Ion Gheorghe. Evocarea „străvechii lumi țărănești”, tema principală a operei poetice a acestuia, este mai degrabă „incoerentă” pentru critic, care conchide, comentând antologia din 1979, *Proba logosului*, că „niciun poem

nu este scris bine de la început până la sfârșit”. □ Cornelia Ștefănescu comentează ediția Mateiu Caragiale, *Opere*, ediție Barbu Cioculescu (Univers Enciclopedic, 2001). □ Mihai Petru Georgescu aduce detalii noi, după publicarea unui articol de Valeriu Avramescu, legat de Alexandrina Burelly, soția lui Caragiale, modelul primei cărți poștale din România, realizate de Jiquid și reprezentând o tânără țărăncă. Prototipul e corect identificat, dar nu se cunoștea fotografia după care a fost făcută ilustrata. Acum misterul se risipește, fotografia este Popp de Szathmari, care a imortalizat-o la 17 ani. □ Petru Popescu publică câteva pagini de jurnal intitulate *11 septembrie și noua Americă*. □ Sunt prezentați nominalizații la Premiul Prometheus pentru domeniul literatură: Augustin Buzura, pentru Opera Omnia, iar la Opera Prima Ana-Stanca Tăbărași, Ovidiu Verdeș și Daniel Cristea-Enache. □ Ioana Pârvolescu scrie despre corespondența din America a Ioanei Em. Petrescu (1941-1990), *Molestarea fluturilor interzisă* (E.D.P., 1998), editată de Ioana Bot, discipola acesteia. Sunt scrisori trimise în anii '80 de Ioana Em. Petrescu din America către mama și două prietene din țară. □ Pagina de cinema dedicată de Eugenia Vodă cineastului Claude Lelouch e un mic scenariu sub semnul povestirii, dragostei și al speranței: „viața este filmul meu preferat”, „curajul este virtutea principală”, „Mă fascinează poveștile de dragoste, îmi place să le urmăresc ca pe niște policier-uri”, „Aș vrea să se poată spune despre mine, mai târziu: știa să filmeze speranța.” □ În paginile revistei e prezent Gabriel García Márquez, cu un fragment din *Incredibila și trista poveste a candidei Eréndira și a bunicii sale fără suflet* în noua traducere a Tudorei Șandru-Mehedinți, în curs de apariție la RAO. □ La rubrica „Meridiane” Grete Tartler recenzează romanul *Femeia perfectă* (Ed. Echinoc), de Patrick Deville și *Vițelul și stejarul*, de celebrul Alexandr Soljenișin (Ed. Humanitas). □ O știre se referă la ședința Consiliului Uniunii Scriitorilor, trecându-se în revistă realizările, investițiile și proiectele următoare ale US. □ La revista revistelor sunt evidențiate numerele recente ale revistei „Dialog” care apare la München sub conducerea lui Ion Solacolu (atrag atenția un dialog între Matei Gall și Andrei Goldner și interviurile politice ale lui Ion Negoitescu de după emigrarea în Germania) și nr.23 din „Luceafărul”, în care Alexandru George rememorează întâlnirile sale cu Vladimir Streinu, detaliile narațiunii sale memorialistice insistând asupra vocației sale social-politice.

11 iulie

• **[„Contemporanul – Ideea Europeană”, nr. 28 (579)]** La „Nașterea poeziei” Octavian Soviany scrie tot despre Ion Minulescu, a doua parte a studiului din numărul anterior, acum cu titlul *Mișcări contrastive*. □ Geo Vasile în *Oracolul dereglat* dedică o cronică poeziei lui Costel Stancu, din antologia *Arta imaginației* (Vinea, 2001): „Reșițeanul Costel Stancu (n. 1970, Vânu Mare, Mehedinți) iese în arena poeziei cu *Terapia căderii în gol* (Timișoara, Hestia, 1995), volum urmat de *Dominic sau despre imitația umbrei*, *Măștile solitudinii* (1977), *Golurile din pâine* (1998), apărute la Ed. Marineasa. *Fluturile cu o singură aripă*, tipărit la

Ed. Timpul din Reșița, în 2000, pare să închidă o etapă și să deschidă totodată, chiar dacă prematur, apetitul poetului pentru un bilanț provizoriu, dovadă această carte *Arta imaginației* (1990-2000) (Buc., Ed. Vinea, 2001, 166 p.), compendiu al celorlalte cărți, al unui deceniu de scris, în fond o legitimație la zi a unei onorante parabole poetice. Costel Stancu este un naumian prin arta improvizației nesfârșite, prin acea disponibilitate de emisie delirantă, pusă totuși sub controlul semnificației. Lăsându-se înfiat de imaginație, dar și de prestidigitație, poetul produce figuri ale unei suprarealități salvatoare, în jurul cărora își stratifică palimpsestul frazeologic, aventura cognitivă, reflexivă, autoreferențială.” □ Simion Bărbulescu scrie despre *Amfiteatru cu poeți*, de C. Ciopraga (Junimea), în *Particularități ale scriiturii în amfiteatru cu poeți*. □ Sub egida „Hotel Urmuz” Traian T. Coșovei dedică o pastilă critică (*Ucenicul de apă*) poetului și actorului Dan Tudor și volumului său, al doilea, *Ucenicul de apă* (Ed. Crater, 2001). □ Boris Marian, în *Un scriitor german din Bucovina*, Gregor von Rezzori, născut în 1914 în Bucovina (o vreme trăiește și la București): „[...] L-au făcut cunoscut în lume romanele *Moartea fratelui meu Abel*, inspirat din copilăria petrecută în Bucovina și *Memoriile unui antisemit* la care ne vom referi aici. Povestirile din aceste *Memorii* alcătuiesc un ciclu romanesc, personajul central fiind însuși autorul, iar întâmplările surprinse ne incită la fiecare pagină. Cartea se dovedește a fi un original *purgatoriu* pentru un om care se debarasează treptat de prejudecățile pe care mediile străbătute încearcă să le impună. [...] Cartea a apărut la Editura Kriterion, în traducerea lui Catrinel Pleșu, ecoul în presă, la vremea respectivă fiind, din păcate, cu totul redus. La anul apariției în română a cărții (1994) Gregor von Rezzori trăia în apropiere de Florența, unde s-a stabilit la bătrânețe. Ultima sa carte apărută în Occident se intitulează *Murmur de moșneag*. Suntem foarte curioși să ascultăm și noi acest *murmur* al excepționalului prozator.” □ Constantin Abăluță e prezent la pagina dedicată poeziei cu două poeme lungi, *Statuia care vomită* și *Parastas*. □ La proză Adina Lipai semnează proza *Exoformarea*. □ Adrian Mihalache la rubrica „Eseu” e prezent cu *Cibernetică, cibercultură, ciberidentitate*.

12 iulie

• [„Dilema”, nr. 487] La „Pagina la zi în cultură”, Alex. Leo Șerban la rubrica „bon de lectură” recenzează volumul lui Adrian Mihalache, *Navi-Gând-ind. Introducere în cibercultură* (Ed. Economică), carte „absolut fundamentală”, dar care păcătuiește prin „tentația” de a cuprinde „tot”, adică „eseuri esențiale alături de articole de circumstanță”. Cealaltă carte prezentată e Iulian Tănase, *Iubita-fizica* (Vinea), „volum de o luxurianță melancolică, de un rafinament riguros, de o exaltantă excentricitate” – considerat „cea mai frumoasă carte de poezie apărută de o bună bucată de vreme” (recenziile sunt reunite sub titlul *UniversITarul și boemul de amor*).

16 iulie

● **[„Adevărul literar și artistic”, nr. 625]** Sub egida „Anul Caragiale”, Petre Florea semnează un amplu text intitulat „Războiul – iată evenimentul cel mare!” comentând activitatea de gazetar a lui Caragiale la „Claponul” sau „Timpul” pe tema războiului, dar și reluare a temei în dramaturgia și proza sa. □ Oana Soare continuă comentariul aplicat pe text al romanului lui Petru Dumitriu (*Proprietatea și posesiunea*).

● **[„Observator cultural”, nr. 125]** Ion Bogdan Lefter prezintă în *Un poem colectiv: Renshi româno-elvețian. Experiment reușit* un eveniment care a avut loc la Târgul de carte Bookarest: „Duminică 26 mai, în ultima zi a BOOKAREST-ului, marele nostru Târg internațional de carte, prezența elvețiană – țara Cantoanelor fiind «invitatul special» al ediției 2002 – a fost încununată de un eveniment foarte-foarte special: lectura unui Renshi, adică a unui *poem în lanț* (cărui – dacă nu mă înșel – la noi i se mai spune, după altă versiune japoneză tradițională, Renga), și anume a unui bilingv, la scrierea cărui participaseră cinci autori, doi elvețieni, Kurt Aebli și Werner Lutz, și trei români, Nora Iuga, Ioan Es. Pop și Robert Șerban. Era – de fapt – a doua reprezentare publică a grupului, după cea de la festivalul Solothurner Literaturtage, cu două săptămâni înaintea BOOKAREST-ului. Și acolo, în Elveția, în orașul Solothurn, și în Capitala noastră, cei cinci au avut mare succes cu acest text de mai multe ori neobișnuit. Întâi – ca reluare în context contemporan a unui străvechi *joc* poetic extrem-oriental (dar și a altora – asemănătoare – ale avangardei istorice a secolului XX, bunăoară); apoi – ca experiment în sine, ca *operă colectivă, multiauctorială*, în al treilea rând – ca *interacțiune* a celor cinci, «campați» la o abație din Vestul Elveției romande (francofone), unde au format timp de câteva zile o «familie» poetică; în sfârșit – ca «punte» între literaturi, ca formă de comunicare «interculturală». Alături de ei s-au aflat scriitorii elvețieni (germanofoni) Christian Haller, inițiator al proiectului, autor – între altele – al unui recent roman cu subiect bucureștean (mama sa și-a petrecut la noi o parte din copilărie și adolescența), și Markus Bundi, «co-producător» al evenimentului, în calitatea sa de organizator-asociat al festivalului de la Solothurn. De asemenea, roluri importante în buna desfășurare a proiectului au avut cei doi traducători, distinsul Dumitru Hîncu, descins în Elveția o dată cu cei trei poeți-performatori, și foarte cunoscutul scriitor german originar din România Franz Hodjak. Recapitulând: poem bilingv, text româno-elvețian, experiment simbolic – la scară continentală – pentru dialogul cultural european al zilelor noastre și – la scară mai mică a BOOKAREST-ului – pentru comunicarea «bilaterală», între literatura română și cea a *invitatului special* al Târgului...” ■ Gheorghe Crăciun semnează *Scriitorul și antrenorul de copii*, un text memorialistic cu valențe teoretice, în care încorporează un fragment dintr-o scrisoare din 1978 a lui Mircea Nedelciu: „În noiembrie 1978, Mircea Nedelciu se afla la Băile Felix ca ghid al unui grup de turiști străini. Nu ne văzuserăm de multă vreme. Schimbam între noi scrisori, dar, ca un făcut, nu reușeam

să ne întâlnim. Îi vorbisem de câteva ori despre preocupările mele în domeniul creativității infantile. Le lua și nu prea le lua în serios. Plus că această muncă mă confiscase aproape cu totul, ceea ce pe Mircea îl nedumerea. Mă afluam într-o perioadă de trecere de la poezie la proză și nu eram în stare să scriu nimic. Cum aveam ceva timp liber, cum mă apucam să bat la mașină textele elevilor mei de la școala generală Tohan-blocuri. Reușisem să pun la punct o antologie masivă cu zeci de autori și un volum de poezii al unei fetei din clasa a VII-a cu care mă grăbeam să vin la București pentru a-l arăta prietenilor și chiar și pentru a căuta un editor. În legătură cu noile mele «abilități» făcusem destul tam-tam în cercul meu de prieteni. Înființasem un ceneclu, o gazetă literară de perete, o revistă xerografiată, eram un veritabil «șef de școală» iar mica poetă mi se părea un talent ieșit din comun. [...] Sigur că între timp Mircea Nedelciu aflase și el de intențiile mele și de existența poetei. Mi-a trimis imediat o scrisoare, ironică și serioasă în același timp, pe o hârtie care purta antetul unui hotel din Băile Felix. Astăzi îmi dau seama că intervenția lui a grăbit întoarcerea mea la masa de scris, vindecându-mă de unele orgolii și naivități. Din iarna lui 1978 datează primele mele proze care vor intra ulterior în sumarul volumului de debut. E și meritul lui Mircea Nedelciu. De aceea simt nevoia să decupez o parte din această scrisoare, care, în ciuda limbajului ei zeflemitor și a subiectului minor, arată că pentru prietenul meu literatura a fost încă de la începuturi o îndeletnicire esențială, implantată în social, și nu doar o chestiune de limbaj sau tehnici textuale, cum mai spun și azi unii critici. Constat acum, în mai mare măsură decât în urmă cu 20 de ani, că întrebările pe care mi le pune el în scrisoare sunt, în ciuda aparențelor, cât se poate de serioase: «Să clarificăm, domne, fenomenul. S-a născut în tine pedagogu perfect care-ți poate prestidigita din orice 50 de elevi douăzeci și cinci de scriitori? Vrei să demonstrezi că literatura e o plantă care crește oriunde chiar și într-un sol care conține minimum de experiență socială? Că limbajul conține în el chiar totul și că, odată pus la treabă, rezolvă totul, indiferent de ce animal îl vehiculează? Pentru ce cititor este poeta ta o poetă complet formată? Pentru colegii ei de treispe ani sau pentru noi și numai pentru noi? De ce? Nu te neliniștește? Ce s-a schimbat în lume ca tu la treispe ani să nu fii ca ea acum, dar ea la aceeași vârstă să fie ca tine și ca mine la 28? Vrei să moară peste doi ani și să faci din ea vreun mit? Vrei să mi-l mai explici o dată pe Rimbaud? Ești sigur că la șaispe ani nu se va face țesătoare, la optispe va avea copii și va uita pentru totdeauna de poezie? Sau tu nu mai ai nimic de spus și te dedici copiilor minune? Sau te-ai ramolit, ai dat în mintea copiilor? Care-i zmecheria în afacerea asta, domnule, vreau să știu și io? Vrei cumva s-o sacrifici ca să demonstrezi șubrezenia scărilor de valori din poezia română de azi sau tocmai prin ea și nu prin tine vrei să revendici noi ierarhii?» Nu cred că i-am răspuns atunci lui Mircea la aceste întrebări plasate sub semnul urgenței (de altfel, grație slujbei pe care o avea, el își schimba destul de des «locațiile»). Reacțiile mele epistolare au fost de când mă știu întârziate. Dar cu siguranță că modul lui tranșant de a pune problema mă afectase. Probabil aveam

impresia că el nu înțelege prea bine ce urmăresc eu cu experimentele mele legate de creativitatea infantilă. Peste puțină vreme aveam să-l cunosc pe Radu Petrescu și să am sentimentul că am găsit, în sfârșit, înțelegerea de care aveam nevoie. O parte din poeziile tinerei autoare au fost, de altfel, comentate în câteva pagini din volumul *Părul Berenicei*. Astăzi știu însă că ea nu a ajuns poetă și că ceea ce mi se părea mie atunci excepțional era doar o expresie a copilăriei ca vârstă poetică. Întrebările lui Mircea Nedelciu îmi arătasera că literatura nu era ceva cu care să te poți juca la întâmplare. Or, în ceea ce făceam eu, încurajând naivitatea unei vârste să devină literatură, chiar mă jucam cu focul și poate că într-adevăr îmi și făceam iluzia că literatura se poate naște doar din sensibilitate și limbaj. [...]” □ Este prezentat volumul intercultural *La Révolution de 1848*: „Sub direcția Ramonei Bordei-Boca de la Universitatea din Bourgogne a apărut, la Editions Universitaires de Dijon, un consistent volum intercultural intitulat *La Révolution de 1848. La France et l'identité nationale roumaine* cuprinzând comunicările susținute cu prilejul unui colocviu franco-român desfășurat la Dijon și Macon în perioada 19–21 noiembrie 1998, la 150 de ani de la Revoluția «pașoptistă». Cu o prezentare de Ramona Bordei-Boca, un *Avant-propos* al lui Michel Reffet de la Universitatea din Bourgogne și un discurs de deschidere al ambasadorului de atunci al României la Paris, Dumitru Ciaușu (*Permanence et Renouveau dans les relations franco-roumaines*), cartea s-a organizat urmărind principalele trei «axe» ale colocviului: *La Révolution française. Histoire et imaginaire*, *La Révolution roumaine et la France* și *Lamartine et la Roumanie*. Prima secțiune se referă la dimensiunea franceză a Revoluției de la 1848, nu fără deschideri către personalități nefranceze precum Kossuth sau... Berlioz și Wagner. A doua privește relațiile franco-române în perioada revoluționară, iar a treia secțiune sintetizează primele două (supra)teme prin atenția acordată unei personalități «romanofile» a vremii: poetul și omul politic Lamartine, a cărui influență asupra revoluționarilor din Țările Române a fost una deosebit de semnificativă. Sunt convocate comparatist, perspective de studiu multidisciplinare: istorie (inclusiv a imaginarului și a ideilor), critică și istorie literară, fără a fi lăsate deoparte aspectele juridice, politice și chiar economice. Capitolul *La Révolution Roumaine et la France* reține atenția prin următoarele contribuții: *Un ami des Roumains: Ange Pechméja, journaliste à la Tribune des Peuples* (Mircea Anghelescu, Universitatea București), *La Révolution roumaine de 1848. Le modèle français et les rapports franco-roumains* (Dan Berindei, Academia Română), *La Révolution roumaine de 1848-1849. Son programme* (I. Buse, V. Osiac, Universitatea din Craiova), *La Révolution et l'esprit scientifique. Ion Ionescu de la Brad, agronome et économiste* (Ioan Gherman, Centrul de Cercetări Economice din Brașov), *Les relations militaires entre la France et la Roumanie (1857-1916)* (Jean-Noël Grandhomme, Université de Strasbourg), *Le modèle français dans la relation centre-périphérie. L'Europe de Sud-Est* (Mircea Muthu, Universitatea din Cluj), *Une contribution française à la quête d'identité des Roumains: Jules Michelet* (Florin Ochiana, Universitatea

din Timisoara), *Les dirigeants de la Révolution roumaine de 1848 et la France* (Mihai Sorin Rădulescu, Universitatea București). Din capitolul despre Lamartine și România reținem comunicarea lui Marcel Vitte, Académie de Macon (*Lamartine et la jeune Roumanie*) și eseu Ioanei Both, Universitatea din Cluj (*Le modèle français dans la poésie patriotique roumaine de 1848. Le cas de Lamartine*). O parte a acestor texte a apărut, între timp, în volume. Cartea de față ne oferă o «panoramă» și un dosar științific relevant pentru două identități culturale – Franța modelizantă și Țările Române, aflate în zorii emancipării naționale – luminându-se reciproc în jocul de oglinzi al unor memorii istorice comune.” □ Magda Cârneci semnează *Balcania scriitorilor: un cosmopolitanism regional*: „Deși termenul de balcanic mai are uneori sonorități negative chiar în urechile localnicilor acestei zone cu contururi flexibile, ca să nu mai vorbim de urechile mai mult sau mai puțin instruite ale celor de la mai mare distanță, balcanicul, balcanismul, apartenența balcanică par să constituie la ora actuală un fel de modă cultural-intelectuală fluctuantă și totuși tenace, niciodată total reductibilă la suma de clișee pe care le vehiculează, și de aceea discret subversivă. Maleabil în spațiu și timp, vag fabulos și cumva derizoriu, iritant prin lipsa lui de claritate și funcționalitate conceptuală *à l'occidentale* și tocmai de aceea fascinant, balcanismul poate constitui în prezent un interesant instrument de lucru, o inedită perspectivă civilizațională și formă de sinteză culturală. Este ceea ce și-a propus să demonstreze profesorul Andrew Wachtel, un încă tânăr șef al catedrei de limbi slave de la Northwestern University din Evanston de lângă Chicago și un activ și cunoscut traducător din limbile sud-slave, mai ales din slovenă. Cu ajutorul poetului grec Anastasis Vistonidis, dar mai ales cu sprijinul generos al Ministerului Culturii din Grecia, subvenționat abundent de Uniunea Europeană, el a organizat recent, între 3 și 7 iulie a.c., în orașele Thessalonice și Kozani, o întâlnire a scriitorilor din această regiune, sub titlul *At the Cross-Roads: New Writing from South East Europe*. Teza lui Andrew Wachtel (el însuși cu rădăcini familiale în această zonă) este limpede și destul de cunoscută. Datorită civilizațiilor și imperiilor care s-au suprapus dramatic în această parte a continentului, culturile sud-est europene s-au dezvoltat mereu într-o formă «impură», hibridizată, modificată și amplificată de diferite tradiții culturale și spirituale. Ele au fost și sunt de aceea «diasporice» prin definiție, situație care se citește pe mai toate palierele care le constituie, de la limbă la obiceiuri și la modele politice și artistice. Starea de *melting pot*, de încrucișare de civilizații și religii, face inevitabil un tip de sinteză culturală aparte, ca un fel de *unheimlich heimat*, sinteză instabilă și neomogenă, supusă presiunilor și reconfigurărilor de tot felul. Or, tocmai acest caracter hibrid și transnațional, de formație culturală *less-stable* poate constitui actualmente un motiv de interes și atenție. Căci trăim într-o epocă de suprapuneri și destabilizări culturale majore, de hibridizări civilizaționale și încrucișări religioase fără precedent, în care culturile stabile încep să reprezinte mai degrabă excepția. Între Scyla globalizării monotone și Caribda suficienței culturale locale, experiența deja istorică a

sud-estului european poate constitui un posibil model sau subiect de reflecție. [...] Ce mi s-a părut interesant în acest «ghiveci» literar balcanic a fost un anume fel, serios-ironic, tolerant-derizoriu, de a privi lumea și oamenii, așa cum a rezultat din piesele literare citite, dar și din discuții și glume, din cascadele de bancuri și din prânzurile și cinele nesfârșite. Dar în interiorul aceleiași ambianțe umane, mai degrabă emoționale decât intelectuale, mai degrabă epicureice decât serioase și grave, în care fiecare evoca antecedentele sale familiale cât se poate de «corcite» național și religios, fiecare venea totuși cu parfumul specific spațiului său cultural, care se simțea nu doar în stilul literar, ci și în stilul uman al fiecăruia. De n-ar fi să amintesc aici decât mândria nostalgică a unei Grecii mitice și elementale (nu elementare) la poezii eleni; sau modul ingenios și rafinat, livresc și ironic în care se interpenetrează straturi culturale incongruente în proza ex-iugoslavilor, după modelul celebru al lui Danilo Kiš; sau patosul enorm și autodestructiv al poetului ruso-ucrainean; sau stilul pietros și aspru, simplu și profund al scriitorului albanez; sau vitalitatea deschisă, deopotrivă energică și totuși afectuoasă, a poetului turc; sau bonomia fără mari profunzimi dar atât de umană a prozatorului bulgar etc. Vorbind toți mai multe limbi străine, schimbând idiomuri de la un scriitor la altul, înțelegându-ne nu doar în engleză și franceză, ci și în sârbo-croată, rusă, turcă, germană, dar mai ales în jargonul *balcanic* alcătuit dintr-o serie de cuvinte *internationale* pentru această regiune, am înțeles spre sfârșitul acestei întâlniri internaționale că spațiul balcanic poate constitui un fel de micromodel nu doar pentru macrohibridizările culturale instabile aflate în curs la nivel planetar, ci și pentru un alt fel, mai uman, mai realist, de a înțelege cosmopolitanismul. Căci cosmopolitanismului «tare», internațional, adeseori găunos și impersonal redus la o serie de clișee tocmai prin scara la care trebuie să funcționeze, i se poate nu opune, ci alătura, adăuga cordial un cosmopolitanism regional, local. Un cosmopolitanism mic, «soft», căci născut să funcționeze ca un releu cultural la o scară mult mai firească, mai accesibilă, care să ne facă în stare să ne cunoaștem și să ne iubim măcar vecinii, dacă nu lumea întreagă. [...] Finalmente, cosmopolitanismul mare trece prin cosmopolitanismul mic, iar faima mondială vine prin cea regională. *A bons entendeurs salut!* □ Sub titlul *Confidențial! București-Berna, volum-document* este prezentată o apariție editorială importantă a editurii Hasefer: „La Editura Hasefer a apărut un volum-document cu titlul *Confidențial! București-Berna* conținând rapoartele diplomatice dintre 1940 și 1942 către Ministerul de Externe din Berna ale lui René de Weck, în calitatea sa de ministru plenipotențiar al Elveției la București. Traducerea, cuvântul înainte, selecția de documente ilustrative și spicuiri din presa vremii îi aparțin lui Dumitru Hincu. Poet, eseist, romancier, «scriitor rătăcit în diplomatie» – după propria-i expresie –, René de Weck s-a născut în 1887 într-o familie aristocratică elvețiană și a murit la Berna în 1950. Perioada sa românească a fost cuprinsă între aprilie 1933 și noiembrie 1945. În perioada războiului, a reprezentat interesele cetățenilor a numeroase țări cu care România nu mai întreținea relații diplomatice. Rapoartele de față,

expediate în condiții deosebit de grele (supuse cenzurii de război și precauțiilor aferente), oferă informații despre relațiile dintre Antonescu și legionari, despre pogromurile la adresa evreilor din Iași și Transnistria, despre tratamentul aplicat evreilor și despre intervențiile în favoarea lor, oferind, per ansamblu, o imagine asupra climatului social și politic al epocii.” □ George Ardeleanu publică partea a doua a studiului *N. Steinhardt și generația '80 (II)*: „[...] Există o constantă a observațiilor lui N. Steinhardt asupra generației '80. La majoritatea scriitorilor reține obsesia Realului, a cotidianului crud și grotesc, a deriziunii, dar dincolo de acest infern totalitar eseistul identifică și disponibilitatea spre transfigurare. Desigur, o asemenea disponibilitate este foarte subtil infuzată în text, iar această subtilitate are o justificare etică.” E semnalată apariția volumului alcătuit de Arșavir Acterian *Amintiri despre N. Steinhardt* (Ed. Dacia). □ Victoria Luță scrie în *Efectul de tandrețe* despre Radu Cosașu, *Supraviețuirile I. Rămășițele mic-burgeze* (Ed. Fundației PRO). □ Monica Spiridon scrie *La întâlnirea cu jurnalul*, despre volumul *Aventuri în anticameră* (Ed. Paralela 45 2001), de Radu Țuculescu: „În literatură, Radu Țuculescu a deambulat între genuri, cum ar fi proza scurtă și cea hiperscurtă (cu un termen împrumutat altei arte, aproape «la minut»), romanul fantasmagoric, cel livresc și cel esopic, proza horror, traducerile, în sfârșit jurnalul. După 1990, a început să se miște și în spațiul geografic, circulând cu predilecție pe axa Nord-Sud, făcând salturi de pe Rin pe Nil, de la Amsterdam pe țărmurile Mediteranei. [...] Opțiunea scriitorului pentru jurnal, deși târzie, nu este deloc surprinzătoare. Genul a fost prizat mai ales în momentele de intrare în turnantă ale literaturii, de neliniște a formelor deja existente, de neastâmpăr al tiparelor scrisului, așa cum s-a întâmplat, de pildă, în veacul al XVIII-lea. Sau în perioade în care literatura se pune pe sine însăși în cauză. Mutatis mutandis, la scara producției unui singur autor, și la Radu Țuculescu, genul devine util într-o etapă de evidentă reasezare a prozei sale, după ce autorul părăsise a somnola un timp, într-un fel de confortabilă conviețuire cu sine, după un interludiu (ca să folosesc un termen din domeniul de formație al autorului) ilustrat mai ales de traduceri din limba germană. Radu Țuculescu se prenumerează printre cei mai lizibili autori ai promoției sale. Cărțile pe care le compune găsesc întotdeauna o formulă de echilibru profitabil între prețiozitate și tehnicile prizei la un public larg. *Aventurile în anticameră* sunt produsul reușit al unei întâlniri de maturitate dintre un gen proteic și oferta unui scriitor cu disponibilități imprevizibile.” Bianca Burța sub titlul *Memorialistul ca personaj* comentează aceeași carte: „*Aventuri în anticameră* pare mai degrabă titlul unui volum de proză experimentală, în linia celorlalte cărți ale lui Radu Țuculescu (*Portocale și cascadori*, *Grădina suspendată*, *Vânzătorul de aripi*, *Ora păianjenului*, *Degetele lui Marsias*, *Portrete în mișcare*, *Umbra penei de gâscă*, *Cuptorul cu microunde*, publicate în intervalul '78-'95) – el însuși un virtuoz al experimentului teatral, muzical, literar, jurnalist... – decât numele unui volum non-ficțional, așa cum de fapt este cartea cu pricina. O carte stranie, ezitând între formula jurnalului de călătorie și notația

memorialistică; o sumă de impresii și de observații (sau, mai precis, o amintire și o reinterpretare a acelor impresii...) grupate în șase false jurnale: *Hoțul de imagini (jurnal helvetic)*, *De cinci ori Amsterdam*, *Ciprul de Nord*, *Oare marți, e Belgia? (însemnări de turneu)*, *Oamenii și ținutul lui Bourguiba (jurnal tunisian)*, *Sub semnul Marelui Hapi (jurnal egiptean)*, la care se adaugă (deloc întâmplător!) o povestire fantastică, *Scorpionul galben*. [...] □ „*Acum biografia de-atunci*” este titlul interviului luat de Svetlana Cârstea Denisei Comănescu.

● [„22”, nr. 29] Este transcrisă o convorbire din 1999, la postul de radio Europa Liberă, cu etnologul (recent dispărut) Irina Nicolau (interlocutor, Radu Călin Cristea), intitulată „*Niciodată nu e așa ca să nu fie cumva*” și în care e abordată problema lumii rurale, a tranziției acestora și a țăranului (etnologa recunoscându-se printre aceia care cred în țăran!): „Eu cred că țăranul s-a păstrat pe sine și, păstrându-se pe sine, în foarte multe ocazii se poartă cum se purta mai de mult. Dar aș vrea, ca de fiecare dată, să accentuez faptul că țăranul e o construcție a noastră. Și că, de fapt, realitatea prezintă o multitudine de țărani și o enormă varietate de sate pe care de obicei nu o avem în vedere.” La pagina 13 apare și un *In Memoriam Irina Nicolau*, unde semnează Radu Bercea, Marie-France Ionesco și Șerban Angelescu. □ Marta Petreu continuă serialul *Laignel-Lavastine: metoda „franceză” (IV)*. □ Suplimentul „Plus” (nr. 148) are aceeași temă precum anteriorul, tema fiind prilejuită de Conferința internațională PEN din 13-16 iunie de la București. Sunt consemnate discuțiile participanților la mesele rotunde *Rolul literaturii în prevenirea conflictelor* și *Rețelele culturale: un factor de prevenire a conflictelor*. Este publicat un dialog între Gabriela Adameșteanu și Ernest Wichner (*Un spațiu literar mai larg*) și textul lui Wichner *Ceva îngrozitor de frumos*, tradus de Nora Iuga, plus o pagină de poeme semnate de Ernest Wichner, în traducerea Norei Iuga. Irina Mavrodin semnează *Traducerea ca formă de cunoaștere reciprocă*. D. Țepeneag contribuie cu textul *Germania – intermediarul României*. Monica Pillat semnalează prezențe românești într-un dicționar biografic american, *Zece personalități românești într-un dicționar american*. Este vorba de volumul *Dictionary of Literary Biography*, vol. 232, third series, dedicat *Twentieth-Century Eastern European Writers*.

17 iulie

● [„Luceafărul”, nr. 27 (565)] Tot Dimitrie Stelaru e protagonistul cronicii literare a lui Bogdan-Alexandru Stănescu, *Între pământ și apă, un hohot sparge auzul*, prilejuit de apariția la Ex Ponto a prozei acestuia (*Scrieri literare* vol. VI, *Proză*): „Publicarea integralei de proză a lui Dimitrie Stelaru are o valoare *culturală* ce primează asupra uneia *estetică*. Pseudoautobiograficul domină această proză impregnată de excesiv lirism (lucru, ce-i drept, normal pentru un poet cum a fost Stelaru). Cel care purta ziare în turul pantalonilor (trei straturi), și numai o aparență de cămașă, ține neapărat să adauge propriile *note* la biografia fantastică ce-l însoțea peste tot, dându-i aura unui autentic boem. La o primă lectură,

romanul *Doi lei planeta (zeii prind șoareci)*, piesa de rezistență a volumului dedicat de Editura Ex Ponto prozei lui Dimitrie Stelaru (Dimitrie Stelaru, *Scrieri Literare*, vol. VI, *Proză*, Constanța, 2002), nu face decât să «îndrepte» unele din zvonurile ce gravitau în jurul autorului: astfel, tentativa de a jefui sediul «Universului» e pusă pe seama altcuiva (într-o manieră destul de naivă altminteri, candoarea însoțind fiecare rând al prozei acestui poet), ne este explicată și farsa jucată întregii lumi literare și nu numai, prin anunțarea propriei morți, etc. [...] Cele opt proze publicate de Editura ExPonto sunt destul de inegale valoric, și chiar cea mai reușită dintre ele e lipsită de o coloană vertebrală «epică» minimă, această rămășiță fiind îmbrăcată într-un trup excesiv de «pufos» al exprimării poetice. Repet, volumul de proză al lui Dimitrie Stelaru are o importanță «culturală» și «biografică», în ciuda exagerărilor și încercărilor autorului de a se auto-salva în ochii posterității.”

• **[„România literară”, nr. 28]** Editorialul lui N. Manolescu, *Cultura „mijlocului”* critică derapajele din educație și cultură care transformă mijlocul în scop în sine: analiza de text înlocuiește lectura textului, la disciplina limba și literatura română, computerul devine scop în sine, nu instrument de lucru, tehnologia învățatului substituie educația în sine etc. „Cultura adevărată este totdeauna reală. Ca și viața.”, conchide el la finalul editorialului. □ Valeria Guțu Romalo în *Media electronică, model de exprimare* prezintă concluziile unei dezbateri inițiate de Consiliul Național al Audiovizualului și desfășurate sub egida Academiei Române despre îngrijorătoarea folosire „incorectă și neglijentă” a limbii române, la posturile de radio și televiziune. □ „Lecturi la zi” prezintă câteva volume demne de interes pentru recenzenți: Marius Chivu (*Despre strămoșii salariului*) se oprește asupra unui studiu terminologic impresionant de Monica Mihaela Busuioc, *Munca și răsplata ei: Secolele XVII-XVIII* (Fundăția Națională pentru Știință și Artă, Academia Română, Institutul de Lingvistică Iorgu Iordan 2001), Cătălin Constantin (*Dincolo de primul prag*) apreciază studiul de antropologie al Narcisei Alexandra Știucă, *În pragul lumii albe* dedicat ritualului nașterii (cu date de teren recente, culese între anii 1993-1999), volum editat în 2001 de Centrul Național de Conservarea Tradiției și Creației Populare, iar Iulia Alexa (*Identificarea surselor*) recomandă studiul lui Ion Adam *Oglinda și modelele. Ideologia literară a lui Duiliu Zamfirescu* (Ed. Gramar, 2001). □ C. Rogozanu, în *Biata mea cumînțenie* încearcă un portret al lui Ion Pop, pornind de la volumul său premiat recent de USR, *Viață și texte* (Dacia, 2001). El îi reproșează o anume rigiditate, cumînțenia în sensul unui clasicism cam depășit, care nu prea mai are legătură cu realitatea literaturii... Altfel, Ion Pop e un critic informat, „de încredere, serios”, dar „emfaza sa critică” în fața vieții va avea tot mai puțină priză la publicul actual, crede tânărul critic. □ Înafară de rubrica poetică lui Emil Brumar, în versuri ori proză, „Cerșetorul de cafea” (*Îngerul mototolit*, monolog), o întreagă pagină de poezie e dedicată lui Mircea Cau. □ Gh. Grigurcu (*O lacrimă a lucidității*) scrie despre volumul de poezie al lui Valeriu Mircea Popa, *Camera*

de subsol sau răscumpărarea (Vinea, 2001). Criticul consideră poezia sa ca pe una a unei profunde solitudini și urmărește amestecul de durere și teatralitate, afectare și umilință, purificarea și demoniacul sau grotescul în structurile acesteia.

□ „La o nouă lectură”, Alex. Ștefănescu se oprește asupra istoricului literar Ov. S. Crohmălniceanu. Practic, el face fișa unui studiu de caz: îl mai considerăm pe Ov. S. Crohmălniceanu un critic sau doar un politruc? El prezintă tabelele opuse: cei care îl consideră un om în slujba sistemului comunist, efasându-i meritele (Liviu Petrescu, în *Dicționarul* coordonat de Mircea Zăciu) cei care îi exagerează defectele, respectiv meritele (G. Cușnarencu) și cei care disting între scăderile și plusurile sale. Printre acuzatorii săi fervenți se numără Gh. Grigurcu și Alexandru George (dintre mai mulți mercenari ai scrisului, în epoca lui Leonte Răutu, „s-a ales inginerul Moise Kahn”) – fiecare citați cu argumente serioase, dar și cu contraziceri substanțiale, în opinia criticului. Alex. Ștefănescu optează pentru o opinie mai modulată, de tip G. Dimisianu, care vede și părțile bune, după 1965, ale lui Crohmălniceanu.

□ Sub titulatura „Ecouri”, Fevronia Novac propune un eseu despre Alain Robbe-Grillet, ca răspuns la interviul suspect de binevoitor luat recent în paginile revistei de către Rodica Binder, despre care se întreabă, la final, într-un p.s., dacă măcar i-a aruncat „sadicului” său interlocutor un pahar cu apă în față, citând de altfel și mărturisirile sale intrigante din interviul respectiv, legate de propria pedofilie... F. Novac prezintă evoluția operei literare și cinematografice a lui Robbe-Grillet, guru al Noului roman francez și nume important și în cinemaul Noului Val (La Nouvelle Vague), insistând pe derapajele sale erotico-sadice, agresiv-misogine, conștient anti-feministe (*Sadism și misoginism*).

□ Ioan Holban, în *Cică niște marginali...* face un portret al Cenaclului de la Casa Pogor, condus de Nichita Danilov și mutat pentru o seară în atelierul pictorului și scriitorului Val Gheorghiu, animat de personalități precum Mihai Ursachi, Emil Brumaru, tânărul Florin Lăzărescu, muzicianul Romeo Cosma etc. – „(i)realitatea” fermecătoare a întâlnirii provoacă autorul la o scurtă digresiune asupra ideii de *farmec* în literatura română.

□ Gabriela Ursachi sub titlul *Iulie*, face un scurt portret erudit al lui Șerban Foarță, care împlinește 60 de ani în iulie. Autoarea îl pune sub semnul devisei iezuitului de secol XVII Athanasius Kircher, *Amore more ore re* și comentează succint atât poezia sa, cât și eseurile sale – despre Ion Barbu sau volumele de *afinități*.

□ Constantin Țoiu, în pastila sa „Prepeleac” de la pagina 15 face un memorabil portret al mamei sale, grecoaică (pasionată de limba ei), stabilită în Urziceni, *Coana Ifigenia*.

□ Jean Cuisenier, autor al volumului *Memoria Carpaților. România milenară: o privire interioară* (Ed. Echinox) este vedeta rubricii *Interviurile „României literare”*, interviul având continuare în numărul următor. Dialogul reprodus în revistă are loc la Cluj, cu ocazia lansării cărții, interlocutorul fiind profesorul Ion Pop. Jean Cuisenier este un etnolog francez pasionat de civilizația rurală din România încă din anii '70, căreia i-a dedicat două cărți, una despre focul viu, rudenie și ritualurile ei, în 1994, și cea tradusă recent la Editura Echinox, apărută în 2000 la Presses Universitaire de France.

Etnologul francez face interesante observații, de natură lingvistică (cuvântul *moș* pentru *înaintaș*, care nu e latin) ori legate de raporturile de rudenie dintre oameni, comparând cu alte culturi, dar și sate românești din zone diferite. □ Gabriel Chifu publică în paginile revistei un fragment (*Stalin tocmai încetase din viață...*) din romanul în curs de apariție la Cartea Românească *Povestirile lui Cesar Leofu*. □ Continuă prezentarea nominalizațiilor la Premiul Prometheus, în acest număr, domeniul muzică: Aurel Stroe, Pascal Benteoiu, Tiberiu Olah (la Opera Omnia) și Dan Dediu, Doina Rotaru, Liviu Dănceanu (la Opera Prima). □ Mariana Neț dedică două pagini de revistă lui Alexandre Dumas, aflat la bicentenar, semnând un text cu titlul *Mitul Muschetarilor*, o interesantă speculație pe tema „celor trei muschetari”. □ Cronica traducerilor, de Elena-Brândușa Steiciuc, intitulată *Fetele nevăzute ale fricii*, comentează ultimul roman al scriitoarei canadiene Anne Hébert, *Copiii Sabatului* (Univers, traducere Elena Bulai). □ „Revista revistelor” semnalizează invitația oficială adresată de președintele Ion Iliescu scriitorului Paul Goma de a veni în țară, iar Memorialul de la Sighet, la al zecelea Simpozion al său, solicită deconspirarea poliției politice.

18 iulie

• [**„Contemporanul – Ideea Europeană”, nr. 29-30 (580-581)**] Irina Petraș dedică o cronică, *Un fel de „teritorii”*, volumului lui Radu Țuculescu *Aventuri în anticameră* (Paralela 45, 2001): „Am terminat de citit ultima pagină a cărții (Radu Țuculescu, *Aventuri în anticameră*, Paralela 45, 2001, 242 pag.) și m-am surprins mormăind ardeleneste: «Fain!». Mi se mai întâmplase ceva asemănător cu mulți ani în urmă, când am citit *Teritorii*-le profesorului Mircea Zăciu. Același sentiment că tocmai încheiasem o experiență plăcută, că asistasem la spectacolul (scânteietor, adesea) al unei personalități și că autorul mă viza chiar pe mine, într-o complicitate încântătoare. Cărțile bune îmi dau mereu acest sentiment, și el, bun: că eu, cititorul, conțez, că autorul cu mine stă la taclale, mie mi se destăinuiește, oricât de multe persoane distincte ar însemna acest *eu*. [...] *Aventuri în anticameră* e un jurnal intersectat de secvențe memorialistice și de note de călătorie, însă toate atât de abil imbricate, încât construcția finală își pierde fragmentaritatea, oricât de marcată, altminteri, în pagină, și *dă* un roman autobiografic alert, picant, dezinvolt, de o gravitate mereu gata să izbucnească în hohote de răs molipsitoare, cu șăgalnicii ironice, comentând avizat și implicat cele mai diverse și mai actuale fețe ale lumii de azi și ieri, însă neuitând să-și joace neimplicarea, cu o prefăcătorie ținând de *fiziologia* artistului care se respectă. Amintirile personale, îmbrăcate, de obicei, într-o haină metaforic-liric menită, culmea, să păstreze distanța și să scoată confesiunea de sub primejdia sentimentalului ieftin ori a melodramei, răspund în canon subtil faptelor diverse inserate paginii cu poftă de povestitor înrăit și de moralist deghizat. [...]” □ Florina Pârjol descrie lumea lui Petru Cimpoeșu, în „*Imago tranzitae*” – descriind personajele sale, feminine și masculine, întâmplările-cheie și mai ales ironia fină a romanului său

Simion Liftnicul. Mircea A. Diaconu se oprește în *Realism da, dar... metafizic*, la romanul lui Constantin Arcu *Faima de dincolo de moarte* (Cartea Românească, 2001) și la *Sinapse*, de Al. Mușina (Aula), în ală cronică, intitulată elocvent *Pe frontul postmodernismului românesc nimic nou!*. ■ Matei Călinescu tipărește un fragment din cartea sa *A citi, a reciti: către o poetică a (re)lecturii*, în curs de apariție la Polirom, traducere de Virgil Stanciu. ■ Ioana Șișcu poartă un dialog cu traducătoarea Antoaneta Ralian: „[...] I.Ș.: – Ce înseamnă a fi un bun traducător? Amintiți câteva trăsături, dintre cele pe care le asociați spontan cu ideea de performanță a traducerii. A.R.: – A fi un bun traducător înseamnă a traduce cu competență și cu talent. Trăsăturile unui bun traducător? În afară de truismul cunoașterii temeinice a limbilor din care și în care traduci, în afara consultării cu religiozitate a unor foarte bune și complete dicționare... e nevoie de pasiune, de fler, de intuiție și, mai ales, de capacitate de osmoză. I.Ș.: – Traducătorul de literatură este și un artist? A.R.: – Traducătorul de literatură este un artist în măsura în care traducerea este o artă. Și, categoric, traducerea este o artă, în măsura în care traducătorul se pricepe să facă o muncă creatoare, să recreeze o operă literară. Traducerea este o artă interpretativă. Traducătorul, ca și actorul, ca și muzicianul instrumentist, este interpretul-creator al gândirii altuia, filtrată însă prin puterea lui de sesizare, prin sensibilitatea și capacitatea lui de redare. Ca în orice artă, nici în traducere nu există rețete, formule rigurose aplicabile, repetabile. I.Ș.: – Ați tradus proză și teatru; cum se prezintă diferența acestor genuri din perspectiva celui care traduce; ați încercat să traduceți și poezie? A.R.: – Diferența dintre traducerile de proză și cele de teatru pornește, în primul rând, de la diferențele de receptare a respectivelor genuri. Proza se adresează cititorului, adică ochiului exterior și interior; o citești în general în solitudine. Piesa de teatru se adresează mai mult auzului, ascuți textul piesei de teatru și mișcarea scenică pe care o vezi nu face decât se ilustreze textul auzit. Lectura de proză e nemijlocită, piesa de teatru e mediată de actor și se produce în public. Deci, tot ce e în proză: descriere, monolog interior, analiză psihologică se esențializează în teatru prin replică. Așadar, traducătorul de teatru se concentrează asupra replicii care trebuie să fie cât mai alertă și mai cuprinzătoare, mai sintetică. Replica nu trebuie să plictisească spectatorul prin lungimi care sunt permise în proză și nu trebuie să-l încurce pe actor prin întorsături de frază greoaie, cu încărcături de stil. Esențial este ca traducerea de teatru să păstreze firescul vorbirii curente, în timp ce proza îți îngăduie felurite ocolișuri și sofisticări. I.Ș.: – Ne puteți dezvălui metoda dvs. de abordare a unui text? Poate, niște amănunte din istoria aparte a traducerii unei cărți... A.R.: – Am mai răspuns și cu alte prilejuri la această întrebare. Încep printr-o lectură, ca să spun așa, o lectură de identificare. Încerc să-i pătrund gândirea, simțirea, trăirea, să-i înțeleg textul, subtextul, să elimin senzația de alteritate și după ce mi l-am apropiat, indiferent dacă există sau nu similitudini între concepțiile lui și ale mele, trec la cea de-a doua fază: transpunerea, transplantarea în solul limbii mele și aceasta o fac cu cât mai mult respect pentru

caracteristicile și specificitățile operei originale. I.Ș.: – În transcrierea/ rescrierea din engleză în română există câștiguri și pierderi, desigur, care decurg din diferențele de structură ale acestor limbi; care sunt constatările dvs. în acest sens? A.R.: – Există diferențe inerente. Engleza este o limbă foarte sintetică, în timp ce româna e o limbă perifrastică. De multe ori un cuvânt englezesc, încărcat de sensuri, trebuie tradus în română printr-o propoziție explicativă. S-a constatat statistic că o traducere în limba română este cu 20% mai mare decât originalul englez. Ceea ce nu înseamnă însă și nu trebuie să însemne o diluare a textului. I.Ș.: – Cum apreciați traducerea într-o piesă care are de două ori volumul piesei originale, cum a făcut, am înțeles, Pasternak? Este, într-adevăr, cea mai fidelă traducere? A.R.: – Mi se pare, așa am auzit de curând, chiar la lansarea cărții *Poezie și destin* de Anna Ahmatova (ed. Paralela 45, 2001) în versiunea Aurei Christi, am auzit că traducerea lui Pasternak este cea mai fidelă. E posibil. E posibil ca în versiunile care au circulat în alte țări și la noi să fi fost puțin mai condensată. La noi nu există un foarte mare respect pentru textul original shakespearian; e posibil să fi fost adaptat la necesitățile actorilor, ale teatrului, la durata unei piese, la durata necesară, chiar la grija pentru spectatori, ca să nu existe ceva care astăzi poate părea prea greoi sau prea lung. Cred că Pasternak a respectat întru-totul punctul și virgula textului original. În general piesele lui Shakespeare la noi sunt oarecum adaptate. I.Ș.: – Mi se pare că nu au intensitatea emoțională pe care o au textele originale. Unele traduceri *transmit* foarte greu mesajul. Comparate cu lectura originală, mie mi se par uneori puțin greoaie. A.R.: – Asta ar fi o lacună a traducătorului. Totuși, la noi textele (vă referiți la textele shakespeariene) au fost traduse de oameni foarte mari, de traducători foarte mari, de un Vineu, de pildă; au existat traduceri foarte frumoase ale lui Levițchi, Dan Duțescu, Bantaș. E vorba de traducători mari. Sigur că atunci când e vorba de Shakespeare, poate, e greu să redai într-adevăr fiorul Shakespearean, să redai trăirea emoțională din original. Dar nu mă îndoiesc că acești traducători au făcut ce-au putut și s-au aplecat cât au putut spre trăirea originală. Un geniu e foarte greu de tradus. Un geniu se traduce prin geniu. I.Ș.: – Comparativ cu traduceri în franceză, versiunile românești mi se pare că sunt mai bune. A.R.: – Da. Traducerile în franceză sunt foarte lacunare. Am avut ocazia să confrunt cărți pe care le-am tradus eu cu unele traduse în franceză, de pildă, tetralogia lui Durrell; uneori francezii își permit niște libertăți cu totul neîngăduite: sar pasaje întregi, eludează dificultățile, pur și simplu eliminând pasajele și traduc cu o libertate care e departe de misiunea adevărată a traducătorului. Am fost foarte deziluzionată de traduceri în franceză ale unor opere englezești. I.Ș.: – Dar la italieni cum stau lucrurile? A.R.: – Cred că și italienii sunt foarte lași în traducere. Nu atâta cât francezii, dar și italienii mizează prea mult pe temperamentul lor, pe înțelegerea lor și se preocupă mai puțin de respectul, de fidelitatea față de text. La englezi, însă, e altceva. La englezi, traduceri, puține, câte le-am văzut, sunt ireproșabile. Ei nu folosesc foarte mult arma traducerii, englezii având o limbă

universală și putând să-și aproprieze literatura americană, literatura indiană, literatura australiană; englezii n-au nevoie de traduceri, dar în foarte puținele cazuri câte am văzut de traducere din literatura franceză în engleză, am observat o foarte mare acuratețe. Englezii au un foarte mare respect față de text. L.Ș.: – Cum apreciați receptarea literaturii engleze în România până la acest moment, mai ales, în relație cu leitmotivul sincronizare-desincronizare? A.R.: – Traducerile din limba engleză, adică din literaturile britanică și americană, s-au bucurat întotdeauna de o foarte caldă receptare în România. Cel puțin după 1989 literatura americană a cunoscut un adevărat boom. Nu întotdeauna benefic. Pentru că au apărut și enorm de multe cărți lipsite de orice valoare atât din punct de vedere al originalului, cât și al traducerii. Mă refer la maculatura submediocră care a invadat piața de cărți, kitsch-uri care pot fi etichetate cu o emblemă generală: *Sandra Brown*. Din fericire, în ultimii ani se poate vorbi de o recrudescență a gustului pentru literatura bună, de o producție bogată, caleidoscopică, în pofida greutăților cu care se luptă editurile. [...] Eu cred că lacuna importantă nu constă nici în selecția operelor, nici în calitatea traducătorilor, pentru că avem traducători admirabili din română în alte limbi, și în țară și în Diaspora. Cred că lacuna constă în propaganda nesusținută, inconsecventă, necoordonată, care se face cărților românești în străinătate, constă în lipsa de zel a consilierilor noștri culturali din străinătate, mai ales a celor din marile țări occidentale, care, în general, sunt prea puțin interesate de traduceri din alte culturi. L.Ș.: – Ați tradus în premieră din opera lui Henry Miller, creatorul unui limbaj provocator. Impune Miller o anumită atitudine față de cuvinte? Care ar fi lecția pe care el o dă traducătorului? Dacă, bineînțeles, se poate vorbi de o lecție în cazul dat. A.R.: – Henry Miller a însemnat o experiență cu totul specială în cariera mea. Prin educația și formația mea nu eram pregătită nici pentru limbajul lui Henry Miller, nici pentru erotismul său exploziv, debordant. Și, totuși, mi-am asumat răspunderea, provocarea unei traduceri fidele, care să nu trădeze cu nimic intențiile autorului. Lecția propusă de traducerea lui Henry Miller este aceea că limbajul erotic frust se poate folosi fără să cazi în vulgaritate și în obscenitate. Acest lucru l-am urmărit pe tot parcursul traducerii și vreau să sper că l-am realizat. Un traducător profesionist trebuie să-și muleze limbajul după cel al autorului fie că-i place sau nu, fie că i se potrivește sau nu. I.Ș.: – Ați luat legătura cu artiștii din textele cărora ați tradus? În acest sens, ne puteți vorbi despre o comunicare absolut memorabilă? A.R.: – Dintre autorii pe care i-am tradus... i-am cunoscut pe Iris Murdoch, pe Saul Below, Raymond Federman... Memorabilă a fost prietenia mea cu marea scriitoare britanică Iris Murdoch, prietenie care s-a întins pe o perioadă de peste 20 de ani, până la dispariția ei tragică. Am întreținut o bogată corespondență cu ea, ne-am vizitat reciproc, am tradus trei romane și două piese de teatru ale ei, cu acea empatie care se stabilise între noi, cu o deplină cunoaștere și înțelegere a concepțiilor ei filozofice și de viață, cu dragostea pe care i-o purtam. În ce-l privește pe Saul Below, m-a amuzat să-i traduc *Iarna decanului* în care narează

întâmplările trăite cu prilejul vizitei la București în anul 1977, peripeții ciudate pe care mi le povestise personal pe parcursul acelei vizite. [...] I.Ș. : – Traducerea presupune vocație? A.R.: – Nu știu dacă se poate vorbi de o vocație; se poate vorbi de o mare dragoste, de o mare receptivitate, de o foarte largă deschidere față de literatura străină, de... ospitalitate față de culturile străine și, într-adevăr, există un mare interes față de culturile străine. Nu e vorba numai de traduceri din limbile de mare circulație; la noi s-a tradus destulă literatură din limbile de mică circulație; s-a tradus literatură japoneză, literatură chineză, literatură indiană, literatură nigeriană. Există o foarte mare deschidere față de literaturile străine în România. I.Ș.: – Acest fapt e o trăsătură a noastră, a românilor, care ține de psihologia noastră, probabil... A.R.: – Cred că aş putea să asociez această realitate cu ospitalitatea noastră, cu interesul față de străini, față de viața lor, cultura lor. E o caracteristică care nu cred că își are originea în complexul de *țară mică*, despre care se vorbește așa de mult. I.Ș.: – Deci, nu se poate spune că e vorba de un handicap pe care românii îl conștientizează? A.R.: – Nu de un complex de inferioritate este vorba și nu văd de ce ar exista un handicap în acest sens. România are o cultură realmente interesantă și demnă de a fi apreciată, chiar dacă nu este în măsura în care ar trebui să fie apreciată. Nu poate fi vorba de un handicap. Există un apetit față de cultură. – Totuși românii au câștigat un statut de mimetici... A.R.: – Munca de traducere a evoluat foarte mult în ultimii ani. Nu vreau să las impresia că am nostalgia vremurilor trecute, dar au existat, pe vremuri, editurile de stat, a existat mult mai multă acuratețe față de traducere; erau la mijloc niște etape care acum au fost cu totul eliminate, – de pildă, confruntarea traducerii cu originalul, extrem de importantă; acum apar niște *perle* de traducere grotești; nimeni nu stă să confrunte originalul cu traducerea, – ceea ce se făcea înainte cu foarte multă grijă, cu foarte multă acuratețe; apoi... exista redactarea, un redactor sau chiar mai mulți, care veneau după tine, după traducător, și verificau ceea ce ai făcut; întotdeauna e nevoie să vină după tine un ochi care să vadă ce ți-a scăpat, sunt scăpări inerente. Astăzi, în special, la editurile particulare, au fost cu totul și cu totul eliminate aceste operații, și calitatea traducerilor se resimte foarte mult în consecință. [...]” ■ Gabriela Melinescu revine cu fragmente din *Jurnal suedez II* – notații din perioada 1984-1989. ■ Mircea Horia Simionescu publică *Suită barocă de suit scârile*, iar Dan Stanca *Exil*. Gellu Dorian e și el prezent cu proza *Scritorul*. □ Rubrica „Viața literară în scrisori” e ocupată tot de cuplul epistolar D. Țepeneag – Alain Paruit, *Pașaport da, publicare ba*. Fragmentul reprodus (tot din 1972) e precedat de un fragment contemporan: „Când îl aud pe unul ca C. Stănescu că îndrăznește să afirme (în «Adevărul literar și artistic» din 18 aprilie) că <criticii buni, cei adevărați, nu au stat să le pice> independența <din cer ci, în bună măsură, și-au luat-o singuri scriind despre cărți fără să se supună cenzurii dictate de partidul unic... > mă apucă și râsul și plânsul. Mă întreb ce speră un ins de teapa lui? Să-i convingă pe cei care n-au trăit în epoca aceea că critica în general și deci și el C. Stănescu a salvat literatura română ? În cazul acesta ar fi

trebuit să-l roage pe șeful său, pe C.T. Popescu, măcar să amâne înjurăturile de pe prima pagină la adresa campionului criticii ceaușiste <O mârșăvie a lui N. Manolescu>.” ■ Radu Aldulescu tipărește un fragment de roman, *Proorocii Ierusalimului*. □ Adina Lipai semnează proza scurtă *Ora de română*. □ Dora Pavel publică un fragment din romanul *Agata murind*, intitulat... *Adelaida*. ■ Traian T. Coșovei semnează o suită de poeme scurte, adunate sub titlul *Poeme*. ■ Henri Zalis prezintă și traduce eseu memorialistic al lui Friedrich Dürrenmatt, *Rebelul*. Subiecte atinse: Kassner („în 1918 Kassner prevăzuse stalinismul, care n-a încetat să fie o amenințare: orice fel de socialism tinde fatal să devină sistem, chiar dacă pretinde, ca astăzi, să scape tendinței.”) și Brecht („Fără să mai pun la socoteală că marxismul lui Brecht îmi suna prea doctrinar. Încă nu pricepeam că opiniile lui politice îl ajutau să se prefacă. Știindu-i pe oameni avea nevoie să se ascundă. Era un șiretlic al deșteptăciunii lui sau înțelepciunea vicleniei lui. Trăia într-o epocă sensibilă, în care înțelepciune și viclenie erau sinonime. Spre nenorocirea lui n-a ajuns să le disocieze; dacă ar fi ajuns nu i-ar mai fi fost de trebuință șiretenia.”), Everestul, socialismul, țigările, teatrul, personalitățile de care literalmente s-a ciocnit (pe Th. Mann doar îl vede în pauza premierei unei piese de teatru de-a sa, de Gottfried Benn se lovește la liftul Radiodifuziunii berlineze), Congresul Scriitorilor de la Kremlin din 1967 etc. □ E tradus din scriitorul belgian (poet) Werner Lambresy *Anvers sau îngerii perversi*, o proză lirică dedicată orașului senzual-rubensian Anvers.

23 iulie

- [**„Adevărul literar și artistic”, nr. 626**] Mircea Popa la rubrica „Memorialistică” prezintă volumul lui D. Micu *Timpuri zbuciumate. Reconstituiri subiective* (Vestala, 2001), sub titlul *Timpurile zbuciumate ale profesorului Micu*. □ Oana Soare continuă *Proprietatea și posesiunea (3)*, seria dedicată lui Petru Dumitriu, inventariind în romanul său strategii narative – ea discută „suspansul ca strategie narativă” și „artificializarea realității urmând treptele unei argumentații”. □ Magda Mihăilescu, la ultima pagină, consemnează acordarea marelui premiu de la Cannes lui Polanski, pentru pelicula *Pianistul*.

- [**„Observator cultural”, nr. 126**] Paul Cernat semnează *Dincolo de canonul estetic*: „Relansarea, în postcomunism, a mai vechilor dezbateri despre postmodernismul românesc, însoțite, într-o primă fază, de febra recuperărilor și de clamarea justițiară a «revizuirilor» etice, totul pe fondul presiunii progresive a globalizării multiculturale, consumiste și mediatice, a făcut ca în prim-planul disputelor din presa literară a ultimului deceniu să se instaleze tot mai decis chestiunea așa-numitei «bătălii canonice». De la recunoașterea necesității revizuirii valorilor instituționalizate până la clamarea unor reforme radicale și chiar până la contestarea totală a structurii canonice existente, opiniile au fost – și sunt – extrem de diverse. Fără a ignora discuțiile care vād în acest proces o confruntare între umanismul clasic, nonideologic, și un multiculturalism ideologic

militant, chiar (neo)marxizant, chestiunea canonului literar trebuie pusă, pentru a fi corect înțeleasă, în relație cu concepte precum cel de «putere» și de «identitate culturală». Și, dacă acceptăm că specificul literaturii este, totuși, esteticul, putem vedea literatura nu atât ca pe o insulă paradisiacă în mijlocul unei mari dezlănțuite, ci ca pe o formă a identității, într-un sens antropologic integrator, în care să intre deopotrivă istoricul, filozoficul, socialul, politicul, eticul, religiosul. Căci, dacă reducă ideologică a realismului socialist a fost o aberație dogmatică și represivă, reducă estetică a dus, la rândul ei, la un impas. Or, dacă globalizarea, inclusiv aceea a multiculturalismului, constituie o fatalitate istorică, ar fi de dorit ca esteticul să renunțe la segregacionismul elitist asumându-și rolul de mediator în stare să preîntâmpine parohializarea identităților culturale, punând în dialog discipline și metode analitice. [...] Ofensiva anticanonică din țările postcomuniste își află, pe lângă diferențe importante, numeroase puncte comune cu cea din țările postcoloniale, iar metodele deconstructive utilizate de studiile culturale occidentale pot fi recondiționate și aplicate la fel de bine explorării memoriei totalitare. Fără a intra în probleme de teorie a canonului (de la cartea lui Harold Bloom există o bogată literatură pe această temă), voi încerca o circumscriere sumară a fenomenului decanonizării literare în spațiul românesc. Deschis în 1990 prin câteva utile articole ale profesorului Virgil Nemoianu, dosarul teoretic autohton al «bătăliei canonice» s-a îmbogățit simțitor în ultimii ani, dincolo de nenumăratele intervenții publicistice, mai mult sau mai puțin superficiale, printr-o serie de contribuții și intervenții notabile, cele mai articulate fiind, fără îndoială, cele ale profesorilor Mircea Martin, Paul Cornea și Sorin Alexandrescu, alături de cele deja amintite ale lui Virgil Nemoianu, cărora trebuie să le adăugăm punctele de vedere ale mult mai tinerilor Corin Braga și Ion Manolescu, intervențiile informate ale unor Pia Brânzeu și Mihaela Anghelescu-Irimia ori cele ale unor «optzeciști». Numărul tematic din 1997 al «Dilemei» și numărul special dedicat de revista «Euresis» au jalonat o dezbatere în care a fost implicat practic întreg câmpul literar – și nu numai. Punctul de vedere cel mai radical, dacă nu și cel mai interesant, exprimat în aceste dispute teoretice este cel al lui Sorin Alexandrescu, care, într-un articol publicat inițial în «Dilema», nr. 245, 3-9 octombrie 1997, și reluat în volumul *Privind înapoi, modernitatea*, pledează, fățiș, pentru un cât mai grabnic sfârșit al canonului estetic. În finalul articolului, autorul se arată totuși ceva mai nuanțat, vorbind nu despre o abolire, ci doar despre încetarea supremației canonului estetic în cultura română.” □ Ion Bogdan Lefter semnează *Dubla sau multipla specializare a lui Mircea Vasilescu* un comentariu în marginea cărților acestuia *Iubite cetitoriule. Lectură, public și comunicare în cultura română veche* (Paralela 45, 2001): „*Iubite cetitoriule...*» e un studiu de estetică a receptării, de teorie a lecturii și de istorie a mentalităților aplicat pe texte românești vechi, medievale și prepașoptiste. Mai exact spus, Mircea Vasilescu a avut ideea excepțională de a selecta din ele și de a pune laolaltă sub lupa analizei *predosloviile, textele prefațiale*, în care sunt identificabile «elementele

care pot constitui presuposițiile de lectură și care influențează practicile culturale și sociale ale lecturii» (p. 13). Complementar, au fost examinate și alte forme ale *discursurilor de escortă* (cum le-a numit Paul Cornea): dedicații, adnotări ale copiștilor ș.a.m.d. Altfel spus, cercetătorul abandonează formulele istoriografiei literare tradiționale, nu-l interesează deloc conținutul cronicilor sau al scrierilor religioase medievale, ocupându-se exclusiv de *situațiile de comunicare* în care se află autorii și cititorii în etapele vechi și ingenui ale scrisului și ale lecturii.”

□ Andrei Bodiu semnează *Disperare impură* despre volumul *Planeta O* al lui O. Nimigean (Junimea): „Poate mai mult decât farmecul boemei în sine contează faptul că, indiferent de cât ar vrea Nimigean, pentru Nimigean timpul ei, resursele ei s-au consumat... De aceea, *Planeta O* poate fi citită ca o carte a despărțirii de o identitate, de acel Nimigean disperat, căruia, ca pe orice june poet «damnat», îl bântuie gândurile sinuciderii. Desigur, distanța ironică pe care o marchează poetul nu e o soluție la întrebările disperate ale omului. O soluție se întrevade în secvențele finale ale cărții, când Nimigean pare a opta pentru o retragere din miezul non-sensului vieții cotidiene în spațiul culturii, în bibliotecă. Nu e nimic ostentativ și snob în această retragere marcată prin lungi pasaje din Shakespeare, Kavafis sau Quevedo. E mai degrabă o dorință de a descoperi un spațiu al reculegerii și al regăsirii unei identități depline, unificate.” □ Cristina Ionică semnează *Nietzsche fără „t” și alte amintiri* despre *Memorial în mod minor*, de Elena Văcărescu (Compania 2001) „Elena Văcărescu, Anna de Noailles și Martha Bibescu sunt primele nume la care ne gândim, dintre personalitățile feminine românești care «au făcut carieră» în cultura altei țări. Totuși, puțini știu despre aceste femei celebre în mediile artistice franceze (deci europene), de la granița dintre secole și din perioada interbelică, altceva decât numele lor – cărțile (poezii, amintiri etc.), scrise și publicate în limba franceză, au fost prea puțin cunoscute la noi. Inițiativa editurii Compania de a le traduce s-a concretizat deja în câteva volume de foarte bună calitate (literară și, trebuie spus, grafică, de asemenea), cu o mențiune specială pentru *Izvor: Țara sălcilor* (2000) a Marthei Bibescu, traducerea – Anca-Maria Christodorescu, o traducere excelentă, ca și în cazul cărții de față. Faptul că Elena Văcărescu scrie despre întâlnirile ei cu regina Carmen Sylva, cu tânărul Ferdinand (de care o va lega o iubire de o viață, interesele de stat interzicând concretizarea idilei printr-o căsătorie), cu reginele Angliei, cu artiști și filosofi de renume – Leconte de Lisle, Victor Hugo, Anatole France, José Maria de Heredia, Anna de Noailles, Nietzsche etc. – participă din plin la forța de seducție exercitată de paginile scriitoarei. Iar ca stil, textul aproape că nu lasă să se vadă poeta epocii, în sensul că nu există (cu excepția celor câteva pagini de început) lirisme gratuite, exces de figuri de stil etc.; fraza sigură, la obiect, permanenta disponibilitate (auto)ironică, claritatea fixării contextului și explozia de energie a replicilor-cheie fac din cartea Elenei Văcărescu una pe care nu o poți lăsa din mână până la final.”

24 iulie

• [„Luceafărul”, nr. 28 (566)] Cronicarul revistei se ocupă de volumul de poezie al Gabrielei Melinescu, *Cuvinte nou născute*, un alt caz, pentru acesta, ca și Stelaru, de *Recuperări* mai degrabă în cheie culturală, decât propriu-zis literară: „Volumul de poezii al Gabrielei Melinescu (*Cuvinte nou născute*, Editura Fundației Culturale Române, București 2002) pare să vină a sublinia o perioadă propice autoarei, dacă ne gândim că se așteaptă publicarea *Jurnalului suedez II*. Cartea se constituie de fapt într-o *traducere* a unui volum publicat în 1977 în Suedia (*Zeu fecundator*), plus mult mai multe poeme *inedite*. Nu știu cât de conștient este publicul cititor de creația Gabrielei Melinescu, de aceea cred că actuala inițiativă a Fundației Culturale Române este una de recuperare. Problema care se pune însă, este dacă acest public mai poate fi *atins* de o astfel de poezie, de această haină care a venit atât de bine generației Blandiana, dar... mai demult. «Ești din nou grea. Vei naște cuvinte? Așa se auzea vorbindu-se în tufișuri» (*Totern*). Am convingerea că o poezie de generație trăiește prin vârfurile ei absolute, care antrenează în siajul lor restul *trupei* și mai am convingerea că o poezie mare este cea care se desprinde din cerc, devenind *deschisă*. În rest, poezia care nu atinge o zonă a profunzimii, slujindu-se atât de instrumentele momentului, cât și de cele personale (citește universale), care nu concentrează seve, energii care să străbată *momentul*, această poezie nu rămâne în memorie decât ca fapt cultural. Spuneam în cronica precedentă, cea referitoare la editarea integralei de proză a lui Dimitrie Stelaru, că e un fapt cu o deosebită importanță culturală, valoarea în sine a acestei proze nefiind una care să depășească media. Îndrăznesc să afirm același lucru referitor la poezia Gabrielei Melinescu: inteligentă, fină, adâncă, dar... atât. Nu trece acel prag pe care marea poezie îl lasă-ntotdeauna în urmă, rămânând într-un spațiu incert, înghețat. [...] Cutremurul optzecist, urmat de ironia fundamentală și dureroasă a generației nouăzeci, au schimbat ireversibil ceva în aspectul poeziei: nu ne putem întoarce, și nici nu mai putem savura aceste poeme așa cum am fi făcut-o la vremea lor, mai ales că, așa cum am mai spus, nu-și depășesc, valoric, generația.” ■ *Ce spun criticii cei mai tineri?* se întreabă Marin Mincu la rubrica sa „Intermezzo”, pornind și citând masiv din ancheta lui Dan C. Mihăilescu din suplimentul LA&I al „Cotidianului”: „Criticul Dan C. Mihăilescu dedică, în mod inspirat, suplimentul literar (LA&I) din 20 mai noilor forțe ale criticii de întâmpinare. Astfel, după un editorial cam sumar încearcă să schițeze niște întrebări pentru critica tânără, la care răspund cinci critici (Daniel Cristea-Enache, Nicoleta Sălcudeanu, Paul Cernat, C. Rogozanu și Luminița Marcu). [...] Răspunsurile publicate ne descoperă un statut cu totul nou al criticului literar, diferențiat în toate privințele de obsesiile și *dilemele* vechiului foiletonist. Fiecare dintre cei cinci participanți la anchetă divulgă o personalitate proprie prin capacitatea de a-și apăra autonomia critică și de a se pronunța necomplexat asupra problemelor celor mai acute ale profesiei de critic astăzi. Mi s-a părut că se poate vorbi de o mutație fundamentală în statutul criticii

noi, ceea ce sper să se reflecte cât mai curând și în schimbarea de mentalitate – la toate nivelurile – în cadrul manifestării vieții literare actuale. Consider necesar să conturez în câteva linii schița de portret a fiecăruia, așa cum se autodefineste în spațiul anchetei. Primul care răspunde este Daniel Cristea-Enache [...] Chiar dacă nu i se poate nega libertatea de judecată și opinie, riguros formulate în termeni cât se poate de tranșanți, totuși nu putem să nu observăm o anumită morgă arogantă, o precauție diplomatică în a răspica problemele și o ezitare retorică în orice afirmație făcută, ce se înscriu în recuzita bine pusă la punct a maestrului său Eugen Simion. Daniel Cristea-Enache visează și el o *Istorie a literaturii contemporane* și nu ne îndoim că o va realiza. Ce spun criticii cei mai tineri? M-a impresionat în mod deosebit Nicoleta Sălcudeanu pe care o mai citisem și în alte intervenții la fel de percutante. Este remarcabilă nonșalanța și detașarea ei când își exprimă atitudinea polemică, de altfel cu aceeași lipsă de complexare ca și Luminița Marcu și C. Rogozanu. Nicoleta Sălcudeanu e foarte curajoasă atunci când afirmă «diversitatea și pluralismul critic» în această alunecoasă etapă a tranziției critice când vechii lideri se cramponează să dețină monopolul absolut al *canonizării* literare. [...] În ultima perioadă am asistat la un cult penibil al liderului critic N. Manolescu (revista «Vatra» i-a dedicat o hagiografie întreagă, semnată de 20 de critici, ca răspuns la serialul meu demistificator, publicat în «Cotidianul») și este salutar că un tânăr critic constată: «câtă vreme critica nu se va elibera de complexul Manolescu, ea nu va fi deloc», susținând/repetând un truism acceptat aparent de toți [...] Paul Cernat are și un program mai articulat: el depășește «imanentismul estetic» acceptând o dată cu postmodernii că «extraliterarul face parte din literatură» și propunând o mânăuire mai suplă a criteriilor axiologice. [...] Despre C. Rogozanu știam câte ceva (ascultându-l prima dată cu ocazia admiterii la doctorat la N. Manolescu, ca și pe Luminița Marcu), dar l-am apreciat mai ales când am observat că poate să-și exprime un punct de vedere (polemic, însă argumentat teoretic și aplicativ) în cronicile scrise la cărțile unor critici redutabili, precum Gheorghe Grigurcu și Dan C. Mihăilescu. Tranșanța tonului și diferențierea de maeștri sunt, în cazul său (ca și în acela al Luminiței Marcu), o realitate evidentă, și nu doar o simplă cochetărie defensivă, cum se întâmplă la Daniel Cristea-Enache. Și foarte tânărul C. Rogozanu, în răspunsurile sale mai sobre, se exprimă împotriva *lideratului* critic («Cât despre problema unora cu lipsa unui nou Manolescu sau a unei Monica Lovinescu, aici nu înțeleg nevoia de lider cultural. Cu cât mai mulți Manolescu, cu atât mai bine»). Împotriva ideii de «generație» și a «fundamentalismului literar», solicitând, în mod just, nu «schimbarea» canonului literar actual, ci «înmuierea» acestuia în sensul conceptului vattimian despre postmodernitate. [...]»

• **[„România literară”, nr. 29]** Editorialul lui N. Manolescu, plecând de la o „mitologie” barthiană, face un elogiu cavaleresc-postmodern al turului ciclist al Franței: „Turul ciclist al Franței văzut la televiziune este un poem cavaleresc pe două roți, epopee modernă a căutării Graalului, un spectacol sportiv doar în

punctul de plecare, fiindcă, în acela de sosire, ni se revelă ca o ficțiune literară complexă, eroică și comică, măreață și banală, expresie a unei necesități ineluctabile sau a celui mai pur accident. Textul Turului Franței are un context la fel de sonor ca o cutie de rezonanță. Acest context e dat de istoria și de geografia Franței, de monumentele revizitate ale trecutului și de peisajele prezentului. O sută și ceva de bărbați curajoși pedalează două săptămîni la rînd, aproape zi de zi, urmînd un traseu inițiat care urcă din cîmpie la munte și recoboară spre mare, traversînd ca un sistem circulator, toate provinciile Franței, spre a ajunge în Paris, pe Champs-Élysées, în vecinătatea Arcului de Triumf.” (*Turul Franței ca literatură*)

□ Gabriel Dimisanu face o dare de seamă a Simpozionului care a avut loc la Memorialul de la Sighet (*Sighet 2002*), una dintre teme fiind relația dintre comunism și naționalism. □ La rubrica „Lecturi la zi” rețin atenția volumul bilingv *Camoes&Eminescu*, cu un studiu introductiv de Mircea Eliade, o antologie de poezie Jose Augusto Seabra (Ed. Libra, 2000), *Luceafărul* fiind transpus în portugheză prima dată de Luciano Maia, alte traduceri mai vechi din Eminescu, deja canonizate, fiind realizate de Victor Buescu și Carlos Queiroz (*O ediție bilingvă*, de Catrinel Popa), *Întuneric la amiază*, de Arthur Koestler, ediția a doua, revăzută (Humanitas), una dintre cele mai cunoscute cărți despre infernul comunist, scrie Iulia Popovici (*Utopii trădate*) și *Convenio. Despre natură, femei și morală* (Polirom), de Mihaela Miroiu, o carte despre feminism și etica sa, care pleacă de la morala creștină (*Despre femei și morală*, de Iulia Alexa). ■ Cronică Luminiței Marcu, *Integrala poeziei Marianeii Marin*, comentează volumul recent apărut la Editura Muzeului Literaturii Române, *Zestrea de aur*: „Mariana Marin are ceva din fiecare generație literară. Trăiește boem și nepăsător ca histrionii anilor '60, are în poemele ei o intransigență morală asemeni celei anunțate de generația '80 (și a participat cu mult ecou, chiar dacă cu un scris cumva diferit la Cenaclul de Luni), iar acum a știut să se apropie cu naturalețe de tinerii anilor 2000. Cum? într-un fel foarte simplu: comunicînd firesc. Fără emfază și exces de metafore, fără sfătoșenie plicticoasă, cu un fel de tinerețe care ne-a cucerit și care ne-a făcut să-i citim cărțile poate mai atent și mai personalizat. Acum Mariana Marin și-a adunat toate poeziile într-un volum. A ieșit o carte groasă, format mare, o carte care n-are nimic dintr-o grațioasă plachetă de versuri, ci aduce mai mult a manual. Nu este vorba despre o antologie de autor, ci chiar despre întreaga operă de pînă acum, așezată în ordine cronologică, începînd cu Un război de o sută de ani din 1981 și terminînd cu un grupaj de inedite. În acest grupaj de inedite, spre care se îndreaptă în primul rînd atenția cititorului, se poate spune că e vorba despre o monotonie a sunetului negativ. Totul stă sub semnul unei apocalipse, deopotrivă biologice și sentimentale.” Cronicarul alege să evidențieze însă filonul etic al poeziei sale, protestul politic și social: „Protestul dur se vede însă bine de-abia în volumul *Atelierele*, publicat de-abia în 1991, dar scris în anii 1980-1984. Unele poezii au apărut în *Aripa secretă* și azi se vede bine care au fost modificările, omisiunile, mutilările. Comparați de pildă sfîrșitul poeziei *Viața de*

familie în cele două volume. Aici apare și poezia în care Mariana Marin își arată recunoștința față de poezii germani. Nu e atât o recunoștință literară, cât una morală. Sensul civismului se vede acum cu adevărat și definitorii pentru atitudinea protestatară a poetei rămân versurile: „*Ceea ce sînt* ar fi deschis prea tîrziu ochii/spre *Ceea ce sîntem*”. Aceste două sintagme vor tăia probabil în două cîndva, dintr-o anumită perspectivă, literatura română sub comunism. De-o parte vor fi scriitorii, admirabili poate în estetismul lor, care au rămas la *ceea ce sînt*, de cealaltă parte vor fi cei care, chiar dacă poate nu desăvîrșiți literar, au încercat să scrie despre *ceea ce sîntem*. Această demarcație etică nu poate fi trecută cu vederea sau cel puțin nu încă. Punerea împreună a poemelor Marianeii Marin, dincolo de importanța pe care o are ca gest de istorie literară, are această miză deosebit de importată: citirea cursivă a unui parcurs literar accidentat, marcat de neputința publicării, de modificarea unor versuri, de lupta continuă cu meschinăria unei lumi pe care noi azi încercăm să o înțelegem cu fiecare carte citită. Poemele inedite ar fi putut foarte bine să alcătuiască un nou volum separat. Poeta a ales să le prezinte împreună cu cele vechi. Rotunjimea pe care Mariana Marin a vizat-o mai lasă încă destul loc pentru continuări, iar realitatea de azi are nevoie la rîndul ei de proteste.” □ Constantin Abăluță publică o pagină de poezie, *Scurta albastră*, in memoriam Gellu Naum. □ Gh. Grigurcu scrie *Despre un Dumnezeu estet*, un „semn de carte” dedicat celui mai recent volum al lui Adrian Popescu, *Umbria* (Ed. Vinea, 2000), caracterizat prin senzorialitate, cultul formei și sacralizarea universului poetic (Paradisul este figura sa centrală). □ Alex. Ștefănescu continuă articolul din numărul precedent despre Ovid S. Crohmăniceanu. Chiar dacă are o atitudine mai pozitivă, apreciind seriozitatea și greutatea cercetărilor sale despre literatura dintre cele două războaie, publicistica sa literară, promotoare a modernismului și chiar și insolitul său volum de SF din 1980 (*Istории insolite*), și această parte a doua evidențiază etapa incredibilă de dinainte de convertirea sa: „Rămâne o enigmă faptul că un scriitor atât de ingenios și subtil, un voluptuos al experimentelor stilistice, capabil să practice delectarea cu eleganță, a putut în prima parte a carierei lui, timp de aproape două decenii, să promoveze o estetică a prostului-gust.” ■ Alexandru Niculescu scrie un amplu text, *Basil Munteanu – marele nostru european ignorat* –. Sunt aduse împreună, pentru a configura un portret complex, biografia, opera, reperele bibliografice, receptarea sa în epocă, contextul său biografic și cultural (în țară și în exil), profilul său moral și de cercetare, inclusiv citate din opera sa poetică. Articolul nu se vrea decât o evocare care să provoace la o cunoaștere mai bună a acestui mare european cvasinecunoscut în țara lui: „Activitatea în exil a lui B. Munteanu a fost prea puțin urmărită și mediatizată, de compatrioți dar cunoscută mai mult de către Francezi. De bună seamă, fiind apreciat în Franța, publică o serie de studii de literatură comparată (despre J.J. Rousseau, mai ales, în Elveția și în Franța) dar și de literatură română în perspectivă franceză (*Introduction au lyrisme roumain, La poésie de Lucian Blaga, L'Art roumain à la recherche de l'absolu* etc.) – colaborează și devine

secretarul general al cunoscutei «Revue de littérature comparée» și publică volumul *Constantes dialectiques en littérature et en histoire* (Paris, Didier 1967). [...] B. Munteanu a fost numai un mare om de carte, un visător paseist, rătăcit printre propriile sale viziuni patriotice și idei despre «geniul românesc» – dar nu a fost niciodată un militant, un ins care să caute soluții politice pentru țara subjugată de comunism, de Securitate și de Sovietici.” Articolul citează din V. Ierunca, *Semnul mirării* (1995), pp. 280-281, pentru care prezența lui B. Munteanu în centrul exilului românesc a fost binevenită: „Sub oblăduirea lui, înțeleaptă și entuziastă” s-au comemorat Nicolae Iorga și Lucian Blaga. Al. Niculescu nu omite și descendența ilustrului savant, prilej pentru a evoca un alt important nume românesc, de asemenea puțin cunoscut la noi, Eugen Lozovan: „Se pare că emulul său preferat a fost Eugen Lozovan (1929-1995). Într-o însemnare personală, B. Munteanu scria: «Lozovan este un strălucit exponent al geniului românesc... speranța exilului nostru». Devenit, ulterior, profesor la Universitatea din Copenhaga, prețuit în lumea universitară mai ales, în Argentina și în Statele Unite, Eugen Lozovan are ocazia de a face exegeza operei maestrului într-un colocviu – *Hommage à Basil Munteanu* – organizat de noi înșine, atunci când funcționam ca *professeur associé* la Universitatea Paris IV-Sorbonne, în 1990. Comunicarea – bine informată (la surse!), entuziastă – publicată ulterior în «Revue des études roumaines», XVI (1993), apărută la Iași, prin grija lui N. Spinei – constituie cea mai însemnată exegeză critică a operei lui B. Munteanu. Și ultima conferință internațională, la Paris, a celui ce a fost Eugen Lozovan – un savant de primă însemnatate, de asemenea ignorat în România. Eugen Lozovan (împreună cu Ruxandra D. Shelden) au editat la Cleveland, în 1994 (la editura proprie a acestuia) volumul *Permanențe românești. Discursuri și portrete* (290 pagini) – ultima carte, postumă, a lui Basil Munteanu (în acest volum apare excepționala lucrare *La littérature roumaine et l'Europe*, publicată de B. Munteanu în «Buletinul Institutului Român din Sofia», 1 (1941), 2, pp. 308-371, probabil prin grija altui mare profesor român, ulterior în exil, Emil Turdeanu). Această importantă contribuție a lui B. Munteanu la istoria culturii românești ar trebui tradusă și bine cunoscută, astăzi, în țara noastră. Aceiași editori au tipărit la Cleveland (1996) *Panorama literaturii române contemporane*.” De reținut că articolul este dedicat de Al. Niculescu memoriei poetului Cezar Baltag și profesorului Eugen Lozovan.

■ *Accedia și terapiile ei* (corespondență N. Steinhardt – Emil Cioran) – relația dintre cei doi corespondenți și epistolarul sunt prezentate de George Ardeleanu, scrisorile fiind traduse de Ovidiu Husti. □ *Spectacolul democrației*, de Tudorel Urian, comentează cartea de eseuri politice a lui Vladimir Tismăneanu, *Scrisori din Washington. Reflecții despre secolul douăzeci* (Polirom). □ *Cenzură și camuflaj*, de Ioan T. Morar, discută un eveniment editorial important, volumul *Opisul emigrației politice. Destine în 1222 fișe alcătuite pe baza dosarelor din arhivele Securității*, de Mihai Pelin (Compania), – a cărui valoare de adevăr e discutabilă, de vreme ce autorul ei pare să aibă mentalitatea ori limbajul unui securist, dar și

metode de documentare suspecte. □ Sunt prezentați nominalizații la Premiul Prometheus, secțiunea artele spectacolului, pentru Opera Omnia (Liviu Ciulei, Valeriu Moiescu, Radu Penciulescu) și pentru Opera Prima (Marius Florea Vizante, Marius Rizea și Radu Apostol). □ *Furtună într-un pahar cu apă tulbure*, redactat și trimis de la Köln de Rodica Binder, descrie scandalul care animă mediul literar german, în jurul romanului lui Martin Walser, *Moartea unui critic*, acuzat de antisemitism pentru corespondențele cu realitatea ale ficțiunii sale, cea mai evidentă fiind suprapunerea dintre criticul din roman și renumitul critic literar german și star tv Marcel Reich-Ranicki. Scandalul produs l-a determinat pe Matthias Hors, directorul Institutului de Studiu al Viitorului de la Viena să vorbească de o „isterizare a societății” pe care mass-media o produce prin propunerea unui „proces al scandalizării” care nu e deloc străin de practici totalitare precum demascarea. □ Apare partea a doua a interviului luat de Ion Pop antropologului francez Jean Cuisenier, sub titlul „Nu putem proiecta în viitor integralitatea culturilor vechi”. □ Telefilul ține să rememoreze evenimente dramatice din 21 decembrie 1989, de la Cluj, și personajul odios care a tras în populația civilă, Ioan Laurențiu Cocan – care, încă nepedepsit, se prezintă fără rușine la o emisiune a postului otv, livrând propria versiune despre tragicele evenimente petrecute la Cluj în 1989 (*Un criminal în transmisiune directă*). Același fapt e sesizat într-o tabletă de Laszlo Alexandru, în „Jurnalul literar” din iunie-iulie 2002.

30 iulie

● [„Adevărul literar și artistic”, nr. 627] C. Stănescu pe prima pagină titrează *Ceartă în Familie...* cu referire la o ceartă intestină la revista „Familia”: Ion Simuț se ridică împotriva „*terfelirii*” de către Luca Pițu a criticilor Nicolae Manolescu și Eugen Simion. Comentariul pe marginea disputei din „Familia” continuă pe larg la rubrica lui C. Stănescu de la pagina 2, „Revista revistelor culturale”. □ La „Cronici”, Daniel Cristea-Enache dedică o cronică botezată sugestiv *Florile răului* antologiei lui Ioan Es. Pop *Podul* (Cartea Românească, 2000): „Poezia își trage așadar sevele din partea întunecată a lumii și a Ființei. Realitatea, de obicei mizerabilă sub aspect fizic și moral, este un catalizator al imaginației (care, la Ioan Es. Pop stă cu capul în jos și cu aripile strânse, ca un liliac), al *îndrăzelii* de a produce și lega imagini șocante. Nu întâlnim însă aici un macabru decorativ și pitoresc, ori o exprimare a răului prin imagini convenționale. Marele talent al poetului se vede și din felul în care face să apară, în universul său liric, *urâtul*. Acesta e *impur*, amestecat cu frumosul, și totodată masiv, urnindu-se *greoi* dintr-un volum în altul [...] «Muzeul lăuntric» stârnește groaza mai mult decât lumea înconjurătoare, oricât de terifiantă, prin faptul că o *personalizează*. Liricul iese la Ioan Es. Pop (ca și la ceilalți doi ocupanți ai podiumului poetic *nouăzecist*, Cristian Popescu și Daniel Bănulescu) dintr-un strat epic gros, plin de toate întâmplările, căutările, și dramele unor personaje. Suferința nu e impersonală, abstractizată, ca în versurile solarului Nichita Stănescu, ci

concretă, bine înfiptă în carnea eroului liric.” Concluzia sună definitiv: „Nu cred că mai încapе îndoială. Ioan Es. Pop este un mare poet contemporan.” □ Antonio Patraș, la rubrica „Critica criticii”, semnează *Singura critică*, o cronică la *Concert de deschidere*, de Daniel Cristea-Enache (Ed. Fundației Culturale Române), debut căruia îi apreciază mai ales „o admirabilă probitate”. □ La rubrica „Document” e redat un eseu politic scris în 1978 de Pamfil Șeicaru, prezentat succint de Victor Frunză (*Un precursor*): *Uniunea Europeană, marea unica speranță și certitudine a statelor predate la Teheran și Yalta tutoratului politic și economic al Rusiei sovietice*. □ Mircea Popa, la „Revizuire”, prezintă *Al. Sahia – scriitor religios*.

● [**„Observator cultural”, nr. 127**] Este publicat un text memorialistic *Râurile vieții*, de Denisa Toma, despre Mureș și Nistru, evocare a două spații ale copilăriei, un oraș ardelean al fostului imperiu și un sat românesc din Basarabia sovietizată. Textul, deși de o autoare necunoscută și neprofesionistă (funcționar în Simeria), este remarcabil ca scriitură, așa cum îl prezintă și dna Aurelia Mocanu, colaboratoare a revistei, care îl și trimite spre publicare. □ William Totok, sub titlul „*Sale e Tabacchi*”, scrie despre romanul scris și publicat în limba germană de autoarea de origine română Carmen-Francesca Banciu *Berlin ist mein Paris* (*Berlinul e Parisul meu*, Ullstein Verlag): „Cătălin Dorian Florescu, regretata Aglaja Veteranyi și Carmen-Francesca Banciu sunt trei scriitori originari din România care au renunțat să scrie în limba română. Cei trei s-au stabilit în spațiul de limbă germană – Florescu și Veteranyi în Elveția, iar Banciu în Germania. Scrierile acestor autori sunt dominate de amintirile legate de România. La Editura Ullstein din Berlin a apărut, de curând, un nou volum semnat de Carmen-Francesca Banciu, intitulat *Berlinul este Parisul meu*. Un loc central în acest volum îl ocupă problema schimbării identității. În 1985, când povestirea scriitoarei *Strălucitorul ghetou* a apărut în Germania, fiind distinsă cu premiul internațional de proză scurtă al orasului Arnsberg, România era scufundată în negura dictaturii ceaușiste. Curajul de a sparge această izolare politică și culturală impusă de poliția politică fusese percepută ca o sfidare deschisă a vigilenței Securității. Cu un an înaintea acestui incident, care va schimba destinul autoarei născute în anul 1955 la Lipova, Carmen-Francesca Banciu a debutat cu volumul de proză scurtă *Manual de întrebări*. În pofida elogiilor venite din partea criticii de specialitate, Banciu întâmpină greutăți în publicare, iar în 1989 nu i se mai citează nici măcar numele, după ce, împreună cu alți scriitori, protestează deschis împotriva politicii regimului Ceaușescu. De-abia după revoluție poate călători în Germania, unde se stabilește definitiv în anul 1991. Aici a obținut mai multe burse și a publicat mai multe cărți, traduse din limba română. Ultimele două, între care și *Berlinul este Parisul meu*, le-a scris deja în limba germană. Această ultimă carte este, de fapt, un soi de reportaj autobiografic, în care autoarea reflectează asupra deciziei alegerii Berlinului ca loc de ședere, de exil și de domiciliu permanent. În același timp, ea descrie și procesul de integrare într-o altă cultura și într-o altă limbă, opunându-se etichetărilor de orice fel.” □ Andrei Bodiu în *Forever young* comentează debutul

lui Dan Sociu *Borcane bine legate, bani pentru încă o săptămână* (Junimea): „Prietenul meu Caius Dobrescu obișnuia să mă întrebe în vremea studenției – a mea, timișoreană, a lui, bucureșteană – dacă poeziile despre care îi mai vorbeam sunt „de-ai noștri”, adică dacă «scriu cu realitatea». La timpul respectiv, să tot fie prin al doilea cincinal al anilor optzeci, eram puțini cei care «scriam cu realitatea». Lucrurile s-au schimbat în deceniul următor, când a aduce cotidianul în poezie a devenit de domeniul uzului și al abuzului. Datorită optzeciștilor, inclusiv discursul poetic adolescentin a cunoscut o mutație spectaculoasă, poeziile «cu realitatea» dovedind că paradigma inaugurată de ei este cea care domină în poezia română de azi. Inclusiv convertirea unor poeți din generații anterioare la «realism» e un semn că discursul centrat pe realism și biografie e cel care domină epoca noastră. Spunând aceste lucruri am vrut să punctez faptul că debutul editorial al lui Dan Sociu, intitulat *Borcane bine legate, bani pentru încă o săptămână*, nu e surprinzător prin retorica poetică aleasă. Ea este, repet, cea care domină astăzi în poezia noastră. Dan Sociu redescoperă America, însă situându-se într-un orizont cultural care-l amintește pe Frank O'Hara – dar și pe William Carlos Williams sau, mai aproape, pe Ted Berrigan. În ce privește modelele românești, sunt și ele vizibile. Unele se regăsesc chiar la poeții din cercul autorului: Radu Andriescu, O. Nimigean, Constantin Acosmei..., iar altele, și mai clare, în alte părți, mai mult sau mai puțin pline de soare. Pornind cu aceste precauții, să observăm că foarte tânărul Dan Sociu e talentat și dezinhibat. Poezia sa e inteligentă și vie, alternând gravitatea și umorul în doze bine cântărite. Spre deosebire de «mai bătrânul» său confrate O. Nimigean care, în versurile din *Planeta 0*, e (cam) sâstisit de viața boemă, Dan Sociu își trăiește cu frenezie (nesfârșita-i?) studenție. Principala calitate a, mai ales, primei părți a volumului e umorul. Nu e însă umorul pe muchie de cuțit care să camufleze asumarea gravă a existenței, ci mai degrabă acela generat de libertatea absolută pe care ți-o conferă viața la 20 de ani. De aici și capacitatea poetului de a se privi autoironic, de a râde de el însuși așa cum râde de ceilalți, fără încrâncenare și fără răutate [...]” □ Codrin Liviu Cuțitaru prezintă în *Tineretea și bătrânețea decanului* două importante romane de Saul Bellow recent traduse în românește, la Polirom, *Trăiește-ți clipa* (trad. Anda Teodorescu, postfață Cosana Nicolae) și *Ravelstein* (trad. Antoaneta Ralian, postfață Sorin Antohi 2001): „O cu totul altă perspectivă propune *Ravelstein*, roman scris în 1999, când Bellow avea 84 de ani (*Trăiește-ți clipa* a fost redactat în jurul vârstei de 40 de ani). Universul cultural al romanului este reprezentat de euro-americanitatea sfârșitului de secol XX, unde, în contextul globalizării, contrastele nu mai apar între emoție și pragmatism sau – ceva mai desuet – între spirit și materie, ci între intelectualitate și putere. [...]” ■ Andrei Oișteanu publică un eseu intitulat *Mircea Eliade între ortodoxism și zămoșism*: „Concluziile mele, inevitabil parțiale și deci riscante, diferă în bună măsură de cele ale lui Daniel Dubuisson, pe urmele căruia merge și Alexandra Laignel-Lavastine, în recenta ei carte. Cred că opera științifică a lui Mircea Eliade a fost relativ puțin infestată de

microbul ideologiei de extremă dreaptă (câteodată punctual, câteodată implicit; cel mai adesea deloc). Problema este foarte complicată și nuanțabilă la nesfârșit. De regulă, în astfel de cazuri, evit să dau diagnostice scurte și tranșante. Totuși, nuanțat sau tranșant, consider că o părere ar trebui formulată. În general, nu cred că se pot decela perspective ultranaționaliste sau fascizante în opera științifică a lui Eliade și nici «ontologii antisemite» (formula lui Dubuisson) în cărțile sale de istorie a religiilor. [...]» □ La rubrica „Recenzii” Marius Chivu scrie despre volumul lui George Vulturescu *Nord, și dincolo de Nord* (Dacia, 2001), Bianca Burța despre *Cambei în China*, de Lucian Vasiliu (Ed. Sedcom Libris, 2000), iar Adina Dinițoiu despre *Jurnal indirect*, de Mihai Zamfir (Ed. Fundației Culturale Române).

- [„22”, nr. 31] La pagina 5 a revistei e publicat un fragment din corespondența Eliade-Zolla. Sorin Antohi face o prezentare a interlocutorului lui Culianu, profesorul Elémire Zolla (1926-2002), personalitate proeminentă a vieții academice italiene din perioada de după al doilea război mondial. Dialogul dintre cei doi, publicat prima dată în revista „Panorama”, 2 aprilie 1989. Titlul convorbirii traduse în limba română poartă titlul *Despre hidra gnostică*.

31 iulie

- [„Luceafărul”, nr. 29 (567)] Bogdan-Alexandru Stănescu scrie despre antologia *Zestrea de aur* a Marianeii Marin. Cronica se intitulează *Moartea textua pe deasupra poetului*: „Puțini scriitori aparținând generației *textualiste* au păstrat de la un volum la altul unitatea revelată de integrala poetică a Marianeii Marin (*Zestrea de Aur*, Editura Muzeul Literaturii Române, București, 2002). E o unitate cu totul și cu totul specială, căci se prezintă ca un urlat în perpetuu crescendo, forțând lectorul să intuiască proximitatea paroxismului, pentru a-l abandona iar în tonul sfâșietor al unei lirici a amărăciunii. [...] Criticul Marin Mincu o caracterizează ca fiind cea mai pură textualistă a generației sale, [...] autoarea volumului *Zestrea de Aur* adoptă elementele reale ca *trambuline* spre altceva, necesare, dar regretabile. Ce-i apropie pe cei doi scriitori este refugierea voluntară în text, în detrimentul vieții. [...] Textul se arată a fi o masă a tratativelor «dintre mine și mine», dintre cea care scrie și cea care de-scrie, devenind uneori o punte (adesea fragilă) de legătură a realității palpabile cu i-realitatea dorită. Practic, temele pipăite de Mariana Marin sunt cele mari, potecile bătute, ceea ce nu scade din valoarea poemelor, căci tonul poetei a devenit inconfundabil, adânc personal, reușind ceea ce orice poet își poate dori: să spună același lucru, dar altfel – «Voi mai putea scrie poemele/ pe care nu le-am scris/ în toți acești ani de cenușă și fum?/ voi mai putea găsi un fir de tinerețe/ ascuns între cuvintele lumii/ fără ca nopți de smoală să nu îl înece,/ fără ca lacăte groase să nu-mi ținuiască/ până și furnicile desenate de boală în gând?» (*Complexul Karenina*). Este aici vorba de o chinuitoare cunoaștere de sine, doar că cea care se descrie se supune unei auto-exorcizări: are loc o dedublare prin care poeta Mariana Marin privește omul

Mariana Marin înlănțuit într-un decor pe care-l numește realitate, descrierea fiind rece, crudă, fotografică. Un jurnal de suferință pe care, alături de *Șocul oxigenului*, volumul lui Ion Mircea, eu o consider cartea de poezie a anului.” □ Virginia Șerbănescu semnează un *In Memoriam* Horia Stanca, fratele mai mare al lui Radu Stanca: „S-a stins din viață, la București, scriitorul și publicistul Horia Stanca, născut la 26 septembrie 1909, în comuna Vulcan din județul Hunedoara.. [...] Îi mai rămăseseră doi prieteni credincioși: Ștefan Augustin Doinaș și Irinel Liciu – prieteni de o viață și nași la ultima sa căsătorie. Neașteptatul și tragicul sfârșit al acestora a pus capăt puterilor sale și simțindu-se de tot părăsit a refuzat să se mai hrănească și să ia medicamentele ce-l ajutau să supraviețuiască. Avea să fie ultima durere, care a încheiat șirul a ceea ce numește în cartea sa, *Așa a fost să fie*, apărută în 1994, «ghinionul stăncesc», nefasta superstiție a familiei Stanca datând încă de la începuturile ei și care l-a urmărit de-a lungul întregii sale treceri prin viață. Om de o rară sensibilitate, bun, generos, un romantic, incorrigibil idealist, și-a văzut trăirea sfârtecă numai de nenorociri. Nepot și fiu de preot, ardelean îndrăgostit de glia unde s-a născut, i-a fost dat să fie secerat în jurul lui, unul după altul – ca în tragediile antice – toți cei apropiați și dragi: fratele mai mic: Radu Stanca, talentatul dramaturg și poet – urmat îndeaproape de nevârstnicul său copil – ; Tăvi (doctorul Octavian Stanca), fratele cel mare, mort alături de soție, soacră și nepoată sub dărâmăturile blocului Scala la groaznicul cutremur din 4 martie 1977; îi moare în puterea vârstei și vărul Dominic Stanca, iar cea de-a doua soție, Ioana, pe care atât de mult a iubit-o, a sfârșit victimă a unui stupid accident casnic. Grav rănit – dintr-o eroare – la sfârșitul misiunii sale de atașat de presă la Berlin și la finele celui de-al doilea Război Mondial – trece prin câteva grele intervenții chirurgicale și, reîntors în patrie, după niște aleatorii aventuri funcționărești, mult sub nivelul culturii sale, a fost arestat și condamnat la trei ani de muncă silnică pentru crime contra păcii. Ca deținut politic timpul i-a fost împărțit între temnița grea la Jilava și istovitoare muncă la Canalul Dunăre-Marea Neagră. Rămas orb de pe urma unei operații de cataractă greșită și atins de cancer, și-a târat ultimii ani de viață claustrat în casă, alături de Lucia Apolzan – cea de-a treia soție, scriitoare și ea –, care s-a prăpădit cu nu multe luni în urmă, trudindu-se să o ducă de azi pe mâine dintr-o amărățată de pensie, primind de la Uniunea Scriitorilor, în chip de pomană, doar ceva hrană pentru prânz. Prieten credincios de o viață și neprețuit colaborator la conducerea Cenaclului Tudor Vianu – prea puțin cunoscut și acesta la timpul său tot atât cât și revista sa, «Atelier literar» – după exilul meu, am rămas mereu în legătură prin scris și mai apoi – după ce și-a pierdut vederea – până acum câteva săptămâni prin dese convorbiri telefonice. Prin Horia Stanca țara a pierdut pe unul dintre puținii și tot mai rari intelectuali de elită ai culturii noastre, unul dintre cei cu care Ardealul – în pământul căruia și-a găsit veșnica odihnă la Sibiu – se poate mândri; iar eu un alter ego. De pe urma lui literatura română rămâne îmbogățită cu câteva cărți minunate: *Giuseppe Verdi* (sub pseudonimul Dan Vulcan), *Ciprian Porumbescu*, *Fragmentarium*

clujean, Așa a fost să fie și Fragmentarium berlinez (aparută anul trecut); nenumărate articole cu eseuri și cronici publicate în cele mai cunoscute reviste literare românești, precum și traduceri din limba germană (o vreme a funcționat în cadrul redacției revistei «Secolul 20»). Dumnezeu îi va dăruia poate acolo, în cea lume unde a ajuns, liniștea și bucuriile atât de meritate, de care nu a avut parte în viață.”

□ La rubrica „Fonturi în fronturi” Mircea Constantinescu abordează problema limbii române folosite în media, într-un articol polemic intitulat *Audio-vizualul vs. limba română* [...]: „Totuși, efortul nostru e cel puțin ilustrativ în ceea ce privește scopul propus: nu doar în sensul sesizării erorilor și abuzurilor, cât mai cu seamă în direcția alertării unor factori decizionali (Academia Română, comisiile de cultură, arte și culte ale Parlamentului, Ministerului Culturii și Cultelor, Ministerul Educației și Cercetării, Uniunea Scriitorilor) asupra unui pericol nu mai puțin important decât, să zic, degradarea nivelului de trai: degradarea cronică a limbii române prin, sau, mai cu seamă, cu concursul celor mai penetrante suporturi mediatice. (Când afirm aceasta am în vedere, din păcate justificat, și canalele radio-televiziunii publice, ai căror administratori, producători, redactori, crainici tind să-i concureze cu brio pe colegii lor de la stațiile private.) Industria spectacolului încurajează și folosește limbajul cel mai apropiat – este, într-asta, un standard de fraternizare subînțeleasă – celor care îi consumă produsele. Acesta mi se pare substratul favorizant al ivirii, instaurării și întreținerii unor jargoane-ale-adolescenților care includ, prin definiție, o profuziune de expresii vechi/ noi argotice, vulgare, familiare, uneori obscene; includ, de asemenea, și *împrumuturi* – nu obligatoriu licențioase – din limbi străine, îndeosebi din spațiul anglosaxon, pompos utilizate tale-quala. Pe de altă parte, în discursul oral ca și în (subtitrări, apar greșeli frecvente și de o diversitate *calitativă* dezarmantă în măsura în care se manifestă și o alunecare («hoată» adică, haioasă) spre întinerirea forțată a limbajului folosit. Toleranța firească pentru înnoire – limba, evident, reprezintă un fenomen dinamic, efervescent, însă, prin asta, deloc demn de a fi scăpat de sub control – se realizează, din nefericire, prin același ton de familiaritate, de tutuire (cu oricine!...), de intimism deșănțat cu o «audiență» presupus părtaşă, presupus complice. De aici, o alunecare pe toboganul vesel lacrimonios reprezentat de coborîrea în vulgar, în trivial, prin care se dorește – parcă – a se face cu ochiul (ștrengar, în aparență) celor crezuți a le dori și a le gusta o asemenea atitudine. Efectele perverse ale acestui gen de complicitate, potențială, în fond, deservește ambele tabere și desființează treptat (inclusiv printr-o strategie a obturării intențiilor, ce frizează naivitatea perfect înșelătoare pentru neaveniții sau doar bine-intenționații) cerința fundamentală a mass-media: aceea formativă, alături de funcțiile informativă și distractivă. Sunt dintre ultimii care să se împotrivescă participării multimedia la potolirea setei adolescenților și tinerilor pentru divertisment. Intenționez, totuși, să mă aflu printre primii care să remarcă că, pe de o parte, suporturile media au și alte obligații în afara aceleia de a înlesni divertismentul și că, pe de altă parte, distracția nu înseamnă nicidecum depravare

a sentimentelor și, îndeosebi, o rampă pentru deformarea pernicioasă a limbii române contemporane, oricum amenințată prin tot felul de *împrumuturi* cosmopolite nu totdeauna motivate stringent și nu totdeauna asimilate corect. Consemnarea numeroaselor pusee de vulgaritate, chiar de obscenitate, dimpreună cu remarcarea erorilor fonetice/ morfologice/ sintactice/ semantice, nu cred a reprezenta decât un prim pas întru a le stăvili și întru a preveni extinderea acelei *permisivități* justificate doar de... indicele audienței, oricum flexibil, oscilant și vag previzibil. Nu cred că-i necesar să așteptăm, într-o paciență vag amuzată, ca limbajul colorat, zgrunțuros, deseori impropriu și găunos, specific piețelor, sau stadioanelor, sau habitaculurilor unde meseriașele venusiene/veneriene își practică infidelitatea, să invadeze presa audiovizuală, ca abia ulterior să ne *revoltăm*. Și afirm așa ceva cu regretul de rigoare anume că nu-mi doresc deloc ca trotuarul (nocturn), piața agroalimentară ori stadionul să devină/ rămână niște exemple notorii, respectiv un gen de creuzete unde colcăiala ignară și fornicția să triumfe. [...]"

• [„România literară”, nr. 30] *De ce n-am participat la Forumul Culturii?*, editorialul lui N. Manolescu, se referă la situația dramatică a sediului neterminat al Bibliotecii Naționale, care e pasat de la Ministerul Culturii la Regia Autonomă a Protocolului de Stat, cu alte cuvinte, imobilul e cedat Guvernului, iar cărțile putrezesc în continuare în depozite insalubre. La Forumul Culturii se rostesc vorbe frumoase, în timp ce hotărârile de Guvern acționează în spirit anticultural, preluând nu doar imobilul neterminat, ci și fondurile necesare terminării lui. Secretariatul General al Guvernului primește și o suplimentare a bugetului: „Cinismul *Hotărârii* este stupefiant”, conchide editorialistul. ■ „Lecturi la zi” propune recenzii la câteva cărți importante apărute recent. *Misterioasa literatură din sertar* de Cristina Ionică face o scurtă prezentare a biografiei lui Alexandru Vona (pe numele său adevărat, Albert Samuel Bejar y Mayor), emigrat din țară în 1947 în Franța unde face carieră ca inginer constructor. Publică în România un singur volum de versuri în 1936, pentru a debuta în proză cu *Ferestre zidite* abia în 1997, tradus în Franța, Germania, Olanda, Spania. La Ed. Apostrof, în 2001, apare un volum de povestiri, scrise între 1941 și 1997, *Misterioasa dispariție a orașului de câmpie*, proza omonimă datând din 1946. Ironia este nota dominantă a cărții, o ironie de diverse nuanțe, sardonică sau insinuantă, rafinată, la nivelul stilului, al compoziției sau al aluziilor livrești, comentează recenzenta. ■ Marius Chivu, în *Uimirea ca obișnuință*, face un scurt istoric al operei lui Iustin Panța, poetul sibian recent dispărut într-un tragic accident. *Cealaltă obișnuință* (Ed. Dacia) e un volum antologic îngrijit de Dumitru Chioaru, cuprinzând și un ciclu de inedite, care dă titlul volumului. Recenzentul regretă selecția, în antologie, doar a primelor trei volume antume, mai ales că ineditele se apropie mai mult de cele două volume lăsate deoparte de antologator, și anume *Banchetul* și *Manual de gânduri care liniștesc / Manual de gânduri care neliniștesc*. „Extragerea poeziei din proză” îl apropie de Mircea Ivănescu, consideră Marius Chivu, care

observă și oscilațiile acestor poeme care se îndreaptă dinspre lirism spre eseistic și aforism. Temele sale obsesive – așteptarea, creația și relația bărbat-femeie – sunt surprinse succint: „O altă obsesie a lui Iustin Panța este cea a timpului așteptării și al schimbării (peronul și gara sunt motive recurente). De aici și atașamentul melancolic-fetșist față de obiecte. [...] Poemele inedite adunate sub titlul *Cealaltă obișnuință* au, în fond, problematica impulsului creator în paralel cu descifrarea – deja emblematică – a micilor acte de existență în relația bărbat-femeie [...], căci «ceea ce noi credem a fi iubire/ nu este altceva decât un raport de forță între doi oameni» (*Încerc să scriu o poezie – V*). Tot încercând să scrie poezie, poetul se îndepărtează de ea de fiecare dată.” □ Cătălin Constantin, în *Orașul inventat*, prezintă o carte cu un subiect exotic: Simona Corlan-Ioan, *Tombouctou. Orașul Imaginar* (Ed. Paideia), despre orașul real și imaginar din inima Africii care a suscitât imaginația europeană a secolului al XIX-lea. ■ „Pe marginea unei cărți de Eva Behring”, Mircea Anghelescu scrie un amplu articol despre volumul *Rumänische Schriftsteller im Exil. 1945-1989*, apărut la Stuttgart, la Editura Franz Steiner, la un an după publicarea sa în traducere românească la Editura Fundației Culturale Române. *Scriitori români în exil* pleacă de la descrierea situației cercetării în domeniu (aproape la pământ, literatura exilului fiind foarte puțin valorificată în țară, editura lui N. Florescu fiind o „mică inițiativă privată într-un domeniu atât de vast și spinos”), pentru a releva meritele acestei cărți semnate de o cercetătoare berlineză: „prima încercare de discutare sistematică a literaturii exilului românesc”. Mircea Anghelescu apreciază implicarea în studiu și a instituțiilor exilului, reviste, asociații, cenaculuri, cu inventarierea textelor relevante publicate și de românii din țară în revistele de exil, autoarea fiind preocupată de dialogul dintre exilul din afară și cel dinăuntru, de legăturile literaturii de exil cu țara. □ Gh. Grigurcu ține pagina de poezie. □ Cronica edițiilor, de Cornelia Ștefănescu, se oprește asupra volumului prințului Nicolae Șuțu, *Amintiri de călătorie, 1839-1847* ed. a II-a adăugită și revăzută și traducere din franceză de Petruța Spânu, tabel cronologic, postfață și bibliografie de Gh. Macarie, note geografice și istorice Dumitru Scorțanu (Ed. Fides, 2000), autorul fiind primul nostru economist ideolog, dar și un rafinat om de cultură și un scriitor ale cărui pagini autobiografice alcătuiesc un „album de instantanee descriptive”, dar și cu pagini meditative sau de evocare: „A știut să-și potrivească pasul filosofiei, științei și tehnicii, aceluiași timp căruia i-a aparținut cu o subiectivitate disciplinată, numai a lui.” (volumul e realizat după manuscrisele păstrate la Biblioteca Academiei Române, de unde și titlul articolului – *Seduția manuscriselor*). □ Alex. Ștefănescu propune un portret al poetului Ovidiu Genaru *la o nouă lectură*, structurându-și comentariul pe trei idei: poezia ca jurnal, conștientă perfect de sine, o artă matură stilistic și formal (nimic amatoristic în poezia lui, remarcă criticul); ironia și sarcasmul; poezia „în căutarea seninătății”. „Momentul său de plenitudine îl constituie scrierea poemelor care vor intra în volumul *Flori de câmp*, 1984. Această carte stranie, surprinzătoare prin îndrăzneală artistică, dar și

prin delicatețe, prin cruzimea observației, dusă până la cinism, dar și prin duiosie nu seamănă cu nimic din ce s-a mai scris la noi despre *eternul feminin*.” □ Ioan Holban o evocă pe Maria-Luiza Cristescu, prozatoarea recent dispărută, insistând pe tema umanității mărunte, în special a feminității umilite, subliniind ironia autoarei – mai ales în volumele de după *Privilegiu*, și anume *Îngeri maculați* din 1990, *Iadul meschin*, 1996 și *Ascuțit ca tandrețea*, 1997. □ Despina Petecel Theodoru publică și un dialog inedit cu Maria-Luiza Cristescu, intitulat *Arca lui Noe* (datând din 1992). □ Interviuul revistei îl are în acest număr drept protagonist pe Ioan Moldovan, interviu purtând titlul *Nu sunt un fan al ideii de generație* (interviul e centrat și pe tema generaționistă). □ Mihai Cantuniari publică file de jurnal intitulate *La Breaza*, din volumul *Îmbătrânind tăcut pe canapele roase*. □ Dorin-Liviu Bîțfoi prezintă un scurt portret sub titlul *Întâlnirea cu Henri Wald* și publică fragmente dintr-un volum consacrat filosofului român. □ Continuă prezentarea nominalizaților la Premiul Prometheus la secția arte vizuale (Ovidiu Maitec, Lena Constante, Dan Hatmanu). □ Grete Tartler prezintă la „Cartea străină” mai multe volume notabile: Ernst Jünger, *Pe falezele de marmură* (trad. Ion Roman, postfață Andrei Corbea), Rousseau, *Visările unui hoinar singuratic* (trad. Mihai Șora, pref. Vera Călin) și *Istoria literaturii creștine vechi grecești și latine. De la Apostolul Pavel până la epoca lui Constantin cel Mare*, de Claudio Moreschini și Enrico Norelli (ed. Ioan-Florin Florescu). □ „Proza străină” e prezentă cu spaniolul José María Merino, *Căutătorul de comori* în traducerea lui Andrei Ionescu. □ La „Știri culturale” e prezentată expoziția dedicată avangardei românești vernisată la Muzeul Național de Artă din Cluj, realizată de Institutul pentru cercetarea avangardei românești și europene condus de Nicolae Țone.

Iulie

● [„Convorbiri literare”, nr. 7 (79)] La „Atitudini” Cassian Maria Spiridon tipărește a doua parte a textului *O dragoste împărtășită. Eminescu – Veronica (II)*, unde reia firul poveștii de dragoste dintre Eminescu și Veronica Micle, coroborând epistolarul lor și contextul social al acestei relații (opoziția lui Maiorescu, intruziunea lui Caragiale etc.) □ La „Interviu”, Cristian Bădiliță poartă un dialog cu Monique Alexandre, profesor emerit la Paris IV-Sorbona, *O istorie trăită a patristicii franceze* (I). Traducere de Elena Soare. ■ Un alt interviu ia Dan Mănuță traducătorului și criticului literar francez Jean-Louis Courriol, pus sub titlul „*Nu putem să așteptăm ca francezii să învețe limba română*”. La prima întrebare (cum se vede din Franța peisajul literaturii române) răspunsul sună descurajant: „Peisajul literaturii române clasice, ca de altfel, și al celei contemporane, nu este doar întunecat, vag, șters. Văzut din Franța, suntem nevoiți să spunem că este ca și inexistent. Este o constatare cu totul tristă și neplăcută, dar o constatare necesară, dacă vrem să găsim mai repede leacul adaptat situației.” Leacul ar fi traduceri din valorile sigure, *clasice*, universale ale literaturii române și traduceri competente, lizibile în limba franceză. □ La poezie, Curierul revistei propune câteva poezii

de (debutanta) Lavinia Braniște. □ La proză, semnează Miron Kiropol (*Ucenicul vrăjitor*) și Marian Drumur (*După bătălia de la Stalingrad*).

• [„Cuvântul”, nr. 7 (301)] Noul redactor-șef devine Ioan Buduca. Dispare rubrica lui N. Manolescu. Editorialul semnat de Ioan Buduca *Buzura vs. Goma* se ocupă de bătălia din jurul recent înființatului Institut Cultural Român. Pentru postul de președinte este propus Buzura, dar președintele Iliescu îl invită formal, printr-o scrisoare, pe Paul Goma să accepte acest post.

• [„Orizont”, nr. 7 (1438)] Numărul e dedicat lui Șerban Foarță. Cornel Ungureanu îi dedică la „Documentar” *Spațiul Foarță. Puțină biografie*. Robert Șerban îi ia un amplu interviu, intitulat *Mi-e greu să-mi închipui realitatea neli-vresc*. Relația viață-cărți, biografie-operă, dragoste-creație e abordată cu umor: „Dragostea cere geniu, chiar ea ne face, la rigoare, genii; dar marea noastră probă e totuși, căsnicia, în care trebuie talent. Dragostea poate fi brutală, nebună sau pustiitoare, dar căsnicia e o artă: paciență, empatie, tact, tandrețe. [...]” □ La „Contur”, sub titlul *Epifania literaturii*, Lucian Alexiu comentează antologia lui Foarță *Opera somnia*, concluzionând că poetul „aparține unei lumi (unui ev) în care spiritul ludic însoțește, și după consumarea spectacolului, agonia literaturii...” □ La „Harfa de iarbă” Șerban Foarță semnează două pagini de *Portraits-souvenirs*, însoțite de două fotografii din copilărie. □ Tot la „Contur”, la pag. 6, Cristina Chevereșan comentează, în *Rescriere și inovație: alternativa postmodernă* volumul lui Marcel Corniș-Pop scos la Palgrave, în 2001, *Narrative Innovation and Cultural Rewriting in the Cold War Era and After*. La aceeași rubrică, Mitropolitul Nicolae Corneanu semnează *Breban credinciosul*, cu prilejul recentei vizite a scriitorului la Timișoara (autorul evocă copilăria bănățeană a scriitorului, tatăl lui Breban lucrând la Episcopia Greco-catolică din Lugoj). La aceeași rubrică, în *Muzeul poemului-corp*, Delia Cursan comentează poeziile Rodicăi Draghinescu din volumul bilingv, german-român, *Phänomenologie des geflügelten Geschlechts* (Ed. Solitude, Stuttgart, 2001). □ La „Cronica edițiilor” Al. Ruja recenzează în *Slavici – deschiderea modernă* ediția Ioan Slavici, *Opere* (Ed. Național, 2001, I-VI, ed. D. Vatamaniuc). □ La „Stereotipuri”, sub tema *3 iulie, pe la 10.23, privim viețuitoarele orașului!*, Daniel Vighi semnează *Un memento mori canicular*, iar Viorel Marineasa *Moapsa poartă mopsul*. □ La „Univers” Patricia Dumescu scrie despre recente traduceri din Saul Bellow, *Ravelstein* (trad. Antoaneta Ralian, 2001) și *Trăiește-ți clipa* (trad. Anda Teodorescu), ambele scoase la Polirom.

• [„Steaua”, nr. 7 (648)] Sub titlul *Între critica literară și critica socială* e publicat un dialog între Gh. Grigurcu, Laszlo Alexandru și Ovidiu Pecican. □ În *Pe muchia Europei* Marius Jucan pleacă de la Tony Judt și eseul său marxizant *Romania, the bottom of the heap*, apărut în „The New York Review of Books”. Reacțiile în serie provocate de acesta sunt strânse în volumul cu același titlu, editat de Mircea Mihăieș la Editura Polirom, conținând și eseul lui Tony Judt. Concluzia autorului este că lecția acestuia e bună în sensul în care te învață că

„dacă te confrunți cu o opinie adversă, nu trebuie să o elimini, ci să produci cât mai multe asemenea opinii, pentru a asigura spațiul în care se manifestă spiritul libertății.” □ Corin Braga publică fragmente din romanul *Nopțile Luizei*. □ Florin Mihăilescu semnează *Politică, ideologie, cultură* despre volume care investighează trecutul legionar al lui Mircea Eliade: volumul lui Claudio Mutti, apărut la Ed. Vremea, în 2001, *Mircea Eliade, Legiunea și noua inchiziție* și volumul scos de Mircea Handoca, la Ed. Dacia, în 2001, *Textele „legionare” și despre „românism”*. Volumul lui Mutti, considerat un autor de „evidentă simpatie neofascistă” și care urmează după un alt volum, *Penele arhanghelului*, din 1997 (1994, ed. italiană) e considerat mai mult un „prilej de meditație și de disociere între chestiuni amalgamate din motive de strategie polemică.” Problema majoră, spune autorul, e aceea a raportului dintre „diferitele planuri de manifestare ale unei personalități”. □ Gabriel Troc semnează *Frederic Jameson: Postmodernism și marxism*. □ Anca Hațiegan publică *Echinoxul anilor '80*.

● **[„Vatra”, nr. 7 (376)]** Tema numărului este *România virtuală*. □ La „tolle lege” Iulian Frunțașu publică poemul *St. Bosnia Blues (I)*, iar editorialul *România virtuală* e semnat de Grigore Șoitu. □ „România virtuală *asalt*” reproduce texte pe tema traducerilor, din numărul 125-130/2002 al „Suplimentului de marți” al ziarului „Observator” de Constanța, pe www.asalt.seanet.ro. Semnează Mioara Caragea, „Trădarea” seniorilor, Mircea Țuglea, *Paul Celan: Origini (I)*, Ștefania Mincu, un interviu cu Mircea Țuglea, Bogdan Suceavă, *Hronicul turnului Babel*, Patrik Călinescu, *Ce înseamnă să îl traduci pe William Shakespeare*, Horia Gârbea, *O, ipocrit traducător...*. Sub egida „Tonomat” (rubrică pe acest site) e reprodus textul confesiv al lui Tennessee Williams *Să cânte privighetoarea*, tradus și prezentat de Horia Gârbea (textul *Confessions of a Nightingale* a fost adaptat și montat la Teatrul Național din București împreună cu piesa *Paradisul terestru*). Alte texte incluse: Gregory Orr, poeme traduse de Gabi Prăjitură, Marguerite Duras, *Bărbatul așezat pe culoar*, proză tradusă de Camelia Dedu, Florin Lăzărescu, fragmente din romanul *Ce se știe despre ursul Panda*, Dan Perșa, *Și eu am fost în Moldova*, fragment de roman. □ La „scriptmania” e reprodus un colaj din 2000-2001 din revista virtuală cu acest titlu, în care semnează texte diverse Grigore Șoitu (nr.1/2000, editat de acesta, e dedicat nonfiecțiunii), Alina Mungiu-Pippidi, Adina Pulpan (proze scurte), Adi Popan (*Letopiseți*), e reprodus poemul *Basm* de Radu Gyr, un fragment din Jean Buadrillard, și e prezentată *Noesis*, prima antologie virtuală din România. Mugur Grosu semnează *Experiment. Pressario*, un colaj grafic reprodus din nr.1/2000 al revistei online. □ Sub egida „România virtuală agoraONline” Nora Vasilescu semnează un editorial, alături de Adrian Mihalache, care propune un scurt eseu despre „Culorile, textura și proporțiile” *Identității virtuale*. Dan Iancu scrie despre *Forumuri în dispersie*, despre marea problemă a moderării în comunitățile virtuale, dar și despre Grișa Gherghei, *Boemi sub dictatură* (Ed. Fundației Pro) sau Gabriela Vrânceanu Firea, *Trei motive* (Ed. Eminescu). Ștefan Tiron abordează jocurile de

pe net la modă, benzile desenate și filmele blockbuster, în *Codul Jedi și sforile trase de Spider Man*. Dorin Mureșan publică o scurtă proză, *Detalii (2)*, Mihail Gălățanu un poem din volumul *Mortul îndrăgostit*, Ioana Dragomir poemul *minOrele de fizică*, Gabriel Prăjitură traduce un poem de Carl Phillips, Lucia Verona e prezentă cu un fragment de roman, *Pictor de curte (3)*, din *Labirint obligatoriu*, Mugur Grosu cu proza *Grosso Modo (6.6)*, *Mincinos (6)*. Romulus Bucur semnează *Literatură și hipertext*, iar Dumitru Avakian prezintă o rubrică de noutăți din domeniul muzicii (Săptămâna Internațională a Muzicii Noi). □ La „românia virtuală electr@” vedeta grupajului e revista online „electr@”. Un studiu foarte interesant se află sub semnătura lui Lucian Sârbu, dedicat filosofiei oprimaților a brazilianului Paulo Freire, *Scrisoare despre Paulo Friere*, autorul adaptând ideile și pedagogia acestuia pe exemple românești. Mai semnează Leonid Dragomir, poeme, Ana Antonescu, proza *Saramorfoza*, Simona Tache *Elogiu șoferului mitocan* și alte câteva poeme. □ Un alt grupaj se ocupă de revista „tiuk!”. Semnează Mihai Vakulovski, editorialul *d-aia*, Alexandru Vakulovski, Viorel Ciama, Liviu Ioan Stoiciu, Radu Andriescu, Nicolae Manolescu și alții. □ La „shortcuts” Nicoleta Cliveș se ocupă de *Debuturi underground (I)*, criticul oprindu-se la carnetele *Carmen* scoase de Uncristian în care debutează Ruxandra Novac, Bogdan Iancu și Marius Ștefănescu. □ „Puncte cardinale” oferă un nou eseu pe teme religioase (tradus din italiană de Al. Cistelean), semnat de Antonio Spadaro s.j., *Rugăciunea poezilor*. Textul e notabil prin panoramarea antologiilor de poezie italiană religioasă, dar și prin discutarea raportului dintre poezie și rugăciune.

● **[„Viața Românească”, nr. 7]** Redactor de număr Vasile Andru. Caius Traian Dragomir semnează *Despre credință și despre șansele unui secol*, iar Liviu Ioan Stoiciu *A da drumul pe stradă unui canon*. □ Eugenia Tudor Anton scrie despre Petru Dumitriu un *In memoriam*. □ Andrei Zanca, Grigore Scarlat, Dorin Ploscaru, Ion Beldeanu, Elena Călugăru Baci sunt prezenți cu versuri. □ Ilie Constantin continuă cu fragmente din viitorul volum *Familia scrisă*, iar Eugenia Tudor Anton cu *Pagini de jurnal*. □ Gabriel Stănescu realizează un interviu cu George Astaloș, *Despre antologia de poezie a deținuților politici*. Antologia *Poèmes de prison* (cu o versiune franceză, respectiv una românească) e un proiect în derulare, legat de trecutul familiei scriitorului. Familia Astalosch e din Bucovina, toți bărbații din familie fiind ridicați de NKVD sub ochii autorităților române în 12 ianuarie 1945 pentru a fi deportați în lagărul din Dombas. Mama (n. Tănăsescu) a fost și ea condamnată la moarte de autoritățile sovietice, dar achitată de judecători români (e pomenit un unchi matern, fost boxer, care a tras în Moți Spakov la Paladium). ■ Paul Goma semnează *Săptămâna roșie 28 iunie – 3 iulie 1940 sau Basarabia și evreii*. Textul e o urmare din numărul trecut, o augmentare ameliorată a versiunii anterioare. □ Gh. Crăciun publică *Gloria*, fragment din romanul *Păpușa rusească*. □ Luca Pițu semnează un nou text intitulat *Dezordinea autobiografemelor specifice*. □ Marin Mincu e prezent cu al său *Intermezzo*. □

Cornel Mihai Ionescu semnează *Roza și ekpiroza*. □ Lidia Vianu continuă seria *Postmodern sau Desperado*, de această dată: *Julian Barnes*. □ Vasile Spiridon continuă serialul despre poezia lui Nichita Stănescu, *Dilatarea punctului* (II). □ La ancheta *Ora literaturii balcanice* participă: Valentin Tașcu, Mircea Popa, Vasile Andru, Blagoj Zašov, Caius Traian Dragomir. □ La „Restituiri” e din nou prezentă Alice Voinescu, cu un text editat de același Marin Diaconu, *Femeia în funcțiunile statului*. □ La „Comentarii critice” se distinge Gh. Grigurcu, care scrie despre Bogdan Ghiu (*Textele lui Bogdan Ghiu*), în timp ce Florin Mihăilescu se ocupă de receptarea lui Mircea Eliade și de volumul recent al lui Mircea Handoca (*Pro Mircea Eliade*, Ed. Dacia, 2000), în *Fructele devoțiunii*.

Iulie-august

● [„Apostrof”, nr. 7-8 (146-147)] La „Café Apostrof” Marta Petreu semnează *În anticamera securității*, despre volumul lui Mihai Pelin *Opisul emigrației politice* (Compania). ■ Dorli Blaga oferă revistei câteva *Fragmente de jurnal* (titlul aparține redacției) din anii 1961-1963, despre apariția în 1962 a volumului lui Blaga *Poezii*, primul apărut după interzicerea sa de publicare din timpul regimului comunist. Fiica poetului menționează atitudinea pozitivă a revistei „România literară” din acea perioadă și rememorează: „Prima recenzie, foarte frumoasă (am plâns când am citit-o) a fost cea a lui Matei Călinescu, «Gazeta literară», 07.03.1963. Am spus că Blaga a murit interzis, referindu-mă la *opera originală* și nu la traduceri. Acest lucru mi l-a scris și Rosa Del Conte, prin anii '90.” ■ La „Puncte de reper” Petru Vaida semnează *Tudor Vianu – Metoda „observației conștiinței”*: „Această credință în «conștiință» este ultimul lui cuvânt.” □ La „Cronica literară” semnează Irina Petraș *Locuiri poetice sau despre mainimic*, despre antologia lui Ioan Moldovan *Interioarele nebune* (Dacia) și *Bacovia, un postmodern ratat*, despre eseu lui I.B. Lefter *Bacovia – un model al tranziției* (Ed. Paralela 45, 2001). □ La „Cronica ideilor” Cătălin Ghiță scrie despre Andrei Cornea, *Cuvintelnic fără frontiere sau Despre trădarea anticilor de către moderni de-a lungul, de-a latul și de-a dura vocabularului de bază* (Polirom), carte care „probează o vocație rară a eseistului” (*Arheologia limbii ca voluptate a erudiției*). □ La „Eseu” Magda Cârneci semnează proza eseistică *Mai multe percepții*. □ Dumitru Chioaru e prezent cu *Poeme*, iar George State continuă traducerea unor poeme de Paul Celan. Un poem de Rolf-Frieder Marmont, *Biserici fortificate transilvănene* e tradus de Marius Mureșan și George State. □ Gabriela Melinescu publică alt fragment din *Jurnal suedez*, iar Norman Manea *Divanul vienez*, fragment din *Întoarcerea huliganului*, în pregătire la ed. Farrar, Straus, Giroux din New York și Hanser Verlag din München. □ La „Balcanologie” Mircea Muthu semnează *Circumscrieri*. ■ La „Dosar Alexandru Vona” se tipărește pentru prima oară proza *Esmeralda*, de Alexandru Vona. □ Liviu Bleoca publică proza *Raport asupra mănăstirii*, „Vestiar”. □ Ion Ianoși își tipărește niște *Amintiri despre Zigu*. □ Dragoș Calma poartă un dialog cu Mircea Flonta. Lucian Zagan semnează

un text despre Mircea Flonta *Pentru pluralism filosofic*. □ La „Proză” Mariana Codruț publică două proze, *Maestrul și învățăcelul Gobi* și *Marele profesor și sărăntocii*. □ Sub egida „Biblioteci în aer liber” e tradus Jean-Claude Masson, *Tenorul din Cluj* (traducere de Bogdana Savu) și două proze de Daniil Harms, în traducerea lui Mihai Vakulovski, *Educația și Lecția*. □ La „Scriitori maghiari contemporani” Paul Drumaru traduce poeme de Kovács András Ferenc, poet, eseist, n.1959, în Satu-Mare, Balázs Imre József, poet și critic literar, n. 1976, la Odorheiu Secuiesc, Demény Péter, prozator, poet, jurnalist, traducător, n.1972, în Cluj. □ La „Vestiar” Nora Colțea prezintă *O săptămână cu Vlad Mugur*, la un an de la trecerea în neființă a regizorului de teatru.

● [„Contrafort”, nr. 7-8 (93-94)] La „Actualitatea” Vasile Gârneț scrie despre editarea lui Marin Preda în Basarabia: „În Basarabia interesul pentru Marin Preda a fost și este provocat în primul rând de opera sa. Citit pe ascuns, în condiții de clandestinitate pe timpul sovieticilor, după 1989 romanele lui Marin Preda au putut fi editate, cu un succes garantat de public, și la Chișinău. Din păcate, o ediție semi-pirat din 1990, de 50 000 exemplare din *Cel mai iubit dintre pământeni*, a făcut tot mai dificilă, dacă nu imposibilă, publicarea ulterioară a operei lui Preda în Basarabia. Obligați să plătească drepturi de autor moștenitorilor scriitorului, care au fixat, se spune, prețuri exorbitante, editorii și librarii basarabeni au găsit mai convenabil să importe cărți de Marin Preda tipărite în România. Evident că numărul cărților care ajung pe această cale nu este suficient, mai ales că scriitorul a intrat cu *Moromeții* în programele școlare din Basarabia (numai dacă nu va fi expulzat de comuniști). Iată încă un paradox al relațiilor româno-române de după 1990. Unul din cei mai iubiți și apreciați prozatori români nu este deloc editat la Chișinău. «Dacă înțelegere între frați nu e, nimic nu e» ar spune Preda dacă ar mai fi printre noi.” (*Marin Preda și Basarabia*) □ La „Fragmente critice” Vitalie Ciobanu, sub titlul *Întâlnirea cu dublul*, scrie despre jurnalul-dosar al lui Stelian Tănase, *Acasă se vorbește în șoaptă* (Compania): „*Acasă se vorbește în șoaptă. Dosar&Jurnal din anii târzii ai dictaturii* este titlul acestei cărți neobișnuite, care demască ororile epocii Ceaușescu punând față în față două optici radical diferite asupra individului prins între fălcile sistemului comunist represiv. Este vorba de o combinație spectaculoasă între Jurnalul scriitorului Stelian Tănase, ținut în anii '80, și fragmente din Dosarul său de la Securitate, pe care l-a citit și fotocopiat la Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității (CNSAS). Legea accesului la dosarele fostei Securități, în baza căreia activează acest organism – lege adoptată destul de târziu în România, pe urmele altor țări foste comuniste, cu scopul declarat de a face o salubritate a scenei politice românești prin *recursul instrumentalizat* la morală – și-a relevat, din păcate, caracterul discriminator, impus de legiuitor. Publicarea listelor de informatori, mai mult sau mai puțin voluntari, ai Securității, în care figurau câțiva intelectuali iluștri și oameni politici din Opoziție, nu a însemnat și denunțarea ofițerilor înșărcinați cu șantajul și racolarea – adică principalii vinovați ai regimului! – care

astfel scapă oprobiului public și incidenței penale. Acest fapt a provocat mai multe polemici. Dar imperfecțiunile legii nu pot anula culpa individuală, nevoia asumării trecutului de către toți cei care, distribuiți în roluri diferite – victime sau călăi –, au traversat experiența mutilantă a comunismului, au suportat-o și au întreținut-o. Lectura propriului dosar s-a dovedit o experiență traumatizantă, precizează Stelian Tănase în prefața volumului, și chiar a fost pe punctul de a-l distruge. Inutilitatea unui asemenea gest era evidentă: originalul oricum rămânea în arhivă și umbra lui i-ar fi tulburat liniștea precum «scheletul din dulap». Doar publicarea ar fi însemnat o adevărată eliberare, îngroparea unui trecut pervertit. Senzația cea mai șocantă pe care a trăit-o autorul, citindu-și dosarul de la Securitate, a fost întâlnirea cu o existență străină, cu o realitate ficționalizată, ce nu avea nimic comun cu imaginea sa despre sine. [...] Valoarea excepțională a cărții lui Stelian Tănase ar merita exemplificată și cu reflecțiile pătrunzătoare din *Jurnal* despre esența puterii totalitare, despre limbajul fals ce instaurează o realitate trucată, o existență fantasmagorică, din care nu puteai evada decât străpungând cortina acestei retorici mortificante. Sau cu descrierea evenimentelor din 22 decembrie, a sentimentului de virtualități nelimitate care îl copleșise și cu discursul său din «balconul puterii», părăsit cu numai câteva zeci de minute mai devreme de Ceaușescu. Aceste pasaje însă rămân cumva în umbra revelațiilor dure pe care le conține volumul. [...] Inutil de precizat că în Basarabia, apariția unei cărți precum cea a lui Stelian Tănase este de neconceput. Pentru simplul și esențialul motiv că-n «România» dintre Prut și Nistru trecutul este mai viu ca niciodată, iar «revoluția basarabeană» pare un vis pierdut, o halucinație pasageră. În Basarabia comunismul e-n floare, iar presa guvernamentală desfășoară, exact ca pe timpuri, lungi seriale de demascare a «spionilor români» – intelectuali și jurnaliști – care subminează «statalitatea Republicii Moldova». Totuși, tulburătoarea carte a lui Stelian Tănase, formidabila ei prezență instituie un reper indispensabil, un orizont de raportare și pentru intelectualii basarabeni, pentru toți cei care re trăiesc, angoasați, «întâlnirea cu dublul». Nu știu cât timp va mai trece, până când vom putea arunca și noi acestei fantome o privire peste umăr, mai mult sau mai puțin împăcată.” ■ La „Cronica literară” Grigore Chiper scrie despre Virgil Mihaiu, recunoscut specialist în jazz, dar și autor al mai multor volume de poezie, cel mai recent, *Jazzografii pentru împlânzit saxofoniste* fiind tipărit recent la Editura Dacia: „[...] *Jazzografii pentru împlânzit saxofoniste*, apărută în cunoscuta colecție «Poezii Clujului», le depășește pe celelalte. Din lipsa de informație – am mai scris despre aceasta: timpul când poezia românească va fi plasată într-o bibliotecă pe Internet și în care vei găsi ceea ce îți trebuie nu este încă aproape – nu pot face o comparație între volumul recent și celelalte. Pentru mine cert este însă că aceste jazzografii sunt scrise de un poet matur, elevat și rafinat. *Jazzografii pentru împlânzit saxofoniste* este un volum bun, foarte bun, în care calitatea și modernitatea formează o fericită simbioză, în care «scriitura liber asociativă» nu mai poate fi deosebită de imaginile laborioase, căutate. Lipsește

facilitatea, cusătura albă. [...] În încheiere aş vrea să evidenţiez, din motive total diferite, două poeme. Primul, *Blues de Basarabia*, un poem despre noi, despre realităţile noastre crude («cruce de lemn/ pentru răzeşimea/ moldavă/ asuprită de imperii»), despre stările de spirit aflate în contratimp atunci când le contempli detaşat, despre Basarabia, ţară a contrastelor care nu poate fi descrisă decât în oximoroane: «purpuriul din suflet/ pâlpâia încă/ precum jăratul mocnit». Al doilea poem este *Reminiscenţe* care mi s-a părut cel mai reuşit din volum şi, fiind mic, îl reproduc în întregime: «erau timpuri dificile/ şi totuşi/ cineva din ceruri/ aranja/ sărbători/ chefură/ voiaje şi festivaluri/ săruturi pe balcoane însozite/ nopţi adânci printre stele/ toate bucuriile veneau parcă din mâinile altora/ noi nu trebuia decât să fim tineri». Virgil Mihaiu dovedeşte, (şi) cu acest volum, că este un poet de rasă: inventiv, profund, sensibil. Scriitura sa nesofisticată şi directă conţine datele principale – dublă calitate – pentru a fi citită dintr-o pură plăcere a lecturii.” (*Scrieri despre jazz, quasi-Lolita şi melancolia lusitană*). Alexandru Vakulovski scrie despre antologia de proză scurtă *Aventuri într-o curte interioară* (Ed. Paralela 45, 1999), de Mircea Nedelciu: „La Mircea Nedelciu graniţele dintre proze (scurte) sunt practic inexistente. Din această cauză *Aventuri într-o curte interioară* (Ed. Paralela 45, Piteşti, 1999), antologia ce cuprinde toată proza scurtă a lui Nedelciu, e foarte utilă, chiar necesară, dacă ţinem cont că autorul ei e unul dintre cei mai importanţi prozatori ai generaţiei *optzeci*. Mircea Nedelciu nu recunoaşte diferenţa dintre roman şi proză scurtă: «regulile de separare a textelor în roman, pe de o parte, şi proză scurtă, pe de altă parte, sunt convenţionale, neesenţiale, introduse din necesităţi metodologice. Respectarea lor este o concesie şi, deci, un roman *foarte roman* este un eşec» Volumele de proză scurtă ale lui Nedelciu sunt ceva intermediar între roman şi proză scurtă. Putem citi fiecare volum (sau chiar toată proza scurtă) ca pe un roman. Singura diferenţă faţă de romanul *tradiţionalist* ar fi că nu există un subiect liniar, aşa cum un astfel de subiect nu există nici în majoritatea textelor scurte ale lui Mircea Nedelciu. Personajele nu respectă graniţele şi trec dintr-un text în altul, dintr-un volum în altul. De exemplu, Pictorul şi Rolly sunt personaje care apar şi în primul volum de proză scurtă (*Aventuri într-o curte interioară*) şi în ultimul (*Şi ieri va fi o zi*). Nedelciu foloseşte tehnici cinematografice ca realitatea din proza sa să fie cât mai aproape de cotidian. Multe texte sunt construite cu ajutorul tehnicii camerei de filmat. *Transmisiunile directe* sunt apropiate de filmul documentar. În ultimul volum de proză scurtă vedem o apropiere de absurd şi de literatura SF. Paradoxal, prozele cu acest strat de absurd şi SF par mai actuale decât cele cu un important strat metatextualist şi textualist. Acestea din urmă se pare că au mai pierdut ceva pe drum o dată cu trecerea timpului. Fiindcă, până la urmă, ele creau o stare legată de contextul comunist din România ceaşistă. Se pare că formula la care tindea Nedelciu este chiar aceea prezentată în *Şi ieri va fi o zi*: un experimentalism textual mai ascuns şi prezentarea unei realităţi între absurd şi SF. Asta e (societatea noastră, în care lejer ne recunoaştem), no! SF-ul (apropiat de *cyberpunk*) se simte

atunci când Nedelciu creează utopii, apropiate totuși de utopiile *cotidiene*. Volumul se încheie cu *Povestea poveștilor gen. '80* – un omagiu lui Ion Creangă, dar și o demonstrație a cât de actual a rămas humuleșteanul: s-au schimbat doar nuanțele, esența a rămas aceeași. Volumele de «proză scurtă» ale lui Mircea Nedelciu sunt o *îmblânzire* a cititorului. În primele volume cititorul este condus ca un copil de la o proză la alta, în ultimul volum arătându-i-se doar o realitate deformată, parțial absurdă («fă ce vrei cu ea!»). Textualismul a cedat în ultimul volum. O cauză e și «maturizarea» cititorului. Într-un fel, cititorul nu mai are nevoie de indicațiile și de ghidarea naratorului.” Mihai Vakulovski în *Bip-bip* scrie despre antologia *oZone friendly* (Editura T, a revistei «Timpul»), coordonată de O. Nimigean: „*oZone friendly* este o antologie a scriitorilor «foarte tineri, tineri și mereu tineri» (O. Nimigean), formați sau stabiliți la Iași, care demonstrează forța și importanța actuală a acestei regiuni pentru literatura română, mereu tineri însemnând scriitori oricând valabili, scriitorii fiind antologați după valoare (fiind luat în seamă, cred, și principiul prieteniei), nu după generație. Astfel, pe lângă scriitorii tineri și foarte tineri, în *oZone friendly* semnează și deja celebrii Nichita Danilov și Liviu Antonesei, de exemplu. Ordinea este cea alfabetică, de la «a» (Acosmei, Constantin) la «v» (Vasiliu, Codrin Dinu) și poezia este amestecată cu proza și dramaturgia fără nici un fel de complexe. Selecția textelor este făcută de autori, după cum spune antologatorul, antologia devenind astfel și mai interesantă. Liviu Antonesei a ales numai poeme de dragoste, lăsând pe dinafară *hiturile*, cum e *Mitologie. Eu și Valeriu Gherghel salvînd pescărușul pentru Andreea Ioana*, ceea ce se întîmplă și în cazul celui alt «optzecist» ieșean din toate topurile, Nichita Danilov, în grupajul căruia lipsește una dintre cele mai complexe și mai bine scrise poezii contemporane – *Nouă variațiuni pentru orgă*. Constantin Acosmei deschide cartea cu un sonet, un sonet altfel! Mulți scriitori contemporani au încercat să revigoreze sonetul, exemplul negativ fiind Al. Mușina, care n-a adus absolut nimic în plus, exemplul pozitiv fiind basarabeanul Dumitru Crudu, autorul unui sonet construit numai din semne de punctuație. Constantin Acosmei vine cu o energie și o vioiciune eXtraordinară, obținută nu numai prin ritm, dar și printr-o *inovație X*: folosirea la maximum a literei «x», căreia îi dă forță de sunet, cuvînt, nume, trup... Nu întîmplător grupajul său de poezie începe și se încheie cu sonete, încercate, cu mare succes, și la Festivalul de Poezie din Sighișoara («În gang mă întîlnesc cu Domnul X./ E asudat, cu burdihanul lax./ Notez adresa: str. bl. ap. tel. fax./ Mă uit la ceas – e unsprezece fix. //Pe pod îmi taie calea un limax./ Mă-ntorc și mă aplec – culeg un pix./ Mai merg. Ajung la magazinul mixt./ Îmi sar în ochi cutiile cu vacs// Din raft. Și lada cu bricheți de cocs/ Din colț. Mă sprijin pe teighea în plex./ Privind tacîmurile de inox// Împachetate-n foi rupte din DEX./ Îmi cumpăr un pahar de matrafox./ Ieșind, mă scarpin liniștit la sex.»).[...] Un poet cu totul deosebit, original și foarte interesant este Dan Sociu, unul dintre poemele căruia împrumută cărții titlul, *oZone friendly*, un poem excelent, un poet excelent care încă n-a debutat

în volum, volum pe care îl aștept de cînd îl cunosc pe Dan Sociu, tot de la Festivalul de Poezie din Sighișoara. Despre cartea lui Gabriel H. Decuble am publicat o cronică în ultimul număr al «Contrafort-ului», selecția sa fiind din acest volum de debut, tipărit la aceeași editură, «T», *Epistole ...și alte poeme*. Radu Andriescu & Dan Ursachi fac un Mail Art în & de poezie – poezia directă, adresată unui prieten, în care chiar se transmite ceva, un nou gen epistolar în lirică, mail art, care, deși s-a mai făcut, în România nimeni încă nu publicase așa ceva. Apoi, nu numai metoda e nouă, dar și textele sînt foarte faine («Aș dansa manele cu Ruxandra Cesereanu. Eu / în blugi negri cu nasturi lipsă, ea / cu pălăria uriașă peste vocea profundă și sexi, / peste sarafanul bogat de curtezană venețiană. / Sau poate-mi cumpăr haine, să fiu elegant / ca un vampir, / cum zice Emir. / Manele în cinstea imperiului, fie în Clujul / cu nouă biserici mari, fie în Iașiul / în care sfîntul Gheorghe, / cel ce-a răpus un balaur cît un miel, cum zice Ruxandra, / îi ține zilele astea companie Sfintei Paraschiva, închis / într-un sipet de argint / din care nu iese decît după miezul nopții. Uite așa / aș muri. Dansînd manele cu Ruxandra la bairamul / Sfintei Paraschiva»). Michael Astner scrie o poezie telefonată («greșeală se-adaugă/la greșeală, /o ezitare-o îmbogățește/pe alta», *in a material world*), directă, poezii-film, pe care, citindu-le, parcă le vezi (*gura tîrgului*), Michael Astner fiind un urmaș demn al scriitorilor germani din România, adunați în antologia *Vînt potrivit pînă la tare*, poate cea mai bună antologie românească. O. Nimigean scrie o poezie despre prieteni și cunoscuți, pentru prieteni și cunoscuți, poezie-jurnal, iar Maria Boghian face o poezie «la masculin», simplă, bine scrisă, dar poate că ar fi fost și mai reușită dacă era «la feminin», mai ales că MB pare să aibă și curajul necesar. Vasile Baghiu zice că se plimbă prea mult și, în consecință, textele sale sînt prea lungi, din care însă se pot cita rînduri ca acesta: «sufletul nu-i un subiect de literatură». Șerban Axinte scrie o poezie de dragul poeziei, așa că personajele sale sînt inventate și foarte îndepărtate, cum e acel, al său, *Zeo Ni*. Dramaturgia e reprezentată de austriacul Johannes Gelich prin piesa radiofonică *Interior/Exterior*, o piesă cu multe cuvinte scrise și puține cuvinte vorbite, exact cum nu se prea întîmplă în teatru; și, parțial, de Radu Părpăușă care transformă obsesiile oamenilor în literatură, amintindu-mi un pic de Urmuz, iar tot ce nu-i dramaturgie (și poezie) e proză. ” □ La „Script-tease” Em. Galaicu-Păun scrie despre un autor al fostului establishment literar de dinainte de 1990 din poezia basarabeană, Vsevolod Ciornei și volumul recent al acestuia *Cuvintele dintre tăceri* (Cartier), titlu ce reia aproape titlul volumului de debut, *Cuvinte și tăceri* (acesta, vîndut în 15000ex, se precizează în cronică): „În perioada flancată de *Cina irodică* (cine nu-i știe autorul, are dezlegare de la mine să nu mai citească în continuare, acum și-n vecii vecilor, amin!) și *Sub brazii comitetului central* (dezlegare valabilă și în cazul dat) circula o, hai să-i zicem, epigramă trasă la indigo după un binecunoscut model: «Cei patru mari poeți/ sînt trei:/ Cioclea și Ciornei». Legarea laolaltă a celor două nume nu se datora ritmului & rimei din varianta originală (*Luca și Matei*), ci venea să exprime o stare de

fapt: prin '88-89, aceștia doi stîrneau, pe bune, interesul general, de la membrii CC al PCM (pe post de «experti» pe marginea *Cinei irodice*) & uneltele lor docile (nu a scris oare criticul «de direcție» – citește «de partid» – Andrei Hropotinski în termeni entuziaști despre *Numitorul comun?*), la tinerii (mai mult sau mai puțin furioși) participanți la ședințele în aer liber ale cenaclului «Alexie Mateevici» (la care de altfel, aveau să citească ambii protagoniști). [...] Un om din Chișinău și-a cumpărat un bumerang nou, dar nicidecum nu putea scăpa de cel vechi. *Cuvintele dintre tăceri* (Ed. Cartier, 2002, seria «Linia întâi») vin să reînnoade, «peste mode și timp» (vorba vine), firul depănat în volumul de debut, înainte ca Istoria (geloasă, cum altfel?!) să-l fi tăiat, cu mîna de ultimă Parcă, în 1990, la cea de-a doua apariție editorială (între paranteze fie spus, continuitatea se va realiza nu doar la nivel de titlu, ea lucrează pînă și-n «țesutul» textual al *Cuvintelor...* [...])” (*Poetul pertu cu Petru*) □ Iurie Bodrug, la „Vitriliu editorial”, prezintă trei cărți, „Pan Halippa, *Publicistică* (Editura Museum, Editura Fundației Culturale Române, Chișinău, 2001: „Omul politic, poetul și scriitorul Pan Halippa își începe activitatea publicistică în anul 1906, la ziarul «Basarabia», prima publicație românească de la Chișinău, taxată drept naționalistă atît de autoritățile țariste, cît și de partea moderată a boierilor moldoveni, loiali politicii imperiale. În timp ce studia la Universitatea din Iași, face o bună școală la revista «Viața Românească» unde a fost introdus de C. Stere, colaborând la rubrica *Scrisori din Basarabia*. Scriind articole de atitudine, grație curajului și vervei sale scriitoricești, evoluează treptat de la comentariul cotidian la analiza evenimentelor, la articole de sinteză. Deși îl preocupa în mod special problematica țărănească, nu-i erau străine nici alte domenii ale vieții sociale. Se arăta îngrijorat de ignoranța și de incultura băștinașilor, numărul știutorilor de carte la o sută de oameni, în 1911, fiind cel mai mic la moldoveni, doar zece persoane, situație mizerabilă care nu putea decît să conducă la un dezastru de proporții. În acest context, revista «Cuvînt Moldovenesc», înființată de P. Halippa în 1913, își pune drept scop redeșteptarea moldovenilor din Basarabia, familiarizarea intelectualilor basarabeni cu limba literară română, conectarea lor la ideile progresiste ale epocii, inițierea în problemele culturale, economice și sociale, sprijinirea faptelor de civism românesc în Basarabia. Cercetătorul literar Iurie Colesnic, semnatarul unui studiu introductiv la această culegere de texte, susține că P. Halippa a căutat să consolideze elementul românesc peste tot pe unde a ajuns. Pentru Pan Halippa publicistica a constituit o formă de luptă, o armă strategică, iar cuvîntul scris venea să fortifice convingerile ce marcau bariera dintre părtașii și dușmanii unei idei: «îndată ce izvoarele românismului basarabean au ieșit la lumina zilei, ele au curs libere și nu vor mai putea fi zăgăzuite în vecii vecilor». Cealaltă carte prezentată îi aparține lui Dumitru C. Moruzi, *Rușii și românii* (Editura Museum, Chișinău, 2001), text care nu a mai fost publicat de la prima lui apariție: „De obârșie grecească, descendent dintr-un neam de domnitori, Dumitru C. Moruzi a debutat la vârsta de 53 de ani la revista «Cronica» (București), cu lucrarea *Basarabia și viitorul ei*,

care a fost mai apoi inclusă în volumul *Rușii și românii* (1906), prefața fiind semnată de Nicolae Iorga, un susținător consecvent al scriitorului. A scris studii, romane, piese de teatru, muzică. Mult prea marea dorință de a se afirma îl îndemna să lucreze. Nu s-a bucurat însă de succes ca scriitor. Lucrările de natură publicistică dădeau impresia unor scrieri memorialistice, iar cititorul regăteau nu părea interesat de problemele basarabene, și nu accepta întotdeauna limbajul specific zonei respective, utilizat de către autor. Despre creația orgoliosului «cneaz din Tătărași» s-a scris puțin, atât în timpul vieții, cât și după moartea lui. O apreciere postumă îl dădea drept o curiozitate a Iașului de odinioară. Cultura vastă, cunoașterea temeinică a istoriei, intuiția politică i-au permis să studieze profund clasele sociale. Ca publicist politic a pledat pentru realizarea marelui ideal al unirii românilor, lansând către popoarele subjugate apelul de a lupta pentru drepturile naționale. În *Rușii și românii*, Dumitru C. Moruzi a demască politica expansionistă a șovinismului țarist, prezicând dispariția inevitabilă a imperiului rus și a susținut cu înflăcărare cauza românilor basarabeni în năzuința lor de «reîntregire a neamului și de mărire a Patriei». Cea de a treia carte din vitraliu e o traducere importantă, Jacques Le Rider, *Jurnale intime vieneze*, traducere și prefață de Magda Jeanrenaud, Editura Polirom, Iași, 2001. □ La „Simeze” □ La „Interval” Andrei Burac semnează proza *Între somn și veghe*. □ La „Interviul revistei”, Mihai Vakulovski poartă un dialog cu Andrei Bodi: „- *Ce înseamnă pentru dumneavoastră revista «Interval»?* – «Interval» a fost, încă de la prima ei serie, între 1990-1992, o revistă de elită. Astfel a fost gândită de cei care au inițiat-o: Alexandru Mușina și Gheorghe Crăciun. Noua serie, care a debutat în 1997 și pe care am gândit-o împreună cu Caius Dobrescu, a încercat să păstreze standardele propuse în 1990, deși, evident, a trebuit să se adapteze și timpului. Sincer să fiu, mi-aș dori un «Interval» mai apropiat de literatură și probabil că, de acum înainte, revista va merge pe o direcție mai accentuat literară. M-am cam plictisit de «ideologie». E de multe ori redundantă și nu face decît să ascundă anume fanatisme. Or fanatisme, de orice soi, îmi repugnă. – *Sînteți prezent și în antologia generației '80 (Al. Mușina), și-n cea «nouăzecistă» (D.S. Boerescu). Dumneavoastră cum sau ce vă considerați?* – Mă bucură prezența în cele două antologii. Consider însă că în poezia românească nu s-a născut, după 1990, o nouă generație. Pentru ca o astfel de generație să se nască e nevoie de ceea ce Paul Cornea numea «puncte de ruptură». Între poezia optzecistă și cea nouăzecistă nu există astfel de puncte. Prin ce are mai bun poezia anilor '90 adîncește, continuă ceea ce au început optzeciștii: o poezie, și o literatură, care situează în centrul ei realismul și biografia. Adevăratul punct de ruptură s-a petrecut, în literatura noastră postbelică, între «șazecești» Nichita Stănescu, Cezar Baltag, Ioan Alexandru și «optzeciști». – *Despre antologia lui Mușina. Vi se pare justificată prezența voastră, a grupului de la Brașov, în antologie?* – Mai întîi aș spune că a fost opțiunea lui Mușina și el, ca orice antologator, are o motivație pentru prezența noastră, în respectivul, onorant, context. Mai cred că Mușina a vrut să

privească fenomenul optzecist în dinamica lui, ceea ce, am spus și mai devreme, e potrivit. Dacă-ți mai amintești, însuși *emblema* nouăzecismului, regretatul Cristian Popescu, se află în această antologie. Alegîndu-ne și pe noi pentru antologie, Mușina și-a dovedit, încă o dată, spiritul polemic. – *Ca autor de nara-tologie, dar și ca profesor universitar și «părinte» de cenaclu, cum vi se par poezii contemporani?* – Cred că poezia română contemporană, și aici includ și ceea ce știu din poezia scrisă în Basarabia, este o poezie de prim-plan în Europa. Poezia noastră e însă prea puțin cunoscută. De ce? Răspunsuri ar fi multe. Nu există o strategie limpede de promovare a literaturii române peste hotare. La noi strategiile culturale depind de cine conduce Ministerul Culturii într-un mandat sau altul. Organizațiile scriitoricești n-au, nici ele, un program de promovare a literaturii noastre în lume. E rău și pentru că, repet, cred că avem ce propune. Mai e apoi și egoismul stupid al cîte unui autor român care, ajuns peste graniță, uită de confrății săi din țară. [...] – *Ați publicat două cărți de critică literară, Mircea Cărtărescu (Ed. Aula) și Direcția optzeci în poezia română (Ed. Paralela 45), o monografie și o carte despre generația '80. Care sînt argumentele care v-au făcut să preferați termenului «generație» pe cel de «direcție»?* – Am pornit de la ideea că modelul poetic propus de optzeciști e viu și astăzi. El nu a fost substituit de o altă paradigmă poetică. Și poezii din anii '90, și cei care debutează azi scriu o poezie care situează în centrul ei realitatea și biografia, o poezie care mizează pe directete, oralitate, pe comunicare. De mai bine de douăzeci de ani poezia română se află în interiorul modelului propus de optzeciști. Am vrut să dovedesc că există această dinamică, inclusiv temporal, și am înlocuit uzatul termen de *generație* cu acela de *direcție*, care mi s-a părut mai cuprinzător. Mă aștept ca, în cîțiva ani, să existe o schimbare, o *ruptură* și atunci vom vorbi de o altă direcție. – *Spuneți că Direcția optzeci în poezia română este «un elogiu adus diferenței».* Cînd ați publicat *Pauză de respirație pe ce ați mizat, pe asemănări sau pe diferențe?* – Cred că, mai presus de toate, atunci cînd am publicat *Pauză de respirație* a contat prietenia noastră. [...] – *Este sau nu este generația '80 o generație politică?* – Nicolae Manolescu spunea, într-un anume context, că ar fi interesantă o carte despre angajarea politică a optzeciștilor. Și eu cred că astfel de carte ar fi bine venită. S-ar putea explica multe dintre lucrurile bune și mai puțin bune care s-au petrecut în societatea românească după Revoluție. Mulți optzeciști au fost membri ai Alianței Civice și apoi ai PAC. La Brașov, spre exemplu, cînd s-a creat nucleul PAC-ului, trei dintre cei cinci fondatori au fost scriitori: Vasile Gogea, Caius Dobrescu și cu mine. Cred că dacă am fi avut înțelepciunea de acum nu ne-am mai fi grăbit așa cum ne-am grăbit cînd am susținut, și eu am vrut asta, să ieșim din Convenția Democrată. Chiar și așa PAC ar fi putut fi alternativa care măcar ar mai fi echilibrat, la alegerile din 2000, raportul dintre forțele politice românești. Absența unei forțe politice responsabile, care să-i unească mai ales pe intelectuali, s-a făcut simțită în 2000. – *Ați scris destul de mult despre cenzură. Are asta vreo legătură cu «biografia»?* – Am scris despre

cenzură pentru că iubesc cel mai mult libertatea. Mă însăimîntă orice tentativă de a pune opreliști libertății de exprimare. Scriu despre cenzură pentru că am prins epoca anilor '80, cînd eram pregătit să-mi scriu cărțile pentru sertar. Nu erau, pe față, poeme împotriva regimului, dar erau poeme ale unui om care se vroia liber, lucru imposibil în atmosfera sinistră creată de dictatura lui Ceaușescu. Cred că e foarte important să ne amintim ce a fost iar și iar pe vremea dictatorului pentru a ne prețui mai mult libertatea. Sînt uimit cînd văd studenți, și nu dintre cei slabi, care încep să nu mai creadă ce a fost cu adevărat comunismul. Din păcate, sărăcia și nesiguranța par uneori mai importante decît demnitatea. Eu voi alege, oricînd, demnitatea. [...] („Pentru un poet graba de a publica e la fel de rea ca și lipsa de talent”) □ La „Poezie” sunt prezenți Vasile Gârneț *Poeme din volumul Câmpia Borges* și William Totok cu *Poeme vechi și noi*, iar la proză Leo Butnaru cu *Antoniou și Sulamita*. □ „Chestionarul” revistei este dedicat problemei transnistrene, *Transnistria și Federalizarea Republicii Moldova*. ■ La „Dialog” Vitalie Ciobanu discută cu William Totok despre cartea sa *Constrîngerea memoriei*, despre grupul *Aktiongruppe* din Banat, despre destinul scriitorilor germani de origine română ai acestui grup (Rolf Bossert, Herta Müller), despre federalizare și naționalism, despre viitorul Basarabiei și al Europei: „*Vit. C.: – Volumul tău, Constrîngerea memoriei. Însemnări, documente, amintiri, lansat în cadrul Simpozionului de la Goethe Institut, conține informații interesante despre Aktionsgruppe Banat ("Grupul de Acțiune Banat") – o formulă de rezistență și solidaritate a tinerilor scriitori germani din România în timpul regimului comunist. Acum doi ani, cu ocazia călătoriei noastre în Trenul Literaturii, Richard Wagner, unul din colegii tăi cu care ați avut această inițiativă, stabilit și el în Berlinul de Vest, ne-a povestit unele lucruri despre activitatea voastră, literară și civică, din acei ani. Te rog să rezumi pentru publicul basarabean, mai puțin inițiat, istoria Grupului. W. T.: – Aktionsgruppe Banat s-a constituit în anul 1972 ca o grupare a unor tineri autori care în mod programatic încercau să creeze o literatură neconvențională, angajată în sensul adevărat al cuvîntului, axată pe o perspectivă declarat social-critică, opusă unui esteticism elitarist, apolitic și distanțat față de realitatea imediată. Ideologia grupului era tributară scrierilor stîngii ne-dogmatice occidentale, iar textele literare urmau o linie comună, oarecum unitară, inspirată atît din laconismul dialectic al lui Brecht, cît și din experimentele avangardiste ale «Grupului Vinez» sau a poeziei muzicii rock. N-aș vrea să repet acum ce am scris în cartea citată de tine. Aș dori totuși să relievez în acest context faptul că atitudinea politică a grupului nu a fost una principial anti-comunistă, ci doar critică față de socialismul real-existent. Eu personal am continuat și după reprimarea reformiștilor din Cehoslovacia, în anul 1968, să cred într-un «socialism cu față umană». Asta în pofida faptului că eram la curent cu ororile stalinismului, cunoșteam supliciile experiențelor de la Pitești – singulare în lumea comunistă europeană, nicidecum importate de aiurea, precum încearcă să acrediteze astăzi unii din rațiuni *patriotice* –, aflasem detalii despre deportările în Bărăgan și eram*

familiarizat cu relatările unor foști deținuți. «Primăvara de la Praga», cît și protestele anti-autoritare ale tineretului occidental din 1968 au fost cele două experiențe politice emblematice ale adolescenței mele care m-au marcat politic și care m-au inspirat ideologic, care mi-au furnizat argumentele și care m-au influențat în mod decisiv. Aceste experiențe, aș zice cruciale, mi-au format și cizelat concepțiile de stînga, social-critice, pe care nu le-am părăsit niciodată, dar pe care le-am rectificat, parcurgînd etape biografice și intelectuale care m-au făcut mai sensibil față de orice nedreptate, față de mizeria morală și față de oportunismul conjunctural insidios. Evoluția mea intelectuală a fost puternic influențată de teoria critică a Școlii de la Frankfurt, de oameni ca Adorno, Herbert Marcuse sau Jürgen Habermas. De la acești teoreticieni ai stîngii anti-autoritare am învățat să detest orice formă de totalitarism și, în același timp, să articulez nemulțumirile și rezervele mele subiective într-un limbaj obiectiv, nealterat de metafore difuze, și să recunosc limitele toleranței admisibile din perspectiva respectului pentru convingerile democratice ale altora. Însă, de abia după plecarea mea cvasi forțată din România, în anul 1987, după ce am cunoscut democrația occidentală, virtuțile societății liberale, multiculturale și civice mi-am dat seama de incompatibilitatea existentă între comunism și stînga antidogmatică, neortodoxă. Astfel, am ajuns la concluzia că păstrarea nealterată a convingerilor de stînga presupune o distanțare radicală față de comunism. Acest pas l-am făcut. L-am făcut și prin ceea ce am scris și declarat public. *Vit. C.: – Jurnalul tău, apărut la Editura Polirom, despre care am amintit, reprezintă o arhivă sui generis, cuprinzând nu numai amintiri personale, ci și documente și depoziii revelatoare asupra epocii Ceaușescu, inclusiv mărturisiri și regrete tardive ale unor foști torționari sau persoane care au participat, cu mai mare sau mai mică tragere de inimă, la persecutarea ta – ai fost încarcerat, vreme de 9 luni, sub acuzația de «propagandă împotriva orînduirii socialiste» prin intermediul... poeziei. Ce crezi acum despre postura acestor oameni: îi judeci, încerci să le descifrezi, fără mînie, resorturile psihanalizabile ale colaboraționismului care le-a degradat ființa? W. T.: – Nu m-am apropiat de anumite persoane care au jucat un rol în persecutarea mea cu aere de procuror. În dialogurile purtate și publicate în carte am încercat doar să descifrez și să înțeleg mecanismele politice, sociale și psihologice care au generat un anumit comportament, o anumită atitudine și o anumită reacție. Întîlnirea cu fostul securist-anchetator, care nu s-a declarat de acord să-mi acorde un interviu, dar care a stat de vorbă cu mine și cu o jurnalistă din Timișoara care m-a însoțit, mi-a arătat un soi de altar pe care era depusă fotografia lui Avram Iancu. În această situație descifrabilă numai pentru mine – care am primit după plecarea mea din țară scrisori cu amenințări de moarte semnate: Fiii lui Avram Iancu –, mesajul interlocutorului era cît se poate de limpede. Păstrînd mereu o distanță emoțională și un ton neutru față de evenimentele pe care le-am trăit și pe care, în mod inevitabil, le-am relatat la persoana întîi, am încercat să evit anecdoticul și alunecarea în subiectivism. Din pricina aceasta am renunțat la povestirea unor episoade ca*

și cel relatat mai sus, sau la descrierea stării mele sufletești în diversele momente.

Vit. C.: – Există evidente afinități de statut între literatura de limbă germană din România și literatura română din Basarabia. Regimul comunist le-a situat pe amândouă într-un raport forțat de extrateritorialitate față de cultura-mamă – germană, în primul caz; română, în cel de al doilea. Vorbim de două destine apropiate ale unor intelectuali aflați sub presiunea istoriei și geografiei. Efortul scriitorilor basarabeni de sincronizare cu literatura română, după căderea sistemului comunist, amintește până la un punct de traseul vostru, al scriitorilor șvabi și sași – care ați fost siliți să părăsiți România – de integrare în cultura germană. Cum a decurs acest proces pentru tine, o dată ajuns în Germania? W. T.: – «Afinități de statut», desigur, există, deși sînt de părere, că, în pofida, unor paralelisme obiective, imanente sistemului politic, literatura germană din România – cea de-a 5-a literatură germană, precum fusese ea botezată de istorici și critici – a avut șanse de dezvoltare cu mult mai bune decît literatura română din Basarabia. Cel puțin în perioada 1965-1980. În ceea ce privește integrarea în cultura germană, pot doar să spun că niciodată nu m-am simțit în afara acestei culturi. Asta fiindcă socializarea mea lingvistică și culturală primară s-a produs în limba germană. În paralel s-a derulat un proces asemănător de socializare culturală în limba română. Cele două fenomene nu s-au exclus, ci s-au suprapus, așa că pot spune că mă simt acasă în cele două culturi în aceeași măsură, în care mă simt străin în ele.

Vit. C.: – Vorbește-mi, te rog, despre tragedia lui Rolf Bossert. W. T.: – Bossert a fost unul dintre cei mai talentați poeți ai generației care s-a impus în anii '70. Cu luciditate ironică și cu o putere de abstracție superioară colegilor săi, el a reușit să creeze o operă lirică de o intensitate neegalată. După o percheziție urmată de interogatorii și de o muștrare scrisă din partea securității și după ce fusese bătut de niște «necunoscuți» în preajma sediului Uniunii Scriitorilor din București, nemairezistînd nici asaltului mediocrității transformată în politică de partid și de stat, Bossert a preferat să plece din România. Pentru el a fost o decizie existențială, grea din toate punctele de vedere, dar de neocolit. Lunile chinuitoare de așteptare – între depunerea actelor de plecare definitivă și obținerea pașaportului – îl schimbaseră. Ultima noastră întîlnire a avut loc la scurtă vreme înaintea plecării sale în Germania, la sfîrșitul anului 1985. Marcat de tot ce i se întîmplase, el devenise parcă mai fragil. Ascultînd în bucătăria apartamentului său cîntecele de protest interpretate de Melanie el mi-a spus cu o profundă melancolie că nu se simte în stare să facă față vieții. Deși la vremea respectivă situația mea era mai mult decît încîlcită, eu fiind dat afară aproape de un an din serviciu și neputîndu-mi imagina ce-mi va aduce viitorul, am încercat să-l încurajez. Tot în timpul acelei întîlniri am stabilit că exact la aniversarea unui an de la concedierea mea voi înainta și eu cererea de plecare din țară, rugîndu-l să facă publică această decizie după ce va ajunge în Germania. Și-a ținut promisiunea, vorbind, bineînțeles, în cursul unor întîlniri publice despre imensa dramă prin care trece România, despre teroarea poliției politice, despre mizeria cotidiană,

despre cenzură, despre politica anti-minoritară a regimului ceaușist și despre situația culturii. Vestea despre sinuciderea lui Rolf Bossert la 17 februarie 1986 m-a întristat profund. Moartea tragică a acestui om este mai mult decât relevantă pentru dimensiunea criminală a sistemului comunist-totalitar care 4 ani mai târziu s-a prăbușit. *Vit. C.: – În Germania, în libertate, bănuiesc, nu s-a mai putut vorbi despre aceeași coeziune de grup pe care ați avut-o în România, mulți ani. Totuși, mai există un anumit sentiment de autoidentificare comun pentru voi – William Totok, Johann Lippert, Herta Müller, Richard Wagner etc.? Este percepută literatura voastră ca ceva diferit de literatura scriitorilor născuți în Germania? I se recunoaște originalitatea? W. T.: –* Deja după destrămarea Grupului de Acțiune s-a putut remarca procesul de individualizare. Faptul că cei care au alcătuit pînă în 1975 Grupul s-au decis să activeze în cadrul cenaclului timișorean «Adam Müller-Guttenbrunn» – care funcționa oficial sub egida Asociației Scriitorilor – a creat impresia continuității. Amprenta foștilor membri ai Grupului asupra activității cenaclului era evidentă, ceea ce a contribuit la perpetuarea coerenței imaginii publice impuse în anii precedenți. Eroziunea unității s-a produs odată cu profesionalizarea literară individuală și cu diversificarea tematică și estetică, însă fără o perturbare semnificativă a fondului ideologic și politic inițial. Acest fond inițial comun legat de anumite concepte și idealuri s-a păstrat pînă astăzi. În pofida unor tensiuni iscate din pricina unei polarizări tot mai accentuate în cadrul cenaclului, supus unui control oficial mai mult sau mai puțin riguros, s-au creat totuși condițiile pentru lărgirea ariei activității publice și atragerii altor scriitori. În acest context s-a produs și debutul percutant al Hertăi Müller, care a devenit cea mai cunoscută scriitoare originară din România – propusă de fostul ministru german al culturii pentru Premiul Nobel pentru literatură. În ceea ce privește receptarea literaturii scrise de autori din România, fenomenul exotismului tematic și geografic joacă un oarecare rol, deși nu un rol decisiv. Dacă o literatură nu corespunde unor standarde, atunci ea nu va face față criteriilor de apreciere. [...] În contextul schimbărilor istorice produse în urma încetării războiului rece și a divizării est-vest, globalizarea social-neîmblînzită și neoliberalismul sălbatec facilitează reacții periculoase de respingere venite din partea forțelor naționalist-tradiționaliste – în această categorie intră în Europa toate partidele extremiste, indiferent de culoarea lor politică – și din partea grupărilor religios-fundamentaliste din țările în curs de dezvoltare. Dacă răspunsul statelor democratice la aceste provocări se va rezuma numai la soluții represive, atunci secolul al XXI-lea ar putea aluneca într-o nouă eră a autoritarismului. Partidele cu pretenții misionariste și politicieni extremiști travestiți în justițieri abia așteaptă să-și spună cuvîntul și să pună mîna pe putere. *Vit. C.: – Cum ai caracteriza integrarea germanilor din Est cu cei din Vest? Se poate spune deja că nemții alcătuiesc o națiune reunită, nu numai politic ci și sufletește, o națiune vindecată de reziduurile fostelor totalitarisme, nazismul și comunismul, inclusiv de fantoma Stasi? Care sunt problemele cu care se confruntă azi societatea germană? W.T.: –* Deocamdată

integrarea s-a produs total numai din punct de vedere geografic. Decalajul social-economic est-vest încă nu a fost depășit. Nu au dispărut nici mentalitatea paternalistă, nici nostalgiile comuniste. Rezolvarea tuturor problemelor va mai dura – după unii – cel puțin 20 de ani. *Vit. C.: – William, revin la activitatea ta de la Radio Europa Liberă. Relatezi în dese rânduri, în cadrul emisiunii «Ora Moldovei», despre felul în care apare Basarabia în presa germană. Ai putea să formulezi sintetic imaginea acestei foste republici sovietice – care, din păcate, nu-și regăsește normalitatea nici după declararea independenței în 1991 – în mass-media germanofonă? Cum a evoluat de-a lungul ultimului deceniu această percepție? Crezi că «scenariul german» mai poate fi evocat atunci când vorbim de raporturile dintre București și Chișinău? W. T.: – Realitățile moldovenești nu se află neapărat în atenția presei germane. Dacă apar relatări, acestea reflectă cu obiectivitate situația existentă. Sigur, nici presa germană nu acționează într-un spațiu liber de presiunile ineditului sau senzaționalului, acordând anumitor teme o anumită prioritate. Nu-mi pot închipui o extindere a «scenariului german» asupra Republicii Moldova. Asta din simplul motiv că spre deosebire de Germania, unde populația și-a exprimat voința de unificare prin voturile acordate lui Kuhl, în Moldova populația s-a pronunțat într-un plebiscit pentru un stat suveran. *Vit. C.: – Cum vezi problema Transnistriei, și dacă există o preocupare a guvernului german pentru stingerea acestui focar de ilegalitate și instabilitate regională pe care-l reprezintă regimul separatist de la Tiraspol? Ce părere ai, dacă ai luat cunoștință, despre proiectul OSCE, care prevede federalizarea Republicii Moldova, ca soluție de reglementare a conflictului transnistrean? W. T.: –* Noțiunea de federalizare nu trezește în mine automat o reacție de respingere. Trăiesc într-un stat federal, în R.F. Germania, și pot aprecia aspectele pozitive ale acestui sistem administrativ care, de-altfel, funcționează foarte bine și în Austria, de pildă, dar și aiurea. În consecință, nu resping automat nici soluția propusă pentru Moldova, dacă într-adevăr va facilita pacificarea internă. Din perspectiva integrării europene, soluția federalizării este superioară celei propuse de așa-numiții *suveraniști* care se cramponează de ideea «Europei patriilor». Depășirea conflictelor naționale poate fi realizată numai prin această soluție, ceea ce presupune dispariția frontierelor etnice, renunțarea la suveranitatea națională și o apropiere a regiunilor prin anularea treptată a diferențelor, inclusiv a celor lingvistice. Sigur, eu invoc aici o imagine încă utopică a Europei unificate, care printr-o omogenizare inevitabilă va pierde mult din farmecul diferențierilor bazate pe tradiții cultural-lingvistice specifice. Dar numai această Europă va stopa dinamica revendicărilor teritoriale și va fi o garanție împotriva conflictelor etniciste contraproductive, ostile integrării. Din pricina aceasta sînt de părere, că numai modelul federal oferă viitoarei Uniuni politice Europene o șansă reală de existență. Un prim pas în acest sens s-a și făcut prin introducerea monedei unice Euro. Prin surparea suveranității monetare naționale în câteva țări vest-europene s-a înfăptuit un pas politic extrem de important, care – din punct de vedere al istoriei recente – poate fi asemuit cu*

prăbușirea comunismului. [...]” □ La „Meridian” apare nuvela *Lupul* de Hermann Hesse, traducere de Mariana Bărbulescu (volumul de povestiri din care face parte urmând să apară la RAO). □ La „Revista revistelor” Vasgar, cel care semnează rubrica elogiază numărul 2/ 2002 al revistei „Sud-Est”, dedicat Islamului și revista de la Bălți, „Semn”, nr. 1-2/2002, unde remarcă „pamfletorialul” redactorului-șef Nicolae Leahu – *Manifestul CC al PCUS (în(i)legalitate la Ch-ău) cu prilejul aniversării unui an și jumătate de la restaurarea eclipsei de minte*, cu precizarea: „Nu știu dacă tonul acesta glumeț-abracadabrant este chiar întotdeauna potrivit pentru editorialele unei reviste care apare la mari intervale de timp. Măcar uneori am vrea să citim și editoriale scrise pe un ton mai serios, poate chiar grav (realitatea de la Bălți și din Basarabia nu te îndeamnă întotdeauna la glume), că altfel ajungi să crezi că se poate trece prin viață și așa, doar glumind. Or echipa de literați de la Bălți (Maria Șleahțișchi, Nicolae Leahu, Adrian Ciubotaru, Lucia Țurcanu) nu glumește deloc când dezbate Anul literar 2001 în Basarabia.”

• [„Contrafort”, nr. 7-8 (93-94)] La „Actualitatea” Vasile Gârneț scrie despre editarea lui Marin Preda în Basarabia: „În Basarabia interesul pentru Marin Preda a fost și este provocat în primul rând de opera sa. Citit pe ascuns, în condiții de clandestinitate pe timpul sovieticilor, după 1989 romanele lui Marin Preda au putut fi editate, cu un succes garantat de public, și la Chișinău. Din păcate, o ediție semi-pirat din 1990, de 50 000 exemplare din *Cel mai iubit dintre pământeni*, a făcut tot mai dificilă, dacă nu imposibilă, publicarea ulterioară a operei lui Preda în Basarabia. Obligați să plătească drepturi de autor moștenitorilor scriitorului, care au fixat, se spune, prețuri exorbitante, editorii și librării basarabeni au găsit mai convenabil să importe cărți de Marin Preda tipărite în România. Evident că numărul cărților care ajung pe această cale nu este suficient, mai ales că scriitorul a intrat cu *Moromeții* în programele școlare din Basarabia (numai dacă nu va fi expulzat de comuniști). Iată încă un paradox al relațiilor româno-române de după 1990. Unul din cei mai iubiți și apreciați prozatori români nu este deloc editat la Chișinău. «Dacă înțelegere între frați nu e, nimic nu e» ar spune Preda dacă ar mai fi printre noi.” (*Marin Preda și Basarabia*) □ La „Fragmente critice” Vitalie Ciobanu, sub titlul *Întâlnirea cu dublul*, scrie despre jurnalul-dosar al lui Stelian Tănase, *Acasă se vorbește în șoaptă* (Compania): „*Acasă se vorbește în șoaptă. Dosar&Jurnal din anii târzii ai dictaturii* este titlul acestei cărți neobișnuite, care demască ororile epocii Ceaușescu punând față în față două optici radical diferite asupra individului prins între fălcile sistemului comunist represiv. Este vorba de o combinație spectaculoasă între Jurnalul scriitorului Stelian Tănase, ținut în anii '80, și fragmente din Dosarul său de la Securitate, pe care l-a citit și fotocopiat la Consiliul Național pentru Studiul Arhivelor Securității (CNSAS). Legea accesului la dosarele fostei Securități, în baza căreia activează acest organism – lege adoptată destul de târziu în România, pe urmele altor țări foste comuniste, cu scopul declarat de a face o salubritate a scenei politice românești prin *recursul instrumentalizat* la morală – și-a relevat, din păcate,

caracterul discriminator, impus de legiuitor. Publicarea listelor de informatori, mai mult sau mai puțin voluntari, ai Securității, în care figurau câțiva intelectuali iluștri și oameni politici din Opoziție, nu a însemnat și denunțarea ofițerilor însărcinați cu șantajul și racolarea – adică principalii vinovați ai regimului! – care astfel scapă oprobriului public și incidenței penale. Acest fapt a provocat mai multe polemici. Dar imperfecțiunile legii nu pot anula culpa individuală, nevoia asumării trecutului de către toți cei care, distribuiți în roluri diferite – victime sau călăi –, au traversat experiența mutilantă a comunismului, au suportat-o și au întreținut-o. Lectura propriului dosar s-a dovedit o experiență traumatizantă, precizează Stelian Tănase în prefața volumului, și chiar a fost pe punctul de a-l distruge. Inutilitatea unui asemenea gest era evidentă: originalul oricum rămânea în arhivă și umbra lui i-ar fi tulburat liniștea precum «scheletul din dulap». Doar publicarea ar fi însemnat o adevărată eliberare, îngroparea unui trecut pervertit. Senzația cea mai șocantă pe care a trăit-o autorul, citindu-și dosarul de la Securitate, a fost întâlnirea cu o existență străină, cu o realitate ficționalizată, ce nu avea nimic comun cu imaginea sa despre sine. [...] Valoarea excepțională a cărții lui Stelian Tănase ar merita exemplificată și cu reflecțiile pătrunzătoare din *Jurnal* despre esența puterii totalitare, despre limbajul fals ce instaurează o realitate trucată, o existență fantasmagorică, din care nu puteai evada decât străpun-gând cortina acestei retorici mortificante. Sau cu descrierea evenimentelor din 22 decembrie, a sentimentului de virtualități nelimitate care îl copleșise și cu discursul său din «balconul puterii», părăsit cu numai câteva zeci de minute mai devreme de Ceaușescu. Aceste pasaje însă rămân cumva în umbra revelațiilor dure pe care le conține volumul. [...] Inutil de precizat că în Basarabia, apariția unei cărți precum cea a lui Stelian Tănase este de neconceput. Pentru simplul și esențialul motiv că-n «România» dintre Prut și Nistru trecutul este mai viu ca niciodată, iar «revoluția basarabeană» pare un vis pierdut, o halucinație pasageră. În Basarabia comunismul e-n floare, iar presa guvernamentală desfășoară, exact ca pe timpuri, lungi seriale de demascare a «spionilor români» – intelectuali și jurnaliști – care subminează «statalitatea Republicii Moldova». Totuși, tulburătoare carte a lui Stelian Tănase, formidabila ei prezență instituie un reper indispensabil, un orizont de raportare și pentru intelectualii basarabeni, pentru toți cei care re trăiesc, angoasați, «întâlnirea cu dublul». Nu știu cât timp va mai trece, până când vom putea arunca și noi acestei fantome o privire peste umăr, mai mult sau mai puțin împăcată.” ■ La „Cronica literară” Grigore Chiper scrie despre Virgil Mihaiu, recunoscut specialist în jazz, dar și autor al mai multor volume de poezie, cel mai recent, *Jazzografia pentru împlânzit saxofoniste* fiind tipărit recent la Editura Dacia: „[...] *Jazzografia pentru împlânzit saxofoniste*, apărută în cunoscuta colecție «Poetii Clujului», le depășește pe celelalte. Din lipsa de informație – am mai scris despre aceasta: timpul când poezia românească va fi plasată într-o bibliotecă pe Internet și în care vei găsi ceea ce îți trebuie nu este încă aproape – nu pot face o comparație între volumul recent și celelalte. Pentru mine

cert este însă că aceste jazzografii sunt scrise de un poet matur, elevat și rafinat. *Jazzografii pentru împlânzit saxofoniste* este un volum bun, foarte bun, în care calitatea și modernitatea formează o fericită simbioză, în care «scriitura liber asociativă» nu mai poate fi deosebită de imaginile laborioase, căutate. Lipsește facilitatea, cusătura albă. [...] În încheiere aş vrea să evidenţiez, din motive total diferite, două poeme. Primul, *Blues de Basarabia*, un poem despre noi, despre realităţile noastre crude («cruce de lemn/ pentru răzeşimea/ moldavă/ asuprită de imperii»), despre stările de spirit aflate în contratimp atunci când le contempli detaşat, despre Basarabia, ţară a contrastelor care nu poate fi descrisă decât în oximoroane: «purpuriul din suflet/ pâlpâia încă/ precum jăraticul mocnit». Al doilea poem este *Reminiscenţe* care mi s-a părut cel mai reuşit din volum şi, fiind mic, îl reproduc în întregime: «erau timpuri dificile/ şi totuşi/ cineva din ceruri/ aranja/ sărbători/ chefuri/ voiaje şi festivaluri/ săruturi pe balcoane însorite/ nopţi adânci printre stele/ toate bucuriile veneau parcă din mâinile altora/ noi nu trebuia decât să fim tineri». Virgil Mihaiu dovedeşte, (şi) cu acest volum, că este un poet de rasă: inventiv, profund, sensibil. Scriitura sa nesofisticată şi directă conţine datele principale – dublă calitate – pentru a fi citită dintr-o pură plăcere a lecturii.” (*Scrieri despre jazz, quasi-Lolita şi melancolia lusitană*). Alexandru Vakulovski scrie despre antologia de proză scurtă *Aventuri într-o curte interioară* (Ed. Paralela 45, 1999), de Mircea Nedelciu: „La Mircea Nedelciu graniţele dintre proze (scurte) sunt practic inexistente. Din această cauză *Aventuri într-o curte interioară* (Ed. Paralela 45, Piteşti, 1999), antologia ce cuprinde toată proza scurtă a lui Nedelciu, e foarte utilă, chiar necesară, dacă ţinem cont că autorul ei e unul dintre cei mai importanţi prozatori ai generaţiei *optzeci*. Mircea Nedelciu nu recunoaşte diferenţa dintre roman şi proză scurtă: «regulile de separare a textelor în roman, pe de o parte, şi proză scurtă, pe de altă parte, sunt convenţionale, neesenţiale, introduse din necesităţi metodologice. Respectarea lor este o concesie şi, deci, un roman *foarte roman* este un eşec» Volumele de proză scurtă ale lui Nedelciu sunt ceva intermediar între roman şi proză scurtă. Putem citi fiecare volum (sau chiar toată proza scurtă) ca pe un roman. Singura diferenţă faţă de romanul *tradiţionalist* ar fi că nu există un subiect liniar, aşa cum un astfel de subiect nu există nici în majoritatea textelor scurte ale lui Mircea Nedelciu. Personajele nu respectă graniţele şi trec dintr-un text în altul, dintr-un volum în altul. De exemplu, Pictorul şi Rolly sunt personaje care apar şi în primul volum de proză scurtă (*Aventuri într-o curte interioară*) şi în ultimul (*Şi ieri va fi o zi*). Nedelciu foloseşte tehnici cinematografice ca realitatea din proza sa să fie cât mai aproape de cotidian. Multe texte sunt construite cu ajutorul tehnicii camerei de filmat. *Transmisiunile directe* sunt apropiate de filmul documentar. În ultimul volum de proză scurtă vedem o apropiere de absurd şi de literatura SF. Paradoxal, prozele cu acest strat de absurd şi SF par mai actuale decât cele cu un important strat metatextualist şi textualist. Acestea din urmă se pare că au mai pierdut ceva pe drum o dată cu trecerea timpului. Fiindcă, până la urmă, ele creau o stare legată

de contextul comunist din România ceaușistă. Se pare că formula la care tindea Nedelciu este chiar aceea prezentată în *Și ieri va fi o zi*: un experimentalism textual mai ascuns și prezentarea unei realități între absurd și SF. Asta e (societatea noastră, în care lejer ne recunoaștem), no! SF-ul (apropiat de *cyberpunk*) se simte atunci când Nedelciu creează utopii, apropiate totuși de utopiile *cotidiene*. Volumul se încheie cu *Povestea poveștilor gen. '80* – un omagiu lui Ion Creangă, dar și o demonstrație a cât de actual a rămas humuleșteanul: s-au schimbat doar nuanțele, esența a rămas aceeași. Volumele de «proză scurtă» ale lui Mircea Nedelciu sunt o *îmblânzire* a cititorului. În primele volume cititorul este condus ca un copil de la o proză la alta, în ultimul volum arătându-i-se doar o realitate deformată, parțial absurdă («fă ce vrei cu ea!»). Textualismul a cedat în ultimul volum. O cauză e și «maturizarea» cititorului. Într-un fel, cititorul nu mai are nevoie de indicațiile și de ghidarea naratorului.” Mihai Vakulovski în *Bip-bip* scrie despre antologia *oZone friendly* (Editura T, a revistei «Timpul»), coordonată de O. Nimigean: „*oZone friendly* este o antologie a scriitorilor «foarte tineri, tineri și mereu tineri» (O. Nimigean), formați sau stabiliți la Iași, care demonstrează forța și importanța actuală a acestei regiuni pentru literatura română, *mereu tineri* însemnând scriitori oricând valabili, scriitorii fiind antologați după valoare (fiind luat în seamă, cred, și principiul prieteniei), nu după generație. Astfel, pe lângă scriitorii tineri și foarte tineri, în *oZone friendly* semnează și deja celebrii Nichita Danilov și Liviu Antonesei, de exemplu. Ordinea este cea alfabetică, de la «a» (Acosmei, Constantin) la «v» (Vasilu, Codrin Dinu) și poezia este amestecată cu proza și dramaturgia fără nici un fel de complexe. Selecția textelor este făcută de autori, după cum spune antologatorul, antologia devenind astfel și mai interesantă. Liviu Antonesei a ales numai poeme de dragoste, lăsând pe dinafară *hiturile*, cum e *Mitologie. Eu și Valeriu Gherghel salvînd pescărușul pentru Andreea Ioana*, ceea ce se întâmplă și în cazul celui alt «optzecist» ieșean din toate topurile, Nichita Danilov, în grupajul căruia lipsește una dintre cele mai complexe și mai bine scrise poezii contemporane – *Nouă variațiuni pentru orgă*. Constantin Acosmei deschide cartea cu un sonet, un sonet altfel! Mulți scriitori contemporani au încercat să revigoreze sonetul, exemplul negativ fiind Al. Mușina, care n-a adus absolut nimic în plus, exemplul pozitiv fiind basarabeanul Dumitru Crudu, autorul unui sonet construit numai din semne de punctuație. Constantin Acosmei vine cu o energie și o vioiciune eXtraordinară, obținută nu numai prin ritm, dar și printr-o *inovație X*: folosirea la maximum a literei «x», căreia îi dă forță de sunet, cuvînt, nume, trup... Nu întîmplător grupajul său de poezie începe și se încheie cu sonete, încercate, cu mare succes, și la Festivalul de Poezie din Sighișoara («În gang mă întîlnesc cu Domnul X./ E asudat, cu burdihanul lax./ Notez adresa: str. bl. ap. tel. fax./ Mă uit la ceas – e unsprezece fix. //Pe pod îmi taie calea un limax./ Mă-ntorc și mă aplec – culeg un pix./ Mai merg. Ajung la magazinul mixt./ Îmi sar în ochi cutiile cu vacs// Din raft. Și lada cu bricheți de cocs/ Din colț. Mă sprijin pe tejghea în plex,/ Privind tacîmurile

de inox// Împachetate-n foi rupte din DEX./ Îmi cumpăr un pahar de matrafox./ Ieșind, mă scarpin liniștit la sex.»).[...] Un poet cu totul deosebit, original și foarte interesant este Dan Sociu, unul dintre poemele căruia împrumută cărții titlul, *oZone friendly*, un poem excelent, un poet excelent care încă n-a debutat în volum, volum pe care îl aștept de când îl cunosc pe Dan Sociu, tot de la Festivalul de Poezie din Sighișoara. Despre cartea lui Gabriel H. Decuble am publicat o cronică în ultimul număr al «Contrafort-ului», selecția sa fiind din acest volum de debut, tipărit la aceeași editură, «T», *Epistole ...și alte poeme*. Radu Andriescu & Dan Ursachi fac un Mail Art în & de poezie – poezia directă, adresată unui prieten, în care chiar se transmite ceva, un nou gen epistolar în lirică, mail art, care, deși s-a mai făcut, în România nimeni încă nu publicase așa ceva. Apoi, nu numai metoda e nouă, dar și textele sînt foarte faine («Aș dansa manele cu Ruxandra Cesereanu. Eu / în blugi negri cu nasturi lipsă, ea / cu pălăria uriașă peste vocea profundă și sexi, / peste sarafanul bogat de curtezană venețiană. / Sau poate-mi cumpăr haine, să fiu elegant / ca un vampir, / cum zice Emir. / Manele în cinstea imperiului, fie în Clujul / cu nouă biserici mari, fie în Iașiul / în care sfîntul Gheorghe, / cel ce-a răpus un balaur cît un miel, cum zice Ruxandra, / îi ține zilele astea companie Sfintei Paraschiva, închis / într-un sipet de argint / din care nu iese decît după miezul nopții. Uite așa / aș muri. Dansînd manele cu Ruxandra la bairamul / Sfintei Paraschiva»). Michael Astner scrie o poezie telefonată («greșeală se-adaugă/la greșeală, /o ezitare-o îmbogățește/pe alta», *in a material world*), directă, poezii-film, pe care, citindu-le, parcă le vezi (*gura tîrgului*), Michael Astner fiind un urmaș demn al scriitorilor germani din România, adunați în antologia *Vînt potrivit pînă la tare*, poate cea mai bună antologie românească. O. Nimigean scrie o poezie despre prieteni și cunoscuți, pentru prieteni și cunoscuți, poezie-jurnal, iar Maria Boghian face o poezie «la masculin», simplă, bine scrisă, dar poate că ar fi fost și mai reușită dacă era «la feminin», mai ales că MB pare să aibă și curajul necesar. Vasile Baghiu zice că se plimbă prea mult și, în consecință, textele sale sînt prea lungi, din care însă se pot cita rînduri ca acesta: «sufletul nu-i un subiect de literatură». Șerban Axinte scrie o poezie de dragul poeziei, așa că personajele sale sînt inventate și foarte îndepărtate, cum e acel, al său, *Zeo Ni*. Dramaturgia e reprezentată de austriacul Johannes Gelich prin piesa radiofonică *Interior/Exterior*, o piesă cu multe cuvinte scrise și puține cuvinte vorbite, exact cum nu se prea întîmplă în teatru; și, parțial, de Radu Părpăuță care transformă obsesiile oamenilor în literatură, amintindu-mi un pic de Urmuz, iar tot ce nu-i dramaturgie (și poezie) e proză. ” □ La „Script-tease” Em. Galaicu-Păun scrie despre un autor al fostului establishment literar de dinainte de 1990 din poezia basarabeană, Vsevolod Ciornei și volumul recent al acestuia *Cuvintele dintre tăceri* (Cartier), titlu ce reia aproape titlul volumului de debut, *Cuvinte și tăceri* (acesta, vîndut în 15000ex, se precizează în cronică): „În perioada flancată de *Cina irodică* (cine nu-i știe autorul, are dezlegare de la mine să nu mai citească în continuare, acum și-n vecii vecilor, amin!) și *Sub brazil*

comitetului central (dezlegare valabilă și în cazul dat) circula o, hai să-i zicem, epigramă trasă la indigo după un binecunoscut model: «Cei patru mari poeți/ sînt trei:/ Cioclea și Ciornei». Legarea laolaltă a celor două nume nu se datora ritmului & rimei din varianta originală (*Luca și Matei*), ci venea să exprime o stare de fapt: prin '88-89, aceștia doi stîrneau, pe bune, interesul general, de la membrii CC al PCM (pe post de «experți» pe marginea *Cinei irodice*) & uneltele lor docile (nu a scris oare criticul «de direcție» – citește «de partid» – Andrei Hropotinschi în termeni entuziaști despre *Numitorul comun?*), la tinerii (mai mult sau mai puțin furioși) participanți la ședințele în aer liber ale cenaclului «Alexie Mateevici» (la care de altfel, aveau să citească ambii protagoniști). [...] Un om din Chișinău și-a cumpărat un bumerang nou, dar nicidecum nu putea scăpa de cel vechi. *Cuvintele dintre tăceri* (Ed. Cartier, 2002, seria «Linia întâi») vin să reînnoade, «peste mode și timp» (vorba vine), firul depănat în volumul de debut, înainte ca Istoria (geloasă, cum altfel?!) să-l fi tăiat, cu mîna de ultimă Parcă, în 1990, la cea de-a doua apariție editorială (între paranteze fie spus, continuitatea se va realiza nu doar la nivel de titlu, ea lucrează pînă și-n «țesutul» textual al *Cuvintelor... [...]*» (*Poetul pertu cu Petru*) □ Iurie Bodrug, la „Vitraliu editorial”, prezintă trei cărți, „Pan Halippa, *Publicistică* (Editura Museum, Editura Fundației Culturale Române, Chișinău, 2001: „Omul politic, poetul și scriitorul Pan Halippa își începe activitatea publicistică în anul 1906, la ziarul «Basarabia», prima publicație românească de la Chișinău, taxată drept naționalistă atît de autoritățile țariste, cît și de partea moderată a boierilor moldoveni, loiali politiciii imperiale. În timp ce studia la Universitatea din Iași, face o bună școală la revista «Viața Românească» unde a fost introdus de C. Stere, colaborând la rubrica *Scrisori din Basarabia*. Scriind articole de atitudine, grație curajului și vervei sale scriitoricești, evoluează treptat de la comentariul cotidian la analiza evenimentelor, la articole de sinteză. Deși îl preocupa în mod special problematica țărănească, nu-i erau străine nici alte domenii ale vieții sociale. Se arăta îngrijorat de ignoranța și de incultura băștinașilor, numărul știutorilor de carte la o sută de oameni, în 1911, fiind cel mai mic la moldoveni, doar zece persoane, situație mizerabilă care nu putea decît să conducă la un dezastru de proporții. În acest context, revista «Cuvînt Moldovenesc», înființată de P. Halippa în 1913, își puna drept scop redeșteptarea moldovenilor din Basarabia, familiarizarea intelectualilor basarabeni cu limba literară română, conectarea lor la ideile progresiste ale epocii, inițierea în problemele culturale, economice și sociale, sprijinirea faptelor de civism românesc în Basarabia. Cercetătorul literar Iurie Colesnic, semnatul unui studiu introductiv la această culegere de texte, susține că P. Halippa a căutat să consolideze elementul românesc peste tot pe unde a ajuns. Pentru Pan Halippa publicistica a constituit o formă de luptă, o armă strategică, iar cuvîntul scris venea să fortifice convingerile ce marcau bariera dintre părtașii și dușmanii unei idei: «îndată ce izvoarele românismului basarabean au ieșit la lumina zilei, ele au curs libere și nu vor mai putea fi zăgăzuite în vecii vecilor». Cealaltă carte prezentată îi aparține lui

Dumitru C. Moruzi, *Rușii și românii* (Editura Museum, Chișinău, 2001), text care nu a mai fost publicat de la prima lui apariție: „De obârșie grecească, descendent dintr-un neam de domnitori, Dumitru C. Moruzi a debutat la vârsta de 53 de ani la revista «Cronica» (București), cu lucrarea *Basarabia și viitorul ei*, care a fost mai apoi inclusă în volumul *Rușii și românii* (1906), prefața fiind semnată de Nicolae Iorga, un susținător consecvent al scriitorului. A scris studii, romane, piese de teatru, muzică. Mult prea marea dorință de a se afirma îl îndemna să lucreze. Nu s-a bucurat însă de succes ca scriitor. Lucrările de natură publicistică dădeau impresia unor scrieri memorialistice, iar cititorul regătea nu părea interesat de problemele basarabene, și nu accepta întotdeauna limbajul specific zonei respective, utilizat de către autor. Despre creația orgoliosului «cneaz din Tătărași» s-a scris puțin, atât în timpul vieții, cât și după moartea lui. O apreciere postumă îl dădea drept o curiozitate a Iașului de odinioară. Cultura vastă, cunoașterea temeinică a istoriei, intuiția politică i-au permis să studieze profund clasele sociale. Ca publicist politic a pledat pentru realizarea marelui ideal al unirii românilor, lansând către popoarele subjugate apelul de a lupta pentru drepturile naționale. În *Rușii și românii*, Dumitru C. Moruzi a demască politica expansionistă a șovinismului țarist, prezicând dispariția inevitabilă a imperiului rus și a susținut cu înflăcărare cauza românilor basarabeni în năzuința lor de «reîntregire a neamului și de mărire a Patriei»”. Cea de a treia carte din vitraliu e o traducere importantă, Jacques Le Rider, *Jurnale intime vieneze*, traducere și prefață de Magda Jeanrenaud, Editura Polirom, Iași, 2001. □ La „Simeze” □ La „Interval” Andrei Burac semnează proza *Între somn și veghe*. □ La „Interviul revistei”, Mihai Vakulovski poartă un dialog cu Andrei Bodiș: „- *Ce înseamnă pentru dumneavoastră revista «Interval»?* – «Interval» a fost, încă de la prima ei serie, între 1990-1992, o revistă de elită. Astfel a fost gândită de cei care au inițiat-o: Alexandru Mușina și Gheorghe Crăciun. Noua serie, care a debutat în 1997 și pe care am gândit-o împreună cu Caius Dobrescu, a încercat să păstreze standardele propuse în 1990, deși, evident, a trebuit să se adapteze și timpului. Sincer să fiu, mi-aș dori un «Interval» mai apropiat de literatură și probabil că, de acum înainte, revista va merge pe o direcție mai accentuat literară. M-am cam plictisit de «ideologie». E de multe ori redundantă și nu face decât să ascundă anume fanatisme. Or fanatisme, de orice soi, îmi repugnă. – *Sînteți prezent și în antologia generației '80 (Al. Mușina), și-n cea «nouăzecistă» (D.S. Boerescu). Dumneavoastră cum sau ce vă considerați?* - Mă bucură prezența în cele două antologii. Consider însă că în poezia românească nu s-a născut, după 1990, o nouă generație. Pentru ca o astfel de generație să se nască e nevoie de ceea ce Paul Cornea numea «puncte de ruptură». Între poezia optzecistă și cea nouăzecistă nu există astfel de puncte. Prin ce are mai bun poezia anilor '90 adîncește, continuă ceea ce au început optzeciștii: o poezie, și o literatură, care situează în centrul ei realismul și biografia. Adevăratul punct de ruptură s-a petrecut, în literatura noastră postbelică, între «șazeciștii» Nichita Stănescu, Cezar Baltag, Ioan

Alexandru și «optzeciști». – *Despre antologia lui Mușina. Vi se pare justificată prezența voastră, a grupului de la Brașov, în antologie?* – Mai întâi aș spune că a fost opțiunea lui Mușina și el, ca orice antologator, are o motivație pentru prezența noastră, în respectivul, onorant, context. Mai cred că Mușina a vrut să privească fenomenul optzecist în dinamica lui, ceea ce, am spus și mai devreme, e potrivit. Dacă-ți mai amintești, însuși *emblema* nouăzecismului, regretatul Cristian Popescu, se află în această antologie. Alegându-ne și pe noi pentru antologie, Mușina și-a dovedit, încă o dată, spiritul polemic. – *Ca autor de naratologie, dar și ca profesor universitar și «părinte» de cenaclu, cum vi se par poeții contemporani?* – Cred că poezia română contemporană, și aici includ și ceea ce știu din poezia scrisă în Basarabia, este o poezie de prim-plan în Europa. Poezia noastră e însă prea puțin cunoscută. De ce? Răspunsuri ar fi multe. Nu există o strategie limpede de promovare a literaturii române peste hotare. La noi strategiile culturale depind de cine conduce Ministerul Culturii într-un mandat sau altul. Organizațiile scriitoricești n-au, nici ele, un program de promovare a literaturii noastre în lume. E rău și pentru că, repet, cred că avem ce propune. Mai e apoi și egoismul stupid al cîte unui autor român care, ajuns peste graniță, uită de confrății săi din țară. [...] – *Ați publicat două cărți de critică literară, Mircea Cărtărescu (Ed. Aula) și Direcția optzeci în poezia română (Ed. Paralela 45), o monografie și o carte despre generația '80. Care sînt argumentele care v-au făcut să preferați termenului «generație» pe cel de «direcție»?* – Am pornit de la ideea că modelul poetic propus de optzeciști e viu și astăzi. El nu a fost substituit de o altă paradigmă poetică. Și poeții din anii '90, și cei care debutează azi scriu o poezie care situează în centrul ei realitatea și biografia, o poezie care mizează pe directete, oralitate, pe comunicare. De mai bine de douăzeci de ani poezia română se află în interiorul modelului propus de optzeciști. Am vrut să dovedesc că există această dinamică, inclusiv temporal, și am înlocuit uzatul termen de *generație* cu acela de *direcție*, care mi s-a părut mai cuprinzător. Mă aștept ca, în cîțiva ani, să existe o schimbare, o *ruptură* și atunci vom vorbi de o altă direcție. – *Spuneți că Direcția optzeci în poezia română este «un elogiu adus diferenței».* Cînd ați publicat *Pauză de respirație* pe ce ați mizat, pe asemănări sau pe diferențe? – Cred că, mai presus de toate, atunci cînd am publicat *Pauză de respirație* a contat prietenia noastră. [...] – *Este sau nu este generația '80 o generație politică?* – Nicolae Manolescu spunea, într-un anume context, că ar fi interesantă o carte despre angajarea politică a optzeciștilor. Și eu cred că astfel de carte ar fi bine venită. S-ar putea explica multe dintre lucrurile bune și mai puțin bune care s-au petrecut în societatea românească după Revoluție. Mulți optzeciști au fost membri ai Alianței Civice și apoi ai PAC. La Brașov, spre exemplu, cînd s-a creat nucleul PAC-ului, trei dintre cei cinci fondatori au fost scriitori: Vasile Gogea, Caius Dobrescu și cu mine. Cred că dacă am fi avut înțelepciunea de acum nu ne-am mai fi grăbit așa cum ne-am grăbit cînd am susținut, și eu am vrut asta, să ieșim din Convenția Democrată. Chiar și așa PAC ar fi putut fi alternativa care măcar ar mai fi

echilibrat, la alegerile din 2000, raportul dintre forțele politice românești. Absența unei forțe politice responsabile, care să-i unească mai ales pe intelectuali, s-a făcut simțită în 2000. – *Ați scris destul de mult despre cenzură. Are asta vreo legătură cu «biografia»?* – Am scris despre cenzură pentru că iubesc cel mai mult libertatea. Mă înspăimântă orice tentativă de a pune opreliști libertății de exprimare. Scriu despre cenzură pentru că am prins epoca anilor '80, când eram pregătit să-mi scriu cărțile pentru sertar. Nu erau, pe față, poeme împotriva regimului, dar erau poeme ale unui om care se vroia liber, lucru imposibil în atmosfera sinistă creată de dictatura lui Ceaușescu. Cred că e foarte important să ne amintim ce a fost iar și iar pe vremea dictatorului pentru a ne prețui mai mult libertatea. Sînt uimit cînd văd studenți, și nu dintre cei slabi, care încep să nu mai creadă ce a fost cu adevărat comunismul. Din păcate, sărăcia și nesiguranța par uneori mai importante decît demnitatea. Eu voi alege, oricînd, demnitatea. [...] („*Pentru un poet graba de a publica e la fel de rea ca și lipsa de talent*”) □ La „Poezie” sunt prezenți Vasile Gârneț *Poeme din volumul Câmpia Borges* și William Totok cu *Poeme vechi și noi*, iar la proză Leo Butnaru cu *Antoniou și Sulamita*. □ „Chestionarul” revistei este dedicat problemei transnistrene, *Transnistria și Federalizarea Republicii Moldova*. ■ La „Dialog” Vitalie Ciobanu discută cu William Totok despre cartea sa *Constrîngerea memoriei*, despre grupul *Aktionsgruppe* din Banat, despre destinul scriitorilor germani de origine română ai acestui grup (Rolf Bossert, Herta Müller), despre federalizare și naționalism, despre viitorul Basarabiei și al Europei: „*Vit. C.: – Volumul tău, Constrîngerea memoriei. Însemnări, documente, amintiri, lansat în cadrul Simpozionului de la Goethe Institut, conține informații interesante despre Aktionsgruppe Banat ("Grupul de Acțiune Banat") – o formulă de rezistență și solidaritate a tinerilor scriitori germani din România în timpul regimului comunist. Acum doi ani, cu ocazia călătoriei noastre în Trenul Literaturii, Richard Wagner, unul din colegii tăi cu care ați avut această inițiativă, stabilit și el în Berlinul de Vest, ne-a povestit unele lucruri despre activitatea voastră, literară și civică, din acei ani. Te rog să rezumi pentru publicul basarabean, mai puțin inițiat, istoria Grupului. W. T.:–Aktionsgruppe Banat s-a constituit în anul 1972 ca o grupare a unor tineri autori care în mod programatic încercau să creeze o literatură neconvențională, angajată în sensul adevărat al cuvîntului, axată pe o perspectivă declarat social-critică, opusă unui estetism elitărist, apolitic și distanțat față de realitatea imediată. Ideologia grupului era tributară scrierilor stîngii nedogmatice occidentale, iar textele literare urmau o linie comună, oarecum unitară, inspirată atît din laconismul dialectic al lui Brecht, cît și din experimentele avangardiste ale «Grupului Vienez» sau a poeziei muzicii rock. N-aș vrea să repet acum ce am scris în cartea citată de tine. Aș dori totuși să relievez în acest context faptul că atitudinea politică a grupului nu a fost una principial anti-comunistă, ci doar critică față de socialismul real-existent. Eu personal am continuat și după repri-marea reformiștilor din Cehoslovacia, în anul 1968, să cred într-un «socialism*

cu față umană». Asta în pofida faptului că eram la curent cu ororile stalinismului, cunoșteam supliciile experiențelor de la Pitești – singulare în lumea comunistă europeană, nicidecum importate de aiurea, precum încearcă să acrediteze astăzi unii din rațiuni *patriotice* –, aflasem detalii despre deportările în Bărăgan și eram familiarizat cu relatările unor foști deținuți. «Primăvara de la Praga», cît și protestele anti-autoritare ale tineretului occidental din 1968 au fost cele două experiențe politice emblematice ale adolescenței mele care m-au marcat politic și care m-au inspirat ideologic, care mi-au furnizat argumentele și care m-au influențat în mod decisiv. Aceste experiențe, aș zice cruciale, mi-au format și cizelat concepțiile de stînga, social-critice, pe care nu le-am părăsit niciodată, dar pe care le-am rectificat, parcurgînd etape biografice și intelectuale care m-au făcut mai sensibil față de orice nedreptate, față de mizeria morală și față de oportunismul conjunctural insidios. Evoluția mea intelectuală a fost puternic influențată de teoria critică a Școlii de la Frankfurt, de oameni ca Adorno, Herbert Marcuse sau Jürgen Habermas. De la acești teoreticieni ai stîngii anti-autoritare am învățat să detest orice formă de totalitarism și, în același timp, să articulez nemulțumirile și rezervele mele subiective într-un limbaj obiectiv, nealterat de metafore difuze, și să recunosc limitele toleranței admisibile din perspectiva respectului pentru convingerile democratice ale altora. Însă, de abia după plecarea mea cvasi forțată din România, în anul 1987, după ce am cunoscut democrația occidentală, virtuțile societății liberale, multiculturale și civice mi-am dat seama de incompatibilitatea existentă între comunism și stînga antidogmatică, neortodoxă. Astfel, am ajuns la concluzia că păstrarea nealterată a convingerilor de stînga presupune o distanțare radicală față de comunism. Acest pas l-am făcut. L-am făcut și prin ceea ce am scris și declarat public. *Vit. C.: – Jurnalul tău, apărut la Editura Polirom, despre care am amintit, reprezintă o arhivă sui generis, cuprinzând nu numai amintiri personale, ci și documente și depoziții revelatoare asupra epocii Ceaușescu, inclusiv mărturisiri și regrete tardive ale unor foști torționari sau persoane care au participat, cu mai mare sau mai mică tragere de inimă, la persecutarea ta – ai fost încarcerat, vreme de 9 luni, sub acuzația de «propagandă împotriva orânduirii socialiste» prin intermediul... poeziei. Ce crezi acum despre postura acestor oameni: îi judeci, încerci să le descifrezi, fără mânie, resorturile psihanalizabile ale colaboraționismului care le-a degradat ființa? W. T.:– Nu m-am apropiat de anumite persoane care au jucat un rol în persecutarea mea cu aere de procuror. În dialogurile purtate și publicate în carte am încercat doar să descifrez și să înțeleg mecanismele politice, sociale și psihologice care au generat un anumit comportament, o anumită atitudine și o anumită reacție. Întîlnirea cu fostul securist-anchetator, care nu s-a declarat de acord să-mi acorde un interviu, dar care a stat de vorbă cu mine și cu o jurnalistă din Timișoara care m-a însoțit, mi-a arătat un soi de altar pe care era depusă fotografia lui Avram Iancu. În această situație descifrabilă numai pentru mine – care am primit după plecarea mea din țară scrisori cu amenințări de moarte semnate: Fiii lui Avram Iancu –, mesajul*

interlocutorului era cît se poate de limpede. Păstrînd mereu o distanță emoțională și un ton neutru față de evenimentele pe care le-am trăit și pe care, în mod inevitabil, le-am relatat la persoana întâi, am încercat să evit anecdoticul și alunecarea în subiectivism. Din pricina aceasta am renunțat la povestirea unor episoade ca și cel relatat mai sus, sau la descrierea stării mele sufletești în diversele momente.

Vit. C.: – Există evidente afinități de statut între literatura de limbă germană din România și literatura română din Basarabia. Regimul comunist le-a situat pe amîndouă într-un raport forțat de extrateritorialitate față de cultura-mamă – germană, în primul caz; română, în cel de al doilea. Vorbim de două destine apropiate ale unor intelectuali aflați sub presiunea istoriei și geografiei. Efortul scriitorilor basarabeni de sincronizare cu literatura română, după căderea sistemului comunist, amintește până la un punct de traseul vostru, al scriitorilor șvabi și sași – care ați fost siliți să părăsiți România – de integrare în cultura germană. Cum a decurs acest proces pentru tine, o dată ajuns în Germania? W. T.: – «Afinități de statut», desigur, există, deși sînt de părere, că, în pofida, unor paralelisme obiective, imanente sistemului politic, literatura germană din România – cea de-a 5-a literatură germană, precum fusese ea botezată de istorici și critici – a avut șanse de dezvoltare cu mult mai bune decît literatura română din Basarabia. Cel puțin în perioada 1965-1980. În ceea ce privește integrarea în cultura germană, pot doar să spun că niciodată nu m-am simțit în afara acestei culturi. Asta fiindcă socializarea mea lingvistică și culturală primară s-a produs în limba germană. În paralel s-a derulat un proces asemănător de socializare culturală în limba română. Cele două fenomene nu s-au exclus, ci s-au suprapus, așa că pot spune că mă simt acasă în cele două culturi în aceeași măsură, în care mă simt străin în ele.

Vit. C.: – Vorbește-mi, te rog, despre tragedia lui Rolf Bossert. W. T.: – Bossert a fost unul dintre cei mai talentați poeți ai generației care s-a impus în anii '70. Cu luciditate ironică și cu o putere de abstracție superioară colegilor săi, el a reușit să creeze o operă lirică de o intensitate neegalată. După o percheziție urmată de interogatorii și de o mustrare scrisă din partea securității și după ce fusese bătut de niște «necunoscuți» în preajma sediului Uniunii Scriitorilor din București, nemairezistînd nici asaltului mediocrității transformată în politică de partid și de stat, Bossert a preferat să plece din România. Pentru el a fost o decizie existențială, grea din toate punctele de vedere, dar de neocolit. Lunile chinuitoare de așteptare – între depunerea actelor de plecare definitivă și obținerea pașaportului – îl schimbaseră. Ultima noastră întîlnire a avut loc la scurtă vreme înaintea plecării sale în Germania, la sfîrșitul anului 1985. Marcat de tot ce i se întîmplase, el devenise parcă mai fragil. Ascultînd în bucătăria apartamentului său cîntecele de protest interpretate de Melanie el mi-a spus cu o profundă melancolie că nu se simte în stare să facă față vieții. Deși la vremea respectivă situația mea era mai mult decît încîlcită, eu fiind dat afară aproape de un an din serviciu și neputîndu-mi imagina ce-mi va aduce viitorul, am încercat să-l încurajez. Tot în timpul acelei întîlniri am stabilit că exact la aniversarea unui

an de la concedierea mea voi înainta și eu cererea de plecare din țară, rugându-l să facă publică această decizie după ce va ajunge în Germania. Și-a ținut promisiunea, vorbind, bineînțeles, în cursul unor întâlniri publice despre imensa dramă prin care trece România, despre teroarea poliției politice, despre mizeria cotidiană, despre cenzură, despre politica anti-minoritară a regimului ceaușist și despre situația culturii. Vestea despre sinuciderea lui Rolf Bossert la 17 februarie 1986 m-a întristat profund. Moartea tragică a acestui om este mai mult decât relevantă pentru dimensiunea criminală a sistemului comunist-totalitar care 4 ani mai târziu s-a prăbușit. *Vit. C.: – În Germania, în libertate, bănuiesc, nu s-a mai putut vorbi despre aceeași coeziune de grup pe care ați avut-o în România, mulți ani. Totuși, mai există un anumit sentiment de autoidentificare comun pentru voi – William Totok, Johann Lippert, Herta Müller, Richard Wagner etc.? Este percepută literatura voastră ca ceva diferit de literatura scriitorilor născuți în Germania? I se recunoaște originalitatea?* *W. T.:* – Deja după destrămarea Grupului de Acțiune s-a putut remarca procesul de individualizare. Faptul că cei care au alcătuit pînă în 1975 Grupul s-au decis să activeze în cadrul cenaclului timișorean «Adam Müller-Guttenbrunn» – care funcționa oficial sub egida Asociației Scriitorilor – a creat impresia continuității. Amprenta foștilor membri ai Grupului asupra activității cenaclului era evidentă, ceea ce a contribuit la perpetuarea coerenței imaginii publice impuse în anii precedenți. Eroziunea unității s-a produs odată cu profesionalizarea literară individuală și cu diversificarea tematică și estetică, însă fără o perturbare semnificativă a fondului ideologic și politic inițial. Acest fond inițial comun legat de anumite concepte și idealuri s-a păstrat pînă astăzi. În pofida unor tensiuni iscate din pricina unei polarizări tot mai accentuate în cadrul cenaclului, supus unui control oficial mai mult sau mai puțin riguros, s-au creat totuși condițiile pentru lărgirea ariei activității publice și atragerii altor scriitori. În acest context s-a produs și debutul percutant al Hertai Müller, care a devenit cea mai cunoscută scriitoare originară din România – propusă de fostul ministru german al culturii pentru Premiul Nobel pentru literatură. În ceea ce privește receptarea literaturii scrise de autori din România, fenomenul exotismului tematic și geografic joacă un oarecare rol, deși nu un rol decisiv. Dacă o literatură nu corespunde unor standarde, atunci ea nu va face față criteriilor de apreciere. [...] În contextul schimbărilor istorice produse în urma încetării războiului rece și a divizării est-vest, globalizarea social-neîmblînzită și neoliberalismul sălbatec facilitează reacții periculoase de respingere venite din partea forțelor naționalist-tradiționaliste – în această categorie intră în Europa toate partidele extremiste, indiferent de culoarea lor politică – și din partea grupărilor religios-fundamentaliste din țările în curs de dezvoltare. Dacă răspunsul statelor democratice la aceste provocări se va rezuma numai la soluții represive, atunci secolul al XXI-lea ar putea aluneca într-o nouă eră a autoritarismului. Partidele cu pretenții misionariste și politicieni extremiști travestiți în justițiarî abia așteaptă să-și spună cuvîntul și să pună mîna pe putere. *Vit. C.: – Cum ai caracteriza integrarea*

germanilor din Est cu cei din Vest? Se poate spune deja că nemții alcătuiesc o națiune reunită, nu numai politic ci și sufletește, o națiune vindecată de reziduurile fostelor totalitarisme, nazismul și comunismul, inclusiv de fantoma Stasi? Care sunt problemele cu care se confruntă azi societatea germană? W.T.: – Deocamdată integrarea s-a produs total numai din punct de vedere geografic. Decalajul social-economic est-vest încă nu a fost depășit. Nu au dispărut nici mentalitatea paternalistă, nici nostalgiile comuniste. Rezolvarea tuturor problemelor va mai dura – după unii – cel puțin 20 de ani. Vit. C.: – William, revin la activitatea ta de la Radio Europa Liberă. Relatezi în dese rânduri, în cadrul emisiunii «Ora Moldovei», despre felul în care apare Basarabia în presa germană. Ai putea să formulezi sintetic imaginea acestei foste republici sovietice – care, din păcate, nu-și regăsește normalitatea nici după declararea independenței în 1991 – în mass-media germanofonă? Cum a evoluat de-a lungul ultimului deceniu această percepție? Crezi că «scenariul german» mai poate fi evocat atunci când vorbim de raporturile dintre București și Chișinău? W. T.: – Realitățile moldovenești nu se află neapărat în atenția presei germane. Dacă apar relatări, acestea reflectă cu obiectivitate situația existentă. Sigur, nici presa germană nu acționează într-un spațiu liber de presiunile ineditului sau senzaționalului, acordând anumitor teme o anumită prioritate. Nu-mi pot închipui o extindere a «scenariului german» asupra Republicii Moldova. Asta din simplul motiv că spre deosebire de Germania, unde populația și-a exprimat voința de unificare prin voturile acordate lui Kohl, în Moldova populația s-a pronunțat într-un plebiscit pentru un stat suveran. Vit. C.: – Cum vezi problema Transnistriei, și dacă există o preocupare a guvernului german pentru stingerea acestui focar de ilegalitate și instabilitate regională pe care-l reprezintă regimul separatist de la Tiraspol? Ce părere ai, dacă ai luat cunoștință, despre proiectul OSCE, care prevede federalizarea Republicii Moldova, ca soluție de reglementare a conflictului transnistrean? W. T.: – Noțiunea de federalizare nu trezește în mine automat o reacție de respingere. Trăiesc într-un stat federal, în R.F. Germania, și pot aprecia aspectele pozitive ale acestui sistem administrativ care, de-altfel, funcționează foarte bine și în Austria, de pildă, dar și aiurea. În consecință, nu resping automat nici soluția propusă pentru Moldova, dacă într-adevăr va facilita pacificarea internă. Din perspectiva integrării europene, soluția federalizării este superioară celei propuse de așa-numiții *suveraniști* care se cramponează de ideea «Europei patriilor». Depășirea conflictelor naționale poate fi realizată numai prin această soluție, ceea ce presupune dispariția frontierelor etnice, renunțarea la suveranitatea națională și o apropiere a regiunilor prin anularea treptată a diferențelor, inclusiv a celor lingvistice. Sigur, eu invoc aici o imagine încă utopică a Europei unificate, care printr-o omogenizare inevitabilă va pierde mult din farmecul diferențierilor bazate pe tradiții cultural-lingvistice specifice. Dar numai această Europă va stopa dinamica revendicărilor teritoriale și va fi o garanție împotriva conflictelor etniciste contraproductive, ostile integrării. Din pricina aceasta sînt de părere, că numai modelul federal oferă viitoarei

Uniuni politice Europene o șansă reală de existență. Un prim pas în acest sens s-a și făcut prin introducerea monedei unice Euro. Prin surparea suveranității monetare naționale în câteva țări vest-europene s-a înfăptuit un pas politic extrem de important, care – din punct de vedere al istoriei recente – poate fi asemuit cu prăbușirea comunismului. [...]” □ La „Meridian” apare nuvela *Lupul* de Hermann Hesse, traducere de Mariana Bărbulescu (volumul de povestiri din care face parte urmând să apară la RAO). □ La „Revista revistelor” Vasgar, cel care semnează rubrica elogiază numărul 2/ 2002 al revistei „Sud-Est”, dedicat Islamului și revista de la Bălți, „Semn”, nr. 1-2/2002, unde remarcă „pamfletorialul” redactorului-șef Nicolae Leahu – *Manifestul CC al PCUS (în(i)legalitate la Ch-ău) cu prilejul aniversării unui an și jumătate de la restaurarea eclipsei de minte*, cu precizarea: „Nu știu dacă tonul acesta glumeț-abracadabrant este chiar întotdeauna potrivit pentru editorialele unei reviste care apare la mari intervale de timp. Măcar uneori am vrea să citim și editoriale scrise pe un ton mai serios, poate chiar grav (realitatea de la Bălți și din Basarabia nu te îndeamnă întotdeauna la glume), că altfel ajungi să crezi că se poate trece prin viață și așa, doar glumind. Or echipa de literați de la Bălți (Maria Șleahtițchi, Nicolae Leahu, Adrian Ciubotaru, Lucia Țurcanu) nu glumește deloc când dezbate Anul literar 2001 în Basarabia.”

AUGUST

2 august

• [„Dilema”, nr. 490] În *Eliza și cei 11 frați*, la rubrica „Puzzlecturi”, Simona Sora recenzează *Nordul* Ioanei Nicolaie (Paralela 45), a doua sa carte: „o împletire simultană a două maniere poetice diferite între ele, a căror rezultată dă originalitatea Ioanei Nicolaie: picto-acțiunea de care vorbeam, citadină și *retușată* generational, în paralel cu un prozaism monografic, asemănător cu cel din poezia lui Petre Stoica din *Un potop de simpatii* sau din *Egloga* Ioanei Ieronim.”

6 august

• [„Adevărul literar și artistic”, nr. 628] Pe prima pagină e redat un text din 1955 semnat de Marin Preda, *Râul subteran*. □ Daniel Cristea-Enache comentează monografia *Creangă* a lui Dan Grădinaru (Allfa), într-un serial ce va continua și în numărul următor, *Masca lui Creangă (I)*. □ Sub egida „Clasicii la tinerețe” Mihai Pelin semnează un text despre Emil Cioran intitulat *Adversarul lui Isus*, cu informații din arhivele SRI despre trecutul legionar al filosofului. □ Dorin Tudoran semnează *Haiducul de salon – un megaloman la porțile disidenței*, care discută statutul de dizident al lui Nicolae Breban.

• [„**Observator cultural**”, nr. 128] Sunt publicate două articole dedicate lui Ovid S. Crohmălniceanu. *Câteva preliminarii*, semnat de Geo Șerban se ocupă de începuturile criticului: „Chestionat de Dorin Tudoran (într-un interviu din «Luceafărul», 9 octombrie 1976) asupra întâilor pași în cariera de critic, Ovid S. Crohmălniceanu se arată destul de rezervat, puțin satisfăcut de primul său volum, alcătuit sub presiunile momentului (*Cronici și articole*, 1954); ar fi preferat – mărturisirea – o formulă anterioară, conformă unor opțiuni estetice ferite de imixtiuni ideologice. Privind nostalgic spre acea epoca a tinereții, regretă că nu se grăbise, până la instituționalizarea barierelor dogmatice, să-și adune într-o carte săptămânalele «dialoguri despre poezie» publicate pe durata mai multor luni din vara și toamna lui 1947.” Este evocată și figura lui Miron Radu Paraschivescu, legată de începuturile publicistice ale criticului: „oarecum «nașul» ivirii în arena literară a plinului de fantezie explorator în zone ale poeziei mai puțin accesibile, dacă nu de-a dreptul exotice pentru lectorul de toată ziua, tributار gusturilor curente. Apropierea dintre cei doi, produsă treptat, s-a configurat încă de pe vremea când M.R.P. dirija pagina literară la «Ecoul» și se străduia să asigure un fel de oază a gândirii libere, sustrase marasmului ce amenința viața intelectuală dată peste cap de prelungirea războiului în 1943-1944. Pivotal paginii îl reprezenta, de regulă, medalionul dedicat unei notorietăți scriitoricești. Își dădeau concursul condeiele cele mai diverse, de la experimentatul critic Șerban Cioculescu, maestru al creionărilor concise, aluzive, încărcate de nerv corosiv, până la cel mai recent afirmat între combatanții redutabili, pe nume Virgil Ierunca. [...] Poșta redacției atestă un adevărat asalt și sugerează o ambianță de atelier stimulat, deschis ofertelor apte să împrăștie prejudecățile limitativ-provinciale și, mai ales, să deoaze îngrădiri de conjunctură. Dintre cei pe care girantul paginii îi încuraja să persevereze, se vor impune, pe parcurs, redutabili profesioniști ai condeiului critic: Vera Călin, Radu Lupan s.a. Repetate răspunsuri erau adresate Mariei Veniamin, nimeni alta decât Nina Cassian de mai târziu (obligată, deocamdată, să-și tăinuiască reala identitate, din pricina discriminărilor rasiale și a interdicțiilor aferente). [...] Habar n-avea M.R.P. că pe firul discuțiilor intervenea o nouă persoană, recent intrată în atenția Ninei Cassian pe cale epistolară. Totul capătă un caracter oarecum insolit prin faptul că neprevăzutul partener de dispute se dovedea perfect familiarizat cu aventurile poeziei de pe diverse meridiane, deși venea dintr-o profesie tehnică; urmasa cursuri ale Politehnicei, secția de construcții, până la eliminarea din facultate pe aceleași motive rasiale, când s-a văzut nevoit să revină în orașul natal, Galați, unde va fi repartizat la muncă obligatorie pe șantierul naval. Teribil pasionat de literatură, profita de orice răgaz pentru a-și extinde informația în perimetrul mereu fascinant, semănat cu surprize, al avangardei. [...] Nu-i trebuie mult să se convingă a intra în competiție cu stilul medalioanelor cultivate la «Ecoul». Inițiativa semăna, parțial, cu o șotie, datorită alegerii unui pseudonim total ieșit din comun, frizând extravaganța: Ovid Crohmălniceanu-Sache (convenit, de fapt, prin consultări de la distanță cu recentii

«amici» bucureșteni). Relativ repede, «botezul» avea să fie asumat și înscris ca atare în circuitul publicistic pe data de 6 august 1944, când pagina culturală a «Ecoului» oferea spațiu unui profil poetic, expediat din Galați, dedicat americanului Vachel Lindsay. Era într-o duminică, iar miercuri proaspătul promovat în pagina recidivă cu prezentarea altui ilustru exponent al lirismului modern – concomitent prozator, dramaturg și eseist – spaniolul Ramon Gomez de la Serna, pe care comentatorul îl situa, cu argumente legitime, în «Europa lui Apollinaire, Jacob, Salmon». O dată spartă gheața, prins, e de presupus, și de euforia tiparului, debutantul lăsa deoparte timiditățile începutului și se lansa în multiplicarea punctelor sale de vedere; de pildă, la 9 septembrie, zorit să îndrume, de astă dată, atenția cititorilor dornici de rarități spre rusul Velemir Hlebnikov. [...] Încă un pas și ajungea la paralelisme, condiționate de acuitatea scrutării în labirintul recuzitei de imagini: «Chiar *Norul în pantaloni* al lui Maiakovski se afla într-un poem de Hlebnikov, unde marea își trage nădragii albaștri». Totul concura la părăsirea statutului de contemplator din umbră al vieții literare. Decizia de a-și susține la lumina zilei opiniile despre autori și cărți a coincis cu posibilitatea revenirii pe băncile Politehnicii la București, unde i se și oferea perspectiva practicii stabile într-o echipă de sub îndrumarea renumitului constructor, inginerul Prager. Cum s-au precipitat lucrurile, se știe din *Amintiri deghizate*. Ni-l putem imagina pe șantier, scrupulos în îndeplinirea însărcinărilor, gata să dea o mână de ajutor oriunde, ore în șir, desigur în detrimentul relaxatelor peregrinări livrești. E de presupus, totuși, că apucă măcar să tragă cu ochiul la ce se mai scria prin presă. Exact în perioada debutului sau, și nu mai departe decât în «Ecoul», va fi luat act de revenirea în forță a lui G. Călinescu în arena publicisticii. Profesorul pleda, aproape patetic, pentru primenirea radicală de mentalitate, stigmatiza indiferentismul agravat de nenorocirile războiului și cerea depășirea mediocrităților cotidiene. În două intervenții succesive, polemiza cu utilitarismul derizoriu, cu pragmatismul obtuz, care barau calea spiritului către atitudini: *Bunuri comunale* (la 21 august 1944) și *Economia gratuitului* (la 24 august). Greu de crezut că nu au captat interesul politehnicianului și nu l-au îndemnat la reflecție, ca unul ce se dăduse, cândva, peste cap – cum notifica într-o convorbire cu Virgil Sorin – să-și procure opera capitală a profesorului, *Istoria literaturii*, devenindu-i, îndată, devotat fan și susținător de cursă lungă. [...] Din frecventarea revistelor franceze, îndeosebi, Crohmălniceanu împrumuta repere orientative pentru a se plasa în miezul fenomenelor cu largi rezonanțe actuale. Așa se întâmplă, bunăoară, scriind despre Kafka în «Revista Fundațiilor Regale» (octombrie 1946). Pornea de la interesul special față de autorul *Procesului*, adus în prim-planul publicațiilor în care intelectualitatea Franței, credincioasă tradițiilor democratice, extrăgea din analiza operei kafkiene argumente în favoarea rezistenței față de expansiunea funestă a nazismului. [...]” Sunt amintiți prietenii ce-i împărtășeau vederile, Nina Cassian, Vladimir Colin, Petre Solomon, Barbu Ursu, cărora li se va alătura Paul Celan, temporar: „Vor alcătui nucleul structurii redacționale de la «Studentul

român», cu un program declarat de infuzie democratică în orientarea intelectualității studioase. Cu ei va colabora, inimos, iarăși M.R. Paraschivescu. Aici, Crohmălniceanu pleda pentru o înțelegere nuanțată a lui Robert Desnos (tradus de Nina Cassian) în raporturile sale divergente cu Breton și iniția un «carnet francez» cu preocuparea de a conecta cititorul român la noutăți de librărie utile deschiderii unui orizont despovărat de tarele provincialismului. Intra în unghiul său de percepție o recentă carte a lui Roger Caillois, *Imposture de la poésie*, precum și o nouă ediție a scrierilor lui Supervielle. [...] Se trasau nete hotare, de pildă, între membrii frondei de la «Albatros» (lider Geo Dumitrescu) și așa-ziișii exponenții «puriști» din preajma «Kalende»-lor (cu Tonegaru, în frunte). [...] Înfruntările vor atinge forme paroxistice în campania iscată în jurul «crizei culturale», în toamna lui 1946, precedate de altă poziționare trasată prin «manifestul» lansat în «Fapta» lui Mircea Damian, la începutul anului. Valul excomunicărilor se prefigura, având să-l lovească pe însuși Arghezi. [...]» □ Sunt reeditate sub titlul *Să nu credeți în poeți* câteva texte publicate de Crohmălniceanu în „Rampa” în 1947, concepute ca dialoguri livrești despre poezie, presărate cu citate, cu o prietenă expertă în domeniu, nenumită în text, dar care este de fapt prietena din realitate a autorului, Nina Cassian. În *Debutul literar, necunoscut, al lui Ovid S. Crohmălniceanu* Radu Bogdan, apropiat al criticului în anii tinereții (și mai târziu) publică un text memorialistic în care aduce la lumină date necunoscute și prețioase legate de adevăratul debut al lui Crohmălniceanu, în care Radu Bogdan fusese direct implicat. Mărturia sa ca unic martor lămurește contextul în care debutul s-a produs și semnificația sa, la acea vreme. Istoria literară ar trebui să rețină, crede el faptul că atât debutul în calitate de critic, cât și debutul ca traducător se leagă de o farsă între tineri prieteni și care îl viza pe M.R. Paraschivescu, mentorul lor: „Între rudele mele cele mai apropiate și Nina Cassian existau vechi și strânse relații de familie, ca să nu mai vorbesc că poeta l-a cunoscut pe primul ei soț în casa mea. Cu Vladimir Colin eram văr primar prin alianță și prieten intim. Toate acestea explică de ce, atunci când se petrece scena la care se referă Nina evocând așa zisa «glumă» a tatălui ei prin care ia naștere, în derâdere, acel faimos «O. Crohmălniceanu-Sache», eu eram de față. Ceea ce omite să spună Nina – datorită conciziei firești a textului în cauză – este că actul lui Iosif Cassian-Mătăsaru precum și consensul unanim al celor prezentați se înscriu într-o atmosferă de farsă tipică unei semnificative părți a tineretului supus discriminării rasiale și care – deghizat sub masca pseudonimelor – debuta atunci în literatură în pagina a doua, culturală, a ziarului «Ecoul». [...] O dată rezolvată găsirea unui pseudonim, ne-am pus întrebarea cum ar fi mai potrivit să procedăm pentru ca articolele, cinci la număr, ale lui Crohmălniceanu, să-i parvină direct lui Miron Radu Paraschivescu. Pentru că dintre tinerii prezenți care intraseră în legătură cu «Ecoul» eram cel mai în vârstă și aveam la activul meu un contact prestigios cu vârfurile maxime ale lumii noastre literare, sorții de a-i preda lui Me Re Pe, cum obișnuiam să-i spunem între noi, materialele lui Crohmălniceanu au căzut pe

mine. Scriitorul, când a citit pseudonimul uluitor din josul paginilor, al proaspătului virtual colaborator, a sărit în sus: «Ați înnebunit?! Vă bateți joc de mine și umblați cu chestii ovreiești?!». Însă articolele lui Crohmălniceanu le-a parcurs pe loc, în prezența mea; i-au plăcut și le-a apreciat la justa lor valoare. A șters, bineînțeles, pe «O Crohmălniceanu-Sache» și l-a înlocuit cu «Paul Scorțeanu», care era un pseudonim colectiv, atribuit multora dintre tinerii și necunoscuții protejați ai lui Miron. Și cu asta, scurta existență a nostimadei imaginate de Cassian-Mătășaru fusese practic încheiată, ceea ce mie nu mi-a surâs deloc. [...] Am urcat așadar nestingherit la miezul nopții în tipografie și punându-i linotipistului Almășan un pol (așa se numea pe atunci în limbaj popular bancnota de douăzeci lei) în mână, i-am cerut să-mi culeagă cu capitale drepte, corp zece, „O Crohmălniceanu-Sache”. Cu plumbul cald încă ținut în palmă m-am dus la paginator, care tocmai era pe cale să încheie forma de metal destinată calandrului și, contând pe efectul altui pol, i-am indicat să înlocuiască semnătura articolului în cauză cu cea adusă de mine. Ceea ce a și făcut. Dimineăta, pus în fața faptului împlinit, Miron Radu Paraschivescu n-a mai avut încotro. [...]” Autorul dorește să repare inexactitatea datelor oferite de Roxana Sorescu într-o fișă de dicționar pe care o încredințase revistei „Observator cultural”. Reparația sa se referă la dezvăluirea faptului că și o traducere (considerată debutul său) făcută de Crohmălniceanu și tipărită în „Ecou” era de asemenea o farsă literară în genul aceleia descrise mai sus: „Ceea ce m-a frapat cu deosebire a fost afirmația că textul de debut al lui O Crohmălniceanu-Sache ar fi cel cu presupusa traducere în românește a poemului *Congo* de Vachel Lindsay, apărut în «Ecou» cu data de 6 august 1944. [...] De fapt, cu «Vachel Lindsay» te găseai în prezența unei farse, o cursă perfidă întinsă pentru a doua oară lui Miron Radu Paraschivescu [...]. În «Ecou» cu data de miercuri 2 august 1944 a apărut un articol lung și substanțial, bogat în amănunte biografice, consacrat chipurile reputatului scriitor sud-american Miguel Ruiz Van Halen. Era prima capcană în care și-a prins piciorul imprudentul savant întru ale istoriei literare universale Miron cel Paraschivesc atâteștiutorul. Nu exista și nu existase nicicând un autor cu numele amintit. Îl scornise fantezia unuia dintre noi, Eugen B. Marian, un viitor publicist și înzestrat traducător, figura de o mare inteligență, plină de ingeniozitate și umor, azi puțin cunoscut, dar care în epocă a jucat, precum se vede, un rol de primă importanță în farsele la care ne dedam. Semnase cu pseudonimul Zamfir Caratanase și, dacă n-aș dezvălui eu, după atâta vreme, faptul aici, nimeni nu ar putea bănui vreodată cine se ascundea după acest patronim cu rezonanță macedoneană. [...] Așa că, de data aceasta, a intrat în scenă Crohmălniceanu. Să repetăm figura aidoma nu era cu puțință. Trebuia schimbat macazul. Intru aceasta, creativitatea șugubeața a lui Crohmălniceanu – susținută de cultura lui excepțională și de gustul pentru tot ce răsună exotic, răspândind efluvii de straniețate – s-a dovedit a fi la înălțime. Vachel Lindsay i-a oferit prilejul. Crohmălniceanu nu i-a închinat un articol. A preferat să-l parodieze fără să mărturisească, lăsându-l pe cititor să creadă că Lindsay

însuși e cel care cânta și cuvânta, intonând un poem celebru, *Congo*, cu onomatopoeice accente afro-americane, admirabil sincopate și inspirate din muzica de jazz, el, Crohmălniceanu, nefăcând altceva decât să-l traducă. În realitate, pornind de la modelul original, textul era în cea mai mare parte produsul unei imaginații a eroului nostru, lui Lindsay – dacă e să credem ce ne spunea Crohmălniceanu (și noi l-am crezut) – nu-i aparținea nici un cuvânt, ci doar structura ritmică a poemului. [...] □ La pagina de recenzii sunt semnalate: traducerea la Polirom a *Pădurii norvegiene* de Murakami (Gili Pârvu), volumul *Ultimul capitol* (Mașina de scris, 2001) de proze scurte al lui Adrian Buz, „nici pe departe atât de interesant” pentru un volum premiat (Marius Chivu) și volumul de convorbiri filozofice al lui Derrida, *(Ex)poziții*, scos la Idea Design&Print (Dorica Boltașu).

● [„22”, nr. 32] Mircea Iorgulescu scrie despre capitolul dedicat lui Eminescu din cartea Ilinei Gregori *Studii literare* (Editura Institutului Cultural Român), *Moment revoluționar în eminescologie*.

7 august

● [„Luceafărul”, nr. 30 (568)] Sub rubrica „Rememorări”, Anghel Gâdea rememorează ultima sa întâlnire cu Marin Preda, finalul textului *Destinul unui scriitor* împărtășind impresii de la înmormântarea marelui scriitor, notate chiar atunci într-un caiet: „Se spune că ar fi murit cu o mână ridicată în aer... Poate că va fi încercat să cheme pe cineva de acasă sau din cer, să facă un semn, să strige pe dispăruta lui mamă, poate vreo soră sau un frate, poate pe micuții lui băieți, poate soția.. Dar a încremenit așa cu brațul acela întins, nimeni nu știe către cine; dacă ar fi murit în Siliștea natală, ca părinții săi, ar fi avut, cel puțin, de la început, creștineasca făclie aprinsă la căpătâi și priveghiul unor bătrâne cernite, dar acolo, în castelul lui Constantin Brâncoveanu, în noaptea aceea năprasnică, cine ar fi putut să-i vegheze sfârșitul neașteptat și solitar? Îl văzusem ultima dată pe la mijlocul lunii aprilie, în largul său birou de la Editura Cartea Românească; sta într-un fotoliu în fața unei măsuțe pe care așeza volumele de mare succes și dădea autografe. Deși trăia încă cea mai mare victorie a scrisului său, în ziua aceea părea totuși absent, oferindu-și puținele cuvinte și iscălitura cu o politețe rece, de care și el parcă se jena. Dar ceea ce mă surprinsese neplăcut, era fizicul său: bărbatul pe care îl știam solid, cu trupul bine împlinit, mi-a apărut surprinzător de împutinat, aproape un omuleț. [...] Această rapidă schimbare fizică a prozatorului au observat-o și alți cunoscuți și prieteni, dar au atribuit-o unei posibile oboseli sau indispoziții de mai lungă durată, căci, în compania celor apropiați nu era nici reținut și nici taciturn, după cum mărturisește, bunăoară, cel mai apropiat prieten al său din comuna natală, coleg de bancă, Milică Roșu, care stătuse de vorbă cu scriitorul cam tot pe la începutul lui aprilie. [...] Privesc cum acoperă sicriul: un sfert, o jumătate, trei sferturi, ultima porțiune de capac, ultima imagine pământescă a lui Marin Preda. [...] Mai rămân câteva minute în preajma mormântului încercând să-mi revin. Groparii au început să tragă pământul peste

lespezi... Deodată un țipăt sfâșietor spintecă frunzele copacilor de deasupra mormântului și liniștea care s-a așternut în jur: «Marineeee! Marine! Ce cauți tu aicea, Marine! Cine te-a adus pe tine printre străini, Marine! De ce nu vii tu acasă, lângă părinții tăi, lângă mă-ta și lângă tat-tău, Marinee, Marine!» Cu mâinile negre și tremurânde, o bătrână slabă ca o umbră, jelește și încearcă să îndese într-o pungă de plastic, un pumn de lut moale, adunat dintre sapele grăbiților gropari...” □ La pagina dedicată literaturii lumii, alături de poeme de Hans Bender, prezentate și traduse de Dan Dănilă, la rubrica „Poezii în capodopere”, alese și traduse de Grete Tartler, e publicat poemul *Hambarul* de Seamus Heaney.

● [„România literară”, nr. 31] Editorialul lui Nicolae Manolescu *Scriitorii vechi și criticii noi* pleacă de la cronica literară din acest număr, în care ultimul roman al lui Breban e comentat negativ. Cumva editorialistul se dezice nu de cronica în sine, ci de mentalitatea criticului tânăr care nu mai percepe valoarea socială a literaturii de dinainte de 1989, modul în care ea a contat în lupta contra regimului totalitar. Din contră, lăsând la o parte valoarea ei strict literară, editorialistul afirmă că „impactul social” al acestei literaturi a fost remarcabil” și că literatura a jucat un rol important în „spulberarea mitologiei comuniste”. □ „Lecturi la zi” prezintă mai multe cărți românești sau străine. Tacitus, *Istории*, scos la Paideia, e prezentat de Iulia Popovici (*Istории care se repetă*), Ioan Buduca, *Atlantida* apărut la Albatros, e comentat sub rezerva unui semn de întrebare de către Alexandra Olivotto (*Parodia paranormalului?*), romanul lui Ștefan Baștovoi *Iepurii nu mor* (Aula) e comentat de Roxana Racaru (*Amintiri despre copiii sovietici*), iar antologia *Orfeu. Rumänische Dichter von Eminescu bis zur Gegenwart*, editată de Matei Albastru (România Press, 2001) e rasă de Ioana Părvulescu sub titlul elocvent *Cum reușim să ne facem de râs*. □ O notă intitulată „Reviste” consemnează apariția revistei „Liberty International” care apare la Islamabad, Pakistan și care în ultimul număr îl are pe copertă pe ambasadorul României în Pakistan Emil Ghițulescu, critic și istoric literar care trasează o interesantă paralelă între poetul nostru național Mihai Eminescu și un mare poet pakistanez, Allama Iqbal. ■ Cronica literară semnată de C. Rogozanu se intitulează *Aceeași vechi poveste* și comentează negativ cel mai recent roman al scriitorului Nicolae Breban *Voința de putere* (Dacia, 2001): „*Voința de putere* este o altă clonă brebaniană – originalul (*Bunavestire*) se pierde undeva pe la sfârșitul deceniului opt. De atunci scriitorul nostru a urmat o pantă descendentă, o involuție presărată cu mii de pagini.” □ Pagina de poezie e ținută de Alexandru Lungu. □ Gh. Grigurcu dedică un text aniversar scriitorului polivalent Barbu Cioculescu, intitulat *Ironicul domn Barbu Cioculescu*. □ Alex. Ștefănescu la rubrica sa „La o nouă lectură” continuă articolul din numărul precedent dedicat lui Ovidiu Genaru, discutând atât proza, cât și poezia sa (volumul-surpriză publicat în 1999, la vârsta de 65 de ani). Prozatorul este apreciat la superlativ, cu precădere romanul din 1994 *Diverse cereri în căsătorie* este considerat „poate primul roman de la noi care poate fi numit fără nicio rețineră roman.” □ Cronica edițiilor, de Cornelia

Ștefănescu, e dedicată *Integralei Caragiale*, seria editată de Academia Română și Fundația Națională pentru Știință și Artă, I. L. Caragiale, *Opere*, I-III (Ed. Univers Enciclopedic, 2000-2001) ediție îngrijită de un colectiv format din Stancu Ilin, Nicolae Bârna, Constantin Hârlav și prefăcut de Eugen Simion. □ Ioana Pârvulescu, la rubrica sa „Je est un autre”, scrie un text intitulat *Bunii și răii* despre jurnalul lui Mircea Zăciu, insistând asupra unei întâlniri epocale a scriitorilor cu Ceaușescu, din 1981. □ Centenarul nașterii lui Sașa Pană prilejuiește publicarea unui articol de Nicolae Țone, „*Prin nesfârșiturile de pampas ale poemului*”, care valorifică materiale diverse (corespondență, publicistică, memorialistică, literatură), însoțit de o bogată iconografie, astfel încât portretul scriitorului e compus din mărturiile altora despre el, din literatura grupului său și din literatura proprie. □ Gelu Ionescu publică un fragment intitulat *Șapte ani la Heidelberg* din volumul în pregătire *Copacul din câmpie*. □ Sunt reproduse în avanpremieră câteva file dintr-un dicționar al *Victimelor terorii comuniste*, elaborat de Cicerone Ionițoiu, ajuns la volumul al treilea, la Ed. Mașina de scris. Prezentarea autorului și a proiectului e realizată pe o coloană adiacentă, semnată de Alex. Ștefănescu. □ Marina Constantinescu prezintă cartea de teatru, sub titlul *Fenomenul „Piatra-Neamț”*: Cristian Livescu, *Ascuns într-o lojă* (Ed. Nona/ Crigarux). □ Nina Vieru dă la lumină câteva din hârtiile rămase de la soțul ei Anatol Vieru, publicate în revistă sub titlul *Fragmentarium*. □ Prezentate și traduse de Maria-Magdalena Angheliescu, sunt publicate în avanpremieră câteva pagini din ultima carte a Laureatului Nobel pentru Literatură Günter Grass, *În mers de rac* (publicată în Germania în 2002, în curs de apariție și la Polirom). □ „Cartea străină”, de Grete Tartler, prezintă câteva traduceri de poezie remarcabile, Mallarmé, *Album de versuri*, traducere, glose de Șerban Foartă (Institutul European), Victor Hugo, *Ballades / Balade*, în traducerea aceluiași (Pandora) și Ismail Kadare, *Generalul armatei moarte* (traducere, postfață, note, Marius Dobrescu, Polirom). □ Doina Condrea Derer prezintă *Un scriitor „de graniță”*, și anume Fulvio Tomizza, din Capodistria și Congresul dedicat lui, aflat la a treia ediție și desfășurat în trei țări cu o graniță comună, marcată de conflicte – Italia (Triest), Slovenia (Capodistria) și Croația (Umag). Scriitorul este omagiat pentru eforturile sale de depășire a conflictelor interetnice din zona acestei granițe. □ Mihai Zamfir dedică rubrica sa „Scriori portugheze” tânărului romancier care provoacă senzație în Portugalia și nu numai, José Luís Peixoto.

13 august

• [„**Adevărul literar și artistic**”, nr. 629] La „Revista Revistelor culturale” C. Stănescu menționează câteva numere interesante din „Semenicul”, apărut la Caraș-Severin și editat de Ed. Timpul. Numărul 1 e dedicat unui dicționar al presei locale înainte și după 1990, în zona Banat, Caraș-Severin, Reșița, Oravița etc., iar numărul 4 e dedicat unei figuri legendare din zonă, Tata Oancea (despre care Cornel Ungureanu a scris o carte, în 1999). □ La „Paralele inegale” Daniel

Cristea-Enache ia un interviu lui Nicolae Manolescu: „*Rămân ce-am fost: un critic impresionist*”. □ La „Investigații” Cristina Modreanu ia un interviu Marianei Sipoș, intitulat „*Condițiile în care s-a produs moartea lui Marin Preda rămân neclare*”. Interviuul e prilejuit de apariția cărții realizatoarei tv Mariana Sipoș *Dosarul Marin Preda* (Ed. Amarcord, 1999). Cazul marelui scriitor, a cărui moarte rămâne neelucidată, e redeschis recent prin publicarea în presă a unor fragmente inedite din jurnalul său intim. □ Sub titlul „Primim la redacție” e reprodus un text semnat de muzeograful pensionar Alex Pantazi (*Nicolae Breban – o larvă care nu va deveni fluture*) însoțit de paginile de gardă ale unor romane ale sale cu dedicațiile olografe ale autorului către soții Ceaușescu. Textul pleacă de la un text publicat anterior în revistă de Dorin Tudoran.

● [**„Observator cultural”, nr. 129**] Numărul e dedicat în mare parte lui Norman Manea, creației sale românești și receptării ei internaționale. Ion Simuț îi ia un interviu, intitulat *Ca scriitor în exil, am avut de făcut față unei teribile traume: traducerea*: „Scriitorul își poate defini apartenența în multe feluri. În acest timp al tuturor mutațiilor în care identitatea națională (sau chiar naționalismul) par înlocuite, uneori, prin afilierea de grup, funcție de rădăcini etnice, opțiuni politice sau religioase, sau chiar și funcție de preferințe sexuale, au apărut tot soiul de noi etichete și pentru scriitori: black writer, conservative writer, lesbian writer, Catholic writer, Jewish writer, woman writer etc. Dincolo de toate aceste clasificări, în cazul literaturii, esențială rămâne, după opinia mea, limba. Limba este, până la urmă, locuința, patria, refugiul, cochilia, dar și nebuloasa creatoare în care scriitorul își caută vocea, tema, amprenta artistică, în care experimentează articularele mobile ale eului sau și ale lumii. La fel cum sunt culorile pentru pictor și sunetele pentru muzician. Sunt scriitori care au schimbat domiciliul și limbi, alții care au schimbat doar domiciliile, alții care au rămas până la capăt în țara și limba natală. Nabokov, ca și Conrad, a trăit în mai multe țări și a scris în mai multe limbi. Bashevis Singer a trăit în Polonia și America și a scris doar în idiș. Colegul meu de la Bard, scriitorul nigerian Chinua Achebe, scrie în engleză și urdu. Gombrowicz scria în poloneză la Buenos Aires. Scriu în limba română. Nu mai există alternativă la această premiză. Locuind aici, predând la un colegiu american, având amici printre scriitorii americani, citind cărți americane, urmărind și făcând eu însumi parte din cotidianul new-yorkez, cumulez, firește, influențe diferite de ale vechii mele biografii. Limba definește, totuși, cred, înainte de orice altceva, scriitorul. Rămân, deci, indiferent dacă îmi place sau nu, indiferent dacă place altora sau nu, scriitor român. Un scriitor mai *special*, desigur. Nu altfel – chiar dacă cu totul altfel – se întâmplă, însă, și când trăiam în România și nu intenționeam să emigrez. Am fost numit, dacă vă amintiți, și în anii când locuiam la București, «extra-teritorial», și nu ca o flaterie. Devii, până la urmă, ceea ce și se tot spune că ești? Sunt, iată, acum, extra-teritorial, n-avem ce face. Între timp, ne cam globalizăm cu toții. Literatura română a rămas, firește, în mine. Co-există, acum, nu o dată conflictual, în «metisul» care sunt, mai multe euri, mai multe

vârste, experiențe existențiale și culturale. Produsul ar fi un hibrid, probabil, dar eul profund nu a dispărut. Sunt și nu mai sunt cel care am fost. Cei doi termeni, cel inițial și cel ulterior (fiecare o sumă de termeni, de fapt, ca la funcțiile algebrice) și-au tot remodulat articularea, altfel decât aș fi putut bănui acum zece ani, cinci ani. E pur și muove, cum zicea bătrânul Galileo.” Sunt redată și fragmente din receptarea de presă a capodoperei sale, într-o pagină intitulată *Presa internațională despre «Plicul negru»*: „Norman Manea nu descrie închisorile, deportările, tortura, ci imensa groază care corupe legătura dintre oameni. *Plicul negru* este un roman despre izolare și neputință, despre apatie și falsitate, despre oameni ca ostateci, prostituate și fiare sălbatice. Autorul aparține tradiției lui Franz Kafka, Robert Musil și Herman Broch. Recunoaștem satira neagră a lui Musil și pătrunzătoarea psihologie socială a lui Broch, avem uneori senzația că ne aflăm într-o lume absurdă asemănătoare labirinturilor kafkiene. Romanul are iz de hotel habsburgic lugubru, dar și de naufragiu și exterminare. Norman Manea este, fără îndoială, unul dintre cei mai însemnați prozatori europeni.” (Karsten Alnaes, „Kultur Dagbladet”, Norvegia, 1 decembrie 1999). Pe o altă pagină, sub titlul *Norman Manea în presa italiană. Ecouri după decernarea Premiului Nonino*, Emilia Drogoreanu prezintă un dosar din presa italiană cu prilejul decernării prestigiosului premiu lui Norman Manea: „Fundamental pentru înțelegerea imaginarului lui Norman Manea este interviul solicitat de reputatul germanist Claudio Magris, apărut în «Corriere della Sera», pe 1 noiembrie 1998. Scriitorul își prezintă *personajele* obsesive (Puterea absolută, Arta, Cenzorul, Informatorul, Circul) și motivațiile, liniile de forță care se stabilesc și se intersectează în câmpul de tensiuni liminare al operei: «Cărțile mele reprezintă deseori *zona gri*, mecanismul larvar al degradării, când viața reală se refugiază în subterane, creând iluziile, capcanele și trucurile supraviețuirii, și mai înfățișează, cred, și un individ dedublat, simetric – opus opresorului cinic, care conduce tiranica mascaradă de suprafață. Politica și politicienii devin abjecte incarnări ale Puterii absolute. Arta, scindată la rândul ei, obsedată de Cenzor, de Informator și de Circul minciunii generalizate, codificate, baroce, rezultat al stimulării și al compromiterii reciproce între etică și estetică, continuă totuși să fie nu numai o provocare, ca pretutindeni, dar mai devine, grație libertății pe care parțial și-a conservat-o, Dușmanul». În fine, o percutantă formulare privind viziunea lumii ca circ, ca farsă profund tragică, atât de specifică literaturii lui Manea. Ca și pentru Eugène Ionesco, comedia, râsul sunt iremediabil tragice: «Cine a trăit sub spectrul funest al Autorității este, poate, mai sensibil la aliatul dintotdeauna al celor care pierd, Bufonul. Emblema Clownului sintetizează o viziune despre existență. Istoria ca un Circ, individul ca entitate tragicomică, destinul uman ca sinteză burlescă. Tragedia umană devorată de o tragedie și mai mare: comedia. Masca parodică, caricaturală, cu râsul ei puțin idiot, agresiv, diavolesc, înțelept, râsul gratuității absolute. [...]». *Despre Norman Manea*, de Matei Călinescu reia un articol publicat inițial în Statele Unite în 1995: „În ciuda structurii sale atât de complexe – asemănătoare

multora dintre romanele moderniste (de la Musil la Mann, de la Kafka la Robbe-Grillet) – cartea minuțios construită a lui Manea este în esență un mister psihologic, istoria căutării unei organizații oculte, povestea unui anchetator care își pierde mințile, și, până la urmă, un foarte ingenios construit puzzle linear. Ca într-o enigmă, cititorul este invitat să speculeze pe marginea unor indicii și să facă în permanență deducții. De la suprafața textuală, care este un amestec de scene realiste, visuri, coșmare și obsesii, cititorul se simte îndemnat să construiască un cadru narativ plauzibil (dar niciodată cert).” Matei Călinescu este completat de un alt fragment din Virgil Nemoianu, extras dintr-o carte publicată în România, *România și liberalismele ei* (2000): „Există în acest volum ca și în proza direct-ficțională a lui Norman Manea un ton melancolic, dezabuzat aproape, înregistrarea acelei tristeți banale a comunismului, a spaimei cenușii, estompate, a absurdului inutil și fără de orizont care înconjură un întreg univers uman. Nu este aceasta, sigur, unica dimensiune a jumătății de secol pierdute: dar este o foarte importantă dimensiune, și Manea a știut să o redea în mod exemplar. Fie și numai pentru acest lucru (departe de a fi singurul!) el merită din plin admirația și recunoștința literaturii române.” ■ *Eveniment: pagini de jurnal inedite ale lui Marin Preda* de Ion Bogdan Lefter chestionează problema autenticității unor pagini inedite din jurnalul lui Preda apărute în cotidianul „Ziua”, plecând însă de la o temă mai largă aceea a „posterității luminoase” a scriitorului. Criticul observă că Preda e unul dintre vechii canonizați a căror poziție a rămas necontestată după 1989, încă în vârful piramidei, în ciuda emergenței unor nume noi de prozatori: „Ceva lipsește – totuși – acestei posterități luminoase: studiile fundamentale, care să fixeze definitiv interpretările deja tradiționale ale operei și să deschidă căi hermeneutice noi. Din 1990 încoace, pe lângă obositoarele *luări de poziție* în apărarea unui mare scriitor unanim recunoscut ca atare, puține analize serioase i-au fost consacrate. Micromonografia recentă a Rodicăi Zane (*Marin Preda*, Editura Aula, Brașov, 2001) ar putea fi semnalul unei relansări a interesului exegetic. Din păcate, a proliferat și o anume hagiografie pseudocritică, emisă dinspre clientela «gardienilor» lui Preda. Terenul rămâne încă puțin exploatat. Resurse de noutate are, fără îndoială. Una dintre ele e însăși diversitatea unei opere care a părut *clasică* doar printr-o parte a ei, atât de impunătoare încât a eclipsat restul. Nu «monocordul» Preda comentat până acum (*ruralul, moromețianul* etc. etc.) e de investigat, ci «multiplul» prozator, extins pe o largă arie de formule și de tehnici românești. «Plurală», imaginea realității pe care cărțile sale o oferă e mai complexă decât a relevat-o până acum critica. Apoi, s-ar putea să apară – până la urmă – inedite care să îmbogățească, la rândul lor, opera. Capitol care presupune revenirea mai agresivă la tema morții autorului. Fie că a jucat sau nu un rol în declanșarea ei, altfel cu aparențele «accidentului», e cert și certificat că Securitatea a intervenit atunci, preluând manuscrisele prozatorului. Câte erau, multe, puține, nu se știe cu certitudine nici astăzi, ceea ce e inacceptabil la peste 12 ani și jumătate de la schimbarea de regim politic. Trebuie solicitat imperativ

Serviciului Român de Informații, moștenitorul arhivelor Securității, să clarifice lucrurile. În primul rând, împrejurările morții lui Preda. [...] Unele detalii care au revenit acum la suprafață cu titlul de «noutăți» se cunosc de mult: de pildă, mărturia «secretă» a lui Cornel Popescu, fostul redactor-șef al Editurii Cartea Românească din perioada directoratului lui Preda, despre care vorbește Mariana Sipoș în «Adevărul» din 10 august, e cunoscută din 1990, din relatarea lui Victor Iancu (din care am citat pe larg în articolul meu la temă din «Contrapunct», Nr. 24/1990) [...]. Redacția își ia măsuri de precauție: «suntem obligați să ne punem întrebări asupra autenticității sale» (a jurnalului). O explicație mai detaliată, dar nu suficientă, oferă cel care a comunicat textul, și anume hispanistul, traducătorul, poetul și eseistul Darie Novăceanu, una și aceeași persoană – *nota bene* – cu directorul parașutat surprinzător în 1990 în fruntea cotidianului «Adevărul», fost «Scânteia», oficios al Partidului Comunist, de unde a fost retras după ce misia pro-minerească a ziarului a fost îndeplinită, Novăceanu fiind apoi trimis... ambasador în Spania. Cum a ajuns el în posesia paginilor de jurnal ale lui Marin Preda? Ce relație a avut hispanistul cu Securitatea? În orice caz, *Explicația* sa de acum e confuză, contradictorie. Conține și detalii la care se face aluzie, dar care nu sunt dezvăluite. Finalul e de-a dreptul comic, Novăceanu rezervându-și dreptul ca «altădată și altundeva să-mi mai amintesc și să mai adaug câteva lucruri»!?! [...]» □ Monica Spiridon publică *Postmodernismul: o bătălie cu povestiri* – ecoul unui congres internațional pe tema postmodernismului la care luase parte recent, articolul comparând puncte de vedere precum cel al canadianului Gary Whil, Milan Kundera sau Richard Rorty. Este amintită și farsa (adresată literaților care se aventurează în teorii împrumutate din sferele avangardiste ale științei) de către fizicianul Alain Sokal. □ Sub titlul *Texte „de tinerețe”* este transcris (de către C. Rogozanu) unul dintre textele de tinerețe ale lui Ovid S. Crohmălniceanu, *Banii și poezii*, din 1947, publicat inițial în „Revista literară.”

● [„22”, nr. 33] E prezentată dezbaterea care a avut loc la sediul GDS cu tema *Biblioteca Națională – în pericol* (pagini realizate de Răzvan Brăileanu). □ Mircea Iorgulescu continuă *Moment revoluționar în eminescologie (II)* despre cartea Ilinei Gregori *Studii literare*.

14 august

● [„România literară”, nr. 32] Editorialul *Un mare pesimist*, de N. Manolescu, e dedicat lui Marin Preda, care ar fi împlini 80 de ani, Concluzia sa este că marele scriitor a fost un mare pesimist în raport cu istoria: „[...] Dacă, să zicem, la scriitori prin excelență comici, cum sînt Gogol sau Caragiale, triumfă totdeauna derizoriul, (dar cît de semnificativ!) la Preda totul este important și serios. El nu glumește nici cu viața, nici cu literatura. Personajele sale (îndeosebi Moromete) pot avea umor cu ghemul, autorul n-are nici cît să înfășori pe un deget. Preda nu trișează niciodată. Scoate din situații cu totul convenționale (în spiritul vremii) observații morale valabile necondiționat. Valorifică fapte

diverse (precum cel de la care pleacă *Intrusul*) în reflecții foarte acute și critice. Nu este nici urmă în cărțile lui (inclusiv în cele de articole și interviuri) din optimismul oficial al regimului comunist. Dintre scriitorii mari ai deceniilor de dictatură, Preda este cel mai lipsit de iluzii, cel mai pesimist în considerarea, etică și filosofică a istoriei noastre postbelice. N-a botezat el, cu o expresie deseori folosită pe urmă, anii colectivizării și ai închisorilor politice, «obsedantul deceniu»? Și n-a definit el întreagă această istorie recentă «era ticăloșilor»?

□ La rubrica „Lecturi la zi” se remarcă recenzia lui Marius Chivu la Nicolae Coande, *fundătura homer* (Dacia): „Volumul lui Nicolae Coande pare insuficient elaborat, nedecantat, iar senzația cititorului după ce a închis cartea este că a rămas cu prea puțin, că experiența a fost una subțire. Acesta e riscul care apare atunci când oferta masivă de poezie nu e determinată de o piață reală. În astfel de condiții cititorul de poezie este descumpănit. Pus în fața unei producții editoriale mari, în mare parte îndoielnică, datorate lipsei unei politici de tipărire clare, se va orienta încet, dar sigur, către... proză.” (*Fundăturile poeziei*) Alte cărți recenzate sunt: *Ce mi-e drag nu mi-e urât. O antropologie a emoției*, de Lucia Terzea-Ofirim (Paideia), de Cătălin Constantin (*Sentimentul românesc al urâtului*) și *România: țară de frontieră a Europei*, de Lucian Boia (Humanitas), de Iulia Popovici (*România mea*). ■ Luminița Marcu scrie favorabil despre volumul *Supraviețuirile*, vol. I, de Radu Cosașu (Ed. Fundației PRO), plecând de la remarca adoptării unui stil non-ficțional de către prozator: „Personajul e cel real, cu numele real, cu prietenii și dușmanii reali, cu istoria reală. De aici interesul cititorului, căruia i se promite un document și o confesiune, dar i se livrează și un supliment neașteptat, un bonus: frumusețea, farmecul extraordinar al scriiturii, vălul transparent al unei literaturi care nu e literatură dar se poartă ca și cum ar fi. Secretul acestui magic echilibru îl deține Radu Cosașu și datorită lui noi îl citim azi ca pe un foarte mare scriitor, unul dintre cei mai importanți ai ultimilor cincizeci de ani, pe nedrept oculat de ierarhiile obsedate de *marii constructori*.” Ea apreciază această scriitură a alienării redată însă într-o tonalitate minoră, tinerească, ironic-înțelegătoare, plină de farmec, de naturalețe și de bun-simț: „Fără să fie frivol, Radu Cosașu reușește performanța de a povesti această alienare a adolescentului întru comunism ca și cum ar fi vorba despre alienarea firească a pubertății care și-a găsit din întâmplare un debușeu ideologic. Acest adolescent va fugi de acasă, își va îndurera familia cu o cruzime greu de închipuit, va veni incognito la înmormântarea tatălui și va trăi de bunăvoie în promiscuitate în numele comunismului. Dar la fel de bine o putea face în numele eliberării sexuale dacă ar fi trăit în America cu câțiva ani mai târziu sau în Franța deceniului șapte sau în ghetourile negrilor hip-hop-eri ai anilor '90. Pentru că de fapt e vorba de o criză eternă, de un nonconformism juvenil care la unii ia forme radicale și care s-a întâmplat să se producă de această dată în apropierea unui focar ideologic de tristă amintire. Felul în care acest adolescent e reconstruit de scriitorul matur va fi în consecință unul înțelegător, ironic, lipsit de dramatism,

dar comprehensiv și tulburător. Autodenunțul e unul calm, inteligent, câteodată glumeț, întotdeauna plin de bun-simț. Iar alegerea non-ficționalului servește perfect acest bun-simț și se asortează foarte bine cu o atmosferă de sportivitate și de tinerețe pe care textele lui Radu Cosașu o transmit nedezmîniț.” ■ Gh. Grigurcu la „Semn de carte”, scrie despre Petre Stoica și ultimul său volum de poeme *Vizita maestrului de vânătoare* (Vinea): „După o epocă (ce încă nu s-a încheiat!) a poezilor oficiali, Petre Stoica ni se relevă ca unul din cei mai relevanți poeți antioficiali ai noștri. Dacă «scârba morală» provocată de un climat anormal, înainte, ca și după anul-turnantă 1989, constituie latura oarecum extrovertită a creației lui Petre Stoica, să vedem care sunt elementele propriu-zis lirice, *id est* ale interiorității poetului accentuate în etapa de față. Mai întâi putem menționa un Eros transferat în amintire, evanescent în întrețeserea sa cu penumbre livrești și muzicale și prin aceasta sortit fixării în text, așa cum ni s-ar putea înfățișa o floare presată între pagini de carte. Trecîndu-l în regimul imaginarului, s-ar zice că poetul încearcă a salva acea «esență divină» a multiplicității amorurilor «descompuse» pe care o cînta Baudelaire...” (*Un poet antioficial*). ■ Alex. Ștefănescu în „La o nouă lectură”, dedică câte un portret lui Alexandru Andrițoiu și Cezar Baltag: pe când la Andrițoiu sunt lăudate textele „minuțios și fin lucrate”, poezia lui Baltag e taxată drept „narcisiacă, intelectualistă”, dar spre deosebire de cea a lui Ion Barbu, „lipsită de senzualitate”; „jubilația este simulată. Un incendiu reconstituit pe platoul de filmare cu ajutorul reflectoarelor și filtrelor de lumină.” ■ Geo Șerban semnează *Cele mai vechi amintiri* la Centenarul Sașa Pană, insistînd asupra arhivei din casa acestuia, unde erau păstrate prețioase obiecte avangardiste, tipărituri, opere de artă etc. ■ Cornelia Ștefănescu continuă discutarea ediției Caragiale a Academiei, în *Integrala Caragiale (II)*. ■ Rodica Binder ia un interviu poetei legendare Nina Cassian, prezentate ca muză a lui Ion Barbu și poetă în plină forță creatoare. Scriitoarea mărturisește că scrie acum la ceea ce nu a putut scrie în comunism, adică jurnalul său – în care să poată da o mărturie directă asupra epocii trăite în România lui Ceaușescu. Titlul interviului este „*Partidul comunist nu m-a iubit niciodată, a fost o dragoste neîmpărtășită*”. □ Ioana Pârvolescu scrie în continuare despre *Jurnalul* lui Mircea Zăciu, selectând diverse întâmplări și personaje, relevante pentru epocă, cum ar fi moartea lui Marin Preda, așa cum sunt ele percepute în jurnal. (*Tristețe, suspiciune, întrebări*). □ Alexandru Niculescu publică un lung eseu intitulat *Multiculturalism, alteritate, istoricitate*. □ Marina Constantinescu face un elogiu regizorului de teatru Silviu Purcărete și cărții sale *Images de théâtre*, publicate în franceză la Lansman, Limoges (*Cercul vrăjit*). □ Valerian Sava în *Enciclopedia... și încă ceva* prezintă volumul semnat de Cristina Corciovescu și Bujor T. Rîpeanu *Cinema... un secol și ceva. O istorie cronologică a cinematografului mondial, 3 martie 1895 – 31 decembrie 2000* (Curtea-Veche). □ Un alt interviu e semnat de Sanda Nițescu, autoare debutată la 60 de ani, în 1997, cu *Un fir de măr și cerul albastru*, în română, apoi în franceză, la Harmattan, în 1999 un al doilea

volum fiind în curs de apariție la Cartea Românească (consemnează Mariana Neț). □ În traducerea Floricăi Madritsch-Marin, sunt publicate poeme de Thomas Bernhard (1931-1989).

19 august

● **[„Dilema”, nr. 492]** La pagina „La zi în cultură”, rubrica „trecerea prin reviste”, semnată de Cezar Paul-Bădescu, are ca titlu *Despre un război în bucătărie și o aniversare*. Este comentată *Polemica in house* de la „România literară” (dezacordul dintre N. Manolescu și echipa de tineri critici a revistei), apoi e menționat interviul lui Mircea Cărtărescu din „Curentul” (10-11 august), în care acesta își exprimă poziția în aceeași chestiune (*Un răsunet*), iar revista „Orizont” din 7/17 iulie e pomenită pentru interviul aniversar realizat de Robert Șerban cu Șerban Foarță (revista titrează pe prima pagină *Șerban Foarță. Epifania literaturii*).

20 august

● **[„Adevărul literar și artistic”, nr. 630] (nr. 630)** Pe prima pagină e reprodus un fragment de Martha Bibescu, „*Domnul Extra-Sec*”, despre colonelul Thomson, atașatul militar englez la București, britanicul „neverosimil” prin umorul său. Este vorba despre o avanpremieră editorială, prezentată pe larg în paginile 8-9 ale revistei, un fragment din *Destinul lordului Thomson of Cardington*, tipărită pentru prima oară la Flammarion în 1932, cu o traducere în română în 1932, și retradusă acum de Vasile Zincenco pentru Editura Compania.

● **[„Observator cultural”, nr. 130]** Tradus de Magda Jeanrenaud, e tipărit un articol de Pierre Pachet în curs de publicare în „La Quinzaine littéraire”. Articolul „*Un roman atât de bucureștean, de burghez de românesc*” prezintă traducerea lui Alain Paruit din *Accidentul* lui Mihail Sebastian, recent apărut la Mercure de France. □ Se continuă publicarea textelor de tinerețe ale lui Ovid S. Crohmălniceanu cu *Poezii și mâncarea* reluat din „Revista literară” (1947) transcris de C. Rogozanu. ■ Paul Cernat, în *Senzaționalul unor amintiri de mare clasă* scrie despre *Troica amintirilor. Sub patru regi* de Gh. Jurgea-Negrilești (Cartea Românească): „Născut în 1904, Gheorghe Jurgea-Negrilești și-a petrecut copilăria în sânul protipendadei din Rusia țaristă, iar tinerețea – în splendoarea mondenă și în colcăiala culiselor politico-diplomatice din România interbelică. Mama – Natașa – era fiica consulului rus la Galați, iar tatăl – Paul – descendent cheflui al unei vechi familii de boieri moldoveni, avea sânge de nobil polonez și era înrudit cu numeroase familii din elita politică a vremii. (Idila părinților s-a consumat în franceză, rusoaica neștiind românește, iar moșierul «încă mai puțin rusește»). Prin 1950, fiul avea să afle, dintr-o destăinuire «hazlie» a pictorului Theodor («Toto») Pallady, cauza decesului patern petrecut când micul Juk avea doi ani: sifilis... Copilul răsfățat al aristocrației asistă cu inocență la prăbușirea a două imperii, străbate, alături de familia maternă, Rusia în preajma Revoluției

bolșevice, îl însoțește pe mare pe Duiliu Zamfirescu («Duiță») spre Odessa, apoi se refugiază într-o Moldova devastată de război și tifos. După o copilărie în „epoca tangoului”, maturizarea, începută în ritmurile „epocii jazzului”, și-o petrece în zgomotul și furia celui de-al doilea război mondial și în zvonul marșurilor ocupației sovietice [...] A trăit «sub patru regi» și în proximitatea «mondenă» a marilor decizii politico-militare. Prin pasiunea comună a șahului, a devenit prieten cu Ion Vinea («Bebe»), Camil Petrescu, Cezar Petrescu sau M. Sadoveanu. Apropiat al lui Păstorel, i-a cultivat, de asemenea, pe N.D. Cocea și Mateiu Caragiale. Ocrotit de astre sau speculând abil conjuncturile, scapă de mobilizare și de bombardamente, așa cum scăpase de violența revoluției lui Kerenski, pentru a supraviețui retras, după instaurarea comunismului, ca interpret și traducător la Fabrica de cinescoape. [...] În anii '70-'80, pensionarul «Georgică» peripatetizează pe străzile cartierului Dorobanți alături de Constantin Țoiu, care-l va convinge să-și scrie amintirile și-i va tipări, înainte de revoluție, câteva fragmente în «Almanahul Asociației Scriitorilor» din București. Cititor pasionat, Gh. Jurgea era un perfect autodidact. A studiat doar cu profesori particulari, româna nefiind printre primele limbi învățate. Cartea de față este rezultatul unei selecții postume operate de soția sa, Doris Jurgea-Negrilești, care a ales 20 de «narațiuni» și le-a dispus în ordine cronologică, operând totodată o serie de «corecturi». Nu pot decât să-i dau dreptate lui C. Țoiu atunci când afirma în prefață că tonicul său amic, boier «fără nici un fel de fumuri și fasoane, cu un simț democratic acut, în pofida obârșiei sale», nu scria memorii, ci «amintiri, povestiri, narații ale unui prozator excepțional, fără să vrea». Avem de a face cu una dintre prozele memorialistice care «bat» mulți profesioniști cu firmă. [...]» □ Marius Chivu semnează o recenzie despre volumul *Modernități*, de Radu Voinescu (Libra, 2001).

• [„22”, nr. 650 (34)] Editorialul lui Cristian Preda omagiază al 650-lea număr al revistei (*La numărul 650*). □ Apare un interviu cu Katherine Verdery, *Bătrânii de la țară – populație de sacrificiu*. □ Mircea Iorgulescu scrie despre cartea lui Vladimir Tismăneanu, *Scrisori din Washington* (Polirom), cronica poartă titlul *Românul transatlantic*. Este pomenit și Panait Istrait, cronicarul arătându-se surprins că un critic atât de atent precum Tismăneanu nu distinge nuanțele campaniei staliniste inițiate de intelectualii francezi acestui autor român. (el vorbește despre un „bolșevism antibolșevic”, tot așa cum sugerase, în articolele anterioare, fascismul „antifascismului” lui Lavastine). □ Monica Lovinescu publică mai multe pagini dintr-un jurnal inedit (*Jurnal 1981*). Fragmentele aparțin unui volum anunțat să apară în doi-trei ani la Humanitas. Unul dintre eroii paginilor tipărite acum e Alexandru George.

21 august

• [„România literară”, nr. 33] Editorialul lui N. Manolescu, *Actualitatea lecturii și studiul* anunță înactualitatea lecturii și transformarea literaturii în obiect de studiu. „Prestigiul” autorilor canonici e „chiar mai mare decât al autorilor

contemporani”, conchide el. □ Tudorel Urian comentează volumul lui Cornel Ungureanu, *Mitteleuropa periferiilor*, considerată „fundamentală” pentru „înțelegerea specificității culturale a Europei Centrale și pentru modul în care literatura română a fost influențată de această spiritualitate.” (*Europa iluziilor pierdute*) □ La rubrica „Lecturi la zi” se remarcă recenzia volumului lui Ion Pop Gellu Naum – *poezia contra literaturii* (Ed. Casa Cărții de Știință), de Catrinel Popa: „O mențiune aparte ar merita capitolul dedicat "prozopoemelor", în care Ion Pop face o observație foarte interesantă, referitoare la alunecarea spre post-suprarealism (și implicit, spre postmodernism), a discursului poetic al lui Gellu Naum. În această zonă, «susul și josul, viața și moartea, realul și imaginarul încetează să mai fie percepute în mod contradictoriu», iar comedia literaturii cadrează, la un alt nivel, de adâncime, cu viziunea poetului asupra lumii, ca uriașă farsă existențială, în care «nimic nu pare a fi cu adevărat durabil, solid articulat, miracolul conviețuind cu derizoriul, banalul cu insolitul». Chiar dacă, la analizele de detaliu, studiul lui Ion Pop are de suferit de pe urma unui anume didacticism, în ansamblu rămîne o contribuție importantă într-un teritoriu poetic încă prea puțin explorat.” Alte volume notabile: volumul de proză scurtă al lui George Cușnarencu *Colonia penitenciară oranj* (Allfa, 2001), recenzat de Roxana Racaru (*Poză cu Proteus C.*), antologia (în limba engleză) a personajelor feminine memorabile din literatura română *The Veil is Lifted. Thirteen Heroines* (Ed. Fundației Culturale Române), recenzat de Cristina Ionică (*Treisprezece eroine*), Anatolie Paniș, *Destrămarea* (Ed. Snagov, 2001), de Iulia Argint (*Desfășurarea*). □ Cronica literară, semnată de C. Rogozanu, e dedicată volumului Ilinei Gregori, *Studii literare. Eminescu la Berlin. Mircea Eliade: trei analize* (Ed. Fundației Culturale Române). Criticul salută cu bunăvoință noua exegeză eminesciană, în care recunoaște același impuls demistificator care i-a unit pe semnatarii celebrului număr scandalos din „Dilema” dedicat poetului: „Cartea de critică literară a Ilinei Gregori, *Studii literare*, este, fără exagerare, un eveniment. O îmbinare perfectă de rigurozitate, concizie, curaj al opiniilor, academism se poate regăsi în aceste studii. Critica a oscilat întotdeauna între impresionisme și opere riguroase incapabile să atragă o masă largă de cititori. Realizarea echilibrului între aceste două laturi în critica românească a însemnat apariția unei cărți eveniment: adică îndeajuns de accesibilă, de captivantă pentru a câștiga un public bun și, totodată, dotată cu o informație bine verificată. Este cazul acestor studii despre Eminescu și Eliade ale Ilinei Gregori. Singurul reproș este unul editorial. De ce au fost reuniți cei doi într-un singur volum? Un posibil motiv ar fi că autorii în cauză au fost poate cei mai afectați de mitizări/mistificări de-a lungul ultimului secol. Or, criticul nostru tocmai în această zonă sensibilă operează importante modificări, ipoteze.” Studiile despre Mircea Eliade sunt de asemenea remarcabile pentru că pun în valoare, în analizele literare, presupusul trecut legionar al unui autor și el aureolat de legendă (*Despre Eminescu, așa cum trebuie*). □ Ioana Diaconescu ține pagina de poezie. □ Gh. Grigurcu scrie despre *Tradiție și libertate*, de Virgil Nemoianu

(Curtea veche, 2001). *Un român-american* (I) e un portret descriptiv binevoitor: „Eseistul critică între altele mimetismul, *sincronizarea* superficială, spre a recurge la un termen lovinescian. «Goana mult prea disperată după avangardă», cea pofită, ținând de snobism, a unor persoane mai cu seamă din mediul academic și mai cu seamă tinere de a-și însuși cu orice preț ultimul strigăt al Modei de la Paris sau de la New-York, nu i se prezintă d-lui Nemoianu «ceva prea sănătos». O asemenea atitudine de imitație servilă ocultează «capacitatea de a selecționa treptat ce se întâmplă». Ea ne face să pierdem din vedere că diversele teorii nu viețuiesc în vid, ci în interacțiune cu altele, că n-au, prin urmare, decît o semnificație relativă, prinse în fluxul cultural firesc al afirmației și negației. Se cade a înțelege că de pildă, «deconstrucția sau feminismul sau postcolonialismul sînt manifestări critice aflate în dialectică tensiune cu forțe critice adverse». Așadar *multiplicitatea pluralistă* a culturii nu exclude spiritul critic, ci, dimpotrivă, îl activează, raportîndu-se la acesta ca la o condiție *sine qua non* a existenței sale. Revenind astfel la natura democratică (tipic americană!) a așa-zisului postmodernism, al cărui leagăn e America și care n-ar putea fi înțeles fără vectorul unei conștiințe critice de nimic stînjinite.” □ Alex. Ștefănescu dedică rubrica sa „La o nouă lectură” lui Eugen Barbu. *Groapa* e apreciată ca „enciclopedie a vieții de la periferia orașului”, pentru pitorescul ei *decorativ*. ■ Vasile Voiculescu, *subversiv*, de Elvira Sorohan comentează proza-eseu postumă *Lobocoagularea prefrontală*, publicată inițial în „Transilvania” în nr. 9/ 1982, de Mircea Braga, prezentată atunci foarte scurt ca „utopie satirică”: „Deși nu destina publicării imediate *Lobocoagularea prefrontală*, corect citită de Șerban Cioculescu drept «poveste de anticipație științifică» (dar cu ce sens?), Voiculescu o pune sub un motto cu valoare de trimitere științifică exactă, la un articol din «Presse médicale». În 1948, când se lansa la noi teoria formării «omului nou», citatul suna ca o amenințare: «Lobii frontali sunt inamicii umanității. Lobotomizatul pierde compozanta emotivă a activității sale...». Ironia, ca discurs întors începe de aici. Ceea ce urmează, detaliile scenariului trebuie înțelese *a contrario*. Încât, ce se figurează în povestire, imaginând viitorul, e procesul deja început, de transformare a omului necesar societății totalitare antimanicheiste, un «paradis dirijat», cum ar fi spus Cioran, în care nimeni nu se opune la nimic, toți ascultă fericiți de «marele conducător», sterilizați de vise și emoții. Ironia ne apare ca o formă de solidaritate subînțeleasă cu mulțimea oprimată, de vreme ce are o țintă social-politică.” Idealul este cel al unei *lumi unidimensionale*: „Unul dintre mijloacele prin care se ajunsese la această «eră fericită» era, în primul rînd, «lobocoagularea prefrontală», uciderea compozantei emotive a omului, «o prevedere psiho-sanitară care scăpase omenirea de o mulțime de plăgi și o îndrumase pe făgașul progresului calm...». Săgețile ironiei sunt neconținut trimise din spatele unui scut de aparență științifică.” ■ Gabriela Omăt scrie despre prozatorul Lovinescu, în *E. Lovinescu – proze uitate*: „Reevaluarea cotării sale ca prozator, și în primul rînd ca romanțier, a fost pentru E. Lovinescu cea mai râvnită atitudine din partea

contemporanilor și, desigur, a posterității. Criticul nu s-a ferit să declare că ar schimba fără șovăire statutul de cel mai important critic român din prima jumătate a secolului trecut cu acela de romancier de primă mână. Ceea ce nici contemporanii și nici posteritatea nu i-au contestat a fost condiția de artist – rafinat, incisiv, inconfundabil al prozei. Însă mereu s-a avut în vedere mai întâi proza memorialistică și, merit controversat în regim teoretic, proza artistă a criticii lui literare. E. Lovinescu însă a perseverat, a polemizat pe această temă ani de-a rândul și a izbutit să impună pentru multe decenii în critica românească un stil în care dialectica ideilor e și un spectacol de expresivitate personală. Nu accepta, ca etichetă a acestei formule, noțiunea de critică simbolistă sau impresionistă, pentru el critica fiind pur și simplu proză; proză de idei, dar supusă, pentru eficiență, rigoriilor artei. E un fapt notoriu că în *Criticele* sale predomină portretistica, anecdotică și romanescul construcției, că multe din portretele *Criticelor* au fost transferate în *Memorii* și că a recomandat ca memorialistica să-i fie citită ca «prelungire» a operei de istoric literar.” Urmează reproducerea unor texte, proze legate de ciclul *Mălurenilor*, descoperite de editoarea agendelor „Sburătorul”, în presa vremii: „Documentarea în vederea editării agendelor «Sburătorului» a adus – deocamdată – la lumină, cu certitudine, încă două secvențe din *Mălureni: Apostol Burdea* (cu mențiunea: «Fragment») și *Apostol Burdea în dilemă*, publicate în «Acțiunea» din 6 și 12 februarie 1942. Va fi interesantă identificarea, cândva, a prototipului real al acestui personaj, lucrat în mod evident «după natură». Sunt șanse mari ca o altă remarcabilă proză, necunoscută până astăzi istoricilor literari, cu subiect insolit și dificil de clasat, *I-a pus Dumnezeu mâna în cap*, să fie încă o recuperare din versiunea revizuită a *Mălurenilor*. A apărut tot în 1942, în «Vremea» din 3 mai, cu mențiunea «Nuvelă de E. Lovinescu». Scrise cu un condei în excelentă formă, ar fi suficiente motive ca prozele pe care le repunem acum în circulație să resuscite discuția asupra romancierului E. Lovinescu. Era, pentru el, gestul cel mai așteptat din partea posterității.” ■ *O lume aproape uitată*, de Ioana Pârvulescu, continuă comentariul *Jurnalului* lui Mircea Zăciu: „Poștă, chirie, anticariat, croitor, întâlniri cotidiene, la colțul librăriei, cu amici de tot felul. Situație uneori încordată, simți presiunea «sistemului», care ne are în colimator, ne pîndește, așteaptă să ne înhațe. Fără apărare. Un singur refugiu: în eros. Întâlniri tot mai dese cu R. și mereu bucuria regăsirii, pierderii, uitării, epuizării și reaprinderii aprige a dorinței. (august 1989). Deși problemele personale se adîncesc pe zi ce trece, «rana *Dicționarului*» în primul rînd, receptivitatea lui Zăciu rămîne orientată spre ceilalți, spre avalanșa de gesturi riscante și disidente, spre deruta și disperarea din toate generațiile, de la tinerii pe care-i remarcă (Vlad Alexandrescu, Călin Mihăilescu, Liviu Papadima, Nedelciu, I.B. Lefter, Iaru, Ion Manolescu) pînă la vechii prieteni: Nicolae Manolescu, de la care primește scrisori compuse din cauza frigului, din sacul de dormit, Ana Blandiana căreia i s-a luat dreptul de semnătură și rubrica [...]. Ca figură exotică, un fel de protector din umbră al unora dintre scriitori, «Moșu», Gogu Rădulescu. Istoria creează suspansul în acest

roman al cărui erou este un banal autor de dicționar. Dincolo de aventurile sale nedorite, se află spectaculoase aventuri spirituale. Sugestiile de lectură ale pasi-onatului cititor, proiectele pentru cursuri, citatele extrase, comentariile literare asigură structura de rezistență a ciudatelor întâmplări cotidiene. Citite împreună – și nu la interval de câțiva ani, cum au apărut – cele 4 volume ale *Jurnalului* scris de Mircea Zăciu se dovedesc deocamdată cea mai importantă carte de sertar scrisă la noi în anii comuniști.” □ Mihai Zamfir, în *Apolinicul Esculap*, inventa-riază scriitorii-medici celebri ai lumii, observând cât de mulți sunt aceștia între prozatorii secolului XX în Portugalia.

23 august

• **[„Dilema”, nr. 493]** La rubrica sa de „puzzlecturi”, sub titlul *Hohotul și groaza*, Simona Sora recenzează *Zestrea de aur* (Muzeul Literaturii Române), antologia Marianeî Marin, care „cade” „ca un hohot șfichiuitor pe fața impasibilă a revizuirilor”: „Adevărul e că debutul poetei, oscilând între un neoexpresionism patetic și o autoironie amară, obsesia învățării unui *alfabet nou* și litaniile în *limba nepământeană* se pot regăsi intacte în extraordinara carte de versuri din 1999, *Mutilarea artistului la tinerețe*, și datorită acestui proces de autolustrație care a început demult și s-a încheiat în această antologie.”

27 august

• **[„Adevărul literar și artistic”, nr. 631]** „Revista presei” consemnează un număr din „Paradigma” care conține o anchetă pe tema canonului, la care răspund Mircea Martin, Bogdan Stănescu, Ion Simuț, o temă pe care recenzen-tul o consideră, într-o paranteză, „leșinată” din cauza atâtor dezbateri. Bogdan Stănescu crede nu într-o „bătălie”, la noi, ci într-o „rearanjare a listei”, iar M. Martin consideră că e multă „forfotă” pentru că în jurul termenului de canon e multă „confuzie”. □ Sub egida „Post-festum”, S. Damian semnează un text despre scandalul prilejuit la Paris și București de cartea Alexandrei Lavastine, intitulat *Secretul celor trei mohicani*, text care va continua în numărul următor. □ Un foto-documentar pus sub egida „Moromețiana”, *La Siliștea-Gumești timpul a trecut pe lângă oameni*, prezintă starea și atmosfera satului lui Preda, Siliștea-Gumești (text de Valentina Muscalu, foto: Lucian Crișan).

• **[„Observator cultural”, nr. 131]** *Alt critic echinoxist: Nicolae Oprea*, de Ion Bogdan Lefter (rubrica „Structuri în mișcare”) inventariază biografia și producția recentă a criticului piteștean, și anume *Opera și autorul* (Paralela 45, 2001) și *Timpul lecturii. Selecție de cronicar* (Dacia): „Un traseu asemănător cu al lui Al. Th. Ionescu a avut Nicolae Oprea, la care mă opresc de astă-dată: născuți la distanță de câteva luni, în 1950, în Sud, în Vechiul Regat, în Teleorman cel dintâi, în Olt al doilea, echinoxiști în studenție, reveniți după absolvire mai aproape de casă, Ionescu la Curtea de Argeș, Oprea la Pitești; figuri – amândoi – mai discrete, mai puțin cunoscuți decât colegii lor din promoții apropiate Ștefan

Borbély, Ioan Buduca, Al. Cistelean, Gheorghe Perian, Virgil Podoabă, Ion Simuț sau Radu G. Țeposu, cei doi, Al. Th. Ionescu și Nicolae Oprea au scris de-a lungul anilor '80 mai ales pentru gazeta din zonă, «Argeș», mai degrabă obscură și cam rău alcătuită (momentul ei de glorie trecuse de mulțisor: perioada directoratului lui Gheorghe Tomozei, când publicau acolo Matei Călinescu, Florin Mugur, Nicolae Manolescu și alții). Mai insistent decât colegul său, Nicolae Oprea a risipit articole și spre «Viața Românească» sau spre alte gazete, fără – însă – suficientă insistență încât să impună mai mult decât un nume «de pluton», de bun meseriaș mediu al domeniului. După 1989, Nicolae Oprea a devenit universitar la Pitești și a fost angrenat în proiectele revistelor «Calende» (titlul preluat după schimbarea de regim politic de «Argeș» de la vechea publicație scoasă de Vladimir Streinu & comp. tot la Pitești, în interbelic – grafiat pe-atunci cu «K»,) și apoi «Paralela 45», (publicația-caiet a editurii omonime), iar de curând din nou la «Calendele» relansate. De asemenea, după un prim titlu apărut în 1993, *Provinciile imaginare*, debut în volum la 43 de ani (la Editura «Calende», revista scoțând în acei ani o serie de cărți), s-a ocupat mai atent în ultima vreme de strângerea cronicilor și studiilor sale în cărți, publicând din 1999 alte patru titluri: *Alexandru Macedonski între romantism și simbolism* (Editura Dacia, 1999), *Ion D. Sîrbu și timpul romanului* (Editura Paralela 45, 2001), *Opera și autorul* (aceeași editură, același an) și *Timpul lecturii* (Editura Dacia, 2002). [...] În *Timpul lecturii*, criticul își grupează selecția în trei secțiuni: *Generația războiului*, unde intră toți autorii pre-șaizeciști, debutați în tinerețe ori tardiv, de la Geo Dumitrescu, Ion Caraion, Marin Preda și cerchiștii sibieni la N. Steinhart, Alexandru Paleologu, Octavian Paler, Alexandru George sau Adrian Marino, inclusiv Monica Lovinescu, dar și... Emil Botta și Șerban Cioculescu, transferați fraudulos din interbelic în postbelic [...]; *Literatura anilor 1960-70*, cu autori din cele două valuri știute; și *Generația optzecistă*, cu analize aplicate unor volume semnate de aproape treizeci de colegi, între care apare încă o distribuie excentrică, aceea a lui... Marian Papahagi, șaptezecist notoriu! Originală și atrăgătoare e formula din cealaltă carte recentă, *Opera și autorul*. Binomul din titlu se explică astfel: criticul se oprește asupra a opt nume de contemporani reputați, și anume Cezar Baltag, Florin Mugur, Mircea Horia Simionescu, Dumitru Țepeneag, Octavian Paler, Mircea Zăciu, Cornel Regman și Ion Pop, procedând – în toate cazurile – mai întâi la analiza scrierilor fiecăruia, apoi la interviuarea lor. Desfășurat – așadar – cu mijloace mai complexe decât ale cronicii curente, prin mici profiluri și apoi prin investigație dialogică, în special asupra începuturilor literare ale acelora, efortul exegetic avansează astfel – într-adevăr – către adevărul deopotrivă al *operei* și al *autorului*. [...]” ■ Carmen Mușat publică un eseu intitulat *Despre fantastica alcătuire a realului* dedicat povestirilor fantastice ale lui Mircea Eliade. Pornind de la analiza fantasticului la Eliade dintr-un eseu al lui Matei Călinescu din 1988, autoarea demonstrează valoarea literară a acestora, datorată ambiguității estetice pe care romancierul reușește să o construiască: „Într-un eseu din 1988, reluat în volumul

Despre Ioan P. Culianu și Mircea Eliade. Amintiri, lecturi, reflecții, Matei Călinescu vorbește despre natura specifică a fantasticului în proza lui Mircea Eliade, în care relația dintre structurile cotidianului și cele ale fantasticului este inversată [...] Preocupat să descopere și să înțeleagă sensul autentic și profund al existenței umane, Mircea Eliade imaginează lumi posibile paralele, între care personajele sale circulă frecvent, se pierd și se regăsesc, traversând, în aceste călătorii inițiatice, nu doar spații, ci și momente temporale situate la mare depărtare [...] Respingând simbolul, pe care îl consideră neimportant, Eliade și, implicit, personajele pe care le construiește optează pentru obiectele concrete în care se manifestă sacrul. De altfel, nemulțumit de modul în care a fost comentată nuvela *La țigănci*, Eliade nota în *Jurnal*, la 5 martie 1968, că «nu s-a înțeles lucrul esențial: povestirea aceasta nu simbolizează nimic, adică nu transformă realitatea imediată printr-un cifru [...]». A interpreta realitatea este, pentru Eliade, sinonim cu a produce sens, a descoperi coerența și unitatea realului, dincolo de stridentă fragmentare a banalității cotidiene. Personajele sale au revelația unei alte lumi, a unei ordini misterioase, a unui continuum spațio-temporal care, o data întrezărit, greu poate fi uitat. De aici buimăceala lor perpetuă, senzația puternică de déjà-vu, ca și impresia covârșitoare că re trăiesc evenimente trăite cândva de ei înșiși sau de altcineva. [...] Povestirile lui Mircea Eliade sunt, dincolo de dimensiunea lor metafizică, certe reușite literare, în care autorul experimentează diverse formule narative și construiește personaje viabile. Ambiguitatea nu este doar una de natură filozofică, ci și – mai ales – estetică, reprezentând adeseori și efectul unei programatice intertextualități. Dacă posteritatea operei științifice a lui Mircea Eliade a fost pusă adeseori, în ultimul deceniu în special, sub semnul întrebării, actualitatea operei sale literare este incontestabilă, iar reeditarea prozei sale fantastice este oricând binevenită.” ■ În *Un Corp la cea mai înaltă viziune (I)* Paul Cernat scrie despre recent-apărutul volum doi al romanului lui Mircea Cărtărescu, *Orbitor* (Humanitas), „Dacă *Aripa stângă* era un infern al teratologicului morbid, *Corpul* pare un «purgatoriu» erotizat. Textul cărtărescian aspiră la depășirea condiției bidimensionale, tinzând la calitatea de corp vizionar. Ținta e deopotrivă contopirea cu «ochiul orb» din centrul orbitor al Divinității și fecundarea minții celui (cele) ce citește. Nu întâmplător, aceste pagini populate de nașteri mistice, de pupe care se transforma în fluturi, conțin o întreagă teorie genetică a hibridizării regnurilor, ilustrând copulația între diferitele niveluri de realitate și, în ultimă instanță, dimensiunea virală și mutantă a existenței. Au stârnit rețineri paginile în care, într-o manieră realist-tradițională, e prezentată «educația» sexuală, comunistă și religioasă din copilărie a lui Mircișor. Nu știu dacă e un filon epuizat. Arhitectura de plinuri și goluri a cărții avea însă nevoie, între nebuneștiile aventuri imaginare, de asemenea momente de respiro, iar integrarea acestei dimensiuni kitsch, scatologico-politice a epocii, în memoria autobiografică era necesară. Nu e vorba neapărat de asumarea morală a vieții din comunism (în opoziție cu amoralismul primului volum, criticat de unii comentatori), căci percepția copilului

asupra bancurilor, cântecelor porcoase, ritualurilor pionierești și șlagărelor de muzică ușoară e inocentă și dezideologizată. Senzația mea e că în *Corpul* M.C. integrează literatura mai tinerilor săi emuli din *Tablou de familie*, în special prozele cu Dănuț ale lui Cezar Paul-Bădescu și personajul «nea Gică frizerul» din poemul *Bucă* de T.O. Bobe, al cărui «împrumut» e confirmat explicit într-o notă de subsol de la p. 121. În treacăt fie spus, acest *truc* postmodern e disonant în raport cu ansamblul. [...] Din grund-ul paginilor «realiste» decolează un realism magic atins de aripa revelației sau, poate, a nebuniei lucide. În producerea hi-tech a acestor viziuni hi-touch, autorul concurează efectele produse pe computer din *Matrix* sau din *Stăpânul inelelor*. Memorabilă este istoria în care mama lui Mircea țese, asistată de fiul ei, covoare mirifice, în a căror textură copilul învață să «ghicească», pentru ca, treptat, «desenul din covor» să ajungă a reproduce planurile oculte ale operațiunilor serviciilor secrete comuniste și – la limită – cifrul și textul lumii, vădind calitatea de virtual *ales* a lui Mircea. Scena în care securistul venit în vizită la familia neștiutoare taie covorul în felii, cu ferăstrăul, și citește, înnebunit, pe cea din urmă, manuscrisul textului care se scria chiar în acel moment (și în care se afla chiar el descris) e amețitoare. Procedul (bucă autoreferențială între real și fictiv) a mai fost folosit de Cărtărescu – și totuși! Probabil cel mai prodigios episod din roman este acela al cercului, cu reprezentăția yoghinului indian prefațată de invazia rădaștelor și de reprezentăția senzualelor jonglere liliputane sovietice. După momentul în care, prin puterea minții, yoghinul, Omul Șarpe, bătrân mag călător prin lume, își descompune corpul, dizolvându-l și recompunându-l apoi ca din argint viu, micul Mircea e *ales* pentru un număr de hipnoză în timpul căruia copilul are revelația de basm a lumii de dincolo, iar călătoria divină îl duce către dublul său, Victor, de care fusese separat la naștere. Imaginația lui Cărtărescu se depășește pe sine, făcând Skanderbeg cu cele mai fantastice viziuni ale minții lui Marquez și Tolkien... ■ Marius Chivu, sub titlul *În căutarea dimensiunii imediate*, scrie despre același *Orbitor*, concluzionând: „*Orbitor-Corpul* spulberă temerile cum că imaginația autorului ar înainta, previzibil, spre o secătuire a resurselor. Deocamdată, pare mai inepuizabilă decât oricând și destule pagini din acest volum pot fi considerate printre cele mai fermecătoare cu putință. Falsa problemă a dificultății lexicului îi poate preocupa în continuare pe cârtitori. Este evident faptul că *Orbitor* nu poate fi scris altfel. Mai mult, stilul este impecabil, aproape muzical, iar descrierile sunt, de fapt, un adevărat festin lingvistic, bogăția lexicală este uluitoare (modelul declarat e Pynchon) și mă întreb care alt prozator român i-ar putea sta alături. Însă dincolo de toate acestea, există și câteva mici diferențe între *Aripa stângă* și *Corpul*. Pe de o parte, unele elemente și tehnici cunoscute încă din *Nostalgia* par acum schematice, manieriste, pe de altă parte, schimbarea perspectivei naratoriale la persoana a III-a în episoadele cu Mircișor pare cam neinspirată, iar câteva fragmente sună forțat, nu se integrează natural textului, par alăturate, lipite și uneori chiar expediate, construite grăbit, lapidar, în afara acelor imagini complexe, de

un colorit și de o grijă a detaliului barocă și halucinantă, care, în *Aripa stângă*, nu-l lăsau pe cititor sur *sa soif*. E drept, episodul spectacolului de la circ răscum-pără tot și împinge orizontul de așteptare al următorului volum și mai departe. Cert este însă că filonul Mircișor-București este epuizat. Pare tot mai sigur că Mircea Cărtărescu nu va avea urmași în plan literar. Așa cum a făcut cu *Levantul*, el închide un drum fără a indica un altul posibil. Trilogia *Orbitor* împinge romanul într-un punct extrem, de real impas, într-un punct maxim al fanteziei imagistice și speculative. Prin arderea etapelor, linia prozei poetico-metafizice blecheriene atinge un punct mort. Va abandona Cărtărescu și proza după *Aripa dreaptă?!*” □ Sub titlul *O mărturie cutremurătoare: pogromul de la Iași. Depoziție de martor* e semnalată apariția la Editura Hasefer a volumului *Pogromul de la Iași. Depoziție de martor*, semnat de Adrian Radu-Cernea și dedicat memoriei tatălui său, Tobias Zwieback. □ Adrian Majuru scrie, la rubrica dedicată studiilor culturale, despre *București-Hilariopolis sau orașul-hilar*, adunând mai multe amintiri ale călătorilor străini, dar nu numai, despre Bucureștiul secolelor trecute ca oraș al bucuriei, veseliei, dar și al deznădejzii și al mizeriei, eseul său fiind o ilustrare a permanentei coabitări a contrastelor în descrierea, reprezentarea și structurarea acestui spațiu urban.

• [„22”, nr. 35 (651)] Alain Paruit semnează *Uitarea rigorii* (I) la rubrica „O carte în dezbatere” (traducere din franceză Mioara Izverna). Articolul a apărut în numărul august-septembrie al revistei „Esprit”. E reprodusă și prezentarea revistei „Esprit”, sub titlul *Comment-critiquer Eliade, Cioran et Ionesco?* – despre „falsele procese”. □ Horia-Roman Patapievici semnează *Diversitatea are efect traumatic asupra unui mental elementar*. Este un dialog cu Rodica Palade și Dan Perjovschi. □ Mircea Iorgulescu își botează *O cacealma* cronica despre cartea lui Tony Judt (Polirom) *România: la fundul grămezii*.

28 august

• [„România literară”, nr. 34] Editorialul lui N. Manolescu se ocupă de Radu Petrescu, *Jurnalul ca machetă a existenței*: „Debutat editorial foarte târziu (la 43 de ani), dispărut prea devreme (la nici 55 de ani), a lăsat totuși o operă importantă, printre cele dintâi din literatura postbelică. Încă un necunoscut, în 1970, când publica romanul *Matei Iliescu*, Radu Petrescu va începe să fie considerat de către critica optzecistă, doar zece ani mai târziu, un mare scriitor. E drept că deja M. R. Paraschivescu vorbea despre el, în pragul debutului, în aceiași termeni, dar intuițiile artiștilor nu sînt neapărat judecăți valabile. *Matei Iliescu* a fost o revelație (alături de *Minciuna* lui Mircea Cojocaru, pe nedrept uitat astăzi, mi s-a părut cînd l-am recenzat, unul din cele mai bune romane de la sfîrșitul deceniului 7). Dar, cu excepția prietenilor care-i citiseră opera (scrisă, s-ar zice, pe de-a-ntregul la acea dată), cine ar fi putut prevedea ce fel de prozator este Radu Petrescu? Mai întîi, *Matei Iliescu* va rămîne singurul lui roman. Însușirile de stilist, cu o conștiință artistică puternică, ușor de remarcat în romanul de debut

se vor regăsi în restul cărților autorului. Dar acestea sînt, cum se știe, jurnale intime. Transfigurate literar. Iată o primă surpriză. A doua va fi postumă, cînd se va publica jurnalul propriu-zis al lui Radu Petrescu, acela *brut*, dacă pot spune așa. Nu știu să fi fost examinat raportul lui cu jurnalele literare. Operația ar merita să fie făcută. Cu atît mai mult cu cît nimeni, la noi, n-a dat o mai mare atenție jurnalului ca literatură decît Radu Petrescu.[...]” □ La rubrica de „Lecturi la zi”, Cristina Ionică scrie despre *Undeva la Sud-Est*, de Liviu-Ioan Stoiciu (Ed. Cronica, 2001), sub un titlu incitant, *Spune-mi ce parfum folosești... ca să-ți spun cine ești*: „«Gheorghe Ispas, Ghe, zis și Petru Sandu» joacă rolurile de autor, narator și personaj principal în volumul de proză publicat anul trecut de Liviu Ioan Stoiciu, poet, prozator și publicist cunoscut. «Ghe» moștenește de la autorul de pe copertă unele date biografice și scrie «în fața cititorului» un fel de «jurnal al romanului» pe care ar vrea să-l vadă terminat. Rezultatul este că găsim între paginile acestei cărți file de jurnal, scrisori și «bucăți literare» ale «personajului» – un întreg arsenal de artificii literare este deci pus în mișcare, și dacă «rama» e mai degrabă stîngaci construită, din fericire Ghe își intră rapid în drepturi și este lansată o serie de povestiri bizare și de amintiri caracterizate de o asemenea bizară percepție a realității”. Recenzenta e scandalizată de reprezentarea sexualității personajului feminin. Citatele selectate aparțin personajului-narator masculin și sunt într-adevăr savuroase pentru mentalitatea de acum două decenii a personajelor literare (inclusiv vizavi de anumite mărci de parfum): „Să consemnăm și reacția lui Ghe cînd află că parfumul pe care Marta îl folosește este *Pret-a-porter*: «Sunt uluit, ea nu vine dintr-o familie modestă, totuși, cum de-și permite un asemenea parfum de lux?»; și încă: «Mă întreb iar, cu inima strînsă: oare cu cine am de a face, de fapt? Cu o simplă studentă modestă nu mai cred. Parfumurile scumpe sunt preferate de femeile care au dat de gustul bărbaților [...]» E totuși un fapt general cunoscut că *Pret-a-porter* sau *Charlie* (parfumul pe care Ghe i-l cumpără pînă la urmă) nu sînt în nici un caz «de mare lux», și ar trebui să fie un fapt la fel de general cunoscut că nici femeile care folosesc parfumuri de 10 ori mai scumpe nu sînt tîrfe *din această cauză*.” □ Catrinel Popa recenzează sub titlul *Un poet neo-expresionist* cel mai recent volum de poezie, *Solaris*, al lui Liviu Georgescu (Universalia Books), volum ambițios în intenție, dar nu tocmai realizat: „Una peste alta, volumul lui Liviu Georgescu rămîne un amplu poem (imn?!) al «morții însorite ca o floare carnivoră», așadar și al credinței într-o viitoare resurrecție, un volum foarte ambițios în intenție, dar care are de suferit uneori din cauza infuziei abundente de metafizic și aglomerării prea mari de simboluri și prețiozități imagistice.” ■ Marius Chivu (*Povestiri actuale despre o lume trecută*) recenzează ediția a doua a volumului de proză scurtă al Gabrielei Adameșteanu, *Dăruiește-ți o zi de vacanță* (Ed. Paralela 45): „*Dăruiește-ți o zi de vacanță* este un volum antologic din proza scurtă a Gabrielei Adameșteanu, publicată în două cărți înainte de 1989. Prefața semnată Carmen Mușat atinge toate punctele esențiale ale problemei și nu este de mirare că primul dintre acestea este situarea

prozei autoarei în peisajul românesc al literaturii postbelice, marcată puternic de esopism și dominată de o serie de teme legate ombilical de politic. Așa cum remarca prefațatoarea, personajele Gabrielei Adameșteanu «nu au nimic din inconștiența verbioasă a unora dintre eroii din mucava din literatura acelor ani, vorbesc și se mișcă firesc» chiar și într-o lume damnată la absurditățile și cruzimile comunismului. Astăzi, când reperele culturale s-au schimbat aproape radical, când literatura a revenit la un curs normal, dar mai ales când cititorul căuta cu totul altceva într-o carte, aceste lucruri cântăresc greu în aderența unei alte generații de cititori la proza anilor '70. Însă marele merit al prozei acestei autoare este faptul că istoria este prezentă până la urmă în fiecare pagină, dar metamorfozată la nivelul individului simplu, banal care trăiește în mizeria acelor ani strivit de viața ternă și sufoca(n)tă zi de zi. [...]” Recenzentul remarcă că această temă a Istoriei se recompune din fragmente de viață cotidiană și că eșecul vieții trăite într-o societate uniformizantă se resimte pe toate planurile, dar cel mai acut în intimitatea individului, în viața sa de cuplu: „Istoria cotidiană postbelică trăită de majoritatea oamenilor aici este, în paginile de tensiune reală a prozei Gabrielei Adameșteanu pe care nu o interesează evenimente mari, istorice, simbolistici morale, parabole politice, filozofii umaniste etc., ci realitatea exactă a reverberațiilor acelei lumi în gândurile, gesturile și sentimentele palpabilului om comun. De aici tot dramatismul latent din povestiri, căci mișcările interioare și comportamentul cotidian al personajelor sunt incoerente și mecanice, nu țin de o rațiune umană ușor de înțeles tocmai pentru că se află permanent pe linia extrem de fragilă a supraviețuirii morale.” Tema eșecului profund al libertății individului, dincolo de eșecul său social, devine tema profundă: „Toate povestirile din acest volum, cum bine remarca prefațatoarea, surprind traseul ireversibil al degradării fizice și morale al individului care nu reușește niciodată să se sustragă salvator societății bolnave, să evadeze în sine într-o zi de vacanță binefăcătoare. Căci, ce e mai grav, individul eșuează nu doar politic sau profesional (obligat să se încadreze permanent, tacit și fără posibilitatea replicii, într-un ritm și într-o organizare socială procustiană), dar eșecul survine inevitabil și în ultimul strat al libertății și particularității individului: în relația intimă a cuplului.” ■ Luminița Marcu dedică cronică literară jurnalului proaspăt editat de Humanitas, *Catalogul mișcărilor mele zilnice, Jurnal 1946 -1951/ 1954-1956*: „[...] Avem așadar în față jurnalul uneia dintre cele mai teribile perioade ale istoriei României, anii 1946-1956. Nu doar norii fac obiectul observației scriitorului, ci și oamenii, lipsurile, sărăcia, degradarea. În 1946 mai ales se fac obsesive notații culinare, nu cu intenții demascatoare, desigur, Radu Petrescu e departe de asemenea socoteli și răfuieli meschine, ci pentru că așa își notează diaristul nostru întâmplările cotidiene. Și în aceste zile de după război, iată ce mâncau oamenii: «Masa de seară: terci cu zahăr, ceai», «La prînz mămăligă, brînză, un ou și cîteva jumări. Seara, mămăligă cu untură.» Tînărul care își dă bacalaureatul și citește din clasici îi cumpără mamei pantofi de la economat din cauza cărora femeia va face răni la picioare. În 1947, la București, studentul

mănâncă la prînz și seara ciorbă «de două ori» și așteaptă pachet de acasă: «După curs, la doamna C. încă nu mi-a venit nimic. Dar îmi dă o supă cu găluște. Ninge și e vînt. La librăria din Galeria Krețulescu am văzut un admirabil Benjamin Constant (*Adolphe, Le cahier rouge* și jurnalul), pe hîrtie galbenă, cu 180 000. Am nostalgia unui măr, a unei prăjituri abundente, a unei pîini dense. Sînt netuns, ciorapii murdari și ruți. La cămin un coleg antipatic îmi oferă o felie de pîine cu șuncă – și primesc.» Tulburătoare rămîne această întîmplătoare vecinătate a amănuntelor prozaice cu trăirile livrești. În *Oceanul întors*, de pildă, în cea mai neagră exilare a tînărului profesor într-un sat uitat de lume, departe de București și de femeia iubită, de care se desparte în hohote de plîns, rămîne loc întotdeauna, mult loc pentru cărți, pentru culoarea cerului, pentru dansul norilor.” (*Viața privată în «obsedantul deceniu»*) □ La pagina de poezie e prezent Gelu Vlașin. ■ Gh. Grigurcu scrie partea a doua a studiului despre Virgil Nemoianu *Un român-american (II)*.

August

• [„Convorbiri literare”, nr. 8 (80)] Continuă interviul cu Monique Alexandre, *O istorie a patristicii franceze (II)*. □ La „Inedit” Florin Cîntec publică *Scrisori inedite ale lui Vasile Conta* (I). □ Gh. Grigurcu publică poeme, Miron Kiropol proza *Zâmbetul*, iar Gellu Dorian teatru, *Maestrul și maestrul*. □ Ioan Holban scrie despre proza Anei Blandiana (*Proza Anei Blandiana*), *Imitație de coșmar*, *Proiecte de trecut*, *Autoportret cu palimpsest*, *Orașe de silabe* și *Sertarul cu aplauze* fiind cărțile analizate de critic.

• [„Cuvântul”, nr. 8 (302)] La „Varia”, în locul rubricii lui N. Manolescu semnează „Cronicar Junior” textul *Domnul Manolescu nu are habar*, în care noua formulă a revistei e discutată ironic, ca și motivele schimbărilor produse (plecarea lui N. Manolescu, venirea unor noi colaboratori ori politica lobby-urilor editoriale). □ Numărul conține o anchetă: *Este în criză proza românească?*, la care semnează: Daniel Cristea-Enache, Paul Cernat, Petru Cimpoieșu, Cornel Ivanciuc. □ La „Dosar”, Grid Modorcea publică fișe din *Dicționarul cinematografic al Literaturii Române* și anume *Caragialiograful – invenția secolului*. □ La rubrica „Literatură” semnează George Țăra, *Omul recent din blocul comunist*, Nicoleta Cliveț (*Ultimul suprealist*), despre cartea lui Ion Pop dedicată lui Gellu Naum, iar Valentin F. Mihăescu scrie despre cartea Soniei Palty *Evrei, treceți Nistrul!* (Ed. Libra). □ La pagina „Arte” Andrei Milca scrie despre *Gala tînărului actor*.

• [„Orizont”, nr. 8 (1439)] Numărul e dedicat lui Mircea Cărtărescu. La „Documentar” Cornel Ungureanu semnează *Cosmologii cărtăresciene*. Interviul pe care i-l ia Robert Șerban se intitulează „Aș vrea să fiu Franz Kafka” și e însoțit de două fotografii izbitoare prin asemănarea stilistică, a lui Cărtărescu și Kafka tineri. □ La „Contur” Nicolae Bobia semnează *Magicianul*, despre *Orbitorul (Corpul)* lui Mircea Cărtărescu (Humanitas)., iar Cristina Chevereșan *Insectar sentimental*, insistând asupra temei corporalității: „Există peste tot în acest fluture

cărtărescian profund uman o corporalitate de basm, o pulsație anatomică și erotică instinctivă, senzuală, desprinsă totuși cu mult de concret.” Autoarea insistă și pe tema locuirii, pe raportul locuitor-locuit, Mircișor-Mama, Autor-cititor, copil-scriitor: „Scriitorul-personaj își percepe opera ca pe o machetă a minții și trupului proprii, înfășurate în atmosfera macrocosmosului înconjurător (C: 330). Acest imago al sinelui resimțit ca insectă, simultan viscerală și magnifică, este prezentat cititorului obligat la rândul său să adopte măști, privind prin ochi de împrumut experiențe proprii [...]”. Gabriela Glăvan semnează *Corpul și țesătura*, despre același *Orbitor*, unde afirmă atât importanța decisivă a romanului, în literatura română, cât și importanța acestei scriituri care obligă cititorul la o recitare de sine: „E mai puțin important faptul că s-ar putea spune despre *Corpul* că e cartea cea mai senzuală, crudă și nebunesc tulburătoare din câte are limba română. E important, însă, că pe interfața dintre mintea scriitorului și cea a cititorului au apărut semnele inconfundabile ale unui alt text, cel al recitării sinelui prin formele progresiv asemănătoare ale alterității.”. Sorin Radu Cucu, sub o fotografie probabil din anii '80 cu Mircea Cărtărescu, Tudor Jebeleanu și Ion Stratan, semnează *Textul ca obiect personal*, care se termină cu parafraza „Orbitor c'est moi”. La aceeași rubrică Ilinca Ilian semnează *Corpul vertical*, despre al doilea volum din *Orbitor* (unde observă că și primul, și al doilea volum se încheie tot cu un sacrificiu), iar Delia Cursan *Termitiera fluturelui electric*, dedicat *Jurnalului* lui Mircea Cărtărescu (Humanitas, 2001). Mircea Cărtărescu semnează la rândul său câteva proze la „Fiction&Co”. □ La „Cronica edițiilor” Al. Ruja, în *Dileme și contradicții*, scrie despre opera de exil a lui I. Negoțescu, *Istoria literaturii române* (1800-1945), Ed. Dacia, remarcând „originalitatea proiectului și a concepției”, „dublată de cea a frazei și a verdictului critic” și deplângând lipsa unui volum al doilea. □ La „Pagina 31” Mircea Mihăieș semnează *Proprietarul de cărți*, despre volumul lui Nicolae Manolescu, *Cititul și scrisul (Polirom)*. Autorul vede în „actualul Nicolae Manolescu o întrupare a *Ghepardului* lampedusian – o uriașă felină care se știe capabilă să devore orice pradă, și tocmai de aceea înlocuiește forța cu înțelepciunea.” □ La „Marginalii”, L. Ciocârlie continuă *Comentarii la Canetti*, iar Cristian Pătrășconiu, la „Polemos”, comentează volumul lui Tony Judt, *România, la fundul grămezii* (editat de M. Mihăieș, la Polirom), într-un text elocvent intitulat *Un duș rece ratat și arșița din România*.

August-septembrie

• [„Steaua”, nr. 8-9 (648-649)] Sub genericul „Sezonul de toamnă al prozei” revista publică mai multe proze. Ruxandra Cesereanu semnează *Trimeron*, Mariana Codruț, trei proze scurte, Remus Valeriu Giorgioni, *Viziune în stil baroc*, Laurențiu Mihăileanu, *Spate în spate*, Dorin Mureșan, *Orașul nebunilor*, Ovidiu Pecican, *Un duel*. □ La paginile de poezie publică Dan Coman, *Strigătul și Poem*, Alexandru Chifor, Liviu Ofileanu, Paul Duma ș.a. □ Justin Ceuca semnează *Drama expresionistă*. □ Anca Noje recenzează cartea lui Eugen Simion *Ficțiunea*

jurnalului intim. □ Vasile Gogea publică *G.W.F. Hegel sau austeritatea ironică a lucidității*. □ T. Tihan publică *Perpessicius – în climatul unei noi istorii*. □ La cronică literară, Ruxandra Cesereanu recenzează volumul lui Ion Mircea Șocul oxigenului, în *După treisprezece ani*, iar Mihaela Ursa volumul lui Mircea A. Diaconu, *Poezia postmodernă*, în *Exercițiu de excelență într-o coajă de nucă*.

● **[„Vatra”, nr. 8-9 (377-378)]** Poemul care deschide revista la „Tolle lege” este un *Psalm* de Viorel Mureșan, închinat memoriei lui Ștefan Aug. Doinaș și Doamnei sale, Irinel Liciu. E urmat de editorialul lui Alexandru Vlad, *Soluția tectonică*, despre decizia guvernanților de a reloca către executiv noul sediu al Bibliotecii Naționale. El pomeneste și altă zi nefastă, cea de 13 iunie, în care minerii au fost chemați de același guvern în București. □ La „Carmen saeculare” Aurel Pantea semnează o pagină de poezie. □ La „Epica Magna” Florin Lăzărescu publică capitolul 8 din *Ce se știe despre ursul panda*, George Vasilievici și Ștefan Caraman semnează în tandem *Impresii de călătorie – II* și *Ceausescu my love*, Adrian Țion, fragmentul de roman *Mare interioară*, Gheorghe Izbășescu *Zarurile au fost aruncate.*, iar Marian Dopcea o serie de proze foarte scurte. □ Mihai Posada ia un interviu lui Joachim Wittstock la „Vatra – dialog”, *Despre poezie și haos*. □ La „punctul pe i” Al. Cistelean traduce eseul lui Jean Baudrillard din 2001 *Spiritul terorismului*, preluat din „Le Monde”. □ La „Ars legendi” Virgil Podoabă publică partea a doua a eseului *Gheorghe Crăciun și revelațiile corpului erotizat*. □ La „Oameni care au fost” Ovidiu Pecican scrie în memoria profesorului Pompiliu Teodor *Despre o anchetă cu tinerii istorici*. □ La „Țintă în mișcare” Liviu Popescu semnează *Țigani în marginalizare și integrare. De la stereotipul basmului românesc la contemporaneitate*. □ „Triptic” reunește trei poeți: basarabeanul Nicolae Popa cu *Cap de lemn*, *Careu*, *O mie de ani cu fața la soare*, *Poimăine*, *Lecturi în aer*, *Careul cu raci* (iii), *Zăpada mamă* ș.a, Ionel Ciupureanu cu *Furtun*, *Seif fără bani*, *Sâmbătă joi*, *Pe spate pe burtă*, *Pe bicicletă*, *Hamburger*, *Ceva sfânt*, *Făceam prăjituri* ș.a. și Andrei Fischhof, cu *Revolta ecourilor*, *Dezertoare*, *liniștea*, *Prefăcuta liniște*, *Ucișorii*, *Inima cealaltă*, *Falsa beție*. ■ La tema numărului, *Monografia în vremuri postmoderniste*, răspund: Horea Poenar, *Literatura contraatacă*, despre monografia lui Ion Pop Gellu Naum. *Poezia contra literaturii* (Casa Cărții de Știință, 2001) și Corin Braga, *Nichita Stănescu, Orizontul imaginar* (Ed. Imago, Sibiu, 1993); Dorin Ștefănescu, *Răsăritul prin Lucian Blaga*, despre *Lucian Blaga – dimensiuni răsăritene* (Paralela 45, 2000), de Mircea Muthu, Iulian Boldea în *Amplitudinea spiritului creator*, despre monografiile despre Eliade – cea a lui Eugen Simion, *Mircea Eliade, spirit al amplitudinii* și cea a lui Sergiu Tofan, *Mircea Eliade. Destinul unei profeții* (Ed. Alter Ego Cristian & Ed. Algoritm, 1996). Al. Cistelean, în *Extras din „Manuscris”* scrie despre poezia lui Aurel Pantea și volumul *Între extreme* al lui Virgil Podoabă (Dacia), dedicat deopotrivă cazului poeziei lui Pantea și cazului postmodernismului optzecist, la noi: „Deși, ce importanță are dacă Aurel Pantea e un poet modern sau unul postmodern? *De ce trebuie să fie*

modernii postmoderni. Ba are o importanță decisivă, zice Virgil Podoabă în primul capitol (sau *Discurs-ul de încălzire*, cum îl numește) din tripticul cu addende care e *Între extreme* (și din care addenda lui Pantea ar merita o discuție separată). Nu, firește, pentru poezia ca atare. Pentru valoarea ei intrinsecă. Dar e capital să fie postmodernă pentru valoarea ei extrinsecă și pentru plasamentul contextual. Asta deoarece fără viză de postmodern nu se intră în nomenclator, în canon. Postmodernismul la români a venit pe cale de militanță. Sau de import, de transpunere. Nu e organic. E un postmodernism de reprezentanțe (nu neapărat unice). Fiind cauză militanță mai degrabă decât cauză naturală, el suferă, în transfer, în implementare, o anamorfoză curioasă. La bază, ca armătură, folosește, de fapt, credința modernă în progres (și încă în progresul ca valoare) și mizează pe modă ca principiu de validare (de valoare). Succesiunea înseamnă, pentru ai noștri, spor în valoare. Așa încât postmodernismul la români e exclusivist, intolerant. E un postmodernism de convertiți, cu atât mai îndârjit cu cât trebuie să-și disimuleze sechelele moderne. El disprețuiește și se străduie să bagatelizeze tot ce nu ține riguros de propria paradigmă. Tot ce nu exhibă și nu face paradă de mărcile imediate ale postmodernismului. Condiția judecății de valoare e azi o condiție de apartenență, de încadrare: ești postmodern, deci exiști; nu ești, vai de capul tău. Între a fi postmodern și a fi anacronic nu există soluție de mijloc. Oricum, nici una onorabilă. Pentru ca un poet să fie, el trebuie să fie, mai întâi, postmodern. E o condiție de context, dar una definitivă, chiar dacă pare doar prealabilă. Această situație nu poate fi deblocată pentru că ea s-a pietrificat, pentru că are, în spate, girul istoriei. România culturală și literară e alcătuită dintr-un centru unic și cum se zice în politică din teritoriu. Teritoriu aferent, firește, nici măcar inferent. Ea nu e o democrație, ci un monopol. «Capitala [...] – constată Virgil Podoabă e locul facerii și desfacerii prestigiilor». Dar și locul de unde se eliberează certificatele de valoare și cele de succes. E singurul loc din care se emit ordonanțele literare, locul din care se face politica literaturii. Provincia nu poate, în acest sens, decât să-și contemple neputința. Sau să se gudure flatant. Or, ultima directivă centrală a fost miza pe postmodernism. Pe un anumit postmodernism, definit / descris de Virgil Podoabă ca o opțiune pentru «alexandrinismul textualist, ironic și ludic, plakat pe stenograma cotidianului», combinat (eficient) cu tactica impunerii în «grup compact». Grup, altminteri, ordonat, care se ține strâns în spatele unui lider. În cazul în speță, Mircea Cărtărescu. Deși nu e nominalizată, tocmai viziunea acestuia despre «postmodernismul românesc» e cea vizată în primul rînd. Dar nu numai. Virgil Podoabă nu rostește pomelnicul celor pe care-i combate; asta pentru că el își face de furcă, dincolo de cazuri particulare, cu o mentalitate și cu o situație generală. Chiar și Cărtărescu(l) de aici e unul categorial, exponențial și simbolic. Mai degrabă decât cel real, concret cel difuzat de critică, cel instaurat de prozeliți. Nimic personal, ar putea zice Virgil Podoabă chiar și în fierbințelele diatribei: e o problemă strict categorială. El se luptă cu rezultatele unei mentalități, nu cu victima beatificată a acesteia. Deși unele rînduri sună a

exces anti-cărtărescian, în cauză e pus un concept de poezie, nu neapărat poetul. Cărtărescu nu e decît victima excesului său de reprezentativitate. El trage doar ponoasele unei încarnări prea evidente a conceptului respins. Respins e, desigur, mult zis: e vorba doar de a-l pune la locul lui. Un loc secund, e adevărat. Sau un loc de protagonist al virtuozității, nu însă și al valorii. Pentru că valoarea depinde, la Virgil Podoabă, de portanța ontologică a poeziei. [...]. Or, postmodernismul la modă, «gen Cărtărescu», postmodernismul în triumf azi s-a «exfundat», a tăiat «cordonul ombilical» dintre «ființa adîncă a poetului și poem». El s-a retras într-o sensibilitate derivată, livrescă. S-a ridicat, ușor, la suprafața literară a existenței. Vina lui e că «sub poezia sa (aici, a lui Cărtărescu, n.n.) nu se află o experiență existențială revelatoare, ci literatura altora». Cărtărescu îi reprezintă, zice Podoabă, pe poeții «tehnici» din landul optzecist, cărora el le opune «poeții *existențiali* și chiar metafizici» (care sînt chiar post-expresioniștii marginalizați sumar în *Postmodernismul românesc*). De o parte stau poeții cu informație ontologică, al căror principiu poetic e încă fundat în existențial, iar de cealaltă poeții cu (strictă sau numai dominantă) informație literară, cu rădăcinile în aerul discursiv. Diferența de greutate dintre un tip și altul se simte deja din clasificare (nu chiar inocentă). Numai că aici măsurile au fost măsluite de critică: aceasta a folosit ocaua mare cînd a vorbit de poeții «tehnici» și ocaua mică atunci cînd a vorbit de post-expresioniști. «Lectura tehnică» de favoare, ducînd la premiarea postmodernismului care se răsfață în suprafețe, e însă una care, «absolutizînd punctul de sosire, adică încorporarea estetică și tehnicile ei de realizare», ignoră (sau nu poate sesiza) «punctul de plecare ontic al operelor». Această neputință a devenit politică de promovare și astfel s-au inversat, la noi, ierarhiile. Cel puțin cele intra-optzeciste. Ministerul «adevărului literar» a comandat, așadar, opțiunea exclusivă pentru postmodernism. Bătălia trebuie, prin urmare, dusă chiar în interiorul postmodernismului. De aceea modernii trebuie să fie postmoderni. Dar, mai întîi, trebuie impus un alt concept de postmodernism. Și, odată cu acest nou concept, o altă ordine, un alt catalog al prestigiilor. Dar mai ales al valorilor. Poezia lui Aurel Pantea servește aici de berbece pentru ambele porți: cea a conceptului și cea a ierarhiei. Virgil Podoabă e mai mult decît conștient (chiar temător) de riscurile luate. Dar nu va ezita, pentru atîta, în fața gestului temerar. El știe bine că Aurel Pantea e, de fapt, un marginal, dacă nu chiar un exclus din listele optzeciste. Știe la fel de bine că-l pîndește, dintr-o parte, suspiciunea de supraevaluare și, din cealaltă parte, suspiciunea de suprainterpretare. Le și preîntîmpină, de altminteri. Își ia, pe cît poate, precauții împotriva acestor prezumții de culpă exegetică. Și nu în ultimul rînd înjghebează și el o «alianță a marginalilor», a provincialilor care i-au dat lui Aurel Pantea notă mare: Ion Pop (cu scuze pentru atentatul implicit la centralitatea sa), Gheorghe Perian și, cu voia dvs., ultimul pe listă, subsemnatul. E vorba însă de o alianță de etapă, dusă doar pînă într-un anumit punct: pînă în punctul în care Virgil Podoabă începe procesarea postmodernă a poeziei lui Aurel Pantea. [...]

monografia lui Ion Pop din 1993 dedicată lui Ilarie Voronca, *A scrie și a fi (Talentul poetic și rigoarea critică)*, în care remarcă disponibilitățile speciale ale criticului – folosirea textelor teoretice, a manifestelor, poemelor în proză pentru a afla *cheia* universului poetic al lui Voronca, dar și deslușirea acelei „tragice fisuri a modernității care alimentează, ca un straniu fior subteran, spectacolul feeric pus în scenă de *miliardarul de imagini*”. Cornel Moraru, în *Un nou Creangă*, recenzează recenta monografie a lui Dan Grădinaru *Creangă (Ed. Alfa)*, care „surprinde prin prospețimea lecturii și modul de raportare, deopotrivă, la biografia și opera scriitorului.” Dana Mocanu prezintă sub titlul *Întoarcerea la Rebreanu* monografia lui Mircea Mircea Muthu din 1993, *Liviu Rebreanu sau paradoxul organicului* (Dacia). Nicolae Savin, în *Poetul și criticul despre poezie* scrie despre monografia lui Adrian Popescu *Lancea frântă. Lirica lui Radu Gyr* (E.D.P., 1995). Ștefania Mihalache readuce în vizorul critic un eseu de studenție al lui Radu G. Țeposu, monografia *Suferințele tânărului Blecher* (Minerva, 1996), iar Camelia Crăciun în *Eminescu – autor dramatic* scrie despre studiul lui Ion Ilie Mileșan *Mihai Eminescu – autor dramatic*, Ed. Ardealul 1997. Tudorel Urian, în *Erudiție fără miză*, se oprește la monografia de 500 de pagini al lui Constantin Călin *Dosarul Bacovia*. Eseuri despre om și operă, Ed. Agora, Bacău, 1999. □ La „Biblioteca Babel” Andrei Zanca îl prezintă și traduce pe scriitorul și cabaretistul german Franz Hohler. □ „Chinta servită” e alcătuită dintr-un grupaj de poeme semnate de Friedrich Michael, George Anca, Ioan Evu, Nina Preda, Iancu Grama. □ „Genius loci” cuprinde câteva pagini dedicate filmelor românești prezente la Festivalul de film de la Trieste, unde s-a desfășurat o retrospectivă intitulată *România, reconstrucții ale lacrimii*. Regizorii privilegiați din perioada 1965-1989 cuprinși în această retrospectivă îngrijită de criticii Sergio Grmek Germani și Mila Lazic au fost Alexandru Tatos, Mircea Daneliuc, Lucian Pintilie, Mircea Săucan. Textul despre retrospectiva românească a Festivalului de la Trieste, intitulat tot *România, reconstrucții ale lacrimii* e semnat de Carlo Zivoli și e tradus din italiană de Al. Cistelean. □ La „Țintă fixă” Olivia Spiridon, cu studii de germanistică la Universitatea din Passau, semnează un studiu despre procesul scriitorilor germani de la Brașov, din 1959, *Pagini din vremea „animalelor de pradă”*. La aceeași rubrică Gheorghe Mândrescu semnează *Exterminarea elitelor în România, urmare a instaurării dominației comuniste sovietice*. □ La „Colocviile lui Vakulovski” acesta poartă câte o discuție cu prozatorii ieșeni Florin Lăzărescu (*Când scriu, îl am în minte pe Roberto Carlos*) și Lucian Dan Teodorovici, dar și cu bucureșteanul Cristian Cosma (Un Cristian) și proiectele sale editoriale underground. □ Alexandru Mușina își continuă „Epistolarul de la Olănești”, iar Liviu Ioan Stoiciu la „Crispări” publică un alt fragment diaristic datat 2002, intitulat *Legat la cap cu centura de castitate a literaturii române*, iar Gheorghe Grigurcu la „Scrisori de peste drum” își prezintă câteva din *Fișele unui memorialist*. □ Vasile Gogea la „În semne” are o pagină de notații diaristice cvasiaforistice, *Călătorie la limita ființei (fragmente)*. □ La „Ușa deschisă” sunt publicați

tinerii prozatori Anca Hațiegan, cu *Baia* și Valer Ghidiu, cu *Dans static* și *Dincolo...* ■ La rubrica „Cu cărțile pe masă” Daiana Felecan în *Maramureș sau locul reîntoarcerii personajelor rătăcite* recenzează romanul *Maramureș* (Dacia, 2001): „Odată cu această carte (*Maramureș*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2001), Dumitru Țepeneag își încheie trilogia începută cu *Hotel Europa* (1996), și urmat de *Pont des arts* (1999). Toate trei sunt romane cu o formulă care dezvăță cititorul de obiceiurile de lectură cu care îl deprinseseră celelalte proze ale lui Țepeneag. Însă, mai mult, ultima apariție se întrece pe sine, parcă, prin contorsionarea strategiilor narative și a cheilor de lectură. Pactul auctorial-narativ scapă, uneori, câte o mărturisire. Dar se pare că însuși creatorului de ficțiune diversele tipuri narative i-au devenit indiferente. Și perorează lucrul cu nonșalanță, ba în spatele vorbelor sale descoperim plăcerea ironică de a-l pune pe cititor în labirintul lecturii. Și, într-adevăr, acesta trebuie să se învoiască să-și dezvolte afinitatea pentru un tip de proză gata oricând săl arunce dintr-o semnificație aparent captată într-o cu totul alta, cea pretins reală a textului. La un nivel general al lecturii, *Maramureș* nu încheie doar o trilogie, ci este și o carte parabolică, alături de celelalte două, întrucât ea aduce acasă niște personaje rătăcite. Dacă în primele două romane personajele se află într-o fugă disperată din fața istoriei ante- și postdecembriste înspre pământul făgăduit al Occidentului, în cel din urmă ele refac traseul întoarcerii către patrie. Așadar, compozițional, trilogia vădește o oarecare simetrie conferită de sensul repetitiv al drumului inițiat al personajelor. (Al unor personaje). Ambiguitatea se instaurează încă de la nivelul distribuției vocilor narative. Cel care pare a mânuși mai abitir frâiele dispunerii epice (narratorul?!) se suprapune la un moment dat peste identitatea epică a celui care ar fi trebuit să fie la alt moment dat personaj principal: Ion. Pentru a adânci și mai mult neînțeleșurile, cel care s-a investit cu omnisciența cuprinsă între limitele pronumelui personal de persoana I joacă cititorului festa de a se detașa de personajul cu al cărui nume l-au dăruit ceilalți. La suprafață este o modalitate comodă de antrenare a personajelor / receptorilor în căutarea naratorului. În fapt, este o voință nemărturisită ce privește tehnica suprapunerilor identităților verbale care duce tocmai la acea ambiguitate scontată de autor”. □ Dorin Ștefănescu scrie despre Lucian Raicu, în *O fenomenologie a spiritului creator*: „[...] Antologia cu pricina (Lucian Raicu, *Scene, fragmente, reflecții*, Ed. Fundației Culturale Române, 2000), realizată și prefăcută de Vasile Popovici, cuprinde pagini semnificative, de mare forță meditativă, din opera celui mai profund dintre criticii noștri. Merită, cred, amintite cărțile sale atinse de geniu: *Gogol sau fantasticul banalității*, *Reflecții asupra spiritului creator* (1979), *Calea de acces* (1982), *Fragmente de timp* (1984), *Scene din romanul literaturii* (1985). Inițiativa inspirată a lui V. Popovici trebuie ca atare semnalată, și aceasta cu atât mai mult cu cât fragmentele și reflecțiile antologate dezvăluie o fascinantă prospețime a intuiției critice, o fermecătoare dezinvoltură și libertate a înțelegerii fenomenului literar. Calea de acces aleasă de L. Raicu pornește, de cele mai multe ori, dintr-o

întrebare bine ținută, din acel punct ipotetic al mirării care deschide înaintea sa un întreg orizont. A întreba opera nu înseamnă doar a o forța să se dezvăluie într-un răspuns, ci a revela, în tine însuși, ceea ce ea arată. Or opera se arată la rândul ei ca întrebare, ca ceea ce nu poate răspunde decât în înțelegerea întrebătoare a interpretării. Astfel că, întrebând opera, te întrebi totodată cu propriile sale întrebări care devin ale tale, mirându-te că viața adevărată, inclusiv a ta, este mai degrabă întrebătoare decât răspunzătoare. Opera nu se răspunde pe sine (și nici nu răspunde de sine), ci răspunde doar de întrebarea pe care o trezește în cel care o citește. (Mă) întreb, deci sunt iată prima axiomă a ontologiei lecturii: Mai ai puterea de a întreba, de a te întreba, mai ești în stare, după câte au fost și ai trăit, să te miri și să provoci mirarea altora ? Iată întrebarea. [...] Este poate cea mai adâncă (deci cea mai adevărată și mai frumoasă) lecție pe care ne-o propun reflecțiile lui L. Raicu. Iată că exercițiul critic nu poate fi (și nu este la urma urmei) doar o luminare estetică a operei; estetica trebuie să se împlinească, așa cum preconiza și Gadamer, într-o hermeneutică, să se depășească pe sine, ca simplă teorie descriptivă și explicativă a ceea ce este, într-o fenomenologie a spiritului creator care caută să înțeleagă ceea ce este cu puțință. Dacă totul s-a născut dintr-o întrebare neliniștitoare, totul se naște a doua oară în revelația, la fel de neliniștitoare, a celui altceva posibil.” □ La „vase comunicante” Andrei Zanca îl prezintă pe Hellmut Seiler, născut în 1953 la Rupea și emigrat în RDG în 1985, după interdicția profesională și de publicare din România. Sunt traduse câteva poeme din volumul apărut la München în 2000. □ La „Asterisc” Nicholas Catanoy publică câteva cărți poștale în versuri sub titlul *Vederi de pe aripa lui Icar*. □ La „Sens giratoriu” Ion Zubașcu semnează proza autobiografică *Gunoierul și cărțile*. □ La „Obstacole” Oana Tănase publică o proză alertă, *Sesiunea de examene*, iar la „memoria activă” Elena Moldovan o proză autobiografică *Poezia lui Lucian Blaga – otravă pentru suflete*, despre experiența predării autorului interzis Lucian Blaga într-un liceu din Cluj, în timpul comunismului.

● **[„Viața Românească”, nr. 8-9]** Redactor de număr: Petre Got. Editorialul e semnat de Caius Traian Dragomir, *Lupte penibile*, despre agresivitatea lumii în care trăim. El citează din Platon: „Ce face tiranul atunci când obține puterea?” Răspunsul: „sărăcește poporul, pentru a nu lăsa oamenilor decât grija zilei de mâine, și caută dușmani spre a părea util.” Dușmanul va fi înfrânt, „dar cu un cât mai mare consum de energie pentru poporul supus.” ■ Mircea Martin semnează un text despre pericolele trecute, prezente și viitoare la adresa culturii, limbii și poeziei, în *Despre nesiguranța vieții și fragilitatea culturii (aici și acum)*: „Dar ceea ce mă înspăimântă este riscul de a plăti prin incultură și chiar analfabetism o prosperitate încă incertă la ora actuală.” O altă problemă abordată, cea a tehnologizării gândirii, care duce la dispariția lecturii, a bibliotecii: „această nouă, spectaculoasă și eficientă tehnologie nu ni se oferă numai ca instrument, dar și ca o *gândire*: o gândire care poate înlocui orice altă gândire – sau pretinde că poate.” Consumismul este un pericol real și potențial la adresa ideii de cultură,

„după alienarea prin ideologie urmează alienarea prin consumism”: „Din păcate, societatea de consum – care devine tot mai mult și o *societate a distracțiilor* – nu mai cultivă literatura decât ca divertisment. [...] Se pare că poezia e cerută numai de colectivitățile care suferă. [...] Este aspectul cel mai flagrant al de-poetizării aproape voioase, satisfăcute, a lumii, un fel de scuturare de poveri inutile în economia de piață.” În fine, e observat procesul de degradare și pervertire a limbii române, ascensiunea vulgarității și a kitsch-ului la toate nivelurile societății. ■ Călin-Andrei Mihăilescu semnează *Găuri în hartă. Cartografii culturale central-est europene*, cu un motto din Nabokov („It is not shown on any map; true places never are”), în care conjură *Procesul* lui Kafka, filmul lui Wajda după *Nunta* lui Wispianski, basmul *Harap-Alb*, pe Kundera ori pe Walter Benjamin, pe Blanchot ori Jean-Luc Nancy pentru a concluziona finalmente: „Mizeria și ironia *sans lendemain et sans merci*, patrimoniul Europei est-centrale, trebuie să își traseze propriile puncte perspective și să rănească ochiul infailibil al cartografiei omogene a Vestului, căruia a încercat să i se adapteze cu deferență atâta vreme; dacă vrem ca propriile noastre evenimente, formele noastre singulare de expresie ale vieții teritoriului, să lase să se știe cutremurele hărții ce-au să vină.” Autorul pune în oglindă rușinea kafkiană occidentală (exemplul lui Joseph K, acel „a muri ca un câine”) și moartea corectă etic, totuși inutilă – exemplul maghiarului care în noiembrie 1956 telegrafiază lumii mesajul disperat „Murim pentru Ungaria și pentru Europa” – Europa fiind moartă demult, „A muri pentru Europa era o lovitură dată în gol: Europa invocată de acel bărbat în ceasul morții, nu mai exista. Cultura europeană murise deja, după ce, cu mult înainte, înlocuise religia, pentru a fi la rândul ei înlocuită de alte forme de generalizare în numele economicului – transcendentalizat acum prin naturalizarea ca și rousseauistă a cursului piețelor darwiniene unde doar vandabilul e remarcabilul. Ziaristul maghiar nu avea pentru ce Europă să își dea viața. [...] La Budapesta, la Praga, la Belgrad, la Varșovia, la București și la Vilnius se moare și pentru Europa, nu numai pentru țara mamă.” □ La ancheta „Presa noastră literară, azi” răspund Eugen Uricaru (*Revistele literare sunt un bun câștigat*), Florin Mihăilescu, Ion Pop, Gh. Grigurcu, Liviu Grăsoiu, Marin Diaconu, N. Țone, Ion Bălu, Nae Antonescu, Caius Traian Dragomir (*Literatura și autonomia valorii estetice*, în care vorbește și de păgubosul „autism” al revistelor contemporane, care le închide și le va distruge...) ■ Ștefan Borbély semnează *Matei Călinescu: atmosfera începuturilor, debutul editorial*, studiu ce va fi cuprins în viitoarea monografie scoasă la Ed. Aula. Studiul urmărește să descifreze semnificația gesturilor sale din perioada de tinerețe prin „codul cultural” al epocii. Este vorba despre cele două modele, cel irațional, fanatic și cinic al lui Paul Georgescu, respectiv cel clasic al lui Tudor Vianu. Dicotomia nietzscheană dintre apolinic și dionisiac, dintre serenitate, disciplină goetheană vs. anarhie, extază mistică, boemă e vizibilă în cazul operei *Zaharias Lichter*. Este discutată și boema de la Herăstrău a anilor ’50, dar și semi-dizidența lui A.E. Baconsky și a grupului clujean de la Steaua: „Aristocratismul estetic al grupării de

la «Steaua» reprezenta, însă, o formă subtilă, rafinată, de decadență: o decadență a goticului, însă, opusă levantinismului dizolvant, sudic.” Clujul este văzut ca celălalt pol al formării sale, prin influența lui Liviu Rusu, conducătorul său de doctorat. Una dintre concluziile studiului, care se ocupă în special de primul său volum, dedicat lui Eminescu (*Titanul și geniul în poezia lui Eminescu*) și implicit conotațiilor politice ale esteticului: „Matei Călinescu este unul dintre cei mai atipici universitari occidentali pe care-i avem, din cauza propensiunii personale către bizarerie, anarhie, dispersie, secretizări, pe care o joacă la tot pasul.” □ Aurel Rău, Petre Got, George Vulturescu sunt prezenți cu câte un grupaj de *Poeme*. □ Ilie Constantin, *Familia scrisă*. □ Constantin Ciopraga, *Duiliu Zamfirescu – poetul*. □ Ion Bălu scrie despre proza lui Augustin Buzura, în *Început și final în Vocile nopții*. □ Marin Mincu continuă cu *Intermezzo*. □ Eugen Pentiu publică *Spaima de real*, proză cu subiect biblic. □ Marin Diaconu îi ia un interviu lui Nicolae Florescu, *În spirit călinescian, la început de veac nou*. □ Tatiana Rădulescu face o *Pledoarie pentru seninătate* – un eseu despre tema creației artistice în opera lui Marin Preda. □ În cadrul unui grupaj dedicat artistului plastic maramureșean Constantin Dipșe, *Constantin Dipșe sau sufletul florilor* semnează Augustin Macarie, Grigore Dima. □ Tatiana Rădulescu, Ion Bala, Nicolae Țone publică *Poeme*. □ La „Restituiri” vede lumina tiparului un alt text de Alice Voinescu, *Din psihologia femeii de azi*. □ La „Document” este din nou prezent Ion Zamfirescu, cu un text inedit extras din arhiva sa, *Clasificarea valorilor*. □ La „Comentarii critice” Gheorghe Grigurcu, în *Un estet al ființei*, scrie despre volumul lui Nicolae Steinhardt, *Critică la persoana întâi*, ediția a doua, Dacia, 2001. Constantin Cubleşan, în *O vastă sinteză poetică*, comentează volumul lui Al. Husar, *Pro Eminescu*, Ed. Junimea, 2001. Mircea Ghițulescu, în *Absurdul bine temperat*, se referă la volumul de teatru „ne-aristotelic” intitulat modest chiar *Teatru al „zeflemistului”* Iosif Naghiu (Ed. Muzeul Literaturii Române). Barbu Cioculescu dedică un comentariu (*Un poet pe treptele mileniului trei*) antologiei *Plâns de heruvim* a lui Petru Got din 1999. Liviu Grăsoiu, în *Istorie literară*, prezintă volumul *Despre Liviu Rebreanu*, de Teodor Tanco, Ed. Limes, 2001. Theodor Codreanu scrie despre opera basarabeanului Andrei Țurcanu, în *Luciditate și tragicism*. □ Florin Mihăilescu, în *Bacovia cel mare și sfânt*, face un periplu prin ultimele cărți dedicate poetului: Constantin Călin, *Dosarul Bacovia*, Ed. Agora, Bacău, 1999, Marcel Marcian, *Proza mea cu Bacovia*, Ed. Persona, 2001, I. B. Lefter, *Bacovia – un model al tranziției* (Ed. Paralela 45, 2001), filosoful clujean Andrei-Iustin Hossu, *Cuvinte despre Bacovia sau revelațiile unui veac* (Ed. Criterion Publishing), considerând drept cea mai sintetică exegeza lui Constantin Trandafir, *Poezia lui Bacovia* (Ed. Saeculum I.O.), care îl vede pe Bacovia „mergând până la limitele avangardei”. □ La „Cronica ideilor” Andi Bălu semnează un eseu despre T.S. Eliot, *The Waste Land*.

● [„**Caiete critice**”, nr. 8-10 (178-180)] Numărul e dedicat lui *Marin Preda* '80. La „Fragmente critice” Eugen Simion publică un text despre istoria

publicării, recuperării manuscriselor și scrierii jurnalului intim al lui Marin Preda. El sistematizează cronologia, tematica (boala, dragostea), o poetică a scrisului diaristic la Preda concluzionând la punctul 12 al demonstrației sale critice: „12 Sentimentul meu este că Marin Preda avea toate datele pentru a scrie un mare jurnal intim. Este, cum am zis, un spirit îndoielnic, un spirit reflexiv, analizează totul cu mare atenție (cruzimea unui realist care intuiește psihologia abisală), nu justifică adevărul și nu vrea să-și creeze, cum fac mulți scriitori, o imagine de gală, un portret emblematic. Nu vrea, apoi, să facă literatură în și prin jurnalul literar. Ceea ce este esențial în practica diaristică. Literatura poate ieși, cum am dovedit în alt loc, din respingerea convențiilor artistice. I-a lipsit convingerea că jurnalul intim poate fi și un act de creație (un act indirect de creație), nu numai o bancă de date.” Mai semnează la grupajul dedicat lui Marin Preda: Ana Selejan, *Începuturile literare ale lui Marin Preda*, Nicolae Bârna, *Romanul psihologic rural*, Mihai Fulger *Intrusul, un valoros roman psihologic*, Oana Soare, *Fericitul risipitor*. La „Ancheta noastră” răspund, cu diverse mărturisiri despre Preda, Octavian Paler, Mircea Micu, Henri Zalis, Nicolae Corbeanu, Grigore Traian Pop, Vasile Bardan, Fănuș Neagu ș.a. ■ E publicat *Jurnal intim (partea a treia)*, de Marin Preda, pagini inedite legate de episodul depresiei sale tratate medical. ■ La rubrica „Document” e tipărit un text de Constantin Noica, *Lecții de engleză*. Textul se intitulează de fapt *30 lecții de engleză pentru ospătari*, un manual de învățat engleza varianta Noica, cu o paralelă între cele două limbi, româna și engleza, fiind precedat de *Pre-texte*, de Petre D. Anghel. Din textul preliminar al lui Anghel aflăm că Noica a predat ocazional această limbă la Snagov, pentru ospătarii din localitate, în 1974, fiind găzduit în vila Aslan 24 a unui demnitar al vremii (în schimbul orelor de engleză primea o masă gratuită). Textul, adresat ospătarilor, conține remarce ironice și amuzante de tipul: „Vă numesc colegi, pentru că toți suntem un fel de ospătari, în acest ospăț care e Viața: unul oferă o friptură bună, altul o cunoștință potrivită.” ■ La „Comentarii” Gheorghe Mihăilă publică *Antioh Cantemir biograf al părintelui său, Dimitrie Cantemir*. □ La „Convorbiri” Petre Răileanu poartă un dialog cu Maurice Nadeau, „*Grâce lui soit rendue*”, iar Ioan Lăcustă semnează „*De vorbă cu Iorgu Iordan: Valoarea umană nu dispare niciodată*”. □ La rubrica „Știință și filosofie” Eugenia Guzun ia un interviu lui Eugen Coșeriu, intitulat „*Noi proveneam dintr-o familie care ținuse limba română la icoană...*”. Numărul e ilustrat cu creații ale pictorului Vasile Celmare, căruia Dan Grigorescu îi dedică un portret la rubrica „Artă și spectacole” (*Celmare*).

SEPTEMBRIE

3 septembrie

• **[„Adevărul literar și artistic”, nr. 632]** La „Texte recuperate” este produs un text din 1944 de Petre Pandrea, *Enigma lui Nae Ionescu*, prezentat de Alexandru George (*O propunere de lectură*), care susține: „Istoria «tinerei generații», a «trăirismului» românesc (variantă locală a existențialismului), a nae-ionescismului nu poate fi făcută fără exploatarea acestui text capital. *Enigma lui Nae Ionescu* a apărut în 1944 în revista «Cadran», fiind deci elaborată în lunile precedente. Ea diferă de versiunea din *Portrete și controverse*, unde Pandrea, afirmat acum accentuat la «stânga», nu se dezice totuși de maestru. Textul lui Pandrea se sfârșește memorabil: „Diabolicul și divinul se împleteau în el într-o superioară armonie.” La sfârșitul textului este dată însă ca sursă revista „Meridian. Caet de literatură publicat de Tiberiu Iliescu”, la Craiova, ianuarie 1944, nr. 23-27, anul VI. □ S. Damian continuă pe două pagini de revistă serialul *Secretul celor trei mohicani* (care va urma). □ Felicia Antip continuă serialul dedicat cărții *Lebedele sălbatice – trei fice ale Chinei*, de Jung Chang, apărute în Anglia – una dintre cele mai ample cronici dedicate unei autoare de origine chinezească în presa noastră culturală.

• **[„Observator cultural”, nr. 132]** În articolul intitulat semnificativ *Despre Ion Pop, „mentorul”*, Ion Bogdan Lefter scrie despre ultimele două cărți ale criticului și istoricului literar clujean Ion Pop, *Viață și texte* (Dacia, 2001), respectiv *Gellu Naum – poezia contra literaturii* (Casa Cărții de Știință): „Volumul consacrat lui Gellu Naum prelungește preocupările pentru avangardă ale lui Ion Pop, cel mai reputat cercetător al fenomenului de la noi. La cele două cărți în care a studiat ansamblul, *Avangardismul poetic românesc* (1969) și *Avangarda în literatura română* (1990), el a mai adăugat studii parțiale și o monografie *Voronca* (în 1993). Eseul despre Gellu Naum face – într-un fel – legătura între investigațiile asupra avangardei noastre *clasice* și cele asupra poeziei ulterioare, postbelice. Venind cu valul secund al suprarealismului autohton, radicalissim ca atitudine, până la un fel de «postavangardism», Naum a dat o operă stranie, *contra literaturii*, contra – adică – tuturor conformismelor, contribuind major la *asanarea* clișeelelor modernității poetice. Criticul analizează la pas cărțile poetului, în ordinea apariției lor, pe un ton egal, cu mare aplicație, mai mult descriptiv decât speculativ, raportând totul la confesiunile lui Naum, la interpretările pe care acesta le-a oferit parcimonios, dar insistent cu privire la credința sa în «altceva decât literatura», în «suprarealism ca mod de viață» și nu în avangardă ca spectacol exhibiționist. Atentă, competentă, lectura lui Ion Pop devine de referință în exegeza «naumiană». În *Viață și texte*, mai mult de jumătate din sumar e ocupată de comentarii la volume de versuri ale unor autori din generația '80, mulți dintre ei echinoxiști, cu deschidere – însă – spre întregul fenomen național al noii poezii postmoderne din ultimele două decenii. Lecturi – ca-ntotdeauna la Ion Pop – de

finețe, mai atente la interpretare decât la distribuția pe scara valorilor, autorii fiind comentați cu înțelegere, parcă în perspectiva viitoarelor capitole de istorie literară în care se vor integra. Secțiunea cealaltă, îndeajuns de corpolentă și ea, plasată în deschiderea cărții, surprinde prin temă: criticul se ocupă aici de «viața» captată într-o serie de amintiri și jurnale, preponderent postbelice (dar și mai vechi, precum cel al lui Mihail Sebastian). Nu se ocupă decât într-un rând de «literatura carcerală» propriu-zisă, în textul unei conferințe din 1996, unde apar referințe la memorii de închisoare publicate după 1990, în rest comentând texte confesive ale unor scriitori, critici și esești, de la N. Steinhardt sau Monica Lovinescu la Mircea Zăciu, Valeriu Cristea, Livius Ciocârlie și alții. Spun că Ion Pop devine aici surprinzător pentru că el părea să se ocupe în cronicile sale, risipite în reviste clujene sau din alte orașe ardelenesti, mai ales de poezie, uneori și de volume de critică. Demonstrația sugerată în titlul de acum, cu cei doi termeni ai săi juxtapuși, apoi explicată în scurtul text liminar și tradusă în compoziția duală a cărții aceasta este: ca între «viață» și «texte» legătura e esențială. Mai mult, autorul nostru, «mentorul» cu aer abstras al Echinoxului, își marchează astfel – discret, cum altfel? – implicarea existențială în actul exegetic: la finalul notelor introductive, explicându-și atracția pentru confesiunile confrăților, își mărturisește «dorința, nu tocmai secretă, de a spune ceva, printre rândurile altora, și despre sine și lumea sa»...” □ Victor Corbea prezintă, sub titlul *Memorii individuale* cartea de idei incomode a lui Ion Ianoși *Prejudecăți și judecăți* (Hasefer). □ Paul Cernat continuă comentariul la *Orbitorul* cărtărescian, în *Un corp la cea mai înaltă viziune (II)*. □ Svetlana Cârsteian ia un interviu lui Cristi Mungiu, „Îmi plac filme și nu regizori sau curente”.

• [„22”, nr. 652 (36)] Lucia Hossu-Longin, realizatoarea documentarului „Memorialului Durerii” difuzat la TVR, dă un interviu intitulat *Academia Română la Memorialul Durerii* – despre stalinismul cultural, epurarea Academiei din 1948 și arestarea și trimiterea la Sighet a unui grup de 24 de academicieni în 1950 (pe prima pagină e titrat *Cum a fost distrusă Academia Română*). □ Conține suplimentul „22 literar”, dedicat textului despre Eugen Ionescu, publicat de fiica sa Marie-France. Un alt text important semnează Alain Paruit, continuarea la *Uitarea rigorii (II)*, unde face un istoric al receptării franceze a cărții: „[...] A. Laignel-Lavastine se străduiește să-i facă lui Ionesco – acest antifascist dintotdeauna și pentru totdeauna, ea ne obligă să o spunem din nou – portretul cuiva care ar avea de ascuns un trecut fascist. Astfel încât Gil Jouanard (căruia îi datorăm excelenta carte *Maramureș, terra incognita*, Ed. Du Laquet, 2002), neputând, ca și atâția alții, să-și închipuie că e vorba de o înșelătorie, va declara în chip inocent pe France Inter, la 30 mai 2002, în *Depaysage*, emisiunea lui Philippe Bertrand: «Ionesco era antisemit!» A. Laignel-Lavastine va răspunde, probabil, că toate acestea nu sunt decât interpretări de jurnalist. Dar nu e așa. Ea a insinuat asta de-a lungul multor pagini. Onești fiind, jurnaliștii au crezut că textul ei era onest. Ei nu sunt specialiști în Cioran, în Eliade, în Ionesco. Totuși, un Ricardo

Paseyro, poet și eseist, știe să disece acest text în «Le Figaro» din 5 iunie 2002, sub titlul *O memorie hemiplegică*. După ce a notat «hărțuirea care ascunde o idee preconcepțuită», «cuvinte ipocrite și totodată arogante» și postulate «caracterizate printr-un dublu și supărător anacronism», el arată că «din exces de zel și furie, doamna Laignel-Lavastine își bate joc de propriile cercetări» printr-o «avalanșă de aproximații». Totuși, un Dominique Jamet diagnostichează boala, în «Marianne» din 22 aprilie 2002: «Ea știe și nu pricepe. Ea judecă fără să înțeleagă». Formulă care îmbină concizia cu exactitatea, în timp ce A. Laignel-Lavastine pretinde că ea nu «se instituie în procuror» (p. 520) [...]. Din cauza maniheismului ei delirant, A. Laignel-Lavastine trece pe lângă ceea ce este mai interesant în cazul lui Cioran și al lui Eliade: pe lângă complexitatea lor. Vrând cu orice preț să facă din ei niște antisemiți înnașcuți, ea neagă oportunismul lui Eliade (p. 88), pe care-l constatare deja Ionesco și care este de altfel mai lamentabil decât o convingere sinceră. Ea nu analizează alunecarea lui Eliade de la filosemitism la antisemitismul politic, împănate cu elogii aduse *poporului evreu* când e vorba de religie. Ea neagă evoluția lui Cioran și nu reține din acea iubire-ură pentru evrei decât ura. Prin asta face o lectură orientată a eseului *Un popor de solitari* și nu analizează de ce și cum, pentru Cioran, chiar și când îl admiră, evreul rămâne celălalt. Procedeele de care se folosește sunt dintre cele care discreditează o teză. Toate afirmațiile sale devin suspecte. Încercarea a eșuat. Și e păcat. Așa cum scrie P. Bollon în «Le Magazine littéraire» din iunie 2002, «marea carte despre devierea spirituală și morală a unei părți din inteligența europeană rămâne a fi scrisă». În concluzie, ce putem gândi despre cartea Alexandrei Laignel-Lavastine? Spre deosebire de ea, noi nu ne vom întreba dacă trebuie să o ardem (p. 506), pentru că avem oroare de autodafeuri. «Să hotărască cititorul», spune ea la p. 507. Noi ne vom margini să-i întoarcem propriile cuvinte. «Aici a avut loc o pervertire a scriiturii, un abuz, o travestire și o deturnare a limbajului» (p. 519).” ■ Marie-France Ionesco semnează *Portretul scriitorului în secol: Eugene Ionesco*, un text amplu despre tatăl său, însoțit de mai multe fotografii de familie. Mai multe pasaje vizează tema prieteniei (insistând pe ideea prieteniei vechi ce îi lega pe Ionesco și Mircea Eliade). Cu acest prilej ea dă spre publicare revistei o scrisoare din 1933, adresată de către Eugen Ionescu, soldat, prietenului său Mircea Eliade: „[...] Acum!!! Am uitat să scriu, am uitat ce-am citit, ce-am fost. Mă bucur să scap din când în când, câte-o jumătate de zi ca să mănânc carne, pâine proaspătă, să beau vin, să stau la foc, să dorm. La curve?? Asta ar fi suprema, suprema beție. Dar trebuie să fii cel puțin fruntaș. Eu simt că încă nu o merit. P.S.II. Înc’odată. S-a făcut ceva cu manuscrisele. E un om care a fost în pielea mea, – și nu-l uit de tot. P.S.III. Nu mă uitați!!!” Fragmentul publicat în supliment provine dintr-un volum care va apărea la Editura Humanitas.

4 septembrie

• [„România literară”, nr. 35] *Breviar*, editorialul lui Nicolae Manolescu, e dedicat lui Șerban Cioculescu: „Se poate spune că Ș. Cioculescu citea cu

creionul în mână, după ce în prealabil își vâră nasul lung și ascuțit între file. Nasul funcționa ca un coupe-papier dotat cu un detector. Exista în Ș. Cioculescu o curiozitate de copoi literar. Era un Sherlock Holmes în meseria noastră. Se afla neconținut în urmărirea unei piste sau în reconstruirea unei filiere. Și când asta nu era posibil, se mărginea să vîneze greșeli și inconsecvențe. Pentru editori, comentariile lui deveniseră un coșmar. Nici cea mai îngrijită ediție nu scăpa neamendată, de la cuvinte transcrise greșit la adnotări imprecise. Sub un anumit raport, aceste comentarii sînt niște glose superioare. Mai toate au o mare expresivitate. E în ele un deliciu al amănuntului, un pitoresc al secundarului și o vigoare polemică pe care vîrsta nu le-a diminuat. Competenței lui universale nu-i scăpa nimic. Nu era doar critic ori istoric literar. Era deopotrivă filolog, lexicograf, istoric al limbii, filosof al culturii, biograf și bibliograf. Marin Sorescu l-a numit odată pe Ș. Cioculescu «un vestigiu prețios din vremea criticii normale». Vremea cu pricina era aceea interbelică. Normală, doar în raport cu vremea comunistă. Șerban Cioculescu a fost mereu adversarul obscurantismelor ideologice, al extremismelor de orice fel. El i-a botezat batjocoritor pe fanii lui Nae Ionescu «trăiriști». Concluzia fostului său doctorand: „Exceptînd cîteva concesii din anii recuperării sale (după 1965 imediat), el a fost nesmintit de partea bunului simț, a măsurii și a adevărului. I-a plăcut să pună punctul pe *i*. A făcut-o mereu pe un ton civilizat, chiar dacă uneori ironic. Se numără printre cei care mai cred că ironia nu-i poate jigni decît pe proști și că inversul ei nu este seriozitatea, ci stupiditatea morocănoasă. Ș. Cioculescu a fost un polemist urban, neagresiv, un adversar pe care orice om inteligent ar trebui să și-l dorească, un critic de idei limpezi, un raționalist incurabil, un spirit galic prin excelență.” □ La rubrica „Lecturi la zi”. Iulia Popovici (*Un capitol de istorie nu numai literară*) recenzează cartea lui William Totok, *Constrîngerea memoriei. Însemnări, documente, amintiri* (Polirom, 2001): „Cartea lui William Totok, cunoscut (deși mai ales în cercuri de cunosători) scriitor timișorean de limbă germană, emigrat în Germania Federală în 1987, este în același timp povestea unei odisei răsturnate (nu a întoarcerii, ci a plecării de acasă) și o odisee ea însăși, prin care autorul încearcă o împăcare cu acest «acasă» aducător de amintiri dureroase. Cofondator al Aktiongruppe Banat (Grupul de Acțiune Banat), nu o grupare de rezistență, în ciuda sonorității belicoase a numelui, ci o «generație literară» de scriitori germani «progresiști», cum spune însuși autorul, din România, care doreau să dea un suflu nou existenței acestei minorități copleșite încă de vina colaborării naziste, Totok a fost anchetat pentru «activități antistatale», a făcut închisoare, iar fratele său a fost chiar condamnat pentru aceleași delictе și eliberat abia în urma intervențiilor din străinătate.” După lămurirea detaliilor biografice, recenzenta discută povestea autorului și a grupului din care a făcut parte, AktionGruppe Banat: „Povestea cu adevărat interesantă este cea a Grupului de Acțiune, care, din multe puncte de vedere, este, mutatis mutandis, un preambul al «generației '80» formate în cenaclurile mai ales bucureștene (scriitori care au primit și ei un titlu din limbajul

militar pentru volumul lor colectiv de debut – *Desant*). Beneficiari, toți, ai perioadei de destindere cu care a început regimul Ceaușescu, tinerii autori privesc cu dezinhibare către cultura occidentală, resping «calificarea la locul de muncă» a scriitorului fără cunoștințe filologice, se fac cunoscuți în cenele de care ajung să fie indisolubil legați (pentru Grupul de Acțiune, cenaclul Universitas). Însă persecuțiile la care au fost supuși William Totok, Richard Wagner sau Gerhard Ortinau priveau în aceeași măsură identitatea lor literară și pe cea etnică.” La aceeași rubrică Catrinel Popa (*Dincolo de mode...*) scrie despre volumul lui Ion Mircea *Șocul oxigenului* (Vinea): „Una peste alta, volumul de poezii al lui Ion Mircea pare să propună o terapie prin memorie (un exercițiu de anamneză!?), prin intermediul unei scriituri originale (chiar în privința aspectului grafic ar fi de remarcat modul atipic de a fragmenta/ unifica discursul prin inserarea unor *implozii* – poeme de mici dimensiuni, caligrafiat, și purtând, obsesiv, același titlu). Prin toate acestea, dincolo de orice capricii ale modei literare, versurile autorului nostru se plasează sub semnul regal al poeziei adevărate.” Iulia Alexa scrie despre *Caiete internaționale de poezie*, nr. 3/2002, elogiata pentru câteva interviuri, traduceri ori eseuri (*Poezia mondială de azi*), mai puțin pentru câteva derapaje lirico-naționaliste: „Trecând peste, recomand interviurile inedite obținute de Gabriel Stănescu de la Allen Ginsberg, sau interviul cu Mihai Ursachi, poetul încarcerat, exilat, revenit, precum și traducerile destul de reușite în engleză ale lui Adrian Săhlean din Bacovia, deci o poezie extrem de dificilă și de rezistentă la traducere din cauza efectelor fonetice tipice simbolismului. Alte traduceri bune aparțin poetesei americane Heather O'Hare. Corpusul cel mai interesant al textelor acestor caiete îl constituie eseurile și studiile aprofundate, realiste, asupra poeziei universale actuale. Astfel Horia Ion Groza, într-un articol intitulat *Problemele poeziei americane contemporane pot fi și problemele poeziei noastre*, identifică mișcarea de scădere a numărului de cititori de poezie, invers proporțional cu "consumul de poezie" sub forma cursurilor de creative writing, în cadrul cărora e ușor de menținut statutul de poet prin cantitatea (și nu calitatea) publicată, precum și prin popularitatea atinsă printre studenți. Ei bine, această instituționalizare a discursului poetic american este ea însăși un epifenomen al postmodernismului cultural și masificării de rău augur”. Iulia Argint prezintă monografia lui C. Cubleşan, *Romancierul Rebreanu* (Viitorul Românesc, 2001), apreciată pentru efortul de sinteză (*Rebreanu – un clasic interbelic*). ■ Cronica lui C. Rogozanu, *Critica nemuritoare a detaliului* este un portret dedicat lui Șerban Cioculescu: „Cioculescu suferă în zilele noastre de o boală specifică unui anumit tip de critică – cea care n-a dat naștere unor «mituri» literare, o critică din care n-au tocit copiii la școală, care n-a invadat comentariile. Boala se numește ignorare – editare slabă, în condiții grafice nu prea spectaculoase. Din Cioculescu se pot extrage pagini extraordinare, niciodată didactice. De la Cioculescu nu avem ce «învăța», el nu este un critic care să predea literatura, ci unul care te face s-o citești pur și simplu. Drama lui este aceea de a fi exilat undeva pe raftul doi al

criticii de către editori. Pentru a obține finanțare de la Ministerul Culturii, editorii trebuie să propună în prostie critica «manualelor», a bibliografiei foarte generale... Cioculescu deja înseamnă finețe. Și Cioculescu nu se potrivește cu ideea de subvenție... Cioculescu își tratează clasicii ca pe niște egali. Aici stă agresivitatea sa. În capitolul său, dedicat perioadei pașoptiste, din celebra *Istorie a literaturii române moderne* (Cioculescu, Vianu, Streinu), Asachi, Alecsandri, Heliade-Rădulescu, C.A. Rosetti, Bălcescu și ceilalți sînt departe de a fi simple fosile. Cioculescu nu iartă nimic și nu se sfiște să-i laude acolo unde e loc. Își întîmpină clasicii cu o vioiciune foarte rar realizată în critica noastră. El anticipă, intuiește, de altfel, o apropiere extraordinară a criticii românești postbelice de această perioadă. Concluzia sa este că: „Critical de «acțiune» face o pledoarie pozitivă pentru lectură relaxată. El se autoexclue din traseele stabilite de Vianu sau Lovinescu, lipsa măștrilor nu îl neliniștește. Cioculescu nu a avut ambiții de construcție sau reconstrucție, nu a avut proiecte de tip istorie literară «de la origini pînă azi», cu alte cuvinte a reprezentat și reprezintă o alternativă viabilă. Despărțirea de modele, teama de a fi repede clasificat, nonconformismul profund sînt motivele pentru care Cioculescu rămîne undeva într-un con de umbră al criticii literare. Cei care îl vor reciti vor descoperi însă acel om de acțiune care instigă la lectură, care învie biblioteci de clasici.” □ La rubrica sa „Cerșetorul de cafea”, Emil Brumaru produce un text antologic: „Am hoinărit cu carnea ușoară, cu oasele fluierînd a pagubă dulce, cum n-am mai făcut de mult. Doamne, cîte lucruri dragi nu mi-au încărcat tristețea. Case mici cu cerdacuri dărpănite, cișmele cu o cană albastră înfiptă alături, într-un băț binevoitor, garduri, garduri, fiece scîndură îmi mîngîie parcă durerea, fericirea, uimirea. Începuse amurgul. Am dat, pe niște străzi înguste și noroioase, peste copii jucîndu-se febril, ațîțați de culoarea violacee a cerului. Unul, cam de vreo cinci ani, c-un căciuloi vernil, bolfos, se învîrtea cîntînd. Iată, mi-am zis, "manifestările amurgului la copii": Titlu de volum!! Mingi de gumă zburau, pe traiectorii imprevizibile, prin aer... Apoi la o coadă, într-o prăvălie minusculă, cumpărîndu-mi covrigi, am văzut o femeie cu șolduri dumnezeiești, ignorîndu-și-le total, mestecînd placid o bucată de pîine proaspătă. Bătea un vînt subțire, rece, laic, îmi băgasem mîinile în buzunare, mi-era puțin frig la spate, dar mă simțeam minunat. Pe străduțele astea cred că se iubește ca-n mitologie: o cuvertură galbenă, fluturată de diavoli invizibili, pe-o sîrmă întinsă la maximum, mi-a adus aminte de disperările adolescenței...” (*Pe străduțele astea cred că se iubește ca-n mitologie*). □ *Despre poezie*, de Gh. Grigurcu, e dedicat tot lui Șerban Cioculescu: „Disponînd de un instrumentar variat, cu specificare sensibilă ca și abstractă, în diverse gradații, creația poetică produce o elevație spirituală, analoagă experienței mistice, dar fără o identificare cu aceasta. Arta nu e o imitație sau o anexă a altui domeniu, ci o lucrare autonomă «pentru a surprinde, cum precizează Șerban Cioculescu, esențialul și autenticul», în versiuni proprii. Calea sa spre mister e particularizată. Numeroasele analize pe care Șerban Cioculescu le-a dedicat poeților noștri, de

la Tudor Arghezi, Lucian Blaga, G. Bacovia, Ion Barbu, V. Voiculescu, Ion Vinea, Ion Pillat, Al. Philippide, Ion Minulescu la Virgil Gheorghiu, Radu Gyr, Radu Boureanu, Virgil Carianopol, Miron Radu Paraschivescu, confirmă disponibilitatea generoasă a criticului în raport cu poezia, antenele fine de care dispunea spre a o percepe și evalua, depășind etalonul strict cerebral, geometria rațională, într-o sferă a complexității inefabile.” □ Alex. Ștefănescu dedică și el rubrica sa „La o nouă lectură” criticului și cititorului solitar Șerban Cioculescu: „Refractar la asocieri, aflat mereu într-o surâzătoare opoziție, Șerban Cioculescu nu s-a dedicat impunerii unui curent anume sau descoperirii de noi scriitori. Spre deosebire de criticii de direcție, care acționează asemenea unor regizori, intervenind direct în desfășurarea spectacolului literaturii, el a rămas un spectator. (S-ar putea analiza, aici, modul cum și un spectator influențează spectacolul.) Iar în calitatea sa de privitor ca la teatru nu și-a sincronizat aplauzele și nici exclamațiile de dezaprobare cu ale celor din jur, ci a reacționat de fiecare dată pe cont propriu, așezat parcă singur într-o lojă. Scrierile lui sunt de fapt rezultatul unor reflecții de cititor particular, care nu se consultă cu nimeni înainte de a-și spune părerea și, în general, nu se conformează unui plan de edificare a conștiinței publice.” □ *Caragiale și baletul*, de Ștefan Cazimir, semnalează receptarea volumului lui Al. Macedonski, *Excelsior* (1895), de către I.L. Caragiale, prin referiri ironice la baletul parizian „Excelsior”, celebru în epocă, articolul fiind publicat în „Gazeta poporului” din același an, nr. 228. □ La rubrica sa „Prepeleac”, Constantin Țoiu ne încântă cu *Reflexe pariziene (IV)*: „În călătoriile cu metroul în perimetrul central, dacă ai de mers multe stații într-unul din vagoanele verzi ce nu se deschid automat, trebuind să ridici în sus cu putere un fel de clănțâu, nu te plictisești deloc... După ce în primele zile îmi trecu aiureala specifică trecerii bruște dintr-un mediu în-tr-altul, încep să observ cu stupefacție – acesta-i cuvântul – că pe pereții vagonului nu sunt scrise reclame ci poezii în toată regula din lirica națională sau internațională. Mă ridic, ținându-mă bine de peretele vagonului care se hâțână tare fiind mai vechi decât metroul nostru și silabisesc versurile unui poet indian, al cărui nume nu am reușit să-l rețin, dar care scria așa, citez din memorie: «Când ziua puternică apare iar noaptea își leapădă podoabele ei (stelele) ca o femeie în fața oglinzii...» Splendid! Sunt... unde sunt? Pe la Odeon. Ceva mai frumos despre cer și evoluția lui nu am mai citit decât în *Eneida* lui Virgiliu și, în picioare, în vagonul clătănător, recit în gând după ce trec de Odeon: *Vertitur interea coelum ruit oceano nox...* Între timp, cerul se rotește și din ocean dă buzna noaptea învâluind pământul, polii și vicleniile grecilor... *mirmidonumque dolos...* (când Uliște născocise Calul troian)... Pe la stația Cluny-Sorbona îmi mut privirile în stânga vagonului și încep să citesc ceva cu istoria construirii metroului în care călătoresc... Cum, în secolul trecut, pe la începutul lui, ajungându-se cu săpăturile în dreptul stației Piața Saint-Michel de astăzi și întâmpinând dificultăți, inginerii avură ideea de a îngheța în acel loc malul Senei, rivegauche, și abia apoi să-l străpungă cu forezele ca să treacă pe celălalt mal, instalând la ȋuțeală inelele de

beton, până când gheața realizată nu ar fi început să se topească revărsându-se la loc în Sena... Cunoșteam procedeul, citisem în țară. Dar să afli lucrul aici, în vagon, la fața locului, nu departe de stația pomenită mi se păru ceva extraordinar. În onoarea tehnicii năzdrăvane, bat ușor în perete cu pumnul. Terminând de citit istoria metroului parizian, aveam să află că era vorba doar de un fragment, autorii lui invitându-te să continui povestea pe celelalte linii, ca și cum ele ar fi fost niște edituri rivale, dar de care nu se poate să nu ții seama. [...]” ■ Centenarul Șerban Cioculescu, prin articolul lui Iordan Datcu, *Editor și comentator de ediții*, acoperă un aspect esențial al activității acestuia: „Îndată după moartea (1 mai 1934) lui Paul Zarifopol, care tipărise la Cultura Națională, în trei volume, ediția I. L. Caragiale, *Opere (1930-1932)*, Alexandru Rosetti l-a chemat, pentru continuarea ediției, pe Șerban Cioculescu. Alegerea nu se putea mai fericită, fiindcă acesta s-a dovedit, în cele patru volume pe care le-a tipărit, între 1938 și 1942, volume care au cuprins notițe critice, literatură și versuri, articole politice, cronici dramatice și teatrul, s-a dovedit posesorul unei tehnici desăvârșite de îngrijire și comentare critică a unei opere clasice și, totodată, un mare prețuitor al celui care inițiasă ediția. [...] S-a înțeles, din cele menționate până acum, că Cioculescu n-a scris o cronică axată pe biografia scriitorului, pe dezbateră problematicei operei și a ecourilor ei critice, tip de cronică ce-și are și ea justificarea ei când este practică de alții, ci o cronică filologică, tehnică. Tipul de cronică pe care l-a propus, cu o desăvârșită consecvență, și-a avut și contestatari și aderenți. Cel mai «mordant» dintre cei care l-au «probozit» a fost E. Lovinescu, într-un foileton din «Adevărul», preluat în *Istoria literaturii române contemporane 1900-1937*. «Spectacol ciudat – scria Lovinescu – al unui spirit vioi, vindicativ, agresiv, căutând să-și ascundă zelul partizan în tranșeele amănuntelor și considerațiilor de ordin bibliografic, istoric, documentar, comparând edițiile între ele, cercetând variante și variații, restabilind puncte și virgule, discutând cu gravitate date minime, aducând obiecții infime și inutile, în ton doct și peremptor, spectacolul vechilor pustnici ce voiau să-și înfrângă tentațiile trupului sub asprimea ciliciului.» Iordan Datcu oferă contraargumente la ofensiva lovinesciană, oferind citate relevante din Mihai Sebastian și din Șerban Cioculescu însuși: „Replica la acest punct de vedere n-a întârziat, atât din partea unor critici, cât și a celui vizat însuși. Mihai Sebastian, în «Revista Fundațiilor Regale» (1939, nr. 2), scria între altele: «Există capitole de literatură în care nimic nu e *minim*. Orice nouă precizie ce ni se poate aduce în legătură cu Eminescu și Caragiale este prețioasă. Când d. Cioculescu numără *punctele și virgulele* ediției Scurtu pentru a le confrunța cu ale altor ediții mai recente, nu face numai un act de justiție, reabilitând o lucrare pe nedrept discreditată, dar limpește o dezbateră. Felul minuțios în care domnia sa verifică textele de care se servește arată o precizie de metodă, pe care ar fi în drept s-o invidieze orice istoric literar de profesie. D. Cioculescu nu utilizează decât informații verificate la sursă.» De vreo două ori, însuși Cioculescu a luat distanță critică față de opinia lui Lovinescu, față de sintagma

«zelul partizan», de epitetă precum «vindicativ», «agresiv», caracterizând, totodată modul cum alcătuia ediții E. Lovinescu. Într-un text, inclus în *Caragialiana* (p. 67), scria: «Cât despre ironia din spatele observației de restabilire a punctelor și virgulelor, nu am a mă rușina. E. Lovinescu a publicat, în editura Ancora, Benvenisti, un mare număr de clasici români, i-a publicat, ca să zic așa, cu foarfeca. A luat de fiecare dată o ediție recentă, în două exemplare, le-a decupat textul, le-a lipit pe foi albe, fără a le colaționa conform metodelor științifice în vigoare, cu ultima ediție, îngrijită de autor, și le-a trimis la tipar, precedate, ce e drept, cu câte o excelentă introducere, în care-și desfășura talentul de caracterizare a omului și a operei. Era aceasta o ediție critică? Las pe fiecare să judece. La inevitabilele greșeli de tipar ale textului folosit, se adăugau altele noi, atenția marelui critic fiind mai ales ațintită ca nu cumva să se strecoare vreuna în scrisul său.» Concluzia lui Iordan Datcu este clară: „Departă de a fi ceea ce spusese E. Lovinescu, exagerând evident, cronică edițiilor scrisă de Cioculescu și adunată în volume precum *Varietăți critice*, *Eminesciana* și *Itinerar critic*, vizează chestiuni de fond ale unei ediții critice: modul cum este restituit textul clasic, cu acuratețe filologică sau cu superficialitate, cum este comentat și adnotat critic textul.” □ Un text inedit de Șerban Cioculescu, o scurtă proză parabolică, e prezentat de Simona Cioculescu: „Sub un mare cer cenușiu, într-o mare câmpie colbuită, fără drumuri, fără iarbă, fără un scaiete, fără o urzică, am întâlnit câțiva oameni care mergeau încovoiați. Fiecare din ei purta în spinare o enormă Himeră, grea cât un sac de făină sau de cărbune, ori echipamentul unui pedestru roman. Monstruoasa dihanie nu era însă o povară inertă: dimpotrivă, înfășura și apăsa omul cu mușchii săi elastici și puternici; ea se încopcia cu cele două vaste ghiare în pieptul călărit; iar capul ei fabulos se ridica de-asupra frunții omului, ca una din acele groaznice cășci cu care războinicii de altădată sperau să mărească groaza inamicului. L-am luat la rost pe unul din acești bărbați și l-am întrebat unde mergeau în acest chip. Mi-a răspuns că n-avea habar, nici el, nici ceilalți, dar că de bună seamă mergeau undeva, deoarece erau împinși de o nestăpânită nevoie de a umbla. Lucru curios de însemnat: nici unul din acești călători nu părea necăjit de fiara agățată de gâtul său și lipită de dosul lui; s-ar fi zis că o socotea ca făcând parte din el însuși. Toate aste chipuri obosite și serioase nu mărturiseau nici o desnădejde; sub culoarea urâcioasă a cerului, cu picioarele afundate în pulberea unui sol tot atât de pustiit ca și cerul, ei păseau cu înfățișarea resemnată a celor ce sunt osândiți să spere mereu. Cortegiul trecu pe lângă mine și se mistui în văzduhul orizontului, acolo unde suprafața rotunjită a pământului se ascunde de iscodirea privirii omenești. Mă îndârjii câteva clipe să vreau a înțelege acest mister, dar în curând se abătu asupra-mi Nepăsarea atotputernică și datorită ei rămăsei mai din greu copleșit decât ei înșiși de către strivitoarele lor Himere.” (*Fiecare cu himera sa*) □ Sub titlul *Agende inedite* (1970, 1984, 1988) sunt prezentate de fiul Barbu Cioculescu câteva agende ale criticului Șerban Cioculescu: „Șerban Cioculescu a ținut un jurnal propriu-zis între anii 1945-1949-50, din care

nu mi-a citit în nici un rând, dar de care, când și când îmi vorbea, de pildă, prin 1945, despre o lungă și foarte interesantă conversație cu Mihail Sebastian, pe punctul de a-și lua în primire un post cultural în Occident. L-am întrebat în ce constase interesul convorbirii și mi-a replicat, ermetic, că notase discuția, pe larg în jurnal. Mi-a dat, totuși, să înțeleg că fusese vorba de o mărturisire referitoare la o mare deziluzie politică suferită de Mihail Sebastian. Curând apoi, pe picior de ducă, M. S. fusese victima unui stupid accident de circulație – dacă accident va fi fost. Tata îmi povestea cum, la înmormântare, mama scriitorului țipa, cu deznădejde: «Copilul meu frumos și inteligent». Jurnalul patern a fost distrus de către autorul lui cu oarecare timp înaintea descinderii Securității și, desigur că dacă ar fi fost găsit ar fi îngreunat simțitor situația celui anchetat timp de patruzeci și patru de zile. Și nopți. Peste decenii, luase obiceiul de a nota în agendele anuale, de tip caiet, treburile zilei, cu această precizare că rareori trecea de luna ianuarie, după care filele rămâneau virgine.[...]” Textul publicat reprezintă un decupaj aleatoriu din aceste file disparate: „– Mă vizitează la ora 11 G. Ivașcu. Are la el un dublu șpalt cu articolul meu: *Un poet al dialecticii*. I l-a dat Mircea Grigorescu, ca să-l citească cu atenție. Îl recitim în doi, îi fac mici rețușe. Îi las latitudinea dacă ar mai fi ceva de tăiat sau de adaos. Venise cu o colică stomacală violentă, pe care i-a alinat-o ceaiul de mentă oferit de Nadia Lovinescu. Are la el sticla nelipsită de whisky. Nu refuză însă un pahar de vin alb Château-Richon, Carmel, demi-sec, care-i place grozav și de care nu știa nimic. Se lasă în voia amintirilor: Jilava, Canal, Aiud. Rolul lui la «Vremea». L-a turnat Horia Liman, pe care-l introdusese la «Vremea». Scria sub numele Paul Ștefan, iar un omonim la un ziar de dreapta. Depoziția lui Călinescu ar fi fost formidabilă. Ar fi răspuns, la întrebarea dacă-l cunoaște pe acuzat: « – Desigur, el mi-a înlesnit orientarea spre stânga!» A fost condamnat abia la a treia schimbare de complet de judecată (dacă am înțeles bine). [...] A fost judecat abea după trei ani de detenție, mai teribilă decât cele descrise de Soljenițan. – De ce n-am talentul lui? De acord să scriu în nr. viitor despre Al. Claudian. – Scrie ce vrei, oricând!” (fragment din notația de Marți, 9 ianuarie 1973). ■ Sanda Golopenția scrie despre cartea Corneliiei Ștefănescu, *Destinul unei întâlniri. Marcel Proust și românii* (Elion, 2001), în care inventariază personalitățile românești pe care le-a frecventat Marcel Proust, cu care a întreținut relații amicale sau de corespondență, de la Anton și Emmanuel Bibescu (salonul mamei lor, Elena Bibescu, era frecventat nu doar de Proust, ci și de muzicieni celebri), la Martha Bibescu și Hélène Șuțu sau la surorile Anna de Noailles și Hélène Caraman-Chimay și fratele lor Constantin Brâncoveanu, directorul revistei „La Renaissance latine” (la vila din Elveția a mamei lor, Raluca Brâncoveanu, Proust începuse să meargă din 1893). □ Interviu (cu titlul *Am fost vindecat de blazare*) cu Paul Chiribută e consemnat de Marina Constantinescu. □ În avanpremieră, e prezentat un fragment din Pascal Quignard, *Terasă la Roma* (în românește de Emanoil Marcu). □ La „Carte străină”, Grete Tartler prezintă Philippe Sollers, *Războiul gustului* (Polirom), James Joyce, *Oameni din Dublin*

(ed.2, rev., Humanitas), José Saramago, *Pluta de piatră* (Polirom). □ Cristian Pătrășconiu scrie despre emisiunea tv moderată de Robert Șerban la Analog TV, *A cincea roată*, căreia îi urează mulți ani înainte, la împlinirea vârstei de doi ani. □ Mihai Zamfir, la rubrica sa „Scriitori portugheze” propune un articol intitulat *Mallarmé și Portugalia*.

5 septembrie

● [„Contemporanul – Ideea Europeană”, nr. 36 (587)] La „Profil”, Ion Bălu scrie despre *Fantasticul la Marin Preda*. □ Octavian Soviany semnează *Non-conformistul D. Țepeneag*, despre romanele sale de ruptură, primul, *Cuvântul nisiparniță*, care „nu este doar epopeea trecerii de la limba română la limba franceză și, plecând de aici, romanul «cele mai cumplite experiențe a exilului» (Adrian Marino) ci, poate încă într-o și mai mare măsură, cartea unei aventuri interioare), dar și *Roman de gare (Roman de citit în tren)*, căruia îi dedică un amplu comentariu: „[...] *Roman de citit în tren* extrăgându-și prin urmare substanța, în mult mai mare măsură decât precedentele scrieri ale lui Dumitru Țepeneag dintr-un vizionarism de natură eshatologică, situat la distanță apreciabilă de onirismul pe care lasă uneori impresia că ar dori să îl parodieze, ce surprinde simptomatologia vârstei întunecate și se asociază cu critica ideii de autoritate, care vădindu-și caracterul pur iluzoriu pe fundalul unei lumi măcinată de germenii disoluției, dobândește aspectul *puterii neputincioase*. Integrând totodată bine-cunoscutul non-conformism al scriitorului în contextul mai amplu și mai întemeiat din punct de vedere filosofic al unui patos al libertății care repudiază orice formă intolerantă de autoritarism.” □ La „Cronică literară”, Geo Vasile prezintă volumul memorialistic *Glonte de cucută* (Ed. Augusta, 2001), în *Ion Beldeanu – Cătănia, acest regim penitenciar*: „Adevărul e că Ion Beldeanu, redactorul-șef al «Bucovinei literare», cunoscut mai ales ca poet, încă își face mâna ca prozator în acest elegant volum *Glonte de cucută* (Timișoara, Ed. Augusta, 2001, 200 p., postfață de Adrian Dinu Rachieru). Este vorba de un jurnal de cătanie, prestată prin anii '60, otravă pe care autorul a simțit imperios nevoia s-o neutralizeze prin smulgerea măștilor și autocompasiune ironic-amară. [...] autorul, vizibil marcat de nesfârșita succesiune de umilințe și corvoade la care a fost supus, face un tardiv gest de exorcism, găsind antidotul printre mai vechi manuscrise. Pe care le valorifică, sistematizând și sporind interesul aceluși jurnal clandestin, compilat la fața locului, sub spotul emoțiilor și cugetărilor generate de un univers al farsei absurde, agresive. Remarcabilă ni se pare memoria detaliilor aceluși coșmar, intactă după decenii, trăirea acelor secvențe alienante, autenticitatea portretelor și figuranților și a descrierii locurilor de instrucție și osândă. [...]” ■ La „Eseu” Matei Călinescu revine cu un nou fragment din viitoarea sa carte, un capitol intitulat *O „jucărie de Crăciun”: o coardă prea întinsă de Henry James*. ■ Gabriela Melinescu publică un nou fragment din *Jurnal suedez II*. ■ Victor Scoradeț la Cronică de artă semnează *Un an fără Vlad Mugur*: „[...]”

În condițiile în care aproape toți regizorii noștri continuă să producă spectacole ce par a se adresa unui spectator abstract, unui public dintr-un timp care nu (mai) există, teatrul lui Vlad Mugur este exemplar prin contemporaneitatea lui. Și poate ca tocmai asta explică rezervele, față de *Hamlet*-ul Meșterului, ale unor critici cantonați la rândul lor într-o lume care există mai puțin chiar decât aceea în care se află, acum, Meșterul.” □ „Revista Revistelor” apreciază dosarul pe tema Ahmatova (prefațat de traducătorul Alexandru Pintescu) al revistei „Poesis”, dezbateri prilejuită de apariția în 2001 a volumului *Poezie și destin*, de Anna Ahmatova, în traducerea Aurei Christi, traducere care a stârnit în presă o oarecare polemică vizavi de acuratețea acesteia.

6 septembrie

● [„Dilema”, nr. 495] Numărul are ca temă „Veșnicia s-a schimbat la sat”. Pe ultima pagină e tipărit un *In memoriam Tita Chipur*, autoare a sute de interviuri publicate în paginile revistei. Ultimul său text editat în acest număr, la rubrica „antinostalgia”, se intitulează *Război și lasă-mă în pace*, cuprinde definiții savuroase date de copii războiului, selectate din *Experimentul Zaica* (Meridiane, 2000), carte editată de Daniela Alexandrescu, Irina Nicolau, Ciprian Voicilă.

10 septembrie

● [„Observator cultural”, nr. 133] Adrian Niculescu în *Români și evrei în exilul românesc* face un tablou al exilului românesc în perioada de după instalarea regimului comunist în România, insistând asupra complicităților evidente ori tacite în cazul mai multor personalități care au ales calea exilului și care nu au avut o poziție clară, fermă, de denunțare a realităților din țară. □ Ion Bogdan Lefter prezintă în *Monografia istorico-literară* reeditarea unei monografii semnate de unul dintre cei mai buni istorici literari ai noștri, Mircea Anghelescu, *Echilibrul între antiteze. Eliade – o biografie* (Editura Univers Enciclopedic, 2001), prilej pentru o discuție a situației genului în sine și pentru stimularea unui proiect interdisciplinar în demersul istoriografic, așa cum propune și Mircea Anghelescu în cartea de față. □ Gh. Crăciun semnează un fragment intitulat *Pactul somatografic*: „E normal să fie așa. Cel care scrie caută o limită, acel punct din care poate fi sesizată cel mai clar diferența dintre eu și lume. El va căuta această ruptură pentru a o aprofunda, pentru a o anula. A țese, a reface ceea ce e tăiat, rupt, împărțit în două înseamnă a scrie un text. Un pact, în același timp, ontologic și terapeutic. Tocmai aceste texte care repară rupturi, umplu goluri, fac din eu și non-eu unități compatibile, consubstanțiale, au puterea de a seduce, pentru că ele nici nu există altfel decât în particularitatea lor. Adică în estetica lor specială, circumstanțială, legată direct de ființa autorului. Suferința, neputința, dilemele, căderile și izbânzile, rătăcirile, disperările și juisările celui pornit în căutarea limitei formează, în bună măsură, ingredientele seducției.” □ Andrei Corbea prezintă *O poetă din Cernăuți* – pe Rose Ausländer și destinul ei biografic și

literar sinuos, din Cernăuțiul natal, în Statele Unite și apoi în Germania. Poetei de etnie evreiască și naționalitate română îi este consacrat un volum bilingv germano-român, îngrijit de germanistul George Guțu cu prilejul a 100 de ani de la naștere, *Der Traum hat offene Augen. Gedichte / Vis cu ochii deschiși. Poeme* (Editura Fundației Culturale Române, 2001). □ La rubrica de „Literatură”, sub titlul *sam și ale sale vise cu susan*, Victoria Luță scrie despre *Autobuzul cu cocoșați* al Norei Iuga (Vinea) „Nu e de mirare că un *Autobuz cu cocoșați* al Norei Iuga are darul ne a (ne) plăcea, prin virtuțile ironiei sale inteligente, indiscutabil mai mult decât orice demonstrație așa-zis fierbinte, de lirică viscerală, agonică și contorsionată până la a se pierde pe sine. Pentru că Nora Iuga, spre deosebire de atâtea alte voci de astăzi, scrie o poezie în care, cu o expresie preferată a lui Mircea Cărtărescu, se poate respira... și zâmbi.” □ Svetlana Cârsteian ia un interviu lui Dumitru Crudu, intitulat „*Acum în România, literatura se află cu un pas în urma realității*”.

11 septembrie

• [„**Luceafărul**”, nr. 31 (569)] La rubrica „Semne” Pavel Chihaia semnează *Misterioasa dispariție a orașului de câmpie*, un text despre volumul lui Al. Vona cu același titlu (Ed. Apostrof, 2001): „Sentimente descrise cu clar-obscurul lui Rembrandt: ...«un convalescent ar trebui să caute în întunecimea casei liniștea pe care lumina o gonește de afară» (p. 5). În *Orașul din câmpie*, de Alexandru Vona nu sunt înfățișate personaje, nici destinele lor, ci înfăptuiri neutre, anonime, trăind existențe asemănătoare celor omenești. Relații omenești între lucruri, indiferențe obiectuale între oameni. Ca istoric al artei medievale, îmi este cunoscută această îmbătrânire, această risipire a caselor, monumentelor, orașelor. în cazul de față, nu o viziune heracliteică, implicând timpul, ci înfățișând, de-a dreptul, neființa și moartea. Ne sunt prezentate exclusiv trăsături generale: copii, maturi, bătrâni, frumoși, urâți. Apoi aspecte unice, imobile, ca și în lumea lucrurilor: naștere, moarte, sinucidere. Verosimilitatea absurdului (p. 56). Luăm cunoștință de obiecte, case, orașe, independente, care nu aparțin oamenilor, dar cu trăsături omenești, însumând bucurii, orgolii, drame (p. 56-57). Oamenii apar supuși lucrurilor, alteori sunt doar martorii unor personaje încremenite. Unitate care cuprinde atât orbita solară, cât și lumea minusculă a găngăniilor. Transparența luminii destăinuind împietrirea străzilor, zidurilor, chipurilor omenești (p. 59). Un anonim general. Nici oamenii, nici orașele, nici străzile nu poartă nume. Fără identitate (p. 59). În schimb, reînvierea, jocul de scenă al lucrurilor moarte. Uneori, înfrățirea, intimitatea dintre lucruri și oameni. împletirea destinelor lor (p. 60-62). Alteori boala, descompunerea oamenilor și lucrurilor (p. 65). Implicarea unei mărunte realizări, ca și a sufletului nostru, în uriașul univers («Bolta cenușie în care era fixată fereastră») (p. 67). Mersul naturii către platforma anonimatului: păsări, arborii care le adăpostesc, marea care acoperă totul, încrucișarea conturilor, culorilor, semnificațiilor (p. 68). Autorul nu respectă atributele unui substantiv:

«șuieratul retezat» (p. 83). Când descrie un personaj (Lina), nu îi dă la iveală gândurile, sentimentele, intențiile, ci raportul cu spațiul în care se află. Prizonieră într-o cutie, fără perspective de evadare (p. 92; vezi romanul lui Alexandru Vona *Ferestrele zidite*), Raportul mamei cu copilul, al femeii bătrâne cu soțul: despărțiți mereu de oceanul lucrurilor, Când proza are desfășurare epică, deseori simulată (*Noapte cu lună*), personajul ne apare ca o umbră, o fantomă care lunecă pe suprafața decorului. Lucrurile, în schimb, capătă contururi și identități (p. 77). Către sfârșitul volumului *Misterioasa dispariție a orașului din câmpie*, în prozele de maturitate, trăsăturile epice sunt mai evidente.” □ La „Cronică literară” Bogdan-Alexandru Stănescu scrie despre *De ce fierbe copilul în mămăligă* (Polirom), de Aglaja Veteranyi. Cronică se intitulează *O confesiune smulsă din ladă*: „Am ales pentru cronică cartea Aglajei Veteranyi (*De ce fierbe copilul în mămăligă*, Editura Polirom, 2002) întrucât am fost obligat să o fac... Am fost atras în capcanele hidoase ale universului din care transpare vocea ireală a naratorului, am fost realmente atins la modul cel mai autentic cu putință de acest poem-teroare. E vorba de un glas vidat de orice umanitate normală, un țipăt paranoic expirând sacadat de sub valuri de ploaie acidă. Aglaja Veteranyi s-a născut în 1962 la București, într-o familie de circari, începând apoi un periplu – descris în paginile *romanului* – ce va lua sfârșit (orice fel de sfârșit) în Elveția. Într-adevăr, paradox *mortal*: un spirit definibil ca dionisiac până la ultimele granițe ale exprimării și simțirii să moară (de fapt să se sinucidă) în țara aceea plictisitor de curată... *De ce fierbe copilul în mămăligă* este un poem, unul puternic, ale cărui pulsații energetice sunt nutrite de imagini apocaliptice memorabile, cu atât mai izbitoare cu cât vocea *naratorială* este a unui copil (și nici măcar a unui *normal*). Tensiunea aceasta inumană e asigurată de discrepanța totală dintre imaginile depictate și personalitatea celui ce o face: Douanier Rousseau a mizat pe aceeași carte... Filtrul inocenței nu diminuează din cruzimea tabloului, ba chiar o potențează, mai ales când copilul este paranoic, schizofrenic ș.a.m.d. Se poate afirma că avem în față un roman autobiografic (mai mult ca sigur, majoritatea scenelor narate sunt decupate din viața autoarei), însă această afirmație ne-ar obliga să înscriem cartea în cercul realității (deși, istoria este ficțiune, nu-i așa?!), ceea ce i-ar scădea enorm din potențialele interpretări. Am putea exploata chiar și filonul naționalist, la un palier hermeneutic superficial, dat fiind că referirile la România natală sunt mai mult decât abundente. Dar nu vom face asta. Ne vom lăsa corupți și vom încerca să dansăm pe aceste acorduri extatice ale nebuniei infantile ce răzbat de sub toate «realismele» cărții: povestea spusă de o fetiță crescută într-o familie de circari, care învață să scrie și să citească la 16 ani, după ce dansase goală în cluburi de noapte, e învăluită în faldurile orgiastice ale unui ritual dionisiac de purificare. Sau, altfel spus, toate fetișurile picurate în paginile cărții au un rol apotropaic: de ce fierbe copilul în mămăligă? Pentru a uita pentru câteva clipe adevăratele atrocități, cum ar fi faptul că mama – femeia cu părul de oțel, cea care se atârână de păr de la mare înălțime – ar putea cădea într-o bună zi. Sau că tatăl se culcă cu

sora vitregă, de care e îndrăgostit etc. [...] Ar trebui observată și strânsa legătură dintre scriitura Aglajei Veteranyi și literatura suprarealiștilor, numai că în cazul scriitoarei, mecanica visului e alterată de o proximitate dureroasă față de autentic: autenticitatea, în sensul în care Marin Mincu definește termenul, ca asumare totală a trăirii în scris și ca scriere integrală a trăirii, definește perfect cartea Aglajei. Moartea autoarei nu face decât să întărească acest lucru, căci suicidul se arăta ca unică soluție și pentru naratoare: [...].”

● **[„România literară”, nr. 36]** Editorialul *Tita*, de N. Manolescu, e dedicat soției lui Al. Ivasiuc: „A murit Tita Chiper Ivasiuc, soția romancierului dispărut la cutremurul din 1977, ea însăși prozator și reporter, leneșă autoare a unei singure cărți, personalitate cunoscută a lumii noastre literare din ultimele decenii. Deși era de un sfert de veac bolnavă, moartea Titei ne-a luat prin surprindere. Era atît de plină de viață, de atentă la ce se întâmplă, pe scurt, de prezentă, încât numai cu greu cineva care nu știa de boala ei ar fi admis că fusese definitiv marcată de o operație, purtându-și handicapul fără să se plângă. Am încercat în mai multe rânduri să-mi explic dificultatea ei de a scrie. Cu o excepție, n-a scris nimic. În afara excelentelor interviuri din «Dilema» anilor din urmă. Tita era un povestitor înnăscut. Istoriile ei, cu oameni celebri sau cu anonimi, cu trecutul Bucureștiului pe care îl stăpînea cum numai regretata noastră colegă, Andriana Fianu, o mai făcea, cu pitorești evenimente literare, erau captivante. Avea o memorie, îndeosebi a amănuntului, fără egal.” Despre relația Titei cu Al. Ivasiuc: „Forma cu Al. Ivasiuc un cuplu perfect complementar. El era omul ideilor generale, al ipotezelor, mereu grăbit, tentat de hazardul tuturor conexiunilor. Tita era atașată de concret, precisă ca o mașinărie, fără o imaginație capabilă să transfigureze materialul acumulat. El era mitoman, fabulatoriu, abstract, creator. Tita se mișca la nivelul realităților, în imediat, în circumstanțial. «Colaborarea» lor m-a uimit din clipa în care mi-am dat seama de ea. Tita era cea care-i furniza informațiile, ocaziile, brutul vieții cotidiene, detaliile.” □ La rubrica „Lecturi la zi” Alexandra Olivotto, în recenzia *Clujul literar*, discută volumul Flaviei Teoc, *Din Capitala Provinciei. Interviuri cu scriitori clujeni* (Limes): „Dincolo de titlul – poate puțin sarcastic – al celui de-al doilea volum de interviuri cu scriitori clujeni întocmit de poeta Flavia Teoc (*Din Capitala Provinciei*) cititorului i se oferă o frescă a unei vieți literar-artistice de o efervescență remarcabilă. Pluralitatea preocupărilor celor intervievați șochează deopotrivă prin eclectism (lăsând la o parte literatura și critica aferentă, ele merg de la caligrafia japoneză – Rodica Frențiu – la teatrologie – Claudiu Groza – și chiar până la eseuri despre jazz – Virgil Mihaiu) cât și prin modul armonios în care interacționează, generând totuși tendințe foarte diferite. Dintre acestea, cea pe care Flavia Teoc o urmărește constant e raportarea reverentă a acestor scriitori la viața culturală din anii 70 – 80, viață culturală pe care ea o vede cel mai bine exprimată de către revista «Echinox». Desigur, nu e o asociație întâmplătoare, această revistă – ce debutează, simbolic aproape, în 1968 – constituind rampa de lansare pentru mulți

din scriitorii intervievați și având un impact major”. □ La aceeași rubrică Irina Marin (*Romanul unei poete*) discută romanul Rodică Braga *Și va fi ziua a opta...*, concluzionând: „Este o scriitură senzuală, în care se simte nevoia organică de a transforma totul, mai ales imponderabilele, în materie densă. Frazele sunt arborescente, bazate pe structuri repetitive, de unde ritmul poematic, senzația de reverberație amplă până și a celui mai neînsemnat fapt înregistrat. Există pasaje memorabile, în care temperatura trăirii personajelor își găsește expresia firească în formulări poetice inspirate. Cultivată în exces, această poezie a limbajului riscă, totuși, să devină simplu manierism. În ansamblu, impresia pe care o lasă romanul doamnei Braga este aceea a unei cărți în care formula literară adoptată funcționează ca pretext pentru manifestarea înzestrării poetice a autoarei.” ■ Cristina Ionică scrie despre volumul lui Teodor Mazilu, *Ipocrizia disperării* (Albatros): „Printre propunerile pe anul acesta ale Editurii Albatros se numără *Ipocrizia disperării*, reeditare a volumului apărut în 1972 la Cartea Românească ce aduna între coperte o largă serie de mici eseuri apărute în presa culturală. Volum care cu siguranță va atrage atenția, pe de o parte, pentru că e vorba de unul dintre cei mai cunoscuți dramaturgi români ai perioadei postbelice, pe de altă parte, pentru că această colecție de reflecții constituie un important «document de epocă», oferind cititorului șansa de a face o incursiune extrem de educativă printre obsesiile, sensibilitățile și pasiunile unui individ inteligent captiv al unei realități politice constrângătoare.” Concluzia recenzentei este: „*Ipocrizia disperării* este, pînă la urmă, povestea unui om care încearcă să gândească liber.” □ Luminița Marcu ține cronica literară, intitulată *Felicia Mihali – romanele scrise în România*, dedicată celor trei romane ale Feliciei Mihali, *Țara Brînzei*, *Mica istorie*, *Eu, Luca și chinezul* (Ed. Image, 1999, 2000): „Felicia Mihali a fost timp de 7 ani redactor de cultură la un cotidian cunoscut din România. În acest răstimp a scris trei romane. Din 2000 a plecat, se pare definitiv, în Canada și s-a stabilit la Montreal. A reușit, în mai puțin de doi ani, să se reinventeze ca scriitor canadian de limbă franceză și în mai anul acesta i-a apărut la o foarte cunoscută editură prima carte, traducerea în franceză a romanului *Țara brînzei*. Cu succes, din cît am văzut pe Internet și cu promisiunea de a continua, pentru că acum ea se pregătește pentru publicarea celorlalte romane. [...] Prima carte, *Țara brînzei*, e și cea mai cunoscută și s-a scris despre pesimismul pe care îl degajă. E vorba despre o femeie tînără cu un copil preșcolar și un soț infidel. Cu toții locuiesc în-tr-un cartier sărac din capitală, într-un bloc la ultimul etaj. Femeia a fost de curînd dată afară din serviciu și în acest timp mort se declanșează o criză majoră. Află că bărbatul o înșală și se hotărăște să plece în satul părinților ei unde nu o așteaptă nimeni. [...] Și totuși nu etnografia crudă e miza acestui roman, nu descompunerea comunității tradiționale e subiectul cărții. Ci mai degrabă descompunerea umanității particulare care nu mai poate și nu mai vrea să lupte cu un mediu asasinat de sărăcie. [...] Un personaj sordid într-o lume sordidă. Și o indiferență, o lipsă de psihologizare încăpățînată

care face cartea greu de citit și la fel de greu de uitat.” □ Pagina de poezie e ținută de Ovidiu Genaru, cu *Flori de câmp*. □ Gh. Grigurcu scrie despre volumul de poezie al lui Liviu Georgescu, *Călăuza* (Axa, 2000): „Meritul lui Liviu Georgescu consistă în curajul de-a relua filonul escatologic al poeziei noastre, părăsit prea adesea de emulii d-sale optzeciști, și de a-i infuza o energie personală de netăgăduit, o capacitate de a-l retrăi pe o amplă claviatură stăpînită cu virtuozitate, de la ritualul malefic al blestemului pînă la cel paradoxal opus, al plenitudinii «esteticii urîtului», care, numind Răul, îl exorcizează. Liviu Georgescu e un nume ce se cuvine urmărit cu toată atenția” (*Un optzecist întîrziat*). □ Alex. Ștefănescu scrie despre biografia și opera lui Virgil Teodorescu, la rubrica sa „La o nouă lectură”: „Ca și emulii săi, Virgil Teodorescu a semnat programe estetice incendiare, a scris versuri în colaborare, și-a folosit cultura – multilaterală și bine înșușită – pentru a inventa texte excentrice, care să «epateze» spiritul burghez. El a urmat «tradiția» supraréalistă și prin aderarea la mișcarea comunistă (devenind, din 1933, membru al Uniunii Tineretului Comunist), iar la maturitate prin «academizare», și la propriu, și la figurat. Poetul a avut, de altfel, întotdeauna o stare de spirit solară, astfel încât revoluționarismul pentru care a optat din rațiuni de program estetic a luat, în cazul său, o formă echilibrată și senină, compatibilă cu studiul sistematic (Facultatea de Litere și Filosofie din București absolvită în 1935) și cu funcțiile importante din anii de după instaurarea comunismului (redactor-șef al revistei «Luceafărul», președinte al Uniunii Scriitorilor, vicepreședinte al Marii Adunări Naționale etc.). La prezidiul Marii Adunări Naționale afișa un surâs luminos, în concordanță cu aureola sa de păr rar și alb. [...]” Criticul îl compară cu alți scriitori avangardiști, relevând o diferență notabilă: „Spre deosebire de scrierile altor avangardiști, poezia lui Virgil Teodorescu nu rămâne o simplă curiozitate, destinată muzeului literaturii. Și aceasta pentru că autorul ei a deviat de la tehnologiile de creație preconizate de textele programatice. [...] Poetul nu a respectat ca pe o literă de lege programul supraréalist; l-a trădat discret în tinerețe și din ce în ce mai evident ulterior. Întreținând impresia că lasă cuvintele să se asocieze de la sine, el și-a exprimat totuși anumite stări afective prin turnura retoricii, prin ton, printr-o semantică metalexicală. Multe dintre textele lui seamănă cu gemetele sugestive ale unui om legat la gură care ține neapărat să ne comunice ceva. Se remarcă astfel faptul că pînă la urmă «libertatea» supraréalistă a fost resimțită de poet ca o restricție căreia a încercat să i se sustragă.[...]” ■ Ioan Holban scrie despre *Proza și poezia lui Matei Vișniec*: „Pare ciudat și, oarecum, în afara «cestiei» să scrii despre Matei Vișniec, fără a pronunța nimic asupra dramaturgiei sale; altfel spus, primul Vișniec – poetul și prozatorul – s-a supus Cezarului, dramaturgul culegînd laurii, florile, artificiile, succesul. Dar poezia și proza sa sînt cu atît mai interesante, azi, cu cît ele ar putea părea spații literare conexe; și, apoi, cine și-ar putea reprima pornirea de a identifica «structuri dramatice» în poezia, din, să zicem, *Poeme ulterioare* (2000) sau în romanul *Cafeneaua Pas-Parol* (1992)? Matei Vișniec plasează

acțiunea romanului undeva în Nord (toponomia e, firește, convențională: Valea Albă, Bălți), pe la sfârșitul deceniului patru, în preajma izbucnirii celui de-al doilea război mondial. Tema este, însă, de o acută actualitate: soarta intelectualului în vremuri tulburi, condiția umană prin raportare la o istorie ostilă. Deși în atmosfera cărții se pot identifica elemente ale onirismului, așa cum s-a cristalizat el în opera lui Dumitru Țepeneag, romanul trimite foarte direct la textura socială și la o tipologie umană specifice «epocii de aur»; în acest fel, cartea răspunde orizontului de așteptare al cititorului român de azi care caută mărturia, documentul, adevărul, înțelegerea principiului de funcționare a mecanismului aberant ce a determinat, în chip decisiv, atât traiul, cât și viața, atât realitatea, cât și realul unei societăți în descompunere.” Criticul conchide, în privința poeziei: „Poezia lui Matei Vișniec se adună în jurul a două metafore obsedante; prima e ceea ce poetul numește explozia finală (în poeme precum *Nu, nu sunt o insectă, Pe aceeași pedală, 2 ianuarie*). Cea de-a doua metaforă obsedantă e devorarea (înghițirea, mestecarea, ronțăitul), proprie unei serii de «figuri» lirice de o mare originalitate. Spațiul nu ne permite să insistăm asupra lor. Poate, cu altă ocazie.”

□ Nicolae Țone publică un interviu inedit cu Vlaicu Bârna despre Ion Vinea, de care acesta a fost apropiat, interviul urmând să apară într-un volum de *Amintiri despre Ion Vinea*. Titlul interviului este *Ion Vinea – poet, prozator și ziarist de mare clasă*. □ Ioana Pârvulescu scrie despre *Jurnal indirect* (Editura Fundației Culturale Române) de Mihai Zamfir, concluzionând că pastilele sale apărute inițial în „România literară” la rubrica *Mic dicționar* și acum reunite în volum reprezintă o lecție pentru orice publicist (*Lecția*): „De unde farmecul acestor texte-pastilă care rezistă fără dificultate la proba recitării? Dintr-un amestec care nu ține de regula generală, de rețetă, ci de specificul stilului gazetăresc al lui Mihai Zamfir. Bogăția informației, grundul cultural solid și totodată rafinat sînt puse în pagină seducător, încît nu au cum să devină sufocante. Imaginația punerii în scenă a demonstrației e dublată de aerul degajat al europeanului perfect. Luciditatea este suportabilă datorită umorului, iar lecția, uneori dură, este suportabilă datorită calității ei.” □ Interviul revistei este intitulat *Hans Bergel – suferință și iertare*, scriitorul fiind prezentat de Rodica Binder, care îi și ia interviul, la Institutul Român de Cultură din Berlin. Este unul dintre cei cinci autori germani din România condamnați într-un proces din 1959, un exemplu de rezistență morală. Va fi scos din România comunistă în 1968, la intervenția lui Günter Grass. □ Gabriela Melinescu transmite o corespondență de la Stockholm, *Coroana științei*, dedicată sărbătoririi întemeierii orașului (titlul se referă la o serie de conferințe ținute în biblioteca Bernadotte a palatului regal). □ Alexandru Niculescu semnalează că o „valoroasă specialistă slavo-română” (mai puțin cunoscută generațiilor tinere), o „prietenă de câteva decenii” a culturii noastre – Jiřina Smrčková – împlinește 80 de ani.

12 septembrie

• [„Contemporanul – Ideea Europeană”, nr. 37 (588)] Editorialul *Nietzsche* (56) de Nicolae Breban abordează tema măștii: „Am mai subliniat și altădată rolul măștii la Nietzsche. Spre deosebire de alți comentatori ce, de-a lungul secolelor, confundă *masca* cu *teatrul*, influență, probabil, a măștilor teatrului grecesc unde sentimentele erau ample și lineare și, mai ales, caracterul unui personaj trebuia să se înscrie cu claritate în mintea spectatorilor aflați pe băncile de piatră, în hemiciclu, la Nietzsche *masca* cuiva are mai ales rolul nu de a «ne ascunde de alții, ci de noi înșine». Un fin și complicat adevăr psihologic rezidă în aceasta: mai mult, mai imperios decât a-l păcăli pe altul, e nevoia de a ne «ascunde de noi înșine», de a ne amăgi sau liniști, de a «trăi cu cineva acceptabil»! De a juca *teatru* față de noi înșine, de a ne minți sau, mai știi, de a ne da curaj în fața turbionului teribil al existenței și al societății umane.” ■ La „Cronică literară”, Irina Petraș semnează Ștefan J. Fay. *Memoriile lui Kemény și un roman istoric*, despre *Memoriile* lui Ioan Kemény (Casa Cărții de Știință, 2002, prefată de Ștefan J. Fay, traducere de Pap Francisc), în care scrie și despre o biografie romanțată a principelui transilvan de secol XVII, compusă de Ștefan J. Fay, *Cronologia lui Ioan Kemény. Caietele unui roman care nu s-a scris* (Casa Cărții de Știință): „Primul și cel mai puternic atribut al apartenenței la un neam ține de cultura în care trăiește omul. Eu nu-s român prin sânge, ci prin cultură, prin limbă. Limba și cultura mi-au dat mie Patria. Ele m-au făcut român. Pe Tata, la răscrucea marilor întrebări pe care le puneau istoria, l-a făcut român opțiunea pentru dreptatea cauzei românești în problema Transilvaniei. Pentru el, dreptatea i-a impus atitudinea. Pentru mine, nu a existat chestiunea alegerii. M-am născut într-o cultură, într-o limbă, într-o priveliște dominată de această limbă al cărei farmec și bogăție transcendentală le-am simțit din copilărie; nu pot să le aparțin decât lor, adică României. Știu că această Românie este asediată fără încetare de toți dușmanii și chiar prietenii ei, dar nu mă voi preda celor care încearcă a-mi jefui ori denigra Patria”. O mărturisire pe care o transcriu aici fiindcă patetismul ei e motivat de fapte dintre cele mai mirabile. În 1988, scriam cu entuziasm despre romanul *Moartea baroanei* al lui Ștefan J. Fay fiindcă descopeream o conștiință exemplară slujită de un verb în stare să scoată în evidență sensuri grave ale istoriei și să le prefacă în pietre obligatorii ale respectului de sine al unui neam. O memorie ruminantă, un simț rar al răspunderii individuale față în față cu destinul comunității aparținătoare transformau, cu argumente ținând de logica bunului simț și de justiția devenirii istorice, tema transilvană în motiv obsedant de gândire și simțire, cu adânci semnificații simfonice, și în datorie de împlinit în numele autohtoniei absolute a românilor ardeleni, în scrisoarea-bijuterie *Sokrateion* (1991), același Ștefan J. Fay proba cu asupra de măsură, scriind despre Mircea Vulcănescu, darul prieteniei critice pe care i-l recunoștea Constantin Noica. Aceleași rare calități se lasă descifrate în excelentele *Caiete* (ale) unui fiu risipitor, jurnalul unei jumătăți de veac traversate alături de doamna Voica, soția sa, mereu în stare de

veghe, atenți să nu se risipească nimic din zestrea de întâmplări ziditoare. Marcel Moreau, din care am tradus mai multe cărți minunate grație intermedierei subtile la care s-a dat Ștefan J. Fay, îi/le admira știința de a transforma trecutul, oricât de îndepărtat, în ceva palpabil, viu, fierbinte... De la Ștefan J. Fay am aflat că, în 1881, Alexandru Odobescu îi scria, de la Paris, lui Ion Bianu despre o carte pe care și-ar dori-o tradusă în românește de vreun ardelean harnic căci e «cât se poate de importantă pentru țara noastră». Cartea cu pricina: *Memoriile* principelui ardelean din secolul al 17-lea Ioan Kemény. Despre memoriile lui mi-a vorbit, mult și cu entuziasm, pe vremea când lucram împreună la ediția integrală a romanului său pe tema transilvană *Moartea baroanei*, ediție ce urma să fie inclusă Colecției mele *Akados* de la EDP. Își procurase cu mare greutate o ediție ungurească și reușise să traducă, cu ajutorul mai multor prieteni, tot volumul. Din păcate, nu găsisese nici un editor interesat de tipărirea celebrei memorii. Invocata scrisoare testament a lui Odobescu nu mișca pe nimeni. Am reluat discuția în urmă cu doi ani. Mi-a trimis din Franța, unde trăiește acum, manuscrisul. Am început, la Casa Cărții de Știință, pregătirile pentru editare. Traducerea, deși inegală – lucraseră mai mulți inși la ea, pe fragmente –, părea în regulă. Confruntarea cu două ediții maghiare a arătat, însă, prea multe erori pentru o carte care așteptase atât de mult până să ajungă la îndemâna cititorului român. Am hotărât re-traducerea ei integrală. Am apelat, în cele din urmă, la istoricul clujean Pap Francisc, bun cunoscător al perioadei, dar și al limbii române. La corectura finală, am descoperit că Ioan Kemény folosea în scris o limbă maghiară atât de latinizată, încât amănuntul nu putea fi nicidecum trecut cu vederea. Am revizuit toată lucrarea (ca redactor ce mă aflu), încercând să scot în evidență ineditul limbii originalului. Am avut grijă să marchez și cazurile în care memoriile dovedeau că autorul lor cunoștea limba română, o folosea în relațiile sale cu domnii și boierii valahi, lipsindu-se bucuros de tălmaci. În fine, cu imperfecțiuni inerente oricărei traduceri, mai ales când e vorba despre un text de acum trei secole și jumătate, *Memoriile* văd lumina tiparului în haină românească (Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2002, 330 pag., prefață de Ștefan J. Fay, cuvânt înainte de acad. Camil Mureșanu, în românește de Pap Francisc, Colecția «Biblioteca esențială»). Ele descriu întâmplări din viața autorului, care s-a aflat mereu în prim-planul evenimentelor sub trei principii: Gabriel Bethlen, Gheorghe Rakoczi I și II, pentru a ajunge el însuși principe, pentru scurt timp, căci și-a găsit curând sfârșitul pe câmpul de luptă. *Memoriile* au fost scrise, dacă e să-l credem pe autor, în timpul celor doi ani petrecuți în captivitate la Bahcisarai, în Crimeea. Pentru cititorul român, ele sunt importante, căci descriu și evenimente din Țările Române: Kemény a avut însărcinări diplomatice pe lângă domnul muntean Matei Basarab și pe lângă cel moldovean, Vasile Lupu (a fost invitat și la nunta fiicei acestuia!). A contribuit la alungarea de pe tron a lui Vasile Lupu în favoarea prietenului său Gheorghe Ștefan (căruia îi zice în carte «Gheorghită»). Dincolo de multele campanii militare descrise amănunțit, secolul 17 reînvie sub ochii

cititorului de azi cu detalii extrem de interesante despre viața din epocă, despre obiceiuri, legături și năravuri, despre stări sociale și politice (politica, mereu în latinește, înseamnă pentru autor exclusiv uneltiri, sforării, intrigi!). Cuvântul înainte al academicianului Camil Mureșanu schițează portretul unei personalități «puternice, interesante, controversate», contribuind la mai exacta înțelegere atât a autorului memoriilor, cât și a epocii, nu dintre cele mai luminoase pentru românii din Ardeal. Nu știu cât de multe lucruri ar putea schimba pentru istoricii specialiști în secolul 17 lectura *Memoriilor* (au mai apărut până acum doar câteva fragmente în «Magazin istoric»), însă ni se oferă, nouă, cititorilor obișnuiți, posibilitatea de a vedea lumea de atunci prin ochii unui martor implicat direct în evenimente și deloc zgârcit cu detaliile. E, fără îndoială, o carte eveniment care merită citită. Dar, în vreme ce *Memoriile* își croiau cu trudă drum spre cititorii români, Ștefan J. Fay a mai reușit o ispravă de toată lauda: tot la Casa Cărții de Știință, a apărut sub semnătura sa *Cronologia lui Ioan Kemény. Caietele unui roman care nu s-a scris*, volum bazat, în principal, pe aceleași *Memorii*, recitate dintr-o perspectivă vag romanțată, dar recurgând și la alte izvoare, pentru o cât mai vie reconstituire a epocii și a personajului: «Și pe măsură ce înaintam prin hățișul informațiilor, mărturisește autorul, în fața mea se contura un model de cavaler al curajului, al cinstei, al măsurii în judecata politică și militară, al iubirii de pământul pe care s-a născut – comparabil cu cele mai frumoase chipuri de eroi ai Renașterii din țările apusene». Din scrisorile schimbate de Ioan Kemény și de tatăl său Baltazar cu Domnii români, autorul deslușește legăturile adânci și tainice dintre cele trei principate, unite prin rezistența în fața presiunilor străine, ba chiar o intenție confederativă, sub semnul «moștenirii lui Mihai Viteazul». Caietele romanului (care ar fi trebuit să se numească *Principele neprimat*) și *Memoriile* merită citite în paralel, cu un folos indiscutabil pentru cei care cred, asemeni lui Fay, că «Nu mor decât cei pe care îi uităm».” □ Henri Zalis scrie despre Vasile Andru în *Prozele de început ale lui Vasile Andru* – referindu-se la volumul apărut la Dacia, în 2001, *Cel mai îndepărtat paradis*: „Sincer – lucid în variațiile analitice, Vasile Andru se recomandă a fi un prozator de certă personalitate și originalitate. Fantazările lui străpung stratul banalității și se instalează într-o lume fascinată de mlădieri grave, expuse când ironic când cu patetism resorbit. Grație antenelor sale iscoditoare, autorul simte dizgrațiosul și inautenticul. Are mereu darul să le poarte peste urât și tenebros. Regia tuturor retrospectivelor constă în găsirea unei celule generatoare. De regulă, am mai spus-o, contează zbaterea între lumină și umezeală, între forța genezică și natura domestică, între fecunditate și sterilitate. Nu știu dacă, la bază, viziunea ține de poetic. Dar trece prin el, prin retorta carnavalescului. Fraza nervoasă, ruptă în derivări laterale, paleta stilistică instabilă, zecile de fațete cu poantă, fluctuante, răzlețe, alcătuiesc o țesătură de liniamente niciodată prisoselnică. Ca forță de disimulare, de distanțare și de ocultare. Din programul pozitivist, fără grave crize de morbiditate, autorul păstrează nu artificii, nici căderea în dramatism brutal. îi place să intoneze o melodie a dorințelor

naturale și a treziei pururi agitate. [...] Vasile Andru este supus la obiect și motivat în refuzul teatralului. Pe scena narativității fluidizate, personajele sale se mișcă grupat, inelar, în deplasare continuă, curmată de rapide coroziuni. Epicul, refutat, secvențial, țâșnește în jerbe de aluzii și tâlcuri generoase.” □ Geo Vasile se oprește, în *Patimile după Mihai și decăderea tribului*, la Paul Eugen Banciu și ultimele sale două romane, cu accent pe cel din 2000, *Marii fericiți* (Du Style): „Între romanul *Remora* (1998) și *Marii fericiți* (*Prorocul*), (Ed. Du Style, 2000, 350 p.), pare să fi avut loc în viața autorului timișorean Paul Eugen Banciu o modificare sau chiar o ruptură spontană de simetrie și ritm interior. Căci dacă în *Remora* predominantă era narațiunea canonică a personajelor, decupate din destinul lor revolut și aruncate în arena epico-analitică a supraviețuirii, în *Marii fericiți* secvențele epice (la fel de incisive în calitatea lor de ilustre citate, rețete, tehnici de obiectivare auctorială) se subsumează romanului spiritual al prorocului (Mihai). Contrastul flagrant și ireductibil dintre marii fericiți, hedoniști, egolatri deliranți, posedați de demonii materiei și istoriei, și o tipologie a valorilor perene, ale iubirii aproapelui, fie și prin retragere din imanență în cugetare suprafirească, religioasă și artistică, este cheia de lectură a romanului. Așadar, Paul Eugen Banciu oferă o alternativă nu numai de salvare a sufletului, ci și de stil și dicțiune a două lumi doar aparent paralele, interferențe de fapt nu numai prin inextricabilul palimpsest genealogic sigilat de blestemul aferent, ci și prin jocul la ruleta istoriei mai vechi și mai noi.” □ Irina Petraș semnează *Fragmente despre moarte*. □ La rubrica „Proză” apare un text semnat de Mircea Cîrstea, *Instituția*. □ Sub egida „Din arhivele Cenzurii” Marin Radu Mocanu, în *Scriitori strângând rândurile...*, reproduce și comentează documente legate de nuvela *Palladion*, subversivă sau cel puțin intrigantă în epocă, inclusă de George Bălăiță în volumul său *Conversând despre Ionescu* (EPL). Este vorba despre referatele editoriale semnate în 1966 de I. Lăncrănjan, G. Dimisianu, M. Gafița. □ La pagina de „Poezie” Ana Mureșanu e prezentă cu poeme. □ La „Cronica de artă” scriu Irina Coroiu (*Asasinat inocent?! – despre montarea lui Alexandru Dabija la Teatrul Odeon din Gaițele lui Kirițescu*), Edward Sava (*Un nou muzeu la New York*) și Călin Căliman, despre film (Festivalul de la Moscova). □ La rubrica sa „Homo telespectator” Lucia Hossu Longin deplânge *Vara dezolărilor*. □ Despre muzică scrie Cristina Sârbu (despre Festivalul de la Bayreuth). □ La „Apariții de ultimă oră” Valeriu Stancu comentează volumul de proză scurtă al tânărului autor Daniel P. Schenk, *Underworld* (Ed. Cronica) ca pe o mare promisiune a viitoarei generații de prozatori: „Răsfățat al succesului (datorat, evident, unui talent literar ieșit din comun și manifestat precoc!), tânărul Daniel P. Schenk își propune mize mari, câștigătoare, nu-și pierde vremea cu mărunțișuri și se grăbește spre glorie arzând etapele, ca și cum «timpul nu ar mai avea răbdare» cu el. De aceea a ajuns la nici 19 ani să lucreze la un roman (acesta, intitulat *Vault* va vedea lumina tiparului în anul 2002), de aceea are deja *sous presse* volumul de proză scurtă *Underworld*, pe care, cu modestie, l-a subintitulat nuvele (în realitate, câteva din prozele incluse în volum

sunt adevărate romane, atât prin consistența numărului de pagini, cât și prin desfășurarea acțiunilor, prin tehnicile folosite, prin cursivitatea firului epic și al intrigilor romanești etc.). Tânărul autor simte o indescriptibilă, ardentă, presiune a timpului, care-i pecetluiește destinul auctorial și care pe alți creatori începe să-i mâne din urmă abia în jurul vârstei de 50 de ani. Și totuși, el nu cade în păcatul specific în general debutanților care vor să cuprindă lumea întreagă în primele lor cărți, să spună tot ce (cred ei!) nu s-a mai spus. Nu! Daniel P. Schenk își organizează materia narativă cu parcimonie și meticulozitate, atent nu doar la întreg, ci și la părți, la detalii și nuanțe, dovedind un simț al dozajului ieșit din comun. Am căutat (cu înverșunare, aș putea zice!) semnele care să-i trădeze tinerețea, lipsa de experiență existențială și scriitoricească (detalii superflue, stângăcii, verbozitate, inadvertențe). Nu le-am aflat. Firul narativ, conflictele, situațiile (limită, uneori!) imaginate, evoluția și destinul personajelor, viziunea creatoare, stilul echilibrat și percutant, totul stă sub semnul unui rafinat – chiar incredibil – echilibru, totul e condus cu mână de maestru, conceput cu un indefinibil simț al proporțiilor și cu o reală stăpânire a scriiturii, trăsături care izvorăsc dintr-un har deosebit, dintr-un rar întâlnit talent, volumul *Underworld* înscriindu-se cu hotărâre și strălucire în linia sobră, solid construită, memorabilă, universalizată, a prozei clasice germane. Multe din piesele dominoului pus în mișcare de Daniel P. Schenk au o tentă polițistă, altele conțin toate elementele ce dau savoare și vibrație unui thriller. Dar și trama polițistă și recuzita spectacularului, a aventurii sau chiar a horror-ului servesc doar de pretext pentru o desfășurare epico-psihologică, narativă mult mai profundă, ascunzând îndărătul lor ambiții și realizări mult mai adânci, mai notabile, conotații mai generoase, căutări și soluții mai subtile. Thrillerul capătă nuanțe psihologice, fantastice, rafinate cu migală și puse în mișcare cu neașteptată stăpânire a mijloacelor scriitoricești. Trama polițistă din nuvele rămâne doar un ispititor fir al Ariadnei care să-l călăuzească pe cititor spre ieșirea din labirintul unei cărți ce se dovedește încă o dată o adevărată *opera aperta*, sprijinind ideea că în lumea ireală, mirifică, în spațiul oniric, subiectiv al scriiturii nu te poți rătăci decât dacă rămâi la stadiul de neofit (idee admirabil strecurată prin labirintul sufletesc și cărturăresc din fascinantul roman *Numele Trandafirului* al lui Umberto Eco). Răscolitoare, surprinzătoare (pentru un autor atât de tânăr) maturitatea, luciditatea, subtilitatea cu care Daniel P. Schenk radiografiază nu doar repere temporale de tensiune, de crepuscul, de involburare a relațiilor interumane, ci și momentele cruciale, de cumpănă, de răzvrătire ce bulversează, distorsionează, demolează și tabuurile sociale și resorturile fragile ale sufletului, resorturi ce se pot defecta, destabiliza, aneantiza în clipele de ardentă tensiune interioară. Pariul câștigat al autorului cu propria carte îl constituie faptul că el reușește în paginile sale să surprindă și să pună în lumină fragilitatea liniei (imaginare și subiective!) ce desparte iubirea de ură, teluricul de transcendent, respectabilitatea de fărădelege, gloria de uitare, viața de moarte. Spre a-și dovedi incontestabilul har scriitoricesc, dezinvoltura scriiturii, finețea și acuitatea

observației, remodelarea canoanelor stilistice impuse de veacuri lungi și fertile de tradiție literară (caracteristici ce conferă prozei sale scurte soliditate, perenitate, trăinicie, autenticitate și, mai ales, viabilitate), autorul alege repere existențiale de răscruce, de învolburare în evoluția personajelor, pe care le transformă în binevenite pretexte pentru introspecție, în oportune prilejuri de necruțătoare sondare a adâncurilor Ființei. *Underworld* este cartea unei răzvrătiri. Răzvrătire împotriva anormalității (dar și împotriva unei absurde normalități!), împotriva încătușării, împotriva dezumanizării impuse de dictatura banului, împotriva alienării, împotriva lipsei de comunicare, împotriva tabuurilor impuse de societate, împotriva destinului orb și, mai ales, împotriva propriilor limite și neputințe. [...] Galeria personajelor pe care Daniel P. Schenk le imaginează atât de bine, încât le conferă viață, consistență, complexitate, e uluitor de bogată. Ele vin din medii diferite, au mentalități diferite, interese diferite (și adesea contradictorii!), evoluții diferite. [...] În mod absolut natural își deapănă existența în paginile cărții copii ai străzii din Bronx (ca ucigașul plătit David Pong, cel care se dovedește a fi nu doar o mașină de ucis, ci și o biată ființă umană, cu o profundă, tulburătoare, contradictorie și complexă viață sufletească), domni distinși (cum ar fi Charles McAllister) cutremurați de abisul propriilor trăiri, lideri ai *familiilor* și clanurilor mafiote cu aparență de onorabilitate (Marcus Antonio) sau cu reminiscențe de bunătate sufletească (Serghei Ciortovici Potienkin), gangsteri retrași din afaceri (Crowney Albert, un personaj extrem de interesant, cu veleități de scriitor, el având deja scrise 13 romane și 39 de nuvele), persoane demne de milă (ca Daniel Jones, cel care câștigă doar 20 de dolari pe săptămână) sau chiar personaje duplicitare (cum este enigmatică doamnă Joanna Clarmond, liderul unei rețele de traficanți de droguri și mamă impecabilă), închipuind o lume pestriță, amestecată, aiuritoare, dar extrem de credibilă, de convingătoare, de vie. Uluit de talentul acestui tânăr scriitor, de pasiunea cu care-și construiește un inconfundabil și autentic univers de cuvinte, afirmam, chiar înainte de a citi *Underworld* (parcursesem doar mica bijuterie care este nuvela *Dialog în trei*, pe care, de altfel, am și prezentat-o publicului român publicând-o în revista „Cronica” nr. 4/2001), că Daniel P. Schenk se arată a fi liderul de necontestat al generației sale literare. Parcurgerea volumului pe care am încercat să-l recenziez în aceste rânduri mi-a transformat speranța într-o impresionantă certitudine.”

17 septembrie

• [„**Adevărul literar și artistic**”, nr. 634] Zoe Dumitrescu-Bușulenga semnează editorialul cu titlul „Proletcultiștii au încercat ceea ce, din nenorocire, se încearcă și azi: tăierea lui Eminescu din vârful piramidei...”. Este o evocare cu tentă memorialistică, centrată pe directoratul la Institutul „G. Călinescu” în anii ’70, când nu l-a putut salva pe Dinu Pillat – care a fost concediat și arestat, la presiunea unui înalt personaj din Securitatea de atunci: „Este cazul Dinu Pillat, cercetător la Institutul meu, care era un om admirabil și sub raport intelectual

și spiritual. Fiul lui Ion Pillat. Eram foarte mândră că-l aveam colaborator în institutul pe care-l conduceam. Dar a venit anul '74-'75, când cabinetul doi a decis integrarea învățământului cu cercetarea. A început, la mine, cu vreo opt persoane, printre care și Dinu Pillat. [...] Persoana din cauza căreia n-am putut să-l apăr pe Dinu Pillat era de la cadre, sus de tot. N-am avut putere. Am strigat, am urlat, a fost imposibil. Nu pot să dau detalii, nu vreau să dau nume, dar erau de față și un ministru, și un secretar cu propaganda al CC. Nici ei n-au putut deschide gura. Strigătele mele au fost inutile. Unul dintre ei mi-a făcut semn... Hai să spun... Cornel Burtică, secretarul cu propaganda, mi-a făcut semn din ochi, pe urmă m-a chemat și mi-a spus 'lasă-l pe Dinu să se ducă unde l-au trimis, că-ți promit eu că-l aducem înapoi'. În toamnă, Dinu a murit, săracul, din cauza unei tumori la creier. Aceasta este însă durerea vieții mele și, bineînțeles, toată această poveste-mi este mie pusă în spate. Aici n-am putut birui pentru că personajul era... și este... foarte mare. General de securitate, iar sub acoperire era director de cadre pe tot învățământul românesc. Era mare, și datorită lui, a murit și fratele Corneliu Tăutu, compozitoarea, prietena mea: George Chirovici de la «Scânteia»». □ Romulus Căpălescu, la rubrica sa „Lumea în răspăr” scrie despre redescoperirea spațiului răsăritean postbelic de către Occident, referindu-se la romanele americanului cu rădăcini poloneze Alan Furst, dar inventariind și alte romane sau pelicule care recompun o imagine a lumii necunoscute (și neglijate) a Balcanilor: *Ficțiuni de spionaj cu parfum retro. America redescoperă „războiul umbrelor” din Europa răsăriteană a anilor '30-'40*. □ Nicolae Bellu (1916-1997) semnează câteva pagini de jurnal dedicate lui Noica, *Noica și generația anilor '30*. Autorul e prezentat de Vasile Morar într-un text însoțitor, *Un intelectual român de stânga despre generație și destin*. □ Alexandru George continuă serialul *Revolta demonului sub vremi (II)*, dedicat lui Petre Pandrea. □ Al. Săndulescu continuă portretul memorialistului *N. Carandino (II)*. □ Nadia Anghelescu scrie un *In memoriam* Eugen Coșeriu: *Eugen Coșeriu, profesorul nostru*. □ Felicia Antip publică a cincea parte a serialului dedicat romanului memorialistic *Lebedele sălbatice*, de Jung Chang (*Trei fiice ale Chinei. Nebun din fidelitate contrariată*).

● **[„Observator cultural”, nr. 134]** La rubrica „În dezbateri”, Adrian Marino publică un amplu eseu *Libertate și cenzură în România. Începuturi*: „«Europa», la începutul secolului 19, era o noțiune la ordinea zilei. Limba română (Petru Maior o spune) este o «limbă a Europei». În prologul la *Țiganiada*, alături de români se numără și «alte neamuri ale Europei». Conștiința apartenenței la acest continent geografic, dar mai ales cultural, este foarte vie. «Europa noastră» reprezintă nu numai un termen de comparație umilitor (după un izvor maghiar, «poporul valah este cel mai prost din Europa»), dar și un ideal cultural, motivat și printr-o realitate demografică. Solidaritatea cu calamitățile continentale este vie și asumată pe față. În 1717, se știa, în Ardeal, ca «în toată Europa era secetă». Problema izvoarelor acestei influențe a fost, este și va fi încă mult timp studiată. Lecturile, studiile în Occident – care pentru românii ardeleni nu trecea dincolo de Viena și Roma –,

călătoriile, deci experiența directă a Occidentului, au contribuit în mod hotărâtor la această nouă stare de spirit. Călătoria lui Paul Iorgovici și a altor bănațeni în Franța și Anglia (1792-1793) este, uneori, controversată. Dar un text din Dositei Obradovici se dovedește, credem, pe deplin lămuritor. Anglia avea, dintre toate țările occidentale, cea mai bună reputație liberală: «Până eram cu voi în London nu mai era slobod nici un cuvânt» (înțelege în Banat). El știa și de existența lui «Adison» (sic). Ceea ce presupune cunoașterea celebrului *The Spectator*. Pentru epoca respectivă reprezintă o «premieră» și o achiziție considerabilă. Iar pentru modernizarea și dezvoltarea culturii române evenimentul este capital.” □ Simona Popescu evocă Festivalul de poezie de la Medana (Slovenia) la care a participat, într-un text memorialistic intitulat *Poezii și senzația de „togetherness”*. □ Rubrica „Literatură” e dedicată traducerii în română a unui roman de răsunset în Franța, *Testamentul francez*. Codrin Liviu Cuțitaru, în *Mutantul cultural*, scrie despre recent tradusul roman al lui Andrei Makine, *Testamentul francez* (Polirom) și mai ales despre biografia autorului său, insistând pe tema identității culturale. Același roman îl provoacă și pe Marius Chivu la o investigare a toposurilor culturale înscrise în țesătura romanescă. Marius Chivu discută *Testamentul* plasându-l în contextul literaturii ruse, al literaturii de război și al unor producții cinematografice celebre, insistând asupra unor toposuri culturale de succes care se regăsesc și în cartea atât de subtil scrisă a lui Makine. Cronica sa, intitulată *(In)succesul lui Makine*, are o concluzie provocatoare: „Întrebarea care se pune este dacă iluzia veridicității acestor destine este întreținută de autor sau de comentatorii care nu dau importanța cuvenită – cel puțin în acest roman, de altfel, scris impecabil – faptului că au în față o ficțiune scrisă anume, compusă pentru a avea succes în Occident. Indiferent de răspuns, încercările de a analiza cu toată seriozitatea și, eventual, metodologia necesară problemele identitare naționale ale sufletului rusesc, marcate, din păcate, puternic de prejudecățile celorlalți, riscă să înlocuiască un imaginar cu altul.” □ Interviuul Svetlanei Cârsteian cu Bogdan Ghiu e dedicat mediei și se intitulează „*Media înseamnă cuvinte de ordine și apeluri la ordine*”(I).

• [„22”, nr. 654 (38)] Un amplu eseu semnat de Mircea Martin poartă titlul *Cultura română între comunism și naționalism*. □ Mircea Iorgulescu scrie în cronica *România dream* despre romanul lui Dumitru Țepeneag *Maramureș* (Dacia, 2001): „Nu atât un scriitor controversat este Dumitru Țepeneag, cât unul dificil de situat în peisaj. Romanul *Maramureș*, cea mai recentă carte a lui, transformă această dificultate într-un adevărat scandal. Ultim volum dintr-o trilogie, *Maramureș* încheie triumfal una dintre cele mai importante construcții epice din proza românească de după 1989, nu mai puțin și din toată perioada postbelică. Autorul său e însă departe de a fi cunoscut și mai ales recunoscut ca atare. Nu este totuși neapărat trecut cu vederea, este mai curând tratat fie cu o condescendență uneori silnică, fie cu o acreală justificată, la nevoie, prin evocarea unor tulburi sau doar încălcite episoade ce țin de anecdotica vieții literare. [...]

Autorul personaj, un scriitor român care trăiește la Paris, este de pildă însurat cu o franțuzoaică, Marianne; în primele două cărți ale trilogiei, ea încearcă să-l împiedice de la implicarea în romane cu și despre români; în Maramureș, va fi internată într-o clinică pentru că suferă de o boală rară – se micește, devine tot mai pitică de la o zi la alta. E înlocuită efemer în apartamentul și în patul conjugal de o româncă trupeșă, Smaranda. Sunt realiste detaliile bolii uneia și ale momentelor de expansivitate erotică și sexuală ale celeilalte – dar, cum a remarcat Nicolae Bârna în prefața menționată mai înainte, Marianne e simbolul Republicii Franceze... și încă: nevasta a cărei statură tot scade este internată într-un spital condus de o femeie, dr. Lewis. Mai încolo, cititorul află că directoarea clinicii se cheamă dr. Carla Lewis. Firește că totul e cât se poate de realist, dar Lewis Carroll a scris și *Alice în țara minunilor*, și *Dincolo de oglindă*, în apartamentul scriitorului româno-parizian există un motan vorbitor, iar uitatul în oglindă e un fel de ritual magic. La Țepeneag oglinda nu duce însă dincolo, dimpotrivă, aduce la realitate: privindu-se în oglindă își constată scriitorul personaj îmbătrânirea, devastarea, ravagiile vârstei. Realist descrie, scenele de amor au această caracteristică: în cele mai multe protagoniștii sunt scriitorul personaj și una sau alta dintre femeile care îi populează istoriile. Cronos își devora progenitura, scriitorul personaj din romanele lui Țepeneag își posedă cam toate eroinele pe care le inventează! Tot foarte realist sunt descrise tribulațiile unui cuplu de români, familia Rotaru, prin capitala Franței; atâta doar că e vorba de Zoe și Fănică Rotaru, iar nepotul lor se numește Grigore, prescurtat Gore. Una dintre istoriile din *Maramureș* continuă povestea furtului unei miniaturi de Fra Angelico de la Luvru, începută în romanul precedent; hoția fusese pusă la cale de un infirm, un handicapat român, Gigi Kent (uneori și Gică), care stă într-un scaun rulant și cerșește pe Pont des Arts. Miniatura furată îl înfățișează pe Dumnezeu, însă dispare aproape fără urme, fiind înlocuită de copii, de contrafaceri, unele falsuri sunt mai grosolane, altele mai reușite. Copiile lui Dumnezeu... Dar nu numai aluziile culturale, a căror lungă listă va fi probabil întocmită când opera lui Țepeneag va deveni subiect de teze de doctorat, mustesc în paginile celor trei romane, există la fel de multe inserturi de *real*, de la articole de ziar (în română, dar și în franceză) la scurte relatări aproape reportericești, acestea participă însă la o dimensiune halucinatorie și burlesca a ansamblului, semnul lor este schimbat. Cel dintâi prozator român care a introdus un document în ficțiune, era un ordin de zi, a fost Duiliu Zamfirescu – și a făcut-o dintr-o nevoie de autenticitate. Un secol mai târziu, documentele sunt, iată, pure elemente de ficțiune onirică și sugerează coșmarul realului. Nu e o simplă aplicare de metode și procedee (onirice, textualiste, postmoderniste), este o viziune gravă și profundă asupra existenței și istoriei în virtutea căror sunt convocate și folosite. O mare operă și un mare scriitor.” □ La „Revista presei”, rubrica Gabrielei Adameșteanu de pe ultima pagină, sunt selectate câteva fragmente din interviul amplu dat de Norman Manea revistei „Observator cultural” (nr. 129). G.A. alcătuiește un florilegiu de citate semnificative, puse sub titlul „Indiferent

dacă îmi place sau, indiferent dacă place altora sau nu, rămân scriitor român”
□ Numărul conține Suplimentul „22 literar” (nr. 30), unde Eugen Uricaru dă un interviu lui Răzvan Brăileanu: *Prezența culturală românească în străinătate – o necesitate*.

18 septembrie

• [„Luceafărul”, nr. 32 (570)] Sub egida „Cvasicritice”, Octavian Soviany, în *Manierismul mizeriei*, scrie despre *Manifestul anarhist* al lui Marius Ianuș, scos de Editura Vinea: „În cazul lui Marius Ianuș (*Manifest anarhist*, Editura Vinea) miza supremă a actului poetic pare să fie recuperarea realului. Decorul predilect al poetizărilor sale sunt spațiile citadine sordide, purtând semnele degradante ale mizeriei. Efectul este un hiper-realism în cheie paroxistică, iar *sordidul* se dorește aici un dat existențial ce caracterizează deopotrivă actantul liric și lumea: [...]. Condamnat să viețuiască într-o lume de simulacre și condamnat să împrumute el însuși în cele din urmă masca burlescă a mimului sau a simulantului, personajul liric încearcă să-și depășească în aceste poetizări condiția de ființă absurdă asumându-se statutul clovnului care este posesorul acelei lucidități superlative ce îi permite să sfideze absurdul. Noutatea pe care o aduc poemele lui Marius Ianuș (căci această noutate există) nu este însă una de viziune, ci de metodă. În timp ce exponenții generațiilor poetice anterioare au experimentat nimicirea lumii în scriitură, descoperind însă, la capătul textualizării realului, legitățile, încă și mai stricte, ale universului scris, Ianuș practică hiper-realismul care duce la disiparea realului și la transformarea acestuia (a lumii, dar și a operatorului textual) într-o textură de semne. Drama rezultă din imposibilitatea de-a recupera realul, prin intermediul actului poetic, decât la hiper-real, sortit fantomatizării, convertirii în simulacru.” ■ Pe aceeași pagină Marin Mincu, la rubrica sa „Intermezzo”, semnează *O chestiune de receptare*, despre receptarea tardivă a lui Radu Petrescu: „Este paradoxal că în cazul scriitorului Radu Petrescu a fost vorba de o nejustificată întârziere a receptării critice în timpul vieții acestuia și abia după ce apare, postum, volumul *A treia dimensiune* (Editura Cartea Românească, 1984) se schimbă atitudinea sceptică a criticilor. Această receptare inadecvată se explică tocmai printr-o perspectivă retardată asupra prozei pe care și-o asumă/și-au asumat-o majoritatea criticilor postbelici. Pentru aceștia, complexați de absența marilor construcții narative nu contează decât romanele dotate cu o solidă construcție epică. De aceea – în epocă – e considerat un romancier de anvergură doar Marin Preda pe când Radu Petrescu rămâne aproape nevăzut în seamă cât timp trăiește. El însuși își cultivă acest complex și-și amână timorat propriu-i debut editorial până la 43 de ani când reușește să construiască un roman *de probă* tradițional, *Matei Iliescu*, ce i se pare lui N. Manolescu o *revelație* pentru că-i scoate la iveală «însușirile de stilist, cu o conștiință artistică puternică». Am impresia, în schimb, că *Matei Iliescu* este un text cam plictisitor tocmai pentru așa-zisele *calități*, întrevăzute de editorialistul «României literare». Se pare că este

adevărată supoziția că *opera* lui Radu Petrescu era «scrisă pe de-a-ntregul» la data apariției faimosului roman, dacă se ia act că *Părul Berenicei* este jurnalul scrierii romanului *Matei Iliescu*, jurnal ce acoperă intervalul de timp 1961-1964. Se știe că opera esențială a prozatorului Radu Petrescu este constituită din *Jurnalul* său, adică este în primul rând un jurnal; acesta amână publicarea oricăror segmente din *Jurnal* din cauza incapacității criticii de a fi receptivă față de asemenea gen de proză. [...] Cum spuneam, timorat de această infirmitate a criticii, Radu Petrescu se străduiește să promoveze proba de romancier, confecționând o scriere destul de prolixă care-l izolează și mai mult de critică și de public. Probabil că dacă ar fi debutat cu fragmente din jurnal, prozatorul ar fi o altă receptare, căci romanul *Matei Iliescu* a făcut din el reprezentantul unui tip de proză pe care nu o agreea și pe care a încercat s-o practice silit de orizontul de așteptare retardat al criticii noastre. Cum am mai scris, abia prin *A treia dimensiune*, critica se dumirește că modalitatea jurnalului constituie actul agonistic de implicare în discurs a naratorului, decelând, în sfârșit, autoreferențialitatea permanentă ce reglează mecanismele proprii de funcționare ale autenticității scriiturii. Toate textele ce au apărut până în prezent au identificat pasiunea pentru scrierea *Jurnalului*. Această pasiune de neînfrânt capătă pe parcurs toate mărcile unei trăiri amoroase; tensiunea maximă consumată divulgă cel mai intens act existențial în care autorul-personaj se află antrenat cu toate energiile creative. *Jurnalul* devine, de la un moment dat, o radiografiere acută a stării de declanșare/amorsare a scriiturii. Radu Petrescu se refugiază visceral în jurnal, întrucât are intuiția justă că doar acolo realizează autenticitatea scriiturii, refuzată în opera *de ficțiune*. După apariția acestui text, în 1984, critica și-a schimbat unghiul de receptare și Radu Petrescu a fost repus în discuție. De exemplu, optzeciștii au recitat *Meteorologia lecturii* (apărută în 1982) și l-au recuperat ca pe un posibil precursor al lor. Un critic inteligent, Ioan Buduca, a susținut atunci că ar fi chiar un inventator al *textualismului*, deși eu publicasem *Eseul despre textualizarea poetică* în 1981. În recenzia mea, publicată în revista «Amfiteatru» (1985), îl investisem pe prozator cu titlu de *textualizant*. După aceea, unghiurile de receptare s-au nuanțat, au apărut studii critice ample și teze de doctorat despre autorul *Jurnalului* și s-a realizat resuscitarea axiologică necesară. Revenind asupra destinului prozatorului, este evident că dacă eroarea inițială de receptare n-ar fi fost corectată prin opțiunea recuperatoare a optzeciștilor, Radu Petrescu ar fi rămas un autor minor.”

• **[„România literară”, nr. 37]** *Globalizare și culturi naționale* e titlul unui articol de Nichita Danilov, inspirat de concluziile unui colocviu recent ținut la Neptun: „În cadrul Colocviului Internațional al scriitorilor minorităților naționale care s-a desfășurat, sub egida Uniunii Scriitorilor și UNESCO, în urmă cu câteva luni la Neptun, delegația literaților de limba galeză a atras la un mod dramatic atenția asupra pericolului pe care l-ar putea reprezenta folosirea oficială a unei singure limbi, limba engleză, nu numai pentru culturile mici, ci și pentru țări cu mare tradiție... [...] Globalizarea reprezintă, desigur, un pericol pentru culturile

naționale. Avem toată admirația față de acești bravi galezi care au reușit să-și păstreze identitatea și sub ocupația romană și sub cea britanică. Dar acum trăim în epoca informațiilor în care e mult mai greu să rezști influențelor din afară decât în trecut. Soarta culturilor mici e în pericol. Și nu numai a lor. Același pericol al «contopirii» lingvistice amenință și marile culturi. Chiar și cultura și limba dominatoare, engleza, se află în pericolul permanentei schimbări. Schimbări esențiale au loc și în structura acestei limbi. [...] Iar tînăra noastră literatură va fi dată uitării. În acest context, în contextul fenomenului globalizării, cultura popoarelor mici și mari se află în pericol. Dar să fim optimiști, vorba lui Will Roberts... Istoria are un curs paradoxal. Lumea construită cu mîgală și sacrificiu de o generație este întotdeauna desființată de generațiile următoare. Orice ideal devine caduc în timp. S-ar putea ca lumea viitorului să aibă alte principii și alte legi. Poate, după căderea actualei civilizații și a imperiului mass-media, dominat de limba engleză, omenirea va cunoaște un nou Ev mediu (mediatic), cînd culturile naționale vor înflori din nou.” □ Ioan Moldovan publică un *Sonet* (pag. 3), pagina de poezie (a opta) fiind ocupată de Ion Chichere. □ Rubrica „Lecturi la zi” cuprinde mai multe recenzii. Se rețin *Recapitulări, nu revizuiți*, de Roxana Racaru, dedicată volumului *Condiția umană în dramaturgia postbelică* (Scrișul Românesc, 2001), de Romulus Diaconescu, *Metafora revelatorie*, de Irina Marin, dedicată volumului de poezie al lui Gh. Grigurcu *Acul și steaua* (Charmides, 2001) și *Critica supravegheată*, de Marius Chivu, dedicată volumului *Politici ale romanului românesc contemporan* (Cartea Românească), de Maria-Luiza Cristescu, autoare recent dispărută, despre care recenzentul concluzionează: „Pertinente printr-o analiză obiectivă, netributară sentimental, abia aici autoarea e capabilă să vadă numeroasele aspecte ale problemei. Iar unele formulări sunt chiar memorabile. Cîte lucruri am afla dacă s-ar putea discuta despre literatură cu detașare, fără a se supraveghea și cenzura îndoielile care pot deranja!” □ Cronică literară de C. Rogozanu, intitulată *Tinerii între ei*, împărțită în două (*Bisexualism* și *Droguri*) e dedicată unor cărți semnate de doi tineri scriitori, Cecilia Ștefănescu, *Legături bolnăvicioase* (Ed. Paralela 45) și Alexandru Vakulovski, *Pizdeț* (Aula), prima, un „debut perfect”, chiar dacă nu o „carte șoc”, a doua, fascinată de cultura de stradă, dar fără pretenții literare reale. □ Gh. Grigurcu, sub titlul *Barocul damnării*, scrie despre volumul de poezie *Hierofantul*, de Radu Voinescu (Vinea, 1999). ■ Alex. Ștefănescu, „La o nouă lectură”, rubrica sa, scrie despre Alexandru Philippide: „Citind poemele lui Alexandru Philippide, ne vine să credem că autorul lor s-a așezat o singură dată la masa de scris și și-a așternut apoi pe hîrtie, fără întrerupere, întreaga operă poetică. Consecvența sa stilistică este cu atât mai frapantă cu cît cărțile de versuri au apărut la distanțe mari în timp: *Aur sterp* în 1922, *Stânci fulgerate* în 1930, *Visuri în vîietul vremii* în 1939, *Monolog în Babilon* în 1967, *Vis și căutare* în 1979 (la cîteva luni după moartea autorului). În toate aceste cărți, poetul are la lîră, cum s-a spus, o singură coardă și anume pe cea mai gravă. El este de o solemnitate monotonă. [...] Iar activitatea lui de

traducător a fost discretă, reducându-se la transpunerea în limba română – este adevărat, într-o tăietură impecabilă – doar a acelor scrieri pentru care a simțit o afinitate electivă. [...] Alexandru Philippide a fost unul dintre marii cititori din istoria literaturii române. Comentariile sale critice sunt nu numai competente și comprehensive, ci și pătrunse de recunoștință față de autorii care oferă prilejuri de încântare. Scriind despre Mallarmé sau Valéry, despre Hölderlin sau Rilke, despre Eminescu și G. Călinescu, cultivatul poet evocă de fapt iluminarea trăită de el în timpul lecturii. [...] Alexandru Philippide citește textele altora cu dragostea cu care alții își citesc doar propriile lor texte.” □ Al. Niculescu răspunde, la „Dreptul la replică”, unui articol al lui Mircea Platon despre Basil Munteanu, *Un răspuns (in)util*. □ Cornelia Ștefănescu, la „Cronica edițiilor”, scrie despre volumul lui Alexandru Busuioceanu, *Caietele de miezul nopții (Jurnal 1939-1957)*, ediție de C. Popescu-Cadem, scoasă la Ed. Jurnalul literar (2001): „În domeniul cercetării, am curajul să recunosc că m-a fascinat pasiunea descoperirii și a adâncirii în descoperire a personajului feminin, Lucia Pallady Cantacuzino, Pașcanu din Roman, marchiză Bedmar prin căsătorie, iubita poetului spaniol Juan Valera. Soțul ei publicase într-un ziar din 1849, scrisori despre călătoria lui în Moldova. Se informează, cu acest prilej, și despre călătoria lui Mihail Kogălniceanu la Madrid, pusă tot pe seama frumoasei românce, pe albumul căreia, descoperind semnătura lui Kogălniceanu, Alexandru Busuioceanu se entuziasmează: «E cea mai frumoasă descoperire pe care o fac în Spania». Datele se strâng încurajator pentru un viitor articol, eseu, ori carte, iar personajul feminin ajunge să-l atragă într-atâta, încât să simtă cum se îndrăgostește pe măsură ce i se oferă tot mai multă informație, acolo unde nici nu se gândise: un capitol al cărții lui Manuel Azaña, *Valera in Italia* (1929), interzisă în Spania, trei scrisori ale marchizului Bedmar despre România, descoperite la Biblioteca Națională din Paris, cartea cumpărată de la un anticar *Voyages à travers le monde* de Albert Wolf, din 1884, cu informații despre marchizul Bedmar, «tocmai acum când mă ocup de Lucia», comunicarea lui Al. Ciorănescu precum că Biblioteca Academiei Române este posesoare a câtorva date, aflate sub sigla Mme de Bedmar, *Bibliografia hispano-română* a lui Ramiro Ortiz, cu date catalogate chiar de Ciorănescu, «lucruri noi despre Lucia» în cartea lui Xenopol despre *Genealogia Calimachilor*. Ca să nu mai vorbim despre fotografiile, albumele, desenele Luciei, aflate în păstrarea soților Serrat y Valera, reticenți în a pune în circulație documente de familie, ca «semn al prudenței» soției nepotului poetului spaniol, sau de casa locuită de Lucia la Paris, localizată entuziasmat” („*Singurătatea mea populată de cărți*”). Cronicarul e fascinat mai ales de detaliile aparent minore, totuși senzaționale pentru un cercetător, ale descoperirilor lui Al. Busuioceanu: „Poate părea exces din partea mea să insist asupra acestui subiect, dar nici nu am dreptul să trec ușor pe deasupra faptului că Alexandru Busuioceanu descoperă la un anticar și achiziționează pentru «un franc» o cărticică neștiută *Nationalisme roumain du XIX-ème siècle*, lecție de deschidere a unui curs ținut la Sorbona de Alex. A. C. Sturdza,

elev al lui Hasdeu, autor al mai multor lucrări de literatură antică, premiate de Academia Franceză; sau un R. Kretzulescu care sub pseudonimul Rodolphe de Vézelay, publicase la sfârșitul secolului al XIX-lea, la Paris, cărți cu observații politice asupra Spaniei și Portugaliei.” □ Scriitorul Petru Popescu, prezumtivul ginere al lui Nicolae Ceaușescu (exista zvonul că avusese o relație cu fiica acestuia Zoe, înainte de a emigra) publică un text memorialistic, *Fiica faraonului*, în care rememorează trecutul, vrând să restabilească adevărul din spatele legendei și să vindece rănilile care îl leagă de acea Românie traumatizantă, dar iubită. □ Tudorel Urian scrie despre cartea de memorii a lui Neagu Djuvara, *Amintiri din pribegie 1948-1990* (Ed. Albatros), susținând la final că „Adevărata carte de memorii a lui Neagu Djuvara se lasă încă așteptată.” (*Un om norocos?*) ■ Ioana Pârvulescu scrie despre publicarea ediției critice de *Opere* a lui G. Bacovia (Academia Română / Univers Enciclopedic, 2001), îngrijită de Mircea Coloșenco, interesată de ceea ce această ediție relevă legat de omul Bacovia, de la scrisorile către Agatha, interviuri, schițe, notații de jurnal – subliniind importanța proiectului său autobiografico-diaristic („jurnal autobiografic” e formula stranie pe care o propune Bacovia). Titlul textului, *Calea lui Bacchus*, se explică prin considerațiile finale despre viața și opera poetului: „Motivele bahice au făcut parte atât din viața, cât și din poezia lui Bacovia. Atmosfera poetică din *Rar* («Vreme de beție – / Și s-ascuți pustiul, / Ce melancolie!») se destramă în reflexul din realitate. La 16 august 1936, tânărul critic Octav Șuluțiu dă, în jurnalul său, una dintre cele mai necruțătoare imagini ale căii lui Bacchus urmate de poet: «G. Bacovia bea, bea... E decrepit în ultimul hal. Și totuși bea, bea... în fiecare zi trebuie să fie scene oribile la ei acasă. Ea îl împiedică pe el să bea și el nu se lasă. Agatha pare sortită pentru destinul acesta. A vrut să aibă un nume mare; îl are!... Poate a avut și ambiție să sprijine un om distrus sufletește...» Bacovia a mai trăit astfel două decenii.” Textul critic e însoțit de două autoportrete și de o caricatură semnată de G. Bacovia. ■ Dintre oaspeții de la Festivalul Internațional „Zile și Nopti de Literatură” de la Neptun sunt selectate poeme de Michel Déguay (traducere de Dinu Flămând) și *Treizeci și șase de varațiuni pe tema cântecelor populare ciuvașe și tătărești*, de Ghenadi Aighi (traducere din rusă de Nichita Danilov). □ Interviuul revistei, cu Alberto Manguel, tradus și prezentat de Micaela Ghițescu este despre Borges ca cititor (*Profesia, cititor*). Alberto Manguel a fost lectorul marelui orb Borges, iar acest interviu este dedicat celui care l-a învățat pe Manguel (el însuși scriitor) să citească (interviul a apărut într-un bimensual portughez în 2002).

19 septembrie

● [„Contemporanul – Ideea Europeană”, nr. 38 (589)] Aura Christi dedică un „Profil” Irinei Petraș și cărții sale *Știința morții* (Paralela 45, vol. II), sub titlul *Un abecedar al morții*: „Da. Prin *Știința morții* avem în fața noastră o carte extrem de vie, profundă, dar, reiterăm: întâi de toate, vie. Uneori până la crisperare. Alteori

– nonconformistă (dintr-un exces al viului, sau, recurgând la indispensabilul Nietzsche, dintr-un exces de putere) până la a te împinge într-un scandal metafizic. Recunoaștem, că este o temă – cea a morții – pe care ne-am axat întreaga eseistică; prin urmare, *sensibilitatea* față de această obsesie majoră, interesul față de ea, sunt, e de la sine înțeles, sporite. [...] Irina Petraș pășește pe acest drum imaginat cu bună știință, programatic, din capul locului: «Aș fi vrut să scriu o carte despre moarte. Paginile ce urmează sunt impregnate până la destrămare de această dorință». Scriitorul Irina Petraș lecturează, de decenii bătute pe muchie, tot ce-i iese în cale pe această temă», astfel încât «cartea totală despre moarte» se scrie parcă independent de voința-i *de fier*. [...] Scriitorul-cel-interesat-de-moarte, așadar, va proceda în funcție de propriile *afinități elective*, recurgând la «degustarea după bunul plac a unor fărâmituri care (i) mi se potrivesc». Dar, bineînțeles, nu numai acesta-i scopul «demersului întru îmblânzirea morții», «știința morții» nelimitându-se exclusiv la cercetarea «înfățișărilor morții în literatură», neconstituind numai (deși deja nu e deloc puțin!!) o «antologie a morții», «un soi de abecedar deschis din care să-și poată buchisi fiecare propria moarte.» Demersul constituie o modalitate de a-și *apropia* moartea, propria moarte, de a o studia sub lupa măritoare, de a o ține deliberat, zi de zi, ceas de ceas, alături, în imediata proximitate, pentru a te impulsiona să fii cât mai mult, cât mai decis în spirit, pentru a te determina să te investești în toate cu întreaga-ți ființă, una dintre limitele căreia e moartea-cea-cotidiană, pentru a te remodela, simțind atingerea botului morții, pentru a recurge la travaliul depășirii de sine prin creație. A nu te obișnui cu vecinătatea morții, obișnuindu-te în același timp, a realiza eficiența ei, adunându-te, sporindu-ți eficiența, a fi, în pofida conștiinței tragice a finitudinii umane – iată o piatră de încercare, iată un examen major, la care au căzut nu puțini. [...] Rezultatul este un fascinant spectacol, construit după legile, rigorile, chemările, impuse de un *chestionar al morții*, un chestionar *pe limită*, la care participă, *solicitați* de scriitor, *monștri sacri* precum Eminescu, Creangă, Caragiale, Blaga, Bacovia, M. Blecher, Rainer Maria Rilke, Jósé Saramago, Hortensia Papadat-Bengescu, Liviu Rebreanu, Marguerite Yourcenar, cărturari importanți ca Marin Sorescu, Dumitru Țepeneag, Ileana Mălăncioiu, Marta Petreu, Aurel Pantea...” ■ Sub titlul *Arta lui „ca și cum”*, Irina Petraș dedică la „Cronici literare” o cronică romanului lui Nicolae Breban *Voința de putere* (Dacia, 2001): „Romanul *Voința de putere* își alege drept loc de desfășurare Clujul perioadei de tranziție. Ca personaj, orașul e o ficțiune, nimic nu-l face recognoscibil în afara numelui. Ba, mai mult, autorul își lasă vocile să gloseze pe marginea discutabilei, azi, atmosfere provinciale. Toate locurile comune ale bucureșteanului tipic sunt prefăcute într-o garnitură capabilă să ascundă cu totul felul principal. *Locul în care nu se întâmplă nimic* era un topos valabil la început de secol 20, tot așa cum «molia din dantelă» călinesciană e aplicabilă oricărui loc din lume, oricărei comunități dependente de mica bîrfă din satul mondial. Fără să intru aici în amănunte, elephantiasis-ul epic nu e la îndemâna ardelenilor tipici. Capitala

românească îmi pare infinit mai deschisă perspectivelor artificial supradimensionate și falselor ritualuri amăgitoare. Dincolo de adevăruri eventuale, pasaje ca următoarele se înecă în prejudecăți, fie ele doar ale personajelor, nu și ale autorului: [...] Lumea poate fi îngustă și universul mărunț în orice cerc social, are tot mai puțin a face cu situarea față de un centru iluzoriu. Ca să nu mai spun că «teama de București a Clujului» e o idee cel puțin năstrușnică! De reținut, pentru o discuție serioasă, opinia unui personaj care «nu credea că după marea unire de la 1918, unirea profundă, morală, socială a tuturor Românilor se efectuase în fapt.» Neîmplinirea, nedesăvârșirea și apoi extenuarea ideii naționale sub presiunea Istoriei, iată un adevăr de o gravitate încă nu suficient cântărită, deși urmările sale ar putea fi identificate în multe dintre poticnelile noastre de azi. Mai rețin ideea Răului necesar, necontrazis încă în nici o împrejurare omenească: [...]. Roman al Puterii, citită, aceasta, de preferință prin lentile nietzscheene, cartea se desfășoară în platou, ca majoritatea romanelor lui Breban: deși nu se poate spune că privirea nu-i este scormonitoare ori că nu e dispus să coboare în subterane pentru a-și urmări personajele pe toate fețele, romancierul e adept al abordării totale, masive, și are ambiția exhaustivității. Se așază pe o înălțime de unde, rotindă, privirea să cuprindă totul, în panoramări succesive ori suprapuse, cu reveniri și remanieri stufoase, așa încât nu subiectul contează, și el mereu multiplu și stratificat, cât ideea/ ideile despre înțelesurile discutabile (în ambele sensuri: care pot fi discutate și care nu sunt absolute) ale acestui subiect. Nicolae Breban scrie o proză care își conține deja comentariile, până-ntr-acolo că, uneori, ele ocupă prim-planul, sunt mai importante și mai impetuoase, aș zice, decât «întâmplarea». Ca de obicei, e greu de spus într-o frază despre ce este vorba în carte. E un roman despre putere, desigur. Suntem purtați prin redacții de ziare (presa, ca putere), mediul universitar apare și el, dar ca zonă a manipulărilor și parvenirii, ca putere, iarăși, prietenii sunt inițiatice și manipulative, iubirile – fețe ale stăpânirii / supunerii etc., etc. Firește, e o radiografie ambițioasă a unei felii din tranziția românească. Dar nu ea e pe primul loc, căci, oricum, lucrurile sunt departe de a-și fi ales, la noi, o configurație descriptibilă. Tranziția e cea mai bună arenă de pus alături savuroase, nesfârșite, pătimase, colorate, câteodată nedrepte chiar cu ele însele păreri despre ce se întâmplă când se întâmplă în atâtea feluri. [...]» □ O altă cronică, semnată de Ionel Bota, se ocupă de Rodica Draghinescu și noul său volum de poezie, *Eu-genia* (Vinea, 2000): „Strigăt împotriva alienării, disperare și revoltă, deconstrucția melancoliei și refugiul în semn ar fi prea puține argumente spre a vorbi de o mentalitate a poeziei semnată de Rodica Draghinescu. Debutul cu *Aproape cald s-a întâmplat*, în 1993, sub semnul permutărilor sub-textului onirizant în structurile anatomice ale unui construct, revendicându-se post-modernității ca un *moft* mirabil, ca o foame de ideal aureolând dezastrul ce invocă, în jocul motivelor, factologiile senzualității. Adevărată demolare a arhivei sentimentale la purtător, radicalizare a deconstrucției pentru a contura o viziune absolut nominală și, desigur, originală, marchează instalarea limbajului devorator

de imaginar, căderea în etic, fatal, o disjungere în propriul cod, un adevărat triumf al autoarei în percepția criticilor dintr-o dată derutați perplecși, surprinși de noul *recurs la metodă* din volumul anului 1995. Fiecare avem sub pat niște fotografii de care ne este rușine. S-a petrecut – chiar dacă nu mulți au recunoscut-o – un veritabil cutremur în breșa concupiscentelor calofile ale sexismului unei mode optzeci-nouăzeciste ce a premers, adesea, debuturilor fals-zgomotoase și autoarea noastră, așa cum s-a întâmplat la debuturile mai vechi ale Martei Petreu și Simonei-Grazia Dima, ca să recurgem la doar aceste exemple, a așezat în panoplia *războaielor* sale ideea (verificată!) că «arta de a scrie poemul» înseamnă o cruciadă continuă și că – o dată întreruptă aceasta – dispăre poezia, rezistă cine poate (cine are talent, desigur!). Sub semnul acestor exomorfii de motiveme, și lirica Rodicăi Draghinescu s-a radicalizat în soluții posibile pentru o nouă artă poetică în lirica sa, convergența între tipologii, semiosis și antropologia textului întâlnește, în echilibrul semnificării, funcția codului de a răspunde mesajelor realului prin unități categoremactice, reinventând – pe urmele lui Umberto Eco – poezia ca fenomen. Programul va fi dezvoltat în *Obiect de lux ascuțit pe ambele părți* (1997) și ilustrat în antologia *Ah!*, scoasă la Editura Vinea (1998). [...] *EU-genia* (București, Editura Vinea, 2000, 52 p.) nu este însă o carte a voluptății erotice, cum s-ar grăbi să spună destui comentatori. Poezia Rodicăi Draghinescu re-devine opțiune, tentativă, denunț mimetic și dezertune spectaculoasă din realul aluvionar al materiei; ea *citează* motivul liric înainte de a-l descoperi/ re-descoperi. [...]” (*Despre comportamentismul estetic*) □ Gellu Dorian la „Proză” tipărește un fragment de roman, *Scriitorul*, în care e implicat un fragment dintr-un roman al lui N. Breban, legat de sinuciderea unei femei după *programul* soțului-scriitor. □ Sub egida „Din arhivele cenzurii” Marin Radu Mocanu aduce documente despre romanul *Ostinato* al lui Paul Goma (*Pe drumul disperării*). □ La „Poezie” Shaul Carmel publică câteva poeme. □ „Revista revistelor” consemnează înnoirea revistei „Tomis” („*Tomis*” în *pragul schimbării*) și conținutul ei notabil.

24 septembrie

• [„Adevărul literar și artistic”, nr. 635] Pe prima pagină a revistei este reprodus (din arhiva Geo Dumitrescu) un text semnat de Eugen Coșeriu, datat Milano, 2.XI. 1948, pus sub titlul „*Occidentul a avut asupra mea efectul unui duș rece: m-a trezit dintr-odată.*” Textul, o scrisoare, continuă pe încă două pagini (8-9), însoțită de un text lămuritor, *Un „necioplit țăran al Danubiului”*, semnat C. S. (probabil C. Stănescu, cel care a extras documentul din arhiva lui Geo Dumitrescu și l-a editat, cu voia proprietarului). Scrisoarea trimisă de la Milano în 1948 revistei „Flacăra” răspunde unui „scârbos” pamflet împotriva sa publicat la rubrica „Baricada” a acestei reviste pe 3 octombrie 1948 și semnat J. Popper. Răspunsul, nu doar un răspuns detractorilor, dar și o lucidă și onestă „autoanaliză”, a rămas evident nepublicat. Textul însoțitor semnat C.S. conține câteva citate relevante din pamfletul semnat de J. Popper, politruc ulterior emigrat și el și ajuns

redactor la Radio Europa Liberă: „nouă, cetățenilor Republicii Populare Române, cuvintele acestea: *contemplație, desinteresare*, ne comunică un miros ciudat, special...”, un miros „pestilențial”, „capitalist”. □ La „Paralele inegale” continuă textul memorialistic al Zoei Dumitrescu-Bușulenga, luat sub forma unui interviu de Melania Mandas-Vergu, sub titlul „*Pentru omul superior, libertatea nu e decât interioară*” (II). Academicianul povestește despre experiența sa la mănăstirea Văratec, unde maica Pelaghia, stareța în vârstă de 102 ani în anii '80, își amintește despre vizitele lui Eminescu și Creangă la mănăstire: „Nouă ne-a povestit stareța, maica Pelaghia, care avea 102 ani când am cunoscut-o eu. Cu Valerica am fost la ea, și avea o memorie extraordinară. Își aducea aminte de cum ieșeau și se duceau la plimbare, dimineața, Eminescu cu Creangă. Creangă a venit și el aici la Văratec, pentru că, la un moment dat, avea impresia că Eminescu ar fi tratat mai bine aici, la bolniță, la Mănăstirea Neamț, decât la spitalele celelalte, și-l adusese aici. De altfel, l-a dus pe Eminescu la împărțășit, la spovedit [...]”. □ La „Cronici”, Daniel Cristea-Enache în *Realismul gras, realismul slab (I)* scrie despre Eugen Barbu, *Nuvele* (Editura 100+1 Gramar, f.a.). Bogdan-Alexandru Stănescu, în *O dezamăgire*, recenzează noul roman al lui Petru Popescu, *Întoarcerea* (Nemira).

• **[„Observator cultural”, nr. 135]** Gelu Ionescu e prezent cu un amplu fragment memorialistic, *Istoria, istoria... (I)* extras din volumul său în curs de pregătire *Copacul din câmpie*. □ E semnalat, nesemnat, volumul *Evreii în texte istoriografice* (Hasefer) antologie remarcabilă, cu introducere, selectarea textelor, notele și comentariile, plus traduceri din limbile maghiară, germană și franceză a unor articole, bibliografie și indici de Lya Benjamin: „este vorba de o istorie a comunităților evreiești din Țările Române în documente ale istoriografilor evrei, și, totodată, un decupaj în istoriografia iudaică din România. Cele peste 600 de pagini cuprind ample studii de istorie culturală, instituțională, politică, juridică, socială, economică, religioasă etc. Antologia se deschide cu un studiu istorico-social al lui Jehudah (Iuliu) Ben Mordechay Barasch despre *Evreii din Moldova și Valahia*.” □ Sanda Reinheimer Râpeanu prezintă simpozionul desfășurat la Universitatea din Udine, la câteva zile după încetarea din viață a profesorului Eugen Coșeriu (11-14 septembrie) care ar fi trebuit să îl deschidă – un simpozion dedicat limbii și culturii române în context romanic, intitulat *România e România: lingua e cultura romena di fronte all'Occidente*. □ Ovid S. Crohmălniceanu e prezent cu un copios text livresc intitulat *Rudele poezilor*, reluat și transcris din presa anului 1947 de C. Rogozanu. □ Daniel Vighi plecând de la un text al Monicăi Spiridon publicat în revistă, revine asupra temei cu *Viața și ideea despre viață în literatură*: „În urmă cu două, trei numere din «Observator cultural» un eseu incitant al Monicăi Spiridon despre raporturile literaturii tradiționale, ale prozei, în special, cu teoria literară, cu eseu și cu, în general, emergența reflexiei culturale în spațiul creației mi-a stârnit câteva reflecții legate de niște întrebări pe marginea mesei de scris, cum se spune îndeobște. [...] În literatura noastră există câteva abordări epice foarte interesante din acest punct de vedere care îmi

par că deschid un drum spre radicalitatea observată de Monica Spiridon, aceea a eseului care se substituie prozei, devenind, adică, din oglindă a literaturii, literatură însăși: de altfel, faptul acesta, să recunoaștem, exista deja de multă vreme, o dată ce critica și tot ce ține de domeniile convergente acesteia sunt citite și din perspectiva unei estetici cu similarități vădite cu acelea ale creației tradiționale. Mă gândesc aici mai ales la jurnalele lui Radu Petrescu și la cele ale lui Livius Ciocârlie. La cel dintâi *epicul* vieții este amalgamat cu *epicul* unei existențe reflexiv-culturale care o completează și îi oferă suport și motivație. La cel de-al doilea, perspectiva este încă mai radicală, aici viața se topește aproape indistinct într-un fundal reflexiv în care domină mecanica oarecare a banalității cotidiene; dincolo de cultură și reflecție, proza lui Livius Ciocârlie plutește într-un indistinct vag, apăsător, dramatic, existența este fragilă, supusă pieirii și bătrâneții, compusă din spaime și singurătăți care dispar în pustietatea mută și precară, omenește vorbind, a ideii.” Autorul se aventurează și într-o meditație, inspirată de o expoziție pariziană, asupra *sexului* artei: „Ar mai fi de stabilit o posibilă disociere între perspectiva tradițională a faptului de artă și acela a faptului științific, hermeneutic, metatextual și reflexiv. Despicătura aceasta conceptuală mi-a fost sugerată de un *fapt de viață* culturală din urmă cu mai mulți ani, găzduit la Centrul Pompidou, o expoziție cu o temă (prin ea însăși incitantă), și anume: *Féminin masculin-Le sexe de l’art* (vezi *Le devenir-femme de l’art, cette zone de turbulences par Lise Guéhenneux*, în www.regards.fr/archives/). Așa după cum dădeau asigurări comisarii expoziției, aceasta se dorea a fi: «une exposition discursive et didactique, découpée en cinq chapitres réperables, non sur ‘le sexe dans l’art’ mais sur ‘le sexe de l’art’. [...] este cu puțință așa ceva? Fără îndoială că orice se poate în libertatea posibilă a lecturii. Disocierea poate chiar urca la un grad de generalitate mai cuprinzătoare: arta însăși pare mai degrabă a fi, în ansamblul ei, o îndeletnicire cu puternice accente feminine. Și asta dacă ne gândim la faptul că arta este mai aproape de concretul existenței, de percepția senzorială, înainte de toate, a acesteia, pe când ideea și reflecția culturală par a fi mai curând o afacere masculină prin dominanta abstracției ideatice și a determinismului cenzurativ și reductiv pe care aceasta îl pretinde.” □ Catrinel Popa, în *Virgil Podoabă despre Aurel Pantea* prezintă eseul lui Virgil Podoabă *Între extreme* (Dacia) dedicat poeziei lui Aurel Pantea. Cartea conține și un text semnat de Aurel Pantea, *Nova vita nova*. Recenzenta subliniază câteva idei ale criticului care caracterizează un anume discurs critic românesc, polarizat geografic pe axa nord-sud și care vizează opoziția dintre critica ardeleană vs. critica bucureșteană: „În *Discursul de încălzire* întâlnim la tot pasul fraze polemice, la limita pamfletului: «Cam așa se explică ... de ce poeți de forță vizionară a unor, spre a lua tot exemplul ardelenilor, Dan Damaschin, Ion Mureșan și Aurel Pantea au ajuns, poate cu excepția relativă a celui de-al doilea, la periferia atenției criticii bucureștene, fiind întrecuți în prestigiu și notorietate de niște alexandrini vioi și fermecători, dar nu mai mult, totuși, de regulă, decât niște excelenți tehnicieni». O astfel de atitudine – mai e

nevoie să o spunem? – trădează o suită de complexe, multe dintre ele destul de grave, dar nu imposibil de depășit, dacă ne gândim că, în orice terapie, exhibarea complexelor conduce treptat la exorcizarea lor. Dincolo de aceste aspecte, cartea lui Virgil Podoabă ridică probleme de o reală însemnătate, cum ar fi, de pildă, cele referitoare la *fisura* existentă în poetica generației optzeci, fisură care o subminează permanent, dar o și definește în ceea ce are ea mai original și mai provocator. Personal, sunt într-un totu de acord că există în această zonă cel puțin două feluri de poeți, «unii existențiali și chiar metafizici», la care primează experiența revelatoare, vizionarismul, gravitatea, alții «tehnici», înclinați către ludic, ironie, livresc ș.a.m.d., însă a privilegia prima tendință în defavoarea celei din urmă mi se pare cel puțin la fel de hazardat ca și a absolutiza-o pe cealaltă.” □ Carmen Mușat, într-un grupaj dedicat „Învățămintului”, se întreabă retoric *Sub semnul calității?*, discutând manualele de limba și literatura română pentru clasa a III-a, proastele practici culturale ale Ministerului (criteriul prețului care condiționează eligibilitatea), dar și defectele de construcție și elaborare a manualelor (de care se fac vinovați autorii acestora), precum și practicile neprofesiste ale editurilor (prețurile mari pe care le practică sau schimbarea ulterioară a prețurilor). □ Gheorghe Crăciun propune un eseu critic în stilul său inconfundabil plecând de la *Exuviile* Simonei Popescu, în care analizează raportul intelect/ corp, senzație în actul scriiturii autoarei: *Pactul somatografic. Stereogramele Simonei Popescu. Trup, transformare, plăcere*. □ Apare partea a doua a interviului lui Bogdan Ghiu. □ La rubrica „Articole”, Paul Cernat, sub titlul *O abordare erudită a melancoliei*, semnalează o traducere importantă în limba română, la Editura Polirom: volumul *Saturn și melancolia*, semnat de greii istoriei și teoriei artei Erwin Panofsky, Raymond Klibanski și Fritz Saxl: „Mai mult decât istoria culturală monografică a unui tip psihic, *Saturn și melancolia* este o doctă incursiune în avatarurile tradiției spirituale a negativității, cu un rol semnificativ în apariția conștiinței moderne. O abordare erudită și captivantă.” □ Bianca Burța la rubrica „Recenzii” prezintă cartea lui Radu Săplăcan *Memorial cu păianjeni și fructe* (Dacia): „Textele ce compun recentul opuscul al lui Radu Săplăcan sunt adesea surprinzătoare, flash-uri poetice, de o expresivitate densă, concentrată. Volumul se pretează unei lecturi alerte și tensionate. *Memorial cu păianjeni și fructe* se citește ca un unic poem, fragmentat de schimbările capricioase ale imaginației și ritmat prin luminarea obsesivă a angoasei ce minează ființa.”

• [„22”, nr. 655 (39)] Despre Cornel Ungureanu, *Mitteleuropa periferiilor* (Polirom), scrie Mircea Iorgulescu o cronică cu o concluzie sceptică (*Utopia bănățeană*): „Iar această zonă, zona bănățeană, îi oferă autorului și modelul ideal pentru acea viziune a Europei Centrale ca spațiu fără periferii. Ipoteză seducătoare, dar nu e deloc sigur că nu și utopică.” □ Gabriela Adameșteanu, la „Revista revistelor culturale”, recenzează nr. 8 din „Cronica” (*Întâlniri fericite*), remarcând dezbaterea de idei și deschiderea spre spațiul european ale revistei ieșene.

25 septembrie

• [„**Luceafărul**”, nr. 33 (571)] Bogdan-Alexandru Stănescu, în *Blestematul limbaj esopic*, scrie despre Iosif Naghiu, *Teatru* (Ed. Muzeul Literaturii Române): „Volumul publicat de Editura Muzeul Literaturii Române (Iosif Naghiu, *Teatru*, volumul I, București 2002) exhibă, într-un mod generos (cantitativ și calitativ), evoluția unui dramaturg ce împarte soarta oricărui autor contemporan: tinde să dispară, dacă nu complet, cel puțin pe jumătate, în spatele propriei opere, sau, în cazul dramaturgului, în spatele happeningului în care teatrul s-a metamorfozat. Aș recomanda o metodă deosebită de cuantificare a succesului unei piese, cel puțin în București: seara, cu puțin înainte ca teatrele să se deschidă, pot fi văzute grupuri de studenți, în fața Universității, care așteaptă să intre la spectacole, pe baza carnetului... Limbajul esopic al piesei *Gluga pe ochi* reprezintă de fapt o intenționalitate dublă, din care cititorul este liber – sau nu –, de a alege varianta cea mai credibilă. Intervine de fapt aici și distincția lector critic – lector semantic, deci o interpretare greșită poate fi atribuită fie incompetenței hermeneutice, fie relei voințe (rea voință care, nu-i așa, nu ținea atunci de cel ce arunca anatema, ci de instanțe superioare!). Pe cine dăm vina? Pe intelectualul care stă departe de mainstream, sau pe societatea ce-l calcă-n picioare? Cine este purtătorul glugii? [...] Piesei i-a fost reproșată o anumită inconsistență a personajelor, inconsistență, zic eu, compatibilă cu genul de piesă abordat: tezismul este evident, e vorba aici de o piesă idee, într-o filiație strânsă cu teatrul absurd sau expresionist. Ce mă miră însă este faptul că nu s-a vorbit deloc despre analiza pe care dramaturgul o face unei „tehnici a terorii”, venite din partea omului simplu, care simte fragilitatea *superiorului*: armele ideale sunt tocmai agresivitatea și psihologia de periferie (aici au avut dreptate tovarășii, din punctul lor de vedere, să se supere). Evoluția ilustrată de volumul prezent are, cred eu un punct culminant în zona *Misterul Agamemnon* și *A treia Caravelă*. În prima piesă, întoarcerea eroului atrid în Micene îl provoacă surpriza de a găsi o adevărată industrie teatrală ce se baza tocmai pe *Orestia*, scena cea mai gustată de public și exploatată de compania de teatru ce are în centrul său chiar pe soața Clitemnestra (și restul familiei). Inamicul numărul unu este invizibilul Tesis, *inventatorul* actorului, iar unica armă împotriva acestuia ar fi chiar *critica*. Finalul îl împinge pe Agamemnon să intre în propriul său rol, să fie omorât de soață în fiecare seară etc. Piesa este structurată pe formule simbolice binare, cum ar fi adevăr/ legendă, istorie/ teatru, actor/ autor, formula ce le unește fiind tragedia lui Agamemnon: deși complet asimilabilă registrului modern *Misterul Agamemnon* dovedește o puritate a emoției ce mă face să îndrăznesc a o numi tragedie modernă. [...] Încercarea lui Agamemnon de a evada din propria legendă este înlocuită de lupta dintre Columb și Martin Alonzo Pinzon de a intra în mit. Gesturile ultimului sunt sortite celui mai crunt eșec, dat fiind că destinul încă funcționează în dramaturgia lui Iosif Naghiu. Această piesă a fost asimilată realismului magic, dar cred că aceasta ar fi doar un înveliș superficial al organismului textual, lupta pentru legendă fiind o

încleștare cu un aspect de tragedie clasică evidentă. Tocmai de aceea cred că *A treia Caravelă* reprezintă cealaltă față a monedei *Misterul Agamemnon*. Volumul de teatru al lui Iosif Naghiu readuce textul dramatic în spectacol, încearcă să reimpună autorul în propria reprezentare teatrală, și de ce să n-o spunem, ne dezvăluie faptul că aceste piese stau în picioare perfect în forma lor textuală.” □

La pagina „Galaxia Cărților” sunt recenzate de Raluca Dună volume recente de Bujor Nedelcovici, *Cochilia și melcul sau Fericirea interzisă* (Allfa), Florica Madritsch Marin, *Buzunarele cerșetorului Klein* (Axa), Liviu Georgescu, *Solaris* (Ed. Universal Books). ■ Alexandru George, la „Opinii”, scrie despre *Troica amintirilor. Sub patru regi*, volumul de memorialistică al lui Gh. Jurgea-Negrilești (Cartea Românească, 2002): „[...] Familia memorialistului trăia fără griji, veniturile moșiei îi erau livrate anual de un arendaș conștiincios, și doamna Jurgea-Negrilești pleca anual să-i cheltuiască în petreceri, mai ales pe Coasta de Azur. Iar micul ei băiat, se pare unic, a beneficiat de o educație și un trai de seră, el neurmând cursurile vreunei școli, dar primind o *educație* în casă mai presus de media obișnuită. Fapt ciudat, pentru că, printre calitățile sale, inteligența este precumpănitoare, dirijată spre cele din jur și spre arii mai îndepărtate cu care s-a întâmplat să vină în contact; totul în viața sa s-a stabilit pe bază de *relații* firești, nu de treceri dintr-un mediu în altul, dintr-o lume în alta, varietatea acesteia fiindu-i revelată încă din copilărie și adolescență, în mediul cosmopolit al Sulinei. Omul o fi avut indiscutabil lecturi, dar nu o cultură și nici curiozitatea tipică intelectualului. Niciodată nu apare la el reflexia generală, tendința de a înțelege sau trage o învățătură pentru sine sau pentru cei care-i vor citi *cartea*. [...] Numai că ne aflăm în secolul al XX-lea, chiar dacă la început; liniștea se va tulbura repede și lumea aceea fericită, venită din mai multe țări, se va spulbera. Răscoala țărănească din Rusia, apoi cea din România au trecut fără mari consecințe, memorialistul fiind prea tânăr ca să înțeleagă ceva, dar împlinise 14 ani când izbucnește primul Război zis mondial (dar care a fost mai mult unul inter-european, pentru hegemonia bătrânului continent) și el va disloca familia Jurgea-Negrilești, aducând-o în Moldova, la Galați, apoi, când noi înșine vom intra în luptă, va urma o pribegie pe o arie mai mare. Patria sa devine zona ocupată de nemți, după ce fusese un fel de linie primă a frontului, apoi va urma revoluția rusă, mai întâi sub forma haosului militar, a debandadei produse de bolșevici și de armatele în descompunere. Ca mulți români ai lui se refugiază la Odessa, apoi în diferite zone ale Ucrainei bântuite de războiul civil și unde se putea simți ca acasă. Descrierea acestei situații, a mizeriei inimaginabile, a jafurilor și omorurilor este unică în literatura noastră. De la existența tihnită a unor oameni care, în stilul unor moșieri ruși, mai mult lăsau să se scurgă viața decât să fie bântuiți de ambiții și gânduri mari, la tragedia celor din jur și din imperiul țărilor este o întorsătură de neprevăzut și de neevitat Eroul nostru va fi aruncat în societatea liberală românească de după Versailles, adică a României Mari, unde dulceața traiului se reface repede după o dramatică întrerupere, Doamna Negrilești, rămasă văduvă,

se recăsătorește cu un antreprenor foarte dinamic, Aurel Ioanovici, și tânărul fără nici o vocație și fără nici o profesiune îl va seconda, ori își va găsi un rost pe lângă el. Reintrând în societatea normală, extinsă acum prin mutarea în capitală, câmpul memorialistului se lărgeste cu personaje de alt tip, pe care le va immortaliza în pagini de mare artă portretistică, de la Ionel Brătianu la Oct. Goga și de la N.D. Cocea și Ion Vinea la o serie de moldoveni pe care nu-i cunoscuse mai înainte: M. Sadoveanu, Cezar Petrescu, Păstorel Teodoreanu, Costache Flondor, pe lângă Duiliu Zamfirescu. Memorialistul se arată a fi un adevărat bucureștean și, de fapt, abia după venirea în Capitală el își poate exprima preferința pentru un mediu. Și, cum adopțiunea este adevărata natură, el abia acum se poate spune că trăiește pe propriile picioare. Acestui mediu îi dedică paginile finale ale cărții sale: bombardamentele și tensiunea dramatică a primăverii și verii lui 1944, constituind momentul suprem al experiențelor sale și gongul final al unei întregi istorii. Gh. Jurgea-Negrilești a fost numai un martor, atent fără curiozitate, scriitor fără pasiune, un învins mai apoi fără nici o luptă. Nu ținuse arma în mână, precum atâția dintre rudele și membrii clasei sale; nu pare să fi fost arestat, nici măcar urmărit pentru niscăi idei subversive sau vorbe imprudente; a știut însă să vadă și să scrie, ceea ce abia acum, după moarte, îl proiectează în altă lume, din care cunoscuse câțiva figuranți, scriitori de marcă, dar ale căror scrieri nu le citise.”

● **[„România literară”, nr. 38]** Editorialul lui N. Manolescu *Cum scriem* e dedicat disputei dintre ortografia fonetică și cea etimologică, ortografia fonetică fiind apărută de revista pe care o conduce: „Trec peste faptul că «schizofrenia» cu pricina n-a creat-o «România literară», ci o decizie academică la care lingviștii din Academie s-au opus, ca să relev o ciudățenie absolută a felului în care este abordată chestiunea reformării scrierii. D-na Matilda Caragiu Marioteanu care se numără printre rarii lingviști iubitori de *â* din *a* și care a participat la dezbaterea din Comisia Senatului, a arătat cu acel prilej (de altfel, d-sa și-a expus argumentele și în revista noastră, cu ani în urmă) că *â* din *a* pune în evidență latinitatea limbii române. Argument plăcut și urechilor d-nilor A. Păunescu și E. Simion. Mă întreb ca un naiv ce sînt: oare *î* din *i* nu pune în evidență aceeași latinătate căci, dacă vrem să reîncepem să scriem *pâine* sau *câine*, atunci trebuie totuși să continuăm să scriem *rîu* și *pămînt*. Numai așa latinitatea noastră ar fi pe deplin confirmată. Ideea d-nei Caragiu, după care vocala *i* nu este decât rodul închiderii aceleiași vocale *a* care îi obsedează pe latiniști, n-are nici o relevanță în context, chiar dacă ar fi istoricește corectă. Dincolo de *â* din *a*, pasionații reformei nu trec decât o singură dată: când vor să scriem *sunt* în loc de *sînt*. Aici argumentul apropierei de latinătate pică din prima la examen: sunt nu vine din persoana I a indicativului latin. E un cultism, adică o formă propusă de latiniștii secolului al XIX-lea.” În concluzie: „chestiunea latinității e oțioasă. Rămâne aceea a caracterului ca atare al ortografiei noastre: fonetică sau etimologică? De la Maiorescu s-a impus tendința fonetică. Spre binele scrierii, zic eu. E nepractic să scriem în două feluri același sunet.” □ „Lecturi la zi” reunește recenzii de

Alexandra Olivotto (*Eseul cu ochelari*), la volumul de eseuri al Adrianei Babeți, *Arahne și pânza* (Ed. Universității de Vest), Iulia Alexa (*Intervalele poemelor*) la volumul de poezie al lui Ioan Vieru *Intervalul răbdării* (Dacia) și Iulia Popovici (*Fetele ascunse ale documentelor de partid*) la volumul de autor *Banalitatea răului. O istorie a Securității în documente (1949-1989)*, de Marius Oprea și la volumul coordonat de același Marius Oprea, *Securiștii Partidului. Serviciul de Cadre al P.C.R. ca poliție politică. Studiu de caz: arhiva Comitetului Municipal de Partid Brașov*. ■ Cronica literară de Luminița Marcu se oprește asupra volumului lui Mihai Ursachi, *Benedictus* (Compania). Titlul, *Poezia perenă a lui Mihai Ursachi*, sugerează tonalitatea cronicii, care îmbină comentariul ediției, al biografiei și al operei: „Nu poate fi trecută cu vederea biografia acestui extraordinar poet, o biografie care e pe măsura poeziei, în spectaculozitate și risc, dar care niciodată nu pare să afecteze opera, nu pare s-o impurifice și nici s-o dateze. Aproape că nu transpare nimic din meandrele care l-au dus pe Mihai Ursachi pe țărmul Pacificului unde a fost angajat salvamar, apoi profesor universitar, pentru ca apoi să se întoarcă în România. Și nu orice Românie, ci un colț plin de personalitate al acestei Românii, plin de personalitate, de istorie literară și în același timp de derizoriu: Țicăul, mahalaua celebra a Iașilor. Nici o motivație nu e de găsit în poezie pentru toate aceste tribulații, lucru rar în istoria noastră literară. Poezia se ține singură, cu totul autonomă față de viața spectaculoasă pe care n-a folosit-o niciodată pe post de cârjă a inspirației. Poezia lui Mihai Ursachi este o poezie de relief constant, analiza cronologică a volumelor nu duce la descoperiri spectaculoase. Nu există schimbări majore de la un volum la altul, după cum nu există nici fluctuații de valoare. Setul poeziilor memorabile e în mod egal împărțit între toate, alcătuind un fel de podiș de mare altitudine în care cunoscătorii se vor întâlni cu începătorii în plăcerea lecturii, în satisfacția exercițiului de arheologie livrescă, în degustarea în tihnă a unei poezii de un farmec cu totul special.” □ Este consemnat faptul că Ana Blandiana primește premiul de poezie „Vilenica” (Slovenia). □ Lucia Negoită e prezentă la pagina de poezie. □ Gh. Grigurcu, în *Un decepționat caligrafic*, comentează volumul sibianului Dumitru Chioaru, *Vara de fosfor* (Dacia), „existența” sa poetică fiind catalogată, în final, ca una „în surdină”, dar „îndrituită ca oricare alta”. □ Mircea Anghelescu, în *Barocul lui Cantemir*, discută cartea lui Gabriel Mihăilescu, *Universul baroc al Istoriei Ieroglice. Între retorică și imaginar* (Fundatia Națională pentru Știință și artă): „Autorul examinează patru categorii figurative, patru «mari dominante retorice» din textul *Istoriei ieroglice* în încercarea de a izola patru din principalele componente ale construcției persuasive urmărite tot timpul în filigranul cercetării sale: figurile inversiunii și ale reversibilității (anastrofa, hiperbatul, chiasmul ș.a., care se pretează adeseori «abuzului formalist» atât de frapant în cartea lui Cantemir, de unde și decupajele suprarealiste care s-au practicat, de Nichita Stănescu dacă nu mă înșel), figurile incongruenței (care sînt urmărite și în compoziția narativă a romanului, în «juxtapunerea

capricioasă a narațiunii ficționale cu narațiunea non-ficțională»), figurile amplificării (cu corolarul *Expansiunea sintactică a frazei: tehnica frazei labirintice*) și, în fine, figurile iluziei către care converg toate celelalte, asigurând «o perspectivă unificatoare, specific barocă, a întregului».” ■ Cornelia Ștefănescu, la „Cronica edițiilor”, comentează ediția critică (de Elena Zaharia-Filipaș) din Ion Vinea, *Opere*, IV (Fundatia Națională pentru Știință și Artă / Academia Română, Institutul „G. Călinescu”, 2001): „Important este pentru cititor să descopere, prin observațiile editoarei, că încă din 1913, pe când scriitorul avea doar 18 ani, se impunea prin siguranța referințelor și interpretărilor literaturii străine, orizontul și exuberanța, vigoarea documentării, muzicalitatea textului, capacitatea lui de a lega destine individuale și a le întrepătrunde cu istoria în înțelesul său cel mai larg, cât și realismul psihologic al unora dintre autorii români, verva observațiilor critice.[...] Marea noutate a volumului este strângerea între copertele sale a textelor politice, propriu-zise, adevărată proză cu personaje ale unui anume timp, al său, care este și al istoriei anilor, mai ales a anilor de restrângere a activității gazetărești, din timpul războiului, pentru 1917 sumarul necuprinzând decât trei titluri, dar mai ales avalanșa de belșug epic, liric și usturător critic al povestitorului de istorie care se vădește a fi în publicistica sa Ion Vinea în perspectiva dinamică a anului 1919.” ■ Alex. Ștefănescu îl propune pe *Marin Preda* „la o nouă lectură”, plecând de la comentariul *Moromeților* și ajungând la considerații mai generale despre scriitor ca „inițiat” în misterul *realității*: „Nici un scriitor de după război nu s-a bucurat de atâta încredere din partea cititorilor ca Marin Preda (cu toate compromisurile – numeroase și vizibile – pe care le-a făcut). Succesul său în această privință se datorează calmului și sobrietății cu care a tratat problemele de morală. În acest domeniu apar frecvent inși patetici și turbulenți, care, înainte de a înțelege sufletul omenesc, vor să-l reformeze. Marin Preda n-a bruscă nimic. El s-a apropiat cu sfială de misterul vieții sufletești. Dar nici n-a procedat cu acele infinite ezitări prin care unii sfătuitori nu reușesc decât să-i exaspereze pe beneficiarii sfaturilor. Ca orice țăran care a văzut de mic copil cum fată oile și cum sunt uciși caii bătrâni, deveniți inutili, era bine instalat în realitate și avea mișcărilor gândirii sigure. De aceea, și azi, când îi citim textele, le citim ca pe un mesaj important, venit din partea unui inițiat. Marin Preda știa ceva.” □ Sunt publicate, sub titlul *Bătrânețe fără tinerețe și moarte fără de viață* poeme inedite de Călin Angelescu, recent dispărut (2 martie 1957-12 septembrie 2002), dintr-un volum în curs de apariție la Editura Muzeul Literaturii Române. □ Ruxandra Cesereanu publică un text literar *Casa cu păpuși*, fragment din romanul *Trimeron*. □ Mariana Codruț, sub titlul *Aglaja, copil de circ*, scrie la rubrica „Cronica traducerilor”, despre Aglaja Veteranyi, *De ce fierbe copilul în mămăligă* (Polirom). □ La „Cartea străină”, Grete Tartler prezintă volumul lui David Lodge, *Terapia* (Polirom), traducere de Radu Paraschivescu, sub titlul *Kierkegaard, terapeutul*. Tot la această rubrică Mihai Iacob, sub titlul *Cela: un cadavru de lux*, scrie despre monografia lui Francisco

Umbral, *Cela: un cadaver exquisito*. □ La „Meridiane”, Carles Duarte e prezent cu poezie, *Triptic hebreu*, traducere din catalană Jana Balacciu Matei.

26 septembrie

• [„Contemporanul – Ideea Europeană”, nr. 39 (590)] Ionel Necula, în *Cioran la anno domini 1934 (Flash-uri de epocă)* alcătuiește un profil al lui Emil Cioran, construit în paralel cu cel al lui Anton Golopenția, punctând momentul relației de tinerețe dintre cei doi, la Berlin și București: „*Amiciții berlineze*. La Berlin Cioran se reîntâlnește cu Anton Golopenția, aflat și el cu o bursă Rockefeller în capitala Germaniei. Se cunoșteau din țară, făceau parte, amândoi, din cercul criterioniștilor. Era cu doi ani mai în vârstă decât Cioran și o perioadă, 1932-1933, lucrase ca director de cabinet al profesorului Dimitrie Gusti, care deținea portofoliul Ministerului Instrucției, Cultelor și Artelor. Figura printre marile promisiuni ale României interbelice și în chiar ziua plecării sale în Germania, la 18 mai 1933, Petru Comarnescu îi trasa, în ziarul «Rampa»”, câteva linii portretistice diamantine care-l situa printre corifeii generației sale. «Astăzi, scria Comarnescu, Anton Golopenția ne părăsește pentru o durată mai lungă. Pleacă în străinătate să-și desăvârșască posibilitățile sale multiple de gânditor și cercetător al societăților umane de azi și de totdeauna. Rareori am asistat cu mai multă bucurie și tristețe la plecarea cuiva ca la aceea de acum a lui Anton Golopenția, nume pe care, sunt sigur, mâine îl vom pronunța cu toții la o mare altitudine de admirație» (*Ceasul misiunilor reale*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1999, p. 42). Dacă mărturia lui Zaharia Stancu este exactă, Anton Golopenția a fost cel ce i-a transmis articolul lui Cioran, *Sensul culturii contemporane*, publicat de el în revista «Azi» din 2 apr. 1932. Se țineau, deci, în afinități reciproce deși, din motive necunoscute, între ei intervenise la un moment dat o răceală episodică. Revăzându-se la Berlin, relațiile dintre ei își recapătă normalitatea de altădată și Cioran nu-și ascunde satisfacția față de Petru Comarnescu: «Vorbesc cu Anton atât de des despre tine, îi scria la 27 dec. 1933, încât niciodată, cred, n-ai fost în altă parte de lume, mai prezent și mai actual. Este de la sine înțeles că am reluat relațiile de intimitate prietenească, pe care doi ani de zile le-am destrămat printr-o progresivă înstrăinare. Am fost impresionat să observ ce drumuri diferite am apucat și am fost puțin melancolic când măsurându-mi distanța de el, mi-am măsurat distanța de mine însumi» («Manuscriptum», nr. 1-2/ 1998, p. 233). [...] Deocamdată, suntem în 1933. Cioran se ratașa mai mult accidental decât paradigmatic peste realitatea românească. Iar atunci când o va pune în ecuație analitică, va ajunge la concluzii ce nu puteau fi îmbrățișate de Golopenția. Prea era prins, ca apropiat al lui Gusti, în acțiuni constructive și rodnice pentru spiritul românesc pentru a consimți la nevoia unei ruperi de ritm și la presupusa dietă a *Schimbării la față*. «Băiatul acesta, îi scria Petru Comarnescu lui Mircea Eliade la 6 aug. 1936, își croiește o nespus de serioasă carieră științifică și aștept imens de la el». (*Mircea Eliade*

și corespondenții săi, vol. I, Editura Minerva, București, 1993, p. 213). Până la urmă, viața și evenimentele care au urmat i-au despărțit, pe cei doi bursieri români din capitala Germaniei, o lungă perioadă de timp. Târziu, în 1946, când se vor regăsi la Paris unde Anton Golopenția însoțea delegația română la Conferința pentru pace în calitate de expert consultant statistic, lumea se schimbase din temelii. Se terminase războiul, dar începeau răfuielele. Puțini le bănuiau virulența și radicalitatea. Arestat în 1950, ridicat direct din sala de lectură a Bibliotecii Academiei Române, Anton Golopenția este depus la Jilava, unde este asasinat un an mai târziu. S-a stins ca un pițigoi torturat în colivie la doar 41 de ani. Încă o promisiune decimată și-o nesăbuiță ce confirmă blestemul acestui neam. [...]”

□ Intitulată *Lumea, repovestită*, cronica Irinei Petraș prezintă volumul *Lumea, repovestită* (Eminescu, 2000), de Roxana Sorescu: „Scriu cu întârziere despre o carte de eseuri demnă de toată atenția: *Lumea, repovestită* (Editura Eminescu, Buc., 2000, 250 pag.). Cartea Roxanei Sorescu mi-a căzut prea târziu în mâini pentru a putea profita de fișa biobibliografică din final, așa că în *Panoramă* am putut trece doar anul nașterii (1944, nu 1943, cum e în fișa de la sfârșitul cărții) și două titluri: *Interpretări*, 1979 și *Liricul și tragicul*, 1983). *Lumea, repovestită* propune speculații sau hipertexte (în sensul lămurit în textul speculativ despre A. Scrima, ultimul din volum, dar și într-un soi de prefață: «temelia pe care se clădește hipertextul este enciclopedismul intelectual. Enciclopedism asociat cu capacitatea de a pune *in actu*, la timpul și locul potrivit, cunoștințele aflate în stare latentă, potențială. Memoria unui calculator reunită cu o capacitate de selecție și de activare adecvată pe care calculatoarele noastre încă nu le-au atins») despre Caragiale, Ion Creangă, Sadoveanu, Eminescu, H. Papadat-Bengescu etc. Între un preambul despre *Hipertexte* și un epilog despre *Lumea ca pre-text hermeneutic*, trei capitole: *Sub semnul lui Ianus*, *Lumea și oglinda*, *Irealitatea existenței*. Comentariul la *Inspecțiune* (*De ce, nene Anghelache?*) descifrează cu instrumentarul la vedere o schiță caragialiană, «text minimal a cărui valoare arhetipală îl face interpretabil în registre multiple». Sunt, mai întâi, reproduse secvențele din interpretări anterioare cu care se intră în dialog «subteran»: Paul Zarifopol, G. Călinescu, Șerban Cioculescu, Valeriu Cristea, Alexandru George, Ion Vartic. Autoarea remarcă, pe bună dreptate, că acestea, deși nu de puține ori polemice, nu se exclud, căci își găsesc justificarea în text. Ipoteza cea nouă le folosește pe toate ca «elemente constitutive ale unei explicații integratoare», construind, așadar, un soi de colaj special. O replică a lui Caragiale despre «moftangiul» de Kant e argumentul suficient al declanșării din acest «punct» a demonstrației. Și ea justificată de text (îmi vine în minte povestea/ parabola cu judecătorul care îi ascultă pe toți împricinații și le dă, pe rând, fiecăruia dreptate; când un martor îi atrage atenția că așa ceva nu e cu putință, nu pot avea toți dreptate în una și aceeași pricină, judecătorul îi răspunde calm: «Și tu ai dreptate!») Altfel spus, textul existenței a fost întotdeauna generos cu interpreții săi). Să rețin una dintre încheieri: «Am numi această manifestare a nevoii de transfer a

imperativelor dictate de Supra-eu asupra unei instanțe obiective socializate, cu dublu rol, de constrângere și de răsplată, complexul Anghelache. El reprezintă, într-un fel, reversul complexului lui Oedip, încât în locul revoltei împotriva tatălui care frustrează apare nevoia instaurării autorității tatălui (zeului, inspectorului), ca garanție a îndeplinirii obligațiilor morale și a stabilității sociale. Unei lumi cu legi morale labile sau cu legi morale în curs de schimbare îi este mult mai caracteristic complexul Anghelache decât complexul Oedip». Merită parcursă toată demonstrația, nu mai insist. Să spun doar că variantei parțial, abulic active a complexului Anghelache îi poate răspunde varianta pasivă, abulic satisfăcută a complexului Leonida, amândoi embleme ale moralei labile, de eternă tranziție.”

□ La rubrica „Eseu” Ion Oltean semnează *Dinicu Golescu*, un text focusat în principal pe literatura sa de călătorie. □ Sub egida „Hotel Urmuz” Ștefania Coșovei prezintă succint pe Iulian Neacșu cu volumul *Un țăran trece strada* (2001), iar Dan Mircea Cipariu semnează *Totul pentru Jo, totul pentru Bogdan O. Popescu*, despre volumul de poezie al doctorului Bogdan O. Popescu, *Poemul de gardă* (Ed. Celsius).

□ Într-o „scurtă ochire”, Mircea A. Diaconu scrie despre volumul de poezie al tânărului Costel Stancu, *Arta imaginației*, Vinea, 2001 (*Pe marginea gravității*). □ Ana Maria Sireteanu ocupă pagina de poezie cu poeme dedicate memoriei poetului (recent dispărut) Gellu Naum.

Septembrie

• [„Apostrof”, nr. 9 (148)] La „Puncte de reper” Ion Pop semnează *La centenarul lui Sașa Pană*. □ Rubrica „Poeme” îi e încredințată poetei Floarea Țuțuianu. □ La „Cronici literare” reține atenția *Viața ca o corectură* a Irinei Petraș, dedicată volumului *Femeia din fotografie*, jurnalul Tiei Șerbănescu (Compania, 2001). □ Gabriela Melinescu e prezentă cu *Jurnal suedez (III)*, iar Marta Petreu adaugă un comentariu însoțitor al textului, critic-evocator, *La curtea reginei Gabriela*, în care apreciază traseul spiritual, deopotrivă religios-mistic și moral, al omului și al scriitoarei, așa cum transpare el în acest jurnal. □ La „Debut” e tipărită o *Scrisoare de dragoste prin e-mail, după doi ani și jumătate de căsnicie* (adresată *Dragă Joco* și semnată *Erika*). □ Marta Petreu, în *Poeți români în limba franceză*, prezintă o antologie în limba franceză, coeditată de *Ecrits des Forges* din Québec și de Editions Phi, din Luxembourg, *Comme dans un dessin de Escher. Huit poètes roumains*. Volumul e coordonat de Corina Ciocârlie-Mersch și Jean Portante, traduceri aparțin lui Alain Paruit, Olivier Apert, Ed Pastenague și Odile Serre, prietenii constanți ai poeziei române. Autorii traduși: Ileana Mălăncioiu, Mariana Marin, Virgil Mazilescu, Simona Popescu, Marta Petreu, Mircea Cărtărescu, Daniel Bănuțescu. □ La „Eseu” Ion Vartic semnează *Complexul lui Fiesco: Caragiale, Kundera și alții*, care pleacă de la lamentația epistolară a lui Gherea către Korolenko, în 1912, la moartea *supraomului* Caragiale, în care căinează nu doar destinul țărilor mici și înapoiate, ci mai ales al marilor oameni supraînzestrați născuți în ele, eseul terminând cu recunoașterea unui prototip hamletian în acest

complex, după ce face un tur prin Kundera, Gombrowicz, Broch, Musil, Ion Vinea (*Blestemul locului*), Cioran și Sábato. ■ La Dosarul Emil Ivănescu e publicată pentru prima oară, fragmentar, proza inedită *Fata Morgana*, de Emil Ivănescu (născut în 1921 și sinucis în 1943, fratele mai mare al poetului Mircea Ivănescu), însoțit de comentarii de Alexandru Vona (*Emil Ivănescu*, tipărit întâi în revista „Agora”, nr. 1, 1947), de o scurtă prezentare de Matei Călinescu și de un text mai vechi semnat de Mircea Ivănescu, preluat din „Euphorion”, nr. 1, 1998. □ Norman Manea publică *Divanul vienez (II)*, George State traduce alte trei poeme de Paul Celan, *Încredere, Tenebrae, Sub un tablou* din vol. *Zăbrelile limbii*, 1959. □ Jean-Claude Masson revine cu partea a doua a prozei *Tenorul din Cluj*, începute la Cluj, în 1991 și terminate la Paris, în 1995 (traducere Bogdana Savu).

● **[„Convorbiri literare”, nr. 9 (81)]** La „Atitudini” Cassian Maria Spiridon publică un editorial cu titlul *Petre Țuțea și stilurile culturale (I)*. ■ Cassian Maria Spiridon ia un interviu lui Sorin Alexandrescu, cu titlul „Cine altcineva decât noi înșine este vinovat de insuficienta noastră performanță pe plan internațional?”. ■ La inedit apar *Scrisori inedite ale lui Vasile Conta (II)*. □ La proză colaborează din nou Miron Kiropol cu *Povestire cu nimeni* și Lavinia Braniște, cu *Septembrie*. □ La rubrica de istorie Gheorghe I. Florescu semnează un text *Cultura română în America și Canada*. □ La o rubrică denumită „Omul mondializat” Ovidiu Hurduzeu publică *Flux*, un eseu despre lumea tehnologiei, a imaterialității și dezincarnării, lumea Angrenajului, aceea a secolului XXI, opusă lumii creștine.

● **[„Orizont”, nr. 9 (1140)]** Tema este 11 Septembrie. Mircea Mihăieș semnează pe prima pagină un editorial cu acest titlu, în care concluzionează: „Deși greu de acceptat, una din lecțiile lui 11 Septembrie este că diversele părți ale omenirii sunt despărțite de mult mai multe lucruri decât ne apropiem. Și că efortul de a ajunge la un echilibru e infinit mai dificil decât o spun filozofii, idealiștii, politicienii și băgătorii de seamă îndoctriinați cu fariseismul corectitudinii politice. Nu sunt, de felul meu, optimist. Dar dacă, într-o mie sau două de ani, vom reuși să ștergem urmele răului natural care ne desparte, poate că sacrificarea lui World Trade Center, în ziua neagră a lui Septembrie, 11, 2001 să-și fi avut rostul ei metafizic. Dacă nu, nu.” □ La „Documentar”, Cornel Ungureanu scrie în *Eminescu, cercetări noi* despre volumul *Studii literare*, de Ilina Gregori (Ed. Fundației Culturale Române). □ La „Copyright” Șerban Foarță publică poemul *Replay*, iar Mitroplitul Nicolae Corneanu omagiază amintirea profesorului Eugen Todoran, în *Amintirea unui om exemplar*. □ La rubrica „Italice” Adriana Babeți ia un amplu interviu lui Ion Bulei, directorul Institutului Român de la Veneția, cu prilejul unui colocviu internațional găzduit de instituția pe care o conduce, la Veneția, pe 8-9 mai 2002, pe tema *Dialogul culturilor*, la care au participat atât oameni de cultură români și italieni (dintre aceștia, o seamă de profesori romaniști sau preocupați și de cultura română), dar și reprezentanți ai unor instituții / asociații din diverse țări care se ocupă cu promovarea relațiilor culturale bilaterale. Titlul interviului e *Veneția, cu și fără melancolii estivale*.

La aceeași rubrică Adriana Babeți semnează *Marile șanse ale micilor centre. Un studiu de caz – Veneția*, un fragment din intervenția prezentată în cadrul colocviului *Dialogul culturilor* de la Veneția. Afrodita Cionchin ia un interviu (*Orice scriitor este un om al Frontierei*) lui Claudio Magris. Pe ultima pagină tot Claudio Magris semnează *Microcosmosuri*, fragmente traduse din cartea autobiografică a lui Magris cu acest titlu (*Microcosmi*), apărută în Italia în 1997 și distinsă cu premiul Strega. □ La „Picătura de cucută” Ileana Oancea scrie despre corespondența lui Caragiale pe tema Germaniei: „*M-au corupt nemții...*”. □ La „Contur”, Cristina Chevereșan în *Deloc naivi, dar totuși sentimentali* comentează *Nobelul românesc*, de C.T. Popescu și *A vorbi într-un pustiu* (Polirom), de Ileana Mălăncioiu (Polirom). N. Bobia semnează *Elogiul societății deschise*, despre volumul lui Vladimir Tismăneanu *Scrisori din Washington* (Polirom). Pia Brânzeu publică *Prea târziu, prea devreme*. □ Livius Ciocârlie la „Marginalii” continuă *Comentarii la Canetti* (8). La „Stereotipuri” semnează aceiași Daniel Vighi și Viorel Marineasa, sub egida *Caut din priviri o bancă...*, două texte, *Stau acilea în Waldfriedhof*, respectiv *Ceaiul de popâlnic*. □ La „Cronica edițiilor” Alexandru Ruja semnează *Critici contemporani*, despre *Panorama criticii literare românești* (Casa Cărții de Știință), alcătuită de Irina Petraș, o „carte solidă”, „unică prin amploare și mod de organizare”. □ C. Pătrășconiu ia un interviu lui Robert Șerban, „*A Cincea Roată*”, *adică volanul...* □ La „Fiction&Co.” Anamaria Beligan *Portret de familie*. □ La „Contur”, Delia Cursan recenzează *Daniel, al rugăciunii* (Ed. Muzeul Literaturii Române), în *Descântec*, iar Gh. Secheșan continuă *Dimensiunea '80. Repere pentru o istorie a optzecismului bănețean*. ■ La rubrica „11 Septembrie” e publicat în paginile revistei un interviu cu Susan Sontag, realizat de poloneza Irena Grudzinska Gross, în SUA, pentru revista poloneză „Gazeta Wyborcza”, „*Sunt un fel de paratrăznet*” (tradus în românește de Cristina Chevereșan). Interviul se referă la scandalul produs de articolul ei publicat imediat după tragicul eveniment, în care ea critică politica externă imperialistă a Americii, care a determinat atacul terorist (teza scandalooasă a articolului ei este că teroriștii susțineau o cauză dreaptă). Articolul, scris la Berlin, pentru „New Yorker”, deci de la distanță, distanță ce permite o anume detașare emoțională, susținea că modul de prezentare a evenimentului de către administrația și presa americană oferea un „temei” pentru un „nou război”, acum contra terorismului, mai sinistru decât Războiul Rece. Teroriștii, consideră Sontag, sunt o noțiune asemănată cu cea de „comunist” din anii '50: ei „sunt peste tot, nimeni nu știe cum arată sau unde pot fi găsiți”. Mesajul pe care ea pune accentul acum este ultima frază a acelui articol: „Hai să plângem împreună, dar să nu fim proști împreună.” Sontag consideră că ea a încercat să înțeleagă critic situația, pe de o parte actul disperat al teroriștilor, pe de altă parte discuțiile de la CNN din acel moment, care, privite non-emoțional, era evident că anulau orice posibilă dezbatere: „A nu spune nimic diferit față de oricine altcineva.” Susan Sontag își menține poziția din acel articol și acum, susține ea, chiar dacă a

luat notă de argumentele unor Rushdie și alții. Sub egida aceleiași teme, Mircea Mihăieș semnează, pe penultima pagină a revistei, *Tragedia ca speranță*.

Septembrie-octombrie

● [„**Contrafort**”, nr. 9-10 (95-96)] La „Actualitatea” se cosemnează lansarea, la București, a unui volum care comemorează un an de la dispariția poetului Gellu Naum, *Pentru Gellu Naum / For Gellu Naum*, volum coordonat de Iulian Tănase (Editura Vinea & Editura Icare): „Pe 29 septembrie s-a împlinit un an de la dispariția lui Gellu Naum, creator excepțional, poate cel mai important și devotat slujitor al poeziei pe care l-a avut literatura română în ultima jumătate de secol. Prietenii și admiratorii poetului au marcat tristul eveniment prin editarea unei foarte frumoase și elegante cărți dedicate lui Gellu Naum, o antologie de iubire cu texte în română și engleză (în cazul autorilor germani antologați s-a păstrat și varianta în original) intitulată simplu, *Pentru Gellu Naum/For Gellu Naum*. Coordonață de Iulian Tănase – se pare că ultimul scriitor tânăr sosit în galeria celor foarte apropiați de Gellu Naum – și de Liggia Naum, soția poetului, antologia cuprinde texte a 37 de autori care semnează poezie și scurte fragmente de proză ce mărturisesc, direct sau indirect, apartenența autorilor la universul și spiritul creator naumian. Deși fiecare dintre scriitorii antologați a avut (are) un cod secret al relației sale cu creatorul *Zenobiei* și al *Malului albastru*, cartea scoate în evidență la lectură un ton comun, o respirație și o iradiere care, toate, țin de Gellu Naum... Printre cei care semnează în antologie – Constantin Abăluță, Andrei Codrescu, Mircea Dinescu, Ioan Flora, Nora Iuga, Virgil Mihaiu, Herta Müller, Oskar Pastior, Ioana Pârvulescu, Simona Popescu, Joachim Sartorius, Dan Stanciu, Alex. Leo Șerban, Elena Ștefoi, Iulian Tănase... – se află și poetul Vasile Gârneț, prezent cu poemul *gellunaum*. Lansarea cărții a avut loc pe 27 septembrie în incinta Teatrului Național din București, la Lăptăria lui Enache. Am reținut pentru finalul acestei scurte prezentări mărturisirea făcută cu acest prilej de doamna Liggia Naum: «...Gellu Naum a trăit 86 de ani pentru trei lucruri: poezie, dragoste și libertate».” ■ La „Cronică literară” Grigore Chiper scrie despre ultimul volum de poezie al lui Petre Stoica, *Vizita maestrului de vânătoare* (Vinea), remarcându-i prospețimea (*Poezia nu are vârsta a treia*), Adrian Ciubotaru, în *O scrisoare pentru Florin Mugur*, se referă la volumul postum al acestuia *Scrisori de la capătul zilelor* (Compania, ediție Mircea Iorgulescu), „remarcabil exemplu de prietenie literară”, Mihai Vakulovski prezintă în *Foarte Un Cristian (prima cronică)* monografia underground scoasă de Un Cristian (Cristian Cosma) *Eva Negru (prima monografie)*, Margareta Curtescu comentează volumul de proză scurtă (debut) al profesorului din Bălți Anatol Moraru, *Nou tratat de igienă* (Ed. Gunivas, Chișinău) căruia îi apreciază stilul livresc-parodic (*Nou tratat de igienă stilistică*), Andrei Poamă scrie despre poezia Eugeniei Bulat (*Despre Miobe-Antigona și rochiile eu retro*), Șerban Axinte scrie despre o carte pe care o consideră un eveniment, *Cercul nostru vă prezintă* (Polirom), de Lucian Dan

Teodorovici (*Lumea din nasul clovnului*). Cel mai important text, semnat de Dumitru Crudu, se referă la romanul scandalos al lui Alexandru Vakulovski, *Pizdeț* (Aula) comparând reacțiile stârnite de apariția lui, la Chișinău, cu cele ale publicului moscovit, la apariția unui roman cu tente licențioase, de Vladimir Sorokin: „Romanul lui Alexandru Vakulovski care a văzut lumina tiparului la editura *Aula* din Brașov a trezit discuții aprinse în unele publicații din Chișinău (este vorba mai ales despre ziarul «Sens», unde un oarecare Nicolae Cheptea publică o cronică favorabilă romanului). Mulți dintre cititori au fost scandalizați de titlul acestuia. Romanul lui Alexandru Vakulovski se numește *Pizdeț* (titlul tradus din argoul rus înseamnă: s-a sfârșit, e gata cu toate astea etc.). Este o denumire șocantă, fără doar și poate. Cititorii revoltați de titlu însă nu au ieșit în stradă și nu au organizat marșuri de protest față de publicarea romanului. Ei și-au exprimat indignarea pe forumul electronic al aceluiași ziar. Au existat 341 de reacții și 42 de comentarii pe marginea romanului exprimate pe forumul ziarului. Unul dintre cititorii care s-au revoltat, pe numele său Călin Miștelea, consideră că Alexandru Vakulovski ar fi trebuit să vorbească despre mizerie într-un limbaj decent. Această opinie au împărtășit-o și alți cititori care erau indignați de pasajele licențioase, cum ar fi acesta: «M-am săturat de tine, ești într-adevăr un cretin dracului de drogat împuțit, un porc, un nesimțit, un bătăran, o conservă căreia i-a trecut termenul, un blea, un vagabond, un shit, un fucking shit...». Spre deosebire de *Golubioie salo* (*Grăsimea albastră*) a lui Vladimir Sorokin, romanul lui Alexandru Vakulovski însă nu a fost aruncat la budă și nu a fost incendiat în piețe, așa cum au procedat locuitorii orașului Moscova cu romanul scriitorului rus de scandal. Să fie vorba despre faptul că cititorul nostru este mai cult? Oare aceasta să fie explicația? Sau este vorba de altceva. De exemplu, de faptul că cititorul de carte română este mai pasiv decât cel rus, iar faptul de cultură nu are pentru el o rezonanță socială, așa cum o are pentru cititorul de carte rusă. Oricare ar fi explicațiile, niște asemănări între indignarea cititorului nostru și cel rus există. Ambii au protestat împotriva folosirii de către autori a limbajului licențios. Ambii consideră că literatura este un domeniu aparte, un teritoriu al sensibilității și frumosului. Foarte mulți cetățeni indignați de utilizarea limbajului indecent nici măcar nu au citit cărțile respective. Dar nu asta-i problema. Buba e în altă parte. Oare cât de justificată este această revoltă a cititorului față de folosirea cuvintelor mai «deocheate și mai pipărate», așa cum le-au numit ei? Despre romanul lui Vladimir Sorokin nu aș vrea să mă pronunț aici, fiindcă aceasta ar fi o altă discuție care ar trebui construită în jurul relației dintre indecență și comercial. Or, este clar din capul locului că romanul lui Alexandru Vakulovski nu este unul de «consum curent». Limbajul licențios pe care-l folosește romancierul basarabean stabilit (cel puțin, deocamdată) la Cluj poate fi raportat mai degrabă la tradiția prozei «negre» americane, a postmodernismului sumbru, așa cum se manifesta acesta, de exemplu, în romanul *Visul american*, dar nicidecum la literatura de consum. Poetul și eseistul Alexandru Mușina însă a mers chiar și mai departe,

decretînd romanul lui Alexandru Vakulovski «manifest al tinerilor furioși români». Afirmăția este extrem de tare: trebuie să recunoaștem. Nu credem că Alexandru Mușina a făcut-o fiindcă este editorul romanului și pentru a contribui la succesul de librărie al cărții. Cunoscîndu-l pe domnul Alexandru Mușina un om sincer și deschis, credem că afirmația sa poate fi luată în serios. După ce citești romanul, această afirmație pare și mai veridică. Prin grila furiei poate fi justificat și limbajul lui Alexandru Vakulovski. Duritatea lui este o expresie a furiei față de structurile sofisticate și osificate ale societății. Este ridiculizată atît societatea moldavă, cu toate structurile ei birocratice, cum ar fi vama, de exemplu, cît și cea română. Instituția care se ocupă cu evidența și controlul asupra intrării și ieșirii din țară a mărfurilor capătă niște conotații monstruoase în romanul lui Alexandru Vakulovski. Ea este, în cele din urmă, un simbol al statului Republica Moldova, așa cum Universitatea este o metonimie pentru o Românie terifiantă. Iar *Profesorul* este fața inumană a ambelor societăți. Narratorul din romanul lui Alexandru Vakulovski nu este un deklasat. El este prins în iureșul unor întîmplări odioase. Este integrat unui mediu care se droghează și se alcoolizează. Dar, după cum se va vedea și în finalul cărții, intenția sa este de-a scăpa din această mocirlă de subsol (socială). Tendința personajului principal este spre redempțiune. Efortul său se configurează în jurul încercării de-a ieși din această cloacă. [...]” (*Un manifest al tinerilor furioși români?*) □ La „Sript-tease” Em. Galaicu-Păun scrie despre volumul de poezie al Valeriei Grosu, *Miere eretică*: „[...] Așa cum apare în *Miere eretică*, poezia este calea anevoioasă de la persoana a doua singular (acel *tu* al tuturor corespondențelor) la propriul *eu*, între *Cine ești?* și *Mai sînt*. O schimbare la față a pronumelui personal, dar și/mai ales o schimbare a tonului. Cu *Îngerul de vineri* pe post de armură. Deliberat ascetică, dar înzestrată cu o imaginație înflăcărată, poezia Valeriei Grosu seamănă izbitor cu *une religieuses* care visează să fie arsă pe rug pentru erezie în timp ce-și face rugăciunea de seară. [...]” (*Binecuvîntata erezie*) ■ La „Interviul revistei” e găzduită Mariana Codruț, care face un portret al vieții literare ieșene, animate de polemica inegală dintre o tabără conservatoare și o grupare reformatoare: „*Dragă Mariana Codruț, vreau să pornesc dialogul nostru cu următoarea întrebare: cum e să fii scriitor astăzi în România, în dulcele târg al Iașilor?* – Iașul e un oraș foarte frumos și care capătă, încet-încet, aspect de mare oraș european. E, în același timp, un loc în care trăiesc multe personaje interesante, artiști și scriitori, universitari, mulți tineri. Are o respirație a lui, o amprentă a lui pe care le poți ignora doar dacă ești de rea credință. Însă, nu e mai puțin adevărat că ceva încă nu se leagă aici. La nivel de instituții culturale, multe sînt la ora actuală în mîinile unor *foști* sau ale unor bravi urmași ai lor. Aceleași Mării cu alte – prea mari – pălării... Firește, plasați acolo pe ideea că sînt buni manageri, adică se pricep să scoată bani din piatră seacă. Asta face ca revistele – cu excepția «Timpului» lui Liviu Antonesei – să aibă un aer improvizat, iar diverse emisiuni radio sau TV să jignească pînă și amorul propriu al unui începător... Asta face din multe *evenimente culturale naționale*,

care, teoretic, sună bine și adună uneori nume extrem de stimabile, niște înșăilări cu mai mult sau mai puțin ștaif, niște bifări pe un program fără rezonanță sau consecințe valabile în peisajul literar și cultural al urbei... Din fericire, inițiativa privată e liberă și dă roade. Te reconfortează să știi că există instituții ca editura Polirom, care poate concura, dacă vrei, și cu edituri străine, nu doar cu cele românești de vîrf. La nivelul vieții de zi cu zi, dificultățile tranziției se simt și în Iași, astfel că, pe lîngă lupta cu inerția, aici avem și lupta cu întreținerea, oricît de puțin metafizic ar suna. Rezistă cine poate, pleacă cine vrea... [...] – *Mediul literar din Iași a fost animat în ultimul an de un conflict dintre două grupări literare, un conflict zgomotos, ilustrat prin lungi și vehemente polemici în presă, dar care s-a stins treptat, fără să aducă vreo schimbare de substanță în peisajul literar al urbei. Se pare că gruparea «reformistă», cel puțin așa se vede de la Chișinău, a cedat în cele din urmă. Cum comentezi cele întîmplute?* – Cauzele pentru care aproape toți scriitorii semnificativi din Iași (cu excepția cîtorva, plecați atunci în vacanță, și cu excepția lui Lucian Vasiliu, care nu știu ce caută de cealaltă parte) s-au decis să iasă în arenă sînt și acum valabile, ca și astă-vară, cînd a avut loc polemica. Ceream, după cum bine știi, monopolizarea vieții literare, încă-pută aici pe mîna cîtorva inși contestabili ca valoare literară și de administratori culturali, și înființarea unei noi reviste a Uniunii care să ne reprezinte cu adevărat, «Convorbiri literare», în formula ei actuală, nereușind, în opinia noastră, acest lucru. Însă n-am avut audiență reală *sus* și lucrurile au rămas ca și pînă acum. «Echipa de zgomote», cum au fost numiți cei grație cărora alegerile la Uniune s-au desfășurat cam ca în anii '50, cum spunea Livius Ciorcârlie într-un interviu, a rămas în continuare pe poziție și e foarte solidară. Astfel că, în timp ce unii se mută dintr-un avion într-altul, alții – ca Brumaru, Nimigean și cine știe cîți alții – n-au din ce trăi. Nu s-a găsit vreun loc de muncă pentru ei, într-un oraș plin de muzee, biblioteci etc.- *Dacă tot am ajuns la polemici și confruntări, cum privești eterna polemică din cultura română între autohtoniști și europeniști, între reformiști și conservatori? Crezi că această polemică, care există cu siguranță și în alte culturi, înregistrează la noi un echilibru de forțe între cele două tabere, ceea ce explică într-un fel evoluția noastră mai lentă spre civilizația europeană?* – Nu cred că există un echilibru de forțe, cum spui, între cele două tabere. Cred că tabăra conservatoare este mult mai puternică, ajutată fiind și de realitatea de fapt. Sărăcia și sărăcirea continuă a celor mulți este un argument imbatabil în favoarea ei. Nimeni n-ar privi înapoi cu nostalgie dacă lucrurile ar evolua vizibil, chiar dacă puțin cîte puțin, spre bine. De asta cred că pe umerii indivizilor care ajung la putere apasă o sarcină de-a dreptul istorică la noi: nu vor pierde doar ei – indiferent ce partid – puterea, ci pierdem cu toții înscrisura reală pe orbita democrației. Or, se vede cu ochiul liber că indivizii despre care vorbim nu sînt conștienți de asemenea lucruri sau, dacă sînt conștienți, nu au insomnii din cauza asta. În plus, tabăra conservatoare, din care noi vedem doar vîrfurile aisbergului, are de partea ei rămășițele securisto-comuniste, care țin să-și apere... bogăția și nevoile

și neamul și nici dracul nu le mai poate clinti de unde s-au cocoțat încetul cu încetul. Nu trebuie să fii un observator prea avizat ca să-ți dai seama cât de mulți, de bine înfiți și de solidari sînt... Singura speranță care ne rămîne este că, bogați fiind, nu vor mai dori întoarcerea la niște vremuri *colectiviste*, expropriatoare. Asta nu înseamnă că ne așteaptă vremuri roz, decît dacă mafia o fi arborînd culoarea asta între timp. De cealaltă parte, într-un inevitabil echilibru, pericolul Vadim e treaz și veghează... – *Ce cărți, evenimente culturale și, din nou, polemici ți-au atras atenția în ultimii ani? Viața literară ți se pare mai interesantă, mai animată acum decât până la 1989?* – Îmi plac polemicile, prin urmare le-am urmărit pe toate în presă. Cred că aceea produsă de Lavastine nu ar mai fi avut loc dacă am avea un program cultural coerent și ceva mai consecvent. Poate că traducerea în franceză a cărților Martei Petreu și difuzarea lor în Franța ar fi făcut-o pe «coțofana hoată», cum o numește Marta pe improvizata eseistă, să-și prindă gheruțele în ușă, cînd s-a decis să se înfrupte din munca altuia, și să renunțe la ambițiosul ei proiect de a le rade cu tot dinadinsul pe cele trei figuri ilustre ale diasporei românești. Cît despre disputa din jurul lui Patapievici, ce să zic? Mi s-a părut de-a dreptul regretabilă. [...]” (Interviul se intitulează „*Cred că profesionalismul în artă înseamnă autenticitate*”) □ La „În reflector: Ion Druță” semnează Maria Șleahțișchi (*Publicistica lui Ion Druță sub semnul manipulării*) și Lucreția Bărlădeanu (*Ion Druță – o emblemă a moldovenismului*). ■ La „Dialog” Vasile Gârneț poartă un dialog cu Mihai Cimpoi, intitulat, semnificativ pentru temele abordate, *Despre spirit critic în Basarabia, despre Eminescu și Ion Druță, despre poliția politică, Uniunea Scriitorilor, postmodernism și polemici literare*: „V.G.: – Este cunoscută predilecția Dv. pentru opera lui Eminescu, creator căruia i-ați dedicat multe studii și ați deschis piste interesante de interpretare. Cum ați caracteriza momentul actual în eminescologie? Ați remarcat în ultimii ani apariția unor exegeze înnoitoare în cultura română și în cea străină? M.C.: – Sunt, probabil, două foarte surprinzătoare și firești piste: este cea existențială (ființială, ontologică) conturată clar de la apariția în 1961 a mării cărți a profesoarei Rosa del Conte *Eminescu o dell' Assoluto* (cu care am o întinsă corespondență) și apoi a cărții Svetlanei Paleologu-Matta, stabilită în Elveția (și cu care fac de asemenea schimb de opinii) *Eminescu și abisul ontologic* și a studiilor lui George Munteanu și Theodor Codreanu. O altă direcție de cercetare eminescologică o impune așa-numita *moarte civilă* a poetului, subiect abordat de același Theodor Codreanu, de N. Georgescu (una din cărțile acestuia, *Moartea antumă a lui Eminescu* a apărut nu demult la editura chișinăviană Cartier), Ovidiu Vuia, Lazăr Cernăianu, Dimitrie Vatamaniuc, singurul rămas din faimoasa echipă editorială a lui Perpessicius. Chiar dacă asemenea studii aruncă o anumită umbră asupra lui Maiorescu, lucrurile trebuie spuse pe nume: *moartea civilă* a poetului și mai ales a gazetarului, care a supărat atât dușmanii (liberalii «roșii»), cât și prietenii de partid și de orientare (conservatorii), a fost «o operă» realizată metodic cu bună știință sau doar consimțită tacit, ceea ce nu schimbă esența realităților.

O altă pistă e cea tradițională care merge pe studiul comparat; aş remarca în acest sens noile perspective exegetice pe care le propun Helmuth Frisch cu *Sursele germane ale creației eminesciene*, Jean-Louis Courriol cu traduceri în franceză, Libuše Vaidova și Libuše Valentová în Cehia și Slovacia, Kim So-Wol în Coreea. [...] V.G.: – *Domnule Cimpoi, ați fost unul din criticii care au promovat opera lui Ion Druță în perioada URSS-ului și imediat după 1989. Din păcate, Ion Druță a dezamăgit pe mai multe planuri – politic și cultural – în anii independenței Republicii Moldova, situându-se pe poziții antinaționale și afișând un dispreț psihanalizabil, aş zice, pentru confrății săi și pentru Uniunea Scriitorilor ca instituție. În replică la acest comportament ciudat al lui Druță, au apărut destule opinii care sugerau că s-a exagerat enorm în aprecierea omului, a «disidentului cu voie de la poliție», Ion Druță, și a operei sale. Ce vă reproșați acum în aprecierile Dv. referitoare la opera lui Druță, ce ați reface din ce ați scris despre el și dacă intenționați să publicați noi studii critice despre autorul „Frunzelor de dor”? Nu vi se pare ciudat că până acum în Basarabia nu a apărut nici o încercare de reconsiderare critică a operei lui Druță, după ce simpatiile politice ale autorului au avut parte de o întâmpinare pe măsură? M.C.: – Cazul Druță (psihanalizabil, după cum bine ziceți) este o hârtie de turnesol, un reactiv bun pentru detectarea fenomenului literar (cultural) basarabean versus fenomenul politic (și mental) basarabean. Așa cum avem de a face cu un om credincios, ale cărui fapte îi contrazic preceptele biblice pe care le promovează, nu am vrea să-l supunem judecății [...]. «Mitul Druță» (să-i zicem convențional așa) s-a construit, firește, în temeiul unei supraaprecieri și al unei sacralizări voite (ca orice mit!), deoarece el reprezenta *paradigma* identitară, fundamentată pe *tradiție* și rezistență, opusă paradigmei nonidentitare, adică a unei internaționalizări abstracte neantizatoare pe care o reprezenta Bucov. (Nu întâmplător romanul *Cresc etajele* a fost scris ca o replică la *Casa mare!*). Nimeni nu se îndoiește de talentul lui Druță. Problema e a matricei stilistice în care el se manifestă. Toți scriitorii basarabeni trebuie să treacă examenul etic și mai cu seamă estetic al revenirii la această matrice stilistică firească, al (re)integrării în spațiul cultural românesc unic. Druță refuză încăpățânat testul, rămânând exponentul declarat al moldovenismului primitiv și al modelării sale rusofile în spiritul unui misticism acultural și subfilosofic, departe de adâncimea unui Berdeaev sau Florenski, departe de pathosul filosofico-religios al operei lui Tolstoi însuși, personajul druțian. Stere și Donici-Dobronravov, modelați și ei în context ideologic rusesc, au re-devenit români. Druță refuză programatic acest lucru. E un caz tipic de autonimicire (autojertfire), de autocondamnare. Ar trebui să ne culpabilizăm pentru supraaprecierea de altădată (în sensul *Bibliei* sau al lui Karl Jaspers)? Druță se cade reconsiderat în mod *așezat*, ținând cont nu de rătăcirile sale politice (*rătăcire* în sens biblic înseamnă *întunecare*), ci de criteriul estetic, unicul valabil într-o exegeză. Din moment ce cărțile lui au fost stilizate de numeroși redactori, aplicareacestui se arată destul de anevoioasă. V.G.: – *Domnule Cimpoi, o întrebare mai delicată,**

dar care e sugerată de timpul și el delicat pe care îl trăim – mă refer la neocomunismul revanșard, care amenință identitatea românească a Basarabiei. Nu e un secret că mulți intelectuali de la noi au căzut în plasa poliției politice, fostul KGB, fapt ce i-a făcut șantajabili, le-a determinat un comportament public oscilant și imprevizibil. Printre cei «recrutați» de KGB au fost (sunt) și mulți scriitori, unii din ei «foarte activi» la USM. Într-o formulare mai glumeață, nu credeți că ar trebui făcută o cerere către SIS pentru a-și retrage colaboratorii (sau, să zicem, «agenții uitați») de la Uniunea Scriitorilor? Instituția pe care o conduceți pledează pentru accesul la dosarele securității și deconspirarea poliției politice? M.C.: – La întrebarea aceasta gravă aș răspunde cu relatarea unui scurt dialog pe care l-am avut cu fostul-actualul securist și chiar ministru al acestei instituții politico-polițienești Anatol Plugaru (care e de observat că se tot lasă de politică, nu și de vechea meserie, după cum mărturisește el însuși). Lucrând la *Istorie...* și beneficiind și de calitatea de deputat, l-am întrebat dacă aș putea consulta niște dosare ale scriitorilor. Dânsul m-a suspectat (prin urmare, e un securist profesionist) că vreau să-mi văd propriul dosar și, având grijă de sănătatea mea (căci și lucrul acesta intră în atribuțiile de serviciu ale poliției secrete), m-a sfătuit cu deosebită bunăvoință (ce mai!): «Nu-ți recomand să te uiți în dosarul Dumitale, căci ai să te dezamăgești profund și ai să-ți amărăști zilele până la sfârșitul vieții: te-au turnat chiar prietenii cei mai buni...» Am urmat sfatul domnului ministru, preferând să-mi păstrez prietenii și să nu-i cred dușmanii mei. Dacă e să vorbim serios (securitatea o merită, nu-i așa), se cuvine să spunem cu fermitate: dintre toate trădările cele ale intelectualilor sunt cele mai grave, mai primejdioase (Ana Selejan a scris un volum tulburător pe această temă), iar colaborarea lor cu (în) poliția politică merită pedeapsa supremă a lui Dumnezeu. [...]" □ La „Versuri” e prezentă Eftimia Țopa, cu *Poeme noi*, la „proză” Aureliu Busuioc, cu *Suspans*. □ La „Studia” Andrei Cușco semnează *Basarabia văzută de celălalt sau eterna dilemă a identității*. ■ La „Intelectualul și lumea” Vasile Gârneț traduce din dialogul, publicat în presa germană („Frankfurter Rundschau”, iunie 2002), dintre Salman Rushdie și Daniel Barenboim, cetățean israelian și argentinian, directorul Operei de Stat din Berlin (*Despre politică și despre teroarea din Orientul Apropiat, despre neputința literaturii și puterea muzicii*). Una dintre replicile memorabile ale interviului: „D. B.: Știți care este unicul meu avantaj de pe urma faptului că sunt evreu? Eu pot să fiu antisemit și nimeni nu-mi va reproșa acest lucru (*râde*). Și atunci din când în când mă folosesc de acest privilegiu.” este legată de acțiunile anti-israeliene (ergo, anti-semite) ale dirijorului, care a concertat atât în Israel, cât și în teritorii (inamice) din Palestina, promovând pacea dintre cele două tabere prin intermediul muzicii. Scriitorul Rushdie dă o replică memorabilă la sfârșitul interviului: „Mă gândesc la experiența mea personală atunci când spun că în viață trebuie să știi pentru ce valori lupți. De firea mea sunt un satiric și caut mereu ținte pe care să le lovesc. Întotdeauna e mai ușor să știi împotriva cui ești. Până la 1989 acesta a fost crezul

meu... În cel mai greu moment al vieții mele, imediat după pronunțarea sentinței de condamnare la moarte, mi-am dat seama că în viață este insuficient doar să știi împotriva cui ești, mai important este să realizezi pentru ce valori pledezi. Întrebarea pe care mi-am pus-o din acel moment a fost: eu pentru ce pledez? Dacă n-aș fi găsit atunci răspunsuri la această întrebare, probabil că n-aș fi supraviețuit...”. □ La rubrica „Muzică” semnează Virgil Mihaiu și Kirill Moșkov. □ La „Meridian” I.R. prezintă (și probabil traduce, nu se specifică) nuvela lui Julio Cortázar *Noaptea, întins pe spate*.

Septembrie-octombrie-noiembrie

- [„Cuvântul”, nr. 9-10-11 (303-305)] La rubrica „Instituții”, cu prilejul Festivalului Internațional de Literatură de la Mangalia și pornind de la recent-înființatul Institut Cultural Român, Ioan Buduca ia un interviu lui D. Țepeneag, intitulat „*Literatura și arta sunt ca și mine... pe ducă*”.

OCTOMBRIE

1 octombrie

- [„Adevărul literar și artistic”, nr. 636] Nicolae Gheran semnează un amplu text *Rebreanu – recurs în anulare*. □ Este tradus din rusă eseu de scriitoarea ruse Tatiana Tolstaia (nepoata lui Alexei Tolstoi), *Universul rus*, scris în 1993 pentru „The Guardian”. Traducerea e semnată M. Ș. și T.T. □ Din „Arhiva Geo Dumitrescu” sunt scoase spre editare poeme de tinerețe ale balerinului și coregrafului Gigi Căciuleanu (*Balerinul Gigi Căciuleanu în Arhiva lui Geo Dumitrescu*). □ E publicată o anchetă cu titlul *Literatura în secolul XXI. „Vom mai răsfoi cărți pe viitor sau vom citi doar pe monitor”*. Răspund: Jorge Semprun, John F. Deane, Parviz Khazrai, Hugo Hamilton, Alan Brown John, Eugen Uricaru. Întrebările sunt puse de Carmen Chihăia, care i-a intervievat pe scriitorii prezenți recent la Festivalul „Zile și Nopti de Literatură” de la Mangalia.

- [„Observator cultural”, nr. 136] La rubrica „Informații; Știri; La zi” este consemnat faptul că traducerea în franceză a cărții lui Gh. Crăciun *Compunere cu paralele inegale* a primit la Paris Premiul Pierre-François Caillé al Societății Traducătorilor din Franța, versiune editată de Maurice Nadeau și tradusă de Odile Serre, traducătoarea în franceză și a altor autori români precum B. Fundoianu sau Bacovia. ■ Geo Șerban, la rubrica „Eveniment” prezintă sub titlul *Asalt asupra... suprarealismului* expoziția de succes dedicată suprarealismului (*Revoluția suprarealistă*) la Centrul Pompidou din Paris. În postura de călător la fața locului, criticul consemnează: „În finalul finalurilor, ce caută un român la

Paris? Caută să dea tot peste români – în împrejurarea de față aportul originarilor de pe meleagurile noastre integrați suprarealismului, unde au avut o prezență deloc oarecare. L-am văzut pe Victor Brauner, l-am văzut și pe Herold, era de zărit și Lotar, fiul cel mare al lui Arghezi, cu fotografii. Dar Tristan Tzara abia se strecura cu un volum sau două într-un colț de vitrină. Exercițiile sale grafice din mapele de arhivă păstrate la Biblioteca «Doucet» ar fi făcut furori pe simeze. Am cules satisfacția de a le fi oferit atenției publice în premieră (la București, ca și la Paris) când am omagiat suta de ani de la nașterea poetului rebel. Un ignorat, absolut pe nedrept, trebuie considerat Jules Perahim, de mulți ani ostracizat în Paris, debutant cu desene la «unu» pe când Brauner era vedeta grupului bucureștean. Propriu-zis, pista de lansare a tânărului de altădată s-a numit «alge». Prins în hățișurile din anii războiului și de după aceea, a plătit tribut rătăcirilor dogmatice. Însă evoluțiile sale o dată ajuns în exil l-au împăcat cu sine și i-au adus recunoașterea potențialului artistic, ferm situat sub zodia avangardei. O sinteză monografică, bogat ilustrată, semnată Edouard Jaguer, exeget întâlnit în bibliografiile suprarealismului, ni-l arată pe pictorul nostru într-o postură extrem de avantajoasă, pe linia orizonturilor deschise de fastuoasa expoziție de la Centrul Pompidou.” Vlad A. Arghir, la aceeași rubrică, sub titlul *La grande bouffe*, face o cronică a expoziției grandioase pe aceeași temă, găzduită de Muzeul din Düsseldorf (curatoriată de Werner Spiess): „Dacă iubiți dragostea, o să îndrăgiți suprarealismul” (manifest). – e citatul sub care Kunstsammlung Nordrhein-Westfalen își distribuie declarația de presă la retrospectiva *Suprarealismul 1919-1944*, recent deschisă la Düsseldorf. Suntem astfel preveniți. Titlul expoziției – fără altă propunere sintetică dincolo de cele cinci nume mari, urmate de puncte de suspensie care par să vină din aceeași zonă a inefabilului curent cu motoul citat – se dovedește încă de la primii pași a fi un inutil *understatement*. Sute de lucrări – pictură, sculptură, grafică și colaj, fotografie și film, ediții originale și documente de epocă – au dislocat complet colecția permanentă de artă contemporană a muzeului – eveniment aproape fără precedent aici. Aduse din toată lumea (deseori la o primă expunere în Germania), prezente sunt, în afară de clasicii curentului – cu lucrările majore și cu altele, mai rar văzute –, mai toate numele din prima generație suprarealistă. Selecția de lucrări este rezultatul unui pariu ambițios: o expoziție istorică în două sensuri ale cuvântului. Cu morgă academică, dar fără miză teoretică (în schimb, cu mult bun-simț), disecate pe module istorice, iconografia suprarealismului (între timp) popular și marginile necontroverse ale curentului se întâlnesc în sălile proiectate de arhitectul Michel Antonietti. [...] Dacă suprarealismul avea, în ideea lui Breton, ca prim scop destabilizarea societății burgheze – lucru care nu i-a reușit –, această mare expoziție, făcută onest și cuprinzător, reușește să civilizeze suprarealismul pentru mic-burghezul cultural de azi. ” □ În *Declarații de profesionalism*, Peter Sragher prezintă o emisiune radiofonică mai puțin obișnuită, în care realizatoarea, Camelia Stănescu aduce literatura mai aproape de inima oamenilor: „Pentru ascultătorul obișnuit,

duminica, la 22.15, începe pe Radio România Cultural o emisiune de cultură cum nu prea ne este dat să auzim. Am putea să numim piesele din care este alcătuită transmisiunea «eseuri despre iubire» pentru că, da, ascultăm cu adevărat *Declarații de iubire* făcute de mari scriitori de-a lungul vremii, de la Tolstoi, André Gide, Rainer Maria Rilke și Panait Istrati până la contemporanii noștri, poeta Mariana Marin, poetul austriac Ernst David sau prozatorul Alexandru Ecovoiu. În aceste eseuri radiofonice, este vorba adesea despre prietenie ca dimensiune fundamentală a umanității. De aproape șase ani, realizatoarea emisiunii, Camelia Stănescu, răsfoiește prin istoria literară după pagini și mărturii asupra iubirii, fără de care nu merită să trăim. Ea creează scenarii radiofonice despre prietenia sau dragostea spirituală dintre Panait Istrati și Nikos Kazantzakis, dintre Tolstoi și Dostoievski, dintre Arghezi și Ibrăileanu. [...] Autoarea emisiunii colaborează cu actori care excelează în interpretarea textelor: Irina Petrescu, Florian Pittiș, Florin Zamfirescu, Mariana Mihaș, Marcel Iureș, Victor Rebengiuc etc. Ilustrația muzicală scoate în relief sonoritățile și ritmul interior al *Declarațiilor de iubire* nocturne. O încercare de polifonie între gestul artistic, interpretare și contextul muzical, iată o miză în plus a acestor propuneri radiofonice ale Cameliei Stănescu.” □ La rubrica „Eveniment” este prezentat Festivalul „Zile și nopți de literatură” de la Neptun, organizat de Uniunea Scriitorilor din România și aflat la prima ediție, de notat, fiind primul astfel de festival internațional de literatură organizat la noi în țară. Alain Robbe-Grillet, prezent la festival, primește un premiu al festivalului instituit ad-hoc de juriu, în timp ce marele premiu Ovidius merge la Jorge Semprún. Sunt consemnate și participarea ÎPS Teodosie Snagoveanu, ca și descinderea la fața locului a președintelui Ion Iliescu. Cu acest prilej, revista publică un interviu cu Jorge Semprún, luat de Iulia Popovici și intitulat *Scriitura și viața*. Interviul pune față în față aspecte ale literaturii și biografiei sale (republican în timpul regimului lui Franco, exilat în Franța, luptător în Rezistența franceză, prizonier în lagărul de la Buchenwald, lider comunist, exclus din Partidul Comunist Spaniol în 1964, la un an după apariția primului său roman autobiografic): „N-o să vă povestesc toată viața mea politică, dar e un episod la Moscova, în 1960, când am înțeles, într-o discuție dintre conducătorii Partidului Comunist Spaniol și cei ai PCUS (din partea Partidului Comunist eram eu, secretarul general și încă câțiva, de partea cealaltă Șuslov și alții) că nu puteam aștepta nimic de la Șuslov, care era în primul rând un imbecil, apoi un oportunist, și altele încă. Din acel moment, m-am rupt total, inclusiv de partidul spaniol, pentru că nu înțelegeau nimic. Însă când am părăsit politica (sau ea m-a părăsit pe mine), scrisul m-a ajuns din urmă. Pentru că trecuse destul timp, 15-17 ani, memoria mi se liniștise și acum aveam nevoie să scriu ca să exist, să reexist.” ■ Mariana Sipoș vine cu lămuriri în chestiunea deschisă recent a existenței unui jurnal intim al lui Marin Preda, în *Manuscrisul jurnalului lui Marin Preda există!*: „Jurnalul foarte intim există! Fotocopiile pe care le ofer acum spre publicare elimină orice speculație pe această temă. Voi trece mai întâi în revistă câteva din presupunerile care de aproape două

luni au înfierbântat paginile revistelor și ale ziarelor. [...] Rămân încă multe întrebări: De ce se aflau la Cornel Popescu aceste manuscrise? I-au fost restituite de către procurorul Ungureanu și celelalte caiete din procesul-verbal de predare-primire? Le-a primit și pe acelea Eugen Simion, dar – din motive necunoscute – nu vorbește despre ele? La cine trebuia să ajungă aceste manuscrise, atât timp cât familia scriitorului exista și, mai ales, când știm că dorința testamentară a lui Marin Preda era ca ele să-i fie predate fratelui său de la Bacău, care, atunci când s-a deschis seiful de la Cartea Românească, a fost ținut pe hol și căruia i s-a spus că nu s-a găsit nimic! Sau poate că, o dată descoperite cele două caiete și câteva pagini detașate, familia scriitorului le-a donat Academiei sau lui Eugen Simion personal. Cu atât mai mult însă o conferință de presă ar fi fost necesară. Așa cum am mai spus într-un interviu, convorbirile mele cu Cornel Popescu – la dorința sa – nu au fost incluse în cartea mea. Cornel Popescu nu mai trăiește. Îi respect încă dorința, dar am considerat ca măcar adevărul despre *Jurnalul* foarte intim să iasă la iveală. Fotocopiile pe care le fac publice, în urma cercetărilor mele, dovedesc că e vorba de un simplu carnet cu doar 36 de file și nimic mai mult, exact așa cum se consemna în procesul-verbal de inventariere întocmit de Procuratură. Ceea ce nu-i scade cu nimic importanța!” □ Gelu Ionescu revine cu *Istoria, istoria... (II)*, un fragment din volumul în lucru. □ Gheorghe Crăciun continuă seria intitulată *Pactul somatografic* cu *În biblioteca lui Radu Petrescu*: „Radu Petrescu este primul mare prozator român pentru care la limitele ființei se află scrisul, actul de a scrie și – ca un reflex al lor – literatura. Drept urmare, toate energiile scriitorului sunt concentrate asupra acestor limite.” □ La rubrica „Articole” C. Rogozanu recuperează un nou text din „Revista literară” (1947) de Ovid S. Crohmălniceanu, de data aceasta axat pe tema livrescă a tutunului – *Poeții și tutunul*. □ La rubrica „Învățăământ” Ion Bogdan Lefter semnează *Balanța învățăământului*, iar Carmen Mușat *Manuale. Limba și literatura română pentru clasa a XI-a*, în vizer fiind manualul coordonat de Eugen Negrici de la Editura Art. □ Svetlana Cârstean ia un interviu lui Dan Stanciu, intitulat *Suprarealismul este ceea ce va fi*. Interviul evocă și figura maestrului său Gellu Naum: „A reușit ceea ce puțini reușesc în ani de erodare a temeliiilor cum sunt cei în care ne ducem traiul: să refacă sfera aceea a marilor începuturi, plinul primordial și desăvârșit. A fost un om al iubirii, pentru Lygia și pentru prieteni, și pentru alte ființe, lucruri sau locuri. Avea o capacitate uluitoare și singulară de a genera iubire. Dacă treceai dincolo de zidul masiv, dar permeabil pentru structurile pure, pe care îl puneă între sine și străini, dacă aveai tăria de a trece probele simple prin care te cernea și te alăturai rigorii lui, nu se putea să nu-ți fie nespuse de drag de el. Iar felul lui de a fi răspândea împrejur, ca un diamant aruncat în ape limpezi, cercuri de iubire. (Nu-mi dau seama dacă se înțelege ceva din ce spun, fiindcă am intrat pe domeniul unor esențe extrem de gingașe, greu de cuprins în vorbe. Mă bizui însă pe ochiul deschis altfel, în stare să vadă ce răzbate din spatele vorbelor.) Oamenii care îi erau apropiați, adesea firi opuse ori pe care soartei nu i-ar fi dat prin cap să-i

unească, ajungeau să se lege trainic între ei prin mijlocirea lui Gellu Naum. A avut prieteni cum nu au mulți și a făcut prieteni. Îi datorez prietenia mea cu Sebastian Reichmann, cu Marina Vanci-Perahim și Perahim, cu Sasha Vlad. Toate (și altele, nu mai puțin importante) au trecut de la el spre mine. De-ar fi numai atât (dar e departe de a fi numai atât) și-ar însemna enorm. Și mai e un lucru: deși se face anul de când a plecat undeva, poate către Comana din ceruri, Gellu Naum n-a încetat să genereze iubire în urma sa. Noi prieteni (a căror apariție s-ar putea să o fi presimțit) vin să-i însoțească pe cei mai vechi pe cercurile trasate de el.”

□ La pagina de „Recenzii” Lucia Simona Bumbu recenzează volumul de poezie al lui Valeriu Mircea Popa *Camera de subsol sau răscumpărarea* (Vinea, 2001), iar Florina Pîrjol scrie despre al doilea roman al lui Lucian Dan Teodorovici, *Circul nostru vă prezintă* (Polirom): „Observația inteligentă, dialogul spumos și firesc, umorul frizând bășcălia de multe ori, ca și expresia strunită, fără redundanțe, fac din acest roman o carte remarcabilă, iar din Lucian Dan Teodorovici un autor de raftul întâi.”

• [„22”, nr. 656 (40)] La „Actualitate literară” Marius Chivu prezintă *Zilele Festivalului Zile și Nopti de literatură de la Neptun și Mangalia (Scriitorii lumii la Neptun)* și ia interviuri scriitorilor străini celebri prezenți la festival – lui Jorge Semprun (cu titlul *Fiul meu e căsătorit cu o româncă*) și lui Alain Robbe-Grillet (interviul cu scriitorul francez poartă titlul *Religiile monoteiste sunt catastrofale*).

□ Mircea Iorgulescu semnează o cronică (*Poetul, sub trei dictaturi*) la antologia longevivului Geo Dumitrescu *Poezii* (Curtea Veche, 2000): „Deși este o ediție-inventar, cum o numește probabil ironic autorul însuși într-o notă finală, ediția de la Editura Curtea Veche nu strânge poeziile lui Geo Dumitrescu în ordinea lor cronologică. Titlurile volumelor poetului, între ele și celebrul *Libertatea de a trage cu pușca*, astăzi aproape intrat în folclor, nu figurează decât pe coperta cărții, înșiruite în ordinea apariției. Poeziile sunt dispuse în trei cicluri (*Africa de sub frunte*, *Furtună în Marea Serenității*, *Jurnal de campanie*), cele scrise în anii '40 și care făcuseră parte din volumele *Aritmetica* și *Libertatea de a trage cu pușca* fiind amestecate cu cele din anii '60, apărute în *Aventuri lirice* și *Nevoia de cercuri*, cele mai recente datând din anii '70. Într-o *addenda* se află atât poeme din anii 1939-1941, cât și din anii '60. Această nouă dispunere nu are nimic totuși în comun cu ideea contabilă de inventar: e de presupus că Geo Dumitrescu va fi urmărit de fapt prin această reorganizare să accentueze coerența interioară a operei lui poetice. Nu e o sustragere din timp și istorie, este mai degrabă o sugestie a împotrivirii permanente, a rezistenței la opresiune. Rezistență poetică, nu eroică.”

2 octombrie

• [„Luceafărul”, nr. 34 (572)] Cronicarul Bogdan-Alexandru Stănescu, în *Don Quijote și nevasta lui Kien* scrie despre volumul lui N. Manolescu *Cititul și scrisul* (Polirom): „*Cititul și scrisul* descrie o paidee profund intimă, dar care se slujește de instrumente *universale*, reductibile în principal la unul singur: lectura.

Alte instrumente, adiționale, ar fi deja legendara strămătușă, alături de care se putea citi toată noaptea, evadând de sub controlul familial (eu personal n-am avut o asemenea strămătușă, dar am recurs la alt loc comun al devoratorului de carte – lanterna), bibliotecile etc. Textul dezvoltă în jurul său cercuri concentrice, mișcări alternativ centrifuge (analepse) sau centripete (prolepse), făcând astfel din lectură un Maelstrom care adună în melanjul furiei sale emoții, istorie, iubire etc. Cartea este o confesiune binevenită din partea criticului care fusese denunțat ca fiind «lipsit de suflet». Iată că nu e așa... Dacă Marin Mincu realizează această *auto-denunțare* în ciclul *Intermezzo* – dar despre care vom vorbi altădată, căci nu ni se pare cinstit să exhaustăm problema ridicată de literatura celui alt mare critic într-o cronică dedicată altcuiva – Nicolae Manolescu o face la modul cel mai direct, înfățișând o existență filtrată prin pânza de mătase a lecturii Sunt pagini sincere, în care-l recunoști pe profesorul ce ți-a vorbit de la catedră în anul III, dar în care descoperi și silueta unui personaj ce ți-a fost oarecum necunoscut: [...]”

□ La „Galaxia cărților”, pagină semnată de Raluca Dună, e recenzat volumul de debut al tinerei poete Linda Maria Baros, *Amurgu-i departe, smulge-i rubanul!* (Editura Academiei Internaționale Orient-Occident).

□ La Pagina de poezie Teodor Dună semnează trei poeme inedite.

• **[„România literară”, nr. 39]** Ștefan Cazimir la rubrica „Actualitatea” scrie un copios articol *Caragiale și Lenin* dedicat statuilor celor două personaje, amplasate în Capitală – comentând gestică sculpturii lui Boris Caragea, el consideră că viziunea caragialescă asupra revoluției i se potrivește statuii lui Lenin.

□ „Lecturi la zi” cuprinde mai multe recenzii: Cristina Ionică (*Scrisul profesionist*) despre volumul de proze al lui Carmen Firan, *Farsa* (Univers Enciclopedic), Iulia Argint (*Critica și capodopera*), despre seria nouă a editurii Dacia Educațional, o serie de monografii dedicate unor capodopere – dintre care Gh. Glodeanu, *Noaptea de Sânziene*, de Mircea Eliade, C. Ciopraga, *Baltagul*, de Mihai Sadoveanu, M. V. Buciu, *Animale bolnave*, de Nicolae Breban, Al. Săndulescu, *Pădurea spânzuraților*, de Liviu Rebreanu. Irina Marin, în recenzia *Țara tuturor posibilităților*, scrie despre romanul Alexandrei Târziu, *America, pantoful Cenușăresei* (Alfa), în care tema exilului și a istoriei se împletește cu tema golului interior, a bovarismului personajelor.

□ Cronică literară, de C. Rogozanu, *Pisici, cizme, voluptăți* se apleacă asupra operei de prozator a lui Mircea Daneliuc: de la memorialistica „recentă” și „resentimentară” (dar „constructivă”, subliniază Rogozanu) din *Pisica ruptă* (Univers, 1997) la romanele *Apa din cizme* (Univers, 2000) și *Marilena și câteva voluptăți* (Univers, 1999), insistând asupra autenticității, durității și dimensiunii sale parodice – viziunea sa scriitoricească fiind, conchide el, una specific postdecembristă. *Pisica ruptă* este valorizată drept cartea sa cea mai bună, ea reprezentând un tip special de literatură, mai ales un tip de perspectivă, pentru un regizor, de unde și voluptatea acestor amintiri savuros resemnate: „În *Pisica ruptă*, autorul nu crede orbește în «amintirile» sale. Există o resemnare care, poate părea o blasfemie ce spun, transformă aventurile

biografice în scene pline de savoare. Sau, mult mai plauzibil, o anume credință artistică pe care o găsim definită indirect chiar în roman: «Mă uit la filme de vreo cincizeci de ani și, cu excepția unor explicații formale sau de ritm, încă nu știu de ce se trage din mai multe unghiuri. Cine vede așa? Autorul?... Sau Dumnezeu? De ce n-ar cădea atunci și bucăți epice din toate părțile ca o vânătoare de vulpi, sau ca o ploaie a memoriei plurale, anonimă, din noosfera unde unii cred că amintirile se păstrează pentru alte vieți, mai norocoase?». Tocmai aici intervine voluptatea literaturii pentru că poți înscena sau pur și simplu interpreta o astfel de filmare dintr-un singur unghi. Și, dacă în arta cinematografică o astfel de încercare ar fi clasificată imediat drept excentrică, în literatură ea poate fi extrem de atrăgătoare și de consumabilă. De aceea autoreflexivitatea lui Daneliuc nu intră în cercul strîmt al memorialisticii pure. Faptul că personajele lui au alte nume decît cele reale (deși sînt foarte ușor recognoscibile) transformă trecutul imediat într-o fabulă și nu într-un scandal.” ■ La pagina de poezie Ioan Es. Pop publică *Petrecere de pietoni* (fragment). □ Gh. Grigurcu comentează la rubrica „Semn de carte” volumul lui Ion Pop *Gellu Naum, poezia contra literaturii* (Casa Cărții de Știință, 2001). Titlul *Conștiința avangardei* sugerează linia cronicii: acesta urmărește traseul criticului clujean, care se axează pe demersul antiintelectualist al poetului suprarealist, pe recuperarea conștiinței prin negarea ei aparentă ca renunțare la sine. ■ Alex. Ștefănescu se ocupă de Nicolae Labiș la rubrica sa „La o nouă lectură”, cronica sa avînd trei secțiuni cu subtitluri semnificative: *Poezia lui Labiș – o critică a poeziei epocii, Umanizarea lui Marx și A spune adevărul fără a fi clown*. Criticul reține și date biografice relevante, mai puțin cunoscute: „În 1956 participă la o conferință pe țară a tinerilor scriitori, tipărește două cărți (*Puiul de cerb și Primele iubiri*) și o pregătește pentru tipar pe cea de-a treia (*Lupta cu inerția*). În noaptea de 9 spre 10 decembrie 1956 este victima unui grav accident de tramvai. Pe un pat de spital, cu coloana vertebrală fracturată, dictează o poezie sibilinică: «Pasărea cu clonț de rubin/ S-a răzbunat, iat-o, s-a răzbunat.// Nu mai pot s-o mîngâi,/ M-a strivit/ Pasărea cu clonț de rubin,// Iar mâine/ Puii păsării cu clonț de rubin,/ Ciugulind prin țărână,/ Vor găsi poate/ Urmele poetului Nicolae Labiș/ Care va rămîne o amintire frumoasă...». Moare în zorii zilei de 22 decembrie 1956. Disparația sa la numai douăzeci și unu de ani zguduie o țară întreagă, dar îi și face să răsufle ușurați pe mulți slujitori ai regimului. După opinia unor contemporani, moartea poetului nu s-a produs accidental. Supoziția că a fost vorba de fapt de un asasinat politic este susținută de dezvăluirile care apar în presă după 1989 în legătură cu probele strânse de Securitate în cursul anului 1956 privind «defăimarea regimului comunist» de către poet în discuțiile lui particulare. Organizarea unui proces împotriva unui autor care, în pofida tinereții lui, ajunsese la o mare notorietate ar fi fost incomodă pentru autorități.” Comentariul asupra operei reține diverse aspecte, de la devotamentul față de cauza comunistă la poezia tumultuoasă de iubire, de la răspunderea morală, infantil-matură față de univers a poetului la dezinvoltura de scenă

domestică din poeme politice precum *Lui Marx*. ■ Cornelia Pillat (soția lui Dinu Pillat) scrie un text memorialistic intitulat *Ultimul mag, poetul Vasile Voiculescu*, în care rememorează amintirile sale legate de dr. Voiculescu, care a fost prieten atât cu socrul ei, Ion Pillat, cât și cu fiul acestuia, Dinu. Scene încărcate de lirism și poezie sunt rememorate în tușe delicate: „Capul său cu trăsături fine se pierdea în părul des și barba albă. Primăvara însă eram întotdeauna uimiți de schimbarea înfățișării lui, căci își tunde barba și pletele și avea aerul unui adolescent. Abia atunci observam sprâncenele lui oblice, ridicate spre tâmpile, ochii sfredelitori, nasul subțire, buzele sinuoase peste dinții puternici, cu zâmbet tăios pentru unii, dar blând și plin de înțelegere pentru alții. În decembrie 1946, ne citise în biblioteca lui Ion Pillat *Capul de zimbru* care începea seria surprinzătoarelor sale povestiri, încheiată la 28 iulie 1958 cu *Pescarul Amin* pe care ne-a citit-o în casa mea părintească, unde ne mutasem, după ce am fost nevoiți să părăsim casa Pillat. Toți din jur ascultam cu sufletul la gură vocea sa acidă, nuanțată, supravegheată până la șoaptă cu care povestea întâmplări fantastice, clocotitoare de vitalitate, forțe primare și mister pe care le năștea realitatea însăși, străbătute de nădejdea de sfințenie a ființei sale.” Figura doctorului e evocată în contextul întâlnirilor literare cu prietenii, ei înșiși scriitori, prilej pentru alte schițe de portret: „Treceau iernile și verile cu povestirile și cu *Ultimele sonete închipuie ale lui Shakespeare în traducere imaginară* pe care ni le citea unul câte unul pe măsură ce le crea, invitându-ne la el acasă, duminica, sau adunându-ne în casa-muzeu a lui Barbu Slătineanu. Unii dintre noi, ca Dinu și cu mine, Părintele Bartolomeu Anania și Andrei Scrima, Sandu Lăzărescu și Dr. Radian trecuserăm de treizeci de ani, dar ceilalți, ca Barbu Slătineanu și soția sa, Pici, Mioara Minulescu și Miza Cretzeanu, Vladimir Streinu și Șerban Cioculescu împreună cu soțiile lor pășiseră demult în miezul vieții. Dar și pentru noi și pentru ei patima sonetelor, prefăcută în incandescentă rece a diamantului, avea un tulburător efect. Drama sonetelor era căutarea disperată și nestinsul dor de Dumnezeu, închipuie ca o dragoste deznădăjduită, când trufașă, când umilită. O văd și acum pe Alice Voinescu cu pălăria neagră, brodată din pai, acoperindu-i omătul părului și cu zâmbetul său extatic, ducându-și mâinile la pieptul împodobit cu o dantelă albă, prinsă cu broșa care scânteia. Era înecată de emoția pricinuită de culmile platoniciene ale versurilor. V. Voiculescu citea versurile fără emfază, cu vocea lui rece care se modula ca un fir de ață răsucit în arabesc.” □ *O carte despre Ștefan Zeletin* de Mihai Sorin Rădulescu prezintă cartea lui C. D. Zeletin, *Ștefan Zeletin – contribuții documentare* (Corgal Press), reliefând mai ales informațiile de natură biografică ale acesteia, care și lipsesc în cercetările despre acest „gânditor major al culturii românești moderne”. □ Cătălin Constantin publică un eseu, *Privirea povestitorului. Mateiu Caragiale la Curtea-Veche*, axat pe portretul armașului Bergami, străbunicul lui Pașadia. □ Inedit, prezentate și selectate de Carmen Brăgaru, sunt tipărite fragmente din *Jurnalul lui Ioan Ladea*, medic specializat în acupunctură, întemnițat la Aiud și în alte închisori comuniste, informatician și scriitor. □ O pagină e dedicată unor *Însemnări*

inedite, redactate de compozitorul Anatol Vieru (m. 1998), datele Mangalia 1964. □ Ioana Pârvulescu, la rubrica sa „Je est un autre”, scrie un text intitulat *Intențiile bune ale domnului Goga*. Jurnal politic, despre jurnalul lui Octavian Goga din 1916, respectiv din 1931. Ediția la care face referire este *Opere*, îngrijită de Ion Dodu Bălan (Univers Enciclopedic, 2001), prefață Eugen Simion. □ La „Cartea străină” Grete Tartler prezintă două cărți de J.D. Salinger, *Seymour: o prezentare*, traducere Antoaneta Ralian și *Franny și Zooey*, traducere Mihaela Dumitrescu, ambele scoase la Polirom și *Fata pierdută*, de D.H. Lawrence (Polirom), traducere și note de Antoaneta Ralian. □ Sub egida *Oaspeți la Festivalul „Zile și Nopti de Literatură”* sunt prezentați câțiva importanți autori străini: *Jorge Semprún trăindu-și viața*, un articol de Milo Krmpotic, tradus din spaniolă și adaptat de Tudora Șandru Mehedinți, Guy Goffette, *Viața promisă*, poeme traduse și prezentate de Dinu Flămând. □ O corespondență din Germania de Rodica Binder prezintă *Premiile literare ale toamnei*. □ Mihai Zamfir dedică rubrica sa „Scrisori portugheze” corespondențelor dintre *Eminescu și Pessoa*.

8 octombrie

• [„**Adevărul literar și artistic**”, nr. 637] Sub egida „Artiști ai secolului XX”, sunt adunate câteva mărturisiri ale Margaretei Sterian (1897-1992), pictor, scriitor și traducător, notate de Mircea Bazarca (dintr-un manuscris în pregătire), publicate dimpreună cu câteva desene ale autoarei (din *Antologia poezilor tineri*) și de citate din alți scriitori celebri despre creațiile ei (spre exemplu, Mihail Sebastian despre bucuria pe care i-a făcut-o coperta pictată de Margareta Sterian pentru coperta uneia dintre cărțile sale). Interviu e pus sub titlul „*Visam, la București, o atmosferă în care drumul meu ar fi putut să se desfășoare liber...*”.

• [„**Observator cultural**”, nr. 137] Revista acordă spațiu amplu problemelor învățământului românesc și modului în care se reformează sistemul de educație. Monica Onojescu semnează *Profesorul și reforma*, iar Paul Cernat *Conservatorismul didactic în două ipostaze* (este vorba despre cea malignă și ea benignă, în cazul manualelor de limba română de clasa a XII-a, respectiv a XI-a, elaborate de Marin Iancu, respectiv de același, în colaborare cu Alis Popa). □ La rubrica „Structuri în mișcare” Ion Bogdan Lefter comentează sub titlul *Medievistică și (post)modernități* cărțile recente ale lui Dan Horia Mazilu, *Noi despre ceilalți. Fals tratat de imagologie* (Polirom, 1999) și *O istorie a blestemului* (Polirom, 2001). □ Adina Dinițoiu scrie despre volumul de cronici muzicale *Tranzit* (Paralela 45, 2001) de Bedros Horasangian: „De fapt, improvizatia jazzistică oferită – în regim literar – de volumul *Tranzit* este numai o formă de virtuozitate artistică pentru a acompania / proteja un sunet mai adânc și mai «pur», acela al melancoliei.” (cronica poartă titlul *Sunetul melancoliei*) □ Ovid S. Crohmălniceanu e prezent cu *Poezii și revoluția*. □ La rubrica dedicată studiilor culturale Mihai Mândra comentează într-un text intitulat „*Evreul real*” vs. „*evreul imaginar*” cartea lui Andrei Oișteanu *Imaginea evreului în cultura română. Studiu*

de imagologie în context est-central european (Humanitas, 2001). □ Gheorghe Crăciun semnează *Pactul somatografic. Made by laboratoarele Agopian*. □ Svetlana Cârstea ia interviul revistei lui Ștefan Borbély. Titlul interviului este „O cultură care are nevoie de oameni singuratici este o cultură puternică”. □ Henry Mavrodin, la rubrica „Arte”, propune un comentariu filozofic pornind de la cartea lui Liiceanu *Despre limită, Însemnări și note la Gabriel Liiceanu (Despre limită)*. □ Este semnalat simpozionul desfășurat la Institutul Goethe din București cu tema *Deportări. Tratarea germanilor și a altor minorități în România comunistă*.

● [„22”, nr. 657 (41)] În *Dincolo și dincoace de Prut* Mircea Iorgulescu scrie despre cartea lui Vitalie Ciobanu *Valsul pe eșafod* (Cartier, 2001): „Antidotul, pentru a rămâne în zona configurată de termeni ca *handicapuri* și *infirmități*, îl reprezintă spiritul critic. În definitiv, europenizarea și modernizarea pot fi și mimate, simulate, imitate mai mult sau mai puțin conștiincios, inclusiv la nivelul *dezbatărilor de idei*; se poate de altfel observa că de ambele părți ale Prutului există din belșug ceea ce s-ar putea numi teme de raport, prin analogie cu case de raport. Reflecția proprie este înlocuită de actul de prezență, de etalarea unei preocupări considerate ca fiind în sine o dovadă de emancipare. Tratarea lor nu țintește adesea decât să asigure autorilor profitabila ipostază de *pionieri* în lupta neabătută pentru modernizare, progres, europenizare ș.a.m.d., deși în destule cazuri nu e vorba decât de găunoase oportuniste provinciale. Este de aceea binevenit apelul făcut de Vitalie Ciobanu pentru stimularea spiritului critic [...]. Din paragraful care introduce acest apel se poate deduce că este vorba, pur și simplu, de o chemare la schimbări de *cadre*, cum se spunea odinioară: Vitalie Ciobanu se referă la pozițiile instituționale ale unor persoane ostile criticii. [...] Ciudată e în cartea lui Vitalie Ciobanu cvasi-inexistența referințelor la literatura rusă (dacă am numărat bine, există doar două: e menționat, într-o înșiruire, Dostoievski, iar despre povestirea cuiva se notează că e *de-a dreptul cehoviană*). Ar fi probabil interesant de cercetat dacă și cât ecou au avut în literatura de la est de Prut de până în 1991 scriitori ca Babel, Bulgakov, Pilniak, apoi Aitmatov, Axionov, Șişkin ș.a., ar fi fost cu siguranță interesant de știut și dacă și cum sunt cunoscuți la Chișinău scriitorii ruși de astăzi, ca Viktor Pelevin, de pildă [...]. Foști și ei sovietici, ca și *moldovenii de Est*, scriitorii ruși par să se fi europenizat mai repede – și poate că s-ar putea încerca să se afle și cum, și de ce!”

9 octombrie

● [„Luceafărul”, nr. 35 (573)] Numărul e dedicat Festivalului „Zile și Nopti de Literatură” de la Neptun-Mangalia. Este reprodus discursul de *Laudatio* rostit de Mircea Martin pentru a motiva acordarea Premiului Ovidius scriitorului Jorge Semprún: „[...] Alegerea juriului s-a oprit asupra dumneavoastră, domnule Jorge Semprún, nu pentru că ați fost un exilat, ca și Ovidiu, nici pentru că, asemenea lui ați trăit suferința și, în același timp, plăcerea perversă a singurătății Nici pentru

că opera și cariera dumneavoastră au fost marcate de numeroase alte premii, printre care și unul fondat de o româncă, Premiul Femina-Vacaresco. Ci pentru coerența destinului dumneavoastră de scriitor, pentru unitatea exemplară între opera dumneavoastră și biografia dumneavoastră. Mentalitatea modernă – nu numai de la Proust încoa – obișnuiește să disocieze opera de biografie, eul artistic de cel empiric și uneori chiar să le opună radical. Dumneavoastră înșivă vă intitulați una dintre cărți *Scrisul sau viața/ L'écriture ou la vie*. Dar scrisul dumneavoastră merge mână în mână cu viața dumneavoastră care îl inspiră și-l ritmează. Câtă literatură, atâta viață, câtă existență, atâta conștiință. Proba acestei unități nu e dată numai de caracterul evident autobiografic al scrierilor dumneavoastră, cât de faptul – pe care singur îl mărturișiți – că scrisul este cel care v-a provocat și întreținut angoasa în loc să vă scape de ea. Nu v-ați expulzat din romanele dumneavoastră și nici conduita dumneavoastră civică n-a fost străină de aceea a personajelor dumneavoastră. Momentele cele mai puternice, cele mai reușite din proza dumneavoastră sunt acelea ale trezirii conștiinței, fugite înainte și înapoi, care se opun blocajului memoriei. «Memoria este inepuizabilă», spuneți, și justificați astfel un travaliu al memoriei și o datorie a memoriei. Iar memoria dumneavoastră nu este unilaterală, deși ați fost și ați rămas un scriitor angajat. Ați fost francțiror în Franța ocupată, ați fost chiar comunist, ați fost arestat și închis în lagărul de la Buchenwald, unde ați ratat o moarte la vârsta de 20 de ani (mărturia acestei experiențe o găsim în cel mai cunoscut roman al dumneavoastră, *Marea călătorie / Le grand voyage*, precum și în romanul recent apărut și în românește, *Mortul care trebuie/Le mort qui faut*). Ați conspirat apoi împotriva dictaturii franchiste între 1957 și 1962, iar în 1964, în urma unor divergențe politice cu conducerea Partidului Comunist Spaniol, ați fost exclus din partid. Ați acceptat apoi, între 1988-1991, să fiți Ministrul Culturii în Guvernul Socialist al Spaniei, ați fost, prin urmare, nu numai ministrul lui Felipe Gonzalez, dar și al regelui Spaniei, ca, altădată, bunicul dumneavoastră. Ați crezut în puterea formatoare a cărților și a idealurilor, dar ați acordat valoare sacră vieții, nu ideologiei. N-ați traficant convingerile dumneavoastră antifasciste și ați recunoscut înaintea altora existența Gulagului și atrocitățile comise în numele idealurilor comuniste. Faceți parte dintr-o stângă europeană care încearcă astăzi să-și regăsească vocația asumând atât cât îi stă în putință eșecul comunismului real și analizând cu luciditate cauzele acestui eșec. Mari scriitori precum Baudelaire sau Kafka v-au apropiat de realitatea lumii și v-au îndepărtat de ficțiunea constrângătoare și lipsită de orice adevăr concret a teoriei comuniste, în ciuda perspectivei grave și, repet, angajate, nu v-ați pierdut capacitatea de mirare și de surpriză în fața gratuității existenței – fără de care scriitorul riscă să devină doar un predicator. Pentru aceste motive și pentru încă multe altele, juriul nostru vă acordă Premiul «Ovidius». Premiul «Ovidius» nu este Premiul «Goncourt», dar să sperăm că, datorită numelui său ilustru și datorită prestigiului primului premiant, va deveni, la rândul lui, un premiu important și râvnit de scriitorii lumii. A Vous l'honneur,

Señor Semprún!” ■ Marius Tupan ia un interviu cu acest prilej lui Matei Călinescu: „Marius Tupan: Domnule profesor Matei Călinescu, ați venit din America special pentru acest festival? Matei Călinescu: în parte da, în parte pentru relansarea cărții mele despre Ioan P. Culianu și Mircea Eliade care apare în a doua ediție la Editura Polirom din Iași. După această frumoasă pauză colegială, între poeți, prozatori, critici și sălciile din Deltă, mă voi duce la Iași pentru două-trei zile și mă voi vedea acolo cu alți prieteni. După aceea revin în București și îmi va face o mare plăcere să prezint volumul *Jurnal suedez II* de Gabriela Melinescu. *M.T.*: Nu vă dați seama că aveți în față un spion al lui Ioan Petru Culianu. Mi-a fost coleg de an și mare prieten. Spuneți-ne ceva despre Petru Culianu. *M.C.*: Am spus ce-am avut de spus în această carte. *M.T.*: Nu toți o citesc și nu toți ajung la ea. Câteva cuvinte. *M.C.*: A fost un caz tragic: un tânăr savant român asasinat în mod misterios, foarte greu de elucidat. *M.T.*: De ce? *M.C.*: Pentru că un asasinat în Chicago, după zece-unsprezece ani interesează mai puțin poliția care are de-a face cu foarte multe asasinate recente. *M.T.*: Să revenim la festival. Credeți că actualul premiat este cel mai bun care putea fi la această ediție? *M.C.*: Semprún este un foarte bun scriitor și are un destin care poate interesa pe intelectualii români în sensul că el a fost un pasionat convins. Vine de altfel dintr-o mare familie politică spaniolă, este nepotul unui fost prim-ministru și a trecut din pasiune la comunism, după care în 1964, dacă nu mă înșel, a început să-și dea seama de monstruozițările și ororile comunismului și a devenit un martor al decăderii și dispariției comunismului, la care a participat prin mărturia sa. *M.T.*: A fost o participare selectă? *M.C.*: A fost o participare foarte bună din punctul meu de vedere, am întâlnit oameni foarte interesați cum ar fi intelectualii români distinși pe care i-am văzut: Mircea Martin, romancierul Nicolae Breban, o serie de alți vechi prieteni care nu mai locuiesc în România, cum ar fi Victor Ivanovici, Dumitru Țepeneag pe care nu-l mai văzusem de mult și cu care am evocat amintiri din anii '60. Dintre personalitățile străine mi s-a părut interesant prozatorul spaniol J.J. Armas Marcelo. De asemenea, l-aș remarca pe romancierul englez Paul Bailey. *M.T.*: Generația '60, pe care dumneavoastră ați susținut-o cu aplomb, este foarte contestată la ora actuală în România. Ce părere aveți? *M.C.*: Am o părere foarte bună despre contestatari. Îmi plac. Și noi am fost într-un fel niște contestatari și am fi făcut-o într-un mod mai deschis dacă s-ar fi putut. Este atuul artelor și literaturilor să fie contestate de generațiile următoare, după care lucrurile se aleg și vor rămâne câțiva scriitori care se vor clasifica. *M.T.*: Ce părere aveți despre cei contestați? *M.C.*: Cu unii dintre ei sunt vechi prieten, pe unii nu i-am frecventat prea des. *M.T.*: În «Luceafărul» au apărut două interviuri vehemente la adresa acestor tineri care contestă. Probabil că ați aflat de reacția lui Fănuș Neagu, reacția lui Buzura. Ce ziceți? Ar trebui să tacă autorii contestați? *M.C.*: Să spună ce cred, și din acest haos de voci se vor alege niște voci mai armonioase care vor fi ascultate. *M.T.*: Aș vrea să faceți o previziune. Dintre oamenii pe care i-ați susținut dumneavoastră, cei din generația '60, care credeți că va rămâne în literatura

română? *M.C.*: E foarte complicat pentru că n-am darul profeției sau, mai bine zis, cum remarcam într-o discuție cu Țepeneag, și el, și eu suntem niște profeți amnezici. Am făcut foarte multe profeții, unele dintre ele s-au împlinit, altele nu, dar le-am uitat pe toate.” („Am o părere foarte bună despre contestatari”). ■ Mariana Sipoș ia un interviu laureatului Festivalului, Jorge Semprún: „Mariana Sipoș: Ați scris patru romane care au ca temă lagărul de la Buchenwald, în care ați fost închis, dar și două despre perioada când, fiind în conducerea Partidului Comunist Spaniol, ați activat clandestin în Spania franchistă. Mi se pare firesc să vă întreb ce rol acordați autobiografiei în raport cu ficțiunea? *Jorge Semprún*: Pentru mine autobiografia a fost un mijloc literar de a rupe cu un anume trecut, e vorba de trecutul meu comunist, și de a-mi pune în ordine ideile, de a face o analiză critică profundă, o critică dură față de mine însumi, dar și față de ideile și activitatea mea comunistă. Aș fi putut face acest lucru sub formă de eseu teoretic, dar mi s-a părut mai important să mă analizez pe mine însumi, în formă autobiografică, în calitate pe care am avut-o de conducător comunist, sub numele de Federico Sanchez, pentru a arăta sau a încerca măcar să arăt capcanele comunismului, iluziile, problemele lui, relele care, aproape spontan, s-au putut produce. Îmi amintesc mereu cuvintele lui Octavio Paz care, vorbind despre activitatea comunistă spunea că era – citez din memorie – un abominabil, admirabil secret faptul că atâtea mii de persoane generoase, devotate și pline de abnegație au sfârșit prin a produce un sistem atât de corupt și de opresiv. *M.S.*: Ați fi putut însă povesti toate acestea sub formă de memorii sau de fals jurnal, ca gen literar... *J.S.*: ...ca fals jurnal, ca roman, bineînțeles, dar mie mi s-a părut că nu voi avea timp să fac așa ceva, că pentru început, forma autobiografică, atât pentru a reda experiența mea politică, dar și pentru ceea ce am trăit în lagărul de concentrare, era necesară, pentru că astfel mă puteam analiza pe mine însumi, iar partea de mărturie veridică devine mai vizibilă. Sigur că în cărțile mele, chiar și în cele despre lagărul de concentrare, am respectat o construcție narativă, care nu este pur memorialistică, nu povestesc pur și simplu, lucrurile unul după altul, ci reconstruiesc, de fapt, trecutul într-o formă narativă. Bineînțeles, nu e vorba de un roman propriu-zis, pentru că nu există decât un singur personaj, adică eu însumi. Chiar și în această ultimă carte care a apărut acum în românește, *Mortul care trebuie*, există elemente de ficțiune. *M.S.*: Care sunt? *J.S.*: Există personaje care nu au nume reale, pentru că reunesc trăsăturile mai multor persoane care au existat în realitate; apoi timpul povestirii nu este cel din realitate, este un timp mai concentrat, ca în tragediile clasice, unde exista o comprimare a timpului dramatic. Ceea ce am trăit eu nu s-a întâmplat, ca în carte, doar pe durata unui sfârșit de săptămână, ci în mai multe zile, a fost vorba de aproape o săptămână și jumătate. Există deci în roman o tehnică narativă pe care am folosit-o pentru a accelera și a tensiona adevărul mărturiei mele. O doză de ficțiune te ajută uneori să pătrunzi mai adânc în adevăr. *M.S.*: Dar cazul este real? *J.S.*: Cazul din ultimul meu roman s-a petrecut exact așa... *M.S.*: Vi s-a întâmplat dumneavoastră? *J.S.*: Mi s-a

întâmpat mie, sigur. Și elementele esențiale ale acestui caz sunt povestite așa cum s-au întâmpat și chiar dau în anumite cazuri numele reale ale vreunui comunist german din lagăr pentru că, în această situație, a da un nume fals, ar fi însemnat să diminuezi relatarea. Trebuia să păstrez personajele autentice pentru că ele sunt personaje istorice, se află în arhive, în istoria Germaniei de Est și de aceea le-am păstrat numele lor real, accentuând astfel dramatismul situației. *M.S.*: Ați menționat deja activitatea dumneavoastră în Partidul Comunist Spaniol. Cum o priviți acum? *J.S.*: Cred că trebuie să spun mai întâi că este foarte dificil, ca să nu spun imposibil, să compari amintirile unui militant comunist dintr-o țară dictatorială din Europa occidentală, cum a fost Spania lui Franco, cu ceea ce a însemnat comunismul în țările din Est în țările din Est, comunismul a fost impus din afară, prin forța armelor, nu a fost produsul unei evoluții interne, democratice. A fost deci altceva. Comparația este absurdă în țările din Est s-a văzut, s-a trăit, s-a simțit, s-a suportat doar realitatea opresivă, nefastă a comunismului. În Spania franchistă, comunismul putea să fie o iluzie a luptei uneori pașnice, existau multe lucruri care mobilizau sentimentele de tinerețe în favoarea comunismului. Azi a dispărut cu totul această iluzie. Așadar, e greu să faci o comparație, dar eu sunt azi un critic nemilos al comunismului, inclusiv al comunismului meu. Dar nu voi uita niciodată iluzia de tinerețe care m-a purtat spre ceea ce avea să denumească Octavio Paz, repet, «abominabilul secret admirabil». *M.S.*: După moartea lui Franco și democratizarea vieții în Spania, ați fost un timp ministrul culturii, într-un guvern politic, cel al lui Felipe Gonzales. V-ați reîntors într-un fel la politică, deși, în 1964, când ați fost exclus din partidul comunist de către Dolores Ibaruri, celebra Pasionaria, vi s-a spus că intelectualii sunt niște zurlii care n-au ce căuta în politică. Ce credeți acum: trebuie să se amestece intelectualii în politică sau mai bine să-și vadă de ale lor? *J.S.*: Ei bine, eu am o părere care poate fi socotită puțin învechită. Mă situez pe aceeași poziție intelectuală cu Mario Vargas Llosa – deși din punct de vedere politic ne deosebim destul de mult – el spune adesea că noi doi suntem dintre puținii dinozauri care au mai rămas, și anume dintre cei care consideră că e necesar ca intelectualul să aibă o atitudine politică. Eu cred că dacă intelectualul nu se amestecă în politică, se amestecă politica în viața lui. Nu poate sta pe margine. Dar, marea schimbare care s-a produs și marele avantaj pentru intelectualul de azi este că – dacă înainte era ceea ce se numea un intelectual organic, adică vorbea în numele unui partid care pretindea că întruchiează destinul istoriei înseși, că vorbea în numele istoriei, al clasei muncitoare oprimate și exploatate și se considera, în fine, purtătorul de cuvânt al unei puteri aproape divine – azi suntem intelectuali liberi, neînregimentați și prin urmare avem condiții mult mai bune pentru a ne exercita spiritul critic. *M.S.*: Ați vizitat lagărul de la Buchenwald, v-ați reîntors acolo cu doi jurnaliști de televiziune și ați făcut un film extraordinar care a fost transmis și de televiziunea la care lucrez în urmă cu câțiva ani. Cum vă simțiți în Germania? Credeți că se poate culpabiliza un popor întreg pentru faptele lui din trecut? *J.S.*: Eu am cu Germania o experiență

personală foarte interesantă De fiecare dată când merg în Germania, când vorbesc, când dau interviuri sau iau cuvântul la conferințe, la colocvii, sunt prezentat publicului ca victimă a naziștilor, ca ex-deținut în lagărul nazist de la Buchenwald. Și acum sunt invitat de Bundestag – parlamentul german – să pronunț anul viitor, pe 27 ianuarie, data eliberării lagărului de la Auschwitz, discursul de comemorare a victimelor nazismului. *M.S.*: Acuzați poporul german de azi? E și el vinovat...? *J.S.*: Nu, cum să fie? În primul rând că o culpabilitate istorică nu poate fi colectivă, în sens metafizic, în sens politic. Poporul german e responsabil azi de ceea ce va face mâine, într-o situație anume, este responsabil de menținerea democrației în Europa, dar cred – poate că spun ceva ce poate părea puțin cam exagerat – că din toate popoarele Europei, cel mai puțin vinovat de nazism este tineretul din Germania *M.S.*: Ați auzit desigur de Tony Judt... *J.S.*: Da, desigur... *M.S.*: A scris un eseu în care consideră România la fundul grămezii... De ce suntem văzuți, noi românii, atât de rău? *J.S.*: Fiecare țară din Est care a suferit dictatura sovietică, deci o dictatură comunistă impusă din afară, fiecare țară din Est care a făcut parte involuntar din imperiul sovietic, are propria ei istorie de tranziție spre democrație, în unele țări a fost mai ușor, în altele mai greu, depinde de multe circumstanțe istorice, culturale, în fine, depinde de multe lucruri. Însă unul dintre elementele de care trebuie să se țină cont este până la ce punct totalitarismul, care a durat atâția ani, a distrus societatea civilă din țara respective. [...] România trebuie să demonstreze că există încă o societate civilă care se reconstruiește asemenea țesuturilor care se refac după operație într-un organism... Eu nu sunt pesimist în privința României, mai mult decât în privința altor țări. Dimpotrivă. Sunt optimist, pentru că vorbiți o limbă pe care o înțeleg mai ușor... *M.S.*: Sunteți unul dintre puținii intelectuali francezi care acceptă să discute în egală măsură crimele fascismului și cele ale comunismului. De ce se acceptă atât de greu această comparație? *J.S.*: Începe să se accepte acum câte puțin... A început să se publice cărți despre bilanțul negru al comunismului, încep să apară statistici. Fie și numai o comparație cantitativă dovedește că au existat mai multe victime în lagărele tip Gulag decât în cele naziste, în primul rând pentru că dictatura a durat mult timp, în al doilea rând pentru că a fost mai brutală în unele privințe, deși nu a cunoscut forme de exterminare în masă precum camerele de gazare. Eu cred că e nevoie de asemenea comparații, trebuie să fie acceptate, chiar și numai pentru a constata apoi deosebiri. Pe de altă parte, trebuie să recunosc că nu a dispărut cu totul o anumită atitudine a intelectualului occidental care preferă încă să așeze în planuri diferite dictaturile din Est și cea nazistă și întotdeauna se găsesc mai multe justificări și mai multe simpatii potențiale spunând, de exemplu, da, s-a greșit în Est, au fost criminali, dar exista o cauză dreaptă, o cauză justă pentru care se foloseau mijloace criminale. Or, o cauză care folosește mijloace criminale nu mai poate fi o cauză justă. Eu cred că încet-încet aceste opinii vor dispărea și va fi posibil să se arate lucrurile așa cum au fost în realitate. Va veni timpul în care va fi normal și logic pentru un intelectual să compare, să compare cele două totalitarisme,

pentru a face distincțiile necesare și să accepte asemănările.” («*Dacă intelectualul nu se amestecă în politică, se amestecă politica în viața lui*»)

• [„**România literară**”, nr. 40] Editorialul lui Nicolae Manolescu, *Domnul Zaharia Stancu* reconstruiește din câteva tușe personale imaginea scriitorului și a omului: „Aceste rînduri nu vor să fie nici o analiză critică (nu i-am recitat opera), nici o evocare propriu-zisă a omului (pe care l-am cunoscut tîrziu), ci, mai degrabă, o înseilare de considerații strict personale inspirate de literatura și personalitatea lui Zaharia Stancu (n. 2 oct. 1902 – m. 5 dec. 1974). Cînd l-am întîlnit, era deja Președinte al Uniunii Scriitorilor, avea aproximativ vîrsta pe care o am eu acum și se bucura în ochii confrăților de un respect amestecat cu dispreț. Fusesse ani la rînd directorul Teatrului Național și al «Gazetei literare». Îi știam cărțile, despre unele scrisesem, formîndu-mi o idee destul de clară. Poetul (la tinerețe și apoi la bătrînețe) mi se părea remarcabil, acoperit, ca și în cazul lui Bogza, de prestigiul prozatorului (acesta, ocupînd vîrsta adultă), mult mai greu de apreciat, din cauza compromisurilor. [...] Ceea ce m-a frapat de la început în aceste romane despre sat este că nu seamănă deloc cu acelea ale lui Marin Preda. Teleormanul natal, comun lui Preda și Stancu, a putut da, iată, perspective incompatibile asupra țaranului român și a universului său moral. Ca și satul lui Rebreanu, acela din *Moromeții* este încă unul cu o involuție inteligibilă, chiar dacă tragică, locuit de oameni care păstrează o brumă de rațiune și demnitate. Țăranii lui Stancu urăsc pămîntul și culeg via cu botnițe la gură. Aparțin unei umanități primare și întunecate, devastată de stihiiile unei istorii care nu pare să mai aibă nici un înțeles. Preda se întreba retoric, comentînd *Descult*, unde a putut vedea conjudețeanul său lumea pe care o descrie, începînd de la cutumele atît de neobișnuite și sfîrșind cu onomastica absolut bizară.[...]” Scriind și despre om, N. Manolescu remarcă frumusețea sa fizică, comparabilă cu cea evidențiată de G. Călinescu în cazul ardeleanului O. Goga: „Stancu venea din altă ruralitate decît aceea ardelenească. El era chiar fiu și nepot de țărani. Avea, în trăsăturile somatice, aceeași extraordinară frumusețe pe care o descoperă Călinescu la poetul de dincolo de munți. Era încă un bărbat splendid la peste șaizeci de ani, cînd l-am văzut prima oară în carne și oase. Înalt, impunător, degaja o distincție aproape inexplicabilă. La orice oră din zi, te primea, la el acasă, în costum și cravată.” □ „Lecturi la zi” reunește recenzii de Roxana Racaru (*Violență și flori*), la volumul (de debut) de proză scurtă al lui Francisc Nona *Făcătorii de nimicuri* (Paralela 45), Catrinel Popa (*O inițiativă binevenită*), la Balázs Tibor, *Explorări în poezia lui A.E. Baconsky (studiu afectiv)*, scos la Biblioteca Revistei Familia și Marius Chivu (*Cât teatru, atîta proză*), la studiul „de referință” al Ciprianei Petre, *Didascalii în opera lui Camil Petrescu* (Idea Design&Print, 2001). Dorin-Liviu Bîțfoi, la aceeași rubrică, comentează și volumul unui reputat autor străin, Jacques Le Rider, *Jurnale intime vieneze* (Polirom, 2001). Tudorel Urian, pe o pagină întreagă, comentează sub titlul *Confesiunile unui legionar cochet* cartea de dialoguri dintre Theodor Cazaban și Cristian Bădiliță, *Captiv în lumea liberă*

(Ed. Echinox). Tot unor autori români le sunt dedicate încă două recenzii: cea a Irinei Marin (*Cervantes resuscitat*) la volumul *Imnurile către Dulcineea sau cele 12 zodii ale lui Don Quijote* (Viitorul Românesc), de Cristian Tiberiu Popescu și cea a Iuliei Argint (*Satir dansând*) la Dumitru Hurubă, *Balamucul, dragostea mea...* (Ed. Călăuza). □ Pagina de poezie e ocupată de poeme de Ion Tudor Iovian. □ La „Semn de carte” Gh. Grigurcu, în articolul *Feminin versus masculin*, comentează cartea de poezie a Paulinei Popa, *Bărbații Secolului* (Editura Cartea Românească). □ „La o nouă lectură”, de Alex. Ștefănescu – despre *Zaharia Stancu* insistă asupra grosolăniei prozei sale propagandistice, asupra neverosimilității caricaturale a unor situații ori chiar nume de personaje și apreciază în schimb poezia prozei sale, „simplitatea solemnă”, anistorică a unor fraze, gesturi, scene. □ Ana-Stanca Tăbărași, în *De ce sunt importante grădinile*, prezintă cartea lui Dolores Toma *Despre grădini și modurile lor de folosire* (Polirom, 2001). □ Ion Vartic scrie despre donjuanismul special al lui Cioran, în *Vânătorul de fuste*. Atracția lui pentru femei mai în vârstă, imaturitatea sa funciară, fixarea într-o vârstă adolescentină, fragilitatea sa atrag cumva erotic-matern: „Cu acuități și ingenuități copilărești, el este un fel de Don Juan, dar altfel decât Stavroghin, favoritul său. Cioran ilustrează acel tip de donjuanism despre care se spune că își are forța de atracție paradoxală tocmai în caracteristicile care, aparent, ar fi contrare donjuanismului și nu l-ar defini: aspectul adolescentin, candid, în esență neviril.” □ Un fragment din cartea de memorii a lui Ioan Holender apărută în germană la Viena în 2000 (*Viața unui director al Operei de Stat din Viena*) e tradusă de Magdalena Mărculescu și publicat sub titlul *Ultimii ani în România*. ■ Ioana Pârvulescu, la rubrica „Je est un autre” scrie, în continuarea articolului din numărul anterior, despre jurnalul politic al lui Octavian Goga, sub titlul parodic „*Justul*” care fierbe. □ Un fragment dintr-un volum alcătuit de Alain Préaux despre cazul Hölderlin (*Proză de cealaltă viață. Cronica unui geniu «nebun»*). *Friedrich Hölderlin și apropiatii săi*) e tradus în românește de Irina Airinei: *Viața, poezia și nebunia lui Hölderlin –mărturie de epocă*. Este un capitol din acest volum (în curs de apariție la Ed. Compania), scris de Wilhelm Waiblinger, apropiat al lui Hölderlin, autorul primei monografii despre Hölderlin, rodul observației sale personale asupra poetului atins de nebunie. Textul datează din 1827-1828. □ Alexandru Niculescu trimite o *Scrisoare din Italia* legată de grupul de cercetare în românistică de la Universitatea din Udine. *Studii românești la Udine* reliefează dinamica raporturilor dintre școala de românistică din Italia și Udine în special și universitățile românești. Darea de seamă a lui Al. Niculescu e prilejuită de cea mai recentă întrunire a româniștilor din Europa de la Udine, la un colocviu din 11-14 septembrie 2002 intitulat *România și România: limba și cultura română cu fața spre Occident* (*Romania e Romania: lingua e cultura romena di fronte all Occidente*).

15 octombrie

● **[„Adevărul literar și artistic”, nr. 638]** Este reprodus un text semnat de C. Noica, *Don Quijote răsturnat (Scrisoare către Eugen Ionescu)*, extras din Arhiva Geo Dumitrescu, referitor la reușita sa artistică din *Rinocerii*. Articolul a fost propus spre publicare revistei „Argeș” în anii ’70, dar refuzat, într-o proiectată nouă serie „Albatros” de către unul dintre cei cinci foști albatrosiști, Al. Cerna-Rădulescu (Geo Dumitrescu a fost și el unul dintre membrii grupului). □ La „Paralele inegale” e reprodus un interviu cu câștigătorul din 2002 al Nobelului, Imre Kertész, intitulat „*Cu lacrimi în ochi nu se vede bine*” (traducere și adaptare Ezra Alhasid după interviul publicat în suplimentul duminical al cotidianului „El País”). □ La „Cronici”, Daniel Cristea-Enache recenzează sub titlul *Viziuni* debutul Zverei Ion cu *Copilul-cafea* (Vinea, 2000), considerat „unul de zile mari”, dar și pe cel al Nicoletei Cliveș cu monografia *Ion Groșan* de la Aula (2001), („*Viața e în altă parte*”), apreciat drept „onorabil”. □ Diana Popescu menționează succesul la tânăra generație a formației Phoenix, tinerii umplând Sala Polivalentă la concertul aniversar de 40 de ani. Secretul, scrie ea, la rubrica „Muzichia de mărgăritar”, în textul intitulat *Metoda Phoenix*, e să dai „doar lecții de profesionalism, nu și de bună purtare” tinerei generații. □ La „Cronici”, Al. Săndulescu consemnează, în textul său *Societatea Scriitorilor Români*, apariția unui prim *Istoric al Societății Scriitorilor Români*, volum semnat de către Teodor Vârgolici (Ed. Gramar).

● **[„Observator cultural”, nr. 138]** Carmen Mușat la rubrica „Actualitate” face lumină într-unul dintre scandalurile manualelor alternative. Este vorba despre Manualul de limba și literatura română pentru clasa a XII-a de la Editura Corint, coordonat de Eugen Simion și realizat de Florina Rogalski și Daniel Cristea-Enache: „Nu o cunosc pe Florina Rogalski; poate că este, la catedră, o profesoară meritorie. Ca autoare de manual însă, Florina Rogalski este lipsită nu doar de competență, ci și de onestitate. Întregul capitol consacrat originii, formării și evoluției limbii române, începând de la pagina 6 până la pagina 28 și apoi, de la pagina 30 la pagina 36 – coloanele laterale (*Slavona în cultura românească, Scrisul românesc și istoria alfabetului și Trăsăturile conservatoare și inovatoare ale limbii române*) – este copiat (aproape) cuvânt cu cuvânt (inclusiv titlurile!) din volumul apărut la Editura Humanitas în 1996, *Limba română. Origini și dezvoltare*, de Maria Cătănescu, conferențiar doctor la Catedra de limba română a Facultății de Litere – Universitatea București. [...] Ca și manualul de clasa a XI-a de anul trecut, realizat de aceeași echipă de autori, și manualul pentru clasa a XII-a este un exemplu relevant de incompetență profesională, girată de o autoritate academică. La fel, dacă nu chiar mult mai gravă ca lipsă de profesionalism este, în acest caz, fraudă intelectuală de proporții. Deși există și la noi, de ceva vreme, o lege a drepturilor de autor care reglementează astfel de situații, probabil că tot ceea ce se editează sub egida Academiei sau a Președintelui înaltului for se situează mai presus de lege. Cum altfel s-ar putea explica faptul că, mai nou,

plagiatul a devenit o modă academică?” (*Plagiatul – noua „modă” academică?*)

□ La rubrica „În dezbateri” Ion Bogdan Lefter discută volumul *În căutarea comunismului pierdut*, publicat de Ion Stanomir, Paul Cernat, Angelo Mitchievici și Ion Manolescu (Paralela 45, 2001): „Altă constatare de ansamblu: relaxarea cu care sunt selectate subiectele comentate. De la literatură și până la – de pildă – textele constituționale nu e decât un pas, repede făcut din perspectiva studiilor culturale, pentru care importantă e perspectiva analizei, nu valoarea estetică a textului de analizat. Apoi – distribuția eseurilor între comentariul «tehnic», de obicei un amestec de critică aplicată și analiză sociologică sau politologică, și narativitatea recuperatorie, în care informațiile culese din textele și celelalte discursuri comentate se împletesc cu contribuțiile «memorialistice».” (*Expediție în căutarea... comunismului pierdut*). Analizele aplicate cărții continuă convingător cu *Exerciții de memorie*, de Iulia Popovici: „Nefiind acuzabili nici de tendințe revizioniste, nici de partizanat cu regimul trecut, refuzând mitul «rezistenței prin cultură», Paul Cernat, Ion Manolescu, Angelo Mitchievici și Ioan Stanomir se dovedesc a fi poate cei dintâi intelectuali critici români – în înțelesul dat termenului de analiști precum Vl. Tismăneanu și Adam Michnik. Modul de abordare a experimentului pe care-l constituie *În căutarea comunismului pierdut* este unul excelent și inedit (dacă excludem analizele de istorie a imaginarului ale lui Lucian Boia și prea puținele documente de istorie orală apărute până acum). Paul Cernat, Ion Manolescu, Angelo Mitchievici și Ioan Stanomir apelează la literatura minoră, dar cu grad mare de receptare, la poezia omagială, discursuri și programe de partid, la *Constituțiile Republicii Populare / Socialiste România*, la filme de consum și propagandă și, nu în ultimul rând, la dramaturgia realismului socialist. Capitolul consacrat acestei teme, *Teatrul în democrația populară*, este cel mai unitar și convingător; trei subcapitole tratează, pe rând, *Lumina de la Ulmi* a lui Horia Lovinescu (Ioan Stanomir, *Rătăcirile tânărului Lovinescu*), *Ziariștii* lui Al. Mirodan (Ioan Stanomir, *Salvați-l pe tovarășul Gheorghe*) și *Trei generații* a Luciei Demetrius (Paul Cernat, *Femeia în fata oglinzii Partidului*). [...] *Femeia în fata oglinzii Partidului* (Paul Cernat) și *Anatomia eroului ca tânăr ilegalist* (Angelo Mitchievici) sunt probabil cele mai bune texte din aceasta carte. Cel al lui Paul Cernat e un studiu foarte nuanțat al piesei Luciei Demetrius, atent la elemente de atmosfera de mare subtilitate (preferințele muzicale ca mod de caracterizare a personajelor, în plus, reprezintă o tehnică familiară lumii interbelice din care autoarea provine), descompunând în părțile componente mecanismul prin care literatura se transformă în ideologie de partid.” Catrinel Popa în *O lectură delectabilă* subliniază caracterul delectabil al lecturii acestei cărți despre trecutul comunist: „Acest tip de sinceritate, prezentă și în alte pagini (și în special în ultima secțiune a cărții), transformă analizele (de altfel, nu de puține ori, foarte riguroase și amănunțite), într-o lectură delectabilă. Volumul are de câștigat în primul rând prin abordarea dezinvoltă, relaxată metodologic, prin faptul că autorii lui nu arborează lentile de entomologi, ci dimpotrivă, includ propria lor experiență

printre cazurile simptomatice aduse în discuție.” □ Plecând de la premisa că „Alfabetul comunismului se învață de timpuriu”., Ion Manolescu propune o investigație a unui mijloc de inițiere în lumea totalitară ceaușistă precum abecedarul, în *Abecedarele – o paraliteratură politică* (I): „Principalul derivat al obiectivelor învățământului ceaușist, politizarea educației, apare încă de la nivelul Abecedarelor, stereotipiile politice ale textelor și ilustrației oferind un tablou complet al junioratului comunist, așa cum și-l doreau autoritățile. În *Abecedarul* din 1977 (autori: Maria Giurgea, Maria Georgescu-Boștină; ilustrația: Coca Crețoiu; texte caligrafice: Constantin Vlădescu; București, Editura didactică și pedagogică), după fotografia «într-o ureche» cu „TOVARĂȘUL NICOLAE CEAUȘESCU, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România” (p. 3), școlarului doritor să învețe cum să vorbească și să scrie i se dedică o ilustrație pe măsura marilor teze și mituri ale «epocii de aur»: desene cu tovarășa învățătoare (p. 5), primind sute de flori de la elevii în uniforme impecabile (teza învățământului comunist civilizat; mitul învățătoarei materne – un soi de cloșcă, pregătită să-și conducă puii în incubatorul școlii); secvențe cu defilări pionierești la 23 August (p. 37), girate de tătici cu mutre de securiști, care își îndeamnă copiii să agite stegulețele Partidului prin fața tribunei oficiale (teza patriotismului comunist juvenil; mitul părintelui-educator politic); decupaje cu Așchiuță (p. 90), personajul TV copiat după Pinocchio, mulțumind națiunii pentru că învață sânguincios și consecvent (teza umanității învățământului comunist; mitul eroului popular educat comunist). La o analiză atentă, asemenea secvențe de animație doctrinară, care îi inoculează elevului dorința discipolatului politic, trec dincolo de «calitatea» lor pedagogică și «civică» și intră în seria unei literaturi populare formate pe tiparele consumului ideologic juvenil. Prin urmare, cititorul are de-a face cu o paraliteratură politică, ruptă însă de legile pieței, deoarece aceasta e dictată, controlată și cenzurată de PCR; cum paraliteratura, prin excelență, funcționează pe baza relației firești dintre cerere și ofertă, iar politicul impune, în «era Ceaușescu», o ofertă arbitrară, unilaterală și monocoloră, combinația celor două instituie un gen pe de o parte hibrid și disfuncțional (în logica pluralistă a pieței capitaliste), pe de alta compact și util (în logica unică a centralismului comunist). Mai simplu spus, Abecedarele și manualele ceaușiste de clasa I pot fi citite ca niște cărți de povești pentru copii, activate în forma basmelor ideologice (sau a basmelor comuniste).” □ *Redefinirea propriei identități* de William Totok se ocupă de cel de al doilea roman al lui Cătălin Dorian Florescu, publicat în limba germană, *Der Kurze Weg nach Hause* (Pendo Verlag), la Zürich: „Cătălin Dorian Florescu a demonstrat din nou că experiențele biografice proprii sunt pentru un autor cea mai bună sursă de inspirație. Florescu a dovedit deja, cu romanul său de debut (*Wunderzeit – Timp miraculos* – cf. «Observator cultural» Nr. 61/2001), că dozarea literară adecvată cu elemente autobiografice creează un fundal oarecum exotic, fără să alunece în trivialitate nostalgică. Primul său roman este scris din perspectiva unui copil, ceea ce-i

permite autorului să-și ascundă sentimentele în spatele unui discurs ludic. Florescu povestește despre împrejurările legate de plecarea definitivă a familiei sale din România, despre realitățile dintr-o țară scufundată în bezna ceaușismului și despre speranțele și temerile oamenilor tracasați de un sistem care a produs cele mai incredibile strategii de supraviețuire. Cătălin Dorian Florescu este un român născut în anul 1967 la Timișoara. La vârsta de 9 ani pleacă împreună cu tatăl său în Italia și în Statele Unite. După o scurtă ședere în Occident, cei doi se întorc în România. În anul 1982, familia emigrează. Acum Florescu trăiește în Elveția, unde a studiat psihologia. După prăbușirea comunismului vizitează din nou ținuturile natale. Ultimul său roman, intitulat *Der kurze Weg nach Hause (Scurta cale spre casă)* – tematizează această călătorie într-o lume impregnată de imaginile conservate în mintea unui copil născut în România, dar maturizat în Elveția.” □

Alexandru Matei, în *Ce isprăvi a mai făcut romanul francez*, propune un exercițiu de panoramare a literaturii franceze moderne și contemporane (proza), pe baza unei recente istorii literare semnate de Dominique Viart, profesor la Universitatea din Lille: „Meritul principal al cărții îl reprezintă aducerea la zi a înregistrării literaturii franceze. Primele două capitole se ocupă, conform așteptărilor, de programele estetice și politice ale romanului antebelic. Dacă putem vorbi tipologic de două literaturi, una estetizantă, cealaltă politizantă, una *empirică*, alta *reală*, rămâne de discutat. Distincția poate rămâne o simplă operație didactică. Lipsa apetenței pentru speculație este suplinită de competențe confirmate de istoric literar, informația predomină. Distribuția elementelor de structură trădează însă viziunea autorului despre întreg secolul literar francez. Autorul nu are veleități de teoretician. Dar, vrând-nevrând, el propune o sinteză, subîntinsă de o prea puțin explicit mărturisită viziune despre istorie. Dominique Viart crede în receptivitate. El nu este, adică, hegelian sau posthegelian, ci, dezabuzat, propune, cantemirian, *măriri* și *decăderi*. Depresiunile ar fi trei, plasate cronologic la început de secol, postexistențialismul și, în sfârșit, sfârșitul de secol, adică prezentul. Rămân două culmi, atinse în preajma celui de-al doilea război mondial și în anii '60. Autorul nu insistă asupra ultimelor, pentru a nu-și conota ideologic întreprinderea. Neutru și din perspectivă axiologică, el nu privilegiază vedetele, acordă doar porțiuni suplimentare de text, tribut plătit consacrării populare, pe de o parte, varietății tematice a producțiilor, pe de alta. [...] «Estetica nostalgiei» care ar defini romanul contemporan francez s-ar configura în urma unei noi reprezentări a timpului ca durată. Actanții sunt, în mare parte, fie exponenții unei comunități minoritare, prezente izolate și, de aici, filtre mai puternice și mai alienante ale realității, fie naratori sub presiune, pentru care scrisul, ca în atâtea cazuri, îi menține în viață datorită virtuților lui taumaturgice. [...] Cea mai valoroasă parte a romanului francez contemporan, după părerea mea, stă, în cartea lui Viart, sub semnul minimalismului. S-a vorbit mult despre acest curent, prezent în pictură, de exemplu, ca expresie mai degrabă a unui refuz (Don Judd, de exemplu), trecut apoi în literatură, cu aceeași intenție polemică, mușamalizată însă. Minimalismul

în literatură nu reprezintă mai mult decât o dominantă, tehnic vorbind. Dar el naște un ethos, construiește reprezentări, și acestea sunt poate cele mai spectaculoase noutăți ale literaturii franceze contemporane, poate singurele. Din punct de vedere etic avem de-a face cu un nou scepticism, uneori colorat cu autoironie, la Jean Echenoz, alături compact, ca atitudine în fața absurdului, la Marie Redonnet. Reprezentanții acestui curent, gestionat editorial de Minuit, sunt calificați de Jérôme Lindon, editorul, de «impasibili». Cel mai apropiat gen proxim al acestei literaturi ar fi desenul animat, unul adresat adulților. În primul rând în modalitatea de abordare diegetică: evenimentele serioase, grave, sunt prezentate în registrul derizoriului (Redonnet, de exemplu, alături de majoritatea minimaliștilor), iar non-evenimente capătă proporții cosmice (în acest caz secund cititorul suportă greu lectura, și asta dintr-un fel de furie rece a descoperirii a unui pai roșu într-un car cu fân, alimentată de iluzia narativă care mizează pe o dinamică a iminenței: Christian Oster). Minimalismul îl are ca maestru incontestabil pe Samuel Beckett, adevăratul părinte al *postmodernismului* francez. Unul din marii dramaturgi, incidental romancier, ieșit din mantaua lui este Bernard-Marie Koltès, minuitist și el, sinucis, pe care Dominique Viart îl uită. Cea mai importantă diferență specifică ar fi *postmodernismul* american, prin practicarea unei scriituri palimpsestice, prin citaționalitate (este ceea ce-l face pe Viart să aplice atributul «postmodern» unui singur romancier francez, Michel Tournier). Nu știu dacă Sylvie Germain poate fi clasată printre «noii mistici», în virtutea realismului magic practicat. Dar situarea ei în descendența lui Michel Tournier este corectă. Ar mai fi fost de adăugat aici Tahar Ben Jelloun, amintit deja ca scriitor francofon. «Noii cinici» – Amélie Nothomb, de exemplu – numesc o altă diferență specifică a «impasibililor». □ Apare partea a doua a interviului lui Ștefan Borbély cu Svetlana Cârstea. □ La pagina de recenzii, Marius Chivu comentează „Cartea de filozofie”: *Mircea Eliade. Întâlnirea cu sacrul*, volum îngrijit de Cristian Bădiliță în colaborare cu Paul Barbăneagră (Ed. Echinoc, 2001): „Așa cum ne anunță însuși îngrijitorul ediției în cuvântul înainte, cartea este o «reîntâlnire cu omul Eliade», un sumar, dar nostalgic portret al savantului și scriitorului așa cum se conturează din patru interviuri acordate unor prestigioși jurnaliști francezi în perioada 1979-1986, precum și din alte patru interviuri despre Eliade cu Al. Paleologu, Paul Barbăneagră, Natale Spineto și Juan Martin Velasco. [...] Din a doua parte a cărții reținem ca extrem de interesant interviul luat de Toader Paleologu lui Alexandru Paleologu despre opțiunile politice ale lui Eliade din perioada interbelică, atât de controversată din acest punct de vedere. Spune Al. Paleologu: «Nu era liberal, adică nu gusta preceptele principale ale liberalismului, nu gusta nici originea ideologică a liberalismului și nici prezența în societate a partidelor liberale». Cu *Oceanografie* (1935), Eliade «a vrut să marcheze că el nu era antisemit, dar accepta un program mai radical și mai național [...] având ca model eseistica spaniolă, în principal Miguel de Unamuno» și încă «Soluția de extremă dreaptă, la care au aderat Eliade și toată generația lui, nu a fost o

consecință și o dezvoltare a unui naționalism de tip didactic, sau de tip patriotard, sau tricolor, sau instituțional [...] în perioada aceea dezamăgirile aduse de democrație și liberalism după primul război mondial, după pactul de la Versailles, erau destul de evidente și de o ineficiență care lor li se părea flagrantă» (p. 60). Alexandru Paleologu subliniază și contextul de modă intelectuală și politică a epocii, vorbește despre influența lui Nae Ionescu, despre carliști, despre prefața la *De două mii de ani*, care n-ar fi un text antisemit (Sebastian a fost, totuși, siderat), precum și despre lipsa totală de talent literar a romancierului Eliade (problemă care n-ar trebui, totuși, expediată cu atâta ușurință; Al. Paleologu găsește că doar *Nuntă în cer* ar fi interesant).”

16 octombrie

• [„Luceafărul”, nr. 36 (574)] La „Galaxia cărților” Raluca Dună recenzează *Îngerul exterminator*, de Viorel Sâmpetean (Cartea Românească): „*Îngerul exterminator*, al treilea volum de poezie al lui Viorel Sâmpetean, după *Vară de amiază* (1978) și *Amiaza* lui *Empedocle* (1978) pare a anunța, prin titlu, o altă poetică, a distrugerii, (eventual) apocaliptice. Dacă primul titlu trimite la unul din poemele în proză rimbaldiene (*Zori*, din *Iluminări*), al doilea la Hölderlin și Mallarmé (*Moartea lui Empedocle*, respectiv *După-amiaza unui faun*), cel de-al treilea titlu trimite la retorica damnării, fie că aluziile livrești ne poartă spre *Un anotimp în infern* sau spre poemele cu îngeri ale lui Nichita Stănescu. [...] În ansamblu, volumul propune o întoarcere la lirismul conceptual, vizionar, la retorica damnării și a disoluției (exterminării), o retorică trăită sincer de autor, de unde și spontaneitatea, caracterul direct, forța discursului poetic (în ciuda folosirii parantezelor, a exclamațiilor retorice sau a aluziilor livrești), dar care și-a pierdut, în mare parte, puterea de seducție, prin consumarea acestei aventuri existențiale și stilistice, o dată cu marii *iluminați* și damnați ai poeziei moderniste.” □ Octavian Soviany la „Cvasicritice” scrie despre volumul de debut al Elenei Vlădăreanu, *Pagini* (Ed. Timpul): „Paginile Elenei Vlădăreanu (Editura Timpul, 2002), situate undeva la granița dintre real și imaginar, dintre poem și notația jurnalieră sunt, fără doar și poate, cvasiliteratură. Așa cum am mai avut prilejul să arătăm, aceasta se naște din depotențarea, până aproape de gradul zero, a ideii de literatură (care devine astfel un concept *slab* în accepțiunea dată termenului de Vattimo) și din abolirea (programatică și ostentativă) a liniei de demarcație dintre ficționalitate și non-ficționalitate, dintre poezie și proză. [...] la Elena Vlădăreanu ego-ul scripturant își etalează concomitent forța și slăbiciunea, descoperă (fără a se putea vorbi despre un feminism propriu-zis) un infern al feminității, din care vrea să evadeze și pe care, în același timp, și-l asumă, rezultatul acestor tendințe antagonice fiind masca lirică a fetei-băiat, amestec bizar de feminitate ostentantă și refulată. Asumarea unei asemenea condiții paradoxale ulcerează, firește, fibra vitală, putând să devină cu neputință de îndurat; în consecință, tentația morții poate fi privită (și) ca tentativă de evaziune de sub regimul antinomiilor: [...]” □

Bogdan-Alexandru Stănescu publică două poeme, *În smârcuri* și *Ciclu scândurii*, iar Ioan Suciu o proză urmuziană, *Tănase și iubirea*. □ Al. Cisteleanu oferă un interviu în jurul temei autorității critice și a raportului dintre Centru și periferie (provincie): „[...] Problema spinoasă a ierarhiilor, deși complicată, e, în fond, simplă: acestea se stabilesc acolo unde există autoritatea de a le stabili și puterea de a le difuza și impune. Puterea de difuzie culturală a Capitalei nu se poate simți amenințată nici în somn de *puterea* similară a provinciei. Capitala e, de fapt, singurul centru mediatic al României, iar așa ceva nu poate rămâne fără urmări nici măcar în domeniul minuscul al literaturii. Studiourile provinciale (radio și tv) abia așteaptă să prindă câte-un oaspete de la centru, ca să-și impresioneze auditoriul și ca să le arate celor centrale că nici ele nu sunt mai prejos, că și ele au acces la personalitățile din sinaxar. Asta ține, desigur, de bovarismul provincial. Așa că, de fapt, ele nu sunt o alternativă – nici măcar pentru zona pe care o acoperă. Nu e întâmplător nici că singurele săptămânale culturale apar în București, îmi închipui că toată lumea va da vina pe bani, deși nu știu dacă lipsa acestora e un argument mai temeinic în provincie decât în Capitală. Cred că e vorba și de altceva, de o capacitate de proiect, de energiile necesare pentru realizarea unui săptămânal, energii care – faptele-s fapte – provinciei îi lipsesc cu desăvârșire. Vaiețele țin locul inițiativei, dar lamentele nu fac o revistă (și în nici un caz una săptămânală). Provincia s-a retras în stimabile reviste lunare (care sunt, de fapt, cam trimestriale), ieșind de bună voie din zona de impact. Ea a cedat, deci, o zonă decisivă în bătaia ierarhică. Puterea de difuzie e (aproape) totuna cu puterea de a impune. Ar mai rămâne doar delicata problemă a autorității, în măsura în care și aceasta nu derivă din celelalte, nu se confundă cu celelalte. În bună parte, ea depinde de celelalte, dar poate nu întru totul. Există – e drept, foarte rar – și factorul turbulent al personalității critice, al carismei. Să punem – de dragul jocului «ce-ar fi fost dacă» – ipoteza că Manolescu (spre a lua un caz clar de autoritate) ar fi trăit în altă parte. Sunt convins că mulți își vor oferi satisfacția de a crede că n-ar fi fost ceea ce a fost (și încă e). Jumătate din autoritatea lui Manolescu se datorează locului (în care a scris, publicat, trăit etc.), își vor freca ei mâinile fericiți. Din păcate, nu-i așa, pentru simplul motiv că, în acest caz, am fi putut avea câteva duzini manolesciene. În jocul nostru Manolescu ar fi dus autoritatea cu el oriunde s-ar fi dus. Ca s-o spun mai clar: provincia n-are autorități critice (și nu vreau să rezulte că acestea ar zburda prin Capitală. Din contră, e o criză, monșer...). N-are, deci, nici una din cele trei condiții necesare (nu neapărat și suficiente) pentru a juca «la ierarhie». Firește, rămâne de văzut ce va fi în postmanolescianism, unde se vede doar o gravă lipsă de carisme și o abundență de pretenții. Manolescu a exercitat, totuși, un fel de tiranie a judecății (fie și prin fascinație, nu contează). Poate că după el provincia va intra într-un parteneriat efectiv în stabilirea ierarhiilor, poate că râvnitul «centru de comandă» se va sparge în filiale. Nu-i de exclus nici speranța că universitățile, dispunând de autonomie, își vor cumpăra și fideliza personalități care să schimbe geografia

autorității. [...]” (*Sunt unul dintre cei mai neimportanți critici ai momentului*).

□ Jurnalistul de origine română Giusep Capaul poartă un dialog cu Magdalena Popescu-Marin (*Prin prezența noastră ne manifestăm simpatia și sprijinul față de poporul român*): „Magdalena Popescu Marin: Nu e prima dată când jurnalistul Giusep Capaul vine la noi. Cu ce intenții de data asta? Giusep Capaul: Pentru mine orice călătorie în România reprezintă un eveniment și asta se întâmplă de 12 ani. Acțiunea noastră în favoarea României s-a diversificat între timp: am trecut de la sprijinul material la cel economic, de la implicarea socială la cea culturală, oscilând între literatură și muzică. Și azi ne ocupăm sporadic de toate aceste domenii, iar pentru a realiza scopurile propuse contactăm diferite persoane, familii, organizații sociale, caritative, ecleziastice și culturale. Prin prezența noastră, demonstrăm simpatie și sprijin față de poporul român, arătându-i că nu e singur. Avem un mare respect pentru acest popor, știind că a trăit timpuri grele. Acum se pot observa anumite progrese – de care ne bucurăm și pe care le salutăm din toată inima. *M.P.M.*: Ce v-a înșuflețit să creați punți între două popoare surori? *G.C.*: Am dorit să continuăm o tradiție, încă din secolul al XIX-lea, poetul nostru romantic, Alfons Tuor (1871-1904), a stabilit primele^ contacte dintre România și Retoromania. între altele, a tradus în 1897 *Cântul gînteii latine* de Vasile Alecsandri. În secolul următor, prof. Augustin Maissen (1921-1992) a continuat activitatea începută mai ales sub aspect lingvistic, subliniind originea noastră latină comună. Pentru noi a fost un motiv hotărâtor de apropiere și de susținere a fratelui nostru mai mare, poporul roman. [...] *M.P.M.*: După o carieră jurnalistică reușită, care n-a fost deloc ușoară, cum priviți acum problemele din domeniul publicistic? *G.C.*: Da, nu-i ușor să fii ziarist român, cu toată frumusețea profesiunii. Noi, românii, fiind puțini ne cunoaștem mult prea bine unul pe altul. Asta nu-i totdeauna un avantaj. Presa română cu cinci jurnale a fost multă vreme idiomătică și regional. Realizarea unui jurnal cotidian român, numit «La Quotidiana», pe care l-am susținut cu toată puterea mea în calitate de șef de proiect, a reușit acum cinci ani. Dar el mai are de înfruntat încă multe prejudecăți regionale și mai trebuie încă să întrunească o acceptare necesară. Pare să fie un proces îndelungat și dur, nu în ultimul rând pentru că acest bilingvism e în floare. Un român poate citi la fel de bine o gazetă germană ca și pe cea română. Populația de limbă germană formează majoritatea (atât în cantonul nostru, cât și în Elveția), noi suntem minoritari. Într-un viitor îndepărtat, cel mic e jertfit din cauza bilingvismului. Faptul că mulți români manifestă o lipsă de identificare cu presa în limba lor e o sfidare enormă pentru jurnalismul român. Acesta are de luptat continuu pentru a sensibiliza cititorul prin cultivarea cuvântului scris în limba sa maternă atât de amenințată. *M.P.M.*: Populația română e în regres numeric. Cum vă explicați asta? Există vreo soluție? . *G.C.*: E clar că numărul românilor descrește. Ei nu mai formează nici 1% din populația Elveției care depășește acum șapte milioane de locuitori. Dintre aceștia, vreo 30000 stăpânesc româna perfect, vreo 60000 o vorbesc și vreo 100000 o înțeleg. Cifrele rămân

mai mult sau mai puțin constante, în vreme ce la celelalte grupuri lingvistice – elvetice sau nu – ele cresc evident. Regresul populației romanșe durează de secole. Din diferite motive. Depopularea regiunilor alpine – unde trăiesc romanșii – pretinde un tribut permanent. Mai există câteva regiuni puternice (Surselva, Engadina de Jos, Surmeir), dar în spațiile de la frontiera lingvistică, romanșa e foarte amenințată. Se încearcă o stopare a acestui proces prin promovarea mai fermă a idiomului romanș în școală și, mai recent, prin impunerea limbii literare unificate (rumantsch grischun), alături de cele cinci idiomuri. Dar lucrul cel mai rău este indiferența lingvistică crescândă a multor romanși. Acesta e contrabalansată de eforturile pozitive ale unor instituții și organizații pentru cultivarea și menținerea romanșei. Cred din tot sufletul că populația romanșă va trăi, dacă vrea să trăiască, și că Elveția va rămâne o țară cu patru limbi naționale (germană, franceză, italiană și romanșă). [...]"

• [„România literară”, nr. 41] Editorialul *Specializări pe cale de dispariție*, de Nicolae Manolescu, se plânge de situația actuală a filologiei și a editării filologice, critice: „În aceste condiții, numeroase ediții critice stau neterminate. Aproape toți autorii vechi au fost cândva în atenția editorilor. Nici unul n-are însă o ediție critică încheiată și ireproșabilă. Nici Eminescu! Cenzura a avut și ea un cuvânt de spus. Nereluate, după 1989, destule dintre edițiile critice anterioare au mari lacune. Politica editorială actuală are în vedere scoaterea rapidă pe piață a unor cărți foarte solicitate, indiferent de acuratețea textului. O ediție școlară sau populară e mai căutată decât una critică. *Et pour cause!* Neexistând interesul editorilor, puținii absolvenți de Litere care ar dori să se consacre filologiei își caută altceva de lucru. Trebuie să ai vocația și devotamentul Gabrielei Omăt ca să continui a scoate *Agendele lovinesciene*, scotocind prin biblioteci, arhive și dicționare, pentru un nume, o dată sau un cuvânt. Rarii specialiști care mai sînt în viață dintr-o generație excepțională de erudiți în texte literare invocă zadarnic sponsorizări pentru ediții care nu mai rețin atenția nimănui. Pentru o revistă ca a noastră, a devenit o dificultate majoră să găsească un cronicar de ediții.” Editorialistul deplânge și una dintre consecințe, și anume traducerile de o proastă calitate editorială: „Există și consecințe așa-zicînd colaterale ale acestei situații: traducerile. Din ce în ce mai multe, dar din ce în ce mai proaste. Neglijența le caracterizează în cea mai mare parte.” Și, în final: „Încercările din ultima vreme de a retrezi interesul pentru lectura de carte sînt binevenite. Nu ajunge însă să recomanzi tinerilor fani ai computerului să citească și cărți. E nevoie de o acuratețe a textului, specifică dintotdeauna cărții, dar de care computerul se dispensează destul de ușor, care să-i determine să observe măsura în care cartea se sprijină pe o anumită idee de corectitudine și de severitate profesională. Există o deontologie a reproducerii și lecturii textelor literare fără de care întreaga noastră civilizație n-ar fi fost posibilă.” □ Solomon Marcus face o apologie a lecției de deschidere în învățământul universitar, dând exemple memorabile: „O frumoasă tradiție, căreia i s-a pus capăt sub comunism, dar care nu a fost reluată

după 1989, este aceea a lecțiilor de deschidere în învățământul universitar. La 8 februarie 1942, deci în plină stare de război și parcă în pofida acesteia, profesorul Dan Barbilian își ținea, la Facultatea de Științe a Universității din București, lecția de deschidere consacrată problemelor generale ale axiomaticii. A fost o adevărată piatră de hotar, marcând trecerea de la știința clasică la cea modernă. Una dintre consecințele acestei lecții a fost o corespondență, pe tot parcursul anului 1942, între Dan Barbilian și Simion Stoilow, un memorabil schimb de idei, care arată cu câtă incandescență își pot trăi căutările oamenii de știință autentici. (Am reprodus o parte a scrisorilor lui Barbilian către Stoilow în cartea *Simion Stoilow*, publicată în colaborare cu Cabiria Andreian Cazacu, la Editura Științifică și Enciclopedică, 1983). De numele lui Stoilow se leagă o altă lecție de deschidere care a rămas în istoria științei și învățământului nostru universitar, aceea ținută la 26 aprilie 1923 la Universitatea din Cernăuți: *Privire generală asupra dezvoltării și metodelor marilor teorii ale analizei matematice* (reprodusă și ea în volumul menționat). Stoilow avertiza asupra faptului că universitatea nu se poate limita la pregătirea unor practicieni de diferite specialități, perspectiva ei trebuie să fie mai amplă, să includă formarea unor oameni de cultură care se dedică cercetării și creației intelectuale, într-un orizont fără margini.” Un alt exemplu „este cel al lecției de deschidere a lui Moisil, publicate în 1942 în „Revista Fundațiilor Regale”: În numărul 6, anul IX, iunie 1942, «Revista Fundațiilor Regale» publica lecția de deschidere la cursul de analiză superioară și logică matematică ținută de profesorul Grigore C. Moisil la Facultatea de Științe a Universității din București, cu titlul: *Tendința nouă în științele matematice*. Trecerea de la cantitate la structură în evoluția matematicii este urmărită în toate consecințele ei filosofice și culturale. Am mai prins câte ceva din atmosfera acestor lecții de deschidere în anii care au urmat imediat celui de al doilea război mondial. Cum aș putea uita lecția de deschidere a lui Barbilian *Evariste Galois și ideea de grup*, din 1945, cu paralela dintre Galois și Rimbaud? Dar pe aceea a profesorului Miron Nicolescu, din 1945, cu recomandarea imperativă: «Faceți tabula rasa din tot ceea ce ați învățat în școală!».” □ „Lecturi la zi” conține mai multe recenzii: Cătălin Constantin (*Cartea nesfârșită*) scrie despre cartea de hermeneutică religioasă a Ancăi Manolescu *Locul călătorului. Simbolistica spațiului în Răsăritul creștin* (Paideia), Alexandra Olivotto (*Utopia / distopia bibliografică*) scrie despre *Iluzia ipostaziată. Utopie și distopie în cultura română* (Limes), iar Iulia Popovici (*Cronica unei înfrângeri*) despre jurnalul lui Cornel Ungureanu, *Despre regi, saltimbanci și maimuțe. Jurnal martie 2000 – iunie 2001* (Ed. Marineasa, 2001). Sub aceeași rubrică, Irina Marin recenzează mai multe volume: sub titlul *O carte din dragoste* volumul *Pentru Gellu Naum / For Gellu Naum* (Ed. Vinea și Ed. Icare), coordonat de Iulian Tănase; *Elogiul unei personalități* prezintă volumul *Z. Ornea, Permanența cărturarului*, alcătuit de Geo Șerban, editat de publicația „Realitatea evreiască” (Ed. Hasefer); *Când literatura face loc cotidianului* se ocupă de publicistica lui Costache Olăreanu din *Cum poți să fii persan* (Cartea

Românească). ■ Matei Călinescu, în *O scrisoare deghizată*, scrie despre *Jurnal suedez* (I și II) al Gabrielei Melinescu (Polirom, 2000, 2002), un jurnal „fără secrete”, plin de o energie interioară care se comunică și cititorului. El vorbește de o „limbă interioară”, care exprimă ce nu se poate exprima și de „regăsirea”, prin intermediul jurnalului ei, a unor vechi prieteni precum Nichita Stănescu, dar și alții, precum și cu „alți eu-însumi”. □ Nicolae Țone figurează la Pagina de poezie. □ *Un spirit liber*, de Gh. Grigurcu e dedicat volumului *Jurnal indirect*, de Mihai Zamfir, la rubrica „Semn de carte”, cu specificația *va urma*. □ Alex. Ștefănescu dedică comentariul de „la o nouă lectură” lui Nicolae Velea: „Faima sa, nejustificată, de «comediograf al cuvântului» vine, poate, din prea marea atenție acordată de critica literară unor fanteziste prelucrări epice ale proverbelor românești, publicate de scriitor întâi în spațiul unei rubrici („Proverbe”) din revista «Luceafărul» și apoi într-un volum (*Vorbă-n colțuri și rotundă*). În aceste texte, Nicolae Velea se joacă greoi (în stilul lui Ion Gheorghe) cu diferite formule paremiologice și le evidențiază suprealismul latent.” □ Sub titlul „După zece ani” sunt reunite mai multe texte semnate de Mihaela Anghelescu Irimia, Anda Maxim, Monica Bottez și Monica Pillat în *Amintirea lui Dan Duțescu*. □ Marin Tarangul publică *Un document de la 1700* din arhiva familiei Tarangul, redactat de ostașul în slujba țarului Petru cel Mare Ioan Arsenoiu, traducerea din rusă fiind făcută de Mihai Tarangul, institutor pensionar, în 1931. □ La rubrica „Meridiane”, în traducerea Antoanetei Ralian, e dat un text de Salman Rushdie, *Pământul de sub tălpile ei*. □ La „Cartea Străină”, Grete Tartler prezintă *Jurnalul suedez II* al Gabrielei Melinescu (Polirom), *Singur*, de August Strindberg și Amélie Nothomb, *Igiena asasinului*.

17 octombrie

• [„Contemporanul – Ideea Europeană”, nr. 42 (593)] Ion Bălu își pune semnătura pe un text care descrie și comentează *Imaginea României în Le Petit Larousse*: „În acest an, *Les Editions Larousse* au sărbătorit împlinirea a 150 de ani de la înființare. Cu acest prilej, *Le Petit Larousse* a fost reeditat într-o structură grafică diferită de cele anterioare. Scriitorii români incluși în *Larousse* abia depășesc o duzină. Dimitrie Cantemir, «prince de Moldavie (1673 et 1710-1711) et historien» este semnalat cu o anume empatie: «Allié de Pierre le Grand qui fut défi par les Otomans en 1711, il se réfugie en Russie. Esprit encyclopédique, remarquable érudit, il mit en avant les origines latines des peuples roumains», deși nu i se reține cel puțin *Istoria creșterii și descreșterii imperiului otoman*. Din literatura secolului al XIX-lea sunt selectate trei personaje: Alecsandri, «crivain et homme politique roumain, auteur de poèmes lyrique et épiques et de comédies satiriques»; Eminescu, a cărui poezie «lyrique, d’inspiration tour a tour philosophique, sociale, et érotique, fait de lui le grand poète national de la Roumanie» și Caragiale: «auteur de comédies et initiateur de la nouvelle moderne dans son pays (*Un cierge de Pâques*)», idee cu adevărat nouă, ignorată, în genere,

de critica autohtonă. Perioada interbelică este reprezentată prin cinci scriitori. Cu excepția lui Iorga, unii sunt eronat percepuți, iar altora li se reliefează un aspect nesemnificativ al creației. Lucian Blaga, de pildă, este «auteur dramatique, poète et philosophe roumain. Il a voulu cerner à travers mythes, spiritualité et paysages l'essence de la culture roumaine (*Poèmes de la lumière, Les Pas du Prophète*)». Tudor Arghezi a fost «attiré d'abord par la vie monastique, il se torna ensuite en pamphlétaire et en lyrique vers la lutte politique (*Cantique à l'homme*)». Opera lui Sadoveanu «évoquent la vie des campagnes moldaves», iar creația «romanesque et critique» a lui G. Călinescu «réflète la crise de conscience des lettres roumaines (*Vie d'Eminescu, Le Bahut noir*)». Nici un rând despre Liviu Rebreanu, Camil Petrescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Titu Maiorescu, E. Lovinescu. Patru scriitori stabiliți în Occident înainte și imediat după al doilea război mondial, sunt definiți, cu o unică excepție, printr-o anume răceală. Mircea Eliade este un «historien des religions et écrivain roumain. Son oeuvre porte essentiellement sur l'histoire comparée des religions et de mythes (*Traité d'histoire des religions*)». Cioran: «Rășinari, 1911 – Paris, 1995, essayiste et moraliste français d'origine roumaine. Il a développé une philosophie pessimiste sous forme d'aphorisme (*Précis de décomposition*, 1949, *Aveux et Anathèmes*, 1987)». Lui Tristan Tzara, «Moinești 1896 – Paris 1963, écrivain français d'origine roumaine», îi este subliniată simpatia pentru comunism: «L'un des fondateurs du groupe dada (*Sept Manifestes Dada*, 1924) il a traversé le surréalisme (*L'Homme approximatif*, 1931), puis le communisme en maintenant dans sa poésie une imagination puissante et libre». Eugen Ionescu, «Slatina 1909 – Paris 1994, écrivain français d'origine roumaine» – căruia i se rectifică data de naștere eronată din *Le Petit Larousse*, Grand format, 1997 – este pregnant individualizat: «Son théâtre dénonce l'absurdité de l'existence et des rapports sociaux à travers un univers parodique et symbolique (*La Cantatrice chauve*, 1950, *La Leçon*, 1951, *Les Chaises*, 1952, *Rhinocéros*, 1960, *Le roi se meurt*, 1962)»; o precizare culeasă în paranteze drepte: «Acad. fr.» reamintește că Ionescu a fost membru al Academiei Franceze. Textele dedicate lui Eugen Ionescu și Tristan Tzara sunt însoțite de fotografiile autorilor. Sunt ignorați B. Fondane, Ilarie Voronca, C. V. Gheorghiu ș.a. Deși, de pildă, în ultima ediție din *Incognito*, apărută la Seuil, autorul este caracterizat «écrivain roumain d'expression française», Petru Dumitriu nu este inclus în *Larousse*. De asemenea, nici unul dintre scriitorii români din a doua jumătate a sec. al XX-lea.” ■ Irina Petraș semnează *Privirea sexuală a limbii române*, în care își prezintă concluziile dintr-o carte din 1999, *Limba, stăpâna noastră. Încercare asupra feminității limbii române*, pe care le va îmbogăți în viitoarea carte *Feminitatea limbii române. Genosanalize*, în curs de apariție. Textul se referă și la corespondența sa cu Marcel Marceau pe tema genului în cele două limbi, română, respectiv franceză, genul cuvintelor reflectând o anumită perspectivă (înnăscută) asupra lucrurilor și lumii înconjurătoare. Ideea de bază se concentrează în fragmentul următor: „Bănuiala că între limba ta maternă, în

care crești și prin care înțelegi lumea, și imaginea/ perspectiva pe care o ai despre aceeași lume există o secretă legătură m-a împins spre biblioteci. Am căutat argumente. Am găsit destule despre legătura dintre limbă și mentalitate. Nu neapărat dovezi. Mai degrabă bănuieli, ipoteze, avansări de scenarii. Dar extrem de puține despre *genuri*. Ca și cum n-ar fi meritat o atenție specială, fiind arbitrar și stabilite o dată pentru totdeauna. Foarte curând, mi-era clar că mă complăcusem într-o eroare perpetuată de (aproape) toate gramaticile românești. Luasem de bună existența *neutrului* ca al treilea gen. Fără să iau în seamă evidența că nici adjectivul, nici pronumele n-o susțin și că, prin urmare, româna NU are neutru! Că privirea ei sexuată cuprinde TOATE ființele și lucrurile. Că, dintre limbile la care aveam acces – franceza, italiana, engleza, germana, rusa –, doar în cazul ei nici un obiect nu era lăsat pe dinafară. Toate erau, cumva, însuflețite, *vii*, prin apartenența la *feminin*, *ambigen* ori *masculin*. Ordinea nu e doar a frecvenței, ci și a importanței pentru definirea de sine a românului, pentru desenarea dimensiunii românești a existenței.” Eseista susține inexistența neutrului și androginia (lingvistică) a limbii române. □ Marian Victor Buciu, într-un text care pleacă de la volumul *Generație și creație* (1971) al lui Marin Mincu, discută polemic ideile acestuia despre poezii livrești-melancolici pe care Mincu îi desconsideră și devalorizează în acest volum, Mircea Ciobanu, Leonid Dimov, Mircea Ivănescu în special, plecând de la cultul unui principiu vitalist (*Ironia lirică și melancolia critică*) pe care aceștia l-ar încălca. Autorul rândurilor îl acuză pe M. Mincu că ar aplica de fapt principiile protocronismului (cronica are un motto sugestiv din Gh. Grigurcu) în cazul acestor poeți care încălcă și revoluționează norma liris-mului, fiind taxați drept *minori*, *desueți*, fără vlagă (M. Ivănescu e *flasc*, conform lui M. Mincu, citat în articol), un fel de neo-minulescieni fals racordați la poeticile occidentale contemporane. □ Andrei Pleșu scrie elogios despre *Experimentul Zaica* și cartea apărută la Meridiane în 2000 ca rezultat al experimentului de câteva decenii al acestui profesor revoluționar de arte, Dorel Zaica (*Un reformator al învățământului*): „modelarea unui mod viu de gândi și de reacționa” ca scop al pedagogiei. Este publicat un text (cu răspunsul copiilor la întrebări pe această temă) *Copilul între Diavol și Dumnezeu*. ■ Sub egida *Invitați la Festivalul Internațional „Zile și Nopti de Literatură”* (Neptun / Mangalia 2002) Cristina Breban poartă un dialog cu Victor Ivanovici, introdus drept *filologul impenitent*, cum l-a numit Matei Călinescu în prefața sa la cartea lui Ivanovici *Repere în zigzag* (Ed. Fundației Culturale Române, 2000). Ivanovici trasează o punte de legătură între trei vârfuli ale suprarealismului postbelic mondial, românul Gellu Naum, de care l-a legat o lungă prietenie, mexicanul Octavio Paz și grecul Odyseas Elytis (pe ultimii doi i-a tradus și cunoscut personal): „În primul rând faptul că vin din niște zone laterale care i-au obligat să refacă pe cont propriu suprarealismul, în altă epocă decât cea a suprarealismului, l-au refăcut și, într-un fel, l-au dus mai departe, după mine, într-o direcție care, astăzi, post-festum, o putem chiar descrie în termeni de estetică sau chiar de filosofie post-modernă.

Deci, fac trecerea de la acel moment plenar și de culme al modernismului la un soi de post-modernism sau de *late-modernism*, cum se spune în arhitectură. C.B.: *În cuvântul tău la colocviu vorbeai, printre altele, de soarta suprarealismului în diverse țări europene... V.I.:* Da, în Serbia, de exemplu, nu suprarealismul, ci suprarealiștii au ajuns la putere. E un proces istoric, ei au intrat în mișcarea de rezistență, s-au apropiat de partidul comunist și, odată cu partidul lui Tito, au ajuns și ei la putere. Unul dintre marii poeți suprarealiști sârbi a scris și imnul partizanilor. După aceea au fost recuperați. Cum a fost recuperat la noi Virgil Teodorescu... Alții nu s-au lăsat recuperați, cum a fost Gellu Naum. Plătind greu: cu nevroză... până la pragul morții... Se lăsa să moară! În termenii cei mai literalți cu putință: îi pierise pofta de viață. Și l-a salvat acea admirabilă femeie, Doamna Ligia, cu tandrețea, cu dragostea ei..." (Interviul cu reputatul traducător, actualmente profesor de limba și literatura spaniolă la Universitatea din Atena, prefăcut de o prezentare bio-bibliografică, se intitulează *Trei piscuri ale suprarealismului târziu: Gellu Naum, Octavio Paz, Odyseas Elytis*). ■ Un alt interviu e luat scriitorului invitat Jorge Semprun, intitulat *Între ficțiune și biografie*. □ O notă a Redacției anunță că următorul număr, dublu, de 32 de pagini, va apărea peste 2 săptămâni.

22 octombrie

● **[„Adevărul literar și artistic”, nr. 639]** Centenarul Zaharia Stancu e celebrat printr-un text intitulat „*Ultimul boier*”, capitolul introductiv al volumului *Zaharia Stancu sau Aventura memoriei*, de Sultana Craia, apărut recent la Editura Biblioteca. □ Mircea Popa semnează *Din stirpea lui Urmuz: Grigore Cugler*, o interesantă panoramă a poeziei și prozei insolitului autor, însoțită de ample citate și ilustrată cu reproduceri din Magritte. Textul pregătește apariția unui volum din creația „atât de modernă, policromă și diversă” a lui Grigore Cugler, pe care Mircea Popa îl îngrijește.

● **[„Observator cultural”, nr. 139]** La rubrica „Structuri în mișcare” I. B. Lefter comentează într-un articol intitulat *Filo-, târgovișteni*” două cărți pe care le unește pasiunea pentru scriitorii și stilul Școlii de la Târgoviște, *Arahne și pânza* (Editura Universității de Vest), de Adriana Babeți și *Lecturi postmoderne* (Noul Scris Românesc, 2001), de Ion Buzera: „Eseurile din urmă țin de altă zonă de predilecție tematică, cea Central-Europeană, autoarea noastră raliindu-se – se știe – pe această linie colegilor săi de la Universitatea de Vest în programul ideologic al grupării «A treia Europă», utopie bănățeană aplicată cu tenacitate în numeroase cercetări, culegeri de studii, antologii literare etc. etc. (vezi și cursul publicat de Adriana Babeți în 1997: *Dilemele Europei Centrale*). Din constelația «târgovișteană» e reținut acum doar *marginalul* Petru Creția cu ai săi *Nori*, ceea ce sugerează că proiectul unei cărți despre Școală rămâne pe rol, mai vechile eseuri fiind păstrate cu acest gând. În sfârșit, nu lipsește un text despre *Istoria ieroglifică* a lui Cantemir, așchie din teza de doctorat care avea să devină prima

sa carte de autor: *Bătăliile pierdute. Dimitrie Cantemir – strategii de lectură* (1998). Cu toate acestea în gând, *Arahne și pânza* se dezvăluie – nu-i așa? – ca sinteza sui generis a *autoportretului* care se adunase în timp din oglinzile textelor și proiectelor Adrianei Babeți, *barthesiană* și filo-«târgovișteană» de clasă [...] Buzera e un practician, nu un teoretician al postmodernismului care – însă – exercită asupra lui o atracție irezistibilă, cu motivații în structura personalității sale. Cartea cu care a debutat a fost elocventă în acest sens: se chema *Literatura română față cu postmodernismul* (1996), dar nu era un studiu teoretic, ci... o monografie a Școlii de la Târgoviște (a doua după cea publicată în 1992 de Mihai Dragolea, *În exercițiul ficțiunii* – acesta din urmă fiind alt filo-«târgoviștean»...). Parafraza caragialiană din titlu indică și un strop de autoironie, de relativism în fața teoriei. Fapt este că seducția – pe de o parte – a scrierilor multiplu-rafinate ale trio-ului Radu Petrescu-Mircea Horia Simionescu-Costache Olăreanu, ca și – pe de alta – intuiția naturii sale postmoderne definesc personalitatea lui Ion Buzera, indicând fără greș că sub pragmatismul expresiei critice palpită straturi mai profunde de sensibilitate. Probabil că diagnosticianul are secrete nostalgii față de – bunăoară – subtilitățile scriiturii confesive... □ William Totok face un scurt portret al poetului și traducătorului german de origine română Oskar Pastior, cu prilejul împlinirii vârstei de 75 de ani. Este elogiat ca poet experimental de excepție, supranumit un Paganini al liricii și ca traducător remarcabil – al sonetelor lui Petrarca (din italiană în germană, versiune retradusă în română de Nora Iuga), dar și din literatura română în literatura germană. Același William Totok îl elogiază și pe romancierul Günter Grass, ajuns la aceeași vârstă, în *Günter Grass: poet, moralist, cetățean*. O anume parte a laturii civice a acțiunilor sale privește și cultura română, întrucât scriitorul s-a implicat, în timpul regimului lui Ceaușescu, în acțiunile de protest: „După 1965, în România apar câteva traduceri din Günter Grass. La sfârșitul anilor '60, autorul chiar vizitează România, unde este confruntat cu ceaușismul real-existent, cotidianul cenușiu și cenzura ceva mai blândă din pricina cursului de independență relativă față de Moscova. După această călătorie, Grass a intervenit deseori pentru scriitorii persecutați de regimul comunist de la București. În anul 1988, când s-a organizat pentru prima dată *Ziua internațională de acțiune România*, Grass s-a numărat printre primii semnatori ai apelului de protest prin care numeroși intelectuali din Răsărit și din Apus au înfierat politica represivă și inumană a lui Ceaușescu.” Amelia Pavel, în *Expoziție documentară Günter Grass* evocă începuturile sale artistice ca sculptor și litograf, sub semnul neoexpresionismului și activitatea sa ca grafician. □ Andrei Bodiu în *Spaima de vid* scrie despre volumul *Gestuar* (Ed. Axa), de Emilian Galaicu-Păun: „Istoria e importantă nu numai pentru circumscrierea biografiei lui Galaicu-Păun, dar și pentru că ea e tema a poeziei sale. Postmodernismul deductibil în *Gestuar* derivă din construcția stratificată a poemelor. Biografismul se suprapune istoriei, religiei, chiar elementelor folclorice. Originalitatea lui Galaicu-Păun constă nu atât în tehnicile poetice folosite, cât în sursele poeziei

sale, în realismul biografic suprapus viziunii mistice sau percepției istoriei.” □ Ovid S. Crohmălniceanu e prezent cu un nou text reluat din presa anului 1947, *Vârsta poeziei*. □ Ion Manolescu continuă serialul *Abecedarele – o paraliteratură politică (II)*. □ Svetlana Cârstea ia un interviu Doinei Jela, cercetătoare a lumii închisorilor comuniste și autoare a *Lexiconului negru*, care se intitulează *De la critica rațiunii pure la „banalitatea răului”* (I). □ Gheorghe Crăciun continuă serialul *Pactul somatografic* cu unele *Precizări contextuale*.

● **[„22”, nr. 659 (43)]** Mircea Iorgulescu scrie despre Gabriela Melinescu, *Jurnalul suedez II* (Polirom) – *Anatomia sufletului*.

23 octombrie

● **[„Luceafărul”, nr. 37 (575)]** Octavian Soviany publică o pagină de poezie. □ Dorin Mureșan semnează, la rubrica „Cerneală proaspătă”, proza *Infatuare*. □ O altă pagină, sub rubrica *Cenacul*, e semnată de Elena Vlădăreanu, *Poeme bolnăvicioase...* □ Irina Budeanu ia un interviu lui Iuri Krasovski, decanul Academiei de Artă Dramatică de la Sankt Petersburg, aflat în vizită la București, unde a montat *Trei Surori*, de Cehov („*Lumea are o disperată nevoie de nostalgie*”, pagina „Literatura lumii”). □ La „Cartea străină” Bogdan Ghiu prezintă *Scalda Diane* (traducere de Ion Doru Brana, Nemira, 2002) de Pierre Klossowski, scriitor, pictor francez, despre mitul lui Artemis-Diana și Acteon. □ La rubrica „internet” Elena Vlădăreanu ia un scurt interviu lui Mihai Vakulovski, editorul revistei tiuk (intitulat *Un tânăr trebuie să fie, în primul rând, liber*).

● **[„România literară”, nr. 42]** Pe prima pagină e anunțată reluarea *Întâlnirilor „României literare”*. În dezbateri, *Legea Pruteanu*. În acord cu disputa lingvistică a zilei, referitoare la ortografia limbii române, editorialul lui N. Manolescu atacă tot problema lingvistică (*Citiți-i pe lingviști!*): „Într-un moment în care e loc pentru toate aproximațiile și în care numai cine nu vrea nu se pronunță asupra limbii române, apare, iată, o carte datorată unuia din cei mai buni cunoscători în materie: *Introducere în istoria limbii române* de dl Grigore Brăncuș (Ed. Fundației România de mâine, 2002). Deocamdată, un prim volum, consacrat originilor limbii noastre (plus un capitol de fonetică istorică) și care va fi urmat de un al doilea, consacrat gramaticii istorice. [...] Cartea este instructivă și plăcută. Foarte concisă, ea descrie evoluția limbii vorbite (și scrise, cită și când este) la nord și la sud de Dunăre, începînd de la romanizarea Daciei și mergînd pînă în secolul al XV-lea. Se referă, cum se vede, la intervalul cel mai puțin cunoscut și mai disputat de lingviști și nu numai de ei. [...] Medici, avocați, ingineri, istorici, poeți se consideră competenți într-un domeniu extrem de riguros cum este lingvistica, fără să fi studiat uneori altceva decît gramatica și lexicul din gimnaziu. Împotriva tuturor acestor amatori curioși, veleitari sau de-a binelea impostori cartea profesorului Brăncuș vine cu argumente clare și precise, și cu o strictetate științifică a demonstrației care ar trebui să-i dezarmeze complet și definitiv. Din nefericire, tocmai ei n-au citit-o și n-o vor citi, probabil,

niciodată. Nici dl Pruteanu, nici dl Păunescu, nici mai ales alți domni din țară și de peste hotare pentru care *Dacia preistorică* a lui N. Densușianu reprezintă *Biblia*, iar numărul cuvintelor din substrat crește an de an și în proporție de masă.” □ Sunt anunțate premiile Prometheus: Marele Premiu pentru Opera Omnia, Liviu Ciulei, Premiul pentru Opera Prima, Dan Dediu. □ Rubrica „Lecturi la zi” cuprinde recenzii de Roxana Racaru (*Perspectiva sud-estică*) la Mircea Muthu, *Balkanologie*, vol. I (Dacia), Alexandra Olivotto (*O nouă script-ură*) la Alexandru Ecovoiu, *Sigma* (Cartea Românească), Iulia Alexa (*Despre evrei și orașe minunate*) la Edgar Reichmann, *Întâlnire la Kronstadt* (Ed. Fundației Culturale Române). Iulia Popovici scrie despre *Note și contranote* (Humanitas, ed. a II-a), de Eugène Ionescu (*Clasicii*), despre volumul de teatru *Ultimul împărat* scos la Polirom (2001) de Valentin Nicolau (*Modernii*) și despre Gigi Căciuleanu, *Cartea Junglei X* (Teatrul Ariel), un volum de convorbiri cu Anca Rotescu, un fel de „c.v. cu variații libere” al celebrului dansator și coregraf contemporan. □ La aceeași rubrică, Cătălin Constantin se oprește asupra unei alte zone editoriale: la o „carte bizar-aromată”, despre istoria cafelei, de Sanda Nițescu, *Café. O microtipologie a cafenelelor pariziene*, tipărită la Cartea Românească (*Fascinația banalului*) și la volumul colectiv *Arca lui Noe. De la neolitic la Coca-Cola. Materiale care destabilizează* scos la Muzeul Țăranului Român și Editura Ars Docendi (*Fantasticul banalului*). □ La pagina de poezie îl regăsim pe Andrei Codrescu cu mai multe poeme în traducerea lui Carmen Firan. □ Gh. Grigurcu, în *Un spirit liber (II)* continuă comentariul asupra volumului lui Mihai Zamfir, *Jurnal indirect* (Ed. Fundației Culturale Române). □ Alex. Ștefănescu propune o nouă lectură asupra lui Constantin Noica cu mențiunea *fragment dintr-un studiu*, concluzionând: „Constantin Noica este un filosof-poet. El realizează sistematic ceea ce în poezie se realizează prin fulgerarea inspirației și anume o smulgere a cuvintelor din anonimatul comunicării curente, o reevaluare a instrumentelor de cunoaștere lingvistice.” □ La „Cronica edițiilor”, Cornelia Ștefănescu propune *Fără eufemisme* – un comentariu asupra ediției Pamfil Șeicaru, *Scrieri*, vol. I (Ed. Victor Frunză, 2001), o ediție de Victor Frunză. Multe date biografice inedite despre controversatul publicist sunt evidențiate de comentatoarele: „Scriind despre el, unul din apropiații săi din epoca exilului, René A. de Flers, oferă foarte multe date, în ideea că «generațiile de astăzi trebuie să cunoască acest fapt». În realitate, multe fapte prin care Pamfil Șeicaru se înfățișează posterității interesate de adevăr, în complexitatea personalității sale. A ținut piept trupelor germane, ca sublocotenent comandant al unei companii de mitraliori, în primul război mondial, când armata noastră era în retragere, într-o bătălie decisivă pentru despresurarea unui munte din apropierea râului Cerna, viteză răsplătită de regele Ferdinand cu Ordinul «Mihai Viteazul», în grad de cavaler. A mai fost decorat cu înalte distincții române și franceze. Într-o noapte de septembrie 1916, un proiectil a explodat între el și un alt sublocotenent, iar suflul exploziei i-a azvârlit fără altă urmare, pe dealul de deasupra noului oraș, Orșova, reclădit la o întorsură a

Dunării. Acolo, Pamfil Șeicaru a înălțat o mânăstire, în semn de cinstire a vieții care i-a fost dată pentru a doua oară. Biserica străjuiește cursul Dunării. E un gest urmat în Moldova de ridicarea, pe cheltuiala sa, a monumentului «Victoriei», la Mărășești, operă a sculptorului O. Han. Un altul, într-un mic cimitir din Alsacia, unde prin anii '30 Pamfil Șeicaru a reușit să îngroape osemintele ostașilor români, adunate de prin mormintele răspândite în Franța ale prizonierilor din lagărele organizate de armatele germane de ocupație.” □ Anul Caragiale e comemorat în acest număr printr-un articol de Gh. Lăzărescu „Pe marginea unei replici”, și anume „*Să se revizuiască, primesc!*” – autorul discută replica celebră (și alte replici asemănătoare) în contextul politic revizionist al epocii, comparând cu discursuri parlamentare și relatări din presa timpului. □ Un interviu cu Paul E. Michelson, reputat profesor american, istoric și românist, luat de Gh. I. Florescu, se intitulează *Șansele Românei*. □ *Musil și orașul*, un eseu de Stefan Jonsson, critic literar suedez prezentat de Ioana Pârvulescu, e tradus din engleză de Irina Marin. □ Un documentar de Adriana Bittel și Agnes Majtényi e dedicat câștigătorului Premiului Nobel pentru Literatură pe anul 2002, budapestanul Imre Kertész. □ Interviul revistei e acordat de Jorge Semprún Simonei Sora, sub titlul *Muzica de fond a vieții*, câteva intertitluri relevante marcând ideile acestuia: *Literatura – o necesitate personală, Despărțirea de comunism, Libertatea e mai importantă decât viețuirea*.

29 octombrie

• [„Adevărul literar și artistic”, nr. 640] La „Paralele inegale” Cristina Modreanu ia un interviu lui Alexandru Dabija, în care regizorul de teatru face mărturisiri originale despre arta regizorală: „După studii profunde, am ajuns la concluzia că această meserie n-are identitate.” Ceea ce-și dorește, într-un moment în care moda regizorului-creator de teatru a trecut și refuză „simularea” originalității, este să monteze spectacole în limba română, din autori români: „Îl prefer pe Arghezi oricărui autor contemporan, când o să găsească în autorii contemporani – pe care chiar îi citesc – câteva fraze măcar, atât de frumoase ca cele ale lui Arghezi, voi face și piese românești contemporane, fie ele și cu o structură neclară. [...] am rămas cu credința în spectacolele vorbite în limba română, în performanța actricească. [...] Oricum, mi-e dor de un mare scriitor de teatru.” („În teatru, lucrurile de substanță sunt o formă maladivă”). □ La „Cronică literară”, Daniel Cristea-Enache prezintă *Cartea unei vieți*: debutul fostului deținut politic Florin Constantin Pavlovici, la 65 de ani, cu *Tortura pe înțelesul tuturor* (Cartier, 2001). Cartea e „structurată” ca un roman, dar are sinceritatea unor memorii: „Fosta victimă nu transfigurează nimic, și nu evadează în literatură decât pentru a reveni cu și mai multă *poftă* descriptivă asupra realului.” □ Sub egida „Lexicon” Florin Manolescu dă o pagină din *Enciclopedia exilului literar românesc (1945-1989)*, aceea dedicată lui Eugen Coșeriu, plus articolul despre B.I.R.E. (Buletin de Informații al Românilor din Exil). □ La

rubrica „Epistolar”, Ilie Constantin publică fragmente dintr-un volum în curs de apariție, *Familia scrisă*. □ Alexandru George semnează *Plecarea lui Mihail Sebastian*, un text important pentru unul din detaliile oferite în post scriptum: ziarele românești până la instalarea comunismului erau „antedatate”. Este vorba despre o referință din jurnalul lui Mihail Sebastian la un articol de Mircea Eliade (*De ce cred în biruința mișcării legionare?*) care ar fi apărut „ieri” – și care nu coincidea cu data reală de apariție a ziarului. Cu alte cuvinte, precizează autorul, data nu constituie un argument în discutarea caracterului apocrif (cum consideră unii) al notației respective.

- **[„Observator cultural”, nr. 140]** Scandalul legii Pruteanu ocupă rubrica „Actualitatea”, printre altele, și cu o intervenție a profesorului Dan Horia Mazilu. □ La rubrica „Învățăământ”, Carmen Mușat semnează *Plagiatul continuă*, pe tema manualului de limba română pentru clasa a XII-a tipărit de Editura Corint. Gabriel Liiceanu adaugă textul *Un jaf cultural* vizavi de plagiatul Florinei Rogalski din Maria Cătănescu, iar Paul Cornea *Un tupeu inacceptabil*. □ C. Rogozanu încheie seria textelor dialogice recuperate publicate de Ovid S. Crohmălniceanu în 1947 (*Amintiri de copist*) cu *Poezii și meseriile*. □ Carmen Mușat semnează *Plagiatul continuă*, iar Gabriel Liiceanu *Un jaf intelectual* în scandalul manualului de limba română de la Editura Corint. Paul Cornea adaugă *Un tupeu inacceptabil*. □ LA rubrica Literatură Dan Gulea semnează *Un ceas valéryan al notației*, despre două cărți recente semnate de Cornel Ungureanu, *Despre regi, saltimbanci și maimuțe. Jurnal martie 2000-iunie 2001* (Marineasa, 2001) și *Mitteuropa periferiilor* (Polirom). □ Svetlana Cârsteian publică partea a doua a interviului cu Doina Jela, intitulat „De la critica rațiunii pure la banalitatea răului”. □ Bianca Burța recenzează *Minima moralia* de Andrei Pleșu (Humanitas).

- **[„22”, nr. 660 (44)]** Mircea Martin publică partea a doua a eseului *Cultura română între naționalism și comunism (II)*. Gabriela Melinescu, sub titlul *Privesc totul cu o cruntă, afectuoasă luciditate* e provocată la un dialog de Gabriela Adameșteanu. □ Mircea Iorgulescu scrie despre volumul lui Alexandru Zub, *Oglinzi retrovizoare* (Polirom) – cronica se intitulează *Încotro și de unde*.

30 octombrie

- **[„Luceafărul”, nr. 38 (576)]** La „Opinii” Constantin Hrehor semnează *Omul unui monument*, despre *Biblia* lui Valeriu Anania, ediția de excepție din textul *Scripturii*, îngrijită și prefătată de acesta. □ La „Memorii” e tradus un fragment din memoriile ambasadorului german la București (în timpul lui Ceaușescu) Erwin Wickert. (trad. de Al. Ronay, prezentare de Romul Munteanu). Volumul a apărut în germană în 2001, *Die glucklichen Augen (Ochii fericiți)*. Fragmentul tradus, *Scriitorii între ei* îi are drept protagoniști pe Al. Ivasiuc, Nichita Stănescu, N. Breban, Nina Cassian, Horia Gârbea, M. Preda (moartea lui), Fănuș Neagu. □ La „Cartea străină” Bogdan Ghiu scrie despre Peter Sloterdijk, *Disprețuirea maselor* (Ed. Idea), sub titlul *Disparația maselor*.

• [„România literară”, nr. 43] *Legea Pruteanu*, de Nicolae Manolescu introduce de la începutul editorialului ideea imposibilității de a proteja o limbă, pentru a continua prin discutarea pe puncte a conținutului legii: „S-a discutat mult și adesea abuziv pe marginea Legii pentru folosirea limbii române în locuri, relații și instituții publice propusă de dl George Pruteanu. Bănuiala mea este că nu toți opinenții au și citit-o. De unde, anumite exagerări. Aceasta nu înseamnă că legea e acceptabilă și necesară. După părerea mea, ea este inacceptabilă teoretic și inutilă practic. Introduce, pe de o parte, ideea de protecționism care vine în contradicție cu însăși evoluția limbii. O limbă nu se protejează prin lege, ci se cultivă prin școală și prin alte mijloace.” □ Tudorel Urian, în *Culisele unei mari dezamăgiri*, discută volumele a doi politicieni, *Cursă pe contrasens*, de Radu Vasile și *Purtătorul de cuvânt*, de Răsvan Popescu. Mai ales cartea lui Radu Vasile suscită interesul: „În afară de falimentarele lupte fratricide, guvernării de pînă în anul 2000 au mai avut de înfruntat un adversar nevăzut și ubicuu. Radu Vasile (a cărui carte este, din punctul de vedere al informației, mult mai interesantă) îl numește „Structurile” și consideră că acestea au deținut și continuă să dețină puterea în România. Ceea ce vedem zi de zi în politica din România este, crede Radu Vasile, o realitate evanescentă, în spatele căreia se află Structurile, adevăratele deținătoare ale puterii. Iar oamenii politici pe care îi aplaudăm sau îi înjurăm în fața televizorului nu sînt decît niște marionete ale căror sfori sînt trase de alții. Structurile acționează permanent din umbră putînd să accelereze sau să pună frînă unor tendințe de evoluție politică. Paranoia sau realitate dramatică?” □ La rubrica „Lecturi la zi” scriu Iulia Alexa (*Literatura ca viață*) despre C. Stan, *Viața ca literatură* (Ed. Fundației Pro, 2001), Irina Marin (*Fantasmagorii*) despre Marius Tupan, *Vămile Depresiunii* (Fundația Luceafărul) și despre numărul 43 al ediției în limba română a revistei „Lettre Internationales” (*Dialoguri de calitate*), iar Cristian Măgură (*Un „pre-șazecist” întîrziat*) despre debutul în poezie al traducătorului Ion Covaci, *Trident* (Ed. Mustang). □ La aceeași rubrică Dorin-Liviu Bîțfoi, sub titlul *Vremurile autorilor*, scrie despre Nicolae Stroeșcu-Stănișoară, *Vremea încercuirii*, vol. II, *Ancheta* (Albatros), C.D. Zeletin, *Amar de vreme* (Vitruviu) și despre Frank McLynn, *Viața lui Jung* (Ed. Lider, f.a., 2 vol). Marius Chivu (*Legende pentru toți*) scrie despre *Palia istorică*. Cărți populare, vol. IV, scos de Academia Română, Institutul de Lingvistică Iorgu Iordan, Fundația Națională pentru Știință și Artă (2001). □ La pagina de poezie e prezent Ion Pop. □ Gh. Grigurcu scrie despre al doilea volum de poezie al lui Mircea Măluț, *Fragmente din monografiile imperiului* (Limes): „Mircea Măluț e un meditativ dens, a cărui formație de matematician îi determină ținuta de-o eleganță tenebroasă.” □ Alex. Ștefănescu propune *Teodor Mazilu* la o nouă lectură. El îl pune sub semnul „nonconformismului”, dar și al „spiritului geometric”: „Impresia de creație generoasă și aleatorie este accentuată de ceea ce știm despre stilul de viață al autorului. Boema pe care a profesat-o – o boemă însă productivă din punct de vedere literar – a fost deplină, tipică, asumată pînă la capăt. Aflat

mereu în căutare de adăpost, trăind din datorii, iubind femei de toate felurile și mai ales iubind iubirea, scriitorul n-a dispus de acea atmosferă de cabinet în care se poate desfășura o activitate literară organizată. Fiind și autodidact, el a scris și a citit după o logică pe care nu o putem reconstitui. Toate aparențele tind, deci, să ne convingă că opera lui Teodor Mazilu se află sub semnul improvizației și neglijenței. În realitate însă – și aici se află marea surpriză – scrierile sale au o construcție clară și riguroasă. Și nu este vorba doar de construcția epică, ci și de construcția de idei, pentru că în creația maziliană proza interferează cu eseu.”

■ La rubrica sa „Je est un autre”, plecând de la discretele memorii ale actriței interbelice Leny Caler, *Artistul și oglinda* (Universal Dalsi), Ioana Pârvulescu propune o întreagă detectivistică în literatura lui Camil Petrescu: „Este așadar Leny modelul Emiliei? Nu, sau mai precis nu numai. Căci Leny Caler pare a fi în aceeași măsură și modelul doamnei T. și aici stă geniul lui Camil Petrescu. Argumentele sînt destul de puternice. Descrierea fizică, atât de specială, a doamnei T., cea din primul subsol, începînd cu «nu înaltă și înșelător slabă» (Leny era «prea mică» în raport cu canoanele scenei), pledoaria contra fizicului-tip în teatru, imaginarea doamnei T. ca actriță (de unde pînă unde, cînd ea avea altă meserie!) și toate amănuntele acestei «frumuseți incerte», «pe multe», socotită de unii chiar urîtă se potrivesc perfect cu portretul lui Leny. Exceptînd doar culoarea părului, căci ar fi fost stupid ca toate însușirile concrete să fie respectate, totul corespunde. Leny este asemănătoare doamnei T. în fluiditatea ei. Desenul făcut de Camil doamnei T. seamănă amețitor de mult cu fotografia lui Leny (am reprodus, alături, cele două portrete). În memoriile ei, Leny amintește cum Camil Petrescu a rugat-o să scrie și ea l-a refuzat. Iată scena analogă din roman: «Mă privea uimită și cu un val de neîncredere în ochii cu albastrul cald. – Dar eu nu știu să scriu. Mă întreb dacă n-aș face chiar greșeli de ortografie?» Replica îi vine mînușă lui Leny (deși ea nu-și consemnează decît refuzul, fără alte amănunte) pentru că ea era o autodidactă, cu școala făcută pe apucate și pe sărite. În fine, ca ultim detaliu, Leny juca în epocă în rolul titular din piesa *Ionescu G. Maria*. Pe Doamna T., aflăm tot la subsol, deci tot în al doilea strat creator, o chema, la școală, Mănescu T. Maria.” (*Leny Caler și încurcatele povești interbelice*). □ Cornel Munteanu scrie la „Centenar Dimitrie Popovici” un text intitulat *Receptarea lui Eminescu*: „În ce privește relevanța sintezei lui D. Popovici, locul ei în istoria criticii și istoriei literare românești nu este deloc de neglijat. În primul rînd o transmitere a pasiunii și lucrului responsabil asumat, chiar în sânul familiei: regretata Ioana Em. Petrescu, fiica profesorului Popovici și îngrijitoarea edițiilor tatălui, rămîne un nume de referință în școala eminescologică clujeană. [...] Se revendică, în bună parte de la criticul clujean, contribuțiile eminesciene și, în general, istorico-literare ale unor specialiști în domeniu, aflați în preajma profesorului, precum George Munteanu, Iosif Pervain, Aurel Martin, Rosa del Conte.” □ Gabriel Dimisianu propune un text cu titlul *Momentul literar 1945-1948. Debutul lui Petru Dumitriu*. □ Daniel Cristea-Enache realizează o convorbire cu Cristian Tudor-Popescu pe

două pagini de revistă. □ Mihai Cantuniari publică fragmente de memorii intitulate *Vila de la Breaza*. □ Mariana Codruț publică un scurt text narativ *Maria*, despre soția unui maestru constructor mort în timpul lucrărilor la Casa Poporului – o poveste de viață reală cu o concluzie politică înfricoșătoare: posibili criminali de ieri sunt la Putere și azi. □ Cronica edițiilor, intitulată *Secțiuni în dramele unei epoci*, de Cornelia Ștefănescu, continuă discutarea ediției Pamfil Șeicaru din numărul anterior. □ Rodica Binder transmite o prezentare a evenimentelor, cărților și autorilor importanți de la *Salonul de Carte de la Frankfurt pe Main*: tendințe, cifre, „toamna biografiilor”, „beletristica între epos și confesiune”, „interesul pentru istorie”, standul României... □ Mariana Neț publică un eseu intitulat *Despre hybris, aur și legende*. □ Gabriela Creția scrie un text închinat memoriei clasicistului I. Fischer, recent dispărut: *La despărțirea de I. Fischer*.

31 octombrie

• [„Contemporanul – Ideea Europeană”, nr. 43-44 (594-595)] Editorialul dedicat de N. Breban lui Nietzsche ajunge la numărul 62, tema fiind aceea a originalității și credibilității sale, în epocă. ■ La „Retro-Actualități” G.G. Constandache scrie despre traducerea în limba engleză a metafizicii blagiene (*Prima versiune engleză a metafizicii lui Lucian Blaga*), un CD editat în Anglia de Angela Botez și Richard T. Allen (filosof, la rândul-i, și cunoscător al României), după lucrarea acesteia din 1996 (Ed. Științifică) *Dimensiunea metafizică a operei lui Lucian Blaga*. CD-ul editat în Anglia poartă titlul *Lucian Blaga: a Philosophical Anthology*. ■ Irina Petraș continuă serialul *Privirea sexuată a limbii române*. ■ Ion Bălu prezintă *Marcel Iancu, Das Graphische Werk*. □ Marian Barbu semnează *Marin Sorescu – Homo ludens*. □ Publică poezie Traian T. Coșovei, Bogdan O. Popescu, Mona Păunescu. □ Ionel Necula scrie despre filosoful C.D. Zeletin. □ Constantin Frosin prezintă versiuni franceze din opera lui Ion Barbu, Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Lucian Blaga. □ Constantin Abăluță traduce din poetul francez Gérard Augustin. □ La proză, Aura Christi publică *Noaptea Străinului*.

Octombrie

• [„Apostrof”, nr. 10 (149)] La „Café Apostrof” Marta Petreu prezintă premiul și (ceremonia acordării lui) pe acest an al revistei, care poartă numele lui Ion Negoitescu, acordat lui Ștefan Borbély pentru volumul *De la Herakles la Eulenspiegel. Eroicul*. ■ La „Puncte de reper” Matei Călinescu publică un fragment dintr-un eseu dedicat lui Mateiu Caragiale care va intra în viitoarea sa carte despre recitare, *Recitind Craii de Curtea-Veche*. Fragmentul discută date și detalii posibil revelatoare, posibil înșelătoare, din roman și din jurnalul scriitorului, problematizând semnificația acestora: secretă sau întâmplătoare. El se întreabă dacă un recititor borgesian nu urmărește să reducă rolul întâmplării. Practic, lectura sa e aceea a unui recititor care urmărește să *exorcizeze* întâmplarea din lectură. Plăcerea sa e de a *înlănțui* întâmplările. □ La „Eseu” Ion Vlad semnează

Ileana Mălăncioiu: Neîntreruptele căutări. Ion Vlad se referă la trei cărți apărute recent la Polirom pentru a alcătui un portret moral și literar al autoarei, și anume *Călătorie spre mine însămi*, ediția a doua, revăzută, 2000, *Vina tragică*, 2001 și *A vorbi într-un pustiu*, 2002. Acestui din urmă volum (de publicistică) îi dedică și Ștefan Borbély un comentariu critic, intitulat elocvent *În arenă*. □ La „Cronica literară” Irina Petraș se ocupă, sub titlul *Un critic ardent*, de *Comentarii critice*, de Nicolae Bârna (Albatros, 2001), sub titlul *Proză cu dar*, de proza lui Ovidiu Pecican din volumul *Darul acestei veri* (Limes, 2001). Cătălin Ghiță scrie *Despre funcția psihicului în romanul autohton*, în care prezintă ediția a treia (Paralela 45) a *Romanului psihologic românesc*, de Al. Protopopescu. □ La „Poeme” George State traduce alte trei poeme de Paul Celan. □ Rubrica „Dosar” e dedicată lui Alexandru Vona, care e prezent cu proza inedită din 1946 *La capătul liniei 9*. ■ Gabriela Melinescu semnează un alt fragment din *Jurnal suedez*, iar Norman Manea un fragment din volumul în pregătire *Întoarcerea huliganului*, sub titlul *Divanul vienez*. □ Un fragment din romanul în curs de apariție *Povestirile lui Cesar Leofu* semnează și Gabriel Chifu, *Congregația îngerilor*. □ La „Eseu” Ion Ianoși scrie despre Radu Cosașu, *O viață din supraviețuiri*.

● [**„Convorbiri literare”, nr. 10 (82)**] Editorialul lui Cassian Maria Spiridon continuă serialul anterior despre Petre Țuțea. La interviu, redactorul șef poartă un dialog cu poetul irlandez John F. Deane, prezent la Festivalul „Zile și Nopti de Literatură” de la Mangalia, 14-19 septembrie 2002, intitulat *Poezia caută să se ofere ca o alternativă la pierderea credinței*. Autorul scoate „The Poetry Ireland Review”, din 1979, cea mai importantă revistă de poezie irlandeză, editată de Societatea de Poezie. □ La „Inedit” apare partea a treia din *Scrisorile* lui Vasile Conta. ■ La „Proză” colaborează Cristian George Brebenel cu un fragment din *Guvernământul general al Genezii* și Dorin Mureșan cu un fragment din *Hypostasis*. □ La „Istorie literară” Adrian Dinu Rachieru începe un serial dedicat lui Mircea Eliade, *Provocarea lui Eliade*. □ La „Literatură universală” Carolina Ilica traduce din Anna Ahmatova, iar Miron Kiropol din *Sonetele* lui W. Shakespeare. □ La „Istorie” Gheorghe I. Florescu continuă serialul dedicat relațiilor româno-americane în perioade premodernă: *Relații româno-americane (1859-1901)*, iar Ioan Țepelea scrie despre *România și regii săi (I)*. □ La „Cartea străină” clasicista Ioana Costa prezintă în *Dovleacul de leac* o traducere din Seneca, *Apokolokyntosis sau prefacerea în dovleac a divinului Claudius*, o satiră mai puțin cunoscută a filozofului latin, tradusă în românește, note, repere cronologice și biobibliografice de Ilieș Câmpeanu, la Paideia. La aceeași rubrică Marius Chelaru scrie despre volumul lui John F. Deane *Tocată și fugă*, tradus de Dumitru M. Ion la Editura Academiei Internaționale Orient-Occident, în Colecțiile Festivalului Internațional Noptile de Poezie de la Curtea de Argeș, în 2001.

● [**„Orizont”, nr. 10 (1441)**] Tema numărului este „Noi și Austria”. La „Documentar” Cornel Ungureanu semnează *Austria lui Hugo von Hofmannsthal*. □ La tema revistei Eleonora Pascu ia un interviu lui Marianne Gruber, la rubrica

„Noi și Austria”, *Singurătatea maratonistului literar*. Alina Radu în *Despre păsări solitare* scrie despre volumele de proză ale acesteia, *Acalmie* (1993) și *Moartea păsării singruatice* (1995), ambele apărute la Ed. Excelsior, Timișoara. Simina Birăescu scrie despre volumul *Teatru austriac contemporan* (Institutul European, antologie de Dan Stoica), în *Austria dramei*. Câțiva universitari din Banat semenază texte reunite sub titlul *Redescoperirea Vienei*. Sunt publicate câteva eseuri produse de masteranzii masreratului de studii central-europnene ale Fundației „A Treia Europă” pe tema romanelor lui Joseph Roth, sub titlul *Atelierele Joseph Roth*. La aceeași rubrică semnează și Ioan Holender *Viena. Primii ani*, fragmente din volumul memorialistic în curs de apariție la Universal Dalsi, în românește de Magdalena Mărculescu. Patricia Dumescu scrie despre volumul *Jurnale intime vieneze*, de Jacques le Rider, în *Narcis la Viena*. Afrodita Cionchin publică partea a doua a interviului cu Claudio Magris, *Austria și metaforele sfârșitului lumii*. □ La „Contur” Cristina Chevereșan scrie în *Un as al incorectitudinii* despre volumul *Sex și caracter*, de Otto Weininger, recent tradus în românește (Ed. Anastasia). La aceeași rubrică Claudia Ioana Doroholschi scrie despre *De ce fierbe copilul în mămăligă*, de Aglaja Veteranyi (Politrom), în *Biciurile Aglajei*. □ La „Polemos” Dan Negrescu semnează *Caragiale: Constituția și Ghepardul*. □ La „Cronica edițiilor” Alexandru Ruja scrie despre volumul lui Ovidiu Cotruș, *Opera lui Mateiu I. Caragiale*, Paralela 45, ed. II, colecția Cercul Literar de a Sibiu, 2001. E semnalat, sub titlul *Lenau și Banatul*, volumul bilingv *Blick in den Strom – Privire în fluviu* (Marineasa, ed. jubiliară de Laura Cheie și Eleonora Pascu). Nikolaus Lenau e născut în Banat, în 1802, în Ciata (Csatad), azi Lenauheim. □ La „Anthropos” Otilia Hedeșan scrie despre *Vecini și vecinătăți în Transilvania*, coordonat de Vintilă Mihăilescu (Paideia), în *Cărțile – șantier*. □ La „Harfa de iarbă” semnează poeme Al. Banciu, Cristina Docea, Gh. Mocuța. □ G.I. Tohăneanu la rubrica sa „Dincolo de cuvânt” semnează *Zahei orbul*.

● **[„Steaua”, nr. 10 (650)]** Editorialul *Mărturia scriitorului* de Adrian Popescu se referă la Marin Preda și jurnalul său și la un alt jurnal celebru, cel al lui Mircea Zăciu, pentru a pune problema jurnalului ca mărturie a unei epoci. □ Aurel Rău semnează *Ultimul Blaga*. □ La Rubrica „Timbru” semnează Gh. Grigurcu articolul polemic *Să fi murit oare poezia?* – care pleacă de la Ion Simuț, care decretează că „poezia a murit” într-un articol din „România literară”, nr. 12/ 2002, dar și în alte articole recente din „Observator cultural”, nr. 112/ 2002 (*Autocrația poeziei*), „Ziua literară”, 3/ 2002 (*Meditație la căpătâiul literaturii*) și „Familia”, 6/ 2002 (*Politici recente*). În *Autocrația poeziei* Simuț consideră că „Autocrația poeziei e unul din fenomenele de retardare ale literaturii române contemporane. Fără îndoială că își cântă cântecul de lebedă.” și încă: „poezia și critica poeziei sabotează literatura română contemporană”. Gh. Grigurcu îl compară pe Simuț cu Mihai Ungheanu în P.S. intervenției sale, referindu-se cu precădere la articolul din „Familia”, 6/2002 (*Politici recente*), unde constată aceeași „umoare postideologică”, mentalitatea dogmatică și de cenzor cultural al cronicarului de la „Familia”. „În ce ne privește,

avem simțământul defel confortabil că teza mai sus înfățișată a d-lui Ion Simuț e mai cinică până și decât discursul proletcultist, care, măcar teoretic, nu îndrăznește a atinge, referitor la poezie, atari cote ale nihilismului. Postideologia depășește nu o dată ideologia. *Finis coronat opus.*” □ *Gellu Naum. Echivalențe italiene* de Geo Vasile – sunt publicate două pagini de poeme ale lui Naum traduse în italiană. □ Florin Mihăilescu în *Trei decenii literare* scrie despre cartea cerce-tătoarei germane născute însă în Ro Anneli Ute Gabanyi, publicat la Munchen în 1975 și tradusă de Irina Cristescu, publicată la Editura Fundației Culturale Române, în 2001, *Literatura și politica în România după 1945*. Autorul atrage atenția asupra erorilor de traducere, asupra necesității unor corecturi, updatări și chiar a unei „postfețe retrospective și din loc în loc chiar rectificatoare”, ceea ce nu-i știrbește însemnătatea, dar „umbresc” „acuratețea ediției românești”. □ La „Cronică literară” Ruxandra Cesereanu scrie despre Daniel Bănulescu, *Daniel, al rugăciunii* (Ed. Muzeul Literaturii Române), într-un articol intitulat benign ironic *Daniel, al nimănui*: „*Daniel, al Rugăciunii* este un volum tulburător: nu este vorba însă de o carte de poezie, ci despre o evanghelie bolborosită, împiedicată, a unui om înstrăinat de lume și angoasat de moarte, dar care, spre norocul lui, l-a găsit pe Dumnezeu. Frânturi din stilul lui Cristian Popescu și Ioan Es. Pop bântuie din când în când în această carte: nu mi se pare deloc a fi un lucru rău, întrucât este vorba, la urma urmei, de felul în care ritmul unor prietenii nu și-a pierdut nici sensul și nici rotunjimea. În ceea ce-l privește pe Daniel Bănulescu (poetul și omul), el se înfățișează a fi un Daniel, al Nimănui: prin cartea aceasta este unic, fără nimeni care să îl înțeleagă întru totul.” □ Cristian George Brebenel publică un fragment din romanul *Guvernământul general al genezei*. □ La Rubrica „poarta leilor”, Ovidiu Pecican scrie despre volumul din 1996 al lui I.-H. Patapievici, *Politice* (1996: *Politicele lui H.-R. Patapievici*) – apreciind, la acesta, abordarea trecutului dintr-o perspectivă liberă. Autorul ar constitui „modelul unui tânăr intelectual grăit să rupă toate legăturile împovărătoare cu trecutul în virtutea unei sete nesățioase de libertate”. □ T. Tihan semnează *Două instituții patronate de Perpessicius*. □ Mircea Măluț scrie despre poezia lui Radu Stanca, în *Un discurs al exorcizării thanatice*. □ *Atelier de „creative writing”* e o pagină care prezintă atelierul de creative writing găzduit de Phantasma, din toamna lui 2002 – Centrul de Cercetare a Imaginarului de la Cluj. Sunt prezentate câteva producții – un prim test pentru cursanții centrului a fost scrierea unui poem de 13 versuri, un coșmar obsedant (dintre participanți sunt citați Cristina Chirteș, Cosmin Perța, Mirela Bălaș). □ La rubrica „Cărți”, Virgil Stanciu recomandă romanul lui Gh. Săsărman *Cupa cu cucută* (Dacia), apreciat pentru „abilitatea” narativă și pentru umorul său „inconfundabil” – aparenta „solemnitate a discursului” fiind contrazisă de „derizoriul faptului comentat sau de ridicolul comportării umane”. Știința sa de a face să coexiste „previzibilul” cu „insolitul” constituie de asemenea un atu al prozatorului. (*Coșmar despre țara iubită*). □ Mihai Vakulovski semnează *Nicolae Esinencu – bătrânul teribil*. □ Rubrica Arte e dedicată regizoarei Mona Chirilă.

Scriu Anca Hațiegan, despre UBUCureștii Monei Chirilă și Corin Braga – *Mona Chirilă și post-modernismul rezizoral*. □ Virgil Mihaiu semnează *Săptămâna jazzistică de la Tomar / Portugalia*, iar U. Iahim Chișinău 2002: *jazz de formulă restrânsă*.

● [„Vatra”, nr. 10 (379)] La „Tolle lege” Alexandru Mușina deschide revista cu poemul *El Dio Mercador*, iar editorialul lui Alexandru Vlad, *Pseudokineghetikos* abordează tema (socială) a vânătorii în România contemporană. ■ La „Carmen saeculare” Angela Marinescu oferă un regal poetic cu *Am stăruit mult asupra unor cuvinte, M-am hotărât să nu mai mint și Îl iau de mână pe Sergiu*. □ „Epica magna” o găzduiește pe Mariana Codruț, cu prozele scurte *Trucuri muiești, Grijile lu’ madam Safta, Cuvânt* și pe Ruxandra Cesereanu, cu *Femele. Satiră Duhului Meu?* □ Virgil Podoabă continuă serialul *Gheorghe Crăciun și revelațiile corpului erotizat (III)*, la „Ars legendi”, iar Dan Bogdan Hanu scrie despre *Orbitorul* lui Mircea Cărtărescu, în *Un reflex „orbitor”*. □ La „Puncte cardinale” italianul Giandomenico Mucci s.j. e tradus de Al. Cistelean, esul *Melancolia în vremuri postmoderne* fiind preluat din „La Civiltà Catolica”, nr. 3650, 2002. □ La „Triptic” sunt reuniți cu poeme Mihai Posada, Valentin Dolfi, Lazăr Lădariu. ■ Tema numărului e „Australia lirică”. În cadrul temei Ioana Petrescu, stabilită în Australia, poetă și traducătoare, inițiativa proiectului acestui număr, ia un interviu lui Tom Shapcott, poet, prozator, editor, profesor de scriere creativă la Universitatea Adelaide din Australia. Interviul poartă titlul „*Poezia e genul de scriitură care izbucnește în vremuri dificile*”. Sunt traduse și poeme de Tom Shapcott, la „Vase comunicante”. La aceeași rubrică Ioana Petrescu poartă un dialog și cu Kenneth McKenzie Wark, analist al culturii și literaturii australiene contemporane – interviul poartă titlul „*la nunta mea am cerut să se citească două din poeziile lui*”, termenii pe care îi folosește pentru a descrie poezia actuală scrisă în Australia fiind cei de *poezie localizată* sau de *internaționalism regional*. Un alt interviu, cu poetul John Tranter, se intitulează „*suntem una din puținele nații vorbitoare de engleză care și-au pus portrete de poeți pe bancnote*”. Acesta povestește o istorioară de pe vremea când lucra la o galerie de artă: poeții sunt norocoși că poezia nu se vinde bine, altfel ar lucra la comandă, asemenea pictorilor, care pot fi foarte bine plătiți dacă pică pe un val. Autorul își prezintă și revista virtuală pe care o editează, „Jacket” și e prezent de asemenea în revista clujeană cu o pagină de poeme. Alți poeți australieni care se bucură de spațiu în acest număr, cu prezentări succinte și traduceri: John Kinsella (*Camerele*, tradus de Ioana Petrescu și Nicoleta Stăniloiu). Ken Bolton (*Orașul în care locuiesc*, în traducerea aceluiași), Cath Kenneally (poeme traduse de Ioana Petrescu), Mike Laud, Stephen Lawrence, David Adès (poeme traduse de Ioana Petrescu). Numărul e ilustrat de Cathy Brooks (n. 1958) cu reproduceri după tablourile ciclului *Mistere domestice*. Ioana Petrescu e prezentă și ea cu poeme. □ Rubrica „țintă fixă” îl are drept protagonist pe Sorin Alexandrescu, căruia Florin Căntec îi dedică esul *Discurs public și istorie intelectuală în opera lui Sorin Alexandrescu*, Florin

Müller, *Totalitarismul interbelic românesc; către o hermeneutică a normalității*, Laura Mesina, *Istorie și memorie. Aplicație: Paradoxul român*, Al. Cistelecan, *Paradoxul Sorin Alexandrescu*, Nicoleta Sălcudeanu *De-a cuburile de sticlă*. Mai semnează eseuri, texte omagiale, Iulian Băicuș, Corneliu Bîlbă, Iulian Boldea (*Cioran și modernitatea*), Ion Manolescu, Dorin Ștefănescu, Lucia Gogoncea, Nicolae Savin, Dumitru Mureșan. □ Alexandru Mușina continuă „Epistolarul de la Olănești” cu o scrisoare adresată lui Virgil (probabil Virgil Podoabă), intitulată *Despre Centrul-Rețea, după Banchet*. □ Liviu Ioan Stoiciu la „crispări” semnează *Intrat în recluziune, „repetat”*. □ Rubrica de la final, „talmeș-balmeș”, acoperă eteroclit presa culturală din centrele culturale, dar și din provincie.

● [„Steaua”, nr. 10 (650)] Editorialul *Mărturia scriitorului*, de Adrian Popescu se referă la Marin Preda și jurnalul său și la un alt jurnal celebru, cel al lui Mircea Zăciu, pentru a pune problema jurnalului ca mărturie a unei epoci. □ Aurel Rău semnează *Ultimul Blaga*. □ La Rubrica „Timbru” semnează Gh. Grigurcu articolul polemic *Să fi murit oare poezia?* – care pleacă de la Ion Simuț, care decretează că „poezia a murit” într-un articol din „România literară”, nr. 12/ 2002, dar și în alte articole recente din „Observator cultural”, nr. 112/ 2002 (*Autocrația poeziei*), „Ziua literară”, 3/ 2002 (*Meditație la câpătâiul literaturii*) și „Familia”, 6/ 2002 (*Politici recente*). În *Autocrația poeziei* Simuț numește „Autocrația poeziei e unul din fenomenele de retardare ale literaturii române contemporane. Fără îndoială că își cântă cântecul de lebedă.” și încă „poezia și critica poeziei sabotează literatura română contemporană”. Grigurcu îl compară cu Mihai Ungheanu în P.S., referindu-se la articolul din „Familia”, 6/2002, *Politici recente*, unde constată aceeași „umoare postideologică”, mentalitatea dogmatică și de cenzor cultural al cronicarului de la „Familia”. „În ce ne privește, avem simțământul defel confortabil că teza mai sus înfățișată a d-lui Ion Simuț e mai cinică până și decât discursul proletcultist, care, măcar teoretic, nu îndrăznește a atinge, referitor la poezie, atari cote ale nihilismului. Postideologia depășește nu o dată ideologia. *Finis coronat opus.*” □ Gellu Naum. *Echivalențe italiene* de Geo Vasile – sunt publicate două pagini de poeme ale lui Naum traduse în italiană. □ Florin Mihăilescu, în *Trei decenii literare* scrie despre cartea cercetătoarei germane născute însă în România, Anneli Ute Gabanyi, publicată la München în 1975 și tradusă de Irina Cristescu, publicată la Editura Fundației Culturale Române, în 2001, *Literatura și politica în România după 1945*. Autorul atrage atenția asupra erorilor de traducere, asupra necesității unor corecturi, updatări și chiar a unei „postfețe retrospective și din loc în loc chiar rectificatoare”, ceea ce nu-i știrbește însemnătatea, dar „umbresc” „acuratețea ediției românești”. □ La „Cronică literară” Ruxandra Cesereanu scrie despre Daniel Bănulescu, *Daniel, al rugăciunii* (Ed. Muzeul Literaturii Române), într-un articol intitulat benign ironic *Daniel, al nimănui*: „*Daniel, al Rugăciunii* este un volum tulburător: nu este vorba însă de o carte de poezie, ci despre o evanghelie bolborosită, împiedicată, a unui om înstrăinat de lume și angoasat de moarte, dar care, spre nocrucul lui, l-a găsit

pe Dumnezeu. Frânturi din stilul lui Cristian Popescu și Ioan Es. Pop bântuie din când în când în această carte: nu mi se pare deloc a fi un lucru rău, întrucât este vorba, la urma urmei, de felul în care ritmul unor prietenii nu și-a pierdut nici sensul și nici rotunjimea. În ceea ce-l privește pe Daniel Bănulescu (poetul și omul), el se înfățișează a fi un Daniel, al Nimănui: prin cartea aceasta este unic, fără nimeni care să îl înțeleagă întru totul.” □ Cristian George Brebenel publică un fragment din romanul *Guvernământul general al genezei*. □ La rubrica „poarta leilor”, Ovidiu Pecican scrie despre volumul din 1996 al lui I.-H. Patapievici, *Politice (1996: Politicile lui H.-R. Patapievici)* – apreciind, la acesta, abordarea trecutului dintr-o perspectivă liberă. Autorul ar constitui „modelul unui tânăr intelectual grăit să rupă toate legăturile împovărătoare cu trecutul în virtutea unei sete nesățioase de libertate”. □ T. Tihan semnează *Două instituții patronate de Perpessicius*. □ Mircea Măluț scrie despre poezia lui Radu Stanca, în *Un discurs al exorcizării thanatice*. □ *Atelier de „creative writing”* e o pagină care prezintă atelierul e creative writing găzduit de Phantasma, din toamna lui 2002 – Centrul de Cercetare a Imaginarului de la Cluj. Sunt prezentate câteva producții – un prim test pentru cursanții centrului a fost scrierea unui poem de 13 versuri, un coșmar obsedant (dintre participanți sunt citați Cristina Chirteș, Cosmin Perța, Mirela Bălaș). □ La rubrica „Cărți”, Virgil Stanciu recomandă romanul lui Gh. Săsărman *Cupa cu cucută* (Dacia), apreciat pentru „abilitatea” narativă și pentru umorul său „inconfundabil” – aparenta „solemnitate a discursului” fiind contrazisă de „derizoriul faptului comentat sau de ridicolul comportării umane”. Știința sa de a face să coexiste „previzibilul” cu „insolitul” constituie de asemenea un atu al prozatorului. (*Coșmar despre țara iubită*). □ Mihai Vakulovski semnează *Nicolae Esinencu – bătrânul teribil*. □ Rubrica Arte e dedicată regizoarei Mona Chirilă. Scriu Anca Hațiegan, despre UBUCureștii Monei Chirilă și Corin Braga – *Mona Chirilă și post-modernismul regizoral*. □ Virgil Mihaiu semnează *Săptămâna jazzistică de la Tomar / Portugalia*, iar U. Iahim *Chișinău 2002: jazz de formulă restrânsă*.

Octombrie-noiembrie

• [„Viața Românească”, nr. 10-11] Redactor de număr: Liviu Ioan Stoiciu. Caius Traian Dragomir semnează editorialul *Calea regală*, în care miza este legată de o discuție despre separarea, în lumea modernă contemporană, dintre societate și stat. ■ Luca Pițu traduce și prezintă un eseu despre dor al lui Cioran, publicat în franceză, în „Comedia”, 4 septembrie 1943, *Tainele sufletului românesc*, semnat Emmanuel Cioran: „Aidoma spiritului, inima se apucă să făurească utopii. Și, dintre toate, cea mai ciudată este aceea a unui univers natal, unde, hodinindu-te, scapi de tine însuși, un univers ca pernă cosmică a tuturor ostenețelor noastre. [...] Dorul e vitalitatea unui popor, plasată în indefinit; în el se exprimă instinctele rătăcite prin suflet, ce au uitat de puterea lor. Românii au prea mult suflet; ei nu se găsesc decât în pragul spiritului. Izbuti-vor dânsii să convertească forțele

dorului în planul istoriei? Aici e buba.[...] În Occident, lumea trăiește drama inteligenței; în Sud-Estul Europei, pe aceea a sufletului. Și de-o parte și de alta ai dezechilibru: se merge prea departe într-o singură dimensiune. Unii și-au irosit sufletul; ceilalți nu știu ce să facă din el. Toți ne aflăm la egală depărtare de noi înșine.” ■ Ionel Necula, monografistul lui Cioran, semnează *Antisemitismul lui Cioran – o învățăciere fracturată și mereu monitorizată*: „După cum știm, nici Cioran, nici altcineva, n-a negat faptul c-a existat în evoluția sa o perioadă antisemită. [...] Cum se știe, Cioran nu și-a ascuns niciodată exaltările de tinerețe, ba chiar și-a regretat mult amăgirile cărora i-a căzut pradă și faptul că s-a lăsat dus de val. [...] Dar iată, taman când lucrurile păreau lămurite, iar antisemitismul lui Cioran părea definitiv conectat la perioada disperărilor românești, Alexandra Laignel-Lavastine incendiază din nou travaliul receptării postume a lui Cioran relansând provocarea într-un peisaj de grup din care nu lipsesc nici Mircea Eliade, Noica și... Eugen Ionescu. Pare bizar, dar autorul *Rinocerilor* – care era pe jumătate evreu, după mamă, și care avea atâtea motive să deteste antisemitismul din țara tatălui său – este, și el, inclus în această linie. [...] Evident, concluzia este una singură. Prin felul ipocrit și factice cu care prelungește antisemitismul lui Cioran dincolo de evidențe, prin documentația de mântuială, cartea activează și o formă de diversiune. Pentru cei care dispun de toate datele problemei, ideea antisemitismului întârziat e ușor de combătut, dar aceștia sunt puțini, iar Cioran e un subiect de atracție pentru mulți. Nu va fi de mirare că, dintre aceștia, unii vor credita șolticăriile exegetei franceze. Surprinzător, lucrarea a fost citită partizanal și de unii exegeți români grupați în cadrul revistei «Observator cultural». Valentin Protopopescu și Alexandru Florian glisează pe coordonatele ei cu iluzia unor rațiuni suficiente. Dar, desigur, e vorba de o iluzie. Cioran nu s-a strămutat pe malurile Senei cu antisemitismul său românesc. [...]” □ Constantin Abăluță semnează un poem în nouă părți, *Monolog pe străzile imperiului*. □ Eugen Negrici publică un eseu critic despre romanele lui Augustin Buzura, intitulat *O mărturie asupra morții psihice în comunism*, care va fi inclus în viitorul său volum *Literatura română în comunism*, în care apreciază romanele sale tratând bovarismul unor personaje sub comunism (Ioana Olaru, din *Refugii*) proza satului românesc în disoluție ori romanele unor clase sociale în prefacere, al căror „foarte dotat pictor” este, în, spre exemplu, *Vocile nopții*. În egală măsură, criticul apreciază proza lui Buzura pentru calitatea ei de „mărturie asupra stării de spirit a intelectualității române debusolate, ajunse în pragul disperării în vremea ultimelor două decenii ale regimului comunist.” □ Gheorghe Grigurcu e prezent cu un grupaj de poeme scurte. ■ Mariana Sipoș publică un interviu parizian din 1998 cu Paul Goma, intitulat „Aici vom înălța o catedrală...” Sunt abordate mai multe subiecte de interes: topirea romanului *Culoarea curcubeului*, de către Gabriel Liiceanu, în 1990; pretențiile mincinoase ale unor intelectuali români că au fost dizidenți, că au luptat cu regimul; colaboraționismul sau fariseismul unor nume mari (Dinu C. Giurescu, George Pruteanu, Mircea Dinescu); critică lipsa de reacție

a intelectualilor față de greva de la Brașov a muncitorilor; îl evocă pe Ion Omescu, din ale cărui poezii recita în pușcărie, una dintre ele dă și titlul interviului: „Aici vom înălța o catedrală/ Cu sfinți subțiri și grei de bunătate/ Cu aur stins, cu marmura egală/ Iar din zidari muri-vom jumătate”, publicată în anii '70 în „România literară”. ■ Ion Stratan publică poemul *Răstignirea României*, cu un motto din Cioran și alte câteva poeme mai scurte. ■ Sub egida *Jurnalul ca text, între romanesce și publicistic* e publicat un fragment diaristic inedit din 1958 al lui Costache Olăreanu, *Reflexii la o călugăriță*. Soția scriitorului, Mira, le trimite redacției, extrase „dintr-un caiet cu file îngălbenite” (autorul avea 30 de ani în acel an). Florența Albu publică un fragment inedit de jurnal din 1991-1992, *Febra negației*. Din *Carnete maro (II)*, de Aurel Dumitrașcu, e publicat un fragment inedit din 1986. Fragmentul va fi inclus în volumul în pregătire la Ed. Timpul, îngrijit de Adrian Alui Gheorghe. □ Florența Albu publică un text inedit, *Febra negației*, iar Eugenia Tudor Anton *Pagini de jurnal*. Victor Scoradeț traduce din Dieter Schlesak, *Pagini de jurnal*. Anatolie Paniș e prezent cu *Mi-am văzut dosarele*, iar Vasile Andru cu *Yaatra sau pelerinajul*. □ Poeme mai publică Marin Ifrim, Nicolae Macovei, Simona Grazia-Dima, Lucian Mănăilescu, Eugenia Țărălungă, Felicia Marinca. □ Andrei Zanca scrie un eseu despre politică, responsabilitate, psihologie, *Arheologia însingurării*. □ Damian Necula publică proza *Copiii virtualului*. □ La ancheta numărului, *Critica tânără*, azi răspund Gh. Grigurcu (*Noul schimb critic*), Nicolae Bârna (*Satisfacții și insatisfacții*), Mircea A. Diaconu (*În spirit de coerență și continuitate*), Mihai Vakulovski (*Nu cred că există generații de critici*). Sub egida *Noi critici* semnează Cristina Iridon (*O făclie de Paște, un tipar antic?*), Mara Magda Maștei (*Căutări reale în fantastic*), Raluca Dună (*Ioan Es. Pop, poezia-pod și nostalgia modernismului*). □ Dan Dănilă e prezent cu poeme, dar și cu un interviu, *Kafenion*, realizat de Andrei Zanca. □ Vasile Andru ia un interviu lui Antonie Plămădeală. □ Marian Victor Buciu scrie despre romanul lui Dumitru Țepeneag, *Maramureș* (într-un text intitulat *Maramureș: sfârșit de trilogie*) remarcând descendența nu doar caragialiană, ci și din Creangă, a autorului – cu referire în special la „ironia psihologiei erotice”, sexualitatea și politica fiind inextricabil legate în roman. Tema autorului, a naratorului-autor e de asemenea urmărită, ca „întoarcere fără de întoarcere” a *autorului*. Romanul lui Țepeneag e văzut ca roman „(post)flaubertian, fără subiect, despre nimic, dar un nimic proteic, puternic personificat, cu nenumărate *personae*, privite de la distanțe și din unghiuri diferite”, criticul concluzionând un „nihilism al eului auctorial și actanțial”. □ La „Restituiri” sunt restituite alte două texte de Alice Voinescu, îngrijite de Marin Diaconu, *Femeia intelectuală în familie și în gospodărie* și *Femeia în apărarea țării*. □ La „Documente” același editor se ocupă de arhiva lui Ion Zamfirescu din care extrage spre tipar un *Curs de teoria valorilor*. □ La „Comentarii critice” semnează: Florin Mihăilescu, despre trilogia *Octavian Goga – geografie intimă*, dedicată vieții și operei poetului de către un descendent al familiei, cercetătorul Mircea Goga (*De toate pentru toți*), Mircea

A. Diaconu (*Gellu Dorian și... sentimentul new-yorkez al ființei*), Nicolae Oprea („*Drumul contemplativ*” al poetului, despre poezia lui Gheorghe Izbășescu, „optzecist răzleț”), Ana-Maria Tupan (*Un prozator pentru postmodernitate*, despre Florin Șlapac). □ La „Cronica ideilor” Lidia Vianu scrie despre Graham Swift sub aceeași egidă *Desperado sau postmodern?*, iar Doina Ruști despre *Valoarea tradiției* în „*Istoria*” lui G. Călinescu. □ „Miscellanea” cuprinde un text despre volumul lui Andrei Oișteanu, *Imaginea evreului în cultura română* (semnat de Cornelius R. Zach), o revistă a presei literare, semnată de Victoria Milescu și *Cli-pite*, de Daniel Pișcu.

NOIEMBRIE

1 noiembrie

• [**„Dilema”, nr. 503**] Numărul e dedicat temei „A treia Europă”. În ancheta la temă Adriana Babeți semnează *Procedură de anchetare* – istoricul unui proiect despre Europa centrală, crescut la Timișoara și condus de autoare, împreună cu alți specialiști și studenți, proiect care s-a concretizat în conferințe, cărți și traduceri, combinând antropologia, studiul literaturii, istoria orală, istoria, socio-politologia. □ La pagina „La zi în cultură” Simona Sora ia un interviu Adrianei Bittel, intitulat „*Cred că talentul nu poate fi mimat*”. Una din subtemele interviului e literatura scrisă de femei (*Literatura e bună sau proastă, nu masculină sau feminină*) și diferența dintre literatură și pornografie: „Există ceva care salvează, ceva miraculos care nu poate fi mimat, oricât ai încerca. Mimarea talentului iese imediat, ca uleiul, la suprafață”. □ La rubrica „puzzlelecturi” Simona Sora, în *Praesentia animi – un jurnal mistic*, scrie despre cele două volume apărute din *Jurnal suedez* (I, Univers, 2000, II, Polirom, 2002), de Gabriela Melinescu: „una dintre cele mai tulburătoare cărți publicate în România în ultimii ani. O carte de un vitalism mistic și de un senzualism ce caută mai degrabă unitatea decât senzația, oricât de mediată, o carte de iubire în care, ca la Meyrink, locul inimii e în cap, iar cel al creierului în piept.”

5 noiembrie

• [**„Adevărul literar și artistic”, nr. 641**] Niculae Gheran semnează *Răzbunarea săracului*, un text despre dificultățile financiare ale marelui prozator Liviu Rebreanu, „scriitor și chiriaș”. Istoricul literar descrie ciudatul amalgam între privațiunile pe care le îndura scriitorul (somat de nenumărate ori de perceptor sau amenințat că-i vor fi scoase bunurile la licitație) și generozitatea risipitoare față de soția și fiica sa, mereu răsfățate: „Scriind despre Rebreanu, un Glanetaș

în pierdere la via ce și-a cumpărat-o, am fost adesea fascinat de registrele lui contabile, unde nu uita să treacă nici costul lumânărilor pentru biserică, nici evidența găinilor ouătoare sau a purceilor nou-veniți pe lume. Un Hagi Tudose? Nicidecum. Mai degrabă un om sărac, căruia îi făcea o enormă plăcere să-și risipească banii, atunci când ochiul diavolului părea să-l răsfete.” □ La „Eseu”, Bogdan-Alexandru Stănescu semnează un text despre Emil Botta, *La brațul Doamnei cu toporaș (De melancolia II)*. □ La „Cronici”, Mihai Iovănel scrie despre Ioan Petru Culianu, *Arta fugii* (Polirom). Textul intitulat *Culianu – dosar închis* constată concluziv: „Un fel de ratare a literaturii lui s-a produs”, adăugând că „regretele” „nu mai au absolut nici un fel de importanță” pentru că „oricum, autorul a murit”.

• [„**Observator cultural**”, nr. 141] Ileana Ciocîrlie ia un interviu lui Frederic Jameson, cel mai important critic marxist american, al cărui titlu este *Am încercat să readuc istoria în cadrul teoriei despre postmodernism*. □ „*Emil Cioran a ratat șansa de a se sinucide la vreme*” e titlul unui interviu luat de Octavian Buda, la Sibiu, la Colocviul Internațional „Emil Cioran”, lui Friedgard Schulte-Thoma, ultima dintre iubitele filozofului. □ Dana Radler ia un alt interviu poetului irlandez Matthew Sweeney, *Un poet irlandez (re)vine în România*. □ Carmen Mușat dedică *Spovedania unui convins* prozei lui Radu Cosașu. □ Bogdan Suceavă dă o replică Doinei Jela, căreia Svetlana Cârstea îi luase un interviu în revistă, unde aceasta susținuse că litigiul cu Bogdan Suceavă s-a încheiat. Tatăl lui Bogdan Suceavă, general de poliție Ion Suceavă, apăruse în *Lexiconul negru* al acesteia, iar fiul susținuse neimplicarea acestuia în procesul Nucșoara. Bogdan Suceavă consideră, pornind de la acest detaliu, că întreaga carte a Doinei Jela e o fraudă științifică (*Perpetuarea unei fraude editoriale: Lexiconul negru*). Și Dan Petrescu dă o replică, *Precizare nepolemică*, în care aduce Doinei Jela și Editurii Humanitas acuze de neprofesionalism și lipsă de onestitate, *Lexiconul* fiind o lovitură comercială scrisă în pripă și fără o cercetare temeinică și serioasă a surselor. □ Gheorghe Crăciun revine cu serialul *Pactul somatografic*, cu un text dedicat lui Nedelciu și intitulat *Mircea Nedelciu și curtea interioară a literaturii*. □ La pagina de recenzii, Bianca Burța se ocupă de volumul de poezii al Gabrielei Melinescu, *Cuvinte nou născute* (Editura Fundației Culturale Române): „Mai dezinvolve, mai puțin artificiale/artificioase, mai puțin «scrobite», mai puțin glaciale, versurile Gabrielei Melinescu ar dezvălui, neîndoiește, puterea de seducție pe care – cu pudoare – o ascund...”

• [„**22**”, nr. 661 (45)] O anchetă se ocupă de scandalul legat de *Criza în CNSAS*. □ Ion Pop, în dialog cu Gabriela Adameșteanu, semnează un text intitulat *Politicile culturale ar trebui regândite*. □ Mircea Martin semnează partea a treia a eseului *Cultura română între comunism și naționalism* (III). □ Mircea Iorgulescu, într-o cronică intitulată *Enciclopedia «bandiților»* scrie despre cartea lui Florin Constantin Pavlovici (Cartier, 2001) *Tortura pe înțelesul tuturor*: „O dublă mare surpriză este cartea, excepțională, publicată de Florin Constantin Pavlovici despre

cei cinci ani petrecuți de el ca deținut politic, bandit, în pușcării și lagăre de muncă, între 1959 și 1964. [...]”. Cronicarul consideră volumul „un veritabil roman memorialistic, impresionant prin calitățile literare. Fost jurnalist cultural de radio și televiziune vreme de aproape trei decenii (1969-1998), Florin Constantin Pavlovici se dezvăluie, tardiv, ca scriitor puternic și original.” Despre autor aflăm că fusese arestat pentru un delict aproape literar, fiind vinovat de gusturi literare reacționare față de regim: „Arestat pentru că spusese unui fost coleg că detesta romanul *Rădăcinile sunt amare* de Zaharia Stancu și îi vorbise elogios despre Faulkner, Hemingway și Verlaine, va fi condamnat pentru ploconire în fața literaturii occidentale reacționare. [...] Anchetatorul, care e locotenent-major și student la Drept, face și operă de educator cultural, «m-a bătut – scrie Florin Constantin Pavlovici – pentru multe lucruri care îmi displăceau: pentru virgule între subiect și predicat, pentru cacofonii, pentru improprietăți de limbaj și abateri de la logică, pentru numele stâlcite ale scriitorilor mei reacționari, pe care el le scria așa cum le pronunța». La proces, procurorul, un căpitan, confunda numele acuzatului cu numele lui Zaharia Stancu, scriitorul al cărui roman realist-socialist nu-i plăcuse celui aflat în boxă. Judecătorul, alt căpitan, are «talentul de a face dintr-un enunț simplu și cuminte o monstruoasă gramaticală». Iar talentul triumfă: despre acest judecător militar, căpitan în 1959, Florin Constantin Pavlovici menționează că treizeci de ani mai târziu, «îndată după revoluția din 1989, Frontul Salvării Naționale l-a avansat pe judecătorul militar Liviu Prună la gradul de general». Un sergent-major îl pedepsește pe actorul Ion Omescu la cinci zile de izolare pentru că îl găsisese cu o fâșie de hârtie de sac, iar în procesul-verbal se consemnează că «deținutul Omescu Ion a scris în limbi străine și în alte limbi». Cel mai proeminent personaj al cărții lui Florin Constantin Pavlovici este viitorul scriitor Alexandru Ivasiuc. Slab ca un schelet, «sac de oase ambulant», de-abia putând să mai pășească, rămas cu doar câteva cioturi de dinți după bătăile înspăimântătoare prin care trecuse, Ivasiuc rezistă doar prin intelect, este o nesfârșită prelegere umblătoare. Pentru viitorii biografi ai scriitorului, mărturiile din cartea lui Florin Constantin Pavlovici sunt esențiale. Și ca document, dar și ca forță a evocării și portretizării (sunt aici o mulțime de pagini memorabile, despre Alexandru Zub, despre Ion D. Sîrbu, despre Ion Omescu, despre Sergiu Al-George ș.a.), *Tortura pe înțelesul tuturor* este o scriere ce ar trebui totuși continuată prin amintirile de după punerea autorului în libertate. [...]”

6 noiembrie

- [„**Luceafărul**”, nr. 39 (577)] Bogdan-Alexandru Stănescu, la „Cronică literară”, scrie despre recent apărutele scrieri memorialistice ale lui Virgil Gheorghiu, în *Ispitele memoriei (pledoarie pentru propria verticalitate I)*: „Memoriile lui Virgil Gheorghiu (*Memorii – Martorul orei 25*, Editura 100+1 Gramar, București 1999 și *Ispita libertății – Memorii II*, București 2002) mi-au amintit imediat de cartea similară a lui Petru Popescu, *Întoarcerea*. Se urmărește

un paralelism simbolic cu acțiunea romanului care l-a consacrat pe Virgil Gheorghiu, *Ora 25* devenind aici planul «de justificat» [...]. A fost acuzat de legionarism, deci de faptul că între personajul romanului său și creator ar exista o discrepanță de ordin antagonic... Iată că memoriile vin să infirme, atât cât pot astfel de scrieri s-o facă, ipotezele lansate în lumea noastră literară. Dacă ar fi să ne culcăm pe-o ureche și să credem necondiționat în vocea auctorială, Virgil Gheorghiu n-ar fi fost atras defel spre mișcarea legionară, iar în toată viața sa n-ar fi urît nimic mai mult decât comunismul. [...] Toate bune și frumoase. Asistăm la toată această cazuistică, ni se pune în față și etimologia Antipodului, lucruri impresionante, dar, din punct de vedere literar, memoriile autorului *Orei 25* sunt aproape nule: pline de un patos stânjenitor, pline de un lirism excesiv, care îngreunează lectura, cele două volume încearcă mitizarea unui «teritoriu personal», și anume viața autorului. Oare acesta este scopul unor memorii cinstite? Sau, putem vorbi despre memorii cinstite? Petru Popescu își justifică schizoidia psihicului prin contribuția avută de o mamă «falică», în cea mai pură descendență lacaniană. În schimb, Virgil Gheorghiu românizează, într-un stil Pavel Coruț prin excelență, patria mămă devenind leagăn al istoriei, chiar când n-ar fi fost cazul: marea revoluție sovietică a izbucnit pe teritoriu românesc etc. Stilistic vorbind, *Memoriile* duc lipsa acelei simplități care accentua «intensitatea» prozei în *Ora 25*, și tocmai de aceea nu pot convinge, oricât de mult și-ar forța autorul vocea, în triluri care de care mai patetice. Dialogul lipsește cu desăvârșire, căci personajele nu vorbesc, rostesc discursuri, fără întrerupere, dând naștere unui efect ciudat: ai senzația că asیști la un spectacol caricatural expresionist. Am avut aceeași senzație și în cazul cărții lui Petru Popescu. Dureros este faptul că amândoi sunt scriitori ale căror romane mi-au schimbat viața. De ce oare acest eșec în memorialistică?” □ La „Galaxia cărților”, Raluca Dună recenzează volumul de poezie al lui Mircea Florin Șandru *Miere neagră* (Arvin Graphics): „între debutul din 1974, cu *Elegie pentru puterea orașului*, și *Miere neagră* (2002), Mircea Florin Șandru a publicat treisprezece volume de versuri (*Luminile orașului*, *Melancolia*, *Podul Grant*, *Rugă pentru cei blânzi*, *O fiară desăvârșită* etc.), în care se configurează un univers poetic omogen stilistic și tematic. Autorul este un neoexpresionist: temele (trecerea, moartea, disoluția, suferința), motivele (orbul, copacul, înserarea, noaptea, marea), registrul stilistic (estetica țiپătului, onirismul stihial), tonalitatea (elegiac-exaltată) poartă amprenta de neconfundat a poeziei lui Trakl și a tablourilor lui Munch. [...] Cele mai bune poezii stau sub semnul acestui expresionism de viziune, exprimat în tonuri violente; există însă destule poezii ori versuri în tonalitate minoră, bacoviene ori minulesciene cantabile, cărora le lipsește vigoarea, apropiindu-se de patetismul unui neoromantism Biedermeier, prizat de generația '70, din care și Mircea Șandru face parte. *Miere neagră* e un volum inegal tocmai pentru că valoarea de nețăgăduit a multor poeme impune un înalt nivel de așeptare. Cu alte cuvinte, *mierea* nu curge mereu la fel de (oximoronic) neagră.”

□ Alexandru George scrie la „Opinii” despre Emil Ivănescu, în *Prietenă noastră moartea*: „În ultima vreme, lecturile mele se îndreaptă, de preferință, spre aceeași diversitate a câmpului cultural așa de bogat, de cuprinzător, dar aflu plăceri mai mari în întâlnirile cu cărți din trecut, uneori uitate, unele trecute în domeniul amintirilor vechi, aproape șterse. [...] La toate acestea mă gândeam, observând cu bucurie o oarecare mișcare în favoarea lui Emil Ivănescu, scriitorul de la a cărui moarte se vor împlini, la anul, șaiszeci de ani [...]. I-am popularizat două schițe, *Metempsihoză* (în *Masca*, antologia de proză fantastică și insolită pe care am scos-o, în 1982) și *Al doilea erou al Mantalei* în antologia *Proza umoristică românească*, 1985), singurele pagini ce-i aparțin și au văzut lumina tiparului înainte de [...] decembrie 1989. Ele sunt și între rarele texte apărute cândva, scriitorul rămânând a fi judecat după piesa într-un act *Artistul și Moartea*, cu care se încheie marea revistă «Agora» (1947) inițiată de Ion Caraion și Virgil Ierunca și apărută după plecarea ultimului din țară, în ultimele clipe ale literaturii românești libere. (La data apariției, piesa aceasta, «un monoact, cu un antract», s-a bucurat de atenția critică a tânărului Radu Lupan care, într-o revistă «progresistă», a blamat-o în numele idealurilor sale comuniste, iar Barbu Brezianu, într-o notiță din «Jurnalul de dimineață» al lui T. Teodorescu-Braniște, l-a proclamat pe tânărul autor sinucis, cea mai interesantă apariție din literatura română de la Urmuz încoace. (Mai de curând, eu însumi am publicat câteva pagini dintr-o foarte subțirică agendă din 1942 pentru a pune în valoare stilul notației spontane și fragmentate, cu jurnalul elaborat artistic, din care exista o mostră publicată de Emil Manu din zestrea rămasă de la Caraion și destinată a fi publicată în numărul următor din «Agora». Acest «jurnal», intitulat de autor *Fata Morgana*, nu este cea mai fericită realizare a sa, pe primul plan eu punând afară de *Artistul și Moartea*, o altă piesă *Dialogii psihopatului (sau Dialogii sfârșitului de noapte)* datând mai de mult, precum și paginile din jurnalul fără titlu datând din 1942. Acesta poate fi socotit jurnalul unui sinucigaș, motiv pentru care l-am recomandat lui Mircea Mihăieș, autor al unei cărți pe această temă – dar nu fără a-i atrage atenția că Emil Ivănescu și-a luat viața abia după un an, și că jurnalul în chestiune nu e al unei sinucideri. În sfârșit, un ultim număr din «Apostrof» aduna câteva texte ale scriitorului dispărut (fragmente din *Fata Morgana* sunt date drept «inedite», ceea ce nu e cazul), precum și o succintă notiță informativă iscălită de fratele mai mic cu zece ani al artistului, Mircea Ivănescu, apoi o notă a lui Matei Călinescu și prezentarea făcută în 1947 în «Agora» de către Alexandru Vona. Este un document emoționant și pătrunzător, datorat unui nedespărțit prieten, care surprinde esențialul din existența și firea acestui spirit fantast, care s-a jucat cu viața, cu moartea, cu dragostea, cu arta, constituind una dintre figurile excepționale ale literaturii, indiferent de caracterul restrâns și atât de fragmentat al scrierilor sale. La trecerea atâtor decenii, autorul *Ferestrelor zidite* nu se despartise de prietenul său, așa cum se rostise cu cuvinte patetice pe vremuri, deși poate că arta lor îi deosebește mai mult decât ar fi

dorit-o. Un alt prieten și coleg de clasă al lui Emil Ivănescu, anume Dinu Pillat, cu toată via lor legătură afectivă (scrisoarea de despărțire pe care sinucisul a lăsat-o îi e adresată surorii acestuia, Pia Fărcășanu) a continuat să refuze gestul final al prietenului său căci, în spirit creștin, considerase dintru început actul de sinucidere un păcat de moarte. Sunt fericit să constat că manuscrisele sale, miraculos scăpate intacte după atâtea decenii, constituie obiectul preocupărilor unei cercetătoare de la Institutul «G. Călinescu», Raluca Dună, și rezultatele se vor vedea curând. Să mai pun la socoteală un amănunt ciudat: prin anii '80 a apărut în redacția «Vieții Românești» un ins cam de vârsta lui Emil Ivănescu, un evreu după cum am înțeles, parcă inginer de meserie, în tot cazul nu un literat, care i-a oferit spre lectură și publicare lui Ioanichie Olteanu *Dialogii psihopatului* în copie dactilografiată. Eu am devenit atent în grad maxim, dar, din păcate, redactorul-șef al revistei a fost curând destituit, va pleca din București și apoi va înceta din viață. Am mai apucat să stau de vorbă cu el și i-am cerut părerea despre acel document literar. Am ținut să știu dacă în cazul nostru, al meu și al câtorva scriitori care au luat contact cu scrierile lui Emil Ivănescu pe vremea când abia ieșisem din adolescență, nu e vorba de o iluzie, de o ebrietare, de o exagerare lipsită de real fundament – Domnule A.G., mi-a răspuns Ioanichie Olteanu, piesa nu e interesantă, cum ai spus dumneata, e formidabilă!... Și mi-a cerut informații despre autor, în perspectiva unei imediate publicări. Eu nu l-am mai întâlnit pe posesorul textului, nu l-am putut identifica și, mai anii trecuți, am făcut un apel în presă, chiar în «Luceafărul», pentru a-l ruga dacă mai e în viață, să se divulge. (La Neuilly, mai acum câțiva ani, Al. Vona nu a fost în măsură nici el să-l identifice pe respectivul anonim; mi-a spus că nu poate fi vorba de un coleg de liceu, căci el îi cunoaște pe toți și nici unul nu corespunde datelor oferite de mine. Mai probabil e ceea ce mi-a spus M. Ivănescu între timp: ar fi vorba de un amic al fratelui său care a ajuns la text grație lui Dinu Pillat, posesorul sigur al unei copii.) Desigur că va fi o problemă de istorie literară acțiunea cel puțin catalizatoare pe care Emil Ivănescu a exercitat-o asupra amicilor lui (cred că personajul Ivanov din *Moartea cotidiană* a lui Dinu Pillat împrumută măcar vag trăsăturile lui Emil Ivănescu.) Dar mai ales se poate întreprinde o cercetare asupra influenței cel puțin misterioase pe care acest scriitor cu scurta lui existență convulsivă, dar cu un destin excepțional, a avut-o asupra noastră, a unui grup de tineri, în frunte cu propriul său frate, dar printre care mă prenumăr, apoi Otto Stark, Matei Călinescu și alții, care au ajuns să-i citească scrierile în faza lor formativă. În ceea ce mă privește, demolator cum mă caracterizează toți zevzecii, m-am apucat să dactilografiez toate textele lui Emil Ivănescu pe care am putut pune mâna. Operația efectuată pe la mijlocul anilor '50 o datorez poetei și traducătoarei de limbă franceză, Annie Bentoiiu, care m-a ajutat grațios în unele puncte obscure. În anii următori am făcut din acest scriitor care a invocat de atâtea ori moartea sau a trăit cu gândul la ea tot timpul un personaj emblematic pentru un sfârșit: cu el se încheie literatura română, *Artistul*

și *Moartea* înscriindu-se pe ultima filă a ultimei reviste ce putuse apărea pentru a mărturisi prin contrast despre o situație istorică și culturală, pentru tragedia ce a urmat Acum, după jumătate de veac, o nouă lectură mă aduce în situația de a comunica impresiile de la care pornisem. De curând, am citit o însemnare a lui E. Lovinescu din *Agendele* sale (17. oct. 1939) în care criticul notează vizionarea filmului *Prietena noastră, moartea*, pe care, prin excepție, s-a dus să-l vadă de două ori: acest film pe care l-am văzut și eu la 10-11 ani este cel mai zguduitor din seria foarte numeroasă a celor văzute cândva de mine. Am căutat de atunci mereu să-l identific; abia recent (grație și erudiției amicului Romulus Căplescu) am descoperit că e vorba de *A Borrow Time*, o producție MGM, cu neuitații Lionel Barrymore și sir Cedric Hardwicke, în regia unui specialist în teatru, Harold Bucquet, motiv pentru care nu e recunoscut cum se cuvine în filmologia universală. E vorba chiar de o piesă, la rândul ei dramatizarea unui roman de Ed. Lawrence Watkin, cu concursul, se pare, al lui O'Neill. E povestea unui bătrân infirm exasperat de mizeriile vieții, care izbutește să sechestreze pentru un timp *Moartea* venită să-l izbăvească, până când, gândind mai bine, acceptă să plece cu ea, luându-și și nepotelul care se bucură cu nevinovăție că se va reîntâlni cu bunicuța și cu câinele Neville. Nimeni nu va înțelege un moment din piesa lui Emil Ivănescu în care se face aluzie la această scenă de «înseninare»: cele trei umbre, în frunte cu sir Cedric, se cufundă în infinitul alburii al Morții, dacă nu a văzut filmul și nu are în minte figura sinistră a lui Mr. Wings, umanizată și ea în clipa supremă.” □ Un interviu cu Gh. Grigurcu luat de Marius Tupan are drept temă actualitatea lui Marin Preda: „Marius Tupan: Ce ne puteți spune despre actualitatea lui Marin Preda? Gheorghe Grigurcu: Momentul împlinirii a opt decenii de la nașterea lui Marin Preda i-a readus, explicabil, figura sub reflectoarele atenției publice. Din păcate, a prevalat nu doar tonalitatea sentimentală, ci și cea apologetică, în varianta sa cea mai jenantă, a suspendării spiritului critic, după știința noastră, pe întreaga rază a comentariilor. Nemulțumindu-se a-l elogia pe incontestabil importantul scriitor, fanii săi fanatizați n-au mai lăsat loc pentru nici o altă interpretare, pentru nici o opinie cât de cât diferențiată de corul encomiului total. S-ar zice că s-a împlinit afurisenia lui Valeriu Cristea care a declarat cândva, precum un vates coleric, că intră în discuția despre Preda doar spre a o curma și că oricine și-ar permite a o mai continua n-ar fi decât un ticălos... Dacă vocabula tabuizare poate fi aplicată vieții noastre literare actuale, credem că pe această verigă e locul cel mai potrivit. Nu e cu neputință, ba chiar e foarte probabil ca ierarhia politică din «epoca de aur» să reverbereze asupra celei din sfera literelor, îngânând-o cu un servilism mai mult ori mai puțin inconștient încă în timpul vieții, autorul *Moromeților* a făcut, și nu spre binele său, figura unui secretar general al prozei românești, «reales» în circumstanțele în care «opозиției» nu i s-a recunoscut dreptul la cuvânt. Paznicii templului nu se complică nici azi cu normele democratice! Dar să nu fim cumva înțeleși greșit. N-avem câtuși de puțin intenția de-a contesta valoarea

scriitorului Marin Preda, nu-i purtăm sâmbetele, nu dorim (ceea ce ar fi aberant!) «a-l scoate din literatură», cum pretind calomnios unii interlocutori ai noștri, în cap cu un academic personaj, care, evitând a răspunde concret, punctual, observațiilor noastre, preferă a ne injuria. Preda e indubitabil unul dintre scriitorii români de seamă ai perioadei postbelice, deși nu l-am putea rândui cu inima împăcată alături de marile nume ale interbelicului, un Arghezi sau un Blaga, un Sadoveanu sau un G. Călinescu. Și nici nu e unicul prozator postbelic important (ar fi, de asemenea, greu să-i acredităm, în numele tuturor subiectelor critice, postura de *primus inter pares*), când constelația în care se situează îi mai cuprinde pe Ștefan Bănulescu, Radu Petrescu, I.D. Sîrbu, spre a nu mai vorbi despre mult mai mediatizații Petru Dumitriu, Nicolae Breban, Al. Ivasiuc, Norman Manea, Augustin Buzura, Mircea Horia Simionescu, C. Țoiu și fără a-l uita pe Paul Goma. De ce să-l singularizăm cu orice preț? De ce să-l înfățișăm ca pe o oază într-un deșert imaginar? Obsesia unului e păgubitoare în speță pe tărâmul – prin forța lucrurilor – prea puțin așezat al creației în curs. Ni se îmbie o paralelă cu piscul absolut, propus pentru același răstimp, al lirismului, care ar fi, pentru unii, Nichita Stănescu, socotit în chip bizar a reprezenta nu doar egalul sumei (plus ceva pe deasupra) a tuturor poezilor noștri mari din prima jumătate a veacului trecut, ci și, direct, un emul al lui Eminescu (când nu chiar un... supra-Eminescu). N-ar fi mai rezonabil a-i scuti pe atari autori de valul exaltării ce-i poate vătăma tocmai prin normala reacție a lucidității critice, cu un spor de severitate menit a sancționa excesul? Fără doar și poate statutul scriitoricesc al lui Marin Preda, din care va deriva o mai exactă dimensionare a staturii sale axiologice, rămâne a fi stabilit de analiza neconstrânsă de prejudecăți, liberă a se exercita pe toate palierele operei și personalității celui în cauză. A restrânge această exegeză exclusiv la limbajul pozitiv, lipsit de nuanțe, a-i supraveghea mișcărilor, a-i cenzura spontaneitatea ar fi eroare ce s-ar răsfrânge atât asupra «vigilenților» tendențioși, cât și asupra obiectului cercetării ce-ar trezi, mai devreme ori mai târziu, legitime suspiciuni. Deocamdată suntem în măsură a consemna ceea ce se știe de fapt prea bine, că, pe de o parte, opera lui Preda prezintă acuzate inegalități, culmile producției sale, *Întâlnirea din pământuri* și *Moromeții* (vol. I), nemaifiind atinse de scrierile ulterioare, în vădită scădere de tensiune creatoare, iar pe de altă parte eposul său închis, țărănesc, nu mai poate avea un impact foarte puternic asupra complexității conștiinței moderne, cu atât mai puțin chipul în care ea s-a cristalizat pe meridianele universalității. Un anume pitoresc îl localizează și-l datează pe scriitor. Ceea ce ne stupefiază însă e situarea lui Marin Preda pe un podium moral superlativ. Prezentarea lui, peremptorie și imperativă, drept «omul exemplar, modelul, caracterul și reperul moral» al vremurilor totalitare, după cum se exprimă, cumulativ, un critic, devenit cutia de rezonanță a mai multora de-o similară atitudine. Ce să mai spunem atunci de un V. Voiculescu, de un Mircea Vulcănescu sau Gheorghe Brătianu? Nu se simt aceștia, ca și destui alții, insultați în mormintele în care i-a azvârlit fioroasa

represiune totalitară? Ce să mai zicem despre atâția și atâția autori și cărturari români, unii de prim rang, care au înfundat pușcăriile comuniste ori au fost marginalizați și hăituiți toată viața pentru că au refuzat să semneze pactul cu diavolul? [...] („*Preda a continuat să emită fraze de adeziune la regim*”)

● **[„România literară”, nr. 44]** Editorialul *Între extreme* de Nicolae Manolescu se ocupă de chestiuni politice, diferența dintre extremismul de stânga, comunist și cel de dreapta. Observațiile sale pleacă însă de la literatură, și anume de la traducerea recentă în română a romanului *Sărbătoarea Țapului*, de Mario Varga Llosa. □ E publicat un poem de Constanța Buzea, *copilul străin*. □ La rubrica „Lecturi la zi” Iulia Popovici recenzează (*Din nou, Vișniec*) volumul de teatru al lui Matei Vișniec, *Paparazzi sau Cronica unui răsărit de soare avortat* (LiterNet), Irina Marin (*Feminitate tihnită*) cartea de poezie a Marinei Dumitrescu, *Caiet Roman* (Aritmos), Florina Pirjol (*Povestea unor experiențe*) debutul Heminei O. Pocaliu, jurnalul *Timpul meschin sau între-timpul* (Albatros). Roxana Racaru are alocată o pagină de revistă, în care scrie despre volumul (de articole din periodice) al lui Ion Frunzetti, *Disparate* (Meridiane), sub titlul *Stabilitatea axiomelor* și despre cartea de proze scurte și poeme a Monicăi Pillat, *Drumul spre Emaus* (Vremea), sub titlul *Drum și regăsire*. Și Alexandra Olivotto împarte o pagină de revistă între *Céline. O variantă autohtonă și Setterul din noi*, adică între recenzia la prozele din *Ultimul capitol* (Mașina de scris, 2001), de Adrian Buz și recenzia la romanul *Diminețile unui setter* (Criterion Publishing), de Paul Chiru. □ Gh. Grigurcu scrie *Pamfletul arghezian (I)* plecând de la cartea lui Ștefan Melancu, *Apocalipsa cuvântului. Pamfletul arghezian* (Cartimpex, 2001). □ Alex. Ștefănescu, în *Radu Anton Roman*, face un profil al omului și al scriitorului, de la versuri, la publicistică, romane sau cărți culinare, concluzionând despre romanul său *Precum fumul*: „*Precum fumul este unul dintre puținele «romane de sertar» românești care, prin radicalismul viziunii și prin ceea ce s-ar putea numi o frumusețe literară neagră, interesează și azi.*” □ Elvira Sorohan scrie un eseu despre proza fantastică a lui Vasile Voiculescu, *Utopia magicianului*. □ Semnată Reporter și intitulată *În jurul unei legi*, e consemnată pe o pagină, cu fotografii, dezbaterea în jurul Legii Pruteanu desfășurată la *Întâlnirile «României literare»*. □ Mariana Codruț, în *O carte de zile mari*, scrie despre *Femeia din Fotografie. Jurnal 1989-1989* (Compania) a Tiei Șerbănescu: „Am citit cu febrilitate *Femeia din fotografie* (Compania, 2002), un jurnal din 1987-1989 al Tiei Șerbănescu. Jurnalistă de primă mărime, deținătoarea celebrei rubrici de comentariu *Bref*, acum de găsit în ziarul „Cotidianul”, Tia Șerbănescu se arată în această carte un personaj al zilelor noastre puternic individualizat. Poți găsi inteligență, farmec, talent, ascuțime a minții la multe VIP-uri din rîndurile intelighenției noastre, dar la nici unul atîta modestie și simț al măsurii propriilor fapte.” □ C. Țoiu la rubrica sa „Prepeleac” publică *Urziceni (variantă)*. ■ O convorbire realizată de Ioana Pârvolescu cu Toma Pavel e publicată sub titlul „*Nouă ne place lumea asta păcătoasă, cu cărți...*”. ■ La rubrica „Document”, Vasile Iancu prezintă un

text impresionant despre „exilul” lui Alice Voinescu la Costești (*Alice Voinescu în exil la Costești*), despre relația ei cu oameni simpli precum familia Timofte, care au ajutat-o cu devotament în timpul domiciliului forțat. Biografia succintă prezentată în introducere este pusă sub semnul unui motto din *Jurnal*: „Dumnezeu nu poate primi rugăciunea unui sclav”. După publicarea jurnalului în 1997, în 2001 apar *Scrisorile din Costești* (Albatros), în care imaginea acestui episod dramatic din 1952-1954 devine mai clară: „Chiar dacă a suferit teribil în acest domiciliu obligatoriu, firește, incomparabil mai suportabil decât pușcăria, Alice Voinescu, odată ajunsă în București, nevoită să stea într-o odăiță de 3,5/3 metri, în comun cu alte două familii, mereu terorizată de lipsa banilor («Nu mai știu cum să mă descurc din 400 de lei datorii»), când își amintește de Costești, spune: «am o mare dulceață în suflet» (*Jurnal*, 2 ian. 1960). De ce? Explică tot ea: «Cu tot amarul de atunci, recunosc că viețuirea în simplitatea de la țară, cu oameni necărturari, dar cu mult bun simț, a fost o binefacere după promiscuitatea cealaltă». Promiscuitatea pușcăriei de la Ghencea. Ar fi dorit să mai ajungă într-o zi la Costești, să stea de vorbă "cu prietenii mei țărani". De altminteri, își propusese să scrie un jurnal separat al Costeștilor, care "s-ar putea publica într-o zi". Și pe 12 iulie 1954 îl începe, însă scrisul se oprește la câteva pagini. Simptomatic pentru relațiile ce se statorniciseră între Alice Voinescu și anumiți oameni din acest sat: vin s-o viziteze în București «coana Profira» (Dospinescu), însoțită de o Varvară și o Elviră, prietenul Timofte, care-i aduce aminte, iarăși, de oamenii simpli de la țară, «singurii în care mai cred». Iată o altă mărturie din jurnalul de București: «Închid ochii, sunt în livadă, aștept poșta, tihna de acolo...»». □ Ioana Pârvulescu în *Jurnal fotografic* scrie despre jurnalul fotografic al lui Nicolae Ionescu (fotograf născut în 1903), descoperit într-un album trilingv, *Bucureștiul de altădată* (tipărit de Alcor Edimpex): „Senzaționale sînt imaginile din Bucureștiul de noapte, din Bucureștiul de iarnă, cu cîte un muscal ca o statuie acoperită de ninsoare, cu fiecare fulg vizibil în cadru și, mai ales, Bucureștiul mic, al Tîrgului Moșilor, al azilurilor de noapte ori de copii găsiți, al localurilor din Crucea de Piatră. Ce destin au avut oare cei 21 de copii găsiți, din 1928, care stau înșirați ca niște sărmăluțe în fotografia lui Nicolae Ionescu? Fotografia "de sus" cu oltenii plecînd din piață este un splendid tablou, în care umbrele oamenilor cu coșuri par o armată de îngeri păzitori. Imaginile de la Moși intră în dialog cu fragmentele argheziene din *Cu bastonul prin București* și este prima dată că am înțeles ce înseamnă tragerea «la semn», pomenită de poet. Piticul Samson care pedalează pe o mini-bicicletă, pe Calea Victoriei, poate fi recunoscut, ceva mai încolo, la Moși, împreună cu tînrul care îl urma pe stradă, aparent întîmplător. De ce am impresia că sînt prietenii fotografului? Și, în fine, două portrete de țigani, care reușesc să păstreze peste timp ceva vrăjitoresc. În portretul femeii cu pipa ai senzația că percepi culoarea roșie din basmaua legată în jurul capului. Iar în cel al bărbatului cu o ferestruică neagră între dinții mari, ochii sînt două oglinzi neverosimile: dacă te uiți atent, zărești, păstrată în irișii lui luminoși ca

sticla, *silueta fotografului*. O asemenea semnătură ascunsă nu au decît marii maeștri.” □ La „Cartea străină”, Grete Tartler scrie, sub titlul *Pentru lumile care dispar...* despre două romane de Salman Rushdie, *Ultimul suspin al maurului* (Polirom), *Furie* (Humanitas) și despre volumul de teorie socială din 1930 al lui Ortega y Gasset, *Revolta maselor* (Humanitas), din care citează fragmente profetice: „Cum să nu ne temem atunci că, sub imperiul maselor, statul va prelua sarcina de a anihila independența individului, a grupului, și de a-i secătui astfel definitiv viitorul? Un exemplu concret al acestui mecanism îl găsim într-unul din fenomenele cele mai alarmante din ultimii treizeci de ani: creșterea excesivă, în toate țările, a forțelor de poliție.” □ La rubrica „Meridiane” e prezent scriitorul sârb Milorad Pavič, cu un fragment din romanul *Partea lăuntrică a vântului* (traducere, prezentare de Mariana Ștefănescu).

12 noiembrie

● [„Adevărul literar și artistic”, nr. 642] Din arhiva Geo Dumitrescu sunt extrase scurte profiluri ale unor scriitori, cu problemele și preocupările lor din 1948: Marin Preda, Ștefan Popescu, I. Peltz, Sașa Pană, Camil Baltazar etc. (*Un „recensământ” al scriitorilor*). Textele seamănă cu niște note informative și sunt semnate P. Dumitriu (la Marin Preda), Liana Maxy (la Ștefan Popescu), Sanda Diaconescu (la Peltz, Sașa Pană, Camil Baltazar, Iulian Vesper), J. Popper (la Ion Luca), notele conținând și informații despre viața din acel moment a scriitorului (ce nevoi are, de ce e nemulțumit, ce îi lipsește, unde e angajat, cum locuiește, cât câștigă sau la ce lucrează). □ La „Cronici”, Daniel Cristea-Enache, în *Poezie, haine grele*, semnalează debutul în poezie al lui Alexandru Matei cu *Tractir* (Dacia), volum „bogzian în intenție”, dar „fără talent”. Lirica sa, odată publicată, „arată că a venit, în sfârșit, momentul să se oprească și să se apuce de altceva” – textele lui de critică literară sau studiile comparatiste citindu-se, de altfel, „cu interes”. Despre *Cuiburi de vâsc* (Outopos, 2000), debutul lui Florin Lăzărescu, concluzionează: „Cu condiția să nu abuzeze de propria dexteritate compozițională, Florin Lăzărescu are toate șansele să devină un prozator de forță. Scrisului său îi mai trebuie niște carne, niște straturi care să învelească mai bine structura atât de atent desenată. Și cred că această îngroșare epică se va produce, dat fiind că tânărul autor are încă de la debut acel al șaselea simț, al Povestașului.” (*Al șaselea simț*).

● [„Observator cultural”, nr. 142] Bianca Burța consemnează la rubrica de recenzii volumul lui Mircea Eliade *50 de conferințe radiofonice. 1932-1938* (Ed. Humanitas, 2001), cuprinzând conferințele sale radiofonice: „La sfârșitul anului trecut, Editura Humanitas a publicat în colaborare cu Societatea Română de Radiodifuziune un volum inedit conținând transcrierea a 50 de conferințe radiofonice susținute de Mircea Eliade între 1932 și 1938. Prelegerile se înscriu într-un proiect mai amplu, datorat lui Dimitrie Gusti care, în calitatea sa de președinte al Consiliului de Administrație al Societății, creează în 1930 o emisiune

culturală, Universitatea Radio, difuzată zilnic și realizată de tineri intelectuali printre care Constantin Noica, Petru Comarnescu, Mircea Vulcănescu, Ionel Jianu. În conferențiarul Eliade îl recunoaștem cu ușurință pe eseistul din *India*, din *Oceanografie*, din *Fragmentarium* sau din *Insula lui Euthanasius*, pe autoul *Itinerarului spiritual*: credința în valorile necontingente, aliată cu o mistică a viețuirii fervente într-un concret însuflețit de tensiunea dintre mister și revelație, profetizarea (uneori violentă a) unei existențe revoluționare a spiritului, purificate de inesențial, de futilitățile modernilor sunt toposuri ce conturează profilul unui intelectual deopotrivă cerebral și exaltat, al unui *trăirist* lucid îmbinând raționalismul și erudiția, principii ale culturii occidentale, cu fascinația iraționalului extatic, caracteristică spațiului oriental. O mare parte din conferințele radiofonice ale tânărului Eliade – întors de curând din India – împărtășesc, cu o exaltare inteligent temperată de observația erudită, ceva din experiența indiană, au ca temă desăvârșirea interioară în miezul misterului indic. Sunt prelegeri-confesiune, lirice și autentice. Dincolo de fraza sobră ce evocă plastic, cu o vădită sensibilitate a detaliului, imagini indiene, bănuim pathos-ul reținut al vorbitorului.”

• [„22”, nr. 662 (46)] Radu Călin Cristea semnează un editorial *Ristea Priboi se întoarce*. Sunt citate mărturii ale lui Werner Sommerauer, participant la revolta anticomunistă din 15 noiembrie 1987 de la Brașov despre torturile la care a fost supus, inclusiv de către Priboi (aflat, în prezent, în Comisia parlamentară de control a activității SIE). Și Stelian Tănase semnează un text despre Brașov 1987, *Repetiția generală*, care acompaniază fragmentele citate în revistă la rubrica „Istorie recentă” din volumul lui Stejărel Olaru și Marius Oprea, *Ziua care nu se uită. 15 noiembrie 1987, Brașov*. □ Un interviu cu Radu Bercea, directorul Institutului de Studii Orientale Sergiu Al-George se referă la *Prima expoziție cu „biblioteca pariziană” a lui Mircea Eliade* (realizator: Mara Ștefan). □

13 noiembrie

• [„Luceafărul”, nr. 40 (578)] La „Cronica literară” Bogdan-Alexandru Stănescu continuă serialul despre Virgil Gheorghiu, în care pune în oglindă *Ora 25*, respectiv *Memoriile* acestuia (*Ispitele memoriei, II*): „De ce a abandonat Virgil Gheorghiu rețeta succesului, din *Ora 25*? Mi s-ar putea răspunde că vina o poartă «reconversia» spirituală a autorului, care s-a întors la Dumnezeu după îndelungi peregrinări prin ținuturile literaturii. Dar, revenind la text, nu ne putem reprima iritarea, ce se insinuează aproape la fiecare pagină a celor două volume. Patos, prea mult, lirism, nu mereu de cea mai bună calitate, plus o evidențiere caraghi-oasă a comportamentului ireproșabil și, mai mereu, eroic, al autorului. *Ora 25*, ca orice text ficțional reușit, lăsase în urmă imaginea idealizată a autorului. *Memoriile* vin s-o deformeze, poate pe nedrept, însă un lucru este sigur: o fac pe deplin. Ar mai fi de adăugat ceva: e vorba de aspectul mai mult decât deranjant de ghid turistic, pe care-l capătă cărțile unei părți a diasporei. Zeci și zeci de pagini despre eroica și vitrega noastră istorie națională, lungi excursuri explicative

etc. Apoi, în cazul lui Virgil Gheorghiu, notele bibliografice de subsol. Cităm dintre ele (totalul este chiar impresionant): *Noua enciclopedie a islamului*, *Istoria neoelenismului*, Herodot, Sfântul Grigorie de Nyssa, Cardinalul Joseph Saenz de Aguirre etc. Aceste memorii, care se opresc în 1948, cam odată cu *Ora 25*, nu aduc nimic nou, sau bun, imaginii unui scriitor autentic. Poate noi admiratori de la «România Mare».” □ La „Galaxia cărților” Raluca Dună recenzează volumul de călătorie *Anul trecut, în Calabria*, de Radu Mareș (Dacia): „Pe de-o parte, *Anul trecut în Calabria* amintește, prin seriozitate, sobrietate și ușoara tentă moral-educativă de memoriile de călătorie ale pașoptiștilor. Pe de altă parte, există în jurnal ceva din autenticismul scriiturii generației '30, prin vocația autenticității, prin asumarea și sondarea alterității eului. Pentru Radu Mareș, alteritatea se definește însă nu doar la nivel de individ, ci de comunitate, etnie, regiune, nație. «Eu este altul» nu numai pentru că acest eu schizoid își caută odihna în «celălalt» – naratorul pleacă însă în Calabria pentru că vrea să i se facă dor de Cluj, «cel mai sigur drum către sine e cel împrejurul lumii» (Keyserling) –, ci și pentru că acest «eu»-narator este român, clujean (deci provincial), un scriitor-ziarist provenind dintr-o țară comunistă, săracă, disprețuită sau doar ignorată. [...] Sentimentul cel mai prețios pe care îl oferă Calabria este acela al recuceririi libertății interioare, care aduce fericire și liniște, o vindecare-renaștere. Pentru că, odată liber, evadatul pornește către adevărata patrie-provincie, către «casă». Am putea spune că Radu Mareș recucerește prin acest jurnal una din «casele» nostalgice ale literaturii române: tema națională, în mod tradițional (și fericit) dragă ardelenilor, temă pe care Radu Mareș reușește să o prindă în articulațiile sale vii, fără a construi un ideologizant discurs identitar: cartea sa este un foarte frumos jurnal, scris cu talent de romancier, poet și publicist, un jurnal inițiativ despre sine ca român-în-Calabria, despre eterna călătorie «spre centru» și reîntoarcerea inevitabilă în «provincie». O altă carte recenzată este *Un romantic întârziat* (Ed. Olimp), de Mircea Scarlat: „Publicarea singurului roman, de altfel neterminat, al regretatului critic Mircea Scarlat (1951-1987), autorul unei *Istории a poeziei românești*, în patru volume, constituie un eveniment editorial. Nu neapărat prin valoarea literară a romanului, ci prin valoarea sa afectiv-documentară, prin mărturia unui romantism funciar, a acelui idealism, entuziasm – nu doar cultural, ci și temperamental – al tânărului intelectual din anii '70, care l-au caracterizat nu doar pe Mircea Scarlat, ci o întreagă generație literară (de fapt doar o parte, aceea care a și dispărut, fizic, moral ori simbolic). [...] Între drama lucidității și voința de a-și păstra un suflet de copil se desfășoară romanul-jurnal al lui Mircea Scarlat, scris cu naturalețe și sinceritate, fără ostentație lirică, un emoționant roman autobiografic al scriitorului tânăr, încrezător în mărturia pe care o carte simplă, precum aceasta, o va depune, în veșnicie, pentru sine și pentru «întârzierea» sa într-un romantism. □ La rubrica „Profil”, la doi ani de la tragica moarte a poetului sibian Iustin Panța, Raluca Dună semnează *Manual de gânduri care ne liniștesc – încercare de pasișă din / pentru Iustin Panța*, pornind de la ultima

carte a autorului, *Manual de gânduri care liniștesc/Manual de gânduri care neliniștesc – o încercare de filosofie poetică*. □ Octavian Soviany îl prezintă pe Claudiu Komartin (remarcat deja la cenaclul Euridice și, în paginile unor publicații literare, de Mariana Marin și Ioan Es. Pop), tânăr debutant în paginile revistei cu câteva poeme, din ale căror titluri unul va fi păstrat și în volumul său de debut (*dansez cu moartea în oglinzi princiare*). □ La „Literatura lumii” este citat un interviu în revista «Itoghi» cu scriitorul rus Vladimir Voinovici despre Soljenițin („*De nașterea mitului Soljenițin nu este vinovat numai acesta*”), subiectul unei cărți întregi pe care Voinovici o va lansa curând, *Portret pe fond de mit*: „Reporter: Vladimir Nikolaevici Voinovici, când anume și de ce v-ați decis să scrieți o carte despre Soljenițin? Vladimir Voinovici: Atunci când, cu 15 ani în urmă, am publicat romanul *Moscova 2042*, mulți admiratori ai lui Soljenițin și el însuși s-au supărat pe mine pentru figura principalului erou al acestei cărți, Sim Simîci Kamavalov, găsind în acesta asemănări cu Soljenițin. Aceștia spuneau că l-aș fi calomniat pe Soljenițin, atribuindu-i fapte pe care nu le-a comis și intenții pe care nu le are. Eu am obiectat că acest Kamavalov este o figură de parodie și, dacă îi atribui ceva, îi atribui lui și nu lui Soljenițin. Oponenții mei nu m-au crezut, afirmând că mi-e teamă să-l numesc direct pe Soljenițin și fac numi pe șmecherul. Chestia aceasta m-a săcâit mult și, până la urmă, mi-a venit ideea de a scrie anume despre Soljenițin, despre faptul cum aprecierea mea despre el s-a schimbat cu timpul. În anul 1962, când a publicat în revista «Novîi Mir» povestirea sa, *O zi din viața lui Ivan Denisovici*, despre lagărele staliniste, toți l-au perceput ca pe un mare scriitor. Autoritățile l-au persecutat, iar el s-a împotrivit cu curaj, prin aceasta stârnind stima societății. Această știință a evoluat treptat într-o admirație de cult. Cea mai mică critică la adresa lui Soljenițin era primită cu suspiciune – nu cumva este vreo intrigă a KGB-ului. Astfel, el a rămas în afara criticii. El a scris mult și, cu cât mai mult, cu atât mai prost. Dar despre aceasta nu se putea vorbi. Pentru că aceasta le-ar fi fost de folos «acelora». La urma urmelor, am început să mă gândesc: dar de ce oare pot să spun că nu-mi place *Sonata Kreutzer* a lui Tolstoi și nu pot să recunosc că mi se pare plictisitoare cartea *Roata roșie* a lui Soljenițin? M-am decis să iau în glumă această situație și am creat figura de parodie a lui Kamavalov. Spre mirarea mea, romanul respectiv i-a adus pe mulți în stare de șoc. Ei au fost atât de zguduiți, de parcă l-aș fi ucis pe Soljenițin. Unii oameni destul de deștepți mi-au spus atâtea tâmpenii, încât eu însumi am ajuns să fiu zguduit. În această admirație oarbă eu am văzut simptomele unei boli, denumite de mine idolofrenie, sau, aplicată la Soljenițin, soljefrenie. O anumită perioadă, Soljenițin a fost și pentru mine aproape un idol. [...] Reporter: Să presupunem că Soljenițin este un mit autohton. Dar ce să spunem atunci despre emigranții ruși și Apusul, care sunt încantați de literatura lui? V.V.: Nu pentru mult timp, și nu toți. Intelectualii francezi de stânga au citit *Arhipelagul Gulag* și dintr-o dată au devenit de dreapta. Până atunci, despre URSS erau puține informații. Un oarecare Margolin, în timpul lui Stalin, a supraviețuit lagărelor și a scris o carte,

Călătorie în țara deținutului politic, dar nimeni nu a crezut în mărturiile lui. A fost fugarul Kravcenko, care a povestit un adevăr îngrozitor despre regimul sovietic. Dar în Franța a fost adus la tăcere. Soljenițin, și aici s-a dovedit a fi primul – a deschis ochii Apusului asupra URSS. Dar în Apus destul de repede oamenii și-au răcit sentimentele față de el. Reporter: De ce? V.V.: Pentru că, imediat ce a ajuns în Apus, a început să spună lucruri evident antidemocratice, criticând democrațiile apusene. Reporter: Dar, fiți de acord cu mine, el ar fi putut să tacă din motive oportuniste, dar nu a tăcut. Poate că în aceasta constă principialitatea lui? V.V.: Nu este vorba numai despre principialitate, ci și de supraaprecierea posibilităților sale. Probabil că a decis că ocupă deja un loc foarte înalt în cultura mondială și ceilalți nu au decât să urmeze sfaturile. Reporter: Ce sfaturi dădea? V.V.: Fără să înțeleagă Apusul, dădea sfaturi inacceptabile. De exemplu, în Spania, a început să-l laude în public pe Franco. Iar Spania de abia scăpase de această năpastă, și publicul l-a primit foarte negativ. Apoi a dat Apusului drept exemplu sistemul politic din Taiwan. Spunea că Apusul este lipsit de voință, s-a scufundat în distracții și desfrâu și nu este gata să se apere, iar comunismul atacă tot timpul. Iar dacă Apusul nu va renunța la democrație, va pierde. Reporter: În cartea dumneavoastră scrieți despre vremea când popularitatea lui Soljenițin a crescut într-atât încât dacă ar dori să candideze la președinție, ar avea toate șansele să câștige alegerile. Iar Galina Starovoitova chiar l-a sfătuit să-și prezinte candidatura, dar el a refuzat. Ce fel de președinte ar fi? V.V.: Un președinte prost. Nu s-ar descurca. Și acesta nu este un reproș pentru el. Eu cred că nici Saharov nu s-ar fi descurcat. Pentru că sistemul sovietic și ceea ce a reieșit din acesta, trebuie să fie condus de cineva care a crescut în cadrul regimului. Acolo nu este nevoie de un om bun, ci de un bun conducător cu experiență sovietică în ceea ce-l privește pe Soljenițin, după părerea mea el ar acționa prin literatura lumii metode autoritare. Reporter: Mai este încă vie în Rusia atitudinea față de scriitori, ca fiind conștiința națiunii, sau aceasta s-a terminat? V.V.: Se pare că s-a terminat și aceasta este bine. Oamenii care sunt numiți conștiința națiunii sunt necesari numai în statele totalitare, când cineva poate spune ceea ce alții nu au curajul. Într-o societate democratică nu este nevoie de așa ceva. Reporter: Totuși, după părerea dumneavoastră, care este adevărata imagine literară a lui Soljenițin? V.V.: Este destul de deformată, datorită unor exagerări. Astăzi, mulți spun că Soljenițin este un scriitor complet neinteresant. Nu demult, criticul literar Tatiana Tolstaia a spus că el este pur și simplu un publicist politic. Eu cred că nu este adevărat. Când oamenii încep să fie dezamăgiți de Soljenițin, încep să vorbească despre el mai rău decât merită. Reporter: Operele lui Soljenițin pot deveni bestseller pentru cei care au acum 15-25 ani? V.V.: *Roata roșie* nu poate fi însușită la nicio vârstă. Iar cei de 15 ani probabil nu vor citi *Arhipelagul Gulag*. Dar aici nu este vinovat Soljenițin. Pur și simplu pentru tineri nu este interesant să afle ceea ce a fost.”

● [„**România literară**”, nr. 45] Editorialul *Ce este literatura*, de N. Manolescu discută redefinirea zonei literaturii, lărgirea granițelor ei în ultimele

decenii: „Numeroase granițe s-au «mutat» mai cu seamă în deceniile din urmă. Postmodernitatea literaturii, a tuturor genurilor și speciilor ei, se dovedește mai generoasă decît modernitatea. Atît în sensul acceptării modurilor de a concepe operele, cît și în sensul acceptării unor rude istorice ale speciilor actuale. Dacă modernității resciau trecutul după chipul și asemănarea lor (și primeau în familie doar rudele în vîrstă ori decedate care aveau o fizionomie comună cu a lor), postmodernii se scriu adesea pe ei după chipul și asemănarea trecutului, primind în familie toată liota de bunici și străbunici. Unii au cultivat identitatea și monolitismul, ceilalți, diferența și pluralismul. Călinescu ar fi fost capabil să scoată din literatură poezia sentimentală și morală a unui O. Goga dacă nu-i venea ideea să-l citească drept poet-pur. Și, ca să-i poată accepta pe tradiționaliștii de tipul Ion Pillat, a inclus tradiționalismul în modernism. Generația mea de critici a procedat la fel. Abia de curînd ne-am dat seama (nu toți!) că putem opera mult mai profitabil cu un concept larg de literatură, fără granițe și vămi. Aerul este acela al epocii noastre politice, nu e așa?” □ Rubrica „Lecturi la zi” se întinde pe mai multe pagini: Cristian Măgură semnează *Literatura răului*, recenzia la *Variațiuni pe tema răului* (Fundatia Luceafărul), de Lucian-Claudiu Amoran, Cătălin Sturza (*Aleea debutanților întârziați*) scrie despre volumul de proză scurtă și teatru scurt al lui Daniel Tei, *Acoperișul fără casă* (Ed. Semne), Georgeta Drăghici recenzează volumul de proze autobiografice al Florenței Albu, *Scara ce nu duce nicăieri* (Cartea Românească, 2001). Marius Chivu discută volumul editat de Aura Christi *Romanul românesc în colocvii (1999, 2000, 2001)*, scos la Ed. Semne ca nr. 31-35 / 2002 al revistei „Contemporanul – Ideea Europeană” (*Colocvii despre roman*) și două romane, *Casa Verdi* (Ed. Muzeul Literaturii Române, 2001), de Iolanda Malamen și *Cartea de cristal* (Paideia), de Silviu Lupașcu. Irina Marin, în *Caragiale – „Jurnal” exegetic*, se oprește la Ștefan Cazimir, *Caragiale Recidivus* (Grupul Editorial Național și Editura pentru Literatura Națională) și la Călin-Andrei Mihăilescu, *Țara europsită* (Curtea Veche), sub titlul *Răspărul post-modernist*, care și caracterizează stilul „avatarului postmodern” al lui Caragiale. □ La rubrica sa săptămînală „Cerșetorul de cafea” Emil Brumaru propune un text de sezon, *Iminență autumnală (2)*, subintitulat *Enorm sâmbure răsucit în carnea odăii*. □ La pagina 8 e prezentă Monica Pillat cu mai multe poeme. □ Gh. Grigurcu continuă cu *Pamfletul arghezian (II)*. □ Alex. Ștefănescu își schimbă titlul rubricii – „la o nouă lectură” devine „la o primă lectură” și e dedicată unei cărți-eveniment, *Ușa interzisă*, de Gabriel Liiceanu. În *Jurnalul lui Gabriel Liiceanu* recenzentul vede în autor un „filozof care nu mai crede în filozofie”, jurnalul său fiind dominat de „sentimentul ratării”. □ Cronica edițiilor, alcătuită de Cornelia Ștefănescu, se ocupă de ediția critică alcătuită de Mihai Apostol, *Din arhiva Al. T. Stamatiad. Documente... Corespondență* (Scrisul Prahovean, 2000), valorificând documente inedite descoperite la Muzeul de Istorie și Arheologie din Ploiești. □ Iulia Alexa propune eseul *Femei, comunism, psihanaliză*. □ Alex. Ștefănescu semnalează un eveniment editorial: „Cartea cărților pentru copii”

este *Enciclopedia zmeilor* întocmită de Mircea Cărtărescu, ilustrații de Tudor Banuș (Humanitas). □ Alexandru Niculescu e prezent cu un amplu eseu intitulat *Ortografia – o problemă de istorie a culturii românești*. □ Cornel George Popa scrie un text eseistic foarte dur, *Poporul Bundy*, despre profilul nostru existențial ca popor. (*Viața documentelor*) □ Sunt semnalate Premiile revistei „Ateneu” și Premiile Filialei Iași a Uniunii Scriitorilor. □ La rubrica „teatru” Luminița Răuț realizează un interviu cu regizorul Yuri Kordonsky, cu titlul *Privesc „Unchiul Vanea” ca să nu uit ce înseamnă teatrul de calitate*. □ Pavel Șușară elogiază pe criticul și istoricul de artă Amalia Pavel (cu ocazia împlinirii unei vârste venerabile) în *Tinerețea unei senioare*, menționând cu acest prilej că ea a fost recunoscută și pe plan internațional, primind recent titlul de Femeia europeană a anului, de către Consiliul European. □ Interviul revistei, care poartă titlul *Scriitorii pot schimba lumea*, este luat de Lidia Vianu scriitoarei Ruth Fainlight. □ La rubrica „Meridiane” două pagini realizate de Adriana Bittel prezintă *Premiile toamnei franceze*. Premiul Goncourt revine în 2002 lui Pascal Quignard.

15 noiembrie

- [„Dilema”, nr. 505] La ancheta pe tema „Fii bărbat!” sunt aduse pe tapet teme precum feminismul, dar și remodelarea masculinității.

19 noiembrie

- [„Adevărul literar și artistic”, nr. 643] La rubrica de „Istorie literară”, Mircea Coloșenco realizează un arbore genealogic extins pentru Nichita Stănescu, începând cu 1833, anul nașterii străbunicului patern, originar din Filipeștii de Pădure, cel care a întemeiat un atelier prosper de făcut abale și dimii la Ploiești și tatăl lui Hristea, bunicul poetului. Bunicul Hristea și bunica Elena s-au căsătorit în 1889 și au avut nouă copii, bunica, din Jugureni, lângă Mizil, fiind fiica unui refugiat politic din Ianina-Grecia. Ramura maternă rusească e urmărită și ea, de la 1872 înapoi: Nikita Cereaciukin, viitorul general în Oastea Donului, se naște la Voronej. Informații orale și surse rusești sunt coroborate pentru a urmări traiectul transfugilor ruși în România. Bunica maternă era și ea de origine nobilă și cu înclinații artistice. Nașul de botez al poetului va fi generalul Pătrașcu, protectorul familiei generalului rus, refugiată inițial la Constanța. (*Arborele lui Nichita*).

20 noiembrie

- [„Luceafărul”, nr. 41 (579)] La „Galaxia cărților” Raluca Dună prezintă *Arta seducției*, antologia scoasă la Vinea de Floarea Țuțuianu: „[...] *Arta seducției* este o antologie la care «tânăra» poetă are tot dreptul. De altfel, din lirica de după 1990, Dan C. Mihăilescu reține, în *Scriitorincul*, trei nume: Ioan Es. Pop (și el, cu o antologie publicată la șase ani de la debut), Rodica Draghinescu și Floarea Țuțuianu. Dacă am fi înclinați să-i căutăm autoarei o familie, cei mai apropiați ar fi Ioan Es. Pop, prin aparentul biografism și religiozitatea plină de «oroare»

(pe linie paternă) și Angela Marinescu, prin violența sexualității (pe linie maternă). Cu Ioan Es. Pop ar mai avea în comun forța de dezarticulare a limbajului cotidian și de recontextualizare metaforică, depășind simplitatea jocului nevinovat lingvistic: [...]. Dincolo de aceste congenerități structurale se află modelul biblic; nu întâmplător prima poezie din volum se intitulează Cartea vieții. Poemele Floarei Țușianu alcătuiesc o «carte a cărților», în care totul ia forma unui text: biograficul, dragostea, corporalitatea, spiritualitatea. Acest text, chiar dacă operează prin intermediul unui limbaj al erotismului și al sexualității, «seduce» prin metalimbajul său. «Seduția» nu e cea a feminității nude, ci seduția textului feminin, nu agresiunea unei sexualități dezinhibate, ci seduția textului anamorfotic, multistratificat simbolic, jucându-și adevărata «carte» pe miza semnificației livresc-religioase. Pentru că, dacă s-a vorbit de un misticism al poemelor (O. Soviany), acest misticism nu se disociază de o componentă livrescă. Textele poetei se împletesc cu textele sfinte, autoarea țese cu bună-știință (prin aluzii, citate, răstălmăcirii, citate false, tipărite uneori cu italice) un spațiu al intertextualității ambigue. Cu o precizare: poeta nu face o «metafizică» a sexului, ci mai degrabă o mistificare în cheie simbolică și livrescă. [...]» □ La „Intermezzo” Marin Mincu desființează a doua carte a tânărului poet Constantin Virgil Bănescu, *Floarea cu o singură petală* (Junimea) într-un text intitulat *Un discurs poetic mimetizant*. □ La „Cerneală proaspătă” Constantin Popescu are două proze, *no man’s land* și *Pânze nemțești*, iar Ioan Flora ocupă pagina de poezie. □ La „Comemorări” mai multe pagini sunt dedicate memoriei lui Laurențiu Ulici, dispărut în 2000. Mariana Criș semnează *Cel care nu s-a lăsat sedus de gloriile trecătoare*, despre volumul *Portret de grup cu Laurențiu Ulici* (Dacia), editat de maramureșenii Gh. Pârja, Echim Vancea, Ioana Petreuş. Nicolae Prelipceanu semnează *Laurențiu – o amintire*, iar Eugen Uricaru *Împlinirea destinului*. □ Bogdan Ghiu se ocupă de cartea străină, în *Enigma Hölderlin și revoluția schizofrenă*, prezentând cazul marelui poet german care va suferi de schizofrenie după 32 de ani, în cartea-dosar scoasă la Ed. Compania *Proză din cealaltă viață. Cronica unui geniu «nebun». Friedrich Hölderlin și apropiatii săi*. □ La „Grafomania”, Corina Sandu (alias Elena Vlădăreanu) se ocupă în registrul critic specific rubricii de volumul lui Petre Got *Clipa dintre hotare* (Eminescu, 2001), în *Senzualul zâmbet al lui Petre Got*. □ Pe ultima pagină, la „Fonturi în fronturi” Liviu Ioan Stoiciu scrie despre *Băltire, azi? Stagnare literară?*: „Persistă senzația de băltire în literatura originală românească de azi – deși nu apar cărți rele, din contră, au prestanță, multe sunt comparabile ca valoare cu cele din literatura originală străină, nu numai europeană (unele din aceste cărți românești originale având norocul să fie premiate de Uniunea Scriitorilor și filialele sale, sau de ASPRO, singurele premii cât de cât credibile; deși s-a demonstrat că nici aceste cărți nominalizate și premiate n-au fost citite de membrii juriului, că votul e subiectiv, dat pentru personalitatea și relațiile publice sau particulare ale autorului). Lipsește azi ceva, acel «zvâc» al redescoperirii operei fundamentale. Sigur,

nu e nici o nenorocire, în asemenea perioade (cum e și aceasta de la Revoluție încoace) se acumulează, se pregătește terenul pentru «marile cărți, care vor veni». Dar... dacă nu vor veni? Dacă rulăm în gol? Dacă, furați de multiculturalism (ca model al globalismului «democratic») și de prea delăsătorul și încăpătorul postmodernism, înmulțim la nesfârșit mediocritatea – care cel mai adesea se ascunde în spatele cărților de succes? Pe când, pentru detectarea mediocrității din aceste cărți de succes ne trebuie distanță istorică, uneori: să ne gândim la zecile de cărți și de autori care au stat în topul cronicarilor și al actualității literare, al premiilor și al ierarhiilor Uniunii Scriitorilor până în 1989, care au ocupat locuri de onoare în manuale școlare, și care au căzut de la sine în desuetudine, între timp, nici măcar cuvântul mediocritate nemaipotrivindu-li-se. E adevărat, îndeosebi scriitorii impuși pe considerente ideologice (inclusiv după Revoluție, venind dintr-o parte sau alta a baricadelor politice, fie ca membri de partide de toate culorile, fie ca simpatizanți ai lor) au intrat în penumbră sau au dispărut de tot în neantul istoriei literaturii române. Lucrurile, în acest sens, stau mai prost decât ne închipuim: cohorte întregi de scriitori onorabili (chiar cu statut de mari scriitori) care au murit, au intrat în anonimat, mă abțin să fac o listă a lor. Mai exact, e la mijloc o stagnare – deși azi apar cărți cu nemiluita, mai mult decât în ultimele două secole ale mileniului II (al XIX-lea și al XX-lea, singurele secole în care avem pretenția că în România s-a publicat «carte beletristică originală»). Ce ni se întâmplă, de fapt? Suntem într-un regres? Ne repetăm? Nicolae Manolescu atrăgea atenția (prin 1999) că: «Arta, ca mod de creație, nu progresează neapărat. Valorile se schimbă, obosesc, renasc sau pier, dar nu cunosc progresul». Adică, progresul e specific doar științei? Deși, tot la nivelul ideilor se pune problema progresului și în știință (progres covârșitor în știința secolului al XX-lea; dar nici literatura nu s-a lăsat mai prejos în acest sens). Sau am progresat «estetic», totuși, numai prin creația literară care a avut «program de schimbare tematică și de mijloace» (de la avangardă la postmodernism), sau numai prin analiza creației literare care s-a făcut cu metodă «științifică» și cu «precizări terminologice» (de la structuralism la semiotică literară), în condițiile în care scrisul «literar» s-a profesionalizat în ultimele două secole la noi «în particular», iar creația în sine are regulile ei naturale de a merge înainte, e greu de crezut că progresul personal al autorului e doar o... repetare, în abstract, nu un progres real (cum susținea același N. Manolescu în 1989). Deși, dreptatea e cu dus și întors: mersul înainte al creației literare originale poate să închidă un cerc și să o ia de la capăt, îmbogățită de acumulările artistice din trecut, să aibă «ciclicitate naturală» adică, spre deosebire de știință, în care progresul «descoperirilor» nu se poate repeta în viitor... Oricum, progresul e trecător și în știință, are valabilitate restrânsă (până la viitoarea descoperire), așa cum e trecător și gustul estetic pe piața literară (ca și «inspirația» la masa de scris sau receptarea critică a cititorului auzit). Schimbarea regulată de gust estetic (și la scriitor și la critic), de fapt, nu e o probă de progres? Impunerea unui canon, e clar, dă de gol dimensiunea unui progres, de la un

moment dat. Schimbarea canonului literar anunță un nou «progres» – sau anunță o nouă «repetare»? Adică, ne reciclăm după același tipar al identității unei creații unice, românești? Că și în repetare e un progres, scriitorii nesciind la fel pe aceeași temă, deși au la dispoziție aceleași mijloace? [...] Valoarea literară are legătură cu pasul înainte sau cu pasul înapoi? Sau nu e vorba nici de «progres», nici de «repetare», ci doar de «recesivitate»? Știți, acea «recesivitate ca structură a lumii» (postulată de Mircea Florian, atent la structura intimă a lumii; raportul de recesivitate implicând o relație între doi termeni opuși, între contrarii aflate în unitate; «o unitate bazată pe corelația dintre factorii aflați în raporturi de opoziție, de recesivitate»). Ca orice organism viu, literatura are scăderile și creșterile sale, mentalitățile, frustrările, bolile și însuflețirile subconștientului său, asimilează «texte» și se sincronizează...”

• **[„România literară”, nr. 46]** Editorialul lui N. Manolescu *Ce și cum citim* problematizează schimbările recente legate de practica lecturii: „S-au înmulțit semnalele, din cele mai diverse surse, conform cărora nu mai citim nici ceea ce citeam înainte, nici în același fel. Ca să ne dăm seama de corectitudinea acestor semnale, ar trebui, probabil, să știm care este frontiera temporală dincoace de care atît literatura, cît și lectura s-ar fi schimbat. Partizanii ideii de schimbare (majoritatea tineri, dar nu exclusiv) ne lasă să subînțelegem că schimbarea este direct legată de evenimentele din decembrie 1989. Pe de o parte, dispărînd cenzura, multe din «reflexele» literaturii anterioare și-ar fi pierdut actualitatea; pe de altă parte, redeschiderea către occident a literaturii noastre ar încuraja o «contemporaneitate» a viziunii și practicilor ei cu desăvîrșire de neconceput înainte. Se remarcă, de altfel, lesne că acestea sînt chiar liniile principale de schimbare: o desfacere a tematicii și limbajului din chingile ideologiei comuniste (așa dar, o deplină libertate de a aborda domenii pînă deunăzi interzise, cum ar fi religiosul, sexualitatea, cotidianul mizer ș.a., dar și o îmbogățire a lexicului literar, strict controlat înainte de '89); apropierea de standardele actuale ale literaturilor occidentale, în materie nu doar de problematică, dar și de public, cu alte cuvinte, adaptarea criteriilor specifice artei la economia de piață și la succesul financiar.” În final, concluzia sa este fermă: „aș mai adăuga doar că e un pic paradoxal să susții noutatea, cu orice chip și cu orice preț, crezînd în același timp în capacitatea ei de a fi pe înțelesul tuturor. Noutatea e totdeauna, măcar o vreme, elitistă și dificilă. Nu e corect să visezi la o literatură deopotrivă nouă și accesibilă. Dacă nu cumva promotorii acestor idei fac eroarea, foarte gravă, în opinia mea, de a reduce literatura unei epoci la varianta ei de consum, de a crede, altfel spus, că s-a terminat cu originalitatea, cu imaginația, cu erudiția și cu subtilitatea gîndirii și expresiei de dragul succesului de public. Și contrazice însăși realitatea literară din Occidentul care le inspiră aceste idei puerile: premiile Goncourt din ultimul deceniu (spre a da un singur exemplu). Le-au primit Makine și Quignard, doi romancieri despre care ultimul lucru care se poate spune este că se bucură de înțelegerea maselor largi de cititori.” □ Sunt prezentate premiile Asociației

Scriitorilor din București. Dintre laureați: Adriana Bittel, D. R. Popescu (proză), Ion Stratan, Valeriu Mircea Popa (poezie), Mihai Ispirescu, Eugen Șerbănescu (dramaturgie), Dan Horia Mazilu, Andrei Oișteanu (critică și istorie literară), Dan Buciumeanu, Adrian Urmanov (debut), Neagu Djuvara (premiul special) etc. □ La rubrica *Lecturi* la zi Barbu Cioculescu scrie despre volumul *Fantasme din lumea cealaltă* (Vinea), de Theodor Vasilache (*Un liric furios*), iar Cristian Măgură (*Repere culturale*) despre revista „Limbă și literatură”, vol I-II, 2002. □ George Pruteanu publică *Legea limbii și discutarea ei*, la „Dreptul la replică”. □ Emil Brumaru publică o *Rugăciune laică* la rubrica sa „Cerșetorul de cafea”. □ Silvia Chițimia ocupă pagina de poezie. □ Gh. Grigurcu la rubrica sa „Semn de carte”, sub titlul *Mărturii nemijlocite (I)* scrie despre paginile de jurnal ale lui Traian Chelariu (1906-1966), *Strada Lebedei numărul 8* (Paideea). □ Revenit la formula sa clasică „la o nouă lectură”, după un *intermezzo* acordat lui Gabriel Liiceanu în numărul anterior, Alex. Ștefănescu se ocupă de unul dintre colaboratorii revistei, prozatorul (născut în Urziceni în 1923) Constantin Țoiu autorul binecunoscutului roman *Galeria cu viță sălbatică*, publicat la vârsta de 53 de ani: „Romanul *Galeria cu viță sălbatică* este astfel scris încât citirea lui seamănă cu răsfoirea unui vechi album de familie. Din fotografiile lucrate în sepia ne privesc personaje sau grupuri de personaje surprinse în atitudini enigmatice pentru noi, pe care însă autorul se grăbește să ni le explice, pătruns el însuși de nostalgie. Îl vedem, de pildă, pe Chiril Merișor, «ucenic benevol» al anticarului Hary Brummer, lucrând împreună cu acesta – «noaptea, în pivniță, la lumina unui bec chior și a flăcării sforăitoare ce o scotea lampa de benzină» – la trierea unor cărți. Ce semnificație are această scenă? Romancierul se oprește asupra ei și ne lămurește tacticos – cu o voluptate a descrierilor plastice și a eseisticii rafinate – că asistăm la preluarea de către stat a bibliotecii unui profesor universitar și că anticarul și redactorul de editură îndeplinesc sarcina – obișnuită în epocă – de a separa cărțile «progresiste» de cele «reacționare» [...]” □ Gabriel Dimisianu în *Eul care scrie* comentează cartea lui Dan Cristea *Versiune și subversiune. Paradoxul autobiografic* (Cartea Românească). □ Ion Simuț publică un eseu intitulat *Frica de a gândi*, despre un personaj rebrenian, căruia îi e frică să asume o opțiune. □ Marina Cap-Bun propune eseu *Un sabat balcanic*. □ *Starea mea de mediocritate*, o proză de Dumitru Hurubă, ocupă paginile 18-19, dimpreună cu o tabletă de Paula Ribariu, *Întâmplări ciudate la Muzeul Satului*, despre starea stranie în care se află casele Muzeului – recondiționate, dar văduvite de obiectele vechi, originale, probabil furate... □ Ioana Pârvulescu, la rubrica sa „Je est un autre” scrie sub titlul *Al șaselea simț, al istoriei* despre *Jurnalul Monicăi Lovinescu* (Humanitas), insistând asupra „notei de optimism” și pe ancorarea sa în istorie. □ Asociația Scriitorilor din Iași trimite un necrolog al dramaturgului și teatrologului Eduard Covali. □ La rubrica „Meridiane”, Andrei Ionescu prezintă și traduce poeme din Luis Cernuda, poet spaniol din generația de aur. Smaranda Cosmin propune un eseu *Hamlet după 400 de ani*. □ La Carte

străină, Grete Tartler prezintă, sub titlul „*Singur cu forțele istoriei*”, Robert D. Kaplan, *La răsărit spre Tartaria. Călătorii în Balcani, Orientul Mijlociu și Caucaz* (Polirom), respectiv dicționarul alcătuit de Pauline Bebe, *Femeile și iudaismul* (Hasefer), sub titlul *Călătorie cu Abigail și Salomeea*. □ Catrinel Popa semnalează un simpozion internațional ținut la Accademia dei Lincei din Roma, dedicat temei memoriei (*Memoria*).

26 noiembrie

• **[„Adevărul literar și artistic”, nr. 644]** Este reprodus un text din Arhiva Geo Dumitrescu semnat de Al. Cerna-Rădulescu despre revista lui Arghezi, „Bilete de papagal” (textul fusese destinat inițial, de către autorul său, „Almanahului literar” 1988): *Pentru „Almanahul literar” 1988. Scurtă istorie: „Bilete de papagal”. La 60 de ani de la apariție*. □ Sub egida „Lecturi în premieră”, însoțite de prezentarea lui Ion Bulei, cu titlul „*Totuși este trist în lume*” sunt reproduse, pe două pagini de revistă, fragmente din volumul Marthei Bibescu *Destinul lordului Thomson of Cardington* (Compania), însoțite de două fotografii. □ La „Lumea în răspăr” Romulus Căplescu discută evenimentul artistic (ilegal) petrecut recent în Marea Britanie, disecția publică desfășurată pe bani buni într-o galerie de artă de către Gunther von Hagens, anatomist milionar și pretins artist. (*Lecția de anatomie*).

• **[„Observator cultural”, nr. 144]** Andrei Bodiu, în *Poezia unui solitar* comentează volumul lui Marian Drăghici *Harrum, cartea ratării* (Vinea, 2001): „Deși optzecist ca vârstă – s-a născut în 1953 –, Marian Drăghici e un excentric. Ultima sa carte publicată, *Harrum, cartea ratării*, apărută la Editura Vinea, e o antologie care reface, cronologic, traiectoria de până azi a poetului. [...] Ultima secvență a cărții, cea a poemelor inedite, *Addenda* încearcă să împace poezia și o formă (falsă?) de comentariu metatextual. E un prilej pentru Marian Drăghici nu numai să evolueze în limitele vechilor sale obsesii, ci să-și și exprime gustul poetic. Să se întrebe, de exemplu (grea întrebare) «care-i mai mare?», Angela Marinescu sau Ileana Mălăncioiu? Proiectul final e interesant, dar nu aduce nici o noutate profundă. Mai mult, unele panseuri, ieșite de sub pulpana poeziei, explicitează ceea ce o carte întreagă a încercat să sugereze. Pentru un poet cu experiența lui Marian Drăghici, *deschiderea* postmodernă din final e contrariantă pentru că ea pare a fi exterioară naturii poetului.” □ Ion Bogdan Lefter publică fragmente dintr-un volum (cu același titlu) în curs de apariție la Editura Paralela 45, *Anii '60-'80. Critica literară*.

• **[„22”, nr. 664 (48)]** Mircea Iorgulescu scrie despre cartea lui Gabriel Liiceanu *Ușa interzisă* (Humanitas), sub titlul *Gabriel îngerul și Liiceanu demonul* (I). □ În Supliment (nr. 32), la „Avancronica de carte”, Mircea Martin, în *Două sinteze despre modernism, postmodernism în literatura română de ieri și de azi* scrie despre două importante apariții, Gh. Crăciun, *Aisbergul poeziei moderne* și Carmen Mușat, *Strategiile subversiunii. Descriere și narațiune în*

proza postmodernă românească, ambele tipărite de Paralela 45. □ Din volumul lui Carmen Mușat e publicat un fragment sub titlul *Ficțiune și utopie în regimul comunist*.

27 noiembrie

• [„**Luceafărul**”, nr. 42 (580)] Bogdan-Alexandru Stănescu comentează *Voința de putere*, de N. Breban: „N-am spus, și nici n-o s-o spun vreodată, că Nicolae Breban nu este un scriitor mare, dar rețeta care a avut succes la un moment dat nu mai poate trezi vreun interes «copiilor acestor vremuri», mai ales când se repetă pe sine într-un mod agasant.” □ La „Opinii” Alexandru George se ocupă de cazul Goma, unul dintre detractorii săi, într-un text, al doilea dintr-o serie, care deconspiră *La prea multe minciuni*. □ La rubrica sa, Marin Mincu scrie despre Ioana Nicolae, aflată la a doua carte, *Nordul* (Paralela 45): „Ioana Nicolae s-a format în ambianța exanguă a cenaclului studențesc de la «Litera», fiind inclusă în antologiile «experimentale» *Ferestre* '98 (1998) și *40238 Tescani* (1999), cu texte destul de capricioase sub aspectul substituirii biografice. Nu altfel se prezintă textele sale din volumul de debut, *Poză retușată* (Editura Cartea Românească, 2000), unde obsesia incertitudinilor erotice se transformă într-o insuficiență indiscretă la nivelul scriiturii. Cu cât subiectul poetic își denudează experiența autobiografică, cu atât «scriitura» apare mai inautentică. Este indiscutabil faptul că prin al doilea volum, *Nordul* (Editura Paralela 45, 2002), poeta face un salt neașteptat, modificându-și limbajul mimetic inițial și angajându-se agonal în scriitură; parcă s-a produs un incendiu devastator în pădurea de semne aseptice, și incandescența peisajului calcinat se simte încă în asprimea contondentă a discursului descărnat, purificat acum de orice excrescență parodică specifică congenerilor aflați în ofensiva defulărilor post-freudiene și postlacaniene. Nimic din poncifurile post-postavangardiste ale fracturiștilor sau ale minimaliștilor de ultimă oră nu mai regăsim în gravitatea sumbră a acestui discurs restrictiv ce se rostește aproape mecanic, cu acea mecanicitate a prea-plinului semantic ce-și impune în mod autonom forma semnificantă firească fără să țină cont de mediocritatea contextului.” □ La „Convorbiri incomode” Irina Budeanu ia un interviu lui Ion Caramitru, intitulat „*Nu cred că festivalurile aduc o proastă imagine teatrului românesc*”.

• [„**România literară**”, nr. 47] *Idei franceze*, editorialul lui N. Manolescu, prezintă ideile unui critic literar francez, Pierre Jourde, expuse în *La littérature sans estomac*, în care investighează starea de fapt a literaturii franceze contemporane, tendințele pieței de carte, ale politicilor editoriale și ale criticii literare: „În al doilea rînd, Pierre Jourde descrie sistemul prin care, în pofida absenței de criterii teoretice, anumite cărți sînt considerate (și impuse ca atare) valabile și acceptate de cititori. Întîi și întîi cartea cu pricina trebuie să fie subintitulată roman. S-ar părea că nimeni nu mai contează pe succesul de casă al celorlalte specii. Apoi aceste romane trebuie să fie sentimentale, bazate pe realismul și pe psihologismul

flasc al prozei de consum. E bine și dacă ele izbutesc să sugereze senzația de «trăit», de autenticitate personală și biografică. O mare parte a literaturii franceze de astăzi aparține categoriei «document uman». Succesul nu poate fi însă garantat dacă romanul cu pricina nu face oarecare impresie de îndrăzneală, ceea ce vrea să însemne, aproape exclusiv, violență și sex. Această îndrăzneală este de obicei falsă: pe de o parte, toate granițele în materie au fost demult depășite (de la Sade la Apollinaire și de la Rebell la Céline); pe de alta, fiindcă tot curajul cu pricina nu e, în majoritatea cazurilor, decît o anodină istorie «de fesses dout il est aussi ridicule de s'extasier que de se gendарmer». Nu cred că mai e cazul să traduc. În fine, evenimentul literar însuși se prepară după o rețetă anumită. E vorba de false evenimente, firește, tot așa cum false sînt îndrăznelile acestei literaturi. Una din reguli este ca autorii propuși să devină evenimente și să ia premii trebuie să fie cît mai prezenți în presă, la radio și la t.v. Indiferent cu ce: dar mai ales cu declarații despre tot și despre nimic.” Concluzia criticului francez și a celui român, care i se raliază, e necruțătoare, lipsa polemicii fiind simptomul cel mai acut al deprofesionalizării criticii literare, care își pierde autonomia, devenind un appendix al politicilor de vânzare: „La acest «teatru al iluziilor», critica literară contribuie în mod decisiv. Observația cea mai frapantă pe care o face Pierre Jourde este că polemica a dispărut aproape complet din viața culturală franceză. De treizeci de ani, nici o încrucișare de săbii n-a mai amintit de bătălia pentru *Hernani* din secolul XIX sau măcar de aceea din jurul Noului Roman din secolul XX. Polemica e văzută cu ochi răi, ca și cum ar fi o simplă manifestare de gelozie ori a spiritului de contrazicere. În absența curentelor ideologice precizate, e normal să nu fie nici polemică. Iar criticul să se transforme în agentul de publicitate al editurii sau al scriitorului.” ■ Mihai Apostol face un istoric al imnului național al României, al celor care l-au compus și al contextelor politice care au determinat schimbarea ori modificarea acestuia (*Imnul național – pagini de istorie*). □ „Lecturi la zi” cuprinde mai multe recenzii, *Melodia întîmplărilor*, de Iulia Argint, la antologia de versuri *Scrisori din țara cocorilor albi*, de Sergiu Adam (Eminescu, 2001), *Literatură cu vise*, de Roxana Racaru, la cartea de literatură comparată a lui Ovidiu Moceanu, aflată la ediția a doua, *Visul și literatura* (Paralela 45), *Kitsch și cacofonie*, de Irina Marin la Irinia Bălescu, *Fluviata sau Căciula Care Mușcă* (Cartea Românească) și Cătălin Constantin, *Poezie și carceră*, la debutul Ioanei Cistelecan cu *Poezia carcerală* (Paralela 45), o carte despre poezia scrisă în închisorile comuniste. □ La aceeași rubrică, în *Măști ale tranziției*, Tudorel Urian comentează *Spada* (Albatros), de Bogdan Teodorescu. Iulia Popovici comentează *Ghilotina de scrum* (Polirom), ediția a II-a, de Vladimir Tismăneanu (*După zece ani*), *Dialog cu Stelian Tănase* (Dacia), de Cecilia Caragea (*Dialoguri ratate*) și *Morți și vii* (LiterNet), de Ștefan Caraman („*Pretextul*” dramatic). □ La pagina de poezie e prezent Ștefan Radof. □ Gh. Grigurcu prezintă partea a doua a cronicii despre Traian Chelariu, *Strada Lebedei numărul 8*, în *Mărturii nemijlocite* (II). □ Alex. Ștefănescu continuă cronică din numărul anterior *Constantin Țoiu* (II).

□ Cornelia Ștefănescu la „Cronica edițiilor”, sub titlul *Spectacolul anilor* scrie despre G. Călinescu, *Opere*, un proiect editorial aflat la al patrulea volum, în 2001, care cuprinde *Bietul Ioanide*, text îngrijit, note și comentarii de Nicolae Mecu (Fundatia Națională pentru Știință și Artă, Academia Română, Institutul G. Călinescu). □ Gabriela Adameșteanu publică un text amplu de confesiuni, *Limitele rescrierii*, un fragment din volumul în curs de apariție la Dacia *Întâlnirea*. □ Ioana Narcisa Crețu scrie un *In memoriam Eugeniu Coșeriu. Ultimul maestru*. □ Mihai Șora e prezent cu un eseu *Semnătura lui Sebastian*, plecând de la volumul de publicistică recent apărut la Academia Română, Fundatia Națională pentru Știință și Artă și Institutul G. Călinescu, Mihail Sebastian, *Jurnal de epocă*, ediție de Cornelia Ștefănescu. □ Grațian Jucan publică un text *Fotografiile lui M. Eminescu*. □ Ion Pop la „Cartea străină” propune un text intitulat *O biografie a lui Tristan Tzara*, plecând de la biografia tipărită la editura pariziană Grasset de François Buot și care se numește *Omul care a inventat revoluția Dada*. □ La rubrica „Meridiane” apare un fragment dintr-un eseu de Frederick Turner, *Tragica eliberare*, tradus de Anca Giurăscu, publicat în 2002 în „American Arts Quaterly”.

29 noiembrie

● [„Dilema”, nr. 507] La „puzzlecturi”, în cronica *Mizeria sufletului*, Simona Sora scrie despre volumul lui Gabriel Liiceanu, *Ușa interzisă* (Humanitas): „este jurnalul acestui eu care se ascunde exact în măsura în care se deschide, un jurnal al tensiunii și ambiguității personajului creat dintr-o tensiune între sinceritate și autocenzură”.

Noiembrie

● [„Apostrof”, nr. 11 (150)] La „Revista revistelor” e elogiată, printre altele, revista sibiană „Euphorion”, nr. iulie-septembrie 2002, pentru grupajul dedicat lui Gellu Naum (Ion Pop, Simona Popescu printre respondenți) și minunatele scrisori reproduse în facsimil (René Char către Naum și Naum către Brauner, scrisoare-desen din 1948). ■ La „Conversații cu...”, Dorli Blaga poartă un dialog cu Ion Vartic și Marta Petreu. Figura tatălui, Lucian Blaga, educația ei, relația cu soțul ei, Tudor Bugnariu, soarta manuscriselor și a edițiilor critice Blaga, în timpul comunismului și după 1989 (donate Muzeului Literaturii, nu Academiei) sunt subiectele principale ale discuției. ■ Matei Călinescu continuă relectura textului matein, în *Recitind Craii de Curtea-Veche (II)*. □ La „Balcanologie” Mircea Muthu revine cu *Circumscrieri (IV)*, despre utopie și antiutopie, în Balcaniul unui Bizanț după Bizanț – sunt discutate câteva basme care ilustrează un timp și spațiu utopic. ■ Rubrica „Dosar – Biblia Bartolomeu” e dedicată *Bibliei* traduse de arhiepiscopul Clujului Bartolomeu Anania. Eugen Pavel semnează o cronologie a *Bibliei în cultura română*. Sunt publicate câteva pagini de tălmăciri din *Cartea Psalmilor*, de Bartolomeu Anania. Noua traducere a *Bibliei* a fost tipărită la Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române,

în 2001. □ Irina Petraș semnează *Romanul românesc în colocvii*, despre volumul apărut la Editura Apostrof, *Colocviile romanului românesc* (1999-2000-2001). Ștefan Borbély semnează *Un martor important*, despre Lucian Valea, *Generația amânată*, Ed. Limes, 2002, ediție de Oana Malea și Mircea Măluț. Autorul debutează în 1939 și este un reprezentant mai puțin cunoscut al generației războiului. Manuscrisul, publicat postum, e redactat între 1979 și 1983. Semnatarul cronicii îi reproșează atitudinea virulentă față de cartea lui Emil Manu pe aceeași temă, *Eseu despre generația războiului* (1978). Valea îl atacă pe Manu pentru detalii istoriografice eronate, dar și pe motivul „neglijării vaticismului transilvănean”. ■ Gabriela Melinescu continuă cu *Jurnal suedez III*. Jurnalul rememorează perioada 1973-1974, când îl întâlnește, la București, pe viitorul ei soț, editorul suedez René Coeckelberghs (troțkist!), sunt referințe la relația (sfârșită, cu Nichita, care vrea să se răzbune pe ea), povestește cum e urmărită de Securitate – toate aceste amintiri sunt rememorate fantomatic, în perioada imediat următoare morții lui René, februarie-martie 1990. ■ Dan Stanca e prezent cu *A doua zi după moarte*, fragment de roman.

● [„Convorbiri literare”, nr. 11 (83)] La „Atitudini” Cassian Maria Spiridon merge pe urmele lui Sorin Alexandrescu din eseul *Privind înapoi, modernitatea* pentru a puncta reperele dezbaterei tradiționalism/ modernism/ postmodernism, estetic/ etic, tema autonomiei esteticului, practicile tehnocratice și politice în cultură (Junimea ca grup de presiune și organizație de tip tehnocrat), în *De la canonul junimist la postmodernitate* ■ Redactorul șef poartă un dialog cu poeta și eseista Irina Mavrodin, *Literatura produce întotdeauna cunoaștere și autocunoaștere*. „Conversații cu...”, iar Cristian Bădiliță ia un interviu poetei Marie-Ange Sébasti, poetă și specialistă în literatura patristică, originară din Corsica, cercetător la Institutul „Sources chrétiennes” din Lyon și membru în comitetul redacțional al revistei din Lyon „Laudes”, dedicată poeziei de inspirație creștină (*Văd lumea teologică a părinților Bisericii ca poet*). ■ La „Inedit” Emil Manu semnează *Biografia unui roman* – este vorba despre *Rusoaica* lui Gib I. Mihăescu, publicând fragmente din corespondența inedită dintre scriitor și Susanna Dovalova, slovacă din Bratislava, româncă după mamă și traducătoarea romanului lui Mihăescu în limba slovacă. Corespondența dezvăluie amănunte inedite despre roman, se referă la raportul dintre realitate și ficțiune (personajul Ragaiac, Rusoiaca etc.), la o teorie a personajului feminin (rusoica ca „femeia din depărtări” care poate „aduce ceva nou și neașteptat”), dar și la relația ambiguu de apropiată dintre scriitor și traducătoarea sa (*Gib I. Mihăescu: Scriitori către Susanna Dovalova*). □ Al patrulea episod a serialului *Scriitori inedite ale lui Vasile Conta* (text stabilit și note de Florin Cântec). Sunt reproduse câteva epistole și ilustrate trimise de Vasile Conta, din Pisa, în 1874 prietenului său V. Constantinescu Livianu, la Roma, unele se referă fugar la figuri publice contemporane precum Titu Maiorescu, C. Tell, V. Alecsandri, Costaforu, dar și mai ales la situația sa economică și medicală – cursul bolii sale sifilitice și tratamentul pe care îl urmează la Pisa. Corespondența conține

detalii despre excesele sale erotice care îi dăunează sănătății: „Aici ducem o viață foarte regulată. [...] Singurul lucru care îmi face rău sunt fetele. Am [o] față frumusească în casă; dacă petrec mai des cu dânsa îndată îmi face rău. [...] Să știi că eu de femei am să mor când voi muri. [...]”

● [„**Contrafort**”, nr. 11 (97)] Numărul conține un grupaj dedicat lui Matei Vișniec, sub egida *Matei Vișniec – un scriitor în actualitate*. Lucreția Bârlădeanu îi ia un interviu („*Sunt într-un contact continuu, dureros, opresant*”): „[...] În orice caz, revenind la piesa mea, *Comunismul povestit pentru bolnavii mintal*, prima dată când am vorbit despre ea în public, în Franța, demersul meu a fost acesta: încerc să provoc prin această piesă o relansare a reflecției în jurul utopiei, pentru că omul este în situația paradoxală de a crea utopii în orice moment, el nu poate să trăiască fără o proiecție utopică, fără să viseze și, în același timp, de câte ori își pune în aplicare visele se produce un teribil scurt circuit și ajungem la oroare. Istoria este, într-un fel, prinsă într-o capcană existențială, o capcană metafizică, este o condiție paradoxală, pe de o parte – să proiecteze utopii și, pe de altă parte – să le rateze. Or problema era cum să pun în evidență într-o operă literară această condiție existențială paradoxală. Și după aceea să relansez reflecții în jurul necesității utopiei, pentru că societatea are în continuare nevoie de idealuri importante, credibile. Nu degeaba în acest moment planeta trece printr-o criză de valori pentru că democrația apare atât de plată și atât lipsită de fascinație, că multe minți se îndreaptă spre extreme, spre integrismele de diverse tipuri: fie cel religios, fie cel politic și așa mai departe. În mod paradoxal, democrația este mai puțin fascinantă decât extremismul, decât integrismul de tip islamic sau de tip neonazist. Deci, în piesa mea, propun o situație dramatică și în același timp comică dar puternică și încerc să demonstrez că orice demers ideologic se prezintă de fapt ca o spălare de creieri și că orice demers ideologic are la bază convingerea că oamenii sunt niște nebuni, niște copii sau niște roboți. În orice caz, toate ideologiile de până acum (nu sunt multe, vreo patru sau cinci) i-au considerat pe oameni bolnavi, nebuni, copii sau roboți. Oamenii adevărați nu funcționează în aceste mari ideologii. În situația particulară pe care am imaginat-o în piesa mea, într-un spital de bolnavi de la Moscova, înaintea morții lui Stalin, directorul spune că doar la ei în spital nu se practică învățământul politico-ideologic. Filozofia marxist-leninistă și stalinistă este predată peste tot: în școli, în cazărmi, în unități de producție, în industrie, în agricultură – doar la noi, la bolnavii mintal – nu. Dar poate că lumina învățaturii marxiste ar putea vindeca unele boli mintale? Și atunci este invitat un scriitor care este rugat să rescrie, la nivelul de înțelegere al bolnavilor mintal, istoria Revoluției din Octombrie în lumina gândirii marxiste. Or această rescriere a utopiei comuniste pune în lumină mecanismul reeducator al oricărui demers ideologic. Până la urmă acești mari iluminați spun oamenilor același lucru: stați liniștiți, noi avem o soluție științifică pentru viitorul vostru, urmați rețetele noastre și veți fi fericiți, noi vă ducem pe calea cea bună, nu aveți altceva de făcut decât să urmați indicațiile noastre. Cam asta este structura naivă,

reeducatoare a fiecărei ideologii. Piesa a fost foarte bine primită în Franța, pentru că libertatea funcționează aici. A fost montată cu sprijinul financiar al Ministerului Culturii, a fost tradusă în limba engleză și în altele vreo 5-6 limbi, urmează și alte montări, a fost montată în Statele Unite, a fost montată în Moldova, la Chișinău, va fi montată în România. Iată de ce am avut nevoie de ani și ani de zile pentru a scrie o piesă în care să abordez direct problema comunismului. Pentru că nu e ușor să o abordezi din punct de vedere literar. Noi trebuie să facem în același timp nu numai demascare, ci și literatură. [...] *L.B.: În ce măsură activitatea pe care o desfășurați la Radio-France International are repercusiuni asupra literaturii pe care o scrieți?* *M.V.:* Da, are repercusiuni, pentru că de când lucrez aici eu sunt de fapt în contact cu informația, adică purtăm discuția noastră în acest birou de la Radio-France International, lângă acest ordinator pe care dimineța când îl aprind am pe el vreo două mii de depeșe. Este informația cu tot ce se întâmplă în lume. Sigur că în momentul când redactez un buletin de știri folosesc, probabil, 30-40 de știri pentru a-mi construi jurnalul. Trec prin toată mizeria lumii, prin toată durerea ei, până ce-mi aleg acele câteva zeci de informații cu care-mi construiesc buletinul de știri, pe scurt, sunt într-un contact continuu, chiar dureros, opresant cu zvârcolirile lumii. Pentru că aici, la Radio, ordinatorul îți prezintă întreg tabloul suferinței umane, tot tabloul nedreptăților, tot tabloul răului care triumfă, sunt câteodată și lucruri bune care se întâmplă, dar 90% din știrile ce-mi cad sub ochi pun în lumină delirul acestei planete. Sunt știri delirante, chiar și la nivelul faptelor diverse. Bineînțeles, am aici și știri despre efortul oamenilor de a-și construi Planeta, știri despre efortul lor de a se înțelege, dar cele mai multe *vești* ce sosesc sunt de natură să te neliniștească. Cu alte cuvinte *sorb* continuu această angoasă a planetei, a oamenilor, a lumii civilizate și deseori această neliniște îmi hrănește literatura. De exemplu, piesa *Despre sexul femeii ca un câmp de luptă...* am scris-o utilizând informația care venea aici în perioada războiului din Bosnia.” □ Lucreția Bărlădeanu semnează și un text critic, *Recidivele comunismului în ultimele piese ale lui Matei Vișniec:* „[...] Matei Vișniec ilustrează perfect, în opinia noastră, imaginea artistului care locuiește, imaginar, pe un pod deasupra unei ape între țara de origine (România) și cea de adopție (Franța). Perspectiva din care se văd lucrurile de o parte și de cealaltă – trebuie să o recunoaștem – este una avantajoasă, permițându-i scriitorului să se considere un exponent fidel al obiectivității, cu toate riscurile, cu toate neliniștile ce le presupune popularea unui asemenea loc. Din această perspectivă judecățile artistice emise de dramaturg asupra comunismului se arată destul de judicioase și demne de a fi luate în seamă. Mai ales la noi, unde realitatea, în mare parte, încă nu a depășit evenimentele semnalate în piesele sale. Scriitor de factură modernistă, în scrierile căruia suprarrealismul se amestecă cu absurdul, poezia cu teatrul, realul cu ficțiunea, Matei Vișniec pare să continue, în mod strălucit, tradiția începută de Eugen Ionesco, care ne face și multă onoare – aceea de a da Franței cei mai buni dramaturgi.” □ Adrian Ciubotaru, în *Mașinăria*

Vișniec, comentează teatrul acestuia cuprins în recentul volum tipărit la Aula, în 2001, *Istoria comunismului povestită pentru bolnavii mintal și alte piese*: „O lecție de literatură și adevăr pe care ne-o dă un scriitor român stabilit în Occident este *Istoria comunismului povestită pentru bolnavii mintal și alte piese* de Matei Vișniec (Editura Aula, Colecția Frontiera, Brașov, 2001). [...] O piesă e despre sistemul totalitar și mentalitățile lui, alta – despre tragedia niciodată înțeleasă până la capăt a războiului, a treia – despre și cu teatrul lui Cehov, iar ultima – despre iubirea care nu cunoaște hotarul dintre viață și moarte. Spitalul din *Istoria comunismului...* («piesă dedicată lui Daniil Harms și tuturor scriitorilor morți în temnițele puterii») amintește de balamucul imaginat de Ken Keasey în *Zbor deasupra unui cuib de cuci*. Ca și la scriitorul american, casa de nebuni e o modalitate de reprezentare a societății în contextul unui regim totalitar, în care orice manifestare necontrolată a spiritului este privită ca o abatere de la normalitate. Libertatea e o boală psihică ce îi adună și îi grupează în categorii de greutate pe toți pacienții instituției pe care o vizitează scriitorul Iuri Petrovski. Eroul e un fel de misionar: el trebuie să-i convertească pe nebuni la idealurile comunismului. O misiune utopică aidoma idealurilor pe care le identifică și le descrie Petrovski. [...] Spre final, Petrovski va îmbrăca și el tunică imaculată a omului sovietic, o cămașă de forță cu mînece care se bălăbănesc ca aripile unei păsări imense și neputincioase ce nu va zbura nicicînd. [...] *Mașinăria Cehov* e un «omagiul adus unui maestru». E o dramă în stil «cehovian» în care eroii scriitorului rus dialoghează la căpățiul creatorului lor aflat pe patul de moarte. Cehov îi dă o rețetă a succesului literar lui Treplev, pe care, în *Pescărușul*, îl prezintă ca pe o victimă isterică și sinucigașă a lipsei de talent. Fiul Nataliei Ivanovna din *Trei surori*, Bobik, se maturizează și devine gardian de imobil în Casa memorială a lui Cehov din Yalta, purtînd cu spiritul acestuia un dialog despre soarta Rusiei și a literaturii cehoviene în secolul XX-ci... Un imaginar și un stil dramatic specific se proiectează, mimînd metatextualitatea, pe ceea ce s-ar numi traducere a teatrului prin teatru, iar eroii își prelungesc viața lor fictivă într-o altă ficțiune. Toate ne vorbesc însă, grație lui Vișniec, despre «moartea imposibilă a artistului». Dacă în primele trei piese am respirat aerul supraponderal al teatrului de imagini, al bufonadei absurde și al tragicomediei baroce, urmărind spectacolul din loja lui Keasey, Cehov, Shakespeare, Șalom Aleihem sau Ionesco, atunci pentru *Frumoasa călătorie a urșilor panda povestită de un saxofonist care avea o iubită la Frankfurt* (piesă în nouă nopți) ar trebui să facem o pauză și să mergem la cinematograful. Acolo s-ar putea să revedem *Mulholland Drive*, cocktail din poezie, inefabil, spaimă și sex, care să ne sugereze cea mai potrivită modalitate de ... percepere (olfactivă și vizuală, în primul rînd) a atmosferei din, vorba vine, scenariul lui Vișniec. Obsesia morții, schema logică și foarte rigidă (cu toată aparența de absurd) prin care ni se comunică adevărul, lirismul și tragismul ca formă și conținut al acestui adevăr, toate se subordonează, la Vișniec, unui imperativ atît de des neglijat de scriitorii noștri: imperativul calității. Într-o piesă,

ca și în teatrul care o montează, se simte mai bine decât în altă parte ceea ce se subînțelege prin stil, prin individualitate, prin inconfundabil. Se poate spune că, în ultimul deceniu și ceva, dramaturgia lui Matei Vișniec a creat acest stil.”

• [„**Orizont**”, nr. 11 (1442)] Tema numărului: „Internet”. □ E publicat un interviu cu Marin Mincu, intitulat *Îi sprijin pe cei curajoși!* realizat de Eugen Bunaru. Una dintre concluziile finale este că „trebuie să facem eforturi uriașe pentru a fi omologați cât mai grabnic cu valorile literare naționale înainte ca să fim anulați de tăvălugul *globalizării*”. □ La „Cronica edițiilor” Al. Ruja comentează în *Între dragoste și senectute* romanul *Bietul Ioanide*, de G. Călinescu, vol. 3 și 4 de *Opere*, ed. Nicolae Mecu (Fundatia Națională pentru Știință și Artă, Academia Română, Institutul G. Călinescu). □ Adrian Bodnar publică două poeme dintr-un volum în curs de tipărire la Brumar, *Versuri și alte forme fixe*. □ Cristina Chevereșan la rubrica „Contur” semnează *De la suedezi vine Nobelul...*, în care scrie despre Gabriela Melinescu, *Jurnal* (Polirom), August Strindberg, *Singur* (traducere de Gabriela Melinescu, Polirom) și Birgitta Trotzig, *Vieți duble* (traducere de Gabriela Melinescu, Polirom). □ Claudio Magris semnează *Danubius, angoasa defensivă*, interviu de Afrodita Cionchin. □ La tema numărului („Internet”) Dan Cristian Comănescu semnează *Între von Mises și Maxim Mărturisitorul*, interviu realizat de N. Bobia. Florin Doboș semnează *Viziuni și [www.iziune](http://www.iziune.ro)*, Ilie Gyurcsik *Dostoievski și internetul*, Nicolae Bobia și Cristian Pătrășconiu *Biblia economică a omului civilizat*, iar Robert Șerban *De la internet la Internet*. Robert Lazu semnează „*Prăpastia digitală*”, iar Ștefan Bălan, administratorul revistei trimestriale online „Norii” e e prezent cu interviu *Nu scriem literatură. Ne scriem pe noi înșine* (interviu de Cristian Pătrășconiu). Un alt interviu, realizat de Adriana Babeți, cu Sebastian Deac, *Cui îi e frică de Internet?* (directorul fostului DNTTM, adresa de poștă electronică). □ La „Contur” Delia Cursan, în *Elegii acide* scrie despre două volume de poezie, Tudor Crețu, *Dantelăriile Adelei* (Mirton, 2001) și Gilda Vălcan, *Pe linia spatelui tău* (Ed. Universității de Vest. □ La „Univers”, Dana Chetrescu recenzează două traduceri, Julian Barnes, *Anglia, Anglia* și David Lodge, *Terapia*, ambele la Polirom. □ La „Exil interior” Ion Chichere, într-un interviu acordat lui Eugen Bunaru, abordează tema optzecismului, a descentralizării în cultură, a transformării provinciei (marginii) în centru al inovației. Preocuparea sa e legată de raportul cauză / efect. Banatul, consideră el, produce într-un stil „baroc”, „experimental”, „multiform” și „revoluționar”, fiind greu de „diagnosticat”: „Critica rămâne astfel nițel în urmă, cum am spune nu-și găsește ... termenii, grilele...” Propulsat în viața literară de poetul de la Jimbolia, Petre Stoica, Chichere, la rândul lui, sprijină tinerele talente din Reșița.

Noiembrie-decembrie

• [„**Caiete critice**”, nr. 11-12 (181-182)] Numărul e dedicat Centenarului Șerban Cioculescu '100. Semnează: Iordan Datcu, *Editor și cronicar al edițiilor*, Cornelia Ștefănescu, *Rafinamentul comunicării exacte*, Barbu Cioculescu, *Omul*

și cărturarul, Raluca Dună, Șerban Cioculescu la „Revista Fundațiilor Regale”, Cristina Balinte, „Medalioane franceze”: secvențe ale unui model literar. □ La „Inedit” Andrei Milca prezintă Șerban Cioculescu în 1940 – un interviu uitat, iar Victor Crăciun, Șerban Cioculescu necunoscut, despre colaborarea lui Cioculescu la Radio și textele sale radiofonice. Sunt tipărite un interviu la vârsta de 85 de ani, realizat de același Victor Crăciun, intitulat *Nu mă despart cu greu decât de cărțile mele rare, de viață nu mă despart greu*, și încă două texte parțial inedite, *Mateiu Caragiale și puțină sociologie literară și Literatura munților* (text difuzat pe 2 iulie 1942). □ La „Documente” sunt publicate două interviuri, unul reluat de la sfârșitul anilor '80, din revista „Secolul XX”, Șerban Cioculescu și lumea sa, semnat de Barbu Cioculescu, fiul criticului, celălalt, un interviu cu Simona Cioculescu, nora acestuia și soția lui Barbu Cioculescu, luat de Călin Căliman (*De vorbă cu doamna Simona Cioculescu*) – una dintre temele interviului este lunga și profunda prietenie dintre familia Cioculescu și familia Streinu. Sunt reproduse și fotografiile din arhiva familiei. □ Sub egida „Cronici literare” Nicolae Bârna scrie despre ediția a doua din romanul *Saludos*, de Alexandru Ecovoiu, scos la Editura 100+1 Gramar, în 1999 (*Din nou, despre Saludos*), Bogdan Popescu, despre Jean-Lorin Sterian și volumul de proze *Postume* (Ed. Amaltea), o cronică atipică intitulată *Amintiri despre o întâlnire întâmplătoare (note)*. Daniel Cristea-Enache adaugă *file de dicționar* despre *Cercul literar de la Sibiu*. Răzvan Voncu prezintă în *Autoportret în fragmente* o carte de portrete literare alcătuită de Mircea Micu, *Dicționar sentimental de poezie* (Ed. Viitorul Românesc). ■ La „Comentarii” Valentina Marin-Curticeanu semnează *Imaginea literaturii române în Polonia interbelică. Povestea unui manuscris*. Autoarea, lector pentru o vreme la Catedra de românistică a Universității Jagellone din Craconvia, a descoperit în arhiva Universității Jagellone un manuscris de 2600 de pagini semnat de românistul polonez Stanislaw Lukasik (22.11.1897, voluntar în legiunile poloneze, lector de românistică la Universitatea Jagellonă, în cadrul seminarului înființat de Iorga în 1921, cu o bursă de specializare la Universitatea București, autor al unei importante cărți, apărute la Paris, în 1938, *Pologne et Roumanie*), dedicat literaturii române interbelice: este vorba despre o istorie a literaturii române de la origini până în 1938 – data ultimei redactări în manuscris. Autorul a publicat nu doar în Polonia, dar și în presa din Japonia articole și studii despre literatura română și interferențele ei cu literatura polonă. Simona Drăgan, în *Oficiune critică: Domina bona*, scrie despre eseul ca ficțiune critică, cu referire la eseul celebru despre Caragiale al lui G. Călinescu, *Domina bona*. □ Despre literatura străină scriu Edgar Reichmann, *Ambiguitățile unui pamflet* (despre cartea Alexandrei Laignel-Lavastine) și Dan Grigorescu, *Dan Duțescu – după 10 ani*, un portret comemorativ la împlinirea a zece ani de la dispariția marelui anglist al Universității bucureștene.

● [„Vatra”, nr. 11-12 (380-381)] La „Tolle lege” Marius Ianuș deschide numărul cu poemul invectivă *Viața e lungă baba*, unul din primele poeme conținând

cuvinte licențioase publicate în revistele literare consacrate. □ La „editorial” Alexandru Vlad se ocupă de *Tentație și tabu*. ■ Al. Cistelecă semnează argumentul la tema revistei, *Debutanții anului: cei ce vin, cei ce-au venit. Debuturi și debutanți* afirmă că revista e prima care dedică un spațiu generos și atenție critică fenomenului debuturilor. □ „Noul Echinox” constituie primul grupaj al temei, cu Horea Poenar (*Introducere la istoria literaturii. Noul Echinox*), Ștefan Manasia (fragmente din poemul *Ostroveni. Viața și contactele*), Anca Hațiegan (proza *Calul roșu al dragostei*), Aurora Țeudan (poemul *Nud*), Vlad Roman (proza scurtă *Râul ochilor închiși*), Dora Bunta (poeme), Ovidiu Mircean (scurt fragment teoretic), Ada Ionescu (poeme), Anda Cadariu (proza *Epileptoria*), Cosmin Perța (fragmente din poemul *Zorovavel*), Marius Voinea (fragmentul de proză *Tupa*), Ioana Lucăciu (poeme), Ștefana Pop-Curșeu (eseul *Interpretarea creatoare*, tradus din franceză de Ioan Pop-Curșeu), *Litere murdare* (eseu de teorie literară semnat de Ioan și Ștefana Pop-Curșeu). Alex. Cistelecă, redactor la „Echinox” semnează eseul *Despre fantome și monștri* despre legătura dintre limbaj și moarte – pornind de la Heidegger. Dan Mihai Mincan publică *Philosophy live*, scurt eseu filozofic cu referințe la Derrida și Lévinas. Radu Daiconescu și Călin Petrar merg pe aceeași linie filozofică, iar Diana Veza scrie despre *Realismul funciar al poemului. Poezia actuală, încotro?* Casandra Cristea (*miorița revisited*) și Codruța Cuc, cu un text despre literatura niponă. □ „Cenaclul Odiseu Craiova” își face simțită prezența prin câțiva dintre membrii săi, poeții care ulterior au și confirmat: Xenia Karo, Tiberiu Neacșu, alături de Dan Drăgoescu și Cezar Fântână. □ „Grupul de la Brașov” e și el pe baricadele revistei, cu o prezentare de Dan Țăranu, poeme de Marius Oprea, Dan Țăranu, Mădălina Deteșanu, Cornel Donea. Maria Frâncu se alătură cu o proză (*Manifestul fumătorului*) și poeme, Dora Deniforescu cu proza *Cercuri de frig*, Adrian Mustăța cu proze, Norina Solomon cu *Fragment* (proză), Valentina Rotaru cu un fragment de roman (*Nedumerire*), Georgiana Mărculescu cu poeme, Cătălina Stoica, cu proză, Ștefania Mihalache, cu poemul *Sunt o tânără crudă unduitoare*. □ Din grupul „Fracturi” apar în revistă poeme de Irma H. (pseudonimul Domnicăi Drumea) și un fragment din romanul *pe bune / pe invers* (în curs de publicare), de Adrian Șchiop. □ Sub egida „pe cont propriu” Patrick Călinescu semnează un exercițiu de intertextualitate dramatică, *Oameni de hârtie*, Alma Dorian (Eugenia Țărălungă) poeme, Mihai Vieru poemul *ossa digitorum manus*, Vlad Mihai Moldovan, Angela Pânzaru, Daniel D. Marin, Ovidiu Gligu, Dumitru-Mircea Buda, Iulia Balcanăș, Antoniu Irinel, Luciana Pucea, Radu Bălaș, Mihaela Albu, poeme. Viorel Florin Costea e prezent cu proza *Visul care, cu sincope* și Laurențiu Caimac cu *In vino veritas*. □ La secțiunea „post-debut” sunt reuniți câțiva tineri poeți care au debutat deja, unii în volum alții doar revuistic, dar care au obținut deja o anume confirmare, prin premii la concursuri literare: Adrian Urmanov (cu pasteluri și poemele *hey, mr.dj!* și *daddy cool*, Tudor Crețu, Alexandru Potcoavă (*Triptic pentru o femeie, pe numele ei România*), Pavel Păduraru, Valentin Radu, Teodor Dună (cu *păsările, zidurile*,

vârtoapele), Eugenia Groșan. □ Rubrica „manifeste” îi cuprinde pe Alexandru Vakulovski (*1-ul manifest Klu: trage apa!*, *Al 2-lea manifest Klu. Literatura Klu, Al 3-lea manifest Klu: Universitate, cimitir al libertății mele!*). □ La „Anchetă asupra debutului” răspund: Cezar Nicolescu, Marius Ianuș, Alexandru Vakulovski, Denisa Pișcu, Eva Negru, Theodora Vasâlka, Elena Vlădăreanu, Răzvan Țupa, Iulian Băicuș, Un Cristian, Dorin Mureșan. □ La „Despre debut” Al. Cistelean scrie despre *Trei cronicari (doi – în travesti)*, Nicoleta Cliveț, Horea Poenar, Daniel Cristea-Enache. Cornel Moraru dedică monografiei despre Urmuz de la Aula a lui Adrian Lăcătuș o recenzie, *Urmuz și Canonul*, Nicoleta Sălcudeanu recenzează *Iuvenal*, de Alexandra Ciocârlie (Academia Română), Nicoleta Cliveț, în *Cecilia scrie un roman?* scrie despre *Legături bolnăvicioase* (Paralela 45), de Cecilia Ștefănescu. Horea Poenar semnează *Dacă se debutează în poezie cu OZN-ul sau cu tramvaiul*, despre poeții debutanți din literatura română în general și în particular despre cei mai tineri dintre aceștia – Dan Sociu, Vasile Leac, Răzvan Țupa. Milena Șipețean dedică lui Ștefan Baștovoi *Debutul maestrului*, despre romanul *Iepurii nu mor* (Aula). Sanda Cordoș dedică *Ora bună a romancierelor* prozei unor debutante, Florina Ilis (*Coborârea de pe cruce*, Ed. Echinox, 2001) și Ileana Urcan (*Zăpadă la Roma*, Ed. Dacia). Iulian Boldea scrie despre *Cărnurile canonice* ale lui Adrian Urmanov (Pontica, 2001), în *Canoanele cărnii*, Aurel Pantea, despre Dan Iancu, *Bostonmylove* (Eminescu), în *Solitudini mântuite*, Dan Țăranu despre *Dantelăriile (aproximative) ale lui Tudor (Crețu)*, despre volumul *Dantelăriile Adelei* (Mirton, 2001). Raluca Benga se oprește la debutul Elenei Vlădăreanu cu *Pagini* (Timpul), în *Debut pe mai multe voci* și la debutul lui Mugur Grosu cu *Haltera cu zurgălăi* (Pontica, 2001), în *Un fel de autobiografie*. Valentina Rotaru scrie despre romanul Alinei Nelega *Ultim@vrăjitoare (Cică, de-ale unui înger)*.

DECEMBRIE

3 decembrie

• [„Adevărul literar și artistic”, nr. 645] Târgul de carte Gaudeamus e surprins de mai multe voci avizate: Mircea Anghelescu, Liviu Papadima, Mircea Vasilescu, Minodora Bucur, dar și de studenți de la Litere (care fac un „tur de orizont” al cărților, editurilor, editorilor). O pagină întreagă e dedicată lansării la Târg a cărții scoase la Polirom *Ziua care nu se uită*, coordonată de Marius Oprea și Stejărel Olaru („Amintirea sub formă de sânge...”, consemnează Gheorghiță Aurelian Ion). Cartea conține mărturii și documente legate de evenimentele petrecute la Brașov, pe 15 noiembrie 1987 (la lansare au participat și Dănuț

Iacob și Florin Postolache, implicați în evenimentele de atunci). □ La „Paralele inegale”, un interviu de C. Coroiu cu editorul Silviu Lupescu poartă titlul „*Mi s-a părut ireal chiar și atunci când am avut în față facsimilele scrisorilor Eminescu-Veronica Miclea*”. □ Daniel Cristea-Enache comentează în *Un erou al timpului nostru* volumul lui Lucian Dan Teodorovici *Cu puțin timp înaintea coborârii extratereștrilor printre noi* (Outopos, 1999). □ Apare partea a doua a *Arborelui lui Nichita*, de Mircea Coloșenco.

● [„**Observator cultural**”, nr. 145] Numărul e dedicat Târgului de carte Gaudeamus (ediția a noua), prezentat la rubrica „Eveniment” de Marius Chivu, *Despre târgul de carte și nu numai*. Rubrica consemnează și apariția unei cărți-eveniment, *Calea Șearpelui*, de Gellu Naum (Paralela 45). Un articol nesemnat, *Premii colorate politic* semnalează politizarea festivalului, vizibilă la premiarea unor edituri (Nemira și Aramis) cu evidente legături cu partidul de la guvernare.

● [„**22**”, nr. 665 (49)] Mircea Iorgulescu scrie partea a doua a articolului despre *Ușa interzisă* a lui Gabriel Liiceanu. □ Mircea Martin publică partea a patra a eseului *Cultura română între comunism și naționalism*. □ Alain Besançon, la ultima pagină, dedicată „Istoriei recente”, semnează *Restabilirea unui adevăr istoric* – despre volumul *Să facem tabula rasa din trecut! Istoria și memoria comunismului în Europa*, coordonat de Stéphane Courtois, Paris, Robert Laffont, 2002 : „[...] Nu vreau să revin în detaliu asupra unui subiect ineputabil de controversat: comparația între nazism și comunism. I-am consacrat o carte, scrisă cu greutate, fiindcă actualitatea franceză o cerea. A fost tradusă de Mona și Sorin Antohi și publicată de Editura Humanitas în 1998. Nu vreau să mă repet și-l rog pe cititor să o ia drept referință. Esențialul argumentării gravitează în jurul ideii următoare: nazismul avea un program rău, comunismul avea un program bun. Contest acest al doilea punct. Programul comunist implica dreptul de a minți, de a aduce mărturii false, de a jindui la proprietatea altuia, de a-l jefui pe acesta și de a-l omorî. Astfel se pune în contradicție directă cu morala comună și mai ales cu preceptele morale consemnate în *Biblie*. Această violare e mascată de promisiunea sublimă a instaurării pe pământ a unei societăți perfecte, în care însuși germenul răului va fi distrus. Din nefericire, cum imediat după luarea puterii se observă că promisiunea e mincinoasă, sectei comuniste nu-i rămâne decât să-și aplice programul mințind, furând, jefuind și ucigând. În acest timp, ea rămâne la putere și, denumind această putere socialism sau comunism, minciuna ia proporții extraordinare căci nu se mai referă la viitor (la promisiune), ci la prezent, adică la realitate. De aici înainte era vorba de a forța subiecții să dezmințită realitatea văzută cu propriii ochi, să numească alb ceea ce e negru și bine ceea ce e rău. Nazismul lua oameni răi și îi făcea și mai răi. Comunismul lua oameni răi, dar și oameni buni, îi amăgea prin dorința lor de dreptate și îi transforma în oameni răi. Într-un caz, crima este nudă. În celălalt, minciuna se adaugă crimei. [...] Nu pot să intru în detalii. Cunoștințele mele despre România

nu sunt îndeajuns de complete. Știu că forțele vitale lucrează din nou în această țară. Știu, de asemenea, că ele pătrund cu greu crusta unui teren care a fost profund poluat. Pentru ca ele să îfășnească cu toată forța, trebuie îndepărtat un strat gros de minciună și ignoranță. Ceea ce este interesant în cartea lui Courtois este că ajută la restabilirea unui adevăr istoric pe care majoritatea îl ignoră și mulți nu vor să-l cunoască. S-a spus că cei care ignoră istoria sunt condamnați să o ia de la capăt.” (traducere din franceză de Maria Bercea).

4 decembrie

• [„**Luceafărul**”, nr. 43 (581)] Gh. Schwartz la „Cerneală proaspătă” semnează *E atât de frig în Africa!* □ La rubrica sa, Corina Sandu o citează pe Elena Vlădăreanu, care sub semnătură proprie deja o criticase în «Cotidianul», iar acum se ocupă pe îndelete de poeta Clara Mărgineanu, aflată la al patrulea volum – *Prizonierul libertății*, Cartea Românească, 2002. □ Gellu Dorian semnează *Ficțiuni catilinare* pe ultima pagină, un text despre situația ICR-New York și în general a institutelor noastre culturale din străinătate, care din păcate nu promovează cultura românească.

• [„**România literară**”, nr. 48] Editorialul lui N. Manolescu *Dezgheț cu voie de la partid* este tema de dezbatere anunțată pentru viitoarea *Întâlnire* a „României literare”: „[...] Oficialitatea a fost prinsă într-un joc de care inițial avea absolută nevoie și pe care l-a scăpat mai apoi de sub control. Reînghețul ideologic din 1958 și din 1971 este dovada faptului că PCR își dădea perfect seama de consecințele și de riscurile procesului de liberalizare. Mai mult, că încerca să-l curme. Între 1971 și 1979 oficialitatea a făcut tot ce a putut ca să distrugă mugurii reformei. I-a fost necesar aproape un deceniu pentru asta. Scriitorii n-au cedat nici ușor, nici de bună voie. Disidența și emigrația din rîndurile breslei încep abia în anii '70: atunci cînd scriitorii își pierd ultimele speranțe de a putea conserva ceea ce obținuseră în anii '60. Acestea fiind zise, e destul de limpede ce a vrut cu adevărat PCR și despre ce fel de dezgheț a fost vorba în România. Fără a ține cu orice chip să fletez contribuția literaților noștri, sînt silit de evidențe să-i atribui un merit esențial în procesul de liberalizare din deceniul 7. Și să remarc totodată că tocmai voința politică oficială a lipsit din acest proces, care s-a desfășurat oarecum împotriva intențiilor conducerii PCR.” □ Solomon Marcus scrie un text împotriva practicii plagiatului, *La școala plagiatului*, onestitatea intelectuală, scrie el, trebuie educată din școală. □ Florența Albu (1 dec.1934- 3 febr.2000) e prezentă în pagina 3 cu un poem scurt, *Mesaje*. □ La rubrica „Lecturi la zi” scrie Dorin-Liviu Bîțfoi (*Portretul unei dictaturi*) despre biografia lui Thomas Kunze, *Nicolae Ceaușescu* (Vremea) și despre volumul lui Paul Hirst și Grahame Thompson apărut la Ed. Trei *Globalizarea sub semnul întrebării (Globaliștii, antiglobaliștii și scepticii)*. Marius Chivu scrie despre cartea lui Ion Iovan, *Mateiu Caragiale – Portretul unui dandy român* (Compania): „Ion Iovan știe să evite obiectiv dramatisme și patetisme, are umor, este ironic și liric atât cît trebuie

și, deși îi lipsesc destule piese, povestea pe care o scrie se încheagă impecabil. [...] Scrisă bine, cu nerv și umor, exactă, cu un subiect spectaculos și cu un personaj misterios, fără a se întinde pe multe pagini, *Portretul unui dandy român* are toate datele pentru a deveni un best-seller. Îi atragem atenția autorului că istoria literaturii noastre e plină de scriitori interesanți care abia așteaptă să devină personajele unor astfel de portrete.” Încă două pagini ale acestei rubrici sunt repartizate Iuliei Alexa și Iuliei Popovici, care scriu despre volumul apărut la Ex Ponto al lui Ștefan Caraman *Stăpânul lumii (Literatura și alte nebunii)* și despre *Logodnica mecanicului Gavrilov*, de Vasile Gogea, apărut la Limes (*Prozele vechi și noi*), respectiv despre *A treia Europă*, nr. 5/ 2001 dedicat Ungariei (Polirom) și volumul editat de Monica Spiridon la Ed. Ararat (*Multiple Europe: Multiple Identity, Multiple Modernity* (*Despre identități* e titlul comun sub care Popovici recenzează cele două volume). □ Gh. Grigurcu dedică la rubrica sa „Semn de carte” un serial lui Mihai Șora: *La antipod, Mihai Șora (I)*. □ Propunerea lui Alex. Ștefănescu pentru rubrica „la o nouă lectură” este *Adrian Păunescu* (continuare în numărul viitor). Despre biografia sa contestabilă conchide: „Este un învingător, dar un învingător fără glorie, întrucât cei care îi recunosc valoarea acum sunt alții decât cei care i-o recunoșteau în tinerețe. În tinerețe îl prețuiau Șerban Cioculescu și Nicolae Manolescu, acum îl prețuiesc Corneliu Vadim Tudor și Leonida Lari.” □ Pavel Petroman în *Nicolae Bălcescu – 150 de ani de la moarte* – evidențiază destinul tragic al marelui patriot care moare de ftizie la Palermo, la 31 de ani, în surghiun: „El a murit în Hotelul Trinacria, actul său de moarte fiind întocmit de oficiul stării civile din Palermo, în temeiul declarațiilor a doi hamali: Tomaso Federico și Vitrano Vincenzo. [...] Însmormântarea a avut loc în ziua următoare decedului, la cimitirul Capucinilor, gardianul mănăstirii primind mila de 12 tari pentru îngroparea răposatului d. Nicolae Bălcescu – în groapa comună de la mănăstirea călugărilor capucini, [...]. Moartea lui a fost înregistrată în «Giornale Officiale di Sicilia», cât se poate de lapidar: *Nicolo Balcescu, d'ignoti di anni 31 possidente di Vallacchia*. Trecând prin orașul Palermo, în cursul acestei veri, pe lângă casa în care a murit Nicolae Bălcescu am descoperit tabla cu inscripțiile fixată aici: *în această casă a murit în exil, singur și necunoscut la 29 noiembrie 1852 – Nicolae Bălcescu, istoric ilustru și patriot înflăcărat, militant neobosit pentru făurirea României moderne (In questa casa mori in esilio solo e sconosciuto il 29 novembre 1852 Nicola Balcescu insigne storico e fervido patriotta combatente per il risveglio della Romania Moderna)*. Concomitent, în acest oraș, într-un mic părculeț alături de Garibaldi și alți luptători ai poporului italian se găsește și bustul feciorului de pe Dâmbovița, luptătorului neobosit pentru destinele României. Comemorarea a 150 de ani de la moartea sa reprezintă pentru noi toți un *memento* privind bărbatul care a trăit, a luptat și a murit pentru patrie, departe de ea.” □ *O restituire*, de Carmen Brăgaru, restituie unica cronică apărută în presă în 1947 la romanul *Moartea cotidiană* de Dinu Pillat în ziarul „Drapelul” și care printr-o eroare tipografică, a fost publicată atunci fragmentar.

Carmen Brăgaru a descoperit într-un număr ulterior al ziarului cronica respectivă semnată N. Papatanasiu în varianta sa integrală. ■ Gabriel Dimisianu scrie despre *Momentul literar 1945-1948. Primul Marin Preda*: „Colina și Amiază de vară (aceasta inclusă numai în sumarul edițiilor târzii ale *Întâlnirii din pământuri*) dislocă realismul, recurgând la fantastic și vis. Luăm act de angoasarea eroului din *Colina*, care într-o dimineață se trezește «cuprins de o spaimă grozavă», după ce «visase ceva rău». Vrea să se dezmeticească, se spală pe față, iese în ogradă, la treburi, dar mereu ceva îl apasă, un sentiment «turbure și greu ca o apă neagră». Simțurile percep alterat realitatea, liniile, formele îi joacă în fața ochilor, ca sub acțiunea unei vrăji: «Colina se ridică mereu, se umflă ca o bășică uriașă; pământul se legăna; se lăsa în jos; se scufunda.» [...] În *Amiază de vară* același aer halucinant și aceeași ciudățenie a întâmplării cu mașina de cusut care lucrează singură. Întâmplarea celor două cumetre care, cu un aer tenebros-complice își transmit vestea despre absurdul, neverosimilul eveniment («mașina mea coase singură, o auzi...?»), patinează între real și ireal, între comic și inexplicabilul neliniștitor. Și în *Strigoaica*, de asemeni neinclusă în prima ediție a *Întâlnirii din pământuri*, însă datând din aceeași perioadă, avem imaginea unei vieți țărănești diferite de spiritul aceleia pe care prozatorul o va evoca precumpănitor în *Moromeții*. Prezintă afinități, mai degrabă, cu aceea pe care o va înfățișa Marin Sorescu în *La liliaci*. Eresurile populare, poveștile despre vârcolaci și strigoi invadează cotidianul satului, deschizând porți largi către ireal. Ca și, mai târziu, Marin Sorescu, Marin Preda temperează fantasticul prin comic, prin burlescul imaginilor care însoțesc izbucnirea supranaturalului în viața obișnuită. Lotul acesta de texte epice ale primului Marin Preda ni-l arată deschis multiplelor experiențe literare, unele fructificate în cărțile de mai târziu ale prozatorului, iar altele nu.” ■ Sunt tipărite în acest număr *Scrisori de la Geo Bogza către Roger Câmpeanu*. ■ *Primul nostru roman feminin*, de Elena Zaharia-Filipaș, comentează primul roman publicat de o femeie în România *Patimi*, de Sofia Nădejde, roman de moravuri anti-feminist care condamnă o femeie pătimășă de pe pozițiile unei gândiri patriarhale: „Clinica sordidă din mahala apare ca spațiu al intimității feminine patronat de un personaj emblematic: moașa. Ne putem imagina că acum un veac ignoranța femeii privind cunoașterea propriului trup conferea moașei un statut de competență și popularitate foarte ridicat. (Nu întâmplător, în lumea saturată de femei a Hortensiei Papadat-Bengescu personajul circula în multe exemplare.) [...] Moașa bondoacă și grasă, ca buna Lina, le inițiază pe femeile din clinică în problemele delicate ale consecințelor amorului, acordându-le nu numai asistență medicală, ci și sprijin moral. Ca un adevărat consilier-psiholog, ea o învață pe Matilda să-și conștientizeze condiția de femeie în raport cu bărbatul și să-i atenueze dezavantajele. Egoismului masculin trebuie să i se opună o formă de rezistență ascunsă, vicleană. Acum cuvântul «patimă» prin care se explică sursa dramelor feminine capătă o rezonanță latent-polemică: «patima» e sexualitatea pe care societatea n-o îngăduie femeii decât în cadrul căsătoriei și în vederea maternității. O clipă doar, scriitoarea

depășește obediența față de canonul gândirii patriarhaliste.” □ Mariana Codruț publică un text intitulat *Însemnările unei insomniace*. □ Doina Condrea Derer face o dare de seamă a literaturii contemporane italiene, în *Ce e nou* și prezintă *Marile premii* acordate în Italia în 2002: „Trei premii diferite, pentru tot atâtea romane deosebite între ele, avînd drept numitor comun (și cu multe altele apărute din preajma anilor '90 pînă în prezent), fie că o recunosc sau nu, obsesia modelului.”

6 decembrie

• **[„Dilema”, nr. 508]** Simona Sora, la rubrica obișnuită, „puzzlelecturi”, în *Povestea lui Jul*, recenzează *Dincolo de frontiere* (Paralela 45, colecția Avangard, prefată Radu Cosașu) de Sorin Stoica: „Ca personajul său principal, autorul (și naratorul) este *și...și, nici...nici* în această a doua carte a sa, de după *Povestiri cu înjurături*, debut semnificativ din 2000, despre care, din păcate, s-a discutat prea puțin. Situat pe graniță, pe *limen*, ca optzeciștii și supărat pe lume ca fracturiștii, nici (și) romancier, nici (și) nuvelist, nici coerent, nici nomic, exaltând oralitatea, dar teoretizînd (cu Ortega y Gasset, Sartori, Olavo de Carvalho) incoerența printr-un *making-of* adăugat cărții sale hibride, Sorin Stoica se joacă, uneori nesigur, alteori super-scârbit – cu raportul între frontieră (*boundary*) și margine (*border*). Balans între limită și marginalitate, raportul teoretizat de Mark C. Taylor a fost marota optzeciștilor și pretextul teoretic al celei mai bune cărți scrise la noi despre proza acestora – *Trafic de frontieră* de Adrian Oțoiu. [...] Dacă după toată nebunia (lingvistico-orală, hormonală, lubrico-duplicitară și interjecțională, dar plină de o candoare care mie mi-a plăcut, fără rezerve) îți mai arde să pui întrebările identității narative (cine?, ce?, cum? povestește) riști să ai o surpriză. Răspunsul e unul și bun: Jul-povestește-bestial-lumea.”

10 decembrie

• **[„Adevărul literar și artistic”, nr. 646]** Nemoianu oferă un interviu la „Paralele inegale” lui Daniel Cristea-Enache, centrat pe tema politică, în special pe corectitudinea politică, intitulat elocvent *„Corectitudinea politică” este o vechitură, o rămășiță jalnică a comunismului...* □ Apare partea a doua a textului din Arhiva Geo Dumitrescu despre „Bilete de papagal”.

• **[„Observator cultural”, nr. 146]** Marius Chivu la rubrica „Literatură” dedică o pagină unei traduceri recente din Henry Miller, *Coșmarul climatizat* (Ed. Est): „Deși nu este propriu-zis un roman, mai degrabă un soi de jurnal de călătorie (pe lângă relatarea călătoriei și înregistrarea impresiilor imediate, cartea mai conține și câteva portrete ale unor artiști: Alfred Stieglitz, John Marin, Edgar Varèse, Marion Souchon, dar și ale multor persoane dubioase, precum și câteva poeme), *Coșmarul climatizat* se înscrie lejer în aceeași formulă marca Miller. Esențialmente autobiografică, extrem de individuală, exprimându-și ideile, gândurile, sentimentele într-un limbaj liber, implicat, patetic (fără insulele de

lirism din *Primăvara neagră*), în care dialogul se împletește lejer cu descrierile cele mai variate, cu accente naturaliste. Miller mărturisea deseori că încerca prin arta lui să realizeze un contact cât mai puțin mediat cu realitatea și, deși în toată opera lui respinge iluzia unei lumi unitare și coerente, în această carte Răul este solid și bine conturat. Protest contra vulgarității, a condiției mizere a artistului («în lumea aceasta, poetul e o anatemă, gânditorul este un nebun, artistul un transfug, vizionarul un criminal») și a statutului artei, a fugii din fața noului, protest împotriva mecanizării, a industrializării, mizeriei și poluării, dar, mai ales, împotriva conformismului și a inumanității civilizației capitaliste moderne, această carte refuză aproape totul.” Articolul se intitulează elocvent *Coșmarul american*. Alexandra Olivotto continuă comentariul pe marginea acestui volum, în *Postcolonialism avant la lettre*: „[...] De aceea, apariția acestui volum e salutară, căci «salvează» accente marginale ale lui Miller: o nuanță de misticism și un tip de critică socială care, chiar exagerat de esențialistă și temperat-socialistă, se referă – avant la lettre – la aspecte dezvoltate apoi de Baudrillard sau Edward Said. [...] Mai degrabă e vorba de o recuperare a Americii prin portrete individuale (punctul forte al cărții), un fel de contrapunct al portretizării colective predominante: delicventul Bud Clausen, chirurgul Marion Souchon, artistul Weeks Hall, dar și vrăjitorul John Marin și Alfred Stieglitz. Aceste evocări nu reușesc însă să salveze un volum a cărui proză e târâtă de un radicalism abuziv.” □ Carmen Mușat semnează *Anexionism cultural* la rubrica „Actualitate”: „Dacă Guvernul României nu are o strategie coerentă de subvenționare a culturii, are, în schimb, o politică sistematică de recompensare a serviciilor pe care i le fac diverse personalități culturale, dispuse la compromisuri de orice fel. Manifestările care au avut loc în ultima vreme în spațiul public atestă pe de o parte tendințele anexioniste ale culturnicilor guvernamentali și, pe de altă parte, potențialul remarcabil de servitute voluntară al unora dintre compatrioții noștri care – din oportunism, din cinism, cine poate ști?! – acceptă cu seninătate acest balet mecanic mai mult decât dizgrațios.” Un al articol reia tema politizării târgului de carte (*După Gaudeamus: din nou despre premiile «colorate politic»*). Este redată scrisoarea de protest a lui Gabriel Liiceanu, directorul editurii Humanitas, publicată în ziarul «Adevărul» din 3 decembrie și un rezumat al investigației jurnalistice a Luminiței Marcu din «Evenimentul zilei» despre relațiile de cârdășie dintre sectorul public și privat. □ Gh. Crăciun semnează un nou text din seria *Pactul somatografic*, dedicat lui Gh. Iova și subintitulat *Gh. Iova și căutările sale. Ura de sine a eului, corpul ca alteritate și surplus. Fenomenologie și speculație semantică*.

• [„22”, nr. 666 (50)] Marius Chivu ia un interviu lui Gh. Crăciun, intitulat *Mulți contemporani sunt oameni ai secolului XIX*. □ Mircea Iorgulescu, în *Povestea unui om liber*, scrie despre cartea lui Serge Moscovici *Urmele timpului* (Polirom): „Pe lunga listă a brăilenilor celebri se află, și încă printre cei dintâi, savantul francez Serge Moscovici. E cam pe-alături de Panait Istrati, al cărui traseu biografic l-a și repetat într-o anumită măsură: e tot un fost brăilean, pornit

de jos și de la margine, ajuns la Paris și aureolat de o faimă mondială. Se va fi știind în orașul său natal de existența lui?! Este însă drept că autorul teoriei reprezentărilor sociale și unul dintre întemeietorii psihologiei sociale ca știință, de nu chiar veritabilul părinte al acestei discipline, nu pare a fi (re)cunoscut nici de Academia Română. Care, se vede, e cu mult mai exigentă decât Academia Europeană de Știință, decât New York Academy of Sciences, decât Academia Rusă, decât Academia Ungară de Știință, al căror membru plin sau onorific este Serge Moscovici, ori decât atâtea Universități care i-au acordat titlul de Doctor Honoris Causa – din Geneva, din Glasgow, din Sevilla, din Bologna, din Roma, London School of Economics and Political Sciences ș.a.m.d. Admirabila severitate românească! Și ce distanță, ce aristocratică indiferență! Nici măcar bunul oportunism politic nu a biruit-o, împrejurarea că vreme de cinci ani, din 1997 și până în 2002, ministrul Integrării Europene din guvernul francez a fost Pierre Moscovici, unul dintre cei doi fii ai savantului, i-a lăsat de piatră și pe conducătorii Academiei, și pe rectorii Universităților române... Și ce dacă ministrul spusese, la București chiar, că este pe jumătate român, trebuia neapărat să se și intereseze cineva al cui anume fiu este el?! [...] Serge Moscovici a formulat în această carte conceptul de război civil larvar, foarte probabil un concept-cheie pentru o dezbatere serioasă asupra acelei perioade. Unele teme din acel volum de amintiri, și în primul rând tema antisemitismului, sunt reluate și în cartea de acum, unde între altele se face o fină distincție între *marginalitate* și *discriminare* (evreii din România, susține Serge Moscovici, au fost discriminați, nu marginalizați). Și poate că dialogul realizat de Adrian Neculau va duce și la o relansare a *Cronicii...*, carte scufundată într-o inexplicabilă tăcere. Un dialog care, dacă ar exista așa ceva, ar putea fi citit și ca un manual de libertate (de acțiune, de gândire, de viață). Cum însă asemenea manuale nu există, ar fi o contradicție în termeni!, ar fi însă de reflectat la această confesiune: «Credința mea este că știința și filosofia implică ceva ce ține de artistic și de intuitiv. [...] Filosofic vorbind, mă declar un oportunism, oricare ar fi reproșurile pe care am a le primi din această cauză. Pur și simplu scopul meu nu este sistemul filosofic, ci inventarea a ceva. Și, cum ideile reprezintă o creație liberă, nu putem spune nimănui ce poate și ce nu poate să facă». E confesiunea unui spirit liber.”

11 decembrie

• [„**Luceafărul**”, nr. 44 (582)] Bogdan-Alexandru Stănescu comentează în *Cartea de rețete MHS* ultima carte a prozatorului Mircea Horia Simionescu, *Cum se face* (Ed. Bibliotheca): „Un roman în care autorul se joacă la modul cel mai serios, împletește stilurile cu o virtuozitate invidiabilă, construiește un castel din nisipul cel mai fin, dar... un roman pe care, în afara celor vizați, nu cred că-l vor citi prea mulți.” □ La rubrica „Galaxia cărților” Raluca Dună recenzează romanul *Via regis*, de Ileana Cudalb (Ed. Libra): „*Via Regis* este un roman exotic foarte actual, plasat în Israelul anilor 2000, cu personaje diverse, evrei de etnii

diferite, israelieni, marocani, români, polonezi, europeni. Toți aceștia își caută, într-un fel sau altul, identitatea colectivă, dar și individuală: ce îi unește și ce îi desparte. Răspunsul va veni pe parcursul romanului: teama, apoi singurătatea, dezrădăcinarea. Romanul presupune o miză identitară, mai degrabă o arthuriană căutare, decât o teză a identității compozite a evreului ne-israelian, încercând să se adapteze acestei alia (plecare-înălțare-urcare) către Eretz-Israel – eternă Golgotă pentru evrei.” Altă carte recenzată e *Întâmplare cu Zâna Mirării*, o carte pentru copii (Editura Didactică și Pedagogică): „*Întâmplare cu zâna Mirării* este o carte de povești pentru copii, de fapt un roman-basm împărțit în mai multe capitole-povestiri. Personajele, spațiul, întâmplările vin din același spațiu magic al satului de sub Retezat, Cireașa, pe care l-am întâlnit și în romanul *Blana de focă*. Dacă romanului îi dăunau alunecările dinspre fantastic către basm, autoarea se mișcă acum dezinvolt, firesc, într-un spațiu al basmului absolut.” □ Bogdan Ghiu prezintă o traducere importantă, în *O falie în «inuman»*, și anume *Inumanul* (Ideas, trad. Ciprian Mihali), de Jean-François Lyotard.

● **[„România literară”, nr. 49]** Este anunțată pe prima pagină decernarea premiului Cartea anului (2001-2001) la Clubul Prometheus și nominalizările la Premiul „României literare”. □ Editorialul lui N. Manolescu *Comunism și naționalism* e dedicat tematicii politice. □ Gina Sebastain Alcalay propune un eseu care pornește de la cartea (cu același titlu) a filozofului evreu Alain Finkielkraut *Umanitatea pierdută a secolului XX*. □ Cătălin Constantin scrie la rubrica „Lecturi la zi” despre *Plictiseala – Melancolie fecundă* (coord. Didier Nordon, Amarcord, 2001), sub titlul *Un subiect imposibil*, despre *Antropologia corpului și modernitatea*, de David Le Breton (Amarcord), sub titlul *Drum către corp* și sub titlul *Drum înafara corpului* despre *Șamanii tunguși*, de Laurence Delaby (Dacia). La aceeași rubrică Roxana Racaru comentează monografia Georgetei Horodincă *Ștefan Bănuțescu sau ipotezele scrisului* (Du Style). Tot aici, Irina Marin scrie *Oftalmologie feministă*, recenzie la Laura Grunberg, *(R)evoluții în sociologia feministă* (Polirom) și *Textualitate și sexualitate* despre Floarea Țuțuianu *Arta seducției* (Vinea). Marius Chivu, în *Livrescul la optzeciști basarabeni* comentează volumul Luciei Țurcanu *Ultima epifanie* (Arc, 1999), dedicat *livrescului* în poezia basarabească din anii '80: „Una peste alta, *Ultima epifanie* este un eseu corect, exact, fără pretenția de a schimba radical opțiunile sau receptarea critică, un eseu a cărui autoare e conștientă ea însăși că propriul discurs critic nu se poate constitui în afara clișeelelor, o introducere, așadar, întâi de toate, eficientă în poezia optzecistă basarabească care s-a străduit (și încă o face) să-și găsească un drum cât mai comun cu cel al poeziei din România.” Cristian Măgură (*Metamorfoza infernurilor*) scrie despre *Lagărul e viața noastră* (Ed. Snagov) de Anatolie Paniș. □ Emil Brumaru la rubrica sa „Cerșetorul de cafea” începe serialul *Catalog de nimfe* (1). □ La pagina de poezie e prezent Octavian Doclin. □ Gh. Grigurcu la „Semn de carte” continuă cu partea a doua din *La antipod, Mihai Șora (II)*. □ Alex. Ștefănescu „la o nouă lectură” continuă cu partea a doua din *Adrian Păunescu*.

Concluzia e plină de paradoxuri: „Un portret literar al lui Adrian Păunescu poate fi cu greu realizat. Orice tentativă eșuează într-o enumerare de contradicții, de genul: Temperament nonconformist antrenat în acțiuni de un conformism dezolant. Talent liric prodigios risipit adeseori în întreprinderi literare prozaice. Memorie de erudit zădărnicită de o fatalitate a superficialității și improvizației. Popularitate imensă, invidiată la un moment dat de Nicolae Ceaușescu, dar devalorizată peste noapte. Generozitate exploatată de foarte mulți și recunoscută de foarte puțini. Un scriitor iubit de cei care n-au curajul să-l urască și urât de cei care ar vrea din toată inima să-l iubească. Opera lui Adrian Păunescu ar câștiga foarte mult prin antologare. (Ca și biografia lui, de altfel.)” □ Lavinia Betea prezintă volumul de convorbiri apărut recent la Polirom *Urmele timpului. Iluzii românești, confirmări europene*, interviuul fiind psihosociologul francez de origine română Serge Moscovici, iar intervievatorul Adrian Neculau (*Convorbiri cu Serge Moscovici*). □ Cornelia Ștefănescu, sub titlul *Istorie și literatură*, la „Cronica edițiilor”, scrie despre *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul* de Nicolae Bălcescu (ediție de Andrei Rusu, Ed. 100+1 Gramar): „Istoria concepută de Nicolae Bălcescu este o carte divers populată. Deși în centrul acțiunilor este Mihai, el nu este unicul protagonist interesant. Alexandru Vodă, Murad al III-lea, Rudolf al II-lea, Sigismund Bathori, ca să numesc doar o infimă participare la viața epocii, se constituie într-un amalgam subtil de mit și adevăr. Dar să nu pierdem din vedere, luați de vârtejul evenimentelor și de vitalitatea oamenilor care le transfigurează în artă, cuceritor, că, de fapt, avem dinainte o ediție și că ea reproduce «corect și fidel» manuscrisul autorului, aflat în Biblioteca Academiei Române, la cotele 77, 78, 79. În acest caz, ne rămâne să urmărim textul pe două direcții. Prezența lui Nicolae Bălcescu, necontestat om de știință, care aduce în subsolurile cărții sale atenta și variata sa informare, confirmând portretul făcut de V. Alecsandri, «cititor de vechi cărți», pretutindeni unde îl întâlnește, în țară, în Franța și Italia. Chiar și în biblioteca închisorii din incinta mănăstirii Mărgineni (Prahova), ctitorie a stolnicului Constantin Cantacuzino. «Eu mi-am început viața intrând în pușcărie pentru revoluție, și închisoarea obligă ca și noblețea.» Așa aflăm unde a consultat Nicolae Bălcescu două scrisori despre arta militară al căror autor este Basta. Una la Biblioteca de la Sf. Sava din București, «împodobită cu un portret al lui Basta» și alta găsită la Biblioteca Națională din Paris. Bălcescu, cucerit de precizie, verifică numărul oamenilor armatei turcești, tătare, al oștenilor lui Mihai, până și al morților din mormintele de lângă Aiud citând analiști turci, italieni, maghiari, germani; verifică numele lui Mustafa-Pașa, cum apare la Walther (Ahmed-Pașa), la Istvanfi (Hafis-Pașa) în timp ce cronicile românești, turcești și italienești îl numesc Mustafa. Pune față în față comentariile diferite asupra aceluiași subiect: Esprinchardt, Montreux, Frachetta și D'Ambry, fiecare cu pagina la care poate fi consultat. Transcrie documentele în original, în franceză, greacă, latină, italiană.” În ceea ce privește aportul editorului, Cornelia Ștefănescu precizează în concluzia cronicii: „Însușindu-și îndemnul lui Nicolae Bălcescu:

«Să dăm ochire acestor evenimente», Andrei Rusu, cu experiența sa îndelung aplicată pe manuscrise, responsabil editor și textolog, a readus în conștiința românilor, o lucrare importantă și ca informare, și ca expresivitate artistică, și cu atât mai mult ca simbol și mărturie a idealului îndeplinit de Mihai Viteazul. Aportul lui Nicolae Bălcescu este definitiv pus în valoare științific prin această valoroasă ediție.” □ La rubrica „Comentarii critice” Gabriel Dimisianu prezintă în *O istorie a S.S.R.* cartea lui Teodor Vârgolici *Istoria Societății Scriitorilor Români* (Gramar). ■ Gabriela Omăt, la rubrica „Documente”, propune *Glose la o fotografie. E. Lovinescu... victimă a mitului eminescian* fotografia datând din vara lui 1936, când criticul, însoțit de fiica sa Monica, a făcut o excursie cu scop documentar în Iași, fotografiindu-se lângă bustul lui Eminescu din Copou: „După cum consemna agenda sa la 29-30 iulie 1935 E. Lovinescu trăise atunci, o «mare impresie», sub ferveța căreia publicase în «Adevărul» (26 nov. 1935) articolul Eminescu în climatul lui spiritual, reluat mai târziu în *Memorii*, III, sub titlul *Iașii, climatul spiritual al lui Eminescu*. Numai după un an, tot în «Adevărul» (4 iulie 1936), criticul era nevoit – se va vedea mai departe din ce pricini – să facă publică o pledoarie severă pentru libertatea de spirit în raport cu mitul: *Eminesciana*. Cu unele comprimări, textul a devenit, în *Memorii*, III, *Reprezentarea geniului în artă*. De altfel, primele trei capitole din *Dezbateri literare*, secțiunea finală a tomului III din *Memorii*, reunes, destul de atenuate ca ton, principalele texte-replică la controversata recepție a romanelor sale. Chiar din acest moment al polemicii cu dictatura unui mit sacrosanct datează fotografia, împreună cu Monica, lângă bustul lui Eminescu de la Copou. Memoria fiicei a păstrat o amintire euforică. O fotografie idilică pare s-o ilustreze fidel, în Copoul inundat de flori și ierburi, sub straja statuii emblematice... Dar pe fotografie, E. Lovinescu a scris, pentru ziaristul C. Săteanu, o dedicație cu aceste prime cuvinte: «Lăsând la o parte pe nevinovata Monică, s-ar putea zice că victima se află în prezența călăului...»”. Raportul dintre victimă și călău, ca și atribuirea rolurilor, rămâne învăluită în mister, de vreme ce E. Lovinescu a fost socotit în epocă un călău al lui Eminescu, iar el însuși pare a se fi socotit victima acestui mit: „Un volum consistent s-ar putea alcătui din antologarea celor mai interesante piese ale scandalului în jurul detractorului eminescian E. Lovinescu. Între *Eminescul d-lui E. Lovinescu* al lui Al. Tzigara-Samurçaș («Convorbiri literare», nov.-dec. 1934) și *Pentru porcograful Eugen Lovinescu* al lui N. Georgescu-Cocoș («Neamul românesc», sept. 1937) s-au scris zeci de texte incriminatoare, dintre care nu puține se datorează unor mari condeie precum, în primul rând N. Iorga și, celălalt centru nevralgic al întregii dispute, G. Călinescu. Aici intră în discuție provocarea pe care E. Lovinescu o resimțise luând cunoștință de *Viața lui Eminescu* a lui Călinescu, citită parțial chiar în cenaclul «Sburătorul». Un discipol producea o carte ambițioasă despre un scriitor fundamental, iar maestrul nu dăduse despre poetul național nimic semnificativ. Orgoliul redeșteptase criticului «modernist» un vechi complex eminescian care-i paralizase decenii inițiativa în această

direcție. Iar impulsul zvâcnise atât de imperios, încât E. Lovinescu lăsase să-i scape, după audierea unui fragment din lucrarea călinesciană, o replică pentru care cel vizat nu l-a iertat niciodată: «Când Eminescu meu va intra pe ușă, al lui va ieși pe fereastră». [...] Represaliile declanșate de *Bălăuca*, duse până la blocarea accesului «pornografului Lovinescu» la Academie, aveau să pună capăt proiectului de trilogie romanească. Dar până târziu, în 1940, E. Lovinescu a rămas frământat de «obsesia de a scrie un Eminescu substanțial». Nu i-a fost dat.” Gabriela Omăt pune față în față două declarații contradictorii ale criticului legate de fotografia cu pricina, reproducă în revistă, și care pun tema călăului de fiecare dată în altă lumină: „După «dezastrul academic», cum calificase în însemnări respingerea candidaturii sale pentru înaltul for, în mai 1936, încercase a nu se lăsa deprimat și a continua biografia eminesciană. Revenise vara în Iași, însoțit de Monica. Sub fotografia care prilejuiește aceste glose se preciza: «Criticul E. Lovinescu și Monica Lovinescu, colaboratoare la ‘Dimineața copiilor’ și autoarea romanului *Aventurile unei păpuși*»... După câteva joviale relatări anecdotice despre noile explorări «în adâncimea încă nu destul de pătrunsă a atmosferei eminesciene» (e comentariul lui C. Săteanu), E. Lovinescu înmâna gazetarului fotografia de la Copou, încheindu-și dedicația cu o bravadă: «...s-ar putea zice că victima se află în prezența călăului. Dar după cele petrecute în mai, să nu-ți pară curios că eu nu mă socotesc victimă». Numai că, într-un alt interviu, dat cu două săptămâni mai devreme lui J. Pascal de la «Lumea» (19 iulie 1936), reporterul reprodușese declarațiile lui E. Lovinescu pe exact aceeași temă, într-o cheie contrară, altfel spus, tradusesse invers antifraza ironiei: «în grădina Copou maestrul s-a fotografiat împreună cu fiica lui, în vârstă de 12 ani, juna Monica. Peisajul reprezintă și bustul lui Eminescu. Cu acest prilej, solicitat de noi, ne-a spus câte unele în legătură cu polemica dintre d-l N. Iorga și d-sa: ‘închipuiește-ți că Iorga e convins că prin romanele mele [...] l-am denigrat pe Eminescu. Și spune cui vrea să-l asculte că eu sunt călăul lui Eminescu. Acuma, deoarece eu am rămas din cauza asta pe dinafara Academiei, vezi-mă lângă bustul lui Eminescu și spune-mi: între mine și el, cine este călăul și cine victima? Mi se pare că victima sunt eu, fără voia lui Eminescu, prin bunăvoința d-lui Iorga.’» □ Mihai Stoian, în *Un scriitor uitat. Ion Biberi*, face un portret doctorului și scriitorului Ion Biberi, la 20 de ani după editarea unui important volum al său, *Performanțele clepsidrei*, trecut mai degrabă neobservat, consideră semnatarul articolului. □ Pe aceeași pagină, e prezent cu un poem lung Alexandru Dohi, *Nu poți vedea curcubeul decât cu spatele la soare*. □ Revista continuă la rubrica „Polemici”, disputa i/î prin articolul lui Dumitru Irimia *De ce scriu și susțin scrierea cu î din i?*. □ Ioana Pârvulescu publică un text mai degrabă memorialistic despre Muzeul ceasurilor din Viena, o seară cu final neașteptat la Operă și alte întâmplări cu specific vienez, în *Ceasuri vieneze*. □ Matei Chihaia trimite o corespondență din Köln intitulată *Biblioteca din Babel și biblioteca din Boeda*. □ E semnalată decernarea premiului Albert Bonnier Gabrielei Melinescu pentru opera omnia

publicată în Suedia. ■ Interviu revistei, cu marele scriitor Mario Vargas Llosa (tradus de Alin Genescu) a fost înregistrat cu prilejul lansării la Târgul Gaudeamus a romanului său *La Fiesta del Chivo*, tradus în limba română ca *Sărbătoarea țapului* (Allfa): „*Sărbătoarea Țapului* este un roman care se bazează pe fapte istorice, dar nu este o carte de istorie, ci de ficțiune. În romanul meu, lucrurile inventate sau create de imaginație sunt mult mai importante decât memoria istorică. Eu am luat ca punct de plecare acea teribilă dictatură ce s-a abătut asupra Republicii Dominicane, dar în cadrul schemei generale există multe personaje fictive, există multe episoade inventate și există, de asemenea, fapte istorice care au fost transfigurate cu libertatea pe care o are orice scriitor de a trata faptele din romanul său, adăugând unele noi sau desconsiderându-le pe altele. Cred că fidelitatea față de istorie în *Sărbătoarea Țapului* se păstrează în esența sa, dar în firul povestirii, în personaje, în amănunte, în tot ceea ce constituie natura însăși a unui roman, imaginația creatoare prevalează de departe în fața istoriei, ca de altfel în toate romanele mele.” Concluzia scriitorului despre figura dictatorului de oriunde și oricând e clară, ea implicând ideea complicității colective, a lipsei de opoziție a populației: „Vedeți, tiranii nu sunt niște accidente ale naturii, nu sunt nici monștri. Sunt oameni pe care puterea, Puterea absolută, cu timpul, îi dezumanizează și face din ei niște monștri. Acesta este întregul proces pe care romanul meu încearcă să-l descrie în cazul lui Trujillo: felul în care un bărbat care era autoritar și nutrea ambiții de putere, după ce ajunge să pătrundă în sfera guvernului, puțin câte puțin acumulează o asemenea putere – e adevărat, cu complicitatea multor colaboratori și, de asemenea, ca urmare a abdicării unei mari părți a populației, care, în loc să-i opună rezistență, consimte și abdică de la dreptul său de a i se opune – încât el devine un monstru. Acesta este procesul prin care trec toți dictatorii, fără excepție. Cred că Ceaușescu a devenit un monstru, precum Stalin sau Mao, Hitler sau Fidel Castro, ca urmare a unui proces în care au existat mulți complici și în care o societate întreagă, la un anumit moment, a încetat să mai opună rezistență. Nouă, de multe ori ne vine greu să acceptăm partea noastră de complicitate la nașterea unor dictaturi sau a unor tiranii groaznice. Cred, însă, că trebuie să recunoaștem cu onestitate și modestie că tuturor tiraniilor, la un moment dat, li s-a putut opune rezistență. Și dacă nu s-a întâmplat acest lucru este pentru că a existat o abdicare, uneori din partea unor mari sectoare ale populației...”

13 decembrie

● [„Dilema”, nr. 509] Tema numărului e „Rostul Universității”. La „puzz-lecturi”, Simona Sora semnează *Arcadia lui Dimov*, unde scrie despre cartea lui Șerban Foarță, *Spectacol cu Dimov* (Ed. Vinea), remarcând încercarea de „reconstituire” a personalității lui Dimov și a prietenilor din jurul său, acea „prietenescă vălmășie”. În concluzia cronicii: „Evocare și autoportret, poem dramatic și artă poetică”, deopotrivă „nostalgic” și „utopic”, *Spectacolul cu*

Dimov, volum dedicat lui Dimov, este „fără îndoială, cel mai important volum românesc de poezie al ultimilor ani”.

17 decembrie

● [**„Adevărul literar și artistic”, nr. 647**] La „Paralele inegale” apare un interviu cu Mihai Măniuțiu „*M-am întors la un teatru al neliniștii pentru cei neliniștiți*”. □ La „Mapamond”, e tradus un text de Harold Bloom apărut în suplimentul ziarului „El Pais”, intitulat „*În lumea anglo-saxonă, studiul serios al literaturii a dispărut*” (traducere și adaptare de Ezra Alhasid). □ Tot extrasă din Arhiva Geo Dumitrescu, continuă publicarea unor documente reunite sub titlul *Un „recensământ”* al scriitorilor (Ion Frunzetti, Isaiia Răcăciuni, N. Kirițescu, Teodor Scarlat, Octav Sargețiu, acesta din urmă semnează el însuși un chestionar despre propriile doleanțe și nevoi). Celelalte informări au ca surse pe Sanda Diaconescu și Liana Maxy. □ Bogdan Alexandru Stănescu scrie despre Marin Mincu, *Intermezzo 3*, apărută la Ed. Albatros, în 2001 (*Nesfârșii ani de ucenicie în spațiul alveolar*): Marin Mincu trăiește în propriul roman și scrie despre asta, susține criticul.

● [**„Observator cultural”, nr. 147-148**] Mai multe texte au ca temă Polonia, cultura poloneză și relațiile acesteia cu cultura română. Marius Lazurca semnează *Polonia mea*. Sub titlul *Două cărți despre avangarda românească, în Polonia* este semnalată apariția a două cărți despre Urmuz scrise de profesorul Zdzisław Hryhorowicz, una apărută în 1995 în seria de filologie română a editurii universității din Poznań, cealaltă, în 2001, în traducere românească (la Editura Universității Adam Mickiewicz din Poznań). Revista de literatură „Literatura na swiecie” e prezentată succint, semnalându-se cele două numere dedicate României și Transilvaniei. □ La rubrica dedicată literaturii William Totok, în „*Așa-numitele valori est-europene pot fi ținute și într-un muzeu*”, face o dare de seamă a reacțiilor stârnite în presa maghiară și internațională de decernarea premiului Nobel scriitorului ungar de origine evreiască Imre Kertész. □ Alexandru Matei semnează un eseu *Ceaușescu, ultimul* în care analizează sfârșitul lui Ceaușescu (judecata, sentința și executarea ei), văzând în acesta un final al modernității românești, petrecut ca un postmodern reality-show, în direct, la un post de televiziune: „Scena: de pe marea scenă a patriei pe micul ecran.” Ceaușescu devine ultimul erou, măreț, chiar dacă criminal, al istoriei moderne a României. □ Andrei Bodiu comentează, în *Rătăcit în Absurdistan*, volumul *Absurdistan* de Ion Chichere (Marineasa): „Inegalitatea e semnul sub care stă întregul volum al lui Ion Chichere pe care, de multe ori, propriul talent îl trădează, lăsând loc unei confuzii care împinge poezia în oceanul mediocrității.” ■ Un grupaj e dedicat polemicii stârnite de volumul dedicat triadei Eliade-Cioran-Ionesco de Alexandra Laignel-Lavastine: „Textele pe care le prezentăm acum poartă două semnături cunoscute în presa culturală pariziană: Edgar Reichmann, vechi cronicar literar al cotidianului «Le Monde», și Pierre Pachet, eseist reputat al ultimelor decenii.

Primul text a apărut în numărul 536-537 (octombrie-noiembrie) al revistei «L'Arche. Le mensuel du judaïsme français», iar cel de-al doilea – în cel mai recent număr al revistei «Ésprit» (pe luna decembrie). Ambele se referă la un articol critic publicat în urmă cu câteva luni de Alain Paruit în aceeași «Ésprit» (în numărul pe august-septembrie; textul, intitulat *Comment critiquer Eliade, Cioran et Ionesco?*, a apărut în traducere românească în revista «22».)” Sub titlul *Acribie istorică și polemică ideologică* e semnalat numărul 666 al revistei „Critique”, care cuprinde un articol al universitarului bucureștean Constantin Zaharia, specialist în Cioran, despre volumul Alexandrei Laignel-Lavastine. Edgar Reichmann semnează *Ambiguitățile unui pamflet*, iar Pierre Pachet *La a doua lectură*: „Sprijinindu-se pe o lectură exactă a romanului lui Bellow *Ravelstein*, ca și pe diverse scrisori publicate de atunci încoace, Alexandra Laignel-Lavastine arată în ce mod a încercat Eliade să descurajeze avertismentele adresate lui Bellow de către prietenul său Allan Bloom (de care am fost și eu apropiat) și lui Scholem de câțiva israelieni de origine română, care cunoșteau trecutul întunecat al lui Eliade. Dat fiind că Alexandra Laignel-Lavastine invocă, utilizează și citează un număr foarte mare de documente, ea restrânge uneori unele texte la o exprimare izolată sau la un rezumat; de cele mai multe ori, ea procedează însă la o răbdătoare analiză a unor texte de mari dimensiuni, îngăduindu-i cititorului să le urmărească argumentația prin reșezarea lor în cadrul istoric și ideologic. Îi mai revine și foarte marele merit de a se fi sprijinit pe textele unor martori importanți, în special pe celebrul *Jurnal* al lui Mihail Sebastian, atât de precis și de atent la evoluția cotidiană a lui Cioran și Eliade, dar și pe cartea lui Paul Morand, intitulată *Bucarest*, pe diversele texte autobiografice ale lui Ionesco sau pe *Cronica anilor risipiți* a lui Serge Moscovici. Citind *L'oubli du fascisme*, am fost uneori tentat să regret că Alexandra Laignel-Lavastine așeza textele de propagandă politică ale lui Cioran și Eliade pe același plan cu lucrările lor mai ambițioase. Departe de a mă determina să-i dau dreptate lui Paruit, relectura cărții mi-a întărit impresia dintâi: nu faptul că un istoric a asociat cele două tipuri de texte este degradant; degradant este impulsul a doi gânditori și scriitori atât de talentați de a plasa în mod spontan ceea ce ei considerau a fi lucrul cel mai elevat, către care aspirau cu înflăcărare și pe care-l numeau *spiritualitatea*, în slujba naționalismului îngust, a xenofobiei, a cultului violenței și urii față de democrație și de deschiderea spirituală. [...] Cartea Alexandrei Laignel-Lavastine cuprinde o asemenea cantitate de fapte, de citate și de analize, încât nu poate să nu provoace critici cu privire la o sumă de repere. [...] Anularea, atenuarea sau diminuarea antisemitismului, a crimelor nazismului și inspiratorilor lor nu poate să înlesnească sub nicio formă punerea în lumină a ceea ce a reprezentat totalitarismul comunist. Mai mult: aceasta întărește ideea că, în România, comunismul, în formele foarte speciale pe care le-a îmbrăcat, ar fi fost un produs de import pur și simplu și, fapt uitat, ca același comunism s-a aliat în mai multe rânduri cu forme anterioare de refuz al democrației, tot așa cum, sub Ceaușescu, s-a aliat cu o ideologie naționalistă ale cărei temeuri

ideologice se prelungesc până în anii '30.” (traducere Magda Jeanrenaud). □ Este semnalată apariția volumul *Bukowski la Sighet*, editat de Romulus Rusan și Fundația Academia Civică, reunind comunicările cunoscutului dizident rus Vladimir Bukowski la cel de al zecelea simpozion de la Memorialul Sighet. □ Adrian Marino e prezent la rubrica „Studii culturale” cu eseu *Libertate și cenzură în România. Începuturi. Moldova: Biserica și Domnia*. □ La „Recenzii”, Magda Răduță prezintă un interesant util, dar și eclectic volum semnat de Emil Manu, *Reviste românești de poezie* (Curtea-Veche, 2001): „Structurându-și vastul material în buna și didactica tradiție cronologică, Emil Manu comentează reviste antebelice și postbelice, pe cele de după 1989 și reviste din exil. De la prima încercare de publicistică poetică, șarmantă lexical, numită «Albumul pelerinilor români» (1851) și până la efemerele «Claviaturi» brașovene (unde debutează Ștefan Aug. Doinaș), revistele antebelice sunt prezentate minuțios, cu descrieri de coperti, cu lungi citări de poeme și cu analize de text ce dau volumului și un aer de micuță istorie literară. O secvență folositoare este cea dedicată revistelor din exil, unde găsim solide fișe de prezentare, nu doar pentru revistele lui Caraion sau Ștefan Baciuc, îndeobște cunoscute prin cercurile literare, ci și pentru rarități precum buletinul lui Mihail Steriade (periodic bilingv editat la Bruxelles), sau pentru eleganta revistă a lui Alexandru Lungu, «Argo. Poezie / Desen», editată la începutul anilor '90 la Bonn. Cartea e la fel de onestă și pentru că nu-și neagă niciun moment principala motivație, chiar dacă o ascunde în spatele unei exemplificări aparent inocente: amintind de un poet mort la 22 de ani și regretat de Al. Vona, Emil Manu ajunge să vorbească de «fascinația insolitului» (p. 148), care împinge la citate, la răscolirea prin arhive, la privirea atentă asupra unor titluri pe care le-ar fi uitat până și editorii lor și la voluptuoasa lectură din presa de epocă.” Autorul se dedică unei recuperări pasionate a uitaților literaturii. La aceeași rubrică, Dorica Boltașu recenzează volumul lui D. Caracostea *Expresivitatea limbii române* reeditat la Polirom în 2000, sub îngrijirea lui Ilie Dan.

• [„22”, nr. 667 (51)] Mircea Iorgulescu la rubrica „Exerciții de normalitate” scrie despre *Anul trecut, în Calabria*, de Radu Mareș (Dacia): „De fapt, momentul cel mai important al existenței din cele trei luni petrecute în Calabria de personajul autor sunt ceasurile matinale de singurătate, pe terasă, cu țigări, cafea și scris. Două pagini pe zi. Nu se știe ce anume scrie el, poate chiar acest pseudo-jurnal, poate altceva, fapt este că în fiecare dimineață ritualul este același. Și este un ritual fericit, deși conținutul său rămâne, pentru cititor, cu desăvârșire incert. E, poate, o cură, dar nu de însănătoșire, ci de re-inventare a sinelui. [...] Omul din *Anul trecut în Calabria* e suspendat între oglinda calabreză și fragmentele de memorie reflectate în ea, dar și între acestea și un prezent opac. Și totodată imprecis: e prezentul din carte, e prezentul neprecizat al scrierii ei, este cel al momentului de acum, al apariției?! Parafraza din titlu nu mai e o ingenioasă găselniță, poate că personajul autor nici nu a fost în Calabria, poate că de fapt Calabria este o ficțiune, un tărâm imaginar, un refugiu oniric sau inventat. Sigur este însă că

Radu Mareș a scris o carte admirabilă, subtilă și rafinată. Una dintre cărțile, nu puține, care anunță «ieșirea din tranziție» a literaturii.” □ Un grupaj realizat de Gabriela Adameșteanu și Marius Chivu dezbate pe tema *Cartea Anului 2002*, în urma decernării premiului Fundației Anonimul cărții lui Gabriel Liiceanu *Ușa interzisă*. □ Gabriela Melinescu semnează *Victor Brauner, picto-poet*.

18 decembrie

● [„Luceafărul”, nr. 45-46 (583-584)] La rubrica sa, Raluca Dună scrie despre romanul poetului Liviu Ioan Stoiciu, *Romanul-basm (Trup și suflet)*, Ed. Dacia: „Unele romane au un corp și două aripi, stângă și dreaptă. Altele au un «trup și suflet», deodată. După nouă volume de poezie și trei romane, cele mai multe distinse cu premii, Liviu Ioan Stoiciu publică un roman-basm de o năucitoare frumusețe: pe o arhitectură textualistă, în care recunoaștem, parțial, modelul optzecist al prozei lui Mircea Nedelciu și Gheorghe Crăciun, se altoiește o atmosferă încărcată de poezie și magie, cum numai într-*Un veac de singurătate* se mai poate afla. *Basmul* lui Liviu Ioan Stoiciu crește din trupul și sufletul basmelor populare românești, păstrând concretețea plină de ambiguitate a simbolurilor (sufletul) și ingenuitatea fascinantă a limbajului (trupul).” Un alt volum prezentat e *Pe urmele marelui fluvii/ Auf den Spuren des grossen Stroms*, editat la Ed. PRO: „Volumul *Pe urmele marelui fluvii/ Auf den Spuren des grossen Stroms*, renshi româno-elvețian, este rezultatul unui experiment poetic inedit, petrecut în primăvara acestui an, la Romainmotier, în Elveția, la care au participat trei scriitori români. Nora Iuga, Ioan Es. Pop, Robert Șerban și doi poeți elvețieni, Kurt Aebli și Werner Lutz, plus inevitabilii traducători, Dumitru Hâncu și Franz Hodjak. Un renshi (cuvânt de origine japoneză) este un poem în lanț alcătuit din poezii scrise de autori diferiți. Fiecare text pleacă de la precedentul – printr-un vers, cuvânt, imagine ori măcar aluzie simbolică – și merge în propria direcție, necunoscută, astfel încât verigile lanțului comunică subtil și neașteptat. Frumusețea unui astfel de text are straniețea unui joc de copii cu reguli severe. Astfel, s-a născut, în trei zile petrecute într-o mănăstire de secol al XI-lea, un lung poem alcătuit din 25 de poeme-fragmente, care se pot citi și separat unele de altele, dar care, citite unul după altul, în ordinea scrierii lor – ordine trasă la sorți, ne avertizează o notă – par un roman-jurnal al comuniunii-comunicare dintre cinci ființe foarte speciale, greu de îmblânzit, care încearcă o acomodare dublă, la celălalt (celălalt-omul și celălalt-poetul), păstrându-se în același timp pe sine. Poemul în lanț oferă cititorului și deliciile unei trame polițiste: Oare cum va răspunde următorul poem/ poet precedentului? Și următorul următorului ce îi va spune acestuia? Cum vor comunica atâtea limbi/ limbaje, tinzând spre o singură limbă? Peste poeme plutește o insinuantă undă de melancolie și fantoma marelui fluvii, a apei-limbaj care, în curgere, unește și desparte: [...]” Reține atenția și cartea lui Adrian Dinu Rachieru *Bătălia pentru Basarabia* (Ed. Augusta): „Adrian Dinu Rachieru scrie o curajoasă, convingătoare și emoționantă carte

despre înstrăinata Basarabie, pe care o conștiință românească sănătoasă ar trebui să vrea să o aducă din nou în casa României Mari. Tocmai această imoralitate românească, lipsa conștiinței naționale și istorice, uitarea, indiferența, «dihonia bucureșteană» sunt denunțate și deplânse de autor, care cere conaționalilor nu doar «elan unionist», ci și «înțelepciune politică». Este prezentat și volumul de eseuri și articole *Țară europsită* (Curtea Veche), de Andrei-Călin Mihăilescu, pe tema României contemporane, postcomuniste, europene, balcanice etc. □ Sunt publicate poeme de Bogdan-Alexandru Stănescu, premiat de revistă la Festivalul „Nicolae Labiș”, Ovidiu Alexandru Vintilă, premiantul revistei la Festivalul „Porni Luceafărul” și Lavinia Braniște, premiată de revista „Luceafărul” la Festivalul „Gh. Pituț”. □ La „Confluente”, Liviu Grăsoiu scrie despre Dragoș Morărescu într-un text intitulat *În spirit enciclopedic*, care prezintă creația poetică a acestuia, adunată în antologia (de autor) *Corabia de purpură* (Ed. Crater, 2001). □ „Convorbirile incomode” se derulează între Marius Tupan și Stelian Tăbărași, puse sub titlul *Când se schimbă dictatorii, cel de-al doilea face pe descuiatul*. □ Corina Sandu se ocupă la rubrica dedicată grafomaniei de cărțile Gabrielei Vrâncianu-Firea, într-un text intitulat *Trei, Doamne, și... toate trei proaste!* □ Maria Laiu, la „Thalia”, trece în revistă spectacolele de sfârșit de an, în *Cortină peste ultimul festival al anului*. □ La „Arta filmului” Elena Dulgheru scrie despre filmul recent premiat la Cannes, *Omul fără trecut*, în *Kaurismäki și omul fără viitor*: „Post-neorealismul Kaurismäki este un liric; «abstractul» Kaurismäki se angajează social, etic și, finalmente, politic.” □ La „Transpuneri” Ion Cozmei semnează *Eminescu în veșmânt poetic ucrainean*, prezentând un volum bilingv în ucraineană din poezia lui Mihai Eminescu, volumul, intitulat *Din valurile vremii*, a apărut în 2001, fiind îngrijit și tradus de Stepan Kellar.

● **[„România literară”, nr. 50]** Editorialul *Literatura proastă* inventariază șase tipologii: literatura melodramatică, literatura moralizatoare, pornografică, de propagandă, literatura demodată sau cea pur și simplu plicticoasă. Fiecare tipologie beneficiază de definiții și caracterizări interesante, dar cea pornografică merită în special citată: „Este, privită dintr-un anumit unghi, inversul celei moralizatoare. Nabokov spunea că pornograficul este o copulație de poncife. Doar că poncifele nu sînt morale, ci imorale. Nici viața, nici literatura nu sînt de la sine morale sau imorale: abia un anumit parti-pris al scriitorului le face să fie astfel. O specie a pornograficului este trivialul. Literatura trivială este aceea în care un mod vulgar de a gândi relațiile dintre oameni ori psihologia lor dă la iveală prin toți porii sudoarea concupiscentei și a scabrosului. Nu numai în suferință, dar și în fiziologie trebuie să fie o idee.” □ Gheorghe Ceaușescu scrie articolul *Vladimir Bukovski în România* pentru a semnaliza prezența dizidentului rus (o „voce a Rusiei profunde”) în România și în special la Aiud și cartea editată de Romulus Rusan și de Academia Civică cu acest prilej, *Bukovski la Sighet*. □ Rubrica „Lecturi la zi” cuprinde o pagină *Antisemitism și inginerie socială* semnată de Iulia Popovici, în care recenzează volumul lui Jan T. Gross, *Vecini*.

Suprimarea comunității evreiești din Jedwabne, Polonia (Polirom) și *Secera și buldozerul: Scornicești și Nucșoara. Mecanisme de aservire a țăranului român* (Polirom) de Alina Mungiu-Pippidi și Gerard Althabe. Cristian Măgură (*Un roman parabolă*) scrie despre Gh. Patza, *Întoarcerea lui Dracula* (Editura A92), iar Ana-Stanca Tăbărași despre *Enciclopedia virtuală I.L. Caragiale*, lansată de Societatea Culturală Noesis și editată de Remus Cernea, Gabriela Bagrinovschi și Cătălin Teniță, *Caragiale pe cd-rom*. Dorin-Liviu Bîțfoi, în *Lupta eruditului cu sub-înțelesurile* scrie despre volumul lui Ion Ianoși *Prejudecăți și judecăți* (Hasefer), iar Marius Chivu (*Un basarabean... târgoviștean*) despre nuvelele din *Tratat de igienă*, de Anatol Moraru (Ed. Univras, Chișinău). ■ Revista găzduiește o pagină de poeme semnate de Ioan Flora. □ Gh. Grigurcu la „Semn de carte” comentează *Jurnal*, de Monica Lovinescu (Humanitas) sub titlul *Un jurnal est-etic*. □ Alex. Ștefănescu la rubrica sa „La o nouă lectură” se ocupă, într-un text omonim, de Andrei Pleșu, apreciat pentru „virtuozitatea stilistică”, opera sa, inclusiv cea filosofică (criticul se referă la „literaturizarea filosofiei”) fiind văzută în primul rând ca „spectacol stilistic”. □ Ioan Holban, în *Noul și adevărul Bacovia*, scrie despre cartea lui Mircea Scarlat dedicată lui G. Bacovia în 1987, ultima sa carte, nu prea comentată de critici și fundamentată pe definirea *bacovianismului* ca „expresia unei practici literare irepetabile”. □ Georgeta Drăghici sub titlul *Mizantropul bine temperat* comentează volumul de debut al criticului Daniel Cristea-Enache *Concert de deschidere* (Ed. Fundației Culturale Române, 2001). □ Ion Buzași, în *Precursori ai Școlii Ardelene*, scrie despre volumele unor precursori ai Școlii Ardelene, Gherontie Cotore, *Despre articulusurile ceale de price* (Bibliotheca Universitatis Apulensis, Alba Iulia, 2000) și Grigore Maior, *Institutiones linguae valachicae. Lexicon Compendiarium Latino-Valachicum* (Universitatea „1 Decembrie 1918”, Alba-Iulia). □ Rubrica „Interviurile «României literare»” e dedicată în acest număr unui interviu cu scriitoarea și traducătoarea Nora Iuga, găzduită la castelul Schloss Solitude de lângă Stuttgart, *Cu Nora Iuga la „Schloss Solitude”* (Rodica Binder semnează interviul). □ Radu Aldulescu semnează o proză, *Trei ceasuri rele*. □ Leo Butnaru e prezent cu *Poeme și poeți ținându-se de mână*. □ E semnalat că a fost decernat la Clubul Prometheus premiul revistei pentru Cartea anului: *Ușa interzisă* de Gabriel Liiceanu. □ În avanpremieră editorială e prezentat un fragment din romanul *Fugarul*, de Constantin Stoiciu, în românește de Ioana Diaconescu, în curs de apariție la Ed. Libra. □ La „Cartea străină” Grete Tartler prezintă două cărți importante, *Spiritul Europei*, I-III (Polirom), de Antoine Compagnon și Jacques Seebacher și *Marea Ruptură. Natura umană și refacerea ordinii sociale* (Humanitas), de Francis Fukuyama. □ Gabriela Melinescu trimite o „Correspondență din Stockholm”, *Un Pod de cărți*, dedicat Serilor culturale române ținute la Biblioteca regală din oraș.

24 decembrie

• [„22”, nr. 668 (52)] Ion Vianu semnează *Rezerva de conștiință în România anilor cincizeci*. □ Mircea Iorgulescu scrie despre *Jurnal 1981-1984* (Humanitas) de Monica Lovinescu, textul intitulându-se *Război rece, război cald (I)*.

25 decembrie

• [„România literară”, nr. 51-52] Iordan Datcu, în *Pomul de Crăciun*, face un istoric al bradului împodobit cu ocazia Crăciunului, semnalând că e vorba de o tradiție datând din secolul al XIX-lea, în România, la care s-au opus mulți apărători și culegători de folclor autohton, printre care și P. Ispirescu, ca la un import venetic distrugător al tradiției românești. □ În cadrul rubricii „Lecturi la zi” o pagină întreagă, purtând titlul *VIP-ul din stația de metrou*, e dedicată de către Tudorel Urian cărții autobiografice a lui Ioan Holender *De la Timișoara la Viena* (Ed. Universal Dalsi). Iulia Alexa prezintă sub titlul *Despre dialog ca existență* cartea Rodicăi Binder *La pândă. Dialoguri salvate* (Polirom) și sub titlul *Convorbiri elitare* cartea lui Ion Pop *Ore franceze II* (Polirom), recomandate, cea din urmă, ca „sclipitoare”. □ Muguraș Constantinescu sărbătorește Anul Caragiale în prag de Crăciun cu un text intitulat *Caragiale și Perrault*, o paralelă pe tema fantasticului la cei doi scriitori. □ Barbu Cioculescu comentează cartea lui Mihai Sorin Rădulescu *Memorie și strămoși* (Albatros). □ Alex. Ștefănescu revine în cadrul rubricii sale cu formula inedită „la o primă lectură” pentru a comenta o altă carte-eveniment, *Istoria literaturii române de azi pe mâine* (Fundatia Luceafărul, 2001): „*Istoria literaturii de azi pe mâine* abundă în informații false, dar și în false informații (menționări și precizări nerelevante, expresii ale grafomaniei). Nu se știe dacă cineva va avea vreodată răbdare să separe adevărul din masa de afirmații neadevărate sau ne semnificative cuprinse în paginile ei.” □ Angelei Furtună îi revine pagina de poezie în acest număr. □ Gabriel Onțeluș scrie despre personajele feminine din proza scurtă a Hortensiei Papadat-Bengescu, în *Sephora, Bianca și Sofia*. □ Gh. Grigurcu, la „Semn de carte”, propune *O recuperare de conștiință*: Vasile Igna, *Subteranele memoriei. Pagini din rezistența Culturii în România 1944-1954* (Universal Dalsi, 2001). □ Scriitoarea Ioana Postelnicu, la o vârstă venerabilă, dă la iveală alte pagini memorialistice în care îl evocă pe maestrul E. Lovinescu: *Evocări esențiale din aproape o sută de ani de viață*. □ Cornelia Ștefănescu la „Cronica edițiilor”, sub titlul *Repere pentru literatură*, scrie despre volumul Izabela Sadoveanu, *Cărți și idei. Pagini de critică literară*, ediție de Margareta Feraru (Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Institutul de Istorie și Teorie literară „G. Călinescu”). □ Ștefan Cazimir rectifică, în *Trăiască Patria!*, anumite chestiuni abordate într-un articol semnat de Mihai Apostol despre imnul național, într-un număr anterior al revistei. □ La rubrica „Păcatele limbii”, sub titlul *Păsăreasca*, Rodica Zafiu inventariază silabele cu ajutorul cărora în diverse limbi și în limba română se alcătuieste o limbă inventată cu efecte comice ori ludice – „păsăreasca”. □ La rubrica sa „Prepeleac”,

Constantin Țoiu scrie *Un joc al întâmplării*, despre traducerea romanului lui Curzio Malaparte *Kaputt* de către defuncta sa soție, Dora Scarlat, traducere pe care el însuși o prefăcuse. C. Țoiu comentează memorabil aspecte din romanul despre război apărut în 1944 și în care limba română e într-un fel... eroină: „Despre soldații români întâlniți pe frontul din răsărit, Malaparte scrie că sunt niște țărani ignoranți care n-au pus mâna în viața lor pe un șurub, pe o piuliță sau motor. Niște primitivi față de masa uriașă de lucrători mecanizați ai URSS-ului. Tot scriitorul italian mai spune că acești înși înapoiați, dând prin satele rusești de portretul lui Stalin, scriau dedesubt: *Aiurea*. Atât doar; verdictul nostru glumeț când ceva nu-i în ordine. O dată, într-un sat, Curzio Malaparte, simpatizant al fascismului în tinerețe – se întâmplă să vadă un portret și mai mare al dictatorului pe fundalul unui decor industrial gigantic. La pagina 57 a ediției italiene, scriitorul mărturisește că rupsesse cu mâna lui partea de jos a afișului pe care «mârlanii» scriseseră iarăși *Aiurea*... Ah, Malaparte! Să confunzi cultura cu o cantitate de oțel lucrată sub amenințarea gârbaciului... Să nu fi prins finețea zeflemei românești... O vorbă de duh, care, prin distanța ironică și bunul ei simț civil, anticipa dezastrul utopiei materialiste... Dar așa fuseră toți intelectualii fanatici de stânga, ceea ce s-a verificat și la noi... Curios e că, molipsit de umorul românilor, Malaparte începuse și el să exclame *aiurea*, ca noi, când refuzăm absurdul... Totuși, nici un scriitor străin nu a fost captivat de fondul afectiv al limbii române, ca Malaparte, savurând umorul latin păstrat în starea lui genuină în Carpați. De ce, acestui autor nervos, hiper-rafinat, îi vine din când în când s-o dea pe românește? El, care, exclamă în text românește «la naiba, la dracu cu toți și cu toate»? Sau care, amintindu-și de un amor de-al lui din Iași, suspină «of, Marioaro!...» □ Anatolie Paniș în *Iacă niște biete amintiri*... pune în paralel amintirile proprii cu documentele extrase de la CNSAS: este vorba despre un prieten lector la Editura Eminescu, Ștefan Luca, care într-o noapte vine la el acasă, la Snagov (în 1971) pentru a plânge pe umerii prietenului etc. și a-i spune că un detaliu din romanul depus la editură nu e verosimil. Scriitorul descoperă în 2002 referatul din arhivele CNSAS semnat de același prieten în care romanul depus la editură (*Cine a furat o minge?*) e respins pe diverse criterii, artistice ori propagandistice. □ Gina Sebastian Alcalay publică un fragment din *Ispitirea lui Mirel*, dintr-un roman aflat sub tipar la editura Albatros, *Singurătatea alergătorului de cursă scurtă*. □ Ilie Constantin publică *Comentariu la «Caietul mamei»*. □ Stelian Tăbăraș e prezent cu proza *Loc deschis*. □ Gellu Dorian publică un poem pe o jumătate de pagină, *Străina*. □ Un interviu inedit cu scriitorul umorist Vlad Mușatescu ocupă două pagini de revistă, purtând titlul „Nenorocirea-i că prea m-am avut bine cu mai toți criticii literari de vază” (a consemnat Dumitru Hurubă). □ Două pagini de revistă sunt ocupate de *Versuri*, de Rainer Maria Rilke, în traducerea lui Mihai Nemeș. □ Costică Brădățan, la „Cartea străină”, sub titlul *...doi diavoli s-au întâlnit și ședeau de vorbă* scrie despre biografia lui Nietzsche (*Nietzsche, o biografie filozofică*), de Rüdiger Safranski, recent apărută la W.W. Norton & Company, Londra. □

Prozatorul rus din S.U.A. Serghei Dovlatov e tradus de Margareta Sipos, cu un fragment (dintr-un ciclu), *Compromisurile* – din volumul *Ne-am întâlnit, am sporovăit*. □ Catrinel Popa scrie la „Cartea străină” despre volumul cel mai recent al lui Umberto Eco, *Despre literatură (Sulla letteratura, Bompiani)* – *Umberto Eco și literatura*.

Decembrie

● [„Apostrof”, nr. 12 (151)] La „Puncte de reper” Matei Călinescu publică partea a treia a recitirilor mateine, *Recitind Craii de Curtea-Veche*. □ Criticul clujean Ion Pop și Viorel Mureșan publică poeme. ■ La „Cronica literară” semnează Irina Petraș, despre ediția a doua (Paralela 45) a volumului de proze *Dăruiește-ți o zi de vacanță*, de Gabriela Adameșteanu (*Nuvele exemplare*) și Ștefan Borbély, despre *Anul trecut în Calabria* (Dacia), de Radu Mareș (*Un clujean în Calabria*), o carte la „limita fluidă dintre jurnalul de observație și roman”. □ La „Conversații cu...” Marta Petreu poartă un dialog cu Cornel Țăranu. ■ Rubrica „Dosar” e dedicată lui Alexandru Vona, din ineditele căruia e tipărită o scenetă, *Divertisment dramatic pentru o scenă mică*, text îngrijit de Marta Petreu și Ana Cornea. Florin Manolescu oferă o fișă de dicționar Alexandru Vona, fragment din volumul în curs de apariție la Compania, *Enciclopedia exilului literar românesc*. ■ Gabriela Melinescu în fragmentele din *Jurnal suedez* (III) continuă melanjul dintre prezent (1990) și trecut (1974). ■ La „Profil critic” Anca Hațiegan prezintă volumul Ruxandrei Cesereanu *Panopticum. Tortura politică în secolul XX*, Institutul European, 2001. ■ O anchetă despre *noul Molière* montat la Naționalul din Cluj e realizată de Roxana Croitoru și Eugenia Sarvari, sub egida *Ecouri teatrale la un nou Molière*. ■ La „Esecu”, Sanda Cordoș semnează *Huligan în scene de interior*, despre *Supraviețuirile* lui Radu Cosașu (printre alte nume mari citate și deconspirate în *Supraviețuiri*: profesorul, alias Tudor Vianu, Marin Preda, Radu Petrescu).

● [„Convorbiri literare”, nr. 12 (82)] La „Atitudini” Cassian Maria Spiridon scrie despre globalism și multiculturalism, arma sa de propagare în America și în restul lumii: *Globalismul și arma sa culturală*. Textul său pleacă de la cartea de eseuri a lui Ovidiu Hurduzeu, *Sclavii fericiți*, apărută la Editura Fundației Culturale Române, concluzionând: „Românii, esticii în general, s-au trezit într-o situație paradoxală, au făcut totul pentru a accede la valorile individualismului occidental, exact în perioada când aceștia adoptă ideologia de grup și aplică lovituri mortale prototipului clasic al individului liber. «Globalizat, capitalul, precizează Hurduzeu, nu mai are nevoie de individualismul omului alb și nici de serviciile statului național, centralizat, unitar și indivizibil. Dimpotrivă, statele naționale, cu rădăcinile lor istorice și culturale sunt principala barieră împotriva globalizării economiei de piață.» Noua stângă consideră globalismul și arma lui culturală, multiculturalismul, o cale mai sigură de instaurare a socialismului mondial decât comunismul în varianta sovietică”. Autorul face distincții importante: globalism /

globalizare, multiculturalism / multiculturalitate. ■ La „Interviu”, Cristian Bădiliță ia un interviu lui Virgil Nemoianu despre Nicu Steinhardt. Interviuul ne înfățișează mici detalii biografice care alcătuiesc un mic portret din fărâme subiective: un Steinhardt viu, foarte uman, jovial, aristocratic și anticanonic, o punte cu trecutul interbelic – legătură care se vedea și din modul direct, deschis în care aborda relațiile cu ceilalți, tipic generației formate înainte de comunism: „Cred că întâi de toate te izbea voioșia, voia-bună, felul deschis, prietenos, direct în care intra în relații cu oamenii”. □ *Poezia e un modus vivendi cu autoardere* se intitulează dialogul cu poetul și traducătorul ceh Zdenek Hron realizat de Daniel Corbu. ■ E publicat un fragment inedit semnat de Nicolae Steinhardt, pe tema înfrângerii / succesului – care va fi inclus în volumul *Eseu romanțat asupra neizbânzii* (în curs de apariție la Ed. Timpul). ■ Horst Fassel semnează un articol de istorie literară despre scriitorul german originar din Banatul românesc Nicolaus Lenau, *Nicolaus Lenau din perspectiva germanilor bănățeni... (I)*.

● [„Contrafort”, nr. 12 (98)] La „Fragmente critice” Vitalie Ciobanu (*Jurnalul unui filosof „apostat”*) comentează *Ușa interzisă* (Humanitas) a lui Gabriel Liiceanu: „Jurnalul are un efect terapeutic și redemptiv pentru autorul său. Nu cred însă că și omologarea literară a intrat în intențiile lui Gabriel Liiceanu, chiar dacă aceasta nu-i displace. Motivația originară a cărții sale determină *subsecvent*, nu aprioric, consacrarea estetică a gânditorului *apostat*. Căci dacă o criză existențială își poate afla cea mai reușită formulă într-o evadare literară, la fel de evident îmi apare faptul că *scriitorul* Liiceanu este servit în chip magistral de filozoful trădat la prima vedere. Este o *armură* nu pe potriva oricui. Autorul încearcă să recupereze, pe cont propriu, plenitudinea omului, ca ființă plămădită din spirit și carne, în sensul, amintit mai sus, al filozofiei platoniciene. A trece pragul *Ușii interzise* înseamnă a-ți asuma acest adevăr până la ultima lui consecință.” □ La „Cronică literară” Grigore Chiper scrie în *Fabulația sau „fabulele” lui Matei Vișniec* despre poezia dramaturgului Matei Vișniec, cu referire în special la ultimul său volum, *Poeme ulterioare*. □ La „Palimpsest critic” Dorina Bohanțov continuă serialul dedicat lui Suskind, *Patrick Suskind, în pieile ficțiunii (II)*. □ La „Studii” Grigore Canțârnu face o panoramă descriptiv-critică a optzecismului basarabean, începând prin a cita din Ion Bogdan Lefter, din basarabeanul Nicolae Leahu și sfârșind prin a cita din Ion Pop. Studiul poartă titlul elocvent *Reafirmarea literalității poeziei*: „[...] Debutul în presă, și în volum, și l-au făcut în perioada democratizării politice din anii 1985-1994. Fără a provoca dezbateri aprinse, primele lor cărți aduceau o noutate evidentă, atît în planul ideatic, cît și acel al stilisticii și sintaxei poetice. O scurtă panoramă a titlurilor acestora ar fi edificatoare în sensul dat: *Timpul probabil* de Nicolae Popa (1983); *Obstacolul sticlei* de Lorina Bălțeanu (1984); *Lucrarea de control* (1987) și *Salonul 33* (1989) de Teo Chiriac; *Lumina proprie* (1986), dar mai ales *Abece-Dor* de Emilian Galaicu-Păun (1989); *Cămașa lui Nessos* de Andrei Țurcanu (1988); *Numitorul comun* de Eugen Cioclea (1988); *Cuvinte și tăceri* de Vsevolod Ciornei (1989); *Abia tangibilul* de Grigore Chiper

(1990); *Șarpele mă recunoaște* de Irina Nechit (1992); *De partea cealaltă a umbrei* de Aura Christi (1993); *Mișcare browniană* de Nicolae Leahu (1993); *Falsul Dimitrie* de Dumitru Crudu (1994) ș.a. Nicolae Leahu, unul dintre cei mai reprezentativi poeți și cercetători avizați ai optzecismului, a încercat să surprindă configurarea unor tendințe singularizatoare în interiorul generației, pornind de la atitudinea (nouă) a poeților față de lume și față de scris, astfel că eterogenitatea stilistică a celui mai recent *comandou* poetic este aproape incontestabilă: «...1. poezia prozaismului existențial, ironia și bufoneria iconoclastă (E. Cioclea, Vs. Ciornei, C. Olteanu, D. Crudu); 2. poezia tragicului mesianic și apocaliptic, parodia mitico-biblică (A. Țurcanu, Em. Galaicu-Păun, T. Chiriac, V. Matei); 3. sentimentalismul manierist, inițiativ și erotic (N. Popa, L. Bălțeanu, I. Nechit, L. Bordeianu); 4. poezia rafinamentului livresc și a fragmentarismului programatic (Gr. Chiper, V. Gîrneț, C. Trifan); 5. fantezismul eclectic și ezoteric (Gh. Nicu, M. V. Ciobanu, G. Chiciuc)». [...] Încercînd să dea o definiție a poeziei de azi, Ion Pop spunea că «ea este întîlnire de cuvinte, ciocnire de cuvinte, revoltă de cuvinte, explozie de cuvinte, dar pămîntul din ea e atît cît îl mai putem păstra în noi, în substanța verbală, în pasta sonoră – e un fel de ecou, dar nu cred că se mai poate face poezie frustă, o *poezie elementară*» (subl.n.) (14, p.47) Și în continuare: «Gîndiți-vă la mișcarea optzecistă din România și din Basarabia: optzeciștii au mers pînă la a face un fel de pseudopastișă prin introducerea unor texte ale altor autori în propriile texte, poezia devenind un discurs *global, total*» (subl.n.) (15, p.47). Rezultă, așadar, că privită fiind din perspectiva tradiției estetice moderne, poezia mai rămîne a fi o chestiune de limbaj, una asumată oarecum în mod *individual*. Pe de altă parte – ne sugerează pe bună dreptate reputatul critic – ea se mișcă pe calea unui demers *colectiv*, pretinzînd, prin efortul optzeciștilor, să propună alte soluții noilor provocări umane și socio-istorice. Care ar fi aceste soluții? Iată o întrebare căreia nu i se poate da un răspuns univoc. Simplificînd, am putea porni de la supoziția că soluțiile generației '80 la provocările contemporaneității consistă în chiar *literalitatea* poeziei lor – o literalitate însă care nu mai poate fi credibilă, nici înțeleasă, decît numai prin răsfrîngerea – prin tipul de scriitură – a naturii intertextuale a literaturii, și prin recuperarea – obligatorie – a Eului, investit, firește, cu o nouă demnitate – fapt ce ar însemna că foarte curînd ar fi posibilă o discuție, cu cărțile pe masă, despre re-umanizarea literaturii".

Textul are referințe bibliografice: „1. Galaicu-Păun Emilian, *Poezia de după poezie* – Chișinău, 1999; 2. *Postmodernismul – o nouă /veche mișcare literară la sfîrșitul secolului XX – începutul secolului XXI*, «Contrafort», nr. 9-11, 2001; 3. Leahu Nicolae, *Fetele și măștile optzecismului din Basarabia// Literatura română postbelică (valorificări, integrări, reconsiderări)* – Chișinău, 1998; 4. Cimpoi Mihai, *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia* – Chișinău, 1997; 5. Galaicu-Păun, Emilian, «...îmbrăcat într-o armură de fragilitate.» «Basarabia», nr.1-2, 2002; 6. Lungu Eugen, *Poezia optzeciștilor: nevoia de înnoire artistică, Literatura română postbelică (valorificări, integrări, reconsiderări)*. – Chișinău,

1998; 7. Hutcheon Linda, *Politica postmodernismului*– București, 1997; 8. Galaicu-Păun Emilian, *Scrisul este rațiunea mea de a fi*, «Basarabia», nr. 7-12, 1999; 9. Plăcintă Natalia, *Coordonate ale poezicii postmoderniste, Literatura română postbelică (valorificări, integrări, reconsiderări)* – Chișinău, 1998; 10. Lungu Eugen, *Alternativa numitorului comun, Prefață la Eugen Cioclea, Numitorul comun*, Chișinău, 1988; 11. Mușina Alexandru, *Eseu asupra poeziei modern*, Chișinău, 1997; 12. Doinaș Ștefan Augustin, *Măștile adevărului poetic*, București, 1992; 13. Țurcanu Andrei, *O lume în derivă într-o lacrimă cristică, Prefață la Vsevolod Ciornei, Cuvinte și tăceri*, Chișinău, 1989; 14. Pop Ion, *Să nu uităm că poezia este și reflecție asupra poeziei*, «Basarabia», nr. 5-7, 2001.” □ La „Poezie” Mihai Vakulovski e prezent cu *Grădinarul și alte poeme*. □ La „Proză” Haralambie Moraru publică *El nu visa nimic și nu-și visa părinții*, iar Grigore Chiper *Febră 37,1*. □ La „Jurnal de călătorie” Ilinca Ilian publică un fragment de jurnal de călătorie din 2001, *Fotografii pierdute din Mexic*. ■ La „Supliment Contrafort” e propusă o anchetă literară cu tema *Basarabia și România – un deceniu de integrare literară*, la care răspund scriitori și scriitoare din Chișinău, Bălți, Iași, Suceava, București, Brașov etc.

[„**Orizont**”, nr. 12 (1443)] Numărul e dedicat lui Ioan Holender. Cornel Ungureanu semnează *Holender între superlative* la rubrica „Documentar”. Adriana Babeți ia un interviu amplu lui Ioan Holender, intitulat *Patria mea e Timișoara*. □ La „Copyright” Șerban Foarță semnează o traducere din Max Jacob, *Villonelă*. □ La rubrica „Alături” Otilia Hedeșan scrie despre volumul coordonat de Smaranda Vultur *Memoria salvată. Evreii din Banat, ieri și azi* (Polirom). Cronica poartă titlul *Comunitatea ca loc al memoriei*. Despre cartea pe care a coordonat-o scrie și Smaranda Vultur, în *Fețele identității*. La aceeași rubrică e selectat un grupaj de texte din acest volum, cuprinzând interviuri cu oameni născuți între 1910-1934, despre orașele în care au locuit în tinerețe, intitulat *Oameni, locuri, întâlniri. Banatul – Viața orașelor prin itinerarii biografice*. Victor Neumann semnează *Arte&meserii. Evreii din Timișoara și Banat în perioada interbelică*, iar Felix Milleker *O istorie a evreilor din Banat*. Despre acest Milleker, director din 1894 până în 1942 al Muzeului din Vârșeț, autor al primei sinteze despre istoria evreilor din Banat, scrie Valeriu Leu în *De la coexistență la conviețuire*. Textul istoriei cu pricina a fost redactat în germană, s-a păstrat o copie în sârbă, redactată, după război, de românul Al. Bobic, cunosător al limbii sârbe și retradusă, recent, în românește, de sârbul din România Vasa Lupulovici. □ Cristina Chevereșan semnează *Caz neclăsat în arhivele literaturii* – este vorba despre cazul Mihail Sebastian, discuția fiind prilejuită de apariția volumelor *Dosar Mihail Sebastian*, de Iordan Chimet, Universal Dalsi, 2001 și *Sebastian sub vremi*, volum editat de publicația „Realitatea evreiască”, „Caietele culturale” nr. 6, tot la Ed. Universal Dalsi, f.a. Autoarea face o sinteză a celor două volume și a contribuțiilor importante cuprinse între paginile lor. La aceeași rubrică, Cristian Pătrășconiu semnează *La Auschwitz*. □ La „Marginalii”, Livius

Ciocârlie inaugurează *Comentarii la Lichtenberg*. □ Continuă seria interviurilor Afroditei Cionchin cu Claudio Magris – *O altă mare sau Viața ca refuz*. □ La „Fiction&Co” Mircea Pora e prezent cu *Fotoliul*, iar Cătălin Mihuleac semnează câteva proze scurte: *Risc*, *Soccer*, *Iulie-Septembrie*. □ La „Cronica edițiilor” Alexandru Ruja scrie despre Izabela Sadoveanu, *Cărți și idei*, ediție în două volume de Margareta Feraru, apărută la Academia Română, Fundația pentru Literatură și Artă, Institutul G. Călinescu, colecția *Restitutio*. Autoarea e soția fratelui mai mare, după tată, al lui M. Sadoveanu, Alexandru. *La umbra marilor idei* prezintă biografia și mai ales creația acestei scriitoare, prinsă în disputele vremii, colaboratoare asiduă la „Adevărul” și una dintre primele noastre feministe. Sunt remarcate cronicile ei de întâmpinare (la debutul lui Arghezi, spre exemplu), textele despre expresionism, cel despre moralitatea în literatură (polemica cu H. Sanielevici) sau cele despre chestiunea literaturii feminine (polemica cu G. Ibrăileanu). □ La „Univers” Dana Chetrescu, în *Smaralde, memorie și adevr* comentează *Pergamentul diafan. Ultimele povestiri*, ed. a doua (Polirom), de Ioan Petru Culianu. Patricia Dumescu în *Povești pentru suflet* scrie despre recente traduceri din Salman Rushdie, *Ultimul suspin al maurului* (Polirom, traducere de Dana Crăciun) și *Furie* (Humanitas, trad. Vlad Russo). □ La „Contur” sunt tipărite și Premiile Filialei Timișoara a USR, pe anul 2001. Premiul special pentru întreaga activitate e acordat lui Gh. Azap. □ Pe ultima pagină, sub egida „Cafeneaua literară” scriitorul sârb Danilo Kiš e prezent un fragment din volumul *Suferințe timpurii*, intitulat *Logodnicii*, în traducerea Iasminei Petrovici.

● **[„Viața Românească”, nr. 12]** Redactor de număr: Vasile Andru. Caius Traian Dragomir semnează editorialul „*Nu judecați*”, un scurt eseu despre epoca noastră – a toleranței, dar o toleranță care discriminează. □ Între primele texte propuse de revistă mai figurează poemul *Nu putem cumpăra Învierea*, de Theodor Damian și *Câte ceva despre tăierea magică a capetelor în literatura română și despre „vânzarea sufletelor”*, de Liviu Ioan Stoiciu. □ Ancheta numărului e *Basarabia literară și amară*. Sunt incluse mai multe texte: Mihai Cimpoi, *Exilul românesc în cadru rusesc. Capcanele bilingvismului*, Eugen Simion, *Lumea basarabeană*, Nicolae Dabija, *Cămăruța călătoare*, Grigore Vieru, *Basarabie de Ană și Manole* (un grupaj de poeme), Dumitru Matcovschi, *Poeme*, Leo Butnaru, *Versuri*, Lidia Ungureanu, *Versuri de dragoste*, Mihai Prepeliță, *În grădina Leonidei*, Leo Bordeianu, *Nu mai e loc pentru plâns și Privire* (poeme) și Vasile Andru, *Paștele roșu la Moscova*, o povestire de călătorie memorialistică. □ Caius Traian Dragomir semnează *Cultura, limba și statul*. □ Geo Vasile e prezent cu un text despre Gellu Naum, *Pelerinul purgatorial și restaurarea hazardului*. □ Ioan Adam ia un interviu lui Andrei Pandrea, intitulat „*Eu am mutat țara Loviștei în inima Parisului*”. □ *Poeme cinegetice* semnează Radu Cârneli. □ Un fragment de proză *Eu, Arthur și ceilalți* semnează Augustin Frățilă. □ Doina Popa e prezentă cu o proză, *Nivelul de bază*. □ Liviu Ioan Stoiciu semnează *Poeme*. Dieter Schlesak, *Pagini de jurnal*, traduse de Victor Scoradeț. □ Marin Mincu continuă serialul

Intermezzo. □ La „Restituiri” e propus Vasile Lovinescu, cu *Secțiune transversală prin om, Trei eseuri*, texte stabilite și comentariu de Marius Vasileanu. □ La „Comentarii critice” Florin Mihăilescu semnează *Eugen Ionescu sau dilema apartenenței*, Nicolae Baltă, *Confesiunile lui Alexandru George*, Mariana Criș, *Vămile lui Marius Tupan*. □ La „Miscellanea” semnează, printre alții, Aurelian Lazu, care semnalează o nouă traducere din Aristofan, *Cavalerii*, de Maria Crișan (Casa de Editură Cartea Românească, 2000), volumul conținând și o anexă despre reflectarea limbii geților în opera lui Ovidius (*De la Thesmofoarele la Marele sulmonez geto-dac*); Carmen Brăgaru (*O carte despre Tarkovski*, despre cartea Elenei Dulgheru, *Filmul ca rugăciune. O poetică a sacrului*, Ed. Arca Învierii, 2000); Vasile Andru trece în revistă presa literară (*Reviste, efigii*).

Indice de nume

A

- Abăluță, Constantin 30, 53, 135, 151,
196, 202, 211, 255, 328, 360, 459,
480, 606, 651, 658
- Acosmei, Constantin 141, 313, 484, 498,
511
- Acterian, Arșavir 465
- Acterian, Haig 75, 332
- Adameșteanu, Gabriela 1, 161, 183, 202,
206, 210, 217, 234, 235, 236, 250,
253, 267, 276, 334, 351, 402, 416,
466, 545, 546, 584, 595, 648, 661,
684, 708, 713
- Aderca, Felix 16, 17, 18, 189
- Agopian, Ștefan 150, 382, 622
- Ahmatova, Anna 204, 471, 569, 652
- Albastru, Matei 527
- Albu, Florența 123, 373, 659, 675, 694
- Aldulescu, Radu 2, 212, 474, 710
- Alecsandri, Vasile 447, 685, 701, 637
- Alexa, Iulia 310, 339, 379, 403, 467,
479, 562, 599, 646, 649, 675, 711
- Alexandrescu, Petre 266
- Alexandrescu, Sorin 65, 66, 186, 475,
604, 655, 656, 685
- Alexandru, Ioan 52, 79, 153, 165, 196,
207, 313, 501, 515
- Alexandru, Laszlo 59, 491
- Alexandru, Radu F. 360
- Alexianu, Alexandru 208
- Alexiu, Lucian 55, 56, 491
- Al-George, Sergiu 232, 662, 671
- Almosnino, George 30, 121, 328, 329,
359, 360, 381
- Alui Gheorghe, Adrian 52, 123, 151,
363, 372, 419, 659
- Amaru, Bogdan 326
- Anania, Bartolomeu Valeriu 648, 684
- Anca Hațiegan 713
- Andreescu, Gabriel 6, 118, 140, 143,
167, 195, 441
- Andriescu, Radu 89, 118, 141, 313, 370,
484, 493, 499, 512
- Andrițoiu, Alexandru 534
- Andru, Vasile 6, 75, 76, 78, 79, 372, 493,
494, 578, 579, 659, 717, 718
- Angelescu, Călin 600
- Angelescu, Silviu 412
- Anghelescu Irimia, Mihaela 640
- Anghelescu, Mircea 5, 26, 127, 131, 180,
190, 317, 345, 387, 462, 489, 569,
599, 692
- Antip, Felicia 24, 118, 130, 242, 558,
582
- Antohi, Sorin 59, 124, 142, 183, 184,
208, 273, 274, 275, 335, 365, 383,
441, 484, 485, 693
- Antonesei, Liviu 372, 498, 511, 608
- Appolinaire, Guillaume 367, 398
- Ardeleanu, George 231, 237, 318, 451,
465, 481
- Arendt, Hannah 78, 345
- Arghezi, Barutu T. 271, 369
- Arghezi, Tudor 51, 69, 73, 78, 169, 187,
189, 215, 257, 271, 314, 317, 324,
344, 358, 367, 368, 524, 564, 614,
615, 641, 647, 667, 681, 717
- Arion, George 125, 306
- Aristofan 718
- Aristotel 15
- Asachi, Gh. 373

Astaloș, George 117, 259, 493
 Astner, Michael 300, 499, 512
 Avramescu, Marc-Mihail 56
 Axinte, Șerban 499, 512, 606
 Azap, Gheorghe 717

B

Babeți, Adriana 55, 60, 349, 599, 604,
 605, 643, 644, 660, 689, 716
 Bachelard, Gaston 181
 Baconsky, A.E. 207, 296, 366, 367, 555,
 628
 Bacovia, George 43, 52, 59, 70, 71, 105,
 214, 222, 261, 324, 360, 366, 367,
 494, 552, 556, 562, 564, 589, 590,
 613, 710
 Bailey, Paul 624
 Balaci, Alexandru 166, 181, 182
 Balcanăș, Iulia 691
 Balotă, Nicolae 32, 74, 127, 180, 207,
 268, 355, 357, 358, 370, 381, 382,
 401, 405, 420, 421
 Balotă, Nicolae M. 180
 Baltag, Cezar 52, 134, 135, 193, 356,
 367, 481, 501, 514, 534, 541
 Baltazar, Camil 143, 670
 Banciu, Carmen Francesca 221, 483
 Banciu, Paul Eugen 55, 60, 153, 579
 Bantaș, Andrei 203
 Banu, George 11, 242, 305, 345, 346
 Baranga, Aureliu 318
 Barbu, Daniel 95, 96
 Barbu, Eugen 125, 456, 538, 593
 Barbu, Ion 19, 240, 439, 455, 468, 534,
 564, 651
 Baros, Linda Maria 618
 Bart, Jean 180
 Baștovoi, Ștefan 72, 73, 113, 135, 371,
 527, 692
 Baudrillard, Jean 549, 698
 Bădiliță, Cristian 152, 194, 490, 628,
 634, 685, 714
 Bălăiță, George 382, 579

Bălu, Ion 80, 151, 207, 362, 372, 406,
 555, 556, 568, 640, 651
 Bănescu, Constantin Virgil 72, 170, 677
 Bănulescu, Daniel 62, 310, 482, 603,
 654, 656, 657
 Bănulescu, Ștefan 268, 313, 361, 667,
 700
 Bărlădeanu, Lucreția 117, 290, 610, 686
 Bârna, Nicolae 8, 14, 21, 61, 146, 153,
 373, 420, 528, 557, 584, 652, 659,
 690
 Bârna, Vlaicu 575
 Behring, Eva 24, 208, 441
 Beldeanu, Ion 493, 568
 Bellow, Saul 193, 335, 336, 350, 377,
 416, 421, 448, 472, 484, 491
 Benga, Raluca 692
 Benjamin, Walter 347, 555
 Bentoiu, Annie 665
 Bernea, Horia 124, 156
 Bernhard, Thomas 535
 Beșleagă, Vladimir 117, 296, 432
 Bianu, Ion 577
 Bibescu, Martha 48, 476, 535, 567, 681
 Binder, Rodica 48, 221, 416, 439, 468,
 482, 534, 575, 621, 651, 710
 Bîrlădeanu, Lucreția 426
 Bittel, Adriana 25, 330, 345, 388, 397,
 647, 660, 676, 680
 Bîțfoi, Dorin-Liviu 170, 188, 339, 379,
 402, 416, 490, 628, 649, 694, 710
 Blaga, Dorli 192, 193, 362, 494, 684
 Blaga, Lucian 190, 192, 287, 314, 332,
 344, 351, 355, 362, 366, 367, 419,
 420, 442, 480, 481, 549, 554, 564,
 641, 651, 653, 656, 684
 Blanchot, Maurice 329
 Blandiana, Ana 5, 11, 76, 135, 164, 179,
 192, 253, 268, 313, 413, 416, 419,
 539, 547, 599
 Blecher, Max 299
 Bleoca, Liviu 361, 423, 494
 Bloom, Allan 335, 431
 Bloom, Harold 29, 475, 705

- Blum, Leon 302
- Bodiu, Andrei 25, 38, 112, 118, 141, 146, 151, 169, 276, 369, 396, 409, 440, 449, 450, 476, 483, 501, 514, 644, 681, 705
- Bodnaru, Adrian 689
- Bodrug, Iurie 80, 106, 500, 513
- Boerescu, Dan-Silviu 54, 55, 153
- Boeriu, Eta 60, 355
- Bogza, Geo 318, 696
- Bohanțov, Dorina 426, 714
- Boia, Lucian 533, 631
- Boilă, Zaharia 420
- Boldea, Iulian 55, 62, 71, 74, 153, 155, 189, 194, 202, 221, 369, 549, 656, 692
- Bolintineanu, Dimitrie 208, 393
- Boltașu, Dorica 170, 526, 707
- Borbély, Ștefan 1, 25, 59, 131, 155, 156, 193, 218, 267, 270, 309, 361, 362, 365, 383, 420, 541, 555, 622, 634, 651, 652, 685, 713
- Borges, Jorge Luis 3, 184, 203, 264, 345, 389, 392, 503, 516, 589
- Bossert, Rolf 23, 503, 505, 506, 516, 518, 519
- Bot, Ioana 26, 36, 59, 60, 155, 458
- Botez, Alice 27
- Botta, Emil 261, 541, 661
- Bourdieu, Pierre 172, 177, 301
- Boureanu, Radu 564
- Braga, Corin 57, 155, 270, 326, 475, 492, 549, 655, 657
- Braga, Rodica 573
- Braniște, Lavinia 491, 604, 709
- Brauner, Victor 24, 117, 614, 708
- Brăgaru, Carmen 306, 620, 695, 696, 718
- Brătescu-Voinești, I. Al. 456
- Brâncuși, Grigore 61, 75
- Breban, Nicolae 1, 9, 34, 35, 52, 74, 128, 151, 193, 237, 244, 313, 367, 368, 371, 421, 438, 521, 527, 529, 576, 590, 591, 618, 624, 648, 667, 682
- Brebenel, Cristian George 356, 419, 652, 654, 657
- Brezianu, Andrei 37
- Brezianu, Barbu 386, 664
- Broch, Hermann 530, 604
- Bruckner, Pascal 141, 142
- Brumaru, Emil 14, 32, 52, 128, 135, 211, 237, 312, 313, 341, 467, 468, 563, 675, 680, 700
- Brunea-Fox 131, 446
- Buber, Martin 363
- Buciu, Marian Victor 49, 128, 197, 642, 659
- Bucur, Romulus 6, 52, 112, 131, 135, 141, 493
- Budai-Deleanu, Ion 310, 311
- Buduca, Ioan 34, 54, 56, 150, 169, 195, 302, 371, 491, 527, 541, 586, 613
- Bugnariu, Tudor 192, 684
- Bukovski, Vladimir 77, 78, 709
- Bulat, Vladimir 80, 117, 300, 437
- Bulei, Ion 348, 604, 681
- Bulgakov, Mikhail 15, 147, 622
- Bunaru, Eugen 204
- Buñuel, Luis 327
- Burlacu, Alexandru 52, 151, 194
- Burța, Bianca 141, 176, 319, 377, 465, 485, 595, 648, 661, 670
- Busuioc, Aureliu 112, 282, 296, 612
- Busuiocanu, Alexandru 588
- Butnaru, Leo 23, 84, 97, 112, 135, 148, 208, 279, 289, 503, 516, 710, 717
- Butnaru, Val 84, 107, 288
- Buz, Adrian 237, 316, 526, 668
- Buzași, Ion 129, 710
- Buzea, Constanța 134, 211, 313, 378, 668
- Buzera, Ion 11, 244, 409, 421, 643, 644
- Buzura, Augustin 36, 39, 59, 61, 213, 234, 313, 458, 491, 556, 624, 658, 667
- Buzzati, Dino 271

C

- Caillois, Roger 524
 Caler, Leny 650
 Canetti, Elias 153, 195, 364, 438, 548, 605
 Cantacuzino-Enescu, Maria (Maruca) 317, 395
 Cantemir, Dimitrie 5, 115, 132, 180, 248, 557, 599, 640, 643, 644
 Cantuniari, Mihai 137, 360, 490, 651
 Canțiru, Grigore 97
 Cap-Bun, Marina 57, 680
 Cara, Veronica A. 62, 356
 Caracostea, D. 707
 Caragiale, Ion Luca 3, 7, 8, 15, 23, 34, 36, 39, 40, 44, 45, 46, 47, 51, 52, 55, 59, 61, 62, 75, 102, 117, 118, 129, 136, 137, 139, 143, 145, 146, 151, 152, 153, 154, 164, 166, 183, 184, 187, 189, 192, 195, 196, 207, 209, 217, 218, 221, 222, 228, 237, 244, 247, 256, 267, 296, 302, 303, 305, 330, 351, 361, 364, 372, 373, 374, 379, 380, 381, 382, 395, 408, 409, 413, 420, 439, 441, 458, 460, 490, 528, 532, 534, 536, 564, 565, 590, 602, 603, 605, 618, 620, 640, 647, 653, 675, 690, 694, 710, 711
 Caragiale, Mateiu 117, 651, 653
 Caraion, Ion 664
 Caraman, Ștefan 62, 549, 683, 695
 Caranfil, Nae 182, 221, 394
 Caranica, Nicu 412
 Carianopol, Virgil 564
 Cassian, Nina 37, 522, 523, 524, 534, 648
 Catanoy, Nicholas 35, 271, 554
 Cazimir, Ștefan 9, 47, 183, 218, 228, 261, 564, 618, 675, 711
 Călin, Constantin 241, 317, 446, 552, 556
 Călin, Vera 490, 522
 Călinescu, Alexandru 126, 244
 Călinescu, G. 8, 14, 33, 61, 133, 140, 143, 157, 171, 183, 209, 217, 242, 264, 265, 268, 303, 314, 316, 337, 344, 379, 409, 439, 448, 523, 581, 588, 602, 628, 641, 660, 665, 667, 684, 689, 690, 702, 711
 Călinescu, Matei 37, 52, 63, 64, 65, 74, 148, 183, 184, 186, 192, 207, 234, 235, 236, 237, 264, 268, 290, 305, 307, 308, 309, 319, 322, 323, 345, 365, 367, 368, 370, 375, 379, 396, 441, 470, 494, 530, 531, 541, 542, 555, 556, 568, 604, 624, 640, 642, 651, 664, 665, 684, 713
 Căplescu, Romulus 130, 157, 183, 242, 317, 396, 409, 582, 666, 681
 Cărtărescu, Mircea 23, 25, 33, 74, 86, 87, 118, 123, 125, 129, 134, 135, 136, 146, 221, 240, 267, 273, 318, 319, 336, 373, 387, 397, 403, 422, 423, 435, 449, 450, 502, 515, 535, 542, 544, 547, 548, 550, 570, 603, 655, 676
 Căndroveanu, Hristu 393
 Cârnci, Magda 23, 134, 135, 141, 276, 463, 494
 Cârnci, Radu 75, 80, 717
 Cârstea, Svetlana 6, 11, 26, 38, 120, 132, 141, 148, 161, 170, 177, 185, 218, 234, 249, 265, 319, 353, 377, 399, 412, 441, 466, 559, 570, 583, 616, 622, 634, 645, 648, 661
 Ceașescu, Nicolae 13, 33, 36, 130, 167, 209, 242, 243, 244, 252, 321, 383, 384, 399, 407, 423, 427, 428, 483, 495, 496, 503, 504, 508, 509, 516, 517, 528, 529, 534, 562, 589, 632, 644, 648, 694, 701, 704, 705, 706, 709
 Cehov, A. P. 38, 43, 46, 51, 198, 294, 297, 305, 351, 392, 645, 688
 Cela, Camillo José 172
 Celan, Paul 12, 13, 20, 24, 60, 118, 130, 173, 186, 187, 192, 247, 362, 416,

- 421, 492, 494, 523, 604, 652
Cerna, Panait 151
Cernat, Paul 3, 25, 38, 119, 121, 123,
125, 131, 141, 147, 165, 168, 176,
184, 202, 264, 307, 351, 375, 383,
397, 399, 474, 477, 478, 535, 542,
547, 559, 595, 621, 631
Cervantes, Miguel de 298, 364, 390
Cesereanu, Ruxandra 57, 58, 59, 92, 93,
95, 125, 160, 161, 185, 188, 192,
202, 268, 270, 288, 304, 319, 326,
365, 368, 380, 402, 413, 416, 417,
418, 499, 512, 548, 549, 600, 654,
655, 656, 713
Cheianu, Constantin 80, 107, 110, 294
Chetrinescu, Dana 195, 439, 689, 717
Chevereșan, Cristina 55, 195, 269, 363,
438, 491, 547, 605, 653, 689, 716
Chichere, Ion 151, 406, 587, 689, 705
Chifu, Gabriel 2, 135, 136, 151, 469, 652
Chihaia, Pavel 239, 247, 373, 570
Chimet, Iordan 138, 142, 162, 163, 247,
330, 716
Chioaru, Dumitru 128, 129, 135, 202,
488, 494, 599
Chiper, Grigore 38, 80, 89, 111, 112,
135, 275, 423, 496, 509, 606, 714,
716
Chiper, Tita 9, 36, 164, 569, 572
Chiva, Ionuț 72, 204
Chivu, Marius 47, 121, 132, 141, 148,
149, 161, 170, 179, 219, 234, 249,
254, 310, 337, 351, 379, 386, 402,
445, 467, 485, 488, 526, 533, 536,
543, 545, 583, 587, 628, 634, 649,
675, 693, 694, 697, 698, 700, 708,
710
Christi, Aura 2, 49, 60, 139, 166, 306,
437, 471, 569, 589, 651, 675, 715
Ciachir, Dan 54, 55, 302, 313
Cimpoeșu, Petru 123, 125, 126, 165,
197, 214, 419, 469
Cimpoi, Mihai 53, 57, 74, 84, 112, 207,
610, 717
Ciobanu, Vitalie 5, 80, 84, 86, 112, 113,
147, 188, 271, 273, 279, 287, 293,
294, 422, 437, 495, 503, 508, 516,
622, 714
Ciocan, Iulian 80, 91, 110, 113, 276, 280,
287, 423
Ciocârlie, Livius 46, 56, 57, 123, 153,
165, 192, 193, 195, 364, 370, 373,
378, 387, 403, 404, 438, 548, 559,
594, 605, 717
Cioculescu, Barbu 46, 47, 133, 209, 239,
343, 374, 404, 405, 458, 527, 556,
566, 680, 689, 690, 711
Cioculescu, Simona 448
Cioculescu, Șerban 69, 209, 265, 337,
380, 522, 538, 541, 560, 561, 562,
563, 564, 565, 566, 602, 620, 689,
690, 695
Ciopraga, Constantin 52, 75, 151, 242,
556
Cioran, Emil 4, 5, 11, 27, 43, 52, 53, 60,
65, 67, 119, 132, 138, 162, 189,
192, 212, 217, 221, 229, 231, 245,
250, 251, 252, 262, 263, 268, 271,
274, 289, 290, 291, 292, 302, 306,
319, 320, 323, 324, 326, 333, 335,
343, 351, 354, 356, 361, 363, 372,
375, 378, 383, 384, 396, 398, 399,
400, 404, 413, 439, 481, 521, 538,
544, 559, 560, 601, 604, 629, 641,
656-659, 661, 705, 706
Cipariu, Dan Mircea 172, 310, 603
Cisek, Oscar Walter 363
Cistelecan, Alex. 691
Cistelecan, Alexandru 54, 62, 63, 74,
121, 122, 134, 152, 194, 202, 302,
369, 370, , 442, 493, 541, 549,
552, 636, 655, 656, 691, 692
Ciubotaru, Adrian 279, 426, 508, 521,
606, 687
Ciupureanu, Ionel 197, 357, 409, 549
Ciurtin, Eugen 170, 186, 219, 410
Claudian, Al. 567
Cliveț, Nicoleta 71, 96, 97, 202, 371,

- 419, 493, 547, 692
 Coande, Nicolae 135, 154, 161, 409, 533
 Cocora, Ion 368
 Cocteau, Jean 239, 309
 Codrescu, Andrei 9, 36, 37, 197, 228, 267, 606, 646
 Codruț, Mariana 89-91, 135, 141, 267, 289, 300, 495, 548, 600, 608, 651, 655, 668, 697
 Coloșenco, George 439
 Coman, Dan 548
 Comarnescu, Petru 127, 244, 291, 601, 671
 Compagnon, Antoine 710
 Condeescu, Alexandru 47, 129, 135, 222, 303, 377
 Constantin, Cătălin 188, 304, 338, 339, 379, 446, 467, 489, 533, 620, 639, 646, 683, 700
 Constantin, Ilie 154, 344, 372, 493, 556, 648, 712
 Constantinescu, Marina 345, 528, 534, 567
 Constantinescu, Pompiliu 69, 265, 337
 Constantinescu, Romanița 185
 Conta, Vasile 547, 604, 652, 685
 Conte, Rosa Del 494
 Corbea, Andrei 12, 25, 142, 490, 569
 Corbu, Daniel 52, 152, 714
 Cordoș, Sanda 38, 39, 60, 155, 156, 267, 270, 361, 370, 692, 713
 Cornea, Andrei 1, 25, 38, 186, 245, 364, 457, 494
 Cornea, Paul 475, 476, 501, 514, 648
 Corneanu, Nicolae (Mitropolitul) 491, 604
 Corniș-Pop, Marcel 37, 195, 204, 207, 270, 491
 Coroiu, Constantin 3, 23, 130, 140, 166, 209, 228, 317, 382, 693
 Coroiu, Irina 2, 35, 151, 579
 Cortázar, Julio 613
 Cosașu, Radu 6, 7, 36, 118, 125, 126, 157, 351, 465, 533, 534, 652, 661, 697, 713
 Cosma, Cristian (Un Cristian) 493, 552, 606, 692
 Costa, Ioana 652
 Costin, Calistrat 202
 Coșeriu, Eugen 113, 557, 582, 592, 593, 647
 Coșoveanu, Gabriel 183
 Coșovei, Traian T. 2, 23, 57, 71, 89, 131, 136, 151, 172, 259, 306, 459, 474, 651
 Cotruș, Aron 399
 Cotruș, Ovidiu 184, 355, 653
 Courriol, Jean-Louis 611
 Craia, Sultana 643
 Crainic, Nichifor 33, 56, 442
 Crăciun, Camelia 5, 118, 160, 202, 370, 552
 Crăciun, Gheorghe 25, 101, 103, 147, 169, 233, 306, 336, 369, 371, 376, 460, 493, 501, 514, 549, 569, 595, 613, 616, 622, 645, 661, 681, 698, 708
 Creangă, Ion 7, 52, 53, 207, 296, 337, 358, 359, 373, 380, 381, 498, 511, 521, 552, 590, 593, 602, 659
 Creția, Gabriela 651
 Creția, Petru 142, 643
 Crețu, Tudor 204, 691, 692
 Cristea, Dan 3, 52, 136, 680
 Cristea, Radu Călin 466, 671
 Cristea, Valeriu 313, 559, 602, 666
 Cristea-Enache, Daniel 3, 9, 10, 24, 61, 117, 140, 146, 166, 183, 196, 197, 208, 217, 228, 236, 237, 241, 261, 316, 345, 351, 373, 374, 395, 408, 421, 448, 458, 477, 478, 482, 483, 521, 529, 547, 593, 630, 647, 650, 670, 690, 692, 693, 697, 710
 Cristescu, Maria-Luiza 490, 587
 Cristofor, Ion 89, 193, 196, 365
 Criș, Mariana 43, 677, 718
 Crohmălniceanu, Ovid S. 11, 100, 131,

189, 376, 468, 522, 523, 524, 525,
526, 532, 535, 593, 616, 621, 645,
648
Croitoru, Alin 186
Crudu, Dumitru 71, 104, 107, 113, 121,
197, 279, 281, 287, 437, 498, 511,
570, 607, 715
Cubleșan, Victor 57, 59, 156, 368, 562
Cudalb, Ileana 699
Cugler, Grigore 643
Culianu, Ioan Petru 37, 148, 183, 184,
186, 192, 236, 237, 307-309, 322,
323, 336, 365, 368, 379, 396, 411,
412, 439, 485, 542, 624, 661, 717
Cușnăreanu, George 537
Cuțitaru, Codrin Liviu 185, 218, 450,
484, 583

D

Dabija, Alexandru 579, 647
Dabija, Nicolae 85, 111, 112, 717
Daian, Paul 121, 136
Damaschin, Dan 594
Damian, Mircea 455, 456
Daneliuc, Mircea 55, 153, 552, 618
Danilov, Nichita 23, 131, 134, 135, 136,
312, 468, 498, 511, 586, 589
Datcu, Iordan 183, 248, 249, 326, 364,
373, 415, 416, 565, 566, 689, 711
Decuble, Gabriel H. 118, 141, 499, 512
Déguy, Michel 589
del Conte, Rosa 610, 650
Deleuze, Gilles 105
Densusianu, Ovid 68, 69, 394
Derrida, Jacques 177, 232, 526, 691
Diaconu, Marin 208, 373, 494, 555, 556,
659
Diaconu, Mădălina 177, 185, 231, 354
Diaconu, Mircea A. 52, 134, 151, 194,
212, 214, 221, 240, 373, 406, 470,
549, 603, 659
Dima, Simona-Grazia 57, 369, 592
Dimisianu, Gabriel 3, 7, 15, 47, 189,

212, 217, 304, 305, 313, 379, 468,
579, 680, 696
Dimisianu, Georgeta 376
Dimitriu, Daniel 89
Dimov, Leonid 20, 30, 50, 59, 98, 130,
196, 329, 455, 642, 704, 705
Dinescu, Mircea 130, 134, 402, 415,
606, 658
Dinițoiu, Adina 148, 386, 485, 621
Djuvara, Neagu 589, 680
Dobrescu, Caius 119, 123, 125, 484, 501,
502, 514, 515
Dobrogeanu-Gherea, C. 382, 420, 603
Doinaș, Ștefan Augustin 36, 57, 74, 130,
135, 183, 196, 207, 211, 220, 253,
254, 256, 257, 259, 269, 302, 343,
351, 355, 365, 374, 377, 378, 386,
415, 420, 486, 549, 707
Doni, Gheorghe 100
Dopcea, Marian 74, 549
Dorian, Gellu 52, 194, 202, 299, 369,
415, 473, 547, 592, 660, 694, 712
Dostoievski, F. M. 193, 194, 218, 429,
432, 615, 622, 689
Draghinescu, Rodica 152, 491, 591, 676
Dragolea, Mihai 123, 155, 218, 310, 644
Dragomir, Caius Traian 40, 57, 75, 79,
207, 493, 494, 555, 657, 717
Dragomir, Mihu 367
Dragomirescu, Mihail 47
Drăgan, Simona 169, 690
Drăgănoiu, Ion 14, 61, 186, 194
Drăghici, Georgeta 14, 220, 675, 710
Drăghici, Marian 36, 121, 123, 134, 197,
382, 681
Drumea, Domnica 691
Druță, Ion 81, 111, 112, 114, 610, 611
Dulgheru, Elena 718
Dumitrașcu, Aurel 123, 135, 194, 312,
363, 371, 659
Dumitrescu, Geo 183, 184, 238, 324,
343, 400, 524, 541, 592, 613, 617,
630, 670, 681, 697, 705
Dumitrescu-Bușulenga, Zoe 387, 421,

581, 593
 Dumitriu, Petru 196, 237, 270, 302, 303,
 326, 362, 368, 386, 387, 421, 449,
 460, 474, 493, 641, 650, 667
 Dună, Raluca 597, 618, 635, 659, 663,
 665, 672, 676, 690, 699, 708
 Dună, Teodor 618, 691
 Duras, Marguerite 206, 448, 492
 Duțescu, Dan 127, 471, 640, 690
 Duțu, Alexandru 96

E

Eco, Umberto 173, 184, 217, 580, 592,
 713
 Ecovoiu, Alexandru 615, 646, 690
 Eliade, Mircea 21, 22, 26, 37, 53, 56, 65,
 67, 114, 119, 138, 148, 153, 162,
 163, 184, 186, 192, 193, 194, 197,
 229, 231, 232, 235-237, 250, 267,
 274, 289, 290, 295-299, 307-309,
 314, 316, 319-324, 332, 334-336,
 344, 351, 354, 361, 365, 378, 379,
 380, 396, 400, 406, 410, 411, 413,
 416, 441, 479, 484, 485, 492, 494,
 537, 541, 542, 544, 549, 559, 560,
 601, 618, 624, 634, 641, 648, 652,
 658, 670, 671
 Eliot, T.S. 182, 227, 556
 Elisabeta, Regina României (Carmen
 Sylva) 118, 363, 476
 Elvin, B. 247
 Elytis, Odysseas 642, 643
 Eminescu 192, 267
 Eminescu, Mihai 7, 9, 13, 14, 32, 33,
 45, 52, 53, 61, 66, 67, 69, 76, 107,
 122, 123, 128, 136, 142, 143, 151,
 152, 166, 180, 181, 184, 187, 189,
 194, 202, 203, 208, 241, 242, 253,
 257, 296, 299, 307, 323, 327, 339,
 342, 349, 353, 359, 364, 371, 373,
 379, 382, 383, 391, 392, 393, 396,
 398, 408, 426, 479, 490, 492, 526,
 527, 537, 552, 556, 565, 581, 588,

590, 593, 602, 604, 610, 621, 638,
 640, 641, 650, 667, 677, 683, 684,
 692, 693, 702, 703, 709, 712

Enescu, George 421
 Eretescu, Constantin 399, 411
 Erofeev, Victor 264
 Esenin, Serghei 226, 367
 Esinencu, Nicolae 654, 657
 Esterházy, Péter 206
 Ewan, Ian Mc 450

F

Faifer, Florin 202
 Faulkner, William 227, 238, 256, 662
 Fărcășanu, Mihai (Mihai Villara) 144,
 145
 Fărcășanu, Pia 665
 Fântăneru, Constantin 331, 332
 Felea, Victor 59, 366
 Feraru, Margareta 140, 144, 217, 711,
 717
 Feticu, Mira 202
 Filimon, Nicolae 448
 Finkenthal, Michael 60, 193
 Firan, Carmen 228, 361, 400, 401, 618,
 646
 Firică, Ștefan 6, 27, 196
 Fischer, Ion 651
 Flămând, Dinu 35, 191, 306, 387, 433,
 589, 621
 Flora, Ioan 59, 62, 127, 128, 130, 133,
 134, 135, 136, 166, 195, 368, 606,
 677, 710
 Florescu, Cătălin Dorian 438, 483, 632,
 633
 Florescu, Gheorghe I. 52, 53, 152, 194,
 604, 647, 652
 Florescu, Nicolae 126, 128, 157, 208,
 238, 556
 Florescu, Radu 371
 Florian, Mircea 212, 679
 Foarță, Șerban 30, 48, 56, 128, 130, 153,
 195, 269, 363, 372, 446, 468, 491,

528, 535, 604, 704, 716
 Fondane, Benjamin (v. și Fundoianu)
 320, 333, 641
 Fotache, Oana 159
 Foucault, Michel 67, 93, 170, 347, 353
 Franga, Liviu 76
 Frățilă, Augustin 75, 717
 Frost, Robert 367
 Frunză, Victor 221, 483, 646
 Frunzetti, Ion 142, 668, 705
 Fuentes, Carlos 448
 Fundoianu, Benjamin 131, 208, 446, 613
 Furtună, Angela 369

G

Galaicu-Păun, Emilian 62, 92, 112, 135,
 136, 148, 197, 198, 279, 281, 287,
 371, 423, 431, 437, 499, 512, 608,
 714, 715
 Gană, George 362
 Gălățanu, Mihail 139, 152, 493
 Gârbea, Horia 39, 50, 121, 136, 152,
 196, 237, 365, 390, 492, 648
 Gârneț, Vasile 80, 84, 87, 107, 112, 272,
 282, 287, 294, 422, 437, 438, 495,
 503, 508, 516, 606, 610, 612
 Genaru, Ovidiu 489, 527, 574
 Genette, Gérard 305
 George, Alexandru 2, 8, 10, 14, 21, 42,
 54, 55, 117, 125, 126, 140, 144,
 146, 152, 157, 173, 183, 192, 197,
 217, 228, 234, 237, 261, 303, 316,
 324, 330, 356, 360, 361, 383, 395,
 419, 444, 455, 458, 468, 536, 541,
 558, 582, 597, 602, 648, 664, 682,
 718
 George, Stefan 207
 Georgescu, Liviu 351, 370, 372, 545,
 574, 597
 Georgescu, Paul 193, 236, 555
 Gheorghe, Ion 196, 313, 457, 640
 Gheorghiu, Constantin Virgil 220, 641,
 662, 663, 671, 672

Gheran, Nicolae 613
 Gherghei, Grișa 492
 Ghica, Ion 228, 393, 447, 448
 Ghica, Magdalena 131
 Ghika, Vladimir 127, 317
 Ghiță, Cătălin 193, 267, 362, 420, 494,
 652
 Ghițulescu, Mircea 53, 75, 125, 151,
 152, 192, 370, 556
 Ghiu, Bogdan 170, 309, 373, 494, 583,
 595, 645, 648, 677, 700
 Gide, André 356, 615
 Glucksmann, André 432
 Goga, Octavian 357, 420, 598, 621, 629,
 659
 Gogea, Vasile 201, 398, 502, 515, 549,
 552, 695
 Gogol, N. V. 43, 351, 532, 553
 Golopenția, Anton 123, 127, 156, 193,
 317, 601, 602
 Golopenția, Sanda 37, 156, 193, 412,
 567
 Goma, Paul 34, 60, 199, 242-244, 252,
 326, 369, 371, 469, 491, 493, 592,
 658, 667, 682
 Gombrowicz, Witold 21, 101, 529, 604
 Got, Petru 556
 Goțiu, Mihai 368, 446
 Grass, Günter 130, 169, 528, 575, 644
 Grădinaru, Dan 552
 Grănescu, Mihai 418
 Grănescu, Adrian 371
 Grăsoiu, Liviu 121, 208, 356, 555, 556,
 709
 Greceanu, Adela 121, 136, 372
 Gregori, Ilina 5, 526, 532, 537, 604
 Grey, Thomas 373
 Grigor, Andrei 61, 196
 Grigorescu, Dan 61, 196, 278, 373, 374,
 557, 690
 Grigurcu, Gheorghe 8, 14, 29, 42, 48, 52,
 57, 74, 75, 80, 121, 127, 137, 143,
 150, 151, 164, 171, 179, 189, 193,
 207, 208, 212, 220, 238, 255, 304,

313, 326, 341, 370, 372, 379, 387,
403, 415, 446, 457, 467, 468, 478,
480, 489, 491, 494, 527, 534, 537,
547, 552, 555, 556, 563, 574, 587,
599, 619, 629, 640, 642, 646, 649,
653, 656, 658, 659, 666, 668, 675,
680, 683, 695, 700, 710, 711
Grosu, Mugur 492, 493, 692
Grosu, Valeria 608
Groșan, Ioan 2, 25, 96, 97, 125, 126,
142, 419, 457
Gruber, Marianne 354, 363, 652
Guga, Romulus 62
Gulea, Dan 142, 186, 331, 648
Guran, Letiția 62
Gusti, Dimitrie 127, 270, 601, 670
Gyr, Radu 33, 492, 552, 564

H

Hagiu, Grigore 367
Halippa, Pan (Pantelimon) 114, 278, 500,
513
Haller, Christian 239, 460
Handoca, Mircea 138, 162, 163, 492,
494
Hanganu, Laurențiu 316
Hanu, Dan Bogdan 52, 123, 154, 369,
372, 655
Harms, Daniil 239, 495, 688
Hasdeu, B. P. 24, 129, 248, 382, 420,
589
Hašek 298
Hațiegan, Anca 270, 492, 553, 655, 657,
691, 713
Hârlav, Constantin 8, 153, 196, 374, 528
Hedeșan, Otilia 55, 195, 269, 363, 653,
716
Heidegger, Martin 186, 187, 345, 353,
406, 433
Heliade-Rădulescu, Ion 3, 57, 61, 154,
315, 330
Hesse, Hermann 508, 521
Hîncu, Dumitru 460, 464

Hîrlav, Constantin 146
Hodjak, Franz 460, 708
Holban, Anton 11, 15, 75, 126, 143, 146,
154, 157, 208, 378
Holban, Ioan 52, 76, 151, 194, 220, 415,
468, 490, 547, 574, 710
Hölderlin, Friedrich 629, 677
Holender, Ioan 629, 653, 711, 716
Horasangian, Bedros 10, 25, 119, 132,
158, 621
Horea, Ion 369
Horia, Vintilă 220, 238
Horodincă, Georgeta 361
Hossu-Longin, Lucia 395, 559, 579
Hotineanu, Eleonora 278
Hrabal, Bohumil 257, 297, 298
Hugo, Victor 48, 153, 329, 476, 528
Hurduzeu, Ovidiu 10, 314, 604, 713
Hurezeanu, Emil 1, 218, 234, 402, 405
Hurubă, Dumitru 629, 680, 712

I

Iacob, Valentin 151, 306
Iancu, Bogdan 493
Iancu, Dan 492, 692
Ianoși, Ion 37, 61, 193, 494, 559, 652,
710
Ianuș, Marius 71, 72, 74, 204, 585, 690,
692
Iaru, Florin 135, 420, 539
Ibrăileanu, Garabet 717
Ieronim, Ioana 130, 150, 440, 521
Ierunca, Virgil 123, 144, 194, 220, 317,
343, 355, 376, 377, 451, 522, 664
Igna, Vasile 123, 127, 132, 133, 160,
317, 330, 711
Ignat, Mihai 62, 275, 276, 368, 369, 432
Ilea, Marian 156
Ileana, Principesa României 37
Ilica, Carolina 52, 53, 152, 652
Ilis, Florina 692
Ioanid, Doina 8, 123, 148, 275, 369
Ioanid, Radu 37

- Ion, Dumitru M. 652
 Ionesco, Eugen / Eugène (v. Ionescu, Eugen) 98, 249, 289, 290, 291, 319, 320, 321, 332, 333, 361, 386, 400, 420, 428, 466, 530, 544, 559, 560, 687, 688
 Ionesco, Marie-France 355, 560
 Ionescu, Adrian-Silvan 446
 Ionescu, Al. Th. 229, 230, 369, 540, 541
 Ionescu, Andrei 172, 490, 680
 Ionescu, Cornel Mihai 74, 494
 Ionescu, Eugen 45, 59, 191, 212, 219, 220, 229, 231, 250-252, 262, 263, 270, 291, 297, 303, 324, 333-335, 355, 372, 375-378, 413, 442, 559, 560, 630, 641, 646, 658, 718
 Ionescu, Gelu 376, 380, 528, 593, 616
 Ionescu, Nae 212, 265, 274, 313, 316, 326, 375, 413, 558, 561, 635
 Ionescu, Nicolae (fotograf) 261, 669
 Ionescu, Take 327
 Ionică, Cristina 147, 159, 178, 209, 219, 304, 325, 415, 446, 476, 488, 537, 545, 573, 618
 Ionițoiu, Cicerone 9, 33, 528
 Iorga, Nicolae 47, 199, 236, 394, 481, 501, 514, 641, 690, 702, 703
 Iorgulescu, Mircea 1, 6, 11, 38, 46, 132, 142, 145, 152, 154, 162, 178, 186, 210, 219, 236, 253, 266, 305, 307, 322, 334, 351, 354, 375, 377, 386, 399, 413, 441, 526, 532, 536, 544, 583, 595, 606, 617, 622, 645, 648, 661, 681, 693, 698, 707, 711
 Iova, Gheorghe 25, 75
 Iovănel, Mihai 10, 62, 129, 146, 217, 383, 661
 Iovian, Ion Tudor 629
 Isanos, Magda 113, 279
 Istrait, Panait 536
 Istrate, Ion 310, 311, 319
 Istrati, Panait 52, 114, 188, 296, 305, 326, 384, 615, 698
 Iuga, Nora 8, 25, 30, 48, 62, 74, 121, 130, 136, 137, 179, 182, 196, 221, 226, 230, 259, 329, 372, 402, 415, 457, 460, 466, 570, 606, 644, 708, 710
 Ivanovici, Victor 624, 642
 Ivăsiuc, Alexandru 38, 42, 237, 313, 572, 648, 662, 667
 Ivașcu, George 567
 Ivănceanu, Vintilă 50
 Ivănescu, Ruxandra 67, 202, 369, 551
 Ivănescu, Cezar 52, 135, 136, 165, 189, 299
 Ivănescu, Emil 604, 664, 665, 666
 Ivănescu, Mircea 30, 49, 105, 130, 196, 203, 212, 254, 313, 365, 367, 488, 604, 642, 664, 665
 Izbășescu, Gheorghe 549
- ## J
- Jacob, Max 320, 716
 Jameson, Fredric 68, 492, 661
 Jebeleanu, Tudor 548
 Jela, Doina 383, 407, 417, 428, 437, 645, 661
 Judt, Tony 9, 491, 544, 548, 627
 Jünger, Ernst 185, 406, 490
 Jurgea-Negrilești, Gh. 339, 340, 341, 535, 597, 598
- ## K
- Kadare, Ismail 299, 528
 Kafka, Franz 21, 87, 157, 523, 530, 531, 547, 555, 623
 Karnoouh, Claude 201
 Karo, Xenia 691
 Kaurismäki, Aki 709
 Kavafis 476
 Kazantzakis, Nikos 615
 Kemény, Ioan 576, 577, 578
 Kertész, Imre 630, 647, 705
 Kierkegaard, Søren 9, 406, 600
 Kiropol, Miron 52, 151, 194, 238, 269,

415, 419, 421, 491, 547, 604, 652
 Kiš, Danilo 206, 207, 464, 717
 Kogălniceanu, Mihail 330, 350, 588
 Komartin, Claudiu 673
 Konrád, György 207, 270
 Krasko, Ivan 187
 Kundera, Milan 31, 32, 204, 206, 297,
 300, 532, 555, 603, 604
 Kusturica, Emir 89

L

Laignel-Lavastine, Alexandra 138, 249,
 250, 319, 321, 323, 335, 336, 354-
 356, 361, 378, 399, 414, 484, 658,
 705, 706
 Lari, Leonida 111, 112
 Lawrence, D.H. 325, 621
 Lazu, Robert 63, 71, 689
 Lazurca, Marius 55, 56, 60, 195, 410,
 705
 Lăcătuș, Adrian 692
 Lăcustă, Ioan 75, 136, 196, 557
 Lăsconi, Elisabeta 23, 140, 157, 209,
 217, 228, 261
 Lăzărescu, Florin 468, 492, 549, 552,
 670
 Le Rider, Jacques 653
 Leac, Vasile 692
 Leahu, Nicolae 119, 194, 279, 280, 281,
 508, 521, 714, 715
 Lefter, Ion Bogdan 3, 10, 25, 36, 59, 68,
 70, 89, 118, 125, 130, 141, 143,
 146, 147, 158, 167, 174, 183, 186,
 229, 244, 318, 330, 351, 360, 369,
 374, 387, 396, 402, 409, 441, 449,
 460, 475, 494, 531, 540, 556, 558,
 569, 616, 621, 643, 681, 714
 Lejeune, Philippe 269
 Lenau, Nicolaus 714
 Lessing, Doris 228, 276
 Liiceanu, Gabriel 123, 163, 176, 195,
 332, 342, 343, 374, 622, 648, 658,
 675, 680, 681, 684, 693, 698, 708,

710, 714
 Liman, Horia 567
 Lippert, Johann 422, 506, 519
 Livescu, Cristian 52, 53, 528
 Lodge, David 203, 345, 450, 600, 689
 Lorca, Garcia 367
 Lovinescu, E. 15, 45, 66, 68, 69, 71, 117,
 126, 140, 144, 171, 238, 256, 264,
 268, 304, 324, 330, 336, 337, 355,
 358, 363, 388, 430, 456, 538, 539,
 563, 565, 566, 567, 631, 641, 666,
 680, 702, 703, 711, 718
 Lovinescu, Monica 123, 125, 144, 234,
 343, 355, 419, 426, 449, 478, 536,
 541, 559, 703, 710, 711
 Luca, Gherasim 318
 Lungu, Alexandru 35, 369, 421, 527, 707
 Lungu, Dan 11, 27, 51, 141, 312
 Luță, Victoria 3, 264, 318, 353, 384, 440,
 465, 570
 Luzzi, Mario 154, 259, 392, 448

M

Madritsch-Marin, Florica 535, 597
 Magris, Claudio 46, 141, 530, 605, 653,
 689, 717
 Maiakovski, Vladimir 367, 523
 Maiorescu, Titu 10, 13, 47, 52, 166, 212,
 317, 379, 387, 395, 641, 685
 Majuru, Adrian 544
 Makine, Andrei 31, 172, 175, 176, 327,
 426, 583
 Malamen, Iolanda 675
 Malaparte, Curzio 712
 Mallarmé, St. 528, 568, 588, 635
 Man, Paul de 421
 Manasia, Ștefan 691
 Manea, Norman 25, 37, 138, 141, 234,
 235, 267, 355, 377, 413, 494, 529,
 530, 531, 584, 604, 652, 667
 Maniu, Adrian 366
 Maniu, Iuliu 411, 420
 Manolescu, Florin 46, 164, 217, 647, 713

- Manolescu, Ion 125, 202, 319, 475, 539, 631, 632, 645, 656
- Manolescu, Nicolae 7, 10, 13, 14, 30, 44, 54, 74, 100, 121, 122, 124, 126, 129, 136, 142, 149, 164, 177, 178, 183, 187, 211, 213, 228, 237, 240, 241, 253, 261, 269, 270, 302-304, 309, 313, 324, 332, 336, 343, 356, 364, 369, 375, 378, 386, 387, 397, 400, 414, 419, 442-444, 449, 457, 467, 474, 478, 482, 488, 491, 493, 502, 515, 527, 529, 532, 539, 535, 536, 541, 544, 547, 548, 560, 572, 585, 598, 617, 618, 628, 636, 638, 645, 649, 668, 674, 678, 679, 682, 694, 695, 700
- Manor, Riri Sylvia 197
- Manu, Emil 166, 194, 208, 664, 685, 707
- Marchiza de Bedmar (Lucia Pallady Cantacuzino-Paşcanu) 588
- Marcu, Alexandru 349
- Marcu, Emanoil 31, 567
- Marcu, Luminița 8, 32, 76, 121, 125, 127, 131, 148, 164, 179, 211, 233, 238, 304, 325, 345, 358, 386, 415, 457, 477, 478, 479, 533, 546, 573, 599, 698
- Mareș, Doru 120
- Mareș, Radu 369, 672, 707, 708, 713
- Maria Spiridon, Cassian 52, 135, 151, 193, 268, 490, 604, 652, 685, 713
- Marin, Irina 573, 587, 618, 639, 647, 649, 668, 675, 683, 700
- Marin, Mariana 25, 131, 135, 136, 150, 479, 480, 485, 486, 603, 615, 673
- Marineasa, Viorel 25, 55, 56, 60, 195, 364, 491, 605
- Marinescu, Angela 20, 57, 121, 135, 136, 170, 179, 196, 197, 259, 306, 655, 677, 681
- Marino, Adrian 11, 12, 54, 70, 89, 124, 138, 142, 155, 160, 246, 273, 275, 352, 383, 444, 451, 541, 568, 582, 707
- Márquez, Gabriel García 148, 458
- Martin, Aurel 650
- Martin, Mircea 63, 74, 100, 154, 169, 183, 207, 313, 366, 444, 475, 540, 554, 583, 622, 624, 648, 661, 681, 693
- Martinescu, Pericle 220, 261
- Matei, Alexandru 5, 11, 36, 71, 131, 177, 232, 265, 306, 633, 670, 705
- Maupassant, Guy de 305
- Mavrodin, Henry 622
- Mavrodin, Irina 11, 52, 151, 166, 194, 239, 309, 373, 466, 685
- Mazilescu, Virgil 23, 49, 50, 194, 196, 221, 254, 256, 329, 603
- Mazilu, Dan Horia 123, 132, 621, 648, 680
- Mazilu, Teodor 573, 649, 650
- Mazzoni, Bruno 348, 416
- Măciucă, Balcica 307
- Mălăncioiu, Ileana 135, 136, 196, 590, 603, 605, 652, 681
- Măniuțiu, Mihai 60, 75, 156, 158, 159, 705
- Mănucă, Dan 52, 490
- Mărculescu, Sorin 185
- Mărgineanu, Clara 241, 694
- Mecu, Nicolae 8, 316, 439, 684, 689
- Melinescu, Gabriela 60, 135, 136, 192, 267, 347, 405, 473, 477, 494, 568, 575, 603, 624, 640, 645, 648, 652, 660, 661, 685, 689, 703, 708, 710, 713
- Meszáros, Judith 59
- Michnik, Adam 24, 119, 120, 129, 131, 152, 195, 207, 243, 631
- Micle, Veronica 7, 128, 490
- Miclea, Ioan 202, 370
- Micu, Dumitru 10, 80, 123, 151, 474
- Micu, Mircea 32, 557, 690
- Mihaiu, Virgil 57, 59, 496, 497, 509, 510, 572, 606, 613, 655, 657
- Mihalache, Adrian 36, 50, 129, 139, 209, 294, 360, 459, 492

- Mihalache, Ștefania 552, 691
 Mihăescu, Gib I. 685
 Mihăescu, Valentin F. 547
 Mihăieș, Mircea 25, 38, 54, 55, 56, 60, 89, 119, 172, 189, 190, 195, 228, 491, 548, 604, 606, 664
 Mihăilă, Gheorghe 557
 Mihăilă, Ileana 208, 379
 Mihăilescu, Călin Andrei 37, 139, 379, 539, 555, 675, 709
 Mihăilescu, Dan C. 25, 36, 47, 138, 187, 188, 189, 237, 413, 477, 478, 676
 Mihăilescu, Florin 59, 80, 197, 208, 373, 492, 494, 555, 556, 654, 656, 659, 718
 Mihăilescu, Magda 2, 173, 218, 229, 317, 409, 474
 Mihuleac, Cătălin 52, 152, 379, 717
 Milca, Andrei 62, 196, 547, 690
 Miller, Henry 62, 271, 353, 365, 472, 697
 Mincu, Marin 12, 19, 20, 23, 57, 74, 76, 121, 122, 154, 196, 197, 202, 207, 221, 237, 303, 309, 372, 373, 382, 392, 448, 477, 485, 493, 556, 572, 585, 618, 642, 677, 682, 689, 705, 717
 Mincu, Ștefania 57, 80, 154, 185, 197, 259, 373, 382, 448, 492
 Minulescu, Ion 456, 458, 564
 Mircea, Ion 433, 455, 486, 549
 Mitchievici, Angelo 125, 202, 631
 Mocuța, Gheorghe 197, 269
 Modreanu, Cristina 3, 117, 129, 183, 228, 330, 529, 647
 Moldovan, Ioan 365, 409, 425, 490, 494, 587
 Molière 47, 271, 713
 Morar, Ioan T. 481
 Morariu, Modest 299, 367, 457
 Moraru, Cornel 62, 65, 202, 365, 369, 370, 552, 692
 Moraru, Mihai 237
 Moruzi, Dumitru C. 500, 501, 514
 Moscovici, Serge 698, 699
 Mugur, Florin 30, 32, 36, 152, 154, 268, 361, 366, 541, 606
 Mugur, Vlad 35, 53, 60, 152, 495, 568, 569
 Müller, Herta 36, 402, 403, 503, 506, 516, 519, 606
 Müller, Stelian 71
 Mungiu-Pippidi, Alina 1, 56, 125, 492, 710
 Munteanu, Basil 220, 480, 481, 588
 Munteanu, George 610, 650
 Munteanu, Romul 23, 57, 648
 Murdoch, Iris 377, 472
 Mureșan, Dorin 493, 548, 645, 652, 692
 Mureșan, Dumitru 62, 71, 202, 656
 Mureșan, Ion 134, 135, 136, 155, 191, 214, 215, 216, 217, 268, 361, 369, 370, 420, 594
 Mureșan, Viorel 549, 713
 Musil, Robert 87, 105, 530, 531, 604, 647
 Mușat, Carmen 1, 3, 11, 24, 119, 131, 146, 168, 175, 177, 229, 331, 351, 440, 452, 541, 545, 595, 616, 630, 648, 661, 681, 682, 698
 Mușatescu, Vlad 712
 Mușina, Alexandru 74, 101, 123, 131, 134, 135, 136, 152, 202, 363, 370, 386, 387, 435, 436, 470, 498, 501, 511, 514, 552, 607, 608, 655, 656
 Muthu, Mircea 59, 60, 155, 192, 268, 361, 420, 494, 549, 552, 684
 Mutti, Claudio 323, 384, 492
- ## N
- Nabokov, Vladimir 438, 555
 Nadeau, Maurice 376, 557, 613
 Naghiu, Iosif 391, 556, 596, 597
 Nandriș, Elisabeta 146
 Nandriș, Grigore 146, 395
 Našinec, Jiří 112, 294
 Naum, Gellu 20, 26, 59, 102, 130, 134,

155, 165, 171, 212, 361, 398, 399,
480, 537, 547, 549, 558, 603, 606,
616, 617, 619, 639, 642, 643, 654,
656, 684, 693, 717
Neacșu, Iulian 603
Neacșu, Tiberiu 691
Neagu, Fănuș 61, 196, 208, 209, 212,
217, 313, 367, 557, 624, 648
Nedelciu, Mircea 25, 51, 62, 137, 206,
207, 229, 230, 398, 460, 461, 462,
497, 498, 510, 511, 539, 661, 708
Nedelcovici, Bujor 53, 152, 293, 294,
372, 421, 597
Negoîtescu, Ion 11, 13, 14, 34, 35, 189,
220, 234, 253, 268, 355, 370, 377,
400, 401, 405, 406, 458, 548, 651
Negrici, Eugen 61, 162, 254, 255, 445,
616, 658
Negru, Nicolae 84, 107
Nelega, Alina 26, 125, 692
Nemoianu, Virgil 29, 37, 63, 165, 205,
232, 355, 374, 400, 401, 475, 531,
537, 547, 714
Nenițescu, Ștefan 133, 207, 330
Neumann, Victor 36, 54, 74, 173, 245,
246, 377, 716
Nicolae, Cosana 190, 244, 484
Nicolai, Ioana 325, 440, 441, 521, 682
Nicolau, Irina 1, 219, 338, 339, 452, 466,
569
Niculescu, Alexandru 128, 270, 292,
480, 481, 534, 575, 588, 629, 676
Nietzsche, Fr. 1, 2, 6, 15, 24, 34, 48, 128,
476, 576, 590, 651, 712
Nimigean, O. 135, 141, 312, 476, 484,
498, 499, 511, 512
Nițescu, Sanda 534, 646
Noica, Constantin 138, 145, 245, 274,
291, 292, 314, 326, 332, 334, 335,
343, 374, 375, 384, 388, 392, 406,
413, 416, 430, 557, 576, 582, 630,
646, 658, 671
Nothomb, Amélie 634, 640
Novac, Ruxandra 493

O

Octavian, Tudor 47, 161, 416
Odobescu, Alexandru 577
Oișteanu, Andrei 1, 123, 124, 138, 170,
183, 186, 273, 396, 484, 621, 660,
680
Olăreanu, Costache 2, 34, 76, 128, 141,
150, 236, 261, 351, 639, 644, 659
Olteanu, Ioanichie 374, 665
Omăt, Gabriela 140, 144, 162, 419, 538,
638, 702, 703
Oprea, Marius 36, 599, 671, 691, 692
Oprișan, Ionel 24
Ornea, Z. 8, 52, 143, 162, 242, 308, 413,
639
Oțoiu, Adrian 124
Ovidius 718

P

Palade, Rodica 1, 77, 148, 210, 544
Paleologu, Alexandru 54, 150, 303, 541,
634, 635
Paler, Octavian 241, 449, 541, 557
Pals, Sesto 318
Pană, Sașa 131, 446, 528, 534, 603, 670
Pandrea, Petre 79, 314, 378, 558, 582
Paniș, Anatolie 172, 239, 303, 371, 537,
659, 700, 712
Panofsky, Erwin 595
Pantea, Aurel 62, 63, 134, 181, 190, 202,
549, 551, 590, 594, 692
Panța, Iustin 23, 27, 36, 49, 488, 489,
672
Papadat-Bengescu, Hortensia 59, 76,
102, 126, 143, 180, 181, 266, 304,
341, 590, 641, 696, 711
Papadima, Liviu 36, 539, 692
Papahagi, Marian 25, 349, 419, 432, 433,
434, 541
Papu, Edgar 139, 392
Papuc, Liviu 52, 53, 151, 194

- Paraschivescu, Miron Radu 50, 326, 450,
451, 522, 524, 525, 564, 600
- Paruit, Alain 250, 349, 382, 399, 416,
473, 535, 544, 559, 603, 706
- Pastior, Oskar 26, 606, 644
- Patapievicî, Horia-Roman 1, 34, 56, 63,
123, 124, 131, 143, 148, 153, 162,
195, 270, 273, 274, 351, 370, 441,
544, 654, 657
- Patraș, Antonio 194, 483
- Pavel, Amalia 186, 676
- Pavel, Dora 474
- Pavel, Laura 421
- Pavel, Toma 37, 253, 323, 372
- Pavič, Milorad 128, 670
- Pavlovici, Florin Constantin 270, 419,
647, 661, 662
- Paz, Octavio 70, 117, 190, 625, 626, 642,
643
- Pătrășcanu, Lucrețiu 193
- Pătrășconiu, Cristian 56, 195, 548, 568,
605, 689, 716
- Păun, Paul 318
- Păunescu, Adrian 52, 313, 695, 700, 701
- Părvulescu, Ioana 8, 32, 33, 46, 86, 127,
137, 138, 143, 165, 171, 190, 221,
256, 316, 327, 388, 405, 458, 527,
528, 534, 539, 575, 589, 606, 621,
629, 647, 650, 668, 669, 680, 703
- Pecican, Ovidiu 10, 25, 57, 121, 270,
326, 425, 441, 455, 491, 548, 549,
652, 654, 657
- Pelehatai, Ioana 148
- Pelevin, Viktor 622
- Pelin, Mihai 494
- Peltz, I. 670
- Penciulescu, Radu 345, 346, 482
- Peniuc, Andrei 197
- Perahim, S. 318
- Perian, Gheorghe 215, 240, 541, 551
- Perjovschi, Dan 1, 544
- Perloff, Marjorie 190
- Perpessicius 142, 261, 265, 314, 327,
337, 549, 610, 654, 657
- Perșa, Dan 365, 492
- Pervain, Iosif 129, 650
- Péter, Nádás 11
- Petraș, Irina 21, 34, 37, 60, 128, 130,
141, 155, 193, 202, 361, 369, 380,
416, 421, 469, 494, 576, 579, 589,
590, 602, 603, 605, 641, 651, 652,
685, 713
- Petrescu, Camil 11, 15, 17, 22, 59, 66,
126, 265, 314, 536, 628, 641, 650
- Petrescu, Cezar 536, 598
- Petrescu, Dan 138, 162, 186, 308, 383,
415, 422, 448, 661
- Petrescu, Ioana Em. 311, 434, 458, 650
- Petrescu, Liviu 67, 68, 434, 468
- Petrescu, Radu 5, 6, 21, 118, 141, 149,
371, 462, 544, 545, 546, 585, 586,
594, 616, 644, 667, 713
- Petreu, Marta 4, 25, 48, 60, 121, 130,
135, 136, 146, 155, 191, 192, 211,
219, 225, 234, 236, 237, 268, 270,
375, 376, 382, 386, 413, 414, 418,
420, 421, 441, 466, 494, 590, 592,
603, 610, 651, 684, 713
- Philippide, Alexandru 307, 314, 358,
455, 564, 587, 588
- Pillat, Cornelia 144, 145, 404, 405, 620
- Pillat, Dinu 133, 144, 145, 581, 582,
620, 665, 695
- Pillat, Ion 144, 261, 404, 405, 456, 564,
582, 620, 675
- Pillat, Monica 373, 404, 466, 640, 675
- Pintilie, Lucian 46, 62, 161, 246, 247,
249, 263, 265, 330, 351, 375, 407,
437, 438, 552
- Pippidi, Andrei 357
- Piru, Al. 8, 14, 61, 171, 330
- Pîșcu, Denisa 692
- Pîțu, Luca 121, 312, 372, 482, 493, 657
- Pîrjol, Florina 319, 331, 617, 668
- Platon, Mircea 53, 152, 194, 588
- Pleșu, Andrei 35, 36, 52, 129, 165, 183,
338, 339, 342, 402, 642, 648, 710
- Poantă, Petru 57, 155, 366, 420

- Podoabă, Virgil 62, 76, 369, 370, 371,
541, 549, 550, 551, 594, 595, 655,
656
- Poenar, Horea 59, 155, 202, 222, 237,
270, 328, 369, 549, 691, 692
- Pop, Ioan Es. 62, 135, 136, 156, 194,
196, 237, 460, 482, 483, 619, 654,
657, 659, 673, 676, 677, 708
- Pop, Ion 37, 43, 59, 68, 123, 137, 155,
156, 212, 265, 270, 302, 356, 361,
365, 369, 419, 432, 441, 467, 468,
482, 537, 541, 547, 549, 551, 552,
555, 558, 559, 603, 619, 649, 661,
684, 711, 713, 714, 715
- Popa, Catrinel 121, 131, 161, 165, 188,
211, 230, 237, 310, 357, 376, 379,
386, 479, 537, 545, 562, 594, 628,
631, 681, 713
- Popa, Cornel George 180, 676
- Popa, Doina 717
- Popa, Dumitru Radu 9, 37, 239, 412
- Popa, Grigore T. 127, 137, 317
- Popa, Marian 1, 10, 13, 42, 80, 122, 124,
125, 151, 163, 187
- Popa, Mircea 183, 317, 368, 395, 409,
439, 474, 483, 494, 643
- Popa, Nicolae 84, 112, 279, 287, 437,
549, 714
- Popa, Valeriu Mircea 163, 211, 467, 617,
680
- Popescu, Adrian 11, 57, 121, 123, 130,
135, 136, 154, 155, 207, 360, 365,
380, 432, 450, 480, 552, 653, 656
- Popescu, Bogdan O. 603, 651
- Popescu, Cristian 55, 120, 121, 134, 135,
136, 139, 151, 221, 222, 223, 482,
502, 515, 654, 657
- Popescu, Cristian Tudor 2, 3, 129, 145,
182, 219, 228, 241, 402, 474, 605
- Popescu, D. R. 51, 220, 238, 383, 680
- Popescu, George 57, 154, 197
- Popescu, Petru 458, 589, 593, 662, 663
- Popescu, Simona 24, 36, 100, 105, 135,
155, 165, 171, 270, 336, 434, 583,
595, 603, 606, 684
- Popovici, Dimitrie 650
- Popovici, Iulia 6, 132, 179, 186, 209,
211, 218, 245, 304, 325, 357, 386,
415, 448, 450, 479, 527, 533, 561,
599, 615, 631, 639, 668, 683, 709
- Popovici, Vasile 553
- Posada, Mihai 549, 655
- Postelnicu, Ioana 171, 388, 711
- Potcoavă, Alexandru 13, 123, 195, 691
- Poulet, Georges 105
- Preda, Cristian 1, 11, 27, 442, 536
- Preda, Marin 8, 33, 39, 59, 74, 132, 146,
172, 189, 219, 302, 405, 415, 495,
508, 521, 526, 529, 531, 532, 534,
541, 556, 557, 568, 585, 600, 615,
616, 628, 648, 653, 656, 666, 667,
670, 696, 713
- Preliceanu, Nicolae 57
- Protopopescu, Valentin 4, 27, 55, 118,
132, 141, 160, 209, 353, 413, 658
- Proust, Marcel 10, 11, 32, 87, 126, 203,
231, 332, 358, 366, 567, 623
- Pruteanu, George 310, 405, 649, 658,
680

Q

Quignard, Pascal 567, 676

R

Rachieru, Adrian Dinu 52, 121, 139, 568,
652, 708

Raicu, Lucian 313, 553

Ralea, Mihai 46, 314

Ralian, Antoaneta 169, 203, 325, 350,
353, 377, 419, 470, 484, 491, 621,
640

Rădulescu-Motru, Constantin 374, 442

Rău, Aurel 57, 270, 366, 653, 656

Rebreanu, Liviu 21, 24, 51, 59, 66, 71,
157, 171, 296, 319, 363, 374, 438,
552, 556, 562, 590, 613, 618, 628,

641, 660
 Regman, Cornel 355, 401, 541
 Reichmann, Edgar 399, 646, 690, 705, 706
 Renzi, Lorenzo 59, 368
 Rilke, Rainer Maria 212, 590, 615, 712
 Robbe-Grillet, Alain 617
 Rogozanu, C. 14, 26, 47, 136, 150, 170, 188, 219, 229, 254, 312, 339, 345, 379, 403, 467, 477, 478, 527, 532, 535, 537, 562, 587, 593, 616, 618, 648
 Rohr, Rupprecht 364
 Rolland, Romain 384
 Romila, Adrian G. 194
 Romoșan, Petru 177, 185, 217, 228
 Rorty, Richard 532
 Rosetti, Alexandru 565
 Rostás, Zoltán 357
 Rousseau, Jean-Jacques 328, 480, 490, 571
 Ruba, Radu Sergiu 194, 202, 304
 Ruja, Alexandru 55, 153, 195, 269, 363, 438, 491, 548, 605, 653, 689, 717
 Rusan, Romulus 77, 413, 707, 709
 Rushdie, Salman 195, 612, 640, 670, 717
 Russo, Vlad 717
 Rusu, Liviu 59, 60, 63
 Ruști, Doina 660

S

Sadoveanu, Izabela 717
 Sadoveanu, Mihail 18, 66, 126, 199, 209, 217, 314, 536, 598, 602, 618, 641, 667, 711, 717
 Sahia, Alexandru 326, 483
 Salinger, J.D. 15, 270, 621
 Sandu, Ana-Maria 261
 Sanielevici, H. 717
 Saramago, José 351, 568
 Sartre, Jean-Paul 290, 323
 Sasu, Aurel 25, 37, 123, 254, 332, 419
 Sălcudeanu, Nicoleta 2, 50, 54, 152, 194,

302, 370, 477, 478, 656, 692
 Săndulescu, Alexandru 23, 146, 157, 173, 209, 242, 317, 330, 373, 409, 439, 582, 618, 630
 Săplăcan, Radu 452, 595
 Săsărman, Gheorghe 62, 654, 657
 Săucan, Mircea 552
 Sâmpetrescu, Viorel 635
 Scarlat, Mircea 25, 70, 672, 710
 Schenk, Christian W. 35, 173
 Schlattner, Eginald 8, 179, 230
 Schlesak, Dieter 35, 62, 659, 717
 Schopenhauer, Arthur 10
 Schwartz, Gheorghe 151, 267, 416
 Scoradeț, Victor 1, 568, 659, 717
 Scrima, Andrei 306, 339, 602, 620
 Sebastian, Mihail 21, 138, 142, 162, 171, 535, 559, 565, 567, 621, 648, 684, 706, 716
 Seiler, Hellmut 554
 Semprún, Jorge 615, 617, 621, 622, 625, 647
 Sernet, Claude 302, 318, 369, 438
 Serre, Odile 603, 613
 Shakespeare, William 40, 117, 145, 212, 256, 257, 337, 414, 471, 476, 492, 620, 652, 688
 Sihleanu, Ion 183
 Simion, Eugen 8, 10, 21, 47, 48, 61, 124, 141, 196, 209, 237, 264, 265, 268, 304, 313, 314, 330, 373, 478, 482, 528, 548, 549, 556, 598, 616, 621, 630, 717
 Simionescu, Mircea Horia 76, 149, 234, 405, 473, 541, 644, 667, 699
 Simuț, Ion 25, 54, 59, 61, 62, 154, 177, 213, 221, 229, 234, 236, 244, 307, 482, 529, 540, 541, 653, 654, 656, 680
 Singer, Bashevis 529
 Sipoș, Mariana 270, 529, 625
 Sîrbu, I. D. 15, 21, 60, 236, 265, 295, 296, 299, 355, 400, 401, 449, 541, 662, 667

- Slavici, Ioan 62, 269, 296, 491
 Sloterdijk, Peter 416, 648
 Soare, Oana 61, 62, 196, 449, 460, 474, 557
 Sociu, Dan 141, 313, 484, 498, 499, 512, 692
 Soljenițin, Alexandr 242, 303, 458, 673
 Sollers, Philippe 191
 Söllner, Werner 35, 221
 Solomon, Petre 173, 203, 523
 Sontag, Susan 605
 Sora, Simona 36, 139, 182, 395, 521, 540, 647, 660, 684, 697, 704
 Sorescu, Marin 14, 59, 62, 134, 136, 196, 313, 561, 590, 651, 696
 Sorescu, Roxana 10, 217, 525, 602
 Sorkin, Adam J. 23, 89, 118, 141, 159
 Sorohan, Elvira 311, 330, 538, 668
 Sorokin, Vladimir 607
 Soviany, Octavian 12, 18, 28, 48, 54, 57, 121, 136, 151, 154, 163, 170, 197, 213, 223, 227, 240, 259, 261, 302, 328, 359, 379, 381, 419, 458, 568, 585, 635, 645, 673, 677
 Spăriosu, Mihai I. 37
 Spătaru, Nicolae 80, 112, 113
 Spiridon, Monica 36, 265, 465, 532, 593, 594, 695
 Spiridon, Vasile 372, 494
 Stalin, I.V. 127, 367
 Stamatiad, Al. T. 675
 Stanca, Dan 685
 Stanca, Dominic 401, 486
 Stanca, Horia 486
 Stanca, Radu 196, 355, 374, 486, 654, 657
 Stanciu, Virgil 202, 419, 434, 450, 451, 470, 654, 657
 Stancu, Costel 458, 459, 603
 Stancu, Valeriu 202
 Stancu, Zaharia 8, 59, 126, 146, 153, 190, 299, 528, 579, 601, 628, 629, 643, 662
 Stanomir, Ioan 26, 125, 160, 202, 631
 Stark, Otto 665
 Starobinski, Jean 105
 State, George 60, 192, 362, 421, 494, 604, 652
 Stănescu, Bogdan-Alexandru 142, 154, 210, 303, 309, 336, 455, 466, 485, 571, 593, 596, 617, 636, 661, 662, 671, 682, 699, 709
 Stănescu, C. 2, 23, 140, 145, 166, 183, 208, 217, 222, 228, 236, 316, 330, 351, 408, 473, 482, 528, 592
 Stănescu, Gabriel 235
 Stănescu, Nichita 52, 53, 59, 193, 196, 215, 222, 240, 296, 313, 324, 367, 368, 372, 482, 494, 501, 514, 549, 599, 635, 640, 648, 651, 667, 676, 685
 Steinhardt, Nicolae 47, 137, 139, 152, 168, 170, 231, 232, 269, 318, 344, 401, 451, 452, 465, 481, 541, 556, 559, 714
 Stelaru, Dimitrie 456, 466, 467, 477
 Stere, Constantin 53, 151, 308, 500, 513
 Sterian, Margareta 621
 Stoenescu, Ștefan 37
 Stoica, Petre 30, 57, 135, 304, 363, 367, 457, 521, 534, 606, 689
 Stoica, Sorin 371, 697
 Stoiciu, Liviu Ioan 25, 53, 74, 75, 76, 130, 134, 135, 136, 152, 194, 196, 202, 236, 240, 267, 329, 370, 371, 493, 545, 552, 656, 657, 677, 708, 717
 Stolojan, Sanda 289, 290
 Stratan, Ion 2, 12, 43, 44, 54, 55, 121, 123, 197, 210, 218, 240, 241, 373, 379, 396, 548, 659, 680
 Streinu, Vladimir 11, 69, 151, 317, 330, 336, 337, 343, 344, 351, 356, 373, 374, 415, 444, 458, 541, 620
 Strindberg, August 347, 640, 689
 Stroescu-Stănișoară, Nicolae 170, 194, 302, 649
 Sturdza, Alex. A. C. 588

Suceavă, Bogdan 50, 492, 661
 Suceveanu, Arcadie 84, 108, 112
 Suciu, Eugen 23
 Sweeney, Matthew 661

Ș

Șandru, Mircea Florin 309, 663
 Șchiop, Adrian 691
 Șeicaru, Pamfil 221, 483, 646, 647, 651
 Șerban, Alex. Leo 36, 228, 327, 459, 606
 Șerban, Geo 131, 142, 162, 522, 534, 613, 639
 Șerban, Robert 153, 438, 439, 460, 491, 535, 547, 568, 605, 689, 708
 Șerbănescu, Tia 138, 221, 264, 266, 304, 334, 364, 374, 395, 603, 668
 Șiulea, Ciprian 201
 Șleahțițchi, Maria 426, 508, 521, 610
 Șoitu, Grigore 492
 Șora, Mariana 129, 146, 157, 183, 209, 218, 228, 242
 Șora, Mihai 75, 124, 142, 208, 273, 274, 275, 490, 684, 695, 700
 Ștefan Borbély 125, 444
 Ștefănescu, Alex. 3, 7, 9, 15, 33, 47, 53, 137, 143, 165, 171, 179, 189, 212, 220, 238, 256, 304, 313, 326, 342, 387, 404, 415, 421, 446, 457, 468, 480, 489, 527, 528, 534, 538, 564, 574, 587, 600, 619, 629, 640, 649, 668, 675, 680, 683, 695, 700, 710, 711
 Ștefănescu, Bogdan 23, 159, 170
 Ștefănescu, Cecilia 415, 587, 692
 Ștefănescu, Cornelia 10, 144, 238, 305, 317, 326, 344, 351, 374, 379, 447, 458, 489, 528, 534, 567, 588, 600, 646, 651, 675, 684, 689, 701, 711
 Ștefănescu, Dorin 63, 202, 370, 549, 553, 656
 Ștefănescu, Mariana 309, 670
 Ștefănescu, Marius 493
 Șuluțiu, Octav 126, 143, 265, 378, 589

Șușară, Pavel 141, 148, 161, 212, 676

T

Talaban, Irena 77, 78
 Tamás, G. M. 362
 Tarkovski, Andrei 306
 Tartler, Grete 15, 166, 172, 212, 221, 239, 327, 347, 380, 382, 406, 448, 458, 490, 527, 528, 567, 600, 621, 640, 670, 680, 710
 Tașcu, Valentin 60
 Tăbăraș, Stelian 237, 709, 712
 Tănase, Iulian 71, 325, 326, 399, 459, 606, 639
 Tănase, Stelian 27, 150, 167, 168, 169, 178, 193, 194, 309, 334, 399, 402, 438, 495, 496, 508, 509, 671, 683
 Teodoreanu, Păstorel 133, 598
 Teodorescu, Cristian 25, 264, 326, 345
 Teodorescu, Virgil 574, 643
 Teodorescu-Braniște, Tudor 317
 Teodorovici, Lucian Dan 358, 364, 552, 607, 617, 693
 Theodorescu, Răzvan 229, 266
 Tismăneanu, Vladimir 1, 37, 54, 56, 138, 153, 195, 361, 481, 536, 605, 683
 Titulescu, Nicolae 116, 140, 146
 Tocilescu, Alexandru 316
 Todoran, Eugen 604
 Tohăneanu, G.I. 56, 153, 195, 364, 653
 Tolcea, Marcel 55, 56, 153, 195, 269
 Tolkien, R.R. 419
 Toma, Dolores 232, 233, 629
 Tomozei, Gh. 367
 Tonegaru, Constant 33, 317, 343, 524
 Totok, William 4, 6, 26, 36, 138, 147, 159, 166, 167, 168, 169, 177, 185, 233, 247, 268, 307, 422, 483, 503, 506, 516, 519, 561, 562, 632, 644, 705
 Trakl, Georg 424
 Tudoran, Dorin 37, 129, 130, 183, 207, 395, 408, 521, 522, 529

Tudoran, Radu 295
 Tupan, Ana-Maria 80, 660
 Tupan, Marius 12, 13, 42, 156, 309, 624,
 666, 709, 718
 Turcea, Daniel 18, 19, 48, 49, 50, 240,
 259, 329
 Tzara, Tristan 131, 369, 614, 641, 684
 Tzigara-Samurçaș, Al. 702

T

Țarălungă, Eugenia 659, 691
 Țăranu, Cornel 192, 421, 713
 Țepelea, Ioan 299, 652
 Țepeneag, Dumitru 2, 21, 34, 50, 125,
 128, 191, 196, 213, 219, 220, 223,
 224, 228, 252, 293, 299, 349, 361,
 382, 416, 419, 466, 473, 541, 553,
 568, 575, 583, 590, 613, 624, 659
 Țeposu, Radu G. 25, 53, 215, 370, 541,
 552
 Țoiu, Constantin 207, 326, 340, 378,
 387, 405, 415, 468, 536, 564, 680,
 683, 712
 Țone, Nicolae 151, 490, 528, 556, 575,
 640
 Țopa, Sorana 133
 Țopa, Tudor 25, 76, 149, 377
 Țuculescu, Radu 465, 469
 Țuglea, Mircea 57, 154, 197, 492
 Țupa, Răzvan 28, 29, 32, 123, 237, 254,
 692
 Țurcanu, Andrei 112, 556, 714
 Țuțea, Petre 75, 192, 604, 652
 Țuțuianu, Floarea 80, 197, 356, 379,
 603, 676, 700

U

Ulici, Laurențiu 5, 12, 156, 202, 419,
 677
 Unamuno, Miguel de 60, 634
 Ungheanu, Mihai 25, 179, 189, 212, 220,
 313, 653, 656

Ungureanu, Cornel 55, 60, 121, 153,
 195, 197, 237, 269, 309, 363, 438,
 491, 528, 537, 547, 595, 604, 639,
 648, 652, 716
 Urian, Tudorel 54, 152, 194, 237, 302,
 369, 481, 537, 552, 589, 628, 649,
 683, 711
 Uricaru, Eugen 2, 16, 34, 48, 348, 360,
 382, 432, 433, 555, 585, 613, 677
 Urmanov, Adrian 12, 28, 122, 194, 197,
 680, 691, 692
 Urmuz 100, 194, 197, 222, 299, 419,
 499, 512, 603, 643, 664, 692, 705
 Ursa, Mihaela 59, 270, 369, 549
 Ursachi, Dan 313, 499, 512
 Ursachi, Mihai 75, 312, 313, 468, 562,
 599

V

Vajdová, Libuša 187
 Vakulovski, Alexandru 113, 204, 368,
 370, 402, 425, 493, 497, 510, 587,
 607, 608, 692
 Vakulovski, Mihai 71, 72, 96, 100, 112,
 113, 192, 239, 268, 361, 373, 420,
 425, 493, 495, 498, 501, 511, 514,
 606, 645, 654, 657, 659, 716
 Valea, Lucian 685
 Valentová, Libuše 298, 611
 Valera, Juan 588
 Vartic, Ion 55, 60, 170, 192, 225, 267,
 361, 362, 420, 433, 434, 602, 603,
 629, 684
 Vasile, Geo 14, 20, 49, 121, 128, 139,
 151, 172, 181, 214, 303, 329, 370,
 392, 418, 458, 568, 579, 654, 656,
 717
 Vasilescu, Mircea 36, 249, 264, 475, 692
 Vasilievici, George 549
 Vasiliu, Lucian 52, 53, 79, 135, 194, 372,
 485, 609
 Vatamaniuc, D. 269, 383, 491
 Văcărescu, Elena 476

- Vârgolici, Teodor 3, 10, 24, 117, 129, 140, 146, 157, 166, 173, 183, 208, 217, 241, 261, 316, 374, 382, 408, 630, 702
- Velea, Nicolae 313, 640
- Verdery, Katherine 536
- Verdeș, Ovidiu 120, 237, 458
- Verona, Lucia 329, 493
- Veteranyi, Aglaja 137, 440, 483, 571, 572, 600, 653
- Vian, Boris 227
- Vianu, Ion 34, 235, 332, 711
- Vianu, Lidia 61, 172, 373, 494, 660, 676
- Vianu, Ștefan 190
- Vianu, Tudor 69, 171, 212, 220, 229, 236, 265, 270, 307, 314, 323, 337, 367, 376, 379, 380, 450, 486, 494, 555, 713
- Vieru, Grigore 113, 717
- Vieru, Mihai 691
- Vighi, Daniel 25, 55, 56, 60, 153, 170, 195, 202, 364, 491, 593, 605
- Villara, Mihai (v. Fărcășanu, Mihai) 144
- Vinea, Ion 117, 127, 302, 314, 317, 363, 367, 536, 564, 575, 598, 600, 604
- Vișniec, Matei 25, 210, 379, 391, 392, 419, 574, 575, 668, 686, 687, 688, 689, 714
- Vlad, Alexandru 25, 62, 71, 202, 369, 549, 655
- Vlad, Ion 57, 192, 270, 651, 652
- Vlașin, Gelu 71, 547
- Vlădăreanu, Elena 76, 635, 645, 677, 692, 694
- Voiculescu, Marioara 133
- Voiculescu, Vasile 56, 133, 137, 213, 214, 295, 314, 538, 564, 620, 667, 668
- Voinescu, Alice 21, 133, 330, 356, 373, 386, 494, 556, 620, 659, 669
- Voinescu, Radu 27, 57, 163, 237, 356, 536, 587
- Volceanov, George 117, 204, 450, 451
- Volovici, Leon 1, 61, 148, 186, 335, 377
- Vona, Alexandru 225, 226, 331, 488, 494, 570, 571, 604, 652, 664, 665, 707, 713
- Voncu, Răzvan 61, 330, 690
- Vonnegut, Kurt 130
- Voronca, Ilarie 131, 552, 641
- Vosganian, Varujan 75, 194
- Vrânceanu Firea, Gabriela 353, 492, 709
- Vulcănescu, Mircea 33, 326, 376, 576, 667, 671
- Vultur, Smaranda 716
- Vulturescu, George 135, 151, 485, 556
- ## W
- Wachtel, Andrew 463
- Wagner, Richard 56, 170, 221, 402, 503, 506, 516, 519, 562
- Weininger, Otto 653
- Wichner, Ernest 466
- Wickert, Erwin 233, 648
- Wilde, Oscar 457
- Williams, William Carlos 484
- Wittstock, Joachim 549
- Wolf, Christa 206, 207, 221, 276
- Woolf, Virginia 227, 389
- ## Z
- Zaciu, Mircea 21, 25, 254, 255, 267, 419, 468, 469, 528, 534, 539, 540, 541, 559, 653, 656
- Zafiu, Rodica 33, 338, 387, 711
- Zaica, Dorel 371, 642
- Zalis, Henri 17, 18, 34, 49, 61, 138, 139, 151, 352, 360, 381, 474, 557, 578
- Zamfir, Mihai 11, 14, 47, 127, 172, 239, 343, 344, 380, 485, 528, 540, 568, 575, 621, 640, 646
- Zamfirescu, Duiliu 7, 157, 289, 294, 340, 467, 536, 556, 584, 598
- Zamfirescu, Ion 208, 373, 556, 659
- Zanca, Andrei 35, 53, 62, 121, 123, 135, 136, 152, 201, 269, 372, 493, 552,

554, 659
Zane, Rodica 132, 141, 146, 531
Zarifopol, Paul 40, 190, 192, 381, 565,
602
Zeletin, C.D. 420, 649, 651
Zub, Alexandru 75, 95, 209, 273, 441,
648, 662
Zubaşcu, Ion 152, 324, 554

